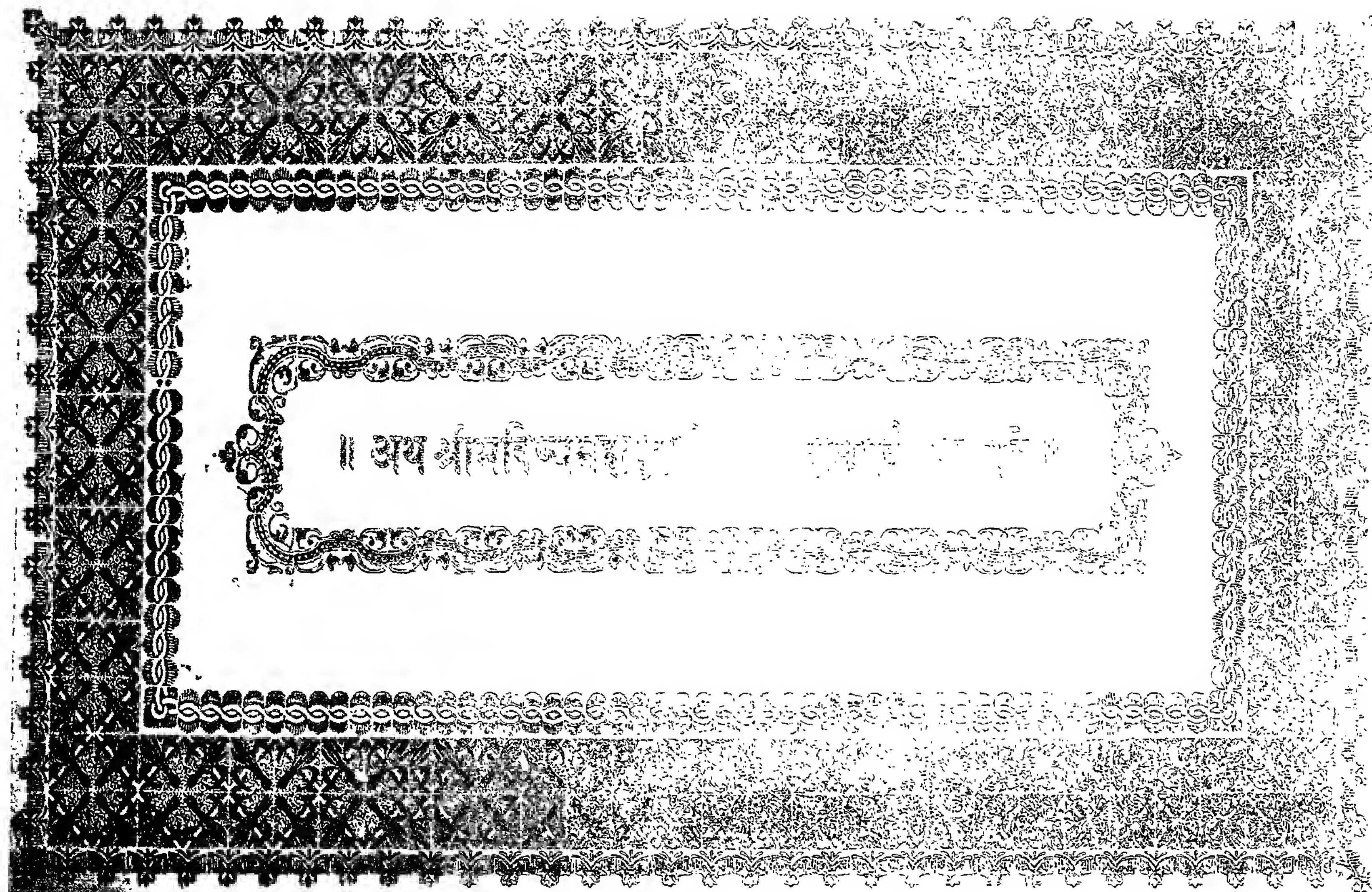

॥ अथ

अ०	पृ०	विषयाः
३२	३२	तोतादरीस्थबोपदेववृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० २२
३३	३३	व्याधकर्मब्राह्मणवृत्तान्तवर्णनम्. तस्यान्नपूर्णाप्रसादवृत्तान्तवर्णनम्. सप्तशतीप्रथमचरित्रमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५
३४	३३	महानन्दिनृपतिवृत्तान्तवर्णने सप्तशतीमध्यमचारित्रमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४
३५	३४	व्याकरणमहाभाष्यकारपतञ्जलिवृत्तान्तवर्णने सप्तशत्युत्तमचरितमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६
		(इति द्वितीयःखण्डः ॥ २ ॥)
		(अथ तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥)
१	३४	सूतेनशौनकादीन्प्रतिविक्रमराज्यकालाद्द्वादशशताब्दीसमयेजायमानैतिहासिकवृत्तान्तवर्णनम्.तत्र–पूर्वंभारतयुद्धेमृतानांकौरवाणांयादवानांपाण्डवानां श्रीकृष्णादीनांचपुनरवतारकथाप्रस्ताववर्णनम्. श्लो० ३४
२	३५	भरतखण्डस्थाष्टादशराज्यस्थानविभागादिवर्णनम्,शकराजैरार्यदेशविध्वंसेकृतेसतिविक्रमादित्यपौत्रेणशालिवाहनेनशकानांपराजयकरणम्. आर्यदेशम्लेच्छदेशयोर्मर्यादाकरणम्.ईशपुत्रेण सामासिंहस्यम्लेच्छदेशेस्थापनम्. शालिवाहनस्यषष्टिवर्षपर्यन्तंराज्यकरणोत्तरंस्वर्गमनम्. श्लो० ३४
	३६	शालिवाहनवंशीयनृपतिराज्यवर्णनम्,शालिवाहनाद्दशमनृपतेर्भोजराजस्यदिग्विजययात्रावर्णनम्,वाहीकदेशस्थशिवेनसहभोजराजस्य संवादः,कालिदासेनचण्डीयागप्रभावेणवाहीकवधकरणम्, भोजराजस्थापितार्यधर्ममहम्मदीयधर्मशामसीहस्थलस्थितिवर्णनम्. भोजराजकालः. श्लो० ३३
४	३६	भोजराजवंश्यानेकभूपालराज्यवर्णनम्, कलिवृद्ध्यर्थंभगवदवतारप्रस्तावः,व्रतपानाम्न्याऽऽभीर्याभगवत्पुत्रत्वाकांक्षिण्यातपःकरणम्, व्रत पाभीर्याचसुमनृपेणसहविवाहः,तस्यांदेशराज-त्सराजपुत्रयोर्जलताभ्यां सहतालनस्यबनरसाधिपस्ययुद्धेपराजयेस तिमैत्रीकरणम्,जयचन्द्रपरीक्षार्थंतेषांगमनवर्णनम्. श्लो० ३०
५	३७	जयचन्द्रपृथ्वीराजयोरुत्पत्तिपूर्वकमार्यदेशसमाद्विभागाधिपत्यवृत्तान्तवर्णनं,परस्परवैरवृत्तान्तवर्णनंच. श्लो० ४०
६	३८	जयचन्द्रसुतायाःसयोगिन्याःस्वयंवरेपृथ्वीराजस्यप्रतिमायाः संयोगिन्यावरणम्,संयोगिन्यर्थेपृथ्वीराजस्यराजसमूहैःसहमहायुद्धवर्णनम्, ततःपृथ्वीराजस्यजयवर्णनम्. श्लो० ६३
७	३९	भीष्मराजस्यतपसासंतुष्टेनेंद्रेणतस्मैवडवादानम्,परिमलराजस्यतपसासंतुष्टेनशङ्करेणतस्मैतवगृहेभगवान्वत्स्यतीतिवरप्रदानम्,लक्ष्मणराजस्यतपसासंतुष्टेनजगन्नाथेनतस्मैऐरावतीदानम्—एवंवरसंपन्नैस्तैरितरराजसमूहैश्चासिद्धयुद्धसन्नाहैर्महावतींप्रतिगमनम्.तत्रतालनस्याज्ञायांतेषांस्थितिवर्णनम्. श्लो० ४१

अ०	प०	विषयाः
८	४०	सहदेवांशावतारकथाप्रसंगेनजम्बुकराजादिराजमण्डलवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ३३
९	४१	देशराजवत्सराजविवाहवृत्तान्तवर्णनम्, रामकृष्णधर्मादीनामंशावतारकथावर्णनम्. श्लो० ४९
१०	४२	कृष्णांशचारित्रवर्णनम्,राजकरदीकरणवृत्तान्तवर्णनम्,मल्लक्रीडादिवृत्तान्तवर्णनम्,मृगयावृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६२
११	४३	कृष्णांशकृतमहीराजपराजयादिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६१
१२	४४	कृष्णांशसमीपेराजमण्डलागमनम्,स्वपितृघातकगुर्जरस्थजम्बुकभूपालशासनार्थंसेनयासहतस्यराज्येगमनम्,तत्राविजयैषिणीतःशत्रुभेदविज्ञानम्,तत्रमहाघोरयुद्धवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १५२
१३	४८	तस्ययुद्धस्यसमयवर्णनम्,पृथ्वीराजेनकरविनिमयेनबलखानितोगुर्जरराज्यग्रहणस्यवृत्तान्तवर्णनम्,धर्मांशबलखानिविवाहवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १३६
१४	५१	जयंतावतारवृत्तांतवर्णनम्, तस्येंदुलनाम्नाख्यातिः, इंदुलस्यचारित्रवर्णनम्. श्लो० १९
१५	५१	चण्डिकादेवीवाक्यवर्णनम्. श्लो० १३
१६	५१	कृष्णांशस्य सप्तदशाब्देवयसिबलखानिविवाहवृत्तान्तवर्णनम्, तत्रबलखानिसंकट—तन्मोचनवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ७९
१७	५३	पृथ्वीराजस्यसप्तकौरवांशपुत्रप्राप्तिवृत्तांतवर्णनम्, ब्रह्मानन्दविवाहवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ७३
१८	५५	इंदुलंप्रतिहंसैः पद्मिनीवृत्तांतकथनानन्तरं तदर्थंसिंहलेगत्वायुद्धादिवृत्तांतवर्णनम्. तत्रबलखानिसैन्यपराभववर्णनम्. श्लो० ३०
१९	५५	इंदुलस्य पद्मिन्या सह विवाहवृत्तान्तवर्णनम्, पद्मिनीजन्मवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६४
२०	५७	पांचालदेशस्थबलवर्द्धनभूपालपुत्रमयूरध्वजस्य स्कंदप्रसादवर्णनम्. तद्बंधोर्लहरस्य च वरुणप्रसादवर्णनम्, सुखखानिविवाहवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ५५
२१	५८	सिंधुदेशस्थमयूरध्वजराजपुत्र्यापुष्पवत्या सह कृष्णांशस्य विवाहवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ११०
२२	६०	कृष्णांशपुष्पवत्योः संवादे पूर्वजन्मवृत्तांतवर्णनम्.कृष्णांशस्य स्वभगिन्याश्चंद्रावल्याः सद्मनि गत्वा समागमवृत्तांतवर्णनम्. तत्र धूर्तमहीपतिना पैशुन्ये कृते सति युद्धवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो. ७६
२३	६२	चित्ररेखया सहेन्दुलस्य विवाहवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १४९
२४	६५	पृथ्वीराजाग्रे चंदूभट्टेन भाषाग्रंथवर्णनम्. पृथ्वीराजेन महावत्यां कुंदनमलस्य दौत्येन प्रेषणम्.नृपाणां परस्परजयपराजयादिविविधवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १११
२५	६७	दाक्षिणात्यबिन्दुगढस्थशारदानन्दनभूपकन्यायाः स्वयंवरवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो०६४
२६	६९	महावत्यां युद्धवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ११०

अ०	प०	विषयाः
२७	७१	कच्छदेशीययुद्धवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ८६
२८	७३	कृष्णांशस्यशोभानामवेश्यासमागमसंवादपूर्वकंपुराणाचार्य-पुराणभेदवर्णनम्, शोभावेश्यापनीतकृष्णांशमोचनवृत्तान्तवर्णनम्.श्लो०८४
२९	७५	किंनरीकन्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.बौद्धराज्य–चीनराज्य-श्यामराज्यस्थैः सह युद्धवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ६४
३०	७६	लक्षणपद्मिनीसमानयनयुद्धवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १०४
३१	७८	कृष्णांशस्य श्यालयोषिद्भिः संकटानयनम्. कृष्णांशश्यालयोषिद्विवाहादिवृत्तान्तवर्णनम्. गुर्जरस्थमूलदेवनृपतिकन्याप्रभावतीतत्पतिपीडकयक्षविनिग्रहः,काश्मीरस्थकेकयभूपतितनयामदनावतीविवाहवृत्तान्तवर्णनम्.पुण्ड्रदेशस्थनागवर्मभूपालतनयासुवेलाविवाहवृत्तान्तवर्णनम्. मद्रकेशकन्याकान्तिमतीविवाहवृत्तान्तवर्णनम्. देहलींप्रतिम्लेच्छराजस्य सहोदस्यागमनवृत्तान्तवर्णनम्. आर्यदेशे म्लेच्छागमनादिवृत्तान्तादिवर्णनम्.श्लो०१९९
३२	८२	चन्द्रवंशीयादिसर्वनृपाणामंतिममहाघोरसंग्रामः, तत्र प्रायःसर्वनृपाणांक्षयवृत्तान्तवर्णनम्. पृथ्वीराजमृत्युविद्न्मालाहरणवृत्तान्तवर्णनम्. म्लेच्छेन सहोड्डीनेन देहल्यां स्वदूतस्य कुतुकोड्डीनस्यस्थापनवर्णनम्. श्लो० २६२

(इति तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥)

(अथ चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥)

अ०	प०	विषयाः
१	८८	व्यासमहर्षिणा स्वमनः प्रत्युद्दिश्य भविष्यत्कथावर्णनम्.अग्निवंश्यनृपचरित्रवर्णनम्.तत्र विक्रमवंश्यभूपालचारित्रवर्णनम्.बुंदेलखण्डस्थराष्ट्रवृत्तान्तः, कलपसिंहांतप्रमरवंशसमाप्तिवर्णनम्. श्लो० ५०
२	८९	अजमेरपुरवृत्तान्तः, तोमरान्वयवृत्तान्तवर्णनम्. म्लेच्छोपभुक्तचपहानिवंश्यक्षत्रियपत्नीभ्यो जट्ट–जाट्य–मेहन–प्रभृतिक्षुद्रजातिक्षत्रियवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो०२८
३	९०	शुक्लनामकाग्निवंश्यभूपालवंश्यचारित्रवर्णनम्. शुक्लेन ब्राह्मणद्वारबौद्धविजयकरणपूर्वकं द्वारकायांराज्यकरणम्,तद्वंश्यराजवृत्तान्तवर्णनम्.सिंधुदेशवृत्तान्तः,कच्छभुज–देशवृत्तान्तः,उदयपुरवृत्तांतः,कान्यकुब्जवृत्तान्तः लक्षणांतशुक्लवंश्यसमाप्तिवर्णनम् शेषक्षुद्रभूपालस्थितिवर्णनम्. श्लो० ७९
४	९२	परिहरभूपतिवंश्यनृपतिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ४०
५	९२	ब्रह्मणो मध्याह्नकालप्राप्तौभगवदवतारादिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ३६
६	९३	देहलीस्थम्लेच्छभूपवृत्तान्तवर्णनारम्भः,सहोड्डीनेनदेवतातीर्थखण्डकरणम्,व्यासेन मनसे कल्पजातिधर्मस्थितिवर्णनम्,मोङ्गलतैमुरलङ्गराज्यवर्णनम्. इंद्राण्यासहेंद्रस्यभूमावागमनम्. तत्रबृहस्पतिनेंद्रादिभ्यः सूर्यमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६८
७	९५	सूर्यमाहात्म्यवर्णनम्.तत्रधातृशर्मद्विजचरित्रवर्णनम्, मित्रशर्मद्विजचरित्रवर्णनम्, रामानन्दोत्पत्तिवृत्तान्तः, निम्बादित्योत्पत्तिवृत्तान्तः श्लो० ७८

अ०	प०	विषयाः
८	९६	मध्वाचार्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्, श्रीधराचार्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्, विष्णुस्वाम्युत्पत्तिवृत्तान्तः.वाणीभूषणोत्पत्तिवृत्तान्तः,भट्टोजिदीक्षितोत्पत्तिवृत्तान्तः,वराहमिहिराचार्योत्पत्तिवृत्तान्तः.श्लो.१३२
९	९९	धन्वन्तरिसमुत्पत्तिवृत्तान्तः, सुश्रुतोत्पत्तिवृत्तान्तः, जयदेवोत्पत्तिवृत्तान्तः. श्लो० ७१
१०	१०१	कृष्णचैतन्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. शङ्कराचार्यसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ८६
११	१०३	आनन्दगिरिसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्,वनशर्मसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.पुरीशर्मसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ७८
१२	१०४	भारतीशसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. गोरखनाथसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. क्षेत्रशर्मोत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. ढुण्ढीराजसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम् श्लो० १०४
१३	१०७	अघोरपंथिभैरवहनुमज्जन्म—रुद्रमाहात्म्य—बालशर्मसमुत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० ५६
१४	१०८	रुद्रमाहात्म्यवर्णनम्,रामानुजोत्पत्तिवर्णनम्. श्लो० १२४
१५	१११	वस्ववतारवृत्तान्तवर्णनेकुबेरावतारत्रिलोचनवैश्योत्पत्तिसविस्तरवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ७९
१६	११२	नामदेवसमुत्पत्तिवर्णनम्,रंकणवैश्यसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.श्लो०८३
१७	११४	कबीर—नरश्री—पीपा—नानक-नित्यानन्दसाधूनांसमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ९४
१८	११६	अश्विनीकुमारावतारवर्णनेसधन-रैदाससमुत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.श्लो. ६०
१९	११७	कृष्णचैतन्ययज्ञांशशिष्य-बलभद्र-विष्णुस्वामि—मध्वाचार्यादिचरित्रवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ७२
२०	११९	कृष्णचैतन्यचरित्रवर्णने जगन्नाथमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९५
२१	१२१	कण्वब्राह्मणस्यार्यावत्यामुपाध्यायदीक्षितपाठकशुक्लमिश्राग्निहोत्रिद्विवेदित्रिवेदिपाण्डचतुर्वेदीत्यन्वर्थदशपुत्रतद्वंश्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. कृष्णचैतन्यादिकृतम्लेच्छमायानिरासवृत्तांतवर्णनम्. श्लो० ८७
२२	१२३	तिमिरलिंगपुत्रसरुषादीनां देहल्यांराज्यवृत्तान्तवर्णनम्.अकब्बरराज्यवृत्तान्तवर्णनम्.अकब्बरवंश्यसलोमाखुर्दकावरंगराज्यवृत्तान्तवर्णनम्.दाक्षिणात्यदेवपक्षवर्धकसेवाजीय (शिवाजी) राज्यवृत्तान्तः,मुकुल (मोंगल) वंशक्षयवर्णनम्.नादरादिराज्यवृत्तान्तः, रामदत्तवरवानरवंश्यगुरुण्डान्वयसंभूतानांवाणिज्यार्थमार्यदेशंप्रत्यागमनम्,कलिकातानगरीवृत्तान्तः,अष्टकौशल्य (पार्लमेन्ट) द्वाराऽत्र राज्यवृत्तान्तः, गुरुण्डराज्यसमाप्तिः,मौनराज्यवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ९७
२३	१२५	वैक्रमीयद्वाविंशशताब्द्यांकिलकिलायांभूतंनदिशिशुनन्द्युत्पातितद्वंश्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.वैक्रमीयसप्तविंशतिशताब्द्यांवैदिकधर्मप्रवर्त

अ०	प०	विषयाः
		के तीर्थक्षेत्रोद्धारकपुष्यमित्रराजोत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्.तदनंतरमेकत्रिंशच्छताब्द्यांभ्रष्टाचारवृत्तान्तवर्णनम्.गुर्जरदेशेसंवहावर्त्तकसोमनाथराजोत्पत्तिवृत्तान्तः,राहुराज्येमहमदीयमतप्रचारवृत्तान्तः, सर्वभूमौ म्लेच्छमयत्ववृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १३२
२४	१२८	दैत्यानां हरिखण्डेगमनम्. विश्वकर्मणान्यखण्डमार्गावरोधनम्.बलिना वामनांतिके पृथ्वीभोगवृत्तान्तवर्णनम्. वर्णसंकरजीवोत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. द्विहस्तमनुष्योत्पत्तिवृत्तान्तवर्णनम्. वामनांशसमुद्भवभूपवृत्तान्तवर्णनम्. कलिद्वितीयतृतीयचरणवर्तमानकालजातजीवजातवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० ८१
२५	१२९	कलिचतुर्थचरणारंभेनरकाजीर्णनिवारणार्थंब्रह्मकृतभगवत्स्तुतिवर्णनम्, कल्क्यवतारकथावर्णनम्. अष्टादशकल्पवृत्तान्तवर्णनम्. कल्क्यर्चामाहात्म्यम्. सत्ययुगारंभदिनमाहात्म्यम्. श्लो० २२३
२६	१३४	कल्किविजयवृत्तान्तवर्णनम्. ब्राह्मणादिवर्णव्यवस्थापूर्वकराज्यपदस्थापनवृत्तान्तवर्णनम्. प्रतिसर्गपर्वोपसंहारफलवर्णनम्.श्लो०४२

(इति चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥)

इति प्रतिसर्गपर्वस्थविषयानुक्रमणिका ॥ ३ ॥

अथोत्तरपर्वस्थविषयानुक्रमणिका ॥ ४ ॥

अ०	प०	विषयाः
१	१	मङ्गलाचरणम्,छत्राभिषिक्तयुधिष्ठिरमहाराजं प्रति व्यासाद्यनेकमहर्षिसमागमनम्.युधिष्ठिरेण तान्प्रति स्वज्ञातिवधजन्यपापनिवृत्त्यर्थंनानाविधधर्मशुश्रूषया प्रश्नकरणम्.व्यासस्य श्रीकृष्णं प्रति प्रश्नोत्तरपूर्वकधर्मवर्णने निर्वर्ण्यप्रशंस्यचस्वाश्रमाय गमनम्. श्लो० ३०
२	१	श्रीकृष्णयुधिष्ठिरयोः संवादः, श्रीकृष्णेन युधिष्ठिरं प्रति सकलब्रह्माण्डोत्पत्तिवृत्तान्तकथनवर्णनम्. श्लो० ५५
३	३	भगवन्मायास्वरूपदर्शनवृत्तान्तवर्णनम्. श्लो० १०७
४	५	जन्मसंसारदोषाख्यापनवर्णनम्. श्लो० १३५
५	८	अधर्मपापभेदवर्णनम्. श्लो० ८६
६	१०	शुभाशुभगतिफलप्राप्तिवर्णने यमयातनाप्रकारवर्णनम्. श्लो० २१५
७	१५	शकटव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३१
८	१६	तिलकव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २५
९	१७	अशोकव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७
१०	१७	करवीरव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०
११	१७	कोकिलाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २४
१२	१८	बृहत्तपो[illegible]माहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३९
१३	१९	[illegible]प्रदभद्रोपवासव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०१
१४	२१	यमद्वितीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २८
१५	२२	अशून्यशयनव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २४
१६	२२	मधूकतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७
१७	२३	मेघपालीतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १५

अ०	प०	विषयाः
१८	२३	रंभातृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३८
१९	२४	गोष्पदतृतियाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७
२०	२४	हरिकालीतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९
२१	२५	ललितातृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४५
२२	२६	अवियोगतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३७
२३	२७	उमामहेश्वरव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३०
२४	२७	पुनः प्रकारान्तरेण रंभाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४१
२५	२८	सौभाग्याष्टकतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४८
२६	२९	रसकल्याणिनीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७०
२७	३१	आर्द्रानन्दकरीतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २७
२८	३२	चैत्र--भाद्रपद--माघ–तृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६०
२९	३३	अनन्तरतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८३
३०	३५	अक्षय्यतृतीयाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १९
३१	३५	अंगारकचतुर्थीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६६
३२	३७	विनायकस्नपनचतुर्थीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३२
३३	३८	विनायकचतुर्थीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४
३४	३८	पंचमे व्रते शांतिव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०
३५	३८	सारस्वतव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २१
३६	३९	नागपंचमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६४
३७	४०	श्रीपञ्चमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६०
३८	४२	विशोकषष्ठीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १७
३९	४२	कमलषष्ठीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १५
४०	४२	मन्दारषष्ठीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६
४१	४३	ललिताषष्ठीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २१
४२	४३	कार्त्तिकेयपूजाषष्ठीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३०
४३	४४	विजयसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३०
४४	४५	आदित्यमण्डलविधिवर्णनम् श्लो० ९
४५	४५	त्रयोदशवर्ज्यसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५
४६	४५	कुक्कुटमर्कटीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४५
४७	४६	उभयसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २७
४८	४७	कल्याणसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६
४९	४७	शर्करासप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८
५०	४८	कमलासप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११
५१	४८	शुभसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४
५२	४८	स्नपनसप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४१
५३	४९	अचलासप्तमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४८
५४	५०	बुधाष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६७
५५	५२	जन्माष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७१

अ०	प०	विषयाः
५६	५३	दूर्वाष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २३
५७	५४	कृष्णाष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३१
५८	५५	अनघाष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७६
५९	५६	सोमाष्टमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २४
६०	५७	श्रीवृक्ष (बिल्व) नवमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११
६१	५७	ध्वजनवमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६३
६२	५९	उल्कानवमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८
६३	५९	दशावतारचरित्रव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३३
६४	६०	आशादशमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५०
६५	३१	तारकद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४९
६६	६२	अरण्यद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २८
६७	६३	रोहिणीचन्द्रव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८
६८	६३	हरिहराहिरण्यगर्भप्रभाकराणामवियोगव्रतमाहात्म्यवर्णनम्.श्लो०२५
६९	६४	गोवत्सद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९५
७०	६६	गोविन्दशयनोत्थापनद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्.श्लो० ६७
७१	६७	नीराजनद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४६
७२	६८	भीष्मपञ्चकव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५२
७३	६९	मल्लद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २१
७४	७०	भीमद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७३
७५	७२	श्रवणद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७७
७६	७३	विजयश्रवणाद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६९
७७	७५	संप्राप्तिद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १३
७८	७५	गोविंदद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४
७९	७५	अखण्डद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २६
८०	७६	मनोरथद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३०
८१	७७	उल्काद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १४
८२	७७	सुकृतद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७३
८३	७९	धरणीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १५७
८४	८२	विशोकद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५८
८५	८३	विभूतिद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५७
८६	८५	मदनद्वादशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३८
८७	८६	अबाधकव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६
८८	८६	मन्दारनिम्बार्ककरवीरमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १०
८९	८६	यमदर्शनत्रयोदशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो०५२
९०	८७	अनङ्गत्रयोदशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४९
९१	८९	पालीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १२
९२	८९	रंभाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १६
९३	८९	आग्नेयीचतुर्दशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८०

अ०	पृ०	विषयाः
९४	९१	अनन्तचतुर्दशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७५
९५	९३	श्रवणिकाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४८
९६	९४	नक्तोपवासविधानवर्णनम्. श्लो० १६
९७	९४	शिवचतुर्दशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३४
९८	९५	फलत्यागचतुर्दशीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९
९९	९६	विजयपौर्णमासव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७१
१००	९७	वैशाखिकार्तिकीमाघीपौर्णमासीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २४
१०१	९८	युगादितिथिव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३४
१०२	९९	वटसावित्रीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ९८
१०३	१०१	कार्तिक्यां कृत्तिकाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ५१
१०४	१०२	पूर्णमनोरथव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २९
१०५	१०३	विशोकपूर्णिमाव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० २४
१०६	१०३	अनन्तव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७०
१०७	१०५	सांभरायणीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७१
१०८	१०६	नक्षत्रपुरुषव्रतमाहात्म्यवर्णनम्.श्लो० ४३
१०९	१०७	शिवनक्षत्रपुरुषव्रतमाहात्म्यवर्णनम्.श्लो० ३५
११०	१०८	संपूर्णव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३६
१११	१०९	कामदानवेश्याव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६६
११२	११०	वृन्ताकव्रतविधिवर्णनम्. गद्यम् १

अ०	पृ०	विषयाः
११३	१११	ग्रहनक्षत्रव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४४
११४	११२	शनैश्चरव्रतमाहात्म्यवर्णनम्.श्लो० ५१
११५	११३	आदित्यदिननक्तविधिवर्णनम्.श्लो० २३
११६	११४	संक्रान्त्युद्यापनवर्णनम्. श्लो० १७
११७	११४	विष्टिव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४७
११८	११५	अगस्त्यार्घ्यविधिव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८४
११९	११७	अभिनवचन्द्रार्घ्यव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११
१२०	११७	शुक्रबृहस्पत्यर्घपूजाविधिवर्णनम्. श्लो० १६
१२१	११८	व्रतपञ्चाशीतिमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० १८७
१२२	१२२	माघस्नानविधिवर्णनम्. श्लो० ३६
१२३	१२३	नित्यस्नानविधिवर्णनम्. श्लो० ३३
१२४	१२३	रुद्रस्नानविधिवर्णनम्. श्लो० ३२
१२५	१२४	चन्द्रादित्यग्रहणस्नानविधिवर्णनम्. श्लो० २१
१२६	१२५	अपरसांभरायणीयव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ४८
१२७	१२६	वापीकूपतडागोत्सर्गविधिवर्णनम्. श्लो० ९१
१२८	१२८	वृक्षोद्यापनविधिवर्णनम्. श्लो० ४५
१२९	१२९	देवपूजाफलव्रतवर्णनम् श्लो० ५३
१३०	१२९	दीपदानविधिवर्णनम. श्लो० ६९
१३१	१३१	वृषोत्सर्गविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१३२	१३१	फाल्गुनपूर्णिमोत्सववर्णनम्. श्लो० ५३

अ०	प०	विषयाः
१३३	१३३	आन्दोलकाविधिवर्णनम्. श्लो० ५९
१३४	१३४	दमनकान्दोलकरथयात्रामहोत्सववर्णनम्. श्लो० ७२
१३५	१३६	मदनमहोत्सववर्णनम्. श्लो० ३६
१३६	१३६	भूतमात्रुत्सवविधिवर्णनम्. श्लो० ४२
१३७	१३७	श्रावणपूर्णिमारक्षाबन्धनविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१३८	१३८	महानवमीव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११६
१३९	१४१	महेन्द्रध्वजमहोत्सववर्णनम्. श्लो० ४३
१४०	१४२	दीपालिकोत्सववर्णनम्. श्लो० ७६
१४१	१४३	नवग्रहलक्षविधिवर्णनम्. श्लो० १२२
१४२	१४६	कोटिहोमविधिवर्णनम्. श्लो० ८१
१४३	१४८	महाशान्तिविधिवर्णनम्. श्लो० ४६
१४४	१४९	गणनाथशान्तिविधिवर्णनम्. श्लो० २७
१४५	१५०	नक्षत्रहोमविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१४६	१५०	अपराधशतव्रतवर्णनम्. श्लो० ६१
१४७	१५१	कांचनपुरीव्रतवर्णनम्. श्लो० ८८
१४९	१५३	कन्याप्रदानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ११
१४९	१५४	ब्राह्मणशुश्रूषाविधिवर्णनम्. श्लो० ९
१५०	१५४	वृषदानविधिवर्णनम्. श्लो० १७
१५१	१५४	प्रत्यक्षधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० ३९
१५२	१५५	तिलधेनुदानाविधिवर्णनम्. श्लो० ४२
१५३	१५६	जलधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० ७२
१५४	१५८	घृतधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० १९
१५५	१५८	लवणधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१५६	१५९	काञ्चनधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० २८
१५७	१६०	रत्नधेनुदानविधिवर्णनम्. श्लो० १८
१५८	१६०	उभयमुखीगोदानविधिवर्णनम्. श्लो० १५
१५९	१६०	गोसहस्रप्रदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४७
१६०	१६२	वृषभदानविधिवर्णनम्. १६
१६१	१६२	कपिलादानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ८१
१६२	१६४	महिषीदानविधिवर्णनम्. श्लो० २१
१६३	१६४	अविदानविधिवर्णनम्. श्लो० २२
१६४	१६५	भूमिदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४२
१६५	१६६	सौवर्णपृथिवीदानाविधिवर्णनम्. श्लो० ३३
१६६	१६७	हलपंक्तिदानविधिवर्णनम्. श्लो० २९
१६७	१६७	आपाकदानविधिवर्णनम्. श्लो० ३८
१६८	१६८	गृहदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४५
१६९	१७०	अन्नदानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ७५
१७०	१७१	स्थालीदानविधिवर्णनम्. श्लो० ३२
१७१	१७२	दासीदानविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१७२	१७३	प्रपादानविधिवर्णनम्. श्लो० २६
१७३	१७४	अग्निष्टिकादानविधिवर्णनम्. श्लो० १२

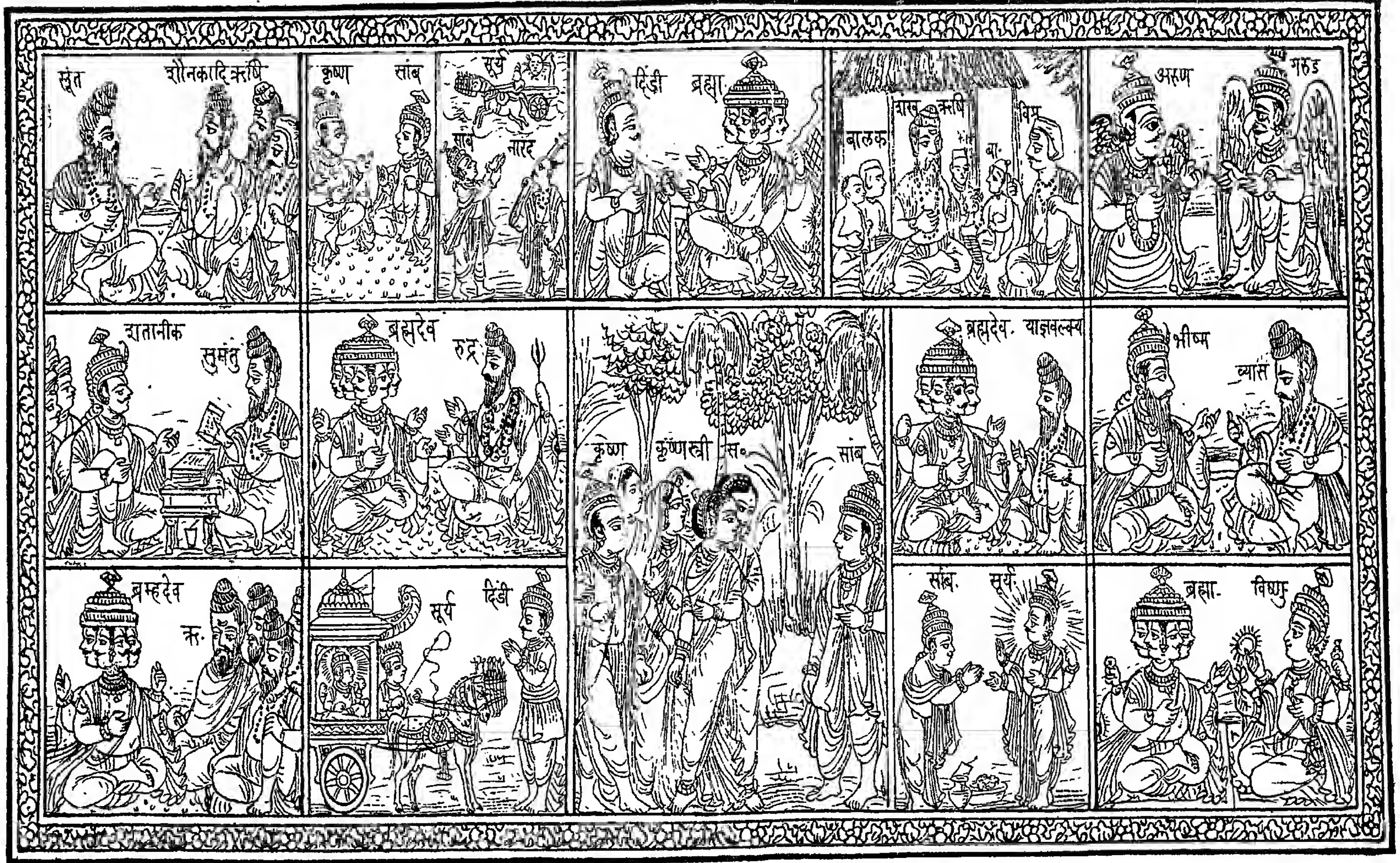
अ०	प०	विषयाः
१७४	१७४	विद्यादानविधिवर्णनम्. श्लो० २९
१७५	१७५	तुलापुरुषदानविधिवर्णनम्. श्लो० ९९
१७६	१७७	हिरण्यगर्भदानविधिवर्णनम्. श्लो० ६९
१७७	१७९	ब्रह्माण्डदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४६
१७८	१८०	कल्पवृक्षदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४३
१७९	१८१	कल्पलतादानविधिवर्णनम्. श्लो० १९
१८०	१८२	गजरथाश्वरथदानविधिवर्णनम्. श्लो० ५०
१८१	१८३	कालपुरुषदानविधिवर्णनम्. श्लो० २७
१८२	१८३	सप्तसागरदानविधिवर्णनम्. श्लो० १९
१८३	१८४	महाभूतघटदानविधिवर्णनम्. श्लो० १७
१८४	१८४	शय्यादानविधिवर्णनम्. श्लो० २३
१८५	१८५	आत्मप्रतिकृतिदानविधिवर्णनम्. श्लो० १७
१८६	१८५	हिरण्याश्वदानविधिवर्णनम्. श्लो० १४
१८७	१८६	हिरण्याश्वरथदानविधिवर्णनम्. श्लो० १४
१८८	१८६	कृष्णाजिनदानविधिवर्णनम्. श्लो० २१
१८९	१८७	हेमहस्तिरथदानविधिवर्णनम्. श्लो० १३
१९०	१८७	विश्वचक्रदानविधिवर्णनम्. श्लो० २९
१९१	१८८	भुवनप्रतिष्ठामाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६८
१९२	१८९	नक्षत्रदानविधिवर्णनम्. श्लो० ३९

अ०	प०	विषयाः
१९३	१९०	तिथिदानमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ६६
१९४	१९२	वराहदानविधिवर्णनम्. श्लो० २२
१९५	१९२	धान्यपर्वतदानविधिवर्णनम्. श्लो० ४८
१९६	१९४	लवणपर्वतदानविधिवर्णनम्. श्लो० ११
१९७	१९४	गुडाचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० २६
१९८	१९५	हेमाचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० ९
१९९	१९५	तिलाचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० २६
२००	१९५	कार्पासाचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० १०
२०१	१९६	घृताचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० १३
२०२	१९६	रत्नाचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० १३
२०३	१९६	रौप्याचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० ११
२०४	१९७	शर्कराचलदानविधिवर्णनम्. श्लो० ३८
२०५	१९८	सदाचारधर्मवर्णनम्. श्लो० १५३
२०६	२०१	रोहिणीचन्द्रशयनव्रतमाहात्म्यवर्णनम्. श्लो० ३०
२०७	२०२	कृष्णयुधिष्ठिरसंवादसमाप्तिः,श्रीकृष्णस्य द्वारकां प्रति गमनवर्णनम्. श्लो० १५
२०८	२०२	उत्तरपर्वस्थसंक्षिप्तविषयानुक्रमणिकावर्णनम्. ग्रन्थसमाप्तिवर्णनम्. श्लो० ३४

इति खानदेशीयरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयगोविन्दशास्त्रि-
विरचिता भविष्यपुराणस्य विषयानुक्रमणिका सम्पूर्णा ।

॥ अथ श्रीभविष्यमहापुराणे प्रथमं ब्राह्मपर्व प्रारभ्यते ॥

ब्राह्मपर्व १.

सूत
शौनकादिऋषि
कृष्ण
सांब
सूर्य
सांब
नारद
दिंडी
ब्रह्मा
बालक
शाख ऋषि
बा.
विप्र
अरुण
गरुड
शतानीक
सुमंतु
ब्रह्मदेव
रुद्र
कृष्ण
कृष्णस्त्री सं.
सांब
ब्रह्मदेव.
याज्ञवल्क्य
भीष्म
व्यास
ब्रम्हदेव
ऋ.
सूर्य
दिंडी
सांब.
सूर्य
ब्रह्मा.
विष्णु

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ ॐनमोभगवतेवासुदेवाय॥ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥ देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १॥ जयतिपराशरसूनुःसत्यवतीहृदयनंदनोव्यासः ॥ यस्यास्यकमलगलितंवाङ्मयममृतंजगत्पिबति॥ २॥ मूकंकरोतिवाचालंपंगुंलंघयते गिरिम्॥ यत्कृपातमहंवंदेपरमानन्दमाधवम् ॥ ३॥ पाराशर्यवचःसरोजममलंगीतार्थगंधोत्कटंनानाख्यानककेसरंहरिकथासंबोधनाबो धितम्॥ लोकेसज्जनषट्पदैरहरहःसंपीयमानंमुदाभूयाद्भारतपंकजंकलिमलप्रध्वंसिनःश्रेयसे॥ ४॥ योगोशतंकनकशृंगमयंददातिविप्रायवे दविदुषेचबहुश्रुताय॥ पुण्यांभविष्यसुकथांशृणुयात्समग्रांपुण्यंसमंभवतितस्यचतस्यचैव॥ ५॥ कृत्वापुराणानिपराशरात्मजःसर्वाण्य नेकानिसुखावहानि॥ तत्रात्मसौख्यायभविष्यधर्मान्कलौयुगेभाविलिलेखसर्वम्॥ ६॥ तत्रापिसर्वर्षिवरप्रमुख्यैःपराशराद्यैर्मुनिभिःप्रणी तान्॥ स्मृत्युक्तधर्मागमसंहितार्थान्व्यासःसमासादवदद्भविष्यम्॥ ७॥ अल्पायुषोलोकजनान्समीक्ष्यविद्याविहीनान्पशुवत्सुचेष्टितान्॥ तेषांसुखार्थंप्रतिबोधनायव्यासःपुराणंप्रथितंचकार॥ ८॥ ❀॥ जयतिभुवनदीपोभास्करोलोककर्ताजयतिचशितिदेहःशार्ङ्गधन्वामुरारिः॥ जयतिचशशिमौलीरुद्रनामाभिधेयोजयतिचसतुदेवोभानुमांश्चित्रभानुः॥ १॥ श्रियावृतंतुराजानंशतानीकंमहाबलम्॥ अभिजग्मुर्महात्मानः सर्वेद्रष्टुंमहर्षयः॥ २॥ भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्चपुलस्त्यःपुलहःक्रतुः॥ पराशरस्तथाव्यासःसुमन्तुर्जैमिनिस्तथा॥ ३॥ मुनिःपैलोयाज्ञवल्क्योगौत मस्तुमहातपाः॥ भारद्वाजोमुनिर्धीमांस्तथानारदपर्वतौ॥ ४॥ वैशंपायनोमहात्माशौनकश्चमहातपाः॥ दक्षोंगिरास्तथागर्गोगालवश्चमहातपाः ॥ ५॥ तानागतानृषीन्दृष्ट्वाशतानीकोमहीपतिः॥ विधिवत्पूजयामासअभिगम्यमहामतिः॥ ६॥ पुरोहितंपुरस्कृत्यअर्घ्यंगांस्वागतेनच॥ पूज यित्वाततःसर्वान्प्रणम्यशिरसाभृशम्॥ ७॥ सुखासीनांस्ततोराजानिरातंकान्गतक्लमान्॥ उवाचप्रणतोभूत्वाबाहुमुद्धृत्यदक्षिणम्॥ ८॥ इदानींसफलंजन्ममन्येऽहंमुनिसत्तमाः ॥ आत्मनोद्विजशार्दूलास्तथाकीर्तिर्यशोबलम् ॥ ९ ॥ धन्योऽहंपुण्यकर्माचयतोमांद्रष्टुमा गताः ॥ येषांस्मरणमात्रेणयुष्माकंपूयतेनरः ॥ १० ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंकिंचिद्धर्मशास्त्रमनुत्तमम् ॥ आनृशंस्यंसमाश्रित्यकथयध्वं महाबलाः ॥ ११ ॥ येनाहंधर्मशास्त्रंतुश्रुत्वागच्छेपरांगतिम् ॥ यथागतोममपिताश्रुत्वावैभारतंपुरा ॥ १२ ॥ तथोक्तास्तेन

राज्ञावैब्राह्मणास्तेसमंततः ॥ समागम्यमिथस्तेतुविमृश्यच[1]भृशंतदा ॥ १३ ॥ पूजयित्वाततोव्यासमिदंवचनमब्रुवन् ॥ व्यासं प्रसादयविभोएषतेकथयिष्यति ॥ १४ ॥ तिष्ठत्यस्मिन्महाबाहोवयंवक्तुंनशक्नुमः ॥ तिष्ठमानेगुरौशिष्यःकथंवक्तिमहामते ॥ ॥ १५ ॥ [2]अयंगुरुःसदास्माकंसाक्षान्नारायणस्तथा ॥ कृपालुश्चतथाचार्यंतथादिव्यविधानवित् ॥ १६ ॥ चतुर्णामपिवर्णानांपावनायमहात्मनाम् ॥ धर्मशास्त्रमनेनोक्तंधर्माद्यैःसुसमन्वितम् ॥ १७ ॥ बिभेतिगहनाच्छास्त्राल्लोकोव्याधिरिवौषधात् ॥ [3]भारतस्यचविस्तारोमुनिनाव्याहृतःस्वयम् ॥ १८ ॥ यथास्वादुचपथ्यंचदद्यात्स्वंभिषगौषधम् ॥ तथारम्यंचशास्त्रंचभारतंकृतवान्मुनिः ॥ १९ ॥ आस्तिक्यारोहसोपानमेतद्भारतमुच्यते ॥ तच्छ्रुत्वास्वर्गनरकौलोकःसाक्षादिवेक्षते ॥ २० ॥ देवतातीर्थतपसांभारतादेवनिश्चयः ॥ नजन्यतेनास्तिकतातस्यमीमांसकैरपि ॥ २१ ॥ विष्णौदेवे[4]षुवेदेषुगुरुषुब्राह्मणेषुच ॥ भक्तिर्भवतिकल्याणीभारतादेवधीमताम् ॥ २२ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांभारतात्सिद्धिरेवहि[5] ॥ अजिह्मोभारतःपंथानिर्वाणपदगामिनाम् ॥ २३ ॥ मोक्षधर्मार्थकामानांप्रपंचोभारतेकृतः ॥ अनित्यतापसंतप्ताभवंतितस्यमुक्तये ॥ २४ ॥ विपत्तिंभारताच्छ्रुत्वावृष्णिपांडवसंपदाम् ॥ दुःखावसानाद्राजेंद्रपुण्यंचसंश्रयेद्बुधः ॥ २५ ॥ [6]एवंविधंभारतंवैप्रोक्तंयेनमहात्मना ॥ सोऽयंनारायणःसाक्षाद्व्यासरूपी[7]महामुनिः ॥ २६ ॥ सतेषांवचनंश्रुत्वाप्रतापीयोमहीपतिः ॥ प्रसादयामाससुनिंव्यासंशास्त्रविशारदम् ॥ २७ ॥ शतानीकउवाच ॥ अंजलिःशिरसाब्रह्मन्कृतोयंपादयोस्तव ॥ ब्रूहिमेधर्मशास्त्रं[8]तुयेनाहपूततांव्रजे ॥२८॥ समुद्धरभवादस्मात्कीर्तयित्वाकथांशुभाम् ॥ यथाममपितापूर्वंकीर्तयित्वातुभारतम् ॥ २९ ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाव्यासोवचनमब्रवीत् ॥ एषशिष्यःसुमंतुर्मेकथयिष्यतितेप्रभो ॥ ३० ॥ यदिच्छसिमहाबाहोप्रीतिदंचाद्भुतंशुभम् ॥ श्रव्यंभरतशार्दूलसर्वपापभयापहम्॥३१ ॥ यथावैशंपायनेनपुराप्रोक्तंपितुस्तव ॥ महाभारतव्याख्यानंब्रह्महत्याव्यपोहनम् ॥ ३२ ॥ अथतमृषयःसर्वेराजानमिदमब्रुवन् ॥ साधुप्रोक्तं

---

१ भृगुम्–इतिपाठः । २ स्वयं गुरुः सदाध्यक्षो यथा नारायणस्तथा–इ०पा० । ३ भारतशास्त्रसारोऽयमतः काव्यात्मना कृतः–इ०पा० । ४ विद्वत्सु–इ०पा० । ५ सिद्धचसंशयः–इ०पा० । ६ भारतं वै पंचविधम्–इ०पा० । ७ महामतिः–इ०पा० । ८ सर्वशास्त्रं च–इ०पा० ।

महाबाहोव्यासेनामितबुद्धिना ॥ ३३ ॥ सुमंतुंपृच्छराजर्षैसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ अस्माकमपिराजेंद्रश्रवणेजायतेमतिः ॥ ३४ ॥ अथव्या सोमहातेजाःसुमंतुमृषिमब्रवीत् ॥ कथयास्मैकथास्तातयाःश्रुत्वामोदतेनृपः ॥ ३५ ॥ भारतादिकथानांतुयत्रास्यरमतेमनः ॥ असावपिमहा तेजाःश्रुत्वाभावंमहामतेः ॥ ३६ ॥ व्यासस्यद्विजशार्दूलऋषीणांचापिसर्वशः ॥ चकारवकुंसमनस्तस्मैराज्ञेमहामतिः ॥ ३७॥ व्यासस्यशा सनाद्विप्रऋषीणांचैवसर्वशः ॥ अथराजामहातेजाआजमीढोद्विजोत्तमम् ॥ ३८ ॥ प्रणम्यशिरसात्यर्थंप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ शतानीकउवाच ॥ पुण्याख्यानंममब्रह्मन्पावनायप्रकीर्तय ॥ ३९ ॥ श्रुत्वायद्ब्राह्मणश्रेष्ठमुच्येऽहंसर्वपातकात् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ नानाविधानिशास्त्राणिसंतिपु ण्यानिभारत ॥ ४० ॥ यानिश्रुत्वानरोराजन्मुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ किमिच्छसिमहाबाहोश्रोतुंयेनब्रवीमिते ॥ ४१ ॥ भारतादिकथानांतु यासुधर्मादयःस्थिताः ॥ शतानीकउवाच ॥ मतानिकानिवि[2]प्रेंद्रधर्मशास्त्राणिसुव्रत ॥ ४२ ॥ यानिश्रुत्वानरोविप्रमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ सुमंतुरुवाच ॥ श्रूयतांधर्मशास्त्राणिमनुर्विष्णुर्यमोऽगिराः ॥ ४३ ॥ वसिष्ठदक्षसंवर्तशातातपपराशराः ॥ [3]आपस्तंबोऽथउशनाका त्यायनबृहस्पती ॥ ४४ ॥ गौतमःशंखलिखितौहारीतोत्रिरथापिवा ॥ एतानिधर्मशास्त्राणिश्रुत्वाज्ञात्वाचभारत ॥ ४५ ॥ वृंदारकपुरंगत्वामोदतेनात्रसंशयः ॥ शतानीकउवाच ॥ यान्येतानित्वयोक्तानिधर्मशास्त्राणिसुव्रत ॥ ४६ ॥ नेच्छा मिश्रोतुंविप्रेंद्रश्रुतान्येतानिहिद्विजाः ॥ त्रयाणामपिवर्णानांप्रोक्तानामपिपंडितैः ॥ ४७ ॥ श्रेयसेनतुशूद्राणांतत्रमेवचनंशृणु ॥ चतुर्णामिहवर्णानां श्रेयसेयानिसुव्रत ॥ ४८ ॥ भवंतिद्विजशार्दूलश्रुतानिभुवनत्रये ॥ विशेषतश्चतुर्थस्यवर्णस्यद्विजसत्तम ॥ ४९ ॥ ब्राह्मणादिषुवर्णेषुत्रिषुवेदाःप्रकल्पिताः ॥ मन्वादीनिचशास्त्राणितथांगानिसमंततः ॥ ५० ॥ शूद्राश्चैवभृशंदीनाःप्रतिभांतिममद्विज ॥ धर्मार्थकाममोक्षस्यशक्ताःस्युरवनेकथम् ॥ ५१ ॥ आगमेनविहीनाहिअहोकष्टंमतंमम ॥ कश्चैषामागमःप्रोक्तःपुराद्विजमनीषिभिः ॥५२॥ त्रिवर्गप्राप्तयेब्रह्मञ्छ्रेयसेचतथोभयोः ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ ५३ ॥ चतुर्णामपिवर्णानांयानिप्रोक्तानिश्रे

---

१ मनः-इ०पा० । २ ते विप्र-इ०पा० । ३ आपस्तंबोशना व्यासः-इ०पा० । ४ गुह्यानि-इ०पा० । ५ सर्वदा-इ०पा० ।

यसे ॥ धर्मशास्त्राणिराजेंद्रशृणुतानिनृपोत्तम ॥ ५४ ॥ विशेषतश्चशूद्राणांपावनानिमनीषिभिः ॥ अष्टादशपुराणानिचरितंराघवस्यच ॥ ५५ ॥ रामस्यकुरुशार्दूलधर्मकामार्थसिद्धये ॥ तथोक्तंभारतंवीरपाराशर्येणधीमता ॥ ५६ ॥ वेदार्थंसकलंयोज्यंधर्मशास्त्राणिचप्रभो ॥ कृपालुनाकृतंशास्त्रंचतुर्णामिहश्रेयसे ॥ ५७ ॥ वर्णानांभवमग्नानांकृतंपोतमनुत्तमम् ॥ अष्टादशपुराणानिअष्टौव्याकरणानिच ॥ ५८ ॥ ज्ञात्वासत्यवतीसूनुश्चक्रेभारतसंहिताम् ॥ यांश्रुत्वापुरुषोराजन्मुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ५९ ॥ प्रथमंप्रोच्यतेब्राह्मंद्वितीयमैंद्रमुच्यते ॥ याम्यंप्रोक्तंततोरौद्रंवायव्यंवारुणंतथा ॥ ६० ॥ सावित्रंचतथाप्रोक्तमष्टमंवैष्णवंतथा ॥ एतानिव्याकरणानीहपुराणानिनिबोधमे ॥ ६१ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवंभागवतंतथा ॥ तथान्यंनारदीयंचमार्कंडेयंचसप्तमम् ॥ ६२ ॥ आग्नेयमष्टमंवीरभविष्यंनवमंस्मृतम् ॥ दशमंब्रह्मवैवर्तंलैंग्यमेकादशंस्मृतम् ॥ ६३ ॥ वाराहंद्वादशंप्रोक्तंस्कांदंचैवत्रयोदशम् ॥ चतुर्दशंवामनंचकौर्मं पंचदशंस्मृतम् ॥ ६४ ॥ मात्स्यंचगारुडंचैवब्रह्मांडंचततःपरम् ॥ एतानिकुरुशार्दूलधर्मशास्त्राणिपंडितैः ॥ ६५ ॥ साधारणानिप्रोक्तानिवर्णानांश्रेयसेसदा ॥ चतुर्णामिहराजेंद्रश्रोतुमर्हाणिसुव्रत ॥ ६६ ॥ किमिच्छसिमहाबाहोश्रोतुमेषांनृपोत्तम ॥ शतानीकउवाच ॥ भारतंतुश्रुतंविप्रतातस्यांकगतेनतु ॥ ६७ ॥ रामस्यचरितंचापिश्रुतंब्रह्मन्समंततः ॥ पुराणानिचविप्रेंद्रभविष्यंनतुसुव्रत ॥ ६८ ॥ पुराणंवदविप्रेंद्रभविष्यंकौतुकंहिमे ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिमानद ॥ ६९ ॥ शृणुमेवदतोराजन्पुराणंनवमंमहत् ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेमानवोनृप ॥ ७० ॥ अश्वमेधंचसंप्राप्यगच्छेद्भानौनसंशयः ॥ इदंतुब्रह्मणाप्रोक्तंधर्मशास्त्रमनुत्तमम् ॥ ७१ ॥ विदुषाब्राह्मणेनेदमध्येतव्यंप्रयत्नतः ॥ शिष्येभ्यश्चैववक्तव्यंचातुर्वर्ण्येभ्यएवहि ॥ ७२ ॥ अध्येतव्यंनचान्येनब्राह्मणंक्षत्रियंविना ॥ श्रोतव्यमेवशूद्रेणनाध्येतव्यंकदाचन ॥ ७३ ॥ देवार्चापुरतःकृत्वाब्राह्मणश्चनृपोत्तम ॥ श्रोतव्यमेवशूद्रैश्चतथान्यैश्चद्विजातिभिः ॥ ७४ ॥ श्रौतंस्मार्तंहिवैधर्मंप्रोक्तमस्मिन्नृपोत्तम ॥ तस्माच्छूद्रैर्विनाविप्रान्नश्रो

१ कर्मशास्त्राणि–इ०पा० । २ वायुरेव च–इ०पा० । ३ तदा–इ०पा० । ४ आज्ञागतेन मे–इ०पा० । ५ पूज्योऽसि सुव्रत–इ०पा० । ६ विशेषतः– इ०पा० । ७ कथंचन–इ०पा० । ८ अग्रतः–इ०पा० ।

तव्यंकथंचन ॥ ७५ ॥ इदंशास्त्रमधीयानोब्राह्मणःसंशितव्रतः ॥ मनोवाग्देहजैर्नित्यंकर्मदोषैर्नलिप्यते ॥ ७६ ॥ शृण्वंतिचापियेराजन्भक्त्यावैब्राह्मणादयः ॥ मुच्यंतेपातकैःसर्वैर्गच्छंतिचदिवंप्रभो ॥ ७७ ॥ श्रावयेच्चापियोविप्रःसर्वान्वर्णान्नृपोत्तम ॥ सगुरुःप्रोच्यतेतातवर्णानामिहसर्वशः ॥ ७८ ॥ सपूज्यःसर्वकालेषुसर्वैर्वर्णैर्नराधिप ॥ पृथिवींचतथैवेमांकृत्स्नामेकोपिसोऽर्हति ॥ ७९॥ इदंस्वस्त्ययनंश्रेष्ठमिदंबुद्धिविवर्धनम् ॥ इदंयशस्यंसततमिदंनिःश्रेयसंपरम् ॥ ८० ॥ अस्मिन्धर्मोऽखिलेनोक्तोगुणदोषौचकर्मणाम् ॥ चतुर्णामपिवर्णानामाचारश्चापिशाश्वतः ॥ ८१ ॥ आचारःप्रथमोधर्मःश्रुत्युक्तश्चनरोत्तम ॥ तस्मादस्मिन्समायुक्तोनित्यंस्यादात्मवान्द्विजः ॥ ८२ ॥ आचाराद्विच्युतोविप्रोनवेदफलमश्नुते ॥ आचारेणचसंयुक्तःसंपूर्णफलभाक्स्मृतः ॥८३॥ एवमाचारतोदृष्ट्वाधर्मस्यमुनयोगतिम् ॥ सर्वस्यतपसोमूलमाचारंजगृहुःपरम् ॥ ८४ ॥ अन्येचमानवाराजन्नाचारं[1]संश्रिताःसदा ॥ एवमस्मिन्पुराणेतुआचारस्यतुकीर्तनम् ॥ ८५ ॥ वृत्तांतानिचराजेन्द्रतथाचोक्तानिपंडितैः ॥ त्रिलोक्यास्तुसमुत्पत्तिंसंस्कारविधिमुत्तमम् ॥ ८६ ॥ श्रवणंचेतिहासस्यविधानंकथ्यतेनृप ॥ तथास्मिन्कथ्यतेराजन्माहात्म्यंवाचकस्यतु ॥ ८७ ॥ व्रतचर्याश्रमाचाराःस्नातकस्यपरोविधिः ॥ दारादिगमनंचैवविवाहानांचलक्षणम् ॥ ८८ ॥ पुंसांचलक्षणंराजन्योषितानांचकथ्यते ॥ महायज्ञविधानंचशास्त्रकल्पंचशाश्वतम् ॥८९॥ पृथिव्यालक्षणंतातदेवार्चायाःसुलक्षणम् ॥ वृत्तीनांलक्षणंचैवस्नातकस्यव्रतानिच ॥ ९० ॥ भक्ष्याभक्ष्यंचशौचंचद्रव्याणांशुद्धिमेवच ॥ स्त्रीधर्मयोगंतापस्यंमोक्षसंन्यासमेवच ॥९१॥ राज्ञश्चधर्ममखिलंकार्याणांचविनिर्णयम् ॥ माहात्म्यंसवितुश्चात्रतीर्थानांचविशाम्पते ॥ ९२ ॥ नारायणस्यमाहात्म्यंतथारुद्रस्यकथ्यते ॥ महाभाग्यंचविप्राणांमाहात्म्यंपुस्तकस्यच ॥ ९३ ॥ दुर्गादेव्यास्तथाचोक्तंसत्यस्यचमहामते ॥ संक्षिप्तंसंविधानंचधर्मःस्त्रीपुंसयोरपि ॥ ९४ ॥ विभागंधर्मद्यूतंचकथकानांचशोधनम् ॥ वैश्यशूद्रोपचारंचसंकीर्णानांचसंभवम् ॥ ९५ ॥ आपद्धर्मंचवर्णानांप्रायश्चित्तविधिंतथा ॥ संध्याविधिंप्रेतशुद्धिंस्नानतर्पणयोर्विधिम् ॥ ९६ ॥ वैश्वदेवविधिंचापितथाभोज्यवि

---

[1] आचरं फलमाश्रिताः-इ०पा० ।

धिंनृप ॥ लक्षणंदंतकाष्ठस्यचरणव्यूहमुत्तमम् ॥ ९७ ॥ संसारगमनंचैवत्रिविधंकर्मसंभवम् ॥ नैःश्रेयसंकर्मणांचगुणदोष परीक्षणम् ॥ ९८ ॥ दाराणांलक्षणंप्रोक्तंतथापात्रपरीक्षणम् ॥ प्रसूतिंचापिगर्भस्यतथाकर्मफलंनृप ॥ ९९ ॥ जातिधर्मान्कु[1]लधर्मान्वेदधर्मांश्चपार्थिव ॥ वैतानव्रतिकानांचतथासौप्रोक्तवान्विभुः ॥ १०० ॥ ब्रह्माकुरुकुलश्रेष्ठशंकरायमहात्मने ॥ शंकरेणतथाविष्णोःकथितंकुरुनंदन ॥ १०१ ॥ विष्णुनापिपुनःप्रोक्तंनारदायमहीपते ॥ नारदात्प्राप्तवाञ्छक्रःशक्रादपिपराशरः ॥ १०२ ॥ पराशरात्ततोव्यासोव्यासादपिमयाविभो ॥ एवंपरंपराप्राप्तंपुराणमिदमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ शृणुत्वमपिराजेंद्रमत्सकाशात्परंहितम् ॥ सर्वाण्येवपुराणानिसंज्ञेयानिनरर्षभ ॥ १०४ ॥ द्वादशैवसहस्राणिप्रोक्तानीहमनीषिभिः ॥ पुनर्वृद्धिंगतानीहआख्यानैर्विविधैर्नृप ॥ १०५ ॥ यथास्कांदंतथाचेदंभविष्यंकुरुनंदन ॥ स्कांदंशतसहस्रंतुलोकानांज्ञातमेवहि ॥ १०६ ॥ भविष्यमेतदृषीणांलक्षार्द्धंसंख्ययाकृ[2]तम् ॥ तच्छ्रुत्वापुरुषोभक्त्याइदंफलमवाप्नुयात् ॥ १०७ ॥ ऋद्धिर्वृद्धिस्तथाश्रीश्चभ[3]वंतितस्यानिश्चितम् ॥ १०८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेश[4]तार्द्धसहस्रसंहितायांब्राह्मेपर्वणिकथाप्रस्तावनेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुष्वेदंमहाबाहोपुराणंपंचलक्षणम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेराजन्पुरुषोब्रह्महत्यया ॥ १ ॥ पर्वाणिचात्रवैपंचकीर्तितानिस्वयंभुवा ॥ प्रथमंकथ्यतेब्राह्मंद्वितीयंवैष्णवंस्मृतम् ॥ २ ॥ तृतीयंशैवमाख्यातंचतुर्थंत्वाष्ट्रमुच्यते ॥ पंचमंप्रतिसर्गाख्यंसर्वलोकैःसुपूजितम् ॥ ३ ॥ एतानितातपर्वाणिलक्षणानिनिबोधमे ॥ सर्गश्चप्रतिसर्गश्च वंशोमन्वंतराणिच ॥ ४ ॥ वंशानुचरितंचैवपुराणंपंचलक्षणम् ॥ चतुर्दशाभिर्विद्याभिर्भूषितंकुरुनंदन ॥ ५ ॥ अंगानिचतुरोवेदामीमांसान्यायविस्तरः ॥ पुराणंधर्मशास्त्रंचविद्याह्येताश्चतुर्दश ॥ ६ ॥ आयुर्वेदोधनुर्वेदोगांधर्वश्चैवतेत्रयः ॥ अर्थशास्त्रंचतुर्थंतुविद्याह्यष्टादशैवताः ॥ ७ ॥ प्रथमंकथ्यतेसर्गोभूतानामिहसर्वशः ॥ यच्छ्रुत्वापापनिर्मुक्तोयातिशांतिमनुत्तमाम् ॥ ८ ॥ जगदासीत्पुरातातततमोभूतमलक्षणम् ॥ अविज्ञेयमतर्क्यंचप्रसुप्तमिवस[5]र्वशः ॥ ९ ॥ ततःसभगवानीशोअव्यक्तोव्यंजयन्निदम् ॥ महाभूतानिवृत्तौजाःप्रोत्थितस्तमनाशनः ॥ १० ॥ योसावतींद्रियोऽग्राह्यः

---

१ देशधर्मान्कुलधर्मांश्चवैनृप–इ०पा० । २ गतम्–इ०पा० । ३ तस्य देहं स्तुवंति वै–इ०पा० । ४ शतसाहस्रार्धसंहितायाम्–इ०पा० । ५सर्वतः–इ०पा० ।

सूक्ष्मोऽव्यक्तःसनातनः ॥ सर्वभूतमयोऽचिंत्यःसएषस्वयमुत्थितः ॥ ११ ॥ योसौषड्विंशकोलोकेतथायःपुरुषोत्तमः ॥ भास्करश्चम हाबाहोपरंब्रह्मचकथ्यते ॥ १२ ॥ सोऽभिध्यायशरीरात्स्वासिसृक्षुर्विविधाःप्रजाः ॥ अपएवससर्जादौतासुवीर्यमवासृजत् ॥ १३ ॥ यस्मादु त्पद्यतेसर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ बीजंशुक्रंतथारेतउग्रंवीर्यंचकथ्यते ॥ १४ ॥ वीर्यस्यैतानिनामानिकथितानिस्वयंभुवा ॥ तदंडमभव द्धैमंज्वालामालाकुलंविभो ॥ १५ ॥ यस्मिञ्जज्ञेस्वयंब्रह्मासर्वलोकपितामहः ॥ सुरज्येष्ठश्चतुर्वक्रःपरमेष्ठीपितामहः ॥ १६ ॥ क्षेत्रज्ञः पुरुषोवेधाःशंभुर्नारायणस्तथा ॥ पर्यायवाचकैःशब्दैरेवंब्रह्माप्रकीर्त्यते ॥ १७ ॥ सदामनीषिभिस्तातविरंचिःकंजजस्तथा ॥ आपोनाराइ तिप्रोक्ताआपोवैनरसूनवः ॥ १८ ॥ तायदस्यायनंपूर्वंतेननारायणःस्मृतः ॥ अरमित्येवशीघ्रायानियताःकविभिःकृताः ॥ १९ ॥ आपएं वार्णवाभूत्वासुशीघ्रास्तेनतानराः ॥ यत्तत्कारणमव्यक्तंनित्यंसदसदात्मकम् ॥ २० ॥ तद्विसृष्टःसपुरुषोलोकेब्रह्मेतिकीर्त्यते ॥ एवंसभ गवानंडेतत्त्वमेवनिरूप्यवै ॥ २१ ॥ ध्यानमास्थायराजेंद्रतदंडमकरोद्द्विधा ॥ शकलाभ्यांचराजेंद्रदिवंभूमिंचनिर्ममे ॥ २२ ॥ अंतर्व्योमदि शश्चाष्टौवारुणंस्थानमेवहि ॥ ऊर्द्धमहान्गतोराजन्समंताल्लोकभूतये॥ २३ ॥महतश्चाप्यहंकारस्तस्माच्चत्रिगुणानितु ॥त्रिगुणानितुसूक्ष्माणि बुद्धिगम्यानिभारत ॥ २४ ॥ उत्पत्तिहेतुभूतानिभूतानांमहतांनृप ॥ तेषामेवगृहीतानिशनैःपंचेंद्रियाणितु ॥ २५ ॥ तथैवावयवाःसू क्ष्माःषण्णामप्यमितौजसाम् ॥ २६ ॥ सांनिवेश्यात्ममात्रासुसराजन्भगवान्विभुः ॥ भूतानिनिर्ममेतातसर्वाणिविधिपूर्वकम् ॥ २७ ॥ यन्मू र्त्यवयवाःसूक्ष्मास्तस्येमान्याश्रयाणिषट् ॥ तस्माच्छरीरमित्याहुस्तस्यमूर्तिंमनीषिणः ॥ २८ ॥ महांतितानिभूतानिआविशंतिततो विभुम् ॥ कर्मणासहराजेंद्रसगुणाश्चापिवैगुणाः ॥ २९ ॥ तषामिदंतुसप्तानांपुरुषाणांमहौजसाम् ॥ सूक्ष्माभ्योमूर्तिमात्राभ्यःसंभवत्य व्ययाद्व्ययम् ॥ ३० ॥ भूतादिमहतस्तातयेनव्याप्तमिदंजगत् ॥ तस्मादपिमहाबाहोपुरुषाःपंचएवहि ॥ ३१ ॥ केचिदेवंपरांतातसृष्टि मिच्छंतिपंडिताः ॥ अन्येऽप्येवंमहाबाहोप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ३२ ॥ योऽसावात्मापरस्तातकल्पादौसृजतेतनुम् ॥ प्रजनश्चमहाबाहोसि

---

१ कर्दमस्तथा–इ०पा० । २ आपएकार्णवीभूता अधिप्रातेनता नराः–इ०पा० । ३ द्वयम्–इ०पा० ।

सृक्षुर्विविधाःप्रजाः ॥ ३३ ॥ तेनसृष्टःपुद्गलस्तुप्रधानंविशतेनृप ॥ प्रधानंक्षोभितंतेनविकारान्सृजतेबहून् ॥ ३४ ॥ उत्पद्यतेमहांस्तस्मात्ततोभूतादिरेवहि ॥ उत्पद्यतेविशालंचभूतादेःकुरुनंदन ॥ ३५ ॥ विशालाच्चहरिस्तातहरेश्चापिवृकस्तथा ॥ वृकैर्मुष्णंतिचबुधास्तस्मात्सर्वंभवंनृप ॥ ३६ ॥ तथैषामेवराजेंद्रप्रादुर्भवतिवेगतः ॥ मात्राणांकुरुशार्दूलविबोधस्तदनंतरम्[1] ॥ ३७ ॥ तस्मादपिहृषीकाणिविविधानिनृपोत्तम ॥ तथेयंसृष्टिराख्याताऽऽराध्यतःकुरुनंदन ॥ ३८ ॥ भूयोनिबोधराजेन्द्रभूतानामिहविस्तरम् ॥ गुणाधिकानिसर्वाणिभूतानिपृथिवीपते ॥ ३९ ॥ आकाशमादितःकृत्वाउत्तरोत्तरमेवहि ॥ एकंद्वौचतथात्रीणिचत्वारश्चापिपंचच ॥ ४० ॥ ततःसभगवान्ब्रह्मापद्मासनगतःप्रभुः ॥ सर्वेषांतुसनामानिकर्माणिचपृथक्पृथक् ॥ ४१ ॥ वेदशब्देभ्यएवादौपृथक्संस्थाश्चनिर्ममे ॥ कर्मोद्भवानांदेवानांसोसृजद्देहिनांप्रभुः ॥ ४२ ॥ तुषितानांगणंराजन्यज्ञंचैवसनातनम् ॥ दत्त्वा[2]वीरसमानेभ्योगुह्यंब्रह्मसनातनम् ॥ ४३ ॥ दुदोहयज्ञसिद्ध्यर्थमृग्यजुःसामलक्षणम् ॥ कालंकाल[3]विभक्तीश्चग्रहानृतूंस्तथानृप ॥ ४४ ॥ सरितःसागराञ्छैलान्समानिविषमाणिच ॥ कामंक्रोधंतथावाचंरतिंचापिकुरूद्वह ॥ ४५ ॥ सृष्टिंससर्जराजेंद्रासिसृक्षुर्विविधाःप्रजाः ॥ धर्माधर्मौविवेकायकर्मणांचतथासृजत् ॥ ४६ ॥ सुखदुःखादिभिर्द्वंद्वैःप्रजाश्चेमान्ययोजयत् ॥ अण्व्योमात्राविनाशिन्योदशार्धानांतुयाःस्मृताः ॥ ४७ ॥ ताभिःसर्वमिदंवीरसंभवत्यनुपूर्वशः ॥ यत्कृतंतुपुराकर्मसंनियुक्तेनवैनृप ॥ ४८ ॥ सतदेवस्वयंभेजेसृज्यमानंपुनःपुनः ॥ हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्माधर्मेऋतानृते ॥ ४९ ॥ यद्यथास्याभवत्सर्गेतत्तस्यस्वयमाविशत् ॥ यथाचलिंगान्यृतवःस्वयमेवानुपर्यये ॥ ५० ॥ स्वानिस्वान्यभिपद्यंतेतथाकर्माणिदेहिनः ॥ लोकस्येहविवृद्ध्यर्थंमुखबाहूरुपादतः ॥ ५१ ॥ ब्रह्मक्षत्रंतथाचोभौवैश्यशूद्रौनृपोत्तम ॥ मुखानियानिचत्वारितेभ्योवेदाविनिःसृताः ॥ ५२ ॥ ऋग्वेदसंहितातातवसिष्ठेनमहात्मना ॥ पूर्वान्मुखान्महाबाहोदक्षिणाच्चापिवैशृणु ॥ ५३ ॥ यजुर्वेदोमहाराजयाज्ञवल्क्येनवैसह ॥ सामानिपश्चिमात्तातगौतमश्चमहानृषिः ॥ ५४ ॥ अथर्ववेदोराजेंद्रमुखाच्चाप्युत्तरान्नृप ॥ ऋषिश्चापितथाराजञ्छौनकोलोकपूजितः ॥ ५५ ॥ यत्तन्मुखंमहा

---

१ हृच्छयस्तदनंतरम्–इ०पा० । २ दत्तवान्सर्वमानेभ्यः–इ०पा० । ३ कालविभूतिं च नक्षत्राणि ग्रहांस्तथा–इ०पा० ।

बाहोपंचमंलोकविश्रुतम् ॥ अष्टादशपुराणानिसेतिहासानिभारत ॥ ५६ ॥ निर्गतानिततस्तस्मान्मुखात्कुरुकुलोद्वह ॥ तथान्याः स्मृतयश्चापियमाद्यालोकपूजिताः ॥ ५७ ॥ ततःसभगवान्देवोद्विधादेहमकारयत् ॥ द्विधाकृत्वात्मनोदेहमर्धेनपुरुषोभवत् ॥ ५८ ॥ अर्धेननारीतस्यांचविराजमसृजत्प्रभुः ॥ तपस्तप्त्वासृजद्यंतुसस्वयंपुरुषोविराट् ॥ ५९ ॥ सचकारतपोराजन्सिसृक्षुर्विविधाःप्रजाः ॥ पतीन्प्रजानामसृजन्महर्षीनादितोदश ॥ ६० ॥ नारदंचभृगुंतातकंप्रचेतसमेवहि ॥ पुलहंक्रतुंपुलस्त्यंचअत्रिमंगिरसंतथा ॥ ६१ ॥ मरीचिंचापिराजेंद्रयोसावाद्यःप्रजापतिः ॥ एतांश्चान्यांश्चराजेंद्रअसृजद्भूरितेजसः ॥ ६२ ॥ अथदेवानृषीन्दैत्यान्सोऽसृजत्कुरुनंदन ॥ यक्षरक्षःपिशाचांश्चगंधर्वाप्सरसोऽसुरान् ॥ ६३ ॥ मनुष्याणांपितॄणांचसर्पाणांचैवभारत ॥ नागानांचमहाबाहोससर्जविविधान्गणान् ॥ ६४ ॥ क्षणरुचोऽशनिगणान्रोहितेन्द्रधनूंषिच ॥ धूमकेतूंस्तथाचोल्कानिर्वाताञ्ज्योतिषांगणान् ॥ ६५ ॥ मनुष्यान्किन्नरान्मत्स्यान्वराहांश्चविहंगमान् ॥ गजानश्वानथपशून्मृगान्व्यालांश्चभारत ॥ ६६ ॥ कृमिकीटपतंगांश्चयूकामक्षिकमत्कुणान् ॥ सर्वंचदंशमशकंस्थावरंच[1] पृथग्विधम् ॥ ६७ ॥ एवंसभास्करोदेवःससर्जभुवनत्रयम् ॥ येषांतुयादृशंकर्मभूतानामिहकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ कथयिष्यामितत्सर्वंक्रमयोगंचजन्मनि[2] ॥ गजाव्यालामृगास्तातपशवश्चपृथग्विधाः ॥ ६९ ॥ पिशाचामानुषास्तातरक्षांसिचजरायुजाः ॥ द्विजास्तुअडंजाःसर्पानक्रामत्स्याःसकच्छपाः ॥ ७० ॥ एवंविधानियानीहस्थलजान्यौदकानिच[3] ॥ स्वेदजंदंशमशकंयूकामक्षिकमत्कुणाः ॥ ७१ ॥ ऊष्मणाचोपजायंतेयच्चान्यत्किंचिदीदृशम् ॥ उद्भिज्जाःस्थावराःसर्वेबीजकांडप्ररोहिणः ॥७२॥ ओषध्यःफलपाकांतानानाविधफलोपगाः ॥ अपुष्पाःफलवंतोयेतेवनस्पतयःस्मृताः ॥ ७३ ॥ पुष्पिणःफलिनश्चैववृक्षास्तूभयतःस्मृताः ॥ गुच्छगुल्मंतुविविधंतथैवतृणजातयः ॥ ७४ ॥ बीजकांडरुहाण्येवप्रतानावल्ल्यएवच[4] ॥ तमसाबहुरूपेणवेष्टिताःकर्महेतुना ॥ ७५ ॥ अंतःसंज्ञाभवंत्येतेसुखदुःखसमन्विताः ॥ एतावत्य

---

१ स्थविष्ठं च नराधिप-इ०पा० । २ कर्मणि-इ०पा० । ३ औषधीनि च-इ०पा० । ४ व्रतत्यः-इ०पा० ।

स्तुगतयःप्रोद्भूताःकुरुनंदन ॥ ७६ ॥ तस्मादेवादीतिमंतोभास्कराच्चमहात्मनः ॥ घोरेस्मिंस्तातसंसारेनित्यंसततयायिनि ॥ ७७ ॥ एवंसर्वंससृष्ट्वेदंराजँल्लोकगुरुंपरम् ॥ तिरोभूतःसभूतात्माकालंकालेनपीडयन् ॥ ७८ ॥ यदासदेवोजागर्तितदेदंचेष्टतेजगत् ॥ यदास्वपिति शांतात्मातदासर्वंनिमीलति ॥ ७९ ॥ तस्मिन्स्वपितिराजेंद्रजंतवःकर्मबंधनाः ॥ स्वकर्मभ्योनिवर्तंतेमनश्चग्लानिमृच्छति ॥ ८० ॥ युग पत्तुप्रलीयंतेयदातस्मिन्महात्मनि ॥ तदायंसर्वभूतात्मासुखंस्वपितिभारत ॥ ८१ ॥ तमोयदासमाश्रित्यचिरंतिष्ठतिसेंद्रियः ॥ ननवंकुरुते कर्मतदोत्क्रामतिमूर्तितः ॥ ८२ ॥ यदाहंमात्रिकोभूत्वाबीजंस्थास्नुचरिष्णुच ॥ समाविशतिसंसृष्टस्तदामूर्तिंविमुंचति ॥ ८३ ॥ एवंसजाग्र त्स्वप्नाभ्यामिदंसर्वंजगत्प्रभुः ॥ संजीवयतिचाजस्रंप्रमापयतिचाव्ययः ॥ ८४ ॥ कल्पादौसृजतेतातअंतेकल्पस्यसंहरेत् ॥ दिनंतस्ये हयत्तातकल्पांतमितिकथ्यते ॥ ८५ ॥ कालसंख्याततस्तस्यकल्पस्यशृणुभारत ॥ निमेषादशचाष्टौचअक्ष्णःकाष्ठानिगद्यते ॥ ८६ ॥ त्रिंशत्काष्ठाःकलामाहुःक्षणस्त्रिंशत्कलाःस्मृताः ॥ मुहूर्तमथमौहूर्तावदंतिद्वादशक्षणम् ॥ ८७ ॥ त्रिंशन्मुहूर्तमुद्दिष्टमहोरात्रंमनीषिभिः ॥ मासास्त्रिंशदहोरात्रंद्वौद्वौमासावृतुःस्मृतः ॥ ८८ ॥ ऋतुत्रयमप्ययनमयनेद्वेतुवत्सरः ॥ अहोरात्रेविभजतेसूर्योमानुषदैविके ॥ ८९ ॥ रात्रिःस्वप्नायभूतानांचेष्टायैकर्मणामहः ॥ पित्र्येरात्र्यहनीमासःप्रविभागस्तुपक्षयोः ॥ ९० ॥ कर्मचेष्टास्वहःकृष्णःशुक्लःस्वप्नायशर्वरी ॥ दैवेरात्र्यहनींवर्षंप्रविभागस्तयोःपुनः ॥ ९१ ॥ अहस्तत्रोदगयनंरात्रिःस्याद्दक्षिणायनम् ॥ ब्राह्मस्यतुक्षपाहस्ययत्प्रमाणंमहीपते ॥ ९२॥ एकैकशोयुगानांतुक्रमशस्तान्निबोधमे ॥ चत्वार्याहुःसहस्राणिवर्षाणांतत्कृतंयुगम् ॥ ९३ ॥ तस्यतावच्छतीसंध्यासंध्यांशश्चतथाविधः ॥ त्रेतात्रीणिसहस्राणिवर्षाणिचविदुर्बुधाः॥९४॥शतानिषट्चराजेंद्रसंध्यासंध्यांशयोःपृथक् ॥ वर्षाणांद्वेसहस्रेतुद्वापरेपरिकीर्तिते॥९५॥चत्वारि चशतान्याहुःसंध्यासंध्यांशयोर्बुधाः॥ सहस्रंकथितंतिष्येशतद्वयसमन्वितम् ॥९६॥ एषाचतुर्युगस्यापिसंख्याप्रोक्तानृपोत्तम ॥ यदेतत्परि संख्यातमादावेवचतुर्युगम् ॥ ९७ ॥ एतद्द्वादशसाहस्रंदेवानांयुगमुच्यते ॥ दैविकानांयुगानांतुसहस्रपरिसंख्यया ॥ ९८ ॥ ब्राह्ममेकमहर्ज्ञेयं

१ पूतात्मा-इ०पा० । २ सः-इ०पा० । ३ तात-इ०पा० । ४ त्रिंशत्कलो मुहूर्तस्तु अहोरात्रं मनीषिभिः-इ०पा० । ५ महाबाहो-इ०पा० ।

तावतीरात्रिरुच्यते ॥ एतद्युगसहस्रांतंब्राह्मंपुण्यमहर्विदुः ॥ ९९ ॥ रात्रिंचतावतीमेवतेहोरात्रविदोजनाः ॥ ततोऽसौयुगपर्यंतेप्रसुतःप्रतिबुध्यते ॥१००॥ प्रतिबुद्धस्तुसृजतिमनःसदसदात्मकम् ॥ मनःसृष्टिंविकुरुतेचोद्यमानंसिसृक्षया ॥ १०१ ॥ विपुलंजायतेतस्मात्तस्यशब्दंगुणंविदुः ॥ विपुलात्तुविकुर्वाणात्सर्वगंधवहःशुचिः ॥ १०२ ॥ बलवाञ्जायतेवायुःसवैस्पर्शगुणोमतः ॥ वायोरपिविकुर्वाणाद्विरोचिष्णुतमोनुदम् ॥ ॥१०३॥ उत्पद्यतेविचित्रांशुस्तस्यरूपंगुणंविदुः॥तस्मादपिविकुर्वाणादापोजाताःस्मृताबुधैः॥१०४॥तासांगुणोरसोज्ञेयःसर्वलोकस्यभावनः अद्भ्योगंधगुणाभूमिरित्येषासृष्टिरादितः ॥ १०५ ॥ यत्प्राग्द्वादशसाहस्रमुक्तंसौमनसंयुगम् ॥ तदेकसततिगुणंमन्वंतरमिहोच्यते ॥१०६ ॥ मन्वंतराण्यसंख्यानिसर्गःसंहारमेवच ॥ तथाप्यहंसदाब्राह्ययेमनवस्तुचतुर्दश ॥ १०७ ॥ कथ्यंतेकुरुशार्दूलसंख्ययापंडितैःसदा ॥ मनोःस्वायंभुवस्येहषड्ड्ँयामनवोऽपरे ॥ १०८ ॥ सृष्टवंतःप्रजाःस्वाःस्वामहात्मानोमहौजसः ॥ सावर्णयस्तथापंचभौत्योरौच्यस्तथापरः ॥ ॥ १०९ ॥ एतेभविष्यामनवःसप्तप्रोक्तानृपोत्तम ॥ स्वेस्वेंऽतरेसर्वमिदंपालयंतिचराचरम् ॥ ११० ॥ एवंविधंदिनंतस्याविरिंचेस्तुमहात्मनः ॥ तस्यांतेकुरुतेसर्गंयथेदंकथितंतव ॥ १११ ॥ क्रीडन्निवैतत्कुरुतेपरमेष्ठीनराधिप ॥ चतुष्पात्सकलोधर्मःसत्यंचैवकृतेयुगे ॥ ११२ ॥ नाधर्मेणागमःकश्चिन्मनुष्याणांप्रवर्तते ॥ इतरेष्वागमास्तातधर्मश्चकुरुनंदन ॥ ११३ ॥ यादृशाःपरिहीयंतेयथाहभगवान्मनुः ॥ चौर्याच्चाप्यनृताद्राजन्मायाभिरमितद्युते ॥ ११४ ॥ पादेनहीयतेधर्मस्त्रेतादिषुयुगेषुवै ॥ अरोगाःसर्वसिद्धार्थाश्चतुर्वर्षशतायुषः ॥ ११५ ॥ कृतत्रेतादिषुत्वेषांवयोह्रसतिपादशः ॥वेदोक्तमायुराशीश्चमर्त्यानांकुरुनंदन ॥११६ ॥ कर्मणांतुफलं तातफलत्यनुयुगंसदा ॥ प्रभावश्चतदालोकेफलत्येवशरीरिणाम् ॥ ११७ ॥ अन्येकृतयुगेधर्मास्त्रेतायांद्वापरेपरे ॥ अन्येकलियुगेनृणांयुगधर्मानुरूपतः ॥ ११८ ॥ तपःपरंकृतयुगेत्रेतायांज्ञानमुच्यते ॥ द्वापरेयज्ञमित्याहुर्दानमेकंकलौयुगे ॥ ११९ ॥ सर्वस्यराजन्सर्गस्यगुप्त्यर्थंचमहाद्युते ॥ मुखबाहूरुपादानांपृथक्कर्माण्यकल्पयत् ॥ १२० ॥ अध्यापनमध्ययनंयजनंयाजनंतथा ॥ दानंप्रतिग्रहंचैवब्राह्मणानामकल्पयत् ॥ १२१ ॥ प्रजानां

१ बोध्यमानम्-इ० पा०। २ पावनः-इ०पा०। ३ मुनिशार्दूल-इ०पा०। ४ एवं स्युर्मनवःपरे-इ०पा०। ५ मुनिः-इ०पा०। ६ एव-इ०पा०।

पालनंराजन्दानमध्ययनंतथा ॥ विषयेष्वप्रसक्तिंचतथेज्यांक्षत्रियस्यतु ॥ १२२ ॥ पशूनांरक्षणंदानमिज्याध्ययनमेवच ॥ वणिक्पथं कुसीदंचवैश्यस्यकृषिमेवच ॥ १२३ ॥ एकमेवतुशूद्रस्यकर्मलोकेप्रकीर्तितम् ॥ एतेषामेववर्णानांशुश्रूषामनुपूर्वशः ॥ १२४ ॥ पुरुषस्यसदाश्रेष्ठंनाभेरूर्ध्वंनृपोत्तम ॥ तस्मादपिशुचितरं मुखंतातस्वयंभुवः ॥ १२५ ॥ तस्मान्मुखाद्द्विजोजातइतीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ सर्वस्यैवास्यधर्मस्यधर्मतोब्राह्मणः प्रभुः ॥ १२६ ॥ संसृष्टोब्रह्मणापूर्वंतपस्तप्त्वाकुरूद्वह ॥ हव्यानामिवकव्यानांसर्वस्यापिच गुप्तये ॥ १२७ ॥ अश्नंतिचमुखेनास्यहव्यानित्रिदिवौकसः ॥ कव्यानिचैवपितरः किंभूतमधिकंततः ॥ १२८ ॥ भूतानांप्राणिनःश्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः ॥ बुद्धिमत्सुनराःश्रेष्ठानरेषुब्राह्मणाः स्मृताः ॥ १२९ ॥ ब्राह्मणेषुचविद्वांसोविद्वत्सुकृतबुद्धयः ॥ कृतबुद्धिषुकर्तारः कर्तृषुब्रह्मवेदिनः ॥ १३० ॥ जन्मविप्रस्यराजेंद्रधर्मार्थमिहकथ्यते ॥ उत्पन्नः सर्वसिद्ध्यर्थंयातिब्रह्मसदोनृप ॥ १३१ ॥ सचापिजायमानस्तुपृथिव्यामिहजायते ॥ भूतानांप्रभवायैवधर्मकोशस्यगुप्तये ॥ १३२ ॥ सर्वंहिब्राह्मणस्येदंयत्किंचित्पृथिवीगतम् ॥ जन्मना चोत्तमेनेदं सर्वंवैब्राह्मणोऽर्हति ॥ १३३ ॥ स्वकीयंब्राह्मणोभुंक्तेविदधातिचसुव्रत ॥ करुणांकुर्वतस्तस्यभुंजंतीहेतरेजनाः ॥ १३४ ॥ त्रयाणामिहवर्णानांभावाभावायवैद्विजः ॥ भवेद्राजन्नसंदेहस्तुष्टोभावायवैद्विजः ॥ १३५ ॥ अभावाय भवेत्क्रुद्धस्तस्मात्पूज्यतमो हिसः ॥ ब्राह्मणेसतिनान्यस्यप्रभुत्वंविद्यतेनृप ॥ १३६ ॥ कामात्करोत्यसौकर्मकामगश्चनृपोत्तम ॥ तस्माद्वृंदारकपुरीतस्मादपिमहः पुनः ॥ १३७ ॥ महर्लोकाज्जनोलोकंब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ ब्रह्मत्वंचमहाबाहोयातिविप्रोनसंशयः ॥ १३८ ॥ शतानीकउवाच ॥ ब्रह्मत्वंनामदुष्प्रापंब्रह्मलोकेषुसुव्रत ॥ १३९ ॥ ब्रह्मत्वंकीदृशंविप्रोब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ नाममात्रोऽर्थोकिंविप्रोब्रह्मत्वंब्रह्मणःसदा ॥ १४० ॥ यातिब्रह्मन्गुणाः केस्युर्ब्रह्मप्राप्तौ ममोच्यताम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ १४१ ॥ येप्रोक्तावेदशास्त्रेषु संस्काराब्राह्मणस्यतु ॥ गर्भाधानादयोयेचसंस्कारायस्यपार्थिव ॥ १४२ ॥ चत्वारिंशत्तथाष्टौच निर्वृत्ताःशास्त्रतोनृप ॥ सयातिब्रह्मणः

१ वाणिज्यं तु-इ०पा० । २ प्रतिष्ठितम्-इ०पा० । ३ ससृजे-इ०पा० । ४ सर्वधर्मार्थम्-इ०पा० । ५ चेह-इ०पा० ।

स्थानंब्राह्मणत्वंचमानद ॥ १४३ ॥ संस्काराः सर्वथाहेतुर्ब्रह्मत्वेनात्रसंशयः ॥ शतानीकउवाच ॥ संस्काराः केमताब्रह्मन्ब्रह्मत्वेब्राह्मण स्यतु ॥ १४४ ॥ शंसमेद्विजशार्दूलकौतुकंहिमहन्मम ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ १४५ ॥ येप्रोक्तावे दशास्त्रेषुसंस्काराब्राह्मणस्यतु ॥ मनीषिभिर्महाबाहोशृणुसर्वानशेषतः ॥ १४६ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥ जातकर्मान्नप्राशनंचचूडोपनयनंनृप ॥ १४७ ॥ ब्रह्मव्रतानिचत्वारिस्नानंचतदनंतरम् ॥ सधर्मचारिणीयोगोयज्ञानांकर्ममानद ॥ ॥ १४८ ॥ पंचानांकार्यमित्याहुरात्मनःश्रेयसेनृप ॥ देवपितृमनुष्याणांभूतानांब्रह्मणस्तथा ॥ १४९ ॥ एतेषांचाष्टकाकर्मपार्व णश्राद्धमेवहि ॥ श्रावणीचाग्रहायणीचैत्रीचाश्वयुजीतथा ॥ १५० ॥ पाकयज्ञास्तथासप्तअग्न्याधानंचसत्क्रियाः ॥ अग्निहोत्रं तथाराजन्दर्शंचविधुसंक्षये ॥ १५१ ॥ पौर्णमासंचराजेंद्रचातुर्मास्यानिचापिहि ॥ निरूपणंपशुवधंतथासौत्रामणीतिच ॥ १५२ ॥ हविर्यज्ञास्तथासप्ततेषांचापिहिसत्क्रियाः ॥ अग्निष्टोमोत्यग्निष्टोमस्तथोक्थ्यःषोडशीविदुः ॥ १५३ ॥ वाजपेयोतिरात्रश्चआप्तोर्यामेतिवै स्मृतः ॥ संस्कारेषुस्थिताःसप्तसोमाःकुरुकुलोद्वह ॥ १५४ ॥ इत्येतेद्विजसंस्काराश्चत्वारिंशन्नृपोत्तम ॥ अष्टौचात्मगुणास्तातशृणुता नपिभारत ॥ १५५ ॥ अनसूयादयाक्षांतिरनायासंचमंगलम् ॥ अकार्पण्यंतथाशौचमस्पृहाचकुरूद्वह ॥ १५६ ॥ यएतेष्टगुणास्तात कीर्त्यंतेवैमनीषिभिः ॥ एतेषांलक्षणंवीरशृणुसर्वमशेषतः ॥ १५७ ॥ नगुणान्गुणिनोहंतिनस्तौत्यात्मगुणानपि ॥ प्रहृष्यतेनान्यदोषैरन सूयाप्रकीर्तिता ॥ १५८ ॥ अपरेबंधुवर्गेवामित्रेद्वेष्टरिवासदा ॥ आत्मवद्वर्तनंयत्स्यात्सादयापरिकीर्तिता ॥ १५९ ॥ वाचामनसिका येचदुःखेनोत्पादितेनच ॥ नकुप्यतिनचाप्रीतिःसाक्षमापरिकीर्तिता ॥ १६० ॥ अभक्ष्यपरिहारश्चसंसर्गश्चाप्यनिंदितैः ॥ आचारेचव्यव स्थानंशौचमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ १६१ ॥ शरीरंपीड्यतेयेनशुभेनापिचकर्मणा ॥ अत्यंतंतन्नकुर्वीतअनायासःसउच्यते ॥ १६२ ॥ प्रश

---

१ मानवः–इ०पा०। २ अयं श्लोकः पुनरुक्तोऽपि प्राकरणिकतया युक्त एव प्रतिभाति । ३ चूडाकरणमेखलाः–इ०पा०। ४ जंतूनां कर्म मानद–इ०पा०। ५ अग्न्याधेयम्–इ०पा०। ६ निरूढपशुबंधं च–इ०पा०। ७ ज्योतिष्टोमो ह्यग्निष्टोमः–इ०पा०। ८नृप–इ०पा०। ९ मासाः–इ०, संस्थाः–इ०च पा०।

स्ताचरणंनित्यमप्रशस्तविवर्जनम् ॥ एतद्धिमंगलंप्रोक्तंमुनिभिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ १६३ ॥ स्तोकादपिप्रदातव्यमदीनेनांतरात्मना ॥ अहन्यहनियत्किंचिदकार्पण्यंतदुच्यते ॥ १६४ ॥ यथोत्पन्नेनसंतुष्टःस्वल्पेनाप्यथवस्तुना ॥ अहिंसयापरस्वेषुसाऽस्पृहापरिकीर्तिता ॥ ॥ १६५ ॥ वपुर्यस्यतुइत्येतैःसंस्कारैःसंस्कृतंद्विजः ॥ ब्रह्मत्वमिहसंप्राप्यब्रह्मलोकंचगच्छति ॥ १६६ ॥ वैदिकैःकर्मभिः पुण्यैर्निषेकाद्यै र्द्विजन्मनाम् ॥ कार्यःशरीरसंस्कारःपावनःप्रेत्यचेहच ॥ १६७ ॥ गर्भशुद्धिंततःप्राप्यधर्मंचाश्रमलक्षणम् ॥ यातिमुक्तिंनसंदेहःपुराणेस्मि न्नृपोत्तम ॥ १६८ ॥ उशंतिकुरुशार्दूलब्राह्मणानात्रसंशयः ॥ (आश्रितानांविशेषेणयेनित्यंस्वस्तिवादिनः ॥ १६९ ॥ निकटस्थान्द्विजा न्हित्वायोऽन्यान्पूजयतिद्विजान् ॥ सिद्धंपापंतदपमानात्तद्वक्तुंनैवशक्यते ॥ १७० ॥ तस्मात्सदासमीपस्थःसंपूज्योविधिवन्नृप ॥ पूजये दतिथींस्तद्वदन्नपानादिदानतः ॥ १७१ ॥ ब्राह्मणःसर्ववर्णानांज्येष्ठःश्रेष्ठस्तथोत्तमः ॥) एवमस्मिन्पुराणेतुसंस्कारान्ब्राह्मणस्यतु ॥ १७२॥ शृणोतियश्चजानातियश्चापिपठतेसदा ॥ ऋद्धिंवृद्धिंतथाकीर्तिंप्राप्येहश्रियमुत्तमाम् ॥ १७३ ॥ धनंधान्यंयशश्चापिपुत्रान्बंधून्सुरूपताम् ॥ सावित्रंलोकमासाद्यब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ १७४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥

शतानीकउवाच ॥ जातकर्मादिसंस्कारान्वर्णानामनुपूर्वशः ॥ आश्रमाणांचमेधर्मंकथयस्वाद्विजोत्तम ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ गर्भाधानं पुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥ जातकर्मान्नप्राशश्चचूडामौंजीनिबंधनम् ॥ २ ॥ बैजिकंगार्भिकंचैनोद्विजानामपमृज्यते ॥ स्वाध्यायेनव्रतैर्होमैस्त्रै विद्येनेज्ययाश्रुतैः ॥ ३ ॥ महायज्ञैश्चब्राह्मीयंयज्ञैश्चक्रियतेतनुः ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्यथासाक्रियतेतनुः ॥ ४ ॥ प्राङ्नाभिवर्धनात्पुंसो जातकर्मविधीयते ॥ मंत्रवत्प्राशनंचास्यहिरण्यमधुसर्पिषा ॥ ५ ॥ नामधेयंदशम्यांतुकेचिदिच्छंतिपार्थिव ॥ द्वादश्यामपरेराजन्मासिपू र्णेतथापरे ॥ ६ ॥ अष्टादशेऽहनितथाऽन्येवदंतिमनीषिणः ॥ पुण्येतिथौमुहूर्तेचनक्षत्रेचगुणान्विते ॥ ७ ॥ मंगल्यंतातविप्रस्यशिवशर्म

---

१ परार्थेषु-इ०पा० । २ ( ) एतच्चिह्नान्तर्गतोऽयं पाठः कस्मिंश्चिदेकस्मिन्पुस्तके दृश्यते । स च किंचित्प्रकरणाद्दूरवर्तीति हेतोश्चिह्नान्तः प्रवेशित इति बोध्यम् ।

तिपार्थिव ॥ राजन्यस्यविशिष्टंतुइदंवमीतिकथ्यते ॥ ८ ॥ वैश्यस्यधनसंयुक्तंशूद्रस्यचजुगुप्सितम् ॥ धनवर्धनेतिवैश्यस्यसवेदासेतिहीनजे ॥ ९ ॥ मनुनाचतथाप्रोक्तंनाम्नोलक्षणमुत्तमम् ॥ शर्मवद्ब्राह्मणस्यस्याद्राज्ञोरक्षासमन्वितम् ॥ १० ॥ वैश्यस्यपुष्टिसंयुक्तंशूद्रस्यप्रैष्यसंयुतम् ॥ स्त्रीणांसुखोद्यमक्रूरंविस्पष्टार्थमनोरमम् ॥ ११ ॥ मंगल्यंदीर्घवर्णांतमाशीर्वादाभिधानवत् ॥ द्वादशेऽहनिराजेंद्रशिशोर्निष्क्रमणंगृहात् ॥ १२ ॥ चतुर्थेमासिकर्तव्यंतथान्येषांमतंविभो ॥ षष्ठेऽन्नप्राशनंमासियथेष्टंमंगलंकुले ॥ १३ ॥ चूडाकर्मद्विजातीनांसर्वेषामनुपूर्वशः ॥ प्रथमेऽब्देतृतीयेवाकर्तव्यंकुरुनंदन ॥ १४ ॥ गर्भाष्टमेऽब्देकुर्वीतब्राह्मणस्योपनायनम् ॥ गर्भादेकादशेराजन्क्षत्रियस्यविनिर्दिशेत् ॥ १५ ॥ द्वादशेऽब्देपिगर्भात्तुवैश्यस्यव्रतमादिशेत् ॥ ब्रह्मवर्चसकामेनकार्यंविप्रस्यपंचमे ॥ १६ ॥ बलार्थिनातथाराज्ञःषष्ठेब्देकार्यमेवहि ॥ अर्थकामेनवैश्यस्यअष्टमेकुरुनंदन ॥ १७ ॥ आषोडशाद्ब्राह्मणस्यसावित्रीनातिवर्तते ॥ द्वाविंशतेःक्षत्रबंधोराचतुर्विंशतेर्विशः ॥ १८ ॥ अतऊर्ध्वंतुयेराजन्यथाकालमसंस्कृताः ॥ सावित्रीपतिताव्रात्याव्रात्यस्तोमादृतेक्रतोः ॥ १९ ॥ नचाप्येभिरपूतैस्तुआपद्यपिहिकर्हिचित् ॥ ब्राह्म्यंयोनिंचसंबंधान्नाचरेद्ब्राह्मणःसह ॥ २० ॥ भवंतिराजंश्चर्माणिव्रतिनांत्रिविधानिच ॥ कार्ष्णरौरवबास्तानिब्रह्मक्षत्रविशांनृप ॥ २१ ॥ वसीरंश्चानुपूर्व्येणवस्त्राणिविविधानितु ॥ ब्रह्मक्षत्रविशोराजञ्छाणक्षौमाविकानिच ॥ २२ ॥ मौंजीत्रिवृत्समाश्लक्ष्णाकार्याविप्रस्यमेखला॥क्षत्रियस्यचमौर्वीज्यावैश्यस्यशणतांतवी ॥ २३ ॥ मुंजालाभेतुकर्तव्याकुशाश्मंतकबल्वजैः ॥ त्रिवृताग्रंथिनैकेनत्रिभिःपंचभिरेवच ॥ २४ ॥ कार्पासमुपवीतंस्याद्विप्रस्योर्ध्ववृतंत्रिवृत् ॥ शणसूत्रमयंराज्ञोवैश्यस्याविकसौत्रिकम् ॥ २५ ॥ पुष्कराणितथाचैषांभवंतित्रिविधानितु ॥ ब्रह्मणोबैल्वपालाशौतृतीयंप्लक्षजंनृप ॥ २६ ॥ वाटखादिरौक्षत्रियस्तुतथान्यंवेतसोद्भवम् ॥ पैलवोदुंबरौवैश्यस्तथाश्वत्थजमेवहि ॥ २७ ॥ दंडानेतान्महाबाहोधर्मतोऽर्हतिधारितुम् ॥ केशांतिकोब्राह्मणस्यदंडःकार्यःप्रमाणतः ॥ २८ ॥ ललाटसंमितोराज्ञःस्यात्तुनासांतिकोविशः ॥ ऋजवस्तेतुसर्वेस्युर्ब्राह्मणाःसौम्यदर्शनाः ॥ २९ ॥ अनुद्वेगकरानॄणांसत्वतोनाग्निदूषिताः ॥

---

१ बलिष्ठं तु–इ०पा०। २ कीर्त्यते–इ०पा०। ३ द्वितीये वा–इ०पा०। ४ त्रयोऽप्येते–इ०पा०। ५ न ते संस्कारभागिनः–इ०पा०। ६ ब्राह्म्यं वेदाध्ययनमित्यर्थः।

प्रगृह्यचेप्सितंदंडमुपस्थायचभास्करम् ॥ ३० ॥ सम्यग्गुरुंतथापूज्यचरेद्भैक्ष्यंयथाविधि ॥ भवत्पूर्वंचरेद्भैक्ष्यमुपनीतोद्विजोत्तमः ॥ ३१ ॥ भवन्मध्यंतुराजन्योवैश्यस्तुभवदुत्तरम् ॥ मातरंवास्वसारंवामातुर्वाभगिनीं निजाम् ॥३२॥ भिक्षेतभैक्षंप्रथमंयाचैनंनावमानयेत् ॥ सुवर्णरजतंचान्नंसापात्रेस्यविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ समाहृत्यततोभैक्ष्यंयावदर्थममायया ॥ निवेद्यगुरवेश्नीयादाचम्यप्राङ्मुखः शुचिः ॥ ३४ ॥ आयुष्यंप्राङ्मुखोभुंक्तेयशस्यंदक्षिणामुखः ॥ श्रियंप्रत्यङ्मुखोभुंक्तेऋतंभुंक्तेउदङ्मुखः ॥ ३५ ॥ उपस्पृश्यद्विजोराजन्नन्नमद्यात्समाहितः ॥ भुक्त्वाचोपस्पृशेत्सम्यगद्भिःखानिचसंस्पृशेत् ॥ ३६ ॥ तथान्नंपूजयेन्नित्यमद्याच्चैतदकुत्सयन् ॥ दर्शनात्तस्यहृष्येद्वैप्रसीदेच्चापिभारत ॥ ३७ ॥ अभिनंद्यततोश्नीयादित्येवंमनुरब्रवीत् ॥ पूजितंत्वशनंनित्यंबलमूर्जंचयच्छति ॥ ३८ ॥ अपूजितंतुतद्भुक्तमुभयंनाशयेदिदम् ॥ नोच्छिष्टंकस्यचिद्दद्यान्नाद्याच्चैतत्तथांतरा ॥ ३९ ॥ यस्त्वन्नमंतराकृत्वालोभादात्तिनृपोत्तम ॥ विनाशंयातिसनरइहलोकेपरत्रच ॥ ४० ॥ यथाभवत्पुरावैश्योधनवर्द्धनसंज्ञितः ॥ शतानीकउवाच ॥ सकथमंतरंपूर्वमन्नस्य द्विजसत्तम ॥ ४१ ॥ किमंतरंतथान्नस्यकथंवातत्कृतंभवेत् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुराकृतयुगेराजन्वैश्योवसतिपुष्करे ॥ ४२॥ धनवर्धननामावैसमृद्धोधनधान्यतः ॥ निदाघकालेराजेंद्रसकृत्वावैश्वदेविकम् ॥ ४३ ॥ सपुत्रभ्रातृभिःसार्धंतथावैमित्रबंधुभिः ॥ आहारंकुरुतेराजन्भक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ४४ ॥ अथतद्भुंजतस्तस्यअन्नंशब्दोमहानभूत् ॥ करुणःकुरुशार्दूलअथतंसप्रधावितः ॥ ४५ ॥ त्यक्त्वासभोजनंयावन्निष्क्रांतोगृहबाह्यतः ॥ अथशब्दस्तिरोभूतःसभूयोगृहमागतः ॥ ४६ ॥ तमेवभाजनंगृह्यआहारंकृतवान्नृप ॥ भुक्तशेषंमहाबाहोआहारंसतुभुक्तवान् ॥ ४७ ॥ भुक्त्वासशतधाजातस्तस्मिन्नेवक्षणेनृप ॥ तस्मादन्नंनराजेंद्रअश्नीयादंतराक्वचित् ॥ ४८ ॥ नचैवात्यशनंकुर्यान्नचोच्छिष्टःक्वचिद्व्रजेत् ॥ रसोभवत्यत्यशनाद्रसाद्रोगःप्रवर्तते ॥ ४९ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवाभिपूजनम् ॥ नभवंतिरसेजातेनराणांभरतर्षभ ॥ ५० ॥ अनारोग्यमनायुष्यमस्वर्ग्यंचातिभोजनम् ॥ अपुण्यंलोकविद्विष्टंतस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ५१ ॥ यक्षभूत

१ सत्यम्–इ०पा०। २ नृप–इ०पा०। ३ अभूत्पुण्यकर्मकृत्–इ०पा०। ४ भक्ष्यपेयसमन्वितम्–इ०पा०।

पिशाचानांरक्षसांचनृपोत्तम ॥ गम्योभवतिवैविप्रउच्छिष्टोनात्रसंशयः ॥ ५२ ॥ शुचित्वमाश्रयेत्तस्माच्छुचित्वान्मोदतेदिवि ॥ सुखेन चेहरमतेइतीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ ५३ ॥ शतानीकउवाच ॥ शुचितामियात्कथंविप्रःकथंचाशुचितामियात् ॥ एतन्मेब्रूहिविप्रेंद्रकौतुकंपरमं मम ॥ ५४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उपस्पृश्यशुचिर्विप्रोभवतेभरतर्षभ ॥ विधिवत्कुरुशार्दूलभवेद्विधिपरोह्यतः ॥ ५५ ॥ शतानीकउवाच ॥ उपस्पर्शविधिंविप्रकथयत्वंममाखिलम् ॥ शुचित्वमाप्नुयायेनआचांतोब्राह्मणोद्विज ॥ ५६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रशृणुवि प्रोयथाभवेत् ॥ शुचिर्भरतशार्दूलविधिनायेनवाविभो ॥ ५७ ॥ प्रक्षाल्यहस्तौपादौचप्राङ्मुखोदङ्मुखोऽपिवा ॥ उपविश्यशुचौदेशेवां हुंकृत्वाचदक्षिणम् ॥ ५८ ॥ जान्वंतरेमहाबाहोब्रह्मसूत्रसमन्वितः ॥ सुसंमौचरणौकृत्वातथाबद्धशिखोनृप ॥ ५९ ॥ नातिष्ठन्नचसंजल्पंस्त थाचानवलोकयन् ॥ नत्वरन्क्रुधितोवापित्यक्त्वाराजन्सुदूरतः ॥ ६० ॥ प्रसन्नाभिस्तथाद्भिस्तुआचांतःशुचितामियात् ॥ नोष्णाभिर्नस फेनाभिर्युक्ताभिःकलुषेणच ॥ ६१ ॥ वर्णेनरसगंधाभ्यांहीनाभिर्नचभारत ॥ सबुद्बुदाभिश्चतथानाचामेत्पंडितोनृप ॥ ६२ ॥ पंचतीर्थानिविप्रस्यश्रूयंतेदक्षिणेकरे ॥ देवतीर्थंपितृतीर्थंब्रह्मतीर्थंचमानद ॥ ६३ ॥ प्राजापत्यंतथाचान्यत्तथान्यत्सौम्यमुच्यते ॥ अंगुष्ठमूलोत्तरतोयेयंरेखामहीपते ॥ ६४ ॥ ब्राह्मंतीर्थंवदंत्येतद्वसिष्ठाद्याद्विजोत्तमाः ॥ कायंकनिष्ठिकामूलेअंगुल्यग्रेतुदैवतम् ॥ ६५ ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोरंतःपित्र्यंतीर्थमुदाहृतम् ॥ करमध्येस्थितंसौम्यंप्रशस्तंदेवकर्मणि ॥ ६६ ॥ देवार्चाबलिहरणंप्रतिक्षपणमेवच ॥ एतानिदेवतीर्थेनकुर्यात्कुरुकुलोद्वह ॥ ६७ ॥ अन्ननिर्वपणंराजंस्तथासं[3]पवनंनृप ॥ लाजाहोमंतथासौम्यंप्राजापत्येनकारयेत् ॥ ॥ ६८ ॥ कमंडलूपस्पर्शनंदधिप्राशनमेवच ॥ सौम्यतीर्थेनराजेंद्रसदाकुर्याद्विचक्षणः ॥ ६९ ॥ पितॄणांतर्पणंकार्यंपितृतीर्थेनधी मता ॥ ब्राह्मेणचापितीर्थेनसदोपस्पर्शनंपरम् ॥ ७० ॥ घनांगुलिकरंकृत्वाएकाग्रःसुमनाद्विजः ॥ त्रिःकृत्वायःपिबेदापोमुखशब्द विवर्जितः ॥ ७१ ॥ शृणुयत्फलमाप्नोतिप्रीणातिचयथासुरान् ॥ प्रथमंयत्पिबेदापऋग्वेदस्तेनतृप्यति ॥ ७२ ॥ यद्वितीयंयजु

---

१ भक्ष्यः–इ०पा० । २ यज्ञसूत्रसमन्वितः–इ०पा० । ३ संचयनम्–इ०पा० । ४ युतांगुलिकरम्–इ०पा० । ५ स सम्यक्फलमाप्नोति–इ०पा० ।

वेदंतेनप्रीणातिभारत ॥ यत्तृतीयंसामवेदंतेनप्रीणातिभारत ॥ ७३ ॥ प्रथमंयन्मृजेदास्यंदक्षिणांगुष्ठमूलतः ॥ अथर्ववेदंप्रीणातितेनराजन्न
संशयः ॥ ७४ ॥ इतिहासपुराणानियद्द्वितीयंप्रमार्जति ॥ यन्मूर्धानंहिराजेंद्रअभिषिंचतिवैद्विजः ॥ ७५ ॥ तेनप्रीणातिवैरुद्रांशिखामाल
भ्यवैऋषीन् ॥ यदक्षिणीचालभतेरविंप्रीणातितेनवै ॥ ७६ ॥ नासिकालभनाद्वायुंप्रीणात्येवनसंशयः ॥ यच्छ्रोत्रमालभेद्विप्रोदिशःप्रीणाति
तेनवै ॥ ७७ ॥ यमंकुबेरंवरुणंवासवंचाग्निमेवच ॥ यद्बाहुमन्वालभतेएतान्प्रीणातितेनवै ॥७८॥ यन्नाभिमन्वालभतेप्राणानांग्रंथिमेवच ॥
तेनप्रीणातिराजेंद्रइतीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ ७९ ॥ अभिषिंचतियत्पादौविष्णुंप्रीणातितेनवै ॥ यद्भूम्याच्छादकंवारिविसर्जयतिमानद ॥ ८० ॥
वासुकिप्रमुखान्नागांस्तेनप्रीणातिभारत ॥ यद्बिंदवोंऽतरेभूमौपतंतीहनराधिप ॥ ८१ ॥ भूतग्रामंततस्तैस्तुप्रीणातीहचतुर्विधम् ॥ अंगुष्ठेनप्र
देशिन्यालभेतचाक्षिणीनृप ॥ ८२ ॥ अनामिकांगुष्ठकाभ्यांनासिकामालभेन्नृप ॥ मध्यमांगुष्ठाभ्यांमुखंसंस्पृशेद्भरतर्षभ ॥ ८३ ॥ कानि
ष्ठिकांगुष्ठकाभ्यांकर्णमालभतेनृप[1] ॥ अंगुलीभिस्तथाबाहुमंगुष्ठेनतुमंडलम् ॥ ८४ ॥ नाभिंकुरुकुलश्रेष्ठशिरः[2]सर्वाभिरेवच ॥ अंगुष्ठोग्निर्म
हाबाहोप्रोक्तोवायुःप्रदेशिनी ॥ ८५ ॥ अनामिकातथासूर्यःकनिष्ठामघवाविभो ॥ प्रजापतिर्मध्यमाज्ञेयातस्माद्भरतसत्तम ॥ ८६ ॥ एव
माचम्यविप्रस्तुप्रीणातिसततंजगत् ॥ सर्वाश्चदेवतास्तातलोकाश्चापिनसंशयः ॥ ८७ ॥ तस्मात्पूज्यःसदाविप्रःसर्वदेवमयोहिसः[3] ॥ ब्राह्मे
णविप्रतीर्थेननित्यकालमुपस्पृशेत् ॥ ८८ ॥ कायत्रैदेशकाभ्यांवानपित्र्येणकदाचन ॥ हृद्गाभिःपूयतेविप्रःकंठगाभिस्तुभूमिपः ॥ ८९ ॥
वैश्योद्भिःप्राशिताभिस्तुशूद्रःस्पृष्टाभिरंततः ॥ उद्धृतेदक्षिणेपाणावुपवीत्युच्यतेबुधः ॥ ९० ॥ सव्येनप्राचीनावीतीनिवीतीकंठसंज्ञिते ॥
मेखलामाजिनंदंडमुपवीतंकमंडलुम् ॥ ९१ ॥ अप्सुप्रास्यविनष्टानिगृह्णीतान्यानिमंत्रवित् ॥ उपवीत्याचमेन्नित्यमंतर्जानुमहीपते ॥ ९२ ॥
एवंतुविप्रोह्याचांतःशुचितांयातिभारत ॥ यास्त्वेताःकरमध्येतुरेखाविप्रस्यभारत ॥ ९३ ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वाज्ञेयाभारतसत्तम ॥ यान्यं
गुलिषुपर्वाणिगिरयस्तानिविद्धिवै ॥ ९४ ॥ सर्वदेवमयोराजन्करोविप्रस्यदक्षिणः ॥ हस्तोपस्पर्शनविधिस्तवाख्यातोमहीपते ॥ ९५ ॥ एषु

---

१ भारत–इ०पा० । २ नरः–इ०पा० । ३ सर्ववेदमयः–इ०पा० ।

सर्वेषुलोकेषुयेनार्चांतोदिवंव्रजेत् ॥ ९६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्राधसंहितायांब्राह्मेपर्वण्युपस्पर्शनविधिवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः॥३॥सुमंतुरुवाच॥केशांतंषोडशेवर्षेब्राह्मणस्यविधीयते॥राजन्यबंधोर्द्वाविंशेवैश्यस्यत्र्यधिकेततः॥१॥अमंत्रकासदाकार्यास्त्रीणांचूडामहीपते ॥ संस्कारहेतोःकायस्ययथाकालंविभागशः ॥ २ ॥ वैवाहिकोविधिःस्त्रीणांसंस्कारोनैगमःस्मृतः ॥ निवसेद्वागुरोर्वापिगृहेवाग्निपरिक्रिया ॥ ३ ॥ एषतेकथितोराजन्नौपनायनिकोविधिः ॥ द्विजातीनांमहाबाहोउत्पत्तिव्यंजकःपरः ॥ ४ ॥ कर्मयोगमिदानींतेकथयामिमहाबल ॥ उपनीयगुरुःशिष्यंप्रथमंशौचमादिशेत्॥५॥आचारमग्निकार्यंचसंध्योपासनमेवच ॥ अध्यापयेत्तुसच्छिष्यान्सदाचांतउदङ्मुखः ॥६॥ ब्रह्मांजलिकरोनित्यमध्याप्योविजितेंद्रितः ॥ लघुवासास्तथैकाग्रःसुमनाःसुप्रतिष्ठितः ॥ ७ ॥ ब्रह्मारंभेऽवसानेचपादौपूज्यौगुरोःसदा ॥ संहत्यहस्तावध्येयंसहिब्रह्मांजलिःस्मृतः ॥ ८ ॥ व्यत्यस्तपाणिनाकार्यमुपसंग्रहणंगुरोः ॥ सव्येनसव्यःस्प्रष्टव्योदक्षिणेनतुदक्षिणः ॥ ९ ॥ अध्येष्यमाणंतुगुरुर्नित्यकालमतंद्रितः ॥ अधीष्वभोइतिब्रूयाद्विरामोऽस्त्वितिवारयेत् ॥ १० ॥ ब्राह्मणःप्रणवंकुर्यादादावंतेचसर्वदा ॥ स्रवत्यनोंकृतंपूर्वंपरस्ताच्चविशीर्यते ॥ ११ ॥ श्रूयतांचापिराजेंद्रयथोंकारंद्विजोऽर्हति ॥ प्राक्कूलान्पर्युपासीनःपवित्रैश्चैवपावितः ॥ १२ ॥ प्राणायामैस्त्रिभिःपूतस्ततस्त्वोंकारमर्हति ॥ ॐकारलक्षणंचापिशृणुष्वकुरुनंदन ॥ १३ ॥ अकारंचाप्युकारंचमकारंचप्रजापतिः ॥ वेदत्रयात्तुनिर्गृह्यभूर्भुवःस्वरितीतिच ॥ १४ ॥ त्रिभ्यएवतुवेदेभ्यःपादंपादमदूदुहत् ॥ तदित्यृचोऽस्याःसावित्र्याःपरमेष्ठीप्रजापतिः ॥ १५ ॥ एतदक्षरमेतांचजपन्व्याहृतिपूर्विकाम् ॥ संध्ययोरुभयोर्विप्रोवेदपुण्येनयुज्यते ॥ १६ ॥ सहस्रकृत्वस्त्वभ्यस्यबहिरेतात्रिकंद्विजः ॥ महतोऽप्येनसोमासात्त्वचेवाहिर्विमुच्यते ॥ १७ ॥ एतयर्चाविसंयुक्तःकालेचक्रिययास्वया ॥ विप्रक्षत्रियविड्योनिर्गर्हणांयातिसाधुषु ॥ १८ ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्परमंब्रह्मणोमुखम् ॥ ॐकारपूर्विकास्तिस्रोमहाव्याहृतयोऽव्ययाः ॥ १९ ॥ त्रिपदाचैवसावित्री विज्ञेयाब्रह्मणोमुखम् ॥ योऽधीतेहन्यहन्येतांत्रीणिवर्षाण्यतंद्रितः ॥ २० ॥ सब्रह्मपरमभ्येतिवायुभूतःस्वमूर्तिमान् ॥ एकाक्षरंपरंब्रह्मप्राणायामःपरंतपः ॥ २१ ॥ सावित्र्यास्तुपरंनास्तिमौनात्सत्यंविशिष्यते ॥ होमक्रियातपःक्रियातथादानक्रियानृप ॥ २२ ॥ अक्षयांताःसदा

राजन्यथाहभगवान्मनुः ॥ अवरंत्वक्षरंज्ञेयंब्रह्माचैवप्रजापतिः ॥ २३ ॥ विधियज्ञात्सदाराजञ्जपयज्ञोविशिष्यते ॥ नानाविधैर्गुणोद्देशैः सूक्ष्माख्यातैर्नृपोत्तम ॥ २४ ॥ उपांशुःस्याल्लक्षगुणःसाहस्रोमानसःस्मृतः ॥ येपाकयज्ञाश्चत्वारोविधियज्ञेनचान्विताः ॥ २५ ॥ सर्वेतेजपयज्ञस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ जपादेवतुसंसिध्येद्ब्राह्मणोनात्रसंशयः ॥ २६ ॥ कुर्यादन्यंनवाकुर्यान्मैत्रोब्राह्मणउच्यते ॥ पूर्वांसंध्यांजपंस्तिष्ठेत्सावित्रीमार्कदर्शनात् ॥ २७ ॥ पश्चिमांतुसमासीनःसम्यगृक्षविभावनात् ॥ दिनस्यादौभवेत्पूर्वाशर्वर्यादौतथापरा ॥ २८ ॥ सनक्षत्रापराज्ञेयाअपरासदिवाकरा ॥ जपंस्तिष्ठन्परांसंध्यांनैशमेनोव्यपोहति ॥ २९ ॥ अपरांतुसमासीनोमलंहंतिदिवाकृतम् ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेपश्चिमांनृप ॥ ३० ॥ सशूद्रवद्बहिःकार्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ अपांसमीपेनियतोनैत्यकंविधिमास्थितः ॥ ३१ ॥ सावित्रीमप्यधीयीतगत्वाऽरण्यंसमाहितः ॥ वेदोपकरणेराजन्स्वाध्यायेचैवनैत्यके ॥ ३२ ॥ नात्रदोषोस्त्यनध्यायेहोममंत्रेषुवाविभो ॥ नैत्यकेनास्त्यनध्यायोब्रह्मसत्रंहितत्स्मृतम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्माहुतिहुतंपुण्यमनध्यायवषट्कृतम् ॥ ऋगेकांयस्त्वधीयीतविधिनानियतोद्विजः ॥ ३४ ॥ तस्यनित्यंक्षरत्येपापयोमेध्यंघृतंमधु ॥ अग्निशुश्रूषणंभैक्षमधःशय्यांगुरोर्हितम् ॥ ३५ ॥ आसमावर्तनात्कुर्यात्कृतोपनयनोद्विजः ॥ आचार्यपुत्रशुश्रूषांज्ञानदोधार्मिकःशुचिः ॥ ३६ ॥ आप्तःशक्तोन्नदःसाधुःस्वाध्याप्यादशधर्मतः ॥ नापृष्टःकस्यचिद्ब्रूयान्नचान्यायेनपृच्छतः ॥ ३७ ॥ जानन्नपिहिमेधावीजडवल्लोकआचरेत् ॥ अधर्मेणचयःप्राहयश्चाधर्मेणपृच्छति ॥ ३८ ॥ तयोरन्यतरःप्रैतिविद्वेषंवानिगच्छति ॥ धर्मार्थौयत्रनस्यातांशुश्रूषाचापितद्विधा ॥ ३९ ॥ नतत्रविद्यावप्तव्याशुभंबीजमिवोषरे ॥ विद्ययैवसमंकाममर्तव्यंब्रह्मवादिना ॥ ४० ॥ आपद्यपिहिघोरायांनत्वेनामीरिणेवपेत् ॥ विद्याब्राह्मणमित्याहशेवाधिस्तेऽस्मिरक्षमाम् ॥ ४१ ॥ असूयकायमाप्रदास्तथांस्यांवीर्यवत्तमा ॥ शेवंसुखमुंशतीहकेचिज्ज्ञानंप्रचक्षते ॥ ४२ ॥ तौधारयतिवैयस्माच्छेवधिस्तेनसोच्यते ॥ यमेवतुशुचिंविद्यान्नियतंब्रह्मचारिणम् ॥ ४३ ॥ तस्मैमांब्रूहिविप्रायनिधिपायाप्रमादिने ॥ ब्रह्मयस्त्वननुज्ञातमधीयानादवाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ लौकिकंवैदिकंवापितथाध्यात्मकमेवच ॥ सयातिनरकंघोरंरौरवंभीमदर्शनम् ॥ ४५ ॥ अणुमात्रात्मकंदेहंषोडशार्धमितिस्मृतम् ॥ आददीतयतोज्ञानंतंपूर्वमभिवादयेत् ॥ ४६ ॥

सावित्रीसारमात्रोपिवरोविप्रःसुयंत्रितः ॥ नायंत्रितस्त्रिवेदोऽपिसर्वाशीसर्वविक्रयी॥४७॥शय्याशनेध्याचरितेश्रेयसानसमाविशेत् ॥ शय्यास
नस्थश्चैवेनंप्रत्युत्थायाभिवादयेत् ॥ ४८ ॥ ऊर्ध्वंप्राणाह्युत्क्रामंतियूनःस्थविरआगते ॥ प्रत्युत्थानाभिवादाभ्यांपुनस्तान्प्रतिपद्यते ॥ ४९ ॥
अभिवादनशीलस्यनित्यंवृद्धोपसेविनः॥चत्वारिसम्यग्वर्धंतेआयुःप्रज्ञायशोबलम् ॥ ५० ॥ अभिवादपरोविप्रोज्यायांसमभिवादयेत् ॥ अ
सौनामाहमस्मीतिस्वनामपरिकीर्तयेत् ॥ ५१ ॥ नामधेयस्ययेकेचिदभिवादंनजानते ॥ तान्प्राज्ञोऽहमितिब्रूयात्स्त्रियःसर्वास्तथैवच ॥
॥ ५२ ॥ भोःशब्दंकीर्तयेदंतेस्वस्यनाम्नोभिवादने ॥ नाम्नःस्वरूपभावोहिभोभावऋषिभिःस्मृतः ॥ ५३ ॥ आयुष्मान्भवसौम्येतिवा
च्योविप्रोऽभिवादने ॥ अकारश्चास्यनाम्नोंऽतेवाच्यःपूर्वाक्षरःप्लुतः ॥ ५४ ॥ योनवेत्त्यभिवादस्यविप्रःप्रत्यभिवादनम् ॥ नाभिवाद्यःस
विदुषायथाशूद्रस्तथैवसः ॥ ५५ ॥ अभिवादेकृतेयस्तुनकरोत्यभिवादनम् ॥ आशीर्वाकुरुशार्दूलसयातिनरकंध्रुवम् ॥ ५६ ॥ अभीति
भगवान्विष्णुर्वादयामीतिशंकरः ॥ द्वावेवपूजितौतेनयःकरोत्यभिवादनम् ॥ ५७ ॥ ब्राह्मणंकुशलंपृच्छेत्क्षत्रबंधुमनामयम् ॥ वैश्यंक्षेमं
समागम्यशूद्रमारोग्यमेवतु ॥ ५८ ॥ नवाच्योदीक्षितोनाम्नायवीयानपियोभवेत् ॥ भोभवत्पूर्वकत्वेनइतिस्वायंभुवोऽब्रवीत् ॥ ५९ ॥
परपत्नीतुयाराजन्नसंबद्धातुयोनितः ॥ वक्तव्याभवतीत्येवंसुभगेभगिनीतिच ॥ ६० ॥ पितृव्यान्मातुलान्राजञ्श्वशुरानृत्विजोगुरून् ॥
असावहमितिब्रूयात्प्रत्युत्थायजघन्यजः ॥ ६१ ॥ मातृष्वसामातुलानीश्वश्रूरथपितृष्वसा ॥ संपूज्यागुरुपत्नीचसमास्तागुरुभार्यया॥६२॥
ज्येष्ठस्यभ्रातुर्याभार्यासवर्णाहन्यहन्यापि ॥ पूजयन्प्रयतोविप्रोयातिविष्णुसदोनृप ॥ ६३ ॥ प्रवासादेत्यसंपूज्याज्ञातिसंबंधियोषितः ॥
पितुर्याभगिनीराजन्मातुश्चापिविशांपते ॥ ६४ ॥ आत्मनोभगिनीयाचज्येष्ठाकुरुकुलोद्वह ॥ सदासुमातृवद्वृत्तिमातिष्ठेद्भारतोत्तम ॥ ६५ ॥
गरीयसीततस्ताभ्योमाताज्ञेयानराधिप ॥ पुत्रमित्रभागिनेयाद्रष्टव्याह्यात्मनासमाः ॥ ६६ ॥ दशाब्दाख्यंपौरसख्यंपंचाब्दाख्यंकलाभृताम् ॥
अब्दपूर्वंश्रोत्रियाणांस्वल्पेनापिस्वयोनिषु ॥ ६७ ॥ ब्राह्मणंदशवर्षंचदशवर्षंचभूमिपम् ॥ पितापुत्रौविजानीयाद्ब्राह्मणस्तुतयोःपिता ॥६८॥

---

१ माता मातृष्वसा चैव–इ०पा० । २ पुरुषोत्तम–इ०पा० ।

इत्येवंक्षत्रियापितावैश्यस्यापिपितामहः ॥ प्रपितामहश्चशूद्रस्यप्रोक्तोविप्रोमनीषिभिः ॥ ६९ ॥ वित्तंबंधुर्वयःकर्मविद्याभवतिपंचमी ॥ एतानिमान्यस्थानानिगरीयोयद्यदुत्तरम् ॥ ७० ॥ पंचानांत्रिषुवर्गेषुभूयांसिगुणवंतिच ॥ यस्यस्युःसोऽत्रमानार्हःशूद्रोपिदशमींगतः ॥ ७१ ॥ चक्रिणोदशमीस्थस्यरोगिणोभारिणःस्त्रियाः ॥ स्नातकस्यतुराज्ञश्चपंथादेयोवरस्यच ॥ ७२ ॥ एषांसमागमेतातपूज्यौस्नातकपार्थिवौ ॥ आभ्यांसमागमेराजन्स्नातकोनृपमानभाक् ॥ ७३ ॥ अध्यापयेद्यस्तुशिष्यंकृत्वोपनयनंद्विजः ॥ सरहस्यंसकल्पंचवेदंभरतसत्तम ॥ ७४ ॥ तमाचार्यंमहाबाहोप्रवदंतिमनीषिणः ॥ एकदेशंतुवेदस्यवेदांगान्यपिवापुनः ॥ ७५ ॥ योध्यापयतिवृत्त्यर्थमुपाध्यायःसउच्यते ॥ निषेकादीनिकार्याणियःकरोतिनृपोत्तम ॥ ७६ ॥ अध्यापयतिचान्येनसविप्रोगुरुरुच्यते ॥ अग्न्याधेयंपाकयज्ञानग्निष्टोमादिकान्मखान् ॥७७॥ यःकरोतिवृतोयस्यसतस्यर्त्विगिहोच्यते ॥ यआवृणोत्यवितथंब्रह्मणाश्रवणावुभौ ॥ ७८ ॥ समातासपिताज्ञेयस्तंनद्रुह्येत्कथंचन[2] ॥ उपाध्यायादशाचार्यआचार्याणांशतंपिता ॥ ७९ ॥ सहस्रेणपितुर्मातागौरवेणातिरिच्यते ॥ उत्पादकब्रह्मदात्रोर्गरीयान्ब्रह्मदःपिता ॥ ८० ॥ ब्रह्मजन्महिविप्रस्यप्रेत्यचेहचशाश्वतम् ॥ कामान्मातापिताचैनंयदुत्पादयतोमिथः ॥ ८१ ॥ संभूतिंतस्यतांविद्याद्योनावभिजायते ॥ आचार्यस्तस्यतांजातिंविधिवद्वेदपारगः ॥ ८२ ॥ उत्पादयतिसावित्र्याक्षासत्यासाऽजरामरा ॥ उपाध्यायमादितःकृत्वायेपूज्याःकथितास्तव ॥ ८३ ॥ महागुरुर्महाबाहोसर्वेषामधिकःस्मृतः ॥ सहस्रशतसंख्योऽसौआचार्याणामिदंमतम् ॥ ८४ ॥ चतुर्णामपिवर्णानांसमहागुरुरुच्यते ॥ शतानीकउवाच ॥ यएतेभवताप्रोक्ताउपाध्यायमुखाद्विजाः ॥ ८५ ॥ विदिताएवमेसर्वेनमहागुरुरेवहि ॥ ८६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ जयोपजीवियोविप्रःसमहागुरुरुच्यते ॥ अष्टादशपुराणानिरामस्यचरितंतथा ॥ ८७ ॥ विष्णुधर्मादयोधर्माःशिवधर्माश्चभारत ॥ कार्ष्णंवेदंपंचमंतुयन्महाभारतंस्मृतम् ॥ ८८ ॥ श्रौता[3]धर्माश्चराजेंद्रनारदोक्तामहीपते ॥ जयेतिनामएतेषांप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ८९ ॥ एवंविप्रकदंबस्यधा[4]रकःप्रवरःस्मृतः ॥ यस्त्वेतानिसमस्तानिपुराणानीहविंदति ॥ ९० ॥ भारतंचमहाबाहोससर्वज्ञोमतोनृणाम् ॥ तस्मात्सपू

१ भाविनः–इ०पा० । २ कदाचन–इ०पा० । ३ सौराः–इ०पा० । ४ वाचकः–इ०पा० ।

ज्योराजेंद्रवर्णैर्विप्रादिभिःसदा ॥ ९१ ॥ किंत्वयानश्रुतंवाक्यंयदाहभगवान्विभुः ॥ अल्पंवाबहुवायस्यश्रुतस्योपकरोतियः ॥ ९२ ॥ तमपी हगुरुंविद्याच्छ्रुतोपक्रिययातथा ॥ ब्राह्मस्यजन्मनःकर्तास्वधर्मस्यचशासिता ॥ ९३ ॥ बालोऽपिविप्रोवृद्धस्यपिताभवतिधर्मतः ॥ अध्या पयामासपितॄञ्छिशुरांगिरसःकविः ॥ ९४ ॥ पुत्रकाइतिहोवाचज्ञानेनपरिगृह्यतान् ॥ तेतमर्थमपृच्छंतदेवानागतमन्यवः ॥ ९५ ॥ देवा श्चैतान्समेत्योचुर्न्याय्यंशिशुरुक्तवान् ॥ अज्ञोभवतिवैबालःपिताभवतिमंत्रदः ॥ ९६ ॥ अज्ञंहिबालमित्याहुःपितेत्येवतुमंत्रदम् ॥ पि तामहेतिजयदमित्यूचुस्तेदिवौकसः ॥९७॥ जयोमंत्रास्तथावेदादेहमेकंत्रिधाकृतम् ॥ नहायनैर्नपलितैर्नमित्रेणनबंधुभिः ॥ ९८ ॥ ऋषयश्च क्रिरेधर्मंयोऽनूचानःसनोमहान्॥ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचविशांपते॥९९॥ज्येष्ठंवदंतिराजेंद्रसंदेहंशृणुवैयथा ॥ ज्ञानतोवीर्यतोराजन्धनतो जन्मतस्तथा ॥ १०० ॥ शीलतस्तुप्रधानायेतेप्रधानामताःमम ॥ नतेनस्थविरोभवतियेनास्यपलितंशिरः ॥ १०१ ॥ योवैयुवाप्यधीयान स्तंदेवाःस्थविरंविदुः ॥ यथाकाष्ठमयोहस्तीयथाचर्ममयोमृगः ॥ १०२ ॥ यश्चविप्रोनधीयानस्त्रयस्तेनामबिभ्रति ॥ यथायोषाऽफलास्त्री षुयथागौर्गविचाफला ॥ १०३ ॥ यथाचाज्ञेऽफलंदानंतथाविप्रोऽनृचोऽफलः ॥ वैश्वदेवेनयेहीनाआतिथ्येनविवर्जिताः ॥ १०४ ॥ सर्वेतुवृष लाज्ञेयाःप्राप्तवेदाअपिद्विजाः ॥ नानृग्ब्राह्मणोभवतिनवणिङ्नकुशीलवः ॥१०५॥ नशूद्रःप्रेषणंकुर्वन्नस्तेनोनाचिकित्सकः ॥ अव्रताह्यनधीया नायत्रभैक्ष्यचराद्विजाः ॥ १०६ ॥ तंग्रामंदंडयेद्राजाचोरभक्तप्रदोहिसः ॥ संतुष्टोयत्रवैविप्रःसाग्निकःकुरुनंदन ॥ १०७ ॥ यातिसाफल्य तांवेदैर्देवैरेवंहिभाषितम् ॥ वेदैरुक्तंयथावीरसुरज्येष्ठमुपेत्यवै ॥ १०८ ॥ वेपंतेब्राह्मणाभूमावभ्यस्यंतिह्यनाग्निकाः ॥ क्लिश्यंतेतेकिमर्थंहिमू ढावैफलकांक्षया ॥ १०९ ॥ अनुष्ठानविहीनानामस्मानभ्यसतांभुवि ॥ क्लेशंहिकेवलंदेवनास्मदभ्यसनेफलम् ॥ ११० ॥ अनुष्ठानंपरंदेव अस्मत्स्वभ्यसनात्सदा ॥ इत्येवंराजशार्दूलवेदाऊचुर्हिवेधसम् ॥ १११ ॥ तस्माच्चवेदाभ्यसनादनुष्ठानंपरंमतम् ॥ चत्वारोवात्रयोवापिय द्ब्रूयुर्वेदपारगाः ॥११२॥ सधर्मइतिविज्ञेयोनेतरेषांसहस्रशः ॥ यद्वदंतितमोमूढामूर्खाधर्ममजानतः ॥ ११३ ॥ तत्पापंशतधाभूत्वावक्तारमनु

---

१ मिथः–इ०पा० । २ धार्मिकः–इ०पा० । ३ न सत्यं शिशुरुक्तवान्–इ०पा० । ४ नामधारकाः–इ०पा० ।

गच्छति ॥ शौचहीनेव्रतभ्रष्टेविप्रेवेदविवर्जिते ॥ ११४ ॥ दीयमानंरुदत्यन्नंकिंमयादुष्कृतंकृतम् ॥ जयोपजीविनेदत्तंयदात्मानंप्रपश्यति ॥ ११५ ॥ नृत्यतिस्मतदाराजन्करमुद्धृत्यभारत ॥ विद्यातपोभ्यांसंपन्नेब्राह्मणेगृहमागते ॥ ११६ ॥ क्रीडंत्यौषधयःसर्वायास्यामःपरमां गतिम् ॥ अव्रतानाममंत्राणामजयानांचभारत ॥ ११७ ॥ प्रतिग्रहोनदातव्योनाशिलातारयेच्छिलाम् ॥ श्रोत्रियायैवदेयानिहव्यकव्यानिनित्यशः ॥ ११८ ॥ अश्रोत्रियायदत्तानिनपितॄन्नापिदेवताः ॥ यस्यचैवगृहेमूर्खोदूरेचापिवहुश्रुतः ॥ ११९ ॥ वहुश्रुतायदातव्यंनास्तिमूर्खेव्यतिक्रमः ॥ ब्राह्मणातिक्रमोनास्तिमूर्खेजयविवर्जितः ॥ १२० ॥ ज्वलंतमग्निमुत्सृज्यनहिभस्म निहूयते ॥ नचैतदेवमन्यंतेपितरोदेवतास्तथा ॥ १२१ ॥ सगुणंनिर्गुणंवापिब्राह्मणंदैवतंपरम् ॥ नातिक्रमेद्गृहासीनंब्राह्मणंविप्रकर्मणि[2] ॥ १२२ ॥ अतिक्रमन्महाबाहोरौरवंयातिभारत ॥ गायत्रीमात्रसारोपिब्राह्मणःपूज्यतांगतः ॥ १२३ ॥ गृहासन्नोविशेषेणनभवेत्पतितस्तुसः ॥ धान्यशून्योयथाग्रामोयथाकूपश्चनिर्जलः ॥ ब्राह्मणश्चानधीयानस्त्रयस्तेनामधारकाः ॥ १२४ ॥ यस्त्वेकपंक्त्यांविषमंददातिस्नेहाद्भयाद्वा यदिवार्थहेतोः ॥ वेदेषुदृष्टमृषिभिश्चगीतंतांब्रह्महत्यांमुनयोवदंति ॥ १२५ ॥ अहिंसयैवभूतानांकार्यंश्रेयोऽनुशासनम् ॥ वाक्चैवमधुराश्लक्ष्णाप्रयोज्याधर्ममीप्सता ॥ १२६ ॥ यस्यवाङ्मनसीशुद्धेसत्यगुप्तेचभारत ॥ सवैसर्वमवाप्नोतिवेदांतोपगतंफलम्॥१२७॥नारुंतुदः स्यादार्तोपिनपरद्रोहकर्मधीः॥ययास्योद्विजतेवाचंनचतांसमुदीरयेत् ॥१२८॥यत्करोतिशुभं वाचाप्रोच्यमानामनीषिभिः ॥ श्रूयतांकुरुशार्दूलसदाचापितथोच्यताम् ॥ १२९ ॥ नतथाशशीनसलिलंनचंदनरसोनशीतलच्छाया ॥ प्रह्लादयतिचपुरुषंयथामधुरभाषिणीवाणी ॥ १३० ॥ अर्हणाद्ब्राह्मणोनित्यमुद्विजेताविषादिव ॥ अमृतस्येवचाकांक्षेदपमानस्य सर्वदा ॥ १३१ ॥ सुखंह्यवमतः शेतेसुखंच प्रतिबुध्यते ॥ सुखंचरतिलोकेस्मिन्नवमंताविनश्यति ॥ १३२ ॥ अनेनविधिनाराजन्संस्कृतात्माद्विजः शनैः ॥ गुरौवसन्संचिनुयाद्ब्रह्माधिगमिदंतपः ॥१३३॥ तपोविशेषैर्विविधैर्व्रतैश्चविविधोदितैः॥वेदःकृत्स्नोधिगंतव्यःसरहस्योद्वि

१ अधमानाम्–इ०पा० । २ हि विकर्मणि–इ०पा० ।

जन्मना ॥ १३४ ॥ वेदमेवाभ्यसेन्नित्यंतपस्तप्यन्द्विजोत्तमः ॥ वेदाभ्यासोहिविप्रस्यतपःपरमिहोच्यते ॥ १३५ ॥ आहैवसनखाग्रेभ्यः
परमंतप्यतेतपः ॥ १३६ ॥ यःसुप्तोपिद्विजोधीतेस्वाध्यायंशक्तितोन्वहम् ॥ योनधीत्यद्विजोवेदमन्यत्रकुरुतेश्रमम् ॥ १३७ ॥ सजीवन्नेवशू
द्रत्वमाशुगच्छतिसान्वयः॥नयस्यवेदोनजयोनविद्याश्चविशांपते॥१३८॥सशूद्रएवमंतव्यइत्याहभगवान्विभुः ॥ मातुरग्रेचजननंद्वितीयंमौंजि
बंधने ॥ १३९ ॥ तृतीयंयज्ञदीक्षायांद्विजस्यविधिचोदितम् ॥ तत्रयद्ब्रह्मजन्मास्यमौंजीबंधनचिह्नितम् ॥ १४० ॥ तत्रास्यमातासावित्री
पितात्वाचार्यउच्यते ॥ वेदप्रदानात्त्वाचार्यंपितरंमनुरब्रवीत् ॥ १४१ ॥ नह्यस्यविद्यतेकर्मकिंचिदामौंजिबंधनात् ॥ नाभिव्याहारये
द्ब्रह्मस्वधानिनंयनादृते[1] ॥ १४२ ॥ शूद्रेणतुसमंतावद्यावद्वेदोनजायते ॥ कृतोपनयनस्यास्यव्रतादेशनमिष्यते ॥ १४३ ॥ ब्रह्मणो
ग्रहणंचैव क्रमेणविधिपूर्वकम् ॥ यत्सूत्रंचापियच्चर्मयायाचास्यचमेखला ॥ १४४ ॥ वसनंचापियोदंडस्तद्वैतस्यव्रतेष्वपि ॥ सेवेतेमां
स्तुनियमान्ब्रह्मचारीगुरौवसन्[2] ॥ १४५ ॥ संनियम्येंद्रियग्रामंतपोवृद्ध्यर्थमात्मनः ॥ वृंदारकर्षिपितॄणांकुर्यात्तर्पणमेवहि ॥ १४६ ॥
नराणांचमहाबाहोनित्यंस्नात्वाप्रयत्नतः ॥ पुष्पंतोयंफलंचापिसमिदाधानमेवच ॥ १४७ ॥ नानाविधानिकाष्ठानिमृत्तिकांचत
थाकुशान् ॥ वर्जयेन्मधुमांसंचगंधमाल्यरथान्स्त्रियः ॥१४८॥ शुक्तानिचैवसर्वाणिप्राणिनांचैवहिंसनम् ॥ अभ्यंगमंजनंचाक्ष्णोरुपानच्छत्र
धारणम् ॥१४९॥ संकल्पंकामजंक्रोधंलोभंगीतंचवादनम् ॥ नर्तनंचतथाद्यूतंजनवादंतथानृतम् ॥१५०॥ परिवादंचापिविभोदूरतःपरिव
र्जयेत् ॥ स्त्रीणांचप्रेक्षणालंबमुपर्वीतंपरस्यच ॥ १५१ ॥ पुंश्चलीभिस्तथासंगंनकुर्यात्कुरुनंदन ॥ एकःशयीतसर्वत्रनरेतःस्कंदयेत्क्वचित्
॥ १५२॥कामाद्धिस्कंदयन्रेतोहिनास्तिव्रतमेवतु ॥ सुप्तःक्षरन्ब्रह्मचारीद्विजःशुक्रमकामतः ॥ १५३ ॥ स्नात्वार्कमर्चयित्वातुपुनर्मामित्यृ
चंजपेत् ॥ मनोरपितथाचात्रश्रूयतेपरमंवचः ॥ १५४ ॥ उदकुंभंसुमनसोगोशकृन्मृत्तिकांकुशान् ॥ आहरेद्यावदर्थानिभैक्ष्यंचापिहि
नित्यशः ॥ १५५ ॥ गृहेषुयेषांकर्तव्यंताञ्छृणुष्वनृपोत्तम ॥ स्वकर्मसुरतायेचैतथावेदेषुयेरताः ॥ १५६ ॥ यज्ञेषुचापिराजेंद्रये

---

१ विलयनादृते–इ०पा० । २ गुरावधिवसन्सदा–इ०पा० । ३वंचनाम्–इ०पा० । ४ उपरोधम्–इ०पा० ।

चश्रद्धासमाश्रिताः ॥ ब्रह्मचार्याहरेद्भैक्ष्यंगृहेभ्यःप्रयतोन्वहम् ॥ १५७ ॥ गुरोःकुलेनभिक्षेतस्वज्ञातकुलबंधुषु ॥ अलाभेत्वन्यगोत्रा
णांपूर्वंपूर्वंविवर्जयेत् ॥ १५८ ॥ सर्वंचापिचरेद्ग्रामंपूर्वोक्तानामसंभवे ॥ अंत्यवर्जंमहाबाहोइत्याहभगवान्विभुः ॥ १५९ ॥ वाचंनि
यम्यप्रयतस्त्वग्निंशस्त्रंचवर्जयेत् ॥ चातुर्वर्ण्यंचरेद्भैक्ष्यमलाभेकुरुनंदन ॥ १६० ॥ आरादाहृत्यसमिधः सांनिदध्याद्गृहोपरि ॥ सायंप्रातस्तु
जुहुयात्ताभिरग्निमतंद्रितः ॥ १६१ ॥ भैक्ष्याचरणमकृत्वानतमग्निंसमिध्यवै ॥ अनातुरःसप्तरात्रमवकीर्णिव्रतंचरेत् ॥ १६२ ॥
वर्तनंचास्यभैक्ष्येण प्रवदंतिमनीषिणः ॥ तस्माद्भैक्षेणवैनित्यंनैकान्नादीभवेद्व्रती ॥ १६३ ॥ भैक्षेणव्रतिनोवृत्तिरुपवाससमास्मृता ॥
दैवत्येव्रतवद्राजन्पित्र्येकर्मण्यथर्षिवत्॥ १६४ ॥काममभ्यर्थितोऽश्नीयाद्व्रतमस्यनलुप्यते ॥ ब्राह्मणस्यमहाबाहोकर्मैयत्समुदाहृतम्॥१६५
राजन्यवैश्ययोर्नैतत्पंडितैःकुरुनंदन ॥ चोदितोऽचोदितोवापिगुरुणानित्यमेवहि ॥ १६६ ॥ कुर्यादध्ययनेयोगमाचार्यस्यहितेषुच ॥ बुद्धीं
द्रियाणिमनसाशरीरंवाचमेवहि ॥ १६७ ॥ नियम्यप्रांजलिस्तिष्ठेद्वीक्षमाणोगुरोर्मुखम् ॥ नित्यमुद्धृतपाणिःस्यात्साध्वाचारस्तुसंयतः
॥ १६८ ॥ आस्यतामितिचोक्तःसन्नासीताभिमुखोगुरौ ॥ वस्त्रवेषैस्तथान्नैस्तुहीनः स्याद्गुरुसंनिधौ ॥ १६९ ॥ उत्तिष्ठेत्प्रथमंचास्य
जघन्यंचापिसंविशेत् ॥ प्रतिश्रवणसंभाषेतल्पस्थोनसमाचरेत् ॥ १७० ॥ नचासीनोनभुंजानोनतिष्ठन्नपराङ्मुखः ॥ आसीनस्यस्थितः
कुर्यादभिगच्छंश्चतिष्ठतः ॥ १७१ ॥ प्रत्युद्गंतातुव्रजतः पश्चाद्धावंश्चधावतः ॥ पराङ्मुखस्याभिमुखोदूरस्थस्यैत्यचांतिकम् ॥१७२ ॥
नम्रस्कृत्यशयानस्यनिदेशेतिष्ठेत्सर्वदा ॥ नीचंशय्यासनंचास्यसर्वदागुरुसंनिधौ ॥ १७३ ॥ गुरोश्चचक्षुर्विषयेनयथेष्टासनोभवेत् ॥
नामोच्चारणमेवास्यपरोक्षमपिसुव्रत ॥ १७४ ॥ नचैनमनुकुर्वीतगतिभाषणचेष्टितैः ॥ परीवादस्तथानिंदागुरोर्यत्रप्रवर्तते ॥ १७५॥ कर्णौ
तत्रपिधातव्यौगंतव्यंवाततोऽन्यतः ॥ परीवादाद्रासभःस्यात्सारमेयस्तुनिंदकः ॥ १७६ ॥ परिभोक्ताकृमिर्भवतिकीटोभवतिमत्सरी ॥ दूर
स्थोनार्चयेदेनंनक्रुद्धोनांतिकेस्त्रियाः ॥ १७७ ॥ यानासनगतोराजन्नवरुह्याभिवादयेत् ॥ प्रतिकूलेसमानेतुनासीतगुरुणासह ॥ १७८ ॥

१ चोदितो वापि गुरुणा नित्यमेव हि पार्थिव-इ०पा०।

अशृण्वतिगुरौराजन्नकिंचिदपिकीर्तयेत् ॥ गोश्वोष्ट्रयानप्रासादप्रस्तरेषुकटेषुच ॥ १७९ ॥ आसीतगुरुणासार्धंशिलाफलकनौषुच ॥ गुरोर्गुरौसन्निहितेगुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ १८० ॥ गुरुपुत्रेषुचार्येषुगुरोश्चैवस्वबंधुषु ॥ बालः समानजन्मावाविशिष्टोयज्ञकर्मणि ॥१८१॥ अध्यापयन्गुरुसुतोगुरुवन्मानमर्हति ॥ उत्सादनमथांगानांस्थापनोच्छिष्टभोजने ॥ १८२ ॥ पादयोर्नैजनंराजन्गुरुपुत्रेषुवर्जयेत् ॥ गुरुवत्प्रतिपूज्यास्तुसवर्णागुरुयोषितः ॥ १८३ ॥ असवर्णास्तुसंपूज्याः प्रत्युत्थानाभिवादनैः ॥ अभ्यंजनंस्नापनंचगात्रोत्सादनमेवच ॥ १८४ ॥ गुरुपत्न्यानकार्याणिकेशानांचप्रसाधनम् ॥ गुरुपत्नींतुयुवतींनाभिवाद्येतपादयोः ॥ १८५ ॥ पूर्णविंशतिवर्षेणगुणदोषौविजानता ॥ स्वभावएवनारीणांनराणामिहदूषणम् ॥ १८६ ॥ अतोर्थान्नप्रमाद्यंतिप्रतिपाद्यविपश्चितः ॥ अविद्वांसमलंलोकेविद्वांसमपिवापुनः ॥ १८७ ॥ प्रमदाह्युत्पथंनेतुंकामक्रोधवशानुगम् ॥ मात्रास्वस्त्रादुहित्रावानविविक्तासनोभवेत् ॥ १८८ ॥ बलवानिंद्रियग्रामोविद्वांसमपिकर्षति ॥ राजेंद्रगुरुपत्नीनांयुवतीनांयुवासुवि ॥ १८९ ॥ विधिवद्वंदनंकुर्यादसावहमितिब्रुवन् ॥ विप्रोऽस्यपादग्रहणमन्वहंचाभिवादनम् ॥ १९० ॥ गुरुदारेषुकुर्वीतसतांधर्ममनुस्मरन् ॥ यथाखनन्खनित्रेणजलमाप्नोतिमानवः ॥ १९१ ॥ तथागुरुगतांविद्यांशुश्रूषुरधिगच्छति ॥ मुंडोवाजटिलोवास्यादथवास्याच्छिखीजटी ॥ १९२ ॥ नैनंग्रामेऽभिनिम्लोचेदर्कोनाभ्युदियात्कचित् ॥ तंचेदभ्युदियात्सूर्यःशयानंकामकारतः ॥ १९३ ॥ निम्लोचेद्वाप्यभिज्ञानाज्जपन्नुपवसेद्दिनम् ॥ सूर्येणह्यभिनिर्मुक्तःशयानोभ्युदितश्चयः ॥ १९४ ॥ प्रायश्चित्तमकुर्वाणोयुक्तः स्यान्महतैनसा ॥ उपस्पृश्यमहाराजउभेसंध्येसमाहितः ॥ १९५ ॥ शुचौदेशेजपञ्जप्यमुपासीतयथाविधि ॥ यदिस्त्रीयद्यवरजः श्रेयःकिंचित्समाचरेत् ॥ १९६ ॥ तत्सर्वमाचरेद्युक्तोयत्रवारमतेमनः ॥ धर्मार्थावुच्यतेश्रेयः कामार्थौधर्ममेवच ॥ १९७ ॥ अर्थएवेहवाश्रेयस्त्रिवर्गइतिसंस्थितिः ॥ पितामातातथाभ्राताआचार्याः कुरुनंदन ॥ १९८ ॥ नार्तेनाप्यवमंतव्याब्राह्मणेनविशेषतः ॥ आचार्योब्रह्मणोमूर्तिः पितामूर्तिः प्रजापतेः ॥ १९९ ॥ माताप्यथादितेर्मूर्तिर्भ्रातास्यान्मूर्तिरात्म

१ भार्यासु-इ०पा० । २ अतोऽत्यर्थं प्रमाद्यंति प्रमाद्यास्तु विपश्चितः-इ०पा० । ३ अमृतम्-इ०पा० ।

नः ॥ यन्मातापितरौक्लेशंसहेतेसंभवेनृणाम् ॥ २०० ॥ नतस्यानिष्कृतिःशक्याकर्तुंवर्षशतैरपि ॥ तयोर्नित्यंप्रियंकुर्यादाचार्यस्यचभा
रत ॥ २०१ ॥ तेषुहित्रिषुतुष्टेषुतपः सर्वंसमाप्यते ॥ तेषांत्रयाणांशुश्रूषापरमंतपउच्यते ॥ २०२ ॥ नतैरनभ्यनुज्ञातोधर्ममन्यंसमाच
रेत् ॥ तएवहित्रयोलोकास्तएवत्रयआश्रमाः ॥ २०३ ॥ तएवचत्रयोवेदास्तएवोक्तास्त्रयोऽग्नयः ॥ मातावैगार्हपत्याग्निः पितावैदक्षिणः
स्मृतः ॥ २०४ ॥ गुरुराहवनीयश्चसाग्नित्रेतागरीयसी ॥ त्रिषुतुष्टेषुचैतेषुत्रींल्लोकाञ्जयतेगृही ॥ २०५ ॥ दीप्यमानः स्ववपुषादेववद्दिविमो
दते ॥ इमंलोकंपितृभक्त्यामातृभक्त्यातुमध्यमम् ॥ २०६ ॥ गुरुशुश्रूषयाचैवगच्छेच्छक्रसलोकताम् ॥ सर्वेतस्यादृताधर्मायस्यैतेत्रय
आदृताः॥ २०७ ॥ अनादृतास्तुयस्यैतेसर्वास्तस्याफलाःक्रियाः॥ यावत्त्रयस्तेजीवेयुस्तावन्नान्यतसमाचरेत् ॥ २०८॥ तेष्वेवनित्यंशुश्रूषां
कुर्यात्प्रियहितेरतः॥ तेषामनुपरोधेनपार्थक्यंयद्यदाचरेत्॥२०९॥ तत्तान्निवदयेत्तेभ्योमनोवचनकर्मभिः॥त्रिष्वेतेष्वितिकृत्यंहिपुरुषस्यसमा
प्यते॥२१०॥एषधर्मःपरःसाक्षादुपधर्मोन्यउच्यते॥श्रद्दधानःशुभांविद्यामाददीतावरादपि ॥२११॥ अंत्यादपिपरंधर्मंस्त्रीरत्नंदुष्कुलादपि ॥
विषादप्यमृतंग्राह्यंबालादपिसुभाषितम्॥२१२॥अमित्रादपिसद्वृत्तममेध्यादपिकांचनम्॥स्त्रियोरत्नंनयोविद्याधर्मःशौचंसुभाषितम्॥२१३॥
विविधानिचशिल्पानिसमादेयानिसर्वशः ॥ अब्राह्मणादध्ययनमापत्कालेविधीयते॥२१४ ॥ अनुव्रज्याचशुश्रूषायावदध्ययनंगुरोः ॥ नाब्रा
ह्मणेगुरौशिष्योवासमात्यंतिकंवसेत् ॥ २१५॥ ब्राह्मणेचाननूचानेकांक्षन्गतिमनुत्तमाम् ॥ यदित्वात्यंतिकोवासोरोचतेचगुरोःकुले ॥२१६॥
युक्तःपरिचरेदेनमाशरीरविमोक्षणात् ॥ आसमाप्तेःशरीरस्ययस्तुशुश्रूषतेगुरुम् ॥ २१७ ॥ सगच्छत्यंजसाविप्रोब्रह्मणःसद्मशाश्वतम् ॥
नपूर्वंगुरवेकिंचिदुपकुर्वीतधर्मवित् ॥२१८॥स्नानायगुरुणाज्ञप्तःशक्त्यागुर्वर्थमाहरेत् ॥ क्षेत्रंहिरण्यंगामश्वंछत्रोपानहमेवच॥२१९॥धान्यंवा
सांसिशाकंवागुरवेप्रीतमाहरेत् ॥ स्वर्गतेगांपरित्यज्यगुरौभरतसत्तम ॥ २२० ॥ गुणान्वितेगुरुसुतेगुरुदारेऽथवानृप ॥ सपिंडेवागुरोश्चापि
गुरुवद्वृत्तिमाचरेत् ॥ २२१ ॥ एतेष्वविद्यमानेषुस्थानासनविहारवान् ॥ प्रयुंजानोऽग्निशुश्रूषांसाधयेद्देहमात्मनः ॥ ३२२॥ वीरस्यकुर्वञ्छु

१ आगमाः–इ०पा० । २ पवित्रम्–इ०पा० ।

श्रूषांयातिविरसलोकताम् ॥ चरत्येवंहियोविप्रोब्रह्मचर्यमविप्लुतः ॥ २२३ ॥ सगत्वाब्रह्मसदनंब्रह्मणासहमोदते॥इत्येषकथितोधर्मःप्रथमंब्रह्म चारिणः ॥ २२४ ॥ गृहस्थस्यापिराजेन्द्रशृणुधर्ममशेषतः ॥ कालेप्राप्यव्रतंविप्रऋतुयोगेनभारत ॥ २२५ ॥ प्रपालयन्व्रतंयातिब्रह्मसालो क्यतांविभो ॥ सदोपनयनंशस्तंवसंतेब्राह्मणस्यतु ॥ २२६ ॥ क्षत्रियस्यततोग्रीष्मेप्रशस्तंमनुरब्रवीत् ॥ प्राप्तेशरदिवैश्यस्यसदोपनयनंप रम् ॥ इत्येषात्रिविधःकालःकथितोव्रतयोजने ॥ २२७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिउपनयनविधिवर्णनं नामचतुर्थोऽध्यायः॥ ४ ॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ षट्त्रिंशदब्दादिकंचर्यंगुरौत्रैवेदिकंव्रतम्॥तदर्धिकंपादिकंवाग्रहणांतिकमेवच॥१॥ वेदानधी त्यवेदौवावेदंवापिनृपोत्तम ॥ अविप्लुतब्रह्मचर्योगृहस्थाश्रममावसेत् ॥ २ ॥ तंप्रतीतंस्वधर्मेणब्रह्मदायहरंपितुः ॥ स्रग्विणंतल्पआसीनमर्हये त्प्रथमंगवा ॥ ३ ॥ गुरुणासमनुज्ञातःसमावृत्तोयथाविधि ॥ उद्वहेतद्विजोभार्यांसवर्णांलक्षणान्विताम् ॥ ४ ॥शतानीकउवाच ॥ लक्षणंद्वि जशार्दूलस्त्रीणांवदमहामुने ॥ कीदृग्लक्षणसंयुक्ताकन्यास्यात्सुखदानृप ॥ ५ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ यदुक्तंब्रह्मणापूर्वंस्त्रीलक्षणमनुत्तमम् ॥ श्रेयं[1] सेसर्वलोकानांशुभाशुभफलप्रदम् ॥ ६ ॥ तत्तेवच्मिमहाबाहोशृणुष्वैकमनानृप ॥ श्रुतेनयेनजानासिकन्यांशोभनलक्षणाम् ॥ सुखासीनंसु रश्रेष्ठमभिगम्यमहर्षयः ॥ ७ ॥ पप्रच्छुर्लक्षणंस्त्रीणांयत्पृष्टोऽहंत्वयाधुना ॥ प्रणम्यशिरसादेवमिदंवचनमब्रुवन् ॥ ८ ॥ भगवन्ब्रूहिनः सर्वं स्त्रीणांलक्षणमुत्तमम् ॥ श्रेयसेसर्वलोकानांशुभाशुभफलप्रदम् ॥ ९ ॥ प्रशस्तामप्रशस्तांचजानीमोयेनकन्यकाम् ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वावि रिंचोवाक्यमब्रवीत् ॥ १० ॥ शृणुध्वंद्विजशार्दूलावच्मियुष्मास्वशेषतः ॥ प्रतिष्ठिततलास्तम्यग्रक्ताम्भोजसमन्विताः ॥ ११ ॥ ईदृशाश्चर णाधन्यायोषितांभोगवर्धनाः ॥ करालैरतिनिर्मांसैरूक्षैरधंशिरान्वितैः ॥ १२ ॥ दारिद्र्यंदुर्भगत्वंचप्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ अंगुल्यःसंहतावृ त्ताःस्निग्धाःसूक्ष्मनखास्तथा ॥ १३ ॥ कुर्वंत्यत्यंतमैश्वर्यंराजभावंचयोषितः ॥ ह्रस्वाःसुजीवितंह्रस्वाविरलावित्तहानये ॥ १४ ॥ दारि द्र्यंमूलमग्नासुप्रेष्यंचपृथुलासुच ॥ परस्परसमारूढैस्तनुभिर्वृत्तपर्वभिः ॥ १५ ॥ बहूनपिपतीन्हत्वादासीभवतिवैद्विजाः ॥ अंगुष्ठोन्नतपर्वाण

१ तत्र–इ०पा० । २ धन्या–इ०पा० । ३ ऋषीणां कुरुशार्दूल–इ०पा० ।

स्तुंगाग्राःकोमलान्विताः ॥ १६ ॥ रत्नकांचनलाभायविपरीताविपत्तये ॥ सुभगत्वंनखैःस्निग्धैराताम्रैश्चधनाढ्यता ॥ १७॥ पुत्राःस्युरुन्नतै
रेभिःसुसूक्ष्मैश्चापिराजता ॥ पांडुरैःस्फुटितैरूक्षैर्नीलैर्धूम्रैस्तथाखरैः ॥ १८ ॥ निःस्वताभवतिस्त्रीणांपीतैश्चाभक्ष्यभक्षणम् ॥ गुल्फाःस्नि
ग्धाश्चवृत्ताश्चसमारूढशिरास्तथा ॥ १९ ॥ यदिस्युर्नूपुरान्दध्युर्बाधवाद्यैःसमाप्नुयुः ॥ अशिराःशरकांडाभाःसुवृत्तालपतनूरुहाः ॥ २० ॥
जंघाःकुर्वंतिसौभाग्यंयानंचगजवाजिभिः ॥ क्लिश्यतेरोमजंघास्त्रीभ्रमत्युद्धतपिंडिका ॥ २१॥ काकजंघापतिंहन्तिवाचाटाकपिलाचया ॥
जानुभिश्चैवमार्जारसिंहजान्वनुकारिभिः ॥२२॥श्रियमाप्यसुभाग्यत्वंप्राप्नुवंतिसुतांस्तथा॥घटाभैरध्वगानार्योनिर्मांसैःकुलटाःस्त्रियः॥२३ ॥
शिरालैरपिहिंस्राःस्युर्विश्लिष्टैर्धनवर्जिताः ॥ अत्यंतकुटिलैरूक्षैःस्फुटिताग्रैर्गुडप्रभैः ॥ २४ ॥ अनेकजैस्तथारोमैःकेशैश्चापितथाविधैः ॥
अत्यंतपिंगलानारीविषतुल्येतिनिश्चितम् ॥ २५ ॥ सप्ताहाभ्यंतरेपापापतिंहन्यान्नसंशयः ॥ हस्तिहस्तनिभैर्वृत्तैरंभाभैःकरभोपमैः ॥ २६॥
प्राप्नुवंत्यूरुभिःशश्वत्स्त्रियःसुखमनंगजम्॥दौर्भाग्यंबद्धमांसैश्चवधंनरोमशोरुभिः ॥२७ ॥तनुभिर्वधमित्याहुर्मध्यच्छिद्रैष्वनीशता॥संध्यावर्ण
समंचारुसूक्ष्मरोमान्वितंपृथु॥२८॥जघनंशस्यतेस्त्रीणांरतिसौख्यकरंद्विज ॥अरोमकंभगंयस्याःसमंसुश्लिष्टसंस्थितम्॥२९॥अपिनीचकुलो
त्पन्नाराजपत्नीभवत्यसौ ॥ अश्वत्थपत्रसदृशःकूर्मपृष्ठोन्नतास्तथा ॥ ३० ॥ शशिबिंबनिभश्चापितथैवकलशाकृतिः ॥ भगःशस्ततमः
स्त्रीणांरतिसौभाग्यवर्धनः ॥ ३१ ॥ तिलपुष्पनिभोयश्चयद्यश्वखुरसंनिभः ॥ द्वावप्येतौपरप्रैष्यंकुर्वातेचदरिद्रताम् ॥ ३२ ॥ उलूखलनि
भैःशोकंमरणंविवृताननैः ॥ विरूपैःपूतिनिर्मांसैर्गजसंनिभरोमभिः ॥ ३३ ॥ दौःशील्यंदुर्भगत्वंचदारिद्र्यमधिगच्छति ॥ कपित्थफलसं
काशःपीनोवलिविवर्जितः ॥ ३४ ॥ स्फीतःप्रशस्यतेस्त्रीणांनिंदितश्चान्यथाद्विजाः ॥ पयोधरभरानम्रप्रचलत्रिवलीगुरुः ॥ ३५ ॥ मध्यः
शुभावहःस्त्रीणांरोमराजीविभूषितः ॥ पणवाभैर्मृदंगाभैस्तथामध्येयवोपमैः ॥ ३६ ॥ प्राप्नुवंतिभयावासक्लेशदौःशील्यमीदृशैः ॥ अव
क्रानुल्बणंपृष्ठमरोमशमगर्हितम् ॥ ३७ ॥ नानास्तरणपर्यंकरतिसौख्यकरंपरम् ॥ कुब्जमद्रोणिकंपृष्ठंरोमशंयदियोषितः ॥ ३८ ॥

१ आयतैः—इ०पा० ।

स्वप्नांतरेसुखंतस्यानास्तिहन्यात्पतिंचसा ॥ विपुलैः सुकुमारैश्चकुक्षिभिःसुबहुप्रजाः ॥ ३९ ॥ मंडूककुक्षिर्यानारीराजानंसाप्रसूयते ॥ उन्नतैर्वलिभिर्वंध्यासुवृत्तैःकुलटाःस्त्रियः ॥ ४० ॥ जारकर्मरतासास्यात्प्रव्रज्यांचसमाप्नुयात् ॥ उन्नताचनतैःक्षुद्राविषमैर्विषमाशया ॥ ४१ ॥ आयुरैश्वर्यसंपन्नावनिताहृदयैःसमैः ॥ सुवृत्तमुन्नतंपीनमदूरोन्नतमायतम् ॥ ४२ ॥ स्तनयुग्ममिदंशस्तमतोऽन्यदसुखावहम् ॥ उन्नतिःप्रथमेगर्भेद्वयोरेकस्यभूयसी ॥ ४३ ॥ वामेतुजायतेकन्यादक्षिणेतुभवेत्सुतः ॥ दीर्घेतुचूचुकेयस्याःसास्त्रीधूर्तारतिप्रिया ॥ ४४ ॥ सुवृत्तेतुपुनर्यस्याद्वेष्टिसापुरुषंसदा ॥ स्तनैःसर्पफणाकारैःश्वजिह्वाकृतिभिस्तथा ॥ ४५ ॥ दारिद्र्यमधिगच्छंतिस्त्रियःपुरुषचेष्टिताः ॥ अवघृष्धघटीतुल्याभवंतिहितथाद्विजाः ॥ ४६ ॥ सुसमंमांसलंचारुशिरोरोमविवर्जितम् ॥ वक्षोयस्याभवेन्नार्याभोगान्भुंक्तेयथेप्सितान् ॥ ४७ ॥ हिंस्राभवतिवक्रेणदोःशील्यंरोमशेनतु ॥ निर्मांसेनतुवैधव्यंविस्तीर्णेकलहप्रिया ॥ ४८ ॥ चतस्रोरक्तगंभीरारेखाःस्निग्धाःकरेस्त्रियाः ॥ यदिस्युःसुखमाप्नोतिविच्छिन्नाभिरनीशता ॥ ४९ ॥ रेखाकनिष्ठिकामूलाद्यस्याःप्राप्ताप्रदेशिनीम् ॥ शतमायुर्भवेत्तस्यास्त्रयाणामुन्नताक्रमात् ॥ ५० ॥ संवृत्ताःसमपर्वाणस्तीक्ष्णाग्राःकोमलत्वचः ॥ समाह्यंगुलयोयस्याःसानारीभोगवर्धिनी ॥ ५१ ॥ बंधुजीवारुणैस्तुंगैर्नखैरैश्वर्यमाप्नुयात् ॥ खरैर्वक्रैर्विवर्णाभैःश्वेतपीतैरनीशता ॥ ५२ ॥ रक्तैर्मृदुभिरैश्वर्यंनिश्छिद्रांगुलिभिर्द्विजाः ॥ स्फुटितैर्विषमैरूक्षैःक्लेशंपाणिभिराप्नुयुः ॥ ५३ ॥ समरेखायवायासामंगुष्ठांगुलिपर्वसु ॥ तासांहिविपुलंसौख्यंधनंधान्यंतथाऽक्षयम् ॥ ५४ ॥ मणिबंधोऽव्यवच्छिन्नोरेखात्रयविभूषितः ॥ ददातिनाचिरादेवभोगमायुस्तथाक्षयम् ॥ ५५ ॥ श्रीवत्सध्वजपद्माक्षगजवाजिनिवेशनैः ॥ चक्रस्वस्तिकवज्रासिपूर्णकुंभनिभांकुशैः ॥ ५६ ॥ प्रासादच्छत्रमुकुटैर्हारकेयूरकुंडलैः ॥ शंखतोरणनिर्यूहैर्हस्तन्यस्तैर्नृपस्त्रियः ॥ ५७ ॥ यस्याःपाणितलेरक्तायूपकुंभाश्वकुंडिकाः ॥ दृश्यंतेचरणेयस्यायज्ञपत्नीभवत्यसौ ॥ ५८ ॥ वीथ्यापणतुलामानैस्तथामुद्रादिभिःस्त्रियः ॥ भवंतिवणिजांपत्न्योरत्नकांचनशालिनाम् ॥ ५९ ॥ दात्रयोक्त्रयुगाबंधफलोलूखललांगलैः ॥ भवंतिधनधान्याढ्याःकृषीवलजनांगनाः ॥ ६० ॥ अनुन्नत

---

१ कुसुमाकारैः-इ०पा०। २ परकर्म-इ०पा०। ३ चुबुके-इ०पा०।

शिरासंधिपीनंरोमविवर्जितम् ॥ गोपुच्छाकृतिनारीणांभुजयोर्युगुलंशुभम् ॥ ६१ ॥ निगूढग्रंथयोयस्याःकूर्परारोमवर्जिताः ॥ बाहवोल
लितायस्याःप्रशस्तावृत्तकोमलाः ॥ ६२ ॥ उन्नतावनताश्चैवनातिस्थूलानरोमशाः ॥ सुखदास्तुसदास्त्रीणांसौभाग्यारोग्यवर्धनाः ॥६३ ॥
स्थूलेस्कंधेवहेद्भारंरोमशेव्याधिताभवेत् ॥ वक्रस्कंधेभवेद्वंध्याकुलटाचोन्नतानते ॥ ६४ ॥ स्पष्टंरेखात्रयंयस्याग्रीवायांचतुरंगुलम् ॥ म
णिकांचनमुक्ताढ्यंसादधातिविभूषणम् ॥ ६५ ॥ अधनास्त्रीकृशग्रीवादीर्घग्रीवाचबंधकी ॥ ह्रस्वग्रीवामृतापत्यास्थूलग्रीवाचदुःखिता ॥
॥ ६६ ॥ अनुन्नतासमांसाचसमायस्याःकृकाटिका ॥ सुदीर्घमायुस्त्वस्यास्तुचिरंभर्ताचजीवति ॥ ६७ ॥ निर्मांसाबहुमांसाचशिराला
रोमशातथा ॥ कुटिलाविकटाचैवविस्तीर्णानचशस्यते ॥६८॥ नस्थूलोनकृशोऽत्यर्थंनवक्रोनचरोमशः ॥ हनुरेवंविधःश्रेयांस्ततोन्योनप्रश
स्यते ॥ ६९ ॥ चतुरस्रमुखीधूर्तामंडलास्याशंवाभवेत् ॥ अप्रजावाजिवक्रास्त्रीमहावक्राचदुर्भगा ॥ ७० ॥ श्ववराहवृकोलूकमर्कटास्या
श्चयाःस्त्रियः ॥ क्रूरास्ताःपापकर्मिण्यःप्रजाबांधववर्जिताः ॥ ७१ ॥ मालतीबकुलींभोजनीलोत्पलसुगंधियत् ॥ वदनंमुच्यतेनैतत्पान
तांबूलभोजनैः ॥ ७२ ॥ ताम्राभःकिंचिदालंभःस्थौल्यकार्श्यविवर्जितः ॥ अधरोयदितुंगश्चनारीणांभोगदःसदा ॥ ७३ ॥ स्थूलेकलह
शीलास्याद्विवर्णेचातिदुःखिता ॥ उत्तरोष्ठेनतीक्ष्णेनवनिताचातिकोपना ॥ ७४ ॥ जिह्वातनुतरावक्राताम्रादीर्घाचशस्यते ॥ स्थूलाह्र
स्वाविवर्णायावक्राभिन्नाचनिंदिता ॥ ७५ ॥ शंखकुंदेंदुधवलैःस्निग्धैस्तुंगैरसंधिभिः ॥ मिष्टान्नपानमाप्नोतिदंतैरेभिरनुन्नतैः ॥ ७६ ॥ सू
क्ष्मैरतिकृशैर्ह्रस्वैःस्फुटितैर्विरलैस्तथा ॥ रूक्षैश्चदुःखितानित्यंविकटैर्भामिनीभवेत् ॥ ७७ ॥ सुमृष्टदर्पणांभोजपूर्णबिंबेंदुसंनिभम् ॥
वदनंवरनारीणामभीष्टफलदंस्मृतम् ॥ ७८ ॥ नस्थूलानकृशावक्रानातिदीर्घासमुन्नता ॥ ईदृशीनासिकायस्याःसाधन्यातुशुभंकरी ॥७९॥
उन्नतामृदुलायाचरेखाशुद्धानसंगता ॥ भ्रूश्चक्रतुल्यासूक्ष्माचयोषितांसासुखावहा ॥ ८० ॥ धनुस्तुल्याभिःसौभाग्यंवंध्यास्याद्दीर्घरोमभिः ॥
पिंगलासंगताह्रस्वादारिद्र्यायनसंशयः ॥ ८१ ॥ नीलोत्पलदलप्रख्यैराताम्रैश्चारुपक्ष्मभिः॥वनितानयनैरेभिर्भोगसौभाग्यभागिनी ॥८२ ॥

१ अदृशा–इ०,अदशा–इ०च पा० । २ नेत्रतुल्याभिः–इ०पा० ।

खंजनाक्षीमृगाक्षीचवराहाक्षीवरांगना ॥ यत्रयत्रसमुत्पन्नामहांतंभोगमाप्नुते ॥ ८३ ॥ अगंभीरैरसंश्लिष्टैर्बहुरेखाविभूषितैः ॥
राजपत्न्योभवंतीहनयनैर्मधुपिंगलैः ॥ ८४ ॥ वायसाकृतिनेत्राणिदीर्घापांगानियोषिताम् ॥ अनाविलानिचारूणिभवंतिहिविभूतये ॥ ८५॥
गंभीरैःपिंगलैश्चैवदुःखिताःस्युश्चिरायुषः ॥ वयोमध्येत्यजेत्प्राणानुन्नताक्षीतुयांगना ॥ ८६ ॥ रक्ताक्षीविषमाक्षीचधूम्राक्षीप्रेतलोचना ॥
वर्जनीयासदानारीश्वनेत्राचैवदूरतः ॥ ८७ ॥ उद्भ्रांतकैःकरैश्चित्रैर्नयनैस्त्वंगनास्त्विह ॥ मद्यमांसप्रियानित्यंचपलाश्चैवसर्वतः ॥ ८८ ॥
करालाकृतयःकर्णानभःशब्दास्तुसंस्थिताः ॥ वहंतिविकसत्कांतिहेमरत्नविभूषणम् ॥ ८९ ॥ खरोष्ट्रनकुलोलूककपिलश्रवणाःस्त्रियः ॥
प्राप्नुवंतिमहद्दुःखंप्रायशःप्रव्रजंतिच ॥ ९० ॥ ईषदापांडुगंडायासुवृत्तापर्वणित्विह ॥ प्रशस्तानिंदितात्वन्यारोमकूपकदूषिता ॥ ९१ ॥
अर्धेंदुप्रथमाभोगमरोमतुसमाहितम् ॥ भोगारोग्यकरंश्रेष्ठंललाटंवरयोषिताम् ॥९२॥ द्विगुणंपरिणाहेनललाटंविहितंचयत् ॥ शिरःप्रशस्तं
नारीणामधन्याहस्तिमस्तका ॥ ९३ ॥ सूक्ष्माःकृष्णामृदुस्निग्धाःकुंचिताग्राःशिरोरुहाः ॥ भवंतिश्रेयसेस्त्रीणामन्येस्युःक्लेशशोकदाः ॥९४॥
हंसकोकिलवीणालिशिखिवेणुस्वराःस्त्रियः ॥ प्राप्नुवंतिबहून्भोगान्भृत्यानाज्ञापयन्तिच ॥ ९५ ॥ भिन्नकांस्यस्वरानारीखरकाकस्वराच
या ॥ रोगंव्याधिंभयंशोकंदारिद्र्यंचाधिगच्छति॥९६॥हंसगोवृषचक्राह्वमत्तमातंगगामिनी ॥ स्वकुलंद्योतयेन्नारीमहिषीपार्थिवस्यच ॥९७॥
श्वशृगालगतिर्निंद्यायाचवायसवद्व्रजेत् ॥ दासीमृगगतिर्नारीद्रुतगामीचबंधकी ॥ ९८ ॥ फलिनीरोचनाहेमकुंकुमप्रभएवच ॥ वर्णःशुभ
करःस्त्रीणांयश्चदूर्वांकुरोपमः॥९९॥मृदूनिमृदुरोमाणिनात्यंतस्वेदजानिच॥सुरभीणिचगात्राणियासांताःपूजिताःस्त्रियः ॥ १०० ॥ नोद्वहेत्क
पिलांकन्यांनाधिकांगींनरोगिणीम् ॥ नालोमिकांनातिह्रस्वांनवाचाटांनपिंगलाम् ॥१०१॥ नर्क्षवृक्षनदीनाम्नींनांत्यपर्वतनामिकाम्॥नपक्ष्य
हिप्रेष्यनाम्नींनचभीषणनामिकाम् ॥१०२॥ अव्यंगांगींसौम्यनाम्नींहंसवारणगामिनीम् ॥ तनुलोमकेशदशनांमृद्वंगीमुद्वहेत्स्त्रियम् ॥१०३॥
महांत्यपिसमृद्धानिगोजाविधनधान्यतः ॥ स्त्रीसंबंधेदशैतानिकुलानिपरिवर्जयेत् ॥ १०४ ॥ हीनक्रियंनिष्पुरुषंनिश्छंदोरोमशार्शसम् ॥

---

१ रुजं गता–इ०पा० । २ वृत्ताक्षी–इ०पा० ।

क्षयामयाव्यपस्मारिश्वित्रकुष्ठिकुलानिच ॥ १०५ ॥ पादौसगुल्फौप्रथमंप्रतिष्ठौजंघेद्वितीयंचसुजानुचक्रौ ॥ मेढ्रोरुमुष्कंचततस्तृतीयंनाभिः कटिश्चेतिचतुर्थमाहुः ॥ १०६ ॥ उदरंकथयंतिपंचमंहृदयंषष्ठमथस्तनान्वितम् ॥ अथसप्तममंसजत्रुणीकथयंत्यष्टममोष्ठकंधरे ॥ १०७ ॥ नवमंनयनेचसभ्रुणीसललाटंदशमंशिरस्तथा ॥ अशुभेष्वशुभंदशाफलंचरणंचरणाद्यशुभेषुशोभनम् ॥ १०८ ॥ इदंमहात्मा समहानुभावःशचीनिमित्तेगुरुरब्रवीद्द्विजाः ॥ शक्रेणपृष्टःसविशेषमुत्तमंसंलक्ष्यमुक्तंवरयोषलक्षणम् ॥ १०९ ॥ मत्सकाशात्पुनःश्रुत्वालक्षणं पुरुषस्यच ॥ यथाधुनाभवद्भिस्तुश्रुतंमत्तोद्विजोत्तमाः ॥ ११० ॥ लक्षणेभ्यःप्रशस्तंतुस्त्रीणांसद्वृत्तमुच्यते ॥ सद्वृत्तमुक्त्वायास्त्रीसाप्रशस्ता नचलक्षणैः ॥ १११ ॥ ईदृग्लक्षणसंपन्नांसुकन्यामुद्वहेत्तुयः ॥ ऋद्धिर्वृद्धिस्तथाकीर्तिस्तत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ ११२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्रार्धेसंहितायांब्राह्मेपर्वणिस्त्रीलक्षणवर्णनंनाम पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ सद्वृत्तंश्रोतुमिच्छामिदेवस्त्रीणांसुविस्तरात् ॥ उत्तमाधममध्यंचसंबंधेस्त्रीकृतेयथा ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शतानीकमहाबाहोब्रह्मलोके पितामहः ॥ उक्त्वासलक्षणंस्त्रीणांसद्वृत्तंचोक्तवान्पुनः ॥ २ ॥ यथोक्तंब्रह्मणातेषामृषीणांकुरुनंदन ॥ ऋषीणांवचनंश्रुत्वा ब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ शृणुध्वंद्विजशार्दूलाःस्त्रीणांसद्वृत्तमादितः ॥ वक्ष्येयुष्मास्वशेषेणवैलोकानुग्रहकाम्यया ॥ ४ ॥ त्रिवर्गप्राप्तयेवक्ष्येस्त्रीवृत्तंगृहमेधिनाम् ॥ प्राग्विद्यादीनुपादायतैरर्थांश्चयथाक्रमम् ॥ ५ ॥ विंदेतसदृशींभार्यांशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ गृहाश्रमोहिनिःस्वानांमहत्येषाविडंबना ॥ ६ ॥ तस्मात्पूर्वमुपादेयंवित्तमेवगृहैषिणा ॥ वरंसोढामनुष्येणतीव्रानरकवेदना ॥ ७ ॥ नत्वेवचगृहेदृष्टंपुत्रदारक्षुधार्दितम् ॥ असंभवेशिशुंदृष्ट्वारुदंतंप्रार्थनापरम् ॥ ८ ॥ वज्रसारमयंमन्येहृदयंयन्नदीर्यते ॥ साध्वींभार्यांप्रियां दृष्ट्वाकुचैलांक्षुत्कृशीकृताम् ॥ ९ ॥ अस्यदुःखस्यतन्नास्तिसुखंयत्समतांव्रजेत् ॥ रूक्षंविवर्णंक्षुधितंभूमिप्रस्तरशायिनम् ॥ १० ॥ पुत्रदारं निजंदृष्ट्वाकिमकार्यंभवेन्नृणाम् ॥ बाहूत्तरीयंक्षुत्क्षामंदृष्ट्वादीनमुखंसुतम् ॥ ११ ॥ मृत्युरेवोत्सवःपुंसांव्यसनंजीवितंद्विजाः ॥ परिसीदत्स्वप

१ सनः-इ०पा० ।

त्येषुद्दष्ट्वादीनमुखींप्रियाम् ॥ १२ ॥ वज्रकार्यशरीरास्तेयेनयांतिसहस्रधा ॥ तस्मादर्थविहीनस्यपुंसोदारपरिग्रहात् ॥ १३ ॥ कुतस्त्रिवर्गसंसिद्धिर्यातनैवहितस्यसा ॥ अभार्यस्याधिकारोस्तिनद्वितीयाश्रमेतथा ॥ १४ ॥ तद्वदर्थविहीनानांसर्वत्रनाधिकारिता ॥ केचिदपत्यमेवाहुस्त्रिवर्गावाप्तिसाधनम् ॥ १५ ॥ पुंसामर्थःकलत्रंचयेऽन्येनीतिविदोविदुः ॥ धर्मोपिद्विविधोयस्मादिष्टापूर्तक्रियात्मकः ॥ १६ ॥ सचदारात्मकःसर्वज्ञेयमर्थैकसाधनम् ॥ निजेनापिदरिद्रेणलोकोलज्जातिबंधुना ॥ १७ ॥ परोपिहिमनुष्याणामैश्वर्यात्स्वजनायते ॥ नदरिद्रंसमीपेपिस्थितवंतंप्रपश्यति ॥ १८ ॥ दूरस्थमपिवित्ताढ्यमादराद्भजतेजनः ॥ तस्मात्प्रयत्नतःपूर्वमर्थमेवप्रसाधयेत् ॥ १९ ॥ सहिमूलंत्रिवर्गस्यगुणानांगौरवस्यच ॥ सर्वेपिहिगुणाविद्याकुलशीलादयोनृणाम् ॥ २० ॥ संतितस्मिन्नसंतोपिसंतिसंतोपिनासति ॥ शास्त्रंशिल्पंकलाःकर्मयच्चान्यदपिचेष्टितम् ॥ २१ ॥ साधनंसर्वमर्थानामर्थाधर्मादिसाधनाः ॥ साधनानांत्रिवर्गोस्तितंविनाकेवलंनृणाम् ॥ २२ ॥ अजागलस्तनस्येवनिधनायैवसंभवः ॥ प्राक्पुण्यैर्विपुलांसंपद्धर्मकामादिहेतुना ॥ २३ ॥ भूयोधर्मेणसामुत्रतयातावितिचक्रमम् ॥ एकचक्रकमेतद्धिप्रोक्तमन्योन्यहेतुकम् ॥ २४ ॥ पूर्वपश्चिमबाहुभ्यामुत्तराधरमध्यमाः ॥ विज्ञायमतिमानेवंयस्त्रिवर्गंनिषेवते ॥ २५॥ संख्याशतसमायुक्तैरवाप्नोत्युत्तरोत्तरम् ॥ नाभार्यस्याधिकारोस्तित्रिवर्गेनिर्धनस्यवा ॥ २६ ॥ नाभार्ययाअतःपूर्वमर्थमेवप्रसाधयेत् ॥ तस्मात्क्रमागतैरर्थैःस्वयंवाधिगतैर्युतः ॥ २७ ॥ क्रियायोग्यैःसमर्थश्चकुर्याद्दारपरिग्रहम् ॥ अनुरूपेकुलेजातांश्रुतवित्तक्रियादिभिः ॥ २८ ॥ लभेतानिंदितांकन्यांमनोज्ञांधर्मसाधनाम् ॥ पुमानर्धंपुमांस्तावद्यावद्भार्यांनविंदति ॥ २९ ॥ तस्माद्यथाक्रमंकालेकुर्याद्दारपरिग्रहम् ॥ एकचक्रोरथोयद्वदेकपक्षोयथाखगः ॥ ३० ॥ अभार्योपिनरस्तद्वदयोग्यःसर्वकर्मसु ॥ पत्नीपरिग्रहाद्धर्मस्तथार्थोबहुलाभतः ॥ ३१ ॥ सत्प्रीतियोगात्कामोऽपित्रयमस्यांविदुर्बुधाः ॥ त्रिधाविवाहसंबंधोहीनतुल्याधिकैःसह ॥ ३२ ॥ तुल्यैः सहसमस्तेषामितरौनीचमध्यमौ ॥ असमैर्निंद्यतेसद्भिरुत्तमैःपरिभूयते ॥ ३३ ॥ तुल्यैःप्रशस्यतेयस्मात्तस्मात्साधुतमोमतः ॥ कृत्वैवाधि

१लोको निजोऽप्यपार्थस्य शत्रुर्भवति भूमिप-इति पाठान्तरम्। २ रक्षणा यच-इ० पा०। ३ त्याज्यः सर्वेषु कर्मसु-इ०पा०।

कसंबंधमपमानंसमश्नुते ॥ ३४ ॥ नचैषामानार्तिंगच्छेन्नैवनीचैःसहेष्यते ॥ उत्तमोऽपिचसंबंधोनीचैस्तत्समतांव्रजेत् ॥ ३५ ॥ अत
स्तंवर्जयेद्धीमान्निंदितंसदृशोत्तमैः ॥ विजातीयैश्चसंबंधंसहेच्छंतिनसूरयः ॥ ३६ ॥ उभयोर्भ्रश्यतेतेनयथाकोकिलयाशुकः ॥ तद्वाति
कुलबाह्यत्वादवश्यंचावमानतः ॥ ३७ ॥ प्रतिपत्तेरशस्यत्वाच्चोत्तमोपिनस्यते ॥ एकेऽपिपरिहर्तव्याअन्येपरिहरंत्युत ॥ ३८ ॥ त
स्याद्वावपिनैवेष्टौसंबंधावधमोत्तमौ ॥ एकपात्रादिभिर्येषामुपचारैःपरस्परम् ॥ ३९ ॥ प्रत्यहंवर्धतेस्नेहःसंबंधःसोभिधीयते ॥ यत्रा
वाहविवाहादावन्योन्याःप्रतिपत्तयः ॥ ४० ॥ स्पर्धयैवप्रवर्धंतेतेसंबंधांविदुर्बुधाः ॥ व्यसनेभ्युदयेवापियेषांप्राणैर्धनैरपि ॥ ४१ ॥ स
हैकप्रतिपत्तित्वंसंबंधानांसउत्तमः ॥ स्नेहव्यक्तौमनुष्याणांद्वावेवनिकषोपलौ ॥ ४२ ॥ तथाकृतज्ञतायांचव्यसनाभ्युदयागमौ ॥ सच
स्नेहोनृणांप्रायः[1]समेष्वेवहिदृश्यते ॥ ४३ ॥ साम्यंचाप्युपगंतव्यंवित्तशीलकुलादिभिः ॥ तस्माद्विवाहसंबंधंसख्यमेकान्तकारिणाम् ॥
॥ ४४ ॥ सदृशैरेवकुर्वीतनोत्तमेनाप्यनुत्तमैः[2] ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिस्त्रीलक्षणसद्वृत्तवर्ण
नंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ॥ [3]ब्रह्मोवाच॥असपिंडाचयामातुरसगोत्राचयापितुः ॥ साप्रशस्ताद्विजातीनांदारकर्मणिमैथुने ॥ १ ॥ सहजो
नभवेद्यस्यानचविज्ञायतेपिता ॥ नोपयच्छेततांप्राज्ञःपुत्रिकाधर्मशंकया ॥ २ ॥ ब्राह्मणानांप्रशस्तास्यात्सवर्णादारकर्मणि ॥ काम
शस्तुप्रवृत्तानामिमाःस्युःक्रमशोऽवराः ॥ ३ ॥ क्षत्रस्यापिसवर्णास्यात्प्रथमाद्विजसत्तमाः ॥ द्वेचावरेतथाप्रोक्तेकामतस्तुनधर्मतः ॥ ४ ॥
वैश्यस्यैकावराप्रोक्तासवर्णाचैवधर्मतः ॥ तथावराकामतस्तुद्वितीयानतुधर्मतः ॥ ५ ॥ शूद्रैवभार्याशूद्रस्यधर्मतोमनुरब्रवीत् ॥
चतुर्णामपिवर्णानांपरिणेताद्विजोत्तमः ॥ ६ ॥ नब्राह्मणक्षत्रिययोरापद्यपिहितिष्ठतोः ॥ कस्मिंश्चिदपिवृत्तांतेशूद्राभार्योपदिश्य
ते ॥ ७ ॥ हीनजातिस्त्रियंमोहादुद्वहंतोद्विजातयः ॥ कुलान्येवनयंत्याशुससंतानानिशूद्रताम् ॥ ८ ॥ शूद्रमारोप्यवेद्यांतु[4]पतितोत्रिर्वं
भूवह ॥ उतथ्यः पुत्रजननात्पतितत्वमवाप्तवान् ॥ ९ ॥ शूद्रस्यपुत्रमासाद्यशौनकः शूद्रतांगतः ॥ भृग्वादयोप्येवमेवपतितत्व

१ तस्मिन्काले हि दृश्यते-इ०पा० २ नापि चाधमैः-इ०पा० ।३ इतः प्रागेकस्मिन्पुस्तकेऽध्यायार्थकथार्थानुसंधानार्थम्-"अथात्रिविधसंबंधनिर्णयः"-इ०पा०। ४ शय्यां तु-इ०पा०।

मवाप्नुयुः ॥ १० ॥ शूद्रांशयनमारोप्यब्राह्मणोयात्यधोगतिम् ॥ जनयित्वासुतंतस्यांब्राह्मण्यादेवहीयते ॥ ११ ॥ दैवपि त्र्यातिथेयानितत्प्रधानानियस्यतु ॥ नाश्नंतिपितरोदेवाः सचस्वर्गंनगच्छति ॥ १२ ॥ वृषलीफेनपीतस्यनिःश्वासोपहत स्यच ॥ तस्यांचैवप्रसूतस्यनिष्कृतिर्नविधीयते ॥ १३ ॥ चतुर्णामपिविप्रेंद्राःप्रेत्येहचहिताहितम् ॥ समासतोब्रवीम्येषविवाहाष्ट कमुत्तमम् ॥ १४ ॥ ब्राह्मोदैवस्तथाचार्षः प्राजापत्यस्तथासुरः ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचश्चाष्टमोऽधमः ॥ १५ ॥ येयस्यधर्मा वर्णस्यगुणदोषौचयस्ययौ ॥ शृणुध्वंतद्द्विजश्रेष्ठाःप्रसवेचगुणागुणम् ॥ १६ ॥ विप्रस्यचतुरःपूर्वान्क्षत्रस्यचतुरोऽवरान् ॥ विट्शू द्रयोस्तुत्रीनेवविद्याद्धर्मानराक्षसान् ॥ १७ ॥ चतुरोब्राह्मणस्याद्यान्प्रशस्तान्कवयोविदुः ॥ राक्षसंक्षत्रियस्यैकमासुरंवैश्यशूद्रयोः ॥ १८ ॥ क्षत्रियाणांत्रयोधर्म्याद्वावधर्म्यौस्मृताविह ॥ पैशाचश्चासुरश्चैवनकर्तव्यौकथंचन ॥ १९ ॥ पृथक्पृथग्वामिश्रौवाविवाहौपूर्वचोदितौ ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवधर्म्यौक्षत्रस्यतौस्मृतौ ॥ २० ॥ आच्छाद्यचार्चयित्वातुश्रुतशीलवतेस्वयम् ॥ आहूयदानंकन्यायाब्राह्मोधर्मः प्रकी र्तितः ॥ २१ ॥ विततेचापियज्ञेतुकर्मकुर्वीतचर्त्विजि ॥ अलंकृत्यसुतादानंदैवोधर्मउदाहृतः ॥ २२ ॥ एकंगोमिथुनंद्वेवावरा दादायधर्मतः ॥ कन्याप्रदानंविधिवदार्षोधर्मउच्यते ॥ २३ ॥ सहोभौचरतंधर्ममितिवाचानुभाष्यतु ॥ कन्याप्रदानमभ्यर्च्य प्राजापत्योविधिःस्मृतः ॥ २४ ॥ ज्ञातिभ्योद्रविणंदत्वाकन्यायाश्चैवशक्तितः ॥ कन्याप्रदानंस्वच्छंदादासुरोधर्मउच्यते ॥ २५ ॥ इच्छयान्योन्यसंयोगःकन्यायाश्चवरस्यच ॥ गांधर्वः सविधिर्ज्ञेयोमैथुन्यःकामसंभवः ॥ २६ ॥ हत्वाछित्त्वाचभित्त्वाचक्रोशंतींरुदतींगृ हात् ॥ प्रसह्यकन्याहरणंराक्षसोविधिरुच्यते ॥ २७ ॥ सुप्तांमत्तांप्रमत्तांचरहोयत्रोपगच्छति ॥ सपापिष्ठोविवाहानांपैशाचः कथि तोऽष्टमः ॥ २८ ॥ जलपूर्वंद्विजाग्र्याणांकन्यादानंप्रशस्यते ॥ इतरेषांतुवर्णानामितरेतरकाम्यया ॥ २९ ॥ योयस्यैषांविवाहानांविभूनां कीर्तितोगुणः ॥ तंनिबोधतवैविप्राः सम्यक्कीर्तयतोमम ॥ ३० ॥ कुलानिदशपूर्वाणितथान्यानिदशैवतु ॥ सहितान्यात्मनाचैवमो

१ षडानुपूर्व्या विप्रस्य--इ०पा० । २ द्वौ धर्म्यौ वैश्यशूद्रयोः--इ०पा० ।

चयत्येनसोध्रुवम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मीपुत्रः सुकृतकृद्दैवोढाजंसुतंशृणु ॥ दैवोढजसुतोविप्राःसप्तसप्तपरावरान् ॥ ३२ ॥ आर्षोढजसुतः स्त्रीणांपुरुषांस्तारयेद्द्विजाः ॥ ब्राह्मादिषुविवाहेषुचतुर्ष्वेवानुपूर्वशः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मवर्चस्विनःपुत्राजायंतेशिष्टसंमताः ॥ रूपसत्वगुणोपेता धनवंतोयशस्विनः ॥ ३४ ॥ पुत्रवंतोऽथधर्मिष्ठाजीवंतिचशतंसमाः ॥ इतरेषुनिबोधध्वंनृशंसानृतवादिनः ॥ ३५ ॥ जायंतेदुर्विवाहेषु[1]ब्रह्मधर्मद्विषः सुताः ॥ अनिंदितैःस्त्रीविवाहैरनिंद्याभवतिप्रजा ॥ ३६ ॥ निंदितैर्निंदितानृणांतस्मान्निंद्यान्विवर्जयेत् ॥ करग्रहणसंस्काराःसवर्णासुभवंतिवै ॥ ३७ ॥ असवर्णास्वयंज्ञेयोविधिरुद्वाहकर्मणि ॥ बाणः क्षत्रियया ग्राह्यः प्रतोदोवैश्यकन्यया ॥ ३८ ॥ वसनस्यदशाग्राह्याशूद्रयोत्कृष्टवेदने ॥ नकन्यायाःपिताविद्वान्गृह्णीयाच्छुल्कमण्वपि ॥ ३९ ॥ गृह्णन्हिशुल्कंलोभेनस्यान्नरोऽपत्यविक्रयी ॥ स्त्रीधनानितुयेमोहादुपजीवंतिबांधवाः ॥ ४० ॥ नारीयानानिवस्त्रंवातेपापायांत्यधोगतिम् ॥ आर्षेगोमिथुनंशुल्कंकेचि[2]दाहुर्मृषैवतत् ॥ ४१ ॥ अल्पोवापिमहान्वापिविक्रयस्तावदेवसः ॥ यासांनाददतेशुल्कंज्ञातयोनसविक्रयः ॥ ४२ ॥ अर्हणंतत्कुमारीणामानृशंस्यंचकेवलम् ॥ इत्थंदारान्समासाद्यदेशमध्यंसमावसेत् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणोद्विजशार्दूलयइच्छेद्विपुलंयशः ॥ ऋषयऊचुः ॥ कोदेशः परमोब्रह्मन्कश्चपुण्योमतस्तव ॥ ४४ ॥ प्रवसन्यत्रविप्रेंद्रयशः प्राप्नोतिकंजज ॥ ब्रह्मोवाच ॥ [3]नहीयतेयत्रधर्मश्चतुष्पात्सकलोद्विजाः ॥ ४५ ॥ सदेशः परमोविप्राः सचपुण्योमतोमम ॥ विद्वद्भिः सेवितोधर्मोयस्मिन्देशेप्रवर्तते ॥ ४६ ॥ शास्त्रोक्तश्चापिविप्रेंद्राःसदेशः परमोमतः ॥ ऋषयऊचुः ॥ विद्वद्भिः सेवितंधर्मंशास्त्रोक्तंचसुरोत्तम ॥ ४७ ॥ वदास्मासुसुरश्रेष्ठकौतुकंपरमंहिनः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ विद्वद्भिःसेवितःसद्भिर्नित्यमद्वेषरागिभिः ॥ ४८ ॥ हृदयेनाभ्यनुज्ञातोयोधर्मस्तंनिबोधत ॥ कामात्मतानप्रशस्तानचैवेहास्त्यप्यकामता ॥ ४९ ॥ काम्योहिवेदाधिगमःकर्मयोगश्चवैदिकः ॥ संकल्पाज्जायतेकामोयज्ञाद्यानिचसर्वशः ॥ ५० ॥ व्रतानियमधर्माश्चसर्वेसंकल्पजाःस्मृताः ॥ कामादृतेक्रियाकारीदृश्यतेनेहकर्हिचित् ॥ ५१ ॥ यद्यद्धिकुरुतेकश्चित्तत्तत्कामस्यचेष्टितम् ॥ [4]निगमोधर्ममूलंस्यात्स्मृ

---

१ परं ब्रह्मद्विषः--इ०पा० । २ महर्षयः--इ०पा० । ३ महीयते-इ०पा० । ४ नियमा धर्ममूलं स्युः--इ०पा० ।

तिशीलेतथैवच ॥ ५२ ॥ तथाचारश्चसाधूनामात्मनस्तुष्टिरेवच ॥ सर्वंतुसमवेक्षेतानिश्चितंज्ञानचक्षुषा ॥ ५३ ॥ श्रुतिप्राधान्यतोविद्वान्स्व धर्मेनिवसेतवै ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंधर्ममनुतिष्ठन्[1]सदानरः ॥ ५४ ॥ प्राप्यचेहपरांकीर्तियातिशं[2]क्रसलोकताम् ॥ श्रुतिस्तु[3]धर्मोविज्ञेयोधर्मशास्त्रं तुवैस्मृतिः ॥ ५५ ॥ तेसर्वार्थेषुमीमांस्येताभ्यांधर्मोहिनिर्बभौ ॥ योऽवमन्येततेचोभेहेतुशास्त्राश्रयोद्विजः ॥ ५६ ॥ ससाधुभिर्बहिष्कार्यो नास्तिकोवेदनिन्दकः ॥ वेदःस्मृतिःसदाचारःस्वस्यचप्रियमात्मनः ॥५७॥ एतच्चतुर्विधंविप्राःसाक्षाद्धर्मस्यलक्षणम् ॥ धर्मज्ञानंभवेद्विप्राअ- र्थकामेष्वसज्जताम्॥५८॥ धर्मंजिज्ञासमानानांप्रमाणान्नैगमंपरम् ॥ निषेकादिश्मशानांतंमन्त्रैर्यस्योदितोविधिः ॥५९॥ अधिकारोभवेत्तस्य वेदेषुचजयेषुच॥सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवं[4]नद्योर्यदंतरम्॥६०॥तदेवनिर्मितंदेशंब्रह्मावर्तंप्रचक्षते ॥ तस्मिन्देशेयआचारःपारंपर्यक्रमागतः ॥६१॥ वर्णानांसांतरालानांससदाचारउच्यते॥कुरुक्षेत्रंचमत्स्याश्चपंचालाःशूरसेनयः॥६२॥एषब्रह्मर्षिदेशोवैब्रह्मावर्तादनंतरम् ॥ एतद्देशप्रसूतस्यस काशादग्रजन्मनः ॥६३॥स्वंस्वंचरित्रंशिक्षंतिपृथिव्यांसर्वमानवाः ॥ हिमवद्विंध्ययोर्मध्येयत्प्राग्विनशनादपि॥६४॥ प्रत्यगेवप्रयागाच्चमध्यदे शःप्रकीर्तितः ॥ आसमुद्रात्तुवैपूर्वादासमुद्रात्तुपश्चिमात् ॥६५॥ तयोरेवांतरंगिर्योरार्यावर्त्तंविदुर्बुधाः॥ अटतेयत्रकृष्णागौर्मृगोनित्यंस्वभाव तः ॥ ६६ ॥ सज्ञेयोयाज्ञिकोदेशोम्लेच्छदेशस्त्वतःपरः ॥ एतान्नित्यंशुभान्देशान्संश्रयीतद्विजोत्तमः ॥ ६७ ॥ यस्मिन्कस्मिंश्चनिवसे [5]त्पादजोवृत्तिकार्शितः ॥ प्रकीर्तितेयंधर्मस्यबुधैर्योनिर्द्विजोत्तमाः ॥६८॥ संभवश्चास्यसर्वस्यसमासान्नतुविस्तरात् ॥६९॥ इतिश्रीभविष्येम हापुराणेब्राह्मेपर्वणिविवाहधर्मवर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कर्तव्यंयद्गृहस्थेनतादिदानींनिबोधत ॥ गदतो द्विजशार्दूलविस्तराच्छास्त्रतस्तथा ॥ १ ॥ वैवाहिकेऽग्नौकुर्वीतगृह्यंकर्मयथाविधि॥ शुभदेशाश्रयश्चैवपत्नीवैवाहिकीगृहे ॥ २ ॥ स्वाश्रयेण विनाशक्यंनयस्माद्रक्षणादिकम्॥वित्तानामिवदाराणामतस्तद्विधिरुच्यते ॥३॥ हेतवोहित्रिवर्गस्यवि[6]परीतास्तुमानद॥अरक्षणाद्भवंत्यस्माद

---

१ हि मानवः–इ०पा० । २ ब्रह्मसलोकताम्–इ०पा० । ३ वेदः–इ०पा० । ४ गिरिनद्योः–इ०पा० । ५ ब्राह्मणो वृत्तिकर्शितः–इ०पा० । ६ विपरीतार्थसाधकाः–इ०पा० ।

मीषांरक्षणंमतम् ॥ ४ ॥ निसर्गात्पुंस्यसंतोषाद्गुणदोषविमर्षतः ॥ दुष्टानांचापिसंसर्गाद्रक्ष्याएवचयोषितः ॥ ५ ॥ पुरुषस्थानवेश्मानीत्रि
विधंप्राहुराश्रयम् ॥ वित्तानांरक्षणाद्यर्थमपूर्वाधिगमायच ॥ ६ ॥ कुलीनोनीतिमान्प्राज्ञःसत्यसंधोदृढव्रतः ॥ विनीतोधार्मिकस्त्[1]यागीविज्ञे
यःपुरुषाश्रयः ॥ ७ ॥ नगरेखर्वटेखेटेग्रामेचापिक्रमागते ॥ यात्रावशाद्वानिवसेद्धार्मिकाद्यजनान्विते ॥ ८ ॥ गुरुणानुमतस्तत्रग्रामण्यादिजने
नवा ॥ प्रतिवेश्माद्यबाधेनशुद्धंकुर्यान्निवेशनम् ॥ ९ ॥ द्वा[2]रचत्वरशालानांसर्वकारुकवेश्मनाम् ॥ द्यूतसूनासुरावेशनटराजानुजीविनाम्
॥ १० ॥ पाषंडदेववीथीनांराजमार्गकुलस्यच॥दूरात्सुगुप्तंकर्तव्यंजीविकाविभवोचितम् ॥ ११ ॥ सापिधानैकनिष्काशंशुद्धपृष्ठंसमंततः ॥
सद्वृत्ताप्तजनाकीर्णमदुष्टप्रातिवेशिकम् ॥ १२ ॥ प्रागुदक्प्रवणेदेशेवास्तुविद्याविधानतः ॥ प्रविभक्तक्रियाकांक्षंसर्वर्तुकमनोहरम् ॥ १३ ॥
अर्चास्नानोदकागारगोष्ठागारमहानसैः ॥ युक्तंगोवाजिशालाभिःसदासीभृत्यकाश्रयैः ॥ १४ ॥ बहिरंतःपुरेस्त्रीकंसर्वोपकरणैर्युतम् ॥
विभक्तशयनोद्देशमाप्तवृद्धैरधिष्ठितम् ॥ १५ ॥ अरक्षणाद्धिदाराणांवर्णसंकरजादयः ॥ दृष्टाहिबहवोदोषास्तस्माद्रक्ष्याःसदास्त्रियः ॥ १६ ॥
नह्यासांप्रमदंदद्यान्नस्वातंत्र्यंनविश्वसेत् ॥ विश्वस्तवच्चचेष्टेतन्याय्यंभर्त्सनमाचरेत् ॥ १७ ॥ नाधिकारंक्वचिद्दद्यादृतेपाकादिकर्मणः ॥
स्त्रीणांग्रामीणवत्ताहिभोगायालंसुशासिता ॥ १८ ॥ नित्यंतत्कर्मयोगेनताःकर्तव्यानिरंतराः ॥ इत्येवंसर्वदाव्याप्तेःस्यादविद्यानिराश्रया ॥ १९ ॥
[3]दौर्गत्यमतिरूपंचाप्यसत्संगःस्वतंत्रता ॥ [4]पानाशनकथागोष्ठीप्रियत्वाकर्मशीलता ॥ २० ॥ कुहकेक्षणिकामुंडाभिक्षुकीसूतिकादिभिः ॥
[5]गोप्रसंगैस्तथासद्भिर्लिंगियाचकशिल्पिभिः ॥ २१ ॥ संवाहोद्यानयात्रासूद्यानेष्वामंत्रणादिषु ॥ प्रसंगस्तीर्थयात्रार्थंधर्मेषुप्रकटेषुच ॥ २२ ॥
विप्रयोगःसदाभर्त्रातज्ज्ञातिकुलिनःस्वता ॥ अमाधुर्यकदर्यत्वेभृशंपुंसांचवाच्यता ॥ २३ ॥ अतिक्रौर्यमतिक्षांतिरत्यंताभीतिपातनम् ॥

---

१ स्वामी–इ०पा०। २ द्वारचत्वरनागानां शस्त्रकारकवेश्मनाम् ॥ आतिन्यूनावरावेशनटरंगानुजीविनाम् ॥ पाखंडदेवतीर्थानाम्–इ०पा०। ३ सौगंध्यम
तिरूपत्वमुत्सृजेच्च पतिव्रता–इ०पा०। ४ पानगेयकथागोष्ठीप्रियत्वाकर्मशीलता–इ०पा०। ५ प्रसंगाद्यैस्तथासत्स्त्रीलिंगधारकशिल्पिभिः–इ०पा०।

स्त्रीभिर्जितत्वमत्यर्थंसत्यंतास्ताःसदोषताः ॥ २४ ॥ [1]स्त्रीणांपत्युरधीनत्वात्पुमानेवहिनिंद्यते ॥ भर्तुरेवहितज्ज्याज्यंयद्भृत्यानामयोग्यता ॥ २५ ॥ तस्माद्यथोदितास्त्वेतारक्ष्याःशासनताडनैः ॥ ताडनैश्चयथाकालंयथावत्समुपाचरेत् ॥ २६ ॥ परिगृह्यबहून्दारानुपचारैःसमो भवेत् ॥ यथाक्रमोचितैःक्रमदानसत्कारवासनैः ॥ २७ ॥ प्रथमोभिजनोधर्मोयोग्यत्वंचसुपुत्रता ॥ पक्षोवित्तंविशेत्स्त्रीणांमानंतत्कारणं तथा ॥ २८ ॥ तस्मान्मानंनकर्तव्यंहेयंचापिनतत्कृतम् ॥ गुरुत्वेलाघवेवापिसतांकार्येनिबंधनम् ॥ २९ ॥ आकस्मिकेप्रयुं जानःप्रेक्षावान्मानलाघवे ॥ सयत्किंचनकारित्वाच्चयमेवैतिलाघवम् ॥ ३० ॥ यथामानापमानौहिप्रयुज्येतानिमित्ततः ॥ तन्निमित्ताजन त्यागेप्रयतंतेतदाश्रिताः ॥ ३१ ॥ एतदेवह्य[2]पत्यानांज्ञेयंमाननकारणम् ॥ [3]यत्स्वापत्यनिमित्तेषुप्रधानेकुलयोग्यते ॥ ३२ ॥ तत्संयोगा त्सुखंपुंसांमहद्दुःखंवियोगतः ॥ तत्प्राप्तिःप्रतिहातव्यास्वार्थायैवप्रियाण्यपि ॥ ३३ ॥ अतःस्वार्थैकनिष्ठोऽयंलोकःसर्वोऽवसीयते ॥ तत्प्र सिद्धिर्भवेदस्तमानाद्भ्रांतिविधायकः ॥ ३४ ॥ ततोदारादिकाभृत्यानियंतव्यास्तथाद्विजाः ॥ यथेहामुत्रवाश्रेयःप्राप्नुयादुत्तरोत्तरम् ॥३५॥ स्त्रीणांधर्मार्थकामेषुनातिसंधानमाचरेत् ॥ तासांतेष्वभिसंधानाद्भवेदात्माभिसंहितः ॥ ३६ ॥ जायात्वर्धशरीरस्यनृणांधर्मादिसाधने ॥ नातस्तासुव्यथांकांचित्प्रतिकूलंसमाचरेत् ॥ ३७ ॥ यज्ञोत्सवादौनाकस्मात्कांचिदासांविशेषयेत् ॥ वस्त्रतांबूलदानादौप्रतिपत्तौसमो भवेत् ॥ ३८ ॥ प्रियाप्रियत्वंभेदोहिकामतस्तुरहोगतः ॥ उपचारैःपुनर्वाक्यैस्तुल्यवृत्तिःप्रशस्यते ॥ ३९ ॥ आर्तवेतुपुनःसर्वाउपगम्याः प्रियाइव ॥ पूर्वाभिजातधर्मार्थापुत्रिणीचोत्तरोत्तरम् ॥ ४० ॥ उदग्गच्छेदेनैनवांविधिनानित्यमार्तवे ॥ तुल्यवृत्तिर्यथाकालंस्वंस्वंवासमखं डयन् ॥ ४१ ॥ नित्यपर्यायवासानामपादानमसून्विदुः ॥ ऋतुदुःखंप्रमोदश्चतथापूर्वसमागतः ॥ ४२ ॥ अन्ययासहयद्दुःखंसदसद्वार होगतम् ॥ उत्कंठितंवायत्किंचित्सपत्नीषुनतद्वसेत् ॥ ४३ ॥ यत्किंचिदन्यसंबंधमन्यथाकथितंमिथः ॥ तस्यकुर्यादनिर्वेदमात्मनैव

---

१ स्त्रीणांपत्युरधीनत्वंप्रमाणैरधिगम्यते–इ०पा० । २ हि पत्नीनाम्–इ०पा० । ३ समुत्पद्य निमित्तेषु प्रधाने गुणयोग्यता॥यत्संयोगाश्रयं पुंसां महद्दुःखं वियोगवत्–इ०पा० ।

विचिंतयेत् ॥ ४४ ॥ अन्योन्यमत्सराख्यानैर्नैताबाचापिभर्त्सयेत् ॥ गुणदोषौचविज्ञायस्वयंकुर्यान्ननिष्फलौ ॥ ४५ ॥ वस्त्रालंकारभोज्या
दौतदपत्येष्वनुक्रमात् ॥ मातृदोषाननाहत्यतुल्यदृष्टिःपिताभवेत् ॥ ४६ ॥ अन्यस्यान्यगतैर्दोषैर्दूषणंनहिनीतिमत् ॥ यत्तुतेषामपत्यं
तुतत्तुल्यमुभयोरपि ॥ ४७ ॥ प्रीतिंद्वेषमभिप्रायंशौचाशौचगतागमान् ॥ वहिरंतश्चजानीयाद्दासगूढचरैःसदा ॥ ४८ ॥ आत्मानमपिवि
ज्ञायचित्तवृत्तेरनीश्वरम् ॥ विश्वसेतकथंस्त्रीषुसर्वाविनयधामसु ॥ ४९ ॥ वृद्धदास्यःक्रमायाताधात्र्यश्चपरिचारिकाः ॥ तन्मातृपितृकाद्या
श्चषंडवृद्धाश्चरामताः ॥ ५० ॥ विविधैस्तत्कथाख्यानैस्तुल्यशीलदयान्वितैः[1] ॥ प्रविश्यांतरभिप्रायंविद्यात्कालेप्रयोजितैः ॥ ५१ ॥ तेषु
तेषुकथार्थेषुकथ्यमानेषुलक्षयेत् ॥ मुखाकारादिभिर्लिंगैरभिप्रायंमनोगतम् ॥ ५२ ॥ सीतारुंधतिसंबंधैस्तथाशाकुंतलादिभिः ॥ सद
सच्चरिताख्यानैर्भावंविद्यात्प्रवृत्तितः ॥ ५३ ॥ तद्दुष्टानामदुष्टेषुसाधूनामितरेषुच ॥ प्रीतिःकथाप्रबंधेषुस्यात्संख्यंपुरुषेष्वितः ॥ ५४ ॥
एवमागमदृष्टाभ्यामनुमित्याचतत्त्वतः ॥ स्त्रीणांविदित्वाभिप्रायंवर्तेतासुयथोचितम् ॥ ५५ ॥ स्त्रीभ्योविप्रतिपन्नाभ्यःप्राणैरपिवियोज
नम् ॥ दृष्टंहिचयथा[2]राज्ञामतोरक्षेत्प्रयत्नतः ॥ ५६ ॥ वेण्यागूढेनशास्त्रेणहतोराजाशुभध्वजः ॥ मेखलामणिनादेव्यासौवीरश्चनराधिपः
॥ ५७ ॥ भ्रात्रादेवीप्रयुक्तेनभद्रसेनोनिपातितः ॥ तथापुत्रेणकारूषोघातितोदर्पणासिना ॥५८॥ द्वौकाशिराजौवैवंद्यौचानंदापुरयोषिता ॥
विषंप्रयुज्यपंचत्वमानीतौपूजितात्मकौ ॥ ५९ ॥ एवमादिमहाभागाराजानोब्राह्मणाश्चह ॥ स्त्रीभिर्यत्रनिपात्यंतेतत्रान्येष्विहकाकथा ॥
॥ ६० ॥ तस्मान्नित्याप्रमत्तेनजायारक्ष्याश्चनित्यशः ॥ यथावदुपचर्याश्चगुणदोषानुरूपतः ॥ ६१ ॥ वैषम्यादुपचाराणांविकारैश्चा
निमित्तजैः ॥ विशेषेणसपत्नीकैरकस्माच्चापिवेदनैः ॥ ६२ ॥ असंभोगेचवाग्दंडपारुष्यादप्रसंगतः ॥ प्रद्वेषोभर्तरिस्त्रीणांप्रकोपश्चापि
जायते ॥ ६३ ॥ ततश्चायातिवार्धक्यमुद्वोढुश्चापिशत्रुताम् ॥ तस्मान्नतान्प्रयुंजीतदोषान्दारविनाशकान् ॥ ६४ ॥ नचैताःस्वकुलाचार
मधर्मंवापिचांजसा ॥ नगुणांश्चाप्युपेक्षंतेप्रकृत्याकिमुपीडिताः ॥ ६५ ॥ सतीत्वेप्रायशःस्त्रीणांप्रादिष्टंकारणत्रयम् ॥ परपुंसामसंप्रीतिःप्रि

१ भावंविद्यात्प्रवृत्तिभिः–इ० पा० । २ तथा–इ० पा० ।

येप्रीतिःस्वरक्षणे ॥ ६६ ॥ तस्मात्सुरक्षितानित्यमुपचारैर्यथोचितैः ॥ सुभृ[1]तानित्यकर्माणःकर्तव्यायोषितःसदा ॥ ६७ ॥ उत्तमांसा मदानाभ्यांमध्यमाभ्यांतुमध्यमाम् ॥ पाश्चिमाभ्यामुभाभ्यांचअधमांसंप्रसाधयेत् ॥ ६८ ॥ भेददंडौप्रयुज्यापिप्रागपत्याद्यपेक्षया ॥ तच्छिष्टा नांतदापश्चात्सामदानंप्रसाधने ॥ ६९ ॥ यास्तुविध्वस्तचारित्राभर्तुश्चाहितकारिकाः ॥ त्याज्याएवस्त्रियः[2]सद्भिःकालकूटविषोपमाः ॥ ७० ॥ इष्टा[3]ःकुलोद्गताःसाध्व्योविनीताभर्तृवत्सलाः ॥ सर्वदासाधनीयास्ताःसंप्र[4]दायोत्तरोत्तरैः ॥ ७१ ॥ एवमेवयथोद्दिष्टंस्त्रीवृत्तंयोनुतिष्ठति ॥ प्राप्नोत्येवससंपूर्णंत्रिवर्ग[5]लोकसंभवम् ॥७२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिविवाहधर्मेषुस्त्रीविषयेनरवृत्तंनामाष्टमोऽध्यायः ॥८॥छ॥ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एवंस्त्रीषुमनुष्याणांवृत्तिरुक्तासमासतः ॥ सांप्रतंचमनुष्येषुस्त्रीणांसमुपदिश्यते ॥ १ ॥ सम्यगाराधनात्पुंसां र[6]तिर्वृत्तिश्चयोषितः ॥ पुत्राःस्वर्गाद्यदृष्टंचतस्मादिष्टोहितद्विधिः ॥ २ ॥ कर्तव्यंनामयत्किंचित्सर्वंवि[7]धिमपेक्ष्यते ॥ व्यक्तिमायातिवैफल्यं तदेवारब्धमन्यथा ॥ ३ ॥ विध्यपेक्षीणिसर्वाणिकार्याण्यविफलान्यपि[8] ॥ हेतुभूतास्त्रिवर्गस्यमहारंभाविशेषतः ॥ ४ ॥ सर्वसाध्याविधि ज्ञानमागमैकनिबंधनम् ॥ साध्यंदृष्टमदृष्टंचद्वयंविधिनिषेधयोः ॥ ५ ॥ शास्त्राधिकारोनस्त्रीणांनग्रंथानांचधारणे ॥ तस्मादिहान्येमन्यंतेतच्छा सनमनर्थकम् ॥ ६ ॥ आगमैकक्रियायोगेस्त्रीणामप्यधिकारिता ॥ मृतेभर्तरिसाध्वीस्यादित्यादौस्मृतिभाषितम् ॥ ७ ॥ तस्मा त्कार्यमकार्यंवाविज्ञायप्रभुरागमात् ॥ गुणदोषेषुताःसम्यक्छास्तिराजाप्रजाइव ॥ ८ ॥ संत्येवप्रमदाःकाश्चिद्विशेषाधिगतागमाः ॥ यत्तुशा स्त्राधिकारित्वंवचनंस्यान्निरर्थकम् ॥ ९ ॥ केचिद्वेदविदोविप्राःकृत्यैर्वैषक्रियापराः ॥ तथा[9]पिजातिमात्रेणतएवात्राधिकारिणः ॥ १० ॥ क्रियन्तेवेदशास्त्रज्ञैः प्रयोगाः शास्त्रलौकिकाः ॥ स्थितमेषामदूरेपिशास्त्रमेवनिबंधनम् ॥ ११ ॥ व्याधधीवरगोपालप्रभृतीनांचदृश्यते ॥ विष्टचंगारकसौर्यादिदिनानांपरिवर्जनम् ॥ १२ ॥ गम्यागम्यादिकार्येयंनियताचारसंस्थितिः ॥ लोकानांशास्त्रवाक्यानांप्राणाःस्वेष्टानिबं

---

१ स्वाहृताः–इ० पा० । २ सर्वाः–इ० पा० । ३ हृष्टाः कुलोद्भवाः–इ० पा० । ४ अप्रमादोत्तरोत्तरैः–इ० पा० । ५ स्त्रीवर्गलोकसंमतम्–इ० पा० । ६ र तिर्भवति योषिताम्–इ० पा० । ७ स्थिर–इ० पा० । ८ अल्पफलानि च–इ० पा० । ९ तत्रापि–इ०पा० ।

धनाः ॥ १३ ॥ तस्माच्चतुर्णांवर्णानामाश्रमाणांचसर्वशः ॥ मुख्यगौणादिभेदानांज्ञेयाशास्त्राधिकारिता ॥ १४ ॥ पौर्वापर्यंतुविज्ञातु मशक्यंलोकशास्त्रयोः ॥ तच्छास्त्रमेवमंतव्यंयथाकर्मशरीरवत् ॥ १५ ॥ आगमेचपुराणेचाद्विधैवनास्तिकग्रहम् ॥ मार्गमहाद्विरा चीर्णप्रपद्येताविकल्पधीः ॥ १६ ॥ मूलंगृहस्थधर्माणांयस्मान्नार्यःपतिव्रताः ॥ तस्मादासांप्रवक्ष्यामिभर्तुराराधनेविधिम् ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिआगमप्रशंसानामनवमोऽध्यायः ॥९॥ ७॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आराध्यानांहिसर्वेषामयमाराधनेविधिः ॥ [1]चित्तज्ञानानुवृत्तिश्चाहितैषित्वंचसर्वदा ॥ १ ॥ कन्यापुनर्भूर्वेश्याचत्रिविधाएवयोषितः ॥ प्रियामध्याप्रियाचैवयोग्यामध्येतरातथा ॥ २ ॥ समाश्रेष्ठाचनीचाचभूयोपित्रिविधाःपुनः ॥ [2]पूर्ववत्परयोर्वृत्तिरिष्टानुत्त्यप्रियाप्रिये ॥३॥ अधमाप्रिययोरत्रपतिपत्न्यादिकामता ॥ निषिद्धा नांतुभक्षादितद्धियत्नाद्विधीयते ॥ ४ ॥ [3]एकद्वित्वबहुत्वाद्यायेभेदाःसमुदाहृताः ॥ ज्येष्ठादिवृत्तेवक्ष्यामस्तानशेषान्द्विजोत्तमाः ॥ ॥ ५ ॥ वृत्तंचद्विविधंस्त्रीणांबाह्यमाभ्यंतरंतथा ॥ भर्तुरन्यजनेबाह्यंतस्याःशारीरमांतरम् ॥ ६ ॥ ज्ञातीतरविभागेनतद्वाह्यंद्विवि धंपुनः ॥ पूज्यंतुल्यंकनिष्ठंचतत्प्रत्येकंपुनस्त्रिधा ॥७॥ रहोरतंप्रकाशंचशारीरमपितत्त्रिधा ॥ भर्तुश्चित्तानुकूल्येनप्रयोक्तव्यंयथोचि तम् ॥ ८॥ मातापितास्वसाभ्रातापितृव्याचार्यमातुलाः ॥ [4]सभार्याभगिनीभर्ताभर्तृमातृपितृष्वसा ॥ ९ ॥ धात्रीवृद्धांगनादिश्चयस्त त्रातसमोजनः ॥ प्रथमोढासपत्नीचस्त्रीणांमान्यतमो[5]गणः ॥ १० ॥ एषामेवत्वपत्यादिभगिनीभ्रातरस्तथा ॥ कनिष्ठाभर्तुरित्या दिभार्याश्चात्तसमोमतः ॥ ११ ॥ हीनोऽन्यः शासनीयस्तुतत्रतावन्नविद्यते ॥ योग्यतासुतसौभाग्यैर्नयावत्स्यात्प्रतिष्ठिता ॥ १२ ॥ यत्रापिगुरुभर्तॄणामानुकूल्येनसर्वदा ॥ वृत्तिःप्रशस्यतेस्त्रीणां[6]पूजाचाराविरोधिनी ॥ १३ ॥ देवरैःपतिमित्रैश्चपरिहासक्रियोचितैः ॥ विविक्तदेशावस्थानंवर्जयेदतिनर्मच ॥ १४ ॥ प्रायशोहिकुलस्त्रीणांशीलविध्वंसहेतवः ॥ दुष्प्रयोगोरहोनित्यंस्वातंत्र्यमतिनर्मता ॥ १५ ॥

---

१ वृत्तज्ञानानुवृत्तिश्च-इ०पा० । २ पूर्ववत्परयोर्वृत्तिं विद्यान्मुक्त्वा प्रियागसम्-इ०पा० । ३ एकाद्विर्बहुनारीणाम्-इ०पा० । ४ सभक्ता-इ०पा० । ५ गुणः-इ०पा० । ६ पूज्यदाराविरोधिनी-इ०पा० ।

दुष्टसंगेत्वरास्त्रीणांयुवभिर्नर्मनोचितम् ॥ निर्भेषतास्वतंत्राणांसाफल्यंरहसिव्रजेत् ॥ १६ ॥ पुंसोदुष्टेंगिताकारान्दुष्टभावप्रयोजितान् ॥ भ्रातृवत्पितृवच्चैतान्पश्यंतीपरिवर्जयेत् ॥ १७ ॥ पुंसोऽन्याग्रहमालापस्मितविप्रेक्षितानिच ॥ करांतरेण[1]द्रव्याणांनिर्बंधं[2]ग्रहणार्पणम् ॥ १८ ॥ द्वारप्रदेशावस्थानंराजमार्गावलोकनम् ॥ प्रेक्षोद्यानादिशीलत्वंनिरुध्यादेशमालयम् ॥ १९ ॥ बहूनांदर्शनेस्थानं दृष्टिवाक्कायचापलम् ॥ ष्ठीवनत्वंससीत्कारमुच्चैर्हसितजल्पितम् ॥ २० ॥ सांगत्यंलिंगिदुष्टस्त्रीभिक्षुकीक्षणिकादिभिः ॥ मंत्रमंडलदीक्षायांसक्तिःसंवसनेषुच ॥ २१ ॥ इत्येवमादिदुर्वृत्तंप्रायोदुष्टजनोचितम् ॥ वर्जयेत्परिरक्षंतीकुलत्रितयवाच्यताम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्ये महापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीदुर्वृत्तंनामदशमोऽध्यायः ॥१० ॥छ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यापतिंदैवतंपश्येन्मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ तच्छरीरार्धजातेवसर्वदाहितमाचरेत् ॥१॥ तत्प्रियांप्रियवत्पश्येत्तद्द्वेष्यांद्वेष्यवत्सदा ॥ अधर्मानर्थयुक्तेभ्योऽयुक्ताचास्यनिवर्तते॥२॥ प्रियंकिमस्यकिंपथ्यंसाम्यंचास्यकथंभवेत् ॥ ज्ञात्वैवंसर्वभृत्येषुनप्रमाद्येतवैद्विजाः ॥ ३ ॥ देवतापितृकार्येषुभर्तुःस्नानाशनादिषु ॥ सत्कारेऽभ्यागतानांचयथौचित्यंनहापयेत् ॥ ४ ॥ वेश्मात्माचशरीरंहिगृहिणीनांद्विधाकृतम् ॥ संस्कर्तव्यंप्रयत्नेनप्रथमंपश्चिमादपि ॥ ५ ॥ कृत्वा वेश्मसुसंमृष्टंत्रिकालविहितार्चनम् ॥ वृत्तकर्मोपभोगानांसंस्कर्तव्यंयथोचितम् ॥ ६ ॥ प्रातर्मध्यापराण्हेषुबहिर्मध्यांतरेषुच ॥ गृहसंमार्जनंकृत्वानिष्कारान्ननिशिक्षिपेत् ॥ ७ ॥ गोमहिष्यादिशालानांतत्पुरीषादिमात्रकम् ॥ व्यपनेयंतुयत्नेनसंमार्जन्याप्रसाधनम् ॥ ८ ॥ दासकर्मकरादीनांबाह्याभ्यंतरचारिणाम् ॥ पोषणादिविधिंविद्यादनुष्ठानंचकर्मसु ॥ ९ ॥ शाकंमूलफलादीनांवल्लीनामौषधस्यच ॥ संग्रहःसर्वबीजानांयथाकालंयथाबलम् ॥ १० ॥ ताम्रकांस्यायसादीनांकाष्ठवेणु[3]मयस्यच ॥ मृन्मयानांचभांडानांविविधानांचसंग्रहम् ॥११॥ कुंडकादिजलद्रोण्याकलशोदंचतालुकाः ॥शाकपात्राण्यनेकानिस्नेहानांगोरसस्यच ॥ १२॥ मुशलंकंडनीयंतुयंत्रकंचूर्णचा[4]लनी ॥ दोहन्योनेत्रकंमंथामंडन्यःशृंखलानिच ॥ १३ ॥ संदंशःकुंडिकाशूलाःपट्टपिप्पलकोद्दपत् ॥ डाविकाहस्तकोदर्वीभ्राष्ट्रस्फुटलका

---

१ कालान्तरेण-इ०पा० । २ विरुद्धम्-इ०पा० । ३अश्ममयस्य-इ०पा० । ४ शूर्पवर्धिनी-इ०पा० ।

निच ॥ १४ ॥ तुलाप्रस्थादिमानानिमार्जन्यःपिटकानिच ॥ सर्वमेतत्प्रकुर्वीतप्रयत्नेनचसर्वदा ॥१५॥ हिंग्वादिकमथोजाजीपिपल्योमरिचानिच ॥ राजिकाधान्यकंशुंठीत्रिचतुर्जातकानिच ॥१६॥ लवणंक्षारवर्णाश्चसौवीरकपरूषकौ ॥ द्विदलामलकंचिंचासर्वाश्चस्नेहजातयः॥१७॥ शुष्ककाष्ठानिवल्लूरमरिष्टापिष्टमाषयोः ॥ विकाराःपयसश्चापिविविधाःकंदजातयः ॥ १८ ॥ नित्यनैमित्तिकानांहिकार्याणामुपयोगतः ॥ सर्वमित्यादिसंग्राह्यंयथावद्विभवोचितम् ॥ १९ ॥ यत्कार्याणांसमुत्पत्तावुपाहर्तुंनदृश्यते ॥ तत्प्रागेवयथायोगंसंगृह्णीयात्प्रयत्नतः ॥२० ॥ धान्यानांघृष्टपिष्टानांक्षुण्णोपहतयोरपि ॥ भृशंशुष्कार्द्रसिद्धानांक्षयवृद्धीनिरूपयेत् ॥२१॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिगृहधर्मवर्णनंनामैकादशोऽध्यायः ॥११॥ ब्रह्मोवाच ॥ व्रीहीणांकोद्रवाणांचसारधर्मं[1]मुदारकः ॥ कंगुकोद्रवयोर्ज्ञेयोवरटःपंचभागकः ॥ १ ॥ पंचभागान्प्रियंगूनांशालीनांचत्रयोऽष्टच ॥ चणकानांतृतीयांशःसमक्षुण्णंत्रयंविदुः ॥२॥ [2]पानीययवगोधूमंपिष्टधान्यचतुष्टयम् ॥ तुल्यमेवावगंतव्यंमुद्गामाषास्तिलायवाः ॥ ३ ॥ पंचभागादिकाघृष्टागोधूमाःसक्तवस्तथा ॥ कुल्माषाःपिष्टमांसंचसम्यगर्धाधिकंभवेत् ॥ ४ ॥ सिद्धंतदेवद्विगुणंपुन्नाकोयावकस्तथा ॥ कंगुकोद्रवयोरन्नंचण[3]कोदारकस्यच ॥ ५ ॥ द्वि[4]गुणंचीनकानांचव्रीहीणांचचतुर्गुणम् ॥ शालेःपंचगुणंविद्यात्पुराणेत्वतिरिच्यते ॥ ६ ॥ क्रियापाकविशेषास्तुवृद्धिरेवोपदिश्यते ॥ निमित्तस्यवरान्नस्यतद्वृद्धिर्द्विगुणाभवेत् ॥ ७ ॥ तस्माद्भूयोविरूढस्यचतुर्भागोविवर्धते ॥ लाजाधानाःकलायाश्चभृष्टाद्विगुणवृद्धयः ॥ ८ ॥ भ्रष्टव्यानामतोऽन्येषांपंचभागोऽधिकोमतः ॥ चापकानांचपिष्टानांपादहीनाःकलायजाः ॥ ९ ॥ मुद्गमाषमसूराणामर्धपादावरोभवेत् ॥ क्लिन्नशुष्कवरान्नानांहानिर्वृद्धिर्विशिष्यते ॥ १० ॥ तथार्धंनतुशोध्यानामाढक्यामुद्गमाषयोः ॥ मसूराणांचजानीयात्क्षयंपंचमभागकम् ॥ ११ ॥ षड्भागेनातसीतैलंसिद्धार्थककपित्थयोः ॥ तथानिंबकेदंबादौविद्यात्पंचमभागकम् ॥ १२ ॥ तिलेंगुदीम[5]धूकानांनक्तमालकुसुंभयोः ॥ जानीयात्पादुकंतैलंखलमन्यत्प्रचक्षते॥१३॥

---

१ सारमर्धमुदारकः–इ०पा० । २ यमनीयवगोधूमम्–इ०पा० । ३ यवकोदारवस्यच–इ०पा० । ४ त्रिगुणम्–इ०पा० । ५ कुसुंभादेः–इ०पा० । ६माषकाणाम्–इ०पा० ।

क्षेत्रकालक्रियादिभ्यःक्षयादेर्व्यभिचारतः ॥ प्रत्यक्षीकृत्यतान्सम्यगनुमित्यावधारयेत् ॥ १४ ॥ क्षीरदोषेगवां[1]प्रस्थंमहषीणांचस पिषः ॥ पादाधिकमजावीनामुत्पादंतद्विदोविदुः ॥ १५ ॥ सुभूमितृणकालेभ्योवृद्धिर्वाक्षीरसर्पिषाम् ॥ अतस्तेषांविधातव्योह्यर्थे[2]देवाविनि श्चयः ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षीकृत्ययत्नेनपक्षमासांतरेतथा ॥ पयोवृत्तैर्गवादीनांकुर्यात्संभवनिर्णयम् ॥ १७ ॥ कार्पासकृमिकोषोत्थमं धक्षौमादिकर्तनम् ॥ कुणिपंग्वंधयोषाभिर्विधवाभिश्चकारयेत् ॥ १८ ॥ बालवृद्धांधकार्पण्यंयत्कर्तव्यमवश्यतः ॥ विनियोगंन येत्सर्वंप्रियोपग्रहपूर्वकम् ॥ १९ ॥ कर्मणामंतरालेषुप्रोषितेचापिभर्तरि ॥ स्वयंवैतदनुष्ठेयंनित्यानांचाविरोधतः ॥ २० ॥ शूद्राणांस्थूलसूक्ष्मत्वंबहुत्वंचव्ययाव्ययौ ॥ मत्वाविशेषंकुर्वीतचेतनप्रातिपत्तिषु ॥ २१ ॥ कारयेद्वस्त्रधान्यादि[3]स्वाप्तवृद्धैराधि ष्ठितम् ॥ शूद्राणांक्षयवृद्ध्यादिमंतव्यंवेतनानिच ॥ २२ ॥ क्षौमकार्पासयोर्विद्यात्सूत्रंपंचमभागकम् ॥ देशकालादिभागा त्तुप्रत्यक्षादेवनिर्णयः ॥ २३ ॥ अवघातेनतूलस्यक्षयोविंशतिभागकम् ॥ छन्नांव्याप्तांतुवातेनतद्वद्दूर्णांप्रचक्षते ॥ २४ ॥ पंचाशद्भागिकींहानिंसूत्रेकुर्वीतलक्षणात्[4] ॥ वृद्धिस्तुमंडसंपर्कादृशैकादशिकाभवेत् ॥ २५ ॥ श्लक्ष्णमध्यमसूत्राणामर्धाधिकसमंभवेत् ॥ स्थूलानांतुपुनर्मूल्यात्पादोनंवालचेतनम् ॥ २६ ॥ कर्मणोभूरिभेदत्वाद्दे[5]शकालप्रभेदतः ॥ तद्विद्भ्यएवबोद्धव्योवालचेतननिश्चयः॥२७॥ स्थूलंदिनत्रयंदेयंमध्यमंचत्रिरात्रिकम् ॥ सूक्ष्ममापक्षतो[6]मृष्टंमासात्तत्परिकर्मकम् ॥ यदत्रक्षयवृद्ध्यादितदुत्सर्गात्प्रदर्शितम् ॥ २८ ॥ काल कर्त्रादिभेदेनव्यभिचारोपिदृश्यते ॥ शय्यासनान्यनेकानिकंबलाश्चतुराश्रिकाः ॥ २९ ॥ कंबुकाश्चावकोषाश्चमध्यारक्ताश्चभूरिशः ॥ गुरु बालादिवृद्धानामभ्यागतजनस्यच ॥ ३० ॥ भोगायानुगतोभर्ताकुर्याद्विविधमात्रकम् ॥ यदस्यश्वशुरादीनांकल्पितंशयनादिकम् ॥ ३१ ॥ भर्तुश्चैवविशेषेणतदन्येननसंकरेत् ॥ वस्त्रंमाल्यमलंकारंविधृतंदेवरादिभिः ॥ ३२ ॥ नधारयेन्नचैतेषामाक्रमेच्छयनानिवा ॥ पिण्याकनक[7]कुंट्टाश्चकालरूक्षाणियानिच ॥३३॥ हेयंपर्युषिताद्यन्नंगोभक्तेनोपयोजयेत् ॥ कुलानांबहुधेनूनांगोध्यक्षव्रजजीविनाम् ॥ ३४ ॥

१ ब्रह्मन्–इ०पा०। २ तत्तद्भागविनिश्चयः–इ०पा०। ३ आयुवृद्धैः–इ०पा०। ४ लेखनादिति पाठः। ५ देशकालप्रसिद्धितः–इ० प०। ६ गृष्टम्–इ०पा०। ७ कोद्राश्च–इ०पा०।

किलाटगविकादीनांभक्तार्थमुपयोजनम् ॥ दध्नःसमाहरेत्सर्पिर्दुहेद्दत्सान्नपीडयेत् ॥३५॥ वर्षाशरद्वसंतेषुद्वौकालावन्यदासकृत् ॥ तक्रंवाप्यु पयुंजीतश्ववराहादिपोषणे॥३६॥पिण्याकक्षुदनार्थंवाविक्रेयंवातदर्हयेत् ॥ वृत्तिंधान्यहिरण्येनगोपादीनांप्रकल्पयेत् ॥३७॥ तेहिक्षीरत्वतालो भादुपहन्युस्तदन्वयान् ॥ दोहकालंगवांदोग्धानातिवर्तेतवैद्विजाः ॥३८॥ प्रसरोदकयोर्गोपामंथकस्यचमंथकाः ॥ मासमेकंयथास्तन्यंमासमे कंस्तनद्वयम् ॥३९॥ सततंपाययेदूर्ध्वंस्तनमेकंस्तनद्वयम्॥तिलपिष्टाभिःपिंडाभिस्तृणेनलवणेनच ॥४०॥ वारिणाचयथाकालंपुष्णीयादि तिवत्सकान् ॥ जरद्गुर्गर्भिणीधेनुर्वत्सावत्सतरीतथा ॥४१॥ पंचानांसमभागेनवासंयूथेप्रकल्पयेत्॥एकोगोपालकस्तस्यत्रयाणामथवाद्वय म् ॥४२॥ पंचानांवत्सकश्चैकःप्रवरास्तुपृथक्पृथक् ॥ गोचरस्यानयनार्थंव्यालानांत्रासनायच[1] ॥ ४३ ॥ घंटाकर्णान्निबध्नीयुःशोभारक्षार्थ मेवच॥पशव्येव्यालनिर्मुक्तेदेशेभूरितृणोदके ॥ ४४ ॥ अभूतदुष्टेवारण्येसदाकुर्वीतगोकुलम् ॥ सगुप्तमटवीवासंनित्यंकुर्यादजाविकम् ॥ ४५ ॥ ऊर्णांवर्षाद्द्विरादद्याच्चैत्राश्वयुजमासयोः ॥ यूथेवृषादशैतासांचत्वारःपंचवागवा ॥ ४६ ॥ अश्वोष्ट्रमाहिषाणांचयथास्युःसुख सेविताः ॥ विद्यात्कृषीवलादीनांयोगंकृषिककर्मसु ॥ ४७ ॥ भक्तवेतनलाभंचकर्मकालानुरूपतः ॥ क्षेत्रकेदारवाटेषुभृत्यानांकर्म कुर्वताम् ॥ ४८ ॥ खलेषु[2]चविजानीयात्क्रियायोगंप्रतिक्षणम् ॥ योग्यतातिशयंमत्वाकर्मयोगेषुकस्यचित् ॥ ४९ ॥ ग्रासाच्छादशिरो भ्यंगैर्विशेषंतस्यकारयेत् ॥ पद्मशाकादिवापानांकंदबीजादिजन्मनाम् ॥ ५० ॥ संग्रहःसर्वबीजानांकालेवापःसुभूमिषु ॥ जातानांरक्षणंस स्यग्रक्षितानांचसंग्रहः ॥ ५१ ॥ तेषांचसंगृहीतानांयथावन्निवपक्रिया ॥ गृहमूलंस्त्रियश्चैवधान्यमूलागृहाश्रमः ॥ ५२ ॥ तस्माद्धान्येषुभ क्तेषुनकुर्यान्मुक्तहस्तताम् ॥ धान्यंतुसंचितंनित्यंमितोभक्तपरिव्ययः ॥ ५३ ॥ नचान्नेमुक्तहस्तत्वंगृहिणीनांप्रशस्यते ॥ अल्पमित्येवनाव ज्ञांचरेदन्नेषुवैद्विजाः ॥५४॥ मधुवल्मीकियोर्वृद्धिंक्षयंदृष्ट्वाजनस्यच ॥ येकेचिदिहनिर्दिष्टाव्यापाराःपुरुषोचिताः ॥ ५५ ॥ दंपत्योरैक्यमा स्थायतद्विदानप्रसंगतः ॥ संत्येवपुरुषालोकेस्त्रीप्रधानाःसहस्रशः ॥ ५६ ॥ तेषुतासांप्रयोक्तृत्वाददोषइतिगृह्यताम् ॥ एवंयोग्यतयायु

१ शासनायच–इ०पा० । २ स्थलेषु–इ०पा०

क्ताःसौभाग्येनोद्यमेनच॥ ५७ ॥सम्यगाराध्यभर्तारंतत्रैनंवशमानयेत् ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीधर्मेद्वादशोऽध्यायः ॥१२॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रथमंप्रतिबुध्येतप्रवर्तेतस्वकर्मसु ॥ पश्चाद्भृत्यजनस्यापिभुंजीतचशयीतच ॥ १॥ भर्त्राविरहितास्त्रीचश्वश्रूभ्यांचविशेषतः॥
देहलींनातिवर्तेतप्रतीकारेमहत्यपि ॥ २ ॥ उत्थायप्रथमंभर्तुरविज्ञातानानिष्क्रमेत् ॥ क्षपायांसावशेषायांरात्रौवावासरादिषु ॥ ३ ॥
तद्दासभवनस्यैवशनैराहूयकार्मिकान् ॥ स्वव्यापारेषुतान्सर्वांस्तत्रतत्रनियोजयेत् ॥ ४ ॥ विबुद्धस्यततोभर्तुर्निर्वर्त्यावश्यकंविधि
म् ॥ गृहकार्याणिसर्वाणिविदधीताप्रमादतः॥ ५ ॥ मुक्त्वावासकनेपथ्यंकर्मयोग्यंविधायच ॥ तत्कालोचितकर्तव्यमनुतिष्ठेद्यथाक्रमम्॥६॥
महानसंसुसंमृष्टंचुल्ल्यादिविहिताचंनम् ॥ सर्वोपकरणोपेतमसंबाधमनाविलम् ॥ ७ ॥ नचातिगुह्यंप्रकटंप्रविभक्तक्रियाश्रयम् ॥ भर्तुराप्त
जनाकीर्णंगूढंकक्षादिवर्जितम् ॥ ८ ॥ तत्रपाकादिभांडानिबहिरंतश्चकारयेत् ॥ निर्णिक्तमलपंकानिशुक्तिवल्कादिचूर्णकैः ॥ ९ ॥ निशि
कुर्वीतधूमार्चिःशोधितानिदिवातपैः ॥ दधिपात्राणिकुर्वीतसदैवांतरितानिच ॥ १० ॥ साधुकारितदुग्धेषुशोधितेषुदिवातपे ॥ ईषद्वह्न्योक्त
पात्रेषुस्वच्छंयेनभवेद्दधि ॥ ११ ॥ स्नेहगोरसपाकादिकृत्वासुप्रत्यवेक्षितम् ॥ कुर्यात्स्वयमधिष्ठायभर्तुःपाकविधिक्रियाम् ॥ १२ ॥ किं
प्रियंचकिमाग्नेयंषड्रसाभ्यंतरेषुच॥किंपथ्यंकिमपथ्यंचस्वास्थ्यंवास्यकथंभवेत् ॥ १३ ॥ इतियत्नाद्विजानीयादनुष्ठेयंचतत्तथा॥नित्यानुरागं
सत्कारमाहारंसुपरीक्षितम् ॥ १४ ॥ महानसादौकुर्वीतजनमाप्तंक्रमागतम् ॥ शत्रुंदायादसंबंधंक्रुद्धभीतावमानितम् ॥ १५ ॥ अवाच्योपगृ
हीतंवानैवमादीनियोजयेत् ॥ पुनःपुनःप्रतिष्ठाप्यगुप्तंस्वयमधिष्ठितम् ॥ १६ ॥ भर्तुराहारपानादिविदध्यादप्रमादतः ॥ पाकंनिर्वर्त्यमा
त्राणांकृत्वास्वेदप्रमार्जनम् ॥ १७ ॥ गंधतांबूलमाल्यादिकिंचिदादायमात्रया ॥ यथौचित्यादितत्कालेभर्तुर्विनयसंभ्रमैः ॥ १८ ॥ तत्का
लानुगतात्यर्थमाहारमुपपादयेत् ॥ स्वभावामयकालानांवैपरीत्येनसर्वदा ॥ १९ ॥ सर्वमाहारपानादिप्रयोज्यंतद्विदोजगुः ॥हीनतुल्यादिक
त्वेनभर्तापश्यतियंयथा ॥२०॥ तत्तथैवाधिकंपश्येन्न्यायतःप्रतिपत्तिषु ॥ सापत्नकान्यपत्यानिपश्येत्स्वेभ्योविशेषतः ॥२१॥ भगिनीवत्स

१ प्रतीहासे-इ०पा०। २ सात्म्यं चास्य यथा भवेत्-इ०पा०।

पत्नीश्वतद्बंधून्निजबंधुवत् ॥ ग्रासाच्छादशिरोभ्यंगस्नानमंडनकादिकम्॥२२॥सपत्नीनामकृत्वातुआत्मनोऽपिनकारयेत्॥व्याधितानांचिकित्सार्थमौषधादिकमादरात् ॥ २३ ॥ विदध्यादात्मनस्तासांसर्वाश्रितजनस्यच ॥ तच्छोकेशुचमादद्यात्तत्तुष्टौमुदमावहेत् ॥ २४ ॥ भृत्यबंधुसपत्नीनांतुल्यदुःखसुखाभवेत् ॥ लब्धावकाशाःशृण्वंतिनिशिसुप्तोत्थिताःक्रमात् ॥ २५ ॥ अन्यत्रव्ययकर्तारंपतिंरहसिबोधयेत् ॥ यदवद्यंसपत्नीनांस्वयमस्मैनतद्वदेत्॥२६॥दौःशील्यादितुसापायंगूढमस्मैनिवेदयेत्॥दुर्भगामनपत्यांवाभर्त्राचातितिरस्कृताम्॥२७॥अदुष्टांसम्यगाश्वास्यतेनैतामनुकूलयेत् ॥ तथावाग्दंडपारुष्यैर्जनंभर्त्राविपीडितम् ॥ २८ ॥ कुर्याद्विधेयमाश्वास्यनचेद्दोषायतद्भवेत् ॥ मत्वात्मनोनपत्यत्वंकालंचापिगतंबहु॥२९॥ संतानादिकमुद्दिश्यकार्यमात्मनिवेदनम् ॥ यच्चान्यदपिजानीयात्किंचिदस्यचिकीर्षितम् ॥३०॥ तत्किलाजानतीवास्यसिद्धमेवप्रदर्शयेत् ॥ वैवाहिकंविधिंभर्तुःसर्वंकृत्वाससंभ्रमम्॥३१॥परिणीतांचतांपश्येन्नित्यंभगिनिकामिव॥पूजांसंबंधिवर्गस्यमंगलंमंडलानिच॥३२॥कुर्याद्भिनवोढायाःसुप्रहृष्टेनचेतसा॥मातृवच्छिक्षयेदेनांगृहकृत्येष्वमत्सरा ॥३३॥प्रदेशिकविधिंवास्याविदध्याद्यततःस्वयम्॥एवंभर्तुरभिप्रायंसर्वमित्यादिकारयेत्॥३४॥सुखार्थंवापिसंत्यज्यस्त्रीणांभर्ताधिदेवता॥भर्ताधिदेवतानार्यावर्णाब्राह्मणदेवताः ॥ ३५॥ ब्राह्मणाह्यग्निदेवास्तुप्रजाराजन्यदेवताः॥तासांत्रिवर्गसंसिद्धौप्रादिष्टंकारणद्वयम् ॥३६॥भर्तुर्यदनुकूलत्वंयच्चशीलमविप्लुतम् ॥ नतथायौवनंलोकेनापिरूपंनभूषणम्॥३७॥यथाप्रियानुकूलत्वंसिद्धंशश्वदनौषधम्॥वयोरूपादिहारिण्योदृश्यंतेदुर्भगाःस्त्रियः॥३८॥वल्लभामंदरूपाश्चवन्ध्यागलितयौवनाः॥तस्मात्प्रियत्वंलोकानांनिदानंयोग्यतापरम्॥३९॥तान्विनान्येगुणावंध्याःसर्वेऽनर्थकृतोपिवा ॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविदध्यादात्मयोग्यताम्॥४०॥परचित्तज्ञताचास्यामूलंसर्वक्रियास्विह॥बहिरागच्छतोज्ञात्वाकालंसंमृज्यभूमिकाम्॥४१॥सज्जीकृतासनातिष्ठेत्तस्याज्ञांप्रतितत्परा॥स्वयंप्रक्षालयेत्पादावुत्थाप्यपरिचारिकाम् ॥४२॥ तालवृंतादिकैःकुर्याच्छ्रमस्वेदापनोदनम् ॥आहारस्नानपानादौसस्पृहंयत्रल

१ अधस्तां सम्यगावास्य तस्यै चान्नं प्रकल्पयेत्–इ०पा० । २ क्षम[illegible] परा–इ०पा० ।

क्षयेत् ॥४३॥ तदिंगितज्ञातत्त्वेनसिद्धमस्मैनिवेदयेत्॥सपत्नीपतिबंधूनांभर्तृचित्तानुकूल्यतः॥४४॥ प्रतिपत्तिंप्रयुंजीतस्वबंधूनांनवैतथा ॥ तेषुचात्मनिचज्ञात्वाभर्तृचित्तंप्रसादयेत् ॥ ४५ ॥ प्रतिपत्तिंतथाप्येषांनाद्रियेतस्वबंधुषु ॥ अपिभर्तुरभिप्रेतंनारीतत्कुलवासिनी ॥४६॥ सत्कारैर्निजबंधूनांतेननोपैतिवाच्यताम् ॥ पूज्यएवहिसंबंधःसर्वावस्थासुयोषिताम् ॥ ४७ ॥ कस्ततोऽप्युपकारांशंलिप्सेतकुलजःपुमान् ॥ संपूज्यस्वसुतांतस्मैविधिवत्प्रतिपाद्यते ॥ ४८ ॥ ततोऽस्यालिप्सतेनामकिमकार्यमतःपरम् ॥ कन्यांप्रदायवैवृत्तिरात्मनःपरिकल्प्यते ॥ ४९ ॥ दासभंडनटादीनांमार्गोयंनमहात्मनाम् ॥ तस्मात्स्त्रीबांधवानित्यंप्रीतिमात्रैकसाधिनीम् ॥ ५० ॥ प्रतिपत्तिंसमादद्युःसंबंधिभ्यःप्रसंगिनीम् ॥ तस्याभर्तारिरक्षेतप्रीतिंलोकेचवाच्यताम् ॥ ५१ ॥ आत्मनोऽसत्प्रवादंचचेष्टेरन्साधुवृत्तयः॥ एवंविज्ञायसद्वृत्तंस्त्रीवर्त्तेततथासदा ॥ ५२ ॥ येनतत्परिवर्गस्यभवेद्भर्तुश्चसंमता ॥ प्रियापिसाधुवृत्तापिविख्याताभिजनापिच ॥ ५३ ॥ जनापवादात्संप्राप्सीतानर्थंसुदारुणम् ॥ सर्वस्यामिषभूतत्वाद्गुणदोषानभिज्ञतः ॥ ५४ ॥ प्रायेणाविनयौचित्यात्स्त्रीणांवृत्तंहिदुष्करम् ॥ अगृह्यत्वान्मनोवृत्तेःप्रायःकपटदर्शनात् ॥ ५५ ॥ निरंकुशत्वाल्लोकस्यनिर्वाच्याविरलाःस्त्रियः ॥ दैवयोगादयोगत्वाद्व्यवहारानभिज्ञतः ॥ ५६ ॥ वाच्यतापत्तयोदृष्टाःस्त्रीणांशुद्धेपिचेतसि ॥ तासांदैवप्रतीकारोनोपभोगादृतेभवेत् ॥ ५७ ॥ चारित्रंलोकवृत्तंचएतयोर्विदुरौषधम् ॥ हिंदोलकादिक्रीडायांप्रसक्तांतरुणींनिशि ॥ ५८ ॥ रममाणांविटैःसार्धंविधवांस्वैरचारिणीम् ॥ वृद्धादिभार्यांसज्जायांयानगेयादिसंगिनीम् ॥ ५९ ॥ काश्रद्दध्यात्सतीत्येवंसाध्वीमपिहियोषितम् ॥ यौचासामिंगिताकारौसंदिग्धार्थप्रसाधकौ ॥ ६० ॥ तयोस्तत्वपरिज्ञानेविषयोयोगिनांयदि ॥ तस्माद्यथोक्तमाचारमनुतिष्ठेत्सुसंयुता ॥ ६१ ॥ मिथ्यालग्नोऽप्यसद्वादःकंपयत्येवतत्कुलम् ॥ त्रिकुल्यावाच्यतारक्ष्याप्रतिष्ठाप्यथसंततिः ॥ ६२ ॥ भर्तुस्त्रिवर्गसिद्धिश्चसाध्यंतत्कुलयोषिताम् ॥ पातयंत्येवदौःशील्यादात्मानंसकुलत्रयम् ॥ ६३ ॥ उद्धरंतितदैवताःस्त्रियश्चारित्रभूषणाः ॥ भर्तृचित्तानुकूलत्वंयासांशीलमविच्युतम्[1] ॥ ६४ ॥ तासांरत्नसुवर्णादिभारएवनमण्डनम् ॥ लोकज्ञानेपराकोटिःपत्यौभक्तिश्चशाश्वती ॥ ६५ ॥ शुद्धान्वयानांनारीणांविद्यादेतत्कुलव्रतम् ॥ तस्माल्लोकश्चभर्ताचसम्यगाराधितोयया ॥६६॥ धर्म

---

१ न विप्लुतम्-इ० पा० ।

मर्थंचकामंचसैवाप्नोतिनिरत्यया ॥ ६७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीधर्मकथनेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
प्रोषितेमंडनंस्त्रीणांपत्यौमंगलमात्रकम् ॥ निष्पादनंचयत्नेनतदारब्धस्यकर्मणः ॥ १ ॥ शय्यागुरुसमीपेस्याद्देहसंस्कारवर्जनम् ॥ समु
पार्जनमर्थानांव्ययानांपरिहापणम् ॥ २ ॥ व्रतोपवासतात्पर्यंतद्वार्तापरिमार्गणम् ॥ दैवज्ञेक्षणिकप्रश्नोदेवानामुपयाचनम् ॥ ३ ॥ नित्यं
तस्यागमाशंसाक्षेमार्थंदेवपूजनम् ॥ नचात्युज्ज्वलवेषत्वंनसदातैलधारणम् ॥४॥ ज्ञातिवेश्मनगंतव्यंसकामगमनेनच[1]॥गुरूणामाज्ञयायावद्व
तुरासजनैःसह ॥ ५ ॥ तत्रापिनचिरंतिष्ठेत्स्नानादीन्वापिनाचरेत् ॥ यावदर्थंक्षणंस्थित्वाततःशीघ्रंसमाचरेत् ॥ ६ ॥ आगतेप्रकृतिस्थैव
कृत्वातात्कालिकंविधिम् ॥ मुक्तप्रवासनेपथ्येत्स्नातेभुक्तवतिप्रिये ॥ ७ ॥ आत्मानंसमलंकृत्यसविशेषंमुदान्विता ॥ देवपूजोपहारादीन्द
द्यात्प्रागुपपादितान् ॥ ८ ॥ कनिष्ठामातृवज्ज्येष्ठांतदपत्यानिचात्मवत् ॥ पश्येत्तत्परिवर्गंतुनित्यंस्वपरिवर्गवत् ॥ ९ ॥ तत्पुरोनासनंति
ष्ठेत्पतिंनामंत्रयीतच ॥ तदभिप्रायतःकुर्यात्प्रवृत्तिंसर्वकर्मसु ॥ १० ॥ नसंसृजेततद्विष्टैःसख्यंकुर्वीततत्प्रियैः ॥ जनमाप्ततमंतस्यसदाभर्तु
श्चमानयेत् ॥ ११ ॥ पैतृकात्समुपानीतंवसुसौगंधिकादिकम् ॥ तस्मैनिवेद्यात्मतयातदातदुपयोजयेत् ॥ १२ ॥ सोपितत्प्रीतयेकिंचि
दादद्यादल्पमूल्यकम् ॥ संगोप्यमातृवत्स्थेयंतत्तथैवोपयोजयेत् ॥ १३ ॥ तत्प्रीत्यर्थंगृहीतंयद्दौर्लक्ष्यादिनिवृत्तये ॥ सविशेषंप्रसंगेनतं[2]
स्यैतत्प्रतिपादयेत् ॥ १४ ॥ स्त्रीणांयदेतत्सापत्न्यंपरंमात्सर्यकारणम् ॥ तस्मात्तत्परिहर्तव्यंपरमोदारचर्यया[3] ॥ १५ ॥ तथाकल्पितने
पथ्याभर्तुःपर्यायवासरे ॥ ह्रियमादायमानेवपतिंगच्छेद्विसर्जिता ॥ १६ ॥ गत्वारहसिभर्तारंतत्कालोचितसंभ्रमैः ॥ तद्भावानुगतैस्तैस्तैः
सविशेषमुपाचरेत् ॥ १७ ॥ प्रतिबुध्यततःकालेसविशेषंत्रपान्विता ॥ ज्येष्ठायावसतिंगच्छेद्विशेषेणतथापुनः ॥ १८ ॥ अप्रातिकूल्यंज्ये
ष्ठायाहितमन्यत्रयोषितः ॥ ततःशनैस्त्ववच्छिद्यपतिंस्ववशमानयेत् ॥ १९ ॥ बहिःपाकादियोगेनचतुःषष्ट्यारहोगतम् ॥ ज्येष्ठामति
शयानेवभर्तारमुपरंजयेत् ॥२०॥ प्रागल्भ्यंरहसिस्त्रीणांलज्जाधिक्यंततोऽन्यदा ॥ चित्तज्ञानानुवृत्तिश्चपत्यौसंसेवनंपरम् ॥२१॥ एवमाराध्य

१ अवश्यं गमनेन च-इ०पा० । २ तस्मै-इ०पा० । ३ परमोदारकर्मणा-इ०पा० ।

भर्तारंगृहमाक्रम्यचक्रमात् ॥ गौरवंप्रतिपत्तिंवाज्येष्ठादिषुनहापयेत् ॥ २२ ॥ गृहव्यापारदानेषुपतिंगूढंतथावदेत् ॥ अधिकुर्यादनिच्छं
तीज्येष्ठैवेनांयथाबलात् ॥ २३ ॥ सापिविज्ञायभर्तारंकनिष्ठाक्लिष्टमानसम् ॥ विश्रामंप्रार्थयेदेनामधिकुर्यात्सुतामिव ॥ २४ ॥ मत्वाभर्तुर
भिप्रेतंरक्षंतीनिजगौरवम् ॥ कृतंभर्त्रनुकूलंस्यात्तदिष्टयानुमोदयेत् ॥ २५ ॥ स्वामिनोयदभिप्रेतंभृत्यैःकिंक्रियतेऽन्यथा ॥ क्लिश्यतेतत्रमू
ढात्मापरतंत्रोवृथाजनः ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वास्ववस्थासुमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ हितंस्वाम्यनुकूलत्वंनारीणांतुविशेषतः ॥ २७ ॥
सापिज्येष्ठापतिंचैवगृहतंत्रंचसर्वदा ॥ संभावयेद्गुणैर्धीराप्रागवस्थांनविस्मरेत् ॥ २८ ॥ नसौभाग्यमदंकुर्यान्नचौद्धत्यादिविक्रियाम् ॥
नितरामानतिंगच्छेत्सदानार्यभयादिव ॥ २९ ॥ यथायोग्यतयापत्यौसौभाग्यमभिवर्धते ॥ स्पर्धयेच्चकुलस्त्रीणांप्रश्रयोपाधिकंतथा ॥३०॥
एवमाराध्यभर्तारंतत्कार्येष्वप्रमादिनी ॥ पूज्यानांपूजनेनित्यंभृत्यानांभरणेषुच ॥ ३१ ॥ गुणानामर्जनेनित्यंशीलवत्परिरक्षणे ॥ प्रेत्यचेहच
निर्द्वंद्वंसुखमाप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीधर्मेषुसपत्नीकर्तव्यवर्णनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ॥
॥ ब्रह्मोवाच ॥ दुर्भगाचपुनर्नित्यमुपवासादितत्परा ॥ बाह्येषुपतिकृत्येषुस्याद्विशेषाभियोगिनी ॥१॥ नप्रशंसांसपत्नीषुनिंदांचापितथात्म
नि॥असूयांभर्तुरीर्ष्यांवाप्रणयंवापिदर्शयेत् ॥ २ ॥ मद्विधायाहिबह्वेतत्तच्चात्यंतिकमश्नुते॥यदस्यायुष्मतोयावाभार्याशब्दाभिधेयताम्॥३॥
नचानिर्भूषणातिष्ठेन्नचाप्युद्धतभूषणा॥नान्यदागंधमाल्यादिग्राह्यंपत्युपचारतः ॥४॥तन्न यूनंसर्वशोग्राह्यंवल्लभायाविशेषतः ॥ भूषणंगंधमाल्यं
तुतावत्कालमलक्षितम् ॥५ ॥ संबाधानांप्रदेशानांनित्यंस्वेदादिमार्जनम् ॥ दंतनासादिपंकानांविगंधस्यचशोधनम् ॥ ६ ॥ निमित्तंभर्तुरेता
सांयत्किंचिदभिलक्षयेत् ॥नानेनवातयोर्यत्नंविदध्यादंगमार्जने ॥ ७ ॥ सर्वासांचसपत्नीनांसर्वत्रानुगताभवेत् ॥ वैतसींवृत्तिमास्थायवल्लभा
याविशेषतः॥८॥अन्यस्यायदनुष्ठेयंयन्नसीदेत्समर्पितम् ॥ भर्तुश्चाविदितंयत्नात्तत्कुर्यादविरोधिचेत् ॥ ९॥ कोशवस्त्रान्नतांबूलगंधपानौषधा
दिकम् ॥ तत्सर्वमनियुक्तानांदोषवत्वाद्विरुध्यते ॥ १० ॥ यत्तुसुक्तमनुष्ठेयंगृहसंमार्जनादिकम् ॥ स्त्रीणामनधिकारेऽपिप्रायस्तद्वि

---

१ विज्ञायाथ-इ०पा० । २ खिन्नाकार्यभरादिषु-इ०पा० ३ । गायत्युपचारतः-इ०पा० ।

धिरुच्यते ॥ ११ ॥ अभ्यंगोद्वर्तनंस्नानंभोजनमंडनानिच ॥ कुर्याद्भर्तुरपत्यानांधात्रीकर्मणिसादरम् ॥ १२ ॥ आत्मवत्तान्यपत्यानिसाधयत्यनुयोगतः ॥ स्वेनाप्यमीषांवित्तेनविदध्यान्मंडनादिकम् ॥ १३ ॥ भोगःस्वयमपत्यैर्वास्त्रीवित्तस्यपतिर्विधा ॥ पूर्ववयस्यांभिनंद्यपश्चिमेचोपयोजनम् ॥ १४ ॥ उभयोगस्तुवामावाकर्मजःपृथगेवसः ॥ सद्वृत्तेत्वधिकांख्यातिंकुर्वीतक्रिययापुनः ॥ १५ ॥ नकापिदुर्भगानामसुभगानामजातितः ॥ व्यवहाराद्भवत्येषानिर्देशोरिपुमित्रवत् ॥ १६ ॥ भर्तृचित्तापरिज्ञानात्तदनुष्ठानतोऽपिवा ॥ वृत्तेर्लोकविरुद्धैश्चयांतिदुर्भगतांस्त्रियः ॥ १७ ॥ आनुकूल्यान्मनोवृत्तेःपरोऽपिप्रियतांव्रजेत् ॥ प्रातिकूल्यान्निजोप्याशुप्रियःप्रद्वेष्यतामियात् ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वास्ववस्थासुमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ प्रियंसमाचरेन्नित्यंतच्चित्तानुविधायिनी ॥ १९ ॥ यामन्यांकामयेत्तासांततयासंप्रयोजयेत् ॥ कुपितांचप्रियांकांचिद्यत्नादस्मैप्रसादयेत् ॥२०॥ तत्पादपरिचर्यायांगात्रसंवाहनेतथा॥ पीडनेशिरसश्चैवपरंकौशलमभ्यसेत् ॥ २१ ॥ पीडनंमृदुमध्यंचगात्रावस्थाविशेषतः ॥ मुखगात्रादिभिर्लिंगैःप्रयोज्यंतत्सुखावहम् ॥ २२ ॥ बाहूरुकटिपृष्ठेपुस्कंधेशिरसिपादयोः ॥ गाढमर्दनमिच्छंतिप्रायोन्यत्रापिमध्यमम् ॥ २३ ॥ निर्मांसेषुप्रदेशेषुनाभिमूलेषुमर्मसु ॥ हृद्गंडककपोलादाविच्छंतिमृदुमर्दनम् ॥ २४ ॥ गाढंजाग्रदवस्थायामर्धसुप्तस्यमध्यमम् ॥ किंचित्सपरिघातंचमृदुसुप्तस्यनेतिवा ॥ २५ ॥ विरुद्धंसर्वगात्रेषुलोमवत्सुविशेषतः ॥ उत्कंडूयत्सुसोद्धर्षस्नेहाक्तेषुचमर्दनम् ॥ २६ ॥ स्पर्शाद्रोमांचजननंसनखच्छुरितंशनैः ॥ पुलकोल्लेखनोपेतांशिरःकंडूश्चपार्श्वयोः ॥ २७ ॥ तेषुतेषुचगात्रेषुतत्प्रयोज्यंतथातथा ॥ निद्रागमायतत्कालेरागसंधुक्षणायच ॥ २८ ॥ तिष्ठतश्चोपविष्टस्यजाग्रतःस्वपतोऽपिवा ॥ संवाहनंप्रशंसंतियदत्यर्थंसुखावहम् ॥ २९ ॥ नैष्पंद्यंपुलकोद्भेदोगात्राणामक्षिमीलनम् ॥ तत्प्रदेशार्पणंकिंचिद्बुध्येद्धिकृतिदर्शनम् ॥ ३० ॥ ऊरुमूलादिसंदेशेतत्पाणिप्रातिपीडनम् ॥ लक्षयेन्निपुणायत्रतत्रैवाधिकमाचरेत् ॥ ३१ ॥ एवमेवयथोद्दिष्टंस्त्रीवृत्तंयानुतिष्ठति॥पतिमाराध्यसंपूर्णात्रिवर्गंसाधिगच्छति ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीधर्मेषुपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ छ॥

१ पादसंवाहने तथा–इ०पा०। २ कटिगुल्फेषु–इ०पा०। ३ संविष्टस्योपविष्टस्य–इ०पा०। ४ न क्षयंति व्रणा यत्र–इ०पा०। ५ अधितिष्ठति–इ०पा०।

सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्ब्रह्मास्त्रीलक्षणमशेषतः ॥ सद्वृत्तंचतथास्त्रीणांजगामसहिमालयम् ॥ १ ॥ ऋषयश्चतथाजग्मुः स्वानिधिष्ण्यान्यशेषतः ॥ स्त्रीलक्षणंतथावृत्तंश्रुत्वाकृत्स्नंमहीपते ॥ २ ॥ इत्थंलक्षणसंपन्नांभार्यांप्राप्यमहीपते ॥ कर्तव्यं यद्गृहस्थेनतदिदानींनिबोधमे ॥ ३ ॥ वैवाहिकाग्नौकुर्वीतगृह्यंकर्मयथाविधि ॥ पंचयज्ञविधानंतुपक्तिंकुर्यात्सदागृही ॥ ४ ॥ पंच सूनागृहस्थस्यतेनस्वर्गंनगच्छति ॥ कंडनीपेषणीचुल्लीउदकुंभःप्रमार्जनी ॥ ५ ॥ आसांक्रमेणसर्वासांविशुद्ध्यर्थंमनीषिभिः ॥ पंचोद्दिष्टामहायज्ञाः प्रत्यहंगृहमेधिनाम् ॥ ६ ॥ अध्यापनंब्रह्मयज्ञःपितृयज्ञश्चतर्पणम् ॥ होमोदैवोबलिर्भौमस्तथान्योऽतिथिपूज नम् ॥ ७ ॥ पंचैतान्योमहायज्ञान्नहापयतिशक्तितः ॥ सगृहेपिवसन्नित्यंसूनादोषैर्नलिप्यते ॥ ८ ॥ देवतातिथिभृत्यानांपितॄ णामात्मनश्चयः ॥ ननिर्वपतिपंचानामुच्छ्वसन्नचजीवति ॥ ९ ॥ शतानीकउवाच ॥ यस्यनास्तिगृहेत्वग्निःसमृतोनात्रसंशयः ॥ नसपूजयितुंशक्तोदेवादीन्ब्राह्मणोत्तमः ॥ १० ॥ निरग्निकस्यविप्रस्यकथंदेवादयोद्विज ॥ प्रीताःस्युःशांतयेतस्यपरंकौतूहलंमम ॥ ११ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रश्रूयतांपरमंवचः ॥ अनग्नयस्तुयेविप्रास्तेषांश्रेयोऽभिधीयते ॥ १२ ॥ व्रतोपवासनियमैर्नानादानै स्तथानृप ॥ देवादयोभवंत्येवप्रीतास्तेषांनसंशयः ॥ १३ ॥ विशेषादुपवासेनतिथौकिलमहीपते ॥ प्रीतादेवादयस्तेषांभवंतिकु रुनंदन ॥ १४ ॥ शतानीकउवाच ॥ भगवंस्त्वंतिथीन्ब्रूहितिथीनांचविधिंच मे ॥ प्राशनंगुह्यधर्मांश्चउपवासविधीनपि ॥ १५ ॥ मुच्येमयेनपापौ घात्त्वत्प्रसादाद्द्विजोत्तम ॥ संसाराच्चापिविप्रेंद्रश्रेयसेजगतस्तथा ॥ १६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुकौरवकर्माणितिथिगुह्याश्रितानितु ॥ श्रुतानिघ्नंतिपापानिउपोषितफलानिच ॥ १७ ॥ प्रतिपदिक्षीरप्राशनंद्वितीयायांलवणवर्जनम् ॥ तृतीयायांतिलान्नंप्राश्नीयाच्चतुर्थं क्षीराशनश्चपंचम्याम् ॥ फलाशनःसदाषष्ठ्यांशाकाशनःसप्तम्यांबिल्वाहारोष्टम्यांतु ॥ १८ ॥ पिष्टाशनोनवम्यामनग्निपाकाहारोदशम्या मेकादश्यांघृताहारोद्वादश्यांपायसाहारः ॥ त्रयोदश्यांगोमूत्राहारश्चतुर्दश्यांयवान्नाहारः ॥ १९ ॥ कुशोदकप्राशनःपौर्णमास्यां

---

१ निकृत्यर्थम्-इ०पा० । २ स्तुतिदानैः-इ०पा० ।

धिरुच्यते ॥ ११ ॥ अभ्यंगोद्वर्तनंस्नानंभोजनंमंडनानिच ॥ कुर्याद्भर्तुरपत्यानांधात्रीकर्माणिसादरम् ॥ १२ ॥ आत्मवत्तान्यपत्यानिसाधयत्यनुयोगतः ॥ स्वेनाप्यमीषांवित्तेनविदध्यान्मंडनादिकम् ॥ १३ ॥ भोगःस्वयमपत्यैर्वास्त्रीवित्तस्यपतिर्विधा ॥ पूर्ववयस्यंभिनंद्यपश्चिमेचोपयोजनम् ॥ १४ ॥ उभयोरस्तुवामावाकर्मजःपृथगेवसः ॥ सद्वृत्तेत्वधिकांख्यातिंकुर्वीतक्रिययापुनः ॥ १५ ॥ नकार्पिदुर्भगानामसुभगानामजातितः ॥ व्यवहाराद्भवत्येषानिर्देशोरिपुमित्रवत् ॥ १६ ॥ भर्तृचित्तापरिज्ञानात्तदनुष्ठानतोऽपिवा ॥ वृत्तैर्लोकविरुद्धैश्चयांतिदुर्भगतांस्त्रियः ॥ १७ ॥ आनुकूल्यान्मनोवृत्तेःपरोऽपिप्रियतांव्रजेत् ॥ प्रातिकूल्यान्निजोप्याशुप्रियःप्रद्वेष्यतामियात् ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वास्ववस्थासुमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ प्रियंसमाचरेन्नित्यंतच्चित्तानुविधायिनी ॥ १९ ॥ यामन्यांकामयेत्तासांतंतयासंप्रयोजयेत् ॥ कुपितांचप्रियांकांचिद्यत्नादस्मैप्रसादयेत् ॥२०॥ तत्पादपरिचर्यायां[1]गात्रसंवाहनेतथा॥ पीडनेशिरसश्चैवपरंकौशलमभ्यसेत् ॥ २१ ॥ पीडनंमृदुमध्यंचगात्रावस्थाविशेषतः ॥ मुखगात्रादिभिर्लिंगैःप्रयोज्यंतत्सुखावहम् ॥ २२ ॥ बाहूरुकटि[2]पृष्ठेषुस्कंधेशिरसिपादयोः ॥ गाढमर्दनमिच्छंतिप्रायोन्यत्रापिमध्यमम् ॥ २३ ॥ निर्मांसेषुप्रदेशेषुनाभिमूलेषुमर्मसु ॥ हृद्गंडककपोलादाविच्छंतिमृदुमर्दनम् ॥ २४ ॥ गाढंजाग्रदवस्थायामर्धसुप्तस्यमध्यमम् ॥ किंचित्सपरिघातंचमृदुसुप्तस्यनेतिवा ॥ २५ ॥ विरुद्धंसर्वगात्रेषुलोमवत्सुविशेषतः ॥ उत्कंडूयत्सुसोद्घर्षंस्नेहाक्तेषुचमर्दनम् ॥ २६ ॥ स्पर्शाद्रोमांचजननंसनखच्छुरितंशनैः ॥ पुलकोल्लेखनोपेतंशिरःकंडूश्चपार्श्वयोः ॥ २७ ॥ तेषुतेषुचगात्रेषुतत्प्रयोज्यंतथातथा ॥ निद्रागमायतत्कालेरागसंधुक्षणायच ॥ २८ ॥ [3]तिष्ठतश्चोपविष्टस्यजाग्रतःस्वपतोऽपिवा ॥ संवाहनंप्रशंसंतियदत्यर्थसुखावहम् ॥ २९ ॥ नैष्पंद्यंपुलकोद्भेदोगात्राणामक्षिमीलनम् ॥ तत्प्रदेशार्पणंकिंचिद्बुध्येद्विकृतिदर्शनम् ॥ ३० ॥ ऊरुमूलादिसंदेशेतत्पाणिप्रतिपीडनम् ॥ [4]लक्षयेन्निपुणायत्रतत्रैवाधिकमाचरेत् ॥ ३१ ॥ एवमेवयथोद्दिष्टंस्त्रीवृत्तंयानुतिष्ठति॥पतिमाराध्यसंपूर्णंत्रिवर्गंसा[5]धिगच्छति ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीधर्मेषुपंचदशोऽध्यायः॥ १५॥ छ॥

१ पादसंवाहने तथा–इ०पा० । २ कटिगुह्येषु–इ०पा० । ३ संविष्टस्योपविष्टस्य–इ०पा० । ४ न क्षयंति व्रणा यत्र–इ०पा० । ५ अधितिष्ठति–इ०पा० ।

सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्ब्रह्मास्त्रीलक्षणमशेषतः ॥ सद्वृत्तंचतथास्त्रीणांजगामसहिमालयम् ॥ १ ॥ ऋषयश्चतथाजग्मुः स्वानिधिष्ण्यान्यशेषतः ॥ स्त्रीलक्षणंतथावृत्तंश्रुत्वाकृत्स्नंमहीपते ॥ २ ॥ इत्थंलक्षणसंपन्नांभार्यांप्राप्यमहीपते ॥ कर्तव्यं यद्गृहस्थेनतदिदानींनिबोधमे ॥ ३ ॥ वैवाहिकाग्नौकुर्वीतगृह्यंकर्मयथाविधि ॥ पंचयज्ञविधानंतुपक्तिंकुर्यात्सदागृही ॥ ४ ॥ पंच सूनागृहस्थस्यतेनस्वर्गंनगच्छति ॥ कंडनीपेषणीचुल्लीउदकुंभःप्रमार्जनी ॥ ५ ॥ आसांक्रमेणसर्वासांविशुद्ध्यर्थंमनीषिभिः ॥ पंचोद्दिष्टामहायज्ञाः प्रत्यहंगृहमेधिनाम् ॥ ६ ॥ अध्यापनंब्रह्मयज्ञःपितृयज्ञश्चतर्पणम् ॥ होमोदैवोबलिर्भौमस्तथान्योऽतिथिपूज नम् ॥ ७ ॥ पंचैतान्योमहायज्ञान्नहापयतिशक्तितः ॥ सगृहेपिवसन्नित्यंसूनादोषैर्नलिप्यते ॥ ८ ॥ देवतातिथिभृत्यानांपितॄ णामात्मनश्चयः ॥ ननिर्वपतिपंचानामुच्छ्वसन्नचजीवति ॥ ९ ॥ शतानीकउवाच ॥ यस्यनास्तिगृहेत्वग्निःसमृतोनात्रसंशयः ॥ नसपूजयितुंशक्तोदेवादीन्ब्राह्मणोत्तमः ॥ १० ॥ निरग्निकस्यविप्रस्यकथंदेवादयोद्विज ॥ प्रीताःस्युःशांतयेतस्यपरंकौतूहलंमम ॥ ११ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रश्रूयतांपरमंवचः ॥ अनग्नयस्तुयेविप्रास्तेषांश्रेयोऽभिधीयते ॥ १२ ॥ व्रतोपवासनियमैर्नानादानै स्तथानृप ॥ देवादयोभवंत्येवप्रीतास्तेषांनसंशयः ॥ १३ ॥ विशेषादुपवासेनतिथौकिलमहीपते ॥ प्रीतादेवादयस्तेषांभवंतिकु रुनंदन ॥ १४ ॥ शतानीकउवाच ॥ भगवंस्त्वंतिथीन्ब्रूहितिथीनांचविधिंच मे ॥ प्राशनंगुह्यधर्मांश्च उपवास विधीनपि ॥ १५ ॥ मुच्येमयेनपापौ घात्त्वत्प्रसादाद्द्विजोत्तम ॥ संसाराच्चापिविप्रेंद्रश्रेयसेजगतस्तथा ॥ १६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुकौरवकर्माणितिथिगुह्याश्रितानितु ॥ श्रुतानिघ्नंतिपापानिउपोषितफलानिच ॥ १७ ॥ प्रतिपदिक्षीरप्राशनंद्वितीयायांलवणवर्जनम् ॥ तृतीयायांतिलान्नंप्राश्नीयाच्चतुर्थ्यां क्षीराशनश्चपंचम्याम् ॥ फलाशनःसदाषष्ठ्यांशाकाशनःसप्तम्यांबिल्वाहारोष्टम्यांतु ॥ १८ ॥ पिष्टाशनोनवम्यामनग्निपाकाहारोदशम्या मेकादश्यांघृताहारोद्वादश्यांपायसाहारः ॥ त्रयोदश्यांगोमूत्राहारश्चतुर्दश्यांयवान्नाहारः ॥ १९ ॥ कुशोदकप्राशनःपौर्णमास्यां

---

१ निकृत्यर्थम्–इ०पा०। २ स्तुतिदानैः–इ०पा०।

कस्यचित् ॥५४॥ हैहयैस्तालजंघैश्चतुरुष्कैर्यवनैःशकैः ॥ उपोषिताइहात्रैवब्राह्मणत्वमभीप्सुभिः ॥५५॥ इत्येषापरमापुण्याशिवापापहरात था ॥ पठितोपासिताराजञ्छ्रद्धयाच[1]श्रुतातथा ॥५६॥ माहात्म्यंचापियोप्यस्याःशृणुयान्मानवोनृप ॥ ऋद्धिंवृद्धिंतथाकीर्तिंशिवंचाप्यादिवंव्र जेत् ॥ ५७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिप्रतिपत्कल्पेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ ब्रूहिमेविस्तराद्ब्रह्मन्[3]प्रतिपत्कृत्यमादरात् ॥ ब्रह्मपूजाविधानंचपूजनेयत्रवैफलम् ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथयाम्येष शांतिदम् ॥ पूर्वमेकार्णवेघोरेनष्टेस्थावरजंगमे ॥ २ ॥ स्वयंभूरभवद्देवःसुरज्येष्ठश्चतुर्मुखः ॥ससर्जलोकान्देवांश्चभूतानिविविधानिच ॥ ३ ॥ कायेनमनसावाचाजंगमस्थावराणिच ॥ पितायःसर्वदेवानांभूतानांचपितामहः ॥ ४ ॥ तस्मादेषसदापूज्योयतोलोकगुरुःपरः ॥ सृजत्येषजगत्कृत्स्नंपातिसंहरतेतथा ॥ ५ ॥ रुद्रोऽस्यमनसोजातोविष्णुर्जातोऽस्य[4]वक्षसः ॥ मुखेभ्यश्चतुरोवेदावेदांगानिचकृत्स्नशः ॥ ६ ॥ देवाप्सरसगंधर्वाःसयक्षोरगराक्षसाः ॥ पूजयंतिसदावीरविरिंचिंसुरनायकम् ॥ ७ ॥ सर्वंब्रह्ममयंलोकंसर्वंब्रह्मणिसंस्थितम् ॥ तस्मात्सम र्चयेद्ब्रह्मन्यइच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ ८ ॥ योनपूजयतेभक्त्यासुर[5]ज्येष्ठंसुरेश्वरम् ॥ नसनाकस्यराज्यस्यनचमोक्षस्यभाजनम् ॥ ९ ॥ यस्तुपू जयतेभक्त्याविरिंचिंभुवनेश्वरम् ॥ सनाकराज्यमोक्षेषुक्षिप्रंभवतिभाजनम् ॥ १० ॥ तस्मात्सौम्यमनाभूत्वायावज्जीवंप्रतिज्ञया ॥ अर्चयित्वा सदादेवमापन्नोपिनरोनृप ॥ ११ ॥ वरंदेहपरित्यागोवरंनरकसंभवः ॥ नत्वेवापूज्यभुंजीतदेवंवैपद्मसंभवम् ॥१२॥ सदापूजयतेयस्तुवीरभ क्त्यापितामहम् ॥ मनुष्यचर्मणानद्धःसवेधानात्रसंशयः ॥ १३ ॥ नहिवेधार्चनात्किंचित्पुण्यमभ्यधिकंभवेत् ॥ इतिविज्ञाययत्नेनपूजनी यःसदाविधिः ॥ १४ ॥ योब्रह्माणंद्वेष्टिमोहात्सर्वदेवनमस्कृतम् ॥ नरोनरकगामीस्यात्तस्यसंभाषणादपि ॥ १५ ॥ ब्रह्मणोर्चांप्रतिष्ठाप्य सर्वयत्नैर्विधानतः ॥ यत्पुण्यंफलमाप्नोतितदेकाग्रमनाःशृणु ॥ १६ ॥ सर्वयज्ञतपोदानतीर्थवेदेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंलभेद्वेधःप्र तिष्ठया ॥ १७ ॥ कंजजंस्थापयेद्यस्तुकृत्वाशालांमनोरमाम् ॥ सर्वागमोदितंपुण्यंकोटिकोटिगुणंलभेत् ॥ १८ ॥ मातृजान्पितृजांश्चैवयां

१ च लंभितम्-इ० पा० । २ अत्र विशेषतः-इ० पा० । ३ प्रतिपत्कल्पम्-इ०पा० । ४ च-इ०पा० । ५ विरिंचिं सर्वकामदम्-इ०पा० ।

चैवोद्वहतेस्त्रियम् ॥ कुलैकविंशमुत्तार्यब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १९ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्प्रलयेसमुपस्थिते ॥ ज्ञानयोगंसमासाद्यसतत्रैव विमुच्यते ॥ २० ॥ अथवाराज्यमाकांक्षेज्जायतेसंभवांतरे ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायांक्षितावाधिपतिर्भवेत् ॥ २१ ॥ त्रिसंध्यंयोजपेद्ब्रह्मकृत्वाष्ट दलपंकजम् ॥ पौर्णमास्याःप्रतिपदितस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २२ ॥ अनेनैवसदेहेनब्रह्मासंतिष्ठतेक्षितौ ॥ पापहासर्वमर्त्यानांदर्शनात्स्पर्श नादपि ॥२३॥ उद्धृत्यदिविसंस्थाप्यकुलानामेकविंशतिम्॥तैःकुलैःसहितोनित्यंमोदतेगांगतोनृप॥ २४॥ अप्येकवारंयोभक्त्यापूजयेत्पद्म संभवम्॥पद्मस्थमूर्तिमंतंवाब्रह्मलोकंसगच्छति ॥२५॥ पुण्यक्षयात्क्षितिंप्राप्य भवेत्क्षितिपतिर्महान्॥वेदवेदांगतत्त्वज्ञोब्राह्मणश्चापिजायते ॥ ॥ २६ ॥ नतत्तपोभिरत्युग्रैर्नचसर्वैर्महामखैः ॥ गच्छेद्ब्रह्मपुरंदिव्यंमुक्त्वाभक्तिपरात्मिकान् ॥ २७ ॥ मृद्दावैष्टकशैलंवायःकुर्याद्ब्रह्मणो गृहम् ॥ त्रिःसप्तकुलसंयुक्तोब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २८ ॥ मृन्मयात्कोटिगुणितंफलंदार्वेष्टकामये ॥ इष्टकाद्विगुणंपुण्यंकृतेशैलमयेगृहे ॥ ॥ २९ ॥ क्रीडमानोपियःकुर्याच्छालांवैब्रह्मणोनृप ॥ ब्रह्मलोकेसलभतेविमानंसर्वकामिकम् ॥ ३० ॥ पुष्पमालापरिक्षिप्तंकिंकिणी जालभूषितम् ॥ दोलाविक्षेपसंपन्नंघंटाचामरभूषितम् ॥ ३१ ॥ मुक्तादामवितानेनशोभितंसूर्यसप्रभम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णंसर्वकाम सुखप्रदम् ॥ ३२ ॥ तत्रोषित्वामहाभोगीक्रीडमानःसदासुरैः ॥ पुनरागत्यलोकेस्मिन्राजाभवतिधार्मिकः ॥ ३३ ॥ पश्यन्परिहरञ्जन्तू न्मृदुपूर्वंमहीपते ॥ शनैःसंमार्जनंकुर्वंश्चान्द्रायणफलंभवेत् ॥ ३४ ॥ वस्त्रपूतेनतोयेनयःकुर्यादुपलेपनम् ॥ पश्यन्परिहरञ्जंतूंश्चांद्रा यणफलंलभेत् ॥ ३५ ॥ नैरंतर्येणयःकुर्यात्पक्षंसंमार्जनार्चनम् ॥ युगकोटिशतंसाग्रंब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ३६ ॥ तस्यांतेसचतुर्वेदःसुरूपः प्रियदर्शनः ॥ आढ्यःसर्वगुणोपेतोराजाभवतिधार्मिकः ॥ ३७॥ कपटेनापियःकुर्याद्ब्रह्मशालांसुमानद ॥ संमार्जनादिवैकर्मसोऽपिप्राप्नो तितत्फलम् ॥ ३८ ॥ तावद्भ्रमंतिसंसारेदुःखशोकभयप्लुताः ॥ नभवंतिसुरश्रेष्ठेयावद्भक्तामहीपते ॥ ३९ ॥ समासक्तंयथाचित्तंजंतो र्विषयगोचरे ॥ यद्येवंब्रह्मणिन्यस्तंकोनमुच्येतबंधनात् ॥ ४० ॥ खंडस्फुटितसंस्कारंशालायांयःकरोतिवै ॥ आरामावसथाद्येषुलभते

१ गांभूमिंगतः–भूमिष्ठ एवेत्यर्थः। २ सर्वकामदम्–इ०पा०।

मौक्तिकंफलम् ॥ ४१ ॥ नास्तिब्रह्मसमोदेवोनास्तिब्रह्मसमोगुरुः ॥ नास्तिब्रह्मसमंज्ञानंनास्तिवेधःसमंतपः ॥ ४२ ॥ प्रतिपद्यादिसर्वेषुदिवसेषूत्सवेषुच ॥ पर्वकालेषुपुण्येषुपौर्णमास्यांविशेषतः ॥ ४३ ॥ शंखभेर्यादिनिर्घोषैर्महाद्रिगैयसंयुतैः ॥ कुर्यान्नीराजनंदेवेसुरज्येष्ठेचतुर्मुखे ॥ ४४ ॥ यावत्पर्वाणिविधिनाकुर्यान्नीराजनंनृप ॥ तावद्युगसहस्राणिब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ४५ ॥ स्नानकालेत्रिसंध्यंतुयःकुर्यान्नृत्यवादनम् ॥ गीतंवासुखवाद्यंवातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ४६ ॥ यावंत्यहानिकुरुतेगेयनृत्यादिवादनम् ॥ तावद्युगसहस्राणिब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ४७ ॥ कपिलापंचगव्येनकुशवारियुतेनच ॥ स्नापयेन्मंत्रपूतेनब्राह्मंस्नानंहितत्स्मृतम् ॥ ४८ ॥ कपिलापंचगव्येनदधिक्षीरघृतेनच ॥ स्नानं[4]शतगुणंज्ञेयमितरेषांनराधिप ॥ ४९ ॥ देवाग्निकार्यमुद्दिश्यकपिलामाहरेत्सदा ॥ ब्रह्मक्षत्रविशश्चैवनशूद्रस्तुकदाचन ॥ ५० ॥ कापिलंयःपिबेच्छूद्रोदेवकार्यार्थनिर्मितम् ॥ सपच्येतमहाघोरेसुचिरंनरकार्णवे ॥ ५१ ॥ वर्षकोटिस[5]हस्रैस्तुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ सुरज्येष्ठघृताभ्यंगाद्दहेत्सर्वंनसंशयः ॥ ५२ ॥ कल्पकोटिसहस्रैस्तुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ पितामहघृतस्नानंदहत्यग्निरिवेंधनम् ॥ ५३ ॥ घृतस्नानंप्रतिपदिसकृत्कृत्वातुकंजज ॥ कुलैकविंशमुत्तार्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ अयुतंयोगवांद[6]द्याद्भक्त्यावैवेदपारगे ॥ वस्त्रहेमादियुक्तानांक्षीरस्नानेनतत्फलम् ॥ ५५ ॥ सकृदाज्येनपयसाविरिंचिंस्नापयेत्तुयः ॥ गांगेयेनसयानेनयातिब्रह्मसलोकताम् ॥ ५६ ॥ स्नाप्यदध्नासकृद्धीरकंजजंविष्णुमाप्नुयात् ॥ मधुनास्नापयित्वातुवीरलोकेमहीयते ॥ ५७ ॥ स्नानमिक्षुरसेनेहयोविरिंचेःसमाचरेत् ॥ सयातिलोकंसवितुस्तेजसाभासयन्नभः ॥ ५८ ॥ [7]शुद्धोदकेनयोभक्त्यास्नापयेत्पद्मसंभवम् ॥ उत्सृज्यपापकलिलंसयात्येवसलोकताम् ॥ ५९ ॥ वस्त्रपूतेनतोयेनस्नापयेद्यःसकृद्विभुम् ॥ ससर्वकालंतृप्तात्मालोकमस्यत्ववाप्नुयात् ॥ ६० ॥ सर्वौषधीभिर्योभक्त्यास्नापयेत्पद्मसंभवम् ॥ कांचनेनविमानेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ६१ ॥ गंधचंदनतोयेन

१ लोके–इ०पा० । २ सर्वकालेषु–इ०पा० । ३ भक्तिपूर्वम्–इ०पा० । ४ दशगुणम्–इ०पा० । ५ सहस्रे तु–इ०पा० । ६ विप्रे–इ०पा० । ७ फलोदकेन–इ०पा० ।

स्नापयेद्योंबुजोद्भवम् ॥ रुद्रलोकमवाप्नोतितेजसाहेमसन्निभः ॥ ६२ ॥ पाटलोत्पलपद्मानिकरवीराणिसर्वदा ॥ स्नानकालेप्रयोज्यानिस्थिराणिसुरभीणिच ॥ ६३ ॥ एषामेकतमंस्नानंभक्त्याकृत्वातुवेधसि ॥ विधूयपापकलिलंविधिलोकेमहीयते ॥ ६४ ॥ कर्पूरागरुतोयेन स्नापयेद्यस्तुकंजजम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्माब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ६५ ॥ गायत्रीशतजप्तेनविमलेनांभसाविभुम् ॥ स्नापयित्वासकृद्भक्त्याब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ ६६ ॥ विंशतिंतांबुनास्नाप्यधारोष्णपयसाततः ॥ स्नाप्यपश्चाद्घृतस्नानंकृत्वापापैर्विमुच्यते ॥ ६७ ॥ एतत्स्नानत्रयंकृत्वापूजयित्वातुभक्तितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ६८ ॥ मृत्कुंभैस्ताम्रजैःकुंभैःस्नानंशतगुणंभवेत् ॥ रौप्येलक्षोत्तरंप्रोक्तंहैमैःकोटिगुणंभवेत् ॥ ६९ ॥ ब्रह्मणोदर्शनंपुण्यंदर्शनात्स्पर्शनंपरम् ॥ स्पर्शनादर्चनंश्रेष्ठंघृतस्नानमतःपरम् ॥ ७० ॥ वाचिकंमानसंपापंघृतस्नानेनदेहिनाम् ॥ क्षिणुतेपद्मजोयस्मात्तस्मात्स्नानंसमाचरेत् ॥ ७१ ॥ स्नापयित्वार्चयेद्भक्त्यायथातच्छृणुभारत ॥ शुचिवस्त्रधरःस्नातःकृतन्यासश्चभारत ॥ ७२ ॥ चतुर्हस्तंलिखेत्पद्मंचतुर्भागविभागितम् ॥ मध्येतस्यलिखेच्चक्रंदलैर्द्वादशभिश्चितम् ॥ ७३ ॥ सरोजानिततोन्यस्यअक्षराणिसमंततः ॥ अक्षरंविहितंचान्यत्पत्रभागेप्रकीर्तितम् ॥ ७४ ॥ नानावर्णकसंयोगाल्लिखेच्चैवानुपूर्वशः ॥ कृष्णोत्कटंतुमध्यंस्यात्पीतरक्तंतथापरम् ॥ ७५ ॥ सितंशुद्धंतुकर्तव्यंमध्यभागंतुवर्तितम् ॥ प्रभाकुंडलकैर्बाह्यैर्वेष्टयेच्चक्रनायकम् ॥ ७६ ॥ एवमालिख्ययत्नेनमूलमंत्रंततोन्यसेत् ॥ मूर्ध्नःपादतलंयावत्प्रणवंविन्यसेद्बुधः ॥ ७७ ॥ नादरूपंन्यसेत्तावद्यावच्छब्दस्यशून्यता ॥ तकारंविन्यसेन्मूर्ध्नित्सकारंमुखमंडले ॥ ७८ ॥ विकारंकंठदेशेतुतुकारंसर्वसंधिषु ॥ वंकारंहृदिमध्येतुरेकारंपार्श्वयोर्द्वयोः ॥ ७९ ॥ णकारंदक्षिणेकुक्षौयकारंवामसंज्ञके ॥ भकारंकटिनाभिस्थंगोकारंजानुपर्वसु ॥ ८० ॥ दकारंजंघयोर्न्यस्यवकारंपादपद्मयोः ॥ स्यकारमंगुष्ठयोर्न्यस्यधीकारंचोरसिन्यसेत् ॥ ८१ ॥ मकारंजानुदेशेतुहिकारंगुह्यमाश्रितम् ॥ धिकारंहृदयेन्यस्ययोकारंचौष्ठयोर्न्यसेत् ॥ ८२ ॥ नकारंनासिकाग्रेतुप्रकारंनेत्रमाश्रितम् ॥ चोकारंतुभ्रुवोर्मध्येदकारंप्राणमाश्रितम् ॥ ८३ ॥

१ विधुलोकमवाप्नुयात्-इ०पा०। २ पूजयेत्-इ०पा०। ३ दशगुणम्-इ०पा०। ४ चांगसंधिषु-इ०पा०। ५ जानुयुग्मके-इ०पा०।

याकारंविन्यसेन्मूर्ध्नितकारंकेशमाश्रितम् ॥ न्यासंकृत्वात्मनोदेहेदेवेकुर्यात्तथानृप ॥ ८४ ॥ सर्वोपकारसंपन्नंकृत्वासम्यङ्निरीक्षयेत् ॥ कुंकुमागुरुकर्पूरचंदनेनाविमिश्रितम् ॥ ८५ ॥ गंधतोयमुपस्कृत्वागायत्र्याप्रणवेनच ॥ प्रोक्षयेत्सर्वद्रव्याणिपश्चादर्चनमाचरेत् ॥ ८६ ॥ चक्रग्रंथिषुसर्वासुप्रणवंविनिवेशयेत्[1] ॥ भूयःप्लुतंसमुच्चार्यप्रणवंसर्वतोमुखम् ॥ ८७ ॥ विन्यसेत्पद्ममध्येतुपीठनिष्पत्तिहेतवे ॥ आसनेपृथिवीज्ञेयासर्वसत्वधरामता ॥ ८८ ॥ ह्रस्वोंकारेमतासातुदीर्घोंकारेतुदेवराट् ॥ प्लुतस्तुव्यापयेद्वावंमोक्षदंचामृतात्मकम् ॥ ८९ ॥ यत्नस्थोनानिवर्तेतयोगीप्राणपरायणः ॥ आवाहनंततःकुर्यादक्षरेणपरेणतु[2] ॥ ९० ॥ आवाह्यतेजोरूपंतुन्यसेन्मंत्रवरांस्ततः ॥ ततोविभावयेद्देवंपद्मस्थंचतुराननम् ॥ ९१ ॥ स्रष्टारंसर्वजगतांविष्णुरुद्रविधानगम् ॥ संभाव्यविधिवद्भक्त्यापश्चाच्चार्चनमाचरेत् ॥ ९२ ॥ गंधपुष्पादिसंभारान्क्रमात्सर्वान्प्रकल्पयेत् ॥ गायत्रीमुच्चरन्मंत्रंसर्वकर्माणिकारयेत् ॥ ९३ ॥ पुष्पंधूपंतथादीपंनैवेद्यंसुमनोहरम् ॥ खंडलड्डुकश्रीवेष्टकासाराशोकवर्तिकाः ॥ ९४ ॥ स्वस्तिकोल्लोपिकादुग्धातिलवेष्टातिलाढकाः ॥ फलानिचैवपक्कानिलग्नखंडगुडानिच ॥ ९५ ॥ अन्यांश्चविविधान्दद्यात्पूपानिविविधानिच ॥ एवमादीनिसर्वाणिदापयेच्छक्तितोनृप ॥ ९६ ॥ मूलमंत्रेणदेवस्यततोदेहंविभावयेत् ॥ पूजयेच्चापिविधिनायेनतंतेब्रवीम्यहम् ॥ ९७ ॥ प्राणायामत्रयंकृत्वादेहसंशोधनायवै ॥ आवाहयेत्ततोनंतंधारयंतंवचःसदा ॥ ९८ ॥ ध्यात्वानंतंततोरुद्रंपद्मकिंजल्कमध्यगम् ॥ ध्यायेद्विष्णुंततोदेवंन्यसेत्पद्मोदरोद्भवम् ॥ ९९ ॥ एवंत्रिदेवतारूढंपद्ममध्येऽबुजोद्भवम् ॥ पूजयेन्मूलमंत्रेणपद्मोदरभवंनृप ॥ १०० ॥ ऋग्वेदंतुयजुर्वेदंसामवेदंचपूजयेत् ॥ ज्ञानवैराग्यमैश्वर्यंधर्मंसंपूजयेद्बुधः ॥ १०१ ॥ ईशानादिक्रमाद्राजन्विदिशासुसु[3]मंततः ॥ शिक्षाकल्पोव्याकरणंनिरुक्तंछंदएवच ॥ १०२ ॥ ज्यौतिषंचमहाबाहोउपवेदाश्चकृत्स्नशः ॥ इतिहासपुराणानियथायोग्यंयथाक्रमम् ॥ १०३ ॥ शिक्षाकल्पोव्याकरणंचो[4]भेदेवस्यपुरतःसदा ॥ कल्पादयस्ततश्चान्येदिशासुविदिशासुच ॥ १०४ ॥ महाव्याहृतयःसर्वाःप्रणवेनसमन्विताः ॥ पूर्वादिक्रमयोगेनपूजयेद्विधि

१ विनिवेदयेत्–इ०पा०। २ परंतप–इ०पा०। ३ समाहितः–इ०पा०। ४ इदमक्षरद्वयमधिकम्।

नानृप ॥ १०५ ॥ शक्तयोब्रह्मणस्त्वेतालोकरूपाव्यवस्थिताः ॥ पूजनीयाःप्रयत्नेननमंत्ररूपाःस्थिताःस्वयम् ॥ १०६ ॥ अरंकांत रसंस्थांश्चषट्समुद्रान्समर्चयेत् ॥ नक्षत्राणिग्रहाश्चैवराशयश्चविशेषतः ॥१०७॥ पूज्याःसर्वेयथान्यायंसुराग्रेषुव्यवस्थिताः॥नागाश्चगरुडश्चैव पूजनीयस्तथाग्रतः ॥ १०८ ॥ देवताऋषयश्चैवसहिताःकुलपर्वताः ॥ तत्तेजोनिलयाःसर्वेपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ १०९ ॥ आचम्यवि धिवत्पूर्वंमंत्रपूतेनवारिणा ॥ हृदयादीन्न्यसेदंगान्हृदयादिषुकृत्स्नशः ॥ ११० ॥ शिखानेत्रंतथाचर्मअस्त्रंचभरतर्षभ ॥ महेंद्रादिदिशाश्चै ताःपूजयेद्विधिवन्नृप ॥१११॥ हृदयंपुरतःपूज्यंशिरोदेवस्यपृष्ठतः॥पूर्वसंपूजयेद्देवंमूलमंत्रेणकृत्स्नशः ॥ ११२ ॥ विसर्जयेद्दर्शयित्वामुद्रांतु भरतर्षभ ॥ अंकुशंनरशार्दूलह्याह्वानेकंजमादिशेत् ॥ ११३ ॥ यस्त्वेवंपूजयेद्देवंप्रतिपन्नित्यमेवच ॥ उपोष्यपंचदश्यांतुसयातिपरमंपद म् ॥ ११४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आपोहिष्ठेतिमंत्रोऽयंहृदयंपरिकीर्तितम् ॥ ऋतंसत्यंशिखाप्रोक्ताउदुत्यंनेत्रमादिशेत् ॥ ११५ ॥ चित्रंदे वानांमस्तमितिसर्वलोकेषुविश्रुतम् ॥ वर्मणातच्छादयामिकवचंसमुदाहृतम् ॥ ११६ ॥ भूर्भुवःस्वरिरितितथाशिरसेपरिकीर्तितम् ॥ गायत्रीमूलमंत्रस्तुसाधकः सर्वकर्मणाम् ॥ ११७ ॥ गायत्र्यापूजयेद्देवमोंकारेणाभिमंत्रितम् ॥ प्रणवेनापरान्सर्वान्नृग्वेदादीन्प्रपूजयेत् ॥ ११८ ॥ आह्वानेपूजनेवीरविसर्गेब्रह्मणस्तथा ॥ गायत्रीपरमोमंत्रोवेदमाताविभाविनी ॥ ११९ ॥ गायत्र्यक्षरतत्त्वैस्तुपूजयेद्यस्तुदेवताम् ॥ सगच्छेद्ब्रह्मणःस्थानंदुर्लभंयद्दुरासदम् ॥ १२० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिप्रातिपत्कल्पेब्रह्मणोऽर्चनविधिवर्णनंनामसप्तदशो ऽध्यायः ॥ १७ ॥ छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पौर्णमासोपवासंतुकृत्वाभक्त्यानराधिप ॥ अनेनविधिनायस्तुविरिंचिंपूजयेन्नरः ॥ १ ॥ प्रतिप द्यांमहाबाहोसगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥ ऋग्भिर्विशेषतोदेवीविरिंचेर्वास्तुदेवताः ॥ २ ॥ कार्तिकेमासिदेवस्यरथयात्राप्रकीर्तिता ॥ यांकृ त्वामानवोभक्त्यायातिब्रह्मसलोकताम् ॥ ३ ॥ कार्तिकेमासिराजेंद्रपौर्णमास्यांचतुर्मुखम् ॥ मार्गेणचर्मणासार्धंसावित्र्याचपरंतप ॥ ४ ॥

---

१ अवकात्तवसंस्थाश्च–इ०पा० । मूलस्थोऽपि पाठःसंदिग्ध एव । २ ऋषयश्च–इ०पा० । ३ अल्पभारं च भारत–इ०पा० । ४ मुकुलम्–इ०पा० । ५ परमां गतिम्–इ०पा० । ६ अग्निः–इ०पा० ।

भ्रामयेन्नगरंसर्वंनानावाद्यैःसमन्वितम् ॥ स्थापयेद्भ्रामयित्वातुसलोकंनगरंनृप ॥ ५ ॥ ब्राह्मणंभोजयित्वाग्रेशांडिलेयंप्रपूज्यच ॥ आरोपयेद्रथेदेवंपुण्यवादित्रनिस्वनैः ॥ ६ ॥ रथाग्रेशांडिलीपुत्रंपूजयित्वाविधानतः ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वाचकृत्वापुण्याहमंगलम् ॥ ७ ॥ देवमारोपयित्वातुरथेकुर्यात्प्रजागरम् ॥ नानाविधैःप्रेक्षणकैर्ब्रह्मघोषैश्चपुष्कलैः ॥ ८ ॥ कृत्वाप्रजागरंह्येवंप्रभातेब्राह्मणंनृप॥ भोजयित्वायथाशक्त्याभक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥ ९ ॥ पूजयित्वाजनंवीरवस्त्रेणविधिवन्नृप ॥ बीजेनचमहाबाहोपयसापायसेनच ॥ १० ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वाचछंदेनविधिनानृप ॥ कृत्वापुण्याहशब्दंचरथंचभ्रामयेत्पुरे ॥ ११ ॥ चतुर्वेदविदैर्विप्रैर्भ्रामयेद्ब्रह्मणोरथम् ॥ बह्वृचाथर्वणोच्चारैश्छंदोगाध्वर्युभिस्तथा ॥ १२ ॥ भ्रामयेद्देवदेवस्यसुरज्येष्ठस्यतंरथम् ॥ प्रदक्षिणंपुरंसर्वंमार्गेणसुसमेनतु ॥ १३ ॥ नवोढव्योरथोवीरशूद्रेणशुभमिच्छता ॥ नारुहेतरथंप्राज्ञोमुक्त्वैकंभोजनंनृप ॥ १४ ॥ ब्रह्मणोदक्षिणेपार्श्वेसावित्रींस्थापयेन्नृप ॥ भोजकोवामपार्श्वेतुपुरतः कंजजंन्यसेत् ॥ १५ ॥ एवंतूर्यनिनादैस्तुशंखशब्दैश्चपुष्कलैः ॥ भ्रामयित्वारथंराजन्पुरंसर्वंप्रदक्षिणम् ॥ १६ ॥ स्वस्थानेस्थापयेद्भूयः कृत्वानीराजनंबुधः ॥ यएवंकुरुतेयात्रांभक्त्यायश्चापिपश्यति ॥ १७ ॥ रथंचाकर्षतेयस्तुसगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥ कार्तिकेमास्यमावास्यायंस्तुदीपप्रदीपनम् ॥ १८ ॥ शालायांब्रह्मणःकुर्यात्सगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥ प्रतिपदिब्राह्मणांश्चापिगुडमिश्रैःप्रदीपकैः ॥ १९ ॥ वासोभिरहतैश्चापिसगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥ गंधैःपुष्पैर्नवैर्वस्त्रैरात्मानंपूजयेच्चयः ॥ २० ॥ तस्यांप्रतिपदायांतुसगच्छेद्ब्रह्मणःपदम् ॥ महापुण्यातिथिरियंबलिराज्यप्रवर्तिनी ॥ २१ ॥ ब्रह्मणःसुप्रियानित्यंबालेयापरिकीर्तिता ॥ ब्राह्मणान्पूजयित्वास्यामात्मानंचविशेषतः ॥ २२ ॥ सयातिपरमंस्थानंविष्णोरमिततेजसः ॥ चैत्रेमासिमहाबाहोपुण्याप्रतिपदापरा ॥ २३ ॥ तस्यांयःश्वपचंस्पृष्ट्वास्नानंकुर्यान्नरोत्तम ॥ नतस्यदुरितंकिंचिन्नाधयोव्याधयोनृप ॥ २४ ॥ भवंतिकुरुशार्दूलतस्मात्स्नानंप्रवर्तयेत् ॥ दिव्यंनीराजनंतद्धिसर्वरोगविनाशनम् ॥ २५ ॥ गोमहिष्यादियत्किंचित्तत्सर्वंभूषयेन्नृप ॥ तैलशस्त्रादिभिर्वस्त्रै

१ तु तं वीरं वस्त्रेण विधिवन्नृप–इ०पा०। २ श्च नैवेद्यैः– इ०पा०।

स्तारेणास्तदधोनेयेत् ॥ २६ ॥ ब्राह्मणानांतथाभोज्यंकुर्यात्कुरुकुलोद्वह ॥ तिस्रोह्येताःपराःप्रोक्तास्तिथयःकुरुनंदन ॥ २७ ॥ कार्तिकेश्वयुजेमासिचैत्रेमासेचभारत ॥ स्नानंदानंशतगुणंकार्तिकेयातिथिर्नृप ॥ २८ ॥ बलिराज्यातिसुखदापांशुलाशुभनाशिनी ॥२९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिप्रतिपत्कल्पसमाप्तिवर्णनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ द्वितीयायांतुराजेंद्रअश्विनौसोमपीतिनौ ॥ च्यवनेनकृतौयज्ञेमिषतोमघवंस्यच ॥ १ ॥ शतानीकउवाच ॥ कथमिंद्रस्यमिषतःकृतौतौसोमपीतिनौ ॥ च्यवनेनहिदेवानांपश्यतांतद्वदस्वमे ॥ २ ॥ अहोमहत्तपस्तस्यच्यवनस्यमहात्मनः ॥ यदिंद्रस्यबलादेवदेवत्वंप्रापितावुभौ ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पुरातनयुगेसंध्यांपश्चिमायांनराधिप ॥ च्यवनोयोगमास्थायगंगाकूलेऽवसच्चिरम् ॥ ४ ॥ तत्रशर्यातिरायातःस्नातुमंतैःपुरैःसह ॥ स्नात्वाभ्यर्च्यपितॄन्देवान्गमनायोपचक्रमे ॥ ५ ॥ तत्रमूढंजनपदमपश्यत्पथिचेष्टनम् ॥ विण्मूत्रोत्सर्गसंरुद्धंज्योतिराक्षितनिष्क्रियम् ॥ ६ ॥ भ्रमंतंतत्रतत्रैवराजास्वबलमीक्ष्यवै ॥ उवाचदुर्मनाराजाअमात्यान्स्वान्पुरोगमान् ॥ ७ ॥ च्यवनस्याश्रमोयंहिनापरोध्यस्तुकेनचित् ॥ नचोवाचयदाकश्चित्तस्यराज्ञस्तुपृच्छतः ॥ ८ ॥ तदासुतासुकन्यास्यप्रोवाचपितरंवचः ॥ मयादृष्टंतुयत्तातसखिभिःसहकौतुकम् ॥ ९ ॥ तत्तेवच्मिनिबोधत्वंशृणुतातमहाद्भुतम् ॥ शिंजितारावबहुलाः कांचीनूपुरमेखलाः ॥ १० ॥ गायन्त्योविलपन्त्यश्चक्रीडन्त्यश्चात्रकानने ॥ कोकिलध्वनिमश्रौषंव्यक्ताव्यक्ताक्षरंकृशम् ॥ ११ ॥ सुकन्येह्येहिह्येहीतिवल्मीकाद्वाचमुद्गिरन् ॥ तत्रगत्वाद्भुतंतातपश्यामःकिलपावकौ ॥ १२ ॥ दीपाविवाचलशिखौभूयः कन्याउवाचह ॥ मयाचकौतुकात्तातकिमेतदित्यबुद्धितः ॥ १३ ॥ सूदितौदर्भसूच्यग्रैस्तत्तेजःसमुपारमत् ॥ तच्छ्रुत्वानृपतिस्त्रस्तस्तूर्णंतद्वनमागमत् ॥ १४ ॥ यत्रास्तेभार्गवःकष्टंवल्मीकांतर्गतोमुनिः ॥ गत्वासतत्रप्रोवाचप्रणिपत्यद्विजोत्तमम् ॥ १५ ॥ अपराधं

---

१ केवलमार्षोऽयं पाठः सर्वेषु पुस्तकेषु । २ मंत्रिपुरःसरः–इ०पा० । ३ अतिथीन्–इ०पा० । ४ धर्मेणामात्यान्पुरोहितपुरोगमान्–इ०पा० ।

[1]मयादेवतत्क्षमस्वनमोऽस्तुते ॥ सतंप्रोवाचनृपातिंमयाज्ञातंनराधिप ॥ १६ ॥ सुकन्यांमेप्रयच्छस्व[2]निर्वेशार्थींह्यहंनृप ॥ अनुक्रमन्सुकन्यांतुदत्वाराजन्सुखीभव ॥ १७ ॥ इत्युक्तःप्रददौराजासुकन्यामविचारयन् ॥ ततःस्वपुरमागम्यअवसत्सुचिरंसुखी ॥ ॥ १८ ॥ सुकन्यापिपतिंलब्ध्वासुप्रीताराधयत्तदा ॥ राजश्रियंपरित्यज्यचकुलाजिनधारिणी ॥ १९ ॥ गतेबहुतिथेकालेवसंतेसमुपस्थिते ॥ तपोद्योतितसर्वांगींरूपौदार्यगुणान्विताम् ॥ २० ॥ स्नातांस्वभार्यांच्यवनउवाचमधुराक्षरम् ॥ एह्येहिभद्रेभद्रंतेशयनीयंसमाश्रय ॥ २१ ॥ अपत्यंजनयस्वाद्यकुलद्वयविवर्धनम् ॥ एवमुक्तातुसाकन्याप्रांजलिः पतिमब्रवीत् ॥ २२ ॥ [3]नार्हस्यद्यसुकल्याणसंगमंस्थंडिलेऽसमे ॥ ममप्रियंकुरुष्वाद्यततोमामाह्वयस्वच ॥ २३ ॥ पितृगेहेयथातिष्ठंशयनीयेसुसंस्कृते ॥ बहुगौरिकवर्णाद्यैःश्वेतपीतारुणाकुले ॥ २४ ॥ वस्त्रालंकारगंधाद्यैस्तथात्वमपितत्कुरु ॥ आत्मानंवयसोपेतंरूपवंतंसुवर्चसम् ॥ २५ ॥ वस्त्रालंकारगंधाढ्यंपश्येयंयेनसादरम् ॥ सुकन्यायावचःश्रुत्वाच्यवनःप्राहदुर्मनाः ॥ २६ ॥ नमेऽस्तिवित्तंकल्याणिपितुस्तेऽस्तियथावने ॥ सकथंभूषयाम्यद्यसुरूपश्चकथंवद ॥ २७ ॥ प्रोवाचसापतिंभूयःप्रहसंतीकृतांजलिः ॥ वित्तंददावैलविलोरूपंवैरोचनोददत् ॥ २८ ॥ च्यवनःप्राहभार्यांतांन[4]करिष्येतपोव्ययम् ॥ एवमुक्तातपश्चोग्रंततापसुचिरंतदा ॥ २९ ॥ अथतत्रागतौवीरावश्विनौकालपर्ययात् ॥ दृष्टवंतौसुकन्यांतांदीप्त्यावैदेवतामिव ॥ ३० ॥ उपगम्योचतुस्तांतौकात्वंसुंदरिरूपिणी ॥ किमर्थमिहएकात्वंतिष्ठसेकस्तवाश्रयः ॥ ३१ ॥ सातावुवाचतन्वंगीशर्यातिदुहिताह्यहम् ॥ भर्ताचच्यवनोमह्यंकौचवांमेतथोच्यताम् ॥ ३२ ॥ ऊचतुश्चाश्विनौदेवावावांविद्धिनृपात्मजे ॥ किंकरिष्यसितेनत्वंजीर्णेनचकृशेनच ॥ ३३ ॥ आवयोर्वृणुभर्तारमेकमेवयमिच्छसि ॥ [5]सात्वब्रवीच्चमामैवंवक्तुमर्हौदिवौकसौ ॥ ३४ ॥ भर्तारमनुरक्तांगीयथास्वाहाविभावसोः ॥ अश्विनावूचतुः ॥ आयातुचविशत्वद्यच्यवनोवैष्णवीजलम् ॥ ३५ ॥ ततोनौमध्यगंह्येकंवृणी

१ कृतमिति शेषः । मयेति कन्यायांस्वत्वाभिमानात् । परिवारकृतस्यापि कर्मणः स्वामिन्यारोपस्य सार्वत्रिकत्वात् । २ निर्वेशं गच्छ वै नृप-इ०पा० । ३ नार्हसे ह्यद्य कल्याण आह्वानं स्थंडिले मम-इ० पा० । ४ तत्करिष्ये तपोव्ययात्-इ० पा० । ५ तत्वज्ञा-इ० पा० ।

प्वान्यंयमिच्छसि ॥ तावब्रूतांसुकन्यांतुगत्वापृच्छस्वकंपतिम् ॥ ३६ ॥ तंचपृष्ट्वापुनश्चात्रागच्छनौसंनिधौपुनः ॥ आवामत्रैवतिष्ठा
वोयावदागमनंतव ॥ ३७ ॥ सागत्वाप्राहभर्तारमश्विनावेवमूचतुः ॥ रूपवंतंचभर्तारंकरिष्यामोयमिच्छसि ॥ ३८ ॥ अथमध्यगतं
ह्येकंभर्तृत्वेनवरिष्यसि ॥ एवमस्त्वितितांप्राहसभार्यांच्यवनस्त्वरन् ॥ ३९ ॥ सातंगृह्यजगामाशुयत्रतौभिषजावुभौ ॥ सतावुवाच
च्यवनोयथोक्तंभवतोर्वचः ॥ ४० ॥ कुरुतंह्यश्विनौक्षिप्रंसुकन्याचेप्सितंवृणोत् ॥ तौतंसंगृह्यगंगायांप्रविष्टौमुनिनासह ॥ ४१ ॥ मुहू
र्तात्तुसमुत्तिष्ठन्नृपतश्चश्रियावृताः ॥ शोभेतेस्ममहाबाहोकमुद्धिग्यतपोयुताः ॥ ४२ ॥ कल्पादौकलशेयद्वत्कंजाक्षव्योमवेधसः ॥ उद
कादुत्थितास्तस्मात्सर्वेतेसमरूपकाः ॥ ४३ ॥ सुकन्यातुततोदृष्ट्वाभर्तारंदेवरूपिणम् ॥ हर्षेणमहताविष्टानचतंवेदभारत ॥ ४४ ॥
समकायाःसमवयःसमरूपाःसमश्रियः ॥ वस्त्रालंकारसदृशान्दृष्ट्वाचिंतागताचिरम् ॥ ४५ ॥ सांचिंतयित्वासुचिरंवैद्यदेवावुवाचह ॥ बी
भत्सोपिमयाभर्तापरित्यक्तोनकर्हिचित् ॥ भवद्भिरात्मसदृशंकथंत्यज्यवृणेपरम् ॥ ४६ ॥ तस्मात्तमेवभर्तारंप्रयच्छध्वंदिवौकसः ॥
तयासबहुमानंतौप्रांजलिःप्रार्थितौतदा ॥ देवचिह्नानिस्वान्येवधारयन्तौसुपूजितौ ॥ ४७ ॥ सुकन्यानिपुणंतौतुसुनिरीक्ष्यचविह्वला ॥
नरजोननिमेषोवैनस्पृशेतेधरांपदे ॥ ४८ ॥ अयंचसरजोम्लानोभूमिमाश्रित्यतिष्ठति ॥ निमेषंचैवतस्यैवज्ञात्वावैच्यवनोवृतः ॥ ४९ ॥
च्यवनेवृतेसुकन्ययापुष्पवृष्टिःपपातह ॥ देवदुंदुभयश्चैवप्रावाद्यंतअनेकशः ॥ ५० ॥ ततस्तुच्यवनस्तुष्टोदिव्यरूपधरस्तदा ॥ उवा
चतौतुसुप्रीतअश्विनौकिंकरोमिवाम् ॥ ५१ ॥ भार्यादत्ताकृतंरूपंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ उपकारंवरिष्ठंयोनकरोत्युपकारिणः ॥ ५२ ॥
एकविंशत्सगच्छेच्चनरकाणिक्रमेणवै ॥ तस्मादहंवरिष्ठंवैकरिष्येऽहममानुषम् ॥ ५३ ॥ उपकारंभवद्भ्यांतुप्रीतःकुर्यांसुनिश्चितम् ॥ य
ज्ञभागफलंदद्यांयद्देवेष्वपिदुर्लभम् ॥ ५४ ॥ एवमुक्त्वातुदेवेशौविससर्पमहामुनिः ॥ आजगामाश्रमंपुण्यंसहभार्योमुदान्वितः ॥ ५५ ॥
अथशुश्रावशर्यातिश्च्यवनंदेवरूपिणम् ॥ जगामचमहातेजाद्रष्टुंमुनिवरंवशी ॥ ५६ ॥ तंदृष्ट्वाप्रणिपत्यादौप्रतिपूज्ययथार्हतः ॥ सुकन्यांतु

१ इदम्–इ० पा० । २ अडभाव आर्षः । ३ कृतम्–इ० पा० ।

ततोहृष्टाप्रणिपत्याभिनंद्यच ॥ ५७ ॥ सस्वजेमूर्ध्निआघ्रायततोत्संगंसमानयत् ॥ सातस्याःसस्वजेप्रेम्णाआनंदाश्रुपरिप्लुता ॥ ५८ ॥
संस्थाप्यतांमुदायुक्तोनृपतिःसहभार्यया ॥ भूयोब्रवीत्सुसंतुष्टंच्यवनस्तंनराधिपम् ॥ ५९ ॥ संभारंकुरुयज्ञार्थंयाजयिष्येनराधिप ॥ एव
मुक्तःसनृपतिःप्रणिपत्यमहामुनिम् ॥ ६० ॥ जगामस्वपुरंहृष्टोयज्ञार्थंयत्नमाचरत् ॥ सप्रेष्यान्प्रेषयन्क्षिप्रंयज्ञार्थंद्रव्यमाहरत् ॥ ६१ ॥
मंत्रिपुरोहिताचार्यानानयामाससत्वरम् ॥ समानीतेषुसर्वेषुतेषुद्रव्येषुभारत ॥ ६२ ॥ आजगामविशुद्धात्माच्यवनःसहभार्यया ॥ सपूजि
तश्चशुश्रावमहांतंत्यागमौजसम् ॥ ६३ ॥ अन्यैश्चबहुभिःसार्द्धमत्र्यंगिरसभार्गवैः ॥ प्रवर्तितेमहायज्ञेयजमानेनृपोत्तमे ॥ ६४ ॥ ऋत्विक्त्व
कर्मनिरतेहूयमानेहुताशने ॥ आहूताःस्वागताःसर्वेभागार्थंत्रिदिवालयाः ॥ ६५ ॥ यज्ञभागेप्रवृत्तेतुशास्त्रोक्तेतुविधानतः ॥ आगताव
श्विनौतत्रआहूतौच्यवनेनतु ॥ ६६ ॥ आह्वानेक्रियमाणेतुअश्विभ्यांतुतदानृप ॥ प्रोवाचेंद्रोऽथच्यवनंनैतौभागान्वितौकुरु ॥ ६७ ॥ देवा
नांभिषजावेतौनभागार्हौनदैवतौ ॥ च्यवनस्त्विंद्रमाहेदंदेवौह्येतावुभावपि ॥ ६८ ॥ ममोपकारिणावेतौदास्येभागंनसंशयः ॥ ततोह्युवाच
सक्रोधःसशक्रश्च्यवनंरुषा ॥ ६९ ॥ विप्रर्षेप्रहरिष्यामियदिभागंप्रयच्छसि ॥ एवमुक्तस्तुविप्रर्षिर्नचोवाचापिकिंचन ॥ ७० ॥ भागौददौ
चसोऽश्विभ्यांस्रुवमुद्यम्यमंत्रतः ॥ अथउद्यम्यभिदुरंमोक्तुकामोदिवस्पतिः ॥ ७१ ॥ स्तंभितश्च्यवनेनाथसवज्रःसनराधिप ॥ सस्तंभयि
त्वात्विंद्रंतुभागंदत्त्वाश्विनोर्वशी ॥ ७२ ॥ समापयामासतदायज्ञकर्मयथार्थवत् ॥ कंजजोऽथाजगामाशुआहचच्यवनंतदा ॥ ७३ ॥ उत्तंभ्य
तामयंलेखोभागश्चास्त्वाश्विनोरिह ॥ तथेंद्रस्तमुवाचेदंच्यवनंप्रीतमानसः ॥ ७४ ॥ जानामिशक्तितपसश्च्यवनेहतवोत्तमाम् ॥
स्थापनार्थंहितपसस्तवएतत्कृतंमया ॥ ७५ ॥ अद्यप्रभृतिभागोस्तुदेवत्वंचाश्विनोस्तथा ॥ यस्त्विमांतपसःख्यातिंत्वदीयांवैपठिष्यति
॥ ७६ ॥ शृणुयाद्वापिशुद्धात्मातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ विरोचनसदोगत्वागत्वापुष्पसदस्तथा ॥ ७७ ॥ कालेथवामदेवस्यमुंजकेशसदस्तथा
॥ यौवनयुक्तःसक्रीडंस्तिष्ठतीतिनसंशयः ॥ ७८ ॥ एवमुक्त्वाजगामाशुदेवःस्वभवनंवशी ॥ च्यवनोऽपिसभार्योवैशर्यातिश्चाश्रमंगतः
॥ ७९ ॥ अथापश्यद्विमानाभंभवनंदेवनिर्मितम् ॥ शय्यासनवरैर्जुष्टंसर्वकामसमृद्धिमत् ॥ ८० ॥ उद्यानवापिभिर्जुष्टंदेवेंद्रेण

समाहृतम् ॥ गोखंडसन्निभंरेजेगृहंतद्धुविदुर्लभम् ॥ ८१ ॥ सुभूषणानिदिव्यानिरत्नवंतिमहांतिच ॥ अरजांसिचवस्त्राणिदिव्यप्रावरणानिच ॥ ८२ ॥दृष्ट्वातत्सर्वमखिलंसहपत्न्यामहामुनिः ॥ मुदंपरामिकांलेभेइंद्रंचप्रशशंसह॥८३॥एवमिष्टातिथिरियंद्वितीयाअश्विनोर्नृप॥ देवत्वंयज्ञ भागंचसंप्राप्ताविहभारत ॥ ८४ ॥ उपोष्याविधिनायेनतंशृणुष्वनराधिप ॥ रूपंसुरूपंयोवांछेद्वितीयायांनराधिप ॥ ८५ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षस्यद्वितीयायांनराधिप ॥ पुष्पाहारोवर्षमेकंभवेत्सनियतात्मवान् ॥ ८६ ॥ कालप्राप्तानियानिस्युर्हविष्यंकुसुमा नितु॥भुंजीयात्तानिदत्त्वातुब्राह्मणेभ्योनराधिप॥८७॥सौवर्णरौप्यपुष्पाणिअथवाजलजानिच॥व्रतांतेतस्यसंतुष्टौदेवौत्रिभुवनेऽश्विनौ ॥ ८८॥ ददतुःकामगंदिव्यंविमानमतितेजसम् ॥ सुचिरंदिविनारीभिर्लोकेऽसौरमतेश्विनोः ॥ ८९ ॥ इहचागत्यकल्पांतेजातोविप्रःपुरस्कृतः ॥ वेदवेदांगविदुषःसप्तजन्मांतराण्यसौ ॥ ९० ॥ जातोजातोभवेद्विद्वान्ब्राह्मणोसौकृतेयुगे ॥ दातायज्ञपतिर्वाग्मीआधिव्याधिविवर्जितः ॥९१॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतःसहपत्न्याऽवसाच्चिरम् ॥ मध्यदेशेसुनगरेधार्मिष्ठोराज्यभाग्भवेत् ॥ ९२ ॥ इत्येषाकथितातुभ्यंद्वितीयापुष्पसंज्ञिता ॥ फलसंज्ञातथान्यास्यात्सुतेवैभुंजकेशिनि ॥ ९३ ॥ सुष्ठुपुण्यापापहराविष्टरश्रवसःप्रिया ॥ अशून्यशयनालोकेप्रख्याताकुरुनंदन ॥ ९४ ॥ तामुपोष्यनरोराजञ्छ्रद्धाभक्तिपुरस्कृतः ॥ ऋद्धिंवृद्धिंश्रियंवाथभार्ययासहमोदते ॥ ९५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रा र्धसंहितायांद्वितीयाकल्पेशर्यात्याख्यानेपुष्पद्वितीयावर्णनंनामैकोनविंशोध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ ब्रूहिमेद्वि जशार्दूलद्वितीयांफलसंज्ञिताम् ॥ यामुपोष्यनरोयोषिद्वियोगंनेहगच्छति ॥ १ ॥ पत्न्यानरोमुनिश्रेष्ठभार्याचपतिनासह ॥ तामहंश्रोतुमिच्छामिविधवास्त्रीनजायते ॥ २ ॥ उपोषितेनयेनार्यपत्न्याचसहितोनरः ॥ तन्मेब्रूहिद्विजश्रेष्ठश्रेयोऽर्थंनरयोषिताम् ॥ ३ ॥ येनमेकौतुकंब्रह्मञ्छ्रुत्वापूर्वंप्रसर्पति ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अशून्यशयनांनामद्वितीयांशृणुभारत ॥ ४ ॥ यामुपोष्यनवैधव्यंस्त्री प्रयातिनराधिप ॥ पत्नीवियुक्तश्चनरोनकदाचित्प्रजायते ॥ ५ ॥ शेतेजगत्पतिःकृष्णःश्रियासार्धंयदानृप ॥ अशून्यशयनानामतदा

१ कांचनानि तु-इ०पा० । २ तुनगरे-इ०पा० ।

ग्राह्याहिसातिथिः ॥ ६ ॥ कृष्णपक्षेद्वितीयायांश्रावणेमासिभारत ॥ इममुच्चारयेत्स्नातःप्रणम्यजगतःपतिम् ॥ ७ ॥ श्रीवत्सधारिणंदेवं भक्त्याभ्यर्च्यश्रियासह ॥ श्रीवत्सधारिञ्छ्रीकांतश्रीवत्सश्रीपतेऽव्यय ॥ ८ ॥ गार्हस्थ्यंमाप्रणाशंमेयातुधर्मार्थकामदम् ॥ गावश्चमाप्रणश्यंतुमाप्रणश्यंतुमेजनाः ॥ ९ ॥ जामयोमाप्रणश्यंतुमत्तोदांपत्यभेदतः ॥ लक्ष्म्यावियुज्यतेदेवनकदाचिद्यथाभवान् ॥ १० ॥ तथा कलत्रसंबंधोदेवमामेवियुज्यताम् ॥ लक्ष्म्यानशून्यंवरदयथातेशयनंसदा ॥ ११ ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथातुमधुसूदन ॥ एवंप्रसाद्य पूजांचकृत्वालक्ष्म्यास्तथाहरेः ॥ १२ ॥ फलानिदद्याच्छायायामभीष्टानिजगत्पतिम् ॥ नक्तंप्रणम्यायतनेहविर्भुंजीतवाग्यतः ॥ १३ ॥ ब्राह्मणायद्वितीयेऽह्निशक्त्यादद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ कानितानिअभीष्टानिकेशवस्यफलानितु ॥ १४ ॥ योज्यानिशयनेविप्रदेवदेवस्यकथ्यताम् ॥ किंचदानंद्वितीयेऽह्निदातव्यंब्राह्मणस्यतु ॥ १५ ॥ भक्तैर्नरैर्द्विजश्रेष्ठदेवदेवस्यशक्तितः ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ यानितत्रमहाबाहोकालेसंतिफलानितु ॥ १६ ॥ मधुराणिसुतीव्राणिनचापिकटुकानितु ॥ दातव्यानिनृपश्रेष्ठ स्वशक्त्याशयनेनृप ॥ १७ ॥ मधुराणिप्रदत्तानिनरोवल्लभतांव्रजेत् ॥ योषिच्चकुरुशार्दूलभर्तुर्वल्लभतामियात् ॥ १८ ॥ तस्मात्कटु कतीव्राणिस्त्रीलिंगानिविवर्जयेत् ॥ खर्जूरमातुलिंगानिश्वेतेनाशिरसासह ॥ १९ ॥ फलानिशयनेराजन्यज्ञभागहरस्यतु ॥ देयानिकुरुशार्दूलस्वशक्त्यासुंजकेशिने ॥ २० ॥ एतान्येवतुविप्रस्यगांगेयसहितानितु ॥ द्वितीयेऽह्निप्रदेयानिभक्त्याशक्त्याचभारत ॥ २१ ॥ वासोदानंतथाधान्यफलदानसमन्वितम् ॥ गांगेयस्यविशेषेणधान्यदानंप्रचक्षते ॥ २२ ॥ एवंकरोतियःसम्यङ्नरोमासचतुष्टयम् ॥ ततोजन्मत्रयंवीरगृहभंगोनजायते ॥ २३ ॥ अशून्यशयनश्चासौधर्मकामार्थसाधनः ॥ भवत्यव्याहतैश्वर्यःपुरुषोनात्रसंशयः ॥ २४ ॥ नारीचराजन्धर्मज्ञाव्रतमेतद्यथाविधि ॥ याकरोतिनसाशोच्याबंधुवर्गस्यजायते ॥ २५ ॥ वैधव्यंदुर्भगत्वंचभर्तृत्यागंचसत्तम ॥ नाप्नोतिजन्मत्रितयमेतच्चीर्त्वामहाव्रतम् ॥ २६ ॥ अदत्वाकटुकानीहफलानिकुरुनंदन ॥ खर्जूरमातुलिंगानिबृहत्फलशिरांसिच ॥ २७ ॥ दत्त्वाद्विजे

भ्योराजेंद्रमधुराणिपराणिच ॥ तस्मात्स्वशक्त्यायत्तेनदेयानिमधुराणिच ॥ २८॥ इत्येषाकथिताराजन्द्वितीयातिथिरुत्तमा ॥ यामुपो ष्यनरोराजन्वृद्धिंवृद्धिंतथाव्रजेत् ॥ २९ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ भवताकथितेयंवैद्वितीयातिथिरुत्तमा ॥ अश्विभ्यांद्विजशार्दूल कथमस्यांजनार्दनः ॥ ३० ॥ संपूज्यःफलसंज्ञायांकथितःपद्मयासह ॥ तदत्रकौतुकंमह्यंसुमहज्जायतेद्विज ॥ ३१ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच॥ ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथावदसिभारत ॥ अश्विनोर्वैतिथिरियंकिंतुवाक्यंनिबोधमे ॥ ३२ ॥ अशून्यशयनादत्ताविष्णोरमिततेजसः ॥ अश्विभ्यां कुरुशार्दूलप्रीतयेमुंजकेशिनः ॥ ३३ ॥ तावेवकुरुशार्दूलपूज्येतेऽत्रमहीपते ॥ नासत्यौभगवान्विष्णुर्दत्तश्चश्रीर्विभाव्यते ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायांद्वितीयाकल्पसमाप्तौविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पति व्रतापतिप्राणापतिशुश्रूषणेरता ॥ एवंविधापियाप्रोक्ताशुचिःसंशोभनंसती ॥ १ ॥ सोपवासातृतीयांतुलवणंपरिवर्जयेत् ॥ सागृह्णा तिचवैभक्त्याव्रतमामरणांतिकम् ॥ २ ॥ गौरीददातिसंतुष्टारूपंसौभाग्यमेवच ॥ लावण्यंललितंहृद्यंश्लाघ्यंपुंसांमनोरमम् ॥ ३ ॥ पुंसोम नोरमानारीभर्तानार्यामनोरमः ॥ गौरीव्रतेनभवतिराजँल्लवणवर्जनात् ॥ ४ ॥ इदंव्रतंप्रतिविभोधर्मराजस्यशृण्वतः ॥ उमयाचपुरा प्रोक्तंयद्वाक्यंतन्निबोधमे ॥ ५ ॥ मयाव्रतमिदंसृष्टंसौभाग्यकरणंनृणाम् ॥ मर्त्येतुनियतानारीव्रतमेतच्चरिष्यति ॥ ६ ॥ सहभर्त्रास मोदिष्येद्यावद्भर्ताहरोमम ॥ याचकन्यानभर्तारंविंदतेशोभनासती ॥ ७ ॥ सात्विदंव्रतमुद्दिश्यभवेदक्षारभोजना ॥ मच्चित्तामन्मनाः कुर्यान्मद्भक्तामत्परिग्रहा ॥ ८ ॥ गौरींसंस्थाप्यसौवर्णींगंधालंकारभूषिताम् ॥ वस्त्रालंकारसंवीतांपुष्पमंडलमंडिताम् ॥ ९ ॥ लवणंगुडं घृतंतैलंदेव्यैशक्त्यानिवेदयेत् ॥ कटुखंडंजीरकंचपत्रशाकंचभारत ॥ १० ॥ गुडघृष्टांस्तथापूपान्खंडवेष्टांस्तथानृप ॥ ब्राह्मणेव्रतसं पन्नेप्रदद्यात्सुबहुश्रुते ॥ ११ ॥ शुक्लपक्षेसदादेयायथाशक्त्याहिरण्मयी ॥ धनहीनेतुभक्त्याचमधुवृक्षमयीनृप ॥ १२ ॥ अर्च्यांनित्यंसंनि धानात्तत्रगौरीनसंशयः ॥ अक्षारलवणंरात्रौभुंक्तेचैवसुवाग्यता ॥ १३ ॥ गौरीसन्निहितानित्यंभूमौप्रस्तरशायिनी ॥ एवंनियमयुक्तस्य

---

१ अतुलतेजसः-इ०पा० । २ अशनम्-इ०पा० । ३ तथा खंडम्-इ०पा० । ४ शक्त्या-इ०पा० । ५ स्वास्तरशायिनी-इ०पा० ।

देव्यायत्तसमुदाहृतम् ॥ १४ ॥ तच्छृणुष्वमहाबाहोकथ्यमानंमहाफलम् ॥ भर्तारंतुलभेत्कन्यायंवांछतिमनोनुगम् ॥ १५ ॥ सुचिरंसहवै भर्त्राक्रीडयित्वाइहैवसा ॥ संततिंचप्रतिष्ठाप्यसहतेनैवगच्छति ॥ १६ ॥ हैलिलोकंचन्द्रलोकंलोकंचित्रशिखंडिनः ॥ गत्वायातिसदोराजन्वामदेवस्यभारत ॥ १७ ॥ विधवातुयदाराजन्देव्याव्रतंपरायणा ॥ भर्तारंनियतानित्यंसदार्चनपरायणा ॥ १८ ॥ इहचोत्सृज्यदेहंस्वंदृष्ट्वाहरिपुरेप्रियम् ॥ आक्षिप्ययमदूतेभ्यःसहभर्त्रारमेदिवि ॥ १९ ॥ वर्षकोटिंदशगुणांरमित्वासाइहागता ॥ भर्त्रासहैवपूर्वोक्तंलभते फलमीप्सितम् ॥ २० ॥ इंद्राण्यापिव्रतमिदंपुत्रार्थिन्यानराधिप ॥ लब्धःपुत्रोव्रतस्यांतेजयंतोनामनामतः ॥ २१ ॥ अरुंधत्यातथाचीर्णंवसिष्ठप्रीतिकामतः ॥ दृश्यतेदिविचाद्यापिवसिष्ठस्यसमीपतः ॥ २२ ॥ रोहिण्यालवणत्यागात्सपत्नीगणमर्दनम् ॥ लब्धंदेव्याःप्रसादेनसौभाग्यंचलंदिवि ॥ २३ ॥ इत्येषातिथिरित्येवतृतीयालोकपूजिता ॥ सदाविशेषतःपुण्यावैशाखेमासियाभवेत् ॥ २४ ॥ पुण्याभाद्रपदेमासिमाघेप्येवंनसंशयः ॥ माघेभाद्रपदेचापिस्त्रीणांधन्याप्रचक्षते॥२५॥साधारणीतुवैशाखेसर्वलोकस्यभारत ॥ माघमासेतृतीयायांगुडस्यलवणस्यच ॥ २६ ॥ दानंश्रेयस्करंराजन्स्त्रीणांचपुरुषस्यच ॥ गुडेनतुष्यतेदत्तोलवणेनतुविश्वभूः ॥ २७ ॥ गुडपूपास्तुदातव्यामासिभाद्रपदेतथा ॥ तृतीयायांतुमाघस्यवामदेवस्यप्रीतये ॥ २८ ॥ वारिदानंप्रशस्तंस्यान्मोदकानांचभारत ॥ वैशाखेमासिराजेंद्रतृतीयाचंदनस्यच ॥ २९ ॥ वारिणातुष्यतेवेधामोदकैर्भीमएवहि ॥ दानात्तुचंदनस्येहकंजजोनात्रसंशयः ॥ ३० ॥ यास्तेषांकुरुशार्दूलवैशाखेमासिवैतिथिः ॥ तृतीयासाऽक्षयालोकेगीर्वाणैरभिनंदिता ॥ ३१ ॥ आगतेयंमहाबाहोभूरिचंद्रंवसुव्रता ॥ कलधौतंतथान्नंचघृतंचापिविशेषतः ॥ ३२ ॥ यद्यद्दत्तंत्वक्षयंस्यात्तेनेयमक्षयास्मृता ॥ यत्किंचिद्दीयतेदानंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ३३ ॥ तत्सर्वमक्षयंस्याद्वैतेनेयमक्षयास्मृता ॥ योऽस्यांददातिकरकान्वारिबीजसमन्वितान् ॥ ३४ ॥ सयातिपुरुषोवीरलोकंवैहेममालिनः ॥ इत्येषाकथितावीरतृतीयातिथिरुत्तमा ॥ ३५ ॥ यामुपोष्यनरोराजन्नृद्धिंवृद्धिंश्रियंभजेत् ॥ ३६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायांतृतीयाकल्पविधिवर्णनंनामैकाविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ चतुर्थ्यांतुसदाराजान्निराहारव्रतान्वितः ॥ दत्वातिलान्नंविप्रस्यस्वयंभुंक्तेतिलौदनम् ॥ १ ॥

१ नतिपरायणा–इ०पा० । २ धर्मम्–इ०पा० । ३ सर्वकामफलप्रदम्–इ०पा० । ४ सर्वकामार्थसिद्धये–इ०पा० । ५ अस्यां दत्तम्–इ०पा० ।

वर्षद्वयेसमाप्तिर्हिव्रतस्यतुयदाभवेत् ॥ विनायकस्तस्यतुष्टोददातिफलमी[1]हितम् ॥ २ ॥ यातिभाग्यनिवासंहिक्रीडतेविभवैःसह ॥
इहचागत्यपुण्यांतेदिव्योदिव्यवपुर्यशी ॥ ३ ॥ मतिमान्धृतिमान्वाग्मीभाग्यवान्का[2]मकारवान् ॥ असाध्यान्यपिसाध्येद्दक्षणा
देवमहांत्यपि ॥ ४ ॥ हस्त्य[3]श्वरथसंपन्नः पत्नीपुत्रसहायवान् ॥ राजाभवतिदीर्घायुःसतजन्मान्यसौनृप ॥ ५ ॥ एतद्ददातिसंतुष्टो
वि[4]घ्नहंताविनायकः ॥ शतानीकउवाच ॥ विघ्नंकस्यकृतंतेनयेनविघ्नविनायकः ॥ ६ ॥ एतद्वदस्वविघ्नेशविघ्नकारणमद्यमे ॥ सुमंतु
रुवाच ॥ कौमारेलक्षणेपुंसांस्त्रीणांचसुकृतेकृते ॥ ७ ॥ विघ्नंचकारविघ्नेशोगांगेयस्यविनायकः ॥ तत्तुविघ्नंविदित्वासौ कार्तिकेयोरुषान्वि
तः ॥ ८ ॥ उत्कृष्यदंतंतस्यास्याद्धंतुंतंचसमुद्यतः ॥ निवार्यापृच्छ्यदेवेशोरोषःकार्यःकुतस्त्वया ॥ ९ ॥ तंचाचख्यौसपित्रे
वैकृतपूरुषलक्षणम् ॥ तत्रविघ्नंकृतेमह्यंयोषितानांचलक्षणम् ॥ १० ॥ अथोवाचमहादेवःप्रहसन्स्वसुतंकिल ॥ ममकिंलक्षणंपुत्रपश्य
सेत्वंवदस्वमे ॥ ११ ॥ सचोवाचकरेतुभ्यंकपालंद्विजलक्षितम् ॥ अविचारेणसंस्थाप्यंकपालीतेनचोच्यसे ॥ १२ ॥ सतल्लक्षणमा
दायसमुद्रेप्राक्षिपद्रुषा ॥ अथदेवसमाजेवैप्रवृत्तेब्रह्मरुद्रयोः ॥ १३ ॥ अहंज्यायानहंज्यायान्विवादोऽभूत्तयोर्द्वयोः ॥ तवसंभूत्यभिज्ञोऽस्ति
मांतुवेदनकश्चन ॥ १४ ॥ एवंशिवेऽतिब्रुवतिब्रह्मणःपंचमंशिरः ॥ मुक्ताट्टहासंप्रोवाचत्वामहंवेदिताभव ॥ १५ ॥ एवंब्रु
वंतंरुद्रेणब्राह्मंहयशिरोमहत् ॥ नखाग्रेणनिकृत्तंचतस्यैवचकरेस्थितम् ॥ १६ ॥ करस्थेनैवतेनासावागच्छद्यत्रयोहरिः ॥ तपस्तेपेतदामे
रौतत्रासौभगवान्वशी ॥ १७ ॥ कृत्तेहयशिरेतस्मिन्स्थानात्तस्मात्तुब्रह्मणः ॥ रोषाद्विनिःसृतस्त्वन्यःपुरुषःश्वेतकुंडली ॥ १८ ॥
कवचीसशिरस्कश्चसशरःसशरासनः ॥ अनिर्देश्यवपुःस्रग्वीकिंकरोमिसचाब्रवीत् ॥ १९ ॥ अथोवाचरुषाब्रह्माहन्यतांससुदुर्मतिः ॥
सतुमार्गेणरुद्रस्यआगच्छत्तुंडतोद्रुतम् ॥ २० ॥ रुद्रोपिविष्णुतेजोभिःप्रविष्टःसत्वाधिष्ठितः ॥ सप्रविश्यतदापश्यत्तपंतंचोत्तमंतपः ॥ २१ ॥
हरोनारायणंदेवंवैकुंठमपराजितम् ॥ हरंदृष्ट्वाथसंप्राप्तंकार्यंचास्यविचिंतयच ॥ २२ ॥ उवाचशूलिनंदेवोभुजंशूलेनमेभिंद ॥ सविभेदमहाते

१ ईप्सितम्–इ०पा० । २ लभते यशः–इ०पा० । ३ हस्त्यन्नस्वार्थसंपन्नः–इ०पा० । ४ विघ्नहर्ता–इ०पा० ।

जाम्रुजंशूलेनतंहरः ॥ २३ ॥ शूलभेदादसृगूर्ध्वंजगामावृत्यरोदसी ॥ विनिवृत्यततःपश्चात्कपालेनिपपातह ॥ २४ ॥ असृक्कपालेपतितंप्र
दशिन्याव्यवर्द्धयत् ॥ यदाहिविनिवृत्तिःस्यादेवस्यरुधिरंप्रति॥२५॥तदातुविसृजेत्तोयंसकृत्वावारुणींतनुम्॥तोयेप्रवृत्तेऽसृग्भूतेकपालेयत्रत
च्छिरः॥२६॥ कपालेतुप्रदेशिन्यारुद्रोऽसौरुधिरेसृजत् ॥ आमुक्तकवचंरक्तंरक्तकुंडलिनंनरम् ॥२७॥ अथोवाचभवंदेवंकिंकरोमीतिमानद ॥
असावपिससर्जाथश्वेतकुंडलिनंनरम् ॥ २८ ॥ तावुभौसमयुध्येतांधनुःप्रवरधारिणौ ॥ यथाराजन्बलीयांसौकुजकेतूयुगात्यये
॥ २९ ॥ तयोस्तुयुध्यतोरेवंसंवर्तश्चाधिकोगतः ॥ नचादृश्यतविजयएकस्यापितदातयोः ॥ ३० ॥ अथांतरिक्षेतौदृष्ट्वावाग्रुवाचा
शरीरिणी ॥ अवतारोऽथभवितायुवयोर्हिमयासह ॥ ३१ ॥ भारापनोदः कर्त्तव्यःपृथिव्यर्थैस्सुरैःसह ॥ तदाश्रयौहिभवितादेवकार्या
र्थसिद्धये ॥ ३२ ॥ भूलोकभावंनिर्धूयभूयोगंतासुरालयम् ॥ एवमुक्त्वातुवैकुंठोददावेकंरवेस्तदा ॥ ३३ ॥ श्वेतकुंडलिनंदत्तं
जग्राहरविर्मुदा ॥ इंद्रस्यापिततश्चान्यंरक्तकुंडलिनंददौ ॥ ३५ ॥ जग्राहचमुदायुक्तइंद्रःस्वंचपुरंययौ ॥ गतौरवींद्रौप्रगृह्यपुरुषौक्रोध
संभवौ ॥ ३५ ॥ अथोवाचतदारुद्रंदेवःकमलसंस्थितः ॥ गच्छत्वमपिकापालेकपालव्रतचर्यया ॥ ३६ ॥ अवतारोत्रतस्यास्य
मर्त्यलोकेभविष्यति ॥ येचव्रतंत्वदीयंवैधारयिष्यंतिमानवाः ॥ ३७ ॥ नतेषांदुर्लभंकिंचिद्भवितेहपरत्रच ॥ एवंसंलप्यबहुशः
सुमुखंप्रतिनंद्यच ॥ ३८ ॥ आहूयचसमुद्रंसप्रत्युवाचाविचारयन् ॥ कुरुष्वाभरणंस्त्रीणां[2]लक्षणंयद्विलक्षणम् ॥ ३९ ॥ कार्त्तिकेयेन
यत्प्रोक्तंतद्वदस्वाविचारयन् ॥ सचाहममनाम्नेदंभवेत्पुरुषलक्षणम् ॥ ४० ॥ देवेनतत्प्रतिज्ञातमेवमेतद्भविष्यति ॥ कार्तिकेयेनया
त्प्रोक्तंतद्वदस्वाविचारयन् ॥ ४१ ॥ प्रयच्छास्यविषाणंवैनिष्कृष्टंयत्त्वयाऽधुना ॥ अवश्यमेवतद्भूतंभवितव्यंतुकस्यचित् ॥ ४२ ॥
ऋतेविनायकंतद्वैदैवयोगान्नकामतः ॥ गृहाणएतत्सामुद्रंयत्त्वयापरिकीर्तितम् ॥ ४३ ॥ स्त्रीपुंसोर्लक्षणंश्रेष्ठंसामुद्रमितिविश्रुतम् ॥
इमंचसविषाणंवैकुरुदेवाविनायकम् ॥ ४४ ॥ अथोवाचचदेवेशंबाहुलेयःसमत्सरम् ॥ विषाणंदाम्निचास्याहंतववाक्यान्नसंशयः ॥ ४५ ॥

१ दृष्ट्वा-इ०पा० । २ स्त्रीणां च पुरुषाणां च-इ०पा० ।

यदात्वयंविषाणंचमुक्त्वातुविचरिष्यति ॥ तदाविषाणमुक्तःसन्भस्मएतंकरिष्यति ॥ ४६ ॥ एवमस्त्वितितंचोक्त्वाविषाणंतत्करेददौ ॥ विनायकस्यदेवेशः कार्तिकेयमतोस्थितम् ॥ ४७ ॥ सविषाणकरोद्यापिदृश्यतेप्रतिमानृप ॥ व्योमसूनोर्महाबाहोर्विघ्नंकर्तुंमहात्मनः ॥ ४८ ॥ एतद्रहस्यंदेवानांमयातेसमुदाहृतम् ॥ यत्रदेवोनवैवेददेवानांभुविदुर्लभम् ॥ ४९ ॥ मयाप्रसन्नेनतवगुह्यमेतदुदाहृतम् ॥ कथितंतिथिसंयोगेविनायककथामृतम् ॥ ५० ॥ यइमंश्रावयेद्विद्वान्ब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ क्षत्रियांश्चस्ववृत्तिस्थान्विट्शूद्रांश्चगुणान्वितान् ॥ ५१ ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचिदिहचामुत्रविद्यते ॥ नचदुर्गतिमाप्नोतिनचयातिपराभवम् ॥ ५२ ॥ निर्विघ्नंसर्वकार्याणिसाधयेन्नात्रसंशयः ॥ ऋद्धिंवृद्धिंश्रियंचापिविंदेतभरतोत्तम ॥ ५३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायांचतुर्थीकल्पवर्णनंनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ केनायंभीमजोविप्रप्रमथाधिपतिःकृतः ॥ भर्तृत्वेचापिविघ्नानामधिकारीकथंबभौ ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रयदर्थंविघ्नकारकः ॥ यैर्वापिविघ्नकरणैर्नियुक्तोऽपिविनायकः ॥ २ ॥ तत्तेवच्मिमहाबाहोशृणुष्वैकमनाधुना ॥ आद्येकृतयुगेवीरप्रजासर्गमवापह ॥ ३ ॥ दृष्ट्वाकर्माणिसिद्धानिविनाविघ्नेनभारत ॥ अथक्लेशांप्रजांदृष्ट्वागर्वितांकृत्स्नशोनृप ॥ ४ ॥ बहुशश्चिंतयित्वातुइदंकर्ममहीपते ॥ विनायकःसमृद्ध्यर्थंप्रजानांविनियोजितः ॥ ५ ॥ गणानांचाधिपत्येचभीमकंजजसात्वतैः ॥ तनोपसृष्टोयस्तस्यलक्षणानिनिबोधमे ॥ ६ ॥ स्वप्नेवगाहतेऽत्यर्थंजलमुंडांश्चपश्यति ॥ काषायवाससश्चैवक्रव्यादांश्चाधिरोहति ॥ ७ ॥ अंत्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैःसहैकत्रावतिष्ठते ॥ व्रजमानस्तथात्मानंमन्यतेऽनुगतंपरैः ॥ ८ ॥ विमनाविफलारंभःसंसीदत्यनिमित्ततः ॥ करटारूढमात्मानमंभसोंतरगेतथा ॥ ९ ॥ पत्तिभिश्चावृतंयांतंसंगमनांतिकंनृप ॥ पश्यतेकुरुशार्दूलस्वप्नांतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ चित्तंचविकृताकारंकरवीरविभूषितम् ॥ तेनोपसृष्टोलभतेराज्यंपौरुषसंभवम् ॥ ११ ॥ कुमारीनचभर्तारमपत्यंगर्भिणीतथा ॥ आचार्यत्वंश्रोत्रियश्चशिष्याश्चाध्ययनंतथा ॥ १२ ॥

वणिग्लाभंचनाप्नोतिकृषिंचैवकृषीवलः ॥ स्नपनंतस्यकर्तव्यंपुण्येऽह्निमहीपते ॥ १३ ॥ गौरसर्षपकल्केनसाज्येनोत्सादितेनतु ॥ शुक्लप
क्षेचतुर्थ्यांतुवारेतुधिषणस्यच ॥ १४ ॥ तिष्येचवीरनक्षत्रेतस्यैवपुरतोनृप ॥ सर्वौषधैःसर्वगंधैर्विलिप्तशिरसस्तथा ॥ १५ ॥ भद्रासनो
पविष्टस्यस्वस्तिवाच्यद्विजाञ्छुभान् ॥ व्योमकेशंतुसंपूज्यपार्वतींभीमजंतथा ॥ १६ ॥ कृष्णंसपितरंतातपवमानं[2]सितंतथा ॥ धिषणं
चेन्दुपुत्रंचकोणं[3]केतुंचभारत ॥ १७ ॥ विधुंतुदंबाहुलेयंनंदकस्यचधारिणम् ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मीकात्संगमाद्ध्रदात् ॥ १८ ॥
मृत्तिकांरोचनांगंधान्गुग्गुलंचाप्सुनिक्षिपेत् ॥ यदाहृतंह्येकवर्णैश्चतुर्भिःकलशैर्ह्रदात् ॥१९॥ चर्मण्यानडुहेरक्तेस्थाप्यंभद्रासनंतथा ॥ सहस्रा
क्षंशतधारमृषिभिः[4]पावनंकृतम् ॥ २० ॥ तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते ॥ भगंतेवरुणोराजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥ २१ ॥ भ
गमिंद्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः॥यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमूर्धनि ॥२२॥ ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तद्घ्नंतुतेसदा ॥ स्नातस्यसार्षपंतैलंस्रु
वेणौदुंबरेणतु ॥ २३ ॥ जुहुयान्मूर्धनिकुशान्सव्येनपरिगृह्यतु ॥ मितश्चसंमितश्चैवतथाचशालकंटकः ॥ २४ ॥ कूष्माण्डोराजश्रेष्ठास्तेऽ
श्रयःस्वाहासमन्विताः ॥ नामभिर्बलिमंत्रैश्चनमस्कारसमान्वितैः ॥ २५ ॥ दद्याच्चतुष्पथेशूर्पेकुशानास्तीर्यसर्वतः ॥ कृताकृतांस्तंडुलां
श्चपलालौदनमेवच ॥ २६ ॥ मत्स्यान्पक्वांस्तथैवामान्मासमेतावदेवतु ॥ पुष्पंचित्रंसगंधंचसुरांचात्रिविधामपि ॥ २७ ॥ मूलकंपूरिकाः
पूपांस्तथैवोंडेरिकास्रजम् ॥ दधिपायसमन्नंचगुडवेष्टान्समोदकान् ॥ २८ ॥ विनायकस्यजननीमुपतिष्ठेत्ततोऽम्बिकाम् ॥ दूर्वासर्षपपुष्पा
णांदत्वापुष्पांजलित्रयम् ॥ २९ ॥ रूपंदेहियशोदेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ ३० ॥ अचलांबुद्धिं
मेदेहिधरायांख्यातिमेवच ॥ ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ ३१ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्दद्याद्वस्त्रयुग्मंगुरोरपि ॥ एवंविनायकंपूज्य
ग्रहांश्चैवविधानतः ॥ ३२ ॥ कर्मणांफलमाप्नोतिश्रियंप्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ आदित्यस्यसदापूजांतिलकंस्वामिनस्तथा ॥ ३३ ॥ विनायक
पतेश्चैवसर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिचतुर्थीकल्पेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ शतानीकउवाच ॥

१ अह्नि विधिपूर्वकम्–इ०पा० । २ अञ्जमानम्–इ०पा० । ३ कोणलक्ष्यं च–इ०पा० । ४ सूरिभिः पावनं स्मृतम्–इ०पा० ।

नराणांयोषितानांचलक्षणानिमहामते ॥ प्रोक्तानियानिविप्रेन्द्रव्योमकेशस्यसूनुना ॥ १ ॥ क्रुद्धेनयानिक्षिप्तानिईश्वरेणमहोदधौ ॥ कृष्ण
स्यवचनाद्भूयःसमुद्रेणार्पितानिवै ॥ २ ॥ अर्पितानिततस्तस्यतेनप्राप्नोतिवैकथम् ॥ बाहुलेयेनविप्रेन्द्रतानिमेवदसुव्रत ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवा
च ॥ यथागुहेनराजेंद्रस्त्रीपुंसांलक्षणानिवै ॥ प्रोक्तानिकुरुशार्दूलतथातेकथयामिवै ॥ ४ ॥ शक्तिपाताद्धतेक्रौंचेव्योमकेशस्यसूनुना ॥ ब्र
ह्मातुष्टोब्रवीदेनंवरंवरयमेऽनघ ॥ ५ ॥ असावपिमहातेजाःप्रणम्याशिरसाविभुम् ॥ पितामहंबभाषेदंलक्षणंब्रूहिमेविभो ॥ ६ ॥ नराणांयो
षितानांचकौतुकंपरमंमम ॥ यन्मयोक्तंपुरादेवप्रक्षिप्तंलवणार्णवे ॥ ७ ॥ मत्पित्रादेवदेवेशसक्रोधेनपुरातथा ॥ प्राप्तंचविस्मृतंभूयस्तन्मे
ब्रूहिह्यशेषतः ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिदेवेशभीमस्यानंदवर्धन ॥ लक्षणानिनिबोधत्वंपुरुषाणामशेषतः ॥ ९ ॥ अधमो
त्तममध्यानियानिप्रापपयोनिधिः ॥ शिवेह्निसुनक्षत्रेग्रहेसौम्येशुभेरवौ ॥ १० ॥ पूर्वाह्णेमंगलैर्युक्तेपरीक्षेताविचक्षणः ॥ प्रमाणंसंहतिंछा
यांगतिंसर्वांगलक्षणम् ॥ ११ ॥ दंतकेशनखश्मश्रुएतत्सर्वंविचक्षणः ॥ पूर्वमायुःपरीक्षेतपश्चाल्लक्षणमादिशेत् ॥ १२ ॥ क्षीणेह्यायुषि
मर्त्यानांलक्षणैःकिंप्रयोजनम् ॥ जघन्योनवतिःप्रोक्तोमध्यमस्तुशतांगुलः ॥ १३ ॥ अष्टोत्तरशतंयस्यउत्तमंतस्यलक्षणम् ॥ प्रमाणल
क्षणंप्रोक्तंसमुद्रेणशुभाशुभम् ॥ १४ ॥ यन्मेपुरादेववरतन्मयाकथितंतव ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदेहावयवलक्षणम् ॥ १५ ॥ पादैः[1]समां
सकैःस्निग्धैरक्तैःसौम्यैःसुशोभनैः ॥ उन्नतैःस्वेदरहितैःशिराहीनैश्चपार्थिवः ॥ १६ ॥ यस्यपादतलेरेखासांकुशेवप्रकाशते ॥ सततंहिसुखं
तस्यपुरुषस्यनसंशयः ॥ १७ ॥ अस्वेदनौमृदुतलौकमलोदरसंनिभौ ॥ श्लिष्टांगुली[2]ताम्रनखौसु[3]पार्ष्णीव्योमकेशज ॥ १८ ॥ उष्णौशिरा
विरहितौगूढगुल्फौचभीमज ॥ कूर्मोन्नतौचचरणौप्रख्यातौपार्थिवस्यतु ॥ १९ ॥ शूर्पाकृतीमहाबाहोरूक्षौश्वेतनखौतथा ॥ वक्रौशिरासंततौ
चसंशुष्कौविरलांगुली ॥ २० ॥ दारिद्र्यदुःखदौज्ञेयौचरणौभीमनंदन ॥ ब्रह्मघ्नौदेव[4]शार्दूलपक्वमृत्सदृशौतले ॥ २१ ॥ पीतावगम्यानि
रतौकृष्णौपानरतौसदा ॥ अभक्ष्यभक्षणेश्वेतौज्ञेयौसेनाधिपोत्तम ॥ २२ ॥ अंगुष्ठौपृथुलौयेषांतेनराभाग्यवर्जिताः ॥ क्लिश्यंतेविकृतां

---

१ समांसलैः–इ०पा० । २ स्निग्धांगुली–इ०पा० । ३ पादौ वै–इ०पा० । ४ नृपशार्दूल–इ०पा० ।

गुष्ठास्तेनराःपादगामिनः ॥ २३ ॥ चिपिटैर्विकृतैर्भग्नैरंगुष्ठैरतिनिंदिताः ॥ वक्रैर्भग्नैस्तथाह्रस्वैरंगुष्ठैःक्लेशभागिनः ॥ २४ ॥ शूर्पाकारैश्चविकृतैर्भग्नैर्वक्रैःशिराततैः ॥ सस्वेदैःपाण्डुरूक्षैश्चचरणैरतिनिंदिताः ॥ २५ ॥ यस्यप्रदेशिनीदीर्घाअंगुष्ठंयाअतिक्रमेत् ॥ स्त्रीभोगंलभतेनित्यंपुरुषोनात्रसंशयः ॥ २६ ॥ कनिष्ठायांतुदीर्घायांसुवर्णस्यतुभागिनः ॥ चिपिटाविरलाःशुष्कायस्यांगुल्योभवंतिवै ॥२७॥ सभवेद्दुःखितोनित्यंधनहीनश्चवैगृह ॥ श्वेतैर्नखैर्विरूक्षैश्चपुरुषादुःखजीविनः ॥ २८ ॥ कुशीलाःकुनखैर्ज्ञेयाःकामभोगविवर्जिताः ॥ विकृतैःस्फुटितैरूक्षैर्नखैर्दारिद्र्यभागिनः ॥ २९ ॥ ब्रह्महत्यांचकुर्वंतिपुरुषाहरितैर्नखैः ॥ बंधुभिश्चवियुज्यंतेकुलक्षयकराश्चते ॥ ३० ॥ इंद्रगोपकसंकाशैर्नखैर्नृपतयःस्मृताः ॥ शंखावर्तप्रतीकाशैर्नखैर्भवतिपार्थिवः ॥३१॥ ताम्रैर्नखैस्तथैश्वर्यंधन्याःपद्मनखानराः ॥ रक्तैर्नखैस्तथैश्वर्यंपुष्पितैःसुभगोभवेत् ॥ ३२ ॥ सूक्ष्मैरुपचितैस्ताम्रैर्नखैर्नृपतयःस्मृताः ॥ रोमशैश्चतथाजंघैर्दुःखदारिद्र्यभागिनः ॥ ३३ ॥ वंधनंह्रस्वजंघानामैश्वर्यंचैवनिर्दिशेत् ॥ मृगजंघाश्चराजानोजायंतेनात्रसंशयः ॥ ३४ ॥ दीर्घजंघाःस्थूलजंघानित्यंभाग्यविवर्जिताः ॥ शृगालजंघाःपुरुषानित्यंभाग्यविवर्जिताः ॥ ३५ ॥ काकजंघानरायेतुभवेयुर्दुःखभागिनः ॥ पीनजंघास्तथैश्वर्यंप्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ ३६ ॥ सिंहव्याघ्रसमाजंघाधनिनःपरिकीर्तिताः ॥ पार्थिवानांभवेद्रोमचैकैकंरोमकूपके ॥ ३७ ॥ पंडितश्रोत्रियाणांचद्वेद्वेज्ञेयमहामते ॥ त्रिभिस्त्रिभिस्तथानिःस्वामानवादुःखभागिनः ॥ ३८ ॥ केशाश्चैवमहाबाहोनिंदिताःपूजितास्तथा ॥ निर्मांसजानुर्म्रियतेप्रवासेशिवनंदन ॥ ३९ ॥ सौभाग्यमल्पैःकथितंदारिद्र्यंविकटैस्तथा ॥ निम्नैःस्वस्त्रीजिताज्ञेयाःसमांसैराज्यभागिनः ॥ ४० ॥ हंसभासशुकानांचतुल्यायस्यगतिर्भवेत् ॥ सभवेत्पार्थिवःपूज्यःसमुद्रवचनंयथा ॥ ४१ ॥ अन्येषामपिशस्तानांपक्षिणांचशुभागतिः ॥ वृषसिंहगजेंद्राणांगतिर्भोगविवर्धिनी ॥ ४२ ॥ जलोर्मिसदृशीयाचकाकोलूकसमाचया ॥ गतिर्द्रव्यविहीनानांदुःखशोकभयंकरी ॥ ४३ ॥ श्वानोष्ट्रमहिषाणां

१ नित्यशः–इ०पा०। २ भवंति नृपसत्तम–इ०पा० ।३ मीनजंघा–इ०पा० । ४ दंडिनंदन–इ०,कुरुनंदन–इ० चपा० । ५ हंसभासशिखंडीनाम्–इ०पा०। ६ पृथ्व्याम्–इ०पा०। ७ भाग्यविवर्द्धिनी–इ०पा० ।

चखरंसूकरयोस्तथा ॥ गतिर्मेषसमायेषांतेनराभाग्यवर्जिताः ॥ ४४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपुरुषलक्षणवर्णनंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दक्षिणावर्तलिंगश्चनरोवैपुत्रवान्भवेत् ॥ वामावर्ततथालिंगेनरःकन्यांप्रसूयते ॥ १ ॥ स्थूलैःशिरालैर्विषमैर्लिंगैर्दारिद्र्यमादिशेत् ॥ ऋजुभिर्वर्तुलाकारैःपुरुषाःपुत्रभागिनः ॥ २ ॥ निम्नपादोपविष्टस्यभूमिंस्पृशतिमेहनः ॥ दुःखितंतंविजानीयात्पुरुषंनात्रसंशयः ॥ ३ ॥ भूमौपादोपविष्टस्यगुल्फौस्पृशतिमेहनः ॥ ईश्वरंतंविजानीयात्प्रमदानांचवल्लभम् ॥ ४ ॥ सिंहव्याघ्रसमोयस्तुह्रस्वोभवतिमेहनः ॥ भोगवान्सतुविज्ञेयोऽशेषभोगसमन्वितः ॥ ५ ॥ रेखाकृतिर्मणिर्यस्यमेहनेहिविराजते ॥ पार्थिवःसतुविज्ञेयःसमुद्रवचनंयथा ॥ ६ ॥ सुवर्णरजतप्रख्यैर्मणिमुक्तासमप्रभैः ॥ प्रवालसदृशैःस्निग्धैर्मणिभिःपार्थिवोभवेत् ॥ ७ ॥ पांडुरैर्मलिनैरूक्षैर्दीर्घव्यासैर्दिशोव्रजेत् ॥ समैस्तथोन्नतैश्चापिसुस्निग्धैर्मणिभिर्गृही ॥ ८ ॥ धनरक्षास्तथास्त्रीणांभोक्तारस्तेभवंतिहि ॥ मणिभिर्मध्यनिम्नैस्तुपितरस्तेभवंतिहि ॥ ९ ॥ योषितानांमहाशाहोनिःस्वाश्चापिभवंतिते ॥ नोल्बणैश्चापिधनिनोनरावीरभवंतिहि ॥ १० ॥ मूत्रधारापतेदेकावलितादक्षिणायदि ॥ सभवेत्पार्थिवःपृथ्व्याःसमुद्रवचनंयथा ॥ ११ ॥ द्वेधारेचतथास्निग्धेधनवान्भोगवान्स्मृतः ॥ बहुधारास्तथारूक्षाःसशब्दाःपुरुषाधमाः ॥ १२ ॥ मीनगंधंभवेद्रेतोधनवान्पुत्रवान्भवेत् ॥ हविर्गंधंभवेद्यस्यधनाढ्यःश्रोत्रियःस्मृतः ॥ १३ ॥ मूषगंधिर्भवेत्पुत्रीपद्मगंधिर्नृपःस्मृतः ॥ लाक्षागंधिर्भवेद्यश्चबहुकन्यःप्रजायते ॥ १४ ॥ मद्यगंधिर्भवेद्योद्धाक्षारगंधिर्दरिद्रता ॥ शीघ्रमैथुनगामीयःसदीर्घायुरतोऽन्यथा ॥ १५ ॥ अल्पायुर्देवशार्दूलविज्ञेयोनात्रसंशयः ॥ तनुशुक्रःस्त्रीजनकोमांसगंधीचभोगवान् ॥ १६ ॥ पद्मवर्णंभवेद्रक्तंसनरोधनवान्भवेत् ॥ किंचिद्रक्तंतथाकृष्णंभवेद्यस्यतुशोणितम् ॥ १७ ॥ अधमःसतुविज्ञेयःसुखदुःखस्यभाजनम् ॥ प्रवालसदृशंस्निग्धंभवेद्यस्यचशोणितम् ॥ १८ ॥ राजानंतंविजानीयात्ससद्वीपाधिपंगुह ॥ विस्तीर्णामांसलास्निग्धावस्तिःपुंसांप्रशस्यते ॥ १९ ॥ निर्मांसाविकटारूक्षावस्तिर्येषांनतेशुभाः ॥ गोमायुसदृशायस्यश्वानोष्ट्रमहिषस्यच ॥ २० ॥ सभवेद्दुःखितोनित्यंपुरुषोनात्रसंशयः ॥

---

१ खङ्गशूकरयोस्तथा–इ०पा० । २ दुर्लभम्–इ०पा० । ३ मेषगंधिर्भवेत्पुत्री–इ०पा० ।

यश्चैकवृषणस्तातजलेप्राणान्विमुंचाति ॥ २१ ॥ स्त्रीचंचलस्तुविषमैःसमैराज्यंप्रचक्षते ॥ ऊर्ध्वगैश्चापिह्रस्वायुःशतंजीवीप्रलंब
धृक् ॥ २२ ॥ मानवाश्चापिरक्तैस्तुधनवंतोभवंतिवै ॥ स्थूलस्फिग्भवतिक्षेमीद्रव्ययुक्तःसमांसधृक् ॥ २३ ॥ व्याघ्रस्फिङ्मां
डलोराजामंडूकस्फिङ्नराधिपः ॥ द्विमंडलोमहाबाहोसिंहस्फिक्सार्वभौमता ॥ २४ ॥ उष्ट्रवानरयोर्यस्तुधारयोत्स्फिङ्महामते ॥
धनधान्यविहीनोऽसौविज्ञेयोभीमनंदन ॥ २५ ॥ पुमान्मृगोदरोधन्योमयूरोदरएवच ॥ व्याघ्रोदरोनरपतीराजासिंहोदरोभवेत् ॥ २६ ॥
मंडूकसदृशंयस्यपुरुषस्योदरंभवेत् ॥ सभवेत्पार्थिवःपृथ्व्यांसमुद्रवचनंयथा ॥ २७ ॥ मांसलैर्ऋजुभिर्वृत्तैःपार्श्वैर्नृपतयःस्मृताः ॥
ईश्वरोव्याघ्रपृष्ठस्तुसेनायाश्चैवनायकः ॥ २८ ॥ सिंहपृष्ठोनरोयस्तुबंधनंतस्यनिर्दिशेत् ॥ कूर्मपृष्ठास्तुराजानोधनसौ
भाग्यभागिनः ॥ २९ ॥ विस्तीर्णंहृदयंयेषांमांसलोमचितंसमम् । शतायुषोविजानीयाद्भोगवंतोमहाधनाः ॥ ३० ॥ विरलाः
शुष्कास्तथारूक्षादृश्यंतेंऽगुलयःकरे ॥ सभवेद्दुःखितोनित्यंनरोदारिद्र्यभाजनम् ॥ ३१ ॥ यस्यमीनसमारेखाकर्मसिद्धिश्चतस्य
तु ॥ धनवान्सतुविज्ञेयोबहुपुत्रश्चमानवः ॥ ३२ ॥ तुलायस्यतुवेदिर्वाकरमध्येतुदृश्यते ॥ वाणिज्यंसिध्यतेतस्यपुरुषस्यनसंशयः ॥
॥ ३३ ॥ सोमंपाणितलेयस्याद्द्विजस्यतुविशेषतः ॥ यज्ञयाजीभवेन्नित्यंबहुवित्तश्चमानवः ॥ ३४ ॥ शैलंवाप्यथवावृक्षंकरमध्येतुदृश्य
ते ॥ अचलांश्रियमाप्नोतिबहुभृत्यसमान्वितः ॥ ३५ ॥ शक्तितोमरबाणासिरेखा[1]चापोपमाभवेत् ॥ यस्यहस्तेमहाबाहोसजयेद्विग्रहे
रिपून् ॥ ३६ ॥ ध्वजंचाप्यथवाशंखंकरमध्येतुदृश्यते ॥ समुद्रयायीसभवेद्धनीचसततंगुह ॥ ३७ ॥ श्रीवत्समथवापद्मंवज्रंवाचक्र
मेवच ॥ रथंवाप्यथवाकुंभोयस्यहस्तेप्रकाशते ॥ ३८ ॥ राजानंतंविजानियात्परसैन्यविदारणम् ॥ दक्षिणेतुकरांगुष्ठेयवोयस्यतुदृश्यते
॥ ३९ ॥ सर्वविद्याप्रवक्ताचभवेद्वैनात्रसंशयः ॥ यस्यपाणितलेरेखाकनिष्ठामूलमु[2]त्थिता ॥ ४० ॥ गतामध्यंप्रदेशिन्याःसजीवेच्छरदःशतम्
॥ ४१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणि चतुर्थीकल्पेपुरुषलक्षणवर्णनंनामपंचविंशोऽध्यायः ॥२५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ समकुक्षिर्भवेद्भोगी

१ पद्मनालोपमा भवेत्-इ०पा० । २ उच्छ्रिता-इ०पा० ।

निम्नकुक्षिर्धनापहः ॥ मायावीविषमाकुक्षिस्तथाकुहककृत्सदा ॥ १ ॥ राजास्यान्निम्नकुक्षिस्तुसार्वभौमोमहाबलः ॥ सर्पोदरादरिद्राः स्युर्बहुभक्षाश्चसुव्रत ॥ २ ॥ विस्तीर्णाभिर्मंडलाभिरुन्नताभिश्चनाभिभिः ॥ भवंतिसुखिनोवीराधनधान्यसमन्विताः ॥ ३ ॥ निम्नाभिरथस्वल्पाभिःक्लेशभाजोभवंतिहि ॥ वलिर्मध्यंगतावीरविषमाचविशेषतः ॥ ४ ॥ धनहानिं तथाशूलंनित्यंजनयतेविभो ॥ वामावर्ता सदाशांतंकरोतीतिविदुर्बुधाः ॥ ५ ॥ करोतिमेधांदक्षिणेनसंप्रवृत्तादिवस्पते ॥ पार्श्वायतादीर्घमायुरैश्वर्यमूर्ध्वतःस्मृतम् ॥ ६ ॥ गवाढ्यतामधस्तात्तुकरोतीतिविदुर्बुधाः ॥ शतपत्रकर्णिकाभानाभिर्यस्यमहामते ॥ ७ ॥ भूपत्वंकुरुतेसातुपुरुषस्यनसंशयः ॥ समोदराभवेद्भोगीनिःस्वःस्याद्विषमोदरः ॥ ८ ॥ शस्त्रेणांतंव्रजेद्वीरस्त्रीभोगंचाप्नुयात्तथा ॥ आचार्योबहुपुत्रश्चयथासंख्यविनिर्दिशेत् ॥ ९ ॥ वलिभिर्देवशार्दूलइत्याहसपयोनिधिः ॥ अगम्यागामिनोज्ञेयाविषमाभिर्नसंशयः ॥ १० ॥ ऋजुभिश्चसुभोगीस्यात्परदाराविनिंदकः ॥ मांसलैर्मृदुभिः पार्श्वैराजास्यान्नात्रसंशयः ॥ ११ ॥ अनूर्ध्वैचिबुकायेतुसुभगास्तेभवंतिवै ॥ निर्धनाविषमैर्दीर्घैर्भवंतीहसुवीरज ॥ १२ ॥ पीनैश्चोपचितैर्निम्नैःस्कंधैर्भीमांगसंभव ॥ राजानःसुखिनश्चापिभवंतीहनसंशयः ॥ १३ ॥ समोन्नतंतुहृदयंसमंचपृथुचैवहि ॥ अवेपनंमांसलंचपार्थिवानांनसंशयः ॥ १४ ॥ खररोमचितंवीरशिरालंचविशेषतः ॥ अधनानांभवेदेवहृदयंऋभवोत्तम ॥ १५ ॥ समवक्षसोऽर्थयुताःपीनैःशूराःस्मृताबुधैः ॥ तनुभिर्द्रव्यहीनाःस्युरसमैश्चाप्यकिंचनाः ॥ १६ ॥ वध्यंतेचापिशस्त्रेणनात्रकार्याविचारणा ॥ हनुभिर्विषमैर्वीरजन्महीनोभवेन्नरः ॥ १७ ॥ यस्योन्नतोभवेद्धनुःसभोगीस्यान्नसंशयः ॥ निर्मांसैर्विषमैर्वीरानिःस्वानिम्नैःप्रचक्षते ॥ १८ ॥ धनवांश्चभवेत्पीनैःसुखभोगसमन्वितः ॥ विषमैरर्थहीनःस्याद्दुःखभागीसदानरः ॥ १९ ॥ चिपिटग्रीवकोदुष्टोमतोलोकेस्यवैगुह ॥ शूरःस्यान्महिषग्रीवोमृगग्रीवोभयातुरः ॥ २० ॥ कंबुग्रीवोभवेद्राजालंबकंठोऽग्रलक्षणः ॥ ह्रस्वग्रीवस्तुधनवान्सुसुखीभोगवांस्तथा ॥ २१ ॥ निर्मांसैरोमशोभग्नावलपौवापिविशेषतः ॥ निर्धनस्येदृशावंसौप्रख्यातौव्योमकेशज ॥ २२ ॥ भवेदरोमशंपृष्ठंधनिनांभीमसंभव ॥ अस्वेदनावुन्नतौचतथापीनौषडानन ॥ २३ ॥

---

१ चिबुकैर्ऋभवोत्तम-इ०पा० ।

समरोमसुगंधौचकक्षोज्ञेयौधनान्वितौ ॥ अत्युच्छिन्नौतथाश्लिष्टौविपुलौचसुराधिप ॥ २४ ॥ शूराणामीदृशावंसौनगजानंदवर्धन ॥ उद्बुद्ध
बाहुकोयस्तुवधबंधनमाप्नुयात् ॥ २५ ॥ दीर्घबाहुर्भवेद्राजासमुद्रवचनंयथा ॥ प्रलंबबाहुर्विज्ञेयोनरःसर्वगुणान्वितः ॥ २६ ॥ ह्रस्वबाहुर्भ
वेद्दासःपरप्रेष्यकरोऽपिवा ॥ वामावर्तभुजायेतुदीर्घायतभुजाश्चये ॥ २७ ॥ संपूर्णबाहूराजास्यादित्याहसपयोनिधिः ॥ ग्रीवाचवर्तुला
काराकंबुरेखासमावृता ॥ २८ ॥ सभवेत्पार्थिवोभूमौसर्वदुष्टनिबर्हणः ॥ दीर्घग्रीवावकग्रीवाशुकग्रीवाश्चयेनराः ॥ २९ ॥ शुकग्रीवाःक
रिग्रीवाःसर्वेतेनिर्धनाःस्मृताः ॥ इभांगसदृशौवृत्तौसमौपीनौचसुव्रत ॥३०॥ आजानुलंबिनौबाहूपार्थिवानांनसंशयः ॥ दरिद्राणांलोमशौ
ह्रस्वौबाहूज्ञेयौसुरोत्तम ॥ ३१ ॥ तस्कराणांचविषमौस्थूलौसूक्ष्मौचसुव्रत ॥ निम्नंकरतलंयस्यापितृवित्तंनतस्यवै ॥ ३२ ॥ भवेद्दभव
शार्दूलतथाभीरुश्चमानवः ॥ सुवृत्ततनुनिम्नेनधनवान्करतलेनतु ॥ ३३ ॥ उत्तानकरतलोदाताभवतीतिनसंशयः ॥ विषमाभवंतिविषमैर्नि
म्नाश्चापिविशेषतः ॥ ३४ ॥ करतलैर्देवशार्दूललाक्षाभैरीश्वराःस्मृताः ॥ अगम्यगमनंपीतैरूक्षैर्निर्धनतास्मृता ॥ ३५ ॥ अपेयपानंकुर्वंति
नीलकृष्णैःसदैवहि ॥ निम्नास्निग्धाभवेन्नृणांरेखाकरतलेगुह ॥ ३६ ॥ धनिनांनदरिद्राणामित्याहसपयोनिधिः ॥ विरलांगुलयोयेतुतेदरि
द्राःप्रचक्षते ॥ ३७ ॥ धनिनस्तुमहाबाहोयेघनांगुलयोनराः ॥ वदनंमंडलंयस्यधर्मशीलंतमादिशेत् ॥ ३८ ॥ शुंडवक्रानरायेतुदुर्भगास्ते
नसंशयः ॥ हरिवक्राजिह्मवक्राविकृतास्यास्तथानराः ॥ ३९ ॥ भग्नवक्राःकरालास्याःसर्वेतेतस्कराःस्मृताः ॥ संपूर्णवक्राराजानोगजासिं
हाननास्तथा ॥ ४० ॥ छागवानरवक्राश्चधनिनःपरिकीर्तिताः ॥ यस्यगंडौसुसंपूर्णौपद्मपत्रसमप्रभौ ॥ ४१ ॥ कृषिभागीभवेन्नित्यंबहु
वित्तश्चमानवः ॥ सिंहव्याघ्रगजेंद्राणांकपोलःसदृशोयदि ॥ ४२ ॥ महाभोगीसविज्ञेयःसेनायाश्चैवनायकः ॥ वदनंतुसमंश्लक्ष्णंसौम्यंसंवृ
तमेवहि ॥ ४३ ॥ पार्थिवानांमहाबाहोविपरीतंतुदुःखदम् ॥ महामुखंतुदेवेशदुर्भगत्वंप्रयच्छति ॥ ४४ ॥ स्त्रीमुखंपुत्रनाशायमंडलंसुखि
तांव्रजेत् ॥ द्रव्यनाशायवैदीर्घंपापदंभयदंतथा ॥ ४५ ॥ धूर्तानांचतुरस्रंस्यात्पुत्रहानिकरंशृणु ॥ निम्नवक्रंचदेवेदंपुत्रहानिकरंभवेत् ॥४६॥
ह्रस्वंभवतिकीनाशेपूर्णकांतंचभोगिनाम् ॥ रक्ताधरोनरपतिर्धनवान्कमलाधरः ॥ ४७ ॥ स्थूलोष्ठाहनुमूलाश्चशुष्कैस्तीक्ष्णैश्चदुःखिताः॥

१ बहुला यस्य—इ०पा० ।

अस्फोटितायंस्निग्धंचनतंमृदुतथागुह ॥ ४८ ॥ संपूर्णचसदाशस्तंश्मश्रुभूमिपतेर्गुह ॥ रक्तैश्चाल्पैस्तथारूक्षैःश्मश्रुभिर्भीमनंदन ॥ ४९ ॥
नराश्चोराभवंत्येवपरदाररतास्तथा ॥ निर्मांसैर्यस्यवैकर्णौसंग्रामान्नाशंमृच्छति ॥ ५० ॥ चिपिटाभ्यांभवेद्रोगीह्रस्वौचकृपणस्यच ॥
शंकुकर्णश्चभूनाथःसर्वशत्रुभयंकरः ॥ ५१ ॥ दीर्घायूरोमशाभ्यांतुविपुलाभ्यांनराधिपः ॥ भोगीचभवतेनित्यंदेवब्राह्मणपूजकः ॥ ५२ ॥
शिरावबद्धौक्रूरस्यव्यालंबौचविशेषतः ॥ मांसलौसुखदौज्ञेयौश्रवणौव्योमकेशज ॥ ५३ ॥ भोगित्वंनिम्नगंडौवैमंत्रीसंपूर्णगंडयोः ॥ शुभ
भाक्छुकनासस्तुचिरजीवीशुष्कनासिकः ॥ ५४ ॥ कुंदकुड्मलसंकाशैःप्रकाशैर्दशनैर्नृपः ॥ ऋक्षवानरदंताश्चनित्यंक्षुत्परिपीडिताः ॥५५॥
हस्तिदंताःखरदंताःस्निग्धदंतागुणान्विताः ॥ करालैर्विरलैरूक्षैर्दशनैर्दुःखजीविनः ॥ ५६ ॥ द्वात्रिंशद्दंताराजानएकत्रिंशच्चभोगवान् ॥ त्रिंश
द्दंतानरानित्यंसुखदुःखस्यभागिनः ॥ ५७ ॥ ऊनत्रिंशच्चदशनैःपुरुषादुःखभागिनः ॥ कृष्णजिह्वोभवेत्प्रेष्यःसबलयातुजिह्वया ॥ ५८ ॥
भवेत्कोपस्यकर्तावैस्थूलरूक्षश्वाजिह्वया ॥ श्वेतजिह्वानराज्ञेयाःशौचाचारसमन्विताः ॥ ५९ ॥ पद्मपत्रसमाजिह्वासूक्ष्मादीर्घासुशोभना
॥ स्थूलाचनचविस्तीर्णायेषांतेमनुजाधिपाः ॥६०॥ निम्नास्निग्धाचह्रस्वाचरक्ताग्रारसनायदि ॥ सर्वविद्याप्रवक्तारोभवंतेनात्रसंशयः॥६१॥
कृष्णतालुर्नरोयस्तुसभवेत्कुलनाशनः ॥ सुखभागीदुःखभागीपिततालुर्नराधिप ॥ ६२ ॥ विकृतंस्फुटितंरूक्षंतालुकंनप्रशस्यते ॥ सिं
हतालुर्नरपतिर्गजतालुस्तथैवच ॥ ६३ ॥ पद्मतालुर्भवेद्राजाश्वेततालुर्धनेश्वरः ॥ हंसस्वरानराधन्यामेघगंभीरनिःस्वनाः ॥ ६४ ॥
क्रौंचस्वनाश्चराजानोभोगवंतोमहाधनाः ॥ चक्रवाकस्वनाधन्याराजानोधर्मवत्सलाः ॥ ६५ ॥ कुंभस्वनोनरपतिर्दुंदुभिस्वनएवच ॥
रूक्षदीर्घस्वराःक्रूराःपशूनांसदृशानतु ॥ ६६ ॥ गुर्गुरस्वरसंयुक्ताःपुरुषाःक्लेशभागिनः ॥ चापस्वनाभाग्ययुताभिन्नकांस्यस्वराश्चये ॥६७॥
क्षीणभिन्नस्वरायेस्युरधमास्तेप्रकीर्तिताः ॥ पार्थिवास्ततुनासाश्चदीर्घनासाश्चभोगिनः ॥ ६८ ॥ ह्रस्वनासानरायेतुधर्मशीलास्तुतेमताः ॥
हस्त्यश्वसिंहनासाश्चसूचीनासाश्चयेनराः ॥ ६९ ॥ वाणिज्यंसिध्यतेतेषांहयानांचैवविक्रयः ॥ विकृतानासिकायस्यस्थूलाग्रारूप

१ न स गच्छति–इ०पा० । २ दुःखी–इ०पा० । ३ दुर्वाच–इ०पा० । ४ मांसला–इ०पा० ।

वर्जिता ॥ ७० ॥ पापकर्मासविज्ञेयःसमुद्रवचनंयथा ॥ दाडिमीपुष्पसंकाशेभवेतांयस्यलोचने ॥ ७१ ॥ ॥ भूपतिःसतुविज्ञेयः सप्तद्वीपाधिपोगुह ॥ व्याघ्राक्षाःकोपनाज्ञेयाःकैर्कटाक्षाःकलिप्रियाः ॥ ७२ ॥ बिडालहंसनेत्राश्चभवंतिपुरुषाधमाः ॥ मयूरनकुलाक्षाश्चनरास्तेमध्यमाःस्मृताः ॥ ७३ ॥ नश्रीस्त्यजतिसर्वज्ञपुरुषंमधुपिंगलम् ॥ आपिंगलाक्षाराजानःसर्वभोगसमन्विताः ॥ ७४ ॥ रोचनाहरितालाक्षागुंजापिंगाधनेश्वराः ॥ बलसत्त्वगुणोपेताःपृथिवीचक्रवर्तिनः ॥७५॥ द्विमात्राध्वनिनोनित्यंजीवंतिपरमाश्रिताः॥त्रिमात्रास्यंदिनोज्ञेयाःपुरुषाःसुखभागिनः॥७६॥ चतुर्मात्रानिमेषैश्चनयनैरीश्वराःस्मृताः॥ दीर्घायुषोधर्मरताःपंचमात्रानिमेषिणः॥७७॥ह्रस्वकर्णामहाभागामहाकर्णाश्चयेनराः ॥ आवर्तकर्णाधनिनःस्निग्धकर्णास्तथैवच ॥ ७८ ॥ दीर्घायुषःशुक्तिकर्णाःशंखकर्णामहाधनाः ॥ दीर्घायुषोदीर्घकर्णालंबकर्णास्तपस्विनः ॥ ७९ ॥ ललाटेचार्धचंद्रेणभवंतिपृथिवीश्वराः ॥ विपुलेनललाटेनमहाधनपतिःस्मृतः ॥ ८० ॥ स्वल्पेनतुललाटेननरोधर्मरतःस्मृतः ॥ रेखाःपंचललाटेतुस्त्रियावापुरुषस्यवा ॥ ८१ ॥ शतंजीवतिवर्षाणामैश्वर्यंचाधिगच्छति ॥ चतूरेखामशीतिस्तुत्रिभिःसप्ततिरेवच ॥ ८२ ॥ द्वाभ्यांषष्टिस्तुरेखाभ्यांचत्वारिंशस्तथैकया ॥ अरेखेनललाटेनविज्ञेयापंचविंशतिः ॥ ८३ ॥ रेखाछेदैस्तुविज्ञेयाहीनमध्योत्तमानराः ॥ अल्पायुषस्तथाल्पाभिर्व्याधिभिः परिपीडिताः ॥ ८४ ॥ त्रिशूलंपट्टिशंवापिललाटेयस्यदृश्यते ॥ ईश्वरंतंविजानीयाद्रोगिनंकीर्तिमाश्रितम् ॥ ८५ ॥ उत्क्रांतनिम्नंतुशिरःस्वल्पोपहतमेवच ॥ चंद्रकारंनरेंद्राणांगवाढ्यंमंगलंस्मृतम् ॥ ८६ ॥ विषमंतुदरिद्राणांशिरोदीर्घंतुदुःखिनाम् ॥ नागकुंभनिभंराज्ञःसमंसर्वत्रभोगिनः ॥ ८७ ॥ कपिलैःस्फुटितैरूक्षैःस्थूलैश्चशिखरेशयैः ॥ दुःखिताःपुरुषाज्ञेयारोमश्मश्रुभिरेवच ॥ ८८ ॥ रूक्षाविवर्णानिस्तेजाःखराःस्थूलाश्चमूर्धजाः ॥ नातिस्तोकानबहुशोमूर्धजादुःखभागिनः ॥ ८९ ॥ विरलाश्चमृदुस्निग्धाभ्रमरांजनसप्रभाः ॥ कचायस्यतुदृश्यंतेसभवेत्पृथिवीपतिः ॥ ९० ॥ इतिश्रीभाविष्येमहापुराणेचतुर्थीकल्पेपुरुषलक्षणवर्णनंनामषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ संक्षेपतोममविभोलक्षणानिनृपस्यतु ॥ शुभानिचांगजातानिब्रूहिमेवदतांवर ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥

१ पुरुष-इ०पा० । २ कुक्कुटाक्षाः-इ०पा० । ३ न स्त्रीत्यजति-इ०पा० । ४ छत्राकारम्-इ०पा० ।

शृणुवक्ष्येंगजातानिपार्थिवस्यशुभानिच ॥ पार्थिवोज्ञायतेयैस्तुनराणांमध्यभागतः ॥२॥ त्रीणियस्यमहाबाहोविपुलानिनरस्यतु॥उन्नतानित थाषड्वैगंभीराणिचत्रीणिवै ॥ ३ ॥ चत्वारिचापिह्रस्वानिसप्तरक्तानिवाविभो ॥ दीर्घाणिचापिसूक्ष्माणिभवंतियस्यपंचवा ॥ ४ ॥ नाभिःसं धिःस्वनश्चेतिगंभीराणिचत्रीणिवै ॥ वदनंचललाटंचदंतोत्तमउरस्तथा ॥ ५ ॥ विस्तीर्णमेतत्त्रितयंवीरयस्यनरस्यतु ॥ सराजानात्रसंदेहःशृ णुष्वेवोन्नतानिच ॥ ६ ॥ कृकाटिकातथाचास्यंनखावक्षोथनासिका ॥ कक्षेचापिमहाबाहोषडेतानिविदुर्बुधाः ॥ ७ ॥ लिंगंपृष्ठंतथाग्रीवाजंघा ह्रस्वानिसुव्रत ॥ नेत्रांतेहस्तपादौतुताल्वोष्ठौचसुरोत्तम ॥ ८ ॥ जिह्वारक्तानखाश्चैवसप्तैतानिमहामते ॥ त्वचःकररुहाःकेशादशनाऋभ वोत्तम ॥ ९ ॥ सूक्ष्माण्येतानिचगुहपंचचापिविदुर्बुधाः ॥ नासिकालोचनेबाहूस्तनयोरंतरंहनुः ॥ १० ॥ इतिदीर्घमिदंप्रोक्तंपंचकंभूभुजां नृप॥क्षुतंराज्ञांसकृद्द्वित्रिर्नादितंह्लादितंतथा ॥११॥ दीर्घायुषांप्रयुक्तंतेहासितंचविदुर्बुधाः ॥ पद्मपत्रनिभेनेत्रेधनिनांशिवनंदन ॥१२॥ भार्ग वीमाप्नुयात्सोहिरक्तांतेयस्यलोचने ॥ मधुपिंगैर्महात्मानोनराज्ञेयाःसुराधिप ॥ १३ ॥ भीरवोहिकृशाक्षास्तुचौरामंडलचक्रकैः ॥ क्रूराःकेकर[1] नेत्रास्तुगंभीरैरर्थसंपदः ॥ १४ ॥ नीलोत्पलाभैर्वेदविदोभृशंकृष्णैस्तथार्थिता ॥ मंत्रित्वंस्थूलसदृशोवदंतिभुवितद्विदः ॥ १५ ॥ श्यामाक्षाः सुभगाज्ञेयादीनाक्षैश्चदरिद्रता॥विस्तीर्णैर्भोगिनोज्ञेयाविपुलैश्चतथागुह॥१६॥अभ्युन्नताभिर्ह्रस्वायुर्विशालाभिःसुखीभवेत् ॥ दरिद्रोविषमा भिस्तुततोज्ञेयःसुरोत्तम ॥ १७ ॥ भ्रुवोबालेंदुसदृशाधनिनामृभवोत्तम ॥ दीर्घाभिर्निर्धनोज्ञेयःसंसक्ताभिस्तुसुव्रत ॥ १८ ॥ क्षीणाभिरर्थ हीनाःस्युर्नराज्ञेयाःसुरोत्तम ॥ मध्येनतभ्रुवोयेचपरदाररतास्तुते ॥ १९ ॥ विरलैरुन्नतैःशंखै[2]र्धन्याःस्युर्नात्रसंशयः ॥ निम्नैःस्तु[3]त्यर्थसंसक्ताउ न्नतैश्चजनाधिपाः ॥२०॥ विषमललाटाविधनाःसदास्युर्देवसत्तम ॥ आचार्याःशुक्तिसदृशैर्नराःस्युर्नात्रसंशयः ॥ २१ ॥ उन्नतशिरोभिराढ्या नराज्ञेयाःसदागुह ॥ वधबंधभागिनोवीरानरानिम्नललाटिनः ॥ २२ ॥ भृशमुन्नतैश्चमूर्खाश्चकृपणाश्चतथानतैः ॥ शुभावहंमनुष्याणांवदनं स्याद्यथाशृणु ॥ २३ ॥ [4]अदीनमाननंस्निग्धंसस्मितंचविशेषतः ॥ साश्रुदीनंतथारूक्षमस्निग्धंनिंदितंगुह ॥ २४ ॥ असंभावंसुखंज्ञेयंन

---

१ क्रोधनाःकोकनेत्रास्तु–इ०पा० । २ धनाढ्याः–इ०पा० । ३ सुतान्नसंसक्ताः–इ०पा० । ४ अदीनानश्रुस्निग्धं च–इ०पा० । ५ च तथा गुह–इ०पा० ।

राणांनगदारण ॥ अकंपंशुभदंज्ञेयंनराणांहसितंगुह ॥ २५ ॥ निमीलिताक्षंपापस्यहसितमृभवोत्तम ॥ आमंडलंशिरोयस्यसगवाढ्योनरो भवेत् ॥ २६ ॥ छत्राकृतिशिरोयस्यसभवेन्नृपतिर्नरः ॥ चिपिटाकारितशिराहन्यात्पितरौनरः ॥ २७ ॥ घंटाकृतिशिरोध्वानमसकृत्से वतेनरः ॥ निम्नंशिरोनर्थदंस्यान्नराणामृभवोत्तम ॥ २८ ॥ गुडैःस्निग्धैस्तथाकृष्णैरभिन्नाग्रैस्तथैवहि ॥ केशैर्नचातिबहुलैर्मृदुभिःपार्थिवो भवेत् ॥ २९ ॥ बहुलाःकपिलाःस्थूलाविषमाःस्फुटितास्तथा ॥ परुषाह्रस्वातिकुटिलादरिद्राणांकचाघनाः ॥ ३० ॥ इत्युक्तंलक्षणंनृणां शुभंवाशुभमेवच ॥ योषितांतदिदानींतेलक्षणंवच्मिभीमज ॥ ३१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायांचतुर्थीक ल्पेपुरुषलक्षणसमाप्तौसप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥छ॥ ब्रह्मोवाच॥ शृण्विदानींमहाबाहोस्त्रीलक्षणमनुत्तमम् ॥यन्मयोक्तंपुरावीरनारदस्यमहात्म नः ॥ १ ॥ तत्त्वंविज्ञायतेयेनशुभाशुभमवस्थितम् ॥ निंदितंचप्रशस्तंचस्त्रीणांवक्ष्यामिलक्षणम् ॥ २॥ मातरंपितरंचैवभ्रातरंमातुलंतथा ॥ द्वौतुविंबौपरीक्षेतसमुद्रस्यवचोयथा ॥३॥ मुहूर्तेतिथिसंपन्नेनक्षत्रेचाभिपूजिते ॥ द्विजैस्तुसहवागम्यकन्यांपश्येतशास्त्रवित् ॥ ४ ॥ हस्तौपादौ परीक्षेतअंगुल्योनखएवच ॥ पाणिरेवचजंघेचकटिनासोरुएवच[1] ॥ ५ ॥ जघनोदरपृष्ठंचस्तनौकर्णौभुजौतथा ॥ जिह्वाचोष्ठौचदंताश्चकपोलं गलकस्तथा ॥ ६ ॥ चक्षुर्नासाललाटंचशिरःकेशांस्तथैवच ॥ रोमराजिंस्वरंवर्णमावर्तानितुवापुनः[2] ॥ ७ ॥ यस्यास्तुरेषाग्रीवायांयाचरक्तां[3] तलोचना ॥ यस्यसागृहमागच्छेत्तद्गृहंसुखमेधते ॥ ८ ॥ ललाटेदृश्यतेयस्यास्त्रिशूलंदेवनिर्मितम् ॥ बहूनांस्त्रीसहस्राणांस्वामिनींतांविनि र्दिशेत् ॥९॥राजहंसगतिर्यस्यामृगाक्षीमृगवर्णिका ॥ समशुक्लाग्रदंताचकन्यांतामुत्तमांविदुः॥१०॥मंडूककुक्षीयाकन्यान्यग्रोधपरिमंडला॥ एकंजनयतेपुत्रंसोपिराजाभविष्यति ॥ ११ ॥ हंसस्वरामृदुवचायाकन्यामधुपिंगला ॥ अष्टौजनयतेपुत्रान्धनधान्यविवर्धिनी ॥ १२ ॥ आयतौश्रवणौयस्याःसुरूपाचापिनासिका ॥ भ्रुवौचेंद्रायुधाकारौसात्यंतंसुखभागिनी ॥ १३ ॥ तन्वीश्यामातथाकृष्णास्निग्धांगीमृदु भाषिणी ॥ शंखकुंदेंदुदशनाभवेदैश्वर्यभागिनी ॥ १४ ॥ विस्तीर्णजघनंयस्यावेदिमध्यातुयाभवेत् ॥ आयतेविपुलेनेत्रेराजपत्नीतुसा

१ पाणिरेषा च–इ०पा० । २ रोमराजिस्तथामध्यमावर्तांगानि–इ०पा० । ३ यावद्वक्त्रानुलोमगा–इ०पा० ।

भवेत् ॥ १५ ॥ यस्याःपयोधरेवामेहस्तेकर्णेगलेपिवा ॥ मशकंतिलकंवापिसापूर्वंजनयेत्सुतम् ॥ १६ ॥ गूढगुल्फांगुलिशिरा अल्पपार्ष्णिःसुमध्यमा ॥ रक्ताक्षरिक्तचरणासात्यंतंसुखभागिनी ॥ १७ ॥ कूर्मपृष्ठायतनखौस्निग्धभावविवर्जितौ ॥ वक्रांगुलितलौपादौ कन्यांतांपरिवर्जयेत् ॥ १८ ॥ येनकेनचिदंशेनमांसंयस्याविवर्धते ॥ रासभींताहृशींविद्यान्नसाकल्याणमर्हति ॥ १९ ॥ पादेप्रदेशिनीय स्याअंगुष्ठंसमतिक्रमेत् ॥ दुःशीलादुर्भगाज्ञेयाकन्यांतांपरिवर्जयेत् ॥ २० ॥ पादेमध्यमिकायस्याःक्षितिंनस्पृशतेयादि ॥ नसारमति कौमारेस्वच्छंदाकामचारिणी ॥ २१ ॥ पादेअनामिकायस्याःक्षितिंनस्पृशतेयादि ॥ द्वितीयंपुरुषंहत्वातृतीयेसाप्रतिष्ठिता ॥ २२ ॥ पादेकनिष्ठायस्यास्तुक्षितिंनस्पृशतेयादि ॥ द्वितीयंपुरुषंहत्वातृतीयंसाप्रतिष्ठिता ॥ २३ ॥ नदेविकानधनिकानधान्यप्रतिनामिका ॥ गुल्मवृक्षसनाम्नीचकन्यांतांपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ इंद्रचंद्रादिपुरुषसनाम्नीचयदाभवेत् ॥ नैताःपतिषुरज्यंतेयाश्चनक्षत्रनामिकाः ॥ २५ ॥ आवर्तःपृष्ठतोयस्यानाभिंसमनुविंदति ॥ तदपत्यंभवेद्धस्वंह्रस्वायुश्चविनिर्दिशेत् ॥ २६ ॥ पृष्ठावर्तापतिंहंतिनाभ्यावर्तापतिव्रता ॥ कट्यावर्तातुस्वच्छंदानकदाचिद्विरज्यते ॥ २७ ॥ यस्यास्तुहसमानायागंडेजायेतकूपकम् ॥ नसारमतिकौमारेस्वच्छंदाकार्यकारिणी ॥ २८ ॥ यस्यास्तुगच्छमानायाधिट्टीकायतिजंघके ॥ सापुत्रंव्यवसेत्कर्तुंपतित्वेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ स्थूलपादाचयाकन्यासर्वांगे षुचलोमशा ॥ स्थूलहस्ताचयास्याद्वैदासींतांनिर्दिशेद्बुधः ॥ ३० ॥ यस्याश्चोत्कटकौपादौमुखंचविकृतंभवेत् ॥ उत्तरोष्ठेचरोमाणिसाक्षि प्रंभक्षयेत्पतिम् ॥ ३१ ॥ त्रीणियस्याःप्रलंबंतेललाटमुदरंस्फिचौ ॥ त्रीणिभक्षयतेसातुदेवरंश्वशुरंपतिम् ॥ ३२ ॥ सम्मुद्धूपेतचारि त्रागुरुभक्तापतिव्रता ॥ देवब्राह्मणभक्ताचमानुषींतांविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ नित्यंस्नातासुगंधाचानित्यंचप्रियवादिनी ॥ अल्पाशिन्य त्यरोषाचदेवतांतांविनिर्दिशेत् ॥ ३४ ॥ प्रच्छन्नंकुरुतेपापमपवादंचरक्षति ॥ हृदयंस्याश्चदुर्ग्राह्यंमार्जारीतांविनिर्दिशेत् ॥ ३५ ॥ हसते क्रीडतेचैवक्रुद्धाचैवप्रसीदति ॥ नीचेषुरमतेनित्यंरासभींतांविनिर्दिशेत् ॥ ३६ ॥ प्रतिकूलकरीनित्यंबंधूनांभर्तुरेवच ॥ स्वच्छंदेल

१ दुःखदा कार्यनाशिनी–इ०पा० । २ चोत्कंपकौ–इ०पा० ।

लितांचैवआसुरींतांविनिर्दिशेत् ॥ ३७ ॥ बह्वाशीबहुवाक्याचनित्यंचाप्रियवादिनी ॥ पतिंचहिंसतेयातुराक्षसींतांविनिर्दिशेत् ॥ ३८ ॥ शौचाचारपरिभ्रष्टारूपभ्रष्टाभयंकरी ॥ प्रस्वेदमलपंकाचपिशाचींतांविनिर्दिशेत् ॥ ३९ ॥ नित्यंस्नातांसुगंधांचमांसमद्यप्रियादिनीम् ॥ वृक्षोद्यानप्रसक्तांचगान्धर्वीतांविनिर्दिशेत् ॥ ४० ॥ चपलाचंचलाचैवानित्यंवीक्षेदिशस्तथा ॥ चलस्वभावालुब्धाचवानरींतांविनिर्दिशेत् ॥ ४१ ॥ चंद्राननांशुभांगींतुमत्तवारणगामिनीम् ॥ आरक्तनखहस्तांतुविद्याद्विद्याधरींबुधः ॥ ४२ ॥ वीणावादित्रशब्देनवंशगीतरवेणच ॥ पुष्पधूपप्रसक्तांचगांधर्वींतांविनिर्दिशेत् ॥ ४३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्येवमुक्त्वासुमहानुभावोजगामवेधानिजमंदिरंवै ॥ स्त्रीणांतथापुंस्त्ववतांचवीरयल्लक्षणंपार्थिवलोकपूज्यम् ॥ ४४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस्त्रीलक्षणवर्णनंनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ शतानीकउवाच गकाराक्षरदेवस्यगणेशस्यमहात्मनः ॥ आराधनविधिंब्रूहिसांगंमंत्रसमन्वितम् ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ नतिथिर्नचनक्षत्रंनोपवासोविधीयते ॥ यथेष्टंचेष्टतःसिद्धिःसदाभवतिकामिका ॥ २ ॥ श्वेतार्कमूलंसंगृह्यकुर्याद्गणपतिंबुधः ॥ अंगुष्ठपर्वमात्रंतुपद्मासनगतंतथा ॥ ॥ ३ ॥ चतुर्भुजंत्रिनेत्रंचसर्वाभरणभूषितम् ॥ नागयज्ञोपवीतांगंशशांककृतशेखरम् ॥ ४ ॥ दंतंसव्येकरेदद्याद्द्वितीयेचाक्षसूत्रकम् ॥ तृतीयेपरशुंदद्याच्चतुर्थेमोदकंन्यसेत् ॥ ५ ॥ कुंकुमंचंदनंचापिसमालंभनमुच्यते ॥ वासोभिर्भूषणैरक्तैर्माल्यैश्चाराधयेद्गणम् ॥ ६ ॥ धूपेनचसुगंधेनमोदकैश्चापिपूजयेत् ॥ एवंपूज्याग्रतस्तस्यभोजयेद्ब्राह्मणंबुधः ॥ ७ ॥ वामनंकुब्जकंचापिभोजयेत्पुरतोद्विजम् ॥ आशीर्वादंततस्तस्मात्प्राप्यसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ भक्त्याकुरुकुलश्रेष्ठशृणुमंत्रपदानिवै ॥ गंस्वाहामूलमंत्रोयंप्रणवेनसमन्वितः ॥ ९ ॥ ओंगांनमोहृदयंज्ञेयंगींशिरःपरिकीर्तितम् ॥ शिखाचगूंनमोज्ञेयागैंनमःकवचंस्मृतम् ॥ १० ॥ गौंनमोनेत्रमुद्दिष्टंगःफट्कामास्त्रमुच्यते ॥ आगच्छोल्कामुखायेतिमंत्रआवाहनेह्ययम् ॥ ११ ॥ गंगणेशायनमोगंधमंत्रःप्रकीर्तितः ॥ पुष्पोल्कायनमःपुष्पमंत्रएषप्रकीर्तितः ॥ १२ ॥ धूपोल्कायनमोधूपमंत्रएषप्रकीर्तितः ॥ दीपोल्कायनमोदीपमंत्रएषप्रकीर्तितः ॥ १३ ॥ ओंगंमहोल्कायनमोबलिमंत्रः

१ क्रुद्धा च-इ०पा० । २ दद्यात्पाद्यानि तस्य वै-इ० पा० ।

प्रकीर्तितः ॥ ओंसंसिद्धोल्कायनमोमंत्रश्चायंविसर्जने ॥ १४ ॥ ओंमहाकर्णायविद्महेवक्रतुंडायधीमहि ॥ तन्नोदंतिःप्रचोदयात् ॥ १५ ॥ गायत्रीजपंपूर्वतः ॥ महागणपतयेवीरिस्वाहा ॥ दक्षिणतः ॥ सदामहोल्काय ॥ पश्चिमतः ॥ कूश्मांडायोत्तरेणतु ॥ एकदंतत्रिपुरांतकाय आग्नेय्यांवीरीनिर्दिशेत् ॥ १६ ॥ ओंशिवदत्तविकटहरहासप्राणायस्वाहानैर्ऋत्याम् ॥ तुलंबनात्यचलदंतकायस्वाहावायव्याम् ॥ १७ ॥ पद्मदंष्ट्रायनरायेतिऐशान्यांहोमयेद्बुधः ॥ हुंफट्हुंफट्हस्तताळध्वनिर्हसनकूर्दनः ॥ १८ ॥ मृदनर्तनगणपतिर्देवस्यमुद्रातततोहोमंसमाचरेत् ॥ नयदावश्याभवति ॥ कृष्णतिलाहुतिमष्टसहस्रंजुहुयात्रिरात्रेणराजावश्योभवति ॥ १९ ॥ तिलयवहोमेनसर्वजनपदावश्याभवंति ॥ अतिरूपवतीकन्यागच्छंतमनुगच्छति ॥ २० ॥ चणतंदुलहोमेनाजितोभवेत् ॥ निंबपत्रसमैस्तैलैर्विद्वेषणंकरोति ॥ सोमग्रहणे उदकमध्येअवतीर्यअष्टसहस्रंजपेत् ॥ संग्रामेअपराजितोभवति ॥ २१ ॥ ॐलंबराज्ञेनमः ॥ आदित्याभिमुखोभूत्वाअष्टसहस्रंजपेत् ॥ आदित्योवरदोभवति ॥ २२ ॥ शुक्लचतुर्थ्यामुपोष्यगंधपुष्पादिभिरर्चनंकृत्वातिलतंदुलाञ्जुहुयात् ॥ शिरसाधारयंस्तैरपराजितोभवति ॥ २३ ॥ अपामार्गसमिद्भिरग्निंप्रज्वाल्यएकविंशत्याहुतयोंजुहुयात् ॥ त्रिरात्राच्छत्रुंव्यापादयति ॥ २४ ॥ अथोत्तरणमंत्रंव्याख्यास्ये ॥ वृक्षमूलेकज्जलंगृह्यसप्तभिर्मंत्रितंकृत्वानेत्राण्यंजयेत्पश्यतिसवशोभवति ॥ २५ ॥ पुष्पंफलंमूलंचाष्टसहस्राभिमंत्रितं कृत्वायस्यददातिसवश्योभवति ॥ २६ ॥ यत्किंचिन्मूलमंत्रेणकरोतितत्सिध्यति ॥ सर्वेग्रहाःसुप्रीताभवंति ॥ नगरद्वारंगत्वाअष्टसहस्रंद्वारंनिरूपयेत् ॥ २७ ॥ पुरंद्वारेणगृह्यतेप्राङ्मुखोयजतिसोच्चाटयति ॥ संमुखोजपतिचोरान्विद्रावयति ॥ २८ ॥ तृणानिलूनापयति ॥ काष्ठानिच्छिंदापयति ॥ २९ ॥ गजराजेनयुद्धापयति ॥ जलमध्येसप्तरात्रंजपेत् ॥ अकालेवर्षापयति ॥ कूपतडागाञ्छोषयति ॥ प्रतिमंनृत्यापयति ॥ आकर्षयति ॥ स्तंभयति ॥ योजनशतात्स्त्रीपुरुषानाकर्षयति ॥ ३० ॥ गोरोचनांचसहस्राभिमंत्रितांकृत्वाहस्तेबद्ध्वायोजनशतसहस्रंगत्वापुनरागच्छति ॥ ३१ ॥ अथमारयितुकामः । खदिरकीलकंकृत्वास्त्रीपुरुषं

---

१ अयं वीरशब्दोऽन्यत्र नास्ति । २ ओंउनचावनसकाय स्वाहा–इ०पा० । ३ गजं गजेन–इ०पा० ।

विचिंत्यहृदयेनिखानयेत् ॥ क्षणादेवम्रियते॥३२॥सर्वपातकविमुक्तोभवति॥ अग्नितेजाःसर्वेभ्योऽपराजितोभवति ॥ ३३ ॥ ओंवक्रतुंडाय स्वाहा ॥ ॐएकदंष्ट्रायस्वाहा ॥ ॐकृतकृष्णायस्वाहा ॥ ॐगजकर्णायस्वाहा ॥ ॐलंबोदरायस्वाहा ॥ ॐविकटायस्वाहा ॥ ॐधूम्रव र्णायस्वाहा ॥ ॐगगनकूजायस्वाहा ॥ ॐविनायकायस्वाहा ॥ॐगणपतयेस्वाहा॥ॐहस्तिमुखायस्वाहा ॥३४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिगणपतिकल्पवर्णनंनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥२९॥छ॥ सुमंतुरुवाच॥निंबमयमंगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकृत्वानित्यधूपगंधादिभिरर्चयि त्वाप्रच्छिन्नंशिरसिबद्धागच्छेत् ॥ सर्वजनप्रियोभवति ॥ श्वेतार्कमूलांगुष्ठमात्रंगणपतिंकृत्वाधूपादिभिरर्चयित्वासवान्वर्णान्वशमानयति ॥ श्वेतचंदनमंगुष्ठमात्रंगणपतिंकृत्वापुष्पगंधादिभिरर्चयित्वाशुक्लचतुर्थ्यामष्टम्यांवाबलिंकुर्यादष्टसहस्रंजुहुयादथपायसेनराजानंवशमानयति ॥ रक्तचंदनमयंगणपतिमंगुष्ठमात्रंकृत्वाभौतिकंबलिंदद्याद्दधिमधुघृताहुतीनांगणपतिमष्टसहस्रंजुदात्मप्रापिकांप्रजांवशमानयति ॥ रक्तकर वीरमूलांगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकारयेत् ॥ रक्तपुष्पगंधोपहारैर्बलिंदद्यात् ॥ तिललवणघृतेनाष्टसहस्रंजुहुयात् ॥ दशग्रामान्वशमा नयति ॥ श्वेतकरवीरांगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकृत्वातिलपिष्टदधिघृतक्षीरहरिद्रामिश्रेणाष्टसहस्रंजुहुयाद्देश्यांवशमानयति ॥ अश्वत्थमूलांगुष्ठपर्व मात्रंगणपतिंकृत्वागंधपुष्पधूपबलिंदत्त्वाशतंजुहुयाच्छत्रंवशमानयति ॥ अर्कमूलांगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकृत्वागंधपुष्पधूपबलिंदद्यात् ॥ तिंदुकाष्टशतंजुहुयाच्छत्रुंवशमानयति ॥ बिल्वमूलमयमंगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकृत्वागंधपुष्पधूपार्चितंकृत्वात्रिमध्वक्तानामष्टसहस्रंजुहुया द्राजामात्यान्वशमानयति ॥ शिरसिधूपान्धृत्वागच्छेद्राजद्वारंविग्रहेजयोभवति ॥ हस्तिदंतमृत्तिकामयमंगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकारयेत् ॥ गंधपुष्पधूपार्चितंकृत्वाकृष्णचतुर्थ्यांनग्नोभूत्वाभ्यर्चयेत् ॥ सप्तवारंजपेन्नित्यंनारीणांसुभगोभवति ॥ वृषभशृंगमृत्तिकांगुष्ठमात्रंगणप तिंकारयेत् ॥ गंधपुष्पार्चितंकृत्वागुग्गुलधूपंदद्याद्दोषपातिंवशमानयति ॥अथवावल्मीकमृत्तिकांगुष्ठपर्वमात्रंगणपतिंकारयेत् ॥ कटुकतैले नप्रतिमांलेपयेत् ॥ उन्मत्तककाष्ठेनाग्निंप्रज्वाल्याहुतीनामष्टसहस्रंजुहुयात्तिलसर्षपमिश्रेणसर्वधूपंदद्यात्त्रिकटुकेनलेपयेत्॥ अगरुधूपंदद्याद्रा

१ सप्तरात्रम्–इ०पा० ।

जानंवशमानयति ॥ परेषांचवल्लभोभवति ॥ रक्तचंदनेनात्मानंधूपयेत्सुभगोभवति ॥ ॐगणपतयेवक्रतुंडायगजदंतायगुंलगुलेतिनिनादायं चतुर्भुजायत्रिनेत्रायसुशलपाशवज्रहस्तायसर्वभूतदमनायसर्वलोकवशंकरायसर्वदुष्टोपघातजननायसर्वशत्रुविमर्दनायसर्वराज्यसमीहनायरा जानमिहवशमानयहनहनपचपचवज्रांकुशेनगणेशफट्स्वाहा ॥ ॐगांगींगूंगैंगौंगःस्वाहानमःहृदयंमूलमंत्रस्य ॥ ॐकःशिरःॐखःशिखा ॐगःहृदयम्ॐगुःवक्रम्ॐगैंनेत्रम्ॐघःकवचम्ॐङंआवाहनंहृदयस्यआवाहनांगानिभवंतिॐनमःहृदयंमूलमंत्रस्यॐगाःशिरःॐगैःनमः शिखा ॐगौःनमःकवचम्ॐनमःनेत्रे ॐगःफट्अस्त्रम् ॥ ॐअंगुष्ठोल्कायस्वाहाआवाहनंहृदयस्यस्वाहाविसर्जनंहृदयस्यॐगंधो ल्कायस्वाहा ॥ गंधमंत्रः ॥ ॐधर्मभूतोल्कायस्वाहा ॥ पुष्पमंत्रः ॥ दुर्जयायपूर्वेण ॥ ॐधूर्जटयेदक्षिणे ॥ ॐलंबोदरायपश्चि मतः ॥ ॐगणपतयेउत्तरतः ॥ ॐगणाधिपतयेऐशान्याम्॥ॐमहागणपतयेआग्नेय्याम् ॥ ॐकूश्मांडायनैर्ऋत्याम् ॥ ॐएकदंत त्रिपुरघातिनेत्रिनेत्रायवायव्याम् ॥ ॐमहागणपतयेविघ्नहेवक्रतुंडायधीमहि ॥ तन्नोदंतिःप्रचोदयात् ॥ गायत्री ॥ पद्मदंष्ट्रामालाप्र कर्षणीपरश्वंकुशपाशपटहमुद्राअष्टौमुद्रादर्शयित्वाततःकर्माणिकारयेत् ॥ कृष्णतिलाहुतीनामष्टसहस्रंजुहुयात् ॥ राजानंवशमानयेत्॥ आवाहनाद्येकादशमुद्रानैवेद्यांतंक्रमाद्दर्शयेत् ॥ आराधयेद्येनविधिनात्रिनेत्रंशूलिनंहरम् ॥ तेनैवाराधयेद्देवंविघ्नेशंगणपंनृप ॥ १ ॥ तदेवमंडलंचास्यअंगन्यासस्तथैवच ॥ ऋतेमंत्रपदानीहसमानंसर्वमेवहि ॥ २ ॥ पूजयेद्यस्तुविघ्नेशमेकदंतमुमासुतम् ॥ नश्यं तितस्यविघ्नानिनचारिष्टंकदाचन ॥ ३ ॥ यश्चोपवासंकृत्वातुचतुर्थ्यांपूजयेन्नरः ॥ सर्वेतस्यसमारंभाःसिध्यंतेनात्रसंशयः ॥ ४ ॥ यस्यानुकूलोविघ्नेशःशिवयोःकुलनंदन ॥ तस्यानुकूलंसर्वस्याज्जगद्वैसर्वकर्मसु ॥ ५ ॥ तस्मादाराधयेदेनंभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ कुंकुमागरुधूपेनतथैवोंडीरकस्रजा ॥ ६ ॥ पलल्लोल्लापिकाभिश्चजातीउन्मत्तकैस्तथा ॥ शुक्लपक्षेचतुर्थ्यांतुविधिनानेनपूजये त् ॥ ७ ॥ निर्विघ्नंसिध्यतेतस्यसर्वकर्मनसंशयः ॥ एकदंतेजगन्नाथेगणेशेतुष्टिमागते ॥ ८ ॥ पितृदेवमनुष्याद्याःसर्वेतुष्यंतिभारत ॥

---

१ गुग्गुलुचतुर्भुजाय-इ०पा० । २ दुर्गायै पूर्वे-इ०पा० । ३ एकदंतत्रिपुरान्तकाय-इ०पा० । ४ पललान्नविकारैश्चजातीकुरबकैस्तथा-इ०पा० ।

तस्मादाराधयेदेनंसदाभक्तिपुरःसरः ॥ ९ ॥ कर्णलेपैस्तुंडिरीकैर्मोदकैश्चमहीपते ॥ पूजयेत्सततंदेवंविघ्ननाशायदंतिनम् ॥ १० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिचतुर्थीकल्पेविनायकपूजाविधिनिरूपणंनामत्रिंशोऽध्यायः ॥३०॥ ७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शिवाशांता सुखाराजंश्चतुर्थीत्रिविधास्मृता ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लाशिवालोकेषुपूजिता ॥ १ ॥ तस्यांस्नानंतथादानमुपवासोजपस्तथा ॥ क्रियमाणंशतगुणंप्रसादाद्दंतिनोनृप ॥ २ ॥ गुडलवणघृतानांतुदानंशुभकरंस्मृतम् ॥ गुडापूपैस्तथावीरपुण्यंब्राह्मणभोजनम् ॥ ३ ॥ यास्तस्यांनरशार्दूलपूजयंतिसदास्त्रियः ॥ गुडलवणपूपैश्चश्वश्रूंश्वशुरमेवच ॥ ४ ॥ ताःसर्वाःसुभगाःस्युर्वैविघ्नेशस्यानुमोदनात् ॥ कन्यकातुविशेषेण विधिनानेनपूजयेत् ॥ ५ ॥ इतिशिवाकल्पः ॥ सुमंतुरुवाच॥माघेमासितथाशुक्लायाचतुर्थीमहीपते ॥ साशांताशांतिदानित्यंशांतिंकुर्यात्सदैवहि ॥ ६ ॥ स्नानदानादिकंकर्मसर्वंमस्यांकृतंविभो ॥ भवेत्सहस्रगुणितंप्रसादात्तस्यदंतिनः ॥ ७ ॥ कृतोपवासीयस्तस्यांपूजयेद्विघ्ननायकम् ॥ तस्यहोमादिकंकर्मभवेत्साहस्रिकंनृप ॥ ८ ॥ लवणंचगुडंशाकंगुडपूपांश्चभारत ॥ दत्वाभक्त्यातुविप्रेभ्यःफलंसाहस्रिकंलभेत् ॥ ९ ॥ विशेषतःस्त्रियोराजन्पूजयंत्योगुरुंनृप ॥ गुडलवणघृतैर्वीरसदास्युर्भाग्यसंयुताः ॥ १० ॥ इतिशांताकल्पः ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सुखावहाचसुसुखासौभाग्यकरणीपरम् ॥ ११ ॥ चतुर्थीकुरुशार्दूलरूपसौभाग्यदाशुभा ॥ सुखाव्रतंमहापुण्यंरूपदंभाग्यदंतथा ॥ १२ ॥ सुसूक्ष्मंसुकरंधन्यमिहपुण्यसुखावहम् ॥ परत्रफलदंवीरदिव्यरूपप्रदायकम् ॥ १३ ॥ हसितंललितंचोक्तंचेष्टितंचसुखावहम् ॥ सविलासभुजक्षेपंचंक्रमंचेष्टितंशुभम् ॥ १४ ॥ सुखाव्रतेनसर्वेषांसुखंकुरुकुलोद्वह॥कृत्येनपूजितेचेशेविघ्नेशेशिवयोःसुते ॥ १५ ॥ यदाशुक्लचतुर्थ्यांतुवारोभौमस्यवैभवेत् ॥ तदासासुखदाज्ञेयाचतुर्थीवैसुखेतिच ॥ १६ ॥ पुरामैथुनमाश्रित्यास्थिताभ्यांतुहिमाचले ॥ भीमोमाभ्यांमहाबाहोरक्तबिन्दुश्च्युतःक्षितौ ॥ १७ ॥ मेदिन्यांसप्रयत्नेनसुखेनविधृतोऽनया ॥ जातोस्याःसकुजोवीररक्तोरक्तसमुद्भवः ॥ १८ ॥ समांगतोयथोत्पन्नस्तस्मादंगारकोह्ययम् ॥ अंगदोऽंगोपकारश्चअंगानांतुप्रदोनृणाम् ॥ १९ ॥ सौभाग्यादिकरोयस्मात्तस्मादंगा

१ पुण्डरीकैः–इ०पा० । २ महत्–इ०पा० । ३ नित्यम्–इ०पा० । ४ दन्तिनो नृप–इ०पा० । ५ भवेत्–इ०पा० । ६ कुरुनंदन–इ०पा० । ७ मैत्रम्–इ०पा० ।

रकोमतः ॥ भक्त्याचतुर्थ्यांनक्तेनयोवैश्रद्धासमान्वितः ॥ २० ॥ उपोष्यातिनरोराजन्नारीवानान्यमानसा ॥ पूजयेच्चकुजं भक्त्यारक्तपुष्पविलेपनैः ॥ २१ ॥ गणेशंप्रथमंपूज्यभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ तस्यतुष्टःप्रयच्छेतसौभाग्यंरूपसंपदम् ॥ २२ ॥ पूर्वंचकृतसंकल्पःस्नानंकृत्वायथाविधि ॥ गृहीत्वामृत्तिकांवंदेन्मंत्रेणानेनभारत ॥ २३ ॥ इहत्वंवंदितापूर्वंकृष्णेनोद्धरताकिल ॥ तस्मान्मेदहपाप्मानंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ २४ ॥ इमंमंत्रंपठन्वीरआदित्यायप्रदर्शयेत् ॥ आदित्यरश्मिसंपूतांगंगाजलकणोक्षिताम् ॥ २५ ॥ दत्वामृदंशिरसितांसर्वांगेषुचयोजयेत् ॥ ततःस्नानंप्रकुर्वीतमंत्रयेतजलंपुनः ॥ २६ ॥ त्वमापोयोनिःसर्वेषांदैत्यदानवदैवतम् ॥ स्वेदांडजोद्भिदानांचरसानांपतयेनमः ॥ २७ ॥ स्नातोऽहंसर्वतीर्थेषुसर्वप्रस्रवणेषुच ॥ तडागेषुचसर्वेषुमानसादिसरःसु च ॥ २८ ॥ नदीषुदेवखातेषुसुतीर्थेषुह्रदेषुवै ॥ ध्यायन्पठन्निमंमंत्रंततःस्नानंसमाचरेत् ॥ २९ ॥ ततःस्नात्वाशुचिर्भूत्वागृहमागत्यवैस्पृशेत् ॥ दूर्वाश्वत्थंशमींस्पृष्ट्वागांचमंत्रेणमंत्रवित् ॥ ३० ॥ दूर्वांनमस्यमंत्रेणशुचौभूमौसमुत्थिताम् ॥ त्वंदूर्वेमृतनामासिसर्वदेवैस्तु वंदिता ॥ ३१ ॥ वंदितादहतत्सर्वंदुरितंयन्मयाकृतम् ॥ शमीमंत्रंप्रवक्ष्यामितन्निबोधमहीपते ॥ ३२ ॥ पवित्राणांपवित्रात्वंकाश्यपीप्रथिताश्रुतौ ॥ शमीशमयमेपापंनूनंवेत्सिधराधरान् ॥ ३३ ॥ अश्वत्थालंभनेवीरमंत्रमेतंनिबोधमे ॥ नेत्रस्पंदादिजंदुःखंदुःस्वप्नंदुर्विचिन्तनम् ॥ शक्तानांचसमुद्योगमश्वत्थत्वंक्षमस्वमे ॥ ३४ ॥ इमंमंत्रंपठन्वीरकुर्याद्वैस्पर्शनंबुधः ॥ ततोदेवितुगांदद्याद्वीरंकृत्वाप्रदक्षिणाम् ॥ समालभ्यतुहस्तेनततोमंत्रमुदीरयेत् ॥ ३५ ॥ सर्वदेवमयीदेविमुनिभिस्तुसुपूजिता ॥ तस्मात्स्पृशामिवंदेत्वांवंदितापापहा भव ॥ इमंमंत्रंपठन्वीरभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ३६ ॥ प्रदक्षिणंतुयःकुर्यादर्जुनेकुरुनंदन ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनपृथिवीस्यान्नसंशयः ॥ ॥ ३७ ॥ एवंमौनेनचागत्यततोवह्निगृहंव्रजेत् ॥ प्रक्षाल्यचमृदापादावाचांतोग्निगृहंविशेत् ॥ ३८ ॥ होमंतत्रप्रकुर्वीतइमैर्मंत्रपदैर्वरैः ॥ शर्वायशर्वपुत्रायक्षोण्युत्संगभवायच ॥ ३९ ॥ कुजायललितांगायलोहितांगायवैतथा ॥ ॐकारपूर्वकैर्मंत्रैःस्वाहाकारसमन्वितैः ॥ ४० ॥

---

१ नित्यम्–इ०पा० । २ हरिब्रह्मशिवादिभिः–इ०पा० ।

अष्टोत्तरशतंवीरअर्धार्धमर्धमेवच ॥ एतैर्मंत्रपदैर्भक्त्याशक्त्यावाकामतोनृप ॥ ४१ ॥ खादिरैःसुसमिद्भिस्तुआज्यदुग्धैर्यवैस्तिलैः ॥ भक्ष्यैर्नानाविधैश्चान्यैःशक्त्याभक्त्यासमन्वितः ॥ ४२ ॥ हुत्वाहुतीस्ततोवीरदेवंसंस्थापयेत्क्षितौ[1] ॥ सौवर्णंराजतंवापिशक्त्यादारुमयंनृप ॥ ४३ ॥ देवंदारुमयंवापिश्रीखण्डचन्दनैरपि ॥ ताम्रेपात्रेरौप्यमयेचाज्यकुंकुमकेसरैः ॥ ४४ ॥ अन्यैर्वालोहितैर्वापिपुष्पैःपत्रैःफलैरपि ॥ रक्तैश्चविविधैर्वीरअथवाशक्तितोऽर्चयेत् ॥ ४५ ॥ यावद्विसृजतेवित्तंवित्तवान्वीरभक्तितः[2] ॥ तावद्विवर्धतेपुण्यंदातुःशतसहस्रिकम् ॥ ॥ ४६ ॥ अन्येताम्रमयेपात्रेवंशजेमृन्मयेपिवा ॥ पूजयंतिनराःशक्त्याकृत्वाकुंकुमकेशरैः ॥ ४७ ॥ पुरुषाकृतिकृतंपात्रइमंमंत्रंसमर्चयेत् ॥ अग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणगंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ ४८ ॥ धूपैरभ्यर्च्यविधिवद्ब्राह्मणायप्रदीयते ॥ गुडोदनंघृतंक्षीरंगोधूमाञ्छालितंडुलान् ॥४९॥ अवेक्ष्यशक्तिंदद्याद्वैदरिद्रोवित्तवांस्तथा ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यंविद्यमानेधनेनृप ॥ ५० ॥ वित्तशाठ्यंहि[3]कुर्वाणोनामुत्रबलभाग्भवेत् ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ अंगारकेणसंयुक्ताचतुर्थीनक्तभोजनैः ॥ ५१ ॥ उपोष्याकतिमात्रातुउताहोसकृदेवतु ॥ सुमंतुरुवाच ॥ चतुर्थीसाचतुर्थीतुयदांगारकसंयुता ॥ ५२ ॥ उपोष्यातत्रतत्रैवप्रदेयोविधिवद्गुडः ॥ उपोष्यनक्तेनविभोचतस्रःकुजसंयुताः ॥ ५३ ॥ चतुर्थीचचतुर्थ्याचविधानंशृणुयादृशम् ॥ सौवर्णंतुकुजंकृत्वासविनायकमादरात् ॥ ५४ ॥ दशसौवर्णिकंमुख्यंदशार्धमर्धमेवच ॥ सौवर्णपात्रेरौप्येवाभक्त्याताम्रमयेऽपिवा ॥ ५५ ॥ विंशत्पलानिपात्राणिविंशत्यर्धपलानिवा ॥ विंशत्कर्षाणिवावीरविंशदर्धार्धमेववा ॥ ५६ ॥ रौप्यसंख्यंपलंकार्यं[4]पलार्धमर्धमेवच ॥ शक्त्यावित्तैश्चभक्त्याचपात्रेताम्रमयेऽपितु ॥ ५७ ॥ प्रतिष्ठाप्यग्रहेशंतुवस्त्रैःसंपरिवेष्टितम् ॥ विविधैःसाधवैरक्तैःपुष्पैरक्तैःसमन्वितम् ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणायसदादद्याद्दक्षिणासहितंनृप ॥ वाचकायमहाबाहोगुणिनेश्रेयसेनृप ॥ ५९ ॥ इतितेकथितापुण्यातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ यामुपोष्यनरोरूपंदिव्यमाप्नोतिभारत ॥ ६० ॥ कांत्यात्रेयसमंवीरंतेजसारविसंनिभम् ॥ प्रभयारविकल्पंचसमीरबलसंश्रितम् ॥ ६१ ॥ ईदृग्रूपंसमाप्येहयातिभौमसदोनृप ॥ प्रसादाद्विघ्ननाथस्यतथागणपतेर्नृप ॥ ६२ ॥ पठतां

१ कृत्वा कृत्यम्-इ०पा० । २ भक्तितः-इ०पा० । ३ हि-इ०पा० । ४ सार्धंकुर्याद्विसर्वमेववा-इ०पा० ।

शृण्वतांराजन्कुर्वतांचविशेषतः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिक्षीयंतेनात्रसंशयः ॥ ६३ ॥ ऋद्धिंवृद्धिंतथालक्ष्मींलभतेनात्रसंशयः ॥ ६४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिचतुर्थीकल्पेसुखावहांगारकचतुर्थीव्रतनिरूपणंनामैकत्रिंशोऽध्यायः ॥३१॥समाप्तश्चायंचतुर्थीकल्पः ॥ ४ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पंचमीदयिताराजन्नागानांनंदिवर्धिनी ॥ पंचम्यांकिलनागानांभवतीत्युत्सवोमहान् ॥१॥ वासुकिस्तक्षकश्चैवकालियोमणिभद्रकः ॥ ऐरावतोधृतराष्ट्रःकर्कोटकधनंजयौ ॥ २ ॥ एतेप्रयच्छंत्यभयंप्राणिनांप्राणजीविनाम् ॥ पंचम्यांस्नपयंतीहनागान्क्षीरेणयेनराः ॥ ३ ॥ तेषांकुलेप्रयच्छंतितेऽभयप्राणदक्षिणाम् ॥ शप्तानागायदामात्रादह्यमानादिवानिशम् ॥ ४ ॥ निर्वापयंतिस्नपनैर्गवांक्षीरेणमिश्रितैः ॥ येस्नापयंतिवैनागान्भक्त्याश्रद्धासमन्विताः ॥ ५ ॥ तेषांकुलेसर्पभयंनभवेदितिनिश्चयः ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ मात्राशप्ताःकथंनागाःसमुद्दिश्यचकारणम् ॥ कथंचानंदकरणंकस्यवासंप्रसादजम् ॥ ६ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उच्चैःश्रवाअश्वरत्नंश्वेतोजातोऽमृतोद्भवः ॥ तंदृष्ट्वाचाब्रवीत्कद्रूर्नागानांजननीस्वसाम् ॥ ७ ॥ अश्वरत्नमिदंश्वेतंसंपश्येऽमृतसंभवम् ॥ कृष्णांश्चपश्यसेवालान्सर्वंश्वेतमुतांबरे ॥ ८ ॥ विनतोवाच ॥ सर्वश्वेतोहयवरोनास्यकृष्णोनलोहितः ॥ कथंत्वंपश्यस्येकृष्णंविनतोवाचतांस्वसाम् ॥ ९ ॥ कद्रूरुवाच ॥ पश्येहमेकनयनाकृष्णवालसमन्वितम् ॥ द्विनेत्रात्वंतुविनतेनपश्यसिपणंकुरु ॥ १० ॥ विनतोवाच ॥ अहंदासीभवित्रीतेकृष्णेकेशेप्रदर्शिते ॥ नचेद्दर्शयसेकद्रुममदासीभविष्यसि ॥ ११ ॥ एवंतेविपणंकृत्वागतेक्रोधसमन्विते ॥ विनताशयनेसुताकद्रूर्जिह्ममचिंतयत् ॥ १२ ॥ आहूयपुत्रान्प्रोवाचवालाभूत्वाहयोत्तमे ॥ तिष्ठध्वंविपणेजेष्येविनतांजयगर्द्धिनीम् ॥ १३ ॥ प्रोचुस्तेजिह्मबुद्धिंतांनागामातांविगृह्यतु ॥ अधर्ममेतन्मातस्तेनकरिष्यामतेवचः ॥ १४ ॥ तांश्छशापरुषाकद्रूःपावकोवःप्रधक्ष्यति ॥ गतेबहुतिथेकालेपांडवोजनमेजयः ॥ १५ ॥ सर्पसत्रंसकर्ताविभुविअन्यैःसुदुष्करम् ॥ तस्मिन्सत्रेसतिग्मांशुःपावकोवःप्रधक्ष्यति ॥ १६ ॥

---

१ धृतशिरास्तथान्ये ये महोरगाः—इ०पा० । २ पूजयंति—इ०पा० । ३ च जलैर्गवां क्षीरैरामि श्रितैः—इ०पा० । ४ स्वसामित्यार्षम् । ५ मातामित्यार्षम् ।

एवंशप्त्वारुषाकद्रूःकिंचिन्नोक्तवतीतुसा ॥ मात्राशप्तास्तथानागाःकर्तव्यंनान्वपद्यत ॥ १७ ॥ वासुकिंदुःखितंज्ञात्वाब्रह्माप्रोवाचसां
त्वयन् ॥ माशुचोवासुकेऽत्यर्थंशृणुमद्वचनंपरम् ॥ १८ ॥ यायावरकुलेजातोजरत्कारुरितिद्विजः ॥ भविष्यतिमहातेजास्तस्मिन्काले
तपोनिधिः ॥ १९ ॥ भगिनींचजरत्कारुंतस्यत्वंप्रतिदास्यसि ॥ भवितातस्यपुत्रोऽसौआस्तीकइतिविश्रुतः ॥ २० ॥ सतत्सत्रं
प्रवृद्धंवैनागानांभयदंमहत् ॥ निषेधतिसुमतिर्वाग्भिरग्र्याभिस्तंचस्तोष्यति ॥ २१ ॥ तादिमांभगिनींराजंस्तस्यत्वंप्रतिदास्य
ति ॥ जरत्कारुंजरत्कारोःप्रदद्याअविचारयन् ॥ २२ ॥ यदासौप्रार्थतेऽरण्येयत्किंचिद्विवदिष्यति ॥ तत्कर्तव्यमशंकेनय
दीच्छेःश्रेयआत्मनः ॥ २३ ॥ पितामहवचःश्रुत्वावासुकिःप्रणिपत्यच ॥ तथाकरोद्यथाचोक्तंयत्नंचपरमास्थितः ॥ २४ ॥
तच्छ्रुत्वापन्नगाःसर्वेप्रहर्षोत्फुल्ललोचनाः ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनिरेभुजगोत्तमाः ॥२५॥ तत्रसत्रं[1]महाबाहोतवपित्राप्रवर्तितम् ॥ ऋत्विग्भिः
सहितेनेहस[2]र्वलोकेषुदुष्करम् ॥ २६ ॥ प्रोक्तंचविष्णुनापूर्वंधर्मपुत्रस्यधीमतः ॥ अवश्यंतस्यभवितानागानां[3]भयकारकम् ॥ २७ ॥ त
स्मात्कालांतराद्राजन्साग्रेवर्षशतेगते ॥ तत्सत्रंभविताघोरंनागानांक्षयकारकम् ॥ २८ ॥ यास्यन्त्यधर्मभरितादंदशूकाविषोल्ब
णाः ॥ कोटिसंख्यामहाराजनिपतिष्यंत्यहर्निशम् ॥ २९ ॥ अपूर्वैतुनिमग्नानांघोरेरौद्राग्निसागरे ॥ आस्तीकस्तत्रभवितातेषांनौर्वह्निसा
गरे ॥ ३० ॥ श्रुत्वासचाग्निराजानमृत्विजस्तदनंतरम् ॥ निवर्तयिष्यतियागंनागानांमोहनंपरम् ॥ ३१ ॥ पंचम्यांतत्रभविताब्रह्मा
प्रोवाचलेलिहान् ॥ तस्मादियंमहाबाहोपंचमीदयितासदा ॥ ३२ ॥ नागानामानंदकरीदत्तावैब्रह्मणापुरा ॥ कृत्वातुभोजनंपूर्वंब्राह्मणानां
तुकामतः ॥ ३३ ॥ विसृज्यनागाःप्रीयंतांयेकेचित्पृथिवीतले ॥ येचहेलिमरीचिस्थायेंतरेदिविसंस्थिताः ॥ ३४ ॥ येनदीषुमहानागा
येसरस्वतिगामिनः ॥ येचवापीतडागेषुतेषुसर्वेषुवैनमः ॥ ३५ ॥ नागान्विप्रांश्चसंपूज्यविसृज्यचयथार्थतः ॥ ततःपश्चात्तुभुंजीयात्सहभृत्यैर्नराधिप
॥ ३६ ॥ पूर्वंमधुरमश्नीयात्ततोभुञ्जीतकामतः ॥ एवंनियमयुक्तस्ययत्फलंतन्निबोधमे ॥ ३७ ॥ मृतोनागपुरंयातिपूज्यमानोऽप्सरो

१महाराज-इ०पा० । २ सर्वलोकसुदुर्धरम्-इ०पा० । ३ क्षयकारकम्-इ० पा० ।

गणैः ॥ विमानवरमारूढोरमतेकालमीप्सितम् ॥ ३८ ॥ इहचागत्यराजासावयुतानांवरोभवेत् ॥ सर्वरत्नसमृद्धःस्याद्वाहनाढ्यश्चजायते ॥ ३९ ॥ पंचजन्मान्यसौराजाद्वापरेद्वापरेभवेत् ॥ आधिव्याधिविनिर्मुक्तःपत्नीपुत्रसहायवान् ॥४०॥ तस्मात्पूज्याश्चपाल्याश्चघृतपायसगुग्गुलैः ॥ शतानीकउवाच ॥ दशंतियेनरंविप्रनागाःक्रोधसमन्विताः ॥ ४१ ॥ भवेत्किंतस्यदष्टस्यविस्तरात्प्रब्रवीहिमे ॥ सुमंतुरुवाच ॥ नागदष्टोनरोराजन्प्राप्यमृत्युंव्रजत्यधः ॥ ४२ ॥ अधोगत्वाभवेत्सर्पोनिर्विषोनात्रसंशयः ॥ शतानीकउवाच ॥ नागदष्टःपितायस्यभ्रातावादुहितापिवा ॥ ४३ ॥ मातापुत्रोथवाभार्याकिंकर्तव्यंवदस्वमे ॥ मोक्षायतस्यविप्रेंद्रदानंव्रतमुपोषणम् ॥ ४४ ॥ ब्रूहितद्द्विजशार्दूलयेनतद्वैकरोम्यहम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उपोष्यापंचमीराजन्नागानांपुष्टिवर्धिनी ॥ ४५ ॥ त्वमेवमेकंराजेंद्राविधानंशृणुभारत ॥ मासिभाद्रपदेयातुकृष्णे पक्षेमहीपते ॥ ४६ ॥ सातुपुण्यामहाप्रोक्ताग्राह्यापिचमहीपते ॥ ज्ञेयाद्वादशसंवर्तेपंचम्योभरतर्षभ ॥४७॥ चतुर्थ्यात्वेकभक्तंतुतस्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ भुविचित्रमयान्नागानथवाकलधौतकान् ॥ ४८ ॥ कृत्वादारुमयान्वापिअथवामृन्मयान्नृप ॥ पंचम्यामर्चयेद्भक्त्यानागानांपंचकंनृप ॥ ४९ ॥ करवीरैःशतपत्रैर्जातीपुष्पैश्चसुव्रत ॥ तथागंधैश्चधूपैश्चपूज्यपंञ्चकमुत्तमम् ॥ ५० ॥ ब्राह्मणंभोजयेत्पश्चाद्घृतपायसमोदकैः ॥ अनंतंवासुकिंशंखंपद्मंकंबलमेवच ॥ ५१ ॥ तथाकर्कोटकंनागंनागमश्वतरंनृप ॥ धृतराष्ट्रंशंखपालंकालियंतक्षकंतथा ॥ ५२ ॥ पिंगलंचतथानागंमासिमासिप्रकीर्तितम् ॥ वत्सरांतेपारणंस्याद्ब्राह्मणान्भोजयेद्बहून् ॥ ५३ ॥ इतिहासविदेनागंगौरिकेणकृतंनृप॥तथार्चनाप्रदातव्यावाचकायमहीपते ॥५४॥ एषवैनागपञ्चम्याविधिःप्रोक्तोबुधैर्नृप ॥ तवापित्राकृतश्चैवपितुर्मोक्षायभारत ॥ ५५ ॥ त्वमेकमेकंवैवीरपंचमींभरतर्षभ ॥ सुवर्णभारानिष्पन्नंनागंदत्वातथाचगाम् ॥ ५६ ॥ व्यासायकुरुशार्दूलपितुरा

---

१ वसुधायाः–इ०पा०। २ मान्याश्च–इ०पा०। ३ शुक्लपक्षे–इ०पा०। ४ भूरिचन्द्रमयं नागम्–इ०पा० ५ पुस्तकांतरे च " भूरिचन्द्रमयं नागमथवा कलधौतकम् ॥ कृत्वा दारुमयं वापि अथवा मृन्मयं नृप ॥ पंचम्यामर्चयेद्भक्त्या नागं पचफणं नृप ॥ करवीरैःशतपत्रैर्जातीपुष्पैश्च सुव्रत ॥ तथा गंधैश्च धूपैश्च पूज्यपन्नगमुत्तमम्–इ०पा०। ९ पन्नगम्–इ०पा०। ६ संवर्तांते पारणं स्यान्महाब्राह्मणभोजनम्–इ०पा०। ७ एष पारणके चापि–इ०पा०।

नृण्यमाप्नुयाः ॥ तवापित्राकृताह्येवंपंचम्युपासनानृप ॥ ५७ ॥ उत्सृज्यनागतांवीरतवपूर्वापितामहः ॥ पुष्पोत्तरंसदोगत्वातथापुष्पसदो नृप ॥ ५८ ॥ सुनासीरसदोगत्वातदाभर्गसदोगतः ॥ स्वभूसदस्ततोगत्वाकंजजस्यसदोगतः ॥ ५९ ॥ अन्येपियेकरिष्यंतिइदंव्रतम नुत्तमम् ॥ दष्टकोमोक्ष्यतेतेषांशुभंस्थानमवाप्स्यति ॥ ६० ॥ यश्चेदंशृणुयान्नित्यंनरःश्रद्धासमन्वितः[1] ॥ कुलेतस्यननागेभ्योभयंभवतिकु त्रचित् ॥६१॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपंचमीकल्पेनागपंचमीव्रतवर्णनंनामद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ सर्पाणांकतिरूपाणिकेवर्णाःकिंचलक्षणम् ॥ काजातिस्तुभवेत्तेषांकेषुयोनिकुलेषुवा ॥१॥ सुमंतुरुवाच[2] ॥ पुरामेरौनगवरेकश्यपंतपसांनिधिम् ॥ प्रणम्यशिरसाभक्त्यागौतमोवाक्यमब्रवीत् ॥ २ ॥ सर्पाणांकतिरूपाणिकिंचिन्हंकिंचलक्षणम् ॥ जातिंकुलंतथावर्णान्ब्रूहिसर्वंप्रजापते ॥ ॥ ३ ॥ कथंवाजायतेसर्पःकथंमुंचेद्विषंप्रभो ॥ विषवेगाःकतिप्रोक्ताःकत्येवविषनाडिकाः ॥ ४ ॥ दंष्ट्राःकतिविधाःप्रोक्ताःकिंप्रमाणंविषागमे ॥ कदातुगृह्णतेगर्भंकथंचेहप्रसूयते ॥ ५ ॥ कीदृशीस्त्रीपुमांश्चैवकीदृशंचनपुंसकम् ॥ किंनामदशनंचैवएतत्कथयसुव्रत ॥ ६ ॥ तस्यत द्वचनंश्रुत्वाकश्यपःप्रत्यभाषत ॥ शृणुगौतमतत्त्वेनसर्पाणामिहलक्षणम् ॥ ७ ॥ मास्याषाढेतथाज्येष्ठेप्रमाद्यंतिभुजंगमाः ॥ ततो नागोनागिनीचमैथुनेसंप्रपद्यते ॥ ८ ॥ चत्वारोवार्षिकान्मासान्नागीगर्भमधारयत् ॥ ततःकार्तिकमासेतुअंडकानिप्रसूयते ॥ १० ॥ अंड कानांतुविज्ञेयेद्वेशतेद्वेचाविंशती ॥ तान्येवभक्षयेत्सातुभागैकंघृणयात्यजेत् ॥ १० ॥ स्वर्णार्कवर्णाद्वैतस्मात्पुमान्संजायतेंडकात् ॥ तान्येवस्वा दतेसर्पअहोरात्राणिविंशतिम् ॥ ११ ॥ स्वर्णकेतकवर्णाभाद्दीर्घराजिविसंनिभात् ॥ तस्मादुत्पद्यतेस्त्रीवैअंडाद्ब्राह्मणसत्तम ॥ १२ ॥ शिरीषपुष्पवर्णाभादंडकात्स्यान्नपुंसकम् ॥ ततोभिनत्तिचांडानिषण्मासेनतुगौतम ॥ १३ ॥ ततस्तेप्रीतिसंबंधात्स्नेहंबध्नंतिबालकाः ॥ ततोऽसौसप्तरात्रेणकृष्णोभवतिपन्नगः ॥१४॥ आयुःप्रमाणंसर्पाणांशतंविंशोत्तरंस्मृतम् ॥ मृत्युश्चाष्टविधोज्ञेयःशृणुष्वात्रयथाक्रमम् ॥१५॥

१ श्रद्धाभक्तिसमन्वितः-इ०पा० । २ कस्मिंश्चित्पुस्तके पूर्वं प्रोक्तः-"सुमंतुरुवाच" इत्यादिःपाठो नास्ति परं त्वत्र-"तस्य तद्वचनं श्रुत्वा सुमंतुःप्राह तत्त दा ॥ इममर्थं पुरा पृष्टो गौतमेन च कश्यपः । प्रहृष्टवदनःसौम्यःकश्यपःप्रत्यभाषत ॥" इति पाठोऽस्ति।

मयूरान्मानुषाद्वापिचकोराद्गोखुरात्तथा ॥ बिडालान्नकुलाच्चैववराहाद्वृश्चिकात्तथा ॥ १६ ॥ एतेषांयदिमुच्येतजीवेद्विंशोत्तरंशतम् ॥
सप्ताहेतुततःपूर्णेदंष्ट्राणांचाधिरोहणम् ॥ १७ ॥ विषस्यागमनंतत्रनिक्षिपेच्चपुनःपुनः ॥ एवंज्ञात्वातुतत्त्वेनविषकर्मसमारभेत् ॥ १८ ॥
एकविंशतिरात्रेणविषदंष्ट्रासुजायते ॥ नागिपार्श्वसमावर्तीबालसर्पःसउच्यते ॥ १९ ॥ पंचविंशतिरात्रस्तुसद्यःप्राणहरोभवेत् ॥ षण्मासा
ज्जातमात्रस्तुकंचुकंवैप्रमुंचति ॥ २० ॥ पादानांचापिविज्ञेयेद्वेशतेद्वेचविंशती ॥ गोलोमसदृशाःपादाःप्रविशंतिक्रमंतिच ॥ २१ ॥ सं
धीनांचास्यविज्ञेयंद्वेशतेविंशतीतथा ॥ अंगुल्यश्चापिविज्ञेयाद्वेशतेविंशतीतथा ॥ २२ ॥ अकालजातायेसर्पानिर्विषास्तेप्रकीर्ति
ताः ॥ पंचसप्ततिवर्षाणिआयुस्तेषांप्रकीर्तितम् ॥ २३ ॥ रक्तपीतशुक्लदंताआनीलामंदवेगिनः ॥ एतेअल्पायुषोज्ञेयांअन्ये
चभीरवःस्मृताः ॥ २४ ॥ एकंचास्यभवेद्वक्रंद्वेजिह्वेचप्रकीर्तिते ॥ द्वात्रिंशद्दशनाःप्रोक्ताःपन्नगानांनसंशयः ॥ २५ ॥ तेषां
मध्येतुचत्वारोदंष्ट्र्यासुविषावहाः ॥ मकरीकरालीकालरात्रीयमदूतीतथैवच ॥ २६ ॥ सर्वासांचैवदंष्ट्राणांदेवताःपरिकीर्तिताः ॥ प्रथमा
ब्रह्मदेवत्याद्वितीयाविष्णुदेवता ॥ २७ ॥ तृतीयारुद्रदेवत्याचतुर्थीयमदेवता ॥ हीनाप्रमाणतःसातुवामनेत्रंसमाश्रिता ॥ २८ ॥ नास्यां
मंत्राःप्रयोक्तव्यानौषधंनैवभेषजम् ॥ वैद्यःपराङ्मुखोयातिमृत्युस्तस्याविलेखनात् ॥ २९ ॥ चिकित्सानबुधैःकार्यातदंतंतस्यजीवितम् ॥
मकरींमासिकांविद्यात्करालीचद्विमासिका ॥ ३० ॥ कालरात्रीभवेत्त्रीणिचतुरोयमदूतिका ॥ मकरींगुडौदनंदद्यात्कषायान्नंकरालिका ॥
॥ ३१ ॥ कालरात्रीकटुयुतंदूतीवैसांनिपातिकम् ॥ मकरीशस्त्रकंविद्यात्करालीकाकपादिका ॥ ३२ ॥ कराकृतिःकालरात्रिर्याम्याकूर्पाकृ
तिःस्मृता ॥ मकरीवातुलाज्ञेयाकरालीपैत्तिकीस्मृता ॥ ३३ ॥ कफात्मिकाकालरात्रीयमदूतीसन्निपातकी ॥ शुक्लातुमकरीज्ञेयाकरालीर
क्तसंनिभा ॥ ३४ ॥ कालरात्रीभवेत्पीताकृष्णाचयमदूतिका ॥ वामाशुक्लाचकृष्णाचरक्तापीताचदक्षिणा ॥ ३५ ॥ समासेनतुवक्ष्यामियथै
तावर्णतःस्मृताः ॥ शुक्लातुब्राह्मणीज्ञेयारक्तातुक्षत्रियास्मृता ॥ ३६ ॥ वैश्यातुपीतिकाज्ञेयाकृष्णाशूद्रातुकथ्यते ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदंष्ट्रा

१ गोरखात्-इ०पा० । २ शुभौदनम्-इ०पा० ।

णांविषलक्षणम् ॥ ३७ ॥ दंष्ट्राणांतुविषंनास्तिनित्यमेवभुजंगमे ॥ दक्षिणंनेत्रमासाद्यविषंसर्पस्यतिष्ठति ॥ ३८ ॥ संक्रुद्धस्येहसर्पस्यविषंग च्छतिमस्तके ॥ मस्तकाद्धमनींयातिततोनाडीषुगच्छति ॥३९॥ नाडीभ्योगच्छतेदंष्ट्रांविषंतत्रप्रवर्तते ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामियथावदनुपूर्व शः ॥ ४० ॥ अष्टभिःकारणैःसर्पोदशतेनात्रसंशयः ॥ आक्रांतोदशतेपूर्वंद्वितियिःपूर्ववैरिणम् ॥ ४१ ॥ तृतीयंदशतेभीतश्चतुर्थमददर्पितः ॥ पंचमंतुक्षुधाविष्टःषष्ठंचेहविषोल्बणः ॥ ४२ ॥ सप्तमंपुत्ररक्षार्थमष्टमंकालचोदितः ॥ यस्तुसर्पोदशित्वातुउदरंपरिवर्तयेत् ॥ ४३ ॥ बलभु ग्नाकृतिंदष्ट्रमाक्रांतंतद्विनिर्दिशेत् ॥ यस्यसर्पस्यदष्टस्यगभीरंदृश्यतेव्रणम् ॥ ४४ ॥ वैरदष्टंविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ एकदंष्ट्राप दंयस्यअव्यक्तंनचकल्पितम् ॥ ४५ ॥ भीतदष्टंविजानीयाद्यथोवाचप्रजापतिः ॥ यस्यसर्पेणदष्टस्यरेखादंतस्यजायते ॥४६ ॥ मददष्टंविजा नीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ द्वेचदंष्ट्रापदेयस्यदृश्यतेचमहाक्षतम् ॥ ४७ ॥ क्षुधाविष्टंविजानीयाद्यथोवाचप्रजापतिः ॥ द्वेदंष्ट्रेयस्यदृश्येतेक्व चिद्रुधिरसंकुले ॥ ४८ ॥ विषोल्बणंविजानीयाद्दंशंतंनात्रसंशयः ॥ अपत्यरक्षणार्थायजानीयात्तंनसंशयः ॥ ४९ ॥ यत्तुकाकपदाकारंत्रि भिर्दंतैस्तुलक्षितम् ॥ महानागइतिप्रोक्तंकालदष्टंविनिर्दिशेत् ॥ ५० ॥ त्रिविधंदष्टजातैस्तुलक्षणंसमुदाहृतम् ॥ दष्टानुपीतंविज्ञेयंकश्यप स्यवचोयथा ॥ ५१ ॥ विषभागात्तुसर्पस्यात्रिभागस्तत्रसंक्रमेत् ॥ उदरंदर्शयेद्यस्तुउद्धतंतंविनिर्दिशेत् ॥ ५२ ॥ छर्दितंविषवेगेनानिर्विषः पन्नगोभवेत् ॥ असाध्यश्चापिविज्ञेयश्चतुर्दंष्ट्राभिपीडितः ॥ ५३ ॥ ग्रीवाभंगोभवेत्किंचित्संदष्टोविषयोगतः ॥ इतोदंशस्ततःशुद्धोऽन्यंतरःपरि कीर्तितः ॥५४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसाहस्रार्धसंहितायांपंचमीकल्पेसर्पदंष्ट्रावर्णनंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ छ ॥ कश्यपउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकालदष्टस्यलक्षणम्॥शृणुगौतमतत्त्वेनयादृशोभवतेनरः॥१॥जिह्वाभंगोथहृच्छूलंचक्षुर्भ्यांचनपश्यति॥ दंशंचदग्धसंकाशंपक्वजंबूफलोपमम् ॥ २ ॥ वैवर्ण्यंचैवदंतानांश्यावोभवतिवर्णतः ॥ सर्वेष्वंगेषुशैथिल्यंपुरीषस्यचभेदनम् ॥ ३ ॥ भग्नस्कं धकटिग्रीवऊर्ध्वदृष्टिरधोमुखः ॥ दह्यतेवेपतेचैवस्वपतेचमुहुर्मुहुः ॥४॥ शस्त्रेणच्छिद्यमानस्यरुधिरंनप्रवर्तते ॥दंडेनताड्यमानस्यदंडराजीन

१ विषवर्धने-इ०पा०।

जायते ॥ ८ ॥ दंशेकाकपदंसुनीलमसकृज्जंबूफलाभंघनमुच्छूनंरुधिरार्द्रसेकबहुलंकृच्छ्रान्निरोधोभवेत् ॥ हिक्काश्वासगलग्रहश्चसुमहान्पांडुस्त्वचादृश्यतेशुष्कांगंप्रवदंतिशास्त्रनिपुणास्तत्कालदष्टंविदुः ॥ ६ ॥ दंशेयस्याथशोथःप्रचलितवलितंमंडलंवास्सुनीलंप्रवेदोगात्रभेदःस्रवतिचरुधिरंसानुनासंचजलपेत् ॥ दंतोष्ठाभ्यांवियोगोभ्रमतिचहृदयंसंनिरोधश्चतीव्रोदिव्यानामेषदंशःस्थलविपुलमयेविद्धितंकालदष्टम् ॥ ७ ॥ दंतैर्दंतान्स्पृशतिचबहुशोदृष्टिरायासखिन्नास्थूलोदंशःस्रवतिरुधिरंकेकरंचक्षुरेकम् ॥ प्रत्यादिष्टःश्वसितिसततंसानुनासंचभाषेत्पार्श्वेब्रूतेसकलगदितंकालदष्टंतमाहुः॥८॥वेपतेवेदनातीव्रारक्तनेत्रश्चजायते ॥ ग्रीवाभंगश्चलानाभिःकालदष्टंविनिर्दिशेत् ॥ दर्पणेसलिलेवापिआत्मच्छायांनपश्यति ॥ ९ ॥ मंदरश्मिंतथातीव्रंतेजोहीनंदिवाकरम् ॥ वेपतेवेदनात्रस्तोरक्तनेत्रश्चजायते ॥ १० ॥ सयातिनिधनंजंतुःकालदष्टंविनिर्दिशेत् ॥ अष्टम्यांचनवम्यांचकृष्णपक्षेचतुर्दशीम् ॥ ११ ॥ नागपंचमीदष्टानांजीवितस्यनसंशयः ॥ आर्द्राश्लेषामघाभरणीकृत्तिकास्तुविशेषतः ॥ १२ ॥ विशाखास्त्रिषुपूर्वासुमूलस्वातीशतात्मके ॥ सर्पदष्टानजीवंतिविषंपीतंचयैस्तथा ॥ १३ ॥ शून्यागारेश्मशानेचशुष्कवृक्षेतथैवच ॥ नजीवंतिनरादष्टानक्षत्रेतिथिसंयुते ॥ १४ ॥ अष्टोत्तरंमर्मशतंप्राणिनांसमुदाहृतम् ॥ तेषांमध्येतुमर्माणिदशद्वेचापिकीर्तिते ॥ १५ ॥ शंखेनेत्रेभ्रुवोर्मध्येबस्तिस्तभ्यांवृषणोत्तरे ॥ कक्षेस्कंधेहृदिमध्येतालुकेचिबुकेगुदे ॥ १६ ॥ एषुद्वादशमर्मसुदंशशस्त्रेणवाहतः ॥ नजीवतिनरोलोकेकालदष्टंविनिर्दिशेत् ॥ १७ ॥ अकचटतपयशांवदंतिप्रोक्तानजीवंतिनतस्य ॥ गतंब्रूयाद्यादिस्खलतिशिरस्तस्यसंप्राप्तकालः ॥ १८ ॥ भवतिचयदिदूतउत्तमस्याधमोवायदिभवतिचदूतउत्तमोवाधमस्य ॥ आदौदष्टस्यनामयदिवदतिकचिद्वाक्तितस्याथपश्चात्तंवर्णभेदोयदिभवतिसमःप्राप्तकालस्यदूतः ॥ १९ ॥ दूतोवादंडहस्तोभवतिचयुगलंपाशहस्तस्तथावारक्तंवस्त्रंचकृष्णंमुखशिरसिगतमेकवस्त्रश्चदूतः ॥ तैलाभ्यक्तश्चतद्व्यादित्वरितगतिर्मुक्तकेशश्चयातियःकुर्याद्घोरशब्दंकरचरणयुगैःप्राप्तकालस्यदूतः ॥ २० ॥ नागोदयंप्रवक्ष्यामिईशानेनतुभाषितम् ॥ ब्रह्मणातुपुरासृष्टाग्रहानागास्त्वनेकशः ॥ २१ ॥ अनंतंभास्करंविद्यात्सोमं

---

१ निशाकरम्–इ०पा० ।

विद्यात्तुवासुकिम् ॥ तक्षकंभूमिपुत्रंतुकर्कोटंचबुधंविदुः ॥ २२ ॥ पद्मंबृहस्पतिंविद्यान्महापद्मंचभार्गवम् ॥ कुलिकःशंखपालश्चद्वावेतौतुश नैश्वरः ॥ २३ ॥ पूर्वपादःशंखपालोद्वितीयःकुलिकस्यच ॥ नित्यंभागेयथोद्दिष्टदिनरात्रीतथैवच ॥ २४ ॥ शुक्रसोमौचमध्यान्हेउदयेतुक्ष मासुतः ॥ शनिःप्रागष्टमेभागेदिवारात्रेत्विहोच्यते ॥ २५ ॥ ग्रहाश्चभुंजतेचैवशेषंभागस्यलक्षणम् ॥ रविवारेसदाज्ञेयौपादौदशचतुर्दश ॥ ॥ २६ ॥ अष्टद्वादशमेचंद्रेदशषष्ठेकुजेतथा ॥ बुधस्यनवमेपादेराहौचादिवसस्यच ॥२७॥ गुरोर्द्वितीयःषष्ठश्चषोडशस्यतुवर्जयेत् ॥भास्कर स्यादिनेप्रोक्तेचतुर्थैदशमेष्टमे॥ २८ ॥ शनैश्चरदिनेपादंत्यजेच्चैवसुदारुणम् ॥ द्वितीयंद्वादशंचैवषोडशस्यतुवर्जयेत् ॥ २९ ॥ मुहूर्तंघटि कादूर्द्ध्वंघटिकचतुर्थभागंविंशतिश्च ॥ कुहूसुतंबुद्बुदंनिमेषमेतत्कालस्यलक्षणम् ॥ ३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेपंचमीकल्पेदंशदष्टक दूतलक्षणंनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३४॥छ॥ कश्यपउवाच ॥ सविषादंष्ट्रयोर्मध्येयमदूतीतुवैभवेत् ॥ नाचिकित्साबुधैःकार्यातंगतायुंविनिर्दि शेत् ॥ १ ॥ प्रहरार्धंदिवारात्रावेकैकंभुंजतेबहिः ॥ एकस्यचसमानंचाद्वितीयंषोडशंतथा ॥ २ ॥ नागोदयेयमुद्दिश्यहतोविद्धोविदा रितः ॥ कालदष्टंविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ ३ ॥ यन्मात्रंपततेबिंदुर्वालाग्रंसलिलोद्धृतम् ॥ तन्मात्रंस्रवतेदंष्ट्राविषंसर्प स्यदारुणम् ॥ ४ ॥ नाडीशतेतुसंपूर्णेदेहेसंक्रमतेविषम् ॥ यावत्संक्रामयेद्बाहुंकुंचितंवाप्रसारयेत् ॥ ५ ॥ अनेनक्षणमात्रेणवि षंगच्छतिमस्तके ॥ वेपतेविषवेगेतुशतशोऽथसहस्रशः ॥ ६ ॥ वर्धतेरक्तमासाद्यततोवातौशिखियथा ॥ तैलबिंदुर्जलंप्राप्ययथावेगेनवर्धते ॥ ७ ॥ शिखंडीआश्रयंप्राप्यमारुतेनसमीरितः ॥ ततःस्थानशतंप्राप्यत्वचास्थानंविचेष्टितम् ॥ ८ ॥ त्वचासुद्विगुणंविद्याच्छोणितेषुचतु र्गुणम् ॥ पित्तेतुत्रिगुणंयातिश्लेष्मेवैषोडशंभवेत्॥९॥वायौत्रिंशद्गुणंचैवमज्जाषष्टिगुणंतथा ॥ प्राणेचैकार्णवीभूतेसर्वगात्राणिसंधयेत् ॥१०॥ श्रोत्रेनिरुध्यमानेनयातिदष्टस्त्वसाध्यताम् ॥ ततोऽसौम्रियतेजंतुर्निश्वासोच्छ्वासवर्जितः ॥ ११ ॥ निष्क्रांतेतुततोजीवेभूतेपंचत्वमागते ॥ तानिभूतानिगच्छंतियस्ययस्ययथातथम् ॥ १२ ॥ पृथिव्यापस्तथातेजोवायुराकाशमेवच ॥ इत्येषामेवसंघातःशरीरमभिधीयते ॥१३॥

१ वर्धयेत्-इ०पा० ।

पृथिवीपृथिवींयातितोयंतोयेषुलीयते ॥ तेजोगच्छतिचादित्यंमारुतोमारुतंव्रजेत् ॥ १४ ॥ आकाशंचैवमाकाशेसहतेनैवगच्छाति ॥ स्व स्थानंतेप्रपद्यंतेपरस्परनियोजिताः ॥ १५ ॥ नजीवेदागतःकश्चिदिहजन्मनिसुव्रत ॥ विषार्तंनउपेक्षेतत्वरितंतुचिकित्सयेत् ॥ १६ ॥ एक मस्तिविषंलोकेद्वितीयंचोपपद्यते ॥ यथानानाविधंचैवस्थावरंतुतथैवच ॥ १७ ॥ प्रथमेविषवेगेतुरोमहर्षोऽभिजायते ॥ द्वितीयेविषवेगेतुस्वे दोगात्रेषुजायते ॥ १८ ॥ तृतीयेविषवेगेतुकंपोगात्रेषुजायते ॥ चतुर्थेविषवेगेतुश्रोत्रांतरनिरोधकृत् ॥ १९ ॥ पंचमेविषवेगेतुहिक्कागात्रेषुजा यते ॥ षष्ठेचविषवेगेतुप्राणेभ्योऽपिप्रमुच्यते ॥ २० ॥ सप्तधातुवहाह्येतेवैनतेयेनभाषिताः ॥ त्वचःस्थानेविषेप्राप्तेतस्यरूपाणिमेशृणु ॥ २१ ॥ अंगानितिमिरायंतेतपंतेचमुहुर्मुहुः ॥ एतानियस्यचिह्नानितस्यत्वचिगतंविषम् ॥ २१ ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ अर्कमूलमपामार्गंप्रियंगुंतगरंतथा ॥ २३ ॥ एतदालोड्यदातव्यंततःसंपद्यतेसुखम् ॥ ततस्तस्मिन्कृतेविप्रनानिवर्तेतचेद्विषम् ॥ २४ ॥ त्व चःस्थानंततोभित्त्वारक्तस्थानंप्रधावति ॥ विषेचरक्तंसंप्राप्तेतस्यरूपाणिमेशृणु ॥ २५ ॥ दह्यतेमुह्यतेचैवशीतलंबहुमन्यते ॥ एतानियस्य रूपाणितस्यरक्तगतंविषम् ॥ २६ ॥ तत्रागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ उशीरंचंदनंकुष्ठमुत्पलंतगरंतथा ॥ २७ ॥ महाकालस्यमूला निसिंदुवारनगस्यच ॥ हिंगुलंमरिचंचैवपूर्ववेगेतुदापयेत् ॥ २८ ॥ बृहतीवृश्चिकाकालीइंद्रवारुणीमूलकम् ॥ सतगंधघृतंचैवद्वितीयेपरिकी र्तितम् ॥ २९ ॥ सिंदुवारंतथाहिंगुंतृतीयेकारयेद्बुधः ॥ तस्यपानंचकुर्वीतअंजनंलेपनंतथा ॥ ३० ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥ रक्तस्थानंततोगत्वापित्तस्थानंप्रधावति ॥३१॥ पित्तस्थानगतेविप्रविषरूपाणिमेशृणु ॥ उत्तिष्ठतेनिपततेदह्यतेमुह्यतेतथा ॥३२ ॥ गात्रतः पीतकःस्याद्वैदिशःपश्यतिपीतिकाः ॥ प्रबलाचभवेन्मूर्च्छानचात्मानंविजानते ॥३३॥ विषक्रियांतस्यकुर्याद्ययासंपद्यतेसुखम् ॥ पित्तस्था नमतिक्रम्यश्लेष्मस्थानंचगच्छति ॥ ३४ ॥ पिप्पल्योमधुकंचैवमधुखंडंघृतंतथा ॥ मधुसारमलाबुंचजातिंशंकरवालुकाम् ॥ ३५ ॥ इंद्रवा रुणिमूलंचगवांमूत्रेणपेषयेत् ॥ नस्यंतस्यप्रयुंजीतपानमालेपनांजनम् ॥ ३६ ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥ श्लेष्मस्थानंततःप्रा

---

१ तैलकम्–इ०पा० । २ चैव तदेहम्–इ०पा० । ३ इंद्रवारुकमूलकम्–इ०पा० ।

तेतस्यरूपाणिमेशृणु ॥३७॥ गात्राणितस्यरुध्यंतेनिःश्वासश्चनजायते ॥ लालाचस्रवतेतस्यकंठोघुरुघुरायते ॥ ३८॥ एतानियस्यरूपाणित
स्यश्लेष्मगतंविषम् ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ ३९ ॥ त्रिकटुकीश्लेष्मातकीलोध्रंचमधुसारकम् ॥ एतानिसमभागानिगवांमूत्रे
णपेषयेत् ॥ ४० ॥ तस्यपानंचकुर्वीतअंजनंलेपनंतथा ॥ एतेनैवोपचारेणततःसंपद्यतेसुखम् ॥ ४१॥ श्लेष्मस्थानमतिक्रम्यवायुस्थानंचग
च्छति ॥ तत्ररूपाणिवक्ष्यामिवायुस्थानगतेविषे ॥४२॥ आध्मायतेचजठरंबांधवांश्चनपश्यति ॥ ईदृशंकुरुतेरूपंदृष्टिभंगश्चजायते॥एतानि
यस्यरूपाणितस्यवायुगतंविषम्॥४३॥तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम्॥शोणामूलंप्रियालंचरक्तंचगजापिप्पलीं॥४४॥भार्ङ्गींवचांपिप्प
लींचदेवदारुमधूककम्॥मधूकसारंसहसिंदुवारंहिंगुंचपिष्ट्वागुटिकांचकुर्यात्॥दद्याच्चतस्यांजनलेपनादिएषोऽगदःसर्पविषाणिहन्यात् ॥४५॥
अंजनंचैवनस्यंचाक्षिप्रंदद्याद्विषान्विते ॥ वायुस्थानंततोमुक्त्वामज्जास्थानंप्रधावति ॥ ४६ ॥ विषेमज्जागतेविप्रतस्यरूपाणिमेशृणु ॥
दृष्टिश्चहीयतेतस्यभृशमंगानिमुंचति ॥ ४७ ॥ एतानियस्यरूपाणितस्यमज्जागतंविषम् ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥ ४८ ॥
घृतमधुशर्करान्वितमुशीरंचदनंतथा ॥ एतदालोड्यदातव्यंपानंनस्यंचसुव्रत ॥ ४९ ॥ ततःप्रणश्यतेदुःखंततःसंपद्यतेसुखम् ॥ अथतस्मि
न्कृतेयोगेविषंतस्यानिवर्तते ॥ ५० ॥ मज्जास्थानंततोगत्वामर्मस्थानंप्रधावति ॥ विषेतुमर्मसंप्राप्तेशृणुरूपंयथाभवेत् ॥५१ ॥ निश्चेष्टःपतते
भूमौकर्णाभ्यांबधिरोभवेत् ॥ वारिणासिच्यमानस्यरोमहर्षोनजायते ॥५२॥ दंडेनहन्यमानस्यदंडराजीनजायते ॥ शस्त्रेणच्छिद्यमानस्यरु
धिरंनप्रवर्तते ॥ ५३ ॥ केशेषुलुच्यमानेषुनैवेकशान्प्रवेदते ॥ यस्यकर्णौचपार्श्वौचहस्तपादंचसंधयः ॥ ५४ ॥ शिथिलानिभवंतीहसगता
सुरितिश्रुतिः ॥ एतानियस्यरूपाणिविपरीतानिगौतम ॥ ५५ ॥मृतंतुनविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ वैद्यास्तस्यनपश्यंतियेभवंतिकु
शिक्षिताः ॥ ५६ ॥ [illegible]क्षणास्तुपश्यंतिमंत्रौषधिसमन्विताः ॥ तस्यागदंप्रवक्ष्यामिस्वयंरुद्रेणभाषितम् ॥ ५७ ॥ मयूरपित्तंमार्जारपित्तं
गन्धनाडीमूलमेवच ॥ [illegible]कुमंतगरंकुष्ठंकासमर्दत्वचंतथा ॥ ५८ ॥ उत्पलस्यचकिंजल्कंपद्मस्यकुमुदस्यच ॥ एतानिसमभागानिगोमूत्रेण

१ श्रोत्राणि तस्य रुध्यंते-इ०प्रा० । २ गंधनानालीमूलमेव च-इ०पा० ।

तुपेषयेत् ॥ ५९ ॥ एषोऽगदोयस्यहस्तेदष्टेनम्रियतेसवै ॥ कालाहिनापिदष्टेनाक्षिप्रंभवतिनिर्विषः ॥ ६० ॥ क्षिप्रमेवप्रदातव्यंमृतसंजीविनौषधम् ॥ अंजनंचैवनस्यंचक्षिप्रंदद्याद्विचक्षणः ॥ ६१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपंचमीकल्पेधातुगतविषक्रियावर्णनंनामपंचात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ छ ॥ गौतमउवाच ॥ कीदृशंसर्पदष्टस्यसर्पिण्याःकीदृशंभवेत् ॥ कुमारदष्टःकीदृक्स्यात्सूतिकादंशितस्यच ॥ १ ॥ रूपंनपुंसकेनेहव्यंतरेणचकीदृशम् ॥ एतदाख्याहिमेसर्वमेभिर्दष्टस्यलक्षणम् ॥ २ ॥ कश्यपउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिनागानांरूपलक्षणम् ॥ सर्पदष्टस्यचतथासमासाद्विजपुंगव ॥ ३ ॥ अथसर्पेणदष्टस्यऊर्ध्वंदृष्टिःप्रजायते ॥ सर्पीदष्टस्यचतथाअधोदृष्टिःप्रजायते ॥ ४ ॥ कन्यादष्टस्यवामास्याद्दृष्टिर्द्विजवरोत्तम ॥ कुमारेणापिदष्टस्यदक्षिणाएवजायते ॥ ५ ॥ गर्भिण्यावाथदष्टस्यतथास्वेदश्चजायते ॥ रोमांचंसूतिकायास्तुवेपथुश्चापिजायते ॥ ६ ॥ नपुंसकेनदष्टस्यअंगमर्दःप्रजायते ॥ पन्नगीप्रभवोरात्रौदिवासर्पोविषाधिकः ॥ ७ ॥ नपुंसकस्तुसंध्यायांकश्यपेनतुभाषितम् ॥ अंधकारेतुदष्टोयउदकेगहनेवने ॥ ८ ॥ सुप्तंवाचेत्प्रमत्तंवायदिसर्पोनदृश्यते ॥ दष्टरूपाण्यजानन्वैकथंवैद्यचिकित्सितम् ॥ ९ ॥ चतुर्विधाइहप्रोक्ताःपन्नगास्तुमहात्मना ॥ दर्वीकरामंडलिनोराजिलाव्यंतरास्तथा ॥ १० ॥ दर्वीकरावातविषामंडलाःपैत्तिकाःस्मृताः ॥ श्लेष्मलाराजिलाज्ञेयाव्यंतराःसान्निपातिकाः ॥ ११ ॥ रक्तंपरीक्षयेदेषांसर्पाणांतुपृथक्पृथक् ॥ कृष्णंदर्वीकराणांतुजायतेनाल्पमुल्बणम् ॥ १२ ॥ रक्तंघनंचबहुशःशोणितंमंडलीकृतम् ॥ पिच्छिलंराजिलेस्वल्पंतद्वद्वयंतरकेतथा ॥ १३ ॥ सर्पास्तुचतुरोज्ञेयाःपंचमोनोपलभ्यते ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यःशूद्रश्चैवचतुर्थकः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणेमधुरंदद्यात्तिक्तंदद्यात्तथोत्तरे ॥ वैश्येकर्षफलंदद्याच्छूद्रेत्रिस्थूणमेवच ॥ १५ ॥ ब्राह्मणेनतुदष्टस्यदाहोगात्रेषुजायते ॥ मूर्च्छाचप्रबलास्याद्वैनात्मानमभिजानते ॥ १६ ॥ श्यामवर्णमुखंचस्यान्मन्यास्तंभश्चजायते ॥ तस्यकुर्यात्प्रतीकारंयेनसंपद्यतेसुखम् ॥ १७ ॥ अश्वगंधाप्यपामार्गौसिंदुवारंसुरामयम् ॥ एतत्सर्पिःसमायुक्तंपानेनस्येचदापयेत् ॥ १८ ॥ एतेनैवोपचारेणसुखीभवतिमानवः ॥ क्षत्रियेणतुदष्टस्यकंपोगात्रेषुजायते ॥ १९ ॥ मूर्छामोहस्तथास्याद्वैनात्मा

१ मुखशोषः-इ०पा० । २ कटुकमेव च-इ०पा० ।

नमभिजानते ॥ जायतेवेदनातस्यऊर्ध्वंचैवनिरीक्षते॥२०॥तस्यकुर्यात्प्रतीकारंयेनसंपद्यतेसुखम्॥अर्कमूलमपामार्गंप्रियंगुमिन्द्रवारुणीम् ॥ ॥ २१ ॥ एतत्सर्पिःसमायुक्तंपानंनस्यंचदापयेत् ॥ एतेनैवोपचारेणसुखीभवतिमानवः ॥ २२॥ वैश्येनापिहिदष्टस्यशृणुरूपाणियानितु ॥ श्लेष्मप्रकोपोलालाचनचोद्वहतिचेतनाम् ॥२३॥ मूर्छाचप्रबलायस्यआत्मानंनाभिनंदति ॥ तस्यकुर्यात्प्रतीकारंयेनसंपद्यतेसुखम् ॥ २४ ॥ अश्वगंधासगोमूत्रागृहधूमंसगुग्गुलम् ॥ शिरीषार्कपलाशेनश्वेताचगिरिकर्णिका ॥ २५ ॥ गोमूत्रेणसमायुक्तंपानंनस्यंचदापयेत् ॥ एषवैश्येनदष्टानामगदःपरिकीर्त्तितः ॥ २६ ॥ शूद्रेणापिहिदष्टस्यशृणुतत्त्वेनगौतम ॥ कुंथ्यते[2]वेपतेचैवज्वरःशीतंचजायते ॥ २७॥ अंगानिचुंलु[3]चुलायंतेशूद्रदष्टस्यलक्षणम् ॥ तत्रागदंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेसुखम् ॥२८॥ पद्मंचलोध्रकंचैवक्षौद्रंपद्मस्यकेसरम् ॥ मधुंमधूकसारंचश्वेतांचगिरिकर्णिकाम् ॥ २९ ॥ एतानिसमभागानिपेषयेच्छीतवारिणा ॥ पानलेपांजनंनस्यंसुखीभवतिमा[4]नवः ॥ ३० ॥ पूर्वाण्हेचरतेविप्रोमध्याह्नेक्षत्रियश्चरेत् ॥ अपराण्हेचरेद्वैश्यःशूद्रःसंध्याचरोभवेत् ॥ ३१॥ आहारोवायुः[5]पुष्पाणिब्राह्मणानांविदुर्बुधाः ॥ मूषिकाक्षत्रियाणांचआहारोद्विजसत्तम ॥ ३२ ॥ वैश्यामंडूकभक्षाश्चशूद्राःसर्वाशिनस्तथा ॥ अग्रतोदशतेविप्रःक्षत्रियोदाक्षिणेनतु ॥ ३३ ॥ वामपार्श्वेसदावैश्यःपश्चाद्वैशूद्रमादिशेत् ॥ मदकालेतुसंप्राप्तेपीड्यमानामहाविषाः ॥ ३४ ॥ अवेलायांदशंतेवैमैथुनार्ताभुजंगमाः ॥ पुष्पगंधाःस्मृताविप्राःक्षत्रियाश्चंदनावहाः ॥ ३५ ॥ वैश्याश्चघृतगंधावैशूद्राःस्युर्मत्स्यगंधिनः ॥ वासंतेषांप्रवक्ष्यामियथावदनुपूर्वशः ॥ ३६ ॥ वा[6]पीकूपतडागेषुगिरिप्रस्रवणेषुच ॥ वसंति[7]ब्राह्मणाःसर्पाग्रामद्वारेचतुष्पथे ॥ ३७ ॥ आरामेषुपवित्रेषुशुचि[8]ष्मायतनेषुच ॥ क्षत्रियोवसतेनित्यंतोरणेषुसरःसुच ॥ ३८ ॥ श्मशानेभस्मशालासुपलालेषुतटेषुच ॥ गोष्ठेषुपथिवृक्षेषुविप्रवैश्यावसंतिच ॥३९॥ अविविक्तेषुस्थानेषुनिर्जनेषुवनेषुच ॥ शून्यागारेश्मशानेचशूद्राविप्रवसंतिच ॥ ४० ॥ श्वेताश्चकपिलाश्चैवयेसर्पास्त्वनलप्रभाः ॥ मनस्विनःसात्विकाश्चब्राह्मणास्तेबुधैःस्मृताः ॥ ४१ ॥ रक्त

---

१ प्रियंगुमत्तवारुणीम्–इ०पा० । २ क्रुध्यते–इ०पा० । ३ चिमिचिमायंति–इ०पा० । ४ चांतरे–इ०पा० । ५ आहारं चात्र पुष्पाणि–इ०पा० । ६ नदीह्रदतडागेषु–इ०पा० । ७ विप्रो वै वसते नित्यं सदा ब्राह्मणसत्तम–इ०पा० । ८ विशुद्धायतनेषु च–इ०पा०।

वर्णाःसुवर्णाभाः प्रवालमणिसंनिभाः ॥ सूर्यप्रभास्तथाविप्रक्षत्रियास्तेभुजंगमाः ॥ ४२ ॥ नानाविचित्रराजीभिरतसीवर्णसन्निभाः ॥ बाण
पुष्पसवर्णाभावैश्यास्तेवैभुजंगमाः ॥ ४३ ॥ काकोदरनिभाःकेचिद्येचअंजनसन्निभाः ॥ काकवर्णाधूम्रवर्णास्तेशूद्राःपरिकीर्तिताः ॥ ४४ ॥
यस्यसर्पेणदष्टस्यदंशमंगुष्ठमंतरम् ॥ बालदष्टंविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ ४५ ॥ यस्यसर्पेणदष्टस्यदंशंद्व्यंगुलमंतरम् ॥ यौवन
स्थेनदष्टस्यएतद्भवतिलक्षणम् ॥ ४६ ॥ यस्यसर्पेणदष्टस्यसार्धद्व्यंगुलमंतरम् ॥ वृद्धदष्टंविजानीयात्कश्यपस्यवचोयथा ॥ ४७ ॥ अनं
तःप्रेक्षतेपूर्वंवामपार्श्वेतुवासुकिः ॥ तक्षकोदक्षिणेनेहककोंटःपृष्ठतस्तथा ॥ ४८ ॥ चलतेभ्रमतेपद्मोमहापद्मोनिमज्जति ॥ विसंज्ञस्तिष्ठतेचैव[1]
शंखपालोमुहुर्मुहुः ॥ ४९ ॥ सर्वेषांकुरुतेरूपंकुलिकःपन्नगोत्तमः ॥ अनंतस्यदिशापूर्वावासुकेस्तुहुताशनी ॥५०॥ दक्षिणातक्षकस्योक्ताक
र्कोटस्यतुनैर्ऋती ॥ पश्चिमापद्मनाभस्यमहापद्मस्यवायुजा ॥ ५१ ॥ उत्तराशंखपालस्यऐशानीकंबलस्यतु ॥ अनंतस्यभवेत्पद्मंवासुकेः
स्यात्तथोत्पलम्॥ ५२॥ स्वस्तिकंतक्षकस्योक्तंकर्कोटस्यतु[2]पङ्कजम् ॥ पद्मस्यतुभवेत्पद्मंशूलंपद्मेतरस्यतु॥५३॥शंखपालेभवेच्छत्रंकुलिक
स्यार्धचंद्रकम् ॥ अनंतकपिलौविप्रौक्षत्रियौशंखवासुकी ॥ ५४ ॥ महापद्मस्तक्षकश्चवैश्यौविप्रप्रकीर्तितौ ॥ पद्मकर्कोटकौशूद्रौसदाज्ञेयौ
[3]मनीषिभिः ॥५५॥ अनंतकुलिकौशुक्लौवर्णतोब्रह्मसंभवौ ॥ वासुकिःशंखपालश्चरक्तौह्यग्निसमुद्भवौ ॥ ५६ ॥ तक्षकश्चमहापद्मई[4]षत्पीतौबभू
वतुः ॥ पद्मकर्कोटकौविप्रसर्पौकृष्णौबभूवतुः ॥ ५७ ॥ [5]हयंयानंवृषंछत्रंराजानमथपावकम् ॥ धरणिमुत्पाद्यधृतानेतान्सिद्धिकरान्विदुः ॥
॥ ५८ ॥ पूर्णकुंभःपताकाचकांचनंमणयस्तथा ॥ [6]शिरीषंमाणिकंकंठेजीवजीवेतिसुव्रत ॥ ५९ ॥ एतेषांदर्शनंश्रेष्ठंकन्याचैकप्रसूयिका ॥
चतुःषष्टिःसमाख्याताभोगिनोयेतु[7]पन्नगाः ॥६०॥ अष्टदृश्यास्तेषुषट्[8]त्रिंशद्दृश्यास्त्रिशन्महीचराः ॥ विंशच्चस्र[9]ग्विणःप्रोक्ताःसप्तमंडलिनस्तथा ॥
॥ ६१ ॥ राजीवंतोदशप्रोक्तादर्व्यःषोडशपंचच ॥ दुंदुभोडुंडुभश्चैवचेट[10]भश्चेंद्रवाहनः ॥ ६२ ॥ नागपुष्पसवर्णाख्यानिर्विषायेचपन्नगाः ॥

---

१ विमज्जंस्तिष्ठते–इ०पा० । २ त्रिरेखकम्–इ०पा० । ३ नृपोत्तम–इ०पा० । ४ प्रायःपीतौ–इ०पा० । ५ हयपालम्–इ०पा० ६ शयनंमाणिकं कंठे–इ,० । शरसौमाणिकं कंठे–इ०च पा० । ७ मत्तपन्नगाः–इ०पा० ।८ अष्टत्रिंशन्महीचराः–इ०पा० । ९ मुकुलिनः–इ०पा० । १० क्षेत्रभःक्षेत्रवाहनः–इ०पा० ।

एवमेवतुसर्पाणांशताद्विनवतिस्मृतम् ॥६३॥ वराहकर्णीगजपिप्पलींचगांधारिकांपिप्पलदेवदारु॥मधूकसारंसहासिंदुवारांहिंगुंचापिष्टागुटिकाच कार्या ॥६४॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्युक्तवान्पुरावीरगौतमस्यप्रजापतिः ॥ लक्षणंसर्वनागानांरूपवर्णौविषंतथा ॥ ६५ ॥ तस्मात्संपूजयेन्नागा न्सदाभक्त्यासमन्वितः ॥ विशेषतस्तुपंचम्यांपयसापायसेनच ॥ ६६ ॥ श्रावणेमासिपंचम्यांशुक्लपक्षेनराधिप ॥ द्वारस्योभयतोलेख्यागो मयेनविषोल्बणाः ॥ ६७ ॥ पूजयेद्विधिवद्वारंदधिदूर्वाक्षतैःकुशैः ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ६८ ॥ येत्वस्यांपूजयंतीहनागा न्भक्तिपुरःसराः॥नतेषांसर्पतोवीरभयंभवतिकर्हिचित् ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपंचमीकल्पेश्रावणिकनागपंचमीव्रतव र्णनंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥३६॥ सुमंतुरुवाच ॥ तथाभाद्रपदेमासिपंचम्यांश्रद्धयान्वितः॥अथालेख्यनरोनागान्कृष्णवर्णादिवर्णकैः॥ १ ॥ पूजयेद्गंधपुष्पैश्चसर्पिःपायसगुग्गुलैः ॥ तस्यतुष्टिंसमायांतिपन्नगास्तक्षकादयः ॥२॥ आसप्तमात्कुलात्तस्यनभयंनागतोभवेत्॥तस्मात्सर्वप्र यत्नेननागान्संपूजयेद्बुधः ॥३॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिपंचमीकल्पेभाद्रपदिकनागपंचमीव्रतवर्णनंनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥३७॥ सुमंतुरुवाच ॥ तथाचाश्वयुजेमासिपंचम्यांकुरुनंदन ॥ कृत्वाकुशमयान्नागान्गंधाद्यैःसंप्रपूजयेत् ॥ १ ॥ घृतोदकाभ्यांपयसास्नापयित्वा विशांपते ॥ गोधूमैःपयसास्विन्नैर्भक्ष्यैश्चविविधैस्तथा ॥ २ ॥ यस्त्वस्यांविधिवन्नागाञ्छुचिर्भक्त्यासमन्वितः ॥ पूजयेत्कुरुशार्दूलतस्यशेषा दयोनृप ॥ ३ ॥ नागाःप्रीताभवंतीहशांतिमाप्नोतिवाविभो ॥ सशांतिलोकमासाद्यमोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ ४ ॥ इत्येतत्कथितंवीर[३] पंचमीकल्पमुत्तमम् ॥ यत्रायमुच्यतेमंत्रःसर्वसर्पनिषेधकः ॥ ५ ॥ ॐकुरुकुल्लेफट्स्वाहा ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहि तायांब्राह्मेपर्वणिपंचमीकल्पसमाप्तिकथनंनामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥३८॥ ७ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ षष्ठ्यांफलाशनोराजन्विशेषात्कार्तिकेनृप ॥ राज्यच्युतोविशेषेणस्वंराज्यंलभतेऽचिरात् ॥ १ ॥ षष्ठीतिथिर्महाराजसर्वदासर्वकामदा ॥ उपोष्यातुप्रयत्नेनसर्वकालजयार्थिना ॥ २ ॥ कार्तिकेयस्यदयिताएषाषष्ठीमहातिथिः ॥ देवसेनाधिपत्यंहिप्राप्तंतस्यांमहात्मना ॥ ३ ॥ अस्यांहिश्रेयसायुक्तोयस्मात्स्कंदोभवाग्रणीः ॥

१ कृष्णपक्षे इत्यप्रासंगिकः--इ०पा० । २ इंद्राण्या सह पूजयेत्--इ०पा० । ३ विप्र--इ०पा० ।

तस्मात्षष्ठ्यांनक्तभोजीप्राप्नुयादीप्सितंसदा ॥ ४ ॥ दत्वार्घ्यंकार्तिकेयायस्थित्वावैदक्षिणामुखः ॥ दध्नाघृतोदकैःपुष्पैर्मंत्रेणानेनसुव्रत ॥ ५ ॥ सप्तर्षिदारजःस्कंदःस्वाहापतिसमुद्भवः ॥ रुद्रार्यमाग्निजविभोगंगागर्भनमोऽस्तुते ॥ ६ ॥ प्रीयतांदेवसेनानीःसंपादयतुहृद्गतम् ॥ दत्वाविप्रायआत्मान्नंयच्चान्यदपिविद्यते ॥ ७ ॥ पश्चाद्भुंक्तेत्वसौरात्रौभूमिंकृत्वातुभाजनम् ॥ एवंषष्ठ्यांव्रतंस्नेहात्प्रोक्तंस्कंदेनयत्नतः ॥ ८ ॥ तन्निबोधमहाराजप्रोच्यमानस्यमेऽखिलम् ॥ षष्ठ्यांयस्तुफलाहारोनक्ताहारोभविष्यति ॥ ९ ॥ शुक्लांकृष्णांसुनियतोब्रह्मचारीसमाहितः ॥ तस्यसिद्धिंधृतिंतुष्टिंराज्यमायुर्निरामयम् ॥ १० ॥ पारत्रिकंचैहिकंचदद्यात्स्कंदोनसंशयः ॥ योहिनक्तोपवासःस्यात्सनक्तेनव्रतीभवेत् ॥ ११ ॥ इहवामुत्रसोत्यन्तंलभतेख्यातिमुत्तमाम् ॥ स्वर्गेचनियतंवासोलभ्यतेनात्रसंशयः ॥ १२ ॥ इहचागत्यकालांतेयथोक्तफलभाग्भवेत् ॥ देवानामपिवंद्योऽसौराज्ञांराजाभविष्यति ॥ १३ ॥ यश्चापिशृणुयात्कल्पंषष्ठ्याःकुरुकुलोद्वह ॥ तस्यसिद्धिस्तथातुष्टिर्धृतिःस्यात्ख्यातिसंभवा ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥३९॥

शतानीकउवाच ॥ अहोव्रतंमहत्कष्टंसंशयोहृदिवर्तते ॥ कार्तिकेयस्यमाहात्म्यंश्रुत्वाजन्मतथाद्विज ॥ १ ॥ अनेकजनितस्येहकार्तिकेयस्यसुव्रत ॥ माहात्म्यंसुमहद्विप्रकथमेतद्विभाव्यते ॥ २ ॥ जातिःश्रेष्ठाभवेद्वीरउतकर्मभवेद्वरम् ॥ संशयस्तुमहानत्रहृद्गामेकृत्तिकासुतम् ॥ ३ ॥ एतद्वदविनिश्चित्यनयथासंशयोभवेत् ॥ जन्मतःकर्मणश्चैवयज्जायस्तद्ब्रवीहिमे ॥ ४ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इममर्थंपुरापृष्टोब्रह्माशिष्यैर्मनीषिभिः ॥ यदुक्तंतेनतेषांचतत्तेवच्मिनिबोधमे ॥ ५ ॥ सुरश्रेष्ठंसुखासीनमभिगम्यमहर्षयः ॥ प्रणम्यचमहाबाहोविश्वामित्रस्यविप्रताम् ॥ ६ ॥ दृष्ट्वाविस्मयमागत्यकौतूहलसमन्विताः ॥ भक्तिश्रद्धांपुरोधायप्रणम्यानतकंधराः ॥ ७ ॥ ऋषयऊचुः ॥ भोब्रह्मन्नादिकल्पेहिब्राह्मण्यंब्रूहिकिंभवेत् ॥ जात्यध्ययनदेहात्मसंस्कारा[1]चारकर्मणाम् ॥ ८ ॥ बाह्याभ्यंतरसामान्यविशेषायादिकृत्रिमाः ॥ मनोवाक्कर्मशारीरजातिद्रव्यगुणात्मकाः ॥ ९ ॥ संत्यव्यक्ताःप्रसिद्धायेजातिभेदविधायिनः ॥ वस्तुभूताःपरोक्षैर्वा

१संस्काराधानकर्मणाम्-इ०पा० ।

प्रमाणैर्नोविनिश्चिताः ॥ १० ॥ अव्यक्तागमसिद्धश्चेज्जातिभेदाविधिर्नृणाम् ॥ विकल्पोऽयंनपुष्णातिभवतःशेमुषीबलम् ॥ ११ ॥ ब्रह्मो
वाच ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथायूयंवदंतिह ॥ शृणुध्वंयोगिनोवाक्यंसतर्कंशिष्यश्रेयसे ॥ १२ ॥ योगेश्वरउवाच ॥ प्रमाणेहिप्रसिद्धेतुभि
न्नार्थविषयेयतः ॥ स्पष्टयोग्यार्थविषयंप्रत्यक्षंतावदीक्षते ॥ १३ ॥ सामान्यातींद्रियग्राहीसिद्धांतोऽभ्युपगम्यते ॥ सएवभगवानेकंप्रमाण
मितिचेन्नतत् ॥ १४ ॥ यस्माद्विविधमेतत्तेसंकटंभद्रवर्तते ॥ वेदस्यपौरुषेयत्वंनित्यजातिसमर्थकम् ॥ १५ ॥ कार्योविशे
षावेदोक्तानयुक्तमकृतंवचः ॥ ताल्वादिकरणानांचव्यापारानंतरंश्रुतेः ॥ १६ ॥ व्यापारात्परतस्तस्यप्रागभावविशेषतः ॥ तद्भावानु
विधायित्वमन्वयव्यतिरेकतः ॥ १७ ॥ तस्माद्धूमाग्निवद्वार्थंफलभावोऽवतिष्ठते ॥ नचव्यापारवचसोरन्यथानुपपत्तितः ॥ १८ ॥ पुरु
षानुगताजातिर्ब्राह्मणत्वादिकास्तिचेत् ॥ द्विवर्णजातिभेदेनप्रत्यक्षार्थोपलक्षणात् ॥ १९ ॥ गोवर्गमध्यंचगतोयथाश्वोनिर्धार्यतेज्ञैःसु
विचक्षणत्वात् ॥ मनुष्यभावादविशिष्यमाणस्तद्वद्द्विजःशूद्रगणान्नभिन्नः ॥ २० ॥ मनुष्यजातेर्नपरोविशेषोयःकल्प्यतेसर्वनरानुयायी ॥
संस्कारयुक्ताहिक्रियाविशिष्टाद्विजन्मनांशूद्रविवेकहेतुः ॥ २१ ॥ जीवोपिब्राह्मणःप्रोक्तोयैरतत्त्वज्ञमानवैः ॥ प्रभ्रष्टब्राह्मणत्वास्तेजायंतेवि
प्रसंगतः ॥ २२ ॥ जराजन्मांतरक्लेशदुष्टग्राहकुलाकुलम् ॥ नरतिर्यगसच्छूद्रयोनिदुःखोर्मिसंकटम् ॥ २३ ॥ दौःस्थित्यरोगशोकार्तिज
नावर्तसमन्वितम् ॥ श्वानशूकरचांडालकृमिकूर्मादिकायतम् ॥ २४ ॥ संसारसागरंघोरंमग्नःपरिपरिप्लवन् ॥ भूरिपापभराक्रांतःसजीवो
ब्राह्मणःकथम् ॥२५॥ ब्रह्मोवाच ॥ सप्तव्याधकथाविप्रामनुनापरिकीर्तिता ॥ तांनिशम्ययदुश्रेष्ठनित्यंजातिपदंत्यजेत् ॥ २६ ॥ सप्तव्याधा
दशार्णायां[1]मृगाःकालंजरेगिरौ॥चक्रवाकाःसरिद्द्वीपेहंसाःसरसिमानसे॥२७॥तेऽपिजाताःकुरुक्षेत्रेब्राह्मणावेदपारगाः ॥ प्रस्थितादीर्घमध्वानंयू
यंकिमवसीदथ ॥ २८ ॥ तस्मान्नजीवेद्ब्राह्मण्यंयास्यामोहिकथंचन ॥ २९ ॥ शस्त्रादिमद्भार्गवजातियुक्तोगजाश्वगोजोष्ट्रखरादिकानाम् ॥
शक्त्याकृतोह्यंगजवर्णधर्मैर्भेदःस्फुटंलक्षणतोऽत्रयद्वत् ॥ ३० ॥ तदुत्तरान्नैवविकर्तनीयाब्राह्मण्यजातिर्नृषुनास्तिकाचित् ॥ नित्याकृ

१ दशारण्ये-इ०पा०।

तिर्नानुपभेदरूपायथाहिभेदःपरमोत्रासिध्येत् ॥ ३१ ॥ सिताद्यसाधारणतुल्यरूपाःसनातनोंगेषुनवर्णभेदः ॥ ब्राह्मण्यमध्रुवमिदंकिलकृत्रिम
त्वादकृत्रिमंभवतिसामयिकत्वयोगात् ॥ ३२ ॥ सांकेतिकंसुकृतलेशविशेषलब्धंवाणिज्यभेषजकृतामिवजातिभेदाः ॥ किंब्राह्मणाये
सुकृतंत्यजंतिकिंक्षत्रियालोकमपालयंतः ॥ ३३ ॥ स्वधर्महीनाहितथैववैश्याःशूद्राःस्वमुख्यक्रिययाविहीनाः ॥ तस्मान्नगोश्ववत्कश्चि
ज्जातिभेदोऽस्तिदेहिनाम्॥कार्यशक्तिनिमित्तस्तुसंकेतःकृत्रिमोभवेत् ॥ ३४ ॥ एवंप्रमाणैःप्रतिषिध्यमानांसांकेतिकींयातिनरोव्यवस्थाम्॥
स्वकीयसिद्धांस्वमतैर्निषिद्धांनबुध्यतेमूढमनावराकः ॥ ३५ ॥ गोमहिष्यजवाज्युष्ट्रवानेयाविगजाधिपाः ॥ प्रेष्यवार्धुषिकाकालकर
णोद्यतमानसाः ॥ ३६ ॥ वणिक्कारुक्रियाविष्टा[1]दिव्यास्तेऽपिचयेद्विजाः ॥ विनष्टास्तेतुविज्ञेयाःक्रव्यादाश्चकुशीलवाः ॥ ३७ ॥ पलां
डुलशुनादाश्च[2]मेयोष्ट्रीक्षीरपायिनः ॥ मांससर्वरसक्षीरक्रयविक्रयकारिणः ॥३८॥ पुनर्भूवृषलीवेश्याचांडालस्त्रीनिषेविणः ॥ शूद्रान्नरसपुष्टांगाः
प्रेतवस्त्रान्नभोजनाः ॥ ३९ ॥ मृतसूतकलब्धान्नपानाद्यभ्यवहारिणः ॥ ब्रह्मदेवापितृभूतमनुष्येषुबहिष्कृताः ॥ ४० ॥ मात्सर्यमदविद्वेषतृष्णा
कामतमोमयाः ॥ हीनाचा[3]राहियेकेचिदपरेपिशुनाद्विजाः ॥ ४१ ॥ प्रकारैर्बहुभिःसर्वेतेप्रणश्यंतिनान्यथा ॥ एवंशास्त्रोदितन्यायमार्गभ्रष्टा
स्तुयेनराः ॥ ४२ ॥ विशिष्टगोत्रसंस्कारकलापसकलात्मकाः ॥ वेदानध्यापयंतोऽपितेऽधीयानाःश्रुतिक्रमात् ॥ ४३ ॥ ब्राह्मणत्वाद्विही
यंतेदुराचारविधायिनः ॥ तस्मान्नजातिरेकत्रभूतात्मास्तपायिनी ॥ ४४ ॥ नाशित्वादत्रचश्लोकान्मानवाःसमधीयते ॥ सद्यःपततिमांसेनला
क्षयालवणेनच ॥ ४५ ॥ त्र्यहेणशूद्रोभवतिब्राह्मणःक्षीरविक्रयी ॥ गोरक्षकावाणिजिकास्तथाकारुकुशीलवान् ॥ ४६ ॥ प्रेष्यान्वार्धुषिकांश्चैव
शूद्रांस्तान्मनुरब्रवीत् ॥ शूद्रोब्राह्मणतामेतिब्राह्मणश्चैतिशूद्रताम् ॥ ४७ ॥ क्षत्रियोयातिविप्रत्वंविद्याद्वैश्यंतथैवच ॥ ४८ ॥ इतिश्रीभ
विष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेकार्तिकेयवर्णनेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वेदाध्ययनमप्येतद्ब्राह्मण्यंप्रतिपद्यते ॥ वि
प्रवद्वैश्यराजन्यौराक्षसारावणादयः ॥ १ ॥ श्वादचांडालदासाश्चलुब्धकाभीरधीवराः ॥ येन्येऽपिवृषलाःकेचित्तेपिवेदानधीयते ॥ २ ॥ शू

१ वाणिज्याविष्टहृदयाः-इ०पा० । २ मत्स्यादास्त्रीषु यायिनः-इ०पा० । ३ हीनवाचः-इ०पा० ।

द्रोदेशांतरंगत्वाब्राह्मण्यंक्षात्रियंश्रितः ॥ व्यापाराकारभाषाद्यैर्विप्रतुल्यैःप्रकल्पितैः ॥ ३ ॥ वेदानधीत्यवेदौवावेदंवापियथाक्रमम् ॥ प्रोद्वहंतिशुभांकन्यांशुद्धब्राह्मणजांनराः ॥ ४ ॥ अथवाधीत्यवेदांस्तुक्षत्रवैश्यैस्तुवानराः ॥ गौडपूर्वांकृतामेयुर्जातिंवादक्षिणात्यजाम् ॥ ५ ॥ अपरिज्ञातशूद्रत्वाद्ब्राह्मण्यंयातिकामतः ॥ तस्मान्नज्ञायतेभेदोवेदाध्यायाक्रियाकृतः ॥ ६ ॥ शास्त्रकारैस्तथाचोक्तंन्यायमार्गानुसारिभिः ॥ तेसाधुमतमाकर्ण्यसंतःसंतिविमत्सराः ॥ ७ ॥ आचारहीनान्नपुनंतिवेदायद्यप्यधीताःसहषड्भिरंगैः ॥ शिल्पंहिवेदाध्ययनंद्विजानांवृत्तंस्मृतंब्राह्मणलक्षणंतु ॥ ८ ॥ अधीत्यचतुरोवेदान्यादिवृत्तेनातिष्ठाति ॥ नैतेनाक्रियतेकार्यंस्त्रीरत्नेनेवषंडकः ॥ ९ ॥ शिखाप्रणवसंस्कारसंध्योपासनमेखलाः ॥ दंडाजिनपवित्राद्याःशूद्रेष्वपिनिरंकुशाः ॥ १० ॥ प्रसंगोपिहिशूद्राणांनशक्योविनिवारितुम् ॥ देवोत्तमत्रयेणापिनिवर्तितेनराःस्वयम् ॥ ११ ॥ तस्मान्नैतेऽपिलक्ष्यंतेविलक्षणतयानृणाम् ॥ यज्ञोपवीतसंस्कारमेखलाचूलिकादयः ॥ १२ ॥ अभिचारिकमंत्राद्यैर्दुर्लभत्वादिभाषणैः ॥ ब्राह्मणस्यैवशक्तिश्चेत्केनाँस्यविनिहन्यते ॥ १३ ॥ तपःसत्यादिमाहात्म्याद्देवतासमयस्मृतिः ॥ मंत्रशक्तिर्नृणामेषांसर्वेषामपिविद्यते ॥ १४ ॥ वंचनंदुर्वचस्यापिक्रियतेसर्वमानवैः ॥ शूद्रब्राह्मणयोस्तस्मान्नास्तिभेदःकथंचन ॥ १५ ॥ शापानुग्रहकारित्वंशक्तिभेदोनविद्यते ॥ चौरचाटादिराजन्यदुर्जनाभिहतेनृणाम् ॥ १६ ॥ आत्मदुःखोदयापायंस्वेषुजंतुषुरक्षणम् ॥ कर्तुंनप्रभवःशूद्रोब्राह्मणस्तद्वदेवहि ॥१७॥ माभूद्युगेकलावेतद्देशेचाकार्यकृद्द्विजे ॥ स्यादन्यदेशकालादौद्विजानामतिशायिनाम् ॥ १८ ॥ शापानुग्रहसामर्थ्यमन्यद्वाध्यात्मगोचरम् ॥ ब्रह्मसाधनमेतद्धिलिंगंकेचित्प्रचक्षते ॥ १९ ॥ संसारारक्तचेतस्कामोहांधतमसावृताः ॥ पतंत्युन्मार्गगर्तेषुप्रत्यग्निशलभायथा ॥ २० ॥ जातिधर्मःस्वयंकिंचिद्विशेषःश्रुतिसंगमात् ॥ असिद्धःशूद्रजातीनांप्रसिद्धोविप्रजातिषु ॥ २१ ॥ संस्कारोयोनिसाध्योवासामग्रीप्रभवोऽथवा ॥ शूद्रेभ्योऽतिशयंधत्तेयःसाधारणतागुणः ॥ २२ ॥ विप्राणांपंचधाभिन्नःकल्पनीयःसपंडितैः ॥ नजातिजस्त्रयीजोवाविशेषोयुक्तिबाधकात् ॥ क्रमाक्रमक्रियाःसंतिनसनातनवस्तुनः ॥ २३ ॥ नित्योनहेतुर्विगताक्रियत्वाद्धेतुर्भवेद्धेदाविशे

१ उद्वहन्तिद्विजस्त्रियः–इ०पा० । २ न तैः क्रिया सतां कार्या वैश्यास्ते ब्राह्मणा मताः–इ०पा०। ३विचक्षणतया–इ०पा० । ४ केनान्यस्याविहन्यते–इ०पा०।

षतःसः ॥ सतत्समस्ततत्प्रतिसन्निधानात्कालात्ययेक्षित्वमयुक्तमेव ॥ २४ ॥ स्वांतःशरीरवृत्तिस्थःश्रुतियोगादुदेतियः ॥ सोनन्यवेदवि
ज्ञातस्वभावोन्यैर्नगम्यते ॥ २५ ॥ विशिष्टाधीतिधर्मत्वेकृत्रिमाब्रह्मसंगतिः ॥ यस्यास्त्यातिशयस्तस्यनान्योनाश्रयतेयादि ॥ २६ ॥ दृश्य
स्वभावंकिमभीष्टमेतद्ब्राह्मण्यमाहोस्विददृष्टरूपम् ॥ सर्वैःप्रतीयेतहिदृश्यरूपंततोन्यथावद्व्रतिरेवनस्यात् ॥ २७ ॥ सामग्र्यभाव[illegible]परमं
विशेषंभूदेवगात्रस्थमभूमिदेवाः ॥ स्मरंतितेनात्मनिपुण्यपापंयथातथेत्येतदयुक्तमुक्तम् ॥ २८ ॥ सामग्र्यनुष्ठानगुणैःसमग्राःशूद्रायतःसंतिस
माद्द्विजानाम् ॥ तस्माद्विशेषोद्विजशूद्रनाम्नोर्नाध्यात्मिकोबाह्यनिमित्तकोवा ॥ २९ ॥ संस्कारतःसोऽतिशयोयादिस्यात्सर्वस्यपुंसोस्त्यति
संस्कृतस्य ॥ यःसंस्कृतोविप्रगणप्रधानोव्यासादिकस्तेननतस्यसाम्यम्[1] ॥ ३० ॥ हेतुत्वंघटते[2]नैषांजात्यादीनामसंभवात् ॥ जातेरकृतकत्वा
च्चअधीतेनविशेषतः ॥ ३१ ॥ संस्कारातिशयाभावादंतरस्यागतेपरैः ॥ भौतिकत्वाच्छरीरस्यसमस्तानामसंहतैः ॥ ३२ ॥ किंचान्यनास्तिक
म्लेच्छयवनादिजनेष्वलम्[3] ॥ वेदोदितबाहिर्दुष्टचरितेषुदुरात्मसु ॥ ३३ ॥ धर्मादतिशयो[4]दृष्टःक्रूरसाहसिकादिषु ॥ तस्माद्विप्रेषुजात्यादिसामग्रीप्र
भवोनसः ॥ ३४ ॥ तस्मान्नचविभेदोस्तिनबाहिर्नांतरात्मनि ॥ नसुखादौनचैश्वर्येनाज्ञायांनाभयेष्वपि ॥ ३५ ॥ नवीर्येनाकृतौनाक्षेनव्या
पारेनचायुषि ॥ नांगेपुष्टेनदौर्बल्येनस्थैर्येनापिचापले ॥ ३६ ॥ नप्रज्ञायांनवैराग्येनधर्मेनपराक्रमे ॥ नत्रिवर्गेननैपुण्येनरूपादौनभैषजे
॥ ३७ ॥ नस्त्रीगर्भेनगमनेनदेहमलसंप्लुवे ॥ नास्थिरंध्रेनचप्रेम्णिनप्रमाणेनलोमसु ॥ ३८ ॥ शूद्रब्राह्मणयोर्भेदोमृग्यमाणोऽपियत्नतः ॥
नेक्ष्यतेसर्वधर्मेषुसंहतैस्त्रिदशैरपि ॥ ३९ ॥ उक्तमात्राविसंभूतिर्विचारक्रमकारिभिः ॥ वृद्धवृंदारकाधीशैरप्रधृष्यमिदंवचः ॥ ४० ॥ नब्राह्म
णाश्चंद्रमरीचिशुभ्रानक्षत्रियाःकिंशुकपुष्पवर्णाः ॥ नचेहवैश्याहरितालतुल्याःशूद्रानचांगारसमानवर्णाः ॥ ४१ ॥ पादप्रचारैस्तनुवर्णकेशैः
सुखेनदुःखेनचशोणितेन ॥ त्वङ्मांसमेदोस्थिरसैः[5]समानाश्चतुःप्रभेदाहिकथंभवंति ॥ ४२ ॥ वर्णप्रमाणाकृतिगर्भवासवाग्बुद्धिकर्मेंद्रियजीविते
षु ॥ बलत्रिवर्गामयभेषजेषुनविद्यतेजातिकृतोविशेषः ॥ ४३ ॥ सएकएवात्रपतिःप्रजानांकथंपुनर्जातिकृतःप्रभेदः ॥ प्रमाणदृष्टांतनयप्रवादैः

---

१ भाव्यम्–इ०पा० । २ विद्यते–इ–पा० । ३ अपि–इ०पा । ४ योऽस्मात्–इ०पा० । ५ त्वङ्मांसकेशास्थिरसैः–इ०पा० ।

परीक्षमाणोविघटत्वमेति ॥ ४४॥ चत्वारएकस्यपितुःसुताश्चतेषांसुतानांखलुजातिरेका॥एवंप्रजानांहिपितैकएवपित्रैकभावान्नचजातिभेदः ॥ ४५ ॥ फलान्यथोदुंबरवृक्षजातेर्यथाग्रमध्यांतभवानियानि ॥ वर्णाकृतिस्पर्शरसैःसमानितथैकतोजातिरतिप्रचिंत्या ॥ ४६ ॥ येकौशिकाःकाश्यपगौतमाश्चकौंडिन्यमांडव्यवसिष्ठगोत्राः ॥ आत्रेयकौत्सांगिरसाःसगर्गमौद्गल्यकात्यायनभार्गवाश्च ॥४७॥ गोत्राणिनानाविधजातयश्चभ्रातृस्नुषामैथुनपुत्रभावाः॥वैवाहिकंकर्मनवर्णभेदाःसर्वाणिशिल्पानिभवंतितेषाम्॥४८॥ येचान्येपंडिताःप्राहुर्देहंब्राह्मणतांनराः। तेषां दुर्दृष्टितिमिरमपनीयानुकंप्यच ॥ ४९ ॥ न्यायाञ्जनौषधैर्दिव्यैःपरिणामसुखावहैः ॥ उपनीतैःप्रयत्नेनस्वदृष्टिंसंविदध्महे ॥५०॥मूर्तिमत्त्वाच्चनाशित्वंनाशित्वाच्छेषभूतवत्॥देहाधारानिविष्टानांब्राह्मण्यंनप्रकल्प्यते॥५१॥एकैकोवयवस्तेषांनब्राह्मण्यंसमश्नुते ॥नचानेकसमूहोपिसर्वथातिप्रसंगतः ॥५२॥ पृथिव्युदकवाय्वग्निपरिणामाविशेषतः॥देहतःसर्वभूतानांब्राह्मणत्वप्रसंगतः॥५३॥देहस्यब्राह्मणत्वंयैरतत्त्वज्ञैःप्रकल्प्यते॥ संस्कर्तृणांशरीरस्यतेषांनब्रह्मताभवेत् ॥५४ ॥ मृग्यमाणेप्रयत्नेनदेहेतन्नोपलभ्यते ॥ तस्मान्नदेहेब्राह्मण्यंनापिदेहात्मकंभवेत् ।॥५५॥ वर्णापसदचांडालश्वादादीनांप्रसज्यते॥यदिदेहस्यविप्रत्वंभवद्भिरुपगम्यते ॥५६ ॥देहशक्तिगुणैःक्षीणैःकायभस्मादिरूपवत्॥ तस्माद्देहात्मकेनैतद्ब्राह्मण्यंनापिकर्मजम् ॥५७॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेब्राह्मण्यविवेकवर्णनंनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ छ ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥ अपरैश्चसदाचारयोगयुक्तैर्मनीषिभिः ॥ यदकारिमहासत्वैःसुभाषितमिदंशृणु ॥१॥ बहुवनस्पतिशंखपिपीलिकाभ्रमरवारणजातिसुदाहरन् ॥ गतिषुकर्ममितोनटवत्सदाभ्रमतिजंतुरलब्धसुदर्शनः ॥ २ ॥ रूपैश्वर्यज्ञानकुलैर्विभवैर्वैमितोभूत्वाधर्मपथंचेद्द्विजहासि ॥ नवक्ष्येव्रजन्भुवनानित्वमटिष्यंस्तस्मादभिभस्मीभूतेमदआत्मनः ॥ ३ ॥ जातिकुलरूपवयोवर्णानेकश्रुतमंदाधाःक्लीबाः ॥ परत्रचेहचहितमप्यर्थंनपश्यंति ॥ ४ ॥ ज्ञात्वाभवपरिवर्तेजातीनांकोटिशतसहस्रेषु ॥ हीनोत्तममध्यत्वंकोजातिमदंबुधःकुर्यात् ॥ ५ ॥ नै

१ येचार्थम्-इ०पा०। २ वेदाहारविनष्टानाम्-इ०पा०। ३ समस्तोऽपि हि देहोऽयं सर्वख्यातिप्रसङ्गतः-इ०पा०। ४ वर्णापसदचाण्डालनिषादानां प्रसज्यते-इ०पा०।

काञ्ज्ञातिविशेषानिंद्रियनिवृत्तिपूर्वकान्सर्वान् ॥ कर्मवशाद्गच्छत्यत्रकस्यैकाशाश्वतीजातिः ॥ ६ ॥ विद्वत्सदसियोप्याहसस्कारा‌द्ब्राह्मणो भवन् ॥ नायज्ञैःसनिराकार्योवाक्यैर्न्यायानुसारिभिः ॥ ७ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥ जातकर्मनामकर्मतथान्नप्राशनंचवै ॥ ८ ॥ चूडोपयनंचास्यव्रतादेशस्तथैवच ॥ समावर्तनमप्यन्यत्पाणिग्रहणमेवच ॥ ९ ॥ इत्येवमादिसंस्कारविधानैर्येतिसंस्कृताः ॥ तएवब्राह्मणायेषांनैरंतर्येणकामनाः ॥१०॥ यस्माद्‌द्वैब्राह्मणाजाताब्राह्मणैःकृतसंस्कृतैः ॥ नायुःशक्तिर्हिकांत्यादिविशेषोविद्यतेस्फुटः॥११॥ तौवाब्राह्मणगात्रोत्थौसंस्कृतासंस्कृतौनरौ ॥ इष्टानिष्टात्यनातिभ्यांनभिद्येतेपरस्परम् ॥ १२ ॥ ज्ञानाध्ययनमीमांसानियमेंद्रियनिग्रहैः ॥ विनासंस्कारयोगेऽपिपुंसःशूद्रान्नभिन्नता ॥ १३ ॥ संस्कारःक्रियमाणश्चनशूद्रेचप्रवर्तते ॥ संस्कृतांगश्चपापेभ्योनपश्यातिनिवर्तते ॥ १४ ॥ विलासिनीभुजंगादिजनवन्मदविह्वलाः ॥ व्यामुह्यंतिसदाचाराद्ब्राह्मणत्वात्पतंतिच ॥ १५ ॥ संस्कृतोऽपिदुराचारोनरकंयातिमानवः ॥ निःसंस्कारःसदाचारोभवेद्विप्रात्तमःसदा ॥ १६ ॥ मंत्रपूतात्मसंस्कारयुक्तोपिप्लवतेनतु ॥ ब्राह्मण्यादविकल्पंसपश्चाद्दुश्चरितोनरः ॥ १७ ॥ सामर्थ्यात्पतनंतस्माद्ब्राह्मण्यान्मुच्यतेध्रुवम् ॥ दुरनुष्ठानसक्तानांपुंसांपुरुषपुंगवैः ॥ १८ ॥ किंक्वचिद्दृष्टमेवैतत्किंवास्पर्धाविदत्ययम् ॥ तुल्यमुत्सहसेकर्तुमप्यदृष्टंतदावद ॥ १९ ॥ आचारमनुतिष्ठंतोव्यासादिमुनिसत्तमाः ॥ गर्भाधानादिसंस्कारकलापरहिताःस्फुटम्॥२०॥ विप्रोत्तमाःश्रियंप्राप्ताःसर्वलोकनमस्कृताः ॥ बहवःकथ्यमानायेकतिचित्तान्निबोधत ॥ २१ ॥ जातोव्यासस्तुकैवर्त्याःश्वपाक्याश्चपराशरः ॥ शुक्याःशुकःकणादाख्यस्तथोलूक्याःसुतोभवत् ॥ २२ ॥ मृगीजोथर्षश्रृंगोपिवसिष्ठोगणिकात्मजः ॥ मंदपालोमुनिश्रेष्ठोनाविकापत्यमुच्यते ॥ २३ ॥ मांडव्योमुनिराजस्तुमंडूकीगर्भसंभवः ॥ बहवोन्येऽपिविप्रत्वंप्राप्तायेपूर्वमद्विजाः ॥ २४ ॥ यच्चैतच्चारुचरितैरच्चर्युच्चारितंवचः ॥ तद्विचार्याचरत्नुच्चैराचारोपचितद्युतिः ॥ २५ ॥ हरिणीगर्भसंभूतऋष्यश्रृंगोमहामुनिः ॥ तपसाब्राह्मणोजातःसंस्कारस्ते

---

१ न्यायज्ञैःसत्क्रियाःकार्याः–इ०पा० । २ नेह ते हतकाधमाः–इ०पा० । ३ संस्कृतांगस्य पापेभ्यो लावण्यं विनिवर्तते–इ०पा० । ४ ब्राह्मण्यं हापयन्ति च–इ०पा० । ५ मंदपालः–इ०पा० । ६ लाविकागर्भस–इ०पा० ।

नकारणम् ॥ २६ ॥ श्वपाकीगर्भसंभूतःपिताव्यासस्यपार्थिव ॥ तपसाब्राह्मणोजातःसंस्कारस्तेनकारणम् ॥ २७ ॥ उलूकीगर्भसंभूतः कणादाख्योमहामुनिः ॥ तपसाब्राह्मणोजातःसंस्कारस्तेनकारणम् ॥ २८ ॥ गणिकागर्भसंभूतोवसिष्ठश्चमहामुनिः ॥ तपसाब्राह्मणोजातः संस्कृतारस्तेनकारणम् ॥ २९ ॥ लाविकागर्भसंभूतोमंदपालोमहामुनिः ॥ तपसाब्राह्मणोजातःसंस्कारस्तेनकारणम् ॥ ३० ॥ वेदतंत्रजसंस्कारकलापनिपुणैरपि ॥ विद्यातपोधनबलादुत्कृष्टंलभ्यतेफलम् ॥ ३१ ॥ लब्धसंस्कारदेहाश्चमहापातकिनोनराः ॥ यस्मान्निवर्तते ब्रह्मतस्मात्सांकीतिकंविदुः॥३२॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकालपेब्राह्मण्यसंस्कारविवेकवर्णनंनामद्वाचत्वारिंशोऽध्यायः॥४२॥ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ किंचान्यदपरंयूयंवेदमंत्रविदोजनाः ॥ प्रष्टव्याःकस्यसंस्कारोविशेषमुपगच्छत ॥ १ ॥ किंदेहस्योतयेनासौ निसर्गमलिनःस्थितः ॥ शुक्रशोणितसंभूतःशमलोद्भवकीटवत् ॥ २ ॥ निषेकादिश्मशानांतैर्विविधैर्विधिविस्तरैः ॥ देहिनोऽतिशयं कंचिदुपगच्छंतिमानवाः ॥ ३ ॥ तेषांगूढमनःकायवाग्विदुष्टैःसुचेष्टितैः ॥ असंयतमनुष्याणांपक्षोऽयंदूष्यतेमया ॥ ४ ॥ वैदिकाखिलसंस्कारसारभूताद्विजातयः ॥ सर्वकार्यकरान्सर्वान्वृषलानतिशेरते ॥ ५ ॥ चंडकर्माविकर्मस्थोब्रह्महागुरुतल्पगः ॥ स्तेनोगोघ्नःसुरापानःपरस्त्रीरमणप्रियः ॥ ६ ॥ मिथ्यावादीमदोन्मत्तोनास्तिकोवेदनिंदकः ॥ ग्रामयाजकनिर्ग्रंथौबहुदोषोदुरासदः[1] ॥ ७ ॥ निषिद्धाचारसंसेवी चोरश्चाटोमदोद्धतः ॥ धूर्तोनटःशठःपापीसर्वाशीसर्वविक्रयी ॥ ८ ॥ वाङ्मनःकायजैर्दुष्टैर्हेतायेब्राह्मणाधमाः ॥ तेनशुद्धिंव्रजंतीहअपि यज्ञशतैरपि[2] ॥ ९ ॥ शूद्राणांयान्यनिष्टानिसंपद्यंतेस्वभावतः ॥ विप्राणामपितान्येवनिर्विघ्नानिभवंतिन ॥१०॥ तस्मान्मंत्रोग्निहोत्रंवावेद्यांपशुवधोपिवा ॥ हेतवोनहिविप्रत्वेशूद्रैःशक्याक्रियायथा ॥ ११ ॥ येचापिकर्मबंधेनबद्धाःसीदन्तिजंतवः ॥ संसारानलसंतापविक्लवक्लितमानसाः ॥ १२ ॥ तेजन्ममरणाटव्यांसुखामृतपिपासवः ॥ कृपणस्याश्रयेऽटन्तोलभन्तेनैवनिर्वृतिम् ॥ १३ ॥ चतुर्वर्णानरायेतुतत्तद्वीर्येनराधमाः ॥ तेषांसर्वात्मनासर्वैर्धर्मैःसांकार्यमीक्ष्यते ॥ १४ ॥ शूद्रविप्रादयोयोनौनाभिद्यंतेपरस्परम् ॥ सर्वधर्मसमानत्वात्संस्कारादि

१ निषिद्धाचारसंवीतो यो रथ्यादौ मदोद्धतः–इ०पा०। २ वर्षशतैः–इ०पा०।

निरर्थकम् ॥ १५ ॥ तदनुष्ठानवैधव्यवियोगमरणादिभिः ॥ असेव्यसेवनैरन्यैःशूद्राविप्रादयःसमाः ॥ १६ ॥ बुद्धयाशक्त्यास्वभावेनधर्मै र्जात्यादिभिःश्रिया ॥ कर्तव्यैःपुण्यपापाभ्यांशनैःसर्वशरीरगैः ॥ १७ ॥ बंधनैरोधनैर्नानायातनोपायपीडनैः ॥ दण्डैरदण्डकरणैर्विषादपरिवेदनैः ॥ १८ ॥ सात्विकैःप्रीतिधर्माद्यैराजसैश्चित्रचेष्टितैः ॥ तामसैस्तापमोहाद्यैर्दूयमानाःपुनःपुनः ॥ १९ ॥ श्लेष्ममारुतपित्ताद्यैर्महाबीभत्सदर्शनैः ॥ क्वचिद्वृत्तिनिवृत्तिभ्यानृताभृताहिताहितैः ॥ २० ॥ अलंकारोपयोगेनमन्मथाद्यैर्विचेष्टितैः ॥ धनलाभाशयानैकजंतुसंघातपातनैः ॥ २१ ॥ अधिसिद्धिगतैर्यातिनानाविधमनोरथैः ॥ आत्मस्नेहपरद्वेषस्वीकृतद्रव्यरक्षणैः ॥ २२ ॥ अतिक्षीबत्वसंक्षोभक्षुतक्षामक्षमामयैः ॥ यातनोपायपैशुन्यशून्यत्वोपशमैस्तथा ॥ २३ ॥ अप्रशस्तैरनुष्ठानैःसमीपस्थापदःसमाः ॥ हिंसकाःप्राणिनःपापवितथालापभाषिणः ॥ २४ ॥ साधूनांभाषकाःस्तेनानिर्दयाःपारदारिकाः ॥ नीचकर्मसमाचाराःसर्वभक्षाःपिशाचवत् ॥ २५ ॥ दुष्कुलीनादुराचारानृपाणामुपजीविनः ॥ विप्रकार्याविकर्मस्थाधनिनोदुष्टचेतसः ॥ २६ ॥ लुब्धकाहरिणान्हत्वावासंकृत्वायथावने ॥ तथाखादंतिपिशुनावहव[3]श्चाक्रियावशात् ॥ २७ ॥ वे[4]दवादमधीयानाःप्राणिघाताभिशंसिनः ॥ पुष्णंतिकपटैरर्थान्वेदविक्रयिणोऽधमाः ॥ २८॥ मायिनोमत्सरग्रस्तालुब्धामुग्धामदोद्धताः ॥ चाटाःकार्पटिकाःक्रूराःकदर्याःकलहप्रियाः ॥ २९ ॥ वाचाटादुष्टकुलटाअटन्तोभाटकैःसह ॥ भंडमान्याभटाटोपैःसंक्रुद्धाःसुविलुंठकाः॥ ३० ॥ पर्यटाभाटकाजीवाःकंठकश्लोकभाषिणः॥ विक्रीयन्तेह्यविक्रेयमभक्ष्यद्रव्यभाक्षिणः॥३१॥ शूद्रकर्मातुतिष्ठंतोनिस्तपास्तेनराधमाः ॥ सेवाध्यापनवाणिज्यकृष्याद्यारंभलंभिताः ॥ ३२॥ गृण्हन्तःसंपदोवाह्याद्रव्यधान्यधनादिकाः ॥ क्रोधादाभ्यंतरान्दोषांस्तथादुष्टमनोरथान् ॥ ३३ ॥ अत्यजंतोविशिष्टानांश्रेष्ठास्तेकचमर्दिनः ॥ नोपदेयानिवस्त्राणिनित्यमाददतेद्विजाः ॥ ३४ ॥ हापयंतिनहेयानिकथंतेगुरवःक्षितौ ॥ दंडिकादिंडिकाभंडाश्चंडाश्चंडालचेष्टिताः॥ ३५ ॥ वैतंडकास्तेनिघ्नंतियथासिंहोमृगान्पशून् ॥ निर्ग्रंथंमुनिमालोक्यमन्यमानाःसमुन्नतम् ॥ ३६ ॥ परिभूयावतिष्ठंतेधिक्तान्रिक्तान्स्ववैरिणः ॥ तस्मात्संसारि

---

१ धर्मेणेज्यादिभिः–इ०पा० । २ मंत्रैः–इ०पा० । ३ हरयश्च–इ०पा० ४ दयादममधीयानाः–इ०पा० ।

कान्सत्वांश्चित्तक्लेशकलंकिताः ॥ ३७ ॥ दौःशील्यदौर्मनस्याद्यैस्तुल्यजातीयबन्धनात् ॥ शूद्रांप्ररोचतेविप्रोरागिणींमैथुनंप्रति ॥ ३८ ॥ साकामदुःखविगमेगर्भंधत्तेसमागमे ॥ कामंकामातुराभ्यस्तुरोचंतेशूद्रमानवाः ॥ ३९ ॥ मैथुनंप्रतिब्राह्मण्येतेऽपितस्यसुखावहाः ॥ येतुजात्यादिभिर्भिन्नागवाश्वोष्ट्रमतंगजाः ॥ ४० ॥ तेविजातिषुनोगर्भंकुर्वंतेऽपिसुखार्थिनः ॥ अनड्वानेवगोरेवकामंपुष्णातिसंगमे ॥ ४१ ॥ घोटकाश्वरतिंसम्यक्कुर्वंतेवडवासुच ॥ पतिंकरभमेवाप्यकरभीरमतेमुदा ॥ ४२ ॥ गजमेवपतिंलब्ध्वासुखंतिष्ठतिहस्तिनी ॥ तिर्यग्जातिस्त्रियासाकंकुर्वाणोऽपिहिमैथुनम् ॥ ४३ ॥ नतस्यांकुरुतेगर्भंनरोनापिसुखासिकाम् ॥ तिरश्चासहकुर्वाणामैथुनंमनुजांगना ॥ ४४ ॥ नाधत्तेतत्कृतंगर्भंनयुक्तंमैथुनंतयोः ॥ नैवंकश्चिद्विभागोस्तिमैथुनेस्त्रीमनुष्ययोः ॥ ४५ ॥ येनसंक्षीयतेभेदःप्रस्फुटंद्विजशूद्रयोः ॥ वेदपाठच्छलेनायंनक्रियाभिःप्रपद्यते ॥ ४६ ॥ बहुभिर्जडसंघातैरविशिष्टेपदेऽहानि ॥ देहेदेहिनिचामुष्मिन्नशुचावनवास्थिते ॥ ४७ ॥ रागद्वेषादिभिर्दोषैराधिकंपरिपीडिते ॥ कुलालचक्रवद्भ्रांतमानसेविषयार्णवे ॥ ४८ ॥ घोरदुःखभयाक्रांतेसमाजेऽनीश्वरात्मनि ॥ जन्ममृत्युजराशोकानिष्टयागाग्निपीडिते ॥ ४९ ॥ हीनसत्वशरीरादौनविशेषोविभाव्यते ॥ तस्मान्मनुष्यभेदोऽयंसंकेतबलनिर्मितः ॥ ५० ॥ ब्राह्मण्यंब्राह्मणासंगाद्ब्राह्मणीचोपसेवते ॥ पतिंत्यक्त्वासुखास्वादलालसैर्मदलालसैः ॥ ५१ ॥ आसेव्यतेविटंगत्वाबंधकीचेटकैरपि ॥ ब्राह्मण्यात्प्रच्यवंतेन्येमहापातकसेविताः ॥ ५२ ॥ व्यलीककल्पनैवैषातस्माज्जात्यादिकल्पना ॥ ५३ ॥ इतिश्रीभविष्ये महापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेवर्णव्यवस्थावर्णनंनामात्रिचत्वारिंशोऽध्यायः॥४३॥छ॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ हेयोपादेयतत्वज्ञास्त्यक्तान्यायपथागमाः ॥ जितेंद्रियमनोवाचःसदाचारपरायणाः ॥ १ ॥ नियमाचारवृत्तस्थाहितान्वेषणतत्पराः ॥ संसाररक्षणोपायक्रियायुक्तमनोरथाः ॥ २ ॥ सम्यग्दर्शनसंपन्नाःसमाधिस्थाहतक्रुधः ॥ स्वाध्यायभक्तहृदयास्त्यक्तसंगाविमत्सराः ॥ ३ ॥ विशोकाविमदाःशांताःसर्वप्राणिहितैषिणः ॥ सुखदुःखसमालोकाविविक्तास्थानवासिनः ॥ ४ ॥ व्रतोपयुक्तसर्वांगाधार्मिकाःपापभीरवः ॥ निर्ममानिरहंकारादानशूरादयापराः ॥ ५ ॥ सत्यब्रह्मपदःशांताःसर्वशास्त्रेषुनिष्ठिताः ॥ सर्वलोकहितोपायप्रवृत्तेनस्वयंभुवा ॥ ६ ॥ वागीश्वरेणदेवेननाभेये

नभवाच्छिदा ॥ ब्रह्मणाकृतमर्यादास्तएवब्राह्मणाःस्मृताः ॥ ७ ॥ महातपोधनैरार्यैःसर्वसत्त्वाभयप्रदैः ॥ सर्वलोकहितार्थायनिपुणंसुप्र
तिष्ठितम् ॥ ८ ॥ बृहत्त्वाद्भगवान्ब्रह्मानाभेयस्तस्ययेजनाः ॥ भक्त्यासक्ताःप्रपन्नाश्चब्राह्मणास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ९ ॥ क्षत्रियास्तुक्षत
त्राणाद्वैश्यावार्ताप्रवेशनात् ॥ येतुश्रुतेर्द्रुतिंप्राप्ताःशूद्रास्तेनेहकीर्तिताः ॥ १० ॥ येचाचाररताःप्राहुर्ब्राह्मण्यंब्रह्मवादिनः ॥ तेतुफलंप्रशंसं
तियत्सदामनसेप्सितम् ॥ ११ ॥ क्षमादमोदयादानंसत्यंशौचंधृतिर्घृणा ॥ मार्दवार्जवसंतोषाअहंकारस्तपःशमः ॥ १२ ॥ धर्मोज्ञा
नमपैशुन्यंब्रह्मचर्यममूढता ॥ ध्यानमास्तिक्यमद्वेषोवैराग्यंचशमात्मता ॥ १३ ॥ पापभीरुत्वमस्तेयममात्सर्यमतृष्णता ॥ नैःसंग्यं
गुरुशुश्रूषामनोवाक्कायसंयमः ॥ १४ ॥ यएवंभूतमाचारमनुतिष्ठंतिमानवाः ॥ ब्राह्मण्यंपुष्कलंतेषांनित्यमेवप्रवर्धते ॥ १५ ॥ तेस्वमतास्वाद
लब्धवर्णाचारामहौजसः ॥ सर्वशास्त्रविरोधेनपवित्रीकृतमानसाः ॥ १६ ॥ सज्जनाभिमताःप्राज्ञाःपुराणागमपंडिताः ॥ गीतगीतागमाचाराः
स्मृतिकाराःपठंतिच ॥ १७ ॥ मन्वंतरेषुसर्वेषुचतुर्युगविभागशः ॥ वर्णाश्रमाचारकृतंकर्मसिद्धत्यनुत्तमम् ॥ १८ ॥ संसिद्धायांतुवार्तायांतत
स्तेषांस्वयंप्रभुः ॥ मर्यादांस्थापयामासयथारब्धांपरस्परम् ॥ १९ ॥ येवैपरिगृहीतारस्तेषांसत्वबलाधिकाः ॥ इतरेषांक्षतत्राणान्स्थापयामा
सक्षत्रियान् ॥ २० ॥ उपतिष्ठंतियेतान्वैयाचंतोनर्मदाःसदा ॥ सत्यब्रह्मसदाभूतंवदंतोब्राह्मणास्तुते ॥ २१ ॥ येचान्येप्यबलास्तेषांवैश्यकर्म
णिसंस्थिताः ॥ कीलानिनाशयंतिस्मपृथिव्यांप्रागतंद्रिताः ॥ २२ ॥ वैश्यानेवतुतानाहकीनाशान्वृत्तिमाश्रितान् ॥ शोचंतश्चद्रवंतश्चपरि
चर्यासुयेनराः ॥ २३ ॥ निस्तेजसोऽल्पवीर्याश्चशूद्रांस्तानब्रवीत्तुसः ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरस्परम् ॥ २४ ॥ कर्माणिप्रविभक्ता
निस्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥ शमस्तपोदमःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच ॥ २५ ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम् ॥ शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धे
चाप्यपलायनम् ॥ २६ ॥ दानमीश्वरभावश्चक्षात्रंकर्मस्वभावजम् ॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजम् ॥ २७ ॥ परिचर्यात्मकंकर्मशूद्र
स्यापिस्वभावजम् ॥ योगस्तपोदयादानंसत्यंधर्मश्रुतिर्घृणा ॥ २८ ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यमेतद्ब्राह्मणलक्षणम् ॥ शिखाज्ञानमयीयस्यप
वित्रंचतपोमयम् ॥ २९ ॥ ब्राह्मण्यंनिष्कलंतस्यमनुःस्वायंभुवोऽब्रवीत् ॥ यत्रवातत्रवावर्णेउत्तमाधममध्यमाः ॥ ३० ॥ निर्वृत्तःपा

पकर्मभ्योब्राह्मणःसविधीयते ॥ शूद्रोऽपिशीलसंपन्नोब्राह्मणादधिकोभवेत् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणोविगताचारःशूद्राद्धीनतरोभवेत् ॥ नसु
रांसंधयेद्यस्तुआपणेषुगृहेषुच ॥ ३२ ॥ नविक्रीणातिचतथासच्छूद्रोहिसउच्यते ॥ ३३ ॥ यद्येकास्फुटमेवजातिरपराकृत्यात्परंभेदिनीय
द्वाव्याहातिरेकतामधिगतायच्चान्यधर्मैययौ ॥ एकैकाखिलभावभेदनिधनोत्पत्तिस्थितिव्यापिनीकिंनासौप्रतिपत्तिगोचरपथंयायाद्विभक्त्या
नृणाम् ॥३४॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेवर्णविभागविवेकवर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४४॥छ॥ ब्रह्मोवाच ॥
इदंशृणुमयाख्यातंतर्कपूर्वमिदंवचः ॥ युष्माकंसंशयेजातेकृतवैजातिकर्मणोः ॥ १ ॥ पुनर्वच्मिनिबोधध्वंसमासान्नतुविस्तरात् ॥ संसिद्धिं
यांतिमनुजाजातिकर्मसमुच्चयात् ॥ २ ॥ सिद्धिंगच्छेद्यथाकार्यंदैवकर्मसमुच्चयात् ॥ एवंससिद्धिमायातिपुरुषोजातिकर्मणोः ॥ ३ ॥इ
त्येवमुक्तवान्पूर्वंशिष्याणांबोधनेपुरा ॥ योगीश्वरोमहातेजाःसमासान्नतुविस्तरात् ॥४॥ सुमंतुरुवाच ॥ इतिपृष्टःपुराब्रह्माऋषीन्प्रोवाचभा
रत ॥ सवितर्कमिदंवाक्यंविप्रर्षेजातिकर्मणोः ॥ ५ ॥ तस्मात्त्वयामहाबाहोनकार्योविस्मयोनृप ॥ कार्तिकेयंप्रतिसदादेवानांदुर्विदा
गतिः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिषष्ठीकल्पेकार्तिकेयवर्णनंनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४५॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ येयंभा
द्रपदेमासिषष्ठीचभरतर्षभ ॥ सुपुण्येयंपापहराशिवाशांतागुहप्रिया ॥ १ ॥ स्नानदानादिकंसर्वंयस्यामक्षय्यमुच्यते ॥ येऽस्यांपश्यंतिगांगेयं
दक्षिणापथमाश्रितम् ॥ २ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ तस्मादस्यांसदापश्येत्कार्तिकेयंनृपोत्तम ॥ ३ ॥ पूजयंति
गुहंयेस्यांनराभक्तिसमन्विताः॥प्राप्येहतेसुखान्कामान्गच्छंतींद्रसलोकताम् ॥ ४ ॥ यस्तुकारयतेवेश्मसुदृढंसुप्रतिष्ठितम् ॥ दार्वंशैलमयं
चापिभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ५ ॥ गांगेयंयानमारुह्यगच्छेद्गांगेयसद्मवै ॥ संमार्जनादियःकर्मकुर्याद्गुहगृहेनरः ॥ ६ ॥ ध्वजस्यारोहणंराज
न्सगच्छेद्गुहसद्मवै॥चंदनागरुकर्पूरैर्यश्चपूजयतेगुहम्॥७॥ गजाश्वनरयानाढ्यंसेनापत्यमवाप्नुते॥राज्ञांपूज्यःसदाप्रोक्तःकार्तिकेयोमहीपते॥८॥
कार्तिकेयमृतेनान्यंराज्ञांपूज्यंप्रचक्षते ॥ संग्रामंगच्छमानोयःपूजयेत्कृत्तिकासुतम् ॥ ९ ॥ सशत्रुंजयतेवीरयथेंद्रोदानवान्रणे ॥ तस्मात्सर्व
प्रयत्नेनपूजयेच्छंकरात्मजम् ॥ १० ॥ पूजयानस्तुतंभक्त्याचंपकैर्विविधैर्नृप ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यस्तदागच्छेच्छिवालयम् ॥ ११ ॥ तैलंष

ष्ठ्यांनभुंजीतनदिवाकुरुनंदन ॥ यस्तुषष्ठ्यांनरोनक्तंकुर्याद्धिभरतर्षभ ॥ १२ ॥ सर्वपापैःसनिर्मुक्तोगांगेयस्यसदोव्रजेत् ॥ त्रिःकृत्वोदक्षिणामाशांगत्वायःश्रद्धयान्वितः ॥ पूजयेद्देवदेवेशंसगच्छेच्छांतिमंदिरम् ॥ १३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांषष्ठीकल्पेकार्तिकेयमाहात्म्यवर्णनंनामषट्चत्वारिंशोध्यायः ॥४६॥ इतिषष्ठीकल्पःसमाप्तः ॥ ७ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सप्तम्यांसोपवासस्तुनक्ताहारोऽपिवाभवेत्॥सप्तम्यांदेवदेवेनलब्धंस्वंरूपमादरात्॥१॥अंडेनसहजातोवैअंडस्थोबुद्धिमातवान्॥अंडस्थस्यैवदक्षेणभार्यांदत्वास्वकांसुतम् ॥२॥ नाम्नारूपेतिरूपेणनान्यानारीतथाभवेत् ॥ अंडस्थएवसुचिरंस्थितोमार्तंडइत्यतः ॥ ३ ॥ दक्षाज्ञयाविश्वकर्मावपुरस्यप्रकाशयन् ॥ प्रकाशतस्ततोनामतस्यजातंनराधिप ॥ ४ ॥ अंडस्थस्यैवसंजातौयमुनायमएवच ॥ दाक्षायणीतस्यभार्यावैराग्यात्तनुमध्यमा ॥ ५ ॥ चिंतयामाससादेवीदुःखान्निर्वेदमागता ॥ अहोतेजोमयंरूपंकांतंकांतस्यकांतिमत् ॥ ६ ॥ नचास्यकिंचित्पश्यामिअंगंतेजोविमोहितम् ॥ शुभंकनकतुल्यंमेरूपंकांतंसुकांतिमत् ॥ ७ ॥ सांप्रतंश्यामतांयातंदग्धमेतस्यतेजसा ॥ तस्मात्तप्स्येतपश्चाहंगत्वावैउत्तरान्कुरून् ॥ ८ ॥ स्वांछायामत्रनिक्षिप्यभयाच्छापस्यरूपिणी ॥ निक्षिप्योवाचतांबालांमाचास्मैवैवादिष्यसि॥९॥ एवंसानिश्चयंकृत्वागतावैउत्तरान्कुरून् ॥ स्वरूपंतत्रानिक्षिप्यवडवारूपधारिणी ॥१०॥ चचारसामृगैःसार्धंबहून्वर्षगणान्नृप ॥ असावपिचमार्तंडश्छायांभार्याममन्यत ॥ ११ ॥ शनिंचतपतींचैवद्वेअपत्येचजज्ञिवान् ॥ अथच्छायात्मापत्यान्स्नेहेनपरिपालयेत् ॥ १२ ॥ नातिस्नेहेनचापश्यद्यमुनांयममेवच ॥ अथताभ्यांविवादोऽभूदादित्यदुहित्रोर्द्वयोः ॥ १३ ॥ तेउभेविवदंत्यौतुपरस्परमसंमतम् ॥ यमुनातपतीचोभेनिम्नगेसंबभूवतुः ॥ १४ ॥ यमोपियमुनाभ्राताछाययाताडितोभृशम् ॥ पादमुद्यम्यतस्यावैतस्थौसम्मुखएवसः ॥ १५ ॥ छायाशशापतंरोषाद्यस्मात्पादोद्यतोमम ॥ तस्मात्तेकर्मबीभत्संप्राणिनांप्राणहिंसनम् ॥ १६ ॥ भविष्यतिचिरंमूढआचंद्रार्कंनसंशयः ॥ पादंचयादिभूमौत्वमिमंसंस्थापयिष्यसि ॥ १७ ॥ कृमयोभक्षयिष्यंतिमच्छापकलुषीकृतम् ॥ तेषांविवदमानानांमार्तंडोऽभ्यागमत्ततः ॥ १८ ॥ यमोप्याहमहात्मानंमार्तंडंलोकपावनम् ॥ तातानित्यमियं

---

१ तथाविधा–इ०पा० ।

चापिक्रूरभावेनपश्यति ॥ १९ ॥ नचास्याःसुसमादृष्टिरस्मास्वस्तीतिलक्ष्यते ॥ प्रोवाचाथसतांछायांमार्तंडोभृशकोपनः ॥२० ॥ संमेअप
त्योर्किंमूढेसमत्वंनानुपश्यसि ॥ यमःप्रोवाचपितरंनेयंमातापितर्मम ॥ २१ ॥ मातुश्छायात्वियंपापाशप्तोऽहमनयापितः ॥ यमुनातपती
वृत्तंतत्सर्वंविन्यवेदयत् ॥ २२ ॥ अथप्रोवाचमार्तंडोमो[2]तिपादोमहीतले ॥ मांसंरुधिरमादायकृमयोयांतुभूतलम् ॥२३॥ यमुनायाश्चयत्तोयं
गंगातुल्यंभविष्यति ॥ नर्मदायास्तपत्याश्चसमंपुण्येनवैद्विज ॥ २४ ॥ विंध्यस्यदक्षिणेनेहतपतीप्रवहिष्यति ॥ तत्सायुज्यतयासार्धंगंगाया
स्यातिशोभना ॥ २५ ॥ गंगामासाद्ययमुनागंगासैवभविष्यति ॥ सौरसौम्येउभेपुण्येसर्वपापप्रणाशने ॥ २६ ॥[3]सौरीचवैष्णवीचोभेमहापा
पभयापहे ॥ त्वंपुत्रलोकपालत्वंब्रह्मणोऽज्ञांसभाजयन् ॥२७॥ अद्यप्रभृतिच्छायेयंस्वदेहस्थाभविष्यति ॥ एवंसंस्थाप्यस्वांभार्यामपत्यानि
तथैवच ॥ २८ ॥ आजगामसकाशंवैदक्षस्याह[4]चकारणम् ॥ दक्षोविज्ञायतत्सर्वंमार्तंडमिदमाहवै ॥ २९ ॥ रूपंनपश्यतितुभ्यंसाभार्याउत्त
रान्गता ॥ रूपंतेप्रकटिष्यामियदिशक्ष्यसिवेदनाम् ॥ ३० ॥ असौप्रोवाचशक्ष्येऽहंप्रकाशीकुरुमेवपुः ॥ अथसस्मारतक्षाणंस्मरितश्चाजगाम
सः ॥ ३१ ॥ प्रोवाचदक्षस्तक्षाणंमार्तंडंवैप्रकाशय ॥ तक्षाप्रोवाचमार्तंडंवेदनांविसहिष्यसि ॥ ३२ ॥ विसहिष्येथप्रोवाचतक्षाणंदक्ष
चोदितः ॥ अथतक्षाप्रकाशंवैतस्यरूपंविभावसोः ॥ ३३॥ मुखादारभ्यपादांतंततक्षकरणैःस्वकैः ॥ किरणैस्तुद्यमानेषुतस्यांगेषुपुनःपुनः ॥
॥ ३४ ॥ क्षणेक्षणेमूर्छयतिमार्तंडोवेदनातुरः ॥ तस्यशापभयात्तक्षापादौगुल्फादियावतः ॥ ३५ ॥ चकाराथोनिराकाराअंगुल्योनप्रकाशय
त् ॥ पर्यांतंतक्षकर्मैदंवेदनाममबाधते ॥ ३६ ॥ तक्षाप्रोवाचमार्तंडंवेदनांजहिगोपते ॥ करवीरस्यपुष्पाणिरक्तचंदनमेवच ॥ ३७ ॥ करादा
रभ्यगात्राणिविलिप्येदेहजानिते ॥ तत्तत्कृतंतथातेनसरुजंत्यक्तवान्रविः ॥ ३८ ॥ अतश्चेमानिचेष्टानिमार्तंडस्येहभूपते ॥ करवीरस्यपुष्पा
णितथावैरक्तचंदनम् ॥ ३९॥ इदमाहपुरादत्तोह्यनूरस्याग्रतोनृप ॥ करवीरस्यपुष्पाणिरक्तचंदनमेवहि ॥ ४० ॥ इतिहासपुराणाभ्यांसुंपर्णं
गुग्गुलंतथा ॥ यःप्रयच्छतिमेभक्त्यासमेप्राणान्प्रयच्छति ॥४१॥ तस्मान्नदेयमन्यन्मेभक्तियुक्तेनजानता ॥ मार्तंडस्यांडजंतेजोगृहीत्वाकि

१ समेत्योवाचसच्छायांसमत्वंनानुपश्यसि–इ०पा० । २ मुंच पादं महीतले–इ०पा० । ३ गौरी च–इ०पा० । ४ श्रावणम्–इ०पा० ।

लभारत ॥ ४२ ॥ चकारवंभ्रमजरंशत्रुलेखादिनाशनम् ॥ मार्तंडःपरितुष्टोऽभूल्लब्ध्वारूपंगतव्यथः ॥४३॥ जगामसकुरून्वेगात्स्वभार्यादर्शनोत्सुकः ॥ मृगमध्यगतांदृष्ट्वावडवारूपधारिणीम् ॥४४॥ अश्वरूपंततःकृत्वास्वभार्यामधिरुह्यसः ॥ अवासृजत्स्वकंतेजोवेगेनारुह्यसोऽश्ववत् ॥ ४५ ॥ परपुरुषाशंकयासास्थितादेवस्यसंमुखी ॥ तेजोनासापुटाभ्यांतुयुगपत्साक्षिपत्पुनः ॥४६॥ तत्रजातौदेवभिषजौनासत्यावाश्विनाविति ॥ रेतसोंऽतेतुरेवंतोविरोचनसुतोमहान् ॥ ४७ ॥ तपतीशनिश्चसावर्णिश्छायापत्यानिवैविदुः ॥ यमुनायमश्चपूर्वोक्तौसंज्ञायाश्चतथात्मजौ ॥ ४८ ॥ भार्यालब्ध्वावपुर्दिव्यंतथापुत्रांश्चभारत ॥ सप्तम्यांदेवदेवस्यसर्वमेवमिदंयतः ॥ ४९ ॥ अनेनकारणेनेष्टासदादेवस्यसप्तमी ॥ सप्तम्यांसोपवासस्तुरात्रौभुंजीतयोनरः ॥ ५० ॥ कृत्वोपवासंषष्ठ्यांतुपंचम्यामेककालभुक् ॥ दत्वासुसंस्कृतंशाकंभक्ष्यभोज्यैःसमन्वितम् ॥ ५१ ॥ देवायब्राह्मणेभ्यश्चरात्रौभुंजीतवाग्यतः ॥ यावज्जीवंनरःकश्चिद्व्रतमेतच्चरेदिति ॥ ५२ ॥ तस्यश्रीर्विजयश्चैवत्रिवर्गश्चापिवर्धते ॥ मृतश्चस्वर्गमायाति[3]विमानवरमास्थितः ॥५३॥ सूर्यलोकेसरमतेमन्वंतरगणान्बहून् ॥ इहचागत्यकालांतेनृपःशांतिसमन्वितः॥५४॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतोदातास्यांनृपतिश्चिरम् ॥ भुनक्तिहिधरांराजन्विग्रहैश्चाजितःपरैः॥ ५५ ॥ येनराराजशार्दूलशाकाहारेणसप्तमीम् ॥ उपोष्यलब्धंतत्तीर्थैपित्र्यंवैराजसंज्ञिकम् ॥५६॥ कुरुणातवपूर्वेणशाकाहारेणसप्तमीम्॥धर्मक्षेत्रंकुरुक्षेत्रंकृतंतस्यविवस्वता ॥५७॥ सप्तमीनवमीषष्ठीतृतीयापंचमीनृप ॥ कामदास्तिथयोह्येताइहैवनरयोषिताम् ॥ ५८ ॥ सप्तमीमाघमासेतुनवम्याश्वयुजेमता ॥ षष्ठीभाद्रपदेधन्यावैशाखेतुतृतीयका ॥ ५९ ॥ पुण्याभाद्रपदेप्रोक्तापंचमीनागपंचमी ॥ इत्येतास्तेषुमासेषुविशेषास्तिथयःस्मृताः ॥ ६० ॥ शाकंसुसंस्कृतंकृत्वार्[4]यश्चभक्त्यासमन्वितः ॥ दत्वाविप्रेयथाशक्त्यापश्चाद्भुंक्तेनिशिव्रती ॥ ६१ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षस्यग्राह्येयंकुरुनंदन ॥ चतुर्भिर्वापिमासैस्तुपारणंप्रथमंस्मृतम् ॥ ६२ ॥ अगस्तिकुसुमैश्चात्रपूजाकार्याविभावसोः ॥ विलेपनंकुंकुमंतुधूपश्चैवापराजितैः॥६३॥ स्नानंचपंचगव्येनतमेवप्राशयेत्ततः ॥ नैवेद्यंपायसंचात्रदेवदेवस्यकीर्तितम् ॥ ६४ ॥ तदेवदेयंविप्राणांशाकंभक्ष्यमथात्मना ॥ शुभशा

---

१ चक्रमजरम्-इ०पा० । २ सवर्णायास्तथात्मजौ-इ०पा० । ३ आप्नोति-इ०पा० ४ परभक्ष्यसमान्वितम्-इ०पा० ।

कसमायुक्तंभक्ष्यपेयसमन्वितम् ॥ ६५ ॥ द्वितीयेपारणेराजञ्छुभगंधानियानिवै ॥ पुष्पाणितानिदेवस्यतथाश्वेतंचचंदनम् ॥ ६६ ॥ अगरुश्चापिधूपोऽत्रनैवेद्यंगुडपूपकाः ॥ स्नानंकुशोदकेनात्रप्राशनंगोमयस्यतु ॥ ६७ ॥ तृतीयेकरवीराणितथारक्तंचचंदनम् ॥ धूपानांगुग्गुलश्चात्रप्रियोदेवस्यसर्वदा ॥ ६८ ॥ शाल्योदनंतुनैवेद्यंदाधिमिश्रंमहामते ॥ तमेवब्राह्मणानांचभक्ष्यलेह्यसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ कालशाकेनचविभोयुक्तंदद्याद्विचक्षणः ॥ गौरसर्षपकल्केनस्नानंचात्राविदुर्बुधाः ॥ ७० ॥ तस्यैवप्राशनंधन्यंसर्वपापहरंशुभम् ॥ तृतीयेपारणस्यांतेमहद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ ७१ ॥ श्रवणंचपुराणस्यवाचनंचापिशस्यते ॥ देवस्यपुरतस्तातब्राह्मणानांतथाग्रतः ॥ ७२ ॥ ब्राह्मणाद्वाचकाच्छ्राव्यंनान्यवर्णसमुद्भवात् ॥ अथतान्ब्राह्मणान्सर्वान्भक्त्याशक्त्याचपूजयेत् ॥ ७३ ॥ वाचकस्यामलेराजन्वाससीसंनिवेदयेत् ॥ वाचकेपूजितेदेवःसदातुष्यतिभास्करः ॥ ७४ ॥ करवीरंयथेष्टंतुतथारक्तंचचंदनम् ॥ यथेष्टंगुग्गुलंतस्ययथेष्टंपायसंसदा ॥ ७५ ॥ यथेष्टामोदकास्तस्ययथावैताम्रभाजनम् ॥ यथेष्टंचघृतंतस्ययथेष्टोवाचकःसदा ॥ ७६ ॥ पुराणंचयथेष्टंवैसवितुःकुरुनंदन ॥ इत्येषासप्तमीपुण्याशाकाह्वागोपतेःसदा ॥ ७७ ॥ यामुपोष्यनरोभक्त्याभाग्यवांश्चप्रजायते ॥७८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेशाकसप्तमीव्रतवर्णनंनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४७॥छ॥शतानीकउवाच॥॥विस्तराद्वदविप्रेंद्रसप्तमिकल्पमुत्तमम्॥महाभाग्यंचदेवस्यभास्करस्यमहात्मनः ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अत्रैवाहुर्महात्मानःसंवादंपुण्यमुत्तमम् ॥ कृष्णेनसहसत्त्वेनस्वपुत्रेणमहीपते ॥ २ ॥ भक्त्याप्रणम्यविधिवद्वासुदेवंजगद्गुरुम् ॥ इहामुत्रहितंशांबःपप्रच्छज्ञानमुत्तमम् ॥ ३ ॥ जातोजंतुःकथंदुःखैर्जन्मनीहनबाध्यते ॥ प्राप्नोतिविविधान्कामान्कथंचमधुसूदन ॥ ४ ॥ परत्रस्वर्गमाप्नोतिसुखानिविविधानिच ॥ अनुभूयोचितंकालंकथंमुक्तिमवाप्नुते ॥ ५ ॥ दृष्ट्वैवंममनिर्वेदोजातोव्याधिर्जनार्दन ॥ दृष्ट्वेमंजीविताशापिरोचतेनहिमेक्षणम् ॥ ६ ॥ किंत्वेवमकृतार्थोऽस्मियन्मेप्राणानयांतिहि ॥ संसारेनपतिष्यामिजराव्याधिसमन्विते ॥ ७ ॥ येनोपायेनतन्मेऽद्यप्रसादंकुरुसुव्रत ॥ आधिव्याधिविनिर्मुक्तोयथाहंस्यांतथावद ॥ ८ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ देव

१ भार्गव्यां न वि[illegible]यते-इ०पा० । २ स[illegible] शांबशब्दे सांब इति दंत्यादिरपि पाठःपुस्तकान्तरेषु ।

तायाःप्रसादोऽन्यःसर्वस्यपरमोमतः ॥ उपायःशाश्वतोनित्यइतिमेनिश्चितामतिः ॥ ९ ॥ अनुमानागमाद्यैश्चसम्यगुत्पादितामया ॥ कदा
चिदन्यथाकर्तुंधीयतेकेनचित्क्वचित् ॥ १० ॥ प्रसादोजायतेतस्यसम्यगाराधनक्रिया ॥ यदातांचसमुद्दिश्यकृतातद्वेदिनातथा॥ ११ ॥
विशिष्टादेवतासम्यग्विशिष्टेनैवदेहिना ॥ आराधिताविशिष्टंचददातिफलमीहितम् ॥ १२ ॥ शांबउवाच ॥ अस्तित्वेनचसंदेहोकेषांचिद्देव
तांप्रति ॥ नास्तीतिनिश्चयोऽन्येषांविशिष्टास्त्वंकथाःकुरु ॥१३॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ सिद्धंतुदेवतास्तित्वमागमेषुबहुष्वथ॥प्रमाणमाग
मोयस्यतस्यास्तित्वंचविद्यते ॥ १४ ॥ अनुमानेनवाप्यद्यतदस्तित्वंप्रसाध्यते ॥ प्रमाणमस्तियस्येदंसिद्धायस्येहचास्तिता ॥ १५ ॥ प्र
त्यक्षेणापिचास्तित्वंदेवतायांप्रसाध्यते ॥ तच्चावश्यंप्रमाणंचदृष्टंसर्वशरीरिणाम् ॥ १६ ॥ यदिनामविविक्तास्तुतिर्यग्योनिगताअपि ॥
नोत्पद्यतेतथाह्यस्तिव्यवहारोयथास्थितः ॥ १७ ॥ शांबउवाच ॥ प्रत्यक्षेणोपलभ्यंतेसम्यग्वैयादिदेवताः ॥ अनुमानागमाभ्यांचतदर्थंनप्रयो
जनम् ॥ १८ ॥ वासुदेवउवाच ॥ प्रत्यक्षेणोपलभ्यंतेनसर्वादेवताःक्वचित् ॥ अनुमानागमैर्गम्याःसंतिचान्याःसहस्रशः ॥ १९ ॥ शांबउवा
च ॥ याचाक्षगोचराकाचिद्विशिष्टेष्टफलप्रदा ॥ तामेवादौममाचक्ष्वकथयिष्यस्यथापराम् ॥ २० ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ प्रत्यक्षंदेवता
सूर्योजगच्चक्षुर्दिवाकरः ॥ तस्मादभ्याधिकाकाचिद्देवतानास्तिशाश्वती ॥ २१ ॥ यस्मादिदंजगज्जातंलयंयास्यतियत्रच॥कृतादिलक्षणःका
लःस्मृतःसाक्षाद्दिवाकरः ॥ २२ ॥ ग्रहनक्षत्रयोगाश्चराश[1]यःकरणानिच ॥ आदित्यावसवोरुद्राआश्विनोवायवोऽनलः ॥ २३ ॥ शक्रःप्र
जापतिःसर्वेभूर्भुवःस्वस्तथैवच ॥ लोकाःसर्वेनगानागाःसरितःसागरास्तथा ॥ २४ ॥ भूतग्रामस्यसर्वस्यस्वयंहेतुर्दिवाकरः ॥ अस्येच्छ
याजगत्सर्वमुत्पन्नंसचराचरम् ॥ २५ ॥ स्थितंप्रवर्ततेचैवस्वार्थेचानुप्रवर्तते ॥ प्रसादादस्यलोकोऽयंचेष्टमानःप्रदृश्यते ॥ २६ ॥ अस्मिन्न
भ्युदितेसर्वमुदेदस्तमितेसति ॥ अस्तंयातीत्यदृश्येनाकिमेतत्कथ्यतेमया ॥ २७ ॥ तस्मादतःपरंनास्तिनभूतंनभविष्यति ॥ योवैवेदे
षुसर्वेषुपरमात्मेतिगीयते ॥ २८ ॥ इतिहासपुराणेषुअंतरात्मेतिगीयते ॥ बाह्यात्मेतिसुषुम्नास्थःस्वप्नस्थोजाग्रतःस्थितः ॥ २९ ॥ अस्तं

१ यामदंडक्षणानि च-इ०पा०।

यातीत्यदृष्टेनकिमेतत्कथ्यतेमया ॥ तस्मादतःपरंनास्तिनभूतंनभविष्यति ॥ ३० ॥ यन्त्रवाहइतिख्यातःप्रेरकःसर्वदेहिनाम् ॥ नानेनर
हितंकिंचिद्भूतमस्तिचराचरम् ॥ ३१ ॥ योवेदैर्वेदाविद्भिश्चविस्तरेणेहशक्यते ॥ वक्तुंवर्षशतैर्नासौशक्यःसंक्षेपतोमया ॥ ३२ ॥ तस्मा
द्गुणाकरःख्यातःसर्वत्रायंदिवाकरः ॥ सर्वेशःसर्वकर्तायंसर्वभर्तायमव्ययः ॥ ३३ ॥ जातामत्स्यादयःसम्यग्गतिमन्तोमहेश्वरात् ॥ मंडल
व्यतिरिक्तंचजानामिपरमार्थतः ॥३४॥ तथास्यमंडलंकृत्वायोह्येनमुपतिष्ठति ॥ प्रातःसायंचमध्याह्नेसयातिपरमांगतिम् ॥ ३५ ॥ किंपुनर्मं
डलस्थंयोजपतेपरमार्थतः॥विविधाःसिद्धयस्तस्यभवंतिनतदद्भुतम् ॥३६॥ मंडलेचास्थितंदेवंदेहेचैनंव्यवस्थितम् ॥ स्वबुद्ध्यैवमसंमूढोयः
पश्यतिसपश्यति॥३७॥ध्यात्वैवंपूजयेद्यस्तुजपेद्योजुहयाच्चयः॥ससर्वान्प्राप्नुयात्कामान्गच्छेद्धर्मध्वजंतथा ॥३८॥ तस्मात्त्वमिहदुःखानामंतं
कर्तुंयदिच्छसि ॥ इहामुत्रचभोगानांभुक्तिंमुक्तिंचशाश्वतीम् ॥३९॥ आराधयार्कमर्कस्थंमंत्रैरिहतदात्मनि ॥ अंगैर्वृतंवृतेचैवस्थानेशास्त्रेण
शोधिते ॥ ४० ॥ कवचेनचसंगुप्तेसर्वतोऽस्त्रेणरक्षिते ॥ एवंप्राप्स्यसियत्नेनसर्वदाफलमीप्सितम् ॥ ४१ ॥ दुःखमाध्यात्मिकंनेहतथा
चैवाधिभौतिकम् ॥ आधिदैविकमत्युग्रंनभविष्यतितेसदा ॥ ४२ ॥ नभयंविद्यतेतेषांप्रपन्नायेदिवाकरम् ॥ इहामुत्रसुखंतेषामच्छिद्रंजाय
तेसुखम् ॥ ४३ ॥ सूर्येणेदंममोदिष्टंसाक्षाद्यज्ज्ञानमुत्तमम् ॥ आराधितेनविधिवत्कालेनबहुनातथा ॥ ४४ ॥ प्राप्यतेपरमंस्थानंयत्रधर्म
ध्वजःस्थितः ॥ एतत्संक्षिप्तमुद्दिष्टंक्षिप्रसिद्धिकरंपरम् ॥ ४५ ॥ यथानान्यदतोऽस्तीतिस्वयंसूर्येणभाषितम् ॥ उपायोयंसमाख्यातस्तव
संक्षेपतस्त्विह ॥ ४६ ॥ यस्मात्परतरोनास्तिहितोपायःशरीरिणाम् ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्य
माहात्म्यवर्णनंनामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ छ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ अथार्चनाविधिंवक्ष्येधर्मकेतोरनुत्तमम् ॥ सर्वकामप्रदंपुण्यं
विघ्नघ्नंदुरितापहम् ॥ १ ॥ सूर्यमंत्रैःपुरःस्नातोयजेत्तेनैवभास्करम् ॥ यतस्ततःप्रवक्ष्यामिस्नानमादौसमासतः ॥ २ ॥ आचां
तस्तमुपालभ्यमुद्रयाशुचिशुद्धया ॥ कृत्वानीराजनंपुत्रसंशोध्यचजलंततः ॥ ३ ॥ स्नानार्द्धंदयपूतेनमन्त्रेणमत्कुलोद्वह ॥

२ तस्मात्क्षयकरोयोऽसौ–इ०पा० । २ दृष्ट्वा–इ०पा० । ३ तं देवम्–इ०पा० । ४ ध्रुवम्–इ०पा० । ५ स्नानादुदयपूतेन मधुना मत्कुलोद्वह–इ०पा० ।

उत्थायाचम्यतेनैववाससीपरिधायच ॥ ४ ॥ द्विराचम्याथसंप्रोक्ष्यतनुंसप्ताक्षरेणच ॥ उत्थायाचम्यतेनैवरवेःकृत्वार्घ्यमेवच ॥ ५ ॥ दत्वातेनैवजप्त्वातंस्वकंध्यात्वार्कवद्धृदि ॥ गत्वाचायतनंशुभ्रमार्कमार्कीतनुंयजेत् ॥ ६ ॥ पूरकंकुंभकंकृत्वारेचकंचसमाहितः ॥ कृत्वोंकारेणदोषांस्तुहन्यात्कायादिसंभवात् ॥ ७ ॥ वायव्याग्नेयमाहेंद्रवारुणीभिर्यथाक्रमम् ॥ किल्बिषंवारुणाद्भिश्चहन्यात्सिद्ध्यर्थमात्मनः ॥ ८ ॥ शोषणंदहनंस्तंभंप्लावनंचयथाक्रमात् ॥ वाय्वग्नींद्रजलाख्याभिर्धारणाभिःकृतेसति ॥ ९ ॥ ध्यात्वाविशुद्धमात्मानंप्रणमेतार्कमास्थितम् ॥ देहंतेनैवसंचिन्त्यपंचभूतमयंपरम् ॥ १० ॥ सूक्ष्मंस्थूलंतथाक्षाणिस्वस्वस्थानेषुप्रकल्प्यच ॥ विन्यस्यांगानिखादीनिहृदाद्यानिहृदादिषु ॥ ११ ॥ खस्वाहाहृदयंभानोःखमर्कायशिरस्तथा ॥ उल्कास्वाहाशिखार्कस्ययैचहुंकवचंपरम् ॥ १२ ॥ खांफडस्त्रंचसंहारश्चादितःप्रणवःकृतः ॥ सपूर्वंप्रणवस्याथोमंत्रकर्मप्रसिद्धये ॥ १३ ॥ एभिर्जलंत्रिधाजप्त्वास्नानद्रव्याणितेनच ॥ संप्रोक्ष्यपूजयेत्सूर्यंगंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ १४ ॥ ततोमूर्तिषुसर्वासुरात्राववह्नौप्रपूजयेत् ॥ प्राक्पश्चिमोदगभ्यग्राःप्रातःसायंनिशासुवै ॥ सप्ताक्षरेणसन्मंत्रंध्यात्वाचपद्मकर्णिकाम् ॥ १५ ॥ आदित्यमंडलान्तस्थंतत्रदेहंप्रकल्पयेत् ॥ प्रभामंडलमध्यस्थंध्यात्वादेहंयथापुरा ॥ १६ ॥ सर्वलक्षणसंपूर्णंसहस्रकिरणोज्ज्वलम् ॥ रक्तैर्गंधैश्चपुष्पैश्चचरुभिर्बलिभिस्तथा ॥१७॥ रक्तचंदनमिश्रैर्वावस्त्रैरावरणैःशुभैः ॥ आवाहनादिकर्माणिरक्षांतुहृदयेनच ॥ १८ ॥ तच्चित्तश्चसदाकुर्याज्ज्ञात्वाकर्मक्रमंबुधः ॥ कृत्वाचावाहनंमंत्रैरेकत्रस्थापनंततः ॥ १९ ॥ यावद्यागावसानंतुसांनिध्यंतत्रकल्प्यच ॥ दत्त्वापाद्यादिकांपूजांशक्त्यावार्घ्यंनिवेद्यच ॥ २० ॥ जप्त्वातुविधिवद्ध्यात्वाततोदेवींविसर्जयेत् ॥ एषकर्मक्रमःप्रोक्तःसर्वेषांयजनक्रमात् ॥ २१ ॥ प्रवक्ष्यामिजपस्थानंपद्मेशावरणेतथा ॥ आदित्यंकर्णिकास्थंदलेष्वंगानिपूर्वशः ॥ २२ ॥ सोमादीन्राहुपर्यंतान्ग्रहांश्चैवोदगादितः ॥ मूर्तिमल्लोकपालांश्चक्रमादावरणेष्वथ ॥ २३ ॥ तदस्त्राणिचरक्षार्थंस्वमंत्रैःपूजयेत्क्रमात् ॥ प्रणवैश्चाभिधानैश्चचतुर्थ्यामभियोजितैः ॥ २४ ॥ सर्वेषांकथितामंत्रामुद्राश्चकथयाम्यतः ॥ व्योममुद्रारतिःपद्मामहाश्वेतास्त्रमेवच ॥ २५ ॥ पंचमुद्राःसमाख्याताःसर्वकर्मप्रसिद्धये ॥ उत्तानौतुकरौकृत्वाअंगुल्योग्रंथिताःक्रमात् ॥ २६ ॥ तर्जनीमेतियावत्ताःसमेवाधोमुखेस्थिते ॥

तर्जन्यौमध्यमस्यैवज्येष्ठाग्रेवानुगोपरि ॥ २७ ॥ मुद्रेयंसर्वमुद्राणांव्योममुद्रेतिकीर्तिता ॥ सर्वकर्मसुयोगोयंतथास्थानंप्रकल्पते ॥ २८॥
पद्मवत्प्रसृताःसर्वामहाश्वेतारवेःस्मृता ॥ जवसंनिहितोनित्यंरथारूढोरविःस्मृतः ॥ २९ ॥ हस्तावूर्द्ध्वमुखौकृत्वावामांगुष्ठेनयोजितौ ॥
द्रव्याणांशोधनेयोज्यारक्षार्थंचविशेषतः ॥ ३० ॥ अनयामुद्रयासर्वंरक्षितंशोधितंभवेत् ॥ अर्घ्यंदत्वाप्रयोक्तव्यापूजांतेचाविशेषतः॥ ३१ ॥
जपध्यानावसानेचयदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ अनेनाविधिनानित्यंजपेदब्दमतंद्रितः ॥ ३२ ॥ सलभेतेप्सितान्कामानिहामुत्रनसंशयः ॥ रो
गार्तोमुच्यतेरोगाद्धनहीनोधनंलभेत् ॥ ३३ ॥ राज्यभ्रष्टोलभेद्राज्यमपुत्रःपुत्रमाप्नुयात् ॥ प्रज्ञामेधासमृद्धिश्चचिरंजीवतिमानवः ॥ ३४ ॥
सुरूपांलभतेकन्यांकुलीनांपुरुषोध्रुवम् ॥ सौभाग्यंस्त्रीकुलीनापिकन्याचपुरुषोत्तमम् ॥ ३५ ॥ अविद्योलभतेविद्यामित्युक्तंभानुनापुरा ॥
नित्ययागःस्मृतोह्येषधनधान्यसुखावहः ॥३६॥ प्रजापशुविवृद्धिश्चनिष्कामस्यापिजायते ॥ तदैकःस्तूयतेस्वर्गेशक्रयचतेचनरोत्तमः॥३७॥
भक्त्यातंपूजयेद्यस्तुनरःपुण्यतरःसदा॥इहवैकामिकंप्राप्यततोगच्छेन्मनोःपदम् ॥ ३८ ॥ द्विजातस्यप्रदानेनतेजसाबुधसन्निभः ॥३९॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसूर्यमाहात्म्यवर्णनंनामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ छ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ नैमित्तिकंततो
वक्ष्येयज्ज्ञात्वाचसमासतः ॥ सप्तम्यांग्रहणेचैवसंक्रांतिषुविशेषतः ॥ १ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांहविर्भुक्त्वैकदादिवा ॥ सम्यगाचम्यसंध्यायां
वारुणंप्रणिपत्यच ॥ २ ॥ इंद्रियाणिचसंयम्यकृतंध्यात्वास्वपेदधः ॥ दर्भशय्यागतोरात्रौप्रातःस्नातःसुसंयतः ॥ ३ ॥ ततःसंध्यामुपास्या
थपूर्वोक्तंचमनुंजपेत् ॥ जुहुयाच्चतदावह्निंसूर्याग्नौपरिकल्प्यच ॥ ४ ॥ सूर्याग्निकरणंवक्ष्येतर्पणंचसमासतः॥अर्चनागारमुल्लिख्यप्रविश्याच्यं
जनैर्जनम् ॥ ५ ॥ प्रक्षिप्यास्तीर्यदर्भैश्चपात्राद्यालभ्यचक्रमात् ॥ पवित्रंद्विकुशंकृत्वासाग्रंप्रादेशसंमितम् ॥ ६ ॥ तेनपात्राणिसंप्रोक्ष्यसं
शोध्याथविलोक्यच ॥ उदगग्रेस्थितेपात्रेप्रज्वाल्याथोल्मुकेनच ॥ ७ ॥ पर्यग्निकरणंकृत्वातथाज्योत्पवनंत्रिधा ॥ परिमृज्यस्रुवादींश्चद
र्भैःसंप्रोक्षयेत्ततः ॥ ८ ॥ जुहुयात्प्रोक्ष्यतान्वह्नौतत्रार्कंपूर्ववद्व्रजेत् ॥ अभूमौस्थितपात्रेणविष्टरेणतुपाणिना ॥ ९ ॥ दानेनयदुशार्दूल
नान्तरिक्षेस्थलेक्वाचित् ॥ दक्षिणेनस्रुवंगृह्यजुहुयात्पावकंबुधः ॥ १० ॥ हृदयेनक्रियाःसर्वाःकर्तव्याःपूर्वचोदिताः ॥ अर्कादारभ्यसंज्ञार्थं

दद्यात्तूष्णींहुतींस्थितः ॥ ११ ॥ वरुणायशतैर्माघेसतम्यांवरुणंयजेत् ॥ यथाशक्त्यातुविप्रेभ्यःप्रदद्यात्खंडवेष्टकान् ॥ १२ ॥ दद्याच्चदक्षिणांशक्त्याप्राप्नोतियाचितंफलम् ॥ एवंवैफाल्गुनेसूर्यंचैत्रेवैशाखएवच ॥ १३ ॥ वैशाखेमासिधातारमिंद्रंज्येष्ठेयजेद्द्विम् ॥ आषाढेश्रावणेमासिनभंभाद्रपदेयमम् ॥ १४ ॥ तथाश्वयुजिपर्वण्यंत्वष्टारंकार्तिकेयजेत् ॥ मार्गशीर्षेचमित्रंचपौषेविष्णुंयजेद्वादि ॥ १५ ॥ संवत्सरेणयत्प्रोक्तंफलमिष्टंदिनेदिने ॥ तत्सर्वमाप्नुयात्क्षिप्रंभक्त्याश्रद्धान्वितोव्रती ॥ १६ ॥ एवंसंवत्सरेपूर्णेकृत्वावैकांचनंरथम् ॥ सप्तभिर्वाजिभिर्युक्तंनानारत्नोपशोभितम् ॥ १७ ॥ आदित्यप्रतिमांमध्येशुद्धहेम्नाकृतांशुभाम् ॥ रत्नैरलंकृतांकृत्वाहेमपद्मोपरिस्थिताम् ॥ १८ ॥ तस्मिन्नथवरेकृत्वासारथिंचाग्रतःस्थितम् ॥ वृतंद्वादशभिर्विप्रैःक्रमान्मासाधिपात्मभिः ॥ १९ ॥ मध्येकृत्वाग्रमाचार्यंपूजयित्वायथाश्रुति ॥ संचिंत्यादित्यवर्णैवस्त्ररत्नादिनार्हयेत् ॥ २० ॥ एवंमासाधिपान्विप्रान्संपूज्याथनिवेदयेत् ॥ आचार्यायरथंछत्रंग्रामंगाश्चमहींशुभाम् ॥ २१ ॥ अश्वान्मासाधिपेभ्यस्तुद्वादशभ्योनिवेदयेत् ॥ एवंभक्त्यायथाशक्त्याहेमरत्नादिभूषणम् ॥ २२ ॥ दत्वातस्यनमस्कृत्यव्रतंपूर्णंनिवेदयेत् ॥ अतऊर्ध्वंनदोषोऽत्रव्रतस्याकरणेष्वपि॥२३॥ एवमस्त्वितिविप्रेंद्रैःसहाचार्यैःपुनःपुनः ॥ वह्नीश्चैवाशिषोदत्वाप्रवदेत्प्रीयतामिति ॥ २४ ॥ आदित्योयेनकामेनत्वयाआराधितोव्रतैः ॥ तुभ्यंददातुतंकामंसंपूर्णंभवतुव्रतम् ॥२५॥ आचार्यान्विप्ररूपैस्तुप्रविष्टोभास्करःस्वयम् ॥ दास्यत्येवपरंकर्तुमित्युक्तंभानुनास्वयम्॥२६॥ विप्रेभ्योगुणवद्भ्यश्चनिःस्वेभ्यश्चविशेषतः ॥ दीनान्धकृपणेभ्यश्चशक्त्यादत्वाचदक्षिणाम् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाचव्रतमेतत्समापयेत् ॥ कृत्वैवंसप्तमीमब्दंराजाभवतिधार्मिकः ॥ २८ ॥ पुरुषःस्त्रीभवेद्राज्ञांतादृशस्याथवल्लभा ॥ शतयोजनविस्तीर्णंनिःसपत्नमकंटकम् ॥ २९ ॥ निष्पन्नमंडलंभुंक्तेसाग्रंवर्षशतंसुखी ॥ वित्तहीनोऽपियोभक्त्याकृत्वाताम्रमयंरथम् ॥ ३० ॥ दद्याद्व्रतावसानेतुकृत्वासर्वंयथोदितम् ॥ सोऽशीतियोजनंभुंक्तेविस्तीर्णंमंडलंनृप ॥ ३१ ॥ एवंपिष्टमयंयोऽपिवित्तहीनःकरोतिना ॥ आषष्टियोजनंभुंक्ते

१ यथाशक्त्या-इ०पा० ।

दीर्घायुर्नीरुजःसुखी ॥ ३२ ॥ सूर्यलोकेचकल्पांतंयावत्स्थित्वेदमाप्नुयात् ॥ मनसापिचयोभक्त्यायजेदर्कमतंद्रितः[2] ॥ ३३ ॥ सर्वाव
स्थोपिसोऽप्यत्रव्याधिभिर्मुच्यतेभृशम् ॥ आपदोनस्पृशंत्येनंनीहारइवभास्करम् ॥ ३४ ॥ किंपुनर्व्रतसंपन्नंभक्तंमंत्रैश्चरक्षितम्[1] ॥ यत
एवंततोज्ञात्वाविधानंकल्पचोदितम् ॥ ३५ ॥ सुखेनफलसिद्ध्यर्थंकुर्यात्सर्वमशेषतः ॥ इत्येतत्कथितंसांबपुरासूर्येणमेशुभम् ॥ ३६॥
कल्पोयंप्रथमेकल्पेसर्वदागोपितोमया ॥ अनेनाविधिनावत्सविशुद्धेनांतरात्मना ॥३७॥ भानुमाराधयेत्क्षिप्रंयदीच्छेत्फलमुत्तमम् ॥ मयास्यै
वप्रसादेनप्राप्ताःपुत्राःसहस्रशः ॥ ३८ ॥ असुरानिर्जिताश्चैवसुराःसर्वेवशीकृताः ॥ त्वयाप्ययंगोपितव्यःकल्पःसूर्यस्यसंमतः ॥ ३९ ॥ प्र
सादादस्यकल्पस्यसदासन्निहितोरविः ॥ चक्रेऽस्मिन्निर्जितायेनसुरासुरनरोरगाः ॥ ४० ॥ यदिनाधिष्ठितंचक्रमिदंसूर्यांशुभिःस्वयम्॥
सततंस्यात्प्रभायुक्तंकथमध्याहतंभवेत् ॥ ४१ ॥ अहमेतंजपन्नित्यंयजन्ध्यायंश्चशक्तितः ॥ जातोस्मिसर्वकामानांपूज्यःश्रेष्ठश्चतेजसा॥४२॥
त्वमभ्यस्यैवमनसावाचावाकर्मणापिवा ॥ कुरुभक्तिमनेनैवविधिनाफलसिद्धये ॥४३॥ शृणुयाद्भक्तियुक्तोयोनरःश्रद्धासमन्वितः ॥ विधानमा
दितःपुत्रसप्तमींकुरुतेचयः ॥ ४४ ॥ [3]सेहप्राप्याखिलंकाममारोग्यंचजयंतथा ॥ भार्गव्यापरयायुक्तोगच्छेद्वैरोचनंसदः ॥ ४५ ॥ इतिश्री
भविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेरथसप्तमीमाहात्म्यवर्णनंनामपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५०॥ छ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ माघस्यशुक्लपक्षे
तुपंचम्यांमत्कुलोद्वह ॥ एकभक्तंसदाख्यातंषष्ठ्यांनक्तमुदाहृतम् ॥ १ ॥ सप्तम्यामुपवासंतुकेचिदिच्छंतिसुव्रत ॥ षष्ठ्यांकेचिद्व
दंतीहसप्तम्यांपारणंकिल ॥ २ ॥ कृतोपवासःषष्ठ्यांतुपूजयेद्भास्करंबुधः ॥ रक्तचंदनमिश्रैस्तुकरवीरैश्चसुव्रत ॥ ३ ॥ गुग्गुलेनमहाबा
होसंयावेनचसुव्रत ॥ पूजयेद्देवदेवेशंशंकरंभास्करंरविम्[4] ॥ ४ ॥ एवंहिचतुरोमासान्माघादीन्पूजयेद्रविम् ॥ आत्मनश्चापिशुद्ध्यर्थंप्राशनं
गोमयस्यच ॥ ५ ॥ स्नानंचगोमयेनेहकर्तव्यंचात्मशुद्धये ॥ ब्राह्मणान्दिव्यभौमांश्चभोजयेच्चापिशक्तितः ॥ ६ ॥ ज्येष्ठादिष्वथमासेषुश्वेतचं
दनमुच्यते ॥ श्वेतानिचापिपुष्पाणिशुभगंधान्वितानिवै ॥ ७ ॥ कृष्णागरुस्तथाधूपोनैवेद्यंपायसंस्मृतम् ॥ तेनैवब्राह्मणांस्तुष्टान्भोजये

---

१ उक्तमंत्रैश्च रक्षितम्–इ०पा० । २ अतंद्रितः–इ०पा० । ३ अत्र पादपूर्त्यर्थं स इत्यस्य सोलोपः । ४ ग्रहेशं शंकरं रविम्–इ०पा० ।

च्चमहामते ॥ ८ ॥ प्राशयेत्पंचगव्यंतुस्नानंतेनैवपुत्रक ॥ कार्तिकादिषुमासेषुअगस्तिकुसुमैःस्मृतम् ॥ ९ ॥ पूजयेन्नरशार्दूलधूपै श्चैवापराजितैः ॥ नैवेद्यंगुडपूपास्तुतथाचेक्षुरसंस्मृतम् ॥ १० ॥ तेनैवब्राह्मणांस्तातभोजयस्वस्वशक्तितः ॥ कुशोदकंप्राशयेथाःस्नानं चकुरुशुद्धये ॥ ११ ॥ तृतीयेपारणस्यांतेमाघेमासिमहामते ॥ भोजनंतत्रदानंचद्विगुणंसमुदाहृतम् ॥ १२ ॥ देवदेवस्यपूजाच कर्तव्याशक्तितोबुधैः ॥ रथस्यचापिदानंतुरथयात्रातुसुव्रत ॥ १३ ॥ व्रतस्यप्राप्तिहेतोर्वैकर्तव्याविभवेसति ॥दानंस्वर्णरथस्येहयथोक्तंविभ वेसति ॥ इत्येषाकथितापुत्ररथाह्वासप्तमीशुभा ॥ १४ ॥ महासप्तमीविख्यातामहापुण्यामहोदया ॥ यामुपोष्यधनंपुत्रान्कीर्तिंवि द्यामवाप्नुयात् ॥ १५ ॥ तथाखिलंकुवलयंचांद्रेणचसमोर्चिषा ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेमहासप्तमी व्रतवर्णनंनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५१॥छ ॥ ॥सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्देवःशंखचक्रगदाधरः॥अंतर्धानंगतोवीरसांबस्येहप्रप श्यतः ॥ १॥ सांबोऽपिकृत्वाविधिवत्सप्तमींरथसप्तमीम् ॥ आधिभिर्व्याधिभिर्मुक्तोजगामाशुस्वमंदिरम् ॥२॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ रथया त्राकथंकार्यारथःकार्यःकथंरवेः ॥ ॥ केनेहमर्त्यलोकेषुरथयात्राप्रवर्तिता ॥ ३ ॥सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इममर्थंपुरापृष्टःपद्मयोनिःप्रजापतिः ॥ रुद्रेणकुरुशार्दूलआसीनःकांचनेगिरौ ॥४॥ पद्मासनंपद्मयोनिंसुखासीनंप्रजापतिम् ॥ प्रणम्यशिरसादेवोरुद्रोवाचमुदैरयत् ॥ ५ ॥ श्रीरुद्रउ वाच ॥ यएषभगवान्देवोभास्करोलोकभास्करः॥ कथमेषभ्रमेद्देवोरथस्थोविमलःसदा ॥ ६ ॥ब्रह्मोवाच ॥ यथादिविभ्रमेत्तातरथारूढोरविः सदा ॥ तथातेवर्तयिष्येऽहंरथंचास्यत्रिलोचन॥७॥रथेनह्येकचक्रेणपंचारेणत्रिणाभिना॥ हिरण्मयेनकांतेनअष्टबंधैकनेमिना ॥८॥ चक्रेणभा स्वताचैवदिविसूर्यःप्रसर्पति॥दशयोजनसाहस्रोविस्तारोप्यस्यकथ्यते ॥९ ॥ त्रिगुणाचरथोपस्थादीषादंडप्रमाणतः ॥ युगमस्यतुविस्तीर्णम रुणोयत्रसारथिः ॥ १० ॥ प्रासंगःकांचनोदिव्योयुक्तःपवनगैर्हयैः ॥ छंदोभिर्वाजिरूपैस्तुयतश्चक्रंततःस्थितैः ॥ ११ ॥ येनासौपर्यटेद्व्यो म्निभास्वतातुदिवस्पतिः ॥ अथैतानितुसूर्यस्यप्रत्यंगानिरथस्यतु ॥ १२ ॥ संवत्सरस्यावयवैःकल्पितानियथाक्रमम् ॥ नाभ्यस्तित्रस्तु

१ त्रिंशोनमनूरुः-इ०पा० । २ नेमयस्तस्य-इ०पा० ।

चक्रस्यत्रयःकालाःप्रकीर्तिताः ॥ १३ ॥ आराःपंचर्तवस्तस्यनेम्यःषड़ृतवःस्मृताः ॥ रथवेदीस्मृतेतस्यअयनेदक्षिणोत्तरे ॥ १४ ॥ मुहूर्ता इषवस्तस्यशम्याश्चास्यकलाःस्मृताः ॥ तस्यकाष्ठाःस्मृताःकोणाअक्षदंडःक्षणाःस्मृताः ॥ १५ ॥ निमेषाश्चास्यकर्षाःस्यादीषादंडो लवाःस्मृताः ॥ रात्रिर्वरूथोधर्मोस्यध्वजऊर्ध्वप्रतिष्ठितः ॥ १६ ॥ युगाक्षिकोटीतेतस्यअर्थकामावुभौस्मृतौ ॥ अश्वरूपाणिच्छंदांसि वहंतेवामतोधुरम् ॥ १७ ॥ गायत्रीचैवत्रिष्टुप्चजगत्यनुष्टुबेवच ॥ पंक्तिश्चबृहतीचैवउष्णिगेवतुसप्तमी ॥ १८ ॥ चक्रमक्षनिबद्धंतुध्रुवेचा क्षःसमर्पितः ॥ सहचक्रोभ्रमत्यक्षःसचाक्षोभ्रमतिध्रुवे ॥ १९ ॥ अक्षःसहैवचक्रेणभ्रमतेऽसौध्रुवेस्थितः ॥ एवमक्षवशात्तस्यसंनिवेशोरथ स्यतु ॥ २० ॥ तथासंयोगभावेनसंसिद्धोभास्करोरथः ॥ तेनचासौरविर्देवोनभःसंसर्पतेसदा ॥ २१ ॥ युगाक्षकोटिसंबद्धेद्वेरश्मीस्यंदन स्यतु ॥ ध्रुवेतेभ्रमतोरश्मिनिचक्रयुगयोस्तुवै ॥२२॥ भ्रमतोमंडलान्यस्यरवेरस्यरथस्यतु ॥ कुलालचक्रवद्यातिमंडलंसर्वतोदिशम् ॥ २३ ॥ युगाक्षकोटीतेतस्यदक्षिणेस्यंदनस्यतु ॥ ऋग्यजुर्भ्यांगृहीतेनाविचक्राश्वेनवैध्रुवे ॥ २४ ॥ ह्रसेतेतस्यरश्मीतुमंडलेषूत्तरायणे ॥ दक्षिणे थसमृद्धेतुभ्रमतोमंडलानितु ॥ २५ ॥ युगाक्षकोटीतेतस्यभ्रमेतेस्यंदनस्यतु ॥ सक्तासक्तंचभ्रमतेमंडलंसर्वतोदिशम् ॥ २६ ॥ आकृष्येते ध्रुवेणेहसमंतिष्ठतिसुव्रत ॥ तदासाभ्यंतरंदेवोभ्रमतेमंडलानितु ॥ २७ ॥ ध्रुवेणमुच्यमानेतुपुनाराश्मियुगेनवै ॥ तथैववाह्यतःसूर्योभ्रमते मंडलानितु ॥ २८ ॥ अशीतिमंडलशतंकाष्ठयोरुभयोरपि ॥ सरथोऽधिष्ठितोदेवैर्विभ्रमेदृषिभिःसह ॥ २९ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चसर्पग्राम णिराक्षसैः ॥ एतैर्वसतिवैसूर्यैमासौद्वौद्वौक्रमेणतु ॥ ३० ॥ धातार्यमापुलस्त्यश्चपुलहश्चप्रजापतिः ॥ खंडकोवासुकिश्चैवसकर्णोराश्मिरे वच ॥ ३१ ॥ तुंबुरुर्नारदश्चैवगंधर्वौगायतांवरौ ॥ क्रतुस्थलाप्सरश्चैवयाचसापुंजिकस्थला ॥ ३२ ॥ ग्रामणीरथकृत्स्नश्चरथौजाश्वतरा वुभौ ॥ रक्षोहेतिःप्रहेतिश्चयातुधानौचतावुभौ ॥३३॥ मधुमाधवयोरेषगणोवसतिभास्करे ॥ तथाग्रीष्मौतुद्वौमासौमित्रश्चवरुणश्चह ॥३४॥

१ अमर्तं बन्ध नंतस्य सावाश्वास्य कलाःस्मृताः–इ०पा०। २ चक्रमस्याञ्जवंशं तु सीन्धदेशे रथस्य तु–इ०पा०। ३ कुलालचक्रवत्तस्य भ्रमंते मंडलानि तु–इ०पा०। ४ रथेनवाह्यतेसूर्यः–इ०पा०।

ऋषिरत्रिर्वसिष्ठश्चतक्षकोनंतएवच ॥ मेनकासहजन्याचगंधर्वौचहहाहूहूः ॥ ३५ ॥ रथस्वनश्चग्रामण्यौरथचित्रश्चतावुभौ ॥ पौरुषेयोवधश्चैवयातुधानौमहाबलौ ॥ ३६ ॥ शुचिशुक्रौतुद्वौमासौवसंत्येतौदिवाकरे ॥ इंद्रश्चैवविवस्वांश्चअंगिराभृगुरेवच ॥ ३७ ॥ एलापर्णस्तथासर्पःशंखपालश्चपन्नगाः ॥ प्रम्लोचादुंदुकाश्चैवगंधर्वौभानुदर्दुरौ ॥ ३८ ॥ यातुधानौतथासर्पस्तपाब्राह्मयश्चतावुभौ ॥ एतेनभोनभस्यौचनिवसंतिदिवाकरे ॥३९॥ शरद्येतेपुनःशुभ्रानिवसंतिस्मदेवताः ॥ पर्जन्यश्चैवपूषाचभारद्वाजःसगौतमः ॥ ४० ॥ चित्रसेनश्चगंधर्वस्तथावसुरुचिश्चयः॥विश्वाचीचघृताचीचतेउभेपुण्यलक्षणे ॥४१॥ नागस्त्वैरावतश्चैवविश्रुतश्चधनंजयः ॥ सेनजिच्चसुषेणश्चसेनानीर्ग्रामणीस्तथा॥४२॥ आपोवातश्चद्वावेतौयातुधानौप्रकीर्तितौ॥ वसंत्येतेतुवैसूर्येइषोर्जौकालपर्ययात् ॥४३॥ हैमंतिकौतुद्वौमासौवसंत्येतेदिवाकरे॥ अंशोभगश्चद्वावेतौकश्यपश्चक्रतुस्तथा ॥४४॥ भुजंगश्चमहापद्मःसर्पःकर्कोटकस्तथा॥आपोवातश्चद्वावेतौयातुधानौप्रकीर्तितौ॥४५॥चित्रांगदश्चगंधर्वौरुणायुश्चैवताउभौ ॥ सहेचैवसहस्येचवसंत्येतेदिवाकरे ॥ ४६ ॥ पूषाजिष्णुर्जमदग्निर्विश्वामित्रस्तथैवच ॥ काद्रवेयौमहानागौकंबलाश्वतरावुभौ॥४७॥ गन्धर्वौधृतराष्ट्रश्चसूर्यवर्चाश्चतावुभौ॥तिलोत्तमाचरंभाचसर्वलोकेचविश्रुते॥ ४८ ॥ ग्रा[1]मणीःसेनजिच्चैवसत्यजिच्चमहातपाः ॥ ब्रह्मोपेतश्चवैरक्षोयज्ञोयज्ञस्तथैवच ॥ एतेतपस्तपस्यांतौनिवसंतिदिवाकरे ॥ ४९ ॥ अन्येऽपियेमंदेहाराक्षसाधिपतयोदेवदेवगुह्यतमस्यरक्षार्थसकलदेवैरस्मदादिभिःसंनियुक्तास्तान्भवतेकथयामि ॥ ५० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ वदब्रह्मन्कथांदिव्यांयामहंप्रष्टुमागतः ॥ तामेवविस्तरेणैवकथयाशुममप्रभो ॥ ५१ ॥ दिविष्ठंभास्करंद्रष्टानमेत्केनविधानतः ॥ किंफलंतस्यवादेवसमाप्तेभवतिकर्मणि ॥ ५२ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुरुद्रसमासेनभास्करस्यनतिक्रियाम् ॥ यांकृत्वारोगदुःखार्तामुच्यंतेपापसंचयात् ॥ ५३ ॥ स्थंडिलेमंडलंकृत्वाद्वादशांगुलमानतः ॥ सद्योगोमयलिप्तेचतत्रैवावाहयेद्रविम् ॥ ५४ ॥ पूजयित्वागणेशादीन्वासुदेवंचसात्यकिम् ॥ सत्यभामांतथालक्ष्मीमुमादेवींचशंकरम् ॥५५॥ मंडलस्यसमीपस्थान्पूर्वोक्तान्वेदमंत्रवित् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यदंडवत्प्रणमेत्सकृत् ॥५६॥

[1] ग्रामणीर्वातजिच्चैव सत्यजिच्च महाबलौ-इ०पा० ।

शतंसहस्रमयुतंलक्षंवानिजपापतः ॥ दृष्ट्वाशक्तिंप्रणम्याथसदासंयतमानसः ॥ ५७ ॥ विप्रायदक्षिणांदद्यान्निरुच्छ्वासःसमाहितः ॥
रक्तिकेचहिरण्यस्यशतमात्रेसहस्रके ॥ ५८ ॥ माषकाणांचतुष्कंचायुतंदशगुणंदिशेत् ॥ दक्षेदशगुणंप्रोक्तंदद्याद्रोगविमुक्तये ॥ ५९ ॥ ए
वंकृतेविरूपाक्षसर्वरोगाद्विमुच्यते ॥ इदंरहस्यंपरमंशृणुयाद्योहिमानवः ॥ ६० ॥ तस्यरोगाविनश्यंतिमार्तंडस्यप्रसादतः ॥ अन्यच्चतेप्रव
क्ष्यामियच्चापृष्टमुमापते ॥ तच्छृणुष्वमयाप्रोक्तंरथयन्तृनियामकम् ॥ ६१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यपूजा
वर्णनंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ७॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तत्रारुणोमयापूर्वंसारथ्येसन्नियोजितः ॥ इंद्रेणमाठरोनामवायु
नाकल्मषेणतु ॥१॥ वैनतेयेनताक्ष्योंपरिविमलोनखतुंडप्रहरणःपुरोगामीनियुक्तइति ॥ कालेनदंडोमहादंडायुधोभवताशेषामहागणाधिपाः
॥२॥ वैशाखेनराज्ञावसुभिदायुधांगारिकौद्वौआग्निनापिंगलः ॥ संयंतामहादंडायुधोभवताशेषोमहागणाधिपः ॥ ३ ॥ हस्तोयमेनपाशहस्तौ
वुपतिनासामिन्धनः ॥ अलकाधिपतिनाविष्णुः ॥ ४ ॥ अश्विभ्यांकालोपकालौवाक्षप्रधानकौ ॥ नरनारायणाभ्यांक्षारौधारौधिषणकृष्णौ
॥ ५ ॥ वैराजशंखपालपर्जन्यरजसांदिशासुविदिशासुदिशांपालनंविश्वेदेवाददुः ॥६॥ सप्तैतालोकमातरःसर्वमरुतोऽददन् ॥ ओंकारोवषट्
कारोवेदानिस्वनःपिनाकीविनायकःशेषोऽनन्तोवासुकिश्चनागसहस्रेणात्मतुल्येनादित्यस्यरथमनुयांति[1] ॥ ७ ॥ गायत्रीसावित्रीरथेस्थितेउभे
संध्येसदासादेवतायारविमंडलंनोपैति[2] ॥ भगवंतंसहस्रकिरणमवलंबितुम् ॥ ८ ॥ एतद्वैसर्वदैवत्यंमंडलंब्रह्मवादिनंब्रह्मयज्ञवादिनींयज्ञः ॥
भगवद्भक्तानांपरमादित्योयंविष्णुर्माहेश्वराणांमहेश्वरः ॥ ९ ॥ स्थानाभिमानिनोह्येतेसदावैवृषभध्वज ॥ सूर्यमाप्याययंत्येतेतेजसांते
जउत्तमम् ॥ १० ॥ ग्रथितैःस्वैर्वचोभिस्तुस्तुवंतेऋषयोरविम् ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवगीतनृत्यैरुपासते ॥ ११ ॥ वियद्भ्रमणतोरक्षां
कुर्वंतिस्मइषुग्रहम् ॥ सर्पावहंतिवैसूर्यंयातुधानास्तुयांतिच ॥ १२ ॥ वालखिल्यानमंत्येतं[3]परिचार्योदयाद्रविम् ॥ दिवस्पतिःस्वभूश्चोभौ
अग्रगौयोजनस्यतु ॥ १३ ॥ भर्गोथदक्षिणेपार्श्वेकंजजोवामतःस्थितः ॥ सर्वेतेपृष्ठगाज्ञेयाग्रहालोकेषुपूजिताः ॥ १४ ॥ उपरागाशि

१ उन्नयन्ति–इ०पा० । २ चोपैति–इ०पा० । ३ नयंत्यस्तम्–इ०पा० ।

खीचोभावग्रतोनात्रसंशयः ॥ मनुष्यधर्मादक्षिणतउत्तरेणप्रचेतसः ॥ १५ ॥ संभवंतितथाकृष्णउभावेतौसदाग्रगौ ॥ वामेनवीतिहोत्रस्तु पृष्ठतस्तुहरिःसदा ॥ १६ ॥ रथपीठेक्षमाज्ञेयाअंतरालेनभस्तथा ॥ आश्रित्यरथजांकांतिंखंदिवःसमयःस्थितः ॥ १७ ॥ ध्वजोदंड श्चविज्ञेयोध्वजाग्रेवृषएवच ॥ ऋद्धिर्वृद्धिस्तथाश्रीश्चपताकापार्वतीप्रिय ॥ १८ ॥ ध्वजदंडाग्रेगरुडस्तदग्रेवरुणालयः ॥ मैनाकश्छत्रदं डस्तुहिमवांश्छत्रमुच्यते ॥ १९ ॥ केचिदेवंवदंतीहलोकेचान्येमहामते ॥ छत्रदंडस्तथाक्लेशःक्लेशंछत्रंविदुर्बुधाः ॥ २० ॥ एतेषामेवदे वानांयथावीर्यंतथातपः ॥ यथायोगंतथासत्वंयथासत्वंतथाबलम् ॥ २१ ॥ तथातपत्यसौसूर्यस्तेषांसिद्धःस्वतेजसा ॥ एतेतपंतिवर्षंति यांतिविश्वंसृजंतिच ॥ २२ ॥ भूतानामशुभंकर्मव्यपोहंतिचकीर्तिताः ॥ एतेसहैवसूर्येणभ्रमंतेसानुगादिवि ॥ २३ ॥ तपंतश्चजपंतश्च ह्लादयंतश्चवैद्विजाः ॥ गोपायंतिस्मभूतानिइहतेह्यनुकंपया ॥ २४ ॥ प्राणातिदेवानमृतेनसूर्यःसोमेनसुक्तेनविवर्धयित्वा ॥ शुक्लेनपूर्णं दिवसक्रमेणतंकृष्णपक्षेविबुधाःपिबंति ॥ २५ ॥ पीतंहिसोमंद्विकलावशेषंकृष्णेतुपक्षेरुचिभिर्ज्वलंतम् ॥ सुधामृतंतंतिपतरःपिबं तिऊर्जाश्चसौम्याश्चतथैवकल्पाः ॥ २६ ॥ सूर्येणगोभिश्चसमृद्धिताभिरद्भिःपुनश्चैवसमुज्झिताभिः ॥ तथौषधीभिःसततंपिबंतिअत्यं तपानेनक्षुधाजयंति ॥ २७ ॥ मासार्धतृप्तिस्तुमताभिरद्भिर्मासेनतृप्तिःस्वधयापितॄणाम् ॥ अनेनशश्वद्विदधातिमर्त्यंत्वयंजगच्चैवावि भर्तिगोभिः ॥ २८ ॥ अहोरात्रंरथेनासावेकचक्रेणवैभ्रमन् ॥ सप्तद्वीपसमुद्रांतंसप्तभिश्चहयैःसह ॥ २९ ॥ छंदोभिर्वाजिरूपैस्तैर्य तश्चक्रंततःस्थितैः ॥ कामरूपैःसकृद्युक्तैरंतरस्थैर्मनोजवैः ॥ ३० ॥ हरिभिरव्ययैर्वश्यैःक्षुधाश्रमविवर्जितैः ॥ द्व्यशीतिमंडल शतमीहंत्यब्देनवैहयाः ॥ ३१ ॥ बाह्यतोभ्यंतरंचैवमंडलंदिवसक्रमात् ॥ कल्पादौसंप्रयुक्तास्तेवहंत्याभूतसंप्लवम् ॥ ३२ ॥ आवृता वालखिल्यैस्तैर्भ्रमंतितान्यहानितु ॥ ग्रथितैःस्वैर्वचोभिस्तुस्तूयमानोमहर्षिभिः ॥ ३३ ॥ सेव्यतेनृत्यगीतैश्चगंधर्वैरप्सरोगणैः ॥ पतंगःपतगैरश्वैर्वसतेभ्रमयन्दिवि ॥ ३४ ॥ वीथ्याश्रयाविचरतेनक्षत्राणियथाशशी ॥ मध्यगश्चामरावत्यांयदाभवतिभास्करः ॥ ३५ ॥ वैवस्वतेसंयमनेउत्तिष्ठन्दृश्यतेतदा ॥ सुखायामर्धरात्रंतुविभायामस्तमेतिच ॥ ३६ ॥ वैवस्वतेसंयमनेमध्यमस्तुरविर्य

दा ॥ सुखायामथवारुण्यामुत्तिष्ठन्दृश्यतेतदा ॥३७॥ रात्र्यर्धंचामरावत्यामस्तमेतियमस्यवै ॥ सोमपुर्यांविभायांतुमध्यगश्चार्यमायदा॥३८॥ माहेंद्रस्यामरावत्यामुत्तिष्ठतिदिवाकरः ॥ अर्धरात्रंसंयमनेवारुण्यामस्तमेतिच ॥ ३९ ॥ एवंचतुर्षुपार्श्वेषुमेरोःकुर्वन्प्रदक्षिणम् ॥ उदयास्तमनेचासावुत्तिष्ठतिपुनःपुनः ॥ ४० ॥ पूर्वाह्णेचापराह्णेचद्वौद्वौदेवालयौपुनः ॥ तपत्येकंतुमध्याह्नेताभिरेवगभस्तिभिः ॥ ४१ ॥ उदितोवर्धमानाभिरामध्याह्नात्तपेद्रविः ॥ ततःपरंह्रसंतीभिर्गोभिरस्तंनियच्छति ॥ ४२ ॥ यत्रोद्यन्दृश्यतेसूर्यःसतेषामुदयःस्मृतः ॥ प्रणाशंगच्छतेयत्रसतेषामस्तमुच्यते ॥ ४३ ॥ एवंपुष्करमध्येनतदासर्पतिभास्करः ॥ त्रिंशद्भागंतुमेदिन्यामुहूर्तेनसगच्छति ॥ ४४ ॥ योजनाग्रेणसंख्यांतुमुहूर्तस्यनिबोधमे ॥ पूर्णंशतसहस्राणांसहस्रंतुत्रिलोचन ॥ ४५ ॥ पंचाशच्चतथाल्पानिसहस्राण्यधिकानितु ॥ मौहूर्तिकीगतिर्ह्येषासूर्यस्यतुविधीयते ॥ ४६ ॥ योजनानांसहस्रेद्वेद्वेशतेद्वेचयोजने ॥ निमेषांतरमात्रेणदिविसूर्यःप्रसर्पति ॥ ४७ ॥ सशीघ्रमेवपर्येतिभास्करोऽलातचक्रवत् ॥ भ्रमन्वैभ्रममाणेषुऋक्षेषुविचरत्यसौ ॥४८॥ इंद्रःपूजयतेसूर्यमुत्तिष्ठंतंदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचयमःपश्चादस्तंयांतमपांपतिः ॥ ४९ ॥ सोमस्तथार्धरात्रेतुसदापूजयतेरविम् ॥ विष्णुर्भवानहंरुद्रःपूजयामनिशाक्षये ॥ ५० ॥ एवमग्निर्निर्ऋतिश्चवायुरीशानएवच ॥ पूजयंतिक्रमेणैवभ्रममाणंदिवाकरम्॥श्रेयोर्थंदेवशार्दूलसर्वेब्रह्मादयःसुराः॥५१॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेरथसप्तमीकल्पेसूर्यगतिवर्णनंनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५३॥छ॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥अहोहंसस्यमाहात्म्यंवर्णितंभवतेदृशम्॥कथ्यतांपुनरेवेदंमाहात्म्यंभास्करस्यतु॥१॥ब्रह्मोवाच॥आदित्यमंत्रमखिलंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ भवत्यस्माज्जगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम्॥२॥ रुद्रेंद्रोपेंद्रचंद्राणांविप्रेंद्रत्रिदिवौकसाम् ॥ महाद्युतिमतांकृत्स्नंतेजोयत्सार्वलौकिकम्॥३॥ सर्वात्मासर्वलोकेशोदेवदेवःप्रजापतिः ॥ सूर्यएषत्रिलोकस्यमूलंपरमदैवतम्॥४॥अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादित्यमुपतिष्ठति ॥ आदित्याज्जायतेवृष्टिर्वृष्टेरन्नंततःप्रजाः॥५॥सूर्यात्प्रसूयतेसर्वंतत्रचैवप्रलीयते॥भावाभावौहिलोकानामादित्यान्निःसृतौपुरा॥६॥ एतत्तुध्यानिनांध्यानंमोक्षंचाप्येषमोक्षिणाम् ॥ अत्रगच्छंतिनिर्वाणंजायंतेऽस्मात्पुनःप्रजाः ॥ ७॥ क्षणामुहूर्तादिवसानिशाःपक्षाश्चनित्यशः॥

१ संरक्षाम्-इ०पा० । २ त्रिंशच्छतसहस्राणाम्-इ०पा० । ३ पूजयन्ति-इ०, पूजयामः-इ०च पा० । ४ विश्वम्-इ०पा० ।

मासाःसंवत्सराश्चैवऋतवोऽथयुगानिच ॥ ८ ॥ सदादित्यादृतेह्येषाकालसंख्यानविद्यते ॥ कालादृतेननियमोनाग्निर्नेहवनक्रिया ॥९ ॥ ऋतूनामविभागाच्चपुष्पमूलफलंकुतः ॥ कुतःसस्यविनिष्पत्तिस्तृणौषधिगणाःकुतः ॥ १० ॥ अभावोव्यवहाराणांजंतूनांदिविचेहच ॥ जगत्प्रतपनमृतेभास्करंवारितस्करम् ॥ ११ ॥ नावृष्ट्यातपतेसूर्योनावृष्ट्यापरिविश्यते॥ नावृष्ट्याविकृतिंधत्तेवारिणादीप्यतेरविः ॥१२॥ वसंतेकपिलःसूर्योग्रीष्मेकांचनसप्रभः ॥ श्वेतोवर्णेनवर्षासुपांडुःशरदिभास्करः ॥ १३ ॥ हेमंतेताम्रवर्णस्तुशिशिरेलोहितोरविः ॥ इतिवर्णाःसमाख्याताःशृणुवर्णफलंहर॥१४॥ कृष्णोभयायजगतस्ताम्रःसेनापतिंविनाशयति॥ पीतोनरेंद्रपुत्रंश्वेतस्तुपुरोहितंहंति॥१५॥चित्रोथवापिधूम्रोरवीरश्मिव्याकुलंकरोत्युच्चैः ॥ तस्करशस्त्रनिपातैर्यदिनसलिलमाशुपातयति॥१६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेरथसप्तमीकल्पेसूर्यमाहिमवर्णनंनामचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५४॥छ ॥रुद्रउवाच ॥ ॥ रथयात्राकथंकार्याभास्करस्येहमानवैः॥फलंचकिंभवेत्तेषांयात्रांकुर्वंतियेरवेः॥१॥ विधिनाकेनकर्तव्याकस्मिन्कालेसुरोत्तम॥कथंचभ्रामयेद्देवंरथारूढंदिवाकरम्॥२॥देवस्ययेरथंभक्त्याभ्रामयंतिवहंतिच ॥ तेषांचकिंफलंप्रोक्तंयेचनृत्यकरानराः ॥ ३ ॥ भ्रमंतियेचदेवेननृत्यगीतपरायणाः ॥ प्रजागरंचकुर्वंतिभक्त्याश्रद्धासमन्विताः ॥ ४ ॥ तेषांचकिंफलंप्रोक्तंरथंयच्छंतियेरवेः ॥ बलिंभक्तंचयेभक्त्यादशाहायिकभोजनम् ॥५॥ एतन्मेब्रूहिनिखिलंसुरज्येष्ठसविस्तरम् ॥ लोकानांश्रेयसेदेवपरंकौतहलंहिमे ॥ ६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिभूतेशगणेशोसित्रिलोचन ॥ शृणुष्वैकमनावच्मियथाप्रश्नंसविस्तरम् ॥ ७॥ देवस्यरथयात्रेयंभास्करस्यमहात्मनः ॥ इंद्रोत्सवंतथारुद्रमयाह्येतौप्रकीर्तितौ ॥ ८ ॥ मर्त्यलोकेशांतिहेतोर्लोकानांलोकपूजित ॥९॥ प्रवर्तितावुभौयस्मिन्देशेदेवमहोत्सवौ ॥ नतत्रोपद्रवाःसंतिराजतस्करसंभवाः ॥ १० ॥ तस्मात्कार्याविमौभक्त्यादुर्भिक्षस्येहशांतये ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांमासिभाद्रपदेहर ॥ ११ ॥ घृतेनाभ्यंगयेद्देवंपंचपूतांगजेनवै ॥ अभ्यंगयेद्वहेशंयःसर्षपैःश्रद्धयान्वितः ॥ १२ ॥ दिनेदिनेजगन्नाथंप्रविष्टंवर्णके

१ नाग्नेर्विहरणक्रिया–इ०पा०। २ ऋतुनामविभागश्च–इ०पा०। ३ स्वापजागरणाःकुतः–इ०पा० ४ नराः–इ०पा०। ५ रविं च नभसि स्थितम्–इ०पा। ६ गच्छंति–इ०पा०।

रविम् ॥ सगच्छेद्यानमारूढोगैरिकंकिंकिणीकृतम् ॥ १३ ॥ वैश्वानरपुरंदिव्यंगंधर्वाप्सरशोभितम् ॥ शाल्योदनंखंडमिश्रंवज्रंवज्रसमन्वि
तम् ॥ १४ ॥ वर्णभक्तंप्रयच्छेद्योभास्करायदिनेदिने ॥ आरूढःसविमानंतुज्वालामालाकुलंशुभम् ॥ १५ ॥ गच्छेन्ममपुरंदेवस्तूयमानो
महर्षिभिः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनभास्करायनरैःशिव ॥ १६ ॥ वर्णभक्तंप्रदातव्यंप्राविष्टस्येहवर्णकम् ॥ घृतपूर्णखंडवेष्टंकासारंमोदकं
पयः ॥ १७ ॥ दध्योदनंपायसंचसंयावंगुडपूपकान् ॥ येप्रयच्छंतिदेवस्यभास्करस्येहवर्णकम् ॥ १८ ॥ तेगच्छंतिनसंदेहोनरावैमंदिरंमम
अहन्यहनियोभक्त्याभास्करायप्रयच्छति ॥ १९ ॥ अभ्यंगायघृतंदेयंसयातिपरमांगतिम् ॥ तथायोवर्णभक्तंचअहन्यहनिभक्तितः ॥ २० ॥
सप्राप्येहशुभान्कामान्गच्छेत्सभवसालयम् ॥ चूर्णमुद्वर्तनायेहयःप्रयच्छेच्छुभंरवेः ॥ २१ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ तत
स्तंस्नापयेद्देवंपौषेमासिविधानतः ॥ २२ ॥ सप्तम्यांशुक्लपक्षस्यशृणुष्वैकमनास्तथा ॥ तीर्थोदकमुपानीयअन्यद्वाथजलंशुभम् ॥ २३ ॥
वेदोक्तेनविधानेनप्रतिमांस्थापयेद्बुधः ॥ यजेद्धितीर्थनामानिमनसासंस्मरन्बुधः ॥ २४ ॥ प्रयागंपुष्करंदेवंकुरुक्षेत्रंचनैमिषम् ॥ पृथूदकंचंद्र
भागांशोणंगोकर्णमेवच ॥ २५ ॥ ब्रह्मावर्तंकुशावर्तंबिल्वकंनीलपर्वतम् ॥ गंगाद्वारंतथापुण्यंगंगासागरमेवच ॥ २६ ॥ कालप्रियंमित्रवनं
शुंडीरस्वामिनंतथा ॥ चक्रतीर्थंतथापुण्यंरामतीर्थंतथाशिवम् ॥ २७ ॥ वितस्ताहर्षपंथावैतथावैदेविकास्मृता ॥ गंगासरस्वतीसिंधुश्चंद्र
भागासनर्मदा ॥ २८ ॥ विपाशायमुनातापीशिवावेत्रवतीतथा ॥ गोदावरीपयोष्णीचकृष्णावेण्यातथानदी ॥ २९ ॥ शतरुद्रापुष्करिणी
कौशिकीसरयूस्तथा ॥ तथान्येसागराश्चैवसांनिध्यंकल्पयंतुवै ॥ ३० ॥ तथाश्रमाःपुण्यतमादिव्यान्यायतनानिच ॥ एवंस्नानविधिंकृत्वाअर्च
यित्वाप्रणम्यच ॥ ३१ ॥ धूपमर्घ्यंप्रदत्वातुप्रतिमामधिवासयेत् ॥ त्रिरात्रंसप्तरात्रंवामासंमासार्धमेवच ॥ ३२ ॥ स्थितंस्नानगृहेदेवंपूजयेद्भ
क्तितोनरः ॥ चत्वरेलेपयेद्वेदिंचतुरस्रांशुभेकृताम् ॥ ३३ ॥ चतुर्दिशंश्वेतकुंभैर्वितानवरशोभिताम् ॥ कृष्णपक्षेतुमाघस्यसप्तम्यांत्रिपुरां
तक ॥ ३४ ॥ कृत्वाग्निकार्यंविधिवत्कृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ शंखभेरीनिनादैस्तुब्रह्मघोषैश्चपुष्कलैः ॥ ३५ ॥ पुण्याहघोषैर्विविधैर्ब्राह्मणा
न्स्वास्तिवाच्यच ॥ ततोऽस्यपरयाभक्त्यासूर्यस्यपरमात्मनः ॥ ३६ ॥ रथेनदर्शनीयेनकिंकिणीजालमालिना ॥ सूर्यंचभ्रामयेद्देवंमहोत्सवपुरः

सरम्॥३७॥शुक्लपक्षेतुमाघस्यरथमारोपयेद्रविम् ॥ कृत्वाग्निहोमंविधिवत्तथाब्राह्मणभोजनम्॥३८॥प्रीणयित्वाजनंसर्वंदक्षिणाभोजनादिना॥ प्रपूज्यब्राह्मणान्दिव्यान्भौमांश्चापिसुवाचकान् ॥ ३९ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांवाचकोब्राह्मणोत्तमः ॥ ततोदेवश्चइष्टश्चसंपूज्योयत्नत स्तदा ॥ ४० ॥ माघस्यशुक्लपक्षस्यपंचम्यामेकभक्तकम् ॥ अयाचितंचतुर्थ्यांतुषष्ठ्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ ४१ ॥ सप्तम्यामुपवासंतुआ श्रमाद्रोपयेद्रथम् ॥ अग्निकार्यंतुवैकृत्वारथस्यपुरतःशिव ॥ ४२ ॥ षष्ठ्यांचरात्रौभूतेशरथस्येहाधिवासनम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुदिव्या न्भौमांश्चवाचकान् ॥ ४३ ॥ रथमारोपयेद्देवंसप्तम्यांभूतभावनम् ॥ सितायांमाघमासेतुतस्यदेवालयाग्रतः ॥ ४४ ॥ तत्रस्थस्यैवदेवस्य कुर्याद्रात्रौप्रजागरम् ॥ नानाविधैःप्रेक्षणकैर्दीपवृक्षोपशोभितैः ॥ ४५ ॥ शंखतूर्यनिनादैश्चब्रह्मघोषैश्चपुष्कलैः ॥ कुर्यात्प्रजागरंभक्त्यादेवस्य पुरतोनिशि ॥ ४६ ॥ ततोष्टम्यांचयत्नेनदेवंरथगतंनयेत् ॥ नगरस्योत्तरंद्वारंशंखभेरीनिनादितम् ॥ ४७ ॥ ततःपूर्वंदक्षिणंचद्वारंचापितथा परम् ॥एवंहिक्रियमाणायांयात्रायांवत्सरावधौ॥४८॥मानवाःसुखमेधंतेराजाजयतिचाहितात्॥ नीरुजश्चजनाःसर्वेगवांशांतिर्भवेत्तथा॥४९॥ कर्तारश्चापियात्रायाःस्वर्गभाजोभवंतिहि॥वोढारश्चतथावत्ससूर्यलोकंव्रजंतिवै ॥५०॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥कथंसंचाल्यतेब्रह्मन्स्थापिताप्रतिमास कृत् ॥ एतन्मेवददेवेशसुमहान्संशयोहिमे ॥ ५१ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ पूर्वमेवसहस्रांशोर्यानहेतोर्महात्मनः ॥ संवत्सरस्यावयवैः कल्पितोऽस्यरथोमया ॥ ५२ ॥ सर्वेषांतुरथानांवैसरथःप्रथमःस्मृतः ॥ तंदृष्ट्वातुततस्त्वन्येस्यंदनाविश्वकर्मणा ॥५३ ॥ कल्पिताःसर्वदेवा नांसोमादीनामनेकशः ॥ विश्वकर्मकृतंप्राप्यरथंदेवेनपुत्रक ॥५४॥ पूजार्थमात्मनोदत्तंमनवेसत्कुलोद्वह ॥ मनुनेक्ष्वाकवेदत्तंमर्त्यैःसंपूज्यतां रविः॥ ५५ ॥ अतस्तुरथयानेनचालनंविहितंरवेः ॥ तस्मान्नचालनेदोषःसवितुश्चलएवसः ॥ ५६ ॥ यस्माद्रथेनपर्येतिभास्करःपृथिवीमि माम् ॥ गच्छन्नदृश्यतेचैतन्मंडलंसवितुस्तथा ॥ ५७ ॥ अदृष्टंचलतेयस्मात्तस्माद्रैपार्वतीप्रिय॥तदेवंरथयात्रासुदृष्टंभानोर्मनीषिभिः ॥५८॥ अन्येषांचालनंनेष्टंदेवानांपार्वतीप्रिय ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांस्थापितानांविधानतः॥ ५९ ॥ तस्माद्रथेनदेवस्ययात्राकार्याविधानतः ॥

१ कथितः–इ०पा० । २ वाहनम्–इ०पा० ।

प्रजानामिहशांत्यर्थंप्रतिसंवत्सरंसदा ॥ ६० ॥ कांचनोवाथरौप्योवादृढदारुमयोऽपिवा ॥ दृढाक्षयुगचक्रश्चरथःकार्यःसुयंत्रितः ॥ ६१ ॥ तस्मिन्रथवरेश्रेष्ठेकल्पितेसुमनोरमे ॥ आरोप्यप्रतिमांयत्नाद्योजयेद्वाजिनःशुभान् ॥ ६२ ॥ हरिल्लक्षणसंपन्नान्सुमुखान्वशवर्तिनः ॥ कुंकुमेनसमालब्धांश्चामरस्रग्विभूषितान् ॥६३॥ सदश्वान्योजयित्वातुरथस्यार्घंप्रदायच ॥ विबुधान्पूजयित्वातुधूपमाल्यानुलेपनैः ॥६४॥ आहारैर्विविधैश्चापिभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ दीनांधकृपणादींश्चसर्वान्संतर्प्यशंकितः ॥ ६५ ॥ नकंचिद्विमुखंकुर्यादुत्तमाधममध्यमम् ॥ सूर्यकर्तौतुवितत एवमाहुर्मनीषिणः ॥ ६६ ॥ याश्चितयतिभग्नाशःक्षुधातावत्प्रपीडितः ॥ अदातुर्हिपितॄंस्तेनस्वर्गस्थानपिपातयेत् ॥ ६७ ॥ यज्ञश्चदक्षिणाहीनःसवितुर्नप्रशस्यते ॥ तस्मान्नानाविधैःकामैर्भक्ष्यलेह्यसमन्वितैः ॥ ६८ ॥ पूजयित्वाजनंसर्वमिमंमुच्चारयेन्मनुम् ॥ बलिंगृह्णंतुमेदेवाआदित्यावसवस्तथा ॥ ६९ ॥ मरुतोथाश्विनौरुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्रहाः ॥ असुरायातुधानाश्च[3]रथस्थायास्तुदेवताः ॥ ७० ॥ दिग्पालालोकपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतःस्वस्तिकुर्वंतुयेचादिव्यामहर्षयः ॥ ७१ ॥ माविघ्नंमाचमेपापंमाचमेपरिपंथिनः ॥ सौम्याभवंतुतृप्ताश्चदेवाभूतगणास्तथा ॥ ७२ ॥ वामदेव्यैःपवित्रैश्चमानस्तोकरथंतरैः ॥ आकृष्णेनरजसाऋचमेकामुदाहरेत् ॥७३॥ ततःपुण्याहशब्देनकृतवादित्रनिःस्वनैः ॥ रथक्रमणकंकुर्याद्वर्त्मनासुसमेनतु ॥ पुरुषैश्चापिवोढव्यःसूर्यभक्तिसमन्वितैः ॥ ७४ ॥ सुकृतैःप्रग्रहैर्दातैर्बलीवर्दैस्तथापिवा ॥ यथापर्यटनंचस्याद्विषमेपथिगच्छतः ॥ ७५ ॥ उपवासस्थितैर्विप्रैर्दिव्यैर्भौमैश्चसुव्रतैः ॥ त्रिंशद्भिःषोडशैर्वापिप्रतिमांभास्करस्यतु ॥ ७६ ॥ स्थानात्प्रचाल्यवैरुद्ररथमारोपयेच्छनैः ॥ राज्ञीचानिक्षुभारुद्रभार्यैतस्यमहात्मनः ॥ ७७ ॥ शनैरारोपयेद्रुद्रउभयोःपार्श्वयोरथे ॥ निक्षुभांदक्षिणेपार्श्वेराज्ञींचाप्युत्तरेतथा ॥ ७८ ॥ द्वावेवब्राह्मणौतस्मिन्दिव्योभौमश्चपार्श्वयोः ॥ ब्रह्मकल्पस्तथाभौमःकूबरस्योपरिस्थितः ॥ ७९ ॥ गरुडंपृष्ठतश्चास्यवल्गमानंप्रकल्पयेत् ॥ आतपत्रंतथाश्वेतंस्वर्णदंडमनौपमम् ॥ ८० ॥ सुवर्णबिंदुभिश्चित्रंमणिमुक्ताफलोज्ज्वलम् ॥ ततस्त्विन्द्रधनुःप्रख्यंस्वर्णदंडमथाव्रणम् ॥८१॥ ध्वजंप्रकल्पयेत्तस्यपताकाभिरलंकृतम् ॥ नानावर्णाभिभूतेश

१ यत्नतः–इ० पा० । २ प्रीणयित्वा–इ०पा० । ३ यातुधानाद्याः–इ०पा० । ४ सुग्रहैः–इ०पा० ।

सप्तभिःकामनाशन ॥ ८२ ॥ ध्वजोपरि[1]चरंव्योमअरुणाधिष्ठितंभवेत् ॥ रथतुंडगताग्विप्रान्नयेद्रथवरंरवेः ॥ ८३ ॥ सारथ्यंरुद्रकुर्याद्वैश्रेयोऽर्थमात्मनःसदा ॥ नारुहेतरथेऽश्रद्धोयदीच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ ८४ ॥ रथमारोहतस्तस्यक्षयंगच्छातिसंततिः ॥ सरथोदेवदेवस्यवोढव्योब्राह्मणैःसदा ॥ ८५ ॥ क्षत्रियैश्चापिवैश्यैश्चनतुशूद्रैःकदाचन ॥ येत्वन्यदेवताभक्तायेचमद्यप्रवर्तकाः ॥ ८६ ॥ नैतैःशूद्रैश्चवोढव्यइतरैस्तुसदोह्यते ॥ उपवासव्रतोपेतैर्वोढव्यःपार्वतीप्रिय ॥ ८७ ॥ स्वस्थानाच्चालितोरुद्रपूर्वद्वारंव्रजेत[3]वै ॥ दिनमेकंवसेत्तत्रपूज्यमानोनृपेणवै ॥ ८८ ॥ नानाविधैःप्रेक्षणकैःपुराणश्रवणेनच ॥ नानाविधैर्ब्रह्मघोषैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ८९ ॥ स्थित्वातुअष्टम्यंतंतुनवम्यांचलतेपुनः ॥ व्रजेतदक्षिणंद्वारंनगरस्यत्रिलोचनः ॥ ९० ॥ तत्रापिदिनमेकंतुतिष्ठतेंधकसूदन ॥ स्थितेत्रतैःपूज्यमानोयथाराज्ञातथानृपैः ॥ ९१ ॥ तस्मादपिचलेद्रुद्रद्वारंपश्चात्ततोत्तराम् ॥ तत्रापिपूज्यःशूद्रै[2]स्तुविधिवत्प्रियदर्शन ॥ ९२ ॥ तस्माच्चचलतेरुद्रव्रजेन्मध्यंपुरस्यतु ॥ तत्रस्थंपूजयंतिस्मब्राह्मणाःश्रद्धयाऽन्विताः ॥ ९३ ॥ शंखवादित्रनिर्घोषैस्तथाप्रेक्षणकैर्वरैः ॥ ब्रह्मघोषैश्चविविधैःसमंतादीपकैःशुभैः ॥ ९४ ॥ नानाविधैर्वित्तदानैत्राब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ दीनांधकृपणानांचतर्पणैस्त्रिपुरांतक ॥ ९५ ॥ पुरमध्याच्चुचलितैस्तिष्ठेत्प्राप्यस्वमंदिरम् ॥ इत्थंप्राप्यस्थितंदेवंपुरतोमंदिरस्यतु ॥ ९६ ॥ तत्रास्थितःपूजनीयोभवेत्पौरेणकृत्स्नशः ॥ पूज्यमानस्त्वहोरात्रंरथारूढस्तुतिष्ठति ॥ ९७ ॥ अपरेदिनेव्रजेत्स्थानंताच्चिरंतनमादरात् ॥ त्रयोदश्यांव्यतीतायांचतुर्दश्यांत्रिलोचन ॥ ९८ ॥ सदैवंभ्रामयेदेवंग्रहेशंदुरितापहम् ॥ परिवार्[4]युतंरुद्रसानुगंपरमेश्वरम् ॥ ९९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिरथसप्तमीकल्पेरथयात्रावर्णनंनामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ छ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ कथंप्रचालयेद्ब्रह्मन्रथस्थंतमनाशनम् ॥ अनुगाश्चकथंचास्यकेचतेअनुगाःक्रमात् ॥ १ ॥ भूयोभूयःसुरश्रेष्ठविस्तरान्ममश्रेयसे ॥ वंदिसर्वजगन्नाथपरंकौतूहलंहिमे ॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शनैर्नयेद्रथंरुद्रवर्त्मनातुसमेनतु ॥ यथापर्यटनंतस्माद्विषमेपथिगच्छतः ॥ ३ ॥ प्रतीहाररथंपूर्वंनयेन्मार्गविशुद्धये ॥ तस्मादनंतरंरुद्रदंडनायकमादरात् ॥ ४ ॥ पिंगलंचततस्तस्यपृष्ठगंचादरान्नयेत् ॥ रक्षकोद्वारकोयस्माद्र

१ परम्–इ०पा० । २ शूद्रः– इ०पा० । ३ व्रजेद्रवेः–इ० पा० । ४ वांक्षि–इ०पा० ।

थारूढौतुपृष्ठतः ॥ ५ ॥ रथारूढैस्तथादिंडीदेवस्यपुरतःस्थितः ॥ तस्मादपितथारुद्रलेखकोभास्करप्रियः ॥ ६ ॥ शनैःशनैर्नयेद्धुद्ररथं देवस्ययत्नतः ॥ युगाक्षचक्रभंगोवायथान्स्यात्रिलोचन ॥ ७ ॥ ईषाभंगेद्विजभयंभग्नेऽक्षेक्षत्रियक्षयः॥ तुलाभंगेतुवैश्यानांशय्याशूद्रक्षयो भवेत् ॥ ८ ॥ युगभंगेत्वनावृष्टिःपीठभंगेप्रजाभयम् ॥ परचक्रागमंविद्याच्चक्रभंगेरथस्यतु ॥ ९ ॥ ध्वजस्यपतनेचापिनृपभंगंविनिर्दिशे त् ॥ प्रतिमाव्यंगितायांतुराज्ञोमरणमादिशेत् ॥ १० ॥ छत्रभंगाद्भयंरुद्रयुवराज्ञोविनिर्दिशेत्॥उत्पन्नेष्वेवमाद्येषुउत्पातेष्वशुभेषुच ॥११॥ बलिकर्मपुनःकुर्याच्छांतिहोमंतथैवच ॥ ब्राह्मणान्वाचयेद्भूयोदद्याद्दानानिचैवहि ॥ १२ ॥ पूर्वोत्तरेचादिग्भागेरथस्याग्निंप्रकल्पयेत् ॥ समिद्भिस्तुघृताक्ताभिर्होमयेज्जातवेदसम् ॥ १३ ॥ स्वाहाकारान्वदन्सम्यग्दैवतेभ्यस्त्वनुक्रमात् ॥ ग्रहेभ्यश्चप्रजाभ्यश्चनामान्युद्दिश्यहोम येत् ॥ १४ ॥ प्रथमंचाग्नयेस्वाहास्वाहासोमायचैवहि ॥ स्वाहाप्रजापतयेचदद्यादाहुतयःक्रमात् ॥१५॥ स्वस्त्यस्त्विहचविप्रेभ्यःस्वास्तिरा ज्ञेतथैवच ॥ गोभ्यःस्वस्तिप्रजाभ्यश्चजगतःशांतिरस्तुवै ॥ १६ ॥ शंनोऽस्तुद्विपदेनित्यंशांतिरस्तुचतुष्पदे ॥ शंप्रजाभ्यस्तथैवा स्तुशंसदात्मनिचास्तुवै ॥ १७ ॥ भूःशांतिरस्तुदेवेशभुवःशांतिस्तथैवच ॥ स्वश्चैवास्तुतथाशांतिःसर्वत्रास्तुतथारवेः ॥ १८ ॥ त्वंदेवज गतःस्रष्टापोष्टाचैवत्वमेवहि ॥ प्रजापालग्रहेशानशांतिंकुरुदिवस्पते ॥ १९ ॥ इदमन्यच्चवक्ष्यामिशांत्याःपरमकारणम् ॥ यात्राकारणभू तस्यपुरुषस्यस्वजन्मनः ॥ २० ॥ दुःस्थान्ग्रहांश्चविज्ञायग्रहशांतिंसमाचरेत् ॥ प्रादेशमात्राःकर्तव्याःसमिधोऽथप्रमाणतः ॥ २१ ॥ अर्कमय्यःसदाकार्याःपालाश्यःशशिनःस्मृताः ॥ खादिर्यश्चैवभौमायअपामार्ग्योऽथसोमजे ॥ २२ ॥ आश्वत्थाअथजीवायऔदुंबर्यःसिता यच ॥ असितायशमीमय्योदूर्वाःकार्यास्तुराहवे ॥ २३ ॥ केतवेतुकुशाःकार्यादक्षिणाश्चाप्यतःशृणु ॥ सूर्यायशोभनांधेनुंशंखंदद्यादथेंद वे ॥ २४ ॥ रक्तमनड्वाहंभौमायकांचनंसोमसूनवे ॥ जीवायवाससीदेयेशुक्रायाश्वंसितंहर ॥२५॥ शनैश्चरायगांनीलांराहवेभांडपायसम् ॥ छागंतुकेतवेदद्याच्छृण्वेषांभोजनान्यपि ॥ २६ ॥ गुडौदनंतुसूर्यायसोमायघृतपायसम् ॥ हविष्यमन्नंभौमायक्षीरान्नंसोमसूनवे ॥ २७ ॥

---

१ भयम्-इ०पा० । २ प्रतिमायाम्-इ०पा० । ३ दुष्टा ग्रहाश्च विज्ञेयाः पूजाशांतिं समाचरेत्-इ०पा० ।

दध्योदनंतुजीवायशुक्रायाथघृताशनम् ॥ तिलपिष्टांश्चमाषांश्चसूर्यपुत्रायदापयेत् ॥२८॥ राहवेदापयेन्मांसंकेतवेचित्रमोदनम् ॥ सौवीरमारनालंचस्विन्नबीजंचकांजिकम् ॥ २९ ॥ यथाबाणप्रहाराणांवारणंकवचंस्मृतम् ॥ तथादैवोपघातानांशांतिर्भवतिवारणम् ॥ ३० ॥ अहिंसकस्यदांतस्यधर्मार्जितधनस्यच ॥ नित्यंचानियमस्थस्यसदासानुग्रहाग्रहाः ॥ ३१ ॥ ग्रहाःपूज्याःसदारुद्रइच्छताविपुलंयशः ॥ श्रीकामःशांतिकामोवाग्रहयज्ञंसमाचरेत् ॥ ३२ ॥ वृष्टयायुःपुष्टिकामोवातथैवाभिचरन्पुनः ॥ यानपत्याभवेन्नारीदुःप्रजाश्चाप्रियाभवेत् ॥ ३३॥ बालायस्याःप्रमीयंतेयाचकन्याप्रजाभवेत् ॥ राज्यभ्रष्टोनृपोयस्तुदीर्घरोगीचयोभवेत् ॥ ३४ ॥ ग्रहयज्ञःस्मृतस्तेषांमानवानांमनीषिभिः ॥ तस्मादसौसदाकार्यःश्रेयोऽर्थंजानताहर ॥ ३५ ॥ दत्तपुष्पःकूरदक्षपुष्पजोधिषणस्तथा ॥ सितासितौतथारुद्रउपरागःशिखीतथा॥३६॥ एतेग्रहामहाबाहोविद्वद्भिःपूजिताःसदा ॥ ताम्रकात्स्फाटिकाद्रक्तचंदनात्स्वर्णकादपि ॥ ३७॥ राजतादायसात्सीसाद्ग्रहाःकार्याःप्रयत्नतः ॥ स्वर्णैर्वाथपटेलेख्यायथाशास्त्रंमहेश्वर ॥ ३८ ॥ यथावर्णंप्रदेयानिवासांसिकुसुमानिच ॥ गंधाश्चबलयश्चैवधूपोदेयश्चगुग्गुलः ॥ ३९ ॥ कर्तव्यामंत्रवंतश्चचरवःप्रतिदैवतम् ॥ आकृष्णेनइमंदेवाअग्निर्मूर्धादिवःककुत् ॥४० ॥ उद्बुध्यस्वयथासंख्यमृचएताःप्रकीर्तिताः ॥ बृहस्पतेअतियदर्यस्तथैवान्नात्परिस्रुतः ॥ ४१ ॥ शंनोदेवीतथाकांडात्केतुंकृण्वन्निमाःक्रमात् ॥ पूर्वोक्ताःसमिधस्त्वत्रयथाशास्त्रंप्रहोमयेत् ॥ ४२ ॥ एकैकस्याष्टशतकमष्टाविंशतिरेववा ॥ होतव्यामधुसर्पिर्भ्यांदध्नाचैवसमन्विताः ॥ ४३ ॥ पूर्वोक्तभोजनंयद्विब्राह्मणेभ्योनिवेदयेत् ॥ शक्तितोवायथालाभंदक्षिणार्थंविधानतः ॥ ४४ ॥ यश्चयस्ययदादुःस्थःसतंयत्नेनपूजयेत् ॥ मयैषांहिवरोदत्तःपूजिताःपूजयिष्यथ ॥ ४५ ॥ ग्रहाधीनानरेंद्राणामुच्छ्रयाःपतनानिच ॥ भावाभावौचजगतस्तस्मात्पूज्यतमाग्रहाः ॥ ४६ ॥ ग्रहागावोनरेंद्राश्चगुरवोब्राह्मणास्तथा ॥ पूजिताःपूजयंत्येतेनिर्दहंत्यपमानिताः ॥ ४७ ॥ यथासमुत्थितंयंत्रंयंत्रेणैवप्रहन्यते ॥ तथासमुत्थितांपीडांग्रहशांत्याप्रशामयेत् ॥ ४८ ॥ यज्विनांसत्यवाक्यानांतथानित्योपवासिनाम् ॥ जपहोमपराणांचसर्वंदुष्टंप्रशाम्यति ॥ ४९ ॥ एवं

---

१ यथाक्रमम्–इ०पा०। २ त्रिलोचन–इ०पा०। ३ मनु–इ०पा०। ४ च विशेषतः–इ०पा०। ५ अमीषाम्–इ०पा०। ६ शांतिःप्रशोधयेत्–इ०पा०। ७ सेविनाम्–इ०पा०।

कृत्वाप्रजाशांतिंकृत्वाचस्वस्तिवाचनम् ॥ पुनःसज्जंरथंकृत्वाकुर्यात्प्रक्रमणंहर ॥ ५० ॥ मार्गशेषंनयित्वातुनयेद्देवालयंरविम् ॥ पूज
यित्वाततःपूर्वायाःप्रोक्तारथदेवताः ॥ ५१ ॥ यथापूज्याग्रहाःसर्वेउत्पातेषुत्रिलोचन ॥ रथदेवास्तथापूज्यायाःस्थितारथमाश्रिताः
॥५२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यमहिमवर्णनंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥
क्षीरंयवागूर्ब्रह्मणेस्यात्परमान्नंत्रिलोचन ॥ फलानिकार्तिकेयस्यदद्याद्भूतेशप्रीतये ॥ विवस्वतेमधुमांसंतथामद्यंचसुव्रत ॥ १ ॥ पुरुहूता
यभक्ष्याणिसानुगायनिवेदयेत् ॥ हविरन्नमग्नयेस्यादग्रान्नंविष्णवेतथा ॥ २ ॥ राक्षसेभ्यःसमैरेयंदद्यान्मांसौदनंहर ॥ संस्कृतंपिशिता
न्नंचरेवतायनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ तिलान्नंपितृराजायदद्यात्रिपुरसूदन ॥ आश्विनाभ्यामपूपांस्तुवसुभ्योमांसमोदनम् ॥ ४ ॥ पितृभ्यःपायसं
दद्याद्घृताक्तंमधुनासह ॥ कात्यायन्यैयवागूंचश्रियैदद्यात्तथादधि ॥ ५ ॥ सरस्वत्यैत्रिमधुरंवरुणायेक्षुरसौदनम् ॥ खांडवान्नंधनपतावे
वंमित्रेत्रिलोचन ॥६॥ सस्नेहनतुतक्रेणमरुद्भ्यस्तर्पणंस्मृतम् ॥ मांसान्नभक्तसूपांश्चमातृभ्योवैनिवेदयेत् ॥ ७ ॥ उल्लोपिकाश्चभूतेभ्योजलं
सूर्यायवैहर ॥ दद्याद्गणाधिपतयेमोदकांस्त्रिपुरांतक ॥ ८ ॥ शष्कुल्यस्तुनैर्ऋतायदेयाःस्युर्गणनायक ॥ सर्वभक्ष्याणिविश्वेभ्योदातव्या
निसमंततः ॥ ९ ॥ क्षीरौदनमृषिभ्यस्तुक्षीरंनागेभ्यएवहि ॥ सूर्यरथायबलिंदद्यात्कुर्याद्वैसार्वभौतिकम् ॥ १० ॥ उद्वर्तनंसुरामांसं
तद्ग्राहेभ्यश्चभारत ॥ आज्यंचब्रह्मणेदद्यात्र्यंबकायतिलांस्तथा ॥ ११ ॥ स्वाहातनयेवैलाजादातव्यास्त्रिपुरांतक ॥ भास्करायसदादद्या
त्कोविदारंत्रिलोचन ॥ १२ ॥ राजवृक्ष्यंतथेंद्रायहविष्यंपावकायच ॥ चक्रिणेसप्तधान्यंचगरुडेमत्स्यमोदनम् ॥ १३ ॥ यक्षेभ्यो
विविधान्नानिनिर्यासंरेवतेत्यजेत् ॥ वैकंकतस्रजोरुद्रयमायपरिकीर्तिताः ॥ १४ ॥ देयंस्यात्कार्णिकारंतुआश्विभ्यांवृषभध्वज ॥ श्रि
येपद्मानिदेयानिचंडिकायैसुचंदनम् ॥ १५ ॥ नवनीतंसरस्वत्यैविनतायैतथाविषम् ॥ पुष्पाण्यप्सरसांरुद्रमालत्याःपरिकीर्त
येत् ॥ १६॥ वरुणायाग्निमंथंतुफलंमूलंनिर्ऋतये ॥ बिल्वंदद्यात्कुबेरायकपित्थंमरुतांतथा ॥ १७ ॥ गंधर्वेभ्यस्त्वारग्वधंदद्यात्रिपुरसूदन ॥

१ सर्वाः-इ०पा० । २ देवताः-इ०पा० । ३ खंडं वान्नम्-इ०पा० ।

वासवेभ्यस्तुकर्पूरंदद्याद्दारुगणाधिपे ॥ १८ ॥ पितृभ्यःपिंडमूलानिभूतेभ्यश्चविभीतकम् ॥ गोभ्योयवान्प्रदद्याद्धैमातृभ्यश्चाक्षतान्हर ॥ १९ ॥ गुग्गुलंविघ्नपतयेविश्वेभ्योदेयमोदनम् ॥ ऋषिभ्योब्रह्मवृक्षंतुनागेभ्योविषमुत्तमम् ॥ २० ॥ भास्करस्येहदेयानिसकलानि[1] गणाधिप ॥ मधुसर्पिस्तथोक्तानिगैरिकस्यात्रिलोचन ॥ २१ ॥ न्यग्रोधंतस्यवाहेभ्योभक्त्यारुद्रनिवेदयेत् ॥ सायंप्रातस्तुमध्यान्हेसदैकाग्रमनाहर ॥ २२ ॥ सर्वेषांशक्तितोभक्त्यादेहेद्धूपंविचक्षणः ॥ मंत्रतोदेवशार्दूलयोयस्येहप्रकीर्तितः ॥ २३ ॥ शांत्यर्थंब्राह्मणेभ्यस्तु तिलान्दद्याद्विचक्षणः ॥ वैश्वानरेवाजुहुयाद्घृतेनसहितान्हर ॥ २४ ॥ देवानाममृतंह्येतेपितॄणांहिस्वधामृतम् ॥ शरणंब्राह्मणानांच सदाह्येतान्विदुर्बुधाः ॥ २५ ॥ कश्यपस्यांगजाह्येतेपवित्राश्चतथाहर ॥ स्नानेदानेतथाहोमेतर्पणेह्यशनेपराः ॥ २६ ॥ इत्थंदेवान्ग्रहांश्चैवपूजयित्वाप्रयत्नतः ॥ अवतार्यरथाच्चैनंमंडलेस्थापयेत्पुनः ॥ २७ ॥ कृत्वात्वारात्रिकंयत्नाद्दीपतोयर्यवाक्षतैः[3] ॥ कार्पासबीजलवणतुषैर्दुर्दृष्टिशांतये ॥ २८ ॥ वेदीमारोपयेत्पश्चात्पत्नीभ्यांसहसुव्रत ॥ तत्रस्थंपूजयेद्देवंदिनानिदशसुव्रत ॥ २९ ॥ दशाहिकेतिविख्यातायापूजाभूतलेहर ॥ तयासंपूजयेद्देवंचतुर्थेऽन्हितथाहर ॥ ३० ॥ चतुर्थेहनिकर्तव्यंयत्नाद्विस्नपनंरवेः ॥ अभ्यंगभोजनाद्यैस्तुपूजासत्कारमंडलैः ॥ ३१ ॥ अनेनविधिनापूज्यदशाहानिदिवाकरम् ॥ ततोनयेत्परंस्थानंयत्तत्पूर्वमथालयम् ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिरथसप्तमीकल्पआदित्यमहिमवर्णनंनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्याद्वाकारयीतवा ॥ यात्रांभगवतो भक्त्याभास्करस्यामितौजसः ॥ १ ॥ सपराधंतुवर्षाणांसूर्यलोकेमहीयते ॥ कुलेनजायतेतस्यदरिद्रोव्याधितोऽपिवा ॥ २ ॥ अभ्यंगायघृतंयस्तुभास्करायप्रयच्छति ॥ कृतेतुवर्णतिलकेसगच्छेत्सुरभीपुरम् ॥ ३ ॥ तीर्थोदकंतुयोभक्त्यागंगायाश्चतथोदकम् ॥ स्नानार्थमानयेद्य स्तुभास्करस्यत्रिलोचन ॥ ४ ॥ भक्त्यावर्णत्रयंदद्याद्भास्करस्यत्रिलोचन ॥ समाप्येहाखिलान्कामान्प्राप्नुयाद्वरुणालयम् ॥ ५ ॥ रक्तवर्णंतुयोदद्याद्धविष्यान्नंगुडौदनम् ॥ सगच्छेद्दीप्तिमान्रुद्रसूर्यलोकंपुरंवरम् ॥ ६ ॥ गच्छेत्पुरवरेरुद्रयत्रदेवःप्रजापतिः ॥ स्नापयेद्यस्तुवाभक्त्या

१ यथाविधि–इ०पा० । २ देयम्–इ०पा० । ३ तिलाक्षतैः–इ०पा० । ४ सवितुः इ०पा० ।

कृत्वाप्रजाशांतिंकृत्वाचस्वस्तिवाचनम् ॥ पुनःसज्जंरथंकृत्वाकुर्यात्प्रक्रमणंहर ॥ ५० ॥ मार्गशेषंनयित्वातुनयेद्देवालयंरविम् ॥ पूजयित्वाततःपूर्वोयाःप्रोक्तारथदेवताः ॥ ५१ ॥ यथापूज्याग्रहाःसर्वेउत्पातेषुत्रिलोचन ॥ रथदेवास्तथापूज्यायाःस्थितारथमाश्रिताः ॥५२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यमहिमवर्णनंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ क्षीरंयवागूर्ब्रह्मणेस्यात्परमान्नंत्रिलोचन ॥ फलानिकार्तिकेयस्यदद्याद्भूतेशप्रीतये ॥ विवस्वतेमधुमांसंतथामद्यंचसुव्रत ॥ १ ॥ पुरुहूतायभक्ष्याणिसातुगायनिवेदयेत् ॥ हविरन्नमग्नयेस्यादग्रान्नंविष्णवेतथा ॥ २ ॥ राक्षसेभ्यःसमेरेयंदद्यान्मांसौदनंहर ॥ संस्कृतंपिशितान्नंचरेवतायनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ तिलान्नंपितृराजायदद्यात्त्रिपुरसूदन ॥ आश्विनाभ्यामपूपांस्तुवसुभ्योमांसमोदनम् ॥ ४ ॥ पितृभ्यःपायसंदद्याद्घृताक्तंमधुनासह ॥ कात्यायन्यैयवागूंचश्रियैदद्यात्तथादधि ॥ ५ ॥ सरस्वत्यैत्रिमधुरंवरुणायेक्षुरसौदनम् ॥ खांडवान्नंधनपतावेवंमित्रेत्रिलोचन ॥६॥ सस्नेहनतुतक्रेणमरुद्भ्यस्तर्पणंस्मृतम् ॥ मांसान्नभक्तसूपांश्चमातृभ्योवैनिवेदयेत् ॥ ७ ॥ उल्लोपिकाश्चभूतेभ्योजलंसूर्यायवैहर ॥ दद्याद्गणाधिपतयेमोदकांस्त्रिपुरांतक ॥ ८ ॥ शष्कुल्यस्तुनैर्ऋतायदेयाःस्युर्गणनायक ॥ सर्वभक्ष्याणिविश्वेभ्योदातव्यानिसमंततः ॥ ९ ॥ क्षीरौदनमृषिभ्यस्तुक्षीरंनागेभ्यएवहि ॥ सूर्यरथायबलिंदद्यात्कुर्याद्वैसार्वभौतिकम् ॥ १० ॥ उद्वर्तनंसुरामांसंतद्वाहेभ्यश्चभारत ॥ आज्यंचब्रह्मणेदद्यात्र्यंबकायतिलांस्तथा ॥ ११ ॥ स्वाहातनयेवैलाजादातव्यास्त्रिपुरांतक ॥ भास्करायसदादद्यात्कोविदारंत्रिलोचन ॥ १२ ॥ राजवृक्ष्यंतथेंद्रायहविष्यंपावकायच ॥ चक्रिणेसप्तधान्यंचगरुडेमत्स्यमोदनम् ॥ १३ ॥ यक्षेभ्योविविधान्नानिनिर्यासंरेवतेत्यजेत् ॥ वैकंकतस्रजोरुद्रयमायपरिकीर्तिताः ॥ १४ ॥ देयंस्यात्कार्णिकारंतुआश्विभ्यांवृषभध्वज ॥ श्रियैपद्मानिदेयानिचंडिकायैसुचंदनम् ॥ १५ ॥ नवनीतंसरस्वत्यैविनतायैतथाविषम् ॥ पुष्पाण्यप्सरसांरुद्रमालत्याःपरिकीर्तयेत् ॥ १६॥ वरुणायाग्निमंथंतुफलंमूलंनिर्ऋतये ॥ बिल्वंदद्यात्कुबेरायकपित्थंमरुतांतथा ॥ १७॥ गंधर्वेभ्यस्त्वारग्वधंदद्यात्त्रिपुरसूदन ॥

१ सर्वाः-इ०पा० । २ देवताः-इ०पा० । ३ खंडं वान्नम्-इ०पा० ।

तोवेदमयत्वाच्चतरणिर्लोकपूजितः ॥ रथप्रक्रमणात्सूर्योवोढव्योब्रह्मवादिभिः ॥ ३० ॥ उपवासपरैर्युक्तैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ रथंतु नारुहेच्छूद्रोभास्करस्यत्रिलोचन ॥ ३१ ॥ आरुह्यतरणेर्यानंव्रजेच्छूद्रोह्यधोगतिम् ॥ यथोक्तकरणाद्रुद्रसदाशांतिर्भवेन्नृप ॥ ३२ ॥ नायकश्चापिसर्वेषांदेवानांतुदिवाकरः ॥ विन्यसेत्तुरथानांतुदेवतायतनेषुच ॥ ३३ ॥ ततोधूपोपहारैस्तुपूजयेत्प्रथमंरविम् ॥ दिग्देवानुचरांश्चैवपूजयेत्पूज्यतोश्रिया ॥ ३४ ॥ अपूज्यप्रथमंसूर्यमपरान्यस्तुपूजयेत् ॥ तैंत्तद्भूतकृतंपाद्यंनप्रगृह्णंतिदेवताः ॥ ३५ ॥ यात्राकालेतुसंप्राप्तेसवितुर्दक्षितांतनुम् ॥ येद्रक्ष्यंतिनराभक्त्यातेभविष्यंत्यकल्मषाः ॥ ३६ ॥ पौर्णमास्याममावास्यांदर्शनंपुण्यदंस्मृतम् ॥ सप्तम्यांचतथाषष्ठ्यांदिनेतस्यरवेस्तथा ॥ ३७ ॥ आषाढीकार्तिकीमाघीतिथ्यःपुण्यतमाःस्मृताः ॥ महाभाग्यंतिथेःपुण्यंयथाशास्त्रेषुगीयते ॥ ३८ ॥ कार्तिक्यांतुविशेषेणमहाकार्तिक्युदाहृता ॥ एवंकालसमायोगाद्यात्राकालोविशिष्यते ॥ ३९ ॥ दर्शनंचमहापुण्यंसर्वपापहरंभवेत् ॥ उपवासपरोयस्तुतस्मिन्कालेयतव्रतः ॥ ४० ॥ पूजयेत्तुरविंभक्त्यासगच्छेत्परमांगतिम् ॥ देवोऽयंयज्ञपुरुषोलोकानुग्रहकांक्षया ॥ ४१ ॥ प्रतिमावस्थितोभूत्वापूजांगृह्णात्यनुग्रहात् ॥ स्नानाद्दानाज्जपाद्धोमात्संयोगाद्देवकर्मणः ॥ ४२ ॥ कूर्चानांवपनाच्चैवदीक्षितःपुरुषोभवेत् ॥ कचानांवापनंकार्यंसूर्यभक्तैःसदानरैः ॥ ४३ ॥ सूर्यक्रतौशुचिस्त्वेवंदीक्षितःपुरुषोभवेत् ॥ चतुर्णामपिवर्णानांभक्त्यासूर्यस्यनित्यदा ॥ ४४ ॥ एवंयेऽत्रकरिष्यंतितेनरानित्यदीक्षिताः ॥ चीर्णव्रतामहात्मानस्तेयास्यंतिपरांगतिम् ॥ ४५ ॥ इत्येषाकथितारुद्ररथयात्रादिवस्पतेः ॥ यांश्रुत्वावाचयित्वाचसर्वरोगैर्विमुच्यते ॥ ४६ ॥ कृत्वाचविधिवद्भक्त्यायातिसूर्यसदोनरः ॥ रथाह्वाकथितारुद्रसमासात्सप्तमीशुभा ॥ ४७ ॥ भूयोऽपिश्रूयतांरुद्रसप्तमींगदतोमम ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेरथयात्रावर्णनंनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ माघेमासितथादेवसितेपक्षेजितेंद्रियः ॥ षष्ठ्यामुपोषितोभूत्वागंधपुष्पोपहारतः ॥ १ ॥ पूजयित्वादिनकरंरात्रौतस्याग्रतःस्वपेत् ॥ विबुद्धस्त्वथसप्तम्यांभक्त्याभानुंसमर्चयेत् ॥ २ ॥

---

१ रथसंक्रमणे-इ०पा०। २ हि-इ०पा०। ३ ते तद्भूतकृतं पाद्यं न प्रगृह्णन्ति देवताः-इ०पा०। ४ दक्षिणाम्-इ०पा०। ५ यः-इ०पा०।

कृत्वाप्रजाशांतिंकृत्वाचस्वस्तिवाचनम् ॥ पुनःसज्जंरथंकृत्वाकुर्यात्प्रक्रमणंहर ॥ ५० ॥ मार्गशेषंनयित्वातुनयेद्देवालयंरविम् ॥ पूजयित्वाततःपूर्वायाःप्रोक्तारथदेवताः ॥ ५१ ॥ यथापूज्याग्रहाःसर्वेउत्पातेषुत्रिलोचन ॥ रथदेवास्तथापूज्यायाःस्थितारथमाश्रिताः ॥५२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यमहिमवर्णनंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ क्षीरंयवागूर्ब्रह्मणेस्यात्परमान्नंत्रिलोचन ॥ फलानिकार्तिकेयस्यदद्याद्भूतेशप्रीतये ॥ विवस्वतेमधुमांसंतथामद्यंचसुव्रत ॥ १ ॥ पुरुहूतायभक्ष्याणिसानुगायनिवेदयेत् ॥ हविरन्नमग्नयेस्यादग्रान्नंविष्णवेतथा ॥ २ ॥ राक्षसेभ्यःसमैरेयंदद्यान्मांसौदनंहर ॥ संस्कृतंपिशितान्नंचरेवतायनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ तिलान्नंपितृराजायदद्यात्त्रिपुरसूदन ॥ आश्विनाभ्यामपूपांस्तुवसुभ्योमांसमोदनम् ॥ ४ ॥ पितृभ्यःपायसंदद्याद्घृताक्तंमधुनासह ॥ कात्यायन्यैयवागूंचश्रियैदद्यात्तथादधि ॥ ५ ॥ सरस्वत्यैत्रिमधुरंवरुणायेक्षुरसौदनम् ॥ खांडवान्नं[3]धनपतावेवंमित्रेत्रिलोचन ॥६॥ सस्नेहनतुतक्रेणमरुद्भ्यस्तर्पणंस्मृतम् ॥ मांसान्नभक्तसूपांश्चमातृभ्योवैनिवेदयेत् ॥ ७ ॥ उल्लोपिकाश्चभूतेभ्योजलंसूर्यायवैहर ॥ दद्याद्गणाधिपतयेमोदकांस्त्रिपुरांतक ॥ ८ ॥ शष्कुल्यस्तुनैर्ऋतायदेयाःस्युर्गणनायक ॥ सर्वभक्ष्याणिविश्वेभ्योदातव्यानिसमंततः ॥ ९ ॥ क्षीरौदनमृषिभ्यस्तुक्षीरंनागेभ्यएवहि ॥ सूर्यरथायबलिंदद्यात्कुर्याद्वैसार्वभौतिकम् ॥ १० ॥ उद्वर्तनंसुरामांसंतद्ग्राहेभ्यश्चभारत ॥ आज्यंचब्रह्मणेदद्यात्र्यंबकायतिलांस्तथा ॥ ११ ॥ स्वाहातनयेवैलाजादातव्यास्त्रिपुरांतक ॥ भास्करायसदादद्यात्कोविदारंत्रिलोचन ॥ १२ ॥ राजवृक्ष्यंतथेंद्रायहविष्यंपावकायच ॥ चक्रिणेसप्तधान्यंचगरुडेमत्स्यमोदनम् ॥ १३ ॥ यक्षेभ्योविविधान्नानिनिर्यासंरेवतेत्यजेत् ॥ वैकंकतस्रजोरुद्रयमायपरिकीर्तिताः ॥ १४ ॥ देयंस्यात्कार्णिकारंतुआश्विभ्यांवृषभध्वज ॥ श्रियैपद्मानिदेयानिचांडिकायैसुचंदनम् ॥ १५ ॥ नवनीतंसरस्वत्यैविनतायैतथाविषम् ॥ पुष्पाण्यप्सरसांरुद्रमालत्याःपरिकीर्तयेत् ॥ १६॥ वरुणायाग्निमंथंतुफलंमूलंनिर्ऋतये ॥ बिल्वंदद्यात्कुबेरायकपित्थंमरुतांतथा ॥ १७॥ गंधर्वेभ्यस्त्वारग्वधंदद्यात्त्रिपुरसूदन ॥

१ सर्वाः–इ०पा० । २ देवताः–इ०पा० । ३ खंडं वान्नम्–इ०पा० ।

न्मानिस्त्रियस्तुपुरुषास्तथा ॥ २५ ॥ एवंविधासप्तमीतेकथितावृषभध्वज ॥ यांश्रुत्वामानवोभक्त्यामुच्यतेब्रह्महत्यया ॥२६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्त्र्यांसंहितायांब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेरथसप्तमीमाहात्म्यवर्णनंनामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥५९॥ छ॥ सुमन्तुरुवाच ॥ इत्युक्त्वासजगामाशुसुरज्येष्ठंत्रिलोचनम् ॥ रथयात्रामहाबाहोसूर्यस्यामिततेजसः ॥ १ ॥ शतानीकउवाच ॥ यमाराध्यजगन्नाथंममपूर्वेपितामहाः ॥ तुष्ट्यर्थंब्राह्मणानांतुअन्नमापुश्चतुर्विधम् ॥ २ ॥ तस्यदेवस्यमाहात्म्यंश्रुतंचबहुशोमया ॥ देवर्षिसिद्धमनुजैःस्तुतस्यहिदिनेदिने ॥ ३ ॥ कःस्तोतुमीशस्तमजंयस्यैतत्सचराचरम् ॥ अव्ययस्याप्रमेयस्यविबुध्येदुदयाज्जगत् ॥ ४ ॥ कराभ्यांयस्यदेवेशौकविष्णूलोकपूजितौ ॥ उत्पन्नौद्विजशार्दूलललाटात्त्रिपुरांतकः ॥ ५ ॥ यस्यदेवस्यकःशक्तोवक्तुंसर्वाविभूतयः ॥ सोऽहमिच्छामिदेवस्यतस्यसर्वात्मनाद्विज॥६॥श्रोतुमाराधनंयेननिस्तरेयंभवार्णवम् ॥ केनोपायेनमंत्रैर्वारहस्यैःपरिचर्यया ॥ ७ ॥ दानैर्व्रतोपवासैर्वाहोमैर्जाप्यैरथापिवा ॥ आराधितःसमस्तानांक्लेशानांहानिदोभवेत्॥८॥सैकाविद्याहिविद्यानांययातुष्यतिसर्वकृत् ॥ श्रुतानामपितत्पुण्यंयत्रभानोःप्रकीर्तितम्॥९॥ रहस्यानांरहस्यंतद्येनहंसःप्रसीदति ॥ सैकःश्रेष्ठतमोमंत्रस्तदेकंपरमंव्रतम् ॥ १० ॥ उपोषितंचतच्छ्रेष्ठंयेनभानुःप्रसीदति ॥ साचैकारसनाधन्यामार्तंडस्तौतियासदा॥ ११ ॥ तदेकंनिर्मलंचित्तंयद्रतंसततंरवौ ॥ श्लाघ्यानामपितौश्लाघ्याविहलोकेपरत्रच ॥ १२ ॥ यौसदाद्विजशार्दूलभानोःपूजाकरौकरौ ॥ तदेकंकेवलंधन्यंशरीरंसर्वजंतुषु ॥ १३ ॥ यदेवपुलकोद्भासिभानोर्नामानुकीर्तने ॥ साजिव्हाकंठतालूकमथवाप्रतिजिव्हिका ॥ १४ ॥ अथवासापरोरोगोयानवक्तिरवेर्गुणम् ॥ नवद्वाराणिसंत्यस्मिन्पुरेपुरुषसत्तम ॥ १५ ॥ प्राकारैस्त्वावृतेविष्वग्वृथातानिविदुर्बुधाः ॥ दत्त्वाचधानंयच्छब्देविनैवरविसंस्तुतिम् ॥ १६ ॥ श्रेयसांनहिसंप्राप्तौपुरुषाणांविचेष्टितम् ॥ जन्मन्यविफलासेवाकृतायाश्रित्यभास्करम् ॥ १७ ॥ दुर्गसंसारकांतारमपारमभिधावताम् ॥ एकोभानुनमस्कारःसंसारार्णवतारकः ॥ १८ ॥ रत्नानामाकरोमेरुःसर्वाश्चर्यमयंनभः ॥ तीर्थानामाश्रयंगंगादेवानामाश्रयोरविः ॥ १९ ॥ एवमादिगुणोभोगोभानोरमिततेजसः ॥ श्रुतोमे

१ तपनम्-इ०पा० । २ यथा-इ०पा० । ३ यद्गतम्-इ०, यद्दत्तम्-इ०च पा० ।

बहुशःसिद्धैर्गीयमानस्तथामरैः ॥ २० ॥ सोऽहमिच्छामितंदेवंसप्तलोकपरायणम् ॥ दिवाकरमशेषस्यजगतोहृद्यवस्थितम् ॥ २१ ॥ आराधयितुमीशेशंभास्करंचामितौजसम् ॥ मार्तंडंभुवनाधारंस्मृतमात्राघदारिणम्॥२२॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पे सूर्यपरिचर्यावर्णनंनामषष्टितमोऽध्यायः॥ ६० ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ तमेकमक्षरंधामपरंसदसतोर्महत् ॥ भेदाभेदस्वरूपस्थंप्रणिपत्यरविंनृप ॥ १ ॥ प्रवक्ष्यामियथापूर्वंविरिंचेनमहात्मना ॥ ऋषीणांकथितंपूर्वंतंनिबोधनराधिप ॥ २ ॥ आराधनायसवितुर्महात्मापद्मसंभवः॥योगंब्रह्मपरंप्राहमहर्षीणांयथाप्रभुः ॥३॥ समस्तवृत्तिसंरोधात्कैवल्यप्रतिपादकम्॥तदाजगत्पतिर्ब्रह्माप्रणिपत्यमहर्षिभिः॥४॥सर्वैःकिलोक्तोभगवानात्मयोनिःप्रजाहितम् ॥ योयंयोगोभगवताप्रोक्तोवृत्तिनिरोधजः ॥५॥ प्राप्तुंशक्यःसत्वनेकैर्जन्मभिर्जगतःपते ॥ विषयादुर्जयानृणामिंद्रियाकर्षिणःप्रभो ॥ ६ ॥ वृत्तयश्चेतसश्चापिचंचलस्यापिदुर्धराः ॥ रागादयःकथंजेतुंशक्यावर्षशतैरपि ॥७॥ नयोगयोग्यंभवतिमनएभिरनिर्जितैः ॥ अल्पायुषश्चपुरुषाब्रह्मन्कृतयुगेप्यमी ॥ ८॥ त्रेतायांद्वापरेचैवकिमुप्राप्तेकलौयुगे ॥ भगवंस्त्वामुपासंतःप्रसन्नोवक्तुमर्हसि ॥ ९ ॥ अनायासेनयेनैवउत्तरेमभवार्णवम् ॥ दुःखांबुमग्नाः पुरुषाःप्राप्यब्रह्मन्महाप्लवम् ॥ १० ॥ उत्तरेमभवांभोधिंतथात्वमनुचिंतय ॥ एवमुक्तस्तदाब्रह्माक्रियायोगंमहात्मनाम् ॥ ११ ॥ तेषामृषीणामाचष्टनराणांहितकाम्यया ॥ आराधयतविश्वेशंदिवाकरमतंद्रितः ॥ १२ ॥ बाह्यालंबनसापेक्षास्तमजंजगतःपतिम्॥इज्यापूजानमस्कारशुश्रूषाभिरहर्निशम् ॥ १३ ॥ व्रतोपवासैर्विविधैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ तैस्तैश्चाभिमतैःकामैर्येचचेतासितुष्टिदाः ॥ १४ ॥ अपरिच्छेद्यमाहात्म्यमाराधयतभास्करम् ॥ तन्निष्ठास्तद्गतधियस्तत्कर्माणस्तदाश्रयाः ॥ १५॥ तद्दृष्टयस्तन्मनसःसर्वस्मिन्त्सइ[1]इतिस्थिताः ॥ समस्तान्यथकर्माणितत्रसर्वात्मनात्मनि ॥ १६ ॥ संन्यसध्वंसवःकर्तासमस्तावरणक्षयम् ॥ एतत्तदक्षरंब्रह्मप्रधानपुरुषावुभौ ॥१७॥ यतो[2]यस्मिन्यथाचोभौसर्वव्यापिन्यवास्थितौ ॥ परःपराणांपरमःसैकःसुमनसांपरः ॥ १८ ॥ यस्माद्भिन्नमिदंसर्वं[3]यच्चेदंयच्चनेंगति ॥ मोक्षकारणमव्यक्तमचिंत्यमपरिग्रहम् ॥१९॥ समाराध्यजगन्नाथंक्रियायोगेनमुच्यते ॥ इतितेब्रह्मणःश्रुत्वार

१ महति–इ०पा०। २ धाता यस्मिन्यथा चोभौ सर्वथापि व्यवस्थितौ–इ०पा०। ३ तं जाने सर्वगतोतिम्–इ०पा०।

हस्यमृषिसत्तमाः ॥ २० ॥ नराणामुपकारायययोगशास्त्राणिचक्रिरे ॥ क्रियायोगपराणीहमुक्तिकारीण्यनेकशः ॥ २१ ॥ आराध्यतेजगन्नाथं तदनुष्ठानतत्परैः ॥ परमात्मासमार्तंडःसर्वेशःसर्वभावनः ॥ २२ ॥ यान्युक्तानिपुरातेनब्रह्मणाकुरुनंदन ॥ तानितेकुरुशार्दूलसर्वपापहराण्यहम् ॥ २३ ॥ वक्ष्यामिश्रूयतामद्यरहस्यमिदमुत्तमम् ॥ संसारार्णवमग्नानांविषयाक्रांतचेतसाम् ॥ २४ ॥ हंसपोतंविनानान्यात्किंचिदास्तिपरायणम् ॥ उत्तिष्ठंश्चिंतयरविंव्रजंश्चिंतयगोपतिम् ॥ २५ ॥ भुंजंश्चिंतयमार्तंडंस्वपंश्चिंतयभास्करम् ॥ एवमेकाग्रचित्तस्त्वंसंश्रितःसततंरविम् ॥२६॥ जन्ममृत्युमहाग्राहंसंसारांभस्तरिष्यसि ॥२७॥ ग्रहेशमीशंवरदंपुराणंजगद्विधातारमजंचनित्यम् ॥ समाश्रितायेरविमीशितारंतेषांभवोनास्तिविमुक्तिभाजाम् ॥२८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्ययोगमाहिमवर्णनंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥६१॥

॥ सुमंतुरुवाच ॥ अथान्यंसरहस्यंतुसंवादंवच्मितेखिलम् ॥ सूर्यस्यदिंडिनासार्धंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्तुपुरादिंडिर्महातपाः ॥ आराधनायदेवस्यस्तोत्रंचक्रेमहात्मनः ॥ २ ॥ श्रुत्वातस्यार्थतःस्तोत्रंतुतोषभगवान्रविः ॥ उवाचदेवदेवस्तंदिंडिनंगणनायकम् ॥ ३ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ हंतदिंडेप्रसन्नोऽस्मिभक्त्यास्तोत्रेणतेऽनघ ॥ वरंवृणीष्वधर्मज्ञयत्तेमनसिवर्तते ॥ ४ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ एषएववरःश्लाघ्योयत्प्राप्नोतिममांतिकम् ॥ त्वद्दर्शनमपुण्यानांस्वप्नेष्वपिचदुर्लभम् ॥ ५ ॥ यथैषाब्रह्महत्यामेआगतालोकगर्हिता ॥ भवाञ्ज्ञानातिसर्वेशोहृदिस्थःसर्वदेहिनाम् ॥ ६ ॥ त्वत्प्रसादान्ममैशाननाशमाशुप्रयातुवै ॥ तथाचदुरितंसर्वंयच्चान्यल्लोकगर्हितम् ॥ ७ ॥ यद्यदिच्छाम्यहंतत्तत्सर्वमस्तुदिवस्पते ॥ एतेनैवानुमानेनप्रसन्नोभगवान्निति ॥ ८ ॥ ज्ञातंमयाहिमार्तंडेनाप्रसन्नेविभूतयः ॥ एवंसर्वसुखाह्लादमध्यस्थोऽपिहिभानुमान् ॥ ९ ॥ त्वंमामगाधेसंसारेमग्नमुद्धर्तुमर्हसि ॥ सुखानितानिचैवांतेयेषांदुःखंनतत्सुखम् ॥ १० ॥ यदातुदुःखमागामिकिंवाकस्यैवभक्षणात् ॥ तत्प्रसादंकुरुविभोजगतांत्वंजगत्पते ॥ ११ ॥ ज्ञानदानेनयेनैवमुत्तरेयंभवार्णवम् ॥ इत्युक्तस्तस्यमार्तंडःकथयामासयोगवित् ॥१२॥ योगंनिर्बीजमत्यंतंदुःखसंयोगभेषजम् ॥ श्रुत्वायोगंतुतद्दिंडिर्निर्बीजंनिष्कलंविभो ॥१३॥ प्राणिपत्यमहातेजाइदंव

१ वै तव–इ०पा०। २ सर्वज्ञ–इ०पा०। ३ अशेषेण–इ०पा०। ४ पातकस्यैव लक्षणात्–इ०पा०। ५ जगन्नाथ–इ०पा०।

चनमब्रवीत् ॥ देवदेवत्वयायोगोयःप्रोक्तस्तमनाशनः ॥ १४ ॥ नैषप्राप्योमयानान्यैर्मानवैरजितेंद्रियैः ॥ विषयादुर्जयाःपुंभिरिंद्रियाकर्षिणःसदा ॥१५॥ इंद्रियाणांजयोयुक्तःकःशक्तानांकरिष्यति ॥ अहंममेतिविख्यातिर्दुर्जयंचंचलंमनः ॥ १६ ॥ रागादयस्तथात्यर्थंशक्याजन्मांतरैर्यदि ॥ सोऽहमिच्छामिदेवेशत्वत्प्रसादादनिर्जितैः ॥ १७ ॥ रागादिभिरमर्त्यत्वंप्राप्तुःप्रक्षीणकल्मषाः ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ यद्येवंमुक्तिकामस्त्वंगणनाथशृणुष्वतत् ॥१८॥ क्रियायोगंसमस्तानांक्लेशानांहानिकारकम् ॥ मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु ॥१९॥ मामेवैष्यासियुक्त्वैवमात्मानंमत्परायणः ॥ मद्भावनामद्यजनामद्भक्तामत्परायणाः ॥ २० ॥ ममपूजाकराश्चैवमाययांतिलयंनराः ॥ सर्वभूतेषुमांपश्यन्समंवस्थितमीश्वरम् ॥ २१ ॥ कर्तासिकेनचैवत्वमेवंदोषान्प्रहास्यसि ॥ जंगमाजंगमेज्ञातेमय्यासक्तेसमंततः ॥ २२ ॥ रागलोभादिनाशेनभवित्रीकृतकृत्यता ॥ भक्त्यातिप्रणयस्यापिचंचलत्वान्मनोयदि ॥२३॥ मय्यावेशंदधद्भूयःकुरुमद्रूपिणींतनुम् ॥ सुवर्णरजताद्यैस्त्वंशैलमृद्दारुलेखनम् ॥२४॥ पूजोपहारैर्विविधैःसंपूजयत्रिलोचनम् ॥ तस्याश्रितंसमाविश्यसर्वभावेनसर्वदा ॥ २५ ॥ पूजितासैवतेभक्त्याध्याताचैवोपकारिणी ॥ गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्भुंजंस्तामेवाग्रेचपृष्ठतः ॥२६॥ उपर्यधस्तथापार्श्वेचिंतयंस्तन्मयश्चवै ॥ स्नानैस्तीर्थोदकैर्हृद्यैःपुष्पैर्गंधानुलेपनैः ॥२७॥ वासोभिर्भूषणैर्भक्ष्यैर्गीतवाद्यैर्मनोरमैः ॥ यच्चयच्चतवेष्टंवैकिंचिद्भोज्यादिकंतव ॥२८॥ भक्तिनम्रोगणश्रेष्ठप्रीणयस्वकृतिंमम ॥ रागेणाकृष्यतेतातगंधर्वाभिमुखंयदि ॥२९॥ मयिबुद्धिंसमावेश्यगायेथायाःकथामम ॥ कथयारमतेचेतोयादितद्भवतामम ॥३०॥ श्रोतव्याःप्रीतियोगेनमत्स्वरूपोदयाःकथाः ॥ एवंसमर्पितमनाश्चेतसोयेऽथआश्रयाः ॥३१॥ हेयांस्तान्निखिलान्दिण्डेपरित्यज्यसुखीभव ॥ अक्षीणरागद्वेषोऽपिमात्प्रियःपरमःपरम् ॥३२॥ पदमाप्नोषिमाभैस्त्वंमय्यर्पितमनाभव ॥ मयिसंन्यस्यसर्वंत्वमात्मानंयत्नवान्भव ॥३३॥ मदर्थंकुरुकर्माणिमाचधर्मव्यतिक्रमम् ॥ एवंव्यपोह्यहत्यास्त्वंब्रह्महामोक्ष्यसेभवात् ॥ ३४ ॥ एतेनैवोपदेशेनव्याख्यातमखिलंतव ॥ क्रियायोगंसमास्थायमदर्पितमना

१ वद–इ०पा० । २ हानिकारणम्–इ०पा० । ३ सर्वत्र–इ०पा० । ४ प्रशाम्यसि–इ०पा० । ५ पुण्यैः–इ०पा० । ६ मय्यर्पितमना भूत्वा सर्वान्कामानवाप्स्यासि–इ०पा० ।

भव ॥ ३५ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ मार्द्धितायजगन्नाथक्रियायोगामृतंमम ॥ विस्तरेणसमाख्याहिप्रसन्नस्त्वंहिदुःखहा ॥३६॥ त्वामृतेनहि तद्वक्तुंसमर्थो[1]ऽन्योजगद्गुरो ॥ गुह्यमेतत्पवित्रंचतदाचक्ष्वप्रसीदमे ॥ ३७ ॥ आदित्यउवाच ॥ आख्यास्यतेतदखिलंनिर्विकल्पंग णाधिप ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवःसर्वलोकप्रदीपकः ॥ ३८ ॥ सचांदिडिर्महातेजाजगामाशुमनोगतिम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुरा णेब्राह्मेपर्वणिदिंड्यादित्यसंवादवर्णनंनामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ प्रणम्यशिरसादेवंसुरज्येष्ठंचतुर्मुखम् ॥ उवाचस महातेजादिंडिर्लोकेशमादरात् ॥ १ ॥ देवदेवेनभवतादिष्टोऽस्मिचमहात्मना ॥ क्रियायोगामृतंसर्वमाख्यास्यातिभवान्किल[2] ॥ २ ॥ सत्वांपृच्छाम्यहंब्रह्मन्क्रियायोगंनिरंतरम् ॥ संतोषयितुमीशेहंयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच॥एह्येहिमत्सकाशंचमत्समीपेगणाधिप ॥ ब्रह्महत्याप्रणष्टातेदर्शनादेवतस्यतु ॥ ४ ॥ अनुग्राह्योऽसिभूतेशभास्करस्यामितौजसः ॥ आराधनायभूतेशयदीशेप्रवणंमनः ॥ ५ ॥ यदिदेवपतिंभानुमाराधयितुमिच्छसि ॥ भगवंतमनाद्यंतंभवदीक्षागुणान्वितः ॥ ६ ॥ नह्यदीक्षान्वितैर्भानुंज्ञातुंस्तोतुंचतत्वतः ॥ द्रष्टुंवाश क्यतेमूढैःप्रवेष्टुंकुतएवहि ॥ ७॥ जन्मभिर्बहुभिःपूतानरास्तद्गतचेतसः ॥ भवंतिभगवन्सौरानरादीक्षागुणान्विताः ॥ ८ ॥ अनेकजन्मसंसार चितेपापसमुच्चये ॥ नाक्षीणेजायतेपुंसांमार्तंडाभिमुखीमतिः ॥ ९ ॥ प्रद्वेषंयातिमार्तंडेद्विजान्वेदांश्चनिंदति ॥ योनरस्तंविजानीया त्पापबीजसमुद्भवम्[3] ॥ १० ॥ पाखंडेषुरतिःपुंसांहेतुवादानुकूलता ॥ जायतेविष्णुमायाभिःपतितानांदुरात्मनाम् ॥ ११ ॥ यदा पापक्षयःपुंसांतदावेदद्विजादिषु ॥ रवौचदेवदेवेशेश्रद्धाभवतिनिश्चला ॥ १२ ॥ यदास्वल्पावशेषस्तुनराणांपापसंचयः ॥ तदादीक्षा गुणान्त्सर्वैभजंतेनात्रसंशयः ॥ १३ ॥ भ्रमतामत्रसंसारेनराणांपाप[4]दुर्गमे ॥ हस्तावलंबदोप्येकोभक्तिप्रीतोदिवाकरः ॥ १४ ॥ स र्वभावगतोभूत्वासर्वपापहरंरविम् ॥ आराधयेहतंभक्त्याप्रीतिमेष्यतिभास्करः ॥ १५ ॥ दिंडिरुवाच ॥ किंलक्षणानरादीक्षामर्हंतिप द्मसंभव ॥ यच्चदीक्षान्वितैःकार्यंतन्मेकथयपद्मज ॥ १६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कर्मणामनसावाचाप्राणिनांयोनहिंसकः ॥ भावभक्तश्च

---

१ अस्ति–इ०पा० । २ क्रियायोगमश्रृणवमाख्यातं भगवान्किल–इ०पा० । ३ असुरांशसमुद्भवम्–इ०पा० । ४ कर्म–इ०पा० ।

मार्तंडेतस्यदीक्षागुणान्विता ॥ १७ ॥ ब्राह्मणांश्चैवदेवांश्चनित्यमेवनमस्यति ॥ नचद्रोग्धापरंवादेसमार्तंडंसमर्चति ॥ १८ ॥ सर्वान्देवात्र विवेत्तिसर्वलोकांश्चभास्करम् ॥ तेभ्यश्चनान्यमात्मानंसनरःसौरतांव्रजेत् ॥ १९ ॥ देवंमनुष्यमन्यंवापशुपक्षिपिपीलिकान् ॥ तरुपाषाणकाष्ठानिभूम्यंभोगगनंदिशः ॥ २० ॥ आत्मानंचापिदेवेशाद्यातिरिक्तंदिवाकरात् ॥ योनजानातियतिषुसवैदीक्षागुणान्भजेत् ॥ २१ ॥ भावंनकुरुतेयस्तुसर्वभूतेषुपापकम् ॥ कर्मणामनसावाचासतुदीक्षांसमर्हति ॥ २२ ॥ सुतप्तेनेहतपसायज्ञैर्वाबहुदक्षिणैः ॥ तांगतिंननरायांतियांगताःसूर्यमाश्रिताः ॥ २३ ॥ येनसर्वात्मनाभानौभक्त्याभावोनिवेशितः ॥ गणेश्वरकृतार्थत्वाच्छ्लाघ्यःसौरःसमानवः ॥ २४ ॥ अपिनःसकुलेधन्योजायतेकुलपावनः ॥ भगवान्भक्तिभावेनयेनभानुरुपासितः ॥ २५ ॥ यःकारयतिदेवार्चांहृदयालंबनंरवेः ॥ सनरोभानुसालोक्यमाप्नोतिधुतकल्मषः ॥ २६ ॥ यस्तुदेवालयंभानोर्भक्त्याकारयतिध्रुवम् ॥ ससप्तपुरुषाँल्लोकंभानोर्नयतिमानवः ॥ २७ ॥ यावंत्यब्दानिदेवार्चारवेस्तिष्ठतिमंदिरे ॥ तावद्वर्षसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥ २८ ॥ देवार्चालक्षणोपेतातद्गृहेसंततोविधिः ॥ निष्कामंचमनोयस्यसयात्यक्षरसाम्यताम् ॥ २९ ॥ पुष्पाणिचसुगंधीनिमनोज्ञानिचयःपुमान् ॥ प्रयच्छतिसहस्रांशोःसदाप्रयतमानसः ॥३०॥धूपांश्चतांस्तान्विविधान्गन्धाढ्यंचानुलेपनम् ॥ नरःसोऽनुदिनंयज्ञंकरोत्याराधनंरवेः ॥ ३१ ॥ यज्ञेशोभगवान्पूषासदाक्रतुभिरिज्यते ॥ बहूपकरणायज्ञानानासंभारविस्तराः ॥ ३२ ॥ नतेदिंडिन्नवाप्यंतेमनुष्यैरल्पसंचयैः ॥ भक्त्यातुपुरुषैःपूजाकृतादूर्वांकुरैरपि ॥ ३३ ॥ भानोर्ददातिहिफलंसर्वयज्ञैःसुदुर्लभम् ॥ यानिपुष्पाणिहृद्यानिधूपगंधानुलेपनम् ॥ ३४ ॥ दयितंभूषणंयच्चप्रीतयेचैववासमी ॥ यानिचाभ्यवहार्याणिभक्ष्याणिचफलानिवै ॥ ३५ ॥ प्रयच्छतानिमार्तंडेभवेथाश्चैवतन्मनाः ॥ आद्यंतंभुवनाधारयथाशक्त्याप्रसादय ॥ ३६ ॥ आराध्ययातितंदेवंतास्मिन्नेवनरोलयम् ॥ पुष्पैस्तीर्थोदकैर्गंधैर्मधुनासार्पिषातथा ॥ ३७ ॥ क्षीरेणस्नापयेद्भानुंग्रहेशंगोपतिंखगम् ॥ दधिक्षीरह्रदान्पुण्यांस्ततोलोकान्मधुच्युतः ॥३८॥ प्रयास्यतिगणश्रेष्ठनिर्वृतिंचविलक्षणाम् ॥ स्तोत्रैर्गीतैस्तथावाद्यैर्ब्राह्मणा

१ भोगी परस्वादेः–इ०पा० । २ स मोदते–इ०पा० ।

नांचतर्पणैः ॥ ३९ ॥ मनसश्चैवयोगेनआराधयादिवाकरम् ॥ आराध्यतंजगन्नाथंमयासर्गःप्रवर्तितः ॥ ४० ॥ विष्णुश्चपालयेल्लोकांस्तमारा ध्यादिवाकरम् ॥ रुद्रश्चप्राप्तवान्देवींभवानींतत्प्रसादतः ॥ ४१ ॥ दीप्यंतेऋषयश्चापितमाराध्यदिवाकरम् ॥ सत्वमेभिःप्रकारैस्तमुपवासै श्चभास्करम् ॥ ४२ ॥ तोषयाब्दंहितुष्टोऽसौभानुर्द्वंद्वप्रशांतिदः ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेब्रह्मदिंडि संवादेआदित्यक्रियायोगवर्णनंनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ छ ॥ दिंडिरुवाच ॥ उपवासैःसुरश्रेष्ठकथंतुष्यतिभास्करः ॥ परिहारास्तथाचक्ष्वयेत्याज्याश्चोपवासिभिः ॥ १ ॥ यद्यत्कार्यंयथाचैवभास्कराराधनेनरैः ॥ तत्सर्वंविस्तराद्ब्रह्मन्यथावद्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्मृतःसंपूजितोधूपपुष्पाद्यैर्भानुरादरात् ॥ भोगिनामुपकारायाकिंपुनश्चोपवासिनाम् ॥ ३ ॥ उपावृत्तश्चपापेभ्योयस्तुवा सोगुणैःसह ॥ उपवासःसविज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ ४ ॥ एकरात्रंद्विरात्रंवात्रिरात्रंनक्तमेवच ॥ उपवासीरविंयस्तुभक्त्याध्यायतिमानवः ॥ ५ ॥ तन्नामजापीतत्कर्मरतस्तद्गतमानसः ॥ निष्कामःपुरुषोदिंडेसब्रह्मपरमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ यंचकाममभिध्यायभास्करार्पितमानसः ॥ उपोष्यतितमाप्नोतिप्रसन्नेखगमेऽखिलम् ॥ ७ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैःस्त्रीभिश्चकंजज ॥ संसारगर्तेपंकस्थैसुग तिःप्राप्यतेकथम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनाराध्यजगन्नाथंगोपातितमनाशनम् ॥ निर्व्यलीकेनचित्तेनकःप्रयास्यतिसद्गतिम् ॥ ९ ॥ विष यग्राहिवैयस्यनचित्तंभास्करार्पितम् ॥ सकथंपापपंकात्कोनरोयास्यतिसद्गतिम् ॥ १० ॥ यदिसंसारदुःखार्तःसुगतिंगंतुमिच्छसि ॥ तदारा धयसर्वेशंभास्करंज्योतिषांपतिम् ॥ ११ ॥ पुष्पैःसुगंधैर्हृद्यैश्चधूपैःसागुरुचंदनैः ॥ वासोभिर्भूषणैर्भक्ष्यैरुपवासपरायणः ॥ १२ ॥ यदि संसारनिर्वेदादभिवांछसिसद्गतिम् ॥ तदाराधयमार्तंडंभक्तिप्रवणचेतसा ॥ १३ ॥ पुष्पाणियदितेनस्युःशस्तपादपपल्लवैः ॥ दूर्वांकुरै रपिदिंडेतदभावेऽर्चयार्यमम् ॥ १४ ॥ पुष्पपत्रांबुभिर्धूपैर्यथाविभवमात्मनः ॥ पूजितस्तुष्टिमतुलांभक्त्यायात्येकचेतसाम् ॥ १५ ॥ यःसदायतनेभानोःकुरुतेमार्जनक्रियाम् ॥ सयात्युत्तमकेस्थानेसर्वपापंव्यपोहति ॥ १६ ॥ यावत्यःपांसुकणिकामार्ज्यन्तेभास्क रालये ॥ दिनानिदिवितावंतितिष्ठत्यर्कसमोनरः ॥ १७ ॥ अहन्यहनियत्पापंकुरुतेगणनायक ॥ गोचर्ममात्रंसंमार्ज्यहंति

तद्भास्करालये ॥ १८ ॥ यश्चानुलेपनंकुर्याद्भानोरायतनेनरः ॥ सोऽपिलोकंसमासाद्यहंसेनसहमोदते ॥ १९ ॥ मृदाधातुविकारै र्वावर्णकैर्गोमयेनवा ॥ उपलेपनकृद्याातिमत्पुरंयानमास्थितः ॥२०॥ उदकाभ्युक्षणंभानोर्यःकरोतितदागृहे ॥ सोऽपिगच्छतियत्रास्तेभगवा न्यादसांपतिः॥२१॥पुष्पप्रकरमत्यर्थंसुगंधंभास्करालये॥अनुलिप्तेनरोदत्त्वानदुर्गतिमवाप्नुयात् ॥२२॥विमानमतिशोभाढ्यंसर्वर्तुसुखभूषित म् ॥ समाप्नोतिनरोदत्त्वादीपकंभास्करालये ॥२३॥ यस्तुसंवत्सरंपूर्णंतिलपात्रप्रदोनरः॥ध्वजंचभास्करेदद्यात्समत्रफलंलभेत्॥२४॥विधू तोहंतिवातेनदातुरज्ञानतःकृतम् ॥पापंकर्तुर्गृहेभानोर्दिवारात्रौनराधिप ॥ २५ ॥ गीतवाद्यादिभिर्भानुंयउपास्तेतमोपहम्॥गंधर्वैर्नृत्यगीतैःस विमानस्थोनिषेव्यते ॥२६॥ जातिस्मरत्वंमेधांचतथैवोपरमेस्मृतिम्॥प्राप्नोतिगणशार्दूलकृत्वापुस्तकवाचनम्॥२७॥एवंखगेश्वरोभक्त्यायेन भानुरुपासितः॥सप्राप्नोतिगतिंश्लाघ्यांयांयामिच्छतिचेतसा॥२८॥देवत्वंमनुजैःकैश्चिद्गंधर्वत्वंतथापरैः॥ विद्याधरत्वमपरैःसंराध्येहदिवाकरम् ॥२९॥शक्रंक्रतुशतेनेशमाराध्यज्योतिषांपतिम्॥देवेंद्रत्वंगतस्तस्मान्नान्यःपूज्यतमःक्वचित् ॥३०॥ब्रह्मचारिगृहस्थानांवनस्थानांगणाधिप॥ नान्यःपूज्यस्तथास्त्रीणामृतेदेवंदिवाकरम् ॥३१॥ मध्येपरिव्राजकानांसहस्रांशुमहात्मनाम् ॥ मोक्षद्वारंविशंतीहतंरविंविजितात्मनाम्॥३२॥ एवंसर्वाश्रमाणांहिसहस्रांशुःपरायणम् ॥ सर्वेषांचैववर्णानांग्रहेशोवैगतिःपरा ॥३३॥ शृणुष्वगदतःकाम्यानुपवासांस्तथापरान् ॥शृणुदिंडेम हापुण्यफलकांसप्तमींपराम् ॥ ३४ ॥ आदित्याराधनार्यैनांसर्वपापहरांशिवाम्॥यामुपोष्यनरोभक्त्यामुच्यतेसर्वपातकैः ॥३५॥ तथालोकम वाप्नोतिसूर्यस्यामिततेजसः ॥ अथभाद्रपदेमासिशुक्लपक्षेसमागते॥३६॥सोपोष्याप्रथमंताताविधानंशृणुतत्रवै ॥ अयाचितंचतुर्थ्यांतुपंचम्या मेकभोजनम् ॥३७॥ उपवासपरःषष्ठ्यांजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ अर्चयित्वादिनकरंगंधधूपनिवेदनैः ॥३८॥ पुरतःस्थंडिलेरात्रौस्वपेद्देवस्य पुत्रक ॥ प्रध्यायन्मनसादेवंसर्वभूतार्तिनाशनम् ॥ ३९ ॥ सर्वदोषप्रशमनंसर्वपातकनाशनम् ॥ विबुद्धस्त्वथसप्तम्यांकुर्याद्ब्राह्मणभोज नम् ॥४०॥ पूजयित्वादिनकरंपुष्पधूपविलेपनैः ॥ नैवेद्यंतातदेवस्यफलानिकथयांतिहि ॥ ४१ ॥ खर्जूरनालिकेराभ्यांतथाचाम्रफलानितु॥

१ शक्रं क्रतुशतेनेह समाराध्य दिवस्पतिम्-इ०पा०। २ यस्मिन्-इ०पा०। ३ पुष्पधूपविलेपनैः-इ०पा०। ४ कथयाम्यहम्-इ०पा०।

मातुलिंगफलान्येवकथितानिमनीषिभिः ॥ ४२ ॥ एतैश्चभोजयेद्विप्रानात्मनाचप्रभक्षयेत् ॥ तथैषांचाप्यभावेनशृणुचान्यानिसुव्रत ॥४३॥ शालिगोधूमपिष्टानिकारयेद्गणनायक ॥ गुडगर्भकृतानीहघृतपाकेनपाचयेत् ॥ ४४ ॥ चातुर्यावकमिश्राणिआदित्यायनिवेदयेत् ॥ अग्निकार्यमथोकृत्वाब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ४५ ॥ इत्थंद्वादशवैमासान्कार्यंव्रतमनुत्तमम् ॥ मासिमासिफलाहारःफलदायीफलार्चनः ॥ ४६ ॥ वर्षांतेत्वथकुर्वीतशक्त्याब्राह्मणभोजनम् ॥ स्नानप्राशनयोश्चापिविधानंशृणुसुव्रत ॥ ४७ ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ तिलसर्षपयोःकल्कंश्वेतामृच्चापिसुव्रत ॥ ४८ ॥ दूर्वाकल्कंवृतंचापिगोशृंगक्षालितंजलम् ॥ जातिगुल्मविनिर्यासःप्रशस्तःस्नानकर्मणि ॥ ४९ ॥ प्राशनेचाप्यथैतानिसर्वपापहराणिवै ॥ आदौकृत्वाभाद्रपदंयथासंख्यंविदुर्बुधाः ॥५०॥ इत्थंवर्षांतमासाद्यभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ दिव्यान्भोगान्महादेवततस्तेभ्योनिवेदयेत् ॥ ५१ ॥ फलानितानि[1]हैमानियथाशक्त्यागणाधिप ॥ सवत्सामथवाधेनुंभूमिंसस्यान्वितामथ ॥ ५२ ॥ प्रासादमथवाभौमंसर्वधान्यसमन्वितम् ॥ दद्याच्छु[2]क्लानिवस्त्राणिताम्रपात्रंसविद्रुमम् ॥ ५३ ॥ शक्तियुक्तस्यचैतानिदरिद्रस्यतुमेशृणु ॥ फलानिपिष्टकान्येषांतिलचूर्णान्वितानितु ॥५४॥ भोजयित्वाद्विजान्दद्या[3]द्राजतानिफलानितु॥धातुरक्तंवस्त्रयुग्ममाचार्यायनिवेदयेत् ॥५५॥ सहिरण्यंमहादेवपंचरत्नसमन्वितम् ॥ इत्थंसमाप्यतेतातपारणंवार्षिकांतिकम् ॥ ५६ ॥ इत्येषावैपुण्यतमासप्तमीदुरितापहा ॥ यामुपोष्यनराःसर्वेयांतिसूर्यसलोकताम् ॥ ५७ ॥ पू[5]ज्यमानःसदादेवैर्गंधर्वाप्सरसांगणैः ॥ अनयामानवोनित्यंपूजयेद्भास्करंसदा ॥ ५८ ॥ दारिद्र्यदुःखदुरितैर्मुक्तोयातिदिवाकरम् ॥ ब्राह्मणोमोक्षमायातिक्षत्रियश्चेंद्रतांव्रजेत् ॥ ५९ ॥ वैश्योधनदसालोक्यंशूद्रोविप्रत्वमाप्नुयात् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंदुर्भगासुभगाभवेत् ॥ ६० ॥ यामुपोष्यचनारीमांसप्तमींलोकपूजिताम् ॥ विधवावासतीभक्त्याअनयापूजयेद्रविम् ॥६१॥ नान्यजन्मनिवैधव्यंनारीप्राप्नोतिमानद ॥ चिंतामणिसमाह्येषाविज्ञेयाफलसप्तमी ॥ ६२ ॥ पठतांशृण्वतांदिंडेसर्वकामप्रदास्मृता ॥ ६३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिब्रह्मदिंडिसंवादेसप्तमीफलवर्णनंनामचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अतःपरं

१ तानि–इ०पा० २ भक्त्याच इ०,रक्तानि–इ०चपा० । ३ च निर्मलम्–इ०पा० । ४ राजा तानि–इ०पा० ।५ पूज्योमान्यःसदादेवैर्गन्धर्वोरगराक्षसैः–इ० पा०।

प्रवक्ष्यामिरहस्यांनामसप्तमीम् ॥ सप्तमीकृतमात्रेयंनरांस्तारयतेभवात् ॥ १ ॥ सप्तापरान्सप्तपूर्वान्पितॄंश्चापिनसंशयः ॥ रोगांश्छिनात्ति दुश्छेद्यान्दुर्जयाञ्जयतेह्यरीन् ॥ २ ॥ अर्थान्प्राप्नोतिदुष्प्रापान्यःकुर्यान्नामसप्तमीम् ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ ३ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धर्मार्थीधर्ममाप्नुयात् ॥ समयान्पालयन्सर्वान्कुर्याच्चेमांविचक्षणः ॥ ४ ॥ समयाञ्छृणुभूतेशश्रेयसेगदतोमम ॥ आदित्यभक्तःपुरुषःसप्तम्यांगणनायक ॥ ५ ॥ मैत्रींसर्वत्रवैकुर्याद्भास्करंवापिचिंतयेत् ॥ सप्तम्यांनस्पृशेत्तैलंनीलंवस्त्रंनधारयेत् ॥ ६ ॥ नचाप्यामलकैःस्नानंनकुर्यात्कलहंक्वचित् ॥ दिंडिरुवाच ॥ किमर्थंनस्पृशेत्तैलंसप्तम्यांपद्मसंभव ॥ ७ ॥ कश्चदोषोभवेद्देवनीलवस्त्रस्यधारणात् ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुदिंडेमहाबाहोनीलवस्त्रस्यधारणे ॥ ८ ॥ दूषणंगणशार्दूलगदतोममकृत्स्नशः ॥ पालनंविक्रयंचैव सद्वृत्तिमुपजीवनम् ॥ ९ ॥ पतितस्तुभवेद्विप्रस्त्रिभिःकृच्छ्रैर्विशुध्यति ॥ नीलीरक्तेनवस्त्रेणयत्कर्मकुरुतेद्विजः ॥ १० ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायःपितृतर्पणम् ॥ वृथातस्यमहायज्ञानीलसूत्रस्यधारणात्[1] ॥ ११ ॥ नीलीरक्तंयदावस्त्रंविप्रस्त्वंगेषुधारयेत् ॥ अहोरात्रोषितोभूत्वापंचगव्येनशुद्ध्यति[2] ॥ १२ ॥ रोमकूपेयदागच्छेद्रक्तंनीलस्यकस्यचित् ॥ पतितस्तुभवेद्विप्रस्त्रिभिःकृच्छ्रैर्विशुद्ध्यति ॥ १३ ॥ नीलीमध्यंयदागच्छेत्प्रमादाद्ब्राह्मणःक्वचित् ॥ अहोरात्रोषितोभूत्वापंचगव्येनशुद्ध्यति ॥ १४ ॥ नीलीदारुयदाभिंद्याद्ब्राह्मणानांशरीरके ॥ शोणितंदृश्यतेयत्रद्विजश्चांद्रायणंचरेत् ॥ १५ ॥ कुर्यादज्ञानतोयस्तुनीलेवादंतधावनम् ॥ कृत्वाकृच्छ्रद्वयंदिंडेविशुद्धःस्यान्नसंशयः ॥ १६ ॥ वापयेद्यत्रनीलींतुभवेत्तत्राशुचिर्मही ॥ प्रमाणद्वादशाब्दानिततऊर्ध्वंशुचिर्भवेत्[3] ॥ १७ ॥ सप्तम्यांस्पृशतस्तैलमिष्टाभार्याविनश्यति ॥ इत्येवनीलीतैलस्यदोषस्तेकथितोमया ॥ १८ ॥ नचैवखादेन्मांसानिमद्यानिनापिबेद्बुधः ॥ नद्रोहंकस्यचित्कुर्यान्नपारुष्यंसमाचरेत् ॥ १९ ॥ नावभाषेतचांडालंनैवचस्त्रींरजस्वलाम् ॥ नवापिसंस्पृशेद्दीनंमृतकंनावलोकयेत् ॥ २० ॥ नास्फोटयेन्नातिहसेद्गायेच्चापिनगीतकम् ॥ ननृत्येदतिरागेणनचवाद्यानिवादयेत् ॥ २१ ॥ नशयीतस्त्रियासार्धंनसेवेतदुरोदनम् ॥ नरोदेदश्रुपातेननचवाच्यंच

१ वस्त्रस्य-इ० पा० । २ त्रिरात्रोपोषितः-इ० पा० । ३ विशुध्यति-इ० पा० ।

शौकिकम् ॥२२॥ आक्रुश्यान्नशिरोयूकानवृथावादमाचरेत् ॥ परस्यानिष्टकथनमतिशोकंचवर्जयेत् ॥२३॥ नकिंचित्ताडयेज्जंतुंनकुर्यादति भोजनम्॥नचैवहिदिवास्वप्नंदंभंशाठ्यंचवर्जयेत्॥२४॥रथ्यायामटनंवापियत्नतःपरिवर्जयेत्॥अथापरोविधिश्चात्रश्रूयतांत्रिपुरांतक॥२५॥ चैत्रात्प्रभृतिकर्तव्यासर्वदानामसप्तमी ॥ धातेतिचैत्रमासेतुपूजनीयोदिवाकरः ॥ २६ ॥ अर्यमेतिचवैशाखेज्येष्ठेमित्रःप्रकीर्तितः ॥ आषाढेव रुणोज्ञेयइंद्रोनभसिकथ्यते ॥ २७ ॥ विवस्वांश्चनभस्येऽथपर्जन्योश्वयुजिस्मृतः ॥ पूषाकार्तिकमासेतुमार्गशीर्षेंषुरुच्यते ॥२८ ॥ भगःपौषे भवेत्पूज्यस्त्वष्टामाघेतुशस्यते ॥ विष्णुश्चफाल्गुनेमासिपूज्योवंद्यश्चभास्करः ॥ २९ ॥ सप्तम्यांचैवसप्तम्यांभोजयेद्भोजकान्बुधः ॥ सघृतं भोजनंदेयंभोजयित्वाविधानतः ॥ ३० ॥ भोजकायैवविप्रायदक्षिणास्वर्णमाषकम् ॥ सघृतंभोजनंदेयंरक्तवस्त्राणिचैवहि ॥ ३१ ॥ अभा वेभोजकानांतुदक्षिणीयाद्विजोत्तमाः ॥ तथैवभोजनीयाश्चश्रद्धयापरयाविभो ॥ ३२ ॥ विशेषतोवाचकश्चब्राह्मणःकल्पवित्सदा ॥ इत्येषाक थितातुभ्यंसप्तमीगणनायक ॥ ३३ ॥ श्रुतासतीपापहरासूर्यलोकप्रदायिनी ॥३४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्रह्मादिंडिसंवादेब्राह्मेपर्वणिस प्तमीकल्पेआदित्यमाहात्म्येनामसप्तमीवर्णननामपंचषष्टितमोध्यायः ॥ ६५ ॥ छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्ब्रह्माजगामा दर्शनंविभोः ॥ सूर्यमाराधयादिंडीसूर्यस्यानुचरोऽभवत् ॥ १ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ भूयःकथयविप्रेंद्रमाहात्म्यंभास्करस्यमे ॥ शृण्व तोनास्तिमेतृप्तिरमृतस्येवसुव्रत ॥ २ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ शृणुष्वावहितोराजन्संवादंद्विजशंखयोः ॥ यंश्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेमानवोनृप ॥ ३ ॥ आसीनमाश्रमेशंखंद्विजोद्रष्टुंजगामह ॥ फलभारानतच्छायेवृक्षवृंदसमाकुले ॥ ४ ॥ परस्परमृगशृंगकंडूयितमृगावृते ॥ बर्हिर्वनांब रानीततीर्थकंदोपभोगिनि ॥ ५ ॥ प्रभूतकुसुमामोदषट्पदोद्गीतशालिनि ॥ सिद्धदेवर्षिगंधर्वतीर्थसेवितवारिणि ॥ ६ ॥ मुंडैश्चजटिलैश्चैवता पसैरुपशोभिते ॥ आश्रमेतंमुनिश्रेष्ठंशंखाह्वंसुखमास्थितम् ॥ ७ ॥ स्तोत्रैःस्तोतुंसहस्रांशुंतद्भक्तंतत्परायणम् ॥ ततःसंहत्यसहसातंभोजक कुमारकाः ॥ ८ ॥ विनीताउपसंगम्ययथावदभिवाद्यच ॥ आसनेषूपविष्टास्तउपविष्टमथाब्रुवन् ॥ ९ ॥ भगवन्त्सर्ववेदेषुच्छिधिनःसंश

१ प्रयतश्च–इ० पा० । २ ततः–इ०पा० । ३ अलाभे–इ०पा० । ४ विभो–इ०पा० । ५ सूर्यमाहात्म्यतोदिण्डिः–इ०पा० । ६ नात्र संशयः–इ०पा० । ७ तंत्रेषु–इ०पा० ।

योमहान् ॥ विनयेनोपपन्नानांकुमाराणांततोमुनिः ॥ १० ॥ अनादींश्चतुरोवेदानुवाचप्रीतमानसः ॥ तेषांतुपठतामेवआश्रमंतुयदृच्छया ॥ ११ ॥ मुनिश्रेष्ठोऽथतंदेशमाजगामद्विजोनृप ॥ यथावदर्चितस्तेनशंखेनामिततेजसा ॥ १२ ॥ वंदितश्चकुमारैस्तैरभवत्प्रीतमानसः ॥ अथैतानब्रवीच्छंखस्तान्भोजककुमारकान् ॥ १३ ॥ शिष्टागमादनध्यायःसचजातोविरम्यताम् ॥ यथाज्ञापयसीत्याहुःकुमारास्तेऋषिंततः ॥ १४ ॥ पप्रच्छसिद्धिदश्चैतान्केह्येतेकिंपठंतिच ॥ शंखोवाचमहाराजकुमाराभोजकात्मजाः ॥ १५ ॥ ससूत्रकल्पाश्चतुरोविप्रवेदानधीयते ॥ तथैवसप्तमीकल्पेपरिचर्यांचभास्वतः ॥ १६ ॥ अग्निकार्यंविधानंचप्रतिष्ठाकल्पमादितः ॥ अध्यंगलक्षणंब्रह्मन्नथयात्राविधिंतथा ॥ १७ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ कथंक्रियेतसप्तम्यांकश्चार्चनविधिक्रमः ॥ गंधपुष्पप्रदीपानां किंफलंरविमंदिरे ॥ १८ ॥ केनतुष्यतिदानेनव्रतेननियमेनच ॥ धूपपुष्पोपहारादिकिंचदेयंविवस्वते ॥ १९ ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंतन्मे ब्रूहितपोधन ॥ विशेषतस्तुमाहात्म्यंभास्करस्यब्रवीहिमे ॥ २० ॥ शंखउवाच ॥ इममर्थंवसिष्ठेनपृष्टःसांबोयथापुरा ॥ सचोवाचवसिष्ठायतदहंकथयामिते ॥ २१ ॥ अत्राश्रमेपुण्यतमेतीर्थानामुत्तमेप्रभुः ॥ ववंदेनियतात्मानंवसिष्ठंमुनिसत्तमम् ॥ २२ ॥ विनयेनोपसंगम्यववंदे चरणौमुनेः॥कृतप्रणामंसांबंतुभक्तिप्रह्वीकृताननम्॥२३॥विलोक्यपरमप्रीतोमुनिःपप्रच्छतंतदा॥सर्वतःस्फुटितंगात्रंकुष्ठेनमहतातव ॥२४॥ घोररूपेणतीव्रेणकथंतद्विगतंतव ॥ कथंचलक्ष्मीरधिकारूपंचातिमनोहरम् ॥ २५ ॥ तेजस्वितातिमहतीतथैवसुकुमारता ॥ २६ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ स्तुतोनामसहस्रेणलोकनाथोदिवाकरः ॥ दर्शनंचगतःसाक्षाद्दत्तवांश्चवरान्मम ॥ २७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथमाराधितःसूर्यस्त्वयायादवनंदन ॥ कैश्चव्रततपोदानैर्दर्शनंभगवान्गतः ॥ २८ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोब्रह्मन्सर्वमेवमयायथा ॥ तोषितोभगवान्सूर्योविधिनायेनसुव्रत ॥२९ ॥ मोहान्मयोपहसितोदुर्वासाःकोपनोमुनिः ॥ ततोऽहंतस्यशापेनमहत्कुष्ठमवाप्तवान् ॥३०॥ ततोहंपितरंगत्वाकुष्ठरोगाभिपीडितः ॥ लज्जमानोऽतिगर्वेणइदंवाक्यमथाब्रवम् ॥ ३१ ॥ तातसीदतिमेगात्रंस्वरश्चपरिहीयते ॥ घोररूपो

१ अभ्यंगलक्षणम्-इ०पा० । २ अथाचष्टे-इ०पा० । ३ वाक्यं च-इ०पा० । ४ वद-इ०पा० । ५ तव सांब समागमत्-इ०पा० । ६ महानुभावो हि हरेर्दुवासाः कोपितो मुनिः-इ०पा० ।

महाव्याधिर्वपुरेषजिघांसति ॥ ३२ ॥ अशेषव्याधिराज्ञाहंपीडितःक्रूरकर्मणा ॥ वैद्यैरोषधिभिश्चैवनशांतिर्ममविद्यते ॥ ३३ ॥ सोऽहंत्वया ह्यनुज्ञातस्त्यक्तुमिच्छामिजीवितम् ॥ यदिवाहमनुग्राह्यस्ततोऽनुज्ञातुमर्हसि ॥ ३४ ॥ इत्युक्तवाक्यःसपितापुत्रशोकाभिपीडितः ॥ पिताक्षणंततोध्यात्वामामेवंवाक्यमुक्तवान् ॥ ३५ ॥ धैर्यमाश्रियतांपुत्रमाशोकेचमनःकृथाः ॥ हंतिशोकादितंव्याधिःशुष्कंतृणमिवानलः ॥ ३६ ॥ देवताराधनपरोभवपुत्रकमाशुचः ॥ इत्युक्तेचमयाप्रोक्तोदेवमाराधयामिकम् ॥ ३७ ॥ कमाराध्यविमुच्येऽहंतांतरोगैःसमंततः ॥ इत्येवमुक्तोभगवान्मामुवाचपितामम ॥ ३८ ॥ इममर्थंपुरापृष्टःपद्मयोनिःसनातनः ॥ याज्ञवल्क्येनऋषिणायोगीशेनमहात्मना ॥ ३९ ॥ यदुवाचमहातेजास्तस्मैसयदुनंदन ॥ तच्छृणुष्वशुचिर्भूत्वाआत्मनःश्रेयसेसुत ॥ ४० ॥ सुरज्येष्ठंसुखासीनंपद्मयोनिंप्रजापतिम् ॥ याज्ञवल्क्योमहातेजाःपर्यपृच्छात्पितामहम् ॥ ४१ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिकिंचिदात्ममनोगतम् ॥ समाराध्यविभोदेवंनरोमुच्येतवैभवात् ॥ ४२ ॥ गृहस्थोब्रह्मचारीवावानप्रस्थोऽथभिक्षुकः ॥ यइच्छेन्मोक्षमास्थातुंदेवतांकांयजेतसः ॥ ४३ ॥ कुतोह्यस्यध्रुवःस्वर्गःकुतोनैःश्रेयसंसुखम् ॥ स्वर्गतश्चैवकिंकुर्याद्येननच्यवतेपुनः ॥ ४४ ॥ देवतानांतुकोदेवःपितॄणांचैवकःपिता ॥ तस्मात्परतरंयच्चतन्मेब्रूहिपितामह ॥ ४५ ॥ केनसृष्टमिदंविश्वंब्रह्मन्स्थावरजंगमम् ॥ प्रलयेचकमभ्येतितन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ४६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोऽस्मिभवतातुष्टश्चास्मिमहामते ॥ प्रणम्यशिरसादेवंपुण्योत्तरमनुत्तमम् ॥ ४७ ॥ कथयिष्येद्विजश्रेष्ठशृणुष्वैकमनाधुना ॥ आत्मनःश्रेयसेविप्रशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ ४८ ॥ उद्यन्नयएषकुरुतेजगद्वितिमिरंकरैः ॥ नातःपरतरोदेवःकिमन्यत्कथयामिते ॥ ४९ ॥ अनादिनिधनोह्येषपुरुषःशाश्वतोऽव्ययः ॥ दीपयत्येवत्रीँल्लोकान्वैराश्मिभिरुल्बणैः ॥ ५० ॥ सर्वदेवात्मकोह्येषतपसांचांशुतापनः ॥ सर्वस्यजगतोनाथःकर्मसाक्षीशुभाशुभे ॥ ५१ ॥ संक्षयत्येषभूतानितथाविसृजतेपुनः ॥ एषभातितपत्येषवर्धतेचगभस्तिभिः ॥ ५२ ॥ एषधाताविधाताचपूषाप्रकृतिभावनः ॥ नह्येषक्षयमायातिनित्यमक्षयमंडलः ॥ ५३ ॥ पितॄणांहिपिताह्येषदेवतानांचदेवता ॥ ध्रुवंस्थानंस्मृतंह्येषआधारोजगतस्तथा ॥ ५४ ॥ सर्व

---

१ स्थैर्यवमास्थयिताम्–इ०पा० । २ ततः–इ०पा० व्याप्त–इत्यर्थः । ३ पूषापूताविभावनः–इ०पा० । ४ एव–इ०पा० ।

कालेजगत्कृत्स्नमादित्यात्संप्रसूयते ॥ प्रलयेचतमभ्येतिआदित्यंदीप्ततेजसम् ॥ ५५ ॥ योगिनश्चात्रसंलीनास्त्यक्त्वागृहकलेवरम् ॥ वायुभूताविशंत्यस्मिंतेजोराशौदिवाकरे ॥ ५६ ॥ तस्यरश्मिसहस्राणिशाखाइवविहंगमाः ॥ वसंत्याश्रित्यमुनयःसंसिद्धादैवतैःसह ॥ ५७॥ जनकादयोगृहस्थास्तुराजानोयोगधर्मिणः ॥ वालखिल्यादयश्चैवमुनयोब्रह्मचारिणः ॥५८॥ व्यासादयोवनस्थाश्चभिक्षुःपंचशिखस्तथा ॥ सर्वेतेयोगमास्थायप्रविष्टाःसूर्यमंडलम् ॥५९॥ शुकोव्यासात्मजःश्रीमान्योगधर्ममवाप्यतु॥आदित्यकिरणान्पीत्वानपुनर्भवमाप्तवान्॥६०॥ शब्दमात्राःश्रुतिसुखाब्रह्माविष्णुशिवादयः ॥ प्रत्यक्षोऽयंस्मृतोदेवःसूर्यस्तिमिरनाशनः ॥६१॥ तस्मादन्यत्रतेभक्तिर्नकार्याशुभमिच्छता ॥ दृष्टेनसाध्यतेयस्मादृदृष्टंनित्यमेवहि ॥ ६२ ॥ त्वयातःसततंविप्रअर्चनीयोदिवाकरः॥ याज्ञवल्क्यउवाच॥ अहोयएषकथितोभवताभास्करोमम ॥ ६३ ॥ देवतासर्वदेवानांनैतन्मिथ्याप्रजायते ॥ तस्यदेवस्यमाहात्म्यंश्रुतंसुबहुशोमया ॥ ६४ ॥ देवर्षिसिद्धमनुजैःस्तुतस्येहमहात्मनः ॥ कैःस्तौतिदेवतमजंयस्यैतत्सचराचरम् ॥ ६५ ॥ अक्षयस्याप्रमेयस्यकिरणोद्गमनाद्भवेत् ॥ दक्षिणात्किरणाद्यस्यसंभूतोभगवान्हरिः ॥ ६६ ॥ वामाद्भवांस्तथाजातःकिरणात्किलकंजज ॥ ललाटाद्यस्यरुद्रस्तुकातुल्यातेनदेवता ॥ ६७॥ तस्यदेवस्यकःशक्तःप्रवक्तुंगुणविस्तरम् ॥ सोऽहमिच्छामिदेवस्यतस्यसर्वात्मनःप्रभोः ॥ ६८ ॥ श्रोतुमाराधनंयेननिस्तरेयंभवार्णवम् ॥ केनोपायेनमंत्रैर्वारहस्यैःपरिचर्यया ॥ ६९ ॥ दानैर्व्रतोपवासैर्वाहोमैर्जप्यैरथापिवा ॥ आराधितःसमस्तानांक्लेशानांहानिदोरविः ॥ ७० ॥ शक्यःसमाराधयितुंकथंशंसप्रजापते ॥ धर्मार्थकामसंप्राप्तौपुरुषाणांविचेष्टताम् ॥ ७१ ॥ जन्मन्यवितथासैकाक्रियायार्कसमाश्रिता॥ दुर्गसंसारकांतारमपारमभिधावताम् ॥ ७२ ॥ एकःसूर्यनमस्कारोमुक्तिमार्गस्यदेशकः ॥ सोऽहमिच्छामितंदेवंसप्तलोकपरायणम् ॥ ७३॥ कालायनमशेषस्य[3] जगतोह्यव्यवस्थितम् ॥ आराधयितुंगोपालंग्रहेशममितौजसम्[4] ॥ ७४ ॥ शंकरंजगतोदीपंस्मृतमात्राघनाशनम् ॥ तमनाद्यंसुरश्रेष्ठंप्रसादयितुमिच्छतः ॥ ७५ ॥ उपदेशप्रदानेनप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाभक्तिसुद्दृढतोरवौ ॥ ७६ ॥ जगामपरितोषंसपद्मयोनिर्म

१ सवित्रे–इ०पा० । २ विचेष्टितम्–इ०पा० । ३ कालालयमतिश्रेष्ठम्–इ०पा० । ४ आश्रयंतं महौजसम्–इ०पा० ।

हातपाः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यत्पृच्छसिद्विजश्रेष्ठसूर्यस्याराधनंप्रति ॥ ७७ ॥ व्रतोपवासजप्यादितादिहैकमनाःशृणु ॥ अनादियत्परंब्रह्मसर्वेहे यविवर्जितम् ॥ ७८ ॥ व्याप्ययत्सर्वभूतेषुस्थितंसदसतःपरम् ॥प्रधानपुंसोरनयोर्यतःक्षोभःप्रवर्तते ॥७९॥ नित्ययोर्व्यापिनोश्चैवजगदादौम हात्मनोः ॥ तत्क्षोभकत्वाद्ब्रह्मांडसृष्टेहेतुर्निरंजनः ॥८०॥ अहेतुरपिसर्वात्माजायतेपरमेश्वरः ॥ प्रधानपुरुषत्वंचतथैवेश्वरलीलया ॥ ८१॥ समुपैतिततश्चैवंब्रह्मत्वंछंदतःप्रभुः ॥ ततःस्थितौपालयिताविष्णुत्वंजगतःक्षये ॥८२॥ रुद्रत्वंचजगन्नाथःस्वेच्छयाकुरुतेरविः ॥ तमेकमक्षरं धामसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ८३ ॥ भेदाभेदस्वरूपंतंप्रणिपत्यदिवाकरम् ॥ वर्णयिष्ये[1]ऽखिलंविप्रतस्यैवाराधनंरवेः ॥ ८४ ॥ गुह्यंचापि तथातस्यभास्करस्यशृणुष्ववै ॥ तुष्टेनहिपुरामह्यंकथितंभास्करेणतु ॥ ८५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणियाज्ञवल्क्यब्रह्मसंवादे आदित्यमाहात्म्येषट्षष्टितमोध्यायः॥६६॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच॥प्रभातेसंस्तुतोदेवोमूर्तिहेतोर्मयापुरा॥यजंतंचापरंदेवंभक्तिनम्रंमहामतिः॥१॥ प्रत्यक्षत्वमथोगत्वारहस्यंप्रोक्तवान्मम ॥ अहंचकृतवान्प्रश्नंदृष्ट्वाप्रत्यक्षतोरविम् ॥ २ ॥ वेदेषु[2]चपुराणेषुसांगोपांगेषुगीयते ॥ त्वमजःशाश्व तोधातामहा[3]भूतमनुत्तमम् ॥ ३ ॥ प्रतिष्ठितंभूतभव्यंत्वयिसर्वमिदंजगत् ॥ चत्वारोह्याश्रमादेवसर्वेगार्हस्थ्यमूलकाः ॥ ४ ॥ यजंतेत्वामह रहर्नाना[4]मूर्तिसमाश्रिताः ॥ पितामाताहिसर्वस्यदैवतंत्वंहिशाश्वतम् ॥ ५ ॥ यजसे[5]चैवकंदेवमेवंचापिनाविद्महे ॥ कथ्यतांममदेवेशपरंकौ तूहलंहिमे ॥ ६ ॥ इत्थंमयोक्तोभगवानिदंवचनमब्रवीत् ॥ अवाच्यमेतद्वक्तव्यमात्मगुह्यंसनातनम् ॥ ७ ॥ तवभक्तिमतोब्रह्मन्वक्ष्यामी हयथातथम् ॥ यतःसूक्ष्ममविज्ञेयमव्यक्तमचलंध्रुवम् ॥ ८ ॥ इंद्रियैरिंद्रियार्थैश्चसर्वभूतैश्चवर्जितम् ॥ सह्यंतरात्माभूतानांक्षेत्रज्ञश्चेतिक थ्यते ॥ ९ ॥ त्रिगुणव्यतिरिक्तोऽसौपुरुषश्चेतिकथ्यते ॥ हिरण्यगर्भोभगवान्सैवंबुद्धिरितिस्मृतः ॥ १० ॥ महानितिचयोगेषुप्रधानश्चे तिकथ्यते ॥ सांख्ये[6]चपठ्यतेशास्त्रेनामभिर्बहुभिःसदा ॥ ११ ॥ विश्वगोविश्वभूतश्चविश्वात्माविश्व[7]संभवः ॥ धृतंचैवात्मकंयेनइदंत्रैलोक्यमा

---

१ वर्तयिष्ये–इ०पा० । २ इतिहासपुराणेषु–इ०पा० । ३ महारूपम्–इ०पा० । ४ नानावृत्तीरुपाश्रिताः–इ०पा० । ५ स च–इ०पा० । ६ स वेदे पठ्यते शास्त्रे मुनिभिर्बहुभिःसदा–इ०पा० । ७ विश्वभावनः–इ०पा० ।

पंचाभिर्विपुलंधान्यंषड्भिरायुर्बलंयशः ॥ सप्तमंडलकारीस्यान्मंडलाधिपतिर्नरः ॥ २४ ॥ आयुर्धनसुतैर्युक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥
घृतप्रदीपदानेनचक्षुष्मा[1]ञ्जायतेनरः ॥ २५ ॥ कटुतैलप्रदानेनसशत्रूञ्जयतेनरः ॥ तिलतैलप्रदानेनसूर्यलोकेमहीयते ॥ २६ ॥
[2]मधूकतैलदानेनसौभाग्यंपरमंव्रजेत् ॥ संपूज्यविधिवद्देवंपुष्पधूपादिभिर्बुधः ॥ २७ ॥ यथाशक्त्याततःपश्चान्नैवेद्यंभक्तितोन्यसेत् ॥
पुष्पाणांप्रवराजातीधूपानांविजयंपरम् ॥ २८ ॥ गंधानांकुंकुमंश्रेष्ठंलेपानांरक्तचंदनम् ॥ दीपदानेघृतंश्रेष्ठंनैवेद्यंमोदकंपरम् ॥ २९ ॥ एतै
स्तुष्यतिदेवेशःसान्निध्यंचाधिगच्छति ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्कृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ ३० ॥ प्रणम्यशिरसादेवंदेवदेवंदिवाकरम् ॥ सुखा
सीनस्ततःपश्येद्देवेरभिमुखेस्थितः ॥ ३१ ॥ एकंसिद्धार्थकंकृत्वाहस्तेपानीयसंयुतम् ॥ कामंयथेष्टंहृदयेकृत्वातंवांछितंनरः ॥ ३२ ॥
पिबेत्सतोयंतंविप्रअस्पृष्टंदशनैःसकृत् ॥ द्वितीयायांतुसप्तम्यांद्वौगृहीत्वातुसुव्रत ॥ ३३ ॥ तृतीयायांतुसप्तम्यांगृहीतव्यास्त्रयोऽपिच ॥
चतुर्थ्यांचतुरोज्ञेयाःपंचम्यांपंचएवहि ॥ ३४ ॥ षट्पिबेच्चापिषष्ठ्यांतुइतीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ सप्तम्यांसप्तमायांतुसप्तचैवपिबेन्नरः ॥ ३५ ॥
आदौप्रभृतिविज्ञेयोमंत्रोऽयमभिमंत्रणे ॥ सिद्धार्थकस्त्वंहिलोकेसर्वत्रश्रूयसेयथा ॥ ३६ ॥ तथामामपिसिद्धार्थमर्थतःकुरुतांरविः ॥ ततो
हविरुपस्पृश्यजपंकुर्याद्यथेप्सितम् ॥ ३७ ॥ हुताशनंचजुहुयाद्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ एवमेवपराःकार्याःसप्तम्यःसप्तसर्वदा ॥ ३८ ॥
दकात्प्रभृतिकार्यासासर्वदोदकसप्तमी ॥ एकतोयेनसहितंद्वौचापिघृतसंयुतौ ॥ ३९ ॥ त्रीणिवैमधुनासार्धंदध्नाचापिचतुर्थकम् ॥ युक्तानपयसापं
चषट्चगोमयसंयुताः ॥ ४० ॥ पंचगव्येनवैसप्तपिबेत्सिद्धार्थकान्द्विज ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्सर्षपसप्तमीम् ॥ ४१ ॥ बहुपु
त्रोबहुधनःसिद्धार्थश्चापिसर्वदा ॥ इहलोकेनरोविप्रप्रेत्ययातिविभावसुम् ॥४२॥ तस्मात्संपूजयेद्देवंविधिनानेनभास्करम् ॥ ४३ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसिद्धार्थसप्तमीव्रतवर्णनंनामाष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सप्तम्यामुषितोविप्रःस्वप्न
दर्शनमुच्यते ॥ स्वप्नेदृष्टेचसप्तम्यांपुरुषोनियतव्रतः ॥ १ ॥ समाप्यविधिवत्सर्वंजपहोमादिकंक्रमात् ॥ पूजयित्वादिनेशंतुयथाविभ

१ चायुष्मान्–इ०पा० । २ मधूकतैलदीपेन भोगभाग्यपरं सुखम्–इ०पा० ।

वमात्मनः ॥ २ ॥ ततःशयीतशयनेदेवदेवंविचिंतयन् ॥ संप्रसुप्तोयदापश्येदुदयंतंदिवाकरम् ॥ ३ ॥ शक्रध्वजंतथाचंद्रंतस्यसर्वाः
समृद्धयः ॥ दृश्यंजनंतथाशक्तिंस्रग्विगोवेणुनिस्वनाः ॥ ४ ॥ श्वेताब्जचामरादर्शकनकासिसुतोद्भवम् ॥ रुधिरस्यप्लुतिंसेकंपानंचैश्वर्य
कारकम् ॥ ५ ॥ श्वेतायाः पंचपूतायादर्शनंवृद्धिकारकम् ॥ प्रजापतेर्घृताक्तस्यदर्शनंपुत्रदंस्मृतम् ॥ ६ ॥ शस्तवृक्षाभिरोह
श्वक्षिप्रमैश्वर्यकारकः ॥ दोहनंमाहिषीसिंहीगोधेनूनांस्वकेमुखे ॥ ७ ॥ धनुषांचशराणांचनाभौचद्रुतनिर्गतिः ॥ अभिहन्यात्स्वयंखादेत्सिंहा
न्गाभुजगांस्तथा ॥ ८ ॥ स्वांगशीर्षेहुतवहेतस्यश्रीरग्रतःस्थिता ॥ राजतेहैमनेपात्रेयोभुंक्तेपायसंद्विजः ॥ ९ ॥ पद्मपत्रेयथाविप्रतस्यजं
तोर्बलंभवेत् ॥ द्यूतेवादेथवायुद्धेविजयोहिसुखावहः ॥ १० ॥ अग्नेस्तुग्रसनंविप्रआग्नेयंवृद्धिकारकम् ॥ गात्रस्यज्वलनंविप्राशिरोवेधश्चभूतये
॥ ११ ॥माल्यांबराणांशुक्लानांशस्तानांशुक्लपक्षिणाम् ॥ सदालाभंप्रशंसंतितथाविष्ठानुलेपनम् ॥ १२ ॥ स्वांगस्यकृंतनेक्षेपेरथयानेप्रजागमः
॥ नानाशिरोबाहुताचहस्तानांकुरुतेश्रियम् ॥ १३ ॥ अगम्यागमनंचैवशोकमध्ययनंतथा ॥ देवद्विजजनाचार्यगुरुवृद्धतपस्विनः ॥ १४ ॥
यद्यद्वदंतितत्सर्वंसत्यमेवहिनिर्दिशेत् ॥ प्रशस्तदर्शनंचैवअभिषेकोनृपाश्रियाः ॥ १५ ॥ स्याद्राज्यंशिरश्छेदेनबहुधास्फुटितेनतु ॥ रु
दितंहर्षसंप्राप्त्यैराज्यंनिगडबंधने ॥ १६ ॥ तुरगंवृषभंपद्मंराजानंश्वेतकुंजरम् ॥ महदैश्वर्यमाप्नोतियोभीकश्चाधिरोहति ॥ १७ ॥ ग्रस
मानोग्रहांस्तारामहींचपरिवर्तयन् ॥ उन्मूलयन्पर्वतांश्चराज्यलाभमवाप्नुयात् ॥ १८ ॥ देहान्निष्क्रांतिरंत्राणांतैर्वावृक्षस्यवेष्टनम् ॥
पातःसमुद्रसरितामैश्वर्याणिसुखानिच ॥ १९ ॥ उदधिंसरितंवापितीर्त्वापारंप्रयातिच ॥ अद्रिंलंघयतश्चापिभवंत्यर्थजयायुषः ॥ २० ॥
उज्ज्वलास्त्रीविशेदंकमाशीर्वादपराःस्त्रियः ॥ भवत्यर्थागमःशीघ्रंकृमिभिर्यदिभक्ष्यते ॥ २१ ॥ स्वप्नेस्वप्नइतिज्ञातंदृष्टप्रकथनंतथा ॥
मंगलानांचसर्वेषांशुभंदर्शनमेवच ॥ २२ ॥ संयोगश्चैवमंगल्यैरारोग्यधनकारकः ॥ ऐश्वर्यराज्यलाभाययस्मिन्स्वप्नेउदाहृतम् ॥ २३ ॥
तैर्दृष्टैरोगिणोरोगान्मुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ नस्वप्नंशोभनंदृष्ट्वास्वपेत्प्रातश्चकीर्तयेत् ॥ २४ ॥ राजभोजकविप्रेभ्यःशुचिभ्यश्चशुचिर्नरः ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेस्वप्नदर्शनवर्णनंनामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥६९॥छ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ ततोमध्याह्नसमये

---

१ शक्तम्-इ०पा० । २ आशु सीमागतश्चैव-इ०पा० । ३ ततश्चंद्रोपमो भवेत्-इ०पा० । ४ सुरावारणशल्यानां वस्त्राणां युक्तपक्षिणाम्-इ०पा० ।

स्नातःप्रयतमानसः ॥ तथैवदेवान्विधिवत्पूजयित्वायथासुखम् ॥ १ ॥ सम्यक्कृतजपोमौनीनिरोहुतहुताशनः ॥ निष्क्रम्यदेवायतनाद्भोजकान्भोजयेत्ततः ॥ २ ॥ तथापुराणविदुषमितिहासविदंद्विजम् ॥ तथावेदविदश्चैवदिव्यान्भौमांश्चसुव्रत ॥ ३ ॥ रक्तानिवस्त्राणि तथाचगावःसुगंधमाल्यादिहविष्यमन्नम् ॥ पयस्विनींचाप्यथभोजकायदेयातथान्यत्प्रियमात्मनोयत् ॥ ४ ॥ भवेदलाभोयादिभोजकानांविप्रास्तदार्हंतिजयोपजीविनः ॥ येमंत्रविद्ब्राह्मणपाठकाश्चयेयेचापिसामाध्ययनेषुयुक्ताः ॥ ५ ॥ प्रथमंभोजकाभोज्याःपुराणविदुषैःसह ॥ तेषामृतेमंत्रविदस्तथावेदविदोद्विजाः ॥ ६ ॥ कृत्वैवंसततसतम्योनरोभक्त्यासमन्वितः ॥ श्रद्दधानोऽनसूयश्चअनंतंप्राप्नुतेसुखम् ॥ ७ ॥ दशानामश्वमेधानांकृतानांयत्फलंलभेत् ॥ तत्फलंसप्तमीःसप्तकृत्वाप्राप्नोतिमानवः ॥ ८ ॥ दुष्प्रापंनास्तितल्लोकेअनयायन्नलभ्यते ॥ नचरोगोस्त्यसौलोकेएतयायोनशाम्यति ॥ ९ ॥ कुष्ठानिचापिसर्वाणिदुरुच्छेद्यान्यपिध्रुवम् ॥ अपयांतियथानागागरुडस्यभयार्दिताः ॥ १० ॥ व्रतनियमतपोभिःसप्तसप्तम्यएवंविधिवदिहहिकृत्वामानवोधर्मशीलः ॥ श्रुतधनसुतभाग्यारोग्यपुण्यैरुपेतोव्रजतितदनुलोकंशाश्वतंतिग्मरश्मेः ॥ ११ ॥ इमंविधिंद्विजश्रेष्ठश्रुत्वाकृत्वाचमानवः ॥ सहस्ररश्मिसविशेन्नात्रकार्याविचारणा ॥ १२ ॥ सुरैर्वामुनिभिर्वापिपुराणज्ञैरिदंश्रुतम् ॥ सर्वेतेपरमात्मानंपूजयंतिदिवाकरम् ॥ १३ ॥ इदमाख्यानमार्षेयंयन्मयाभिहितंतव ॥ सूर्यभक्तायदातव्यंनेतरायकदाचन ॥ १४ ॥ यश्चैतच्छ्रावयेन्नित्यंयश्चैतच्छृणुयान्नरः ॥ ससहस्रार्चिषंदेवंप्रविशेन्नात्रसंशयः ॥ १५ ॥ मुच्येदार्तस्तथारोगाच्छ्रुत्वेमामादितःकथाम् ॥ जिज्ञासुर्लभतेकामान्भक्तःसूर्यगतिंलभेत् ॥ १६ ॥ क्षेमेणगच्छतेऽध्वानंयस्त्विदंपठतेध्वनि ॥ योयंप्रार्थयतेकामंसतंप्राप्नोतिचध्रुवम् ॥ १७ ॥ एकांतभावोपगतएकांतेसुसमाहितः ॥ प्राप्यैतत्परमंगुह्यंभूत्वासूर्यव्रतोनरः ॥१८॥ प्राप्नोतिपरमंस्थानंभास्करस्यमहात्मनः ॥ लग्नगर्भाप्रमुच्येतगर्भिणीजनयेत्सुतम् ॥ १९॥ वंध्याप्रसवमाप्नोतिपुत्रपौत्रसम

१ दिवाकरम् इ०पा०। २ नरः–इ०पा०। ३ आर्षोऽयं पाठः सर्वेषुपुस्तकेषूपलभ्यते । ४ फलम्–इ०पा०। ५ नाभक्ताय–इ०पा०। ६ भक्त्या स्वर्गगतिं लभेत्–इ०पा०।

न्वितम्॥एवमेतन्ममाख्यातंभास्करेणामितौजसा ॥ मयापितवचाख्यातंभक्त्याभानोरिदंद्विज ॥ २० ॥ पूजनीयस्त्वयाभानुःसर्वपापोपशां तये ॥ सहिधाताविधाताचसर्वस्यजगतोगुरुः ॥ २१ ॥ उद्यन्यःकुरुतेनित्यंजगद्वितिमिरंकरैः ॥ द्वादशात्मासदेवेशःप्रीयतांतेऽदितेःसुतः ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यमाहात्म्येसर्षपसप्तमीवर्णनंनामसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ छ ॥ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नामभिःसंस्तुतोदेवोयैरर्कःपरितुष्यति ॥ तानितेकीर्तयाम्येषयथावदनुपूर्वशः ॥ १ ॥ नमःसूर्यायनित्याय रवयेकार्यभानवे ॥ भास्करायपतंगायमार्तंडायविवस्वते ॥ २ ॥ आदित्यायादिदेवायनमस्तेरश्मिमालिने ॥ दिवाकरायदीप्तायअग्नये मिहिरायच ॥ ३ ॥ प्रभाकरायमित्रायनमस्तेऽदितिसंभव ॥ नमोगोपतयेनित्यंदिशांचपतयेनमः ॥ ४ ॥ नमोधात्रेविधात्रेचअर्यम्णेवरुणा यच ॥ पूष्णेभगायमित्रायपर्जन्यायांशवेनमः ॥ ५ ॥ नमोहितकृतेनित्यंधर्मायतपनायच ॥ हरयेहरिताश्वायविश्वस्यपतयेनमः ॥ ६ ॥ विष्णवेब्रह्मणेनित्यंत्र्यंबकायतथात्मने ॥ नमस्तेसप्तलोकेशनमस्तेसप्तसप्तये ॥ ७ ॥ एकस्मैहिनमस्तुभ्यमेकचक्ररथायच ॥ ज्योतिषां पतयेनित्यंसर्वप्राणभृतेनमः ॥ ८ ॥ हितायसर्वभूतानांशिवायार्तिहरायच ॥ नमःपद्मप्रबोधायनमोवेदादिमूर्तये ॥ ९ ॥ काधिजायनम स्तुभ्यंनमस्तारासुतायच ॥ भीमजायनमस्तुभ्यंपावकायचवैनमः ॥ १० ॥ धिषणायनमोनित्यंनमःकृष्णायानित्यदा ॥ नमोऽस्त्वदिति पुत्रायनमोलक्ष्म्यायनित्यशः ॥ ११ ॥ एतान्यादित्यनामानिमयाप्रोक्तानिवैपुरा ॥ आराधनायदेवस्यसर्वकामेनसुव्रत ॥ १२ ॥ सायं प्रातःशुचिर्भूत्वायःपठेत्सुसमाहितः ॥ सप्राप्नोत्यखिलान्कामान्यथाहंप्राप्तवान्पुरा ॥ १३ ॥ प्रसादात्तस्यदेवस्यभास्करस्यमहात्मनः ॥ श्रीकामःश्रियमाप्नोतिधर्मार्थीधर्ममाप्नुयात् ॥ १४ ॥ आतुरोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ राज्यार्थीराज्यमाप्नोतिकामार्थीकाममा प्नुयात् ॥ १५ ॥ एतज्जप्यंरहस्यंचसंध्योपासनमेवच ॥ एतेनजप्तमात्रेणनरःपापात्प्रमुच्यते ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमी कल्पेब्रह्मप्रोक्तसूर्यनामवर्णनंनामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्थंब्रह्मवचोयोगीश्रुत्वाराजन्दिवाकरम् ॥

१ तुभ्यम्-इ०पा० । २ हराय-इ०पा० । ३ द्वादशमूर्तये-इ०पा० । ४ भीमजाय-इ०, कविजाय-इ०च पा० । ५ विकटाय-इ०पा० ।

न्योमरूपंसमाराध्यगतःसूर्यसलोकताम् ॥ १ ॥ तथात्वमपिराजेंद्रपूजयित्वाविभावसुम् ॥ गमिष्यसिपरंस्थानंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २ ॥ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ आद्यंस्थानंरवेःकुत्रजंबूद्वीपेमहामुने ॥ यत्रपूजांविधानोक्तांप्रतिगृह्णात्यसौरविः ॥३ ॥ सुमंतुरुवाच॥स्थानानि त्रीणिदेवस्यद्वीपेऽस्मिन्भास्करस्यतु ॥ पूर्वमिंद्रवनंनामतथामुंडीरमुच्यते ॥ ४ ॥ कालप्रियंतृतीयंतुत्रिषुलोकेषुविश्रुतम् ॥ तथान्यद पितेवच्मियत्पुराब्रह्मणोदितम् ॥५॥ चंद्रभागातटेनाम्नापुरंयत्सांबसंज्ञितम् ॥ द्वीपेस्मिञ्छाश्वतंस्थानंयत्रसूर्यस्यनित्यता ॥ ६ ॥ प्रीत्यासां बस्यतत्रार्कोजनस्यानुग्रहायच ॥ तत्रद्वादशभागेनमित्रोमैत्रेणचक्षुषा ॥ ७ ॥ अवलोकञ्जगत्सर्वंश्रेयोऽर्थंतिष्ठतेसदा ॥ प्रयुक्तांविधिव त्पूजांगृह्णातिभगवान्स्वयम् ॥ ८ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ कोयंसांबःसुतःकस्यकस्यप्रीतोदिवाकरः ॥ यस्यचायंसहस्रांशुर्वरदः पुण्यकर्मणः ॥ ९ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ यएतेद्वादशादित्याविराजंतेमहाबलाः ॥ तेषांयोविष्णुसंज्ञस्तुसर्वलोकेषुविश्रुतः ॥ १० ॥ इहासौवासुदेवत्वमवापभगवान्विभुः ॥ तस्मात्सांबःसुतोजज्ञेजांबवत्यांमहाबलः ॥ ११ ॥ सतुपित्राभृशंशप्तःकुष्ठरोगमवाप्तवान् ॥ तेनायंस्थापितःसूर्यःस्वनाम्नाचपुरंकृतम् ॥ १२ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ शप्तःकस्मान्निमित्तेऽसौपित्राचैवात्मसंभवः ॥ नाल्पं हिकारणंविप्रयेनासौशप्तवान्सुतम् ॥ १३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजंस्तस्ययच्छापकारणम् ॥ दुर्वासानामभगवा न्रुद्रस्यांशसमुद्भवः ॥ १४ ॥ अटमानःसभगवांस्त्रीँल्लोकान्प्रचचारह ॥ अथप्राप्तोद्वारवतींमधुसंज्ञोचितांपुरा ॥ १५ ॥ तमागतमृषिं दृष्ट्वासांबोरूपेणगर्वितः ॥ पिंगाक्षंक्षुधितंरूक्षंविरूपंसुकृशंतथा ॥ १६ ॥ अनुकारास्पदंचक्रेदर्शनेगमनेतथा ॥ दृष्ट्वातस्यमुखंसांबोव क्रंचक्रेतथात्मनः ॥ १७ ॥ मुखंकुरुकुलश्रेष्ठगर्वितोयौवनेनतु ॥ अथक्रुद्धोमहातेजादुर्वासाऋषिसत्तमः ॥ १८ ॥ सांबंचोवाचभगवा न्विधुन्वन्मुखमात्मनः ॥ यस्माद्विरूपंमांदृष्ट्वास्वात्मरूपेणगर्वितः ॥ १९ ॥ गमनेदर्शनेमह्यमनुकारंसमाचरः ॥ तस्मात्त्कुष्ठरोगित्व मचिरात्त्वंगमिष्यसि ॥ २० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसांबायदुर्वाससाशापविसर्जनंनामाद्विसप्ततितमोध्यायः ॥ ७२ ॥छ ॥

---

१ भारतस्य तु–इ०पा० । २ मित्रबलम्–इ०, मित्रवनम्–इ० च० पा० । ३ कोलमियम्–इ०पा० । ४ सर्वत्र सांबशब्दे शांब इति तालव्यादिःपा० । ५विद्यते–इ०पा० । ६ कोऽयं सांबःकुतस्तस्य यस्य नाम्ना रवेःपुरम्–इ०पा० । ७ पृथुकर्मणः–इ०पा० । ८ सांबः स्वयंभुवा–इ०पा० । ९जटिलम्–इ०पा० ।

॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुनारदोभगवानृषिः ॥ ब्रह्मणोमानसःपुत्रस्त्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ १ ॥ सर्वलोकचरःसोऽथ
अटमानःसमंततः ॥ वासुदेवंसवैद्रष्टुंनित्यंद्वारवतींपुरीम् ॥ २ ॥ आयातिऋषिभिःसार्धंक्रोधनोऋषिसत्तमः ॥ अथागच्छतितस्मिंस्तुस
र्वेयदुकुमारकाः ॥ ३ ॥ प्रद्युम्नप्रभृतयोयेप्रह्वाश्चावनताःस्थिताः ॥ अभिवाद्यार्घ्यपाद्याभ्यांपूजांचक्रुःसमंततः ॥ ४ ॥ सांबस्त्ववश्य
भावित्वात्तस्यशापस्यकारणम् ॥ अवज्ञांकुरुतेनित्यंनारदस्यमहात्मनः ॥ ५ ॥ रतःक्रीडासुवैनित्यंरूपयौवनगर्वितः ॥ अविनीतंतुतं
दृष्ट्वाचिंतयामासनारदः ॥ ६ ॥ अस्याहमविनीतस्यकरिष्येविनयंशुभम् ॥ एवंसंचिंतयित्वातुवासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ७ ॥ इमाःषोडश
साहस्र्यःस्त्रियोयादवसत्तम ॥ सर्वासांहिसदासांबेभावोदेवसमाश्रितः ॥ ८ ॥ रूपेणाप्रतिमःसांबोलोकेस्मिन्सचराचरे ॥ सदाहीच्छंति
तास्तस्यदर्शनंचापिहिस्त्रियः ॥ ९ ॥ श्रुत्वैवंनारदाद्वाक्यंचिंतयामासकेशवः ॥ यदेतन्नारदेनोक्तमन्यदत्रतुकिंभवेत् ॥ १० ॥ वचनंश्रूय
तेलोकेचापल्यंस्त्रीषुविद्यते ॥ श्लोकौचेमौपुरागीतौचित्तज्ञैर्योषितांद्विजैः ॥ ११ ॥ पौंश्चल्याच्चलचित्तत्वान्नैःस्नेह्याच्चस्वभावतः ॥ रक्षिताः
सर्वतोह्येताविकुर्वन्तिहिभर्तृषु ॥ १२ ॥ नैतारूपंपरीक्षंतेनासांवयसिनिश्चयः ॥ सुरूपंवाविरूपंवापुमानित्येवभुंजते ॥ १३ ॥ ॥ सुमंतु
रुवाच ॥ ॥ मनसाचिंतयन्नेवकृष्णोनारदमब्रवीत् ॥ नह्यहंश्रद्दधाम्येतद्यदेतद्भाषितंत्वया ॥ १४ ॥ ब्रुवाणमेवंदेवंतुनारदो[2]वाक्यमब्रवीत् ॥ तथा
हंतत्करिष्यामियथाश्रद्धास्यतेभवान् ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वाययौ[3]स्वर्गंनारदस्तुयथागतः ॥ ततःकतिपयाहोभिर्द्वारकांपुनरभ्यगात् ॥
॥ १६ ॥ तस्मिन्नहनिदेवोऽपिसहान्तःपुरिकैर्जनैः ॥ अनुभूयजलक्रीडांपानमासेवतेरहः ॥ १७ ॥ [4]रम्यरैवतकोद्यानेनानाद्रुम
विभूषिते ॥ सर्वर्तुकुसुमैर्नित्यंवासितेसर्वकानने ॥ १८ ॥ नानाजलजफुल्लाभिर्दीर्घिकाभिरलंकृते ॥ हंससारससंघुष्टेचक्रवाको
पशोभिते ॥ १९ ॥ तस्मिन्त्सरमतेदेवःस्त्रीभिःपरिवृतस्तदा ॥ हारनूपुरकेयूररशनाद्यैर्विभूषणैः ॥ २० ॥ भूषितानांवरस्त्रीणांचार्वंगीनांविशे
षतः ॥ ताभिःसंपीयतेपानंशुभगंधान्वितंशुभम् ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नंतरेबुद्धामद्यपानात्ततःस्त्रियः ॥ उवाचनारदःसांबंसांबोत्तिष्ठकुमारक ॥ २२ ॥

---

१ सांबस्य–इ०पा० । २ प्रत्युवाच ह–इ०पा० । ३ भूयः–इ०पा० । ४ पुण्यरैवतकोद्याने नानारत्नविभूषिते–इ०पा० ।

त्वांसमाह्वयतेदेवोनयुक्तंस्थातुमत्रते ॥ तद्वाक्यार्थमबुद्धैवनारदेनाथचोदितः ॥ २३ ॥ गत्वातुसत्वरंसांबःप्रणाममकरोत्प्रभोः ॥ साष्टांगंचहरेःसांबोविधिवद्वल्लभस्यच ॥ २४ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रयास्तुवैस्वल्पसात्विकाः ॥ तंदृष्ट्वासुंदरंसांबंसर्वाश्चुक्षुभिरेस्त्रियः ॥ २५ ॥ नसदृष्टःपुरायाभिरंतःपुरनिवासिभिः ॥ मद्यदोषात्ततस्तासांस्मृतिलोपात्तथानृप ॥ २६ ॥ स्वभावतोल्पसत्वानांजघनानिविसुस्रुवुः ॥ श्रूयतेचाप्ययंश्लोकःपुराणप्रथितःक्षितौ ॥२७॥ ब्रह्मचर्येऽपिवर्तंन्त्याःसाध्व्याह्यपिचश्रूयते ॥ हृद्यंहिपुरुषंदृष्ट्वायोनिःसंक्लिद्यतेस्त्रियाः ॥२८॥ लोकेपिदृश्यतेह्येतन्मद्यस्यात्यर्थसेवनात् ॥ लज्जांमुंचंतिनिःशंकाह्वीमत्योह्यपिहिस्त्रियः ॥ २९ ॥ समांसैर्भोजनैःस्निग्धैःपानैःसीधुसुरासवैः ॥ गंधैर्मनोज्ञैर्वस्त्रैश्चकामःस्त्रीषुविजृंभते ॥ ३० ॥ सीधुप्रयुक्तंशुक्रेणसततंसाधुमिच्छता ॥ मद्यंनपेयमत्यर्थंपुरुषेणविपश्चिता ॥ ३१ ॥ नारदोप्यथतंसांबंप्रेषयित्वात्वरान्वितः ॥ आजगामाथतत्रैवसांबस्यानुपदेनतु ॥ ३२ ॥ आयांतंताश्चतंदृष्ट्वाप्रियंसौमनसमृषिम् ॥ सहसैवोत्थिताःसर्वाःस्त्रियस्तंमदविह्वलाः ॥ ३३ ॥ तासामथोत्थितानांतुवासुदेवस्यपश्यतः ॥ भित्त्वावासांसिशुभ्राणिपत्रेषुपतितानितु ॥ ३४ ॥ तादृष्ट्वातुहरिःक्रुद्धःसर्वास्ताःशप्तवान्स्त्रियः ॥ यस्माद्गतानिचेतांसिमांमुक्त्वान्यत्रचस्त्रियः ॥ ३५॥ तस्मात्पतिकृतांल्लोकानायुषोऽतेनयास्यथ ॥ पतिलोकपरिभ्रष्टाःस्वर्गमार्गात्तथैवच ॥ ३६ ॥ भूत्वाचाशरणायूयंदस्युहस्तंगमिष्यथ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ शापदोषात्ततस्तस्मात्ताःस्त्रियःस्वर्गतेहरौ ॥ ३७ ॥ हृताःपांचनदैश्चौरैरर्जुनस्यतुपश्यतः ॥ अल्पसत्वास्तुयास्त्वासन्गतास्तादूषणंस्त्रियः ॥ ३८ ॥ रुक्मिणीसत्यभामाचतथाजांबवतीप्रिया ॥ नैतागतादस्युहस्तंस्वेनसत्वेनरक्षिताः ॥ ३९ ॥ शप्त्वैवताःस्त्रियःकृष्णःसांबमप्यशपत्ततः ॥ यस्मादतीवतेकांतंरूपंदृष्ट्वाइमाःस्त्रियः ॥ ४० ॥ क्षुब्धाःसर्वायतस्तस्मात्कुष्ठरोगमवाप्नुहि ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासांबःकृष्णस्यभारत ॥ ४१ ॥ उवाचप्रहसन्राजन्संस्मरन्नृषिभाषितम् ॥ अनिमित्तमहंतातभावदोषविवर्जितः ॥ ४२ ॥ शप्तोनमेत्रवैक्रुद्धोदुर्वासाअन्यथावदेत् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अस्मिञ्छप्तोऽनिमित्तेऽसौपित्राजांबवतीसुतः ॥ प्राप्तवान्कुष्ठरोगित्वंविरूपत्वंचभारत ॥ ४३ ॥ सांबेनपुनरप्येवदुर्वासाः

१ पितुः–इ०पा० । २ माल्यैश्च–इ०पा० । ३ साधु प्रयुक्तम्–इ०पा० । ४ तस्मात्परिहताश्चांते न पश्यत च मां पुनः–इ०पा० । ५ कृत्वा ह्यविनयं यूयं दस्युहस्तं गमिष्यथ–इ०पा० ।

कोपितोमुनिः ॥ तच्छापान्मुसलंजातंकुलंयेनास्यघातितम् ॥ ४४ ॥ श्रुत्वाअविनयाद्दोषान्सांबेनाप्तान्क्षमाधिप ॥ नित्यंभाव्यंविनीतेनगुरुदेवद्विजातिषु ॥४५॥ प्रियंचवाक्यंवक्तव्यंसर्वप्रीतिकरंविभो॥ किंत्वयानश्रुतौश्लोकौयावुक्तौवेधसापुरा ॥ शृण्वतोदेवदेवस्यव्योमकेशस्य भारत ॥ ४६ ॥ योधर्मशीलोजितमानरोषोविद्याविनीतोनपरोपतापी ॥ स्वदारतुष्टःपरदारवर्जितोनतस्यलोकेभयमस्तिकिंचित् ॥ ४७ ॥ नतथाशीतलसलिलंनचंदनरसोनशीतलाच्छाया ॥ प्रह्लादयतिचपुरुषंयथामधुरभाषिणीवाणी ॥ ४८ ॥ ततःशापाभिभूतेनसम्यगाराध्यभास्करम् ॥ सांबेनाप्तंतथारोग्यंरूपंचपरमंपुनः ॥ ४९ ॥ रूपमाप्यतथाऽऽरोग्यंभास्कराद्धरिसूनुना ॥ निवेशितोरविर्भक्त्यास्वनाम्नाक्ष्माधिपेश्वर ॥५०॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबकृतसूर्याराधनवर्णनंनामत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच॥ ॥स्थापितोयदिसांबेनसूर्यश्चंद्रसरित्तटे ॥ तस्मान्नाद्यमिदंस्थानंयथैतद्भाषतेभवान्॥१॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आद्यंस्थानमिदंभानोःपश्चात्सांबेनभारत ॥ विस्तरेणास्यचाद्यस्यकथ्यमानंनिबोधमे ॥ २॥ अत्राद्योलोकनाथोऽसौरश्मिमालीजगत्पतिः॥ मित्रत्वेचस्थितोदेवस्तपस्तेपेपुरानृप ॥ ३ ॥अनादिनिधनोब्रह्मानित्यश्चाक्षयएवच ॥ सृष्ट्वाप्रजापतीन्ब्रह्मासृष्ट्वाचविविधाःप्रजाः॥ ४॥ ससर्जमुखतोदेवंपूर्वमंबुजसन्निभम् ॥ कंजजस्तंततोदेवंवक्षस्तोनिर्ममेनृप ॥५॥ ललाटात्कुरुशार्दूलनीरजाक्षंदिगंबरम् ॥ पादतोऽक्षभवःसर्वैसृष्टास्तेनमहात्मना ॥६॥ ततःशतसहस्रांशुरव्यक्तःपुरुषःस्वयम्॥कृत्वाद्वादशधात्मानमादित्यामुदपद्यत ॥७ ॥ इंद्रोधाताचपर्जन्यःपूषात्वष्टार्यमाभगः ॥ विवस्वानंशुर्विष्णुश्चवरुणोमित्रएवच ॥ ८ ॥ एभिर्द्वादशभिस्तेनआदित्येनमहात्मना ॥ कृत्स्नंजगदिदंव्याप्तंमूर्तिभिस्तुनराधिप ॥ ९ ॥ तस्ययाप्रथमामूर्तिरादित्यस्येंद्रसंज्ञिता ॥ स्थितासादेवराजत्वेदानवासुरनाशिनी ॥ १० ॥ द्वितीयाचास्ययामूर्तिर्नाम्नाधातेतिकीर्तिता ॥ स्थिताप्रजापतित्वेसाविधात्रीसृजतेप्रजाः ॥ ११ ॥ तृतीयातस्ययामूर्तिःपर्जन्यइतिविश्रुता ॥ करेष्ववस्थितासातुवर्षत्यमृतमेवहि ॥१२ ॥ चतुर्थीतस्ययामूर्तिर्नाम्नापूषेतिविश्रुता ॥ मंत्रेष्ववस्थितासातुप्रजाःपुष्णातिभारत ॥ १३ ॥ मूर्तिर्यापंचमीतस्यनाम्नात्वष्टेतिविश्रुता ॥ वन

१ पुरतः–इ०पा० । २ यथाह मधुसूदनः–इ०पा० । ३ दिवाकरम्– इ०पा० । ४ भारत–इ० पा० । ५ नित्यशः–इ०पा०।

स्पतिषुसानित्यमोषधीषुचवैस्थिता ॥ १४ ॥ षष्ठीमूर्तिस्तुयातस्यअर्यमेतिचविश्रुता ॥ प्रजासंवरणार्थंसापुरेष्वेवास्थितासदा ॥ १५ ॥ भानोर्यासप्तमीमूर्तिर्नाम्नाभगइतिस्मृता ॥ भूमौव्यवस्थितासातुक्ष्माधरेषुचभारत ॥ १६ ॥ अष्टमीचास्ययामूर्तिर्विवस्वानितिसंज्ञिता ॥ अग्नौव्यवस्थितासातुपचतेऽन्नंशरीरिणाम्॥ १७॥ नवमीचित्रभानोर्यामूर्तिरंशुरितिस्मृता॥ वीरचंद्रेस्थितासातुआप्याययतिवैजगत्॥१८॥ मूर्तिर्यादशमीतस्यविष्णुरित्यभिधीयते ॥ प्रादुर्भवतिसानित्यंगीर्वाणारिविनाशिनी ॥ १९ ॥ मूर्तिस्त्वेकादशीयातुभानोर्वरुणसंज्ञिता ॥ जीवाययतिसाकृत्स्नंजगद्भिसमुपाश्रिता ॥ २० ॥ अपांस्थानंसमुद्रस्तुवरुणोऽत्रप्रतिष्ठितः ॥ तस्माद्वैप्रोच्यतेवीरसागरोवरुणालयः ॥ २१॥ मूर्तिर्याद्वादशीभानोर्नामतोमित्रसंज्ञिता ॥ लोकानांसाहितार्थंतुस्थिताचंद्रसरित्तटे ॥ २२ ॥ वायुभक्षातपस्तेपेयुक्तामैत्रेणचक्षुषा ॥ अनुगृह्णन्सदाभक्तान्वरैर्नानाविधैःसदा ॥ २३ ॥ एवमाद्यमिदंस्थानंपुण्यंमित्रपदंस्मृतम् ॥ तत्रमित्रःस्थितोयस्मात्तस्मान्मित्रपदंस्मृतम् ॥२४॥ तमाराध्यमहाबाहोसांबेनामिततेजसा ॥ तत्प्रसादात्तद्देशात्प्रतिष्ठातस्यवैकृता ॥ २५ ॥ आभिर्द्वादशभिस्तेनभास्करेणमहात्मना ॥ कृत्स्नंजगदिदंव्याप्तंमूर्तिभिस्तुनराधिप ॥ २६ ॥ तस्माद्वंद्योनमस्यश्चद्वादशस्वपिमूर्तिषु ॥ येनमस्यंतिचादित्यंनराभक्तिसमन्विताः ॥२७॥तेयास्यंतिपरंस्थानंतिष्ठेद्यत्रांबुजेश्वरः ॥ इत्येवंद्वादशात्मानमादित्यंपूजयेत्तुयः ॥ २८ ॥ समुक्तःसर्वपापेभ्योयातिहेलिसलोकताम् ॥२९॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यद्वादशमूर्तिवर्णनंनामचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥७४॥छ॥

शतानीकउवाच ॥ कथंसांबःप्रपन्नोऽर्ककेनवाप्रतिपादितः ॥ उग्रंशापंचतंप्राप्यपितरंसकिमुक्तवान् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ उक्तमेवपुरावीरयथाशप्तःसयादवः ॥ पित्रासांबोमहाराजहरिणांबुजधारिणा ॥ २ ॥ अथशापाभिभूतस्तुसांबःपितरमब्रवीत् ॥ विनयावनतोभूत्वाप्रांजलिःशिरसागतः ॥ ३ ॥ किंमयापकृतंदेवयेनशप्तोस्म्यहंत्वया ॥ अहंत्वदाज्ञयादेवत्वरमाणोत्रआगतः ॥ ४ ॥ कस्मान्निपातितःशापोमयितेऽनपकारिणि ॥ नवैजानाम्यहंकिंचित्प्रसीदजगतःपते ॥ ५ ॥ शापंनियच्छमेदेवप्रसादंकुरुमेप्रभो ॥ कश्मलेनाभिभूतोऽहंयेनमुच्येय

१ देहेषु च-इ०पा०। २ लोकम्-इ०पा०। ३ चिंतयाविनतः-इ०पा०।

किल्बिषात् ॥ ६ ॥ तमुवाचततःकृष्णःसांबंबुद्ध्वाह्यनागसम् ॥ नाहंपुत्रपुनःशक्तोरोगस्यास्यव्यपोहने ॥ ७ ॥ अस्त्यैयंजगतोनाथोद्वादशात्मादिवौकरः ॥ सहस्ररश्मिरादित्यःशक्तःपुत्रव्यपोहितुम् ॥ ८ ॥ ज्ञातंमयाधुनाचैवयथात्वंनारदेनतु ॥ रोषाद्विसर्जितःपुत्रमत्सकाशंमहात्मना॥९॥तस्मात्तमेवपृच्छस्वप्रसाद्यऋषिसत्तमम् ॥ आख्यास्यतिसतेदेवंशापंयस्तेऽपनेष्यति ॥ १० ॥ अथैतत्सपितुर्वाक्यंश्रुत्वाजांबवतीसुतः॥ दीनःशोकपरीतात्माततःसंचिंत्यभारत ॥ ११ ॥ द्वारवत्यांस्थितंविष्णुंकदाचिद्द्रष्टुमागतम् ॥ विनयादुपसंगम्यसांबःपप्रच्छनारदम् ॥१२॥ भगवन्वेधसःपुत्रसर्वलोकज्ञसुव्रत ॥ प्रसादंकुरुमेविप्रप्रणतस्यमहामते ॥१३॥ येनमेनीरुजंकायंकश्मलंचप्रणश्यति ॥ तंयोगंब्रूहिमेविप्रप्रणतस्यास्यसुव्रत॥१४॥नारदउवाच ॥ यःस्तुत्यःसर्वदेवानांनमस्यःपूज्यएवच ॥ पूजयित्वाशुतंदेवंततोव्याधिंप्रहास्यति॥१५॥ सांबउवाच ॥ कःस्तुत्यःसर्वदेवानांनमस्यःपूज्यएवच॥कःसर्वगश्चसर्वत्रशरणंयंव्रजाम्यहम् ॥ १६ ॥ पितृशापानलेनाहंदह्यमानोमहामुने ॥ शांत्यर्थमस्यकंदेवंशरणंचव्रजाम्यहम् ॥ १७ ॥ एतच्छ्रुत्वातुसांबस्यवचनंकरुणावहम् ॥ हित्वातुकामजंवीरनारदोवाक्यमब्रवीत् ॥१८॥ स्तुत्योवंद्यश्चपूज्यश्चनमस्यईड्यएवच ॥ भास्करोयदुशार्दूलब्रह्मादीनांसदानघ ॥१९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसांबोपाख्यानेसांबप्रतिकृष्णशापेसांबस्यनारदोपसंगमनवर्णनंनामपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥७५॥छ॥ नारदउवाच॥कदाचित्पर्यटँल्लोकान्सूर्यलोकमहंगतः॥ तत्रदृष्टोमयासूर्यःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ १ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चनागैर्यक्षैश्चराक्षसैः ॥ गायंतेतत्रगंधर्वानृत्यंतेऽप्सरसस्तथा ॥ २ ॥ रक्षंत्युद्यतशस्त्रास्तंयक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋचोयजूंषिसामानिमूर्तिमंतीहसर्वशः ॥ ३ ॥ तत्कृतैर्विविधैःस्तोत्रैःस्तुवंतिऋषयोरविम् ॥ मूर्तिमत्यःस्थितास्तत्रतिस्रःसंध्याःशुभाननाः ॥ ४ ॥ गृहीतवज्रनाराचाःपरिवार्यरविंस्थिताः ॥ अरुणावर्णतःपूर्वामध्यमाचेंदुसन्निभा ॥ ५ ॥ तृतीयाक्ष्माँजसंकाशासंध्याचैवप्रकीर्तिता ॥ आदित्यावसवोरुद्रामरुतोथाश्विनौतथा ॥ ६ ॥ त्रिसंध्यंपूजयंत्यर्कंतथान्येचदिवौकसः ॥ ईरयन्जयशब्दंतुइंद्रस्त

---

१ अहम्--इ०--पा० । २ दिवस्पतिः--इ०, जगत्पतिः--इ०च पा०-- । ३ शापपरीतात्मा--इ०पा० । ४ देव--इ०पा० । ५ कतमाख्यम्--इ०पा० ।
६ कामजं क्रोधमित्यर्थः-- "कामात्क्रोधोऽभिजायते" इति भगवद्गीतासु वचनात् । ७ पद्मसंकाशा सामरा विप्रकीर्तिता--इ०पा० ।

त्रैवतिष्ठति ॥ ७ ॥ कविस्तुत्र्यंबकोदेवस्त्रिसंध्यंपूजयंतिवै ॥ दिनादावंबुजाकारंपूजयेदंबुजासनम् ॥ ८ ॥ चक्ररूपंतुमध्याह्नेघृतार्चिः पूजयेत्सदा ॥ पूजयेत्सगणंरात्रौविपुलाज्यस्वरूपिणम् ॥ ९ ॥ रविंभक्त्यासदादेवंकंजार्धकृतशेखरः ॥ सारथ्यंकुरुतेतस्यपतंगस्याग्रजः सदा ॥ १० ॥ वाहयानोरथंदिव्यंकालावयवनिर्मितम् ॥ हरितैःसप्तभिर्युक्तंछंदोभिर्वाजिरूपिभिः ॥ ११ ॥ द्वेभार्येपार्श्वयोस्तस्यराज्ञीनिक्षुभसंज्ञिते ॥ तथान्यैर्नामभिर्देवाःपरिवार्यरविंस्थिताः ॥ १२ ॥ पिंगलोलेखकस्तत्रतथान्योदंडनायकः ॥ राजाश्रोषौचद्वौद्वारेस्थितौकल्माषपक्षिणौ॥१३॥ततोव्योमचतुःशृंगमेरोःसदृशलक्षणम्॥दिंडिस्तथाग्रतस्तस्यदिक्षुचान्येस्थिताःसुराः॥१४॥एवंसर्वगमंदेवंप्रदीप्तंजगतिद्विज॥ ब्रह्माद्यैःसंस्तुतंदेवंगीर्वाणैर्ऋषभोत्तमम् ॥१५॥ ग्रहेशंभुवनेशानमादित्यंशरणंव्रज॥सांबउवाच ॥ तत्त्वतःश्रोतुमिच्छामिकथंसर्वगतोरविः ॥ ॥ १६ ॥ कतिवारइमयस्तस्यमूर्तयश्चकतिस्मृताः ॥ काराज्ञीनिक्षुभाकाचकश्चायंदंडनायकः ॥१७॥ पिंगलश्चापिकस्तत्रकिंचासौलिखते सदा॥राज्ञाश्रोषौचकौतत्रकौचकल्माषपक्षिणौ॥१८॥किंदैवत्यंचतद्व्योममेरोःसदृशलक्षणम्॥कोदिंडिरग्रतस्तत्रकेदेवादिक्षुयेस्थिताः॥१९॥ तत्वतोनिगमैश्चैवविस्तरेणवदस्वमे ॥ येनाहंतत्वतोज्ञात्वाव्रजामिशरणंद्विज ॥ २० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसांबोपाख्याने नारदसांबसंवादेसूर्यपरिवारवर्णनंनामषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥७६॥ नारदउवाच ॥ विस्तरेणानुपूर्व्याचसूर्यंनिगदतःशृणु ॥ ततःशेषान्प्रवक्ष्येऽहंनमस्कृत्वाविवस्वते ॥ १ ॥ अव्यक्तंकारणंयत्तन्नित्यंसदसदात्मकम् ॥ प्रधानंप्रकृतिंचेतियमाहुस्तत्वचिंतकाः ॥ २ ॥ गंधैर्वर्णैरसैर्हीनंशब्दस्पर्शविवर्जितम् ॥ जगद्योनिंमहद्भूतंपरंब्रह्मसनातनम् ॥ ३ ॥ निग्रहंसर्वभूतानामव्यक्तमभवत्किल ॥ अनाद्यंतमजंसूक्ष्मंत्रिगुणंप्रभवाप्ययम् ॥ ४ ॥ अनाकारमविज्ञेयंतमाहुःपुरुषंपरम् ॥ तस्यात्मनासर्वमिदंजगद्व्याप्तंमहात्मनः ॥ ५ ॥ तस्येश्वरस्यप्रतिमाज्ञानवैराग्यलक्षणा ॥ धर्मैश्वर्यकृताबुद्धिर्ब्राह्मीतस्याभिमानिनः ॥ ६ ॥ अव्यक्ताज्जायतेतस्यमनसायद्यदिच्छति ॥ चतुर्मुखस्यब्रह्मत्वेकालत्वेचांतकृद्ध

१ शब्दादावंबुजाधारम्-इ०पा० । २ वैनतेयाग्रजःसदा-इ०पा० । ३ दौवारिकौ च द्वौ द्वारे ततः कल्माषपक्षिणौ-इ०पा० । ४ असांप्रतम्-इ०पा० । ५ ज्ञानविज्ञानलक्षणा-इ०पा० ।

वेत् ॥ ७ ॥ सहस्रमूर्धापुरुषस्तिस्रोऽवस्थाःस्वयंभुवः ॥ सत्वंरजश्चब्रह्मत्वेकालत्वेचरजस्तमः ॥८॥ सात्विकंपुरुषत्वेचगुणवृत्तंस्वयंभुवः॥ ब्रह्मत्वेसृजतेलोकान्कालत्वेचापिसंक्षिपेत् ॥ ९ ॥ पुरुषत्वेउदासीनस्तिस्रोऽवस्थाःप्रजापतेः॥ त्रिधाविभज्यचात्मानंत्रिकालेसंप्रवर्तते॥१०॥ सृजतेग्रसतेचैववीक्षतेचत्रिभिःस्वयम् ॥ अग्रेहिरण्यगर्भस्तुप्रादुर्भूतःस्वयंभुवः ॥११॥ आदित्यस्यादिदेवत्वादजातत्वादजःस्मृतः॥देवेषुस महान्देवोमहादेवःस्मृतस्ततः ॥ १२ ॥ सर्वेशत्वाच्चलोकस्यअधीशत्वाच्चईश्वरः ॥ बृहत्त्वाच्चस्मृतोब्रह्माभवत्वाद्भवउच्यते ॥ १३ ॥ पातियस्मात्प्रजाःसर्वाःप्रजापतिरतःस्मृतः॥ पुरेशेतेचवैयस्मात्तस्मात्पुरुषउच्यते ॥ १४ ॥ नोत्पाद्यत्वादपूर्वत्वात्स्वयंभूरितिविश्रुतः॥ हिरण्यांडगतोयस्माद्धहेशोवैदिवस्पतिः ॥ १५ ॥ तस्माद्धिरण्यगर्भोऽसौदेवदेवोदिवाकरः ॥ आपोनाराइतिप्रोक्ताऋषिभिस्तत्वदर्शिभिः ॥ १६ ॥ अयनंतस्यताआपस्तेननारायणःस्मृतः॥ अरइत्येषशीघ्रार्थोनिपातःकविभिःस्मृतः ॥ १७ ॥ आपएवार्णवाभूत्वानशीघ्रास्तेन तानराः॥एकार्णवेपुरातस्मिन्नष्टेस्थावरजंगमे ॥१८॥ नारायणाख्यःपुरुषःसुष्वापसलिलेतदा ॥ सहशीर्षासुमनाःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥१९॥ सहस्रबाहुःप्रथमःप्रजापतिस्त्रयीपथेयःपुरुषोनिगद्यते ॥ आदित्यवर्णोभुवनस्यगोप्ताअपूर्वएकःपुरुषःपुराणः ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भःपुरुषोमहा त्मासपद्यतेवैतमसःपरस्तात्॥२१॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेसूर्यवर्णनंनामसप्तसप्ततितमोध्यायः॥७७॥छ॥नारद उवाच ॥ तुल्यंयुगसहस्रस्यनैशंकालमुपास्यसः ॥ शर्वर्यंतेप्रकुरुतेब्रह्मत्वंसर्गकारणात्॥१॥ सलिलेनाप्लुतांभूमिंदृष्ट्वाकार्यंविचिंत्यसः॥ भूत्वा सतुवराहोवैअपःसंविशतेप्रभुः ॥ २ ॥ संचिंत्यैवंसदेवेशोभूमेरुद्धरणेक्षमः ॥ महींमहार्णवेमग्नामुद्धर्तुमुपचक्रमे ॥ ३ ॥ उत्तिष्ठतस्तस्यजला र्द्रकुक्षेर्महावराहस्यमहींविधार्य ॥ विधुन्वतोवेदमयंशरीरंरोमांतरस्थामुनयोजपंति ॥४ ॥ उद्धृत्योर्वींससलिलात्प्रजासर्गमकल्पयत् ॥ मन साजनयामासपुत्रानात्मसमाञ्छुभान् ॥ ५ ॥ भृगुंवांगिरसमत्रिंचपुलस्त्यंपुलहंक्रतुम् ॥ मरीचिमथदक्षंचवसिष्ठंनवमंतथा ॥ ६ ॥

१ शयने–इ०पा०। २ पुरुषः–इ०पा०। ३ पुरुषः–इ०पा०। ४ स उच्यते–इ०पा० ५ यजंति–इ०पा०। ६ आहुर्यम्–इ०पा०।

नवप्रजापतीन्सृष्ट्वाततःसपुरुषोत्तमः ॥ प्रादुर्भूतोऽदितेःपुत्रःप्रजानांहितकाम्यया ॥ ७ ॥ मरीचात्कश्यपंपुत्रंयंवेधाजनयज्जले ॥ प्रजापतीनांदशमंतेजसाब्रह्मणःसमम् ॥ ८ ॥ दक्षकन्याऽदितिर्नाम्नापत्नीसाकश्यपस्यतु ॥ अंडंसाजनयामासभूर्भुवःस्वस्त्रिसंयुतम् ॥ ९ ॥ तत्रोत्पन्नःसहस्रांशुर्द्वादशात्मादिवाकरः ॥ नवयोजनसाहस्रोविस्तारोऽस्यमहात्मनः ॥ १० ॥ विस्तारात्त्रिगुणश्चास्यपरिणाहोविभावसोः ॥ यथापुष्पंकदंबस्यसमंतात्केशरैर्वृतम् ॥ ११ ॥ तथैवतेजसांगोलंसमंताद्रश्मिभिर्वृतम् ॥ सहस्रशीर्षापुरुषोब्राह्मंयोगमुदाहरन् ॥ १२ ॥ तेजसस्यचगोलस्यसतुमध्येव्यवस्थितः ॥ आदत्तेसतुरश्मीनांसहस्रेणसमंततः ॥ १३ ॥ अपोनदीसमुद्रेभ्योह्रदकूपेभ्यएवच ॥ प्रभासौरीयादेवस्यअस्तंयातेदिवाकरे ॥ १४ ॥ अग्निमाविशतेरात्रौतस्माद्दूरात्प्रकाशते ॥ उदितेचततःसूर्येतेजआग्नेयमाविशत् ॥ १५ ॥ पादेनतेजसश्चाग्नेस्तस्मात्सतपतेरविः ॥ प्रकाशत्वंतथोष्णत्वंसूर्याग्नौचप्रकीर्तिते ॥ १६ ॥ परस्परानुप्रवेशादाप्याययेतेदिवानिशम् ॥ व्यापकत्वंचरश्मीनांनामानिचनिबोधमे ॥ १७ ॥ हेतयःकिरणागावोरश्मयोऽथगभस्तयः ॥ अभीषवोधनंचोस्रावसवोथमरीचयः ॥ १८ ॥ नाड्योदीधितयःसाध्यामयूखाभानवोंशवः ॥ सप्तार्चयःसुपर्णाश्चकराःपादास्तथैवच ॥ १९ ॥ एषांतुनाम्नांरश्मीनांपर्यायाविंशतिःस्मृताः ॥ वंदनादीनिवक्ष्यामिनामान्यासांपृथक्पृथक् ॥ २० ॥ सहस्रंतातकथितंशीतवर्षोष्णनिःश्रवम् ॥ तेषांचतुःशतानाड्योवर्षंते चित्रमूर्तयः ॥ २१ ॥ चंदनाश्चैवमंदाश्चकोतनामानुमास्तथा[3] ॥ अमृतानामताःसर्वारश्मयोवृष्टिहेतवः ॥ २२ ॥ हिमोद्वहास्तुतत्रान्येरश्मयस्त्रिशताःस्मृताः ॥ चंद्रास्तानामतःसर्वाःपीतास्तास्तुगभस्तयः ॥ २३ ॥ सौम्येशाश्चैववाम्यश्चल्हादिन्योहिमसर्जनाः[4] ॥ शुक्लाश्चककुभाश्चैवगावोविश्वभृतस्तथा ॥ २४ ॥ शुक्लास्तानामतःसर्वास्त्रिशताधर्मसर्जनाः ॥ समंबिभ्रातिताःसर्वामनुष्यान्देवतास्तथा ॥ २५ ॥ मनुष्यानोषधीभिस्तुस्वधयाचापितॄनपि ॥ अमृतेनसुरान्सर्वांस्त्रयस्त्रिभिरतर्पयन् ॥ २६ ॥ वसंतेचैवग्रीष्मेचशतैःसतपतेत्रिभिः ॥ वर्षाशर

१ मारीचान्–इ०पा० । २ त्वाग्नेः–इ०पा० । ३ चंदनाश्चैवचंद्राश्चकेनवागौतमास्तथा–इ०, चंद्रश्चैवसदाश्चक्रोहिनानौरुननास्तथा–इ०चपा० । ४ सौम्यश्चवासवीयाश्चह्लादिनोहिमसर्जनाः–इ०पा० ।

त्सुचैवेशस्तपतेसंप्रवर्षते ॥ २७ ॥ हेमंतेशिशिरेचैवहिमोत्सर्गंचसत्रिभिः ॥ ओषधीषुबलंधत्तेस्वधायांचस्वधापुनः ॥ २८ ॥ अमरेष्वमृ
तंसूर्यस्त्रयंत्रिषुनियच्छति ॥ कालोग्निर्वत्सरश्चैवद्वादशात्माप्रजापतिः ॥ २९ ॥ तपत्येषुसुरश्रेष्ठस्त्रीँल्लोकान्त्सचराचरान् ॥ एषब्रह्मात
थाविष्णुरेषएवमहेश्वरः ॥ ३० ॥ ऋचोयजूंषिसामानिएषएवनसंशयः ॥ ऋचाभिःस्तूयतेपूर्वमध्याह्नेयजुर्भिःसदा ॥ ३१ ॥ सामाभिस्त्व
पराह्णेषुमहेशानैःप्रपूज्यते ॥ पूज्यमानस्तुनित्यंवैतपत्येषदिवस्पतिः ॥ ३२ ॥ सदैषतेजसांराशिर्दीप्तिमान्त्सर्वलोकगः ॥ पार्श्वतोर्ध्व
मधश्चैवतापयत्येषसर्वतः ॥ ३३ ॥ ब्रह्माविष्णुमहेशानैःपूज्यमानस्तुनित्यशः ॥ यथासर्वगतोवायुर्वहमानस्तुतिष्ठति ॥ ३४ ॥ तद्वत्सहस्र
किरणोग्रहराजादिवस्पतिः ॥ सूर्योगोभिर्जगत्कृत्स्नमादीपयतिसर्वशः ॥ ३५ ॥ त्रीणिरश्मिशतान्यस्यभूर्लोकंद्योतयंतिवै ॥ त्रीणित्रीणि
तथाचान्योद्यौलोकौतापयंत्युत ॥ ३६ ॥ शतंचापिअधस्तात्तुपातालंतापयंत्युत ॥ इत्येतन्मंडलंशुक्लंभास्वरंहोलिसंज्ञितम् ॥ ३७ ॥ न
क्षत्रग्रहसोमानांप्रतिष्ठायोनिरेवच ॥ विधुऋक्षग्रहाःसर्वेविज्ञेयाःसूर्यसंभवाः ॥ ३८ ॥ रवेःकरसहस्रंयत्प्राङ्मयासमुदाहृतम् ॥ तेषांश्रेष्ठा
पुनःसप्तरश्मयोग्रहसंज्ञिताः ॥ ३९ ॥ सुषुम्नोहरिकेशश्चविश्वकर्मातथैवच ॥ सूर्यश्चैवापरोरश्मिर्नाम्नाविष्णुरितिस्मृतः ॥ ४० ॥ सप्त
त्वःसर्वबंधुस्तुजीवायतिचवैजगत् ॥ सप्तजःप्रथमस्तत्रकंजजश्चतथापरः ॥ ४१ ॥ तारेयश्चापरस्तत्रगुरुःसुमनसांतथा ॥ उग्राव्हःपंचम
स्तेषांपुत्रान्योवनमालिनः ॥ ४२ ॥ कःशेषःसप्तमस्तेषामेतेवैसप्तरश्मयः ॥ आदित्यमूलमखिलंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ४३ ॥ भवत्यस्मा
ज्जगत्सर्वसदेवासुरमानुषम् ॥ रुद्रेंद्रोपेंद्रचंद्राणांविप्रेंद्रत्रिदिवौकसाम् ॥ ४४ ॥ महद्द्युतिमतःकृत्स्नंतेजोयत्सार्वलौकिकम् ॥ सर्वात्मा
सर्वलोकेशोदेवदेवःप्रजापतिः ॥ ४५ ॥ सूर्यएवत्रिलोकस्यमूलंपरमदैवतम् ॥ अग्नौप्रास्ताहुतिःसम्यगादित्यमुपतिष्ठति ॥ ४६ ॥ आ
दित्याज्जायतेवृष्टिर्वृष्टेरन्नंततःप्रजाः ॥ सूर्यात्प्रसूयतेसर्वंतस्मिन्नेवप्रलीयते ॥ ४७ ॥ भावाभावौतुलोकानामादित्यान्निःसृतौपुरा ॥ एतत्तु

ध्यानिनांध्यानंमोक्षश्चाप्येवमोक्षिणाम् ॥४८॥ अत्रगच्छंतिनिर्वाणंजायन्तेऽस्मात्पुनःप्रजाः॥क्षणामुहूर्तादिवसानिशाःपक्षास्तुनित्यशः॥४९॥

१ गोलसंज्ञितम्-इ०पा० । २ धृष्टव्रतः-इ०पा० ।

मासाःसंवत्सराश्चैवऋतवोऽथयुगानिच ॥ अथादित्यमृतेह्येषांकालसंख्यानविद्यते ॥ ५० ॥ कालादृतेननियमानाग्नेर्विहरणक्रिया ॥ ऋतूनामविभागाच्चपुष्पमूलफलंकुतः ॥ ५१ ॥ अभावोव्यवहाराणांजंतूनांदिविचेहच ॥ जगत्प्रतापनमृतेभास्करंवारितस्करम् ॥ ॥ ५२ ॥ नावृष्ट्यातपतेसूर्योनावृष्ट्यापरिवेष्यते ॥ अथादित्यस्यनामानिसामान्यानिहद्वादश ॥ ५३ ॥ द्वादशैवपृथक्त्वेनतानि वक्ष्याम्यनेकशः ॥ आदित्यःसवितासूर्योमिहिरोऽर्कःप्रतापनः ॥ ५४ ॥ मार्तंडोभास्करोभानुश्चित्रभानुर्दिवाकरः ॥ रविर्वैद्वादशश्चैव ज्ञेयःसामान्यनामभिः ॥ ५५ ॥ विष्णुर्धाताभगःपूषामित्रेंद्रौवरुणोऽर्यमा ॥ विवस्वानंशुमांस्त्वष्टापर्जन्योद्वादशस्मृताः ॥ ५६ ॥ इत्येते द्वादशादित्याःपृथक्त्वेनप्रकीर्तिताः ॥ उत्तिष्ठंतिसदाह्येतेमासेद्वादशभिःक्रमात् ॥ ५७ ॥ विष्णुस्तपतिचैत्रेचवैशाखेचार्यमातथा ॥ विवस्वाञ्ज्येष्ठमासेतुआषाढेचांशुमांस्तथा ॥ ५८ ॥ पर्जन्यःश्रावणेमासिवरुणःप्रोष्ठसंज्ञके ॥ इंद्रश्चाश्वयुजेमासिधातातपतिकार्तिके ॥ ॥ ५९ ॥ मार्गशीर्षेतथामित्रःपौषेपूषादिवाकरः ॥ माघेभगस्तुविज्ञेयस्त्वष्टातपतिफाल्गुने ॥ ६० ॥ तैश्चद्वादशभिर्विष्णूरश्मीनांदीप्यते सदा ॥ दीप्यतेगोसहस्रेणशतैश्चत्रिभिरर्यमा ॥ ६१ ॥ द्विसप्तकैर्विवस्वांस्तुअंशुमान्पंचकैस्त्रिभिः ॥ विवस्वानिवपर्जन्योवरुणश्चार्यमाइव ॥ ६२ ॥ इंद्रस्तुद्विगुणैःषड्भिर्धातैकादशभिःशतैः ॥ मित्रवद्भगवत्त्वष्टासहस्रेणशतेनच ॥ ६३ ॥ उत्तरोपक्रमेऽर्कस्यवर्धंतेरश्मयःसदा ॥ दक्षिणोपक्रमेभूयोह्रसंतेसूर्यरश्मयः ॥ ६४ ॥ एवंरश्मिसहस्रंतुसौर्यंलोकार्थसाधकम् ॥ भिद्यंतेऋतुमासैस्तुसहस्रंबहुधा भृशम् ॥ ६५ ॥ एवंनाम्नांचतुर्विंशदेकस्यैषाप्रकीर्तिता ॥ विस्तरेणसहस्रंतुपुनरेवंप्रकीर्तितम् ॥ ६६ ॥ आसांपरमयत्नेनब्रुवतेभिन्नदर्शनाः ॥ तामसाबुद्धिमोहाच्चदृष्टांतानिब्रुवंतिहि[1] ॥ ६७ ॥ ब्रह्माणंकारणंकेचित्केचिदाहुर्दिवाकरम् ॥ केचिद्भवंपरत्वेनआहुर्विष्णुंतथापरे ॥ ॥ ६८ ॥ कारणंतुस्मृताह्येतेनानार्थेषुसुरोत्तमाः ॥ एकःसतुपृथक्त्वेनस्वयंभूरितिविश्रुतः ॥ ६९ ॥ वनमालिनमुग्रेशंदिविचक्षुरिवांतकम् ॥ तंस्वयंभूरितिप्रोक्तंससौपार्णमनौपमम् ॥ ७० ॥ यथानुरज्यतेवर्णैर्विविधैःस्फाटिकोमणिः ॥ तथागुणवशात्तस्यस्वयंभोरतु

१ पुनः–इ०पा० । २ दृष्ट्वा नातिक्रमंति हि–इ०पा० ।

रंजनम् ॥ ७१ ॥ एकोभूत्वायथामेघःपृथक्त्वेनप्रतिष्ठितः ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथागुणवशात्तुसः ॥ ७२ ॥ नभसःपतितं तोयंयातिस्वादांतरंयथा ॥ भूमेरसविशेषेणतथागुणवशात्तुसः ॥ ७३ ॥ यथेंधनवशादग्निरेकस्तुबहुधायते ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथा गुणवशात्तुसः ॥ ७४ ॥ यथाद्रव्यविशेषाच्चवायुरेकःपृथग्भवेत् ॥ सुगंधःपूतिगंधोवातथागुणवशात्तुसः ॥ ७५ ॥ यथावागार्हपत्यो ग्निरन्यत्संज्ञांतरंव्रजेत् ॥ दक्षिणाहवनीयादिब्रह्मादिषुतथाह्यसौ ॥ ७६ ॥ एकत्वेचपृथक्त्वेचप्रोक्तमेतन्निदर्शनम् ॥ तस्माद्भक्तिःसदाकार्यादेवेह्यस्मिन्दिवाकरे ॥ ७७ ॥ एषोंडजोऽधिगश्चैवएषएवभृगुस्तथा ॥ एषरजस्तमश्चैवएषसत्त्वगुणस्तथा ॥ ७८ ॥ एषवेदाश्चयज्ञाश्चसर्वश्चैवनसंशयः ॥ सूर्यव्यातमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ७९ ॥ ईज्यतेपूज्यतेचासावत्रयानात्मकोरविः ॥ सर्वे त्रसवितादेवस्तनुभिर्नामभिश्चसः ॥ ८० ॥ वसत्यग्नौतथावातेव्योम्नितोयेतथाविभो ॥ एवंविधोह्ययंसूर्यःसदापूज्योविजानता ॥ ८१ ॥ आदित्यंवेत्तियस्त्वेवंसतस्मिन्नेवलीयते ॥ अप्येकंवेत्तियोनामधात्वर्थानिगमैरवेः ॥ ८२ ॥ सरोगैर्वर्जितःसर्वैःसद्यःपापात्प्रमुच्यते ॥ नहिपापकृतःसांबभक्तिर्भवतिभास्करे ॥ ८३ ॥ तथात्वंपरयाभक्त्याप्रपद्यस्वदिवाकरम् ॥ येनव्याधिविनिर्मुक्तःसर्वान्कामानवाप्स्यसि ॥ ८४ ॥ यथातवपितासांबयथावेधायथाहरः ॥ यथागुणवशात्तस्यस्वयंभोरतुरंजनम् ॥ ८५ ॥ एकीभूत्वायथामेघःपृथक्त्वे नप्रतिष्ठते ॥ वर्णतोरूपतश्चैवतथागुणवशात्तुसः ॥ ८६ ॥ इति श्रीभाविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यमाहिमवर्णनंनामाष्टसप्तति तमोऽध्यायः ॥ ७८॥ ७॥ सुमंतुरुवाच ॥ एतच्छ्रुत्वातुकात्स्न्येनहृष्टोजांबवतीसुतः ॥ जातकौतूहलोभूयःपरिपप्रच्छनारदम् ॥ १ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ अहोसूर्यस्यमाहात्म्यंवर्णितंहर्षवर्धनम् ॥ येनमेभक्तिरुत्पन्नापराह्यस्मिन्विभावसौ ॥ २ ॥ ततोराज्ञींमहाभागांनिक्षुभांच महामुने ॥ दिंडिनंपिंगलादींश्चसर्वान्कथयमेमुने ॥ ३ ॥ नारदउवाच॥प्रागुक्तेऽर्कस्यद्वेभार्येराज्ञीनिक्षुभसंज्ञिते ॥ तयोर्हिराज्ञीद्यौर्ज्ञेयानिक्षु भापृथिवस्मृता ॥ ४ ॥ सौम्यमासस्यसप्तम्यांद्यावार्कःसहयुज्यते ॥ माघकृष्णस्यसप्तम्यांमह्यासहभवेद्रविः ॥ ५ ॥ भूरादित्यश्चभगवान्ग

१ इत्येते द्वादशादित्या जगत्पालात्मको रविः–इ०पा० । २ पापैः–इ०पा० । ३ सादरम्–इ०पा० । ४ पौषस्य शुक्लसप्तम्यां राज्यार्कः सह युज्यते–इ०पा०।

च्छेतेसंगमंतथा ॥ ऋतुस्नातामहीतत्रगर्भंगृह्णातिभास्करात् ॥ ६ ॥ द्यौर्जलंसूयतेगर्भंवर्षास्विहचभूतले ॥ ततस्त्रैलोक्यभूत्यर्थंमही सस्यानिसूयते ॥ ७ ॥ सस्योपयोगसंहृष्टाजुहृत्याहुतयोद्विजाः ॥ स्वाहाकारस्वधाकारैर्यजंतिपितृदेवताः ॥ ८ ॥ निक्षुभासूयतेयस्मादन्नौषधिसुधामृतैः ॥ मर्त्यान्पितृंश्चदेवांश्चतेनभूर्निक्षुभास्मृता ॥ ९ ॥ यथाराज्ञीद्विधाभूतायस्यचेयंसुतामता ॥ अपत्यानिचयान्यस्यास्तानिवक्ष्याम्यशेषतः ॥ १० ॥ मरीचिर्ब्रह्मणःपुत्रोमरीचेःकश्यपःसुतः ॥ तस्माद्धिरण्यकशिपुःप्रह्लादस्तस्यचात्मजः ॥ ११ ॥ प्रह्लादस्यसुतोनाम्नाविरोचनइतिश्रुतः ॥ विरोचनस्यभार्गेनीसंज्ञायाजननीशुभा ॥ १२ ॥ हिरण्यकशिपोःपौत्रोदितेःपुत्रस्यसास्मृता ॥ साविश्वकर्मणःपुत्रीप्रल्हादीप्रोच्यतेबुधैः ॥१३॥ अथनाम्नासुरूपेतिमरीचेर्दुहिताशुभा॥पुत्रीह्यांगिरसःसातुजननीतुबृहस्पतेः ॥१४॥ बृहस्पतेस्तुभगिनीविश्रुताब्रह्मवादिनी ॥ प्रभासस्यतुसापत्नीवसूनामष्टमस्यतु ॥१५॥ प्रसूताविश्वकर्माणंसर्वशिल्पकरंवरम् ॥ सवैनाम्नापुनस्त्वष्टात्रिदशानांचवार्धकिः ॥१६॥ देवाचार्यश्चतस्येयंदुहिताविश्वकर्मणः ॥ सुरेणुरितिविख्यातात्रिषुलोकेषुभाविनी ॥ १७ ॥ राज्ञीसंज्ञाचद्यौस्त्वाष्ट्रीप्रभासैवविभाव्यते ॥ तस्यास्तुयातनुच्छायानिक्षुभासामहीमयी ॥ १८ ॥ सातुभार्याभगवतोमार्तंडस्यमहात्मनः ॥ साध्वीपतिव्रतादेवीरूपयौवनशालिनी ॥ १९ ॥ नतुतांनररूपेणसूर्योभजतिवैपुरा ॥ आदित्यस्येहतद्रूपंमहतास्वेनतेजसा ॥ २० ॥ गात्रेष्वप्रतिरूपेषुनातिकांतमिवाभवत् ॥ अनिष्पन्नेषुगात्रेषुगोलंदृष्ट्वापितामहः ॥ २१ ॥ मार्तस्त्वंभवचांडस्तुमार्तंडस्तेनसस्मृतः ॥ देवानांचयतस्त्वादिस्तेनादित्यइतिस्मृतः ॥ २२ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिप्रजास्तस्यमहात्मनः ॥ त्रीण्यपत्यानिसंज्ञायांजनयामाससवैरविः ॥ २३ ॥ वर्षाणांतुसहस्रंवैवसमानापितुर्गृहे ॥ भर्तुःसमीपंयाहीतिपित्रोक्तासापुनःपुनः ॥ २४ ॥ अगच्छद्वडवाभूत्वात्यक्त्वारूपंयशस्विनी ॥ उत्तरांश्चकुरून्गत्वातृणान्यतुचचारह ॥ २५ ॥ पितुःसमीपंयाभार्यासंज्ञायावचनेनसा ॥ संज्ञायाधारयद्रूपंछायासूर्यमुपास्थिता ॥ २६ ॥ द्वितीयायांतुसंज्ञायांसंज्ञेयमितिचिंतयन् ॥ आदित्योजनयामासपुत्रौकन्यांचरूपिणीम् ॥ २७ ॥ पूर्वजस्यमनो

१ त्रैलोक्यवार्तार्थम्-इ०पा०। २ सा च भार्या मघवतो मार्तंडस्य महात्मनः। शचीपतिव्रतादेवी रूपयौवनशालिनी-इ० पुस्तकांतरस्थः पाठःअन्येषु पुस्तकेषु न प्रलभ्यते।

स्तुल्यौसादृश्येनचतावुभौ ॥ श्रुतश्रवाश्चधर्मज्ञःश्रुतकर्मातथैवच ॥ २८ ॥ श्रुतश्रवामनुस्ताभ्यांसावर्णियोंभविष्याति ॥ श्रुतकर्मा तुविज्ञेयोग्रहोयोवैशनैश्चरः ॥ २९ ॥ कन्याचतपतीनामरूपेणाप्रतिरूपिणी ॥ संज्ञातुपार्थिवीतेषामात्मजानांयथाकरोत् ॥ ३० ॥ नस्नेहंपूर्वजानांतुतथाकृतवतीतुसा ॥ मनुस्तुक्षमतेतस्यायमस्तस्यानचक्षमे ॥ ३१ ॥ बहुशोयात्यमानस्तुपितुःपत्न्यासुदुःखितः ॥ सवैकोपाच्चबाल्याच्चभाविनोऽर्थस्यवैबलात् ॥ ३२ ॥ यदासंतर्जयामाससंज्ञांवैवस्वतोयमः ॥ तंशशापततःक्रोधात्संज्ञासापार्थिवीभृशम् ॥ ३३ ॥ यदासंतर्जयसेयन्मांपितुर्भार्यांगरीयसीम् ॥ तस्मात्तवैषचरणःपतिष्यतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ यमस्तुतेनशापेनभृशंपीडितमानसः ॥ मनुनासहतन्मातुःपितुःसर्वन्यवेदयत् ॥ ३५ ॥ स्नेहेनतुल्यमस्मासुमातादेवनवर्तते ॥ निःस्नेहाज्ज्यायसोह्यस्मान्कनीयांसंबुभूषति ॥ ३६ ॥ तस्यामयोद्यतःपादोनतुदेवनिपातितः ॥ बाल्याद्वायदिवामोहात्तद्भवान्क्षंतुमर्हसि ॥ ३७ ॥ शप्तोऽहमस्मिँल्लोकेशजनन्यातपतांवर॥तवप्रसादाच्चरणस्त्रायतांमहतोभयात्॥३८॥रविरुवाच ॥ असंशयंमहत्पुत्रभविष्यत्यत्रकारणम्॥येनत्वामाविशत्क्रोधोधर्मज्ञंधर्मशालिनम् ॥ ३९ ॥ सर्वेषामेवशापानांप्रतिघातस्तुविद्यते ॥ नतुमात्राभिशप्तानांक्वचिन्मोक्षोभवेदिह ॥ ४० ॥ नशक्यमेतन्मिथ्यामेकर्तुंमातुर्वचस्तव ॥ किंचित्तेऽहंविधास्यामिपितृस्नेहादनुग्रहम् ॥४१॥ कृमयोमांसमादाययास्यंतितुमहीतले॥कृतंतस्यावचःसत्यंत्वंचत्रातोभविष्यसि ॥ ४२ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ आदित्यस्त्वब्रवीच्छायांकिमर्थंतनयावुभौ ॥ तुल्येष्वभ्यधिकःस्नेहएकत्रक्रियतेत्वया ॥ ४३ ॥ सांततपुराभवंतस्मैनाचचक्षेविवस्वतः ॥ आत्मानंससमाधायवक्तुंतस्यामपश्यत ॥ ४४ ॥ तांशप्तुकामोभगवानुद्यतःकुपितस्ततः ॥ ततश्छायायथावृत्तमाचचक्षेविवस्वतः ॥ ४५ ॥ विवस्वांस्तुततःक्रुद्धःश्रुत्वाश्वशुरमागतः ॥ सचापितंयथान्यायमर्चयित्वादिवाकरम् ॥ ४६ ॥ निर्दग्धुकामंरोषेणसांत्वयामासतंशनैः ॥ विश्वकर्मोवाच ॥ तवातितेजसाविष्टमिदंरूपंसुदुःसहम् ॥ ४७ ॥ असहंतीतुसंज्ञाचवनेचरतिशाद्वले ॥ द्रक्ष्यतेतांभवानद्यस्वांभार्यांशुभचारिणीम् ॥ ४८ ॥ रूपार्थंभवतोरण्येचरंतींसुमहत्तपः ॥ रूपंते

---

१ सा च संज्ञावचः स्मृत्वा–इ॰पा॰ ।

ब्रह्मणोवाक्याद्यदिवैरोचतेविभो ॥ ४९ ॥ प्रशातयामिदेवेंद्रश्रेयोऽर्थंजगतःप्रभो ॥ संतुष्टस्तस्यतद्वाक्यंबहुमेनेमहातपाः ॥ ५० ॥ ततोऽन्व
जानात्त्वष्टारंरूपनिर्वर्तनायतु ॥ विश्वकर्माह्यनुज्ञातःशाकद्वीपेविवस्वतः ॥ ५१ ॥ भ्रमिमारोप्यतत्तेजःशातयामासतस्यवै ॥ आजानुलिखि
तश्चासौनिपुणंविश्वकर्मणा ॥ ५२ ॥ नाभ्यनंदत्तुलिखनंततस्तेनानिवारितः ॥ तत्रतद्भासितंरूपंतेजसाप्रकृतेनतु ॥ ५३ ॥ कांतात्कां
ततरंभूत्वाअधिकंशुशुभेततः ॥ ददर्शयोगमास्थायस्वांभार्यांवडवांतथा ॥ ५४ ॥ अदृश्यांसर्वभूतानांतेजसास्वेनसंवृताम् ॥ अश्वरूपे
णमार्तण्डस्तांमुखेनसमासदत् ॥ ५५ ॥ मैथुनायविचेष्टंतींपरपुंसोविशंकया ॥ सातंविवस्वतःशुक्रंनासाभ्यांसमधारयत् ॥ ५६ ॥ देवौत
स्यामजायेतामश्विनौभिषजांवरौ ॥ नासत्यश्चैवदस्रश्चतौस्मृतौनामतोऽश्विनौ ॥ ५७ ॥ अतःपरंस्वकंरूपंदर्शयामासभास्करः ॥
तद्दृष्ट्वाचापिसंज्ञातुतुतोषचमुमोहच ॥ ५८ ॥ ततस्तुजनयामाससंज्ञासूर्यसुतंशुभम् ॥ रूपेणचात्मनस्तुल्यंरेवंतंनामनामतः ॥ ५९ ॥
पितुर्गृह्याष्टमंसोऽश्वंजातमात्रःपलायत ॥ सतस्मिन्त्सकृदारूढस्तमश्वंनैवमुंचति ॥ ६० ॥ ततोर्कैणसमादिष्टौदंडनायकपिंगलौ ॥
अश्वंप्रत्यानयेथांमिमाबलाच्छिद्रतोऽस्यतु ॥ ६१ ॥ पार्श्वस्थौतिष्ठतस्तस्यअश्वच्छिद्राभिकांक्षिणौ ॥ नच्छिद्रंतुलभेतेतौतस्याद्या
पिमहात्मनः ॥ ६२ ॥ प्लुवन्गच्छत्यसौयस्मात्संज्ञायाःशांतिदःसुतः ॥ रेवृस्तुचगतौधातूरेवंतस्तेनससस्मृतः ॥ ६३ ॥ मनुर्यमो
यमीचैवसावर्णिःसशनैश्चरः ॥ तपतीचाश्विनौचैवरेवंतश्चरवेःसुताः ॥ ६४ ॥ एवमेषापुरासंज्ञाद्वितीयापार्थिवीस्मृता ॥ यासं
ज्ञासास्मृताराज्ञीच्छायायासातुनिक्षुभा ॥६५॥ राजृदीप्तौस्मृतोधातूराजाराजतियत्सदा ॥ अधिकःसर्वभूतेभ्योराजतेचदिवाकरः ॥ ६६ ॥
अधिकंराजतेयस्मात्तस्माद्राजासउच्यते ॥ राज्ञःपत्नीतुसायस्मात्तस्माद्राज्ञीप्रकीर्तिता ॥ ६७ ॥ क्षुभसंचलनेधातुर्निश्चलातेे
नानिक्षुभा ॥ भवंतीत्यथवायस्मात्स्वर्गीयाःक्षुद्विवर्जिताः ॥ ६८ ॥ छायांतांविशतेदिव्यांस्मृतासातेनानिक्षुभा ॥ दृष्ट्वाजनंस
दातातभृशंपीडितमानसम् ॥ ६९ ॥ धर्मेणरंजयामासधर्मराजस्ततःस्मृतः ॥ शुद्धेनकर्मणातातशुभेनपरमद्युतिम् ॥ ७० ॥ पितृणामा

१ यज्ञियाः–इ०पा० ।

धिपत्यंचलोकपालत्वमापच ॥ सांप्रतंवर्ततेयोऽयंमनुर्लोकेमहामते ॥ ७१ ॥ यस्यान्ववायेजातस्तुशंखचक्रगदाधरः ॥ यमस्यभगिनीयातु यमीकन्यायशस्विनी ॥ ७२॥ साभवत्सरितांश्रेष्ठायमुनालोकपावनी ॥ मनुःप्रजापतिस्त्वेषसावर्णिःसमहायशाः ॥ ७३ ॥ भविष्यःसमनुस्तातअष्टमःपरिकीर्तितः ॥ मेरुपृष्ठेतपोदिव्यमद्यापिचरतेप्रभुः ॥ ७४ ॥ भ्राताशनैश्वरस्तस्यग्रहत्वंसतुलब्धवान् ॥ तपतीनामयानाम्नातयोःकन्यागरीयसी ॥ ७५ ॥ साबभूवशुभापत्नीराज्ञःसंवरणस्यतु ॥ तापीनामनदीचेयंविंध्यमूलाद्विनिःसृता ॥ ७६ ॥ नित्यंपुण्यजलास्नाने पश्चिमोदधिगामिनी ॥ सौम्ययासंगतासातुसर्वपापभयापहा ॥ ७७ ॥ वैवस्वतीयथावीरसंगताशिवकांतया ॥ आश्विनौदेववैद्यत्वंलब्धवंतौयदूत्तम ॥ ७८ ॥ तयोःकर्मोपजीवंतिलोकेस्मिन्भिषजःसदा ॥ रेवंतोनामयोऽर्कस्यरूपेणार्कसमःसुतः ॥ ७९ ॥ अश्वानामाधिपत्येतु योजितःसतुभानुना॥क्षेमेणगच्छतेध्वानंयस्तंपूजयतेपथि ॥ ८० ॥ सुखप्रसाद्योमर्त्यानांसदायदुकुलोद्वह ॥ त्वष्टापितेजसातेनमार्तंडस्यैव चाज्ञया ॥ ८१ ॥ भोजानुत्पादयामासपूजायैतस्यसुव्रत ॥ यइदंजन्मदेवस्यशृणुयाद्वापठेतवा ॥ ८२ ॥ विवस्वतोहिपुत्राणांसर्वेषाममितौजसाम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिसूर्यसलोकताम् ॥ ८३ ॥ इहराजाभवत्येवपुनरेत्यनसंशयः ॥ ८४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यमाहात्म्यवर्णनंनामैकोनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्थंश्रुत्वाकथांदिव्यांहेलिमाहात्म्यमाश्रिताम् ॥ सांबःपप्रच्छभूयोऽपिनारदमृषिसत्तमम् ॥ १ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ सूर्यपूजाफलंयच्चयच्चदानफलंमहत् ॥ प्रणिपातेफलंयच्च गीतवाद्येचयत्फलम् ॥ २ ॥ भास्करस्यद्विजश्रेष्ठतन्मेब्रूहिसमंततः ॥ येनसंपूजयाम्येषभानुंदेवैःसदार्चितम् ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इममर्थंपुरापृष्टोब्रह्मालोकपितामहः ॥ दिंडिनायदुशार्दूलशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ ४ ॥ सुखासीनंतथादेवंसुरज्येष्ठंपितामहम् ॥ प्रणम्यशिरसादिंडिरिदंवचनमब्रवीत् ॥ ५ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ सूर्यपूजाफलंब्रूहिब्रूहिदानफलंतथा ॥ प्रणामेयत्फलंदेवयच्चोक्तंतौर्यत्रये ॥ ६ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांकारितेश्रवणेतथा ॥ पुरतोदेवदेवस्ययत्फलंस्यात्तदुच्यताम् ॥ ७ ॥ मार्जनेलेपनेयच्चदेवदेवस्यमंदिरे ॥ भास्करस्य

---

१ शिवकांक्षया-इ०पा० । २ अश्वाधिपत्ये पित्रा तु-इ०पा० । ३ केशैरिति पाठे ब्रह्मशंकरादिभिरित्यर्थः ।

कृतेब्रूहिममलोकपितामह ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्तुतिजप्योपहारेणपूजयाचनरोरवेः ॥ उपवासेनषष्ठ्यांचसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥ प्रणिधायाशिरोभूमौनमस्कारपरोरवेः ॥ तत्क्षणात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ भक्तियुक्तोनरोयस्तुरवेःकुर्यात्प्रदक्षिणाम् ॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपाभवेन्मही ॥ ११ ॥ सूर्यलोकंव्रजेच्चापिइहरोगैश्चमुच्यते ॥ उपानहौपरित्यज्यअन्यथानरकंव्रजेत् ॥ १२ ॥ सोपानत्कोनरोयस्तुआरोहेत्सूर्यमंदिरम् ॥ सयातिनरकंघोरमसिपत्रवनंविभो ॥ १३ ॥ सूर्यमनसियःकृत्वाकुर्याद्व्योमप्रदक्षिणम् ॥ प्रदक्षिणीकृतास्तेनसर्वेदेवाभवंतिहि ॥ १४ ॥ परितुष्टाश्चतेसर्वेप्रयच्छंतिगतिंशुभाम् ॥ सर्वेदेवामहाबाहोह्यभीष्टंतुपरंतप ॥ १५ ॥ एकाहारोनरोभूत्वाषष्ठ्यांयोऽर्चयतेरविम् ॥ सप्तम्यांवामहाबाहोसूर्यलोकंसगच्छति ॥ १६ ॥ अहोरात्रोपवासीचपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥ सप्तम्यांवाथषष्ठ्यांवासगच्छेत्परमांगतिम् ॥ १७ ॥ कृष्णपक्षस्यसप्तम्यांसोपवासोजितेंद्रियः ॥ सर्वरक्तोपहारेणपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥ १८ ॥ पंकजैःकरवीरैर्वाकुंकुमोदकचंदनैः ॥ मोदकैश्चगणश्रेष्ठसूर्यलोकंसगच्छति ॥ १९ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यामुपवासरतःसदा ॥ सर्वशुक्लोपहारेणपूजयेद्यस्तुभास्करम् ॥ २० ॥ जातीमुद्गरकैश्चैवश्वेतोत्पलकदंबकैः ॥ पायसेनतथादेवंसवज्रेणार्चयेद्रविम् ॥ २१ ॥ सर्वपापविशुद्धात्माविधुःकांत्यानसंशयः ॥ हंसयुक्तेनयानेनहंसलोकमवाप्नुते ॥ २२ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ ब्रूहिमेविस्तराद्देवसप्तमीकल्पमुत्तमम् ॥ उपोष्यसप्तमींयेनगमिष्येशरणंरवेः ॥ २३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोऽस्मिभवतासप्तमीकल्पमुत्तमम् ॥ यथासहस्रकिरणःपुरापृष्टोऽरुणेनवै ॥ २४ ॥ कथिताःसप्तसप्तम्योभानुनाश्रेयसेनृणाम् ॥ अरुणस्यगणश्रेष्ठपृच्छतःकारणांतरे ॥ २५ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यदेवदेवंदिवाकरम् ॥ ध्यानमाश्रित्यतिष्ठन्तमरुणोवाक्यमब्रवीत् ॥ २६ ॥ किमर्थंदेवदेवेशध्यानमाश्रित्यतिष्ठसि ॥ दिनंनयातिदेवेशकारणंममकथ्यताम् ॥ २७ ॥ कुरुचंक्रमणंदेववहमानोदिवस्पते ॥ इत्येवंभगवान्पृष्टइदंवचनमब्रवीत् ॥ २८ ॥ शृणुत्वंद्विजशार्दूलयदर्थंध्यानमाश्रितः ॥ अर्वावसुर्द्विजश्रेष्ठःसचापुत्रःखगोत्तम ॥ २९ ॥ आराधयतिमांनित्यंगंधपुष्पोपहारकैः ॥ पुत्रकामःखगश्रेष्ठनचजानात्ययंयथा ॥ ३० ॥

१ वसुंधरा–इ०पा० । २ सदा–इ०पा० । ३ ह्यर्च्यमानो दिवस्पते–इ०, छोक्षमानो दिवस्पते–इ० च पा० ।

पुत्रदोऽहंभवेयेनाविधिनापूजितःखग ॥ श्रूयतांचाविधिंसर्वंयेनप्रीतोभवेनृणाम् ॥ ३१ ॥ सप्तमीकल्पसंज्ञोवैविधीनामुत्तमोविधिः ॥ यस्तुमांपूजयेन्नित्यंतस्यपुत्रान्ददाम्यहम् ॥ ३२ ॥ गृह्णीष्वसप्तमीकल्पंगत्वाब्रूहिद्विजोत्तमम् ॥ येनाहंबहुपुत्रत्वंदद्यांतस्यतथाखग ॥ ३३ ॥ श्रुत्वाभानोःक्षणादेवजगामसखगोत्तमः ॥ कथयामासतत्सर्वंभानोर्वचनमादितः ॥३४॥ ब्राह्मणस्यखगश्रेष्ठसचश्रुत्वाद्विजोत्तमः ॥ चकारसप्तमीकल्पंयथाख्यातंखगेनतु ॥३५॥ऋद्धिंवृद्धिंतथारोग्यंप्राप्यपुत्रांश्चपुष्कलान् ॥ गतोऽसौसूर्यलोकंचतेजसातत्समोभवत्॥३६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पमाहात्म्यवर्णनंनामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ जयाचविजयाचैवजयंतीचापराजिता॥महाजयाचनंदाचभद्राचान्याप्रकीर्तिता ॥१॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांसूर्यवारोभवेद्यदि ॥ सप्तमीविजयानामतत्रदत्तंमहाफलम् ॥२॥ स्नानंदानंतथाहोमउपवासस्तथैवच ॥ सर्वंविजयसप्तम्यांमहापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ पंचम्यामेकभक्तंस्यात्षष्ठ्यांनक्तंप्रचक्षते ॥ उपवासस्तुसप्तम्यामष्टम्यांपारणंभवेत्॥४॥ केचिदेवमुशंत्येवनेतिचान्येगणाधिप ॥ अभिप्रेतस्तुमेषष्ठ्यामुपवासोगणोत्तम ॥५॥चतुर्थ्यामेकभक्तंतुपंचम्यांनक्तमादिशेत्॥उपवासस्तुषष्ठ्यांस्यात्सप्तम्यांपारणंभवेत् ॥६॥ उपवासपरःषष्ठ्यामर्कदेशंपूजयेद्बुधः[1] ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ७ ॥ प्रकल्प्यपूजांभूमौतुदेवस्यपुरतःस्वपेत् ॥ जपमानस्तुगायत्रींसौरसूक्तमथापिवा ॥ ८ ॥ अक्षरंवामहाश्वेतंषडक्षरमथापिवा ॥ विबुद्धस्त्वथसप्तम्यांकृत्वास्नानंगणाधिप ॥ ९ ॥ ग्रहेशंपूजयित्वातुहोमंकृत्वाविधानतः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्याशक्त्याचगणनायक ॥ १० ॥ शाल्योदनमपूपांश्चखंडवेष्टांश्चशक्तितः॥सघृतंपायसंदद्यात्तथाविप्रेषुशक्तितः ॥ ११ ॥ दत्त्वाचदक्षिणांभक्त्या[3]ततोविप्रान्विसर्जयेत् ॥ इत्येषाकथितादेवपुण्याविजयसप्तमी ॥ १२ ॥ यामुपोष्यनरोगच्छेत्पदंवैरोचनंपरम् ॥ करवीराणिरक्तानिकुंकुमंचविलेपनम् ॥ १३ ॥ विजयंधूपमस्यांतुभानोस्तुष्टिकराणिवै ॥ एषापुण्यापापहरामहापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ अत्रदत्तंहुतंचापिक्षीयतेनगणाधिप ॥ स्नानंदानंतथाहोमःपितृदेवाभिपूजनम् ॥ १५ ॥ सर्वंविजयसप्तम्यांमहापातकनाशनम् ॥ आदित्यवारेणयुतास्मृताविजयसप्तमी ॥ १६ ॥

१ यः-इ०पा० । २ यजमानः-इ०पा० । ३ शक्त्या-इ०पा० । ४ शस्तस्-इ०पा० ।

इत्येषाकथितावीरसर्वकामप्रदायिनी॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंकीर्तितंश्रवणंतथा ॥१७॥ स्मरणंतुतथास्यांतुपुण्यदंत्रिपुरांतक ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेविजयसप्तमीवर्णनंनामैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ छ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ येत्वादित्यादिने ब्रह्मन्पूजयंतिदिवाकरम् ॥ स्नानदानादिकंतेषांकिंफलंस्याद्ब्रवीहिमे ॥ १ ॥ पुण्यासासप्तमीप्रोक्तायुक्तातेनपितामह ॥ विजयेतितथाना मवर्ण्यतामस्यपुण्यता ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ येत्वादित्यादिनेब्रह्मञ्छ्राद्धंकुर्वंतिमानवाः ॥ सप्तजन्मनितेजाताःसंभवंतिविरोगिणः ॥ ॥ ३ ॥ नक्तंकुर्वंतियेतत्रमानवाःस्थैर्यमाश्रिताः ॥ जपमानाःपरंजाप्यमादित्यहृदयंपरम् ॥ ४ ॥ आरोग्यमिहवैप्राप्यसूर्यलोकंव्रजंतिते ॥ उपवासंचयेकुर्युरादित्यस्यदिनेसदा ॥ ५ ॥ जपंतिचमहाश्वेतांतेलभंतेयथेप्सितम् ॥ अहोरात्रेणनक्तेनत्रिरात्रनियमेनवा ॥ ६ ॥ जप मानोमहाश्वेतामीप्सितंलभतेफलम् ॥ विशेषतःसूर्यदिनेजपमानोगणाधिप ॥ ७ ॥ षडक्षरंतथाश्वेतागच्छेद्वैरोचनंपदम्[1] ॥ द्वादशेहस्मृ तावाराआदित्यस्यमहात्मनः ॥ ८ ॥ नंदोभद्रस्तथासौम्यःकामदःपुत्रदस्तथा ॥ जयोजयंतोविजयआदित्याभिमुखस्थितः ॥ ९ ॥ हृदयोरोगहाचैवमहाश्वेताप्रियोऽपरः ॥ शुक्लपक्षस्यषष्ठ्यांतुमाघेमासिगणाधिप ॥ १० ॥ यः[4]कुर्यात्सभवेद्भूपःसर्वपापभयापहः ॥ अत्र नक्तंस्मृतंपुण्यंघृतेनस्नपनंरवेः ॥ ११ ॥ अगस्तिकुसुमानीहभानोस्तुष्टिकराणितु ॥ विलेपनंसुगंधस्तुश्वेतचंदनमुत्तमम् ॥ १२ ॥ धूपस्तु गुग्गुलःश्रेष्ठोनैवेद्यंपूपमेवहि ॥ दत्त्वापूपंतुविप्रस्यततोभुंजीतवाग्यतः ॥ १३ ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तंकेचिदिच्छंतिमानद ॥ मुहूर्तोनंदिनं केचित्प्रवदंतिमनीषिणः ॥ १४ ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तमहम्मन्येगणाधिप ॥ प्रस्थमात्रंभवेत्पूपंगोधूममयमुत्तमम् ॥ १५ ॥ यवोद्भवंवा कुर्वीतसगुडंसर्पिषान्वितम् ॥ सहिरण्यंचदातव्यंब्राह्मणेसेतिहासके ॥ १६ ॥ भौमेदिव्ये[6]ऽथवादेयंन्यसेद्वापुरतोरवेः ॥ दातव्योमंत्रतश्चायं मंडकोग्राह्यएवहि ॥ १७ ॥ भूत्वादित्येनवैभक्त्याआदित्यंतुनमस्यच ॥ आदित्यतेजसोत्पन्नंराज्ञीकरविनिर्मितम् ॥ १८ ॥ श्रेयसेस

१ कथ्यतां मम शृण्वतः–इ०पा०। २ प्राप्ते–इ०पा०। ३ शुभकर्मा–इ०पा०। ४ यो भवेत्स भवेन्नंदः–इ०पा०। ५ मानवाः–इ०पा०। ६ दिव्यसं-ज्ञिके–इ०पा०। ७ अपूपः–इ०पा०।

मविप्रत्वंप्रतीच्छापूपमुत्तमम् ॥ कामदंसुखदंधर्म्यंधनदंपुत्रदंतथा ॥ १९ ॥ सदास्तुतेप्रतीच्छामिमंडकंभास्करप्रियम् ॥ एतौचैवमहामंत्रौदानादानेरविप्रियौ ॥ २० ॥ अपूपस्यगणश्रेष्ठश्रेयसेनात्रसंशयः ॥ एषनंदाविधिःप्रोक्तोनराणांश्रेयसेविभो ॥ २१ ॥ अनेनाविधिनायस्तुनरःपूजयतेरविम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥ २२ ॥ नदारिद्र्यंनरोगश्चकुलेतस्यमहात्मनः॥ योऽनेनपूजयेद्भानुंनक्षयःसंततेस्तथा ॥ २३ ॥ सूर्यलोकाच्च्युतश्चासौराजाभवतिभूतले ॥ बहुरत्नसमायुक्तस्तेजसाद्विजसंनिभः ॥ २४ ॥ पठतांशृण्वतांचेदंविधानंत्रिपुरांतक ॥ कंददात्यचलंदिव्यंमंबुजामचलांतथा ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेआदित्यवारकल्पेनंदाविधिवर्णनंनामद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मासिभाद्रपदेवारिशुक्लेपक्षेतुयोभवेत् ॥ षष्ठ्यांगणकुलश्रेष्ठसभद्रःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥ तत्रनक्तंतुयःकुर्यादुपवासमथापिवा ॥ हंसयानसमारूढोयातिहंससलोकताम् ॥ २ ॥ मालतीकुसुमानीहतथाश्वेतंचचंदनम् ॥ विजयंचतथाधूपंनैवेद्यंपायसंपरम् ॥ ३ ॥ पूजायांभास्करस्येहकुर्यात्रिपुरसूदन ॥ इत्थंसंपूज्यदेवेशंमध्याह्नेचदिनाधिपम् ॥ ४ ॥ दत्वातुदक्षिणांशक्त्याततोभुंजीतवाग्यतः ॥ पायसंगणशार्दूलसगुडंसर्पिषासह ॥ ५ ॥ यएवंपूजयेद्भक्त्यामानवास्तिमिरापहम् ॥ सर्वकामानवाप्येहपुत्रदारधनादिकम् ॥ ६ ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योव्रजेद्भानुसलोकताम् ॥ एषभद्राविधिःप्रोक्तोमयायस्तेगणाधिप ॥ ७ ॥ श्रुत्वाकृत्वाचयत्पापान्मुच्यतेमानवोभुवि ॥८॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेआदित्यवारकल्पेभद्राविधिवर्णनंनामत्र्यशीतितमोऽध्यायः॥ ८३ ॥छ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नक्षत्रेरोहिणीवारियदावारस्यवैभवेत् ॥ यात्यसौसौम्यतांवीरससौम्यःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवादितर्पणम् ॥ अक्षयंस्यान्नसंदेहस्त्वत्रवारेमहात्मनः ॥ २ ॥ नक्तंसमाश्रितोयोऽत्रपूजयेद्भास्करंनरः ॥ यातिलोकंसदेवस्यभास्करस्यनसंशयः ॥ ३ ॥ रक्तोत्पलानिवैतत्रतथारक्तंचचंदनम् ॥ सुगंधश्चापिधूपस्तुनैवेद्यंपायसंतथा ॥ ४ ॥ ब्राह्मणायचदातव्यंभोक्तव्यंचात्मना

---

१ नंदम्-इ०पा० । २ सर्वपापविमुक्तात्मा-इ०पा० । ३ बह्वानंदसमायुक्तः-इ०, बहुभर्तृसमायुक्तः-इ० च पा० । ४ द्विजसत्तम-इ०पा० । ५ कृष्णपक्षे-इ०पा० । ६ भाद्रे-इ०,भद्रम्-इ०चपा० । ७ वारः-इ०पा० ।

तथा ॥ यएवंपूजयेत्सौम्येचित्रभानुंगवांपतिम् ॥ ५ ॥ सविमुक्तस्तुपापेभ्यस्त्वाष्ट्रींकांतिमवाप्नुयात् ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिआदित्यवारकल्पेसौम्यविधिवर्णनंनामचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥छ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्राप्तेमार्गशिरेमासिशुक्लषष्ठ्यांतुयो भवेत् ॥ सज्ञेयःकामदोवारःसदेष्टोभास्करस्यतु ॥ १ ॥ तत्रयःपूजयेद्भानुंभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ विमुक्तःसर्वपापैस्तुप्राप्नुतेनंदना धिपम् ॥ २ ॥ रक्तचंदनमिश्राणिकरवीराणिसुव्रत ॥ धूपंघृताहुतिंवीरभास्करायप्रयोजयेत् ॥ ३ ॥ नैवेद्यंचापिकृसरंसुगंधंतीक्ष्णमेवच ॥ कृत्वोपवासमथवानक्तंत्रिपुरसूदन ॥४॥ इत्थंप्रपूजितोह्यत्रभास्करोलोकभास्करः ॥ कामान्ददातिसर्वान्वैअतोयंकामदःस्मृतः ॥५॥ सपुत्रं पुत्रकामस्यधनकामस्यवाधनम् ॥ विद्यार्थिनेशुभांविद्यामारोग्यंरोगिणेविभो ॥६॥ अन्यांश्चविविधान्कामान्मंत्रैःसंपूजितोरविः॥ददातिगण शार्दूलअतोयंकामदःस्मृतः ॥ ७ ॥ दद्याद्व्योमंडकंचात्रगोपतेर्गोत्रभूषणः ॥ गोत्रारितेजसातुल्योगोपतेर्गोपुरंव्रजेत् ॥ ८ ॥ इति श्रीभ विष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायामादित्यवारकल्पेकामदाविधिवर्णनंनामपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पंचतारंभवेद्यत्रनक्षत्रंतेवृषध्वज ॥ वारेतुदेवदेवस्यसवारःपुत्रदःस्मृतः ॥ १ ॥ उपवासोभवेत्तत्रश्राद्धंकार्यंतथाभवेत् ॥ प्राशनंचापि पिंडस्यमध्यमस्यप्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ सोपवासस्तुयोभक्त्यापूजयेदत्रगोपतिम् ॥ धूपमाल्योपहारैस्तुदिव्यगंधसमन्वितैः ॥ ३ ॥ एवं पूज्यविवस्वंतंतस्यैवपुरतोनिशि ॥ भूमौस्वपितिवैवीरजपञ्छ्रेतांमहामते ॥ ४ ॥ प्रातरुत्थायचस्नानंकृत्वादत्वार्घ्यमुत्तमम् ॥ रक्तचंदनसंमिश्रैःकरवीरैर्गणाधिप ॥५॥ प्रपूज्यग्रहभूतेशमंशुमंतंत्रिलोचन ॥ वीरंचपूजयित्वातुततःश्राद्धंप्रकल्पयेत् ॥६॥ पंचभिर्ब्राह्मणैर्दे वदिव्यैर्भौमैश्चसुव्रत ॥ मगसंज्ञौतत्रदिव्यौब्राह्मणौपरिकल्पयेत् ॥ ७ ॥ त्रयस्तुब्राह्मणाभौमाःप्रकल्प्यांधकसूदन ॥ कुर्यादेवंततःश्राद्धंपार्व णंभास्करप्रियम् ॥ ८ ॥ श्राद्धेत्वथसमाप्तेतुदद्यात्पिंडंतुमध्यमम् ॥ पुरतोदेवदेवस्यस्थित्वामंत्रेणसुव्रत ॥ ९ ॥ सएषपिंडोदेवेशयोऽभीष्ट स्तवसर्वदा ॥ अश्नामिपश्यतेतुभ्यंयेनमेसंततिर्भवेत् ॥ १० ॥ प्रसादात्तवदेवेशइतिमेभावितंमनः ॥ इत्थंसंपूजितोह्यत्रभास्करःपुत्रदोभ

१ चंदनाधिपम्–इ०पा० । २ चात्र–इ०पा० । ३ दीपं च–इ०पा० । ४ धूपैश्च–इ०पा० । ५ मघ–इ०पा० ।

वेत् ॥ ११ ॥ अतोऽयंपुत्रदोवारोदेवस्यपरिकीर्तितः ॥ एवमत्रसदायस्तुभास्करंपूजयेन्नरः ॥ १२ ॥ उपवासपरःश्राद्धेसपुत्रंलभतेध्रुवम् ॥ धनंधान्यंहिरण्यंचआरोग्यसुखदंतथा ॥ १३ ॥ मूर्त्यलोकंचसंप्राप्यततोराजाभवेन्नृषु ॥ प्रभयाद्विजसंकाशःकांत्याचांबुजसन्निभः ॥ १४ ॥ वीर्येणगोपतेस्तुल्योगांभीर्येकलशोपमः ॥ इतिपुत्रदविधिवर्णनम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ दक्षिणेत्वयनेयःस्यात्सजयःपरिकीर्तितः ॥ १५ ॥ अत्रो पवासंनक्तंचस्नानंदानंजपस्तथा ॥ भवेच्छतगुणंदेवभास्करप्रीतयेकृतम् ॥ १६ ॥ तस्मान्नक्तादिकर्तव्यंयत्स्याच्छतगुणंविभोः॥१७॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेआदित्यवारकल्पेजयवारतिथिवर्णनंनामषडशीतितमोध्यायः॥८६॥ब्रह्मोवाच ॥ जयंतोह्युत्तरेज्ञेयश्चायनेगणनायक ॥ वारोदेवस्ययःस्याद्वैतत्रपूज्योदिवाकरः ॥ १ ॥ पूजितस्तत्रदेवेशःसहस्रगुणितंफलम् ॥ ददातिदेवशार्दूलस्नानदानादिकर्मणाम्॥२॥ घृतेनप यसायत्रस्नानमिक्षुरसेनतु ॥ विलेपनंकुंकुमंतुप्रशस्तंभास्करेप्रियम् ॥३॥ धूपक्रियागुग्गुलेननैवेद्यंमोदकंस्मृतम्॥इत्थंसंपूज्यदेवेशंकुर्याद्धो मंततस्तिलैः ॥ ४ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चान्मोदकांस्तिलशष्कुलीः ॥ इत्थंयःपूजयेद्भानुंमंत्रेणैवगणाधिप ॥ ५ ॥ सहस्रगुणितंतस्यफलंदे वोददातिवै॥स्नानदानजपादीनामुपवासस्यवैविभो॥६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्रार्धसंहितायामादित्यवारकल्पेजयंत विधिवर्णनंनामसप्ताशीतितमोऽध्यायः॥८७॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांप्राजापत्यर्क्षसंयुतः॥सज्ञेयोविजयोनामसर्वपापभयापहः॥१॥ तत्रकोटिगुणंसर्वंफलंपुण्यस्यकर्मणः ॥ ददातिभगवान्देवःपूजितश्चंदनाधिपः ॥ २ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवादिपूजनम् ॥ नक्तंचाप्यु पवासस्तुसर्वमत्रदिवाकरः ॥ ३ ॥ कुर्यात्कोटिगुणंसर्वंपूजितोह्यत्रगोपतिः ॥ तस्मादत्रसदादेवंपूजयेद्भक्तिमान्नरः ॥ ४ ॥ सर्वेशंसप्तद्वीपेशं सप्तसैंधववाहनम्॥सप्तम्यांतुतमाराध्यसप्तप्रकृतिसंभवम् ॥ ५ ॥ सप्तलोकाधिपत्यंतुप्राप्नुतेसप्तरश्मिभिः ॥ ६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिशतसाहस्रार्धसंहितायामादित्यवारकल्पेविजयवारविधिवर्णनंनामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृष्णपक्ष स्यसप्तम्यांमाघमासेभवेत्तुयः ॥ सोदित्याभिमुखोज्ञेयःशृणुचास्यविधिंपरम् ॥ १ ॥ कृत्वैकभक्तंकृष्णस्यवारेत्रिपुरसूदन ॥ प्रातःकृत्वा

१ तत्र यां कुरुते पूजाम्–इ०पा० । २ मंत्रवारे–इ०पा० । ३ च विधिना सदा–इ०पा० ।

ततःस्नानपूजयित्वादिवाकरम् ॥ २ ॥ आदित्याभिमुखास्तिष्ठेद्यावदस्तमनंरवेः ॥ जपमानोमहाश्वेतांलाभमाश्रित्यसुव्रत ॥ ३ ॥ चतुर्हस्त मृजुंश्लक्ष्णमव्रणंसुसमंदृढम् ॥ रक्तचंदनवृक्षस्यस्तंभंकृत्वागणाधिप ॥ ४ ॥ तमाश्रित्यमहाभक्त्यादेवदेवंदिवाकरम् ॥ पश्यमानोजपञ्छ्रे तांतिष्ठेदस्तमनाद्रवेः ॥ ५ ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुपूजयित्वादिवाकरम् ॥ ब्राह्मणेदक्षिणांदत्त्वाततोभुंजीतवाग्यतः ॥ ६ ॥ इत्थमेतंतुयःकुर्या दादित्यप्रीतयेनरः ॥ भानुमांस्तस्यप्रीतःस्यात्सर्वप्रीतोददातिहि ॥७॥ धनंधान्यंतथापुत्रमारोग्यंभार्गवंयशः॥तस्मात्संपूजयेदत्रगीर्वाणाधि पतिंहर ॥ ८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसाहस्राधंसंहितायामादित्यवारकल्पेआदित्याभिमुखविधिवर्णनंनामनवाशीतितमो ऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ रविसंक्रमणेयःस्याद्रवेर्वारोगणाधिप ॥ सज्ञेयोहृदयोनामआदित्यहृदयप्रियः ॥ १ ॥ तत्रनक्तंसमाश्रित्यदेवं संपूज्यभक्तितः ॥ गत्वाचसदनेभानोरादित्याभिमुखास्थितः ॥ २ ॥ जपेदादित्यहृदयंसंख्ययाष्टशतंबुधः ॥ अथवास्तमनंयावद्भास्करंचिं तयेद्धृदि ॥३॥ गृहमेत्यततोविप्रान्भोजयेच्छक्तितःशिव ॥ भुक्त्वातुपायसंवीरततोभूमौस्वपेद्बुधः ॥ ४ ॥ योत्रसंपूजयेद्भानुंभक्त्याश्रद्धासम न्वितः॥ सकामाँल्लभतेसर्वान्भास्कराद्धृदयस्थितान्॥५॥तेजसायशसातुल्यःप्रभयैषांमहात्मनाम्॥शक्रगोपांडजानांतुगोपतेगौवृषेक्षण॥६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिशतसहस्राधंसंहितायामादित्यवारकल्पेहृदयवारविधिवर्णनंनामनवतितमोऽध्यायः ॥९०॥ ब्रह्मोवाच ॥ पूष्णोभवेद्यदाऋक्षंभवेच्चभगदैवतम्॥वासरःसमहान्प्रोक्तःसर्वरोगभयापहः ॥१॥योऽत्रपूजयतेभानुंशुभगंधविलेपनैः॥सर्वरोगविनिर्मुक्तोयाति प्रातिपदाभवम् ॥२॥ अर्कपत्रपुटेकृत्वापुष्पाण्यर्कस्यसुव्रत ॥ देवस्यपुरतोरात्रौभक्त्यायःस्थापयेद्बुधः॥३॥पूजयित्वार्कपुष्पैस्तुअर्कमर्कप्रि यंसदा ॥ प्राशयित्वार्कपुष्पं[1]तुदत्त्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ ४ ॥ भक्त्याचपायसंवीररात्रौस्वापितिभूतले ॥ अनेनविधिनायस्तुपूजयेदत्रवैर[2] विम् ॥ ५ ॥ समुक्तःसर्वरोगै[3]स्तुग[4]च्छेद्दिनकरालयम् ॥ तस्मादपिव्रजेल्लोकंफुंकारारवहेतिनः ॥ ६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिशतसाहस्राधंसंहितायां रोगहरविधिवर्णनंनामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ छ ॥ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्त्वादित्यग्र

१ पत्रम्-इ०पा० । २ द्विजम्-इ०पा० । ३ सर्वपापैस्तु-इ०पा० । ४ स गच्छेद्भास्करालयम्-इ०पा० ।

हस्यास्यवारोदेवस्यसुव्रत ॥ शस्यःप्रोक्तःप्रियोलोकेख्यातोगोश्रुतिभूषणः॥१ ॥ यस्तुपूजयतेतस्मिन्पतंगंपतगप्रियम् ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुसूर्यलोकंसगच्छाति ॥ २ ॥ सोपवासोगणश्रेष्ठआदित्यग्रहणेशुचिः ॥ जपमानोमहाश्वेतांखपोषमथवाशिवम् ॥ ३ ॥ पूजयेज्जगतामीशंतमोनाशनमाशुगम् ॥ पूजयित्वाखपोषंतुमहाश्वेतांततोजपेत् ॥ ४ ॥ पूजयित्वामहाश्वेतांरविंदेवंसमर्चयेत् ॥ महाश्वेतांप्रतिष्ठाप्यगंधपुष्पैःसुपूजिताम् ॥ ५ ॥ तस्याएवग्रहेःकार्यस्थंडिलंसुसमाहितः ॥ शुचौभूमिविभागेतुवीरंसंस्थाप्ययत्नतः ॥ ६ ॥ कुर्याद्धोमंतिलैःस्नातःसर्पिषाचविशेषतः ॥ आदित्यग्रहवेलायांजपञ्छ्वेतांमहामते ॥ ७ ॥ मुक्तेदिनकरेपश्चात्स्नानंकृत्वासमाहितः ॥ पूजयित्वामहाश्वेतांखगोल्कंचग्रहाधिपम् ॥ ८ ॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वाचततोभुंजीतवाग्यतः ॥ आदित्यग्रहयुक्तेऽस्मिन्वारेत्रिपुरसूदन ॥ ९ ॥ यत्कर्मक्रियतेपुण्यंतत्सर्वंशुभदंभवेत् ॥ स्नानदानजपादीनांकर्मणांगोवृषध्वज ॥ १० ॥ अनंतंहिफलंतेषांभवत्यस्मिन्नसंशयः ॥ कृतानांतुगणश्रेष्ठभास्करस्यवचोयथा ॥ ११ ॥ तस्माद्द्विजगणैःकार्यंपुण्यकर्मविचक्षणैः ॥ एकभक्तंचनक्तंचउपवासंगणाधिप ॥ १२ ॥ येवादित्यादिनेकुर्युस्तेयांतिपरमंपदम् ॥ धर्म्यंपुण्यंयशस्यंचपुत्रीयंकामदंतथा ॥ १३ ॥ तस्मिन्दानमपूपस्यगोदानेनसमंभवेत् ॥ द्वादशैतेमहाबाहोवीरभानोर्महात्मनः ॥ १४ ॥ तुष्टिदाःकथितास्तुभ्यंसर्वपापभयापहम् ॥ पठतांशृण्वतांतातकुर्वतांचविशेषतः ॥ १५ ॥ कृत्वैकमेषांविधिवद्वारंवृषभवाहन ॥ वृषादित्रितयंप्राप्यचात्रिजामचलांतथा ॥१६॥ ततोयातिपरंलोकंवृषकेतोर्महात्मनः॥तेजसांबुजसंकाशःप्रभयांडजसंनिभः॥१७॥पविहेतिसमोवीर्येकांत्याचंद्रसमप्रभः ॥१८॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिआदित्यवारकल्पेमहाश्वेतवारविधिवर्णनंनामाद्विनवतितमोध्यायः॥९२॥छ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥येषांधर्मक्रियाःसर्वाःसदैवोद्दिश्यभास्करम्॥नकुलेजायतेतेषांदारिद्र्योव्याधितोऽपिवा ॥१॥देवायतनभूमेस्तुगोमयेनोपलेपनम्॥यःकरोतिनरोभक्त्यासद्यःपापात्प्रमुच्यते॥२॥श्वेतयारक्तयावापिपीतमृत्तिकयापिवा ॥उपलेपनकर्तावैचिंतितंलभतेफलम् ॥ ३ ॥ चित्रभानुंविरच्यैवकुसुमैर्यःसुगंधिभिः ॥ पूजयेत्सोपवासस्तुसकामानीप्सिताल्लँभेत् ॥ ४ ॥ घृतेनदीपकंज्वाल्यातिलतैलेनवारवेः ॥

१ ततोऽर्हयेत्–इ०पा०। २ पुरःकुर्याद्रविकार्यम्–इ०पा०। ३ रविं देवं समर्चयेत्–इ०पा०। ४ विचित्रैर्यः–इ०पा०।

प्रयातिसूर्यलोकंसदीपकोटिशतैर्वृतः ॥ ५ ॥ दीपतैलप्रदानेननयातिनरकंनरः ॥ दीपतैलंतिलाश्चैवमहापातकनाशनम् ॥ ६ ॥ दीपंददा तियोनित्यंभास्करायतनेषुच ॥ चतुष्पथेषुतीर्थेषुरूपौजस्वीहजायते ॥ ७ ॥ यस्तुकारयतेदीपंरवेर्भक्तिसमन्वितः ॥ सकामानीप्सितान्प्रा प्यवृंदारकपुरंव्रजेत् ॥ ८ ॥ यःसमालभतेसूर्यंचंदनागुरुकुंकुमैः ॥ कर्पूरेणविमिश्रैश्चतथाकस्तूरिकान्वितैः ॥ ९ ॥ शुभंकालंकोटिशतंविहृ त्यचभवालये ॥ पुनःसंजायतेभूमौराजराजोनसंशयः ॥ १० ॥ सर्वकामसमृद्धात्मासर्वलोकनमस्कृतः ॥ चंदनोदकमिश्रैश्चदत्त्वार्घ्यंकु सुमैरवेः ॥ ११ ॥ सपुत्रपौत्रपत्नीकःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ सुगंधोदकमिश्रैस्तुदत्वार्घ्यंकुसुमैरवेः ॥ १२ ॥ देवलोकेचिरंस्थित्वाराजाभव तिभूतले ॥ सहिरण्येनचार्घेणरक्तोदकयुतेनवा ॥ १३ ॥ कोटीशतंतुवर्षाणांस्वर्गलोकेमहीयते॥पद्मैरभ्यर्चनंकृत्वारवेःस्वर्गगतोनरः ॥१४॥ पद्मंवसतिवर्षाणांस्त्रीपद्मशतसंवृतः ॥ गुग्गुलुंसघृतंदत्त्वारवेर्भक्तिसमान्वितः ॥ १५ ॥ तत्क्षणात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ पक्षंतुगुग्गु लुंदत्वामुच्यतेब्रह्महत्यया ॥१६ ॥ संवत्सरेणलभतेअश्वमेधफलंशिव ॥ धूपेनलभतेस्वर्गंतुरुष्केणसुगंधिना ॥ १७ ॥ कर्पूरागुरुधूपेनराज सूयफलंलभेत् ॥ पूर्वाह्णेमानवोभक्त्याश्रद्धयायोऽर्चयेद्रविम् ॥ १८ ॥ सतत्फलमवाप्नोतियद्दत्तेकपिलाशते ॥ मध्याह्नेयोऽर्चयेत्सूर्यंप्रयता त्माजितेंद्रियः ॥ १९ ॥ लभतेभूमिदानस्यगोशतस्यचतत्फलम् ॥ पश्चिमायांतुसंध्यायांयोऽर्चयेद्भास्करंनरः ॥ २०॥ शुचिःशुक्लांबरोष्णी षोगेसहस्रफलंलभेत्॥अर्धरात्रेतुयोहेलिंभक्त्यासंपूजयेन्नरः ॥२१॥ जातिस्मरत्वमाप्नोतिकुलेजातोवृषान्वितः॥प्रदोषरात्रिवेलायांयःपूजयति भास्करम् ॥२२॥ सगत्वासहसावीरक्रीडेत्सौमेनसंक्षयम्॥दंडनायकवेलायांप्रभातसमयेपुनः ॥ २३ ॥ पूजयित्वारविंभक्त्याव्रजेदनिमिषाल यम्॥एवंवेलासुसर्वासुअवेलासुचमानवः ॥२४ ॥ भक्त्यापूजयतेयोऽर्कमर्कपुष्पैःसमाहितः॥तेजसादित्यसंकाशोह्यर्कलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ अयनेतूत्तरेसूर्यमथवादक्षिणायने ॥ पूजयेद्यस्तुवैभक्त्यासगच्छेत्कंजजालयम्॥२६॥तत्रस्थःपूज्यतेर्केशैःसर्वैःसुमनसैस्तथा॥गोपतिःपूज्यते

---

१ दिनान्येव–इ०पा० । २ देवतायतनेषु–इ०पा० । ३ धारयते–इ०पा० । ४ उषित्वा च–इ०पा० । ५ मम लोके–इ०पा० । ६ भक्त्या समाहितः–इ०पा० । ७ सामरसंक्षयम–इ०पा० । ८ देवैः–इ०पा० ।

यद्ब्रह्मोपतिप्रमुखैः सुरैः॥२७॥विषुवेषूपरागेषुषडशीतिमुखेषुच ॥ पूजयित्वारविंभक्त्यानात्मानंशोचतेनरः ॥ २८॥ विंबुध्यवास्वयंवापियो नमस्कुरुतेरविम् ॥ संतुष्टोभास्करस्तस्यगतिमिष्टांप्रयच्छति ॥ २९ ॥ कृशरापायसापूपपललोन्मिश्रमोदकैः ॥ बलिंकृत्वातुसूर्याय सर्वकाममवाप्नुते ॥ ३० ॥ मोदकानांप्रदानेनपायसस्यचसुव्रत ॥ मधुमांसरसैश्चापिप्रीयतेऽतीवभास्करः ॥ ३१ ॥ घृतेनतर्पणंकृ त्वासदास्निग्धोभवेन्नरः ॥ तर्पयित्वातुमांसेनसद्यःपापात्प्रमुच्यते ॥ ३२॥ घृतेनस्नपनंकृत्वाएकाहमुदयेरवेः ॥ गवांशतसहस्रस्यदत्तस्यफ लमश्नुते ॥ ३३ ॥ गवांक्षीरेणसंतर्प्यपुंडरीकफलंलभेत् ॥ रसेनस्नापयेद्देवमश्वमेधफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ सूर्यायतरुणींधेनुंगामेकांयः प्रयच्छति ॥ कन्नजामचलांप्राप्यपुनर्लैंखपुरंव्रजेत् ॥ ३५ ॥ गोशरीरेतुरोमाणियावन्तित्रिपुरान्तक ॥ सतावद्वर्षकोटीस्तुलेखलो केमहीयते ॥ ३६॥ गोशतंभानवेदत्वाराजसूयफलंलभेत् ॥ अश्वमेधफलंतस्ययःसहस्रंप्रयच्छति ॥ ३७ ॥ गुग्गुलुंदेवदारुंचदहेन्नित्यं घृतस्रवम् ॥ आज्यधूमोहिदेवानांप्रकृत्यैवप्रियःसदा ॥ ३८ ॥ भेर्यादीनिचवाद्यानिशंखवेण्वादिकानिच ॥ येप्रयच्छंतिसूर्याययांतितेतेहं समंदिरम् ॥ ३९ ॥ वज्रमाहरतेयस्तुरवेर्भक्तिसमन्वितः ॥ तीर्थोदकमथैवान्यंसयातिविबुधालयम् ॥ ४० ॥ विमानैःस्त्रीशताकीर्णैः क्रीडयित्वाचिरंनरः ॥ मानुषत्वमनुप्राप्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ ४१ ॥ छत्रंध्वजंवितानंचपताकाश्चामराणिच ॥ हेमदंडानिवैदद्याद्रवेर्यो भक्तिमान्नरः ॥ ४२ ॥ विमानेनसदिव्येनकिंकिणीजालमालिना ॥ सूर्यलोकमतोगत्वाभवत्यप्सरसांपतिः ॥ ४३ ॥ तत्रोष्यसुचि रंकालंस्वर्गात्प्रत्यागतःपुनः ॥ मानुष्येजायतेराजासर्वराजनमस्कृतः ॥ ४४ ॥ दत्वावासांसिसूर्यायअलंकारांस्तथैवच ॥ क्रीडते जनलोकस्थोयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ४५ ॥ गीतवादित्रनृत्यैश्चकुर्याज्जागरणंरवेः ॥ गंधर्वाप्सरसांमध्येक्रीडतेसुचिरंनरः ॥ ४६ ॥ गंधैःपु ष्पैस्तथापत्रैःस्तोत्रैर्वाविविधैस्तथा ॥ येस्तुवंतिरविंभक्त्यातेयांतिपतगालयम् ॥ ४७ ॥ उषःस्तुवंतियेसूर्यमुपगायंतितेसदा ॥ पा

१बिंबमध्यगतं देवम्–इ०पा० । २ प्रयत्नेन–इ०पा० । ३ मधुमांसातिवर्षेण–इ०पा० । ४ स्नपनं कृत्वा–इ०पा० । ५ तर्पणीम्–इ०पा० । ६आज्यधूपः–इ०पा० ।

ठकाश्चारणाश्चैवसर्वेतेस्वर्गगामिनः ॥ ४८ ॥ अश्वयुक्तंयुगैर्युक्तंयोददातिरवेरथम् ॥ कांचनंवापिरौप्यंवामणिरत्नान्वितंशुभम्॥४९॥ सयानेनार्कवर्णेनकिंकिणीजालमालिना ॥ स्वर्गलोकमितोगत्वाक्रीडतेऽप्सरसासह ॥ ५० ॥ यस्तुदारुमयंकुर्याद्रवेरथमनुत्तमम् ॥ सयात्यर्कसवर्णेनविमानेनार्कमंडलम् ॥५१॥ यात्रांकुर्वंतियेभानोर्नराःसंवत्सरादपि ॥ षण्मासान्वागणश्रेष्ठतेषांपुण्यफलंशृणु ॥५२॥ षण्मासाद्वागणश्रेष्ठतेषांकर्मफलंशृणु॥ध्यानिनोयोगिनश्चैवप्राप्नुवंतीहयांगतिम्॥५३॥तांगतिंप्रतिपद्यंतेसूर्यवर्त्मावगाहिनः ॥रथंवहंतियेभानोर्नराभक्तिसमन्विताः ॥५४॥ अरोगाश्चादरिद्राश्चजातोजातौभवंतिते ॥ कर्तारोरथयात्रायायेनराभास्करस्यतु ॥ ५५ ॥ यात्राभंगंतुयोमोहात्क्रोधाद्वाकुरुतेनरः ॥ मंदेहास्तेनराज्ञेयाराक्षसाःपापकारिणः ॥ ५६ ॥ धनंधान्यंहिरण्यंवावासांसिविविधानिच ॥ येप्रयच्छंतिसूर्यायतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ५७ ॥ गावोवाथमहिष्योवागजानश्वांश्चशोभनान् ॥ यःप्रयच्छतिसूर्यायतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ५८ ॥ अक्षयंसर्वकामीयमश्वमेधफलंलभेत् ॥ सहस्रगुणितंतच्चदानमस्योपतिष्ठति ॥ ५९ ॥ महींददातियोऽर्कायकृष्टांफलवतींशुभाम् ॥ सतारयतिवैवंश्यान्दशपूर्वान्दशापरान्॥६०॥ विमानेनचदिव्येनगोपुरंगोपतेर्व्रजेत् ॥ क्रीडत्यप्सरसांमध्येकरविकारिणीष्विव ॥६१॥ ग्रामंददातियोभक्त्यासूर्यायमतिमान्नरः ॥ विमानेनार्कवर्णेनसयातिपरमांगतिम् ॥ ६२ ॥ आरामान्येप्रयच्छंतिपत्रपुष्पफलोपगान् ॥ भानवेभक्तियुक्तास्तुतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ६३ ॥ मानसंवाचिकंवापिकर्मजंयच्चदुष्कृतम् ॥ सर्वंसूर्यप्रसादेनअशेषंचप्रणश्यति ॥ ६४ ॥ आर्तोवाव्याधितोवापिदरिद्रोदुःखितोऽपिवा ॥ आदित्यंशरणंगत्वानात्मानंशोचतेनरः ॥ ६५ ॥ एकाहेनापियद्भानोःपूजायाःप्राप्यतेफलम् ॥ तद्वैक्रतुशतैरिष्टैःप्राप्यतेफलमुत्तमम् ॥ ६६ ॥ कृत्वाप्रेक्षणकंभानोर्दिव्यमायतनेशुभम् ॥ अक्षयंसर्वकामीयंराजसूयफलंलभेत् ॥ ६७ ॥ वेश्याकदंबकंयस्तुदद्यात्सूर्यायभक्तितः ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंयत्रातिष्ठतिभानुमान् ॥ ६८ ॥ पुस्तकंभानवेदद्याद्वारतस्यगणाधिप ॥ सर्वपापविमुक्तात्माविष्णुलोकेमहीयते ॥ ६९ ॥ रामायणस्यदत्वातुपुस्तकंत्रिपुरांतक ॥ वाज

१ अंडजलोकस्थः–इ०पा० । २ शुभम्–इ०पा० । ३ विनयं यत्र तिष्ठति–इ०पा० ।

पेयफलंप्राप्यगोपतेःपुरमाव्रजेत् ॥ ७० ॥ भविष्यंसांबसंज्ञंवादत्वासूर्यायपुस्तकम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ७१ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतियातिसूर्यसलोकताम् ॥ सूर्यलोकेचिरंस्थित्वाब्रह्मलोकंव्रजेत्पुनः ॥ ७२ ॥ स्थित्वाकल्पशतंतत्रराजाभवतिभूतले ॥ भानोरायतनेयस्तुप्रपांकुर्याद्गणाधिप ॥७३॥ सयातिपरमंस्थानंदिव्यंसौमनसंनरः ॥ शीतकालेधनंदद्यान्नराणांशीतनाशनम् ॥७४॥ भानो रायतनेदेवअश्वमेधफलंलभेत् ॥ इतिहासपुराणाभ्यांपुण्यंपुस्तकवाचनम् ॥ ७५ ॥ अश्वमेधसहस्रंयोनित्यंकर्तुंप्रवर्तते ॥ नतत्फलमवाप्नो तियदाप्नोत्यस्यकर्मणः॥७६॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यंपुस्तकवाचनम् ॥इतिहासपुराणाभ्यांभानोरायतनेशुभम्॥७७॥नान्यत्पुष्टिकरंभानो स्तथातुष्टिकरंपरम् ॥ पुण्याख्यानकथायास्तुयथाकरणमुत्तमम्॥७८॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेभानुमहिमवर्णनंना मत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अत्राख्यानमुशंतीहसंवादंगणपुंगव ॥ पितामहकुमाराभ्यांपुण्यंपापहरंशिवम् ॥१॥ स्रष्टारंसर्वलोकानांसुखासीनंपितामहम् ॥ प्रणम्यशिरसादेवंश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥२॥ कुमारोदेवशार्दूलइदंवचनमब्रवीत् ॥ गतोऽहमद्यभ गवन्द्रष्टुंदेवंदिवाकरम् ॥ ३ ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंदेवःसमयापूजितोरविः ॥ प्रणम्यशिरसाभक्त्यापरयाश्रद्धयाविभो ॥ ४ ॥ अनुज्ञातस्ततस्ते नसुखासीनोह्यहंस्थितः ॥ आसीनेनमयातत्रदृष्टमाश्चर्यमद्भुतम् ॥५॥ काञ्चनेनाविमानेनकिंकिणीजालमालिना ॥ मणिमुक्ताविचित्रेणवैदूर्य वरवेदिना ॥ ६ ॥ आगतंपुरुषंतत्रदृष्ट्वादेवोदिवाकरः ॥ ससंभ्रमंसमुत्थायआसनादेवसत्तम ॥ ७ ॥ गृहीत्वादक्षिणेपाणौपुरतःप्राप्यतंनरम्॥ शिरस्याघ्रायदेवेशपूजयामासवैरविः ॥ ८ ॥ उपविष्टंतुतंभानुरिदंवचनमब्रवीत् ॥ सुस्वागतंभद्रसुखकृताप्रीतास्त्वयावयम् ॥ ९ ॥ स मीपेममतिष्ठत्वंयावदाभूतसंप्लवम् ॥ पुनर्यास्यसितत्स्थानंयत्रब्रह्मास्वयंस्थितः ॥ १० ॥ एतस्मिन्नंतरेचान्योविमानवरमास्थितः ॥ आ गतःपुरुषोदेवोयत्रतिष्ठतिभास्करः ॥ ११ ॥ सचाप्येवंनरोदेवपूजितोभानुनातदा ॥ सामपूर्वंतथोक्तस्तुप्रश्रयावनतःस्थितः ॥ १२ ॥ तत्रमेकौतुकंजातंदृष्ट्वापूजांकृतांतयोः ॥ भानुनादेवशार्दूलपृष्टोभानुर्मयाततः ॥ १३ ॥ किमनेनकृतंदेवयोऽयंपूर्वमिहागतः ॥ नरस्तव

१ विभावसुः-इ०पा०। २ गृहीत्वा दक्षिणे पादे पुरतः स्थाप्य तं नरम्-इ०पा०।

सकाशंवैयस्यतुष्टोभवान्भृशम्॥१४॥यदस्यभवतापूजाकृताहिस्वयमेवतु॥अत्रमेकौतुकंजातंविस्मयश्चविशेषतः॥१५॥तथैवास्यकृतापूजा
द्वितीयस्यनरस्यच ॥ सर्वथापुण्यकर्माणाविमौनरवरोत्तमौ ॥१६॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तुपूज्यतेभगवान्त्सदा ॥यस्त्वमाभ्यांपरंपूजांकृतवा
न्देवसत्तम ॥ १७ ॥ कथ्यतांममदेवेशकिमेतौकर्मचक्रतुः ॥ यस्येदृक्परंमपुण्यंफलंदिव्यमवापतुः ॥ १८ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवइदंवचनमब्र
वीत् ॥ सूर्यउवाच ॥ साधुपृष्टोऽस्मिभवताकर्मणोनिर्णयंपरम् ॥ १९ ॥ यदनेनकृतंकर्मनरेणमुनिसत्तम ॥ योऽसौसूर्यमिहायातस्तच्छृणु
ष्वमहामते ॥ २० ॥ येयंमदंशसंभूतैःपार्थिवैःपालितासदा ॥ अयोध्यानामनगरीप्रख्यातापृथिवीतले ॥ २१ ॥ तत्रासौवैश्यजातीयोधनपा
लइतिस्मृतः ॥ तस्यांपुर्यांद्विजश्रेष्ठादेव्यमायतनंव्यधात् ॥२२ ॥ तस्मिन्नायतनेदिव्येह्याम्नायार्थंतथाश्रितः ॥ ब्राह्मणानांविशिष्टानांपूजयि
त्वाकदंबकम् ॥ २३ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांवाचकंचविशेषतः ॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठंमुनिश्रेष्ठंमहामुनिम् ॥ २४ ॥ पुस्तकंचापिसंपूज्यगंध
पुष्पोपहारतः ॥ तस्यविप्रकदंबस्यव्यासस्यचयथाग्रतः ॥ २५ ॥ प्रकल्प्योक्तोद्विजोऽनेनपाठको[2]वाचकोत्तमः॥ एषतिष्ठतिदेवेशःसहस्रकि
रणोरविः ॥ २६ ॥ चातुर्वर्ण्यमिदंवापिश्रोतुकामंकदंबकम् ॥ तिष्ठचेहद्विजश्रेष्ठकुरुपुस्तकवाचनम् ॥ २७ ॥ येनमेवरदोभा[3]नुःसप्तजन्मा
निवैभवेत् ॥ यावत्संवत्सरंविप्रप्रगृह्यवृत्तिमुत्तमाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णनिष्कशतंविप्रततोदास्येतथापरम् ॥ पूर्णेवर्षेद्विजश्रेष्ठश्रेयोऽर्थंमह
मात्मनः ॥ २९ ॥ एवंप्रवर्ततेतस्मिन्पुण्येपुस्तकवाचनम् ॥ षण्मासागतमात्रेतुकालेमुनिवरोत्तम ॥ ३० ॥ तथैवान्तरतश्चायंकालधर्ममुपे
यिवान् ॥ मयाचास्यविमानंतुप्रेषितंकुर्वतोव्रतम् ॥ ३१ ॥ इत्येषाकर्मणस्तुष्टिःपुण्याख्यानकसंज्ञिता ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुनतथाजायते
मम ॥३२॥ प्रीतिर्द्विजवरश्रेष्ठपुराणश्रवणेयथा ॥ गोसुवर्णहिरण्यानांवस्त्राणांचापिकृत्स्नशः ॥३३॥ ग्रामाणांनगराणांचदानंप्रीतिकरंमम ॥
नतथास्याद्द्विज[4]श्रेष्ठयथाप्रीतिकरंमुने ॥ ३४ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांश्रवणंमुनिसत्तम ॥ श्राद्धंकुर्वंतियेमह्यंभक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥ ३५ ॥
नकुर्वंतितथाप्रीतिर्यथापुस्तकवाचनम् ॥ कर्णश्राद्धेतथाप्रीतिर्ममस्याद्द्विजसत्तम ॥ ३६ ॥ नतथाजायतेप्रीतिर्भोज्यश्राद्धेतथैवच ॥

१ मम–इ०पा०। २ वाचकः–इ०पा०। ३ देवः–इ०पा०। ४ मुनिश्रेष्ठ–इ०पा०।

अथकिंबहुनोक्तेननान्यत्प्रीतिकरंमम ॥ ३७ ॥ पुण्याख्यानमृतेविप्रगुह्यमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ यश्चायमपरोविप्रइहायातोनरोत्तमः ॥ ३८ ॥ अयमासीद्द्विजश्रेष्ठस्तस्मिन्नेवपुरोत्तमे ॥ एकदातुगतश्चायंधर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ श्रोतुंभक्त्याद्विजश्रेष्ठश्रद्धयापरयावृतः ॥ श्रुत्वातत्र त ोभक्त्यापुण्याख्यानमनुत्तमम् ॥ ४० ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंतस्यवाचकस्यमहात्मनः ॥ एषविप्रोद्विजश्रेष्ठदत्तवान्स्वर्णमाषकम् ॥ ४१ ॥ दत्वातुदक्षिणांतस्मैवाचकायामितौजसे ॥ आनंदमगमद्विप्रःप्राप्तवान्कांचनांस्तथा ॥ ४२ ॥ एतद्धिसफलंचास्यनचान्यत्कृतवानयम् ॥ यदनेनकृतापूजावाचकस्यमहात्मनः ॥ ४३ ॥ फलंहिकर्मणातस्ययन्मयापूजितःस्वयम् ॥ वाचकंपूजयेद्यस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ ४४ ॥ तेनाहंपूजितःस्यांवैकोविष्णुःशंकरस्तथा ॥ वाचकंभोजयेद्यस्तुभक्त्याभोज्यैरनुत्तमैः ॥ ४५ ॥ तेनाहंपूजितःस्यांवैदशवर्षाणिपंचच ॥ नयमोनयमीचापिनमंदोनमनुस्तथा ॥ ४६ ॥ तपतीनतथाश्विष्ठोयथेष्टोवाचकोमम ॥ वाचकेसत्कृतेदेवभोजितेमुनिसत्तम ॥ ४७ ॥ तृप्तिर्भवतिमेविप्रसंवत्सरशतद्वयम् ॥ नकेवलंममप्रीतिर्वाचकेभोजितेभवेत् ॥ ४८ ॥ कृत्स्नशोदेवतानांच इंद्रादीनांतथाभवेत् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांसचेष्टोवाचकोमम ॥ ४९ ॥ प्रीतेतस्मिन्देवताःस्युःसर्वाःप्रीतानसंशयः ॥ इत्येतत्कथितंसर्वमाभ्यांकर्ममहामुने ॥ ५० ॥ नचान्यच्चक्रतुःकर्मकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ एतद्दृष्ट्वाहमाश्चर्यंतवाभ्याशमिहागतः ॥ ५१ ॥ किमत्रतथ्यंदेवेशकथ्यतांकौतुकंमम ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रुत्वाकुमारवचनंसर्वलोकपितामहः ॥ ५२ ॥ हंतभोःसाधुपुण्योऽसिनास्तितुल्यस्त्वयापरः ॥ यद्दृष्टौभवतातौहिसुपुण्यौपुण्यकारिणौ ॥ ५३ ॥ यदुक्तंभानुनावत्सतत्तथानान्यथाभवेत् ॥ यदासीन्मेमुखंपुत्रप्रथमंलोकपूजितम् ॥ ५४ ॥ तस्मादेतानिसर्वाणिनिर्गतानिसमंततः ॥ इतिहासपुराणानिलोकानांहितकाम्यया ॥ ५५ ॥ यथैतानिममेष्टानिपुराणानिमहामुने ॥ नतथावैचतुर्वेदीनचांगानिमहामुने ॥ ५६ ॥ शृण्वंत्येतानियेभक्त्यानित्यंश्रद्धासमन्विताः ॥ दत्वातुवाचकेवृत्तिंतेगच्छंतिपरंपदम् ॥ ५७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांस्पष्टीकरणमुत्तमम् ॥ इतिहासपुराणानिमयासृष्टानिसुव्रत ॥ ५८ ॥ यएतेच

१ महात्मने-इ०पा०।

तुरोवेदागूढार्थाःसततंस्मृताः ॥ अतस्त्वेतानिसृष्टानिबोधायैषांमहामुने ॥ ५९ ॥ यस्तुकारयतेनित्यंधर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ आदित्याद्भास्करंप्राप्ययातितत्परमंपदम् ॥ ६० ॥ दत्वातुदक्षिणांतत्रआदित्यस्यपुरंव्रजेत् ॥ किमाश्चर्यंद्विजश्रेष्ठदानपात्रंहितत्परम् ॥ ६१ ॥ यथा देववरोलेखस्तथाहोतिपरंपविः ॥ ब्राह्मणानांतथाश्रेष्ठोवाचकोनात्रसंशयः ॥ ६२ ॥ होतिर्यथातेजसांतुसरसांकलशोयथा ॥ तथासर्वद्विजेभ्यस्तुवाचकःप्रवरःस्मृतः ॥ ६३ ॥ वाचकंपूजयेद्यस्तुनरोभक्तिपुरःसरः ॥ पूजितंसकलंतेनजगत्स्यान्नात्रसंशयः ॥ ६४ ॥ सत्यमुक्तंनसंदेहोभानुनामत्कुलोद्वह ॥ वाचकेनसमंपात्रंनजात्वन्यद्भवेत्कचित् ॥ ६५ ॥ तच्छ्रुत्वाब्रह्मणोवाक्यंकुमारोवाक्यमब्रवीत् ॥ ६६ ॥ अहोहिधन्यतातस्यपुण्यश्रवणकारिणः ॥ दानंचददतोऽत्यर्थंपुण्यतावाचकायवै ॥ ६७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्थंदिंडेसदा यस्तुदेवदेवस्यमंदिरे ॥ यःकुर्याद्धर्मश्रवणंसयातिपरमांगतिम् ॥ ६८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेपुण्यश्रवणमाहात्म्यवर्णनंनामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्रिभिःप्रदक्षिणांकृत्वायोनमस्कुरुतेरविम् ॥ भूमौगतेनाशिरसा सयातिपरमांगतिम् ॥ १ ॥ सोपानत्कोदेवगृहमारुहेद्यस्तुमानवः ॥ सयातिनरकंघोरंतामिस्रंनामनामतः ॥ २ ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषाणिसमुत्सृजतियस्तुवै ॥ देवस्यायतनेभानोःसगच्छेन्नरकंक्रमात् ॥३॥ घृतंमधुपयस्तोयंतथेक्षुरसमुत्तमम्॥स्नपनार्थंतुदेवस्ययेददतीहमानवाः ॥ ४ ॥ सर्वकामानवाप्येहतेयांतिहेलिमंडलम् ॥ स्नाप्यमानंरविंभक्त्यायेपश्यंतिवृषध्वजम् ॥ ५ ॥ तेश्वमेधफलंप्राप्यलयंयांतिवृषध्वजे ॥ स्नपनंयेचकुर्वंतिभानोर्भक्तिसमन्विताः ॥ ६ ॥ लभंतेतत्फलंभीमंराजसूयाश्वमेधयोः ॥ यथानलंघयेत्कश्चित्स्नपनंभास्करस्यतु ॥ ७ ॥ तथाकार्यंप्रयत्नेनलंघितंह्यसुखावहम् ॥ तामिस्रंनरकंयातिलंघयेच्चसरौरवान् ॥ ८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यंस्नपनमादितः ॥ घृतेनस्नापयेद्देवंकंजमाप्नोतिमानवः ॥ ९ ॥ मधुनाप्रियमायातितोयेनापिघृतौकसम् ॥ इक्षुरसेनसंस्नाप्यपयसाकंजजध्वजम् ॥ १० ॥ एवमेभिःस्नापयेद्यैरविमीहितमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेआदित्यालयमाहात्म्यवर्णनंनामपंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ छ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ यश्चैताःसप्तसप्तम्योभवताकथितामम ॥ तासांयाप्रथमादेवकथि

तासासविस्तरा ॥ १ ॥ यास्त्वन्यादेवशार्दूलताःसर्वाःकथयस्वमे ॥ येनोपोष्यततस्तास्तुव्रजेहंहंलिसद्मवै ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षस्यसप्तम्यांनक्षत्रंपंचतारकम् ॥ यदास्यात्सातदाज्ञेयाजयानामेतिसप्तमी ॥ ३ ॥ तस्यांदत्तंहुतंजप्तंतर्पणंदेवपूजनम् ॥ सर्वंशत गुणंप्रोक्तंपूजाचापिदिवाकरे ॥ ४ ॥ भास्करस्यप्रियाह्येषासप्तमीपापनाशिनी ॥ धन्यायशस्यापुत्र्याचकामदाकंजजावहा ॥ ५ ॥ विधि नानेनकर्तव्यातिथिर्यामम विद्यते ॥ तंशृणुष्वविधिंमत्तोयेनकृत्वार्थमश्नुते ॥ ६ ॥ हंसेहंससमारूढेशुक्लेयंसप्तमीपुरा ॥ समुपोष्यचकर्तव्या विधिनानेनशंकर॥७॥पारणातृतीयाऽहेस्यात्कथितंगोवृषावहम्॥प्रथमंचतुरोमासान्पारणंकथितंबुधैः॥८॥कथितान्यत्रपुष्पाणिकरवीरस्यसु व्रत ॥ चंदनंचतथारक्तंधूपार्थंगुग्गुलंपरम् ॥९॥ कांसारंतुसुपक्वंचनैवेद्यंभास्करायवै ॥ अनेनविधिनापूज्यमार्तंडंविबुधाधिपम् ॥१०॥ पूजये द्ब्राह्मणान्भीमभक्ष्यभोज्यैर्यथाविधि॥कांसारंभोजयेद्विप्रान्पारणेऽस्मिन्विचक्षणः॥११॥स्वयमेवतथाश्नीयात्प्रयतोमौनमाश्रितः॥पंचम्यामेक भक्तंतुषष्ठ्यांनक्तंप्रवर्तते॥१२॥कृत्वोपवासंसप्तम्यामष्टम्यांपारणंभवेत्॥षष्ठ्यासमेताकर्तव्यानाष्टम्येयंकदाचन ॥१३॥यस्योपवासनायैवष ष्ठ्यामाहुरुपोषितम् ॥ यथैकादश्यांकुर्वंतिउपवासंमनीषिणः ॥ १४ ॥ उपवासनायद्वादश्यांयथेयंपरिकीर्तिता ॥ सिद्धार्थकैःस्नानमंत्रःप्रा शनंगोमयस्यतु ॥ १५ ॥ भानुर्मेप्रीयतामत्रदंतकाष्ठंतथार्कजम् ॥ इत्येषकथितस्तातप्रथमेपारणेविधिः ॥ १६ ॥ द्वितीयंश्रूयतांभीमपारणं गदतोमम ॥ मालतीकुसुमानीहश्रीखण्डंचंदनंतथा ॥१७॥ नैवेद्यंपायसंभानोर्धूपंविजयमादिशेत्॥ब्राह्मणान्भोजयेद्वापितथाश्नीयात्स्वयंवि भोः ॥ १८ ॥ रविर्मेप्रीयतामत्रनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ प्राशयेत्पंचगव्यंतुखादिरंदंतधावने ॥ १९ ॥ द्वितीयेपारणेवीरविधिरुक्तोमयाधुना ॥ तृतीयेपारणेवापिकथ्यमानंनिबोधमे ॥ २० ॥ अगस्तिकुसुमैरत्रभास्करंपूजयेद्बुधः ॥ समालंभनमत्रोक्तंश्रीखंडंकुसुमंतथा ॥ २१ ॥ सि ह्लकंधूपमुद्दिष्टंभानोःप्रीतिकरंपरम् ॥ शाल्योदनंतुनैवेद्यंरसालोपरिसंयुतम् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणानांतुदातव्यंभक्षयीततथात्मना ॥ कुशोद कप्राशनंतुबदर्यादंतधावनम् ॥ २३ ॥ विकर्तनःप्रीयतांमेनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ वर्षासुदेवदेवस्यपूजाकार्याविधानतः ॥ २४ ॥ गंधपु ष्पोपहारैस्तुनानाप्रेक्षणकैस्तथा ॥ गोदानैर्भूमिदानैर्वाब्राह्मणानांचतर्पणैः॥२५॥इत्थंसंपूज्यदेवेशंदेवस्यपुरतःस्थितः ॥ कारयेत्परमंपुण्यं

धन्यंपुस्तकवाचनम् ॥ २६ ॥ वस्त्रैर्गंधैस्तथाधूपैर्वाचकंपूजयेत्ततः ॥ देवस्यपुरतःस्थित्वाततोमंत्रमुदीरयेत् ॥ २७ ॥ देवदेवजगन्नाथसर्व रोगार्तिनाशन ॥ ग्रहेशलोकनयनविकर्तनतमोऽपह ॥२८॥ कृतेयंदेवदेवेशजयानामेतिसप्तमी ॥ मयातवप्रसादेनधन्यापापहराशिवा॥२९॥ अनेनविधिनावीरयःकुर्यात्सप्तमीमिमाम् ॥ तस्यस्नानादिकंसर्वंभवेच्छतगुणंविभो ॥ ३० ॥ कृत्वेमांसप्तमींवीरपुरुषःप्राप्नुतेयशः ॥ धनं धान्यंसुवर्णंचपुत्रमायुर्बलंश्रियम् ॥३१॥ प्राप्येहदेवशार्दूलसूर्यलोकंसगच्छति॥तस्मादेत्यपुनर्भूमौराजराजोभवेद्ध्रुवः॥३२॥इत्येषाकथिता वीरजयानामेतिसप्तमी ॥ कृतास्मृताश्रुतासातुहेलिलोकप्रदायिनी ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेजयानामसप्तमीमाहात्म्य वर्णनंनामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ माघस्यशुक्लपक्षेतुसप्तमीयात्रिलोचन ॥ जयंतीनामसाप्रोक्तापुण्यापापहरा शिवा ॥ १ ॥ सोपोष्यायेनविधिनाशृणुतत्पार्वतीप्रिय ॥ पारणानितुचत्वारिकथितान्यत्रपंडितैः ॥ २ ॥ पंचम्यामेकभक्तंतुषष्ठ्यांनक्तंप्र कीर्तितम् ॥ उपवासस्तुसप्तम्यामष्टम्यांपारणंभवेत् ॥ ३ ॥ माघेचफाल्गुनेमासितथाचैत्रेचसुव्रत ॥ बकपुष्पाणिरम्याणिकुंकुमंचाविलेप नम् ॥४ ॥ नैवेद्यंमोदकांश्चात्रधूपमाज्यमुदाहृतम् ॥ प्राशनंपंचगव्यंतुपवित्रीकरणंपरम् ॥५॥ मोदकैर्भोजयेद्विप्रान्यथाशक्त्यागणाधिप ॥ शाल्योदनंचभूतेशदद्याच्छक्त्याद्विजेषुवै ॥६ ॥ इत्थंसंपूजयेद्यस्तुभास्करंलोकपूजितम् ॥ सर्वस्मिन्पारणेवीरसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ७ ॥ द्वितीयेपारणेपूज्यराजसूयफलंलभेत् ॥ वैशाखाषाढज्येष्ठेषुश्रावणेमासिसुव्रत ॥ ८ ॥ पूजार्थमथभानोर्वैशतपत्राणिसुव्रत ॥ श्वेतंचचंदनं भीमधूपंगुग्गुलमुच्यते ॥ ९ ॥ नैवेद्यंगुडपूपास्तुप्राशनंगोमयस्यतु ॥ भोजनेचापिविप्राणांगूडपूपाःप्रकीर्तिताः ॥१० ॥ द्वितीयमिदमाख्या तंपारणंपापनाशनम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलदंभास्करप्रियम् ॥ ११॥ तृतीयंशृणुदेवस्यपूजार्थंभास्करस्यतु ॥ मासिभाद्रपदेवीरतथा चाश्वयुजेविभो ॥१२॥ कार्तिकेचापिमासेतुरक्तचंदनमादिशेत् ॥ मालतीकुसुमानीहधूपंविजयमुच्यते ॥ १३ ॥ नैवेद्यंघृतपूपास्तुभोजनं चद्विजन्मनाम् ॥ कुशोदकप्राशनंतुकायशुद्धिकरंपरम् ॥१४॥ तृतीयमपिचाख्यातंपारणंपापनाशनम्॥राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलदंभास्कर प्रियम् ॥१५ ॥ चतुर्थमपितेवच्मिपारणंपापनाशनम् ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलदंभास्करप्रियम् ॥ १६ ॥ तदद्यदेवशार्दूलपारणंश्रेयसे

शृणु ॥ मासिमार्गशिरेवीरपौषेमासितथाशिव ॥ १७ ॥ माघेचदेवशार्दूलशृणुपुण्यान्यशेषतः ॥ करवीराणिरक्तानितथारक्तंचचंदनम् ॥ १८ ॥ अमृताख्यंतथाधूपंनैवेद्यंपायसंपरम् ॥ आर्जनीयंतथातक्रंप्राशनंपरमंस्मृतम् ॥ १९ ॥ अगरुंचंदनंमुस्तंसिह्लकंचूषणंतथा ॥ समभागैस्तुकर्तव्यमिदंचामृतमुच्यते ॥ २० ॥ नामानिकथितान्यत्रभास्करस्यमहात्मनः ॥ चित्रभानुस्तथाभानुरादित्योभास्करस्तथा ॥ २१ ॥ प्रीयतामितिसर्वेषुपारणेविधिमादिशेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्पूजांविभावसोः ॥२२॥ तस्यांतिथौदेवदेवसयातिपरमंपदम् ॥ कृत्वैवंसप्तमींभीमसर्वकामानवाप्नुते ॥ २३ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनम् ॥ सरोगोमुच्यतेरोगैः शुभमाप्नोतिपुष्कलम् ॥ २४ ॥ पूर्णेसंवत्सरेभीमकार्यापूजादिवाकरे ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ २५ ॥ नानाविधैः प्रेक्षणकैः पूजयावाचकस्यतु ॥ इत्थंसंपूज्यदेवेशंब्राह्मणांश्चाभिपूज्यच ॥ २६ ॥ वाचकंचद्विजंपूज्यइदंवाक्यमुदीरयेत् ॥ धर्मकार्येषुमेदेवअर्थकार्येषुनित्यशः ॥ २७ ॥ कामकार्येषुसर्वेषुजयोभवतुसर्वदा ॥ ततोविसर्जयेद्विप्रान्वाचकंतुद्विजोत्तमम् ॥ २८ ॥ इत्थंकुर्यादिदंयस्तुसजयंप्राप्नुतेफलम् ॥ सर्वपापविशुद्धात्मासूर्यलोकंसगच्छति ॥ २९ ॥ विमानवरमारूढःकंजजोद्भवमुत्तमम् ॥ तेजसारविसंकाशःप्रभयापतगोपमः ॥ ३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेजयंतीकल्पवर्णनंनामसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥९७॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लासप्तमीयागणाधिप ॥ अपराजितेतिविख्यातामहापातकनाशिनी ॥ १ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंतुपंचम्यांनक्तमादिशेत् ॥ उपवासंतथाषष्ठ्यांसप्तम्यांपारणंस्मृतम् ॥ २ ॥ पारणान्यत्रचत्वारिकथितानिमनीषिभिः ॥ पुष्पाणिकरवीरस्यतथारक्तंचचंदनम् ॥ ३ ॥ धूपक्रियागुग्गुलेननैवेद्यंगुडपूपकान् ॥ भाद्रपदादिमासेषुविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ श्वेतानिभीमपुष्पाणितथाश्वेतंचचंदनम् ॥ धूपमाज्यमिहाख्यातंनैवेद्यंपायसंरवेः ॥ ५ ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ ततोऽगस्त्यस्यपुष्पाणिकुंकुमंचविलेपनम् ॥ ६ ॥ धूपार्थेसिल्हकंप्रोक्तमथवारविवर्णकम् ॥ शाल्योदनंचनैवेद्यंसरसंफाल्गुनादिषु ॥ ७ ॥ रक्तोत्पलानिभूतेशसागुरुंचंदनंतथा ॥ अनंतंधूपमुद्दिष्टंनैवेद्यंखंडपूपकान् ॥ ८ ॥ श्रीखंडंग्रंथिसहितमगुरुंसिल्हकंतथा ॥ मुस्तांतथैवंभूतेशशर्करागृह्यतेत्र्यहम् ॥ ९ ॥ इत्येषधूपोऽनंतस्तुकथितोदेवसत्तम ॥ ज्येष्ठा

दिमासेषुतथाविधिरुक्तोमनीषिभिः ॥ १० ॥ शृणुनामानिदेवस्यप्राशनानिचसुव्रत ॥ सुधांशुरर्यमाचैवसवितात्रिपुरांतक ॥ ११ ॥
पारणेष्वेवसर्वेषुप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥ गोमूत्रंपंचगव्यंतुघृतंचोष्णंपयोदधि ॥ १२ ॥ यस्त्वेतांसप्तमींकुर्यादनेनविधिनानरः॥ अपराजितो
भवेत्सोहिसदाशत्रुभिराहवे ॥ १३ ॥ जित्वाशत्रुंलभेच्चापित्रिवर्गंनात्रसंशयः ॥ त्रिवर्गमथसंप्राप्यस्वर्भानोःपुरमश्नुते ॥ १४ ॥
ततःपूर्णेषुमासेषुपूजयेच्छक्तितःखगम् ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुपुराणश्रवणेनच ॥ १५ ॥ अश्वदानेनचविभोब्राह्मणानांच
तर्पणैः ॥ वाचकंपूजयित्वाचभास्करस्यप्रियंसदा ॥ १६ ॥ भास्करायध्वजान्दद्यान्नानारत्नविभूषितान् ॥ यइत्थंकुरुतेवीरस
प्तमींयत्नतःसदा ॥ १७ ॥ सपराजित्यवैशत्रुंयातिहंससलोकताम् ॥ १८ ॥ शुक्लाश्वोद्भवयानेनआपगेनपताकिना ॥ आपगाधिपसं
काशआपगानुचरोभवेत् ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेअपराजितावर्णनंनामाष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ छ ॥ ब्र
ह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांयदासंक्रमतेरविः ॥ महाजयातदासावैसप्तमीभास्करप्रिया ॥ १ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवाभिपू
जनम् ॥ सर्वंकोटिगुणंप्रोक्तंभास्करस्यवचोयथा ॥ २ ॥ यस्तस्यांमानवोभक्त्याघृतेनस्नापयेद्रविम् ॥ सोऽश्वमेधफलंप्राप्यस्वर्गलोकमवा
प्नुयात् ॥ ३ ॥ पयसास्नापयेद्यस्तुभास्करंभक्तिमान्नरः ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योयातिसूर्यसलोकताम् ॥ ४ ॥ कार्पूरेणविमानेनकिंकिणी
जालमालिना ॥ तेजसाहरिसंकाशःकांत्यासूर्यसमस्तथा ॥ ५ ॥ स्थित्वातत्रचिरंकालंराजाभवतिचांजसा ॥महाजयैषाकथितासप्तमीत्रिपुरां
तक ॥ ६ ॥ यामुपोष्यनरोभक्त्याभवतेसूर्यलोकगः ॥ ततोयातिपरंब्रह्मयत्रगत्वानशोचति ॥ ७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्व
णिसप्तमीकल्पेमहाजयाकल्पवर्णनंनामैकोनशततमोध्यायः ॥ ९९ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यातुमार्गशिरेमासिशुक्लपक्षेतुसप्तमी ॥ नंदासाक
थितावीरसर्वानंदकरीशुभा ॥ १ ॥ पंचम्यामेकभक्तंतुषष्ठ्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ सप्तम्यामुपवासंतुकीर्तयंतिमनीषिणः ॥ २ ॥ पारणान्यत्र
वैत्रीणिशंसंतीहमनीषिणः ॥ मालतीकुसुमानीहसुगंधंचंदनंतथा ॥ ३ ॥ कर्पूरागरुसंमिश्रंधूपंचात्रविनिर्दिशेत् ॥ दध्योदनंसखंडंचनैवेद्यं
भास्करप्रियम् ॥ ४ ॥ तमेवदद्याद्विप्रेभ्योऽश्नीयाच्चतदनुस्वयम् ॥ धूपार्थंभास्करस्यैषप्रथमेपारणेविधिः ॥ ५ ॥ पलाशपुष्पाणिविभो

धूपंयच्छक्ययमेवच ॥ कर्पूरंचंदनंकुष्ठमगरुंसिह्लकंतथा ॥ ६ ॥ सग्रंथिवृषणंभीमकुंकुमंगृंजनंतथा ॥ हरीतकीतथाभीमएषपक्षकउ च्यते ॥ ७ ॥धूपंप्रबोधमादिष्टंनैवेद्यंखंडमंडकान् ॥ कृष्णागरुंसितंकंजवालकंवृषणंतथा ॥ ८ ॥ चंदनंतगरंमुस्तांप्रबोधशर्करान्विताम् ॥ भोजयेद्ब्राह्मणांश्चापिखंडखाद्यैर्गणाधिप ॥ ९ ॥ निंबपत्रंतुसंप्राश्यततोभुंजीतवाग्यतः ॥ पारणस्यद्वितीयस्यविधिरेषप्रकीर्तितः॥१०॥नीलो त्पलानिशुभ्राणिधूपंगुग्गुलमाहरेत् ॥ नैवेद्यंपायसंदेयंप्रीतयेभास्करस्यतु ॥११॥ विलेपनंचंदनंतुप्राशनेविधिरुच्यते ॥ तृतीयस्यापितेवी रकथितोविधिरुत्तमः ॥१२॥ शृणुनामानिदेवस्यपावनानिनृणांसदा ॥ विष्णुर्भगस्तथाधाताप्रोयतामुद्गिरेच्चवै ॥१३॥ अनेनविधिनायस्तु कुर्यात्प्रयतमानसः ॥ सकामानिहसंप्राप्यनंदतेशाश्वतीःसमाः ॥ १४ ॥ ततःसूर्यसदोगत्वानंदतेनंदवर्धन ॥ एषातुनंदजननीतिवाख्याताम याशिव ॥ १५ ॥ यासुपोष्यततोभुक्त्वानंदतेहंसमाप्यवै ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमकिल्पेनंदानामसप्तमीवर्णनंनामश ततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥छ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांनक्षत्रंसवितुर्भवेत् ॥ यदाप्रथमतांचैवतदावैभद्रतांव्रजेत् ॥ १ ॥ स्नपनंतत्रदेवस्यघृतेनकथितंबुधैः ॥ क्षीरेणचतथावीरपुनरिक्षुरसेनच ॥ २ ॥ स्नापयित्वातुदेवेशंचंदनेनविलेपयेत् ॥ दग्ध्वातुगुग्गुलं तस्यदद्याद्भद्रंतथाग्रतः ॥ ३ ॥ गोधूमचूर्णनिवपन्विमलंशशिसन्निभम् ॥ सवज्रंसगुडंचैवरक्तपुष्पोपशोभितम् ॥ ४ ॥ यदस्यशृंगमो शानंतत्रवैमौक्तिकंन्यसेत् ॥ यदाग्नेयंतत्रमाणिक्यंन्यसेद्वालोहितंमणिम् ॥ ५ ॥ नैर्ऋत्येमकरंदद्याद्वायव्येपद्मरागिणम् ॥ गांगेयमंतत स्तस्यस्वशक्त्याविन्यसेद्बुधः ॥ ६ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंतुपंचम्यांनक्तमादिशेत् ॥ षष्ठ्यामयाचितंप्रोक्तमुपवासमतःपरम् ॥ ७ ॥ पाषंडि नोविकर्मस्थान्बैडालव्रतिकांत्यजान् ॥ सप्तम्यांपालयेत्प्राज्ञोदिवास्वापंविवर्जयेत् ॥ ८ ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्याद्भद्रसप्तमीम् ॥ तस्य भद्राणिसर्वाणियच्छंतिऋभवःसदा ॥ ९ ॥ भद्रंददातियस्त्वस्यांभद्रस्तस्यसुतोभवेत् ॥ भद्रमासाद्यभूतेशसदाभद्रेणातिष्ठति ॥ १० ॥ ॥ ॥ दिंडिरुवाच ॥ ॥ कोऽयंभद्रइतिप्रोक्तःकथंकार्यंभूषणम् ॥ दत्त्वाचकिंफलंविद्याद्विधिनाकेनदीयते ॥ ११ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥

१ मुख्यम्-इ०पा० ।

व्योमंभद्रइतिप्रोक्तंदेवचिह्नमनूपमम् ॥ यद्धृत्वेहनरःसूर्यंमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ १२ ॥ शालिपिंडमयंकार्यंचतुष्कोणमनूपमम् ॥ गव्ये
नसर्पिषायुक्तंखंडशर्करयान्वितम् ॥ १३ ॥ चातुर्जातकपूर्णंतुद्राक्षाभिश्चविशेषतः ॥ नालिकेरफलैश्चैवसुगंधंचगणाधिप ॥ १४ ॥ मध्ये
द्रनीलंभद्रस्यन्यसेत्प्राज्ञःस्वशक्तितः ॥ पुष्परागंमरकतंपद्मरागंतथैवच ॥ १५ ॥ अनौपम्यंचमाणिक्यंक्रमात्कोणेषुविन्यसेत् ॥ वाच
कायाथवादद्यादथवाभोजकेस्वयम् ॥ १६ ॥ अनेनविधिनायस्तुकृत्वाभद्रंप्रयच्छति ॥ सहभद्राणिसंप्राप्यगच्छेद्गोपतिमंदिरम् ॥ १७ ॥ ब्रह्मलोकंत
तोगच्छेद्यानारूढोनसंशयः ॥ तेजसागोजसंकाशःकांत्यागोजसमस्तथा ॥ १८ ॥ प्रभयागोपतेस्तुल्यऊर्जसागोपरस्यच ॥ तस्मादेत्यपुनर्भू
मौगोपतिःस्यान्नसंशयः ॥ १९ ॥ प्रसादाद्गोपतेर्वीरःसर्वज्ञाधिपपूजितः ॥ इत्येषाकथिताभीमभद्रानामेतिसप्तमी ॥ २० ॥ यामुपोष्यन
रोभीमब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ शृण्वंतियेपठंतीहकुर्वंतिचगणाधिप ॥ २१ ॥ तेसर्वेभद्रमासाद्ययांतितद्ब्रह्मशाश्वतम् ॥ सुमंतुरुवाच ॥
इत्युक्तवान्पुराब्रह्मादिंडिनेसप्तमीव्रतम् ॥ २२ ॥ मयाप्युक्तंतवविभोयथाज्ञातंयथाश्रुतम् ॥ गृहीत्वासप्तमीकल्पंमानवोयस्तुभूतले ॥ २३ ॥
त्यजेत्कामाद्भयंवापिसज्ञेयःपतितोबुधः ॥ तस्माद्धारयतद्वीरनत्याज्यंसप्तमीव्रतम् ॥ २४ ॥ त्यज्यमानोभवेद्वीरआरूढपतितोनरः ॥
श्रावयेद्यस्तुभक्त्याचसप्तमीकल्पमादितः ॥ सोऽश्वमेधफलंप्राप्यततोयातिपरंपदम् ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेभ
द्राकल्पवर्णनंनामैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ एवंयादेवदेवस्यसप्तमीभास्करस्यतु ॥ यथाबहूनांभार्याणांभर्तुः
काचित्प्रियाभवेत् ॥ १ ॥ सर्वाश्चतिथयोह्यस्याप्रियाःसूर्यस्यभारत ॥ तस्मादस्यांनरेणेहपूजनीयोदिवाकरः ॥ २ ॥ शतानीकउवाच ॥ ति
थीनामाधिपःसूर्यःसर्वासांकथितोयदि ॥ सप्तम्यामेवयागोऽस्यकिमर्थंक्रियतेबुधैः ॥ ३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इदमर्थंपुरापृष्टःसुरज्येष्ठोदि
विस्थितः ॥ विष्णुनाकुरुशार्दूलतेनोक्तंहरयेयथा ॥ ४ ॥ तथातेसर्वमाख्यास्येशृणुष्वैकमनाविभो ॥ सुखासीनंसुरज्येष्ठंपुरादेवं
पितामहम् ॥ ५ ॥ प्रणम्यशिरसादेवकृष्णोवचनमब्रवीत् ॥ यद्येषभानुमान्देवस्तिथीनामाधिपःस्मृतः ॥ ६ ॥ किमर्थंपूजयेद्ब्रह्मन्सप्तम्यां
ब्रूहिमेविभो ॥ एवमुक्तःसुरज्येष्ठोविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ७ ॥ प्रहस्यभगवान्देवइदंवचनमब्रवीत् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवेभ्यास्तिथयो

दत्ताभास्करेणमहात्मना ॥ ८ ॥ मुक्त्वैकांसप्तमींसर्वांसम्यगाराधनेनवै ॥ यस्यैवयद्दिनंदत्तंसतस्यैवाधिपःस्मृतः ॥ ९ ॥ स्वदिनेपूजितस्तस्मिन्स्वमंत्रैर्वरदोभवेत् ॥ विष्णुरुवाच ॥ अर्केणकतरत्कस्मैदिनंदत्तंमहात्मना ॥ १० ॥ स्वदिनेपूजितेऽस्मिन्वैस्वमंत्रैर्जयतेध्रुवम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अग्नयेप्रतिपद्दत्ताद्वितीयाब्रह्मणेतथा ॥ ११ ॥ तृतीयायक्षराजायगणेशायचतुर्थ्यपि ॥ पंचमीनागराजायकार्तिकेयायषष्ठ्यपि ॥ १२ ॥ सप्तमीस्थापितात्मार्थंदत्तारुद्रायचाष्टमी ॥ दुर्गायैनवमींदत्तायमायदशमीस्वयम् ॥ १३ ॥ विश्वेभ्यश्चाथदेवेभ्योदत्ताचैकादशीसदा ॥ द्वादशीविष्णवेदत्तामदनायत्रयोदशी ॥ १४ ॥ चतुर्दशीशंकरायदत्तासोमायपूर्णिमा ॥ पितॄणांभानुनादत्तापुण्यापंचदशीसदा ॥ १५ ॥ तिथ्यःपंचदशैतास्तुसोमस्यपरिकीर्तिताः ॥ पीयतेकृष्णपक्षेतुसुरैरेभिर्यथोदितैः ॥ १६ ॥ शुक्लपक्षेप्रपूर्यंतेषोडश्याकलयासह ॥ अक्षयासासदैकैकातत्रसाक्षात्स्थितोरविः ॥ १७ ॥ क्षयवृद्धिकरोह्येवंतेनासौतत्पतिःस्मृतः ॥ ददातिगतिमक्षीणांध्यानमात्रस्थितोरविः[1] ॥१८॥ अन्येपीष्टान्यथाकामान्प्रयच्छंतिसुखेनवै ॥ तथासर्वंप्रवक्ष्यामिकृष्णसंक्षेपतःशृणु ॥१९॥अग्निमिष्ट्वाचहुत्वाचप्रतिपद्यमृतंघृतम् ॥ हविषासर्वधान्यानिप्राप्नुयादमितंधनम् ॥ २० ॥ ब्रह्माणंचद्वितीयायांसंपूज्यब्रह्मचारिणम् ॥ भोजयित्वाचविद्यानांसर्वासांपारगोभवेत् ॥ २१ ॥ तृतीयायांचवित्तेशंवित्ताढ्योजायतेध्रुवम् ॥ क्रयादिव्यवहारेषुलाभोबहुगुणोभवेत् ॥ २२ ॥ गणेशपूजनंकुर्याच्चतुर्थ्यांसर्वकर्मसु ॥ अविघ्नंविद्विषांविघ्नंकुर्याच्चास्यनसंशयः ॥ २३ ॥ नागानिष्ट्वाचपंचम्यांनविषैराभिभूयते ॥ स्त्रियंचलभतेपुत्रान्परांचश्रियमाप्नुयात् ॥ २४ ॥ संपूज्यकार्तिकेयंतुषष्ठ्यांश्रेष्ठप्रजापते ॥ मेधावीरूपसंपन्नोदीर्घायुःकीर्तिवर्धनः ॥ २५ ॥ सप्तम्यांपूज्यरक्षेशंचित्रभानुंदिवाकरम् ॥ अष्टम्यांपूजितोदेवोगोवृषाभरणोहरः ॥ २६ ॥ ज्ञानंददातिविपुलंकांतिंचविपुलांतथा ॥ मृत्युहाज्ञानदश्चैवपाशहाचप्रपूजितः ॥ २७ ॥ दुर्गांसंपूज्यदुर्गाणिनवम्यांतरतीच्छया ॥ संग्रामेव्यवहारेचसदाविजयमश्नुते ॥ २८ ॥ दशम्यांयममातिष्ठेत्सर्वव्याधिहरोध्रुवम् ॥ नरकादथमृत्योश्चसमुद्धरातिमानवम् ॥ २९ ॥ एकादश्यां

[1] व्योममात्रस्थितः-इ०पा०।

यथोद्दिष्टाविश्वेदेवाःप्रपूजिताः ॥ प्रजांपशुंधनंधान्यंप्रयच्छंतिमहींतथा ॥ ३० ॥ द्वादश्यांविष्णुमिष्ट्वेहसर्वदाविजयीभवेत् ॥ पूज्यश्चसर्वलोकानांयथागोपतिगोकरः ॥ ३१ ॥ कामदेवंत्रयोदश्यांसुरूपोजायतेध्रुवम् ॥ इष्टांरूपवतींभार्यांलभेत्कामांश्चपुष्कलान् ॥ ३२ ॥ इष्ट्वेश्वरंचतुर्दश्यांसर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ बहुपुत्रोबहुधनस्तथास्यान्नात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ पौर्णमास्यांतुयःसोमंपूजयेद्भक्तिमान्नरः ॥ स्वाधिपत्यंभवेत्तस्यसंपूर्णंनचहीयते ॥ ३४ ॥ पितरःस्वदिनेनित्यंतुष्टाःकुर्वंतिसर्वदा ॥ प्रजावृद्धिंधनंरक्षाचायुष्यंबलमेवच ॥ ३५ ॥ उपवासंविनाप्येतेभवंत्युक्तफलप्रदाः ॥ पूजयाजपहोमैश्चतोषिताभक्तितः सदा ॥ ३६ ॥ मूलमंत्रैश्चसंज्ञाभिरंशमंत्रैश्चकीर्तिताः ॥ पूर्ववत्पद्ममध्यस्थाःकर्तव्याश्चातिथीश्वराः ॥ ३७ ॥ गंधपुष्पोपहारैश्चयथाशक्त्याविधीयते ॥ पूजावाह्येनविधिनाकृतापिचफलप्रदा ॥ ३८॥ आज्यधारासमिद्भिश्चदधिक्षीरान्नमाक्षिकैः ॥ यथोक्तफलदोहोमोजपःशांतेनचेतसा ॥ ३९॥ मूलमंत्राश्चसंज्ञाभिरंगमंत्राश्चकीर्तिताः ॥ कृत्वायज्ञान्दशद्वौचफलान्येतानिभक्तितः ॥ ४० ॥ यथोक्तानितथोक्तानिलभेतेहाधिकान्यपि ॥ इहयस्माद्यथान्यस्मिन्योवसेद्यःसुखीसदा ॥ ४१ ॥ तेषांलोकेषुमंत्रज्ञोयावत्तेषांतिथिःस्थिता ॥ देहेत्तस्मात्तथारिष्टंतद्रूपोजायतेनरः ॥ ४२ ॥ सुरूपोधर्मसंपन्नोभक्षितारिर्महीपतिः ॥ स्त्रीवानपुंसकोवापिजायतेपुरुषोत्तमः ॥ ४३ ॥ इत्येताःकथिताःकृष्णतिथयोयामयातव ॥ नक्षत्रदेवताःसर्वानक्षत्रेषुव्यवस्थिताः ॥ ४४ ॥ इष्टान्कामान्प्रयच्छंतियास्तास्तद्ब्रूहिभूधर ॥ चंद्रमायत्रनक्षत्रेमहावृद्ध्यास्थितःसदा ॥ ४५ ॥ उक्तस्तुदेवतायज्ञस्तदासाफलदाभवेत् ॥ देवताश्चप्रवक्ष्यामिनक्षत्राणांयथाक्रमम् ॥ ४६ ॥ नक्षत्राणिचसर्वाणियज्ञाश्चैवपृथक्पृथक् ॥ अश्विन्यामश्विनाविष्ट्वादीर्घायुर्जायतेनरः ॥ ४७॥ व्याधिभिर्मुच्यतेक्षिप्रमत्यर्थंव्याधिपीडितः ॥ भरण्यांयमउद्दिष्टःकुसुमैरसितैःशुभैः ॥ ४८ ॥ तथागंधादिभिःशुभ्रैरपमृत्योर्विमोचयेत् ॥ अनलःकृत्तिकायांतुइहसंपूजितःपरः ॥ ४९ ॥ रक्तमाल्यादिभिर्दद्यात्फलंहोमेनचध्रुवम् ॥ पूजांप्रजापतिःप्रीतइष्टोदद्यात्पशूंस्तथा ॥ ॥ ५० ॥ रोहिण्यांदेवशार्दूलपूजनादिहगोपतेः ॥ मृगशीर्षेसदासोमोज्ञानमारोग्यमेवच ॥ ५१ ॥ आर्द्रायांतुशिवंपूज्यपश्चाद्विज

यमाप्नुयात् ॥ पद्मादिभिःसदिव्यैश्चपूजितःशंप्रयच्छति ॥ ५२ ॥ तथा वस्वादितिःसदासंपूज्यतेदिवि ॥ गुरुणातर्पितश्चैवमातेव परिरक्षति ॥ ५३ ॥ पुष्येबृहस्पतिर्बुद्धिंददातिविपुलांशुभाम् ॥ गीतैर्गंधादिभिर्नागाआश्लेषायांप्रपूजिताः ॥ ५४ ॥ तर्पिता श्चयथान्यायंभक्ष्याद्यैर्मधुरैःसितैः ॥ रक्षामिषादिभिस्तैस्तैःप्रीतिंकुर्वंतिमानद ॥ ५५ ॥ मघासुपितरःसर्वेहव्यैःकव्यैश्चपूजिताः ॥ प्रयच्छंतिधनंधान्यंभृत्यान्पुत्रान्पशूंस्तथा ॥ ५६ ॥ फाल्गुन्यामथवैपूषाइष्टःपुष्पादिभिःशुभैः ॥ पूर्वायांविजयंदद्यादुत्तरायांभगं तथा ॥ ५७ ॥ भर्तारमीप्सितंदद्यात्कन्यायैपुरुषस्यताम् ॥ इहजन्मनियुज्येतरूपद्राविणसंपदा ॥५८॥ पूजितःसाविताहस्तेविश्वतेजोनिधिः सदा ॥ गंधपुष्पादिभिःसर्वंददातिविपुलंधनम् ॥५९॥ राज्यंतुत्वष्टाचित्रायांनिःसपत्नंप्रयच्छति ॥ इष्टःसंतर्पितःप्रीतःस्वात्यांवायुर्बलंपरम् ॥ ६० ॥ इंद्राग्न्येवविशाखायांजातरक्तैःप्रपूज्यच ॥ धनधान्यानिलब्ध्वेहतेजस्वीनिवसेत्सदा ॥ ६१ ॥ रक्तैर्मित्रमनूराधास्वेवंसंपूज्यभ क्तितः ॥ श्रियोभवंतिसर्वेषांचिरंजीवंतिसर्वदा॥६२॥ ज्येष्ठायांपूर्ववच्छक्रमिष्ट्वापुष्टिमवाप्नुयात् ॥ गुणैर्ज्येष्ठश्चसर्वेषांकर्मणाचधनेनच॥६३॥ मूलेदेवपितॄन्त्सर्वान्भक्त्यासंपूज्यपूर्ववत् ॥ पूर्ववत्फलमाप्नोतिस्वर्गस्थानेध्रुवोभवेत् ॥ ६४ ॥ पूर्वाषाढेह्यपःपूज्यहुत्वातत्रैवपूर्ववत् ॥ संतापान्मुच्यतेक्षिप्रंशारीरान्मानसात्तथा॥६५॥ आषाढासुतथाविश्वानुत्तराषाढयोगतः ॥ विश्वेशंपूज्यपुष्पाद्यैःसर्वमाप्नोतिमानवः ॥ ६६॥ श्रवणेतुसितैर्विष्णुंपीतैर्नीलैश्चभक्तितः ॥ संपूज्याश्रियमाप्नोतिपरांविजयमेवच ॥ ६७ ॥ धनिष्ठासुवसूनिष्ट्वानभयंजायतेक्वचित् ॥ महतोऽपि भयात्त्वेतैर्गंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ ६८ ॥ इंद्रंशतभिषायांचव्याधिभिर्मुच्यतेध्रुवम् ॥ आतुरःपुष्टिमाप्नोतिस्वास्थ्यमैश्वर्यमेवच ॥६९॥ अजं भाद्रपदायांतुशुद्धस्फटिकसन्निभम् ॥ संपूज्यभक्तिमाप्नोतिपरांविजयमेवच ॥७०॥ उत्तरायामहिर्बुध्न्यंपरांशांतिमवाप्नुयात् ॥ रेवत्यांपूजितः पूषाददातिसततंशुभम् ॥ ७१ ॥ सितैःपुष्पैःस्थितिंचैवधृतिंविजयमेवच ॥ तवैवैतेसमाख्यातायज्ञाःसंक्षेपतोमया ॥ ७२ ॥ नक्षत्रदेवतानां चसाधकानांहितायवै ॥ भक्त्याविचानुसारेणभवंतिफलदाःसदा ॥ ७३ ॥ गंतुमिच्छेदनंत्यंवाक्रियांप्रारब्धमेवच ॥ नक्षत्रदेवतायज्ञंकृत्वा

---

१ गुणैः संपूज्य ज्येष्ठायां युज्यते मधुसूदन–इ०पा० । २ शक्या–इ०पा० । ३ विभवैः–इ०पा० । ४ नात्र कार्या विचारणा–इ०पा० । ५ पशून्–इ० पा० ।

भ्युक्षणंभानोर्यःकरोतितथाक्षये ॥ ३६ ॥ सगच्छतिनरःकृष्णयत्रास्तेगोपातिःसदा ॥ पुष्पप्रकरमत्यर्थंसुगंधंभास्करालये ॥ ३७ ॥ अनुलिप्तेनरोदद्यात्पुष्पेतरगृहंव्रजेत् ॥ विमानवरमभ्येतिसर्वरत्नमयंदिवि ॥ ३८ ॥ संप्राप्नोतिनरोदत्वादीपकंभास्करालयम् ॥ यस्तुसं वत्सरंपूर्णंतिलपात्रप्रदोनरः ॥३९॥ ध्वजंचभास्करेदद्यात्सममत्रफलंलभेत् ॥ विधुनोत्यतिवातेनदातुरज्ञानतःकृतम् ॥ ४० ॥ पापंदातु र्गृहेभानोर्दिवारात्रौनसंशयः ॥ गीतवाद्यादिभिर्देवंयउपास्तेविभावसुम् ॥ ४१ ॥ गंधर्वनृत्यैर्वाद्यैश्चविमानस्थोनिषेव्यते ॥ जातिस्मरत्वं वृद्धिंचततस्तुपरमांगतिम् ॥ ४२ ॥ प्राप्नोतिहेलेरायतनेपुण्याख्यानकथाकरः ॥ तस्मात्कुर्यात्प्रयत्नेनपूजयेद्वापिवाचकम् ॥ नान्यत्प्रीतिकरंभानोःपुण्याख्यानमृतेक्वचित् ॥ ४३ ॥ एकोऽपिहेलेःसुकृतःप्रणामोदशाश्वमेधावभृथेनतुल्यः ॥ दशाश्वमेधीपुनरेतिज न्महेलिप्रणामीनपुनर्भवाय ॥४४॥ एवंदेवेश्वरो[2]भक्त्यायेनभानुरुपासितः ॥४५॥ सप्राप्नोतिगतिंश्लाघ्यांयामिच्छतिचचेतसा ॥ तमाराध्य मयाप्राप्तंब्रह्मत्वंलोकपूजितम् ॥ ४६ ॥ सौरेयैर्थेप्सितंप्राप्तंत्वयातस्मात्पुरानघ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्तुगोश्रुताभरणोहरः ॥ ४७ ॥ तमा राध्यरविंभक्त्यामुक्तोऽसौब्रह्महत्यया ॥ देवत्वंमनुजैःकैश्चिद्गंधर्वत्वंतथापरैः ॥ ४८ ॥ विद्याधरत्वमपरैरेवाप्तंहिदिवाकरात् ॥ लेखःक्रतु शतेनेशमाराध्यैनंदिवाकरम् ॥ ४९ ॥ इंद्रत्वमगमत्तस्मान्नान्यः[3]पूज्योदिवाकरात् ॥ देवेभ्योऽप्यतिपूज्यस्तुस्त्वगुरुर्ब्रह्मचारिणा ॥ ५० ॥ तस्मात्सयज्ञपुरुषोविवस्वान्पूज्यएवहि॥स्त्रियाश्चभर्तारमृतेपूज्योऽत्यंतंविभावसुः ॥५१॥ भर्तुर्गृहस्थस्यसतःपूज्योगोपातिरंशुमान्॥वैश्याना मपिचाराध्यस्तपोभिस्तमनाशनः ॥ ५२ ॥ ध्येयःपरिव्राजकानांसदादेवोविभावसुः ॥ एवंसर्वाश्रमाणांहिचित्रभानुःपरायणम् ॥ ५३ ॥ सर्वेषांचैववर्णानांतमाराध्याप्नुयाद्गतिम् ॥५४॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यपूजामाहिमवर्णनंनामत्र्यधिकशततमो ऽध्यायः ॥ १०३ ॥ छ ॥ शृणुष्वसंयतःकाम्यानुपवासांस्तथापरान् ॥ तांस्तानाश्रित्ययान्कामान्कुरुतेप्सितमानसः ॥ १ ॥ सप्तम्यांशु क्लपक्षेतुफाल्गुनस्येहमानवः ॥ जपन्हेलीतिदेवस्यनामभक्त्यापुनःपुनः ॥ २ ॥ देवार्चनेचाष्टशतंकृत्वैतच्चजपेच्छुचिः ॥ स्नातःप्रस्थान

१ भुवि–इ०पा०। २ देवदेवेश्वरः–इ०पा०। ३ पूज्यतमो रवेः–इ०पा०।

कालेतुउत्थानेस्खलितेक्षुते ॥ ३ ॥ पाखंडान्पतितांश्चैवतथैवान्यायशालिनः ॥ नालपेततथाभानुमर्चयेच्छ्रद्धयान्वितः ॥ ४ ॥ इदंचोदाहरेद्वानोमनःसंधायतत्परः ॥ हंसहंसकृपालुस्त्वमगतीनांगतिर्भव ॥ ५ ॥ संसारार्णवमग्नानांत्राताभवदिवाकर ॥ एवंप्रसाद्योपवासंकृत्वानियतमानसः ॥ ६ ॥ पूर्वाह्णएवचसकृत्प्राश्याचाचमनीयकम् ॥ स्नात्वार्चयित्वाहंसेतिपुनर्नामप्रकीर्तयेत् ॥ ७ ॥ वज्रधारात्रयंचैवक्षिपेत्रिदैवपादयोः ॥ चैत्रवैशाखयोश्चैवतद्वज्ज्येष्ठेतुपूजयन् ॥ ८ ॥ मर्त्यलोकेगतिंश्रेष्ठांकृष्णप्राप्नोतिवैनरः ॥ उत्क्रांतस्तुव्रजेत्कृष्णदिव्यंहंसालयंशुभम् ॥९॥ वृषध्वजप्रसादाद्वैसंक्रंदनश्रियावृतः ॥ आषाढेश्रावणेचैवमासिभाद्रपदेतथा ॥१०॥ तथैवाश्वयुजेचैवअनेनाविधिनानरः॥ उपोष्यसंपूज्यतथामार्तंडेतिचकीर्तयेत् ॥ ११ ॥ गोमूत्रप्राशनात्पूतोधनीधनपुरंव्रजेत् ॥ आराधितस्यजगतामीश्वरस्याव्ययात्मनः ॥ ॥ १२ ॥ उत्क्रांतिकालेस्मरणंभास्करस्यतथाप्नुते ॥ क्षीरस्यप्राशनंकृष्णाविधिंचैवयथोदितम् ॥१३॥कार्तिकादियथान्यायंकुर्यान्मासचतुष्टयम् ॥ तेनैवविधिनाकृष्णभास्करेतिचकीर्तयेत् ॥ १४ ॥ सयातिभानुसालोक्यंभास्करंस्मरतिक्षये ॥ प्रतिमासंद्विजातिभ्योदद्याद्दानंयथेप्सितम् ॥१५॥चतुर्मासेतुसंपूर्णेकृत्वापुस्तकवाचनम् ॥कथांतुभास्करस्येहसंगतिकमथापिवा ॥१६॥धर्मश्रवणमभीष्टंसदाधर्मध्वजस्यतु॥ वाचकंपूजयित्वातुतस्मात्कार्यंविपश्चिता ॥१७॥ श्राद्धमन्त्रेनपक्वेनवाचकेनद्विजेनतु॥दिव्येनचयथायुक्तमभीष्टंभास्करस्यहि ॥१८॥ एवमेवगतिंश्रेष्ठांदेवानामनुकीर्तनात् ॥ प्राप्नुयात्रिविधंकृष्णत्रिलोकाख्यंनरःसदा ॥१९॥ कथितंपारणंयत्तेप्रथमंगोधराधनम् ॥आधिपत्यंतथाभोगांस्ततःप्राप्नोतिमानुषान् ॥२०॥द्वितीयेनतथाभोगान्गोपतेःप्राप्नुयान्नरः॥सूर्यलोकंतृतीयेनपारणेनतथाप्नुयात् ॥२१॥एवमेतत्समाख्यातंगतिप्रापकमुत्तमम् ॥ विधानंदेवशार्दूलयदुक्तंसप्तमीव्रते ॥२२॥ यःश्वेतांसप्तमींकुर्यात्सुगतिंश्रद्धयानरः ॥ तथाभक्त्याचवैनारीप्राप्नोतित्रिविधांगतिम् ॥२३॥ एषाधन्यापापहरातिथिर्नित्यमुपासिता॥आराधनाययस्तेषांयदाभानोर्धराधर ॥२४॥ पठतांशृण्वतांचापिसर्वपापभयापहा॥ तथाधन्याचपुण्याचात्रिवर्गादीष्टदासदा ॥२५॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेत्रिवर्गसप्तमीव्रतानिरूपणंनामचतुराधिकशततमोऽध्यायः॥ १०४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ फाल्गुनामलपक्षस्यसप्तम्यांक्ष्माधराव्यय ॥ उपोषितोनरोनारीसमभ्यर्च्यतमोऽपहम् ॥ १ ॥

सूर्यनामजपन्भक्त्यामितभोक्ताजितेंद्रियः ॥ उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवसूर्यमेवाभिकीर्तयेत् ॥ २ ॥ ततोऽन्यदिवसेप्राप्तेत्वष्टम्यांप्रयतोरविम् ॥ स्नात्वादेवंसमभ्यर्च्यदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ ३ ॥ रविमुद्दिश्यवैचाग्नौघृतहोमकृतक्रियः ॥ प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणीमुदीरयेत् ॥ ४ ॥ यमाराध्यपुरादेवीसावित्रीकामनायवै ॥ समेददातुदेवेशःसर्वान्कामान्विभावसुः ॥ ५ ॥ समभ्यर्च्यइतेप्राप्तान्कृत्स्नान्कामान्यथेप्सितान् ॥ सददात्यखिलान्कामान्प्रसन्नोमेदिवस्पतिः ॥ ६ ॥ भ्रष्टराज्यश्चदेवेन्द्रोयमभ्यर्च्यदिवस्पतिः ॥ कामान्त्समाप्तवान्राज्यंसमेकामंप्रयच्छतु ॥ ७ ॥ एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्येहविवस्वतः ॥ भुंजीतप्रयतःसम्यग्वाविष्यंपतगध्वजे ॥ ८ ॥ फाल्गुनेचैत्रवैशाखेज्येष्ठेयस्यसमापनम् ॥ चतुर्भिःपारणंमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् ॥ ९ ॥ करवीरैश्चतुरोमासोभक्त्यासंपूजयेद्रविम् ॥ कृष्णागुरुंदहेद्धूपंप्राश्यंगोशृंगजंजलम् ॥ १० ॥ नैवेद्यंवंडवेष्टांस्तुदद्याद्विप्रेभ्यएवच ॥ ततश्चश्रूयतामन्यामाषाढादिषुयाक्रिया ॥ ११ ॥ जातीपुष्पाणिशस्तानिधूपंगोग्गुलमुच्यते ॥ कूपोदकंसमश्नीयान्नैवेद्यंपायसंमतम् ॥ १२ ॥ स्वयंतदेवचाश्नीयाच्छेषंपूर्ववदाचरेत् ॥ कार्तिकादिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनम् ॥ १३ ॥ महांगंधूपमुद्दिष्टंपूजारक्तोत्पलैस्तथा ॥ कांसारंचात्रनैवेद्यंनिवेद्यंभास्करायवै ॥ १४ ॥ प्रतिमासंचविप्रायदातव्यादक्षिणातथा ॥ कर्पूरंचंदनंमुस्तामगरुंतगरंतथा ॥ १५ ॥ ऊषणंशर्कराकृष्णसुगंधंसिह्लकंतथा ॥ महांगोऽयंस्मृतोधूपःप्रियोदेवस्यसर्वदा ॥ १६ ॥ प्रीणनंचेष्टयाभानोःपारणेपारणेगते ॥ यथाशक्तियथायोगंवित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥ १७ ॥ सद्भावेनैवसप्ताश्वःपूजितःप्रीयतेयतः ॥ पारणंतेयथाशक्त्यापूजितःस्नापितोरविः ॥ १८ ॥ प्रीणितश्चेप्सितान्कामान्दद्यादव्याहतंहरेत् ॥ एषापुण्यापापहरासप्तमीसर्वकामदा ॥ १९ ॥ यथाभिलषितान्कामाँल्लभतेगरुडध्वज ॥ उपोष्यैतांत्रिभुवनंप्राप्तमिंद्रेणवैपुरा ॥ २० ॥ पुत्रमाप्नोतुसावित्रीपुत्रांस्तुअदितिस्तथा ॥ यदवःकामनांप्राप्ताधौम्योवेदमवाप्तवान् ॥ २१ ॥ त्वयाप्ताभार्गवीकृष्णशंकरःशुद्धिमाप्तवान् ॥ पितामहत्वंप्राप्तोऽहंतत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ २२ ॥ अन्यैश्चाधिगतंकामंतमाराध्यनसंशयः ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैर्योषिद्भिरेवच ॥ २३ ॥ यंयंकाममभिध्यायेत्तंतंप्राप्नोत्युपोषणात् ॥ जनःप्राप्नोत्यसंदिग्धंभानोराराधनाद्यतः ॥२४॥ अपुत्रःपुत्रमाप्नोतिगोगतश्चापिमोदते॥रोगाभिभूत

आरोग्यंकन्याविंदतिसत्पतिम् ॥ २५ ॥ समागत्यप्रवासितैरुपोष्यैतदवाप्नुयात् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिगोगतश्चापिमोदते ॥ २६ ॥ नापुत्रोनाधनोवापिनवानिष्टोननिर्घृणः ॥ उपोष्यैतद्व्रतंमर्त्यःस्त्रीजनोवापिजायते ॥ २७ ॥ गोहेलिलोकमासाद्यमोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ गौरेकंयानमारूढस्तेजसारविसन्निभः ॥ २८ ॥ पुनरेत्यमहींकृष्णधनाधनसमोनृप ॥ क्ष्मातलेस्यान्नसंदेहःप्रसादाद्गोपतेर्नरः ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेकामदासप्तमीव्रतनिरूपणंनामपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ पुनश्चैतन्महाभागश्रूयतांगदतोमम ॥ प्रोक्तंखगेनदेवानांतिथिमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ विजयातिजयाचैवजयंतीचमहातिथिः ॥ त्वत्तःश्रुतासुरश्रेष्ठब्रूहिमेपापनाशिनीम् ॥ २ ॥ तथोत्तरायणंब्रूहिशस्तंयद्भास्करार्चने ॥ यत्रसंपूजितोभानुर्भवेत्सर्वाघनाशनः ॥ ३ ॥ तन्मेकथययत्नेनभक्त्यापृष्टोऽक्षयंफलम् ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांयदर्क्षंतुरवेर्भवेत् ॥ ४ ॥ तदास्यात्सामहापुण्यासप्तमीपापनाशिनी ॥ तस्यांसंपूज्यदेवेशंचित्रभानुंजगद्गुरुम् ॥ ५ ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ यश्चोपवासंकुरुतेतस्यांनियतमानसः ॥ ६ ॥ सर्वपापविमुक्तात्मासूर्यलोकेमहीयते ॥ दानंयद्दीयतेकिंचित्तमुद्दिश्यदिवाकरम् ॥७॥ होमंवाक्रियतेतत्रतत्सर्वंचाक्षयंभवेत् ॥ एकऋग्वेदःपुरतोजप्तःश्रद्धापरेणतु ॥८॥ ऋग्वेदस्यसमस्तस्ययच्छतेसत्फलंध्रुवम् ॥ सामवेदंफलंसोमयजुर्वेदफलंयजुः ॥ ९ ॥ अथर्वाअथर्वांगिरसोनिखिलंयच्छतेरविः ॥ तारकाइवराजंतेद्योतमानादिवानिशम् ॥ १० ॥ समभ्यर्च्यचसप्तम्यांदेवदेवंदिवाकरम् ॥ यत्रपापमशेषंवैनाशयत्यत्रभास्करः ॥ ११ ॥ कर्तव्यासप्तमींकृष्णतेनोक्तापापनाशिनी ॥ अस्यांसमभ्यर्च्यरविंयातिसौरपुरंनरः ॥१२॥ विमानवरमारुह्यकर्पूरोद्भवमुत्तमम् ॥ तेजसाकविसंकाशप्रभयासूर्यसन्निभः ॥१३॥ कांत्यात्रेयसमःकृष्णशौर्यैर्हरिसमःसदा॥मोदतेतत्रसुचिरंवृंदारकगणैःसह ॥ १४ ॥ पुनरेत्यभुवंकृष्णभवेद्वैक्ष्माधिपाधिपः ॥ १५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेपापनाशिनीव्रतविधिवर्णनंनामषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तथान्यदपिधर्मज्ञशृणुष्वगदतोमम ॥ पदद्वयंजगद्धातुर्देवदेवस्यगोपतेः ॥ १ ॥ यदेकपादपीठंहितत्रन्यस्तंपदद्वयम् ॥ स्वयमंशुमताकृष्णलोकानांहितका

म्यया ॥ २ ॥ वामनस्यपदंकृष्णज्ञेयंवैउत्तरायणम् ॥ देवाद्यैःसकलैर्वंद्यंदक्षिणंदक्षिणायनम् ॥ ३ ॥ अहंत्वंचसदाकृष्णंदक्षिणंपादमर्चतः॥
श्रद्धान्वितौभास्करस्यहरीशौवाममर्चतः ॥४॥ तस्मिन्यःप्रत्यहंसम्यग्देवदेवस्यमानवः॥करोत्याराधनंतस्यतुष्टःस्याद्भानुमान्सदा ॥ ५ ॥
विष्णुरुवाच ॥ कथमाराधनंतस्यदेवदेवस्यगोपतेः॥क्रियतेदेवशार्दूलतत्समाख्यातुमर्हसि ॥६॥ ब्रह्मोवाच ॥ उत्तरेत्वयनेकृष्णस्नातोनियत
मानसः॥ घृतक्षीरादिभिर्देवंस्नापयेत्तिमिरापहम् ॥७॥ चारुवस्त्रोपहारैश्चपुष्पधूपानुलेपनैः ॥ समभ्यर्च्यंततःसम्यग्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥८॥
पदद्वयंव्रतंतस्यगृह्णीयाद्भानुतत्परः ॥ वन्देत्स्नातश्चित्रभानुंततश्चगरुडध्वज ॥ ९ ॥ भुक्त्वान्नंचित्रभानुंतुचित्रभानुंव्रजंस्तथा ॥ स्वपन्वि
बुध्यन्प्रणमन्होमंकुर्वंस्तथार्चयन् ॥ १० ॥ चित्रभानोरनुदिनंकरिष्येनामकीर्तनम् ॥ यावदन्यदिनात्प्राप्तंक्रमशोदक्षिणायनम् ॥ ११ ॥
चलितेहंकृतेचैववेदारंभेपिवासदा ॥ तावद्वक्ष्येचित्रभानुंयावदेवोत्तरायणम् ॥१२॥ यावज्जीवंचयत्किंचिज्ज्ञानतोऽज्ञानतोऽपिवा ॥ करिष्येऽ
हंतथाचैवकीर्तयिष्यामितंप्रभुम् ॥ १३ ॥ यदानृतंकिंचिद्वक्ष्येतदावक्ष्यामितद्वचः ॥ अज्ञानादथवाज्ञानात्कीर्तयिष्यामितंप्रभुम् ॥ १४ ॥
षण्मासमेकमनसाचित्रभानुमयंपरम् ॥ तंस्मरन्मरणेयातियांगतिंसास्तुमेगतिः ॥ १५ ॥ षण्मासाभ्यंतरेमृत्युर्यदितास्मिन्भवेन्मम ॥ तन्म
याभास्करस्येहस्वयमात्मानिवेदितः ॥ १६ ॥ परमात्ममयंब्रह्मचित्रभानुमयंपरम् ॥ यमंतेसंस्मरिष्यामिसमेभानुःपरागतिः ॥ १७ ॥
यदिप्रातस्तथासायंमध्याह्नेवाजपाम्यहम् ॥ षण्मासाभ्यंतरेन्यासःकृतोव्रतमयोमया ॥ १८ ॥ तथाकुरुजगन्नाथस्वर्गलोकपरायणः ॥ चित्र
भानोयथाशक्त्याभवान्भवतिमेगतिः ॥ १९ ॥ एवमुच्चार्यषण्मासंचित्रभानुमयंव्रतम् ॥ तावन्निष्पादयेद्यावत्संपूर्णंदक्षिणायनम् ॥२० ॥
ततश्चप्रीणनंकुर्याद्यथाशक्त्याविभावसोः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्दिव्यान्भौमांश्चापिसदक्षिणान् ॥ २१ ॥ पुण्याख्यानकथांकुर्यान्मार्तंडस्यतथा
ग्रतः॥पूजयेद्वाचकंभक्त्यायथाशक्त्याचलेखकम् ॥२२॥ एवंव्रतमिदंकृष्णयोधारयतिमानवः ॥ इहैवदेवशार्दूलमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥२३॥

१ धराधरसमन्वितः–इ०पा० ।

षण्मासाभ्यंतरेचास्यमरणंयदिजायते ॥ प्राप्नोत्यनशनस्योक्तंयत्फलंतदसंशयम् ॥ २४ ॥ पदद्वयंचदेवस्यसम्यक्त्वेनसदार्चितम् ॥ भवत्येतज्जगौभानुःपुराचंद्रायपृच्छते ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेभानुपादद्वयव्रतवर्णनंनामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कृष्णपक्षेतुमाघस्यसर्वार्तिसप्तमींशृणु[1] ॥ यामुपोष्यसमाप्नोतिसर्वान्कामांस्तथापरान् ॥ १ ॥ पाखंडादिभिरालापंनकुर्याद्भानुतत्परः ॥ पूजयेत्प्रणतोदेवमेकाग्रमनसाशुभम् ॥ २॥ माघाद्यैःपारणंमासैःषड्भिःसांक्रान्तिकंस्मृतम् ॥ मार्तंडंप्रथमंनामद्वितीयंकंप्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ तृतीयंचित्रभानुंचविभावसुमतःपरम् ॥ भगेतिपंचमंज्ञेयंषष्ठंहंसमथोच्यते ॥ ४ ॥ पूर्णेषुषट्सुमासेषुपंचगव्यमुदाहृतम् ॥ स्नानेचप्राशनेचैवप्रशस्तंपापनाशनम् ॥५॥ प्रणामंदेवदेवस्यकृत्वापूजांयथाविधि ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याच्छ्रद्धानश्चशक्तितः ॥ ६ ॥ पारणांतेचदेवस्यप्रीणनंभक्तिपूर्वकम् ॥ कुर्वीतभक्त्याविधिवद्रविर्भक्त्यातुगृह्यते ॥ ७ ॥ नक्तभोजीतथाविष्णोतैलक्षारविवर्जितः ॥ कृष्णजागरणंरात्रौसप्तम्यामथवादिने ॥ ८ ॥ एतामुषित्वाधर्मज्ञहंसप्रीणनतत्परः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥ यतःसर्वमवाप्नोतियद्यदिच्छतिचेतसा ॥ अतोलोकेषुविख्यातासर्वार्थावाप्तिसप्तमी ॥ १० ॥ कृताभिलषिताह्येषाप्रारब्धाधर्मतत्परैः॥पूरयत्यखिलान्कामान्संश्रुताचदिनेदिने॥११॥तमाराधयस्वरविंतपार्थगरुडध्वज॥यथाराधितवान्भानुर्भगणाधिपतिःपुरा॥१२॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसर्वार्थावाप्तिसप्तमीवर्णनंनामाष्टाधिकशततमोऽध्यायः॥ १०८ ॥छ॥ब्रह्मोवाच ॥ मार्तंडसप्तमींकृष्णयथान्यांवच्मितेनघ[2]॥शृणुष्वैकमनावीरगदतोमेशुभप्रदाम् ॥१॥ यस्याःसम्यगनुष्ठानात्प्राप्नोत्यभिमतंफलम् ॥ पौषेमासेसितेपक्षेसप्तम्यांसमुपोषितः ॥ २ ॥ सम्यक्संपूज्यमार्तंडंमार्तंडइतिवैजपेत् ॥ पूजयेत्कुतपंभक्त्याश्रद्धयापरयान्वितः ॥ ३ ॥ धूपपुष्पोपहाराद्यैरुपवासैःसमाहितः ॥ मार्तंडेतिजपन्नामपुनस्तद्गतमानसः ॥ ४ ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्याखगध्वज ॥ स्वपन्विबुध्यन्स्खलितोमार्तंडेतिचकीर्तयेत् ॥ ५ ॥ पाषंडादिविकर्मस्थैरालापंचविवर्जयेत् ॥ गोमूत्रंगोमयंवापिदधिक्षीरमथापिवा ॥ ६ ॥ गोदे

---

१ शुक्लपक्षे-इ०पा० । २ यथान्यायं च वच्मि ते-इ०पा० ।

हृतःसमुद्धृतंप्राश्नीयादात्मशुद्धये ॥ द्वितीयेऽह्निपुनःस्नातस्तथैवाभ्यर्चनंरवेः ॥ ७ ॥ तेनैवनाम्नासंभूयदत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ ततो भुंजीतगोदोहसंभूतेनसमन्वितम् ॥ ८ ॥ एवमेवाखिलान्मासानुपोष्यप्रयतःशुचिः ॥ दद्याद्गवादिकंविप्रान्प्रतिमासंस्वशक्तितः ॥ ९ ॥ धारिताचेत्पुनर्वर्षंयथाशक्त्यागवादिकम् ॥ दत्त्वापरंरवेर्भूयःशृणुयत्फलमश्नुते ॥ १० ॥ स्वर्णशृंगींचपंचम्यांषष्ठ्यांचवृषभंनरः ॥ प्रतिमासंद्विजातिभ्योयदृत्त्वाफलमश्नुते ॥ ११ ॥ तत्प्राप्नोत्यखिलंसम्यग्व्रतमेतदुपोषितः ॥ तंचलोकमवाप्नोतिमार्तंडोयत्रतिष्ठति ॥ १२ ॥ शांडिलेयसमःकृष्णतेजसानात्रसंशयः॥मार्तंडसप्तमीमेतामुपोष्यैतेगणादिवि॥१३॥विद्योतमानादृश्यंतेलोकैरद्यापिभूधर॥तस्मात्त्वमादिदेवेशंग्रहेशंभास्करंरविम्॥अनयार्चयगोविंदगोपतिंगोलसन्निभम् ॥ १४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेमार्तंडसप्तमीवर्णनंनामनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांमासिभाद्रपदेऽच्युत॥प्रणम्यशिरसादित्यंपूजयेत्सप्तवाहनम् ॥ १ ॥ पुष्पधूपादिभिर्वीरकुतपानांचतर्पणैः ॥ पाषंडादिभिरालापमकुर्वन्नियतात्मवान् ॥ २ ॥ विप्रायदक्षिणांदत्वानक्तंभुंजीतवाग्यतः ॥ तिष्ठन्व्रजन्प्रस्थितश्चक्षुतप्रस्खलितादिषु ॥ ३ ॥ आदित्यनामस्मरणंकुर्वन्नुच्चारणंतथा ॥ अनेनैवविधानेनमासान्द्वादशवैक्रमात् ॥ ४ ॥ उपोष्यपारणेपूर्णेसमभ्यर्च्यजगद्गुरुम् ॥ पुण्येनश्रावणेनेहप्रीणयन्पुष्टिमश्नुते ॥ ५ ॥ अनंतंश्रावणेनेहयतःफलमुदाहृतम् ॥ तेनादित्यंसमभ्यर्च्यतदेवलभतेफलम् ॥६॥ एवंयःपुरुषःकुर्यादादित्याराधनंशुचिः ॥ प्राप्येहविपुलंभोगंधर्ममर्थंतथाव्ययम् ॥७॥ अमुत्रलोकमायातिदिव्येखेगीतसंयुते॥नारीवास्वर्गमभ्येत्यह्यनंतंफलमश्नुते ॥८॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेऽनंतसप्तमीव्रतवर्णनंनामदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ श्रावणेमासिदेवाग्र्यंसप्तम्यांसप्तवाहनम् ॥ शुक्लपक्षेसमभ्यर्च्यपुष्पधूपादिभिःशुचिः ॥ १ ॥ पाखंडादिभिरालापमकुर्वन्नियतात्मवान् ॥ विप्रायदक्षिणांदत्त्वानक्तंभुंजीतवाग्यतः ॥ २ ॥ अभ्यंगंदेवदेवस्यवर्षेवर्षेनियोजयेत् ॥ सप्तम्यामन्नमेवाग्र्यंशुभंशुक्लंनवंतथा ॥ ३ ॥ विभवेषुतथान्येषुवादित्राण्येववैविदुः ॥ तथादेवस्यमासेऽस्मिन्नभ्यंगंपरि

---

१ विद्वान्-इ०पा० ।

गीयते ॥ ४ ॥ यस्तुचाराधयेद्भक्त्याभास्करस्यनरोऽच्युत ॥ अभ्यंगंविधिवच्छक्त्याकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ ५ ॥ शंखतूर्यनिनादैश्चब्रह्म घोषैश्चपुष्कलैः ॥ सदिव्यंयानमारूढोलोकमायातिहेलिनः ॥ ६ ॥ अनेनैवविधानेनमासान्द्वादशवैक्रमात् ॥ उपोष्यपारणेपूर्णेदद्याद्विप्रा यदक्षिणाम् ॥ ७ ॥ व्रतंयःपुरुषःकुर्यादादित्याराधनंशुचिः ॥ सगच्छेत्परमंलोकंदिव्यंवैवनमालिनः ॥ ८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेऽभ्यंगसप्तमीवर्णनंनामैकादशोत्तरशततमोऽध्यायः॥१११॥छ॥ब्रह्मोवाच॥॥एवंकृष्णसदाभानुर्नरैर्भक्त्यायथाविधि॥ फलंददात्यसुलभंसलिलेनापिपूजितः ॥ १ ॥ नभानुर्जीवदानेननपुष्पैर्नफलैस्तथा ॥ आराध्यतेसुशुद्धेनहृदयेनैवकेवलम् ॥ २ ॥ रागादपेतंहृदयंवाग्दुष्टानानृतादिभिः ॥ हिंसाविरहितंकर्मभास्कराराधनत्रयम् ॥ ३ ॥ रागादिदूषितेचित्तेनास्पदीतिमिरापहः ॥ बध्नातितंनरंहंसःकदाचित्कर्दमांभसि ॥ ४ ॥ तमसोनाशनायालंचेदोलैखाह्यनारतम् ॥ हिंसादिदूषितंकर्मकेशवाराधनेकुतः ॥ ५ ॥ जनश्चित्ताप्रसादाद्वैनचापातिमिरापहम् ॥ तस्मात्सत्यस्वभावेनसत्यवाक्येनचाच्युत ॥ ६ ॥ अहिंसकेनचादित्योनिसर्गादेवतोषितः ॥ सर्वस्वमर्पिदेवाययोदद्यात्कुटिलाशयः ॥ ७ ॥ शनैराराध्यतेह्येवंदेवदेवंदिवाकरम् ॥ रागादपेतंहृदयंकुरुत्वंभास्करार्पणम् ॥ ८ ॥ ततःप्राप्स्यसिदुःप्राप्यमयत्नेनैवभास्करम् ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ देवेशःकथितःसम्यक्काम्योऽयंभास्करोमयि ॥ ९ ॥ आराधन विधिं सर्वंभूयः पृच्छामितंवद ॥ कुलेजन्मतथारोग्यंधनवृद्धिंचदुर्लभाम् ॥ १० ॥ त्रितयंप्राप्यतेयेनतन्मेवदजगत्पते ॥ ११ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ मासेतुमाघेसितसप्तमेऽह्निहस्तर्क्षयोगेजगतःप्रसूतिम् ॥ संपूज्यभानुंविधिनोपवासीसुगंधधूपान्नवरोपहारैः ॥ १२ ॥ गृहीतुपुष्पैःप्रतिपाद्यपूजांदानादियुक्तंव्रतमब्दमेकम् ॥ दद्याच्चदानंमुनिपुंगवेभ्यस्तत्कथ्यमानंविनिबोधधीर ॥ १३ ॥ वस्त्रंतिलान्व्रीहिय वान्हिरण्यंयवान्नमंभःकरकासुपानहम् ॥ छत्रोपपन्नंगुडफाणिताढ्यंदद्यात्क्रमाद्वस्तुअनुक्रमेण ॥ १४ ॥ यद्येषवर्षेविधिनोदितेनयस्यांतिथौ लोकगुरुंप्रपूज्य ॥ अश्मंतनान्यात्मविशुद्धेतोः संप्राशनानीहनिबोधतानि ॥ १५ ॥ गोमूत्रमंभश्चरसोतुशाकंदूर्वादधिव्रीहितिलान्य

१ पठेच्च पाद्यम्–इ० पा० ।

वांश्च ॥ सूर्यांशुतप्तंजलमंबुजाक्षक्षीरंचमासैः क्रमशःप्रयुज्य ॥ १६ ॥ कुलेप्रधानेधनधान्यपूर्णेपद्मावृतेह्यस्तसमस्तदुःखे ॥ प्राप्नोति जन्माऽविकलेंद्रियश्चभवत्यरोगोमतिमान्सुखीच ॥ १७ ॥ तस्मात्त्वमप्येतदमोघवीर्यंदिवाकराराधनमप्रमत्तः ॥ कुरुप्रभावंभगवंतमीशमाराध्यकामानखिलानुपेहि॥१८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेतृतीयपदव्रतवर्णनंनामद्वादशोत्तरशततमोऽध्यायः॥ ॥ ११२ ॥छ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ सुरज्येष्ठपुनर्ब्रूहियत्पृच्छाम्यहमादितः ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकारयित्वारवेर्गृहम् ॥ १ ॥ देवार्चांकारयित्वातुयत्पुण्यंपुरुषोऽश्नुते ॥ पूजयित्वाचविधिवदनुलिप्यचयत्फलम् ॥ २ ॥ कानिमाल्यानिशस्तानिकानिनार्हंतिभास्करः ॥ केधूपाभानुदयिताः केवर्ज्याश्चजगत्पतेः ॥ ३ ॥ उपचारफलंकिंस्यात्किंफलंगीतवादिते ॥ घृतक्षीरादिनायत्तुस्नापितेभास्करेफलम् ॥ ४ ॥ यथोपलेपनाद्यैचफलमभ्युक्षितेनतु ॥ दिवाकरगृहेतातत्तदशेषंवदस्वमे ॥ ५ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ साधुवत्सयदेतत्त्वंमार्तंडस्येहपृच्छसि ॥ शुश्रूषणेविधिंपुण्यंतदिहैकमनाःशृणु ॥ ६ ॥ यस्तुदेवालयंभानोर्दार्वंशैलमथापिवा ॥ कारयेन्मृन्मयंचापितस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ७ ॥ अहन्यहनियज्ञेनयजतोयन्महत्फलम् ॥ प्राप्नोतितत्फलंभानोर्यःकारयतिमंदिरम् ॥ ८ ॥ कुलानांशतमागामिसमतीतंकुलंशतम् ॥ कारयेद्भगवद्धामसनयेदर्कलोकताम् ॥ ९ ॥ सप्तजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ भानोरालयविन्यासप्रारंभादेवनश्यति ॥१०॥ सप्तलोकमयोभानुस्तस्ययःकुरुतेगृहम् ॥ प्रतिष्ठांसमवाप्नोतिसनरःसाप्तलौकिकीम् ॥ ११ ॥ प्रशस्तदेशभूभागेप्रशस्तंभवनंरवेः ॥ कारयेदक्षयाँल्लोकान्सनरःप्रतिपद्यते ॥ १२ ॥ इष्टकाचयविन्यासोयावद्वर्षाणितिष्ठति ॥ तावद्वर्षसहस्राणितत्कर्तुर्दिविसंस्थितिः ॥ १३ ॥ प्रतिमांलक्षणवतींयःकारयतिमानवः ॥ दिवाकरस्यतल्लोकमक्षयंप्रतिपद्यते ॥ १४ ॥ षष्टिर्वर्षसहस्राणांसहस्राणिसमोदते ॥ लोकेसुमनसांवीरप्रत्येकंमधुसूदन ॥ १५ ॥ प्रतिष्ठाप्यरवेरर्चांसुप्रशस्तेनिवेशने ॥ पुरुषःकृतकृत्योस्तिनदोषमलमश्नुते ॥ १६ ॥ येभविष्यंतियेऽतीता आकल्पंपुरुषाःकुले ॥ तांस्तारयतिसंस्थाप्यदेवस्यप्रतिमांरवेः ॥१७॥ अनुशिष्टाःकिलपुरायमेनयमकिंकराः ॥ पाशदंडकराःकृष्णप्रजा

१ क्षयम्–इ० पा० ।

संयमनोद्यताः ॥ १८ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ विहरंतुयथान्यायंनियोगोमेऽनुपालयताम् ॥ नाज्ञाभंगंकरिष्यंतिभवतांजंतवःक्वचित् ॥
॥ १९ ॥ केवलंयेजगन्मूलंविवस्वंतमुपाश्रिताः ॥ भवद्भिःपरिहर्तव्यास्तेषांनैवेहसंस्थितिः ॥ २० ॥ येतुवैवस्वतालोकेतच्चित्तास्तत्परा
यणाः ॥ पूजयंतिसदाभानुंतेचत्याज्याःसुदूरतः ॥ २१ ॥ तिष्ठंश्चप्रस्वपन्गच्छन्नुत्तिष्ठन्स्खलितेक्षुते ॥ संकीर्तयंतिदेवंयःसनरस्त्याज्यःसुदू
रतः ॥ २२ ॥ नित्यनैमित्तिकैर्देवंयेयजंतितुभास्करम् ॥ नचालोक्याभवद्भिस्तेतद्ध्यानंहंतिवोगतिम् ॥ २३ ॥ येपुष्पधूपवासोभिर्भूषणै
श्चापिवल्लभैः ॥ अर्चयंतिनतेग्राह्यामत्पितुस्तेपरिग्रहम् ॥ २४ ॥ उपलेपनकर्तारःकर्तारोमार्जनस्यये ॥ अर्कालयेपरित्याज्यंतेषांत्रि
पुरुषंकुलम् ॥ २५ ॥ येनवायतनंभानोःकारितंतत्कुलोद्भवः ॥ पुमान्सनावलोक्योवैभवद्भिर्दुष्टचक्षुषा ॥ २६ ॥ येनार्चाभगवद्भक्त्याम
त्पितुःकारिताशुभा ॥ नराणांतत्कुलंवीराःसदात्याज्यंसुदूरतः ॥ २७॥ भवतांभ्रमतांयत्रभानुसंश्रयमुद्रया ॥ नचाज्ञाभंगकृत्कश्चिद्भविष्य
तिनरःक्वचित् ॥२८॥ इत्युक्ताःकिंकरास्तेनयमेनसुमहात्मना ॥ अनाश्रित्यवचःकृष्णसत्राजितमथोगताः ॥२९॥तस्यतेतेजसासर्वेभानोर्भ
क्तस्यसुव्रत ॥ मोहिताःपतिताभूमौयथाचविहगानगाः ॥ ३० ॥ एतांमहाफलांयोर्चांभानोःकारयतेनरः ॥ तवाख्यानंमहाबाहोगृहंकारयि
तुश्चयत् ॥ ३१ ॥ यज्ञानराणांपापौघनाशकाःसर्वकामदाः ॥ तथैवेष्टोजगद्भानुःसर्वयज्ञमयोरविः ॥ ३२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
ब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यालयबन्धनमार्जनादिफलवर्णनंनामत्रयोदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११३॥ छ॥ब्रह्मोवाच ॥स्थापितांप्रतिमां
भानोःसम्यक्संपूज्यमानवः ॥ यंयंप्रार्थयतेकामंतंतंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ १ ॥ यःस्नापयतिदेवस्यघृतेनप्रतिमांरविः ॥ प्रस्थेप्रस्थेद्विजाग्र्या
णांसददातिगवांशतम् ॥ २ ॥ गवांशतस्यविप्राणांयद्दत्तस्यभवेत्फलम् ॥ घृतप्रस्थेनतद्भानोर्भवेत्स्नातकयोगिनाम् ॥ ३ ॥ भूरिद्युम्नेन
संप्राप्तासप्तद्वीपावसुंधरा ॥ घटोदकेनमार्तंडप्रतिमास्नापिताकिल ॥ ४ ॥ प्रतिमामसिताष्टम्यांघृतेनजगतीपतेः ॥ स्नापयित्वासमस्तेभ्यः
पापेभ्यःकृष्णमुच्यते ॥ ५॥ सप्तम्यामथषष्ठ्यांवागव्येनहविषारवेः ॥ स्नपनंतुभवेच्छ्रेष्ठंमहापातकनाशनम् ॥ ६ ॥ ज्ञानतोऽज्ञानतोवापिय
त्पापंकुरुतेनरः॥तत्क्षालयतिसंध्यायांघृतेनस्नपनंरवेः॥७॥सर्वयज्ञमयोभानुर्हव्यानांपरमंघृतम्॥तयोरशेषपापानांक्षालकःसंगमोभवेत् ॥८॥

येषुक्षीरवहानद्योह्रदाःपायसकर्दमाः ॥ मोदन्तेतेषुलोकेषुक्षीरस्नानकरोरवेः ॥ ९ ॥ आह्लादंनिर्वृतिस्थानमारोग्यंचारुरूपताम् ॥ सप्त जन्मान्यवाप्नोतिक्षीरस्नानपरोरवेः॥१०॥दध्यादीनांविकाराणांक्षीरतःसंभवोयथा ॥ यथाचाविमलंक्षीरंयथानिर्वृतिकारकम्॥११॥तथाचनिर्मलंज्ञानंभवत्यपिनसंशयः ॥ ग्रहानुकूलतापुष्टिःप्रियत्वमखिलेजने ॥ १२ ॥ करोतिभगवान्भानुःक्षीरस्नपनतोषितः ॥ सर्वस्यास्निग्धतामेति दृष्टमात्रेप्रसीदति ॥ १३ ॥ घृतक्षीरेणदेवेशेस्नापितेतिमिरापहे ॥ १४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यस्नापनयोगवर्णनंनामचतुर्दशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥११४॥ ब्रह्मोवाच ॥ प्रशंसंतिमहात्मानःसंवादंभास्कराश्रयम् ॥ गौतम्यासहकौसल्यासुमनायांसुरालये ॥ १ ॥स्वर्गेऽतिशोभनांदृष्ट्वाकौसल्यांपतिनासह ॥ ब्रह्माणीगौतमीनामपर्यपृच्छतविस्मिता॥२॥गौतम्युवाच ॥ शतशःसंतिकौशल्येदेवाःस्वर्गनिवासिनः ॥ देवपत्न्यस्तथैवैताःसिद्धाःसिद्धांगनास्तथा ॥ ३ ॥ नतेषामीदृशोगन्धोनकांतिर्नसुरूपता ॥ नवाससीशोभनेयेयथातेपतिनासह ॥४॥ नैवाभरणजातानितेषांभ्राजंतिवैतथा ॥ यथातवयथापत्युर्नचस्वर्गनिवासिनाम् ॥ ५ ॥ सुस्नातचैलतश्चैवयुवयोरतिरिच्यते ॥ लेखाद्यानामपीशानांक्षयातिशयवर्जिताः ॥६॥ तपःप्रभावादानंवाहोमंवाकर्मसंज्ञितम् ॥ युवयोर्यत्समाचक्ष्वतत्सर्वंवरवर्णिनि॥७॥ येनमेविक्रमेबुद्धिर्मनुजायेनसंगताः ॥ ॥ कौशल्योवाच ॥ ॥ यज्ञोयज्ञेश्वरोभानुरावाभ्यांजातुतोषितः ॥ ८ ॥ स्वर्गप्राप्तिरियंतस्य कर्मणःफलमुत्तमम् ॥ सुरूपतातत्प्रीतिःपश्यतांचारुवेषिता ॥ ९ ॥ यत्पृच्छसिमहाभागेतदप्येषांवदामिते ॥ तीर्थोदकैस्तथागंधैःस्नापितोथदिवाकरः ॥ १० ॥ तेनकांतिरियंनित्यंदेवांस्त्रिभुवनेश्वरान् ॥ मनःप्रसादःसौम्यत्वंशरीरेयेचानिर्वृताः ॥ ११ ॥ यत्प्रियत्वंचसर्वस्यात्तद्घृतस्नापनात्फलम् ॥ यान्यभीष्टानिवासांसियच्चाभीष्टविभूषणम् ॥१२॥ रत्नानिधान्यभीष्टानियत्प्रियंचानुलेपनम् ॥ येधूपायानिमाल्यानिदयितान्यभवन्सदा ॥ १३ ॥ ममभर्तुस्तदैवास्यतदाराज्यंप्रशासतः ॥ तानिसर्वाणिसर्वज्ञसर्वपातारिभानुनि ॥ १४ ॥ दत्तानितत्ससुत्थोऽयंगंधधूपात्मकोगुणः ॥ आहारादयितायेचपवित्राश्चनिवेदिताः ॥ १५ ॥ त्रिलोककर्तुःसवितुस्तृप्तिस्तद्गुणसंभवा ॥ स्वर्गकामेनमेभर्त्रामयाचशुभदर्शने ॥ १६ ॥ कृतमेतत्कृतेनाभूदावयोर्भवसंक्षयः ॥ येत्वकामानराःसम्यक्तत्कुर्वंतिचशोभने ॥ १७ ॥ तेषांददाति विश्वेशोभगवान्मुक्तिमीश्वरः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एवमभ्यर्च्यमार्तंडमर्कदेवेश्वरंगुरुम् ॥ १८ ॥ प्राप्नोत्यभिमतान्कामान्कृष्णाहंशा

श्वतीःसमाः ॥ चंदनागुरुकर्पूरकुंकुमोशीरपद्मकैः ॥ १९ ॥ अनुलिप्तोनरैर्भक्त्यादंदातिसागरोद्भवाम् ॥ कालेयकंतुरुष्कंचरक्तचंदनमेवच ॥ २० ॥ यान्यात्मनःसदेष्टानितानिशस्यान्यपाकुरु ॥ गंधाश्चापिशुभायेचधूपायेविजयोदयाः ॥ २१ ॥ दिवाकरस्यधर्मज्ञोनिवेद्यात्सर्वं दाच्युत ॥ नदद्यात्सल्लकीक्षारंनोमुखेनचसंहृतम् ॥ २२ ॥ दद्यादर्कायधर्मज्ञधूपमाराधनोद्यतः ॥ मालतीमल्लिकाचैवयूथिकाजातिमु क्तिकः ॥ २३ ॥ पाटलाःकरवीरश्चजपासेवंतिरेवच ॥ कुंकुमस्तगरश्चैवकर्णिकारःसकेशरः ॥ २४ ॥ चंपकःकेतकःकुंदोबाणबर्बरमा लिका ॥ अशोकास्तिलकोलोध्रस्तथाचैवाटरूषकः ॥ २५ ॥ शतपत्राणिधन्यानिबकाह्वानंविशेषतः ॥ अगस्तिकिंशुकंतद्वत्पूजा र्थभास्करस्यतु ॥ २६ ॥ अमीपुष्पप्रकारास्तुशस्ताभास्करपूजने ॥ बिल्वपत्रंशमीपत्रंपत्रंवाभृंगरस्यच ॥ २७ ॥ तमालपत्रंचहरेः सदैवभगवत्प्रियम् ॥ तुलसीकालतुलसीतथारक्तंचचंदनम् ॥ २८ ॥ केतकीपत्रपुष्पंतुसद्यस्तुष्टिकरंरवेः ॥ पद्मोत्पलसमुत्थानिरक्तंनी लोत्पलंतथा ॥ २९ ॥ सितोत्पलंतुभानोस्तुदयितानिसदाच्युत ॥ कृष्णलोन्मत्तकंकांतंतथैवागिरिमल्लिका ॥ ३० ॥ नकर्णिकारिका पुष्पंभास्करायानिवेदयेत् ॥ कुटजंशाल्मलीपुष्पंतथान्यद्गन्धवर्जितम् ॥ ३१ ॥ निवेदितंभयंरोगानिस्वतांचप्रयच्छति ॥ येषांनप्रतिषेधो स्तिगंधवर्णान्वितानिच ॥ ३२ ॥ तानिपुष्पाणिदेयानिभानवेलोकभानवे ॥ सुगंधैश्चसुरामांसीकर्पूरागरुचंदनैः ॥ ३३ ॥ तथान्यैश्चशु भैर्द्रव्यैरर्चयेद्गनमालिनम् ॥ दुकूलपट्टकौशेयवार्क्षकार्पासकादिभिः ॥३४॥ वासोभिःपूजयेद्भानुंयानिचात्मप्रियाणितु॥भक्ष्याणियान्यभीष्टा निभोज्यान्यभिमतानिच ॥ ३५ ॥ फलंचवल्लभंयत्स्यात्तत्तेदेयंदिवाकरे ॥ सुवर्णमणिमुक्तानिरजतंचतथाच्युत ॥ ३६ ॥ दक्षिणावि विधाचेहयच्चान्यदपिवल्लभम् ॥ तत्तुदेवाधिदेवायभास्करायनिवेदयेत् ॥ ३७ ॥ आत्मानंभास्करंमत्वायज्ञंतस्मैनिवेदयेत् ॥ तत्तद्व्यक्तरू पायभास्करायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पआदित्यमाहात्म्येसूर्यपूजाविधिवर्णनंनामपंचदशोत्तर शततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ छ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृष्णराजामहानासीद्ययातिकुलसंभवः ॥ सत्राजितेतिविख्यातश्चक्रवर्तीमहा

---

१ ददातिमनसेप्सितान्-इ०पा० ।

बलः ॥ १ ॥ प्रभवातेजसाकान्त्याक्षांत्याबलसमन्वितः ॥ धैर्यगांभीर्यसंपन्नोवदान्योयशसान्वितः ॥ २ ॥ बुद्ध्याविक्रमदक्षश्चसंपन्नोब्रा
ह्मणायतः॥कृतीकविस्तथाशूरःषट्पदाख्यैर्नानिर्जितः॥३॥सदापंचसुरक्तश्चवसुमद्भिर्नर्निजितः॥रुद्रतावसुभिर्जातैःसत्वश्रद्धासमन्वितः॥४॥
अंबुजस्यांडजस्येवआत्रेयस्यतथाच्युत॥अंबुजायास्तथाकृष्णवार्यपात्रंसवैविभो॥५॥ गांगेयबलसंतुल्यःपौलस्त्याचाश्रमोयथा॥गांगेयस्य
तथाकृष्णधिषणस्यहरेर्यथा ॥ ६ ॥ काम्यश्चद्विजभक्तस्तुतथावाल्मीकिवत्सदा ॥ व्यासस्यदेवशार्दूलजामदग्न्यस्यवाविभोः ॥ ७ ॥
एषांनैकैर्गुणैर्युक्तःसराजाक्ष्मातलेविभो ॥ शशाससमहाबाहुःसतद्वीपांवसुंधराम् ॥८॥ यस्मिन्गाथांप्रगायंतियेपुराणविदोजनाः॥ सत्राजिते
महाबाहौकृष्णधात्रींसमाश्रिते॥९॥यावत्सूर्यउदेतिस्मयावच्चप्रतितिष्ठति॥सत्राजितंतुतत्सर्वंक्षेत्रमित्यभिधीयते॥१०॥ससर्वरत्नसंयुक्तांसत
द्वीपवतींमहीम्॥शशासधर्मेणपुराचक्रवर्तीमहाबलः॥११॥नान्यायकृन्नचाशक्तोवदान्योबलवत्तरः॥तस्याभूत्पुरुषाराज्ञःसम्यग्धर्मानुशासिन
॥१२॥चत्वारःसचिवास्तस्यराज्ञःसत्राजितस्यतु॥बभूवुरप्रतिहताःसदावातिबलस्यवै॥१३॥तस्यभक्तिरतीवासीन्निसर्गादेवभूपतेः॥दिवाकरे
जगद्धात्रौरक्तचंदनमालिनि॥१४॥तस्योर्ध्वमहिमानंचविलोक्यपृथिवीपतेः॥नकेवलंजनस्यापिह्यभवत्तस्यविस्मयः ॥ १५॥ संचिंतयामास
नृपःसमृद्ध्याविस्मितस्तथा॥कथंस्यात्संपदेषामेपुनरप्यन्यजन्मनि॥१६॥ एवंसबहुशोराजातदाकृष्णमहायशाः ॥ चिंतयन्नापतन्मूलंनचा
सीन्निश्चयान्वितः ॥ १७ ॥ यदानानिश्चयंराजासययौभार्गवीप्रियः ॥ सदापप्रच्छधर्मज्ञान्सविप्रान्समुपागतान् ॥ १८ ॥ सर्वांश्चससुखान्वी
रविविक्रांतःपुरस्थितः ॥ प्रणिपत्यमहाबाहुर्ग्रहीतुंशासनक्रियाः ॥१९॥ विश्वासानुग्रहाबुद्धिर्भवतांमयिसत्तमाः ॥ तदहंप्रष्टुमिच्छामिकिंचि
त्तद्वक्तुमर्हथ ॥ २० ॥ सद्विद्याखिलविज्ञानसम्यग्धौतांतरात्मभिः ॥ भवद्भिर्यद्यनुग्राह्यःस्यामहंवेदवित्तमाः ॥ २१ ॥ तद्यथावन्मयापृष्टा
भवंतोमत्प्रसादिनः ॥ वक्तुमर्हथविद्वांसःसर्वस्यैवोपकारिणः ॥ २२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ यस्तेमनासिसंदेहस्तंपृच्छाद्यमहीपते ॥ वदिष्यामो
यथान्यायंयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ २३ ॥ वयंहिनृपशार्दूलभवतापरितोषिताः ॥ सम्यक्प्रजांपालयित्राददताभोजनंसदा ॥ २४ ॥ संतुष्टाब्राह्म

णोऽश्रीयाच्छिंद्याद्वाधर्मसंशयम् ॥ हितंचोपदिशेद्वर्त्मअहिताद्वानिवर्तयेत् ॥ २५ ॥ विवक्षुमथभूपालंभार्यातस्यैवधीमतः ॥ प्रणिपातेनचा हेदंविनयात्प्रणयान्वितम् ॥ २६ ॥ नस्त्रीणामवनीपालवक्तुमीदृगिहेष्यते ॥ तथापिभूपतेवक्ष्येसंपदीदृक्सुदुर्लभा ॥ २७ ॥ भूयोऽपिसंशया न्प्रष्टुमलमीशोभवानृषीन् ॥ नन्वहंपुरुषव्याघ्रसदांतःपुरचारिणी ॥ २८ ॥ तत्प्रसादंयदिभवान्करोतिममपार्थिव ॥ तन्मदीयमृषीन्प्रष्टुंसंदे हंपार्थिवार्हसि ॥ २९ ॥ सत्राजितउवाच ॥ ब्रूहिसुभ्रुमतंयत्तेप्रष्टव्यायन्मयाद्विजाः ॥ भूयोऽहमात्मसंदेहंप्रक्ष्याम्येताद्विजोत्तमान् ॥ ३० ॥ विमलवत्युवाच ॥ श्रूयन्तेपृथिवीपालनृपायेतुचिरंतनाः ॥ येषांचसंपद्भूपालयथातेद्यकिलाभवत् ॥ ३१ ॥ तदीदृक्संपदोधा मतवाशेषंक्षितीश्वर ॥ येनकर्मविपाकेनतद्वदंतुमहर्षयः ॥ ३२ ॥ अहंचभवतोभार्यासर्वसीमंतिनीवरा ॥ अतीवकर्मणायेनतद्विज्ञा नेकुतूहलम् ॥ ३३ ॥ तथासंपत्समृद्धत्वमन्येष्वपिहिविद्यते ॥ निरस्तातिशयत्वेननूनंनाल्पेनकर्मणा ॥ ३४ ॥ तदन्यजन्मच रितंनरनाथनिजंभवान् ॥ मुनीन्पृच्छत्वयाचाहंयन्मयाचपुराकृतम् ॥ ३५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सतथोक्तस्तयाराजापत्न्या विस्मितमानसः ॥ मुनीनांपुरतोभार्याप्रशंसन्वाक्यमब्रवीत् ॥३६॥साधुदेविमतंयन्मेत्वयायदिदमीरितम् ॥ सत्यंमुनिवचःपुंसांस्वार्द्धंवैगृहि णीतथा ॥ ३७॥ सोऽहमेतन्महाभागेपृच्छाम्येतान्महामुनीन् ॥ तेषामविदितंकिंचित्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ ३८ ॥ एवमुक्त्वाप्रियांराजाप्र णिपत्यचतानृषीन् ॥ यथावदेतदखिलंपप्रच्छधरणीधरः ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंतोममाशेषंप्रसादाद्दृतचेतसः ॥ कथयंतुयथावृत्तंयन्मयासुकृतंकृतम्॥४०॥कोऽहमासंपुराविप्राःकिंस्वित्कर्ममयाकृतम् ॥ किंवानयातुचार्वंग्याममपत्न्याकृतंद्विजाः ॥४१॥ येनावयोरियंलक्ष्मीर्मर्त्यलोकेसुदुर्लभा ॥ चत्वारश्चाप्रतिहताअमात्याममगच्छतः ॥ ४२ ॥ अशेषाभूभृतोवश्याधनस्यांतोनविद्यते ॥ बलंचैवाप्रतिहतंशरीरारोग्यमेवच ॥ ४३ ॥ प्रतिभातिचमेकांत्याभार्यायामखिलंजगत् ॥ ममापिवपुषस्तेजोनकश्चित्सहतेद्विजाः ॥ ४४ ॥

---

१ यत्ते सांशयिकं हृदि—इं०पा० ।

सोऽहमिच्छामितज्ज्ञातुंतथैवेयमनिंदिता ॥ निजानुष्ठानमखिलंयस्याशेषमिदंफलम् ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इतिपृष्टानरेंद्रेणसमस्ता
स्तेतपोधनाः ॥ परावसुमथोचुस्तेकथ्यतामस्यभूभृतः ॥ ४६ ॥ चादितःसोऽपिधर्मज्ञैर्महाशूरोमहामतिः ॥ योगमास्थायसुचिरंयथावद्य
तमानसः ॥ ४७ ॥ ज्ञातवान्नृपतेस्तस्यपूर्वदेहविचेष्टितम् ॥ सतमाहमुनिर्भूपंविज्ञानेच्छुंमहामतिम् ॥ ४८ ॥ सत्राजितंमहात्मानंजितशत्रुं
मनस्विनम् ॥ सपत्नीकंमहाबुद्धिंब्राह्मणान्सत्यवादिनः ॥ ४९ ॥ ॥ परावसुरुवाच ॥ ॥ शृणुभूपालसकलंयस्येदंकर्मणःफलम् ॥
तवराज्यादिकंसुभ्रूर्येयंचासीन्महीपते ॥ ५० ॥ त्वमासीःशूद्रजातीयःपरहिंसापरायणः ॥ कुष्ठार्तोदंडपारुष्योनिःस्नेहःसर्वजंतुषु ॥ ५१ ॥
इयंचभवतोभार्यापूर्वमप्यायतेक्षणा ॥ नित्यंबभूवत्वच्चित्ताभवच्छुश्रूषणेरता ॥ ५२ ॥ पतिव्रतामहाभागाभर्त्स्यमानापिनिष्ठुरम् ॥
त्वद्वाक्येषुचसर्वेषुवीरकर्मसुचोद्यता ॥ ५३ ॥ नैश्वर्यादसहायस्यत्यज्यमानस्यबंधुभिः ॥ क्षयंजगामयोर्थोऽभूत्संचितःप्रपितामहैः ॥ ५४ ॥
तस्मिन्क्षीणेकृषिपरस्त्वमासीःपृथिवीपते ॥ सापिकर्मविपाकेनकृषिर्वैफलतांगता ॥ ५५ ॥ ततोनिःस्वंपरिक्षीणंपरेषांभृत्यतांगतम् ॥
तत्याजसाध्वीनेयंत्वांत्यज्यमानापिपार्थिव॥५६॥अनयातुसमंसाध्व्याभानोरावसथेत्वया॥कृतंशुश्रूषणंवृत्त्याभक्त्यासम्मार्जनादिकम्॥५७॥
निःस्नेहःसर्वकामेभ्यस्तन्मयस्त्वंतदर्पणः ॥ अहन्यहनिविस्रंभात्तास्मिन्नावसथेरवेः ॥ ५८ ॥ कान्यकुब्जेपुरेवीरमहाशुश्रूषितंत्वया ॥ दिवा
करालयेनित्यंकृतंतन्मार्जनंत्वया ॥ ५९ ॥ तथैवाभ्युक्षणंभूपनित्यंचैवानुलेपनम् ॥ पत्न्यानयानृपतथायुष्मच्चित्तानुवृत्तया ॥ ६० ॥
कारितंश्रवणंपुण्यमितिहासपुराणयोः ॥ दत्वांगुलीयकंराजन्पितृदत्तंतुवाचके ॥ ६१ ॥ अहन्यहनियत्कर्मयुवयोर्नृपकुर्वतोः ॥ तत्रैवतन्म
यत्वेनपापहानिरजायत ॥ ६२ ॥ भानोःकार्यंमयाकार्यंपरंशुश्रूषणंतथा ॥ नाप्रभातंप्रभातंवाचिंतेयमभवन्निशि ॥ ६३ ॥ एवमायतनंरम्य
मित्येवंचसुखावहम् ॥ सूर्यवच्चैवमेतत्स्यादित्यासीत्तेमनस्तदा ॥ ६४ ॥ योगिनांसुखदंकर्मतथैवसुखमित्यपि ॥ भवच्चित्तमभूत्तत्रयोगकर्म
ण्यहर्निशम् ॥ ६५ ॥ एवंतन्मनसस्तत्रकृतोद्योगस्यपार्थिव ॥ भूतानुमानिनःसम्यग्यथोक्ताधिककारिणः ॥ ६६ ॥ स्मरतोगोपतिंनित्यं
चित्तेनापिदृढात्मनः ॥ निःशेषमुपशांतंतेपापंसूर्यनिषेवणात् ॥६७॥ ततोऽधिकंपुरस्तस्मादगारस्यानुलेपनम्॥संमार्जनंचबहुशःसपत्नीकेन

यत्कृतम् ॥ ६८ ॥ केवलं धर्ममाश्रित्य त्यक्त्वा वृत्तिमशेषतः ॥ अनया श्रवणं पुण्यं कारितं वाचकात्सदा ॥ ६९ ॥ नानाधातुविकारैस्तु गोमयेन मृदा तथा ॥ उपलेपनं कृतं भक्त्या त्वया पूर्वं सुरालये ॥ ७० ॥ अथाजगाम वै तत्र कुवलाश्वो महीपतिः ॥ महासैन्यपरीवारः प्रभूतगजवाहनः ॥ ७१ ॥ सर्वसंपदुपेतं तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ वृतं भार्यासहस्रेण दृष्ट्वा संक्रंदनोद्धलम् ॥ ७२ ॥ स्पृहा कृता त्वया तत्र चारुमौलिनि पार्थिवे ॥ सर्वकामप्रदं कर्म क्रियते भास्कराश्रितम् ॥ ७३ ॥ तेनैतदखिलं राज्यमशेषं चाप्तवान्महीम् ॥ तेजश्चैवाधिकं यत्ते तथैव शृणु पार्थिव ॥ ७४ ॥ योगप्रभावतो लब्धं कथयाम्यखिलं तव ॥ तत्रैवावसथे दीपः प्रशांतः स्नेहसंक्षयात् ॥ ७५ ॥ निजभोजनतैलेन पुनः प्रज्वालितस्त्वया ॥ अनया चोत्तरीयेण वीर वर्त्योपबृंहितः ॥ ७६ ॥ तव पत्न्यास्स्वयं ज्वालयकांतिरस्यास्ततोऽधिका ॥ तवाप्यखिलभूपालमनःक्षोभकरं पुनः ॥ ७७ ॥ तेजो नरेंद्र एतस्मात्किमुताराध्य भास्करम् ॥ एवं नरेंद्र शूद्रत्वाद्भ्रातुकर्मपरायणः ॥ ७८ ॥ तन्मयत्वेन संप्राप्तो महिमानमनुत्तमम् ॥ किं पुनर्यो नरो भक्त्या नित्यं शुश्रूषणादृतः ॥ ७९ ॥ करोति स ततं पूजां निष्कामो नान्यमानसः ॥ सर्वां मृद्धिमिमां लब्ध्वा सर्वलोकमहेश्वरः ॥ ८० ॥ पूजयित्वार्कमीशेशं तमाराध्य न सीदति ॥ पुष्पैर्धूपैस्तथा वान्यैर्दीपैर्वस्त्रानुलेपनैः ॥ ८१ ॥ आराधयार्कं तद्वेश्म सदा सम्मार्जनादिना ॥ यद्यदिष्टतमं किंचिद्यद्यदन्यत्तु दुर्लभम् ॥ ८२ ॥ तद्दत्वा च जगद्धात्रे भास्कराय न सीदति ॥ सुगंधागुरुकर्पूरचंदनागुरुकुंकुमैः ॥ ८३ ॥ वासोभिर्विविधैर्धूपः पुष्पैः स्रक्चामरध्वजैः ॥ अन्योपहारैर्विविधैः कृतक्षीराभिषेचनैः ॥ ८४ ॥ गीतवादित्रनृत्याद्यैस्तोषयस्वार्कमादरात् ॥ पुण्यरात्रिषु मार्तंडं नृत्यगतिरथोज्ज्वलम् ॥ ८५ ॥ भूपजागरणैर्भक्त्या होमः कार्यः सदा शुचिः ॥ इतिहासपुराणानां श्रवणेन विशेषतः ॥ ८६ ॥ तथा वेदस्वनैः पुण्यैर्ऋक्सामयजुर्भिर्नृप ॥ एवं संतोष्यते भक्त्या भगवान्भवभंगकृत् ॥ ८७ ॥ भूयो वैवस्वते भूत्वा भवद्धद्भास्करो नरैः ॥ तोषितो भगवान्भानुर्ददात्यभिमतं फलम् ॥ ८८ ॥ दैवकर्मसमर्थानां प्राणिनां स्मृतिसंभवैः ॥ तोषितो भगवान्कामान्प्रयच्छाति दिवाकरः ॥ ॥ ८९ ॥ नैषवृत्तैर्नरत्नौघैः पुष्पैर्धूपानुलेपनैः ॥ सद्भावेनैव मार्तंडस्तोषमायाति संस्मृतः ॥ ९० ॥ त्वयैकाग्रमनस्केन गृहसम्मार्जनादिकम् ॥ कृत्वाल्पमीदृशं प्राप्तं राज्यमन्यत्तु दुर्लभम् ॥ ९१ ॥ अनया श्रवणं पुण्यं कारयित्वा गृहे रवेः ॥ ईदृक्प्राप्ता संपदियं पूजां कृत्वा तु वाचके ॥ ९२ ॥

प्राप्तोपकरणैर्यस्तमेकाग्रमतिरंडजम् ॥ संतोषयतिनेंद्रोऽपिभवतावैसमःक्वचित् ॥ ९३ ॥ तस्मात्त्वमनयादेव्यासहात्यंतविनीतया ॥ भास्कराराधनेयत्नंकुरुधर्मभृतांवर ॥ ९४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एतन्मुनेर्वचोवीरनिशम्यसनराधिपः ॥ भार्यासहायःसतदासंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ ॥ ९५ ॥ कृतकार्यमिवात्मानंमन्यमानस्तदाभवत् ॥ उवाचप्रणतोभूत्वाराजासत्राजितोऽच्युत ॥ ९६ ॥ ॥ सत्राजितउवाच ॥ ॥ यथामरत्वंसंप्राप्ययथावायुर्बलंपरम् ॥ परंनिर्वाणमाप्नोतितथाहंवचसातव ॥ ९७ ॥ कृतकृत्यःसुखासीनोनिर्वृतिंपरमांगतः ॥ अज्ञानतमसाच्छन्नेयत्प्रदीपस्त्वयाधृतः ॥ ९८ ॥ अहमेषाचतन्वंगीविभूतिभ्रंशभीरुकः ॥ द्रव्यमापादितंब्रह्मन्निहाद्यवचसातव ॥ ९९ ॥ संपदःकथितंबीजमावयोर्भवतामुने ॥ त्वद्वक्त्राद्युतावाचाविज्ञाताहिद्विजोत्तम ॥ १०० ॥ नरत्नैर्नचवित्तौघैर्नचपुष्पानुलेपनैः ॥ आराध्यश्चजगन्नाथोभावशून्यैर्दिवाकरः ॥ १०१ ॥ बाह्यार्थैर्निरपेक्षैश्चमनसैवमनोगतिः ॥ निःस्वैराराध्यतेदेवोभानुःसर्वेश्वरेश्वरः ॥ १०२ ॥ सर्वमेतन्मयाज्ञातंयत्त्वमात्थमहामुने ॥ यत्पृच्छामियन्मेत्वंप्रसादसुमुखोवद ॥ १०३ ॥ कथमाराधितोदेवोनरैःस्त्रीभिश्चभास्करः ॥ तोषमायातिविप्रेंद्रतद्वदस्वमहामुने ॥ १०४ ॥ रहस्यानिचदेवस्यप्रीतयेयातिथिःसदा ॥ तान्यशेषाणिमेब्रूहिअर्काराधनकांक्षिणः ॥ १०५ ॥ ॥ परावसुरुवाच ॥ ॥ शृणुभूपालयैर्भानुर्गृहेष्वाराध्यतेजनैः ॥ नारीभिश्चातिघोरेऽस्मिन्पतिताभिर्भवार्णवे ॥ १०६ ॥ समभ्यर्च्यजगन्नाथंदेवमर्कंसमाधिना ॥ एकभक्तंतुयोभक्तंद्वितीयंब्राह्मणार्पणम् ॥ १०७ ॥ करोतिभास्करप्रीत्यैकार्तिकंमासमात्मना ॥ पूर्वेवयसियत्नेनजानताऽजानतापिवा ॥ १०८ ॥ पापमाचरितंतस्माद्विद्यतेनात्रसंशयः ॥ अनेनैवविधानेनमासिमार्गशिरेपुनः ॥ १०९ ॥ समभ्यर्च्यमरकतंविप्रेभ्योयःप्रयच्छति ॥ भगवत्प्रीणनार्थायफलंतस्यशृणुष्वमे ॥ ११० ॥ मध्येवयसियत्पापंयोषितापुरुषेणवा ॥ कृतमस्माच्चतेनोक्तोविमोक्षःपरमात्मना ॥ १११ ॥ तथाचैवैकभक्तंतुयस्तुविप्राययच्छति ॥ दिवाकरंसमभ्यर्च्यपौषेमासिमहीपते ॥ ११२ ॥ तत्तच्चप्रीणयत्यर्कंवाधिकेनैवयत्कृतम् ॥ सतस्मान्मुच्यतेराजन्पुमान्योषिदथापिवा ॥ ११३ ॥ त्रिमासिकंव्रतमिदंयःकरोतिनरेश्वर ॥ सभानुप्रीणनात्पापैर्लघुभिःपरिमुच्यते ॥ ११४ ॥ द्वितीयेवत्सरेराजन्मुच्यतेचोपपातकैः ॥ तद्वत्तृतीयेऽपिकृतंमहापातकनाशनम् ॥ ११५ ॥

व्रतमेतन्नरैःस्त्रीभिस्त्रिभिर्मासैरनुष्ठितम् ॥ त्रिभिःसंवत्सरैश्चैवप्रददातिफलंनृणाम् ॥ ११६ ॥ त्रिभिर्मासैर्वयोवस्थात्रिविधात्पातकान्नृप ॥ त्रीणिनामानिदेवस्यमोचयंतिचवार्षिकैः ॥ ११७ ॥ यतस्ततोव्रतमिदंविविधंसमुदाहृतम् ॥ सर्वपापप्रशमनंभास्कराराधनेपरम् ॥ ११८ ॥ ॥ सत्राजितउवाच ॥ ॥ कतमायतुविप्रायदातव्यंभक्तमादरात् ॥ द्वितीयेद्विजशार्दूलकथयस्वाखिलंमम ॥ ११९ ॥ ॥ परावसुरुवाच ॥ पुराणविदुषेदेयंवाचकेब्राह्मणोत्तमे ॥ श्रूयतांचापिवचनंयदुक्तंभास्करेणच ॥ १२० ॥ अरुणायमहाबाहोपृच्छमानायवैपुरा ॥ उदयाचलमारूढंभास्करंतिमिरापहम् ॥ १२१ ॥ प्रणम्यशिरसानूनमिदंवचनमब्रवीत् ॥ कानिप्रियाणितेदेवपूजनेसातिसर्वदा ॥ १२२ ॥ पुष्पादीनांसमस्तानामाराधनविधौसदा ॥ उपरागादिवस्त्रादौब्राह्मणानांतथारवेः ॥ १२३ ॥ भास्करउवाच ॥ पुष्पाणांकरवीराणितथारक्तंचचंदनम् ॥ गुग्गुलंचापिभूतानांनैवेद्यंमोदकाःप्रियाः ॥ १२४ ॥ पूजाकरंभोजकंतुघृतदीपंतथाप्रियम् ॥ दानंप्रियंखगश्रेष्ठवाचकायप्रदीयते ॥१२५॥ मामुद्दिश्यचयद्दानंदीयतेमानवैर्भुवि॥वांचकायतुदातव्यंतन्मप्रीतयेखग ॥ १२६ ॥ इतिहासपुराणाभ्यामभिज्ञोयस्तुवाचकः ॥ ब्राह्मणोवैखगश्रेष्ठसंपूज्यःप्रीतयेमम ॥ १२७ ॥ पूजितेऽस्मिन्त्सदाविप्रपूजितोहंनसंशयः ॥ भवामिखगशार्दूलयतस्त्विष्टःसमेसदा ॥ १२८ ॥ वेदवीणामृदंगैश्चनातिगंधविलेपनैः ॥ तथामेजायतेप्रीतिर्यथाश्रुत्वाखगोत्तम ॥ १२९ ॥ इतिहासपुराणानिवाच्यमानानिवाचकैः ॥ अतःप्रियोवाचकोमेपूजाकर्ताचभोजकः ॥ १३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसत्राजितोपाख्यानेरविपूजाविधिवर्णनंनामषोडशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ छ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ किमर्थंभोजकस्तुभ्यंप्रियोदेवेशकथ्यताम् ॥ नान्येविप्रादयोवर्णादेवतायतनेषुवै ॥ १ ॥ कश्चायंभोजकोदेवकस्यपुत्रःकिमात्मकः ॥ वर्णतश्चास्यमेब्रूहिकर्मचास्यसमंततः ॥ २ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोस्मिभद्रंतेवैनतेयमहामते ॥३॥ शृणुष्वैकमनाःसर्वंगदतोममखेचर ॥ विप्रादयस्तुयेत्वन्येवर्णाःकश्यपनंदन॥४॥ तेपूजयंतिमांनित्यंभक्तिश्रद्धासमन्विताः ॥ देवालयेषुयेविप्राःप्रीत्यामांपूजयंतिहि ॥५॥

---

१ लेखकाय-इ०पा० ।

अन्याश्चदेवतावृत्त्यातेस्युर्देवलकाःखग ॥ एतस्मात्कारणान्मह्यंभोजकोदयितःसदा ॥ ६ ॥ वर्णतोब्राह्मणश्चायंस्वानुष्ठानपरोय
दि ॥ अनुष्ठानविहीनोयंनरकंयात्यसंशयम् ॥ ७ ॥ नत्याज्यंभोजकैस्तस्मात्स्वकंकर्मकदाचन ॥ मयासौनिर्मितःपूर्वंतेजसास्वेनवैखग ॥
॥ ८ ॥ पूजार्थमात्मनोनूनंकर्मचास्यप्रकीर्तितम् ॥ प्रियव्रतसुतोराजाशाकद्वीपेमहामतिः ॥ ९ ॥ तेनमेकारितंदिव्यंविमानप्रतिमंगृहम् ॥
तस्मिन्द्वीपेतदात्मीयेदिव्यंशैलमयंमहत् ॥ १० ॥ समदर्चांकारयित्वाकांचनींलक्षणान्विताम् ॥ प्रतिस्थापनायवैतस्याश्चिंतयामाससु
व्रतः ॥ ११ ॥ कृतमायतनंश्रेष्ठंतेनेयंप्रतिमाकृता ॥ कोवैप्रतिस्थापयितादेवमर्कंशुभालये ॥ १२ ॥ एवंसंचिंतयित्वातुजगामशरणंमम ॥
भक्तिंतस्यचसंचिंत्यखगाहंपार्थिवस्यतु ॥ १३ ॥ गतोऽहंदर्शनंतस्यउक्तश्चापिमयाखग ॥ किंचिन्तयसिराजेन्द्रकुतश्चितासमागता ॥१४॥
ब्रूहियत्तेहृदिप्रौढांचिंताकारणमागतम् ॥ संपादयिष्येतत्सर्वंविमनाभवमानृप ॥ १५ ॥ अत्यर्थंदुष्करमपिकरिष्येनात्रसंशयः ॥ इत्युक्तः
समयाराजाइदंवचनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ द्वीपेऽस्मिन्देवदेवस्यकृतमायतनंतव ॥ मयाभक्त्याजगन्नाथतथेयंप्रतिमाकृता ॥ १७ ॥ प्रतिष्ठां
कारयेद्यस्तुतवदेवालयेखग ॥ यत्रसंतित्रयोवर्णाद्वीपेस्मिन्क्षत्रियादयः ॥ १८ ॥ तेमयोक्तानकुर्वंतिप्रतिष्ठांतवकृत्स्नशः ॥ नचाप्यर्चांज
गन्नाथब्राह्मणश्चात्रविद्यते ॥ १९ ॥ तेनेयमागताचिंताहृदिशल्यंतयार्पितम् ॥ ततोमयोक्तोराजाऽसौवैनतेयवचःशुभम् ॥ २० ॥ एवमेत
न्नसंदेहोयथात्थत्वंनराधिप ॥ क्षत्रियादित्रयोवर्णाद्वीपेऽस्मिन्नात्रसंशयः ॥ २१ ॥ तेचनार्हंतिमेपूजांनप्रतिष्ठांकदाचन ॥ तस्मात्तेश्रेयसेरा
जन्प्रतिष्ठामात्मनस्तथा ॥ २२ ॥ सृजामिप्रथमंवर्णंभगसंज्ञमनौपमम् ॥ इत्युक्त्वातमहंवीरराजानंखगसत्तम ॥२३॥ जगामपरमांचिंतांतस्य
कार्यस्यसिद्धये ॥ अथमेचिंतयानस्यस्वशरीराद्विनिःसृताः ॥२४॥ शशिकुंदेंदुसंकाशाःसंख्ययाष्टौमहाबलाः ॥ पठंतिचतुरोवेदान्सांगोप
निषदान्खग॥२५॥काषायवाससःसर्वेकरंडांबुजधारिणः॥ललाटफलकाद्वौतुद्वौचान्यौवक्षसस्तथा ॥२६॥ चरणाभ्यांतथाद्वौतुपादाभ्यांद्वौत
थाखग ॥ अथतेचमहात्मानःसर्वेप्रणतकंधराः ॥ २७ ॥ पितरंमन्यमानामामिदंवचनमब्रुवन् ॥ ताततातमहादेवलोकनाथजगत्पते ॥२८॥
किमर्थंभवतासृष्टावयंदेवस्यदेहतः ॥ ब्रूहिसर्वंकरिष्यामआदे माकंभवान्देवोवयंपुत्रानसंशयः ॥ इत्युक्त

वंतस्तेसर्वेमयोक्तादेवसंभवाः ॥ ३० ॥ प्रियव्रतसुतोयोयमस्यवाक्यंकरिष्यथ ॥ सचाप्युक्तोमयाराजाशाकद्वीपाधिपःखग ॥ ३१ ॥
यएतेमत्सुताराजन्नर्घ्याब्राह्मणसत्तमाः ॥ कारयंतुप्रतिष्ठांमेसर्वैरेभिर्महीपते ॥ ३२ ॥ कारयित्वाप्रतिष्ठांतुममार्चायांनराधिप ॥ पश्चा
दायतनंसर्वमेषामर्पयपूजने ॥ ३३ ॥ एतेमत्पूजनेयोग्याप्रःतिष्ठासुचसर्वशः ॥ समाप्यनप्रहर्तव्यंभोजकेभ्यःकदाचन ॥ ३४ ॥ सर्व
मायतनार्थंतुगृहक्षेत्रादिकंचयत् ॥ धनधान्यादिकंराजन्यन्ममायतनेभवेत् ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंभोजकेभ्यस्तुदातव्यंनात्रसंशयः ॥
धनधान्यसुवर्णादिगृहक्षेत्रादिकंचयत् ॥ ३६ ॥ यन्मदीयंभवेत्किंचिद्ग्रामंवानगरंक्वचित् ॥ तस्यसर्वस्यराजेंद्रमदीयस्यसमंततः ॥ ३७ ॥
अधिपाभोजकाःसर्वेनान्येविप्रादयोनृप ॥ यथाधिकारीपुत्रस्तुपितृद्रव्यस्यवैभवेत् ॥ ३८ ॥ तथामदीयवित्तस्यभोजकाःस्युर्नसं
शयः ॥ इत्युक्तेनमयाराज्ञातथासर्वंप्रवर्तितम् ॥ ३९ ॥ कारयित्वाप्रतिष्ठांतुदत्त्वासर्वस्वमेवहि ॥ भोजकेभ्यःखगश्रेष्ठततोहर्षमवाप्तवान् ॥
॥ ४० ॥ एवमेतेमयासृष्टाभोजकागरुडाग्रज ॥ अहमात्मातत्तोह्येषांसर्वेसुमनसस्तथा ॥ ४१ ॥ मत्पुत्रेणसमाज्ञेयास्तथाममहिताःसदा ॥
तस्मात्तेभ्यःप्रदातव्यंनहर्तव्यंकदाचन ॥ ४२ ॥ भोजकंचहरेद्यस्तुलोभाद्द्वेषात्तथापिवा ॥ सयातिनरकंघोरंतामिस्रंशाश्वतीः
समाः ॥ ४३ ॥ तस्माद्ग्रामादिकंद्रव्यंयत्किंचिन्ममाविद्यते ॥ तत्सर्वंभोजकस्वंहिपितृपर्यागतंमम ॥ ४४ ॥ भोजकश्चभवेद्याद्दृ
क्तत्तेवच्मिखगेश्वर ॥ ममाज्ञांपालयेद्यस्तुस्वानुष्ठानपरःसदा ॥ ४५ ॥ वेदाधिगमनंपूर्वंदारसंग्रहणंतथा ॥ अभ्यंगधारणं
नित्यंतथात्रिसवनंस्मृतम् ॥ ४६ ॥ पंचकृत्वःसदापूज्योह्यहंरात्रौदिनेतथा ॥ देवब्राह्मणवेदानांनिंदाकार्यानवैक्वचित् ॥ ४७ ॥ नान्यदेव
प्रतिष्ठातुकार्यावैभोजकेनतु ॥ ममापिचनकर्तव्यातेनएकाकिनाक्वचित् ॥ ४८ ॥ सर्वमेवनिवेद्यान्नंनाश्नीयाद्भोजकःसदा ॥ नभुंजीतगृहंगत्वा
शूद्रस्यगरुडाग्रज ॥ ४९ ॥ शूद्रोच्छिष्टंप्रयत्नेनसदात्याज्यंहिभोजकैः ॥ येऽश्नंतिभोजकानित्यंशूद्रान्नंशूद्रवेश्मनि ॥ ५० ॥ तेवैपूजाफलं
चात्रकथंप्राप्स्यंतिखेचर ॥ गत्वागृहंतुशूद्रस्यनभोक्तव्यंकदाचन ॥ ५१ ॥ गृहागतंचशूद्रान्नंतच्चत्याज्यंतथैवच ॥ आध्मातव्योम्बुजोनित्यंभो
जकेनाग्रतोमम ॥ ५२ ॥ सकृत्प्रवादितेशंखेममप्रीतिर्हिजायते ॥ षण्मासान्नात्रसंदेहःपुराणश्रवणंतथा ॥ ५३ ॥ तस्माच्छंखःसदावाद्योभो

जकेनप्रयत्नतः॥तस्येयंपरमावृत्तिर्नैवेद्यंयन्मदीयकम् ॥५४॥ नाभोज्यंभुंजतेयस्मात्तेनासौभोजकोमतः॥मगंध्यायंतितेयस्मात्तेनतेमगधाः स्मृताः ॥ ५५ ॥ भोजयंतिचमांनित्यंतेनतेभोजकाःस्मृताः ॥ अभ्यंगंचप्रयत्नेनधार्यंशुद्धिकरंपरम् ॥५६॥ अभ्यंगहीनोह्यशुचिर्भोजकःस्यान्नसंशयः ॥ यस्तुमांपूजयेद्वीरअभ्यंगेनविनाखग ॥ ५७ ॥ नतस्यसंततिःस्याद्वैनचाहंप्रीतिमान्भवे ॥ मुंडनंशिरसाकार्यंशिखाधार्याप्रयत्नतः ॥ ५८ ॥ नक्तंचादित्यदिवसेतथाषष्ठ्यांप्रवर्तयेत् ॥ सप्तम्यामुपवासस्तुममसंक्रमणेतथा ॥ ५९ ॥ कर्तव्योभोजकेनैवमत्प्रीत्यैगरुडाग्रज॥त्रिकालंचापिगायत्रींजपेद्वाचापुरोमम॥६०॥मुखमावृत्ययत्नेनपूजनीयोऽहमादरात्॥मौनंचास्यप्रयत्नेनत्यक्त्वाक्रोधंचदूरतः ॥६१॥ शूद्रेभ्योयस्तुवैश्येभ्योलोभात्कामात्प्रयच्छति॥निर्माल्यंममवैवत्ससयातिनरकंध्रुवम् ॥६२॥ लोभाद्वैभोजकोयस्तुमत्पुष्पाणिखगाधिप ॥ यच्छतेन्यस्यदुष्टात्मामय्यनारोप्यखेचर ॥ ६३ ॥ सज्ञेयोमेपरःशत्रुःसमामहोनचार्चितुम् ॥ निर्माल्यंममदेयंस्याद्ब्राह्मणादिषुवैनृषु ॥६४॥ नैवेद्यंयन्मदीयंतुतदश्नीयात्सदैवहि ॥ तेनासौशुद्ध्यतेनित्यंहविष्यान्नसमंतथा ॥ ६५ ॥ तत्क्षणादुत्क्षिपेद्यस्तुममांगात्पुष्पमेवहि ॥ नान्यस्यदेयंनैवेद्यंमदीयमुदकेक्षिपेत् ॥ ६६ ॥ पंचगव्यसमंतस्यमन्मतंनात्रसंशयः ॥ ममांगलग्नंयत्किंचिद्गंधंपुष्पमथापिवा ॥ ६७ ॥ दातव्यंनचवैश्यायनशूद्रायकदाचन ॥ आत्मनातद्धर्तव्यंनविक्रेयंकथंचन ॥ ६८ ॥ यस्तुनारोप्यपुष्पाणिअव्यंगानिममोपरि ॥ यःकश्चिदाहरेल्लोकेसयातिनरकंध्रुवम् ॥ ६९ ॥ स्नपनंममनिर्माल्यंपावकंयस्तुलंघयेत् ॥ सनरोनरकंयातिसरौद्रंरौरवंखग ॥ ७० ॥ भोजकेनसदाकार्यंस्नपनंमेप्रयत्नतः ॥ यथानलंघयेत्कश्चिद्यथाश्वानापिभक्षयेत् ॥ ७१ ॥ यद्ययत्नपरःकुर्याद्भोजकःस्नपनंमम॥ यथावैलंघितमातिभक्ष्यतांचखगाधिप ॥ ७२ ॥ सयातिनरकंरौद्रंतामिस्रंनामनामतः ॥ एकभक्तंसदाकार्यंस्नानंत्रैकालमेवहि ॥ ७३ ॥ त्रिचैलंपरिवर्तंतभवितव्यंदिनेदिने ॥ पूजाकालेऽर्ककालेचक्रोधस्त्याज्यःप्रयत्नतः ॥ ७४ ॥ अमांगल्यंनवक्तव्यंवक्तव्यंचशुभंतदा ॥ ईदृग्भूतोभोजकोमेप्रियःपूजाकरःसदा ॥ ७५ ॥ संमान्यःपूजनीयश्चविप्रादीनांयथास्म्यहम् ॥ यःकरोत्यवमानंतुवृत्तिरूपंतुभोजके ॥७६॥

१ आर्षःप्रथमपुरुष आत्मनेपदी । २ भोजकेनतु–इ०पा० ।

तस्याहंरोषमेत्याशुकुलंहन्मिसमंततः ॥ प्रियोमेभोजकोनित्यंयथात्वंविनतासुत॥७७॥उपलेपनकर्ताचसंमार्जनपरश्चयः॥ ॥परावसुरुवाच॥
इत्युक्त्वाभगवान्भानुर्बभ्रामरथमास्थितः ॥७८॥अरुणोऽपितथाश्रुत्वासुदयापरयानृप॥पूज्यस्तस्मान्महाराजभोजकस्तुमहीपते ॥ ७९॥
तस्माद्देयंवाचकायद्वितियिमशनंनरैः॥८०॥॥ब्रह्मोवाच॥ ॥इत्थंश्रुत्वासराजातुकर्मणःफलमात्मनः॥पुरातनंमहाबाहुर्मुदमापमहीपतिः॥८१॥
यद्यदायतनंभानोःपृथिव्यांपश्यतेनृप ॥ तस्मिंस्तस्मिन्कारयतिउपलेपनमादरात् ॥ ८२ ॥ भार्यातस्यापिसुश्रोणिःपुण्यश्रवणमादरात् ॥
वाचकेवेतनंदत्त्वाभानोर्देवस्यमंदिरे ॥ ८३ ॥ इत्थंराजासपत्नीकःपूज्यभक्त्यादिवाकरम् ॥ प्राप्तावुभौपरांप्रीतिंगतिंचानुत्त
मांतथा ॥ ८४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पउपलेपनस्नापनमाहात्म्यंनामसप्तदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥
सत्राजितोपाख्यानंसमाप्तम् ॥ छ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दीपंप्रयच्छतिनरोभानोरायतनेतुयः ॥ तेजसारविसंकाशःसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ १ ॥
कार्तिकेतुविशेषेणकौमारेमासिदीपकम् ॥ दत्त्वाफलमवाप्नोतियदन्येननलभ्यते ॥ २ ॥ कृष्णकृष्णात्रतेवच्मिसंवादंपापनाशनम् ॥ भ्रातृ
भिःसहभद्रस्यब्राह्मणस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ जगत्यस्मिन्पुरीरम्यानाम्नामाहिष्मतीपुरी ॥ तस्यामासीद्द्विजःकृष्णनागशर्मेतिविश्रुतः ॥ ४ ॥
तस्यपुत्रशतंजातंप्रसादाद्भास्करस्यच ॥ तेषांकनिष्ठोभद्रस्तुतत्पुत्राणांविचक्षणः ॥ ५ ॥ सचनित्यंजगद्धातुर्देवदेवस्यभास्वतः ॥ दीप
वर्तीपरस्तद्वत्तैलाद्याहरणोद्यतः ॥ ६ ॥ भानोरायतनेतस्यसहस्रंभार्गवीप्रिय ॥ प्रदीपानांतुजज्वालदिवारात्रमनिंदितम् ॥ ७ ॥ तस्यदी
प्त्यापराभूतास्तस्यलावण्यवर्जिताः ॥ सर्वेतेभ्रातरोभद्रंपप्रच्छुरिदमादरात् ॥ ८ ॥ भोभद्रवदवैभ्रातर्भद्रंतेस्तुसदाद्विज ॥ कौतूहलपराःसर्वे
यत्पृच्छामस्तदुच्यताम् ॥ ९ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाभद्रोवचनमब्रवीत् ॥ विषयेसतिवक्तव्यंयन्मयातदिहोच्यताम् ॥ १० ॥ नाहंमत्सरयु
क्तोवैनचरागादिदूषितः ॥ भवंतोममसर्वेवैभ्रातरोगुरवस्तथा ॥ ११ ॥ कथंनकथयाम्येषभवतांपुत्रसम्मितः ॥ तस्माद्ब्रुवंतुमांसर्वेभ्रातरो
यद्विवक्षितम् ॥ १२ ॥ भ्रातरऊचुः ॥ नतथापुष्पधूपेषुनतथाद्विजपूजने ॥ सुप्रयत्नंतुपश्यामोभानोरायतनेपरम् ॥ १३ ॥ यथाहनितथा

१ सर्वज्ञत्वफलंलभेत्–इ०पा० ।

रात्रौयथारात्रौतथाहनि ॥ तवदीपप्रदानाययथाभद्रसदोद्यमम् ॥ १४ ॥ तत्त्वंतत्कथयास्माकंहंतकौतूहलंपरम् ॥ यन्नामदीपदानस्यभवता विदितंफलम् ॥१५॥ तदेतत्कथयास्माकंसविशेषंमहाबल॥एवमुक्तस्ततस्तैस्तुभ्रातृभिश्चोदितोमुदा ॥१६॥ व्याजहारसभ्रातॄणांनकिंचिद पिसुव्रत ॥ पुनःपुनरसौतैस्तुभ्रातृभिश्चोदितोमुदा ॥ १७ ॥ दाक्षिण्यसारोभद्रस्तुकथयामासकृत्स्नशः ॥ भवतांकौतुकंचैतदतीवाल्पेऽपि वस्तुनि ॥ १८ ॥ तदेषकथयाम्यद्ययद्वृत्तंममसुव्रत ॥ इक्ष्वाकुराज्ञस्तुपुरावसिष्ठोऽभूत्पुरोहितः ॥ १९ ॥ तेनचायतनंभानोःकारितंसरयू तटे ॥ अहन्यहनिशुश्रूषांपुष्पधूपानुलेपनैः ॥ २० ॥ दीपदानादिभिश्चैवचक्रेतत्रसवैद्विजः ॥ कार्तिकेदीपकोभक्त्याप्रदत्तस्तेनवैसदा॥२१॥ आसीन्निर्वाणएवासौदेवार्चापुरतोनिशि ॥ देवतायतनेचाहमवशंव्यथितोभृशम् ॥ २२ ॥ पूयशोणितनिष्पंदंप्रावहंकायतःसदा ॥ शीर्णघ्रा णोह्यवरंवोदुर्गंधंपतितस्तथा ॥२३॥ दुष्टबुद्ध्यासदायुक्तःसप्ताश्वंप्रतिसुव्रत ॥ यदृच्छयादीपदानंवर्त्यादीनांविभावसौ ॥२४॥ तत्तद्धुक्त्वा सदातुष्टिंव्रजामिद्विजसत्तमाः ॥ एकदातुततस्तस्मिन्भानोरायतनेगतः ॥ २५ ॥ रात्रौदृष्टामयातत्रभक्ताजागरणागताः ॥ प्रतिश्रयंप्रार्थि ताश्चतैश्चदत्तंदयान्वितैः ॥ २६ ॥ व्याधितोऽयंसुदीनश्चइतिकृत्वामतिंशुभाम् ॥ ततोऽहमग्निमाश्रित्यस्थितस्तेषांसमीपतः ॥ २७ ॥ दुष्टां बुद्धिंसमाश्रित्यहर्तुकामोविवस्वतः ॥ दिव्यमाभरणंभानोश्छिद्रान्वेषीद्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ स्थितोऽहंभोजकाह्यत्रयदिनिद्रांव्रजंतिते ॥ ये नास्यवैरिवद्भानोर्हराम्याभरणंशुभम् ॥ २९ ॥ अथसुप्ताभोजकास्तेनिद्रयामोहितास्तदा ॥ निर्वाणाश्चापिदीपास्तुततोऽहमुत्थितस्त्वरन् ॥ ३० ॥ मुदापरमयायुक्तोगतोवैश्वानरंप्रति ॥ प्रज्वाल्यपावकंयत्नाद्दीपवर्तिस्ततोमया ॥ ३१ ॥ योजयित्वातुवेदीपेधृतोदीपोऽग्रतोरवेः ॥ हर्तुकामेनाभरणंभानोर्देवस्यसुव्रत ॥ ३२ ॥ अथतेभोजकाःसर्वेबुद्धादेवस्यपुत्रकाः ॥ तैस्तुदृष्टोह्यहंतत्रदीपहस्तोविभावसोः ॥ ३३ ॥ पुरः स्थितोद्विजश्रेष्ठागृहीतश्चापितैरिह ॥ ततोहंऽतेजसामूढोभास्करस्यमहात्मनः ॥ ३४ ॥ विलपन्करुणंतेषांपादयोरवनिंगतः ॥ तैश्चा पिकरुणांकृत्वामुक्तोऽहंभोजकैस्तदा ॥ ३५ ॥ गृहीतोराजपुरुषैःपृष्टश्चापिसमंततः ॥ किमिदंभवतारब्धंदेवदेवस्यमंदिरे ॥ ३६ ॥ दीपं प्रज्वाल्यदुष्टात्मन्कथ्यतांमाचिरंकुरु ॥ इत्युक्त्वातुततस्तैस्तुशस्त्रहस्तैःसमावृतः ॥ ३७ ॥ ततोऽहंव्याधिनाक्लिष्टोभयेनचद्विजोत्तमाः ॥

हित्वाप्राणान्गतोयत्रस्वयंदेवोविभावसुः ॥ ३८ ॥ स्थित्वाकल्पंततस्तत्रयुष्माकंप्रातृतांगतः ॥ एषप्रभावोदीपस्यकार्तिकेमासिसुव्रताः ॥
॥ ३९ ॥ दत्तस्यार्कस्यभवनेयस्येयंव्युष्टिरुत्तमा ॥ दुष्टबुद्धयाकृतंयत्तुमयादीपप्रवर्तनम् ॥ ४० ॥ भगायतनदीपस्यतस्येदंभुज्यते
फलम् ॥ क्षुधाभिभूतेनमयादेवदेवस्यभूषणम् ॥ ४१ ॥ दीपश्चदेवपुरतोज्ज्वालितोभास्करस्यतु ॥ ततोजातिस्मृतिर्जन्मप्राप्तं
ब्राह्मणवेश्मनि ॥ ४२ ॥ कुष्ठिनाचापिशूद्रेणप्राप्तंब्राह्मण्यमुत्तमम् ॥ नानाविधानिशास्त्राणिसांगंवेदंसमाप्तवान् ॥ ४३ ॥ दुष्ट
बुद्धयाधृताद्दीपात्फलमेतन्महाद्भुतम् ॥ प्राप्तंमयाद्विजश्रेष्ठाःकिंपुनर्दीपदायिनाम् ॥ ४४ ॥ एतस्मात्कारणाद्दीपानहमेवमहर्निशम् ॥
प्रयच्छामिरवेर्धाम्निज्ञातमस्यहियत्फलम् ॥ ४५ ॥ युष्माकमिदमुक्तंवस्नेहात्सत्यंनसंशयः ॥ एषप्रभावोदीपस्यकार्तिकेमासिसुव्रताः ॥
॥ ४६ ॥ अर्कायतनदीपस्यभद्रोवाचयथापुरा ॥ दिनेदिनेजपन्नामभास्करस्यसमाहितः ॥४७॥ ददातिकार्तिकेयस्तुभगायतनदीपकम्॥
जातिस्मरत्वंप्रज्ञांचप्राकाश्यंसर्वजंतुषु ॥४८॥ अव्याहतेंद्रियत्वंचसमाप्नोतिनसंशयः ॥ सर्वकालंचचक्षुष्मान्मेधावीदीपदोनरः ॥ ४९ ॥
जायतेनरकंचापितमःसंज्ञंनपश्यति ॥ षष्ठींवासप्तमींवापिप्रतिपक्षंचयोनरः ॥ ५० ॥ दीपंददातियत्नाद्यत्फलंतस्यनिबोधमे ॥ कांचनंमणि
युक्तंचमनोज्ञमतिशोभनम् ॥ ५१ ॥ दीपमालाकुलंदिव्यंविमानमधिरोहति ॥ तस्मादायतनेभानोर्दीपान्दद्यात्सदाच्युत ॥ ५२ ॥ तांश्च
दत्त्वानाहिंसेतनचतैलवियोजितान् ॥ कुर्वीतदीपहर्तातुमूषकोंधश्चजायते ॥ ५३ ॥ तस्माद्द्यान्नाहरेद्वैश्रेयोऽर्थीदीपकंनरः ॥ ५४ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेभद्रोपाख्यानेआदित्यायतनदीपदानफलवर्णनंनामाष्टादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११८॥छ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अंधेतमसिदुष्पारेनरकेपतितान्किल ॥ संक्रोशमानान्संक्षुब्धानुवाचयमकिंकरः ॥ १ ॥ विलापैरलमत्रेतिकिं
वोविलपितेफलम् ॥ यत्प्रमादादिभिःपूर्वमात्मायंसमुपेक्षितः ॥ २ ॥ पूर्वमालोचितंनैतत्कथमंतेभविष्यति ॥ इदानींयातनेभोगःकिंवि
लापंकरिष्यथ ॥ ३ ॥ देहोदिनानिस्वल्पानिविषयाश्चातिदुर्बलाः ॥ एतत्कोनविजानातियेनयूयंप्रमादिनः ॥ ४ ॥ जंतुर्जन्मसहस्रेभ्यए
कस्मिन्मानुषोयदि ॥ सतत्राप्यतिमूढात्माकिंभोगानभिधावति ॥ ५ ॥ पुत्रदारगृहक्षेत्रहितायसततोद्यताः ॥ नजानंतिततोमूढाःस्वल्प

मप्यात्मनोहितम् ॥ ६ ॥ वंचितोऽयंमयालब्धमिदमस्मादुपागतम् ॥ नवेत्तिमोहितःकश्चित्प्रक्रांतनरकोनरः ॥ ७ ॥ नवेत्तिसूर्यचंद्रादीन्कालमात्मानमेवच ॥ साक्षिभूतानशेषस्यशुभस्येहाशुभस्यच ॥ ८ ॥ जन्मान्यन्यानिजायंतेपुत्रदारादिदेहिनाम् ॥ यदर्थंयत्कृतंकर्मतस्यजन्मशतानितु ॥ ९ ॥ अहोमोहस्यमाहात्म्यंममत्वंनरकेष्वपि ॥ क्रंदतेमातरंतातंपीड्यमानोऽपियत्स्वयम् ॥ १० ॥ एवमाकृष्टचित्तानांविषयैःस्वादुतर्पणैः ॥ नृणांनजायतेबुद्धिःपरमार्थविलोकिनी ॥ ११ ॥ तथाचविषयासंगंकरोत्याविरतंमनः ॥ कोहिभारोरवेर्नाम्निजिह्वायाःपरिकीर्तने ॥ १२ ॥ वर्तितैलेऽल्पमूल्येचयद्वार्त्तिर्लभ्यतेसुधा ॥ अतोवैकतरोलाभःकाताश्चिताभवेत्तदा ॥ १३ ॥ येनायतेषुहस्तेषुस्वातंत्र्येसतिदीपकः ॥ महाफलोभानुगृहेनदत्तोनरकापहः ॥ १४ ॥ नरोविलपतेकिंचिदिदानींदृश्यतेफलम् ॥ अस्वातंत्र्येविलपतांस्वातंत्र्येसातिमानिनाम् ॥ १५ ॥ अवश्यंपातिनःप्राणाभोक्ताजीवोऽप्यहर्निशम् ॥ दत्तंचलभतेभोक्तुंकामयन्विषयानपि ॥१६॥ एतत्स्थानंदुष्कृतैर्वोयुक्तंचाद्यमयेक्षितम् ॥ इदानींकिंविलापेनसहध्वंयदुपागतम् ॥ १७ ॥ यद्येतदनभीष्टंवोयद्दुःखंसमुपस्थितम् ॥ तदद्भुतमतिःपापेनकर्तव्याकदाचन ॥ १८ ॥ कृतेऽपिपापकेकर्मण्यज्ञानादघनाशनम् ॥ कर्तव्यमनवच्छिन्नंपूजनंसवितुःसदा ॥ १९ ॥ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नारकास्तद्वचःश्रुत्वातमूचुरतिदुःखिताः ॥ क्षुत्क्षामकंठास्तृट्तापविसंस्फुटितताल्लुकाः ॥ २० ॥ भोभोःसाधोकृतंकर्मयदस्माभिस्तदुच्यताम् ॥ नरकस्यैर्विपाकोऽयंभुज्यतेयत्सुदारुणः ॥ २१ ॥ ॥ किंकरउवाच ॥ ॥ युष्माभिर्यौवनोन्मादान्मुदितैरविवेकिभिः ॥ घृतलोभेनमार्तंडगृहाद्दीपःपुराहृतः ॥ २२ ॥ तेनास्मिन्नरकेघोरेक्षुत्तृष्णापरिपीडिताः ॥ भवंतःपतितास्तीव्रेशीतवातविदारिताः ॥ २३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ एतत्तेदीपदानस्यप्रदीपहरणस्यच ॥ पुण्यंपापंचकथितंभास्करायतनेऽच्युत ॥ ॥ २४ ॥ सर्वत्रैवाहिदीपस्यप्रदानंकृष्णशस्यते ॥ विशेषेणजगद्धातुर्भास्करस्यनिवेशने ॥ २५ ॥ येंधामूकाबधिरानिर्विवेकाहीनास्तैस्तैःसाधनैर्वृष्णिवीर ॥ तैस्तैर्दीपाःसाधुलोकप्रदत्तादेवागारादन्यतःकृष्णनीताः ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेदीपमाहात्म्यवर्णनंनामैकोनविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ ७ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ दुष्टग्रहोप

घातैश्चसर्वकालमुपद्रुताः ॥ १ ॥ आभिचारिककृत्याभिःस्पर्शरोगैश्चदारुणैः ॥ सदासंपीड्यमानास्तुतिष्ठंत्यंबुजसंभव ॥ २ ॥
येनकर्मविपाकेनविषरोगाद्युपद्रवाः ॥ प्रभवंतिनृणांतन्मेयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ व्रतोपवासैर्यैर्भानुर्नान्यजन्मनितोषितः ॥
तेनरादेवशार्दूलग्रहरोगादिभोगिनः ॥ ४ ॥ यैर्नतत्प्रवणंचित्तंसर्वदेवनरैःकृतम् ॥ विषग्रहज्वराणांतेमनुष्याःकृष्णभागिनः ॥ ५ ॥ आरोग्यं
परमांवृद्धिंमनसायद्यदिच्छति ॥ तत्तदाप्नोत्यसंदिग्धंपरत्रादित्यतोषणात् ॥ ६ ॥ नाधिंन्प्राप्नोतिनव्याधिंन्नविषग्रहबंधनम् ॥ कृत्यास्प
र्शभयंवापितोषितेतिमिरापहे॥७॥ सर्वेदुष्टाःसमास्तस्यसौम्यास्तस्यसदाग्रहाः ॥ देवानामपिपूज्योऽसौतुष्टोयस्यादिवाकरः॥८॥यःसमःसर्व
भूतेषुयथात्मनितथाहिते ॥ उपवासादिनायेनतोष्यतेतिमिरापहः ॥ ९ ॥ तोषितेऽस्मिन्प्रजानाथेनराःपूर्णमनोरथाः ॥ अरोगाःसुखिनो
नित्यंबहुधर्मसुखान्विताः ॥१०॥ नतेषांशत्रवोनैवशरीराद्यभिचारकम् ॥ ग्रहरोगादिकंचापिपापकार्युपजायते ॥११॥ अव्याहतानिदेवस्य
धनजालानितंनरम् ॥ रक्षंतिसकलापत्सुयेनश्वेताधिपोऽर्चितः ॥ १२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ अनाराधितमार्तंडायेनरादुःखभागिनः ॥ तेकथं
नीरुजःसंतुविज्वरागतकल्मषाः ॥ १३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आराधयंतुदेवेशंपुष्पेनैवमनौपमम् ॥ भास्करंतुजगन्नाथंसर्वदेवगुरुंपरम् ॥ १४ ॥
॥ विष्णुरुवाच ॥ दोषाभिभूतदेहैस्तुकथमाराधनंरवेः ॥ कर्तव्यंवददेवेशभक्त्याश्रेयोऽर्थमात्मनः ॥१५॥अनुग्राह्योऽस्मियदितेममायंभक्ति
मानिति ॥ तन्ममोपदिशत्वंचमहदाराधनंरवेः ॥१६॥ अनंतमजरंदेवंदुष्टसंदेहनाशनम् ॥ आराधयितुमिच्छामिभगवंस्त्वदनुज्ञया ॥१७॥
येनाहंत्वत्प्रसादेनभवेयमतिविक्रमः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अनुग्राह्योऽसिदेवस्यनूनमव्यक्तजन्मनः ॥१८॥ आराधनायतेविष्णोयदेतत्प्रवणंमनः॥
यदिदेवपतिंभानुमाराधयितुमिच्छसि ॥ १९ ॥ भगवंतमनाद्यंचभववैवस्वतोऽच्युत ॥ नह्यवैवस्वतैर्भानुर्ज्ञातुंस्तोतुंचशक्यते ॥ २० ॥
द्रष्टुंवाशक्यतेमूढैःप्रवेष्टुंकुतएवतु ॥ तद्भक्तिप्रार्थिताःपूतानरास्तद्भक्तिचेतसः ॥२१ ॥ वैवस्वताभवंत्येवंविवस्वंतंविशंतिच ॥ अनेकजन्मसं
सारचितेपापसमुच्चये ॥ २२ ॥ नाक्षीणेजायतेपुंसांमार्तंडाभिमुखीमतिः॥प्रद्वेषंयातिमार्तंडेद्विजान्वेदांश्चनिंदति ॥ २३ ॥ योनरस्तंविजानी
यादसुरांशसमुद्भवम् ॥ पाषंडेषुरतिःपुंसांहेतुवादानुकूलता ॥ २४ ॥ जायतेदंभमायाभिःपतितानांदुरात्मनाम् ॥ यदापापक्षयःपुंसांतदावे

दाद्द्विजातिषु॥२५॥भानौचयज्ञपुरुषेश्रद्धाभवतिवैतदा ॥ यदास्वल्पावशेषस्तुनराणांपापसंचयः ॥ २६ ॥ तदाभोजकविप्रेषुभानौपूजाप्रकु
र्वते॥भ्रमतामत्रसंसारेनराणांकर्मदुर्गमे ॥२७॥ करावलंबनोह्येकोभक्तिप्रीतोदिवाकरः॥सत्वंवैवस्वतोभूत्वासर्वपापहरंहरिम् ॥२८॥ आराध
यसमंभक्त्याप्रीतिमभ्येतिभास्करः ॥ विष्णुरुवाच ॥ किंलक्षणाभवंत्येतेनरावैवस्वतागुणैः ॥ २९ ॥ यच्चवैवस्वतंकार्यंतन्मेकथयकंजज ॥
ब्रह्मोवाच ॥ कर्मणामनसावाचाप्राणिनांयोनाहिंसकः॥३०॥भावभक्तश्चमार्तंडेकृष्णवैवस्वतोऽपिसः॥ योभोजकाद्द्विजान्देवान्नित्यमेवनमस्याति
॥ ३१ ॥ नचभोक्तापरस्वादेर्विष्णोवैवस्वतोहिसः ॥ सर्वान्देवान्नविवेत्तिसर्वाँल्लोकांश्चभास्करम् ॥ ३२ ॥ तेभ्यश्चानन्यमात्मानं
कृष्णवैवस्वतोहिसः ॥ देवंमनुष्यमन्यंवापशुपक्षिपिपीलिकाम् ॥ ३३ ॥ तरुपाषाणकाष्ठादिभूम्यंभोधिदिवंतथा ॥ आत्मानंचापिदे
वेशाद्व्यतिरिक्तंदिवाकरात् ॥ ३४ ॥ योनजानातितंविद्यात्कृष्णवैवस्वतंनरम् ॥ सर्वोवैवस्वतोभागोयद्भूतंयद्व्यवस्थितम् ॥ ३५ ॥ इति
वैयोविजानातिसतुवैवस्वतोनरः ॥ भवभीतिंहरत्येषभक्तिभावेनभावितः ॥ ३६ ॥ विवस्वानितिभावोयःसतुवैवस्वतोनरः ॥ भावंनकुरुते
यस्तुसर्वभूतेषुपापकम् ॥ ३७ ॥ कर्मणामनसावाचासचवैवस्वतोनरः ॥ बाह्यार्थनिरपेक्षोयःक्रियांभक्त्याविवस्वतः ॥ ३८ ॥ भावेन
निष्पादयतिज्ञेयोवैवस्वतोहिसः ॥ नार्योयस्यनचस्निग्धानभेदाधीनवृत्तयः ॥ ३९ ॥ पश्यतेसर्वमेवेदंभानुंवैवस्वतोहिसः ॥ सुत
रांनेहतपसायज्ञैर्वाबहुदक्षिणैः ॥ ४० ॥ तांगतिंचनरायांतियांतुवैवस्वतोगतः ॥ येनसर्वात्मनाभानौभक्त्याभावोनिवेशितः ॥ ४१ ॥
देवश्रेष्ठकृतार्थत्वाच्छ्लाघ्योवैवस्वतोहिसः ॥ अपिनःसकुलेधन्योजायेतकुलपावनः ॥ ४२ ॥ भास्करंभक्तिभावेनयस्तुवैपूजयिष्यति ॥
यःकारयतिदेवार्चांहृदयालंबनंरवेः ॥ ४३ ॥ सनरोऽर्कमवाप्नोतिधर्मध्वजमनौपमम् ॥ यश्चदेवालयंभक्त्याभानोःकारयतेस्थिरम् ॥
॥ ४४ ॥ ससप्तपुरुषाँल्लोकान्भानोर्नयतिमानवः ॥ यावंत्यब्दानिदेवार्चारवेस्तिष्ठतिमंदिरे ॥ ४५ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिपुष्पो
त्तरगृहेवसेत् ॥ देवार्चालक्षणोपेतोयद्गृहेसंततोविधिः ॥४६॥ निष्कामंचमनोयस्यसयात्यक्षरसाम्यताम् ॥ पुष्पाण्यतिसुगंधीनिमनो
ज्ञानिचयःपुमान् ॥ ४७ ॥ प्रयच्छतिजगन्नाथेसप्ताश्वेज्योतिषांपतौ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रज्योतिःसनातनम् ॥ ४८ ॥

यस्ययस्यविहीनोयोदेशोयद्वर्जितंचयत् ॥ धूपांश्वविविधांस्तांस्तान्गंधाढ्यंसुविलेपनम् ॥ ४९ ॥ दीपवात्योपहारांश्चयच्चाभीष्टमथात्मनः॥नरःसोनुदिनंयज्ञान्करोत्याराधनाद्रवेः॥५०॥यज्ञेशोभगवान्भानुर्मखैरपिसतोष्यते॥बहूपकरणायज्ञानानासंभारविस्तराः॥५१॥ संप्राप्यंतेधनयुतैर्मनुष्यैर्नात्यसंचयैः ॥ भक्त्यातुपुरुषैःपूजाकृतादूर्वांकुरैरपि ॥ ५२ ॥ रवेर्ददातिहिफलंसर्वयज्ञैःसुदुर्लभम् ॥ यानिपुष्पाणिहृद्यानिधूपगंधानुलेपनम् ॥५३॥ दयितंभूषणंयच्चतथारक्तेचवाससी॥यानिचाभ्यवहार्याणिभक्ष्याणिचफलानिच ॥५४॥प्रयच्छतानिमार्तंडेभवेथाश्चैवतन्मनाः॥आद्यंतंयज्ञपुरुषंयथाभक्त्याप्रसादय॥५५॥आराध्ययातितंदेवंयत्तद्ब्रह्मपरंस्मृतम् ॥पुण्यैस्तीर्थोदकैःपुष्पैर्मधुनासर्पिषातथा॥५६॥क्षीरेणस्नापयेद्देवमच्युतंजगतांपतिम् ॥ दधिक्षीरह्रदान्पुण्यांस्ततोलोकान्मधुच्युतः॥५७॥प्रयास्यसियदुश्रेष्ठानिर्वृतिंचाप्यनीश्वरम्॥स्तोत्रैर्हृद्यैर्यथावाद्यैर्ब्राह्मणानांचतर्पणैः ॥ ५८ ॥ मनसश्चैकतायोगादाराधयदिवाकरम्॥आराध्यतंमहादेवोमहच्छब्दमवाप्तवान्॥५९॥ अहंचापिसमस्तानांलोकानांसृष्टिकारकः ॥ तमाराध्यविवस्वंतंतत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ६० ॥ त्वमप्येतंहृषीकेशतत्प्रसादान्नसंशयः ॥ समर्थोदेवशत्रूणांदैत्यानांनाशनेसदा ॥ ६१ ॥ दाक्षिणंकिरणंतस्ययद्देवस्यविवस्वतः ॥ अहंतस्मात्समुत्पन्नोवेदवेदांगसम्मितः ॥ ६२ ॥ वामंयत्किरणंकृष्णरश्मिमालाकुलंसदा ॥ तस्मादीशःसमुत्पन्नःपार्वतीदयितोऽच्युत ॥ ६३ ॥ वक्षसस्त्वंसमुत्पन्नःशंखचक्रगदाधरः ॥ तथांबुजकरादेवीअंबुजाननवल्लभा ॥ ६४ ॥ तमाराध्यबलंकीर्तिंश्रियंचावाप्तवानहम् ॥ तथात्वमपिराजेंद्रतमाराध्यदिवाकरम् ॥ ६५ ॥ यान्यानिच्छसिकामांस्त्वंतांस्तान्सर्वानवाप्स्यसि ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंसंवादंविधिकृष्णयोः॥६६॥सोऽपिकामानवाप्याग्र्यांस्ततोलोकमवाप्नुते॥गैरिकंयानमारूढोयुक्तंकुंजरवाजिभिः ॥ ६७ ॥ तेजसांबुजसंकाशःप्रभयांडजसन्निभः॥कांत्याचंद्रसमोराजन्वृंदारकगणैर्वृतः ॥ ६८ ॥ गंधर्वैर्गीयमानस्तुतथाचाप्सरसांगणैः ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेआदित्यपूजावर्णनंनामाविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥छ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ शरीरलिखनंभानोरुक्तंसंक्षेपतस्त्वया[1] ॥ विस्तराच्छ्रोतुमिच्छामितन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥१॥

---

१ शरीरलिखनं सूर्ये कथं वै प्रतिपादितम् । दैवतैर्ऋषिभिर्वापि तन्ममाचक्ष्व सुव्रत-इ०पा० ।

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पितुर्गृहंतुयातायांसंज्ञायांकुरुनंदन ॥ भास्करश्चिंतयामाससंज्ञामद्रूपकारिणी ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्मातत्रागत्य दिवाकरम् ॥ अब्रवीन्मधुरांवाचंरवेःप्रीतिकरांशुभाम् ॥ ३ ॥ आदिदेवोऽसिदेवानांव्याप्तमेतत्त्वयाजगत् ॥ श्वशुरोविश्वकर्मातेरूपंनिर्वर्तयिष्यति ॥ ४ ॥ एवमुक्त्वारविंब्रह्माविश्वकर्माणमब्रवीत् ॥ प्रवर्तस्वत्वंमार्तंडस्वरूपंतत्सुशोभनम् ॥५॥ ततोब्रह्मसमादेशाद्भ्रमिमारोप्यभास्करम् ॥ रूपंनिर्वर्तयामासविश्वकर्माशनैःशनैः ॥ ६ ॥ ततस्तुष्टावतंब्रह्मासर्वदेवगणैःसह ॥ गुह्यैर्नानाविधैःस्तोत्रैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ ७ ॥ स्वस्तितेऽस्तुजगन्नाथघर्मवर्षहिमाकर ॥ शांतिस्तेसर्वलोकानांदेवदेवादिवाकर ॥ ८ ॥ ततोरुद्रश्चविष्ण्वाद्याःस्तुवंतस्तंदिवाकरम् ॥ तेजस्तेवर्धतांदेवलिख्यतेऽपिदिवस्पते ॥ ९ ॥ इंद्रश्चागत्यतंदेवंलिख्यमानमथास्तुवत् ॥ जयदेवजयस्वेतितत्त्वदोऽसिजगत्पते ॥ १० ॥ ऋषयस्तुततःसप्तविश्वामित्रपुरोगमाः ॥ तुष्टुवुर्विविधैःस्तोत्रैःस्वस्तिस्वस्तीतिवादिनः ॥ ११ ॥ वेदोक्ताभिरथाशीर्भिर्वालखिल्याश्चतुष्टुवुः ॥ त्वंनाथमोक्षिणांमोक्षोध्येयस्त्वंध्यानिनामपि ॥ १२ ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांत्वयिसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ प्रजाभ्यश्चैवदेवेशशंनोऽस्तुजगतःपते ॥ १३ ॥ त्वत्तोभवतिवैनित्यंजगत्संलीयतेत्वयि ॥ त्वमेकस्त्वंद्विधाचैवत्रिधाचत्वंनसंशयः ॥ १४ ॥ त्वयैकेनजगत्सृष्टंत्वयैकेनप्रबोधितम् ॥ ततोविद्याधरगणायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ १५ ॥ कृतांजलिपुटाःसर्वेशिरोभिःप्रणतारविम् ॥ ऊचुरेवंविधावाचोमनःश्रोत्रसुखप्रदाः ॥ १६ ॥ सह्यंभवतुतेतेजोभूतानांभूतभावन ॥ हाहाहूहूस्ततश्चैवतुंबुरुर्नारदस्तथा ॥ ॥ १७ ॥ उपगातुंसमारब्धागासुचैःकुशलारविम् ॥ षड्जमध्यमगांधारग्रामत्रयविशारदाः ॥ १८ ॥ मूर्च्छनाभिस्ततश्चैवतथाधैवतपंचमैः ॥ नानानुभावमंद्रैश्चअर्धमंद्रैस्तथैवच ॥ १९ ॥ त्रिःसाधनैःप्रकारैस्तुवाद्यतालसमन्वितैः ॥ विश्वाचीचघृताचीचउर्वशीचतिलोत्तमा ॥ २० ॥ मेनकासहजन्याचरंभाचाप्सरसांवरा ॥ हावभावविलासैश्चकुर्वन्त्योऽभिनयान्बहून् ॥ २१ ॥ ततोऽतीवकलंगेयंमधुरंचप्रवर्तते ॥ सर्वेषांदेवसंघानांमनःश्रोत्रसुखप्रदम् ॥ २२ ॥ प्रवाद्यंतुततस्तत्रवीणावंशादिसुव्रत ॥ पणवाःपुष्कराश्चैवमृदंगाःपटहास्तथा ॥ २३॥

देवदुंदुभयःशंखाःशतशोऽथसहस्रशः ॥ गायद्भिश्चैवगंधर्वैर्नृत्यद्भिश्चाप्सरोगणैः ॥ २४ ॥ तूर्यवादित्रघोषैश्चसर्वैकोलाहलीकृतम् ॥ ततः कृतैःकरपुटैःपद्मकुड्मलसन्निभैः ॥ २५ ॥ ललाटोपरिविन्यस्तैःप्रणेमुःसर्वदेवताः ॥ ततःकोलाहलेतस्मिन्त्सर्वदेवसमागमे ॥ २६ ॥ तेजसःशातनंचक्रेविश्वकर्माशनैःशनैः ॥ २७ ॥ इतिहिमजलघर्मकालहेतोर्हरकमलासनविष्णुसंस्तुतस्य ॥ तदुपरिलिखनंनिशम्यभानोर्व्रजतिदिवाकरलोकमायुषोंते ॥२८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेविश्वकर्मकृतसूर्यतेजःशातननंनामैकविंशोत्तरशततमोऽध्यायः॥१२१॥छ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ तस्मिन्कालेसमारूढोलिख्यमानोदिवस्पतिः॥ब्रह्मादिभिःस्तुतोदेवैर्यथावैतद्वदस्वमे ॥१॥ सुमंतुरुवाच॥ ॥शृणुष्वैकमनाराजन्यथादेवोदिवस्पतिः॥ब्रह्मादिभिःस्तुतोदेवैर्ऋषिभिश्चपुरानघ ॥२॥ प्रयततःप्रणतहितानुकंपिनेस्वरूपतोलोकविभाविनेनमः ॥ दिवस्पतेकमलकुलावबोधिनेनमस्तमःपटलपटावपाटिने ॥ ३ ॥ पावनातिशयपुण्यकर्मणेनैककामविभवप्रदायिने ॥ भासुरामलमयूखमालिनेसर्वलोकहितकारिणेनमः ॥ ४ ॥ अजायलोकत्रयभावनायभूतात्मनेगोपतयेप्रियाय ॥ नमोमहाकारुणिकोत्तमायसूर्यायलोकत्रयभावनाय ॥ ५ ॥ विवस्वतेज्ञानकृतांतरात्मनेजगत्प्रतिष्ठायजगद्धितैषिणे ॥ स्वयंभुवेलोकसमस्तचक्षुषेसुरोत्तमायामिततेजसेनमः ॥ ६ ॥ क्षयमुदयायमौलिमणेसुरगणजगस्त्वमहितैस्त्वमूरुमयूखसहस्रतपः ॥जगतिविभोवतमसितुदंवनातिमिरासवपावनमदाद्रवतिविलोहितविग्रहतातिमिरविनाशिनमुग्रसुतरंत्रिभुवनभावनभाप्रकारैः (?) ॥७॥ रथमारुह्यसमामयंभ्रमसिसदाजगतोहितदा॥इत्येवंसंस्तुतोदेवोभास्करोवेधसापुरा ॥ ८ ॥ दैवतैश्चमहाबाहोशिवविश्वादिभिर्नृप ॥ ९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पे आदित्यस्तवोनामद्वाविंशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥छ॥ शतानीकउवाच ॥ भूयोऽपिकथयस्वेमांकथांसूर्यसमाश्रिताम् ॥ नतृप्तिमधिगच्छामिशृण्वन्नेतांकथांमुने ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भास्करस्यकथांपुण्यांसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ वक्ष्यामिकथितांपूर्वंब्रह्मणालोककर्तृणां ॥२॥ ऋषयःपरिपृच्छंतिब्रह्मलोकपितामहम् ॥ तापिताःसूर्यकिरणैस्तेजसासंप्रमोहिताः ॥ ३ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥

---

१ आर्षो नाभावः ।

कोऽयंदीप्तोमहातेजाहविराशिसमप्रभः ॥ एतद्वेदितुमिच्छामःप्रभावोऽस्यकुतःप्रभो ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ तमोभूतेषुलोकेषु नष्टेस्थावरजंगमे ॥ प्रवृत्तेगुणहेतुत्वेपूर्वंबुद्धिरजायत ॥ ५ ॥ अहंकारस्ततोजातोमहाभूतप्रवर्तकः ॥ वाय्वग्निरापःखंभूमिस्ततस्त्वंडमजायत ॥ ६ ॥ तस्मिन्नंडइमेलोकाःसप्तवैसंप्रतिष्ठिताः ॥ पृथ्वीचसप्तभिर्द्वीपैःसमुद्रैश्चापिसप्तभिः ॥ ७ ॥ तत्रैवावस्थितोह्यासमहंविष्णुर्महेश्वरः ॥ प्रमूढास्तमसासर्वेप्रध्याताईश्वरंपरम् ॥ ८ ॥ ततोभिद्यमहातेजःप्रादुर्भूतंतमोनुदम् ॥ ध्यानयोगेनचास्माभिर्विज्ञातुंसवितुस्तथा ॥ ९ ॥ ज्ञात्वाचपरमात्मानंसर्वएवपृथक्पृथक् ॥ दिव्याभिःस्तुतिभिर्देवंसंस्तोतुमुपचक्रमुः ॥ १० ॥ आदिदेवोऽसिदेवानामीश्वराणांत्वमीश्वरः ॥ आदिकर्तासिभूतानांदेवदेवसनातन ॥ ११ ॥ जीवनंसर्वसत्वानांदेवगंधर्वरक्षसाम् ॥ मुनिकिंनरसिद्धानातथैवोरगपक्षिणाम् ॥ १२ ॥ त्वंब्रह्मात्वंमहादेवस्त्वंविष्णुस्त्वंप्रजापतिः ॥ वायुरिंद्रश्चसोमश्चविवस्वान्वरुणस्तथा ॥ १३ ॥ त्वंकालःसृष्टिकर्ताचहर्ताकर्ताप्रभुस्तथा ॥ सरितःसागराःशैलाविद्युदिंद्रधनूंषिच ॥१४ ॥ प्रलयःप्रभवश्चैवव्यक्ताव्यक्तःसनातनः ॥ ईश्वरात्परतोविद्याविद्यायाःपरतःशिवः ॥ ॥ १५ ॥ शिवात्परतरोदेवस्त्वमेवपरमेश्वर ॥ सर्वतःपाणिपादस्त्वंसर्वतोऽक्षिशिरोमुखः ॥ १६ ॥ सहस्रांशुस्त्वंसदादेवसहस्रकिरणस्तथा ॥ भूरादिर्भूर्भुवःस्वश्चमहर्जनस्तपस्तथा ॥ १७॥ प्रदीप्तंदीप्तिमन्नित्यंसर्वलोकप्रकाशकम् ॥ दुर्निरीक्ष्यंसुरेंद्राणांयद्रूपंतस्यतेनमः॥१८॥ सुरसिद्धगणैर्जुष्टंभृग्वत्रिपुलहादिभिः ॥ शुभंपरममव्यग्रंयद्रूपंतस्यतेनमः ॥ १९ ॥ पंचातीतास्थितंतद्वैदशैकादशएवच ॥ अर्धमासमतिक्रम्यस्थितंतत्सूर्यमंडले ॥ २० ॥ तस्मैरूपायतेदेवप्रणेमुःसर्वदेवताः ॥ विश्वकृद्विश्वभूतंचविश्वानरसुरार्चितम् ॥ २१ ॥ विश्वस्थितमचिंत्यंचयद्रूपंतस्यतेनमः ॥ परंयज्ञात्परंदेवात्परंलोकात्परंदिवः ॥ २२ ॥ दुरतिक्रमेतियःख्यातस्तस्मादपिपरंपरात् ॥ परमात्मेतिविख्यातंयद्रूपंतस्यतेनमः ॥ २३ ॥ अविज्ञेयमचिंत्यंचअध्यात्मगतमव्ययम् ॥ अनादिनिधनंदेवंयद्रूपंतस्यतेनमः ॥ २४ ॥ नमोनमः कारणकारणायनमोनमःपापविनाशनाय ॥ नमोनमोवंदितवंदनायनमोनमोरोगविनाशनाय ॥ २५ ॥ नमोनमःसर्ववरप्रदायनमोनमःसर्वबलप्रदाय ॥ नमोनमोज्ञाननिधेसदैवनमोनमःपंचदशात्मकाय ॥ २६ ॥ स्तुतःसभगवानेवंतेजसांरूपमास्थितः ॥ उवाचवाचंकल्याणीं

कोवरोवःप्रदीयताम् ॥ २७ ॥ तवातितेजसारूपंनकश्चित्सहतेविभो ॥ सहनीयंभवत्वेतद्धितायजगतःप्रभो ॥ २८ ॥ एवमस्त्वितिगामु क्त्वाभगवान्त्सर्वकृत्स्वयम् ॥ लोकानांकार्यसिद्ध्यर्थंघर्मवर्षहिमप्रदः ॥ २९ ॥ अतःसांख्याश्चयोगाश्चयेचान्येमोक्षकांक्षिणः ॥ ध्यायन्ति ध्यानिनोनित्यंहृदयस्थंदिवाकरम् ॥ ३० ॥ सर्वलक्षणहीनोऽपियुक्तोवासर्वपातकैः ॥ सर्वंतरतिवैपापंदेवकर्मसमाश्रितः ॥ ३१ ॥ अग्नि होत्रंचवेदाश्चयज्ञाश्चबहुदक्षिणाः ॥ भानोर्भक्तिर्नमस्कारकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ३२ ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंमंगलानांचमंगलम् ॥ पवित्रंच पवित्राणांतंप्रपद्येदिवाकरम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्माद्यैःसंस्तुतंदेवंयेप्रपद्यंतिभास्करम् ॥ निर्मुक्ताःकिल्बिषैःसर्वैस्तेयान्तिरविमन्दिरम् ॥ ३४ ॥ उपचर्यादिभिःसाध्योयथावेदेदिवस्पतिः ॥ लोकानामिहसर्वेषांतथादेवोदिवाकरः ॥ ३५ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ शरीरलिखनं सूर्येकथंवैप्रतिपादितम् ॥ देवैःसऋषिभिर्वापितन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥ ३६ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मलोकेसुखासीनंब्रह्माणंतेसुरा सुराः ॥ ऋषयःसमुपागम्यइदमूचुःसमाहिताः ॥ ३७ ॥ भगवन्दैवतैःपुत्रोयएषदिविराजते ॥ तेनांधकारोनिकृतःसोयंजाज्वलितीतिहि ॥ ॥ ३८ ॥ अस्यतेजोभिरखिलंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ नाशमायातिदेवेशयथाक्लिन्नंनदीतटम् ॥ ३९ ॥ वयंचपीडिताःसर्वेतेजसातस्यमो हिताः ॥ पद्मश्चायंयथाम्लानोयोयंयोनिस्तवप्रभो ॥ ४० ॥ दिविभुव्यंतरिक्षेचशर्मनोपलभामहे ॥ तथाकुरुसुरज्येष्ठयथातेजःप्रशाम्यति ॥ ॥ ४१ ॥ एवमुक्तःसभगवान्पद्मयोनिःप्रजापतिः ॥ उवाचभगवान्ब्रह्मादेवान्विष्णुपुरोगमान् ॥४२॥ महादेवेनसहितानिंद्रेणचमहात्मना ॥ तमेवशरणंदेवंगच्छामःसहितावयम् ॥ ४३ ॥ ततस्तेसहिताःसर्वेब्रह्मविष्ण्वादयःसुराः ॥ गत्वातेशरणंसर्वेभास्करंलोकभास्करम् ॥ ४४॥ स्तोतुंप्रचक्रमुःसर्वेभक्तिनम्राःसमंततः ॥ केशादिदेवताःसर्वेभक्तिभावसमन्विताः ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मविष्ण्वीशाऊचुः ॥ ॥ नमोनमःसुर वरतिग्मतेजसेनमोनमःसुरवरसंस्तुतायवै ॥ जडांधमूकान्बधिरान्सकुष्ठान्साश्वित्रिणोऽधान्विविधव्रणावृतान् ॥ ४६ ॥ करोषितानेवपु नर्नवान्त्सदाअतोमहाकारुणिकायतेनमः ॥ यदौदरंज्योतिरतित्वरन्महद्यदल्पतेजोयदपीहचक्षुषाम् ॥ ४७ ॥ यदत्रयज्ञेष्वपनीतमाहितं

१ नमस्यंति-इ०पा० । २ तम्-इ०पा० । ३ वैलक्षमानसान्-इ०पा० ।

तवैवतद्रूपमनेकतःस्थितम् ॥ सुरद्विषःसागरतोयवासिनःप्रचंडपाशासिपरश्वधायुधाः ॥ ४८ ॥ समुच्छ्रितास्तेभुविपापचेतसःप्रयांतिनाशं तवदेवदर्शनात् ॥ यतोभवांस्तीर्थफलंसमस्तंयज्ञेषुनित्यंभगवानवस्थितः ॥ ४९ ॥ नमोभवन्नत्रविचारणास्तिसदासमःशांतिकरोनरा णाम् ॥ यच्चापिलोकेतपउच्यतेबुधैस्तत्तेमहातेजउशांतिपंडिताः ॥ ५० ॥ स्तुतःसभगवानेवंप्रजापतिमुखैःसुरैः ॥ अवधानंततश्च क्रेश्रवणाभ्यांमहीपते ॥ ५१ ॥ स्तुवंतितेततोभूयःशिवविष्णुपुरोगमाः ॥ कृत्वामांपुरतःसर्वेभाक्तिनम्राःसमंततः ॥ ५२ ॥ नमोनम स्त्रिभुवनभूतिदायिने[1]क्रतुक्रियासत्फलसंप्रदायिने ॥ नमोनमःप्रतिदिनकर्मसाक्षिणेसहस्रसंदीधितयेनमोनमः ॥ ५३ ॥ प्रसक्तसता श्वयुजिक्षयायध्रुवैकरश्मिग्रथिनेनमोनमः ॥ सवालखिल्याप्सरकिंनरोरगैःसंसिद्धगंधर्वपिशाचमानुषैः ॥ ५४ ॥ सयक्षरक्षोगणगुह्यको त्तमैःस्तुतःसदादेवनमोनमस्ते॥यतोरसान्संक्षिपसेशरीरिणांगभस्तिभिर्हिमजलघर्मनिस्रवैः ॥ ५५ ॥ जगच्चसंशोषयसेसदैवअतोसिलोकेजग तोविशोषणम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ ज्ञात्वातेषामभिप्रायमुवाचभगवान्वचः[2] ॥५६॥ लब्ध्वानुज्ञांततःसर्वेसुराःसंहृष्टचेतसः ॥ त्वष्टारंपूजयामा सुर्मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ ५७ ॥ विश्वकर्मातवादेशात्करोतुतवसौम्यताम् ॥ ततस्तुतेजसोराशिंसर्वकर्मविधानवित् ॥ ५८ ॥ भ्रमिमारो पयामासविश्वकर्माविभावसुम् ॥ अमृतेनाभिषिक्तस्यतदासूर्यस्यवैविभोः ॥ ५९ ॥ तेजसःशातनंचक्रेविश्वकर्माशनैःशनैः ॥आजानुलिखि तश्चासौससुरासुरपूजितः ॥ ६० ॥ नाभ्यनंदत्ततोदेवउल्लेखनमतःपरम् ॥ ततःप्रभृतिदेवस्यचरणौनित्यसंवृतौ ॥ ६१ ॥ तापयन्ग्लापयं श्चैवयुक्ततेजोऽभवत्तदा ॥ यच्चास्यशासितंतेजस्तेनचक्रंविनिर्मितम् ॥ ६२ ॥ येनविष्णुर्जघानोग्रान्सदावैदैत्यदानवान् ॥ शूलशक्तिगदावज्र शरासनपरश्वधान् ॥ ६३ ॥ देवतानांददौकृत्वाविश्वकर्मामहामतिः ॥ त्रिदेवनिर्मितंस्तोत्रंसंध्ययोरुभयोर्जपन् ॥ ६४ ॥ कुलंपुनातिपुरुषो व्याधिभिर्नचपीड्यते ॥ प्रजावान्सिद्धकर्माचजीवेत्साग्रंशरच्छतम्॥६५॥पुत्रवान्धनवांश्चैवसर्वत्रचापराजितः ॥हित्वापुरंभूतमयंगच्छेत्सूर्य मयंपुरम् ॥ ६६ ॥ भूयोऽपितुष्टुवुर्देवास्तथादेवर्षयोरविम् ॥ वाग्भिरित्थमशेषस्यत्रैलोक्यस्यसमागताः ॥ ६७ ॥ देवाऊचुः ॥ [3]नमस्तेरवि

१ त्रिभुवनभूरिदायिने–इ०पा० । २ वदतां वरः–इ०पा० । ३ नमस्ते रुद्ररूपाय सामरूपाय वै नमः–इ०पा० ।

रूपायसोमरूपायतेनमः ॥ नमोयजुःस्वरूपायाथर्वांगिरसेनमः[1] ॥ ६८ ॥ ज्ञानैकधामभूतायनिर्धूततमसेनमः[2] ॥ शुद्धज्योतिःस्वरूपायनि
स्तत्त्वायामलात्मने ॥ ६९॥ नमोखिलजगद्व्याप्तिस्वरूपायात्ममूर्तये ॥ सर्वकारणभूतायनिष्ठायैज्ञानचेतसाम् ॥७०॥ नमोऽस्तुज्ञेयरूपाय[3]
प्रकाशेलक्षरूपिणे ॥ भास्करायनमस्तुभ्यंतथाशब्दकृतेनमः ॥७१॥ संसारहेतवे[4]चैवसंध्याज्योत्स्नाकृतेनमः॥त्वंसर्वमेतद्भगवाञ्जगद्भ्रमति
त्वया ॥ ७२ ॥ भ्रमत्वाविद्धमखिलंब्रह्माण्डंसचराचरम् ॥ त्वदंशुभिरिदंसर्वंसंमृष्टंजायतेशुचि ॥ ७३ ॥ क्रियतेत्वत्करस्पर्शाज्जलादीनांप
वित्रता ॥ होमदानादिकोधर्मोनोपकारायजायते ॥ ७४ ॥ तावद्यावन्नसंयोगीजगत्यत्रभवाञ्छुचिः ॥ प्रातर्होमंप्रशस्तंहिउदितेत्वयि
जायते ॥ ७५ ॥ ऋचोऽथसकलाह्येतायजूंषित्वंजगत्पते ॥ सकलानिचसामानितपत्येवंजगत्सदा ॥ ७६ ॥ ऋङ्मयस्त्वंजगन्नाथत्वमेवचय
जुर्मयः ॥ तथासाममयश्चैवततोनाथत्रयीमयः ॥ ७७ ॥ त्वमेवब्रह्मणोरूपंपरंचापरमेवच ॥ मूर्तोऽमूर्तस्तथासूक्ष्मःस्थूलरूपतयास्थितः ॥
॥ ७८ ॥ निमेषकाष्ठादिमयःकालरूपक्षयात्मकः ॥ प्रसीदस्वेच्छयारूपंस्वतेजोमयमादिश ॥ ७९ ॥ इत्थंसंस्तूयमानस्तुदेवैर्देवार्षि
भिस्तथा ॥ मुमोचस्वंतदातेजस्तेजसांराशिरव्ययः ॥ ८० ॥ यत्तस्यऋङ्मयंतेजोभवितातेनमेदिनी ॥ यजुर्मयेनापिदिवंस्वयंसाममयो
रविः[5] ॥ ८१ ॥ शातितास्तेजसोभागायेचस्युर्दशपंचच ॥ तस्यैवतेनशर्वस्यकृतंशूलंमहात्मना ॥ ८२ ॥ चक्रंविष्णोर्वसूनांचशंकरस्य
चदारुणम् ॥ षण्मुखस्यतथाशक्तिःशिबिकाधनदस्यच ॥ ८३ ॥ अन्येषांचसुरारीणांशस्त्राण्युग्राणियानिवै ॥ यक्षविद्याधराणांचतानिचक्रे
सविश्वकृत् ॥ ८४ ॥ ततश्चषोडशंभागंबिभर्तिभगवान्रविः ॥ तत्तेजसः[6]पंचदशशातिताविश्वकर्मणा ॥ ८५ ॥ ततःसुरूपदृग्भानुरुत्तरा
नगमत्कुरून् ॥ ददर्शतत्रसंज्ञांचवडवारूपधारिणीम्॥८६॥इत्येतान्निखिलंभानोःकथितमृषिसत्तमाः ॥ शृणुयाद्योनरोभक्त्याअश्वमेधफलं
लभेत्॥८७॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेब्रह्मर्षिसंवादेपरिलेखवर्णनंनामत्रयोविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१२३ ॥छ॥

---

१ अथर्वांशिरसेनमः–इ०पा० । २ ज्ञानैकपादरूपाय–इ०पा० । ३ सूर्यस्वरूपाय–इ०पा० । ४ सर्वस्य हेतवे–इ०पा० । ५ अपिदेवैर्दिवाकरः–इ०पा०
५ आर्षं पुंस्त्वम् ।

॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वक्ष्याम्यहंतेपुनरेवदिंडेसूर्यस्यसर्वप्रवरप्रधानम् ॥ व्योम्नःपरंतिष्ठतियस्तुमग्नःसमुच्यतेरुद्रइहापिदिंडी ॥ १ ॥ स्थित्वा
पुराब्रह्मशिरःकिलासौप्रगृह्यतत्तस्याशिरःकपालम् ॥ ततोह्यसावाश्रममुत्तमंशिवोबहूदकैःपुष्पफलैःसमृद्धम् ॥ २ ॥ नग्नोयदादारुवनमृ
षीणांद्दक्षाचतंभैक्ष्यचरंसुरेशम् ॥ योषित्सुताःसंक्षुभितास्तुसर्वाजग्मुर्हरंतमृषयःसुतुष्टाः ॥ ३ ॥ सहन्यमानोऋषिमुख्यसंघैर्गृहीतलोष्टैऋ
षिदंडकाष्ठैः ॥ विहायदिंडिःसतुतान्सुरर्षींस्ततोरवेर्लोकमथाजगाम ॥ ४ ॥ आगच्छमानंप्रमथास्तमूचुर्देवेशानित्यंभ्रमसेकिमर्थम् ॥
सप्राहतान्पापविमोचनार्थमटामितीर्थानिसुरालयांश्च ॥ ५ ॥ तेभूयऊचुःप्रमथास्तमेवमत्रैवतिष्ठस्वरवेःपुरस्तात् ॥ शुद्धिंतवैषप्रकरिष्य
तीतिशुद्धस्ततोयास्यसिरुद्रलोकम् ॥ ६ ॥ इत्येवमुक्तःप्रमथैस्तुरुद्रस्तत्रैवतस्थौरवितोषणाय ॥ नग्नोजटीमुष्टिकपालपाणीरूपेणचैवाप्र
तिमस्त्रिलोकम् ॥ ७ ॥ उक्तःसतुष्टेनततःसवित्राप्रीतोस्मिदेवागमनात्तवाहम् ॥ मद्दर्शनादेवभवान्विशुद्धोदिंडीतिनाम्नाभवितासि
लोके ॥ ८ ॥ अष्टादशैतेप्रथमास्तुभानोश्चतुर्दशान्येतुरवेरथस्थाः ॥ दौदेवतेद्वौचऋषिप्रधानौगंधर्वसर्पावपितावदेव ॥ ९ ॥ यक्षौचासिद्धौ
चनिशाचरौचादित्यात्मजावप्सरसांप्रधानौ ॥ वसंतितेह्यस्तमुषश्चसूर्येतेषामशीतिश्चतुरोत्तरासा ॥ १० ॥ इत्यादिदेवप्रवरास्तुसर्वेधात्व
र्थशब्दैश्चभवंतिसिद्धाः ॥ ११ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ विस्तराद्ब्रूहिमेब्रह्मन्प्रवरान्धातुशब्दजन् ॥ यतश्चकौतुकंब्रह्मन्नस्माकमिहजायते ॥१२॥
॥ ब्रह्मोवाच॥ ॥ भूयस्तवप्रवक्ष्यामिदंडनायकपिंगलौ ॥ राज्ञस्त्रौषादयश्चान्येदिग्देवादिंडिनासह ॥ १३ ॥ मयासहसमागम्यपुरादेवैर्विचा
रितम् ॥ एषकारुणिकःसूर्योयुध्यतेदानवैःसह ॥ १४ ॥ तेतुलब्धवराभूत्वाअमात्याद्याह्यभीक्ष्णशः ॥ आदित्यंमन्यमानास्तेतपंतंहंतुमु
द्यताः ॥ १५ ॥ तस्मात्तेषांविघातार्थंप्रवराश्चभवामहे ॥ अस्माभिःप्रतिरुद्धास्तेनद्रक्ष्यंतिदिवाकरम् ॥ १६ ॥ संमंत्र्यैवंततःस्कंदोवाम
पार्श्वेरवेःस्थितः ॥ दंडनायकसंज्ञस्तुसर्वलोकस्यसप्रभुः॥१७॥ उक्तश्चसतदार्केणत्वंप्रजादंडनायकः॥दंडनीतिकरोयस्मात्तस्मात्त्वंदंडनाय
कः ॥ १८ ॥ लिखतेयःप्रजानांचसुकृतंयच्चदुष्कृतम् ॥ अग्निर्दक्षिणपार्श्वेतुपिंगलत्वात्सपिंगलः ॥१९॥ अश्विनौवापिसूर्यस्यपार्श्वयोरुभयोः
स्थितौ ॥ अश्वरूपात्समुत्पन्नौतेनतावश्विनौसुरौ ॥२०॥ द्वारपालौस्मृतौतस्यराज्ञःश्रेष्ठौमहाबलौ ॥ कार्तिकेयःस्मृतोराज्ञःश्रेष्ठश्चापिहरःस्मृ

तः॥२१॥राजृदीप्तौस्मृतोधातुर्नकारस्तस्यप्रत्ययः॥सुरसेनापतित्वेनसयस्माद्दीप्यतेसदा॥२२॥तस्मात्सकार्तिकेयस्तुनाम्नाराज्ञइतिस्मृतः॥ स्रुगतौचस्मृतोधातुर्यस्यसप्रत्ययःस्मृतः ॥ २३ ॥ गच्छतीतिरहस्तस्मात्पर्यायात्स्रोषउच्यते ॥ प्रथमंयद्भवेद्द्वारंधर्मार्थाभ्यांसमाश्रितम् ॥ २४ ॥ तत्रैतौसंस्थितौदेवौलोकपूज्यौद्विजोत्तमाः ॥ द्वितीयायांतुकक्षायामप्रधृष्यौव्यवस्थितौ ॥ २५ ॥ पक्षिप्रेताधिपौनाम्नास्मृतौकल्माषपक्षिणौ ॥ वर्णस्यशबलत्वाच्चयमःकल्माषउच्यते ॥ २६ ॥ पक्षावस्येतियःपक्षीगरुडःपरिकीर्तितः ॥ स्थितोदक्षिणतस्तस्यदंडहस्तसमन्वितः ॥ २७ ॥ उत्तरेणस्थितोऽर्कस्यकुबेरश्चविनायकः ॥ कुबेरोधनदोज्ञेयोहस्तिरूपोविनायकः ॥ २८ ॥ कुत्सयाकुप्यताशंकुशरीरमजायत ॥ कुबेरःकुशरीरत्वात्सनाम्नाधनदःस्मृतः ॥ २९ ॥ नायकःसर्वसत्त्वानांतेननायकउच्यते ॥ विविधंनयतेयस्मात्सतुतस्माद्विनायकः ॥ ३० ॥ रैवतश्चैवदिंडिश्चतौरवेःपूर्वतःस्थितौ ॥ ततोदिंडिःस्मृतोरुद्रोरेवतस्तनयोरवेः ॥ ३१ ॥ प्लुतंगच्छत्यसौयस्मात्सर्वलोकनमस्कृतः ॥ रेवृप्लवगतौधातूरेवतस्तेनसस्मृतः ॥ ३२ ॥ डीङ्गतावस्यवैधातोर्दिंडिशब्दोनिपात्यते ॥ डयतेऽसौसदादंडीतेनदिंडीप्रकीर्तितः ॥३३॥इत्येतेप्रवराःप्रोक्ताधात्वर्थानैगमैःशुभैः ॥ एषांसंक्षेपतोभूयःसंख्यावोनिगदामिवै॥३४॥अश्विनौतौततोज्ञेयौदंडनायकपिंगलौ ॥ तौसूर्यद्वारपौज्ञेयौराज्ञस्रोषौततःस्मृतौ ॥ ३५ ॥ रेवतश्चैवदिंडिश्चइत्येतेप्रवरामया ॥ अष्टादशसमाख्याताःसंक्षेपात्संख्यामया ॥ ३६ ॥ इत्येभिर्नामभिस्त्वन्येदानवानांजिघांसया ॥ परिवार्यस्थिताःसूर्यंनानाप्रहरणायुधाः ॥ ३७ ॥ सरूपाश्चान्यरूपाश्चविरूपाःकामरूपिणः ॥ परिवार्यस्थिताःसूर्यंगरुडश्चमहाबलः ॥ ३८ ॥ धातुर्दिवितिवैप्रोक्तोक्रीडायांसतुउच्यते ॥ क्रीडंतेदिविवैयस्मात्तस्मात्तेदेवताःस्मृताः ॥ ३९ ॥ ऋचोयजूंषिसामानियान्युक्तानीहवैमया ॥ नानारूपैःस्थितान्येवरवेस्तानिसमंततः ॥ ४० ॥ ॥सुमंतुरुवाच ॥ ॥इत्येवमुक्तवान्ब्रह्माऋषीणांपृच्छतांपुरा ॥ तेश्रुत्वाराध्यदेवेशंसंसिद्धादिविसंस्थिताः॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेब्रह्मर्षिसंवादेप्रवरवर्णनंनामचतुर्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः॥ १२४ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच॥ ॥ यदेतद्दृश्यतेव्योमसूर्यस्यपुरतोद्विज॥

---

१ ऋगतावस्य वै धातुः–इ०पा०। २ ऋच्छतीति–इ०पा०।

तदुच्यतेकिमात्माचकथंभूतश्चकथ्यताम् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ हंतव्योमप्रवक्ष्यामिसूर्यप्रहरणंशुभम् ॥ यदात्मकंहियत्प्रोक्तंयथावसंतिदेवताः ॥२॥ पुरस्ताच्चचतुःशृंगंतद्व्योमायतनंरवेः ॥ व्योमशब्दंचतुःशृंगंसर्वदेवमयंचयत्[1]॥३॥गैरिकार्णवसंभूतंयदंतर्गर्भमाश्रितम्॥ तत्रोत्पन्नमिदंव्योमकलेव्योममहीस्मृता ॥ ४ ॥ वरुणस्ययथापाशोहुंकारोवेधसोयथा॥ विष्णोश्चापियथाचक्रंत्रिशूलंत्र्यंबकस्यच ॥५॥इंद्रस्यचयथावज्रंरविव्योमरवेःस्मृतम् ॥ तस्मिन्व्योम्नित्रयस्त्रिंशत्क्रोडंतोयाज्ञियाःसुराः ॥ ६ ॥ हरश्चवर्षशुद्धश्चत्र्यंबकश्चापराजितः ॥ वृषाकपिश्चशंभुश्चकपर्दीरैवतस्तथा ॥ ७ ॥ ईश्वरोभुवनश्चैतेरुद्राएकादशस्मृताः ॥ आदित्यानांचनामानिविष्णोश्चकस्यदीयताम् ॥ ८ ॥ अर्यमाचतथामित्रोभगोऽथवरुणस्यच ॥ विवस्वान्सविताचैवपूषात्वष्टातथैवच ॥ ९ ॥ अंशोभगश्चातितेजाआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ ध्रुवोधरश्चसोमश्चआपश्चैवाऽनिलोनलः ॥ १० ॥ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवोऽष्टौप्रकीर्तिताः ॥ नासत्यश्चैवदस्रश्चस्मृतौद्वावश्विनावुभौ ॥ ११ ॥ विश्वेदेवान्प्रवक्ष्यामिनामतस्तान्निबोधत ॥ क्रतुर्दक्षोवसुःसत्यकालकामौधृतिःकुरुः ॥ १२ ॥ शंकुमात्रोवामनश्चविश्वेदेवादशस्मृताः ॥ वर्तमानाइमेदेवाभविष्यानंतरेशृणु ॥ १३ ॥ यमाश्चतुंषिताश्चै[2]वसर्वावशवर्तिनः[3] ॥ सत्याश्चभूतरजसःसाध्याश्चतदनंतराः ॥ १४ ॥ षट्सुमन्वंतरेष्वेवंदेवाद्वादशद्वादश ॥ पारावतास्तथाचान्येतेह्यासंस्तुषितैःसह ॥ १५ ॥ साध्यान्देवान्प्रवक्ष्यामिनामतस्तान्निबोधमे ॥ मनोऽनुमेताप्राणश्चनरोनारायणस्तथा ॥ १६ ॥ वृत्तिर्लवोमनुश्चैवसंमो[4]रमश्चवीर्यवान् ॥ वित्तस्वामीप्रभुश्चैवसाध्याद्वादशकीर्तिताः ॥ १७ ॥ एतेयज्ञभुजोदेवाःसर्वलोकेषुपूजिताः ॥ अदित्यामेवतेधीरिकश्यपस्यात्मजाःस्मृताः ॥ १८ ॥ विश्वेचवसवःसाध्याविज्ञेयाधर्मसूनवः ॥ एवंधर्मसुतःसोमस्तृतीयोवसुरिष्यते ॥ १९ ॥ धर्मोपिब्रह्मणःपुत्रःपुराणेनिश्चयंगतः ॥ अथचेंद्रान्वसूंश्चैवनामाभिश्चानिबोधमे ॥ २० ॥ स्वायंभुवोमनुःपूर्वंततःस्वारोचिषःस्मृतः ॥ उत्तमस्तामसश्चैवरैवतश्चाक्षुषस्तथा ॥ २१ ॥ इत्येतेषडतिक्रांताःसप्तमःसांप्रतोमनुः ॥ वैवस्वतेतिविज्ञेयोभविष्याःसप्तचापरे ॥ २२ ॥ एषामाद्योर्कसावर्णिर्ब्रह्मसावर्णिरेवच ॥ तस्माच्चभवसावर्णिर्धर्मसावर्णिरित्युत ॥ २३ ॥

१ तत्–इ०पा०। २ रुषिताश्चैव–इ०पा०। ३ तथैव वशवर्तिनः–इ०पा०। ४ वै स्मृताः–इ०पा०। ५ हंसो धर्मश्च–इ०पा०।

पंचमोदक्षसावर्णिःसावर्णिःपंचकीर्तिताः ॥ रौच्योभौव्यश्चद्वावन्यावित्येतेमनवःस्मृताः ॥ २४ ॥ इंद्रस्तुविष्णुभुग्ज्ञेयोविद्युतिस्तदनंतरम् ॥ विभुःप्रभुश्चैवशिखीतथैवचमनोजवः ॥ २५ ॥ ओजस्वीसांप्रतस्त्विंद्रोबलिर्भाव्यस्ततःपरम् ॥ अद्भुतस्त्रिदिवश्चैवदशमस्त्विंद्रउच्यते ॥ २६ ॥ [2]सुसात्विकश्चकीर्तिश्चशतधामादिवस्पतिः ॥ इतिभूताभविष्याश्चइंद्राज्ञेयाश्चतुर्दश ॥ २७ ॥ कश्यपोऽत्रिर्वसिष्ठश्चभरद्वाजश्चगौतमः ॥ विश्वामित्रोजमदग्निःसप्तैतेऋषयःस्मृताः ॥ २८ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमरुतोऽग्निपरिग्रहान् ॥ प्रवहोथावहश्चैवउद्वहःसंवहस्तथा ॥ २९ ॥ विवहोनिवहश्चैवपरिवाहस्तथैवच ॥ [4]अंतरिक्षचराह्येतेपृथङ्मार्गविसारिणः ॥ ३० ॥ सूर्योऽग्निश्चशुचिर्नाम्नावैद्युतःपावकःस्मृतः ॥ निर्मथपवमानोऽग्निस्त्रयःप्रोक्ताइमेग्नयः ॥ ३१ ॥ अग्नीनांपुत्रपौत्रास्तुचत्वारिंशत्तथैवतु ॥ मरुतामपिसर्वेषांविज्ञेयाःसप्तसप्तकाः ॥ ३२ ॥ ऋतुःसंवत्सरोऽह्यग्निर्ऋतवस्तस्यजज्ञिरे ॥ ऋतुपुत्राश्चवैपंचइतिसर्गःसनातनः ॥ ३३ ॥ संवत्सरस्तुप्रथमोद्वितीयःपरिवत्सरः ॥ इद्वत्सरस्तृतीयस्तुचतुर्थस्त्वनुवत्सरः ॥ ३४ ॥ पंचमोवत्सरस्तेषामित्येवंपंचतेस्मृताः ॥ तेषुसंवत्सरोह्यग्निःसूर्यस्तुपरिवत्सरः ॥ ३५ ॥ सोमइद्वत्सरस्तेषांवायुश्चैवानुवत्सरः ॥ रुद्रस्तुवत्सरोज्ञेयः[5]पंचैतायुगदेवताः ॥ ३६ ॥ आर्तवाःपितरोज्ञेयायेजाताःक्रतुसूनवः ॥ पितामहास्तुविज्ञेयाःपंचाब्दाब्रह्मणःसुताः ॥ ३७ ॥ सौम्याबर्हिषदश्चैवअग्निष्वात्ताश्चयेत्रयः ॥ एतेवैपितरस्तेषांयेजीवात्पितृकानराः ॥ ३८ ॥ आदित्यश्चैवसोमश्चलोहितांगोबुधस्तथा ॥ बृहस्पतिश्चशुक्रश्चतथाहेलिसुतश्चयः ॥ ३९ ॥ उपरागःशिखीचोभौनवैतेनुग्रहाःस्मृताः ॥ त्रैलोक्यस्यात्विमेनित्यंभावाभावनिवेदकाः ॥ ४० ॥ आदित्यश्चैवसोमश्चद्वावेतौमंडलग्रहौ ॥ राहुश्छायाग्रहस्तेषांशेषास्ताराग्रहाःस्मृताः ॥ ४१ ॥ नक्षत्राधिपतिःसोमोग्रहराजोदिवाकरः ॥ पच्यतेचाग्निरादित्यउदकश्चंद्रमाःस्मृतः ॥ ४२ ॥ आदित्यःपच्यतेब्रह्माविष्णुस्तेषांतुचंद्रमाः ॥ महेश्वरस्तुविज्ञेयस्तृतीयस्तारकग्रहः ॥ ४३ ॥ कश्यपस्यसुतःसूर्यःसोमोधर्मसुतःस्मृतः ॥ देवासुरगुरूद्वौतुनामतस्तौमहाग्रहौ ॥ ४४ ॥ प्रजापतिसुतावेतावुभौशुक्रबृहस्पती ॥ बुधः

१ एकवचनमार्षम् । २ सुशांतिश्च सुकीर्तिश्च–इ॰पा॰। ३ यातुधानो–इ॰पा॰। ४ अंतरिक्षवहाः–इ॰पा॰। ५ पंचाब्दा ये युगात्मकाः–इ॰पा॰।

सोमात्मजःश्रीमाञ्छनीरविसुतःस्मृतः ॥ ४५ ॥ सिंहिकायाःसुतोराहुःकेतुस्तुब्रह्मणःसुतः ॥ सर्वेषांचग्रहाणांहिअधस्ताच्चरतेरविः ॥ ४६॥ ततोदूरंस्मृतंतावाद्द्विधोर्नक्षत्रमण्डलम् ॥ नक्षत्रेभ्यःकुजबुधौश्वेताह्वस्तदनंतरम् ॥ ४७ ॥ तस्मान्माहेश्वरश्चोर्द्धधिषणस्तदनन्तरम् ॥ कृष्णश्चोर्ध्वंततस्तस्मादथाचित्रशिखंडिजः ॥ ४८ ॥ एषामेवक्रमःप्रोक्तश्चासक्तात्रिदिवंध्रुवे ॥ आदित्यनिलयोराहुःकदाचित्सोममार्गगः॥४९॥ सूर्यमंडलसंस्थस्तुशिखीसर्पतिसर्वदा[1] ॥ नवयोजनसाहस्रोविस्तारोभार्गवस्यतु[2] ॥ ५० ॥ द्विगुणःसूर्यविस्ताराद्विस्तारःशनिनःस्मृतः ॥ त्रिगुणंमंडलंज्ञेयंनाक्षत्रंविस्तराद्विधोः[3] ॥ ५१ ॥ नक्षत्रमंडलात्तत्रपादहीनोबृहस्पतिः ॥ बृहस्पतेःपादहीनःशुक्रोंगारकएवहि ॥ ५२ ॥ विस्तारोमंडलानांतुपादहीनस्तयोर्बुधः॥बुधतुल्यानऋक्षाणिसर्वऋक्षाणियानितु ॥५३॥ योजनान्यर्धमात्राणितेभ्योह्रस्वंनविद्यते ॥ राहुःसूर्यप्रमाणश्चकदाचित्सोमसंनिभः ॥ ५४ ॥ नक्षत्रग्रहमानस्तुकेतुस्त्वनियतःस्मृतः[4]॥ अविज्ञातगतिश्चैवचंचलत्वान्नराधिप ॥ ५५ ॥ तथालक्षितरूपस्तुबहुरूपधरोहिसः ॥ भूर्लोकःपृथिवीभोक्ताअंतरिक्षंभुवःस्मृतम् ॥ ५६ ॥ स्वर्लोकस्त्रिदिवंज्ञेयंशेषादूर्ध्वंयथाक्रमम् ॥ भूपतिस्तुसदात्वग्निस्तेनासौभूपतिःस्मृतः ॥ ५७ ॥ वायुर्नभस्पतिस्तेनतथासूर्योदिवस्पतिः ॥ गंधर्वाप्सरसश्चैवगुह्यकाःसिद्धराक्षसाः ॥ ५८ ॥ भूर्लोकवासिनःसर्वेअंतरिक्षचराञ्छृणु ॥ मरुतःसप्तमस्कंधेरुद्रास्तत्रैवचाश्विनौ ॥ ५९ ॥ आदित्यावसवःसर्वेतथैवचगणांगणाः ॥ चतुर्थेतुमहर्लोकेवसंतेकल्पवासिनः ॥ ६० ॥ प्रजानांपतिभिःसर्वैःसहिताःकुरुनंदन ॥ जनलोकेपंचमेचवसंतेभूमिदाःसदा ॥ ६१ ॥ ऋतुःसनत्कुमाराद्यावैराजश्चतथाश्रयाः ॥ सत्यस्तुसप्तमेलोकेह्यपुनर्मार्गगामिनाम् ॥ ६२ ॥ ब्रह्मलोकःसमाख्यातोह्यप्रतीघातलक्षणः ॥ इतिहासविदोयत्रक्रीडंतेकुलनंदन ॥ ६३ ॥ शृण्वंतिचपुराणानियेसदाभीमनंदन ॥ महीतलात्सहस्राणांशतादूर्ध्वंदिवाकरः ॥ ६४ ॥ शतयोजनकोटच[5]स्तुभूमेरूर्ध्वंध्रुवःस्थितः ॥ ततोविंशतिलक्षस्तुत्रैलोक्योत्सेधउच्यते ॥ ६५ ॥ द्विगुणैस्तुसहस्रैस्तुयोजनानांशतेषुच ॥ लोकांतरमथोचैवंध्रुवादूर्ध्वंविधीयते ॥ ६६ ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ भूताविद्याधराश्चैवअष्टौतेदेवयोनयः ॥ ६७ ॥ यस्मिन्व्योम्नित्विमेलो

---

१ सोममंडल–इ०पा० । २ ब्राह्मणस्यतु–इ०पा० । ३ द्विगुणम्–इ०पा० । ४ तस्माद्ग्रहणमात्रं तु–इ०पा० । ५ सतयोजन–इ०पा० ।

काःसप्तवैसंप्रतिष्ठिताः ॥ मरुतःपितरोह्येतेतस्मिन्नेवाग्नयोग्रहाः ॥ ६८॥ यास्त्वप्येताःसमाख्यातामयाद्यौदेवयोनयः ॥ मूर्ताश्चामूर्त यश्चैवसर्वास्ताव्योम्निसंस्थिताः ॥६९॥ एवंविधमिदंव्योमसर्वव्योममयंस्मृतम् ॥ सर्वदेवमयंचैवसर्वग्रहमयंतथा ॥ ७० ॥ तस्माद्योह्य र्चयेद्व्योमतेनसर्वेऽर्चिताःसुराः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनशुभार्थीव्योममर्चयेत् ॥७१॥ यस्त्वर्चतेसदाव्योमभक्त्याश्रद्धासमन्वितः॥वृषध्वजसदो राजन्सगच्छेन्नात्रसंशयः ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेव्योममाहात्म्येभुवनकोशवर्णनंनामपंचविंशत्युत्तरशत तमोऽध्यायः ॥ १२५ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ आकाशंखंदिशोव्योमअंतरिक्षंनभोऽबरम् ॥ पुष्करंगगनंमेरुर्विपुलंचबिलंतथा॥१॥ आपोच्छिद्रंतथाशून्यंतमोवैरोदसीतथा ॥ नामान्येनानितेव्योम्नःकीर्तितानिमहीपते ॥ २ ॥ लवणक्षीरदध्यम्लघृतमाध्विक्षवस्तथा ॥ स्वा दूदकश्चसप्तैतेसमुद्राःपरिकीर्तिताः ॥ ३ ॥ हिमवान्हेमकूटश्चनिषधोनीलएवच ॥ श्वेतश्चशृंगवांश्चैवषडेतेवर्षपर्वताः ॥ ४ ॥ मध्यसंस्थ स्तथैतेषांमहाराजतपर्वतः ॥ माहेन्द्रीचाप्यथाग्नेयीयाम्याचनैर्ऋतीतथा ॥ ५ ॥ वारुणीचाथवायव्यासौम्यैशानीतथैवच ॥ एताःपुर्यस्तुदे वानांतथोपरिसमाश्रिताः ॥६ ॥ पृथिव्यांतुस्थितोवीरलोकालोकस्तुपर्वतः ॥ ततश्चंडकपालंतुतस्मात्तत्परतस्तुयः ॥ ७ ॥ ततोऽग्निर्वा युराकाशंततोभूतादिरुच्यते ॥ ततोमहानहंकारःप्रकृतिःपुरुषस्ततः ॥ ८ ॥ पुरुषादीश्वरोज्ञेयईश्वरेणावृतंजगत् ॥ ईश्वरोभगवान्भानुस्ते नेदंपूरितंजगत् ॥ ९ ॥ सहस्रांशुर्महातेजाश्चतुर्बाहुर्महाबलः ॥ ऊर्ध्वमप्यथलोकास्तुप्राङ्मयायेप्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ भूयस्तान्तसंप्रवक्ष्या म्यंडावरणकारकान् ॥ भूर्लोकस्तुभुवर्लोकस्तृतीयःपरिकीर्तितः ॥ ११ ॥ महर्जनस्तपःसत्यःसप्तलोकाःप्रकीर्तिताः ॥ ततस्त्वं डकपालंतुतस्माच्चपरतस्तपः ॥ १२ ॥ ततोऽग्निर्वायुराकाशंततोभूतादिरुच्यते ॥ ततोमहान्प्रधानश्चप्रकृतिःपुरुषस्ततः ॥ १३ ॥ पुरुषादीश्वरोज्ञेयईश्वरेणावृतंजगत् ॥ भूमेरधस्तात्सप्तैवलोकानभिमताञ्छृणु ॥ १४ ॥ तलःसुतलस्पातालःतलातलस्तथातलः ॥ वि तलश्चकुरुश्रेष्ठसप्तमश्चरसातलः॥१५॥ततोऽग्निर्वायुराकाशंततोभूतादिरुच्यते॥ ततोमहान्प्रधानश्चप्रकृतिःपुरुषस्ततः॥१६॥पुरुषादीश्वरो

१ अंडकटाहं तु–इ०पा०।

ज्ञेयईश्वरेणावृतंजगत् ॥ एवंमेरोःप्रमाणंतुसर्वमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ चतुरस्रश्चतुःशृंगःसमेरुःकांचनःशुभः ॥ पृथिव्यांसांस्थितोमध्येसि द्धगंधर्वसेवितः ॥ १८ ॥ चतुर्भिःकांचनैःशृंगैर्दिव्यैर्दिवमिवोल्लिखन् ॥ योजनानांसहस्राणिचतुराशीतिरुच्छ्रितः ॥ १९ ॥ प्रविष्टःषोडशा धस्तादष्टाविंशतिविस्तृतः ॥ विस्ताराास्त्रिगुणश्चास्यपरिणाहस्ततःस्मृतः॥ २० ॥ तस्यसौमनसंनामशृंगमेकंतुकांचनम् ॥ द्वितीयंपद्मरागा भंज्योतिष्कंनामनामतः ॥ २१ ॥ तृतीयंनामतश्चित्रंसर्वदेवमयंशुभम् ॥ चतुर्थराजतंशुक्लंचंद्रौजसामितिस्मृतम् ॥ २२ ॥ यत्तुसौमनसं नामशृंगंगांगेयमुच्यते ॥ तदेवचोदयंनाम्नायत्रोद्यन्दृश्यतेरविः ॥ २३ ॥ उत्तरेणपरिक्रम्यजंबूद्वीपंदिवाकरः ॥ दृश्योभवतिभूतानांशिखरं चसमास्थितः॥२४॥ कांचनस्यचशैलस्यतेजसार्कस्यचाहते ॥ उभेसंध्येप्रकाशेतेआताम्रेपूर्वपश्चिमे ॥२५॥ शृंगेसौमनसेसूर्यउत्तिष्ठत्युत्त रायणे ॥ ज्योतिषेदक्षिणेचापिविषुवेमध्यतस्तयोः ॥२६॥ ईशेंद्रोद्रिश्चईशान्यांतथाग्निःपूर्वदक्षिणे ॥ नैर्ऋतेऽपिततोज्ञेयावायव्येमरुतस्तथा ॥ २७॥ मध्येतुकंजजःसाक्षाद्ब्रह्मज्योतींषिचैवहि ॥ आदित्यस्तेनरूपेणतस्मिन्व्योम्निप्रतिष्ठितः ॥ २८ ॥ इदंदेवमयंव्योमतथालोकमयं स्मृतम् ॥ पूर्वकोणस्थितेशृंगेस्थितःशुक्रोमहीपते॥२९॥ हेलिजश्चापरेज्ञेयोधननाथस्तथापरे ॥ सोमश्चापिचतुर्थेतुस्थितःशृंगेजनाधिप ॥ ॥ ३० ॥ मध्यकेशास्थितोराजन्हुंकारश्चापिनाकिनः ॥ शृंगपूर्वोत्तरेराजन्स्थितोदेवोविधुक्षये[2] ॥ ३१ ॥ ततःस्थितोमहादेवोगोपतिलोकपू जितः॥पूर्वाग्नेयींस्थितेशृंगेस्थितोवैशांडिलःसुतः॥३२॥ततःस्थितोमहातेजाःकीनाशोहेलिनंदनः॥स्थितोवैनैर्ऋतेशृंगेविरूपाक्षोमहाबलः ॥ ॥३३॥ तस्मादनंतरोदेवःस्थितोवैयादसांपतिः॥ततःस्थितोमहातेजावीरमित्रोमहाबलः॥३४॥वायव्यंशृंगमाश्रित्यसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ततः स्थितोदशबलोनरमारुह्यभारत ॥ ३५ ॥ ब्रह्मामध्येस्थितोदेवोअनंतश्चाधएवहि ॥ उपेंद्रशंकरौदेवौब्रह्मणोंतेसमास्थितौ ॥ ३६ ॥ एषमे रुस्तथाव्योमएषधर्मश्चपठ्यते ॥ सर्वदेवमयश्चायंमेरुर्व्योमइतिस्मृतः ॥३७॥ तथावेदमयश्चापिपठ्यतेनात्रसंशयः॥शृंगाणिचतुरोवेदाःपूर्व शृंगादयोविदुः॥३८॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेव्योममाहात्म्यवर्णनंनामषड्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः॥१२६॥छ॥

१ तस्मिन्सौमनसे शृंगे--इ०पा० । २ विधुक्षयः--इ०पा० ।

॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ कथमाराधितःसूर्यःसांबेनामिततेजसा ॥ विमुक्तस्तुकथंरोगैर्ब्रूहिमेद्विजसत्तम ॥ १ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥
साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रशृणुसांबकथांपुरा ॥ विस्तराद्वच्मितेसर्वांकथांपापविमोहिनीम् ॥ २ ॥ पुरासंश्रुत्यमाहात्म्यंभास्करस्यसनारदात् ॥
विनयादुपसंगम्यपितरंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ कश्मलेनाभिभूतोऽस्मिमलेनव्याधिनाच्युत ॥ वैद्यैरोषधिभिश्चापिनशांतिमर्मविद्यते ॥ ४ ॥
वनंगच्छामिभगवन्ननुज्ञांदातुमर्हसि ॥ शिवेनपुंडरीकाक्षध्यायस्वपुरुषोत्तम ॥ ५ ॥ अनुज्ञातःसकृष्णेनसिंधोरुत्तरकूलतः ॥ गत्वा
संतारयामासचंद्रभागांमहानदीम् ॥ ६ ॥ ततोमित्रवनंगत्वातीर्थंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ उपवासपरःसांबःशुष्कोधमनिसंततः ॥ ७ ॥ आरा
धनार्थंसूर्यस्यगुह्यंस्तोत्रंजजापह ॥ वेदैश्चतुर्भिःसमितंपुराणाश्रयबृंहितम् ॥ ८ ॥ यदेतन्मंडलंशुक्लंदिव्यंह्यजरमव्ययम् ॥ युक्तंमनोजवै
रश्वैर्हारितैर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ९ ॥ आदिरेषहिभूतानामादित्यइतिसंज्ञितः ॥ त्रैलोक्यचक्षुरेवात्रपरमात्माप्रजापतिः ॥ १० ॥ एषवैमंडले
ह्यस्मिन्पुरुषोदीप्यतेमहान् ॥ एषविष्णुरचिंत्यात्माब्रह्मावैषपितामहः ॥ ११ ॥ रुद्रोमहेंद्रोवरुणआकाशंपृथिवीजलम् ॥ वायुःशशांकः
पर्जन्योधनाध्यक्षोविभावसुः ॥ १२ ॥ यएषमंडलेह्यस्मिन्पुरुषोदीप्यतेमहान् ॥ एकःसाक्षान्महादेवोवृत्रमंडनिभःसदा ॥ १३ ॥ कालोह्ये
षमहाबाहुर्निबोधोत्पत्तिलक्षणः ॥ यएषमंडलेह्यस्मिंस्तेजोभिःपूरयन्महीम् ॥ १४ ॥ भ्रम्यतेह्यव्यवच्छिन्नोवातैर्योऽमृतलक्षणः ॥ नातःपर
तरंकिंचित्तेजसाविद्यतेक्वचित् ॥ १५ ॥ पुष्णातिसर्वभूतानिएषएववसुधामृतैः ॥ अंतस्थान्म्लेच्छजातीयांतिर्यग्योनिगतानपि ॥ १६ ॥
कारुण्यात्सर्वभूतानिपासित्वंचविभावसो ॥ श्वित्रकुष्ठ्यंधबधिरान्पंगूंश्चापितथाविभो ॥ १७ ॥ प्रपन्नवत्सलोदेवकुरुतेनीरुजोभवान् ॥ चक्र
मंडलमग्नांश्चनिर्धनाल्पायुषस्तथा ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षदर्शीत्वंदेवसमुद्धरसिलीलया ॥ कामेशक्तिःस्तवैःस्तोतुमार्तोऽहंरोगपीडितः ॥ १९ ॥
स्तूयसेत्वंसदादेवैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ महेंद्रसिद्धगंधर्वैरप्सरोभिःसगुह्यकैः ॥२०॥ स्तुतिभिःकिंपवित्रैर्वातवदेवसमीरितैः ॥ यस्यतेऋग्य
जुःसाम्नांत्रितयंमंडलस्थितम् ॥ २१ ॥ ध्यानिनांत्वंपरंध्यानंमोक्षद्वारंचमोक्षिणाम् ॥ अनंततेजसाक्षोभ्योनचिंत्याव्यक्तनिष्कलः ॥ २२ ॥

१ मंत्रम्-इ०पा० । २ ब्राह्मणादिभिः-इ०पा० । ३ अनादिरेष भूतानामाद्योऽर्क इति संज्ञितः-इ०पा० ।

यदयंव्याहृतःकिंचित्स्तोत्रेस्मिञ्जगतःपतिः ॥ आर्तिंभक्तिंचविज्ञायतत्सर्वंज्ञातुमर्हसि ॥ २३ ॥ तमुवाचततःसूर्यःप्रीत्यैजांबवतीसुतम् ॥ प्रीतोऽस्मितपसावत्सब्रूहितन्मेयदिच्छसि ॥ २४ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ यदिप्रसन्नोभगवानेषएववरोमम ॥ भक्तिर्भवतुमेऽत्यर्थंत्वयि देवसनातन ॥ २५ ॥ ॥ श्रीसूर्यउवाच ॥ ॥ भूयस्तुष्टोऽस्मिभद्रंतेवरंवरयसुव्रत ॥ सद्वितीयंवरंवव्रेतंदेववरदंविभुम् ॥ २६ ॥ मलः शरीरसंस्थोमेत्वत्प्रसादात्प्रणश्यतु ॥ येनमेदेहमखिलंशुद्धंभवतिगोपते ॥ २७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ सतथास्त्वितितेनोक्तोभा स्करेणमहात्मना ॥ तांसुमोचरुजंसांबोदेहात्त्वचमिवोरगः ॥ २८ ॥ ततोरूपेणदिव्येनरूपस्वीचाभवत्पुनः ॥ प्रणम्यशिरसादेवंपुरतो ऽवस्थितोऽभवत् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीसूर्यउवाच ॥ ॥ भूयश्चशृणुमेसांबतुष्टोहंयद्ब्रवीमिते ॥ अद्यप्रभृतित्वंनाम्नाममस्थानानिसुव्रत॥३०॥ क्षितौयेस्थापयिष्यंतितेषांलोकाःसनातनाः ॥ स्थापयस्वैवमामस्मिंश्चंद्रभागातटेशुभे ॥ ३१ ॥ तवनाम्नाचसांबेदंपरांख्यातिंगमिष्य ति ॥ कीर्तिस्तवाक्षयालोकेख्यातिंयास्यातिसुव्रत ॥ ३२ ॥ भूयश्चतेप्रदास्यामिप्रत्यहंस्वप्नदर्शनम् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ एवंद त्वावरंतस्मैवृष्णिसिंहायचापरम् ॥ ३३ ॥ प्रत्यक्षदर्शनंदत्वातत्रैवांतरधीयत ॥ यइदंपठतेस्तोत्रंत्रिकालंभक्तिमान्नरः ॥ ३४ ॥ त्रिः सप्तशतमावर्त्यहोमंवासप्तरात्रिकम् ॥ राज्यकामोलभेद्राज्यंधनकामोलभेद्धनम् ॥ ३५ ॥ रोगार्तोमुच्यतेरोगाद्यथासांबस्तथैवसः ॥ सूर्य लोकंव्रजेच्चापिभक्त्यापूज्यदिवाकरम् ॥ ३६ ॥ रमतेचतथातस्मिन्देवैश्चपरिवारितः ॥ ३७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस प्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेसूर्यप्रसादवर्णनंनामसप्तविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अस्तावीच्चततःसांबः कृशोधमनिसंततः ॥ राजन्नामसहस्रेणसहस्रांशुंदिवाकरम् ॥ १ ॥ खिद्यमानंततोदृष्ट्वासूर्यःकृष्णात्मजंतदा ॥ स्वप्नेस्यदर्शनंदृष्ट्वापुनर्व चनमब्रवीत् ॥ २ ॥ ॥ श्रीसूर्यउवाच ॥ ॥ सांबसांबमहाबाहोशृणुजांबवतीसुत ॥ अलंनामसहस्रेणपठचेमंशुभंस्तवम् ॥ ३ ॥ या निगुह्यानिनामानिपवित्राणिशुभानिच ॥ तानितेकीर्तयिष्यामिप्रयत्नादवधारय ॥ ४ ॥ वैकर्तनोविवस्वांश्चमार्तंडोभास्करोरविः ॥ लोकप्र काशकःश्रीमाँल्लोकचक्षुर्ग्रहेश्वरः॥५॥लोकसाक्षीत्रिलोकेशःकर्ताहर्तातमिस्रहा ॥ तपनस्तापनश्चैवशुचिःसप्ताश्ववाहनः ॥६॥ गभस्तिहस्तो

॥१२७॥

ब्रह्माचसर्वदेवनमस्कृतः ॥ एकविंशतिरित्येषस्तवइष्टस्सदामम ॥ ७ ॥ शरीरारोग्यदश्चैवधनवृद्धियशस्करः ॥ स्तवराजइतिख्यातस्त्रिषु लोकेषुविश्रुतः ॥८॥ यएतेनमहाबाहोद्वेसंध्येऽस्तमनोदये ॥ स्तौतिमांप्रणतोभूत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ९ ॥ मानसंवाचिकंवापिकायिकंय च्चदुष्कृतम् ॥ एकजाप्येनतत्सर्वंप्रणश्यतिममाग्रतः ॥ १० ॥ एषजप्यश्चहोमश्चसंध्योपासनमेवच ॥ बलिमंत्रोऽर्घमंत्रोथधूपमंत्रस्तथै वच ॥ ११ ॥ अन्नप्रदानेस्नानेचप्रणिपातेप्रदक्षिणे ॥ पूजितोऽयंमहामंत्रःसर्वपापहरःशुभः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वासभगवान्भास्करोजगतां पतिः॥आमंत्र्यकृष्णतनयंतत्रैवांतरधीयत ॥ १३ ॥ सांबोपिस्तवराजेनस्तुत्वासप्ताश्ववाहनम् ॥ प्रीतात्मानीरुजःश्रीमांस्तस्माद्रोगाद्विमु क्तवान् ॥ १४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबस्तववर्णनंनामाष्टाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१२८॥ ॥ सुमंतु रुवाच ॥ ॥ अथलब्धवरःसांबोवरंप्राप्यपुरातनम् ॥ मन्यमानस्तदाश्चर्यंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥१॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसाधमन्यैस्तपस्विभिः ॥ स्नापनार्थंनातिदूरंचंद्रभागांनदींययौ ॥ २ ॥ कृत्वात्ममंडलाकारंश्रद्दधानोदिनेदिने ॥ सस्नौसंचिंतयामासकिंरूपंस्थापयाम्यहम् ॥ ३ ॥ सस्नातःसहसैवाथप्रणम्यतुप्रभावतीम् ॥ उह्यमानांजलौघेनप्रतिमांसंमुखींरवेः ॥ ४ ॥ तांदृष्ट्वातस्यवीरस्यसमुत्पन्नमिदंयथा ॥ देवेनय त्तदाज्ञप्तंतद्दिनंनात्रसंशयः ॥ ५ ॥ सतामुत्तीर्यसलिलादानयित्वामहीपते ॥ तस्मिन्मित्रवनोद्देशेस्थापयामासतांतदा ॥ ६ ॥ निधायप्रति मांल्लोकेसांबस्तस्यमहात्मनः ॥ मित्रंमित्रवनेरम्येस्थापयित्वाविधानतः ॥ ७ ॥ ततस्तामेवपप्रच्छप्रणम्यप्रतिमांरवेः ॥ केनेयंनि र्मितानाथभवतोह्याकृतिःशुभा ॥ ८ ॥ प्रतिमातमुवाचाथशृणुसांबवदेस्वयम् ॥ निर्मितायेनचाप्येषामदीयापुरुषाकृतिः ॥ ९ ॥ ममातितेजसाविष्टंरूपमासीत्पुरातनम् ॥ असह्यंसर्वभूतानांततोऽस्म्यभ्यर्चितःसुरैः ॥ १० ॥ सह्यंभवतुतंरूपंसर्वप्राणभृता मिति ॥ ततोमयासमादिष्टोविश्वकर्मामहातपाः ॥ ११ ॥ तेजसांशातनंकुर्वन्रूपंनिर्वर्तयस्वमे ॥ ततस्तुमत्समादेशात्तेनैवानिपुणं तदा ॥ १२ ॥ शाकद्वीपेभ्रमिंकृत्वारूपंनिर्वर्तितंमम ॥ प्रीत्यातेषांप्रपंचोऽयंसमयाकारितःपुनः ॥ १३ ॥ तेनेयंकल्पवृक्षात्तुनिर्मिताविश्वक र्मणा ॥ कृत्वाहिमवतःपृष्ठेपुरासिद्धनिषेविते ॥ १४ ॥ त्वदर्थंचंद्रभागायांततस्तेनप्रतारिता ॥ भवतस्तारणार्थंहिततःस्थानमिदं

१ मापश्यत-इ०पा० ।

मम ॥ १५ ॥ रुचिरंसर्वदासांबसान्निध्यंमेभविष्यति ॥ सान्निध्यंममपूर्वाह्णेसुतीरेद्रक्ष्यतेजनः ॥ १६ ॥ कालप्रियेचमध्याह्नेपराह्णेचात्र
नित्यशः ॥ पूर्वाह्णेपूजयेद्ब्रह्मामध्याह्नेचक्रधृक्सदा ॥ १७ ॥ शंकरश्चापराह्णेतुमांपूजयतिसर्वदा ॥ इत्युक्तोसौभगवताभास्करेणसया
दवः ॥१८॥ हर्षमापमहाबाहोभास्करोंतर्दधेततः ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानंनामैकोनात्रिंशदु
त्तरशततमोऽध्यायः ॥१२९॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ कथंसांबेनविप्रेंद्रप्रतिष्ठाकारितारवेः ॥ कस्यवावचनात्तेनप्रासादःकारितोरवेः ॥ १ ॥
सुमंतुरुवाच॥अत्रतेवच्मिराजेंद्रयथासांबेनधीमता ॥ प्रतिष्ठाकारिताभानोःप्रासादश्चमहीपते ॥ २ ॥ सलब्ध्वाप्रतिमांभानोश्चिंतयामासनार
दम् ॥ सचापिचिंतितश्चागाद्यत्रजांबवतीसुतः ॥ ३ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यनारदमृषिसत्तमम् ॥ संपूज्यविधिवत्सांबोनारदंवाक्यमब्रवीत्॥४॥
प्रासादंकारयेद्यस्तुभास्करस्यनरोद्विज ॥ किंफलंतस्यदेवर्षेप्रतिष्ठांयश्चकारयेत्॥५॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रासादंशोभनेदेशेयस्तुकारयते
रवेः ॥ सयातिनरशार्दूलसूर्यलोकंनसंशयः ॥ ६ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ कथंकुर्यादायतनंक्वास्मिन्देशेद्विजोत्तम ॥ कीदृक्छस्तंचायतनंदे
[1]वंदेवस्यवैद्विज ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यत्रप्रभूतंसलिलमागमेचविनाशने ॥ देवतायतनंकुर्याद्यशोधर्मविवृद्धये ॥ ८ ॥ इष्टापूर्तेनलभ्यं
तेलोकांस्तांश्चविभूषितान् ॥ देवानामालयंकार्यंद्वयंयत्रचदृश्यते ॥ ९ ॥ सलिलाद्यंचआरामःकृतेष्वायतनेषुच ॥ स्थानेष्वेतेषुसान्निध्यमु
पगच्छंतिदेवताः ॥ १० ॥ सरःसुनलिनिच्छन्नंनिरस्तरविरश्मिषु ॥ हंससंक्षिप्तकल्हारवीथीविमलवारिषु ॥ ११ ॥ हंसकारंडवक्रौंचचक्र
वाकविराविषु ॥ पर्यन्तविमलच्छायाविश्रांतजनचारिषु ॥ १२ ॥ क्रौंचकांचीविलापाश्चकलहंसकलस्वनाः ॥ नद्यस्तोयांशुकायत्रशफरी
कृतमेखलाः ॥ १३ ॥ फुल्लद्रुमोत्तमावासाःसंगमश्रोणिमंडलाः ॥ पुलिनाद्युन्नतोरस्कारसहासाश्चनिम्नगाः ॥ १४ ॥ वनोपांतनदीशैलसं
स्कारोपान्तभूमिषु ॥ रमतेदेवतानित्यंपुरेषूद्यानवस्तुषु ॥ १५ ॥ भूमयोब्राह्मणादीनांयाःप्रोक्तावास्तुकर्मणि ॥ ताएवतेषांशस्यंतेदे
वतायतनेष्वपि ॥ १६ ॥ चतुःषष्टिपदंकुर्याद्देवतायतनंसदा ॥ द्वारंचमध्यमंतस्मिन्समादिक्संप्रशस्यते ॥ १७ ॥ योविस्तारोभवेत्तस्यद्वि

१ कस्मिन्देशेद्विजोत्तम-इ०पा० । २ लोकांस्तांस्तान्स्वभक्तितः-इ०पा० ।

गुणातत्समुन्नतिः ॥ उच्छ्रायस्तुतृतीयोथतेनतुल्याकटिर्भवेत् ॥ १८ ॥ विस्तारार्धंभवेद्गर्भोभित्तयोन्याःसमंततः ॥ गर्भपादोनविस्ती र्णद्वारंद्विगुणमुच्छ्रितम् ॥ १९ ॥ उच्छ्रयात्पादविस्तीर्णाशाखातद्वदुदुंबरी ॥ विस्तरात्पादप्रतिमाद्बाहुल्यंशेषयोःस्मृतम् ॥ २० ॥ नृपं चसप्तनवभिःशाखाभिस्तत्प्रशस्यते ॥ अथशाखाचतुर्भागेप्रतिहारौनिवेशयेत् ॥ २१ ॥ शैलमंगल्यविहगःश्रीवृक्षःस्वस्तिकैर्घटैः ॥ मानाष्टमेनभागेनप्रतिमास्यात्सपिंडिका ॥ २२ ॥ द्वौभागौप्रतिमातत्रतृतीयोभागपिंडिका ॥ पूर्वेमेरुर्महाबाहोकैलासश्चतथापरे ॥ २३ ॥ भवंतिचापरेवीरविमानच्छदनंतथा ॥ समुद्रपद्मगरुडनंदिवर्द्धनकुञ्जराः ॥ २४ ॥ गृहराजोवृषोहंसःसर्वतोभद्रकोघटः ॥ सिंहोवृषश्चतु ष्कोणःषोडशाष्टाश्रयस्तथा ॥ २५ ॥ इत्येतेविंशतिःप्रोक्ताःप्रासादायदुनंदन ॥ यथोक्तानुक्रमेणैवलक्षणानिवदामिते ॥ २६ ॥ नवत्रिंशदु च्छ्रितमेरुर्द्वादशभौमोविविधकुहरश्च॥द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्द्वात्रिंशद्धस्तविस्तीर्णः॥२७॥त्रिंशद्धस्तायामोदशभौमोमंदरःसप्त ॥ शिखरयुतःकैला सोऽपिशिखरवानष्टाविंशोष्टभौमश्च ॥ २८ ॥ जालगवाक्षैर्युक्तोविमानसंज्ञस्त्रिसप्तकायामः ॥ नंदनइतिवैभौमोद्वात्रिंशत्षोडशांग युतः ॥ २९ ॥ वृत्तःसमुद्रनामापद्माकृतिरथंचाष्टौ॥शृंगेनैकेनभवेदेकेनचभूमिकातस्य ॥ ३० ॥ गरुडाकृतिश्चगरुडोनंदीवैषाष्टिविस्तीर्णः ॥ कायश्चसप्तभौमोविभूषितोंऽगैश्चसप्तविंशतिभिः ॥ ३१ ॥ कुंजरइतिगजपृष्ठःषोडशहस्तोच्छ्रितोमध्ये ॥ गृहराजःषोडशकास्त्रिचक्रशाला भवेद्वलभी ॥ ३२ ॥ वृषएवभूमिश्शृंगोद्वादशहस्तःसमुन्नतोवृत्तः ॥ हंसोहंसाकारोघटोऽष्टसहस्रकलशरूपः ॥ ३३ ॥ द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्बहु शिखरोभवतिसर्वतोभद्रः ॥ बहुरुचिरचन्द्रशालःषड्विंशद्भागभूमिश्च ॥ ३४ ॥ सिंहःसिंहाकारोद्वादशकोणोऽष्टहस्तश्च ॥३५॥ सहस्रत्रितयं चैवकथितंविश्वकर्मणा ॥ प्राहुःस्थापयतश्चात्रमतमेकंविपश्चितः ॥ ३६ ॥ कपोतपालिनियुक्तमतोगच्छतितुल्यताम् ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ यएतेकथिताविप्रप्रासादाविंशतिस्त्वया ॥ ३७ ॥ तेषांसूर्यस्यकःकार्यःप्रासादोभास्करस्यतु ॥ स्थानानियानिचोक्तानिप्रासादस्याद्विजो त्तम ॥ ३८ ॥ तेषांत्वयोक्तंहिपुरंव्ययवद्भिर्नरैर्युतम् ॥ तस्मिन्प्रदेशेवैकार्यंभानोर्मंदिरमुत्तमम् ॥ ३९ ॥ दिशांभागेचकतमेब्रूहिशेषंद्वि

१ मिथुनैर्द्वारमारभ्ये भागेन स्यात्सुपिंडिका-इ०पा० । २ निबोध मे-इ०पा० । ३ सिंहाक्रान्तः-इ०पा० ।

जोत्तम ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुरमध्यंसमाश्रित्यकुर्यादायतनंरवेः ॥ ४० ॥ दिशांभागेऽथवापूर्वेपूर्वद्वारसमीपतः ॥ भूमिंपरीक्ष्यपूर्वंतु कुर्यादायतनंततः ॥ ४१ ॥ इष्टगंधरसोपेतानिम्नाभूमिःप्रशस्यते ॥ शर्करातुषकेशास्थिक्षारांगारविवर्जिता ॥ ४२॥ मेघदुंदुभिनिर्घोषासर्वबीजप्ररोहिणी ॥ शुक्लारक्तातथापीताकृष्णाचकथिताक्षितिः ॥ ४३ ॥ द्विजराजन्यवैश्यानांशूद्राणांचयथाक्रमम् ॥ परीक्षितायांतस्यांतुमध्येतस्याःप्रमाणतः ॥ ४४ ॥ उपलिप्यचतुर्हस्तंचतुरस्रंसमंततः ॥ हस्तमात्रमधःकृत्वामध्येतस्यादशांगुलम् ॥ ४५ ॥ गर्तमुत्कीर्यतेनैव पांसुनाप्रतिपूरयेत् ॥ समेसमगुणाज्ञेयाहीनेहीनगुणाभवेत् ॥ ४६ ॥ वर्धमानेतुवैपांसौभवेद्वृद्धिकरीक्षितिः ॥ नित्यंसंमुखमर्कस्यकदाचित्पश्चिमामुखम् ॥४७॥ स्थापनीयंगृहंसम्यक्प्राङ्मुखस्थानकल्पनात्॥भवनाद्दक्षिणेपार्श्वेरवेःस्नानगृहंभवेत् ॥४८॥ अग्निहोत्रगृहंकार्यंरवेरुत्तरतःशुभम् ॥ उदङ्मुखंभवेच्छंभोर्मातृणांगृहमेवच ॥ ४९ ॥ ब्रह्मापश्चिमतःस्थाप्योविष्णुरुत्तरतस्तथा ॥ निंबस्तुदक्षिणेपार्श्वेवामेराज्ञीप्रकीर्तिता ॥५०॥ पिंगलोदक्षिणेभानोर्वामतोदंडनायकः ॥ श्रीमहाश्वेतयोःस्थानंपुरतस्त्वंशुमालिनः ॥ ५१ ॥ ततःस्थाप्याश्विनोःस्थानंपूर्वेदेवगृहाद्बहिः ॥ द्वितीयायांतुकक्षायांराज्ञास्त्रोषौव्यवस्थितौ ॥ ५२ ॥ तृतीयायांतुकक्षायांस्थितौकल्माषपक्षिणौ ॥ जंडकामचरौस्थाप्यौदक्षिणांदिशमाश्रितौ ॥ ५३ ॥ उदीच्यांस्थापनीयस्तुकुबेरोलोकपूजितः ॥ उत्तरेणततस्तस्यरेवंतःसविनायकः ॥ ५४ ॥ यत्रवाविद्यतेस्थानंदिक्षुसर्वाशुहादयः ॥ द्वेमंडलेऽर्घदानार्थंकार्येसव्यापसव्यतः॥५५॥दद्यादुदयवेलायामर्घंसूर्यायदक्षिणे ॥ उत्तरेमंडलेदद्यादर्घ्यमस्तमनेरवेः ॥ ५६ ॥ चक्राकृतंतथान्यस्मिन्देवस्यप्रतिमांरवेः ॥ स्थापयेद्विधिवद्वीरचतुर्भिःकलशैःशुभैः ॥५७॥ नानातूर्यनिनादैश्चशंखशब्दैश्चपुष्कलैः ॥ तृतीयेमंडलेह्येवंपूजनीयोदिवाकरः ॥ ५८ ॥ चतुरस्रंचतुःशृंगंव्योमदेवगृहाग्रतः ॥ प्रतिमायास्तुसूत्रेणकार्यमध्येऽस्यमंडलम् ॥ ५९ ॥ दिंडीस्थाप्यःपुरस्तस्मादादित्याभिमुखःस्थितः ॥ यदेतत्कथितंव्योमसर्वदेवमयंमया ॥ ६० ॥ मध्याह्नेतस्यदातव्यमर्घ्यम

१ महत्-इ०पा० । २ त्रिधा-इ०पा० । ३ हस्तमात्रम्-इ०पा० । ४ परिपूरयेत्-इ०पा० । ५ तथा-इ०पा० । ६ निंबं श्रीपर्णवृक्षश्च वामेराज्ञी प्रवर्तिता-इ०पा० । ७ पार्श्वे-इ०पा० । ८ जानुकामाचरौ-इ०पा० । ९ सह-इ०पा० । १० गीतशब्दैः-इ०पा० । ११ अत्र-इ०पा० ।

त्रयदूत्तम ॥ अथवामंडलंचान्यत्तृतीयंचक्रसंमितम्[1] ॥६१॥ स्थापयित्वातुदेवेशंदातव्योऽर्घःसुपण्डितैः ॥देवस्यपुरतःकार्यंव्योमस्थानंसमीपतः ॥६२॥ पुस्तकवाचनस्थानमथवायत्ररोचते ॥ एषस्थानविधिःप्रोक्तोदेवतानांयथाक्रमम् ॥ ६३ ॥ गृहराज्ञोथरुद्रस्तुद्वावेतौभास्करप्रियौ ॥६४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेप्रासादलक्षणवर्णनंनामत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥१३०॥छ॥

नारदउवाच ॥ ॥ अथतेसंप्रवक्ष्यामिप्रथिमाविधिविस्तरम् ॥ सर्वेषामेवदेवानामादित्यस्यविशेषतः ॥ १ ॥ अर्चासप्तविधाप्रोक्ताभक्तानां[2]शुद्धवृद्धये ॥ कांचनीराजतीताम्रीपार्थिवीशैलजास्मृता॥२॥वार्क्षीचालेख्यकाचेतिमूर्तिस्थानानिसप्तवै ॥ वार्क्षीविधानंतेवीरवर्तयिष्याम्यशेषतः ॥ ३ ॥ कर्तुरनुकूलेदिवसेसंवत्सरविशोधिते ॥ शुभनिमित्तेमंगलशकुनैःप्रस्थानकैश्चवनंसंप्रविशेत् ॥ ४ ॥ क्षीरिणोवर्जिताःसर्वेदुर्बलास्तेस्वभावतः ॥ चतुष्पथेषुनग्राह्यायेचपुत्रकवृक्षकाः[3]॥५॥देवतायतनस्थायेतथावल्मीकसंभवाः ॥ उत्कीर्णदेवतायेषुचैत्यवृक्षाश्चयेस्मृताः ॥ ६ ॥ श्मशानभूमिजायेचपक्षिणांनिलयाश्चये ॥ सकोटराश्चयेवृक्षाःशुष्काग्रायेचपादपाः ॥७॥ शस्त्रेणनिहतायेचकुंजराशास्तथाकृताः ॥ सामाद्याःसरुजोऽधश्चव्याधिनश्चतथैवच ॥ ८ ॥ अकालेपुष्पितायेचकालेतेचाविवर्जिताः ॥ शीर्णपर्णाश्चतरवोरक्षोध्वांक्षनिषेविताः ॥ ९ ॥ एकशाखातिशाखाश्चत्रिशाखाश्चतथाधमाः ॥ मधुकोदेवदारुश्चवृक्षराजश्चचंदनः ॥ १० ॥ बिल्वश्चाम्रातकश्चैवखदिरोथांजनस्तथा ॥ निम्बःश्रीपर्णवृक्षश्चपनसःसरलोर्ज्जुनः ॥ ११ ॥ रक्तचंदनपर्यन्ताःश्रेष्ठाःस्युःप्रतिमाद्रुमाः ॥ वर्णानामानुपूर्व्येणद्वौद्वौवृक्षौप्रकीर्तितौ ॥१२॥ निंबाद्याःसर्ववर्णानांवृक्षाःसाधारणाःस्मृताः ॥ कथ्यमानाविशेषेणशृणुवीरतथापरान् ॥ १३ ॥ सुरदारुःशमीचैवमधूकश्चंदनस्तथा ॥ एतेवैतरवस्तातब्राह्मणानांशुभाःस्मृताः ॥ १४ ॥ क्षत्रस्यचतथारिष्टःखदिरस्तिंदुकस्तथा॥अश्वत्थश्चतथासांबद्रुमःकरकतःशुभः ॥ १५ ॥ वैश्यानांतद्वदेवस्युःखदिरश्चंदनस्तथा ॥ पुण्याश्चतरवश्चैतेशुभदास्तुतथैवच ॥ १६ ॥ केसरःसर्जकश्चाम्रःशालवृक्षस्तथेतरः ॥ एतेवैतरवःपुण्याःशूद्राणांशुभदायकाः ॥ १७ ॥ लिंगंचप्रतिमांचैवमवस्थाप्ययथाविधि ॥ वृक्षंचाभिमतंगत्वापूजयेद्बलिपुष्पकैः ॥ १८ ॥

---

१ चक्रसंज्ञितम्–इ०पा०। २ प्रतिमा सप्तधा प्रोक्ता–इ०पा०। ३ पुत्रकवृक्षकाः–नवविरूढाः–बालवृक्षा इत्यर्थः।

शुचौदेशेविविक्तेचकेशांगारविवर्जिते ॥ प्रागुदक्सूचकेदेशेलोककष्टविवर्जिते ॥ १९ ॥ विस्तीर्णस्कंधविटपःपत्रवानृजुवृद्धिगः ॥ आतंक
हीनोऽविवशःसत्वक्पर्णःशुभस्तथा॥२०॥स्वेनैवपतितायेचहस्तिभिःपातितास्तथा ॥शुष्काश्चवह्निदग्धाश्चपक्षिभिश्चापिवर्जिताः ॥ २१ ॥
तरवोवर्जनीयाश्चगृहीतव्याःशुभाद्रुमाः ॥ स्निग्धरूपाःसपर्णाश्चसपुष्पाःसफलास्तथा ॥ २२ ॥ तेषांतुग्रहणंचाष्टमासेषुकार्तिकादिषु ॥
कृत्वाशुभदिनेचैवसोपवासोधिवासयेत् ॥२३॥ समन्तादुपलिप्याथतस्याधस्ताद्वसुंधराम् ॥ गायत्र्यापरिपूतेनपरितःप्रोक्ष्यवारिणा ॥२४॥
शुक्लेच[1]परिधूतेचपरिधायचवाससी ॥ पूजयेद्गंधमाल्यैश्चसधूपबलिकर्मभिः ॥ २५ ॥ ततःकुशैःपरिस्तीर्णेहुत्वाग्निस्तस्यचांतिके ॥ देवदा
रुसामिद्भिश्चमंत्रेणानेनतत्ववित् ॥ २६ ॥ ॐभूर्भुवःसुवरितिततोवृक्षंचपूजयेत् ॥ ॐप्रजापतयेसत्यसदायनित्यंश्रेष्ठांतरात्मन्त्सचराचरा
त्मन् ॥ सान्निध्यमस्मिन्कुरुदेववृक्षेसूर्यावृतंमंडलमाविशेश्चनमः ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसंपूजयित्वातुवाक्यैस्तंपरिसां
त्वयन् ॥ वृक्षलोकस्यशांत्यर्थंगच्छदेवालयंशुभम् ॥ २८ ॥ देवत्वंयास्यसेतत्रच्छेददाहविवर्जितः ॥ कालेधूपप्रदानेनसपुष्पैर्बलिकर्म
भिः ॥ २९ ॥ लोकास्त्वांपूजयिष्यंतिततोयास्यसिनिर्वृतिम् ॥ वृक्षमूलेकुठारंतुधूपमाल्यैःप्रपूज्यच ॥ ३० ॥ पूर्वतस्तुशिरःकृत्वास्था
पनीयःप्रयत्नतः ॥ परमान्नमोदकौदनपलपूपिकादिभिर्भक्ष्यैः ॥ ३१ ॥ मद्यैःकुसुमैर्धूपैर्गंधैश्चतरुंसमभ्यर्च्य ॥ सुरपितृपिशाचराक्षसभु
जंगसुरगणविनायकाद्यानाम् ॥ ३२ ॥ कृत्वापूजांरात्रौवृक्षंसंस्पृश्यचब्रूयात् ॥ अर्चासुदेवदेवत्वंदैवैश्चपरिकल्पितः ॥ ३३ ॥
नमस्तेवृक्षपूजेयंविधिवत्परिगृह्यताम् ॥ ३४ ॥ यानीहभूतानिवसंतितानिबलिंगृहीत्वाविधिवत्प्रयुक्तम् ॥ अन्यत्रवासंपरिकल्पयं
तुक्षमंतुतेचाद्यनमोऽस्तुतेभ्यः ॥ ३५ ॥ प्रभातायांतुशर्वर्यांपुनःसंपूज्यतंनगम् ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततोदत्वाभोजकेभ्यश्चदक्षिणाम् ॥
॥ ३६ ॥ छिंद्याद्वनस्पतींस्तज्ज्ञैस्तैःकृतस्वस्तिवाचनैः ॥ पूर्वस्यांदिशिपातोऽस्यईशान्यांचापियोभवेत् ॥ ३७ ॥ अथवाउत्तरस्यां
तुतथाछिं[2]द्यात्तुनान्यथा ॥ पूर्वैशान्यामुदक्यांतुत्रिषुलोकेषुचोत्तमः ॥ नैर्ऋत्याग्नेययाम्यासुदिक्षुपातश्चशोभने ॥ ३८ ॥ वायव्यांवारुणीयां

१ चापरिभुक्ते च–इ०पा० । २ तुंगं यथा तथा–इ०पा० ।

तुतस्यपातकमध्यमे ॥ यस्यबाह्यस्थिताशाखादिक्षुनष्टाचतसृषु ॥३९॥ वास्तुपूर्वंततःस्थित्वाततःपश्चादवस्थिते ॥ अविलग्नमशब्दंतुपत नंतुप्रशस्यते ॥ ४० ॥ उत्पतस्येद्विदलंयस्यद्रावंचमधुरंचतत् ॥ सार्पिस्तैलंक्षरेद्यस्यपादपंतंविवर्जयेत् ॥ ४१ ॥ शुभदोयद्बुशार्दूल शृणुष्वकथयेशुचिः ॥ वृक्षंप्रभातेसलिलेसिक्तंपूर्वोत्तरस्यांदिशि ॥ ४२ ॥ संनिकृत्यमध्वाज्यदिग्धेनकुठारकेणप्रदक्षिणंशेषमाभिप्रहन्यात् ॥ ॥ ४३ ॥ पूर्वोत्तरेप्युदक्यातोयदावृद्धिकरस्तदास्यात् ॥ ४४ ॥ आग्नेयकोणकमशोग्निदाहउग्रोग्ररोगासुधनक्षयश्च ॥ ४५ ॥ गरुडवर्णे तुपाषाणःकपोतोगृहतोधिका ॥ सितवर्णेजलंज्ञेयमंगुष्ठाभंभवेत्कृमिः ॥ ४६ ॥ दोषैरेतैर्विनिर्मुक्तंमृदागोष्ठंसमुद्धरेत् ॥४७॥ इतिश्रीभवि ष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेदारुपरीक्षावर्णनंनामैकत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१३१ ॥ नारदउवाच ॥ हंततेसर्वदेवानांप्रतिमालक्ष णंपरम् ॥वच्मितेयदुशार्दूलआदित्यस्यविशेषतः ॥१॥एकहस्ताद्विहस्तावात्रिहस्तावाप्रमाणतः ॥ तथासर्वात्रिहस्ताचसवितुःप्रतिमाशुभा ॥ प्रासादाद्वारतोवापिप्रमाणंचप्रकल्पितम् ॥२॥ तद्वत्प्रमाणंकर्तव्यंसततंशुभमिच्छता ॥ एकहस्ताभवेत्सौम्याद्विहस्ताधनधान्यदा ॥ ३ ॥ त्रिहस्ताप्रतिमाभानोःसर्वकामप्रदास्मृता ॥ सार्धहस्ततृतीयातुसुभिक्षक्षेमकारिणी ॥ ४ ॥ अग्रेमध्येचमूलेचप्रतिमासर्वतःसमा ॥ गांधर्वी सातुविज्ञेयाधनधान्यावहास्मृता ॥ ५ ॥ देवागारस्ययद्द्वारंतस्मादष्टांशसुव्रता ॥ त्रिभागैःपिंडिकाकार्याद्वौभागौप्रतिमाभवेत् ॥६॥ अंगु लैश्चतथामूर्तिश्चतुरशीतिसंमितैः ॥ विस्तारायामतःकार्यंवदनंद्वादशांगुलम् ॥ ७ ॥ मुखंत्रिभागैश्चिबुकंललाटंनासिकातथा ॥ कर्णौना सिकयातुल्यौपादौचानियतौतयोः ॥ ८ ॥ नयनंद्व्यंगुलेस्यात्तुत्रिभागातारकाभवेत् ॥ तृतीयतारकाभागात्कुर्याद्दृष्टिंविचक्षणः ॥ ९ ॥ ललाटमस्तकोत्सेधंकुर्यात्तत्सममेवच ॥ परिणाहस्तुशिरसोभवेद्द्वाविंशदंगुलः ॥१०॥तुल्यानासिकयाग्रीवामुखेनहृदयांतरम् ॥ मुखमात्रा भवेन्नाभिस्ततोमेढ्रमनन्तरम् ॥ मुखविस्तारणमुरोततोर्ध्वंतुकटिःस्मृता ॥ ११ ॥ बाहूप्रवाहतुल्यौतुऊरूजंघेचतत्समे ॥ गुल्फाधस्तात्तुपा दःस्यादुच्छ्रितश्चतुरंगुलः ॥ १२ ॥ षडंगुलसुविस्तारस्तस्यांगुष्ठांगुलत्रयम् ॥ प्रदेशिनीचतत्तुल्याहीनाशेषानखानखम् ॥ १३ ॥ चतु र्दशांगुलःपादआयामात्परिकीर्तितः ॥ एवंलक्षणसंयुक्ताअर्च्यापूज्याभवेत्सदा ॥ १४ ॥ असौहरेस्तथैवोरुललाटंचसनासिकम् ॥ नियते

नयनेगंडौमूर्तेः कुर्यात्समुन्नतेः॥ १५॥ विशालधवलावामपक्ष्मलायतलोचने ॥ सास्मिताननपद्मस्यचारुबिंबाधरस्तथा॥१६॥ रत्नप्रोद्भासि मुकुटकटकांगदहारवान् ॥ अव्यंगपदमध्यादिसमायोगोऽपिशोभितः ॥ १७ ॥ सुप्रभोमंडलश्चारुर्विचित्रमणिकुंडलः ॥ कराभ्यांकांचनीं मालांप्रोद्वहन्ससरोरुहाम् ॥ १८ ॥ एवंलक्षणसंयुक्तांकारयेदीहितप्रदाम् ॥ प्रजाभ्यश्चसदाभानुःशिवारोग्याभयप्रदः ॥१९॥ अल्पांगायां नृपभयंहीनांगायामकल्पता ॥ खातोदर्यांचक्षुपीडाकृशायांतुदरिद्रता ॥ २० ॥ सक्षतायांभयंशस्त्रात्स्फुटितामृत्युकारिणी ॥ दक्षिणा वनतायांतुशश्वदायुःक्षयोभवेत् ॥ २१॥ उत्तरावनतायांतुवियोगोभवतिध्रुवम् ॥ नालोक्यानाप्यनालोक्यारक्ष्यामूर्तिःप्रशस्यते ॥ २२ ॥ तस्माद्भास्करभक्तेनलोकद्वयहितैषिणा ॥ तन्मूर्तेश्चादरःकार्यस्तदधीनास्तुसंपदः ॥ २३ ॥ शिरोरुगंडवदनैःसर्वांगावयवैस्तथा ॥ एवंल क्षणसंपूर्णाप्रतिमाभवतेशुभा ॥ २४ ॥ नासाललाटजंघोरुदंडवक्षोभिरन्विता ॥ कुर्यादादित्यवेषंतुगूढपादोदरंतथा ॥ २५ ॥ कमलो दरकांतिनिभःकंचुकगुप्तःप्रसन्नमुखः ॥रक्तोत्पलप्रभामंडलश्चकर्तुःशुभंकरोत्यर्कः॥२६॥कुंडलभूषितवदनःप्रलंबहारोऽपिगूहवृत्तः ॥ नृपति भयंव्यंगायांहीनांगायामकल्पनाकर्तुः ॥ २७ ॥ खातोदर्यांक्षुद्भयमर्थविनाशःकृशांगायाम् ॥ मरणंतुसक्षतायांशस्त्रनिपातेननिर्दिशेत्कर्तुः ॥ २८ ॥ वामोन्नतातुपत्नींदक्षिणावनताहिनस्त्यायुः ॥ अंधत्वमूर्द्धदृष्टिःकरोतिचिंतामधोमुखीदृष्टिः ॥२९॥ सर्वप्रतिमास्त्वेवंशुभाशुभं भास्करेणोक्तम् ॥ ब्रह्माकमंडलुकरश्चतुर्मुखःपंकजस्थश्च ॥ ३० ॥ स्कंदःकुमाररूपःशक्तिधरोबर्हिकेतुश्च ॥ शुक्लश्चतुर्विषाणोद्विपोम हेंद्रस्यवज्रपाणित्वम् ॥ ३१ ॥ तिर्यगूर्ध्वललाटसंस्थंतृतीयमपिलोचनंचिह्नम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमी कल्पेसांबोपाख्यानेश्रीसूर्यप्रतिमालक्षणवर्णनंनामद्वात्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥छ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ततोधिवासनंकुर्या द्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ऐशान्यांदिशिवैकुर्यादाधिवासनमंडपम् ॥ १ ॥ चतुस्तोरणसंपन्नंसर्वाभरणसंयुतम् ॥ दिशासुविदिशास्वेवपताका भिस्तुभूषितम् ॥ २ ॥ आग्नेय्यांदिशिरक्ताःस्युःकृष्णाःस्युर्याम्यनैर्ऋते ॥ श्वेतादिश्यपरस्यांतुवायव्यामेवपांडुरा ॥ ३ ॥ चित्राचो त्तरपार्श्वेतुपीतापूर्वोत्तरेतथा ॥ श्रियमायुर्जयंचैवबलंयशोयदूत्तम ॥ ४॥ ददातिसावीरक्तासंपदर्थेनसंशयः ॥ हितायसर्वलोकानांमृन्मयी

प्रतिमाभवेत् ॥ ५ ॥ सुभिक्षंक्षेमदानित्यंसर्वामणिमयीकृता ॥ गांगेयापुष्टिदास्याद्वैरौप्याकीर्तिप्रवर्तिनी॥६॥प्रजावृद्धिंताम्रमयीकुर्यान्नित्य
मसंशयः ॥ भूमेर्लाभंतुविपुलंकुर्याद्दश्ममयीसदा ॥ ७ ॥ प्रधानपुरुषंहंतिसंकुलोपहतासदा ॥ सर्वदेवमयस्यैवमर्चांकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ ८ ॥
॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ सर्वदेवमयत्वंहिब्रूहिमेभास्करस्यतु ॥ सर्वदेवमयोह्येषकथंनारदकथ्यते ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सा
धुसांबमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ बुधसोमौस्मृतौनेत्रेललाटेचेश्वरःस्थितः ॥ १० ॥ सुरज्येष्ठःशिरस्तस्यकपालेऽस्यबृहस्पतिः ॥ एका
दशतथारुद्राःकंठमस्यसमाश्रिताः ॥ ११ ॥ नक्षत्राणिग्रहाश्चैवदशनेषुसमाश्रिताः ॥ धर्माधर्मौचदेवस्यओष्ठसंपुटकेस्थितौ ॥ १२ ॥ सर्व
शास्त्रमयीदेवीजिह्वायांचसरस्वती ॥ दिशश्चविदिशश्चैवसर्वाःश्रोत्रेषुसंस्थिताः ॥ १३ ॥ ब्रह्मेन्द्रौतालुदेशेतुस्थितौदेवैश्चपूजितौ ॥ आदि
त्याद्वादशविभोर्भ्रुवोर्मध्येसमाश्रिताः ॥ १४ ॥ ऋषयोरोमकूपेषुसमुद्राजठरेस्थिताः ॥ यक्षकिन्नरगंधर्वाःपिशाचादानवास्तथा ॥ १५ ॥
राक्षसाश्चगणाःसर्वेहृदयेस्याःस्थितारवेः ॥ नद्योबाहुगताश्चैवनगाःकक्षांतरेस्थिताः॥ १६ ॥ पृष्ठमध्येस्थितोमेरुःस्तनयोरंतरेकुजः ॥ तस्य
पुत्रोधर्मराजःस्थितोवैनाभिमंडले ॥ १७ ॥ कटिदेशेपृथिव्याद्यालिंगेसृष्टिःसमाश्रिता ॥ जानुनीचाश्विनौदेवावूरूतस्याचलाःस्मृताः॥१८॥
सप्तपाताललोकास्तुनखमध्येसमाश्रिताः ॥ ससागरवनापृथ्वीपादमस्यप्रवर्तिता ॥ १९ ॥ देवःकालाग्निरुद्रोयोदन्तान्तेषुसमाश्रितः ॥
सर्वदेवमयोभानुःसर्वदेवात्मकस्तथा ॥ २० ॥ व्यंगेषुवायवश्चैवलोकालोकंचराचरम् ॥ व्याप्तंकर्मशरीरेणवायुनातस्यवैविभोः ॥ २१ ॥
सएषभगवानर्कोभूतानुग्रहणेस्थितः ॥ एतत्तेपरमंज्ञानमेतत्तेपरमंपदम् ॥ २२ ॥ तस्यस्थानविभागेनप्रतिमास्थापनंयथा॥तत्तेसर्वंप्रवक्ष्या
मियथोक्तंब्रह्मणापुरा ॥ २३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेप्रतिमाप्रतिष्ठाकल्पेविश्वरूपवर्णनंनामत्रयस्त्रिं
शदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ प्रतिपच्चद्वितीयाचचतुर्थीपंचमीतथा ॥ दशमीत्रयोदशीचैवपौर्णमासीचकी
र्तिता ॥ १ ॥ सोमोबृहस्पतिश्चैवशुक्रश्चैवबुधस्तथा ॥ एतेसौम्याग्रहाःप्रोक्ताःप्रतिष्ठायज्ञकर्मणि ॥ २ ॥ तिस्रोत्तरासुरेवत्याअश्विनीरोहिणी

१ कण्ठमध्ये–इ०पा० ।

तथा ॥ हस्तःपुनर्वसुश्चापि[1]धनिष्ठाश्रवणेनवा ॥३॥ भरण्यांचैवनक्षत्रेभानोः[2]स्थापनमुत्तमम् ॥ शोधयित्वातुवैभूमिंतुषकेशविवर्जिताम् ॥४॥ वालुकांगारपाषाणास्थिविहीनांविशोध्यतु ॥ चतुर्हस्तसमायुक्तावेदीविस्तरतोरवेः[2] ॥ ५ ॥ मंडपस्तुप्रमाणेनदशहस्तःसमंततः ॥ मंडलंवृक्षशाखाभिःकारयेद्विधिपूर्वकम् ॥ ६ ॥ नदीसंगमतीरोत्थां[4]मृत्तिकांचसमानयेत् ॥ उपलिप्यततोभूमिंकारयेत्कुंडमुत्तमम् ॥ ७ ॥ चतुरस्रांश्रियायुक्तंपूर्वकुंडंतुकारयेत् ॥ दक्षिणेचार्धचंद्रंस्याद्वारुण्यांदिशिवर्तुलम् ॥ ८ ॥ पद्माकारंतुवैकुर्याद्दु[5]त्तरेचविचक्षणः ॥ तोरणानि ततःकुर्यात्पंचहस्तानिसुव्रत ॥ ९ ॥ न्यग्रोधोदुंबरश्चैवबिल्वपालाशमेवच ॥ अश्वत्थश्चशमीचैवचंदनश्चेतिकीर्तिताः ॥१०॥ शुक्लवस्त्रसमायुक्ताश्चित्रपट्टसमन्विताः ॥ जलमालान्वितःकुर्यात्तोरणानिविचक्षणः ॥११॥ अग्निमीळेतिमंत्रेणइज्याद्वैपूर्वतोरणम् ॥ इषेत्वोर्जेतिमंत्रेणइज्याद्दक्षिणतोरणम् ॥१२॥ अग्नआयाहीतिमंत्रेणपश्चिमंतुनिवेशयेत् ॥ शंनोदेवीतिमंत्रेणइज्यादुत्तरतोरणम् ॥१३॥ कलशांस्तुसमादायहेमगर्भसमन्वितान् ॥ श्वेतचन्दनपंकेनकण्ठस्वस्तिकभूषणान् ॥ १४ ॥ यवशालिशरावान्नवस्त्रालंकारविग्रहान् ॥ आजिघ्रेतिचमंत्रेणकलशांस्तुनिवेशयेत् ॥ १५ ॥ दुकूलैश्चित्रपट्टैश्चवेष्टयेत्[6]स्तंभमालिकाम् ॥ ध्वजादर्शपताकाभिश्चामरैस्तुवितानकैः ॥ १६ ॥ शंखघंटानिनादैश्चगेयमंगलवाचनैः ॥ तूर्यभेरीनिनादैश्चवेदध्वनिसमन्वितैः ॥ १७ ॥ पुण्यैश्चजयशब्दैश्चकारयीतमहोत्सवम् ॥ पताकाभिर्विचित्राभिःपूजामाल्योपशोभितम् ॥ १८ ॥ विचित्रस्रग्वितानाढ्यंप्रकीर्णकुसुमांकुरम् ॥ तन्मध्येतुकुशास्तीर्णेदेवार्चांस्थापयेद्बुधः ॥ १९ ॥ पताकांपीतवर्णांतुपूर्वेणेंद्रायदापयेत् ॥ आग्नेय्यांरक्तवर्णाभांकृष्णवर्णां[7]यमायच ॥ २० ॥ नीलांजनसमप्रख्यांनैर्ऋत्यांचप्रदापयेत् ॥ वारुण्यांसितवर्णांचकृष्णांवायव्यगोचरे ॥ २१ ॥ हरितांयक्षराजायऐशान्यांसर्ववर्णिकाम् ॥ श्वेतरक्तकचूर्णेनपद्ममालिखयेत्ततः ॥ २२ ॥ वेद्यावेदीतिमंत्रेणवेद्याआलभनंभवेत् ॥ पूर्वाग्रानुत्तराग्रांश्चकुशानास्तीर्ययत्नतः ॥ २३ ॥ योगेयोगेतिमंत्रेणकुशैश्चास्तरणंभवेत् ॥ शय्यातत्रैवकर्तव्यादिव्या

१ पुष्येण-इ०पा० । २ रवेः-इ०पा० । ३ भवेत्-इ०पा० । ४ वालुकां च-इ०पा० । ५ उत्तरेण-इ०पा० । ६ तान्सुमङ्गलम्-इ०पा० । ७ याम्यायां यमसंनिभाम्-इ०पा० ।

स्तरणसंमिता ॥ २४ ॥ गड्डुकेद्वेविचित्रेतुतन्मध्येस्थापयेद्बुधः ॥ विचित्रदीपमालाभिर्भक्ष्यभोज्यान्नपानकैः ॥ २५ ॥ पूपकान्सुविचित्रान्वैमोदकांश्चप्रदापयेत् ॥ पायसंकृसरंचैवदध्योदनसमन्वितम् ॥ २६ ॥ दधिचन्द्रसमप्रख्यंशुभवृत्तंचविन्यसेत् ॥ २७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेसूर्यप्रतिष्ठायांमंडलविधिवर्णनंनामचतुस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१३४॥छ॥नारदउवाच॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिस्नानकर्मविधिंतव ॥ स्नापकस्तुमहाप्राज्ञोब्राह्मणोवेदपारगः ॥ १ ॥ अभिज्ञःसौरशास्त्राणामरुणोयंदुसत्तम ॥ भोजकोभोजकैश्चान्यैर्ब्राह्मणैश्चतथावृतः ॥ २ ॥ दिशाभागेमंडलस्यईशान्येवैयथाक्रमम् ॥ हस्तमात्रप्रमाणंतुभद्रपीठंतुविन्यसेत् ॥ ३ ॥ हस्तिनाशकटेनापिभक्त्याब्रह्मरथेनच ॥ मंगलैर्ब्रह्मघोषैश्चदेवंप्रासादमानयेत् ॥ ४ ॥ भद्रपीठंसमादायभद्रंकर्णेतिमंत्रतः ॥ सूत्रधारस्तथाप्रोक्तःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ ५ ॥ स्नापयेत्कलशंगृह्यदेवदेवंविभावसुम् ॥ सामुद्रंतोयमाहृत्यजाह्नव्यंयामुनंतथा ॥ ६ ॥ सारस्वतंजलंपुण्यंचांद्रभागंससैंधवम् ॥ पुष्करस्यजलंश्रेष्ठंगिरिप्रस्रवणोदकम् ॥ ७ ॥ अन्यद्वापिशुचितोयंनदीनदतडागजम् ॥ यथाशक्त्याउपाहृत्यकलशैःकांचनादिभिः ॥ ८ ॥ भोजकाश्चाष्टभिःसूर्यंकलशैःस्नापयंतिवै॥ततस्तुमणिरत्नानिसर्वबीजौषधीस्तथा ॥९॥ सुगंधीनिचमाल्यानिस्थलजान्यंबुजानिच ॥ चंदनानिचमुख्यानिगंधाश्चविविधास्तथा ॥ १० ॥ ब्राह्मीसुवर्चलामुस्ताविष्णुक्रान्ताशतावरी ॥ दूर्वाचाशिविपुष्पीचप्रियंगूरजनीवचा ॥ ११ ॥ संभृत्यैतांस्तुसंभारान्स्नानकर्मविभागवित् ॥ बलाश्वत्थशिरीषाणांपल्लवैःकुशसंयुतैः ॥ १२ ॥ कलशोपरिविन्यस्यदद्यादर्घ्यंरवेःसदा ॥ कांचनैराजतैस्ताम्रैर्मृन्मयैःकलशैस्तथा ॥ १३ ॥ साक्षतैःसहिरण्यैश्चसर्वौषधिसमन्वितैः ॥ गायत्र्यापरिपूतैस्तुषोडशैःस्नापयेद्रविम्॥१४॥कुशोत्तरांततःकृत्वावेदिंपक्वेष्टकामयीम् ॥ तस्यांवेद्यांसमारोप्यपरिधाप्यचवाससी ॥ १५ ॥ प्रतिमामभिषिंचेच्चसोपवासःप्रयत्नतः ॥ मूर्ध्निसर्वौषधिंकृत्वातथैवामलकानिच ॥ १६ ॥ मंत्रेणमृत्तिकांचापिमंत्रतश्चजलंतथा ॥ त्वंदेवीवंदितादेवैःसकलैर्दैत्यदानवैः ॥ १७ ॥ तेनसंस्थापितामूर्ध्निमयादेवस्यशुद्धये ॥ आदिरस्त्वंसर्वभूतानांदेवतानांचसर्वथा ॥ १८ ॥

१ शुभच्छत्रं च--इ०पा० । २ यदि सुव्रत--इ०पा । ३ चतुरस्राम्--इ०पा० ।

रसानांपतयेतुभ्यमाह्वानंचकृतंमया ॥ इत्थंपौराणिकैर्मंत्रैर्वैदिकैश्चविशेषतः ॥ १९ ॥ कार्यंहिवारुणंस्नानंदेवस्ययदुनंदन ॥ इत्थमुच्चारयेद्वाचंकुर्यात्स्नानंविचक्षणः ॥ २० ॥ देवास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ व्योमगंगाचपूर्णेनद्वितीयकलशेनतु ॥ २१ ॥ सारस्वतस्यपूर्णेनकलशेनसुरोत्तम ॥ शक्रादयोभिषिंचंतुलोकपालाःसुरोत्तमाः ॥ २२ ॥ सागरोदकपूर्णेनचतुर्थकलशेनतु ॥ वारिणापरिपूर्णेनपद्मपत्रसुगंधिना ॥ २३ ॥ पंचमेनाभिषिंचंतुनागाश्चकलशेनतु ॥ हिमवद्धेमकूटाद्याश्चाभिषिंचंतुवारिणा ॥ २४ ॥ नैर्ऋतोदकपूर्णेनषष्ठेनकलशेनतु ॥ सर्वतीर्थांबुपूर्णेनपद्मरेणुसुवासिना ॥२५॥ सप्तमेनाभिषिंचंतुऋषयःसप्तयेवराः ॥ वसवश्चाभिषिंचंतुकलशेनाष्टमेनवै॥२६॥अष्टमंगलयुक्तेनदेवदेवनमोऽस्तुते ॥ ततोवैकलशैर्दिव्यैःस्नानकर्मसमारभेत् ॥ २७ ॥ समुद्रंगच्छयत्प्रोक्तंमंत्रमेवमुदीरयेत् ॥ हिरण्यगर्भेतिचयन्मंत्रमेवमुदीरयेत् ॥ २८ ॥ समुद्रज्येष्ठेतिमंत्रेणक्षालयेन्मृत्तिकान्वितम् ॥ सिनीवालीतिमंत्रेणदद्याद्वल्मीकमृत्तिकाम् ॥ ॥ २९ ॥ शम्युदुंबरमश्वत्थंन्यग्रोधंचपलाशकम् ॥ यज्ञंयज्ञेतिमंत्रेणदद्यात्पंचकषायिकम् ॥ ३० ॥ पंचगव्यपवित्रंचआहरेत्ताम्रभाजने ॥ गायत्र्याचैवगोमूत्रंगंधद्वारेतिगोमयम् ॥ ३१ ॥ आप्यायस्वेतिचक्षीरंदधिक्राव्णेतिवैदधि ॥ तेजोऽसीतिघृतंतद्वद्देवस्यत्वाकुशोदकम् ॥ ३२ ॥ एवमादिविधियुतंपंचगव्यंप्रकीर्तितम् ॥ याओषधीतिमंत्रेणस्नानमोषधिभिःक्रमात् ॥३३॥द्रुपदाभिःपुनस्तस्यकुर्याच्चोद्वर्तनंबुधः ॥ शिरःस्नानंततोदद्यान्मानस्तोकाभिमंत्रितम् ॥ ३४ ॥ विष्णोरराटमंत्रेणदद्याद्गंधोदकंशुभम् ॥ ततोनद्युद्भवेनैवक्षालयेच्छुद्धवारिणा ॥ ३५ ॥ जातवेदसमुच्चार्यवस्त्रपूतेनवारिणा ॥ ततआवाहयेद्देवंरक्तमाल्यांबरंशुभम् ॥ ३६ ॥ एह्येहिभगवन्भानोलोकानुग्रहकारक ॥ यज्ञभागंप्रगृह्णार्घमर्कदेवनमोऽस्तुते ॥ ३७ ॥ हिरण्येनतुपात्रेणदेवायार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेमंत्रेणार्घ्यंसमर्पयेत् ॥ ३८ ॥ पार्थिवैःप्रथमंकलशैःस्नापयेद्भास्करंबुधः ॥ ततस्त्वौदुंबरेवीरराजतेतदनंतरम् ॥ ३९ ॥ ततस्तुकांचनैर्देवंस्नापयेद्यदुनंदन॥ सर्वतीर्थजलैर्युक्तंसर्वौषधिसमन्वितम् ॥ ४० ॥ शंखमादायदेवस्यततोमूर्धनिशंकरः ॥ दत्वापुष्पाणिदेवस्यमूर्ध्नियत्नाद्विचक्षणः ॥ ४१ ॥

१ आपोहिष्ठेति त्र्यृचा--इ०पा० । २ चरणोपरि देवस्य--इ०पा० ।

तोयमुत्क्षिप्ययत्नेनततःस्नपनमालभेत् ॥ प्रथमंस्नापयेद्देवंवारिणायदुनंदन ॥ ४२ ॥ ततस्तुपयसाराजन्पायसेनततस्तुवै ॥ घृतेनमधुना वापितथाइक्षुरसेनच ॥ ४३ ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यगोमेधस्यचसुव्रत ॥ ज्योतिष्टोमस्यराजेन्द्रवाजपेयस्यवैविभो ॥ ४४ ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांघृताद्यैर्लभतेफलम् ॥ यस्तुकारयतेस्नानंयस्तुभक्त्याप्रपश्याति ॥४५॥ क्रियमाणंतुदेवस्यस्नानंयदुकुलोद्वह ॥ यएतेकथितायज्ञाएतेषांक्रमशःफलम् ॥४६॥ अर्चांचकुरुशार्दूलदृष्ट्वावैलभतेफलम् ॥ स्नानंतुयत्नतःकार्यंदेवदेवस्यसुव्रत ॥ ४७ ॥ यथानलंघयेत्कश्चिद्देवस्यस्नपनंविभोः ॥ नप्राश्नंतियथाकाकास्तीर्थेलोकविगर्हिताः ॥४८॥ स्नानोदकंतुदेवस्यअथवापयएवाहि ॥ भूमौगतंयथाचैवप्राश्नातियदुनंदन ॥ ४९ ॥ रागंप्राप्नोतिकर्तावैदुःखंकारयितातथा ॥ तस्माद्यत्नेनकर्तव्यंदेवस्यस्नपनंविभोः ॥ ५० ॥ स्नापयित्वाक्रमेणेत्थंस्नानकर्मविधानवित् ॥ ततोवर्धनिकांगृह्यवारिधारांसमुत्सृजेत् ॥ ५१ ॥ तिस्रस्तुपुरतोऽर्कस्यआचमस्वेतिचब्रुवन् ॥ वेदोसीतिचमंत्रेणउपवीतंप्रदापयेत् ॥ ५२ ॥ बृहस्पतेतिमंत्रेणवस्त्रयुग्मंप्रदापयेत् ॥ यत्नक्रमंप्रकुर्वाणःपुष्पमालांप्रदापयेत् ॥ ५३ ॥ धूरसीतिचमंत्रेणधूपंदद्यात्सगुग्गुलम्[1] ॥ समिद्धोंजनमंत्रेणअंजनंतुप्रदापयेत् ॥५४॥ युंजानीतिचमंत्रेणरोचनांतस्यदापयेत् ॥ आरात्रिकंचवैकुर्याद्दीर्घायुष्ट्वायवर्चसे ॥ ५५ ॥ स्नानकर्मइदंप्रोक्तंभास्करस्यमहात्मनः ॥भोजकाब्राह्मणाश्चैवक्रियांकुर्युःप्रयत्नतः ॥ ५६ ॥ बह्वृचोऽथर्वणश्चैवछंदोगोध्वर्युरेवच ॥ स्नापकस्यचचिह्नानियेचमूर्तिधरास्तथा ॥ ५७ ॥ तेषांप्रवक्ष्यामिविभोशृणुष्वैकमनाःकिल ॥ संपूर्णगात्रोमतिमाञ्छास्त्रज्ञःप्रियदर्शनः ॥ ५८ ॥ कुलीनःश्रद्दधानश्चआर्यदेशसमुद्भवः ॥ नस्थूलोनकृशोदीर्घःसौरशास्त्रविशारदः ॥५९॥ यश्चयुक्तोजितात्माचगुरुभक्तोजितेन्द्रियः ॥ पंचविंशतितत्वज्ञःस्थापकःसमुदाहृतः ॥ ६० ॥ वर्जनीयांश्चवक्ष्यामियैस्तुकर्मनकारयेत् ॥ हीनांगश्चाधिकांगश्चवामनोविकटस्तथा ॥ ६१ ॥ नातिगौरोनकृष्णश्चस्नापनायप्रयोजयेत् ॥ चार्वाकोयाजकश्चैवनित्यंगोमुखदंभकः ॥ ६२ ॥ अशुचिव्रणसंयुक्तःश्यामदंतोऽथमत्सरी ॥ कोपनोदुष्टशीलश्चयुवावावृद्धएवच ॥ ६३ ॥ श्वित्रीकुष्ठीचरोगीचकाणोदुर्मतिरेवच ॥ संकीर्णजातिहीनश्चतथाचवृषली

---

१ धूपम्–इ०पा० । २ गोशतस्य–इ०पा० । ३ प्रणम्यति–इ०पा० । ४ प्रयत्नतः–इ०पा० । ५ मन्युमान्–इ०पा० । ६ रोगयुक्तोऽथ वै बालः–इ०पा० ।

पातिः॥६४॥कुब्जश्चांधस्तथाव्यंगःखल्वाटोविकलेन्द्रियः॥अविनीतोदुरात्माचाविकलःपंगुरेवच ॥६५॥ तिथिनक्षत्रयोगानांवाराणांचतथावि
भो॥सूचकोजीवितार्थेहियश्चमूल्येनपाठयेत्॥६६॥ईदृशान्स्नापकान्सर्वान्वर्जयीतप्रयत्नतः॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपरीक्ष्याःस्नापकाबुधैः६७॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेसूर्यप्रतिष्ठास्नानविधिवर्णनंनामपंचत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥ १३५ ॥छ॥
नारदउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिअधिवासनमुत्तमम् ॥ सहस्रशीर्षापुरुषोमंडपंयत्नतोविशेत् ॥ १ ॥ ततोन्येचशुचौदेशेअसंस्पृष्टोप
लेपने ॥ मंडलंपंचवर्णैस्तुआलिखेच्चतुरस्रकम् ॥२॥ पताकातोरणच्छत्रध्वजमाल्याद्यलंकृतम्॥विचित्रसुवितानाढ्यंप्रकीर्णकुसुमोत्करैः॥३॥
तस्यमध्येकुशास्तीर्णेमूर्तिःस्थाप्याविवस्वतः ॥ तत्रास्यावाहनंकृत्वादद्यादर्घ्यंविवस्वतः ॥ ४ ॥ सुवर्णमधुपर्कादिकृत्वा[2]तत्रविधानतः॥देवं[3]
स्यदर्शयेद्गांचसवत्सांरोहिणींशुभाम् ॥ ५ ॥ नमोगोपतयेतुभ्यंसहस्रांशोप्रसीदमे ॥ एवमर्घ्येणसंपूज्यपरिधायचवाससी ॥६॥ यज्ञोपवीतमा
तिथ्यंतथाभ्यंगंतथैवच ॥ वत्सरेवत्सरेतस्यनवमव्यंगमाहरेत् ॥ ७ ॥ श्रावणेमासिराजेंद्रपवित्रंतस्यतद्धिवै ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुवर्षेव
र्षेप्रयोजयेत् ॥८॥ अव्यंगंयदुशार्दूलश्रावणेमासिभास्करम् ॥ सर्वगंधैःसमालभ्यचंदनागुरुकुंकुमैः ॥९ ॥ अलंकारैरलंकृत्यकुसुमैश्चसुगंधि
भिः ॥ मालाभिश्चविचित्राभिराबद्धाभिरनेकशः॥ १० ॥ततोधूपंनिवेद्याशुप्रतिमाग्रेप्रयत्नतः ॥ सहस्रशीर्षपुरुषोमंडपंचप्रवेशयेत् ॥११॥
नमःशंभवेतिमंत्रेणशय्यायांविनिवेशयेत् ॥ विश्वतश्चक्षुरित्येवकुर्यात्कमलनिष्कलम् ॥ १२ ॥ पुनरेवचवक्ष्यामिसंकलीकरणंशुभम् ॥
स्नापनेतुयदाकार्यंस्वदेहेन्यासमुत्तमम् ॥१३॥ प्रतिमायांतथाकार्यंयथाचालंभनंबुधः ॥ ॐखषोल्कायनमोमूलमंत्रःप्रकीर्तितः॥१४॥ आदि
त्योऽयंस्वयंदेवअक्षरेणोपबृंहितः ॥ ॐकारंविन्यसेन्मूर्ध्निहंकारंनासिकोपरि ॥ १५ ॥ खकारंचललाटेतुषकारंवदनेन्यसेत् ॥ लकारंचैवकं
ठेतुककारंहृदयेन्यसेत् ॥ १६ ॥ यकारंतुभुजेवामेनकारंदक्षिणेभुजे ॥ मकारंवामकुक्षौचहकारंदक्षिणेन्यसेत् ॥ १७ ॥ ॐकारंतुसदा
ध्यायेज्ज्वालामालासमाकुलम् ॥ हुंकारंशुद्धवर्णाभंप्रसवंतमलंशुभम् ॥ १८ ॥ खकारंचिंतयेत्प्राज्ञोभिन्नांजनसमप्रभम् ॥ तरुणादित्यवर्णा

१ भृतकोऽर्थी च दुष्टं तत्र न याजयेत्–इ०पा० । २ सुमनोधूपदीपकैः–इ०पा० । ३ दद्यादत्र प्रयत्नेन–इ०पा० ।

भंखकारंचिंतयेद्बुधः ॥ १९ ॥ षोकारंतुमहाबाहोहेमवर्णंविचिंतयेत् ॥ शुक्लपद्मनिभाकारमकारंचिंतयेद्बुधः ॥ २० ॥ जातीकुसुमसंकाशं ह्रींकारंसर्ववर्णकम् ॥ क्षीरवर्णंसकारंतुचिंतयेत्सततंबुधः ॥ २१ ॥ नकारंहिमकुंदाभंमकारममृताक्षरम् ॥ ह्रींकारंविद्युत्संकाशंह्रोंकारंस र्ववर्णकम् ॥ २२ ॥ क्षीरवर्णंसकारंतुचिन्तयेत्सततंबुधः ॥ नकारंस्वर्णवर्णाभंमकारंकनकप्रभम् ॥ २३ ॥ ततोदेवंमहात्मानंसहस्रकिरणं रविम् ॥ प्रसादाभिमुखेदेवेशयनीयेनिवेदयेत् ॥ २४ ॥ अग्निकार्यंततःकुर्युरग्निकुंडेषुवैद्विजाः ॥ ततोऽरण्यांसमुत्थाप्यअग्निंलौकिकमेववा ॥ २५ ॥ प्रज्वाल्याग्निंविधानेनकुर्याद्धोमंविचक्षणः ॥ बह्वृचःपूर्वकांडेषुयाम्यांमध्यंदिनस्तथा ॥ २६ ॥ पश्चिमेचैवच्छंदोगउत्तरेऽथर्वणोम तः ॥ मध्येचभोजकःकुर्याद्धोमंयज्ञेयदूत्तम ॥ २७ ॥ शमीपालाशोदुंबर्याअपामार्गंतथैवच ॥ द्वादशतुसहस्राणिअष्टौचत्वारिएवच ॥२८॥ द्वौत्रीणिचसहस्राणिअथवाएकएवाहि ॥ अग्निर्मूर्धेतिमंत्रेणकुंडस्यालंभनंभवेत् ॥ २९ ॥ उल्लिख्याभ्युक्ष्यतेनैवअग्निंदूतमितिस्मृतः ॥ सबुध्याग्निंचमंत्रेणगर्भाधानंतुकारयेत् ॥ ३० ॥ सीमंतेतिपुनस्तत्रमहामंत्रेणहोमयेत् ॥ जातकर्मतथाप्रोक्तंप्राणायामंविदुर्बुधाः ॥ ३१ ॥ नमःस्वाहेतिमंत्रेणनामकरणमेवच ॥ अन्नप्राशनमंत्रेणअन्नप्राशनमादिशेत् ॥ ३२ ॥ ज्येष्ठमग्रेतिमंत्रेणतेनचूडोपकर्मणि ॥ व्रतबंधस्यमंत्रेण व्रतबंधंसमादिशेत् ॥ ३३ ॥ समावर्तनमित्येवआकृष्णेतिचहोमयेत्॥पत्नीसंयोजनंचैवस्वयमेवप्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥ अग्निहोमादिकंक र्मयज्ञकर्माणियानिच ॥ महाव्याहृतिमंत्रेणहोतव्यानिसमंततः ॥ ३५ ॥ मातृणांयज्ञभूतानांबलिकर्मप्रदापयेत् ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंकार येदधिवासनम् ॥ ३६ ॥ त्रिरात्रंपंचरात्रंचअहोरात्रमथापिवा ॥ ततःस्वलंकृतांस्नातांमणिरत्नैर्विभूषिताम् ॥३७ ॥ कृतरक्षांप्रयत्नेनप्रति मामधिवासयेत् ॥ देवागारादथैशानेदिग्भागेदिव्यमंदिरम् ॥ ३८ ॥ कृत्वाकुशपरिस्तीर्णेवरास्तरणसंवृते ॥ पूर्वशीर्षांतथाशय्यांशुक्लशु क्लांबरोत्तराम् ॥ ३९ ॥ तस्यामावेशयेत्सम्यङ्महाश्वेतामुपाहरेत् ॥ निक्षुभादक्षिणेपार्श्वेवामेराज्ञीचकीर्तिता ॥ ४० ॥ दंडपिंगलकौचा स्यस्थितौपादप्रवेशितौ ॥ तस्यांसंवेशितायांतुशर्वर्यांप्रतिमांरवेः ॥ ४१ ॥ वसेत्तांरजनींतत्रस्तूयमानश्चतुर्दिशम् ॥ ब्राह्मणैर्वेदिभिश्चापिगी

---

१ निक्षुभी–इ०पा० ।

तद्वैश्चारणैस्तथा ॥ ४२ ॥ कुर्याज्जागरणंतत्रसूर्यभक्तिसमन्वितैः ॥ प्रभातायांतुशर्वर्यांबोधयेद्दग्विधानतः ॥ ४३ ॥ हविष्य भोज्यकामांस्तुब्राह्मणान्भोजकांस्तथा ॥ दक्षिणाभिश्चसंपूज्यतैःकृतस्वस्तिवाचनः ॥ ४४ ॥ ततोगर्भगृहस्याथमध्येकृत्वातुपिंडिकाम् ॥ विधिवत्तत्रसौवर्णंन्यसेत्सप्तहयंरथम् ॥ ४५ ॥ सर्वबीजौषधैश्चैवतत्रदत्त्वाविधानवित् ॥ दत्त्वार्घ्यंस्थापयेत्तत्रयजमानःसहायवान् ॥ ४६ ॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषैर्जलधारासहाक्षतैः ॥ कृत्वापुण्याहशब्दंतुआलयस्यप्रदक्षिणाम् ॥ ४७ ॥ शुभलग्नेदिनेऋक्षेपूर्वाह्णेभानवेक्षणे ॥ मुहूर्तेचशुभेभानोःप्रतिमांस्थापयेद्बुधः ॥ ४८ ॥ नाधोमुखींनोर्ध्वमुखींनपार्श्वावनतांतथा ॥ समामभिमुखींचेमांप्रतिमांतुनिवेशयेत् ॥ ४९ ॥ पत्न्यौचास्यततःसम्यक्पार्श्वयोर्विनिवेशयेत् ॥ निक्षुभादक्षिणेपार्श्वेरवेराज्ञीतुवामतः ॥ ५० ॥ ततस्तदुपहारार्थंसंभारैःप्राक्समाहृतैः ॥ मोदकापूपिकापूपशष्कुलीभूतशीर्षकैः ॥ ५१ ॥ कृसरैःपायसोन्मिश्रैःसर्वदिक्षुक्षिपेद्बलिम् ॥ इंद्रायदेवपतयेबलिनेवज्रपाणिने ॥ ५२ ॥ शतयज्ञाधिपतयेतस्मैइंद्रायतेनमः ॥ त्रातारमिंद्रमंत्रेणइंद्रस्यावाहनंभवेत् ॥ ५३ ॥ अग्नयेरक्तनेत्रायज्वालामालार्चितायवै ॥ शक्तिह स्तायतीव्रायतथाचैवाजवाहिने ॥ ५४ ॥ आग्नेय्यामग्निमंत्रेणवन्हेरावाहनंस्मृतम् ॥ दंडहस्तायकृष्णायमहिषोत्तमवाहिने ॥ ५५ ॥ सूर्यपुत्रायदेवायधर्मराजायवैनमः ॥ यमायत्वितिमंत्रेणमुद्रास्तस्यैवकीर्तिताः ॥ ५६ ॥ नैर्ऋतेखड्गहस्तायनीललोहितकायच ॥ सर्वबा ह्याधिपतयेविरूपाख्यायवैनमः ॥ ५७ ॥ आयंगौरितिमंत्रेणनैर्ऋत्यांतुप्रकल्पयेत् ॥ वारुण्यांपाशहस्तायवरुणायेतिकल्पयेत् ॥ ५८ ॥ मंत्रेणावाहनंविद्यात्पंचनद्यःसरस्वतीम् ॥ प्राणात्मकायधूम्रायअव्यंगायानिलायच ॥ ५९ ॥ ध्वजहस्तायभीमायनमोगंधवहायच ॥ तस्या प्यावाहनंविद्याद्वदेवादेवहेडनम् ॥ ६० ॥ गदाहस्तायसोमायशुष्मिणेनृगतायच ॥ गदापट्टिशहस्तायसोमराजायवैनमः ॥ ६१ ॥ ईशा वास्यंचगुह्यावैसोममंत्रःप्रकीर्तितः ॥ चतुर्मुखायदेवायपद्मासनगतायच ॥ ६२ ॥ कृष्णाजिननिषण्णायनमोलंबोदरायच ॥ गणाधिपतये देवनीलकंठायशूलिने ॥ ६३ ॥ विरूपाक्षायरुद्रायत्रैलोक्याधिपतेनमः ॥ अभित्वाशूरनोमंत्रईशानायप्रकल्पयेत् ॥ ६४ ॥ सर्वनागाधि राजायश्वेतवर्णायभोगिने ॥ सहस्रफणिनेनित्यमनंतायनमोनमः ॥ ६५ ॥ नमोऽस्तुसर्पेभ्यइतिमंत्रश्चैवप्रकीर्तितः ॥ पंचरात्रादिभिन्यासम

गन्यासःप्रयुज्यते ॥ ६६ ॥ तथोपक्षीरपानैश्चस्तुतिस्तोत्रैश्चभास्करम् ॥ विप्रेभ्योभोजकेभ्यश्चततोदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ६७ ॥ सूर्यंक्रतुं
महापुण्यंनैवकुर्याददक्षिणम् ॥ स्थाप्यतेऽनेनविधिनातद्भक्तैःप्रतिमाचया ॥ ६८ ॥ सातुवृद्धिकरानित्यंसांनिध्याच्चसदाभवेत् ॥ सप्तज
न्मसुतेषांतुनरोगाःसंभवंतिहि ॥ ६९ ॥ त्रिरात्रेयेह्युपासंतेभानोर्यात्राभिशासने ॥ गंधमाल्योपहारैस्तुतेयांतिभुवनंरवेः ॥ ७० ॥ आत्मीयं
परकीयंवाप्रतिमास्थापनंरवेः ॥ यःपश्यतिपुमान्भक्त्यासस्वर्लोकमवाप्नुते ॥ ७१ ॥ दशानामश्वमेधानांवाजपेयशतस्यच ॥ फलंप्राप्नो
तिपुरुषःप्रतिष्ठाप्यदिवाकरम् ॥ ७२ ॥ यावत्कीर्तिःपुण्यकृताभानोःस्थानेनिवेशिते ॥ तावत्सतुयदुश्रेष्ठसूर्यलोकेमहीयते ॥ ७३ ॥ स्था
पनेचास्यवैमंत्रःप्रोक्तोलोकेषुपूजितः ॥ ध्रुवाद्यौश्चध्रुवापृथ्वीध्रुवंविश्वमिदंजगत् ॥ ७४ ॥ श्रेयसेयजमानस्यतथात्वंध्रुवतांव्रज ॥ स्थाप
यित्वारविंभक्त्याविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ७५ ॥ मासेमासेक्रतुफलंलभं नेनात्रसंशयः ॥ एकाहेनापियद्भानोःपूजयाप्राप्यतेफलम् ॥ ७६ ॥ न
तुक्रतुशतैर्वीरप्राप्यतेमानवैर्भुवि ॥ कृत्वापिसुमहत्पापंयःपश्चात्सेवतेरविम् ॥ ७७ ॥ सयातिसूर्यलोकंतुनरोविगतकल्मषः ॥ नभवेदिष्ट
कायांचद्रवणंभूमिसंमितिः ॥ ७८ ॥ स्वर्गेमहीयतेतावत्कारकोदेववेश्मनः ॥ खंडस्फुटितसंस्कारंकृत्वायत्फलमाप्यते ॥ ७९ ॥ नतुक्रतु
सहस्रैस्तुप्राप्यतेफलमुत्तमम् ॥ सिकतायामपिगृहंयस्तुकुर्याद्विभावसोः ॥ ८० ॥ गोपतेःसप्रियसदःप्रगच्छेद्गोपतेर्वरम् ॥ ८१ ॥ इत्येवंसु
रवरस्तुतस्यभानोर्भूतानांस्थितिनिलयप्रसूतिहेतोः ॥ श्रीभागीभवतिनरोनिकेतकारीकल्पानांवसतिशतंससूर्यलोके ॥ ८२ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेसूर्यप्रतिष्ठावर्णनंनामषट्त्रिंशदुत्तरशततमोध्यायः ॥ १३६ ॥छ॥ ॥ नारदउ
वाच ॥ ॥ यःप्रासादंरचयतिपुमान्देवतानांप्रयत्नात्तत्रप्रीत्यासपदिकुरुतेस्थापनांभानुभक्तः ॥ दिव्यान्भोगाँल्लभतिचसदाकामत
श्चाप्रमेयांस्तान्भुक्त्वासौपुनरपिभवेच्चक्रवर्तीपृथिव्याम् ॥ १ ॥ येमानवास्त्रिदशमूर्तिनिकेतनानिकुर्वंतिसाधुजनदृष्टिमनोहराणि ॥ तेषां
मृतेप्यपरमार्थमयेशरीरेलोकेपरिभ्रमतिकीर्तिमयंशरीरम् ॥ २ ॥ इतितेकथितमिदंदेवपूज्यस्यसवितुःस्थापनाविधानम् ॥ साधारणवि
धानंशृणुदेवानांप्रतिष्ठापनेवीर ॥ ३ ॥ स्नातोभुक्तोवस्त्रालंकृतकुसुमैर्गंधैःप्रतिमायाआस्तीर्णायांशय्यायांस्थापनंकुर्यात् ॥ सुप्तायांतुस

नृत्यगीतेर्जागरणैःसम्यगेवाधिवास्यदैवज्ञेनप्रतिदिष्टकालेसंस्थापनंकुर्यात् ॥ अभ्यर्च्यकुसुमगंधानुलेपनैःशंखतूर्यनिर्घोषैःप्रादक्षिण्येननयेदा
यतनस्यप्रयत्नेनकृत्वाबलिप्रतिमामभ्यर्च्यब्राह्मणांश्चसाधून्दत्वाहिरण्यकलशंविधिनानिक्षिपेत्पिंडिकामध्येसुश्वभ्रेस्थापकदैवज्ञद्विजान्सम्य
ग्विशेषतोभ्यर्च्यकल्पान्तंभोगीभवतीहपरत्रसुखी ॥४॥ विष्णोर्भागवतामगाश्चसवितुःशंभोःसभस्माद्विजामातॄणामपिमातृमंडलविदोविप्रा
विदुर्ब्राह्मणाः ॥ सर्वैयस्यविमुक्तशुक्लवसनाबुद्धस्यरक्तांबरायेयंदेवमुपाश्रिताःसुविधिनातैस्तस्यकार्याक्रिया ॥ ५ ॥ सामान्यमिदंदेवानां
मधिवासनंभवतिमयाकथितम् ॥ क्रियमाणमिदंदृष्ट्वादेवानांप्रतिष्ठापनम् ॥ ६ ॥ नरोभक्त्याइहकामानवाप्यसर्वान्परत्रस्वर्गभाजनंभवति॥
इदंतेकथितंराजन्प्रतिष्ठापनमादितः॥७॥यत्कृत्वासवितुःस्थानंनरोयातिमनोगतिम्॥ इत्थंकृत्वानरोभक्त्यासवितुःस्थापनंबुधः ॥ ८॥कारये
त्पुरतोभक्त्यासवितुःस्थापनंबुधः ॥ इतिहासपुराणस्यश्रवणंपापनाशनम् ॥९॥ताभ्यांहिश्रवणाद्वीरसान्निध्यंयातिभास्करः ॥ कृतेत्वायतने
तस्मिन्येचान्येचापिदेवताः॥१०॥तस्मात्कार्यंबुधैर्नित्यंधर्मश्रवणमादितः॥ वाचकंपूजयित्वातुब्राह्मणानुपपूज्यच ॥ ११॥ कारयेद्वाचनंवीर
पुस्तकस्याग्रतोरवेः ॥ सर्वस्वंस्थापकैर्दद्याद्यत्किंचिद्गृहमागतम् ॥ १२ ॥ गोदानमथवादद्यात्तस्यचित्तंप्रसादयेत् ॥ इत्येषकथितोवीर
प्रतिष्ठाकल्पआदितः ॥ १३ ॥ कृत्वादृष्ट्वाचश्रुत्वाचयंनरोऽर्कमवाप्नुयात् ॥ १४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबो
पाख्यानेप्रतिष्ठापनविधिवर्णनंनामसप्तत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ छ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ हंततेकथयिष्यामिध्वजारोपणमुत्त
मम् ॥ यदुक्तंब्रह्मणापूर्वंमृषभाधिपतेःपुरः ॥ १ ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेयानिदेवैर्जयेप्सुभिः ॥ कृतान्युपरिचिह्नानिवाहनानिध्वजानितु ॥ २ ॥
लक्ष्मचिह्नध्वजंकेतुरितिपर्यायनामभिः ॥ कीर्तितःसचतस्येहप्रमाणंगदतःशृणु ॥ ३ ॥ ध्वजोवंशस्यकर्तव्यस्त्वविद्धऋजुरव्रणः ॥ प्रासा
दव्यासतुल्यस्तुध्वजवंशप्रमाणतः ॥ ४ ॥ देवागारस्ययेप्रोक्तामंजरीकलशादयः ॥ अथवातत्प्रमाणस्तुध्वजदंडःप्रकीर्तितः ॥ ५ ॥
अंतर्गृहस्ययावेदीसूत्रतः परिकल्पिता ॥ तस्याव्यासोभवेद्वंशःप्रासादस्ययदूत्तम ॥ ६ ॥ अथवामूलसूत्रेणयोव्यासोऽन्तर्गृहस्यतु ॥ प्रासा
दव्यासइतिसप्रोक्तश्चेहनसंशयः ॥ ७ ॥ केतुर्भवेद्वरोवंशोननिम्नोनऋजुस्तथा ॥ पत्रंध्वजोयुगंचैवनलिकापुरुषस्तथा ॥ ८ ॥ चतुर्हस्ताभव

न्त्येतेप्रशस्ताःकृष्णनन्दन ॥ अष्टहस्तप्रमाणस्तुविंशार्धस्यप्रमाणतः ॥ ९ ॥ सामान्योध्वजदंडस्तुसर्वसाधारणोमतः ॥ दंडपाणिध्वजोय स्तुस्मृतोहस्तांस्तुषोडश ॥१० ॥ विंशद्धस्तात्परोदंडोनकार्यःसर्वथारवेः ॥ युग्महस्तस्तुकर्तव्योध्वजदंडोमनीषिभिः ॥ ११॥ चतुरंगुल विस्तीर्णःसुवृतोव्यंगुलोपरि ॥ नातिसूक्ष्मोनचस्थूलोनकार्योनतपर्वणः ॥ १२ ॥ समपर्वस्तुकर्तव्यःसुदृढःसूक्ष्मएवहि ॥ वक्रःपुत्रविनाशा यसत्रणोऽर्थविनाशनः ॥ १३ ॥ रागदोयुग्महस्तस्तुभिन्नोदुःखमनंतकम् ॥ करोतिहानिंधर्मस्यहीनोयस्तुप्रमाणतः ॥ १४ ॥ वैषम्यमसमप र्वादद्यात्कृच्छ्रमधोन्नतः ॥ जयोजयंतो जैत्रेयःशत्रुहंताजयावहः ॥ १५ ॥ नंदोपनंदनश्चैवइंद्रोपेंद्रस्तथैवच ॥ दशैतेकीर्तिताभेदाध्वजस्या नन्दसंमिताः ॥ १६ ॥ द्विहस्तस्तुजयोदंडोजयंतोद्विगुणोमतः ॥ द्वादशहस्तस्तुजैत्रेयःशत्रुहंताकलान्वितः ॥ १७ ॥ जयावहस्तुविंशार्धो नन्दआदित्यसन्निभः ॥ चतुर्दशोपनंदस्तुइंद्रःषोडशउच्यते ॥ १८ ॥ उपेंद्रोष्टादशप्रोक्तस्तथेंद्रोविंशतिःस्मृतः ॥ भिन्नोवक्रोऽसाधितश्च नकार्योदंडएवहि ॥ १९ ॥ मूलमंत्रेणकर्तव्योव्यासतोऽन्तर्गृहस्यतु ॥ ध्वजदंडोमहाबाहोअथवावास्तुमानतः ॥ २० ॥ मंजरीमानतोवा पितदर्धेनाथवाविभो ॥ पताकावैशुभाकार्याध्वजवंशावलम्बिनी ॥ २१ ॥ देवागारस्यशिखरात्रिभागपरिमार्जनी ॥ साप्रोक्तादशधावीरमान तोमानतस्तथा ॥ २२ ॥ अंकुरःपल्लवश्चैवस्कंधःशाखातथैवच ॥ पताकाकदलीवीरकेतुर्लक्ष्यजयस्तथा ॥ २३ ॥ ध्वजश्चदशमःप्रोक्तःसर्व देवमयोव्ययः॥ अंकुरोद्व्यंगुलःप्रोक्तःपल्लवश्चतुरंगुलः॥२४॥स्कंधःषडंगुलःप्रोक्तःशाखाचाष्टांगुलामता॥एकादशपताकातुकदलीचचतुर्दश॥ ॥ २५ ॥ केतुस्तुषोडशःप्रोक्तोलक्ष्याष्टादशमुच्यते ॥ जयाविंशतिवैप्रोक्ताएतावत्त्वंगुलानितु ॥ २६ ॥ देवागारस्यकुंभस्यप्रसन्नासाप्रमा र्जनी ॥ अंकुरेतिपताकासाविज्ञेयायदुनंदन ॥ २७ ॥ पल्लवेतिद्वितीयस्यमार्जनीपरिकीर्तिता ॥ त्रिभागमार्जनीस्कंधःशाखावैपंचम स्यतु ॥ २८ ॥ षष्ठस्योक्तापताकातुकदलीसप्तमस्यतु ॥ अष्टमस्यतथाकेतुर्लक्ष्मचनवमस्यतु ॥ २९ ॥ ततस्तुदशमःप्रोक्तोजयंतो यदुनंदन ॥ वृषस्थानावमार्जीतुध्वजस्तुपरिकीर्तितः ॥ ३० ॥ गजोमेषोऽथमहिषःकबंधस्तुवृषस्तथा ॥ हरिणोऽथनरश्चैवनर

---

१ दण्डं कृत्वा तु यत्नतः–इ०पा० । २ इन्द्रकेतुनः–इ०पा० । ३ रौद्रः–इ०पा० । ४ राजेन्द्रः–इ०पा० ।

श्चनरसत्तम ॥ ३१ ॥ स्थानान्येतानिभूँयोऽथप्रयुक्तस्यध्वजस्यतु ॥ दिशाभागेतुपूर्वात्तुक्रमेणपरिकल्पयेत् ॥ ३२ ॥ एवंदशविधाप्रोक्ता पताकातत्वदर्शिभिः ॥ कर्तव्यासायथापूर्वंतच्छृणुष्वनराधिप ॥ ३३ ॥ शुक्लवस्त्रमयीचित्रासघंटासुमनोहरा ॥ नानाचामरसंपन्नाकिंकिणी जालमंडिता ॥ ३४ ॥ ध्वजाग्रेचैवकर्तव्योदेवतालिंगसूचकः ॥ कांचनोवाथरौप्योवामणिरत्नमयोऽपिवा ॥ ३५ ॥ रंगकैर्लिख्यतेवापित द्वाहनसमाकृतिः ॥ ध्वजदंडोऽत्रविन्यस्तःकर्तव्योयदुनंदन ॥३६ ॥ गरुत्मांस्तुध्वजोविष्णोरीश्वरस्यध्वजोवृषः ॥ ब्रह्मणःपंकजंकार्यंरवेर्धर्मः स्मृतोध्वजः ॥ ३७ ॥ हंसोजालाधिपस्योक्तःसोमस्यतुनरोध्वजः ॥ बलदेवस्यतालस्तुकामस्यमकरध्वजः ॥ ३८ ॥ सिंहोध्वजस्तुदुर्गा याःकीर्तितोयदुनंदन ॥ गोधाचापिउमादेव्यारैवतस्यहयःस्मृतः ॥ ३९ ॥ कच्छपोवरुणस्योक्तोवातस्यहरिणोमतः ॥ पावकस्यतथा मेषआखुर्गणपतेर्मतः ॥ ४० ॥ ब्रह्मर्षीणांकुशःप्रोक्तइत्येषाध्वजकल्पना ॥ यस्ययोवाहनःप्रोक्तःसतस्यध्वजउच्यते ॥ ४१ ॥ विष्णो र्ध्वजेतुसौवर्णंदंडंकुर्याद्विचक्षणः॥ पताकाचापिपीतास्याद्गरुडस्यसमीपगा ॥४२॥ईश्वरस्यध्वजेदंडोराजतोयदुनंदन ॥ पताका चापिशुक्ला स्याद्वृषभस्यसमीपगा॥४३॥पितामहध्वजेदंडःस्मृतस्ताम्रमयोबुधैः॥पद्मवर्णपताकास्यात्पङ्कजस्यसमीपगा ॥ ४४ ॥ आदित्यस्यचसौव र्णोध्वजेदंडःप्रकीर्तितः॥पंचवर्णापताकास्याद्धर्मस्याधोगतानृप॥४५॥ किंकिणीजालसंपन्नानानाबुद्बुदसन्निभा॥पुष्पमालोपसंपन्नानानावादि भिरावृता ॥ ४६ ॥ इंद्रध्वजस्यदंडोक्तःकांचनोयदुनंदन ॥ पताकाबहुवर्णास्यात्कुंजरस्यसमीपगा ॥ ४७ ॥ आयसश्चापिदंडोक्तोयमाचिह्नं विचक्षणैः ॥ पताकावर्णतःकृष्णामहिषस्यसमीपगा ॥ ४८ ॥ जलाधिपध्वजोदंडोराजतःपरिकीर्तितः ॥ पताकासर्वतःश्वेताविचित्रासाचक थ्यते ॥ ४९ ॥ ध्वजेचापिकुबेरस्यदण्डोमणिमयःस्मृतः ॥ पताकाचापिरक्तास्यान्नरपादसमीपगा ॥ ५० ॥ बलदेवध्वजेदण्डोराजतोयदुनं दन ॥ पताकावर्णतःशुक्लातालस्याधोगतास्मृता ॥ ५१ ॥ कामध्वजेत्रिलोहःस्याद्दण्डोयदुकुलोद्वह ॥ पताकारोहिणीतत्रमकरस्यसमीप गा ॥ ५२ ॥ मयूरंकार्तिकेयस्यचिह्नंलोकेषुगीयते ॥ त्रिलोहदंडमारूढंबहुरत्नविभूषितम् ॥ ५३ ॥ बहुवर्णकचित्रातुपताकाकथिताबुधैः॥

१ भूमौ तु-इ०पा० । २ सिंहोजलाधिपस्य-इ-पा० ।

हस्तिदंतभवंदण्डंकुर्याद्गणपतेर्नृप ॥ ५४ ॥ ताम्रदंडंसमारूढंसंशुद्धंसंप्रतिष्ठितम् ॥ शुक्लापताकाकर्तव्यासुप्रमाणामहीपते ॥ ५५ ॥
मातॄणांचापिकर्तव्योनैकरूपोध्वजोबुधैः ॥ पताकाभिरनेकाभिर्बहुरत्नाभिरन्वितः ॥ ५६ ॥ रेवंतस्यापिकर्तव्योध्वजोवाजीनराधिप ॥
रक्तापताकातत्रापिकर्तव्यायदुनंदन ॥ ५७ ॥ चामुंडामंदिरेकार्यःशिरोमालाध्वजाकुला ॥ नीलापताकाकर्तव्यादंडोलोहमयस्तथा॥५८॥
रीतीमयश्चमातॄणांरेवंतस्यचकारयेत् ॥ गौर्याध्वजस्ताम्रमयःपताकागोपसन्निभा ॥ ५९ ॥ स्वर्णदंडस्तुवीरस्यध्वजोमेषसमन्वितः ॥
पताकाबहुरत्नाढ्याकर्तव्यायदुनंदन[1] ॥ ६० ॥ अश्मसारमयोदंडोध्वजोवातस्यउच्यते ॥ पताकाकृष्णवर्णातुहरिणस्यसमीपगा ॥ ६१ ॥
भगवत्याध्वजोदंडःसर्वरत्नमयःस्मृतः ॥ पताकास्यत्रिवर्णास्यात्सिंहस्याधोगतानृप ॥ ६२ ॥ एवंविधमिदंकृत्वाध्वजंलक्षणलक्षितम् ॥
अधिवास्यततोराजंस्ततआरोपयेद्बुधः ॥ ६३ ॥ ततःसर्वौषधीभिश्चस्नापयित्वाप्रयत्नतः ॥ समालभ्यचबध्नीयान्मध्येप्रतिसरान्नृप ॥ ६४ ॥
कल्पयित्वाशुभांवेदिंकलशैरुपशोभिताम् ॥ तस्यांवेद्यांसमारोप्यतांरात्रिमधिवासयेत् ॥ ६५ ॥ नानाकुसुमचित्रांचस्रजंतस्यानुलंबयेत् ॥
समभ्यर्च्यप्रयत्नेनधूपमस्यनिवेदयेत् ॥ ६६ ॥ बलिकर्मततःकृत्वाकृसरापूपकादिभिः ॥ पललापूपिकाभिश्चदधिपायससूपकैः[2] ॥ ६७ ॥
उद्दिश्यलोकपालेभ्योबलिंदद्याच्चवायसैः ॥ ब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्याथकृत्वापुण्याहमंगलम् ॥ ६८॥ वादित्रकृतनिर्घोषंजलसंस्कारसंयुतम्[3] ॥
नानाबुद्बुदसंपन्नंवेष्टितंनववाससा ॥ ६९ ॥ शुभेलग्नेदिनेऋक्षेध्वजंचारोपयेद्बुधः ॥ विन्यस्यस्वर्णकलशंश्वभ्रराजंध्वजस्यतु ॥ ७० ॥
एवमारोपयेद्यस्तुध्वजंदेवालयोपरि ॥ सश्रियावर्धतेनित्यंप्राप्नोतिपरमांगतिम् ॥ ७१ ॥ असुरावासमिच्छंतिध्वजहीनेसुरालये ॥
तस्माद्देवालयंप्राज्ञोध्वजहीनंनकारयेत् ॥ ७२ ॥ मंत्रश्चस्थापनेप्रोक्तोविधानज्ञैर्ध्वजस्यतु ॥ एह्येहिभगवन्देवदेववाहनवैखग ॥ ७३ ॥
श्रीकरश्रीनिवासश्चजैत्रजैत्रोपशोभित ॥ व्योमरूपमहारूपधर्मात्मंस्त्वंचवैगते ॥ ७४ ॥ सान्निध्यंकुरुदंडेऽस्मिन्साक्षीचध्रुवतांव्रज ॥
कुरुवृद्धिंसदाकर्तुःप्रासादस्यार्कवल्लभ ॥ ७५ ॥ ॐएह्येहिभगवानीश्वरविनिर्मितउपरिचरवायुमार्गानुसारिञ्छ्रीनिवासारिपुध्वंसयशानिलय

---

१ बहुवर्णा च-इ०पा० । २ दधिपायसपूर्वकैः-इ०पा० । ३ जनफूत्कारसंकुलम्-इ०पा० ।

सर्वदेवप्रियंकुरुसान्निध्यंशांतिस्वस्त्ययनंचमेभयंसर्वविघ्नाव्यपसरंतु ॥ ७६ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रध्वजंदंडेनिवेशयेत् ॥ पताकांपूर्वमंत्रेण
स्थित्वापूर्वमुखोनृप ॥ ७७ ॥ क्षिपेदूर्ध्वमथाकाशंप्रासादशिखराद्विभोः ॥ यजमानस्ततःपश्येत्पताकांयदुनंदन ॥ ७८ ॥ प्रासादपुरतो
वरिपताकांपातयेद्यदि ॥ इंद्रलोकंतदाकर्ताविशेद्वैयदुनंदन ॥ ७९ ॥ आग्नेय्यामग्निलोकंतुयाम्यांयमसदोभवेत् ॥ नैर्ऋत्यांनैर्ऋतंलोकंवारु
ण्यांवारुणंव्रजेत् ॥ ८० ॥ यस्यदेवस्ययद्वेश्मकृतंयदुकुलोद्वह ॥ तस्यलोकमवाप्नोतिवृषस्थानगतोयादि ॥ ८१ ॥ वायव्येवायुमाप्नोतिसौ
म्यायांसोममाप्नुते ॥ ऐशान्यामीशमाप्नोतिकर्तावैदेववेश्मनः ॥ ८२ ॥ यएवंकारयेद्भक्त्याध्वजस्यारोपणंरवेः ॥ सहिभुक्त्वापरान्भोगान्सूर्य
लोकेमहीयते ॥ ८३ ॥ तेजसांबुजसंकाशःकांत्याचांबुजसन्निभः ॥ द्विजातितुल्यःप्रभयाविक्रमेणचगोपतेः ॥ ८४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहा
पुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेध्वजारोपणविधिवर्णनंनामाष्टत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ छ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ त्व
त्प्रसादान्मयाप्राप्तंरूपमेतत्पुरातनम् ॥ प्रत्यक्षदर्शनंचापिभास्करस्यमहात्मनः ॥ १ ॥ सर्वमेतत्तुसंप्राप्यपुनश्चिंताकुलंमनः ॥ देवस्यपरि
चर्यायाःपालनंकःकरिष्यति ॥ २ ॥ गुणयुक्तंद्विजंकिंचित्समर्थंपरिपालने ॥ ममैवानुग्रहंब्रह्मन्द्विजंव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ एवमुक्तस्तुसां
बेननारदःप्रत्युवाचतम् ॥ नद्विजाःपरिगृण्हंतिदेवस्यस्वीकृतंधनम् ॥ ४ ॥ विद्यतेहिधनंह्यत्रगुरुश्चायंप्रतिग्रहः॥देवचर्यागतैर्द्रव्यैःक्रियाब्राह्मी
नविद्यते ॥ ५ ॥ अवज्ञयाचकुर्वंतियेक्रियांलोभमोहिताः ॥ अपांक्तेयाभवंतीहतेवैदेवलकाद्विजाः ॥ ६ ॥ देवस्वंब्राह्मणस्वंचयोलोभादुप
जीवति ॥ सपापात्मानरोलोकेगृध्रोच्छिष्टेनजीवति ॥ ७ ॥ ततोनब्राह्मणःकश्चिद्देवचर्यांकरिष्यति ॥ विधिज्ञंज्ञानवंतंचपरिचर्याक्ष
मंतथा ॥ ८ ॥ देवएवतदाख्यातुंतस्मात्तंशरणंव्रज ॥ अथवायदुशार्दूलउग्रसेनपुरोहितम् ॥ ९ ॥ [1]गत्वागौरमुखंपृच्छसतेकामं
विधास्यति ॥ नारदेनैवमुक्तस्तुसांबोजांबवतीसुतः ॥ १० ॥ सुखासीनंगृहेवीरउग्रसेनपुरोहितम् ॥ कृतपूर्वाह्णिकंवीरविप्रंगौरमु
खंनृप ॥ ११ ॥ विनयेनोपसंगम्यसांबोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ मयाभानोःप्रसादेनकारितंविपुलंगृहम् ॥ १२ ॥ सपत्नीकंससै

१ गत्वा ब्रूहि महाबाहो यद्यसौ कुरुतेऽनघ ॥ ततः स गत्वासांबस्तु प्रणिपत्य महामुनिम्–इ०पा० ।

न्यंचपृथिव्यांसारवात्स्थितम् ॥ सर्वंतस्मिन्मयादत्तंकृतंमूर्तैश्चमंडलम् ॥ १३ ॥ तस्मादिष्टाविशिष्टेभ्योदेयंदानंमनोगतम् ॥ तत्सर्वं ममसंप्रीत्यागृहाणत्वंमहामुने ॥ १४ ॥ सांबवाक्यमिदंश्रुत्वाप्रत्युवाचमहामुनिः ॥ ॥ गौरमुखउवाच ॥ ॥ ब्रवीम्यहमशेषेण यथावदनुपूर्वशः ॥ १५ ॥ अहंविप्रोभवान्राजासचदेवपरिग्रहः ॥ अपरस्परमेवंतुग्रहणंमेविरुध्यते ॥ १६ ॥ ब्रह्मविद्याप्रणीतानिस्वकर्माणिद्विजातयः ॥ कुर्वाणानप्रहीयन्तेअन्यथाभिन्नवृत्तयः ॥ १७ ॥ क्षांतिरध्यापनंजापःसत्यंचयदुनंदन ॥ एतानिविप्रकर्माणिनदेवार्थेपरिग्रहः ॥ १८ ॥ यदिदेवार्थंदानंस्यात्ततोदेवलकाद्विजाः ॥ देवद्रव्याभिलाषश्चब्राह्मण्यंतुविमुंचति ॥ १९ ॥ देवद्वारेचयद्दानंब्राह्मणायप्रयच्छति ॥ द्वावेतौपापकर्तारावात्मदोषेणमानवौ ॥ २० ॥ देवार्थंदानंवाष्णेंययद्गृहीत्वाचयोद्विजः ॥ श्राद्धेवायदिवासत्रेतज्जुहोतिददातिवा ॥ २१ ॥ भिन्नवृत्तोद्विजःपापोराक्षसःसोऽभिजायते ॥ द्विजोदेवलकोयत्रपंक्त्यांभुंक्तेमहीपते ॥ २२ ॥ अन्नान्युपस्पृशेन्नीचासापंक्तिःपापमाचरेत् ॥ द्विजोदेवलकोयस्यसंस्कारंसंप्रयच्छति ॥२३॥ सोऽधोमुखान्पितॄन्त्सर्वानाक्रम्यविनिपातयेत् ॥ आत्मानंपातयेद्यस्तुसोन्यानुद्धरतेकथम् ॥ ॥ २४ ॥ उद्धरिष्यतिचात्मानमित्येषाकल्पनाधमा ॥ योहठाच्चभयाच्चैवकुरुतेरविवेश्मनि ॥ २५ ॥ विद्यतेनापिविप्रेभ्यःपततेविप्रदूषकः ॥ सप्रतिग्रहमंत्रेणद्विजोश्नातिपरिग्रहम् ॥ २६ ॥ देवप्रतिग्रहार्थेषुवेदवाक्यंनविद्यते ॥ तस्माद्राजानदेवार्थेविप्रेदद्यात्कथंचन ॥ २७ ॥ ब्रह्मसूत्रमहंछित्त्वागमिष्यामीतिगम्यताम् ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ अग्राह्यंचेद्विजातिभ्यःकस्मैदेयमिदंमया ॥ २८ ॥ श्रुतंवादृष्टपूर्वं वातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ॥ गौरमुखउवाच ॥ ॥ मगायसंप्रयच्छत्वंपुरमेतच्छुभंविभो॥२९॥ तस्याधिकारोदेवान्नेदेवतानांचपूजने ॥ ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ कोयंमगेतितेप्रोक्तःक्ववासौवसतेविभो ॥ ३० ॥ कस्यपुत्रोद्विजश्रेष्ठकिमाचारःकिमाकृतिः ॥ ॥ गौरमुख उवाच ॥ ॥ योऽयंमगेतिवैप्रोक्तोमगोदिव्योद्विजोत्तमः ॥ ३१ ॥ निक्षुभार्यासुतोवीरआदित्यात्मजउच्यते ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥

---

१ अध्ययनम्-इ०पा०। २ देवान्नपरिग्रहः-इ०पा०। ३ देवान्नदानम्-इ०पा०। ४ देवान्नदानम्-इ०पा०। ५ लोभाच्च-इ०पा०। ६ निक्षुभाग्निसुतः-इ०पा०।

कथंसानिक्षुभापुत्रःकथंवीरसुतस्तथा ॥ ३२ ॥ कथंचादित्यतनयोमगोऽसावुच्यतेनव ॥ ॥ गौरमुखउवाच ॥ ॥ मानुषत्वंगतादेवी निक्षुभाकिलयादव ॥ ३३ ॥ गताशापमवाप्येहभास्कराल्लोकपूजिता ॥ गोत्रंमिहिरमित्याहुस्तस्यैब्राह्मण्यमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ सुजिह्वो नामधर्मात्माऋषिपुत्रःपुरानघ ॥ तस्यात्मजासमुत्पन्नानिक्षुभासावरांगना ॥ ३५ ॥ रूपेणाप्रतिमालोकेहारलीलामतातुसा ॥ पितुर्निःशो गात्साकन्याविहरेज्जातवेदसम् ॥ ३६ ॥ विहरन्त्यायथान्यायंसमिद्धःपावकस्तथा ॥ अथतांदेवदेवेशोह्यंशुमालीददर्शह ॥ ३७ ॥ रूपयौ वनसंपन्नांततःकामवशंगतः ॥ चिंतयामासदेवेशःकथंतांविभजाम्यहम् ॥ ३८ ॥ अनयावह्नतोयोऽयंपावकोदेवपूजितः ॥ वनमाविश्यत न्वंगींभजेयंलोकपूजिताम् ॥ ३९ ॥ इतिसंचिंत्यदेवेशःसहस्रांशुर्दिवस्पतिः ॥ विवेशपावकंवीरतत्पुत्रश्चाभवत्तदा ॥ ४० ॥ ततोविलास लावण्यरूपयौवनशालिनी ॥ समिद्धंलंघयित्वाग्निंजगामायतलोचना ॥ ४१ ॥ क्रुद्धःस्वरूपमास्थायदृष्ट्वाकन्यांसपीडितः ॥ करंकरेणसंगृ ह्यततस्तांहव्यवाहनः ॥ ४२ ॥ उवाचयदुशार्दूलनोदितोभास्करेणतु ॥ वेदोक्तंविधिमुत्सृज्ययथाहंलंघितस्त्वया ॥ ४३ ॥ तस्मान्मत्तः समुत्पन्नोनचपुत्रोभविष्यति ॥ जरशब्दइतिख्यातोवंशकीर्तिविवर्धनः ॥ ४४ ॥ अग्निजात्यामगाःप्रोक्ताःसोमजात्याद्विजातयः ॥ भोजका दित्यजात्याहिदिव्यास्तेपरिकीर्तिताः ॥४५॥तामेवमुक्त्वाभगवानादित्योऽन्तरधीयत॥अथोत्पन्नांप्रजांज्ञात्वाध्यानयोगेनवैऋषिः ॥ ४६ ॥ पतितःस्यान्महातेजाऋजिह्वःसुमहामतिः ॥ शापमुद्यम्यतेजस्वीऋजिश्वावाक्यमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ आत्मापराधात्कामिन्यायथागर्भोनला वृतः ॥ संभूतस्तेमहाभागेअपूज्योऽयंभविष्यति ॥ ४८ ॥ पुत्रशोकाभिसंतप्तावाल्यपर्याकुलेक्षणा ॥ चिंतयामासदुःखार्तातमेकंज्वलना कृतिम् ॥ ४९ ॥ ततोदेववरिष्ठस्यममयोनिसमुद्भवः ॥ अयंदत्तोमहाशापःपूज्यतांकर्तुमर्हसि ॥ ५० ॥ भवेत्पूज्योहिमेपुत्रोदेवेश्वरतथाकु रु ॥ एवंचिंतयमानस्तुभगवानर्यमाकिल ॥ ५१ ॥ आग्नेयंरूपमाश्रित्यचेदंवचनमब्रवीत् ॥ स्निग्धोगंभीरनिर्घोषःशांतोज्वरविवर्जितः॥५२॥ ऋजिह्वःसुमहातेजाधर्मंचरातिसुव्रत ॥ तेनोत्सृष्टंमहाशापंनान्यथाकर्तुमुत्सहे ॥ ५३ ॥ किंतुकार्यंगरीयस्त्वादात्मनोयोग्यमुत्तमम् ॥तवपुत्रं विधास्यामिचापूज्यंवेदपारगम् ॥५४॥ वंशश्चसुमहांस्तस्यनिवसिष्यतिभूतले ॥ ममांगानिमहात्मानोवसिष्ठाब्रह्मवादिनः ॥५५॥ मद्गायना

मद्यजनामद्भक्तामत्परायणाः ॥ ममशुश्रूषकाश्चैवममचव्रतचारिणः ॥ ५६ ॥ त्वांचमांचयथान्यायंवेदतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ पूजयिष्यंतिनिरताः सदामद्भावभाविताः ॥५७॥ मत्कर्मणांमदंगानांमद्भावविनिवेशनात् ॥ विरजामत्प्रसादेनमामेवैष्यंत्यसंशयम् ॥५८॥ जटाश्मश्रुधरानित्यं सदामयिपरायणाः ॥ पंचकालविधानज्ञावीरकालस्ययाज्विनः ॥५९॥ पूर्णैकदक्षिणेपाणौवर्मवामेनधारयन् ॥ पतिदानेनवदनंप्रच्छाद्यनियतः शुचिः ॥ ६० ॥ प्राणंहिमहतांकृत्वाततोभुंजीतवाग्यतः ॥ अयमाद्यप्रसादाद्यव्याकुलेंद्रियचेतसा ॥ ६१ ॥ विधिहीनंमंत्रहीनंयेयाजिष्यंति मामतः ॥ तेपिस्वर्गाच्च्युताःक्रांतारमंतेसूर्यसन्निधौ ॥ ६२ ॥ एवंविधास्तवसुताभवष्यन्तिमहीतले ॥ मगवंशेमहात्मानोवेदवेदांगपारगाः ॥ ६३ ॥ एवमाश्वास्यतांदेवींभास्करोवारितस्करः ॥ अंतर्दधेमहातेजाःसाचहर्षमवापह ॥६४॥ एवमेतेसमुत्पन्नाभोजकाःकृष्णनंदन ॥ विष्णुभास्तेतथादित्याउत्पन्नालोकपूजिताः ॥ ६५ ॥ तेषामेतत्पुरंदेहिपर्याप्तस्तेप्रतिग्रहः ॥ त्वदीयस्यास्यमेवीरतथाभास्करपूजने ॥ ६६ ॥ तस्यगौरमुखस्येदंवाक्यंश्रुत्वासयादवः ॥ सांबोजांबवतीपुत्रःप्रणम्यशिरसोक्तवान् ॥६७॥ क्ववसंतेमहात्मानएतेभास्करपुत्रकाः ॥ भोजकाद्विजशार्दूलयेनतानानयाम्यहम् ॥६८॥ गौरमुखउवाच ॥ ॥ नाहंजानेमहाबाहोवसंतेयत्रवैमगाः ॥ रविस्ताञ्जानतेवीरतस्मात्तं शरणंव्रज ॥ ६९ ॥ ब्राह्मणेनैवमुक्तस्तुप्रणम्यशिरसारविम् ॥ जगादभास्करंसांबःकस्तेपूजांकरिष्यति ॥ ७० ॥ विज्ञप्तस्त्वेवसांबेनप्र तिमातमुवाचह ॥ नयोग्याःपरिचर्यायांजंबूद्वीपेममानय ॥ ७१ ॥ ममपूजाकरंगत्वाशाकद्वीपादिहानय ॥ लवणोदात्परेपारेक्षीरोदेनसमा वृतम् ॥ ७२ ॥ जंबूद्वीपात्परंयस्माच्छाकद्वीपइतिस्मृतम् ॥ तत्रपुण्याजनपदाश्चतुर्वर्णसमन्विताः॥७३॥मगाश्चमगगाश्चैवगानंगामंदगास्त था ॥ मगाब्राह्मणभूयिष्ठामगगाःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ७४ ॥ वैश्यास्तुगानगाज्ञेयाःशूद्रास्तेषांतुमंदगाः ॥ नतेषांशंकरःकश्चिद्धर्माश्रयकृते क्वचित् ॥ ७५ ॥ धर्मस्यास्यविचारंवाह्येकतः सुखिनःप्रजाः ॥ तेजसस्तेमदीयस्यनिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ ७६ ॥ तेभ्योवेदास्तुचत्वारः सरहस्यामयोदिताः॥वेदोक्तैर्विविधैःस्तोत्रैःपरैर्गुह्यैर्मयाकृतैः ॥ ७७ ॥ मामेवतेचध्यायन्तेयजंतेमांचनित्यशः ॥ मन्मानसामद्यजनामद्भक्ता

१ मानसाः–इ०पा० ।

मत्परायणाः ॥ ७८ ॥ ममशुश्रूषकाश्चैवममचव्रतचारिणः ॥ अव्यंगधारिणश्चैवविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ७९ ॥ कुर्वंतितेसदाभद्रंममपूजां ममानुगाः॥तथादेवाःसगंधर्वाःसिद्धाश्चसहचारणैः ॥८०॥ विहरंतेरमंतेचदृश्यमानाश्चतैःसह ॥ जंबूद्वीपेत्वहंविष्णुर्वेदवेदांगपूजितः ॥८१॥ शक्रोऽहंशाल्मलेद्वीपेक्रौंचद्वीपेग्रहंभगः ॥ प्लक्षद्वीपेत्वहंभानुःशाकद्वीपेदिवाकरः ॥ ८२ ॥ पुष्करेचस्मृतोब्रह्मातातश्चाहंमहेश्वरः ॥ तान्म गान्ममपूजार्थंशाकद्वीपादिहानय ॥ ८३ ॥ आरुह्यगरुडंसांबशीघ्रंगत्वाविचारयन् ॥ तथेतिगृह्यतामाज्ञांरवेर्जांबवतीसुतः ॥ ८४ ॥ पुन द्वरिवतींगत्वाकान्त्यातीवसमन्वितः ॥ आख्यातवान्पितुःसर्वंस्वकीयंदेवदर्शनम् ॥८५ ॥ तस्माच्चगरुडंलब्ध्वाययौसांबोभिरुह्यतम्॥शाक द्वीपमनुप्राप्यसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ ८६ ॥ तत्रापश्यद्यथोद्दिष्टान्सांबस्तेजस्विनोमगान् ॥ विवस्वंतंपूजयंतोधूपदीपादिभिःशुभैः ॥ ८७ ॥ सोऽभिवाद्यचतान्पूर्वंकृत्वाप्येषांप्रदक्षिणाम् ॥ पृष्ट्वाचानामयंतेषांप्रशंसासामपूर्वकम् ॥ ८८ ॥ यूयंहिपुण्यकर्माणोद्रष्टव्यार्थंशुभार्थिना ॥ येरतार्कस्यपूजायांयेषांचैववरप्रदः ॥ ८९ ॥ तनयंवित्तमांविष्णोःसांबंनाम्नाचविश्रुतम् ॥ चंद्रभागातटेचापिमयासूर्योनिवेशितः ॥ ९० ॥ तेनाहंप्रेषितश्चात्रउत्तिष्ठध्वंव्रजामहे ॥ तेतमूचुस्ततःसांबमेवमेतन्नसंशयः ॥ ९१ ॥ अस्माकमपिदेवेनव्याख्यातंपूर्वमेवहि ॥ अष्टादश कुलानीहमगानांवेदवादिनाम् ॥ ९२ ॥ यास्यंतियेत्वयासार्धंयथादेवेनभाषितम् ॥ ततस्तानिदशाष्टौचकुलानीहसमंततः ॥ ९३ ॥ आरोप्यगरुडंसांबस्त्वरितःपुनरभ्यगात् ॥ सोऽल्पेनैवतुकालेनप्राप्तोमित्रवनंततः ॥ ९४ ॥ कृत्वाज्ञांतुरवेःसांबःकृत्स्नंत्वेवंन्यवेदयत् ॥ रविःशोभनमित्युक्त्वाप्रसन्नःसांबमब्रवीत् ॥९५॥ ममपूजाकराह्येतेप्रजानांशांतिकारकाः ॥ ममपूजांकरिष्यंतिविधानोक्तांयदूत्तम ॥९६ ॥ तत्कृतेनपुनश्चिंतातवकाचिद्भविष्यति॥९७॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकानयनंनामैकोनचत्वारिं शदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ छ ॥ ॥ सुमन्तुरुवाच ॥ ॥ एवंसआनयित्वातुमगान्सांबोमहीपते ॥ समहात्मापुरासांबश्चंद्रभागास रित्तटे ॥ १ ॥ पुरंनिवेशयामासस्थापयित्वादिवाकरम् ॥ कृत्वाधनसमृद्धंतुभोजकानांसमार्पयत् ॥ २ ॥ तत्पुरंसवितुःपुण्यंत्रिषुलोके

॥ १४० ॥

---

१ शिवः—इ०पा० ।

षुविश्रुतम् ॥ सांबेनकारितंयस्मात्तस्मात्सांबपुरंस्मृतम् ॥ ३ ॥ तस्मिन्प्रतिष्ठितोदेवःपुरमध्येदिवाकरः ॥ सत्कृत्यस्थापिताःसर्वेआत्म नामांकितेपुरे ॥ ४ ॥ मगानांतुसदाचारोदृष्टाचारकुलोचितः ॥ देवशुश्रूषणंगीतंवेदप्रोक्तेनकर्मणा ॥ ५ ॥ कृतकृत्यस्तदासांबोवरं लब्ध्वापुनर्युवा ॥ आदिदेवंसुरज्येष्ठमादित्यंप्रणिपत्यसः ॥ ६ ॥ अनंतरंमगान्सर्वान्प्रणिपत्याभिवाद्य च ॥ प्रास्थितोनिर्मलःसांबःपुरीं द्वारवतींतदा ॥ ७ ॥ मगानांकारणार्थेनप्रार्थिताभोजवंशजाः ॥ वसुदेवस्यपौत्रेणगोत्रजेनमहात्मना ॥ ८ ॥ कन्यादानंकृतंतेषां मगानांभोजकोत्तमैः ॥ सर्वास्ताःसहिताःकन्याःप्रवालमणिभूषिताः ॥ ९ ॥ अर्चयित्वातुताःसर्वाःप्रेषिताःसवितुर्गृहम् ॥ पुनर्गत्वातु सांबेनपृष्टोदेवोदिवाकरः ॥ १० ॥ मगानांज्ञानमाख्याहिवेदानव्यंगमेवच ॥ सांबस्यवचनंश्रुत्वाभास्करोवाक्यमब्रवीत् ॥ ११ ॥ पृच्छ त्वंनारदंगत्वासतेसर्ववदिष्यति ॥ एवमुक्तोऽथवैसांबोगतवान्नारदंप्रति ॥ १२ ॥ गत्वाकृत्स्नमिदंसर्वंतस्मैतेननिवेदितम् ॥ सचाप्याहत तःसांबंनजानेज्ञानमुत्तमम् ॥ १३ ॥ भोजकानांयदुश्रेष्ठज्ञानंव्यासोमहामुनिः ॥ तंगत्वापरिपृच्छत्वंप्रणम्यशिरसामुनिम् ॥ १४ ॥ कृष्णोप रोधात्तेसर्वंसवक्ष्यतिनसंशयः॥ नारदेनैवमुक्तस्तुसांबोजांबवतीसुतः ॥१५॥ व्यासाश्रमंसगत्वातुप्रणम्यशिरसामुनिम् ॥कृतांजलिपुटोभूत्वा इदंवचनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ शाकद्वीपंमयागत्वाआनीतामगपुंगवाः ॥ बालायौवनसंपन्नाःसंनिविष्टामगोत्तमाः ॥ १७ ॥ सत्कृत्यपूजयित्वा तुपुरंतेषांसमार्पितम् ॥ संप्राप्यतुपुरंतेवैज्येष्ठमध्यकनीयसः ॥ १८ ॥ भोजवंशसमुत्पन्नाःकन्यकाःसमलंकृताः ॥ वरयित्वाकृतंतेषांविप्र प्रणयनंशुभम् ॥ १९ ॥ अहोसभाग्याःश्लाघ्याश्चकृतपुण्याश्चतेसदा ॥ पूजायांयेरताभानोर्येषांचैववरप्रदः ॥ २० ॥ पर्याप्तंसर्वमेतेषामिह चामुष्मिकंफलम् ॥ अनित्येसातेमानुष्येदेवपूजारताहिये ॥ २१ ॥ किंतुचिन्तयतःसूर्यचिंतयित्वातुभोजकान् ॥ ज्ञानंप्रतितथाचैषांहृद येसंशयोमम ॥२२॥ कथंपूजाकराह्येतेकिंमगाःकिंचभोजकाः ॥ ज्ञानंकिंपरमंतेषांज्ञेयस्तेषांकएवतु ॥ २३ ॥ दिव्येतितेकथंप्रोक्ताःकिमर्थं कूर्चधारणम् ॥ सौरव्रतंकिमर्थंतुवाचकास्तेकथंस्मृताः ॥ २४ ॥ किमर्थंतेजसावेदान्गायन्तश्चैवतेकथम् ॥ अथाहिकंचुकस्यांगंकिंप्रमाणंच

---

१ वेदसाध्यं हि-इ०पा० ।

कस्यवै ॥ २५ ॥ कस्यवैकासमाख्यातायदुत्पन्नंकथंस्मृतम् ॥ कथंदेवांश्चगायंतियज्ञंकुर्वंतितेकथम् ॥ २६ ॥ अग्निहोत्रंचकिंतेषांपंच
दोलाश्चकाःस्मृताः ॥ एतत्सर्वंसमाख्याहिभोजकानांविचेष्टितम् ॥ २७ ॥ सांबस्यवचनंश्रुत्वाकृष्णद्वैपायनोमुनिः ॥ कालीसुतोमहाते
जाउवाचपरमंवचः ॥ २८ ॥ साधुसाधुयदुश्रेष्ठसाधुपृष्टोऽस्मिसुव्रत ॥ दुर्ज्ञेयंचेष्टितंकिंचिद्भोजकानांनसंशयः ॥ २९ ॥ भास्करस्य
प्रसादेनममापिस्मृतिमागतम् ॥ यथाख्यातंवासिष्ठेनतथातेवाच्मिकृत्स्नशः ॥ ३० ॥ मगानांचरितंश्रेष्ठंशृणुत्वंकृष्णनंदन ॥ ज्ञानवादिनएवै
तेकर्मयोगंसमाश्रिताः ॥ ३१ ॥ श्रूयन्तेऋषयःसर्वेमौनेननियमस्थिताः ॥ भुंजतेचापिमौनेनसर्वेवैपरमर्षयः ॥ ३२ ॥ मुनिचर्याकृतस्तेपि
शाकद्वीपनिवासिनः ॥ तस्मान्मौनेनभोक्तव्यमगुणत्वमनिच्छता ॥ ३३ ॥ वचःसूर्यसमाख्यातंकारणंचवरंतथा ॥ अर्चयंतिचतंनित्यमर्च
यन्तश्चतेस्मृताः ॥ ३४ ॥ भोजकन्यासुजातत्वाद्भोजकास्तेनतेस्मृताः ॥ ब्राह्मणानांयथाप्रोक्तावेदाश्चत्वारएवतु ॥ ३५ ॥ ऋग्वेदोऽथयजु
र्वेदःसामवेदस्त्वथर्वणः ॥ ब्राह्मणोक्तास्तथावेदामगानामपिसुव्रत ॥ ३६ ॥ तएवविपरीतास्तुतेषांवेदाःप्रकीर्तिताः ॥ वेदोविश्वमदश्चैवावि
द्वद्वाङ्गिरसस्तथा ॥ ३७ ॥ वेदाह्येतेमगानांतुपुरोवाचप्रजापतिः ॥ मगावेदमधीयतेवेदांगास्तेनतेस्मृताः ॥ ३८ ॥ शेषोनाममहाभागःस
र्वसत्वसुखावहः ॥ ससूर्यरथमासाद्यरथिभिःसहवर्षति ॥ ३९ ॥ यस्तस्यतुपुनर्मोकंसरवोर्हिमहानकः ॥ वंदितव्योमगानांतुअव्यंगमंत्रेणनित्य
शः ॥ ४० ॥ यथाव्यंगोद्विजानांतुपूजाकालेप्रमीयते ॥ सर्वसंस्कारयज्ञेषुयथादर्भोद्विजातिषु ॥ ४१ ॥ पवित्राःकीर्तितास्तेषांतथाधर्मोम
गस्यतु ॥ एभिर्जयन्तिभूयिष्ठंतस्मिन्द्वीपेमगाधिपाः ॥ ४२ ॥ विद्यावंतःकुलश्रेष्ठाःशौचाचारसमन्विताः ॥ [1]यज्ञावसक्ताभक्ताश्चजपंतेमंत्रमादितः
॥ ४३ ॥ प्रियास्तुयदुशार्दूलभोजकायदुनंदन ॥ अव्यंगमिववैमंत्रोवेदस्यपरिपठ्यते ॥ ४४ ॥ सर्वेषांब्राह्मणानांतुसावित्रीपरिकल्प्यते ॥ अस्माकं
तुयदुश्रेष्ठमहाव्याहृतिपूर्विका ॥ ४५ ॥ अमोहकेनाथविमानभुंजीमौनेनचैवापियथाहियुक्तम् ॥ नचापिकिंचाचेत्स्मृतिकंस्पृशेच्चतच्चापिनात्रै
वचसंस्पृशेद्धि ॥ ४६ ॥ श्वसंत्यनिच्छंस्तुपरिक्षिपेत्तुस्वाभीष्टसूर्यंतुनमेत्सदैव ॥ यथायज्ञंहिमंत्रेणवेदप्रोक्तेनकर्मणा ॥ ४७ ॥ तत्त्वमन्यन्मगा

---

१ भक्ता मंत्रं जपंते च आदितः पुरुषोत्तम–इ०पा० ।

नांतुविधिमंत्रपुरस्कृतम् ॥ हविःसंपद्यतेयस्मात्तेननतेयज्विनःस्मृताः॥४८॥ यथाग्निहोत्रंप्रथितंद्विजानांतथाध्वहोत्रंविहितंमगानाम् ॥ अच्छं
चनामेतितदध्वरस्यमुनेर्वचोनात्रविचारणास्ति ॥४९॥पंचधूपाःप्रदातव्याःसिद्धिरस्येहसर्वदा॥दंडनायकवेलेद्वेत्रेसंध्यंभास्करस्यतु ॥५०॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकोत्पत्तिवर्णनंनामचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ छ ॥
सांबउवाच॥भोजकानांयत्त्वयोक्तमव्यंगोदेहशोधकः ॥ व्रतबंधस्त्वसौप्रोक्तस्तेषांजातिश्चकास्मृता ॥ १ ॥ व्यासउवाच॥ तेपृष्टाभवतासर्वे
भोजकानांकुमारकाः ॥ किमाख्यातंततस्तैस्तुतदेवाचक्ष्वकृत्स्नशः ॥ २ ॥ सांबउवाच ॥ संनिवेशामयाप्रोक्ताभोजकानांसमंततः ॥
ममैवब्रूततत्वंतद्वर्णःकोऽत्रकथंस्थितः ॥३ ॥ ततस्तुभगवान्प्राहवाक्यंवाक्यविशारदः ॥ येत्वयोक्ताःश्रुताःसांबभोजकानांकुमारकाः॥ ४ ॥
ममैवैतेमगाज्ञेयाअष्टौशूद्रामदंगजाः ॥ एतद्बुद्ध्वातुवचनंप्रणम्याशिरसारविम् ॥ ५ ॥ दत्ताभोजकुलोत्पन्नादशभ्योदशकन्यकाः ॥ ततस्तुमं
दकेभ्योपिदत्ताश्चाष्टौहिकन्यकाः ॥६॥ ततोनिवेशितंतेषांमयासांबपुरंस्मर ॥ दासकन्यास्तुयाश्चाष्टौभोजकन्याश्चयादश ॥ ७॥ एतास्तेषां
कुमाराणांज्ञेयास्तादशचाष्टच ॥ तत्रतेभोजकन्यासुद्विजैरुत्पादिताःसुताः ॥ ८ ॥ भोजकास्तान्गणान्प्राहुर्ब्राह्मणान्दिव्यसंज्ञितान् ॥
दासकन्यासुयेजातामंदगैरन्त्यसंज्ञितैः ॥ ९ ॥ मंदगानामतेज्ञेयाःसवितुःपरिचारकाः ॥ तेचविप्रपुरेतस्मिन्पुत्रदारशुभैर्वृताः ॥ १० ॥
स्वधर्मेयष्टुमारब्धैःशाकद्वीपेर्चितोरविः ॥ नानाविधैर्वैदिकैस्तुमंत्रैर्मुनिवरोत्तमाः ॥ ११ ॥ अव्यंगधारिणोमर्त्याःपूजयंतेदिवस्पतिम् ॥
दृष्ट्वाव्यंगंतुवैतेषांकौतूहलसमन्वितः ॥ १२ ॥ सांबःप्राहनमस्कृत्यभूयःसत्यवतीसुतम् ॥ कथंवरोऽयमव्यंगःकथितोमुनिसत्तम ॥ १३ ॥
कुतएषसमुत्पन्नःकस्माच्चसशुचिःस्मृतः ॥ बंधनीयःकदाचायंकिमर्थंचैवधार्यते ॥ १४ ॥ किंप्रमाणंचभगवन्व्यंगश्चायंकिमुच्यते ॥ ॥ सुमं
तुरुवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंव्यासोजांबवत्याःसुतस्यच ॥ १५ ॥ उवाचकुरुशार्दूलसाम्बंकालीसुतःसतु ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
एतच्चमेयथोक्तस्त्वंजातिरेषांनसंशयः ॥ १६ ॥ अव्यंगस्यापितेवच्मिलक्षणंगदतःशृणु ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिस
प्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकजातिवर्णनंनामैकचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ देवताऋषयो

नागागंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ यक्षरक्षांसिवैभानौनिवसंतिऋतुक्रमात् ॥ १ ॥ तत्रतुवासुकिर्ह्यव्यंदमुद्यत्सूर्यरथंजवात् ॥ स्वस्थानमाजगामाशुन मस्कृत्यादिवाकरम् ॥ २ ॥ अव्यंगमेवसूर्यायप्रीत्यर्थंवैसमार्पयत् ॥ गांगेयभूषितंदिव्यंनातिरक्तासितंशुभम् ॥ ३ ॥ बबंधतंचतत्प्रीत्यैमध्यभागे तमात्मनः ॥ नागराजांगसंभूतोधृतोयस्माच्चभानुना ॥ ४ ॥ तत्तस्माद्धार्यतेसूर्यप्रीत्यैतद्भक्तिमिच्छता ॥ विधानेनचतत्त्वेनशुचिर्भवतिभो जकः ॥ ५ ॥ नित्यंचधारणात्तस्यभवेत्प्रीतोदिवाकरः ॥ नधारयंतियेत्वेवंभोजकाःपूजकारवेः ॥ ६ ॥ सौरहीनानतेयाज्याउच्छिष्टानात्र संशयः ॥ स्मृत्याचारेतेहिभग्नारविंनार्हातेपूजितुम् ॥ ७ ॥ पूजयंतोरविंतेहिनरकंयांतिरौरवम् ॥ नवैहसेत्रउत्तिष्ठेद्यावदर्चांलभंतिते ॥ ८ ॥ इत्थंज्ञात्वानसंदेहोह्यव्यंगेनाविनारविः ॥ नागराजस्यसंस्पृष्टोह्यासुरस्तेनसंस्मृतः ॥ ९ ॥ एकवर्णःसकर्तव्यःकार्यसिद्धिकरस्तथा ॥ प्रमाणेनांगुलानांतुशताद्विशतमुत्तरम् ॥ १० ॥ उत्कृष्टोऽयंप्रमाणेनमध्यमोविंशदुत्तरः ॥ शतमष्टोत्तरंह्रस्वोनतुह्रस्वतरस्ततः ॥ ११ ॥ तदाकृतिःकृतश्चैषनिर्मितोविश्वकर्मणा ॥ मध्यमेभोजकानांतुपरःशतउदाहृतः ॥ १२ ॥ संस्कृतोऽपिविनातेनशुचिर्नैवभवत्युत ॥ तेनास्यधारणाद्वीरशुचिरेवतदाभवेत् ॥ १३ ॥ हविर्होमादिकाःसर्वाभवंत्यस्यक्रियाःशुभाः ॥ अव्यंगःपतितांगश्चअव्यंगोऽथमहीपते ॥ १४ ॥ एषसारश्चसारस्यावैज्ञेयाजयनामभिः ॥ अहेरंगात्समुत्पन्नोह्यव्यंगस्तुततःस्मृतः ॥ १५ ॥ यस्मादस्मादहेरंगमव्यंगस्तेनचोच्यते ॥ अर्हंतिपूजा यांधातोःप्रत्ययोण्वुलततःस्मृतः ॥ १६ ॥ पूजितश्चपवित्रश्चयस्मात्तेनार्हकःस्मृतः ॥ सारसार्तःस्मृतंरूपंप्रधानंसारउच्यते ॥ १७ ॥ षणभक्तौस्मृतोधातुस्तस्मात्सारसनःस्मृतः ॥ यस्मादर्चितमेवंतुसुवर्णमणिमौक्तिकैः ॥ १८ ॥ सज्ञेयःपतितांगस्तुनित्ययज्ञैरुदाहृतः ॥ इत्येतेकथितावीरअव्यंगाव्यंगभोजकाः ॥ १९ ॥ ऋद्धिवृद्धिकरोनित्यंकायशुद्धिकरस्तथा ॥ सर्ववेदमयश्चायंसर्वदेवमयस्तथा ॥ २० ॥ सर्वभूतमयःसांबसर्वलोकमयस्तथा ॥ मध्येऽस्यसंस्थितोब्रह्मामूलेविष्णुर्महामते ॥ २१ ॥ शशांकमौलिरन्त्येतुसंस्थितोयदुनंदन ॥ ऋग्वेदोऽस्यास्थितोमूलेयजुर्वेदोऽस्यमध्यगः ॥ २२ ॥ अग्रेस्थितःसामवेदोग्रंथिमांगिरसोनघ ॥ पृथिवीमूलमाश्रित्यास्थिताचयदुसत्तम ॥ २३ ॥ मूलाशनास्त्वपःसांबमध्येदेवोविभावसुः ॥ तासामनंतरंवातआकाशोऽग्रेसमास्थितः ॥ २४ ॥ मूलेस्थितस्तुभूर्लोकोभुवर्लोकस्तुमध्यगः ॥

स्वर्लोकश्चाग्रमाश्रित्यस्थितोव्यंगस्ययावता ॥ २५ ॥ एवंदेवमयःसांबएवंलोकमयस्तथा ॥ धारणीयोमहान्भक्त्यापूजकैःप्रीतयेरवेः॥२६॥ पूजयंतिरविंयेवैविनानेनयदूत्तम ॥ पूजाफलंनतेषांस्यान्नरकंचव्रजंतिहि ॥ २७ ॥ तथातेषांभवेन्नित्यमव्यंगोभोजकःसदा ॥ अन्यकाले यदुश्रेष्ठइत्येतत्कथितंतव ॥ २८ ॥ बंधनेकारणंवीरभूषणानिचसुव्रत ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेव्यंगोत्पत्तिर्नामद्विचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवमेवसांबेनव्यासात्सत्यवतीसुतात् ॥ अव्यंगस्यचउत्पत्तिंपुनरागान्महामतिः ॥१॥ अथागत्यमहातेजाःसांबोगत्वाश्रमंपुनः ॥२॥ नारदस्यमहाबाहोर्नारदंवाक्यमब्रवित् ॥ कथमुत्क्षिप्यवैधूपंभोजकैःसवितुर्मुने ॥ ३ ॥ स्नानमाचमनंचैवमर्घदानंमहात्मने ॥ सांबस्यवचनंश्रुत्वानारदोऋषिसत्तमः ॥ ४ ॥ उवाचकुरुशार्दूलसांबंजांबवतीसुतम् ॥ हंततेकथयिष्यामिरवेर्धूपविधिक्रमम् ॥ ५ ॥ स्नानमाचमनंचैवस्वर्णदानंतथैवच ॥ आचांतस्त्रिस्ततःस्नात्वावाससीनिर्मलेशुभे ॥ ६ ॥ अनार्द्रेसवसेच्चैवपवित्रेपरिधायच ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिआचामेच्चप्रयत्नतः ॥ ७ ॥ जलेजलस्थोनाचामेज्जलादुत्तीर्यंयत्नतः ॥ अप्सुसूर्यस्तथाग्निश्चमातादेवीसरस्वती ॥ ८ ॥ तस्मादुत्तीर्यचाचामेन्नाचामेत्तुजलाशये ॥ उपविश्यशुचौदेशेप्रयतःप्रागुदङ्मुखः ॥९॥ पादौप्रक्षाल्यहस्तौचअंतर्जानुस्तथाचमेत्॥प्रसन्नास्त्रिःपिबेदापःप्रयतःसुसमाहितः ॥१०॥ संमार्जनंतुद्विःकुर्यात्त्रिभिरभ्युक्षणंपुनः ॥ मूर्धानंखानिचात्मानमुपस्पृश्यानुपूर्व्यशः ॥ ११ ॥ आचांतोऽर्कंनमस्कृत्यशौचेषुशुचितामियात् ॥ क्रियांयःकुरुते मोहादनाचम्येहनास्तिकः ॥ १२ ॥ भवंतीहक्रियाःसर्वावृथातस्यनसंशयः ॥ शुचिकामाहिवैदेवावेदेरेवमुदाहृताः ॥ १३ ॥ इनोपास्याकृतश्चैवसर्वेदेवाःप्रयत्नतः ॥ शौचमेवप्रशंसंतिशौचांगानिविधीयते ॥ १४ ॥ आचांतोमौनमास्थायदेवागारंततोव्रजेत् ॥ श्वासरोधनिमित्तंतुप्राणमाच्छाद्यवाससा ॥ १५ ॥ शिरःप्रावृत्ययत्नेनकेशोदकनिवृत्तये ॥ ततःपूजांरवेःकुर्यात्पुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥ १६ ॥ गायत्रींसशिरस्कांचयजमानःप्रयत्नतः ॥ धूपंततोग्रयेदद्यात्प्रथमंगुग्गुलाहुतिम् ॥ १७ ॥ पुष्पांजलिंततोगृह्यतच्छिखायांप्रयत्नतः ॥ रवेर्मूर्धनितंदद्याद्देवमंत्रमुदाहरन् ॥ १८ ॥ ॐव्रतेनयद्व्रातिनोवर्जयंतिदेवामनुष्याःपितरश्चसर्वे ॥ तस्यादित्यंप्रसरंचमनामहेयस्तेजसाप्रथमंना

विभाति ॥ १९ ॥ धूपवेलाःस्मृताःपंचधूपेष्वेवतुपंचसु ॥ हवनाद्याःक्रियाःपंचरक्षिष्येहंतथापुनः ॥ २० ॥ दंडनायकवेलातुप्रत्यूक्षे ऋक्षदर्शनात् ॥ नाज्ञावेलाप्रदोषंतुतत्वकार्यैविजानता ॥ २१ ॥ त्रिकालंतुरवेःपूजाकर्तव्यासूर्यदर्शनात् ॥ अर्धोदितस्तुपूर्वाह्णेततोर्द्धस्तुर विर्विभुः ॥ २२ ॥ हेलयेतिचपूर्वाह्णेमध्याह्नेज्वलनायच ॥ तथैवमंडलेदेयंनीचाह्नेज्वलनायच ॥ २३ ॥ चंदनोदकमिश्राणिगंधोदकयुतानि च ॥ पद्मानिकरवीराणितथारक्तोत्पलानिच ॥ २४ ॥ कुसुमोदकमिश्राणिकुरुंटकसुमंतथा ॥ गंधादीनिचदिव्यानिकृत्वावैताम्रभाजने ॥ ॥ २५ ॥ धूपंदत्वाग्रयेवीरप्रयत्नाद्गुग्गुलाहुतिम् ॥ अर्घ्यपात्रंतदागृह्यकुर्यादावाहनंरवेः ॥ २६ ॥ एहिसूर्यसहस्रांशोतेजोराशेजगत्पते ॥ अनुकंपांहिमांकृत्वागृहाणार्घ्यंदिवाकर ॥ २७ ॥ अनेनावाहनंकृत्वाजानुभ्यामवनींगतः ॥ रवेर्निवेदयेदर्घ्यमादित्यहृदयेगतः ॥ २८ ॥ ॐनमोभगवतेआदित्यायविश्वायखेशायब्रह्मणेलोककर्तृणे ॥ ईशानायपुराणायसहस्राक्षायतेनमः ॥२९॥ ॐसोमायऋग्यजुरथर्वाय ॐभूर्भु वःस्वः ॐमहः ॐजनः ॐतपः ॐसत्यंब्रह्मणेमुंडेमध्येपुरतः ॥ आदित्यायनमः ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सावित्र्याश्चपरेतंत्रेत्रैलोक्य कारिणेहिततःपरम् ॥ परितःपरिगृह्याथधूपभाजनमुत्क्षिपेत् ॥ ३१ ॥ निवेदयेत्ततोधूपंवाचमेतामुदीरयेत् ॥ त्वमेकएवरुद्राणांवसूनांच पुरातनम् ॥ ३२ ॥ देवानांगीर्भिरभितःसंस्तुतःशाश्वतोदिवि ॥ पूर्वाह्णेचतथातेनमध्याह्नेचापरेणतु ॥ ३३ ॥ ॐनमोभगवतेज्ञानात्म नेत्वांच ॥ विष्णोस्तत्परमंपदंसदापश्यंतिसूरयः ॥ ३४ ॥ दिवाकरस्तुसायाह्नेमंत्रेणार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ॐनमोवरुणायशंभवे ॥ ३५ ॥ ॐ आकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच ॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥ ३६ ॥ अनेनविधिनादत्वाधूपं सूर्यायभोजकः ॥ उत्क्षिपेच्चैवधूपेनविशेद्गर्भगृहंततः ॥ ३७ ॥ ततःप्रविश्यधूपंतुप्रतिमायैनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणमिहिरायेतिनिक्षुभायेति नित्यशः ॥ ३८ ॥ ततोराज्ञ्यैनमश्चेतिनिक्षुभायैततोनमः ॥ दंडनायकसंज्ञायपिंगलायचवैनमः ॥ ३९ ॥ तथाराज्ञायस्रोषायतथेशाय गरुत्मते ॥ ततःप्रदक्षिणंकुर्वन्दिग्देवेभ्योनिवेदयेत् ॥ ४० ॥ दिंडिनेतुततोदद्याद्धेमंतायययदूत्तम ॥ महेश्वरायततोदद्यात्तथा व्योमाययादव ॥ ४१ ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्योनमः ॥ रुद्रेभ्योनमः ॥ ॐब्रह्मणेमुंडपतयेआदित्यायपुरुषेश्वरायसूर्यायनमोनमः ॥ ४२ ॥

ॐअनेककांतयेनत्वाशेषायवासुकितक्षककर्कोटकायपद्मशंखकुलिकेभ्योनागराजेभ्योनमः ॥ ४३ ॥ तलसुतलपातालआशालविशालरसातलादिभ्योदैत्यदानवपिशाचेभ्योनमः ॥ ततःप्रदक्षिणंकुर्यान्मातृकेभ्योनमोनमः ॥ ॐग्रहेभ्योनमः ॥ ४४ ॥ ॐदंडनायकायनमः ॥ ॐमार्तंडायनमः ॥ ॐविनायकायनमः ॥ ४५ ॥ एवमुद्दिश्यनामानिधूपंदत्त्वावरानन ॥ उत्क्षिप्तोयत्रवैधूपोमुक्त्वातत्रैवतंपुनः ॥ ४६ ॥ सूर्यगुणैरभिष्टूयएवंविज्ञायतेततः ॥ अर्चितस्त्वंतथाशक्त्यामयाभक्त्याविभावसो ॥ ४७ ॥ ऐहिकामुष्मिकींनाथकार्यसिद्धिंददस्वमे ॥ एवंत्रिषवणंस्नात्वायोऽर्चयेत्प्रणतोरविम् ॥ ४८ ॥ विधिनातुयथोक्तेनसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ यश्चैवंकुरुतेनित्यंयथोक्तंधूपविस्तरम् ॥ ४९ ॥ सपुत्रवानरोगीचमृतःसंलीयतेरवौ ॥ विधिनातुयथोक्तेनक्रियमाणानियत्नतः ॥ ५० ॥ सर्वकार्याणिसिद्ध्यंतिसफलानिभवंतिच ॥ पुष्पंश्रेष्ठंयदानस्यात्पत्राणिसमुपाहरेत् ॥ ५१ ॥ पत्रंनस्यात्ततोधूपंधूपंनस्यात्ततोजलम् ॥ सर्वंनस्याद्यदाचैवप्रणिपातेनपूजयेत्॥५२॥अशक्तःप्रणिपातस्यमनसापूजयेद्रविम् ॥ असंभवेतुद्रव्याणांविधिरेषप्रकीर्तितः ॥५३॥ द्रव्याणांसंभवेचैवसर्वमेवोपहारयेत् ॥ मंत्रात्कर्मयुतोयस्तुमित्रेधूपंनिवेदयेत् ॥५४॥ उच्चारणाच्चवैतेषांधूपप्रीतोभवेद्रविः ॥ शिरोनासामुखंचैवभृशमावृत्ययत्नतः ॥५५॥ पूजयेद्भास्करंवीरशिथिलंतुनकारयेत् ॥ नलिनेनतुराजेंद्रनरोयातिदिवाकरम् ॥ ५६ ॥ तस्माद्युक्तंसदाकार्यंपूज्यंतेचादिवाकरम् ॥ तेऽश्वमेधफलंप्राप्यसूर्यलोकंव्रजंतिहि ॥५७॥ धूपेनपूज्यमानेतुनराःपश्यंतियादव ॥ यांतितेपरमंस्थानंयत्रपश्यंतिसूरयः ॥५८॥ क्रियमाणंतथार्कंचभक्त्यापश्यंतियेनराः ॥ सर्वान्कामानिहप्राप्यतेयांतिपरमंपदम् ॥५९॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेधूपादिविविधविधिवर्णनंनामत्रयश्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥ १४३ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथाजगामभगवान्व्यासोद्वारवतींपुरीम् ॥ द्रष्टुंनारायणंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १ ॥ तमागतमृषिंदृष्ट्वावासुदेवोविशांपते ॥ अभ्युत्थायमहातेजाःपूजयामासभारत ॥ २ ॥ स्वयमेवासनंदत्त्वापाद्यमर्घ्यंतथैवच ॥ पप्रच्छप्रयतोभूत्वाव्यासंसत्यवतीसुतम् ॥ ३ ॥ यएतेभोजकाविप्राआनीतामत्सुतेनवै ॥ शाकद्वी

१ विवृतमिति पाठः ।

पमितोगत्वाज्ञानिनोमोक्षगामिनः ॥ ४ ॥ तान्दृष्ट्वारूपतोविप्रप्रवेशात्कर्मतस्तथा ॥ कौतूहलंसमुत्पन्नंहर्षश्चपरमोमम ॥ ५ ॥ कथमेतेक्षण
मपितिष्ठंतेपृथिवीतले ॥ येषांरविःसदापूज्योयेषांमुक्तिःसदावसेत् ॥ ६ ॥ नागत्वाभोजकत्वंहिमोक्षमाप्नोतिकश्चन ॥ इदंमेमनसोब्रह्मन्सदासं
प्रतिभातिवै ॥ ७ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवमेवयथातथत्वंशंखचक्रगदाधर ॥ धन्याएतेमहात्मानोभोजकानात्रसंशयः ॥ ८ ॥ येपूजयंति
सततंभानुमंतंदिवाकरम् ॥ ज्ञानिनःकर्मनिष्ठाश्चसदामोक्षगतिंगताः ॥ ९ ॥ यजंतेसततंभानुंबलिपुष्पफलैस्तथा ॥ अन्नेनौषधिभिश्चैव
आज्यहोमैश्चकृत्स्नशः ॥ १० ॥ होमंचशाश्वतंकृत्वापरंहोमंततःश्रिताः ॥ परहोमस्यकरणात्पूतात्मानोह्यकल्मषाः ॥ ११ ॥ विशंतिपर
मांदिव्यांभास्करींतैजसींकलाम् ॥ कर्मणःसाधनेचैकातत्रचाग्नौप्रतिष्ठिता ॥ १२ ॥ वायुमार्गेस्थिताव्योम्निद्वितीयांतःप्रकाशिका ॥ ततः
परंतृतीयातुतत्स्मृतंसूर्यमंडले ॥ १३ ॥ मंडलंतच्चसवितुर्दिव्यंह्यजरमव्ययम् ॥ तस्याऽसौपुरुषोमध्येयोऽसौसदसदात्मकः ॥ १४ ॥ क्षरा
क्षरस्तुविज्ञेयोमहासूर्यस्तथैवच ॥ निष्कलःसकलश्चापिद्वौचतस्यप्रकल्पितौ ॥ १५ ॥ अक्षरःसकलश्चैवसर्वभूतव्यवस्थितः ॥ सतत्त्वःस
कलःप्रोक्तस्तत्त्वहीनस्तुनिष्कलः ॥ १६ ॥ तृणगुल्मलतावृक्षभूकसिंहद्विजाधिपान् ॥ सुरसिद्धमनुष्यांश्चस्थलजाञ्जलजान्हरेत् ॥ १७ ॥
व्यवास्थितःससर्वत्रसर्वेषामंतरात्मनि ॥ यदाकल्पात्मकश्चैवद्वितीयांतनुमाश्रितः ॥ १८ ॥ निष्कलस्तुसदाज्ञेयःसंस्थितस्तैजसींकलाम् ॥
हिमंघर्मंचवर्षंचत्रैलोक्येकुरुतेसदा ॥ १९ ॥ द्वितीयायातनुस्तस्यअक्षरंतत्परंपदम् ॥ देवयानंतुपंथानंकर्मयोगेनसंस्थिताः ॥ २० ॥ आ
दित्यसिद्धांतरिताःसांख्ययोगाविदश्चये ॥ तेऽभिगच्छन्तितत्स्थानंसमोक्षःपरिकीर्तितः ॥ २१ ॥ निर्द्वंद्वोनिर्गमश्चैवतत्रगत्वानशोचति ॥
वेदेषुब्रह्मवदंतिध्यायंतेतत्ववेदिनः ॥ २२ ॥ ॐकारंतत्त्वतश्चापिध्यायंतेपुरुषोत्तम ॥ त्र्यक्षरंचतमोंकारंसार्धमात्रात्रयेस्थितम ॥ २३ ॥
वदंतिचार्धमात्रस्थंमकारंव्यंजनात्मकम् ॥ ध्यायंतियेमकारीयंज्ञानंतेहिसदात्मकम् ॥ २४ ॥ मकारोभगवान्देवोभास्करःपरिकीर्तितः ॥ मकार
ध्यानयोगाच्चमगाह्येतेप्रकीर्तिताः ॥ २५ ॥ धूपमाल्यैर्यतश्चापि उपहारैस्तथैवच ॥ भोजयंतिसहस्रांशुंतेनतेभोजकाःस्मृताः ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकस्योत्पत्तिवर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ ज्ञानोपलब्धिंविप्रेंद्रभोजकानांमहामुने ॥ ब्रूहितत्त्वंद्विजश्रेष्ठकौतुकंपरमंमम ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ इमांज्ञानोपलब्धिंतुनिबोधगदतोमम ॥ अस्थिस्थूलंस्नायुयुतंमांसशोणितलेपनम् ॥ २ ॥ चर्मावनद्धंदुर्गंधिपूर्णंमूत्रपुरीषयोः ॥ जराशोकसमाविष्टंरोगायतनमातुरम् ॥ ३ ॥ रजस्वलमनित्यंचभूतावासमिमंत्यजेत् ॥ कपालंवृक्षमूलानिकुचैलमसहायता ॥ ४ ॥ समतासर्वभूतेषुएवंमुक्तस्यलक्षणम् ॥ तिलेतैलंगावेक्षीरंकाष्ठेपावकसन्ततिः ॥५॥ उपायैश्चिंतयेदस्यधियाधीरःसमाहितः ॥ प्रमाथिचप्रयत्नेनमनःसंयम्यचंचलम् ॥ ६ ॥ बुद्धींद्रियाणिसंयम्यशकुनानिवपंजरे ॥ इंद्रियैर्नियतैर्देहीधराभिरिवतृप्यते ॥ ७ ॥ सततममृतस्यैवजनार्दनमहामते ॥ प्राणायामैर्दहेद्दोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषम् ॥ ८ ॥ प्रत्याहारेणसंसर्गान्ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ ध्यायमानस्यदह्यंतेचांतेदोषैर्यथाग्निना ॥ ९ ॥ तथेंद्रियकृतादोषादह्यंतेप्राणनिग्रहात् ॥ चित्तंचित्तेनसंशोध्यभावंभावेनशोधयेत् ॥१०॥ मनस्तुमनसाशोध्यबुद्धिंबुद्ध्यातुशोधयेत् ॥ चित्तस्यातिप्रसादेनभातिकर्मशुभाशुभम् ॥ ११ ॥ शुभाशुभविनिर्मुक्तोनिर्द्वंद्वोनिष्परिग्रहः ॥ निर्ममोनिरहंकारस्ततोयातिपरांगतिम् ॥ १२ ॥ पूर्वाह्लेलोहितंरूपंप्रथममृङ्मयंस्मृतम् ॥ यजुर्मयंद्वितीयंतुश्वेतंमाध्याह्निकंस्मृतम् ॥ १३ ॥ कृष्णंतृतीयंसायाह्नेसाम्नोरूपंतुतत्स्मृतम्॥प्रथमंराजसंदेवद्वितीयंसात्विकंस्मृतम् ॥ १४ ॥ तृतीयंतामसंरूपंत्रैगुण्यंतस्यकल्पितम् ॥ त्रयाणांव्यतिरेकेणचतुर्थंसूर्यमंडलम् ॥ १५ ॥ ज्योतिष्प्रकाशकंसूक्ष्मंप्रोक्तंदेवनिरंजनम् ॥ चतुर्थंतुवेदविदःसूर्यसिद्धांतवेदिनः ॥ १६ ॥ ॐकारप्रणवैर्युक्ताध्याननिर्धूतकल्मषाः ॥ स्थिताःपद्मासनेवीरानाभिसंन्यस्तपाणयः॥१७॥सुषुम्नानाडिकामार्गैःकुंभरेचकपूरकैः ॥ त्रिभिःसंशोध्यतापंचमरुतोदेहमध्यगान् ॥ १८ ॥ पदांगुष्ठान्वितःस्वित्रमूर्ध्वमुत्क्षेपयेत्क्रमात् ॥ नाभिदेशेतुतंदृष्ट्वादेवमग्निमनामयम् ॥ १९ ॥ सोमंचहृदयेदृष्ट्वामूर्ध्निवाग्निशिखांततः ॥ वातरश्मिभिरासाद्यतंभित्त्वामंडलंपरम् ॥ २० ॥ ततःपरंतुयोगच्छेद्योगस्थःसूर्यमंडलम्॥तत्रगत्वानशोचंतितत्सौरंपरमंपदम् ॥ २१ ॥ देवार्चनंमहाबाहोकीर्तितंकेशिसूदन ॥ प्रथमंहृदयंस्थानंद्वितीयंचाग्निमाश्रितम् ॥ २२ ॥ तृतीयंनामसंस्थंचचतुर्थंसूर्यमंडलम् ॥२३॥ स्थानंपरंवैपरमात्मसंस्थभानोःसुरेशस्यवदंतितज्ज्ञाः ॥ ज्ञेयःसमोक्षश्चनृणांसएवसंसारविच्छित्तिकरंपदंततः॥ २४ ॥

१ वायुना चापि किल्बिषम्-इ०पा० ।

इदममृतसमंपरस्यवेद्यंकिरणसहस्रभृतोहितंजनानाम् ॥ ऋषिचरितमवेत्यतत्त्वसारंव्यपगतमोहधियःप्रयांतिमोक्षम् ॥ २५ ॥ इदंमगानचरितंमयातेप्रख्यापितंयानवरेणयुक्तम् ॥ ज्ञात्वात्विमंमोक्षविदोवदंतिसिद्धाश्चतत्स्थानमवाप्नुवंति ॥ २६ ॥ यन्मत्प्रोक्तमिदंज्ञानंदेयंश्रद्धावतांनृणाम् ॥ नास्तिकानामबुद्धीनांनदेयंभूतिमिच्छता ॥ २७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्व्यासोभोजकज्ञानमुत्तमम् ॥ नारायणंमहाबाहोजगामायतनंहरेः ॥ २८ ॥ ख्यातंयत्रिषुलोकेषुगंगयापरिशोभितम् ॥ बदर्यामंडितंवीरनरनारायणाश्रमम् ॥२९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेभोजकज्ञानवर्णनंनामपंचचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ यएतेभोजकाःप्रोक्तादेवदेवस्यपूजकाः ॥ नान्नंभोज्यमथैतेषांब्राह्मणैश्चकदाचन ॥ १ ॥ भास्करस्यप्रियाह्येतेपूज्यत्वंचतथागताः ॥ दिव्याश्चैतेस्मृताविप्राआदित्यांगसमुद्भवाः ॥ २ ॥ अभोज्यत्वंकथंयाताभोजकास्तद्वदस्वमे ॥ किंकुर्वाणास्तथाकर्मभोज्यतांयांतिमेवद ॥ ३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इममर्थंपुरापृष्टोवासुदेवोमहीपते ॥ कृतवर्मणापुराराजंस्तथासांबोमहाबलः ॥ ४ ॥ गतौसांबपुरींवीरतथानारदपर्वतौ ॥ भुक्तवंतोगृहेसर्वेभोजकस्यमहात्मनः ॥ ५ ॥ आदित्यकर्मणोलोकेदेवान्नख्यातिमागताः ॥ तेनतेपूजिताःसर्वेभक्त्याभोज्यैरनेकशः ॥ ६ ॥ आगतास्तेपुरींवीरपुण्यांद्वारवतींविभोः ॥ तावृषीदिवमारूढौराजन्नारदपर्वतौ ॥ ७ ॥ वासुदेवंमहातेजाहार्दिक्योवाक्यमब्रवीत् ॥ यएतेभोजकाविप्रपूजकाभास्करस्यतु ॥ ८ ॥ अन्नमेषांकथंविप्राभुक्तवंतोजनार्दन ॥ तावृषीदिव्यमाख्यातौयौतौनारदपर्वतौ ॥ ९ ॥ अभोज्याःकिलएतेवैब्राह्मणानांजनार्दन ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ नतेभोज्यामहाबाहोभोज्याभोजाश्चसर्वदा ॥ १० ॥ अभिवाद्यप्रयत्नेनयथादित्योमहामते ॥ आचरंतश्चतत्कर्मभोज्यत्वंप्रव्रजंतिते ॥ ११ ॥ तच्छ्रूयतांयदुश्रेष्ठयत्कार्यंचापितैर्विभो ॥ यतमानैर्महाबाहोतदिहैकमनाःशृणु ॥ १२ ॥ वृषलीयस्यवैभार्यायश्चाव्यंगंनधारयेत् ॥ अभोज्यःसतुविज्ञेयोभोजकोनात्रसंशयः ॥ १३ ॥ अस्नातःपूजयेद्यस्तुतथाव्यंगविवर्जितः ॥ आदित्यंयदुशार्दूलतथाचाविधिनाविभो ॥ १४ ॥ सेवकोभोजकोयस्तुशूद्रान्नंयेनभुज्यते ॥ कृषिंचकुरुतेयस्तुदेवार्चामपिवर्जयेत् ॥ १५ ॥ जातकर्मादयोयस्यनसंस्काराःकृताविभो ॥ आरुणेयैश्चमंत्रैश्चसावित्रीं

नचवैपठेत् ॥ १६ ॥ तस्यगेहेद्विजोभुक्त्वाकृच्छ्रपादेनशुध्यति ॥ पितृदेवमनुष्याणांभूतानांभास्करस्यतु ॥ १७ ॥ अकृत्वाविधिवत्पूजां यस्तुभुंक्तेसधर्महा ॥ अव्यंगेनविहीनोयःशंखहीनस्तथैवच ॥ १८ ॥ शिरसाधारयेत्केशान्सज्ञेयोभोजकाधमः ॥ देवार्चनंतथाहोमंस्नानं तर्पणमेवच ॥ १९ ॥ दानंब्राह्मणपूजांचकुर्वतोभोजकस्यतु ॥ अव्यंगेनविहीनस्यसर्वंभवतिनिष्फलम् ॥ २० ॥ सर्वदेवमयोह्येषसर्ववेदम यस्तथा ॥ अव्यंगोयदुशार्दूलपवित्रंपरमंस्मृतम् ॥ २१ ॥ भोजकानांयदुश्रेष्ठतस्यमूलेस्थितोहरिः ॥ मध्येब्रह्मामहातेजाअग्रेगोश्रुतिभूषणः ॥ २२ ॥ ऋग्वेदोयस्यमूलस्थोमध्येसामानिकृत्स्नशः ॥ यजुर्वेदस्तथाश्रेष्ठश्चाथर्वसहितःस्थितः ॥ २३ ॥ त्रयोऽग्नयस्तथाराजंस्त्रयोलो काःस्थिताःक्रमात् ॥ एवमेषपवित्रस्तुअव्यंगोभोजकस्यतु ॥ २४ ॥ यस्त्वनेनविहीनस्तुभोजकोभोजकाधमः ॥ अभोज्यःसतुविज्ञेयः सोऽशुचिर्नात्रसंशयः ॥ २५ ॥ निर्माल्यमथनैवेद्यंकुंकुमंदेवहेलिना ॥ येप्रयच्छंतिशूद्राणांविक्रीणंतिचभोजकाः ॥ २६ ॥ तेऽधमाभोजका ज्ञेयायेचदेवस्वहारिणः ॥ नपूजयंतिदेवेशंदेवस्वंक्षपयंतिच ॥२७॥ नतेदेवप्रियास्तातविज्ञेयाभोजकाधमाः ॥ अभुक्त्वायस्यनैवेद्यंभोजको ऽश्नातिमानद ॥ २८ ॥ तदन्नंभुंजतस्तस्यनरकायनशांतये ॥ नैवेद्यंभोजयेत्तस्माद्भास्करस्यनरःसदा ॥ २९ ॥ प्रथमंयदुशार्दूलसचदेहेवि शोधनम् ॥ ब्राह्मणानांयथावीरपुरोडाशंकायशोधनम् ॥ ३० ॥ भोजकानांतथावीरनैवेद्यंकायशोधनम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकवर्णनंनामषट्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१४६॥छ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ अत्रपृष्टोयथा देवोभास्करोदेवपूजितः ॥ अरुणेनमहाबाहोकेप्रियाभोजकास्तथा ॥ १ ॥ पूजायांतवकेयोग्याःकेनयोग्याभवंतिच ॥ इतिपृष्टःसभगवा नरुणेनदिवाकरः ॥ २ ॥ यदुवाचमहाबाहोतादिहैकमनाःशृणु ॥ ॥ भास्करउवाच ॥ ॥ परदारान्परद्रव्यंयेनहिंसंतिभोजकाः ॥ ३ ॥ तेप्रियाममवैनित्यंयेननिंदंतिदेवतान् ॥ वाणिज्यंकृषिसेवांतुवेदानांनिन्दनंचये ॥ ४ ॥ कुर्वंतिभोजकाज्ञेयाःसर्वेतेममवैरिणः ॥ येषांभार्यासंग्रहणंकर्षणंयेप्रकुर्वते ॥ ५ ॥ नृपसेवांखगश्रेष्ठविज्ञेयाःपतितास्तुते ॥ भुंजतेयेचशूद्रान्नंज्ञेयास्तेशत्रवोमम ॥ ६ ॥ पूजाकृतातु यातैस्तुतथार्घ्यंचखगोत्तम ॥ पूजांतामथचाप्यर्घ्यंनाहंगृह्णामिखेचर ॥ ७ ॥ यएतेकथितावीरयेचशंखविवर्जिताः ॥ निर्माल्यंयेमदीयं

१ ये वाव्यंगविहीनास्तु ये च सत्यविवर्जिताः—इ०पा० ।

तुनैवेद्यंकुंकुमंतथा ॥ ८ ॥ शूद्रायये प्रयच्छंतिविकीर्णंतिचयेखग ॥ यच्छंतियेचवैश्यायभोजकामेनतेप्रियाः ॥ ९ ॥ यजंतेयेचसावित्रींमहा
श्वेतांचगोपतेः ॥ येनजानंतिमेमुद्रांकिंकराणांचनामतः ॥ १० ॥ यएतेकथितावीरभोजकास्तेमयाखग ॥ नैतेपूजयितुंशक्तायेप्रियाममभो
जकाः ॥११॥ तान्छृणुष्वखगश्रेष्ठभूत्वाचैकाग्रमानसः ॥ देवाद्विजमनुष्याणांपितॄणांचापिपूजकाः ॥१२॥ तेप्रियाममवैनित्यंशक्ताःपूजयितुंर
विम् ॥ येषांमुंडंशिरोनित्यंयेचाव्यंगसमन्विताः ॥ १३ ॥ वादयंतिचयेशंखंदिव्यास्तेभोजकामताः ॥ त्रिकालंयेचमांनित्यंसुस्नाताःक्रोधव
र्जिताः ॥ १४ ॥ पूजयंतिखगश्रेष्ठतेप्रियाममभोजकाः ॥ वारेमदीयेनक्तंतुषष्ठ्यांयेचप्रकुर्वते ॥ १५ ॥ सतम्यामुपवासस्तुतथासंक्रमणेम
म ॥ दिव्यास्तेब्राह्मणाज्ञेयाभोजकाममपूजकाः ॥ १६ ॥ पूजयंतिचयेविप्रान्मद्भक्तामत्परायणाः ॥ तेप्रियाःससतंमह्यंभोजकागरुडा
ग्रज ॥१७॥ मयिभक्तिंनकुर्वंतिब्राह्मणान्पूजयंतिनो ॥ नतेपूज्यानवंद्याश्चयेद्विषंतिचमांसदा ॥१८॥ येकुर्वंतिमहायज्ञान्भोजकागरुडाग्रज॥
पितृदेवमनुष्याणांपूजार्थंसंततंखग ॥ १९ ॥ प्रियास्तेसततंवीरभोजकानांतथोत्तमाः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपंचयज्ञान्प्रवर्तयेत् ॥ २० ॥
एकभक्तेनयेनित्यंवर्ततेकश्यपात्मज ॥ भुंजतेनचयेरात्रौभोजकास्तेप्रियामम ॥ २१ ॥ ममवारेचयोवीरतथाषष्ठ्यांचकेशव ॥ नरात्रौभुंजते
प्राज्ञामात्प्रियास्तेमगाःखग ॥२२॥ प्रतिसंवत्सरंयेतुभोजकागरुडाग्रज ॥ नयच्छंतिपितुर्मातुर्दिवसेतेनमेप्रियाः ॥२३॥ इत्थंभूताभोजकाये
माघमासेचसप्तमी ॥ पुष्पाणांकरवीराणितथारक्तंचचंदनम् ॥ २४ ॥ वाचकंब्राह्मणानांतुनैवेद्यंमोदकास्तथा ॥ घृताहुत्योगुग्गुलश्चक्षीरे
णस्नपनंतथा ॥२५॥ वाद्यानांशंखशब्दंचनृत्यंनाट्यंमतंमम ॥ पंचवर्णाःपताकास्तुश्वेतंछत्रंचमेप्रियम् ॥ २६ ॥ नान्यवर्णैःकृतापूजातथाप्री
णातिमांखग ॥ यथाकृताभोजकेनपूजाप्रीणातिमांसदा ॥ २७ ॥ नान्यदेवप्रतिष्ठातुकर्तव्याभोजकेनतु ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्त्वाभगवान्देवश्चारुणायपुरानघ ॥२८॥ लक्षणंभोजकानांतुततोमेरुमथाक्रमत् ॥ एवंभोज्याभोजकास्तुनचाभोज्याःकदाचन ॥ २९ ॥
अनुष्ठानविहीनायेनतेभोज्यास्तुभोजकाः ॥ भौमास्तुब्राह्मणायेतुअनुष्ठानविवर्जिताः ॥ ३० ॥ तेऽप्यभोज्याभवंतीहविकर्मस्थाविशेष
तः ॥ नास्तिपूज्यतमंकिंचिन्मांगल्यंपावनंतथा ॥ ३१ ॥ चतुर्णामिहवर्णानांमुक्त्वाभोजकमुत्तमम् ॥ पूजितेभोजकेवीरआदित्यःपूजितोभ

वेत् ॥ ३२ ॥ यस्यभुंजंतिवैगेहेभोजकायदुनंदन ॥ तस्यभुंक्तेस्वयंभानुर्ब्रह्माविष्णुस्तथाशिवः ॥ ३३ ॥ यथेहसर्वसत्वानांप्रधानत्वेस्थितो रविः ॥ तथेहसर्वभूतानांभोजकःपूज्यउच्यते ॥ ३४ ॥ तीर्थानांतुकुरुक्षेत्रंसरसांसागरोयथा ॥ तथापूज्यतमोज्ञेयःपूज्यानांभोजकोविभो ॥ ३५ ॥ विशेषेणचसौराणांभोजकःपूज्यउच्यते ॥ भर्तापूज्योयथास्त्रीणांशिष्याणांचयथागुरुः ॥ ३६ ॥ भोजकस्तुतथापूज्यःसौराणांहृदिकात्मज ॥ यस्यभुंक्तेभोजकस्तुगंधपुष्पादिनार्चितः ॥ ३७ ॥ तस्यभुंक्तेस्वयंभानुःपितरोदेवतास्तथा ॥ एवंपूज्यास्तथाभोज्याभोजकाहृदिकात्मज ॥ ३८ ॥ येसौराभोजकस्यान्नंभुंजतेनिर्विकल्पतः ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायांतिसूर्यसलोकताम् ॥ ३९ ॥ कथितोयत्रयोभोज्योयथाभोज्यःसवर्जितः ॥ अथाकिंबहुनोक्तेनश्रूयतांवचनंमम ॥ ४० ॥ नास्तिवेदात्परंशास्त्रंनास्तिगंगासमासरित् ॥ अश्वमेधसमंपुण्यंनास्तिपुत्रसमंसुखम् ॥४१॥ नास्तिभानुसमोदेवोनास्तिमातृसमागतिः ॥ यथैतानिसमस्तानिउत्तमानियदूत्तम ॥४२॥ तथोत्तमोभोजकस्तुसंप्रोक्तोभास्करेणतु ॥४३॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेभोजकलक्षणवर्णनंनामसप्तचत्वारिंदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथसांबोमहातेजादृष्ट्वाचक्रंपितुःकरे॥ ज्वालामालाकरालंतुमहतातेजसान्वितम् ॥१॥ पप्रच्छपितरंसांबोभक्त्याश्रद्धासमन्वितः॥ कुतस्तातत्वयाप्राप्तंचक्रमादित्यसन्निभम् ॥ २ ॥ किमर्थंवहसेदेवदिव्यमायुधमुत्तमम् ॥ एतदाख्याहिमेसर्वंश्रोतुंकामस्थकौतुकात्[1] ॥ ३ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्म्यहंत्वया ॥ शृणुष्वैकमनाःपुत्रचक्रस्यविधिनिर्णयम् ॥ ४ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुभानुमाराध्यश्रद्धया ॥ प्राप्तंचक्रंमयातस्माद्भास्कराल्लोकपूजितात् ॥ ५ ॥ नभोगःपंचकारूढःस्थितःसाक्षाद्दिवाकरः ॥ ग्रहाःसोमादयोयत्रसंस्थितानाभिमंडले ॥६॥आदित्याद्वादशसमा[2] अरेषुक्रमशस्तथा[3] ॥ प्रोक्तपार्थिपुतत्त्वानिपृथिव्यादीनियानिवै ॥ ७ ॥ एतैस्तत्त्वैःपरिज्ञातंचक्रंकालात्मकंपरम् ॥ संक्षेपात्तेमयाख्यातंदत्तंचक्रमिवापरम् ॥ ८ ॥ सांबउवाच ॥ कथंकालमयंदेवचक्रंकमलमुच्यते॥इदंतावन्ममाचक्ष्वज्ञातुमिच्छामितत्त्वतः॥९॥वासुदेवउवाच ॥ ॥ कमलंहृतुभिःषड्भिःषड्दलंचाक्षयाश्रितम्॥

१श्रोतुकामश्रवते मुखात्–इ०पा०। २ वत्स–इ०पा०। ३ अयनादि तथैव हि–इ०पा०।

पुरुषाधिष्ठितंतद्धितत्रसांगोरविःस्थितः ॥ १० ॥ यच्चकालत्रयंलोकेतन्नाभित्रयमुच्यते ॥ मासाआरामहाबाहोपक्षश्चप्रधयःस्मृताः॥११॥ नेमीचैवपरेप्रोक्तेअयनेदक्षिणोत्तरे ॥ पथिनाभिषुयोगेचयोगाख्यास्तपनादिभिः ॥ १२ ॥ नक्षत्राणिग्रहाश्चैवसदाचात्रस्थितास्स्मृताः ॥ एतै र्व्याप्तमिदंचक्रंस्थूलसूक्ष्मप्रभेदतः ॥ १३ ॥ अत्रोद्दिष्टेषुकालेषुयेनोद्दिष्टमयातव ॥ युगादिकल्पपर्यंतास्तेऽपिचात्रस्थिताःक्रमात् ॥ ॥ १४ ॥ यत्तेकालात्मकंचक्रमिदंसंक्षेपतोमया ॥ कथितंतद्धिनिष्क्रान्तंप्रदोतातात्सूर्यमंडलात् ॥ १५ ॥ असुराणांवधायेदंमयालब्धंदि वाकरात् ॥ आराध्यतपसासूर्यंपुराकल्पेजगद्गुरुम् ॥ १६ ॥ अतःसंपूजयाम्येनंग्रहैस्तत्त्वैर्वृतंसदा ॥ अर्कभक्तोहिचक्रस्थंयःपूजयति भक्तिमान् ॥ १७ ॥ तेजसारविसंकाशःपुष्पोत्तरपुरंव्रजेत् ॥ तस्मात्तंमत्कुलानंदंमित्रंसंपूजयाम्यहम् ॥ १८ ॥ ग्रहैस्तत्त्वैर्वृतंभक्त्यास्व मंत्रैःसततंविभुम् ॥ सप्तम्यांचक्रमालिख्ययेयजंतिदिवाकरम् ॥ १९ ॥ रक्तचंदनपूर्णेनकुंकुमेनसुगंधिना ॥ पिष्टगंधादिभिर्वापिरक्तवर्णे कमिश्रकैः ॥ २० ॥ रक्तैश्चकमलैःशुद्धैःकरवीरैःसुगंधिभिः ॥ अन्यैर्वाकुसुमैर्वन्यैःप्रत्यग्रैर्जंतुवर्जितैः ॥ २१ ॥ अपर्युषितनिश्छिद्रैःशुभ धन्यैर्दलैरपि ॥ फलैःपक्वैरोषधिभिस्तथादूर्वांकुरैःकुशैः ॥ २२ ॥ धूपैश्चविविधैर्गंधैस्तथावस्त्रैश्चभूषणैः ॥ भक्ष्यैर्भोज्यैश्चपेयैश्चचोष्यैर्लेह्यैश्च शक्तितः ॥ २३ ॥ वितानशोभासिकतैःपलाशैरुपशोभितैः ॥ छत्रचामरघंटाभिर्भूषणैर्दर्पणादिभिः ॥ २४ ॥ नृत्यवादित्रगीतैश्चवेदैः पुण्यकथास्वनैः ॥ सर्वत्रजयघोषैश्चसंपूर्णंपूजयंतिये ॥ २५ ॥ संपूर्णान्विविधान्कामान्निर्विघ्नान्प्राप्नुवंतिते ॥ स्वचक्रंचापिनिर्विघ्नंवृद्धि मायातिसुव्रत ॥२६॥ हन्यतेपरचक्रंचयत्रेदंपूज्यतेसकृत् ॥ संक्रांतौग्रहणेचापिलिखित्वायोजयेदिदम् ॥२७॥ भवंतिनियताःसांवतस्यसा नुग्रहाग्रहाः ॥ सर्वरोगविहीनस्तुसर्वदुःखविवर्जितः॥२८॥चिरंजीवतिधर्मात्मासर्वैश्वर्यसमन्वितः॥एषवैकथितोवत्सचक्रयोगोमयातव॥२९॥ अर्कस्यसर्वयज्ञानांश्रेष्ठःसिद्धिप्रदोभृशम् ॥पुण्योधर्म्यस्तथापुष्ट्यःशत्रुघ्नश्चविशेषतः॥३०॥श्वेतोरक्तोथपीतश्चकृष्णश्चापिविभागशः॥३१॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेकालचक्रवर्णनंनामाष्टाचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ छ ॥

॥ सांबउवाच ॥ किंप्रमाणंलिखेच्चक्रंतत्रपद्मंचकिंभवेत् ॥ नेमिप्रध्यारनाभीनांविभागःक्रियतेकथम् ॥ १ ॥ वासुदेवउवाच ॥ चतुःषष्ट्यंगुलंचक्रंकृत्वावृत्तंप्रमाणतः ॥ अष्टांगुलाभवेन्नेमिःसेयंविभावतःसदा ॥ २ ॥ नाभिक्षेत्रंतथैवस्यात्पद्मंतात्रिगुणंभवेत् ॥ आरक्षेत्रंचपद्मस्यकर्णिकाकेसराणिच ॥ ३ ॥ केसरस्यचपादेनशेषपत्राणिकल्पयेत् ॥ पत्रसंधिश्चपादांगंक्रमात्तत्रापिभिद्यते ॥ ४ ॥ उन्नतंकमलंतत्तुकुर्यान्नाभ्यानसंशयः ॥ आकीर्णाःसंविभक्ताश्चकर्तव्याःप्रधयःक्रमात् ॥ ५ ॥ अंगुलस्थूलमूलंस्यादाराग्रंत्रिगुणंततः ॥ भूमिःपीताबहिर्ज्ञेयाकर्णिकाकेसराणिच ॥ ६ ॥ सितंनाभिस्थलंतत्रद्वाराणिपरिकल्पयेत् ॥ हस्तमात्रंभवेत्तस्यतन्मानंद्वारसंनिभम् ॥ ७ ॥ शेषंरक्तंसमुद्दिष्टंसंहताःपत्रसंधयः ॥ नाभिनेम्यन्तरेलेखाःसिताश्चांगुलमानतः ॥ ८ ॥ सितरक्तासिताभिश्चसमंतादुपशोभितम् ॥ कपोलंद्वारपद्मंचद्वारकोणेप्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥ चतुर्द्वारंभवेदेवमैंद्रद्वारंप्रकल्पयेत् ॥ अपराण्हेऽथपूर्वाण्हेवरुणमावहेत्सदा ॥ १० ॥ द्वाराण्येतानिसंवृत्ययथोक्तविधिनायजेत् ॥ यथोक्तादेवताःसर्वाःस्वमंत्रैरेवभाक्तितः ॥ ११ ॥ चक्रमेवंसमुद्दिष्टंयजनार्थंमयातव ॥ यज्ञेनानेनसंबद्धोदीक्षितश्चार्कमंडले ॥१२॥ इत्थंमेभानुनापूर्वमिदमुक्तंवरानन ॥ सांबउवाच ॥ ॥ केमंत्राश्चक्रयज्ञेऽस्मिन्देवतानांप्रकीर्तिताः ॥ १३ ॥ यज्ञक्रमश्चकःप्रोक्तोरूपंकिंचपृथक्पृथक् ॥ वासुदेवउवाच ॥ खषोल्कंहृदयाध्यक्षंपूर्वोक्तेकमलेयजेत् ॥ १४ ॥ कर्णिकायांदलेष्वेवमंगानिहृदयादिच॥नाममंत्राश्चतुर्थ्यंतास्तेषांपूर्वोक्तकोटयः ॥ १५ ॥ नमस्कारश्चसर्वत्रएषएवविधिःस्मृतः ॥ स्वाहांताहोमकालेचकर्मस्वन्येषुतेपुनः ॥ यथाकर्मावसानाश्चप्रयोक्तव्याःसमासतः ॥ १६ ॥ ॐखषोल्कायविद्महेदिवाकरायधीमहि ॥ तंनःसूर्यःप्रचोदयात् ॥ १७ ॥ सावित्रीचमहाबाहोचतुर्विंशाक्षरामता ॥ सर्वतत्त्वमयीपुण्याब्रह्मगोत्रार्कवल्लभा ॥ १८ ॥ एवंमंत्राःप्रयोक्तव्याःसर्वकर्मस्वतंद्रितैः ॥ अन्यथाविफलंकर्मभवेदिहपरत्रच ॥१९॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमंत्राञ्ज्ञात्वाविधिंतथा ॥ यथावत्कर्मतत्कृत्वासाधयेदीप्सितंफलम् ॥ २० ॥ ॥ सांबउवाच ॥ ॥ आदित्यमंडलेदीक्षाकस्यकार्याकथंचसा ॥ कदाकेनकिमर्थंचकथयेदंममाखिलम् ॥ २१ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ब्राह्मणंक्षत्रियंवैश्यंकुलीनंशूद्रमेवच ॥ पुरुषंवास्त्रियंवापिदीक्षयेत्सूर्यमंडले ॥ २२ ॥ स्वयंभक्त्योपपन्नश्चप्रणिपत्यगुरुंतथा ॥ गुरुस्तंदी

क्षयेद्विप्रःकल्पज्ञःसत्यवाक्छुचिः ॥ २३ ॥ षष्ठ्यामग्निंसमाधायपूर्वोक्तविधिनाक्रमात् ॥ संपूज्यार्कंतथावह्नौहुत्वावैहविषारविम् ॥ २४ ॥ शिष्यंस्नातमथाचांतंखषोल्काकृतिविग्रहम् ॥ स्वांगैरालभ्यचांगेषुदर्भवद्भिस्तथाक्षतैः ॥ २५ ॥ पुष्पैःसंपूज्यचांगानिदद्यादर्के बलिस्तथा ॥ आदित्योवरुणोऽर्कोऽग्निःसाधितोहृदयेनच ॥ २६ ॥ भवेद्घृतगुडक्षीरैस्तंदुलैश्चप्रमाणतः ॥ त्रिभिरंजलिभिर्हुत्वादेवायाग्नौ हुतंपुनः ॥ २७ ॥ दत्त्वाशिष्यायमुक्त्वैवंदत्त्वांतेदंतधावनम् ॥ वृक्षक्षीरोद्भवंतस्मैद्वादशांगुलसन्निभम् ॥ २८ ॥ दंताश्लिष्टेऽपनीतेचतेनप्राच्यांक्षिपेत्ततः ॥ दंतधावनमास्यंचतदातस्योपरिक्षिपेत् ॥ २९ ॥ मैत्रावरुणमीशानंवक्रंसौम्यासमाश्रितम् ॥ प्रशस्तंदंतकाष्ठस्यमुखम न्यत्रनिंदितम् ॥ ३० ॥ यांदिशंदंतकाष्ठस्यमुखंपश्यातितत्पतिम् ॥ अर्चयेत्तेनशांतिःस्यादित्युक्तंभानुनास्वयम् ॥ ३१ ॥ पुनस्त द्वचनंश्रुत्वाअंगैरालभ्यचक्रमात् ॥ संपूज्यलोचनेतत्रसंचिंत्यपरिजप्यच ॥३२ ॥ कारयित्वाचसंकल्पंतथाचेंद्रियसंयमम् ॥ स्वापयेतस्वयं चापिवरंश्रुत्वासमाहितः ॥ ३३ ॥ आचम्यकृतरक्षस्तुकृतद्रव्याधिवासनः ॥ हृदयेननमेत्प्रातःस्नात्वाहुत्वाहुताशनम् ॥ ३४ ॥ स्वप्नंपृच्छे द्यथादिष्टंशुभंसंवादयेच्चतम् ॥ हृदयेनाशुभेदृष्टेशतहोमंसमाचरेत् ॥३५॥ स्वप्नेपश्यतिहर्म्याणिदेवतानांहुताशनम् ॥ नद्योयानानिरम्या णिउद्यानोपवनानिच ॥ ३६ ॥ पत्रपुष्पफलाढ्यानिकमलानिचराजतम् ॥ संपश्यतियादिस्वप्नेब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ ३७॥ राजानंशौर्य संपन्नंधनाढ्यंक्षत्रियोत्तरम् ॥ शुश्रूषणपरंशूद्रंयदितत्त्वार्थमादिशेत् ॥ ३८॥ प्रशस्तंभाषणंचैवयथासंभवतोमतम् ॥ एतैःस्पर्शनमेतेषां श्रेष्ठमारोहणंततः ॥ ३९॥ वाहनानिप्रशस्तानिप्रासादंनावमेवच ॥ पर्वतंचसमारुह्यविपुलाभार्गवभवेत् ॥ ४० ॥ पीत्वासुरांसमुद्रंचद ध्याज्यंक्षीरमेवच ॥ सोमंमांसंहविर्भुक्त्वासोत्रेयींलभतेनरः ॥ ४१ ॥ लब्ध्वावस्त्राणिरत्नानिविविधाभरणानिच ॥ वाहनानिमहीगावोधान्यो पकरणानिच ॥ ४२ ॥ समृद्धिमाप्नुयात्किंचित्स्वप्नानांदर्शनंशुभम् ॥ शुभकर्मानुगंयच्चतत्सर्वंशुभमुच्यते ॥ ४३ ॥ तस्मादन्यदनिष्टं स्यात्तस्माद्युक्ताप्रतिक्रिया ॥ सप्तम्यांचक्रमाल्लिख्यतत्रसंपूज्यभास्करम् ॥ ४४ ॥ तर्पयित्वादिवाशिष्टानालभ्यपूर्ववद्गुरुम् ॥ सृष्टि

१ दधिघृतक्षीरैः–इ०पा०।

क्रमेणभृत्यर्थंमुक्त्यर्थंनान्यथाभवेत् ॥ ४५ ॥ दिवाकरंसमालभ्यपुरुषोथयथाक्रमम् ॥ सर्वग्रहेषुतत्त्वेषुयथावत्तांप्रयोजयेत् ॥ ४६ ॥ विशुद्धेषुविशुद्धंतंध्यात्वाचादित्यवत्क्रमात् ॥ वियोजयेत्पृथिव्याश्चततःप्रभृतिसर्वशः ॥ ४७ ॥ आदित्यमंडलंशुद्धंसर्वमुक्तंनियोजयेत् ॥ एवंतुमनसाध्यात्वाजुहुयाच्चैवतंशतम् ॥ ४८ ॥ सर्वैर्मंत्रैःक्रमादेवंदीक्षाप्रोक्तावरापरा ॥ कृत्वैवपुष्पपातंतुतस्मिन्नादित्यमंडले ॥ ४९ ॥ बद्धास्यमंजलौपुष्पंकृत्वादत्त्वाचमंत्रितम् ॥ क्षिपेद्वैकुलशुद्ध्यर्थंनामार्थंचविशेषतः ॥ ५० ॥ यत्रतत्पतितंपुष्पंतस्यतत्कुलमादिशेत् ॥ नामचादित्यसंयुक्तमित्युक्तंभानुनास्वयम् ॥ ५१ ॥ संपूज्यश्रावयेत्तत्रसमयानर्कभाषितान् ॥ प्रातःसायंचमध्याह्नेरवेरभिमुखस्थितः ॥ ५२ ॥ उपस्थानंसदाकुर्यादर्चनंचसदानरः ॥ अदृष्ट्वार्कंनभोक्तव्यंदिवारात्रौहुताशनम् ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वाभोक्तव्यमर्काख्यंनभोक्तव्यंकदाचन ॥ नचपद्भ्यांस्पृशेत्तद्वन्नासनंपरिवर्जयेत् ॥ ५४ ॥ नलंघ्याप्रतिमाछायानलंघ्यास्तिथयःक्वचित् ॥ नक्षत्राणिग्रहायोगामासामासाधिपाश्चये ॥ ५५ ॥ अयनेऋतवःपक्षास्तथैवादिवसानिच ॥ कालःसंवत्सरश्चापियःकश्चित्कालउच्यते ॥ ५६ ॥ अभिवंद्यःससर्वोऽपिनमस्यःपूज्यएवच ॥ तस्मात्कालाधिपःसूर्यःस्वयंकालश्चपठ्यते ॥ ५७ ॥ ज्योतिर्गणस्यसर्वस्यस्थावरास्थावरस्यच ॥ चेतनाचेतनस्यापिसर्वात्मायःप्रकीर्तितः ॥ ५८ ॥ स्तुत्योवंद्यःसदापूज्यस्त्वयायंसर्वथानृप ॥ मनसाकर्मणावाचादेवनिंदांपरित्यजेत् ॥ ५९ ॥ प्रेषयित्वाचनिर्माल्यंतदश्वेभ्योनिवेदयेत् ॥ प्रक्षाल्यहस्तपादौचनमस्कुर्याद्दिवाकरम् ॥ ६० ॥ इत्येषापरमादीक्षातवसंक्षेपतोमया ॥ भुक्तिमुक्तिकरीचापिकथिताप्रविभागतः ॥ ६१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्याने सूर्यदीक्षावर्णनंनामैकोनपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ छ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामियथापूज्योदिवाकरः ॥ स्थंडिलेयदुशार्दूलनिबोधैकाग्रमानसः ॥ १ ॥ मंडलैरष्टभिःकार्यंचक्रंकालात्मकंशुभम् ॥ मध्येपद्माकृतंचक्रमारैर्द्वादशभिर्युतम् ॥ २ ॥ तन्मध्येकमलंप्रोक्तंपत्राष्टकसमन्वितम् ॥ सर्वात्मासकलोदेवःखषोल्कःकिरणोज्ज्वलः ॥ ३ ॥ पूजनीयःसदामध्येसहस्रकिरणायुधः ॥ प्र

१ लंघयित्वा च निर्माल्यं तदात्मानं निवेदयेत्–इ०पा० ।

णवेनमहाबाहोचतुर्बाहु[1]न्वितः ॥ ४ ॥ अरुणंपूजयेत्प्राज्ञःसदादेवाग्रजंशुभम् ॥ दक्षिणेपूजयेद्देवींनिक्षुभांभास्करस्यतु ॥५॥ रेवंतंदक्षिणे पार्श्वेउत्तरेपिंगलंसदा ॥ संज्ञां[2]दुशार्दूलश्रेयसेसततंबुधः ॥ ६ ॥ आग्नेय्यांलेखकंवीरनैर्ऋत्यामश्विनौतथा ॥ वायव्यांपूजयेद्देवंमनुंवैव स्वतंविभुम् ॥ ७ ॥ ऐशान्यांपूजयेद्देवींयमुनांलोकपावनीम् ॥ द्वितीयावरणेवीरपूर्वतःपूजयेद्धियत् ॥ ८ ॥ दक्षिणेचततोदेवींपश्चिमे गरुडंतथा ॥ उत्तरेनागराजानंपुत्रमैरावतंशुभम् ॥ ९ ॥ आग्नेय्यांपूजयेद्देलिंप्रहेलिंनैर्ऋतेतथा ॥ वायव्यामुर्वशींदेवीमीशानेविनतांतथा ॥ ॥ १० ॥ तृतीयावरणेपूर्वेपूजयेद्गुरुमादरात् ॥ पश्चिमेत्वर्कपुत्रंतुउत्तरेधिषणंतथा ॥ ११ ॥ ऐशानेशशिपुत्रंतुसोममाग्नेयमंडले ॥ पूजये दक्षिणेकोणेनैर्ऋतेराहुमादरात् ॥ १२ ॥ वायव्येविकचंवीरपूजयेत्सततंबुधः ॥ चतुर्थावरणेदेवंपूजयेल्लेखमादरात् ॥ १३ ॥ आग्नेये शांडिलीपुत्रंदक्षिणेदक्षिणाधिपम् ॥ विरूपाक्षंनैर्ऋतेदेवंजलेशंपश्चिमेतथा ॥ १४ ॥ वायुंपुत्रंचवायव्यांसततंपूजयेन्नरः ॥ ईशानेदेवमी शानंपूजयेत्सततंबुधः ॥ १५ ॥ उत्तरेयक्षराजानंकुबेरंपूजयेद्बुधः ॥ पंचमेपूजयेद्वीरसदास्वावरणेद्विजाः ॥ १६ ॥ पूर्वतःपरमांदेवींमहा श्वेतांमहामातिः ॥ श्रियमृद्धिंविभूतिंचधृतिंचैवोन्नतिंतथा ॥ १७ ॥ पृथिवींयदुशार्दूलमहाकीर्तिंतथैवच ॥ इंद्रंविष्णुंतथार्यम्णंभगंपर्जन्य मेवच ॥ १८ ॥ विवस्वंतंतथार्कंचत्वष्टारंकिरणोज्ज्वलम्॥पूजयेद्वरुणंषष्ठेचैवमेतान्दिवाकरान् ॥१९॥ शिरोनेत्रेतथावर्मअस्त्रंचयदुसत्तम ॥ अरुणंसरथंवीरसप्तमंपूजयेद्बुधः ॥ २० ॥ तथाश्वान्यदुशार्दूलसदाचावरणेबुधः ॥ यक्षरक्षांसिगंधर्वान्मासान्पक्षानहानितु ॥ २१ ॥ संव त्सरंतथापुत्रह्येतान्संपूजयेत्पुरा ॥ यएवंपूजयेद्देवंभास्करंसततंनरः ॥ २२ ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंयत्रगत्वानशोचति ॥ २३ ॥ ॐखषो ल्कायनमः ॥ मूलमंत्राक्षराणीहचांगानिपरिचक्षते ॥ अनेनविधिनायस्तुपूजयेत्सततंरविम् ॥ २४ ॥ नित्यमुभयसप्तम्यांसगच्छेत्परमंप दम् ॥ इत्युक्त्वाभगवान्देवोजगामाशुगृहंरविः ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसांबोपाख्यानेआदित्यपूजाविधि वर्णनंनामपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ७ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथराजामहातेजाःशतानीकोद्विजोत्तमम् ॥ प्रणम्याशि

---

१ वरुणम्–इ०पा० । २ सदा वेदानुगं शुभम्–इ०पा० । ३ वासुदेवम्–इ०पा० ।

रसाभक्त्यासुमंतुंवाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ अहोदेवस्यमाहात्म्यंभास्करस्यामितौजसः ॥ कीर्तितंभवतामह्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २ ॥ त
स्मान्नार्कसमंदेवंलोकेपश्यामिसुव्रत ॥ नचाप्यस्यस्थितोविप्रगतिर्लोकेषुविद्यते ॥ ३ ॥ प्रवर्तितेजगद्विप्रसर्गकालेदिवाकरात् ॥ स्थितौपा
ल्यतेचासत्किल्पांतेसंहरेत्पुनः ॥ ४ ॥ श्रुत्वैवंदेवमाहात्म्यंभास्करस्यामितौजसः ॥ कीर्तितंभवतामह्यमश्वमेधशताद्वरम् ॥ ५ ॥ किंतुमे
संशयोब्रह्मन्सुमहान्हृदिवर्तते ॥ केनोपायेनविप्रेंद्रमुच्यतेसंभवार्णवात् ॥ ६ ॥ दिवाकरप्रसादाद्वैसुप्रसन्नाद्वृषध्वजात् ॥ कथंतुष्येत्सदा
देवोधर्मेणकतरेणतु ॥ ७ ॥ श्रुत्वामेबहवोधर्माःश्रुतिस्मृत्युदितास्तथा ॥ वैष्णवाःशैवधर्माश्चतथापौराणिकाःश्रुताः ॥ ८ ॥ श्रोतुकामोह्यहं
विप्रसौरंधर्ममनौपमम् ॥ भगवन्तसर्वधन्यास्तेसौरधर्मपरायणाः ॥ ९ ॥ ब्रूहिमेदेवदेवस्यभानोर्धर्ममनौपमम् ॥ शृण्वतोनास्तिमेतृप्तिरमृतस्यै
वमेवच ॥ १० ॥ अश्वमेधादयोयज्ञाबहुसंभारविस्तराः ॥ नशक्यास्तेयतःकर्तुमल्पमेतेद्विजातिभिः ॥ ११ ॥ सुखोपायमतोब्रूहिधर्मका
मार्थसाधकम् ॥ हितायसर्वमर्त्यानांसर्वपापभयापहम् ॥ १२ ॥ सौरधर्मपरंपुण्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुवचनंराज्ञोव्यासशिष्यो
महामुनिः ॥ १३ ॥ प्रणम्यशिरसाव्यासमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ श्रूयतामभिधास्यामिसुखोपायंमहाफलम् ॥ १४ ॥
परमंसर्वधर्माणांसर्वधर्ममनौपमम् ॥ रविणाकथितंपूर्वमरुणस्यविशांपते ॥ १५ ॥ कृष्णस्यब्रह्मणोवीरशंकरस्यनविद्यते ॥ संसारार्णव
मग्नानांसर्वेषांप्राणिनामयम् ॥ १६ ॥ सौरधर्मतमःश्रीमान्हितायजगतोदितः ॥ यैरयंशांतमनसैःसूर्यभक्तैर्भगार्थिभिः ॥ १७ ॥
संसेव्यतेपरोधर्मस्तेसौरानात्रसंशयः ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंनित्यमेवच ॥ १८ ॥ येस्मरंतिरविंभक्त्यासकृद्वापिभारत ॥
सर्वपापैर्विमुच्यंतेसप्तजन्मकृतैरपि ॥ १९ ॥ स्तुवंतियेसदाभानुंनतेप्रकृतिमानुषाः ॥ स्वर्गलोकात्परिभ्रष्टास्तेज्ञेयाभास्कराभु
वि ॥ २० ॥ नानर्कःस्मरतेर्कंवैनानर्कोर्कंसमर्चयेत् ॥ नानर्कःकीर्तयेदर्कंनानर्कोर्कमवाप्नुते ॥ २१ ॥ सौरधर्मस्यसारोयंसूर्य
भक्तिःसुनिश्चला ॥ षोडशांगाचसाप्रोक्तारविणेहादिवौकसाम् ॥ २२ ॥ प्रातःस्नानंजपोहोमस्तथादेवार्चनंनृप ॥ द्विजानांपूजनं

भक्त्यापूजागोश्वत्थयोस्तथा ॥ २३ ॥ इतिहासपुराणेभ्योभक्तिश्रद्धापुरस्कृतम् ॥ श्रवणंराजशार्दूलवेदाभ्यासस्तथैवच ॥ २४ ॥ मद्भक्त्याजनवात्सल्यंपूजायांचानुमोदनम् ॥ स्वयमभ्यर्चयेद्भक्त्याममाग्रेवाचकंपरम् ॥ २५ ॥ पुस्तकस्यसदाश्रेष्ठममातीवप्रियंसुराः ॥ मत्कथाश्रवणंनित्यंस्वरनेत्रांगविक्रिया ॥ २६ ॥ ममातुस्मरणंनित्यंभक्त्याश्रद्धापुरस्कृतम् ॥ षोडशांगाभक्तिरियंयस्मिन्म्लेच्छेपिवर्तते ॥ २७ ॥ विप्रेंद्रःसमुनिःश्रीमान्सजात्यःसचपंडितः ॥ नमेपृथक्चतुर्वेदामद्भक्तःश्वपचोपियः ॥ २८ ॥ तस्मैदेयंततोग्राह्यंसचपूज्योयथाह्यहम् ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयच्छति ॥ २९ ॥ तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्यति ॥ योमांसर्वगतंपश्येत्सर्वंचमयिसंस्थितम् ॥ ॥ ३० ॥ तस्याहंनित्यमास्थायसचनित्यंमयिस्थितः ॥ अष्टादशार्धकक्षायोऽपरंचाष्टाभिरुद्भवैः ॥ ३१ ॥ रोधयित्वामहाबाहोतथाज्ञानतरेणतु ॥ दुर्गपालंविजित्याशुभास्कराधैतुदुर्जया ॥ ३२ ॥ जित्वाचपुरराजानंमहातेजमनौपमम् ॥ मनसाचलतेभक्त्यायोमांध्यायतिमानवः ॥३३॥ अहंतमेवर्चितामिआत्मवत्सततंनरम् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मवर्णनंनामैकपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५१ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ सूरेचदुर्लभाभक्तिर्दुर्लभंसूरपूजनम् ॥ सूरायदुर्लभंदानंसूरहोमश्चदुर्लभः ॥ १ ॥ सुदुर्लभंरवेर्ज्ञानंतदभ्यासोपिदुर्लभः ॥ सुदुर्लभतरंज्ञेयंखषोल्कज्ञानमुत्तमम् ॥ २ ॥ सुदुर्लभतरंज्ञानंसदावैभास्करस्यतु ॥ प्रदक्षिणांचकतुर्वैपादौभक्त्याऽर्कमंदिरे ॥ ३ ॥ तौकरौश्लाघ्यतांप्राप्तौयौपूजांचक्रतूरवेः ॥ सैवैकारसनाधन्यास्तोत्रंयाकुरुतेरवेः ॥ ॥ ४ ॥ तन्मनःपुण्यतांप्राप्तंयद्धित्वाविषयंनृप ॥ निश्चलाचरवेर्लीलानिर्भीकाक्रोधवर्जिता ॥ ५ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ सूर्यार्चनविधिंकुर्वञ्छ्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ त्वत्प्रसादाद्द्विजश्रेष्ठकौतूहलमतीवमे ॥ ६ ॥ यत्पुण्यंस्थापितेसूर्येकृतेसूर्यालयेचयत् ॥ सम्मार्जनेचयत्पुण्यंयत्पुण्यमुपलेपने ॥ ७ ॥ स्थानेकृतेचयत्पुण्यंतथानीराजनेकृते ॥ नीलौषधिप्रवापेननृत्यमंगलवादितैः ॥ ८ ॥ अर्घ्यदानेनयत्पुण्यंतोयस्नानेनयद्भवेत् ॥ पंचामृतमयस्नानेदधिस्नानेचयत्फलम् ॥ ९ ॥ चक्राभ्यंगेचयत्प्रोक्तंवज्रस्नानेचयत्फलम् ॥ मधुस्नानेपयःस्नानेस्नानइक्षुरसस्यतु ॥ १० ॥ उद्वर्तनंशुचिस्थानेकुशपुष्पोदकेनतु ॥ सुवर्णरत्नतोयैश्चगंधचंदनवारिभिः ॥ ११ ॥ कर्पूरागुरुतोयेनस्वच्छतो

येनयत्फलम् ॥ विलेपनैश्चगंधाद्यैर्विलेपनफलंलभेत् ॥ १२ ॥ तालपत्रप्रदानेतुप्रदानेचामरस्यतु ॥ रक्तपुष्पार्चनेयच्चदामभिःपूजनेनच ॥ १३ ॥ शुमानांमंडपेयच्चपुष्पमालावलंबनात् ॥ पूजाभक्तिविशेषैश्चगृहमालाविलंबने ॥ १४ ॥ पुष्पदानविशेषेणधूपदीपैश्चयत्फलम् ॥ वस्त्रालंकारदानेतुपुण्यश्रवणकीर्तने ॥ १५ ॥ ब्रह्मश्रवस्यदानेतुअव्यंगस्यचगोपते ॥ मगानांमत्प्रसादेनअभिवादनपूजने ॥१६॥ व्योमपूजा फलंयच्चअरुणस्यचपूजनम् ॥ तथान्यदपियत्प्रोक्तमज्ञानाद्ब्राह्मणोत्तम ॥ १७ ॥ तत्सर्वंब्रूहिमेब्रह्मन्भक्तानामनुकंपया ॥ १८ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसूरधर्मेषुप्रश्नवर्णनंनामद्विपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ स्वमतिश्चरवेभक्तपांडवेयमहामते ॥ अतस्तेनिखिलंवच्मिशृणुष्वैकमनानृप ॥ १ ॥ कल्पादौसृजतेवीरब्रह्माचविविधाःप्रजाः ॥ अहंकारोमहानासीन्नास्तिलोकोममोत्तमः ॥ २ ॥ तथापालयतेवीरकेशवःपृथिवीपते ॥ ३ ॥ चिंतयंतोथतेदेवाःकेशवस्यनरा धिप ॥ मिथस्तेस्पर्धयायुक्ताःपरस्परविरोधिनः ॥ ४ ॥ विवादस्तुमहानासीत्कंजजांबुनगौकसाम् ॥ परस्परंमहाबाहो मनसाश्रित्यकेवलम् ॥ ५ ॥ अहंकर्ताविकर्ताहंपालकोहंजगत्प्रभुः ॥ इत्याहभगवान्ब्रह्माकृष्णभीमौसमर्चितौ ॥ ६ ॥ तथैत्यशंकरःक्रुद्धःकःशक्तोमद्दतेभुवि ॥ संहर्तुंजगदेतद्धिस्रष्टुंपालयितुंतथा ॥ ७ ॥ नारायणोप्येवमेवमनाक्क्रोधसमन्वितः ॥ नवाशक्तो जगत्स्रष्टुंसंहर्तुंरक्षितुंतथा ॥ ८ ॥ एवंतेषांप्रवदतांक्रुद्धानांचपरस्परम् ॥ समाविशत्तदाऽज्ञानंतमोमोहात्मकंविभोः ॥ ९ ॥ तेविक्रांतधियः सर्वेनपश्यंतिपरस्परम् ॥ अत्यर्थंमोहमापन्नानजानंतीहकिंचन ॥ १० ॥ अपश्यंतोमिथस्तेतुनिषण्णाःक्ष्मातलेविभोः ॥ आरामंतिद्धिये चान्येतेदिवाकरमास्थिताः ॥ ११ ॥ तमसामोहिताःसर्वेनिद्रावत्क्रांतचेतसः ॥ मनाग्ज्ञानेनचाक्रांताःकिंकुर्यामेतिमोहिताः ॥ १२ ॥ अथ भूताधिपोदेवोगोश्रुताभरणोज्ज्वलः ॥ चंद्रार्धकृतशोभस्तुशीतलांशुविशोधितः ॥ १३ ॥ आर्तिमेत्यपरांवीरमोहितस्तमसाविभो ॥ अप श्यन्नब्रवीद्देवंमाधवंभूधरंहरिम् ॥ १४ ॥ महादेवउवाच ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोकगतस्त्वंमहामते ॥ ब्रह्माचक्कगतोवीरनाहंपश्यामिवांक चित् ॥ १५ ॥ मोहेनमहताहंवैमनसाचविमोहितः ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिक्कचाहमधुनास्थितः ॥ १६ ॥ क्ष्माधरंपृथिवींवृक्षान्देवगंधर्व

दानवान् ॥ विपुलंसागरंधन्योनाहंपश्यामिकिंचन ॥ १७ ॥ केनोपायेनपश्येयंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ब्रूहिमेदेवशार्दूलव्रीडामेऽतीवजायते ॥ १८ ॥ शंकरस्यवचःश्रुत्वाहरिर्वचनमब्रवीत्॥शोकगद्गदयावाचातमसामोहितोनृप ॥ १९ ॥ विष्णुरुवाच ॥ भीमभीमनजानेहंक्वभवान्वर्ततेधुना ॥ ममापिमोहितंचेतस्तमसातीवशंकर ॥ २० ॥ क्वगच्छामिक्वतिष्ठामिकथंतत्स्वस्थतांव्रजेत् ॥ तमसापूरितंसर्वंजगद्धिपरमेश्वर ॥ २१ ॥ यद्यसौदृश्यतेदेवःसुरज्येष्ठोंबुजोद्भवः ॥ पृच्छावस्तंमहात्मानंयदितेरोचतेहर ॥ २२ ॥ हित्वादर्पमहंकारंसममास्थायकेवलम् ॥ पद्माननंपद्मयोनिंपद्मपत्रनिभेक्षणम् ॥ २३ ॥ इत्येवंगदतोवाक्यंविष्णोरमिततेजसः ॥ श्रुत्वोवाचविभोब्रह्मागंगाधरमहीधरौ ॥२४॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोभीमभीममहामते ॥ क्वभवंतौब्रूतकिंचकिंयुवामूचथुर्मिथः ॥ २५ ॥ ममातीवमनोबुद्धीतमसावशमागते ॥ नशृणोमिनपश्यामिनिद्रामोहवशंगतः ॥ २६ ॥ अहोबतजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ तमसाव्याहृतंदेवौनजानेक्वगतंमहः ॥ २७ ॥ अथतेषांप्रवदतांब्रह्मादीनांदिवौकसाम् ॥ दर्पक्रोधभयार्तानांतमसाक्रांतचेतसाम् ॥ २८ ॥ तेषांदर्पापहारायप्रबोधार्थंचगोपतेः ॥ तेजोरूपंसमुद्भूतमष्टशृंगमनौपमम् ॥ २९ ॥ अलक्ष्यपापतमसामहद्व्योमनराधिप ॥ ज्वालामालावृतंवीरबहुरूपंचभासते ॥ ३० ॥ शतयोजनविस्तीर्णंगतमूर्ध्वंभ्रमंतथा॥गोमध्यतोमहाराजकर्णिकेवांबुजस्यतु ॥३१॥ प्रकाशंतेजसातस्यजगत्सर्वमिदंनृप ॥ पुरेष्वंतर्यथावीरअंबुजस्यार्चिभिःसदा॥३२॥ दृष्ट्वापरस्परंसर्वेहंकारादिविकारिणः ॥ तेजसामोहितास्तस्यजगत्सर्वमिदंनृप ॥ ३३ ॥ तेजसामोहितंतस्यमहद्व्योम्नोनराधिप ॥ ततोविस्मयमासीनादृष्टगोपतयोनृप ॥ ३४ ॥ पश्यमानामहोव्योम्निमिथोवचनमब्रुवन् ॥ अहोतेजःसमुद्भूतमस्माकंश्रेयसेनृप ॥ ३५ ॥ प्रकाशायचलोकानांसर्वंपश्यामकिंन्विदम् ॥ ज्ञानायोर्ध्वंगतोब्रह्माचाधस्तात्त्रिपुरांतकः ॥ ३६ ॥ तिर्यक्जगामदेवेशश्चक्रांबुजगदाधरः ॥ अलब्ध्वातस्यतेसर्वेप्रमाणंगौरिकाधिपाः ॥ ३७ ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनाःसमागम्यपरस्परम् ॥ सर्वेकंजादिकादेवाइदंवचनमब्रुवन् ॥ ३८ ॥ कोऽयंकिमात्मकश्चायंकिमिदंतेजसांनिधिः ॥ अहोऽस्यदर्शनात्सर्वेसंजाताज्ञानिनोवयम् ॥ ३९ ॥ तस्मात्सर्वेप्रणम्यैनंस्तवामोऽद्भुतदर्शनम् ॥ कृतांजलिपुटाःसर्वेचास्तुवंस्त्रिदिवौकसः ॥ ४० ॥ स्तुवतामप्यथैतेषांसहस्राकिरणोरविः ॥ आत्मानंदर्शयामासकृपया

परयावृतः ॥ ४१ ॥ ज्ञात्वाभक्तिंमहाबाहोब्रह्मादीनांमहोपमाम् ॥ अथतेव्योम्निदेवेशंददृशुःपरमेश्वरम् ॥ ४२ ॥ खषोल्कलोकनाथेशंसहस्रकिरणोज्ज्वलम् ॥ कृत्तिकाभिरसंस्पृष्टंयद्वातत्कार्तिकास्थितम् ॥ ४३ ॥ दुर्जयंकृत्तिकानांतुतथैकेनविवर्जितम् ॥ तथाहस्तविहीनंचसप्तर्षिरहितंतथा ॥ ४४ ॥ वर्षाद्वाररहितंदेवसप्तस्वरविवर्जितम् ॥ सबलंनिष्कलंचैवसदैकाकाररूपिणम् ॥ ॥ ४५ ॥ तद्दृष्ट्वानेकशिरसमनेकचरणंतथा ॥ अनेकोदरबाहुंसमनेकाभरणान्वितम् ॥ ४६ ॥ अनेकाननमक्षीवंसहस्राक्षमनौपमम् ॥ अनेकवर्णरूपंचअनेकमुकुटोज्ज्वलम् ॥ ४७ ॥ दृष्ट्वैवंदेवदेवस्यरूपंभानोर्महात्मनः ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनास्तुष्टुवुस्तेदिवाकरम् ॥ ॥ ४८ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाब्रह्मास्तोतुंप्रचक्रमे ॥ प्रणम्याशिरसाभानुमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमस्तेदेवदेवेशसहस्रकिरणोज्ज्वल ॥ लोकदीपनमस्तेऽस्तुनमस्तेकोणवल्लभ ॥ ५० ॥ भास्करायनमोनित्यंखषोल्कायनमोनमः ॥ विष्णवेकालचक्रायसोमायामिततेजसे ॥ ५१ ॥ नमस्तेपंचकालायइंद्रायवसुरेतसे ॥ खगायलोकनाथायएकचक्ररथायच ॥ ५२ ॥ जगद्धितायदेवायशिवायामिततेजसे ॥ तमोघ्नायसुरूपायतेजसांनिधयेनमः ॥ ५३ ॥ अर्थायकामरूपायधर्मायामिततेजसे॥ मोक्षायमोक्षरूपायसूर्यायचनमोनमः ॥ ५४ ॥ क्रोधलोभविहीनायलोकानांस्थितिहेतवे ॥ शुभायशुभरूपायशुभदायशुभात्मने ॥५५॥ शांतायशांतरूपायशांतयेस्मासुवैनमः ॥ नमस्तेब्रह्मरूपायब्राह्मणायनमोनमः ॥ ५६ ॥ ब्रह्मदेवायब्रह्मरूपायब्रह्मणेपरमात्मने ॥ ब्रह्मणेचप्रसादंवैकुरुदेवजगत्पते ॥५७॥एवंस्तुत्वारविंब्रह्माश्रद्धयापरयाविभो॥तूष्णीमासमहाभागप्रहृष्टेनांतरात्मना॥५८॥ब्रह्मणोऽनंतरंरुद्रःस्तोत्रंचक्रेविभावसोः ॥ त्रिपुरारिर्महातेजाःप्रणम्याशिरसारविम्॥५९॥ महादेवउवाच॥जयभावजयाजेयजयहंसदिवाकर॥जयशंभोमहाबाहोखगगोचरभूधर ॥६०॥जयलोकप्रदीपेनजयभानोजगत्पते॥जयकालजयानंतसंवत्सरशुभानन ॥६१॥ जयदेवादितेःपुत्रकश्यपानंदवर्धन॥तमोघ्नजयसप्तेशजयसप्ताश्ववाहन ॥ ६२ ॥ ग्रहेशजयकांतीशजयकालेशशंकर ॥ अर्थकामेशधर्मेशजयमोक्षेशशर्मद ॥ ६३ ॥ जयवेदांगरूपायग्रहरूपायवैगतः ॥ सत्यायसत्यरूपायसुरूपायशुभायच ॥ ६४ ॥ क्रोधलोभविनाशायकामनाशायवैजय ॥ कल्माषपक्षिरूपाययतिरूपायशंभवे ॥ ६५ ॥

विश्वायविश्वरूपायविश्वकर्मायवैजय ॥ जयोंकारवषट्कारस्वाहाकारस्वधायच ॥ ६६ ॥ जयाश्वमेधरूपायचाग्निरूपार्यमायच ॥ संसाराणवपीतायमोक्षद्वारप्रदायच ॥ ६७ ॥ संसारार्णवमग्नस्यममदेवजगत्पते ॥ हस्तावलंबनोदेवभवत्वंगोपतेद्भुत ॥ ६८ ॥ ईशोप्येवमहीनांगंस्तुत्वाभानुंप्रयत्नतः ॥ विरराजमहाराजप्रणम्याशिरसारविम् ॥ ६९ ॥ अथविष्णुर्महातेजाःकृतांजलिपुटोरविम् ॥ उवाचराजशार्दूलभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ७० ॥ विष्णुरुवाच ॥ नमामिदेवदेवेशंभूतभावनमव्ययम् ॥ दिवाकररविंभानुंमार्तंडंभास्करंभगम् ॥ ७१ ॥ इंद्रंविष्णुंहरिंहंसमर्कंलोकगुरुंविभुम् ॥ त्रिनेत्रंत्र्यक्षरंत्र्यंगंत्रिमूर्तिंत्रिगतिंशुभम् ॥ ७२ ॥ षण्मुखायनमोनित्यंत्रिनेत्रायनमोनमः ॥ चतुर्विंशतिपादायनमोद्वादशपाणिने ॥ ७३ ॥ नमस्तेभूतपतयेलोकानांपतयेनमः ॥ देवानांपतयेनित्यंवर्णानांपतयेनमः ॥ ७४ ॥ त्वंब्रह्मात्वंजगन्नाथोरुद्रस्त्वंचप्रजापतिः ॥ त्वंसोमस्त्वंतथादित्यस्त्वमोंकारकएवहि ॥ ७५ ॥ बृहस्पतिर्बुधस्त्वंहित्वंशुक्रस्त्वंविभावसुः ॥ यमस्त्वंवरुणस्त्वंहिनमस्तेकश्यपात्मज ॥ ७६ ॥ त्वयाततमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ त्वत्तएवसमुत्पन्नंसदेवासुरमानुषम् ॥ ॥ ७७ ॥ ब्रह्माचाहंचरुद्रश्चसमुत्पन्नाजगत्पते ॥ कल्पादौतुपुरादेवस्थितयेजगतोनव ॥ ७८ ॥ नमस्तेवेदरूपायअन्हरूपायवैनमः ॥ नमस्तेज्ञानरूपाययज्ञायचनमोनमः ॥ ७९ ॥ प्रसीदास्मासुदेवेशभूतेशाकिरणोज्ज्वल ॥ संसारार्णवमग्नानांप्रसादंकुरुगोपते ॥ ८० ॥ वेदांतायनमोनित्यंनमोयज्ञकलायच ॥ सुमंतुरुवाच ॥ स्तुत्वैवंभास्करंभक्त्याविष्णुर्भरतसत्तम ॥ ८१ ॥ प्रदध्यौनृपशार्दूलरवितद्गतमानसः ॥ एवंतेनरशार्दूलदेवाब्रह्मादयोऽनघ ॥ ८२ ॥ स्तुवंतितंमहात्मानंसहस्राकिरणंरविम् ॥ इत्येवंस्तुवतांतेषांरविंभक्त्यामहात्मनाम् ॥ ८३ ॥ अथतुष्टोरविस्तेषांब्रह्मादीनांजगत्पतिः ॥ विज्ञायभक्तिंपरमांश्रद्धांचपरमांविभुः ॥ ८४ ॥ उवाचसमहातेजाःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ८५ ॥ ग्रहेशोव्योमआरूढस्तेजसाप्रज्वलन्दिशः ॥ ब्रह्माणंविष्णुमीशानमामंत्र्यैतान्विशांपते ॥ ८६ ॥ दृष्ट्वातान्प्रणतान्त्सर्वाञ्छिरोभिरवनिंगतान् ॥ तुष्टोऽस्मितेसुरज्येष्ठचतुर्मुखजगत्पते ॥ ८७ ॥ वरंवरयभद्रंतेमनसात्वंयमिच्छसि ॥ श्रुत्वातुवचनंभानोर्ब्रह्मालोकगुरुर्नृप ॥ ८८ ॥ जगामाशिरसाभूमावुवाचसकृतांजलिः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृतकृत्योऽस्मिदेवेशपूतश्चास्मिख

गाधिप ॥ ८९ ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिगतोऽस्मिपरमांगतिम् ॥ सहस्रकिरणैर्यन्मेभवान्दर्शनमागतः ॥ ९० ॥ अपश्यतश्चदेवेशमूढ
मासीन्मनोमम ॥ भगवन्तसंप्रसीदत्वंममोपरिविभावसो ॥ ९१ ॥ प्रयच्छत्वंबलंभक्तिमात्मनोममगोपते ॥ गत्वाशिरोभिरवनिमष्टांगपाति
तस्यच ॥ ९२ ॥ भक्त्याविज्ञातिमाकर्ण्यप्रसादंकुरुगोपते ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वापूषादेवोजगत्पतिः ॥ ९३ ॥ तथेत्याहमहाराजावेरांचिंप्रश्रया
न्वितम् ॥ ब्रह्मणेचवरंदत्त्वाराजन्देवोदिवाकरः ॥ ९४ ॥ उवाचत्र्यंबकंदेवंशशांककृतशेखरम् ॥ वरंवरयभूतेशभूभुजादयितानघ ॥ ९५ ॥
यमिच्छसिमहादेववक्ष्म्यहंतदशेषतः ॥ भास्करस्यवचःश्रुत्वाईश्वरस्त्रिपुरांतकः ॥ ९६ ॥ गत्वातुशिरसाभूमौप्रणम्योवाचभास्करम् ॥
महादेवउवाच ॥ ॥ पुण्योऽहंपुण्यकर्माहंनास्तिधर्मैतरोमया ॥ ९७ ॥ गतोऽहंपरमांसिद्धिंगतश्चपरमांगतिम् ॥ नाप्राप्यमस्तिदेवेश
नासाध्यंममकिंचन ॥ ९८ ॥ यस्यमेभगवान्देवःप्रसादप्रवणःस्थितः ॥ त्वयाततमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ९९ ॥ त्वत्तएवसमुत्पन्नं
लयंचत्वयियास्यति ॥ यदितुष्टोममविभोअनुग्राह्योऽस्मितेयदि॥१००॥ अचलांदेहिमेभक्तिमात्मनश्चरणंनय ॥ व्योमकेशवचःश्रुत्वापूषा
देवोदिवाकरः ॥ १०१ ॥ तथेत्याहहरंवीरततोहरिमुवाचह ॥ नारायणमहाबाहोवरंवरयगोधर ॥ १०२ ॥ परितुष्टोऽस्मितेदेवयमिच्छसिम
हाबल ॥ श्रुत्वातुभास्करवचःकीलालजनकोहरिः ॥ १०३ ॥ उवाचपरयाभक्त्यानत्वाचशिरसारविम् ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ जय
देवजगन्नाथजयदेवगुरोरवे ॥ १०४ ॥ प्रसीदममदेवेशभक्तियच्छात्मनोरवे ॥ येनाहंसर्वदेवानामुत्तमःस्यांजगत्पते ॥ १०५ ॥ अजेयश्चत
थादेवदैत्यदानवरक्षसाम् ॥ त्वद्भक्त्याबृंहितबलस्तेजसामहतान्वितः ॥ १०६ ॥ ततोमयामहत्कर्मकर्तव्यंतवशासनात् ॥ प्रजानांपालनदेव
देवानांचग्रहाधिप ॥ १०७ ॥ वर्णानामाश्रमाणांचवर्णधर्मस्यवाविभो ॥ दुष्टदैत्यविनाशायलोकानांपालनायच ॥ १०८ ॥ सृज्येऽहंभ
वतापूर्वंकल्पादौचकृतोऽनघ ॥ यस्यरुष्टोभवान्स्याद्वैकथंचित्पुरुषस्यतु ॥ १०९ ॥ व्याधिर्दुःखमनारोग्यंदारिद्र्यंसंततिक्षयः ॥ तस्यै
तानिभवंतीहआधयोविविधास्तथा ॥ ११० ॥ तस्मात्त्वंचततोदेवसंस्तव्यःसततंबुधैः ॥ एवंत्वांगोपतेदेवभक्त्याश्रद्धासमन्वितः॥१११॥
अहमार्चितुमिच्छामितस्मान्ममकृपांकुरु॥११२॥इतिश्रीभविष्यमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यतेजोवर्णनंनामत्रिपंचाशदुत्तर
शततमोऽध्यायः॥१५३॥ ॥सुमंतुरुवाच ॥छ॥ ॥ श्रुत्वातुवचनंभानुर्विष्णोरमिततेजसः ॥ उवाचकुरुशार्दूलआदित्यःकृपयान्वितः ॥१॥

विश्वायविश्वरूपायविश्वकर्मायवैजय ॥ जयोंकारवषट्कारस्वाहाकारस्वधायच ॥ ६६ ॥ जयाश्वमेधरूपायचाग्निरूपार्यमायच ॥ संसाराणवपीतायमोक्षद्वारप्रदायच ॥ ६७ ॥ संसारार्णवमग्नस्यममदेवजगत्पते ॥ हस्तावलंबनोदेवभवत्वंगोपतेद्भुत ॥ ६८ ॥ ईशोप्येवमहीनांगस्तुत्वाभानुंप्रयत्नतः ॥ विरराजमहाराजप्रणम्याशिरसारविम् ॥ ६९ ॥ अथविष्णुर्महातेजाःकृतांजलिपुटोरविम् ॥ उवाचराजशार्दूलभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ७० ॥ विष्णुरुवाच ॥ नमामिदेवदेवेशंभूतभावनमव्ययम् ॥ दिवाकरंरविंभानुंमार्तंडंभास्करंभगम् ॥ ७१ ॥ इंद्रंविष्णुंहरिंहंसमर्कंलोकगुरुंविभुम् ॥ त्रिनेत्रंत्र्यक्षरंत्र्यंगंत्रिमूर्तिंत्रिगतिंशुभम् ॥ ७२ ॥ षण्मुखायनमोनित्यंत्रिनेत्रायनमोनमः ॥ चतुर्विंशतिपादायनमोद्वादशपाणिने ॥ ७३ ॥ नमस्तेभूतपतयेलोकानांपतयेनमः ॥ देवानांपतयेनित्यंवर्णानांपतयेनमः ॥ ७४ ॥ त्वंब्रह्मात्वंजगन्नाथोरुद्रस्त्वंचप्रजापतिः ॥ त्वंसोमस्त्वंतथादित्यस्त्वमोंकारकएवहि ॥ ७५ ॥ बृहस्पतिर्बुधस्त्वंहित्वंशुक्रस्त्वंविभावसुः ॥ यमस्त्वंवरुणस्त्वंहिनमस्तेकश्यपात्मज ॥ ७६ ॥ त्वयाततमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ त्वत्तएवसमुत्पन्नंसदेवासुरमानुषम् ॥ ॥ ७७ ॥ ब्रह्माचाहंचरुद्रश्चसमुत्पन्नाजगत्पते ॥ कल्पादौतुपुरादेवस्थितयेजगतोनघ ॥ ७८ ॥ नमस्तेवेदरूपायअन्हरूपायवैनमः ॥ नमस्तेज्ञानरूपाययज्ञायचनमोनमः ॥ ७९ ॥ प्रसीदास्मासुदेवेशभूतेशकिरणोज्ज्वल ॥ संसारार्णवमग्नानांप्रसादंकुरुगोपते ॥ ८० ॥ वेदांतायनमोनित्यंनमोयज्ञकलायच ॥ सुमंतुरुवाच ॥ स्तुत्वैवंभास्करंभक्त्याविष्णुर्भरतसत्तम ॥ ८१ ॥ प्रदध्यौनृपशार्दूलरविंतद्गतमानसः ॥ एवंतेनरशार्दूलदेवाब्रह्मादयोऽनघ ॥ ८२ ॥ स्तुवंतितंमहात्मानंसहस्रकिरणंरविम् ॥ इत्येवंस्तुवतांतेषांरविंभक्त्यामहात्मनाम् ॥ ८३ ॥ अथतुष्टोरविस्तेषांब्रह्मादीनांजगत्पतिः ॥ विज्ञायभक्तिंपरमांश्रद्धांचपरमांविभुः ॥ ८४ ॥ उवाचसमहातेजाःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ८५ ॥ ग्रहेशोव्योमआरूढस्तेजसाप्रज्वलन्दिशः ॥ ब्रह्माणंविष्णुमीशानमामंत्र्यैतान्विशांपते ॥ ८६ ॥ दृष्ट्वातान्प्रणतान्सर्वाञ्छिरोभिरवनिंगतान् ॥ तुष्टोऽस्मितेसुरज्येष्ठचतुर्मुखजगत्पते ॥ ८७ ॥ वरंवरयभद्रंतेमनसात्वंयमिच्छसि ॥ श्रुत्वातुवचनंभानोर्ब्रह्मालोकगुरुर्नृप ॥ ८८ ॥ जगामाशिरसाभूमावुवाचसकृतांजलिः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृतकृत्योऽस्मिदेवेशपूतश्चास्मिख

गाधिप ॥ ८९ ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिगतोऽस्मिपरमांगतिम् ॥ सहस्रकिरणैर्यन्मेभवान्दर्शनमागतः ॥ ९० ॥ अपश्यतश्चदेवेशमूढ मासीन्मनोमम ॥ भगवन्तंसंप्रसीदत्वंममोपरिविभावसो ॥ ९१ ॥ प्रयच्छत्वंबलंभक्तिमात्मनोममगोपते ॥ गत्वाशिरोभिरवनिमष्टांगपात तस्यच ॥ ९२ ॥ भक्त्याविज्ञातिमाकर्ण्यप्रसादंकुरुगोपते ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वापूषादेवोजगत्पतिः ॥ ९३ ॥ तथेत्याहमहाराजाविरिंचिंप्रश्रया न्वितम् ॥ ब्रह्मणेचवरंदत्त्वाराजन्देवोदिवाकरः ॥ ९४ ॥ उवाचत्र्यंबकंदेवंशशांककृतशेखरम् ॥ वरंवरयभूतेशभूभुजादयितानघ ॥ ९५ ॥ यमिच्छसिमहादेववक्ष्म्यहंतदशेषतः ॥ भास्करस्यवचःश्रुत्वाईश्वरस्त्रिपुरांतकः ॥ ९६ ॥ गत्वातुशिरसाभूमौप्रणम्योवाचभास्करम् ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पुण्योऽहंपुण्यकर्माहंनास्तिधर्मीतरोमया ॥ ९७ ॥ गतोऽहंपरमांसिद्धिंगतश्चपरमांगतिम् ॥ नाप्राप्यमास्तिदेवेश नासाध्यंममकिंचन ॥ ९८ ॥ यस्यमेभगवान्देवःप्रसादप्रवणःस्थितः ॥ त्वयाततमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ९९ ॥ त्वत्तएवसमुत्पन्नं लयंचत्वयियास्यति ॥ यदितुष्टोममविभोअनुग्राह्योऽस्मितेयदि॥१००॥ अचलांदेहिमेभक्तिमात्मनश्चरणंनय ॥ व्योमकेशवचःश्रुत्वापूषा देवोदिवाकरः ॥ १०१ ॥ तथेत्याहहरंवीरततोहरिमुवाचह ॥ नारायणमहाबाहोवरंवरयगोधर ॥ १०२ ॥ परितुष्टोऽस्मितेदेवयमिच्छसिम हाबल ॥ श्रुत्वातुभास्करवचःकीलालजनकोहरिः ॥ १०३ ॥ उवाचपरयाभक्त्यानत्वाचाशिरसारविम् ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ जय देवजगन्नाथजयदेवगुरोरवे ॥ १०४ ॥ प्रसीदममदेवेशभक्तिंयच्छात्मनोरवे ॥ येनाहंसर्वदेवानामुत्तमःस्यांजगत्पते ॥ १०५ ॥ अजेयश्चत थादेवदैत्यदानवरक्षसाम् ॥ त्वद्भक्त्याबृंहितबलस्तेजसामहतान्वितः ॥ १०६ ॥ ततोमयामहत्कर्मकर्तव्यंतवशासनात् ॥ प्रजानांपालनंदेव देवानांचग्रहाधिप ॥ १०७ ॥ वर्णानामाश्रमाणांचवर्णधर्मस्यवाविभो ॥ दुष्टदैत्यविनाशायलोकानांपालनायच ॥ १०८ ॥ सृज्येऽहंभ वतापूर्वंकल्पादौचकृतोऽनघ ॥ यस्यरुष्टोभवान्तस्याद्धैकथंचित्पुरुषस्यतु ॥ १०९ ॥ व्याधिर्दुःखमनारोग्यंदारिद्र्यंसंततिक्षयः ॥ तस्यै तानिभवंतीहआधयोविविधास्तथा ॥ ११० ॥ तस्मात्त्वंचततोदेवसंस्तव्यःसततंबुधैः ॥ एवंत्वांगोपतेदेवभक्त्याश्रद्धासमन्वितः॥१११ ॥ अहमर्चितुमिच्छामितस्मान्ममकृपांकुरु॥११२॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यतेजोवर्णनंनामत्रिपंचाशदुत्तर शततमोऽध्यायः॥१५३॥ ॥सुमंतुरुवाच ॥ ॥ श्रुत्वातुवचनंभानुर्विष्णोरमिततेजसः ॥ उवाचकुरुशार्दूलआदित्यःकृपयान्वितः ॥१॥

॥ आदित्यउवाच ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोशृणुमेपरमंवचः ॥ यदर्थंप्रार्थितःकृष्णतत्सर्वंतेभविष्याति ॥ २ ॥ देवदानवयक्षाणांगंधर्वोरगर क्षसाम् ॥ अजेयस्त्वंमहाबाहोभविष्यसिनसंशयः॥३॥ जगत्पालयितुंसर्वंसमर्थश्चभविष्यासि ॥ अचलातवभक्तिश्चभविष्यातिममोपरि ॥४॥ ब्रह्मापिसततंशक्तोजगत्स्रष्टुंभविष्यति ॥ संहर्तुंशंकरश्चापिमत्प्रसादाद्भविष्याति ॥५॥ भवंतोमत्प्रसादेनज्ञानिनामुत्तमंपदम् ॥ गमिष्यंतिनसं देहोममपूजाप्रसादतः ॥ ६ ॥ रवेर्वचनमाकर्ण्यगोश्रुताभरणाविभो ॥ उवाचगोपतिर्गोगोगोपतेगोवृषध्वजः ॥ ७ ॥ त्वामाराध्यभविष्यामोवयं सर्वेसुरोत्तमाः ॥ कथमाराधयामोहिभवंतंश्रद्धयान्विताः॥८॥ श्रेयसेसततंदेवब्रूहिनस्तत्त्वमात्मनः॥भवतोहिनपश्यामोमूर्तिंपरमपूजिताम् ॥ ॥ ९ ॥ पश्यामःकेवलंतेजोह्यब्धेस्तोयमिवोज्झितम् ॥ ज्वालामालाकुलंसर्वमनेकाकृतिमद्भुतम् ॥ १० ॥ नचाकारविहीनंतुचेतसोलंबनं भवेत् ॥ आलंबनमृतेदेवनचित्तरमणंक्वचित्॥११॥चेतसोऽरमणेभक्तिर्नपुंसांजायतेक्वचित् ॥ भक्तिंविनापूजयितुंनशक्यंतेदिवौकसः॥१२॥ त्वत्पूजनेहिप्राप्यंतेदेवधर्मादयोनरैः ॥ तस्माद्दर्शयतांमूर्तिमात्मनोयापरामता ॥ १३॥ येनत्वांपूजयित्वातुवयंसिद्धाभवामहे॥सूर्यउवाच ॥ साधुसाधुमहादेवसाधुपृष्टोऽस्मिसुव्रत ॥ १४ ॥ शृणुष्वैकमनाःकृत्स्नंगदतोमममानद ॥ चतुर्मूर्तिरहंदेवजगद्व्याप्यव्यवस्थितः ॥ १५ ॥ श्रेयसेसर्वलोकानामादिमध्यांतकृत्सदा ॥ एकामेराजसीमूर्तिर्ब्रह्मेतिपरिकीर्तिता ॥ १६ ॥ सृष्टिंकरोतिसानित्यंकल्पादौजगतांविभो ॥ द्वितीयासात्त्विकीप्रोक्तायापरापरिकीर्तिता ॥ १७ ॥ जगत्सापालयेन्नित्यंदुष्टदैत्यविनाशिनी ॥ तृतीयातामसीज्ञेयाईशेतिपरिकीर्तिता ॥ ॥ १८ ॥ त्रैलोक्यंसंहरेत्सातुकल्पांतेशूलपाणिनी ॥ चतुर्थीतुगुणैर्हीनासत्यादिभिरनुत्तमा ॥ १९ ॥ साचाशक्याक्वचिद्द्रष्टुंस्थितासाचाभ वत्सदा॥तयाततमिदंसर्वंयच्चोद्दिष्टंतुमेगतिः ॥ २० ॥ निष्कलासकलासातुसुरूपारूपवर्जिता॥अंतर्गताचलोकानांनचकर्मफलंगता ॥२१॥ तिष्ठमानाप्यलिप्तासापद्मपत्रमिवांभसा ॥ अस्पृष्टाचसदाषड्भिःसत्तातीत्यव्यवस्थिता॥२२॥चतुस्तनाचसाषड्भ्यस्तुरीयाख्यासुपूजिता॥न सास्त्रष्टुंत्वयाशक्याहरिणाब्रह्मणानच ॥ २३ ॥ मामनाराध्यभूतेशव्योमरूपंकदाचन ॥ यदेतद्भवतांदेवप्रबोधार्थमुपस्थितम् ॥ २४ ॥ अ हंकारविमूढानांतमसाचत्रिलोचन ॥ प्रकाशायचलोकानांज्वालामालासमाकुलम् ॥ २५ ॥ कर्णिकेवस्थितंदेवभूपद्मस्याखिलस्यच ॥

यस्य संदर्शनादेवयूयंसर्वेप्रबोधिताः ॥२६॥ प्रकाशमभवद्द्यापिजगत्सर्वंमथार्चिभिः ॥ तस्मादाराधयस्वैनमस्पृष्टंगमनोपमम् ॥ २७ ॥ मन्मूर्तियेनतांदिव्यांद्रक्ष्यसित्वंत्रिलोचन॥यत्त्वावमीश्वरंजज्ञेतद्व्योमपरिकीर्तितम्॥२८॥कल्पांतेह्यत्रतैव्योम्निलीयंतेसर्वेदेवताः ॥दक्षिणेलीयतेब्रह्मावामेतस्यजनार्दनः॥२९॥त्वंसदाकचदेशेतुलीयसेत्रिपुरांतक ॥ गायत्रीलीयतेतस्यहृदयेलोकमातरः ॥३०॥लीयंतेमूर्ध्निवैवेदाःसपडंगपदक्रमः ॥ जठरेलीयतेसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३१ ॥ पुनरुत्पद्यतेह्यस्माद्ब्रह्माद्यंसचराचरम् ॥ आकाशंव्योमइत्याहुःपृथिवीनिक्षुभामता॥ ॥ ३२ ॥ भूतश्रेयोहमाकाशोनिक्षुभादयितामम ॥ मयानिक्षुभयासर्वंजगद्व्याप्तंत्रिलोचन ॥ ३३ ॥ तस्मादाराधयव्योमत्वंब्रह्माकेशवस्तथा॥ तन्मेरूपंमहद्व्योमपूजयित्वात्रिलोचनम् ॥ ३४ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंहिगिरौत्वंगंधमादने ॥ ततोयास्यसिसंसिद्धिंषडंगांपरमांशुभाम् ॥ ३५ ॥ कलापग्राममाश्रित्यशंखचक्रगदाधरः ॥ आराधयतुमांभक्त्याव्योमरूपंजनार्दनम् ॥ ३६ ॥ अंतरिक्षगतंतीर्थंपुष्करंलोकपावनम् ॥ तत्र गत्वाविरिंचोमेव्योमरूपंसदार्चतु ॥ ३७ ॥ एवंमांसततंयूयंसमाराध्यजगत्पतिम् ॥ समानांचप्रदिव्यानांसहस्रत्रयमादरात् ॥ ३८ ॥ ततोद्रक्ष्यथमेमूर्तिंपरमांयांविदुर्बुधाः ॥ कदंबगोलकाकारांरश्मिमालाकुलांपराम् ॥ ३९ ॥ अथनारायणोदेवःप्रणम्याशिरसारविम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइदंवचनमब्रवीत् ॥ ४० ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ यदितेपरमंरूपंमतंव्योमह्यनौपमम् ॥ तमाराध्यवयंसर्वेयास्यामःसिद्धिमुत्तमाम् ॥ ४१ ॥ कीदृग्व्योमत्वहंब्रह्माहरश्चत्रिपुरांतकः ॥ आराधयन्महादेवभक्त्याश्रेयोर्थमात्मनः ॥ ४२ ॥ येनगच्छामहेसिद्धिंतमाराध्य दिवाकरम् ॥ तस्मान्नोलक्षणंब्रूहिव्योम्नःपरमपूजितम् ॥४३॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेत्र्यष्युपाख्यानेचतुःपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५४ ॥छ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ साधुसाधुसुरश्रेष्ठसाधुपृष्टोऽस्मिभूधर ॥ शृणुष्वैकमनाःकृष्णगदतोनिखिलंमम ॥ १ ॥ आराधयत्वयंदेवोममरूपमनौपमम् ॥ चतुष्कोणंपरंव्योमअद्भुतंगैरिकोज्ज्वलम् ॥ २ ॥ त्वामाराध्यचचक्रांकंशंकरोवृत्तमादरात् ॥ शब्दादौसततंब्रह्मसगरादौत्रिलोचनः ॥ ३ ॥ मध्याह्नेत्वंसदादेवभक्त्यामामर्चयस्ववै ॥ यथेष्टमृभवःसर्वेभक्त्यामांपूजयंतुवै ॥ ४ ॥ ततोब्रह्मादयोदेवाःश्रुत्वावाक्यंविभावसोः ॥ प्रणम्याशिरसासर्वेइदंवचनमब्रुवन् ॥ ५ ॥ धन्यादेववयंसर्वेकृतकृत्यास्तथैवच ॥

अस्माभिर्भगवान्पृष्टस्तेजसाप्रज्वलंतिच ॥ ६ ॥ संभूताज्ञानिनःसर्वेभवतोदर्शनाद्वयम् ॥ तमोमोहात्तथातंद्रीसर्वमेकपदेगतम् ॥ ७॥ वयंत्व न्मूर्तयःसर्वेतेजसातवसंवृताः ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशायलोकानांतवशासनात् ॥ ८॥ स्थिताःसर्वेसुरज्येष्ठलोकपालाश्चकृत्स्नशः ॥ अधुनासा धयामेहव्योम्नःपूजांव्रजामहे ॥ ९ ॥ इत्थंतेषांवचःश्रुत्वाभास्करोवारितस्करः ॥ उवाचब्रह्मविष्ण्वीशान्सामपूर्वमिदंवचः ॥ १० ॥ आदि त्यउवाच ॥ ॥ एवमेतन्नसंदेहोयदावदथसुव्रताः ॥ यूयंमन्मूर्तयःसर्वेयुष्माकमहमेवहि ॥ ११ ॥ यदेतद्दर्शनंदेवाःप्रमाणंचयदुत्तमम् ॥ ज्वालामालाकुलंशुभ्रंशांडिलेयमिवोज्झितम् ॥ १२॥ युष्माकंदेवशार्दूलास्तन्निबोधतकारणम्॥अहंकारविमूढानांमिथःकलहिनांतथा॥ १३॥ प्रबोधार्थंहियुष्माकंतमसोनाशनायच ॥ प्रवर्तनायसर्वेषांकर्मणांचप्रदर्शितम् ॥ १४ ॥ तस्माद्देवविदित्वातुनाहंकारःकदाचन ॥ कर्तव्यो भूतिमिच्छद्भिःसततंदेवसत्तमाः ॥ १५ ॥ मानंदर्पमहंकारंपूर्वंत्यक्त्वासुदूरतः ॥ आराधयतमांभक्त्यासततंश्रद्धयान्विताः ॥ १६ ॥ ततोद्र क्ष्यथमेरूपंसकलंनिष्कलंचयत् ॥ यस्यसंदर्शनाद्देवसर्वेसिद्धिमवाप्स्यथ ॥ १७॥ एवमुक्त्वामहाराजसहस्रकिरणोविभुः ॥ जगामदर्शनं तेषांपश्यतामेवभारत ॥ १८ ॥ अथतेविस्मिताःसर्वेब्रह्मविष्णुपिनाकिनः ॥ तेजसातस्यदेवस्यभास्करस्यमहौजसः ॥ १९ ॥ परस्परम थोचुस्तेविस्मयेनतदानृप ॥ अहोमहात्मादेवोऽयंदितिपुत्रोदिवस्पतिः ॥ २० ॥ बृहद्भानुर्महातेजालोकदीपोविभावसुः ॥ येनसर्वेवयंत्राता निघ्नताविपुलंतमः ॥ २१ ॥ आराधयामस्तंसर्वेगत्वास्थानानिकृत्स्नशः ॥ येनसर्वेवयंतस्यप्रसादात्सिद्धिमाप्नुहे ॥ २२ ॥ तद्व्योमपूजयित्वा तुपरयाश्रद्धयाविभोः ॥ आमंत्र्यतेमिथःसर्वेगताःपूजार्थमादरात् ॥ २३ ॥ जगामपुष्करंब्रह्माशालिग्रामंजनार्दनः ॥ वृषध्वजोगतोवीरपर्व तंगंधमादनम् ॥ २४ ॥ त्यक्त्वामानमहंकारंकुर्वंतस्तपउत्तमम् ॥ आराधयंतितंदेवंभास्करंवारितस्करम् ॥ २५ ॥ व्योमेकृत्वाचतुष्कोणंब्र ह्मानित्यमपूजयत् ॥ चक्रांकितंहरिर्नित्यंसम्यग्व्योममपूजयत् ॥ २६ ॥ हरोऽपिसततंवीरतेजसावह्निसन्निभम् ॥ अपूजयत्सदावृत्तंव्यो मंभक्त्यासमन्वितः ॥ २७ ॥ दिव्यवर्षसहस्रांतेपूजयंतोदिवाकरम् ॥ गंधमाल्योपहारैस्तुनृत्यगीतप्रवादितैः ॥ २८ ॥ अतोषयन्महात्मा नंकुर्वाणस्तपउत्तमम् ॥ भक्त्याचलेनमनसाविवस्वंतमनुत्तमम् ॥ २९ ॥ अथतेषांमहाराजप्रसन्नोभुवनाधिपः ॥ दर्शयामासलोकात्मा

युगपद्वै विभावसुः ॥ ३० ॥ कृष्णात्माचमहातेजाश्चतुर्धायोगतोनघ ॥ गत्वैकेनसुरश्रेष्ठंसोब्रवीत्परमंवचः ॥ ३१ ॥ अन्येनशंकरंमन्येअन्येनगरुडध्वजम् ॥ सततापतथान्येनरथारूढोदिवंसदा ॥ ३२ ॥ एवंयोगवशाद्ब्रह्मानुंकृतवान्महदद्भुतम् ॥ उग्रेतपसिवर्ततंदृष्ट्वाचैनंचतुर्मुखम् ॥ ३३ ॥ पूजयंतंमहद्व्योमभूगतैर्मुखपंकजैः ॥ उवाचतंमहाराजभास्करश्चतुराननम् ॥ ३४ ॥ पश्यपश्यसुरज्येष्ठवरदंमामुपागतम् ॥ श्रुत्वैवंवचनंभानोर्विरिंचस्तमपश्यत ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वाजगामप्रणतोअवनिंमुखपंकजैः ॥ हर्षादुत्फुल्लनयनःपुनरुत्थायभास्करम् ॥ ॥ ३६ ॥ उवाचपरमंवाक्यंकृतांजलिपुटःस्थितः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेतिमिरापह ॥ ३७ ॥ नमस्तेभूतभव्येशभूतादिर्भूतभावनः ॥ प्रसादंकुरुमेदेवप्रसन्नोऽथदिवाकरः ॥ ३८ ॥ गतिरन्यानमेदेवविद्यतेत्वामृतेविभो ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ एवमेवयथात्थत्वंनास्तितत्रविचारणा ॥ ३९ ॥ त्वंमेप्रथमजःपुत्रःसंभूतःकारणात्पुरा ॥ वरंवरयभद्रंतेवरदोस्मितवाग्रतः ॥ ४० ॥ यमिच्छसिसुरज्येष्ठमात्वंशंकांकुरुप्रभो ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यदिमेभगवांस्तुष्टोददातिवरमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ कर्तुंशक्नोमिसृष्टिंचप्रसादात्तवगोपते ॥ कृताकृताहिमेदेवसृष्टिर्नैहप्रसिद्ध्यति ॥ ४२ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ नपुत्रत्वमहंप्राप्तस्तवदेवचतुर्मुख ॥ तवान्वयेगमिष्यामिपुत्रत्वंहिमरीचये ॥ ४३ ॥ ततोयास्यतितेसिद्धिंकृत्स्नासृष्टिश्चतुर्मुख ॥ भवितैवंनसंदेहोमत्प्रसादाज्जगत्पते ॥ ४४ ॥ एवमुक्तोविरिंचिस्तुरविणापृथिवीपते ॥ तंवैव्योढंविवस्वंतंलोकनाथंजगत्पतिम् ॥ ४५ ॥ पुनराहसुरज्येष्ठःप्रणम्यशिरसारविम् ॥ क्वमेवासोजगन्नाथभविष्यतिदिवस्पते ॥ ४६ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ यन्मेरूपंमहद्व्योमपृष्ठशृंगमनुत्तमम् ॥ तत्रदेवकदंबैस्तुभवान्नित्यंवसिष्यति ॥ ४७ ॥ इंद्रःपूर्वेदिशोभागेआग्नेय्यांशांडिलीसुतः ॥ दक्षिणस्यांयमोनित्यंनैर्ऋत्यामथनिर्ऋतिः ॥ ४८ ॥ पश्चिमायांतुवरुणोवायव्यांतुसदागतिः ॥ उत्तरेतुदिशोभागेनिवसेद्धनदस्ततः ॥ ४९ ॥ ईशान्यांशंकरोदेवोमध्येत्वंविष्णुनासह ॥ श्रुत्वैवंवचनंभानोर्वेधाःप्रीत्यातमब्रवीत् ॥ ५० ॥ कृतकृत्यंतथात्मानंमन्यतेचनराधिप ॥ चकारचतथासर्वंभास्करोक्तमशेषतः ॥ ५१ ॥ सचसिद्धिंगतोवीरप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥ आदित्योपिवरंदत्वाब्रह्मण्योब्रह्मणेऽनघ ॥ ५२ ॥ जगामसहदेवेनपर्वतंगंधमादनम् ॥ ददर्शतत्रभूतेशंतपस्तीव्रंसमा

श्रितम् ॥५३॥ कपर्दिनंशूलधरंचंद्रार्ककृतशेखरम् ॥ पूजयंतंपरंव्योमसुव्रतंतेजसान्वितम् ॥५४॥ गंधमाल्योपहारैश्चनृत्यगीतप्रवादितैः ॥ सुखवाद्यैश्चबहुभिःप्रणवस्तोत्रगीतिभिः॥ ५५ ॥ पूज्यैवतंमहद्व्योमजगामशिरसामहीम् ॥ दृष्ट्वैवंपूजयंतंचभास्करस्त्रिपुरांतकम् ॥ ५६ ॥ तुष्टोवाचमहातेजागोशुभाभरणंहरम् ॥ भीमतुष्टोऽस्मितेवत्सवरंमत्तोवृणुष्ववै ॥ ५७ ॥ तवांतिकमहंप्राप्तोवरदोभूभृतालयम् ॥ श्रुत्वैवंवचनंभानोर्महादेवोमहीपते ॥ ५८ ॥ ददर्शलोकनाथंतंप्रज्वलंतमनुत्तमम् ॥ उवाचप्रणतोभूत्वाअष्टांगोभूतलंगतः ॥ ५९ ॥ नमोनमस्तेदेवेशप्रभाकरदिवाकर ॥ शुभालयशुभाधारविकर्तनशुभानन ॥ ६० ॥ प्रसादंकुरुदेवेशप्रसन्नस्यविकर्तन ॥ संसारार्णवमग्नस्यभवपोतोजगत्पते ॥ ६१ ॥ तवांगसंभवोदेवपुत्रोहंवल्लभस्तव ॥ यत्करोतिमहादेवपितापुत्रस्यतत्कुरु ॥ ६२ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथावदसिशंकर ॥ ललाटात्त्वंसमुत्पन्नःपुत्रःपुत्रवतांवर ॥ ६३ ॥ वरंवरयभद्रंतेमनसात्वंयमिच्छसि ॥ दुर्देयंचापितेदास्मित्रिपुरांतकसुन्दर ॥ ६४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ यदितुष्टोऽसिमेदेवअनुग्राह्योस्मितेयदि ॥ प्रयच्छमेवरंभानोदेहिभक्तिंममाचलाम्॥ ॥ ६५ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षरक्षोगणास्तथा ॥ निर्जित्याहंयथादेवयुगांतेसंहरेप्रजाम् ॥ ६६ ॥ तथाप्रयच्छमेदेवस्थानंचपरमंविभो ॥ येनाहंहेतिसर्वंचजयदेवजगत्प्रभो ॥ ६७ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगान् ॥ हरिष्यसिजगच्चापियुगांतेत्रिपुरांतक ॥ ६८ ॥ यदेतत्पूजितंनित्यंमद्रूपंव्योमसुत्तमम् ॥ एतत्त्रिशूलंपरमंतवशस्त्रंभविष्यति ॥ ६९ ॥ ईशानंचतथाभागेव्योम्नोवासभविष्यति ॥ महादेवउवाच ॥ एवंभवतुमेदेवयःप्रसादस्त्वयाकृतः ॥ ७० ॥ कृतकृत्योऽस्मिदेवेशयन्मेदेवोवरप्रदः ॥ ७१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मनिरूपणंनामपञ्चपञ्चाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ इत्थंदत्वावरंभानुरीश्वरस्यविशांपते ॥ शालग्रामंजगामाशुवरंदातुंहरेर्नृप ॥ १ ॥ ददर्शसहरिंतत्रतपंतंपरमंतपः ॥ कृष्णाजिनधरंशांतंप्रज्वलंतंस्वतेजसा ॥ २ ॥ पूजयंतंमहद्व्योमचक्राकारमनोपमम् ॥ गंधमाल्योपहारैश्चनृत्यगीतप्रवादितैः ॥ ३ ॥ एवंसंपूज्यतंव्योमभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ जगामाशिरसाभूमिंहृदिध्यायन्दिवाकरम् ॥ ४ ॥ विष्णुंतंप्रणतंदृष्ट्वातुष्टोदेवोविभावसुः ॥ उवाच

विष्णुमामंत्र्यपश्यमामागतंहरे ॥ ५ ॥ तद्वाक्यंकेशवःश्रुत्वाशिरसाचमहींगतः ॥ नमस्तेसर्वदेवेशनमस्तेगगनेचर ॥ ६ ॥ जगत्पतेनमस्तेऽस्तुग्रहाणांपतयेनमः ॥ दारिद्र्यव्याधिदुःखघ्ननमस्तेभवनाशन ॥ ७ ॥ आदित्यार्करवेभानोभगपूर्णदिवाकर ॥ नमस्तेसर्वतत्त्वज्ञसर्वपापविवर्जित ॥ ८ ॥ प्रसीदमेजगन्नाथहंसानघदिवस्पते ॥ संसारार्णवमग्नानांत्राहिदेववृषध्वज ॥ ९ ॥ पुत्रोऽहंतवदेवेशद्वितीयोब्राह्मणोऽनघ ॥ पितेवपुत्रस्यरवेदेहिकामाञ्जगत्पते ॥ १० ॥ विष्णोर्वचनमाकर्ण्यहर्षमाप्यदिवाकरः ॥ उवाचकुरुशार्दूलहर्षगद्गदयागिरा ॥ ११ ॥ साधुकृष्णमहाबाहोतुष्टोऽहंतवकेशव ॥ निशम्यतेपराभक्तिःश्रद्धाचपुरुषोत्तम ॥ १२ ॥ वरंवरयतस्मात्त्वंवत्सयन्मनसेच्छसि ॥ वरदोऽहमनुप्राप्तोभक्त्याक्रांतस्तवानघ ॥ १३ ॥ निशम्यवचनंभानोर्विष्णुर्भक्त्यासमन्वितः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइदंवचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥ कृतकृत्योऽस्मिदेवेशनास्तिधन्यतरोमम ॥ यस्यमेभगवंस्तुष्टोवरदस्त्वंगतःस्वयम् ॥ १५ ॥ यदितुष्टोममाविभुर्भक्त्याक्रीतोमयायदि ॥ प्रयच्छत्वचलांभक्तिंयथाशत्रुपराजयम् ॥ १६ ॥ तथाममवरंदेहिसर्वारातिविनाशनम् ॥ ममस्थानंचपरमंसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ १७ ॥ लोकानांपालनेयुक्तिंबलंवीर्ययशःसुखम् ॥ एवमुक्तोरविर्भक्त्याविष्णुनावाक्यमुत्तमम् ॥ १८ ॥ उवाचकुरुशार्दूलजगत्सन्नादयन्निव॥साधुसाधुमहाबाहोब्रह्मणस्त्वंजघन्यजः ॥१९॥ हरस्यअग्रजश्चापिसर्वदेवनमस्कृतः॥भक्तश्चापिममात्यंतंब्रह्मण्यश्चसदानघ॥२०॥ तस्मात्तवाचलाभक्तिर्भविष्यातिममोपरि ॥ एतदेवमहद्योमचक्रंतेप्रभविष्यति ॥ २१ ॥ सर्वायुधवरंवीरसर्वारातिविनाशनम् ॥ तथास्थानंचपरमंसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ २२ ॥ इत्थंभानोर्वरंप्राप्यहरिर्देवोजगत्पतिः ॥ महाप्रसादमित्युक्त्वाजगामशिरसामहीम् ॥ २३ ॥ भास्करोऽपिवरंदत्वाकेशवस्यामितौजसः ॥ जगामाशुमहाराजस्वपुरंविबुधाधिपः ॥ २४ ॥ लोकानांपालनेशक्तिंबलंवीर्ययशःसुखम् ॥ दत्वाकृष्णस्यदेवेशस्तथान्यमपिकांक्षितम् ॥ २५ ॥ एवंब्रह्मादयोदेवाःपूजयित्वादिवाकरम् ॥ शक्तिमंतोबभूवुस्तेसर्गादीनांप्रवर्तने॥२६॥ इतितेकथितंपुण्यमाख्यानंपापनाशनम् ॥ त्रिदैवत्यमुपाख्यानंत्रैगुरंलोकपूजितम् ॥ २७ ॥ स्तोत्रत्रयसमायुक्तंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ धर्म्यंस्वर्ग्यंतथापुण्यमारोग्यंधनधान्यदम् ॥२८॥ यइदंशृणुयान्नित्यंपठेत्स्तोत्रत्रयंचयः ॥ सोऽग्नेयंयानमारूढोयातिभानोःपरंपदम् ॥२९॥

अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोधनमश्नुते ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥ ३० ॥ तेजसारविसंकाशंप्रभयाप्रश्निसन्निभम् ॥ मोदते सुचिरंकालंज्ञानिनामुत्तमोभवेत् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेत्रैसुरोपाख्यानवर्णनंनामषट्पंचाशदु त्तरशततमोऽध्यायः ॥१५६॥ छ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ एतन्मेकौतुकंब्रह्मन्यद्रूरंब्रह्मणेरविः ॥ दत्तवांस्तवपुत्रत्वमन्वयेकश्यपस्यतु ॥ ॥ १ ॥ यास्यामिद्विजशार्दूलप्रपन्नार्तिमिरापह ॥ एतन्मेमहदाश्चर्यंशंसभूमिंकथंव्रजेत् ॥ २ ॥ देवादीनांप्रणेतायोयोभुविप्रसवोविभुः ॥ सक थंभूतलेव्योमजन्यभावंगमिष्याति ॥ ३ ॥ किमर्थंदिव्यमात्मानंजन्मनेसनियोक्ष्यसि ॥ यश्चक्रंवर्तयत्येकोब्रह्मादीनांमनोरमम् ॥ ४ ॥ सजन्मानिकथंपुण्यांबुद्धिंचक्रेविदांवर ॥ गोपायनंयत्कुरुतेजगतःसर्वलौकिकम् ॥ ५ ॥ गोभिःपालयतेकृत्स्नमात्मनोयःस्वयंरविः ॥ महाभूतानिभूतात्मायश्चकारदधारच ॥ ६ ॥ अगर्भःसकथंगर्भमुदरेयाचतेविभुः ॥ येनगोभिःसमाक्रांताविप्रलोकाश्चतुर्दश ॥ ॥ ७ ॥ स्थापिताजगतोमार्गास्त्रिवर्गप्रवरास्त्रयः ॥ योऽतकालेजगत्पीत्वाकृत्वावत्रमयंवपुः ॥ ८ ॥ लोकमेकार्णवंचक्रेदृश्य तेस्वेनकर्मणा ॥ यःपुराणेपुराणात्मातेजसांरूपमास्थितः ॥ ९ ॥ अपिसृष्ट्वाद्विजश्रेष्ठयःससर्जवसुंधराम् ॥ चकारचपुरायश्चत्रैलो क्यमिदमव्ययः ॥ १० ॥ ददौकृत्वावसुमतींसुराणांसुरसत्तमः ॥ यःस्थितोह्यनलंपीत्वासंवत्सरमयश्चयः ॥ ११ ॥ पातालस्थो र्णवरसंमध्यतोयमयंहविः ॥ सहस्राशिरसंदेवंसहस्राक्षंसहस्रशः ॥ १२ ॥ सहस्रचरणंब्रह्मन्यमाहुर्वैयुगेयुगे ॥ मुखाद्यस्यसमुत्पन्नोवेधालोक पितामहः ॥ १३ ॥ हरिश्चवक्षसोयस्यललाटाद्यस्यशंकरः ॥ येनतेनिहतादैत्यामंदेहानामनामतः ॥ १४ ॥ ब्रह्मादीनांदुराधर्षोयःसदा विघ्ननाशनः ॥ सर्वदेवमयंकृत्वासर्वायुधधरंवपुः ॥ १५ ॥ एकचक्ररथारूढोगरुडाग्रजसारथिः ॥ करांतियोजगत्सर्वंसदानवसराक्षसम् ॥ १६ ॥ प्रकाशतममस्पृष्टंवपुर्यस्यसदाद्विज ॥ पूर्वांदिशंगतोनित्यमुदयाचलमक्रमम् ॥ १७ ॥ नाशयेद्यस्तुसततंतमोलोकस्यशांतये ॥ नाशयित्वातमोयस्तुक्रियाःसर्वाःप्रवर्तयेत् ॥१८॥ योक्राणिदाक्षिणादीक्ष्यमुशलोलूखलानिच ॥ गार्हपत्येनविधिनातद्बद्धार्येणकर्मणा॥१९॥ अग्निमाहवनींचैववेदिंचैवकुशंस्रुचम् ॥ प्रोक्षणीयव्रतंचैवअवभृथंतथैवच ॥ २० ॥ सर्वानिमांश्चयश्चक्रेहव्यभागप्रदान्मुखे ॥ हव्यादांश्चसु

रान्यज्ञेक्रव्यादांश्चपितॄनपि ॥ २१ ॥ भागार्थंमधुधानायचक्रेयोयज्ञकर्मणि ॥ पूषणंचसुतंसोमंपवित्रामरणीमपि ॥ २२ ॥ यज्ञियानिच द्रव्याणियज्ञांश्चापिसऋत्विजः ॥ सदस्यान्यजमानांश्चमेधाविनस्तथोत्तमान् ॥ २३ ॥ विबभाजपुरासर्वंपारमेष्ठ्येनकर्मणा ॥ युगानुरूपो यःकृत्वालोकाननुवरंक्रमात् ॥ २४॥ क्षणान्कलाश्चकाष्ठाश्चकालवैकल्यमेवच ॥ मुहूर्तास्तिथयोमासाःपक्षाःसंवत्सरास्तथा ॥ २५॥ ऋत वःकालयोगाश्चप्रमाणंविविधंनृषु ॥ आयुःक्षेत्राण्यपचयोपचयांश्चैवयोऽकरोत् ॥ २६ ॥ सृष्टालोकास्त्रयोनंतायेनज्ञानेनवर्त्मना ॥ सर्वभूत गणाःसृष्टाःसर्वभूतात्मनासदा ॥ २७ ॥ प्रणामत्रयपूर्वेणयोगेनरमतेचयः ॥ योगतागतिपोतेनत्रातास्तिजगदीश्वरः ॥ २८ ॥ योगतिर्वृषयु क्तानांगतिर्योऽपापकर्मणाम् ॥ चातुर्वर्ण्यप्रभावश्चवपुर्होत्रस्यरक्षिता ॥ २९ ॥ धातुर्वैद्यस्ययोवेत्ताचतुराश्रमसंश्रयः ॥ दिगंबरानुभूतश्चवायु र्वायुविभावनः ॥ ३० ॥ अग्नीषोमात्मकंज्योतिर्योगीशिक्षणदांतकः ॥ यःपरंश्रूयतेज्योतिर्यःपरंश्रूयतेतपः ॥ ३१ ॥ यंपरंपरमंप्राहुःपरमा त्मानमच्युतम् ॥ ब्रह्मादिभिःस्तुतोदेवोयश्चदैत्यांतकृद्विभुः ॥ ३२ ॥ युगांतेष्वंतकोयस्तुयश्चलोकांतकोत्तमः ॥ सेतुर्योलोकसेतूनांमध्ये योमध्यकर्मणाम् ॥३३॥ वेत्तायोवेदविदुषांप्रभुर्यःप्रभुविष्णुनाम् ॥ सौम्यभूतस्तुसौम्यानामाग्निभूतोग्निवर्चसाम् ॥ ३४॥ मानुषाणांमनोभूत स्तपोभूतस्तपस्विनाम् ॥ विनयोनयवृत्तीनांतेजस्तेजस्विनामपि ॥ ३५ ॥ विग्रहोविग्रहाणांचगतिर्गतिमतामपि ॥ आकाशप्रसवोवायु र्वायुःप्राणोहुताशनः ॥ ३६ ॥ देवाहुतिप्रदानोद्यत्प्राणाग्निस्तमनाशनः ॥ रसाद्धिशोणितंभवतिशोणितान्मांसमुच्यते ॥ ३७ ॥ मांसान्म ज्जावसोजेन्ममज्जनोस्थीनिजन्मतः ॥ अस्थिमज्ज्ञःसमभवत्ततोवैशुक्रमादिशेत् ॥ ३८ ॥ शुक्राद्गर्भःसमभवद्रसमूलेनकर्मणा ॥ तत्रापः प्रथमोभागःससौम्योराशिरुच्यते ॥ ३९ ॥ ततःक्ष्मासंभवाज्ञेयाद्वितीयाराशिरुच्यते ॥ शुक्रंसोमात्मकंविद्यादात्मरूपंयदात्मकम् ॥४०॥ भवोरसात्मकस्तेषांवीर्यंचशशिपावकम् ॥ कफवर्गेभवेच्छुक्रंपित्तवर्गेचशोणितम् ॥ ४१ ॥ कफस्यपृथिवीस्थानंपित्तंनाभौप्रतिष्ठितम् ॥ देवस्यमध्यहृदयंस्थानंतुमनसःस्मृतम् ॥ ४२ ॥ नाभिकोष्ठांतरस्थंतुतत्रदेवोदिवाकरः ॥ मनःप्रजापतिर्ज्ञेयःकफःसोमोविभाव्यते॥४३॥ पित्तमग्निःस्मृतोयस्मादग्नीषोमात्मकंजगत् ॥ एवंप्रवर्तितेगर्भेवर्धतेऽर्बुदसन्निभे ॥ ४४ ॥ वायुप्रवेशंसंचक्रेसंगतःपरमात्मना ॥ ततोंऽगा

निर्विसृजतेबिभर्तिंपरिवर्तयन् ॥ ४५ ॥ प्राणोऽपानःसमानश्चउदानोव्यानएवच ॥ प्राणस्यप्रथमंस्थानंवर्धयन्परिवर्तते ॥ ४६ ॥ अपानंप
श्चिमेकायउदानोर्ध्वंशरीरगः ॥ व्यानोऽथव्यापकोदेहेसमानःसन्निवर्तते ॥ ४७ ॥ भूतावाप्तिस्ततस्तस्यजायतेंद्रियगोचरा ॥ पृथिवीवायुरा
काशआपोज्योतिश्चपंचमः ॥ ४८ ॥ तस्येंद्रियाणिपिष्टानिस्वंस्वंयोगंप्रचक्रमे ॥ पार्थिवंदेहमाहुस्तुप्राणात्मानंचमारुतम् ॥ ४९ ॥ निद्रा
ह्याकाशयोनिश्चजलाश्रयेप्रवर्तते ॥ ज्योतिश्चक्षुषितज्जन्मतदंशस्तामसःस्मृतः ॥५०॥ ग्रामाश्चविषयश्चैवयस्यवीर्यंप्रवर्तितम् ॥ एवंयोसृज
तेलोकान्सदेवासुरमानवान् ॥५१॥ सकथंदेवदेवेशोगर्भमेष्यतिचांशुमान् ॥ यथोदरमदित्यास्तुयःस्वयंचाविशत्पुरा ॥५२॥ एवंमेसंशयो
ब्रह्मन्नेषमेविस्मयोमहान् ॥ कथंरविर्ययौगर्भंभावंद्विजवरेतिमे ॥ ५३ ॥ आश्चर्यंपरमंपृच्छेत्वामहंभास्करस्यवै ॥ भानोरुत्पत्तिमाश्चर्यंहृ
दिमेपरिवर्तते ॥ ५४ ॥ एतदाश्चर्यमाख्यानंकथयस्वमहामुने ॥ प्रत्याख्याहिबलंवीर्यंभानोरमिततेजसः ॥ ५५ ॥ इतिश्रीभाविष्येमहापु
राणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यावतारकथाप्रस्तावर्णनंनामसप्तपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥
प्रश्नभारोमहांस्तातत्वयोक्तोरश्मिमालिनि ॥ यथाशक्तितुवक्ष्यामिश्रूयतांभानवंयशः ॥ १ ॥ भानोःप्रभावश्रवणेयस्यतेमतिरुत्थिता ॥
हंतभानोःप्रवृत्तिंचशृणुदिव्यांमयेरिताम् ॥ २ ॥ सहस्राक्षंसहस्राक्षंसहस्रकिरणंचयत् ॥ सहस्रशिरसंदेवंसहस्रकरमव्ययम् ॥ ३ ॥ सहस्राजि
ह्वंभास्वंतंसहस्रमुकुटंप्रभुम् ॥ सहस्रदंसहस्रारिंसहस्रभुजमव्ययम् ॥ ४ ॥ सवनंभवनंचैवहव्यंहोतारमेवच ॥ पात्राणिसमतीतानिवेददीक्षा
चरुंशुभम् ॥५॥ श्रोत्रियंशूर्पमुशलंप्रोक्षणंदक्षिणायनम् ॥ अध्वर्युंसामगंविप्रंसदस्यसदनंतथा ॥ ६ ॥ यूपंसमित्स्रुवंदर्वीमुसलोलूखलानिच॥
प्राग्वासंजयभूतिंचहोतारंचयनंचयत् ॥ ७ ॥ रहस्यानिप्रमाणानिस्थावराणिचराणिच ॥ प्रतिष्ठितानिदार्व्यंचस्थंडिलानिकुशांस्तथा ॥८॥
मंत्रयज्ञवहंवह्निभागंभार्गवमेवच ॥ अग्रेभुजीसोमभुजांयच्चत्रिषुउदाहृतम् ॥९॥ आयुर्वेदविदोविप्रायजंतेशाश्वतंविभुम् ॥ तस्यभानोःसुरेश
स्यवरिचंदनमालिनः ॥१०॥ प्रादुर्भावसहस्राणिसमतीतान्यनेकशः ॥ भूयश्चैवभविष्यंतिविनश्यंतिदिनेदिने ॥ ११ ॥ यत्पृच्छसिमहाराजपु
ण्यांदिव्यांकथांशुभाम् ॥ यदर्थंभगवान्भानुःकश्यपस्यसुतोऽभवत् ॥ १२ ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिशृणुसर्वमशेषतः ॥ हितार्थंसर्वमर्त्यानां

लोकानांप्रभवायच ॥ १३ ॥ बहुशःसर्वभूतात्मास्वयंसमभिजायते ॥ तथासमभवद्देवःकश्यपस्यादितेःसुतः ॥ १४ ॥ तुष्टोदत्वापरं वीरविरंचस्यमहात्मनः ॥ यंयंजनयतेपुत्रमदितिःकश्यपाद्विभोः ॥ १५ ॥ ससयातिविनाशंवैतत्क्षणादेवभारत ॥ दृष्ट्वासुतान्नश्यमा नान्पुत्रशोकान्विताऽदितिः ॥ १६ ॥ जगामकश्यपाभ्याशेशोकव्याकुलितेक्षणा ॥ सापश्यत्तंचमारीचंमुनिंदीप्तंतपोनिधिम् ॥ १७ ॥ आद्यंदेवगुरुंविप्रंदिव्यंत्रिषवणांबुभिः ॥ तेजसावह्निसंकाशंसौरंवृकसमप्रभम् ॥ १८ ॥ न्यस्तदंडाश्रियायुक्तंबद्धकृष्णाजिनांबरम् ॥ वल्क लाजिनसर्वांतंप्रदीप्तंब्रह्मवर्चसम् ॥१९॥ हुताशमिवदीप्यंतंतपंतमिवभास्करम् ॥ अथादितिर्दृष्ट्वैवंभर्तारममितौजसम् ॥ २० ॥ शोकगद्गद यावाचाइदंवचनमब्रवीत् ॥ किमर्थंभगवान्देवोनिरुद्योगस्तुतिष्ठति ॥ २१ ॥ जातोजातोहिमेपुत्रःसद्यएवविनश्यति ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्याः कश्यपोऋषिसत्तमः ॥२२ ॥ चकारगमनेबुद्धिंब्रह्मलोकगतिंप्रति ॥ सगत्वाब्रह्मभवनंनानाभावसमन्वितम् ॥२३॥ तद्वाक्यमुक्तंतंसर्वंयदुक्तं तस्यजायया ॥ कश्यपस्यवचःश्रुत्वाकंजजोवाक्यमब्रवीत् ॥ २४ ॥ पुत्रगच्छामसदनंभानोःपरमदुर्लभम् ॥ इत्युक्त्वायानमारुह्यआग्ने यंपद्मलोचनः ॥ २५ ॥ वेधाजगामभवनमादित्यस्यमहात्मनः ॥ अदितिःकश्यपोब्रह्माजग्मुर्विपुलमाश्रिताः ॥ २६ ॥ तेमुहूर्ते नसंप्राप्ताःसूर्यलोकंसुवर्चसम् ॥ दिव्यकामगमैर्यानैर्यथार्हंकुरुनंदन ॥ २७ ॥ आदित्यंप्रष्टुमिच्छंतितेजसांराशिमुत्तमम् ॥ गच्छंतस्तेचविस्तीर्णामादित्यस्यपरांसभाम् ॥ २८ ॥ षट्पदोद्गीतनिनदांसामगैस्तुसमीरिताम् ॥ क्रतवोबह्वृचमुखाःप्रोक्ताःपुण्यवदक्ष राः ॥ २९ ॥ तुष्टुवुःपुरुषव्याघ्रंविततेषुचकर्मसु ॥ यज्ञसंधौवेदविदांपदक्रमविदांतथा ॥ ३० ॥ घोषेणपरमर्षीणांसर्वंतत्रानिनादितम् ॥ यज्ञसंस्तवविद्भिश्चशिक्षावाद्भिस्तथाद्विजैः ॥३१॥ अष्टादशपुराणज्ञैःसर्वविद्याविशारदैः॥मीमांसाहेतुवादज्ञैःसर्ववादविशारदैः ॥३२॥ लोका यतिकमुख्यैश्चतुष्टुवुःसूर्यमीरितम् ॥ तत्रतत्रचविप्रेंद्रानियताःशंसितव्रताः ॥ ३३ ॥ जपहोमपरान्योग्यान्ददृशुःकश्यपादयः ॥ तस्यांसभा यामास्तेसरश्मिमालीदिवाकरः ॥ ३४ ॥ सुरासुरगुरुःश्रीमाञ्छुशुभेवीरमायया ॥ उपासतेचतत्रैवप्रजानांपतिमीश्वरम् ॥ ३५ ॥ दक्षःप्रचे ताःपुलहोमरीचिश्चद्विजोत्तमः ॥ भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्चगौतमोनारदस्तथा ॥ ३६ ॥ दिव्यआत्मांतरिक्षंचवायुस्तेजोबलंमही ॥ शब्दःस्पर्शः

स्वरूपंचरसगंधैस्तथैवच ॥ ३७ ॥ प्रकृतिश्चविकाराश्चयच्चान्यत्कारणंमहत् ॥ सांगोपांगाश्चचत्वारोवेदालोकपतेतथा ॥ ३८ ॥ लवाश्च ऋतवश्चैवसंकल्पप्रणवास्तथा ॥ एतेचान्येचबहवोभानुमंतउपासते ॥ ३९ ॥ अर्थोधर्मश्चकामश्चमोक्षश्चसविशेषतः ॥ द्वेषोहर्षश्चमोहश्चम त्सरोमानएवच ॥ ४० ॥ वृकोविष्णुसुतःपुत्रःपुष्पजोधिषणस्तथा ॥ माहेश्वरस्तथासौरोविटपोविकचस्तथा ॥ ४१ ॥ मारुतोविश्व कर्माचअश्विनावन्यवाहनौ ॥ एवमुक्तःसुवचनैर्भानुनाप्रभविष्णुना ॥ ४२ ॥ जगामकश्यपोवीरसहादित्यास्वमाश्रमम् ॥ अदितिर्देवमा ताचतंगर्भंनिदधेस्वयम् ॥ ४३ ॥ भूतात्मानंमहात्मानंदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ पूर्णेवर्षसहस्रेतुप्रवृत्तोगर्भउत्तमः ॥ ४४ ॥ सुराणांशर णंदेवश्चासुराणांविनाशनः ॥ गर्भस्थेनतुतेनैवपरित्रातःसुतस्तथा ॥ ४५ ॥ आददानस्तुतेजांसित्रैलोक्यस्यनराधिप ॥ तस्मिञ्जातेतुदेवेशे त्रैलोक्यस्यसुखावहे ॥ ४६॥ प्रसार्यदैत्यसंवांश्चसुराणांनादवर्धने ॥ अभवत्परमानन्दःसर्वेषांतत्रतस्थुषाम् ॥४७॥ इतिश्रीभविष्येमहापुरा णेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्योत्पत्तिर्नामाष्टपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५८ ॥ ७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ दक्षःप्रजापति श्चैवनमस्कारंचकारह ॥ विद्योतमानवपुषासर्वाभरणभूषितः ॥ १ ॥ उपातिष्ठतदेवेशंभानुंचर्षिगणैःसह ॥ ततोगंधर्वमुख्येषुप्रणदत्सुविहा यसि ॥ २ ॥ बहुभिःसहगंधर्वैःप्रगायत्सुमहीपते ॥ एवंतेदेवगंधर्वाउपागायंतभक्तितः ॥ ३ ॥ उत्पन्नंद्वादशात्मानंभास्करंवारितस्करम् ॥ इंद्रोविवस्वान्पूषाचत्वष्टाचसवितातथा ॥ ४ ॥ भगोंऽशुमानर्यमार्कःपृश्निर्मार्तंडएवच ॥ इत्येकादशएवैतेद्वादशोविष्णुरुच्यते ॥ ५ ॥ एवं द्वादशधाजातमंशुमंतंमहाद्भुतम् ॥ स्तुवंतिदेवताःसर्वेगताश्चतरसामहीम् ॥ ६ ॥ मृगव्याधश्चसर्वश्चमृगांकांकोमहायशाः ॥ अजैकपादहि र्बुध्न्यःपीतःकांचःपरंतपः ॥ ७ ॥ दमनश्चेश्वरश्चैवकपालीचविशांपते ॥ स्थाणुर्भगश्चभगवान्रुद्रश्चैतेऽवतास्थिषुः ॥ ८ ॥ अश्विनौवसवश्चाष्टौ गरुडश्चमहाबलः ॥ विश्वेदेवाश्चसाध्याश्चतस्थुःप्रांजलयोनृप ॥ ९ ॥ नागराजोमहाराजवासुकिःप्रांजलिःस्थितः ॥ अन्येचबहवोनागाराक्षसा श्चमहाबलाः ॥ १० ॥ तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्चगरुडश्चमहाबलः ॥ अरुणश्चारुणिश्चैवतत्रप्रांजलयःस्थिताः ॥११॥पितामहश्चभगवान्स्वयमाग म्यलोककृत् ॥ प्राहदेवगुरुःश्रीमान्सुरैःसर्वैर्महर्षिभिः ॥१२॥ यस्मात्प्रेक्षयतेसर्वंप्रभविष्णुःसनातनः॥तस्माल्लोकेश्वरःश्रीमान्विवस्वांश्चभव

त्विति॥१३॥देवदानवयक्षाणांगंधर्वोरगरक्षसाम्॥यस्मादयमादिदेवस्तस्मादादित्यएवहि॥१४॥ एवमुक्त्वातुभगवान्सार्धंदेवर्षिभिःप्रभुः॥
नमस्कृत्वासुसंपूज्ययययौतत्सदनंप्रति॥१५॥यागतिर्यज्ञशीलानांयागतिःपुण्यकर्मिणाम्॥यागतिःसिद्धयोगानांयागतिश्चमहात्मनाम्॥१६॥
यस्याष्टगुणमैश्वर्यंसमभूद्देवसत्तमम् ॥ यंप्राप्यशाश्वतंविप्रानावर्ततेभवार्णवे ॥ १७ ॥ वालखिल्यादयोयेचसर्वाश्रमनिवासिनः ॥
सेवंतेयंयतात्मानोदुश्चरंव्रतमास्थिताः ॥ १८ ॥ योऽनंतइवनागेषुयस्यतेसर्वयोगिनः ॥ सहस्रमूर्धारक्ताक्षःशेषादिभिरनुत्तमैः ॥१९॥योय
ज्ञइतिविप्रेंद्रैरर्च्यतेसुखमीप्सुभिः॥ सर्वेचयंयतप्राणाध्यायन्तिब्रह्मरूपिणम् ॥ २० ॥ यंवेदवेदागायंतिवेत्तारंयज्ञदायिनम् ॥ तंपुत्रंद्वाद
शात्मानंकश्यपःप्राप्यसत्तमम् ॥ २१ ॥ मुदंलेभेसहादित्यासुखंचपरमंविभो ॥ लोकश्चमुमुदेसर्वोराक्षसाभयमाप्नुवन् ॥ २२ ॥ मधुपिंग
लोमहाबाहुःकंबुग्रीवोहसन्निव ॥ इंगुदीबद्धमुकुटोदिशःप्रज्वलयन्निव ॥ २३ ॥ सउवाचमहातेजाःकश्यपंचर्षिसत्तमम् ॥ एषोहंतवपुत्रत्वं
गतोगर्भस्यसिद्धये ॥ २४ ॥ दत्त्वावरंपुराविप्रविरंचस्यमहात्मनः ॥ तस्मात्त्वमृषिशार्दूलकुरुसृष्टिमनौपमाम् ॥ २५ ॥ एवमाराध्यदेवे
शंब्रह्मासृष्टिमवाप्तवान् ॥ आराध्यकश्यपश्चापिभास्करंसुतमाप्तवान् ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेउभयसप्तमी
माहात्म्येसूर्यावतारवर्णनंनामैकोनषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥छ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ अहोदेवस्यचरितंभास्करस्यत्वयो
दितम् ॥ ब्रह्मादयोऽपियेनित्यंपूजयंतिविधानतः ॥ १ ॥ ब्रह्माविष्णुःसुराब्रह्मंस्तमाराध्यादिवाकरम् ॥ ददृशुस्तस्यकिंभूतंरूपंयत्तन्म
हाद्भुतम् ॥२॥ सुमंतुरुवाच॥ ॥आराध्यदेवमीशानंभास्करंसूतिवाचकम् ॥ कविष्णूकुरुशार्दूलजग्मतुस्तौहिमाचलम् ॥३॥ गोपतेरंति
कंवीरप्रहृष्टौविभुदर्शने ॥ कुदेंदुसंनिभंद्रष्टुंकंजजश्चाच्युतश्चतौ ॥ ४ ॥ ददृशतुर्महात्मानंचंद्रार्धकृतशेखरम् ॥ पूजयंतंविवस्वंतंभास्व
रंवीरवन्नृप ॥ ५ ॥ अर्च्योचतुर्महात्मानंकविष्णूतंत्रिलोचनम् ॥ भोभोभीमसुरज्येष्ठपश्यावामिहचागतौ ॥ ६ ॥ श्रुत्वोवाचतयोर्वाक्यं
कंजजस्याच्युतस्यच ॥ प्रणम्यशिरसाभूमौकृतापूजाविधानतः ॥७॥ उवाचमधुरंवाक्यंशिक्षाक्षरसमन्वितम् ॥ हर्षगद्गदयावाचादिशःसन्ना
दयन्निव॥८॥ किमाराध्यरविंप्राप्तौसर्वदेववरंविभुम् ॥ कथ्यतांनिखिलंदेवौपरमंकौतुकंमम॥९॥दृष्टवंतौपरंकिंचिद्रूपंदेवस्यशंकरम्॥अव्यय

स्याप्रमेयस्यभानोरमिततेजसः ॥१०॥ निशम्यवचनंवीरशंकरस्यमहात्मनः ॥ ऊचतुस्तौमहात्मानौकविष्णूदेवसत्तमौ ॥ ११ ॥ नततप श्यावहेरूपंयत्तत्परममद्भुतम् ॥ आराधयितुमेवापिह्यागतौतेंऽतिकंचतम् ॥१२॥तस्मादाराधयामोहिएकीभूयविभावसुम् ॥ गत्वोदयागि रिंपुण्यंपर्वतंकनकोज्ज्वलम् ॥१३॥ श्रुत्वातुवचनंवीरकंजजाच्युतयोर्हरः॥तथेत्याहमहाबाहोहर्षादुत्फुल्ललोचनः ॥१४॥ अथतेराजशार्दूल विविशेगतयोनृप ॥ जग्मुस्तेपर्वतश्रेष्ठमुदयाचलमाशुवै ॥ १५ ॥ तमासाद्यनगंपुण्यंशृंगैस्त्रिभिरलंकृतम् ॥ नानाधातुपिनद्धांगंनानाधातु विभूषितम् ॥ १६ ॥ आराधनायविधिवद्यत्नंचक्रुर्विभावसोः ॥ स्तुवन्तस्तेसमचैतोध्यायंतश्चविभावसुम् ॥१७॥ दिव्यवर्षसहस्रांतेतपंतः संस्थितानगे ॥ पद्मासनगतोब्रह्माध्यायमानोदिवाकरम् ॥ १८ ॥ स्थाणुवत्संस्थितोभूमावूर्ध्वबाहुस्त्रिलोचनः ॥ पंचाग्निंभजमानस्तुस्थि तोविष्णुरवाक्छिराः ॥ १९ ॥ एवंवर्षसहस्रांतेतपश्चक्रुःसुदारुणम् ॥ आराधयंतोविधिवद्गोपतिंपुत्रमालिनम् ॥ २० ॥ अथब्रह्मेशविष्णूनां कुर्वतांतपउत्तमम् ॥ तुतोषभगवान्भानुरुवाचचमहीपते ॥ २१ ॥ ब्रह्मन्छंभोहरेब्रूतमत्तःकिमभिवांछथ ॥ तुष्टोहंभवतांदातुमिहायातोवरं स्वयम् ॥ २२ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ निशम्यवचनंभानोःशांतंहृद्यंमनोरमम् ॥ प्रणम्याशिरसाऽकेशाइदंवचनमब्रुवन् ॥२३॥ कृतकृत्यावयंसर्वेप्रसादात्तवगोपते ॥ त्वामाराध्यपुरादेवत्वत्तःप्राप्यवरंशुभम् ॥ २४ ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशानांवयंसर्वेदिवाकर ॥ संभूयेहसमर्थावैत्व त्प्रसादान्नसंशयः ॥ २५ ॥ किंत्वेकंदेवदेवेशवरमिच्छामहेविभो ॥ यत्तेपरमकंरूपंदुर्लभंदुर्दशंतथा ॥ २६ ॥ तस्मादस्माज्जगन्नाथरूपं दर्शयतेऽच्युतम् ॥ सर्वदेवमयंयत्तेयत्त्वयोक्तंपुरानघ ॥ २७ ॥ तेषांतद्वचनंश्रुत्वाब्रह्मविष्ण्वीशभाषितम् ॥ दर्शयामासतद्रूपमद्भुतंलोकपूजि तम् ॥२८॥ अनेकवक्त्रशिरसमनेकाद्भुतदर्शनम् ॥ सर्वदेवमयंदिव्यंसर्वलोकमयंतथा ॥ २९ ॥ भूःपादौद्यौःशिरश्चापितत्राग्नीलोचनेमते ॥ पादांगुल्यःपिशाचाश्चहस्तांगुल्यश्चगुह्यकाः ॥ ३० ॥ विश्वेदेवाःस्मृतास्तस्यजंघासंवाःसुरोत्तमाः ॥ यक्षाःकुक्षिषुसंलीनाःकेशा श्चाप्सरसांगणाः ॥ ३१ ॥ दृष्टिधृष्टयश्चविपुलाःकेशावीरांशवःस्मृताः ॥ तारकारोमरूपाणिरोमाणिचमहर्षयः ॥ ३२ ॥ बाहवोविदिश स्तस्यदिशःश्रोत्रेनराधिप ॥ अश्विनौश्रवणेचास्यनासावायुर्महाबलः ॥ ३३ ॥ प्रसादश्चक्षमाचैवमनोधर्मस्तथैवच ॥ सत्यमस्याभवद्वा

णीजिह्वादेवीसरस्वती ॥ ३४ ॥ ग्रीवादितिर्महादेवीतालूरुद्रश्चवीर्यवान् ॥ द्वारंस्वर्गस्यनाभिर्वैमित्रस्त्वष्टापिचंडकम् ॥ ३५ ॥ मुखं वैश्वानरश्चास्यवृषणौचभगस्तदा ॥ हृदयंभगवान्ब्रह्माह्युदरंकश्यपोमुनिः ॥ ३६ ॥ पृष्ठेऽस्यवसवोदेवामरुतःसर्वसंधिषु ॥ सर्वच्छंदांसिद शनाज्योतींषिविमलप्रभा ॥ ३७ ॥ प्राणोरुद्रोमहादेवःकुक्षौचास्यमहार्णवाः ॥ उदरेचास्यगंधर्वाभुजंगाश्चमहाबलाः ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीर्मे धाधृतिःकांतिःसर्वाविद्याश्चवैकटौ ॥ ललाटमस्यपरमंवयःस्थानंपरात्मनः ॥ ३९ ॥ सर्वज्योतींषिजानीहितपश्चक्रश्चदेवराट् ॥ तदेतदा दिदेवस्यतनौह्याहुर्महात्मनः ॥ ४० ॥ स्तनौकुक्षौचवेदाश्चतेष्टौचास्यमखाःस्मृताः ॥ यष्टव्यपशुबंधाश्चद्विजानांवेष्टितानिच ॥ ४१ ॥ सर्वदेवमयंदृष्ट्वारूपमर्कस्यतेनृप ॥ ब्रह्माहरोहरिर्देवाःपरंविस्मयमागताः ॥ ४२ ॥ प्रणम्याशिरसादेवंवेपमानाधरांगताः ॥ भयगद्गदया वाचाइदंवचनमब्रुवन् ॥ ४३ ॥ यदेतत्परमंपुण्यमद्भुतंलोकभावनम् ॥ दृष्टंभवद्भिर्देवेंद्राममसर्वजगन्मयम् ॥ ४४ ॥ एतन्मयाप्रसन्नेन युष्माकंश्रेयसेऽनघाः ॥ दर्शितंपूजितेनेहयोगिनांयन्महालयम् ॥ ४५ ॥ ॥ ब्रह्मेशाच्युताऊचुः ॥ ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथात्थत्वंदिव स्पते ॥ योगिनामपिदेवेशदर्शनंह्यस्यदुर्लभम् ॥ ४६ ॥ त्वामाराध्यजगन्नाथंनाप्राप्यमिहविद्यते ॥ तस्मात्पूज्यतमोलोकेनान्योदेवेषुवि द्यते ॥ ४७ ॥ एवमुक्त्वाऽदितेःपुत्रोजगामादर्शनंरविः ॥ ब्रह्मादयोपितेहर्षंपरमार्थंस्यदर्शनात् ॥ ४८ ॥ एवंब्रह्मादयोदेवाःपूजयित्वादिवा करम् ॥ गतास्तेपरमांसिद्धिंगंधर्वाऋषयस्तथा ॥ ४९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमकिल्पेसौरधर्मेषुब्रह्मादीनांसूर्यरूपद र्शनवर्णनंनामषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ छ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ एवमेतद्यथात्थत्वंभास्करोदैवतंपरम् ॥ नास्त्या दित्यसमोदेवोनास्त्यादित्यसमागतिः ॥ १ ॥ आदित्यमूलमखिलंत्रैलोक्यंनात्रसंशयः ॥ भवत्यस्माज्जगत्सर्वंसदेवासुरमानुष म् ॥ २ ॥ रुद्रेंद्रोपेंद्रकेंद्राणीविप्रेंद्रत्रिदिवौकसाम् ॥ द्युतिर्द्युतिमतांकृत्स्नातेजोऽयंसार्वलौकिकम् ॥ ३ ॥ सर्वात्मासर्वलोकेशोमहादेवःप्र जापतिः ॥ सूर्यएवत्रिलोकस्यमूलंपरमदैवतम् ॥ ४ ॥ ततःसंजायतेसर्वंतत्रैवप्रविलीयते ॥ भावाभावौहिलोकानामादित्यान्निःसृतौपुरा ॥ ॥ ५ ॥ जगज्ज्येष्ठोग्रहोविप्रप्रदीप्तःप्रभवोरविः ॥ तत्रगच्छंतिनिधनंजायंतेचपुनःपुनः ॥ ६ ॥ क्षणामुहूर्तादिवसारात्रिपक्षाश्चकृत्स्नशः ॥

मासाःसंवत्सराश्चैवऋतवश्चयुगानिच ॥ ७ ॥ सएपकालश्चाग्निश्चद्वादशात्माप्रजापतिः ॥ प्रभासयतिविप्रेंद्रत्रैलोक्यंसचराचरम्॥८॥तस्माद् स्याद्द्विजश्रेष्ठपूजनेयत्फलंभवेत् ॥ तन्मेब्रूहिप्रयत्नेनप्रसादप्रवणोभव ॥ ९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेब्राह्मेपर्वणिसौरधर्मेसूर्य पूजाफलप्रश्नवर्णनंनामैकषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६१ ॥ ॥छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भानुंप्रतिष्ठाप्यनरःसर्वदेवमयं विभुम् ॥ प्राप्नोत्यमरतांवीरतेजसारविसन्निभः ॥ १ ॥ योभानुंद्वेष्टिसंमोहात्सर्वदेवनमस्कृतम् ॥ नरोनरकगामीस्यात्तस्यसंभाषणाद पि ॥ २ ॥ भानुमिष्टंप्रतिष्ठाप्यसर्वयत्नैर्विधानतः ॥ यत्पुण्यफलमाप्नोतितदेकाग्रमनाःशृणु ॥ ३॥ सर्वयज्ञतपोदानतीर्थदेवेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंस्थाप्यभानुंलभेन्नरः ॥ ४ ॥ योभानुंस्थापयेद्भक्त्याविधिपूर्वंनराधिप ॥ सर्वागमुदितंपुण्यंलभेत्कोटिगुणंनरः ॥ ५ ॥ मातृजान्पितृजांश्चैवयत्रचोद्वहतोस्त्रियम् ॥ कुलत्रयंसमुद्धृत्यशक्रलोकेमहीयते ॥ ६ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्प्रलयेसमुपस्थिते ॥ ज्ञानयोगंसमासाद्यतत्रैवप्रविमुच्यते ॥ ७ ॥ अथवाराज्यमाकांक्षेज्जायतेसंभवांतरे ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायाःक्षितेरधिपतिर्भवेत् ॥ ८ ॥ यत्कृत्वापार्थिवंव्योम्निअर्चयेत्सर्वदेवकम् ॥ समूलमखिलंतेनत्रैलोक्यंपूजितंभवेत् ॥ ९ ॥ इहैवधनवाञ्छ्रीमान्सोंतेऽर्कत्व मवाप्नुयात् ॥ त्रिसंध्यंकीर्तयेद्व्योमकृत्वाबिंबेनपार्थिवम् ॥ १० ॥ शतैकादशकंयावत्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ अनेनसहदेहेनभानुः संतिष्ठतेक्षितौ ॥११ ॥ पापहासर्वमर्त्यानांदर्शनात्स्पर्शनादपि ॥ उद्धारयेच्चसंस्थाप्यकुलानामेकविंशतिः ॥ १२ ॥ गीर्वाणैःसहितो नित्यंमोदतेदिविसूरवत् ॥ योऽपिपृष्ठमयंव्योमसर्वगंधोपशोभितम् ॥ १३ ॥ कुसुमैःसुसुगंधैश्चफलैश्वविविधैर्नृप ॥ भक्ष्यलेह्यरसैश्चै वघृतदीपैरलंकृतैः ॥ १४ ॥ नानारत्नसमायुक्तंनानागंधसमन्वितम् ॥ तस्यदक्षिणपार्श्वेतुविन्यसेदगुरुंबुधः ॥ १५ ॥ दद्याद्वैपश्चिमे भागेश्रीखंडंचंदनंशुभम् ॥ उत्तरेचंदनंदद्यादर्कंदद्याच्चपूर्वतः ॥ १६ ॥ एवंवित्तानुसारेणकृत्वाविभवोविस्तरम् ॥ कृष्णपक्षेतुसप्तम्यां भास्करस्यनिवेदयेत् ॥ १७ ॥ सकृदेवतुयःकुर्याद्व्योमंभरतसत्तम ॥ यत्फलंहिभवेत्तस्यतन्मेनिगदतःशृणु ॥ १८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वदुःखविवर्जितः ॥ निष्कलःसर्वगोभूत्वाप्रविशेत्परमव्ययम् ॥ १९ ॥ तेजसारविसंकाशःप्रभयार्कसमप्रभः ॥ पांसुनाक्रीडमानो

यःकुर्याद्व्योममकार्यतः ॥ २० ॥ सराजन्भवतेराजापर्वतेषुसमंततः ॥ सर्वेषामेवपात्राणांपरंपात्रंविभावसुः ॥ २१ ॥ एतत्संतार येद्यस्मादतीवनरकार्णवात् ॥ तस्यपात्रस्यमाहात्म्यंध्रुवमक्षयमादिशेत् ॥ २२ ॥ तस्मात्तस्यसदादेयमप्रमेयफलार्थिभिः ॥ रवौदत्तंहुतंज तंपूजावलिंनिवेदयेत् ॥ २३ ॥ अनंतफलमादिष्टंब्रह्मादिभिःसुरोत्तमैः ॥ भक्त्यावित्तानुसारेणयःकुर्यादालयंरवेः ॥ २४ ॥ सोऽग्र्यंयानमारु ह्यमोदतेसहभानुना ॥ महाविभवसारोपियःकुर्याद्भक्तिवर्जितम् ॥ २५ ॥ अल्पेमहतिवातुल्यंफलमाढ्यदरिद्रयोः ॥ वित्तशाठ्येनयःकुर्याद्वि त्तवानपिमानवः ॥ २६ ॥ नसफलमवाप्नोतिप्रलोभाक्रांतमानसः ॥ तस्मात्त्रिभागंवित्तस्यजीवनायप्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥ भागद्वयंचधर्मा र्थेअनित्यंजीवनंयतः ॥ भक्त्याप्रचोदितंकुर्यादल्पवित्तोऽपियोनरः ॥ २८ ॥ महाविभवसारोऽपिनकुर्याद्भक्तिवर्जितः ॥ सर्वस्वमपियोदद्या दर्केभक्तिविवर्जितः ॥ २९ ॥ नतेनधर्मभागीस्याद्भक्तिरेवात्रकारणम् ॥ नतपोभिर्विभोरुग्रैर्नचसर्वैर्महामखैः ॥ ३० ॥ गच्छेदेकंपुरंदिव्य मर्केभक्तियुतोनृप ॥ रुचिरंशुभशैलोत्थंकुर्याद्यस्तुरवेर्गृहम् ॥३१॥ त्रिसप्तकुलसंयुक्तःसूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥ यन्मयाकोटिगुणितंकृतंस्या दिष्टकाम्यया ॥ ३२ ॥ द्विपरार्धगुणंपुण्यंशैलजेऽपिविदुर्बुधाः ॥ मृच्छैलेनसमंज्ञेयंपुण्यमाढ्यदरिद्रयोः ॥ ३३ ॥ यत्रतत्रगतःकुर्याद्भक्त्या पुण्यंभगालयम्॥शैलोत्थमिष्टकाभिर्वाद्दृढदारुमयंशुभम् ॥ ३४ ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंभानोरमिततेजसः ॥ गैरिकंयानमारुह्ययःकुर्याद्धृत भूषणः ॥ ३५ ॥ क्रीडमानोऽपियःकुर्याद्बालभावेऽर्कमंदिरम् ॥ सोऽर्कलोकमवाप्नोतिविमानवरमास्थितः ॥३६ ॥ पुष्पमालाकुलंदिव्यंधूप गंधादिवासितम्॥अप्सरोगणसंकीर्णंसर्वकामसुखप्रदम् ॥ ३७ ॥ तत्ररूढोमहाराजवत्सरंवृंदमुत्तमम् ॥ उषित्वाभास्करपुरेपूज्यमानस्तुदैव तैः॥३८॥क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्राजाभवतिधार्मिकः ॥ धर्मार्थकामसंपन्नोयशसाचनराधिप ॥ ३९ ॥ पश्यन्परिहरञ्जंतून्मार्जन्यामृदुसूक्ष्म या॥शनैःसंमार्जनंकुर्याच्चांद्रायणफलंभवेत् ॥४०॥ अन्यार्थंदेहजीर्णायवंध्यायाश्चविशेषतः ॥ रोगार्तैनचभूतानामारोग्यार्थंप्रपूजयेत्॥४१॥गृ हीत्वागोमयंस्वच्छंस्थानेचपातितंशुभे ॥ उपर्युपरिसंत्यज्यप्रत्यग्रंजंतुवर्जितम् ॥ ४२ ॥ वस्त्रपूतगोमयेनयःकुर्यादुपलेपनम् ॥ पश्येत्तुसु खिताञ्जंतूंश्चांद्रायणशतंलभेत् ॥ ४३ ॥ यःकुर्यात्सर्वकार्याणिवस्त्रपूतेनवारिणा ॥ समुनिःसमहासाधुःसगच्छेत्परमांगतिम् ॥ ४४

क्षरंतिसर्वदानानियज्ञहोमबलिक्रियाः ॥ अक्षरंतुमहादानंसुखदंसर्वदेहिनाम् ॥४५॥ नैरंतर्येणयःकुर्यात्पक्षंसंमार्जनार्चनम् ॥वर्षमेकंशतंदिव्यं
सुरलोकेमहीयते ॥ ४६ ॥ तस्यांतेचचतुर्वेदसुरूपंप्रियदर्शनम् ॥ आद्यःसर्वगुणोपेतोराजाभवतिधार्मिकः ॥ ४७ ॥ संपर्केणापियःकुर्यान्नरः
कर्मभगालये ॥ सोपिसौमनसंगत्वापुरंक्रीडातिनित्यशः ॥ ४८ ॥ तावद्भ्रमंतिसंसारेदुःखशोकपरिप्लुताः ॥ नभवंतिरवौभक्त्यायाया
वत्सर्वेऽपिदेहिनः ॥ ४९ ॥ समासक्तंतथाचित्तंजंतोर्विषयगोचरे ॥ यद्यर्केऽपिभवेदेवंकोमुच्यत्येवबंधनात् ॥ ५० ॥ यःकुर्यात्कुट्टिमांभूमिं
दर्पणोदरसन्निभाम् ॥ नानावर्णविचित्रांचविचित्रकुसुमोज्ज्वलाम् ॥ ५१ ॥ क्वचित्कलशविन्यस्तांपंकजैरुपशोभिताम् ॥ रम्यांमनोरमांसौ
म्यामर्कायतनसंसादि ॥ ५२ ॥ यावद्दंडाभवेद्भूमिःसमंताच्चसुशोभना ॥ तावद्युगसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ ५३ ॥ कारयेच्चित्रशास्त्रज्ञै
श्चित्रकर्मार्कमंदिरे ॥ विचित्रंयानमारुह्यचित्रभानोर्गृहंव्रजेत् ॥ ५४ ॥ यावत्सदेवरूपाणिग्रहरूपाणिलेखयेत् ॥ तावद्युगसहस्राणिस्वर्गलोके
महीयते ॥ ५५ ॥ भवेद्भूमिःसमंताच्चयःकुर्यादर्कमंदिरे ॥ आरामावसथादीनांलभेदामूलकंफलम् ॥ ५६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुरा
णेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मवर्णनंनामाद्विषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ भास्करस्यमहाबाहोभा
नोरमिततेजसः ॥ स्नानकालेप्रकुर्वीतजयशब्दादिमंगलम् ॥ १ ॥ पद्मस्वास्तिकशंखंतुश्रीवत्संद्विजसत्तम ॥ हेमरूपादिपात्रेषुकल्पितेगो
मयादिभिः ॥ २ ॥ नानावर्णकसंयुक्तैरक्षतैस्तिलतंदुलैः ॥ स्वच्छैश्चदधिसंमिश्रैर्यथाशोभंप्रपूरितैः ॥ ३ ॥ द्रव्यपीठप्रदीपाश्चभूताश्वत्था
दिपल्लवैः ॥ औषधीभिश्चमेध्याभिःसर्वबीजैर्यवादिभिः ॥ ४ ॥ सप्तम्यादिषुसर्वेषुषष्ठ्यादिषुविशेषतः ॥ शंखभेर्यादिभिःकुर्याद्वाद्यघोषंसु
शोभनम् ॥ ५ ॥ त्रिसंध्यंवेदनिर्घोषंकुर्वीतफलमुत्तमम् ॥ कुर्यान्नीराजनंचैवशंखवादित्रमंगलैः ॥ ६ ॥ यावन्नीराजनंकुर्यात्पर्वाणिविधिव
द्रवौ ॥ तावद्युगसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ ७ ॥ कपिलापंचगव्येनकुशवारियुतेनवै ॥ स्नापयेन्मंत्रपूतेनब्रह्मस्नानंहितत्स्मृतम् ॥ ८ ॥
यस्त्वेकमपिसर्वैर्ब्दैब्रह्मस्नानंप्रयच्छति ॥ समुक्तःसर्वपापैस्तुसूर्यलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ कपिलापंचयज्ञेनदधिक्षीरयुतेनच ॥ स्नानंदशगुण
ज्ञेयंमहत्पुण्यंनराधिप ॥ १० ॥ऋभवोवीरमुद्दिश्यदेहशुद्धिंचशाश्वतीम् ॥ कपिलामाहरेन्नित्यंमुनिर्देवाग्निनिर्मिताम् ॥ ११ ॥कापिलंयःपिबेच्छू

द्रोदेवकार्यार्थनिर्मितम् ॥ सपच्यतेमहाघोरेसुचिरंनरकार्णवे ॥ १२ ॥ वर्षकोटिसहस्रेणयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ घृताभ्यंगेनसूर्यस्यदहेत्सर्वं
नसंशयः ॥ १३ ॥ कल्पकोटिसहस्रैस्तुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ वज्रस्नानेनतत्सर्वंदहत्यग्निरिवेंधनम् ॥ १४ ॥ सप्तम्यांचकृतस्नानःकृत्वा
सूर्यंसकृन्नरः ॥ कुलान्युद्धृत्यसप्तेहसूर्यलोकेमहीयते ॥ १५ ॥ वसुहेमादियुक्तंचक्षीरस्नानस्यतत्समम् ॥ सकृद्दाढकेनपयसायोभानुंस्नाप
येन्नरः ॥ १६ ॥ राजतेनविमानेनसोऽर्कलोकेमहीयते ॥ स्नाप्यदध्नासकृद्भानुंसात्रिलोकेमहीयते ॥ १७ ॥ मधुनास्नपयित्वातुशुक्रलोके
महीयते ॥ उद्धृत्यशालिपिष्टेनवायुलोकेषुपूज्यते ॥ १८ ॥ स्नानमिक्षुरसेनेहयःसूर्यंसकृदाचरेत् ॥ सगोपतिपुरंगच्छेत्सर्वकामसमन्वितः ॥
॥ १९ ॥ फलोदकेनयोभानुंसकृत्स्नापयतेनरः ॥ उत्सृज्यपापकलिलंपितृलोकेमहीयते ॥ २० ॥ श्रीखंडवारिणास्नाप्यसकृद्भानुंनराधि
प ॥ चंद्रांशुनिर्मलःश्रीमांश्चरेदात्रेयमंदिरे ॥ २१ ॥ वस्त्रपूतेनतोयेनयदर्कंस्नापयेत्सकृत् ॥ ससर्वकामतृप्तात्मातारकाधिपपुरंव्रजेत् ॥२२॥
आपोहिष्ठेतिजप्येनगंगातोयेनभारत ॥ गैरिकेणविमानेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २३ ॥ कर्पूरागुरुतोयेनयोऽर्कंस्नापयतेसकृत् ॥ स्नाप्यभानुं
सकृन्मंत्रैःसप्तम्यांसमुपोषितः ॥ २४ ॥ सकुलानेकविंशेहउत्तार्यरविमाव्रजेत् ॥ पितॄनुद्दिश्ययोभानुंस्नापयेच्छीतवारिणा ॥ २५ ॥ तृप्ताः
स्वर्गंव्रजंत्याशुपितरोनरकादपि ॥ भानुंशीतांबुनास्नाप्यधारोष्णपयसासह ॥ २६ ॥ स्नाप्यपश्चाद्घृतेनेशमग्निलोकेमहीयते ॥ एत
त्स्नानत्रयंकृत्वापूजयित्वातुभारत ॥ २७ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ मृत्कुंभताम्रकुंभेषुस्नानंशतगुणंमतम् ॥ २८॥ रौप्ये
पादोत्तरंपुण्यंदर्शनात्स्पर्शनंपरम् ॥ स्पर्शनादर्चनंश्रेष्ठंघृतस्नानमतःपरम् ॥ २९ ॥ इहामुत्रकृतंपापंघृतस्नानेननश्यति ॥ सप्तजन्मकृतं
पापंपुराणश्रवणेनतु ॥ ३० ॥ दशापराधांस्तोयेनक्षीरेणतुशतंक्षमेत् ॥ सहस्रंक्षमतेदध्नाघृतेनाप्ययुतंक्षमेत् ॥ ३१ ॥ नैरंतर्येणयो
मासंघृतस्नानंसमाचरेत् ॥ दशैकादशकुलानीहनयेत्सूर्यस्यमंदिरम् ॥ ३२ ॥ स्नानंपलशतंज्ञेयमभ्यंगंपंचविंशतिः ॥ पलानां
द्विसहस्रेणमहास्नानमितिश्रुतिः ॥ ३३ ॥ घृताभ्यंगंघृतस्नानंभानुंयत्नाद्द्विजोत्तम ॥ येचगोधूमचूर्णैस्तुकषायैर्गर्भसंमितैः ॥ ३४ ॥
दशधेनुसहस्राणियद्दत्वालभतेफलम् ॥ तत्फलंलभतेसर्वमर्कस्योद्वर्तनेकृते ॥ ३५ ॥ अर्घ्यंपुष्पफलोपेतंयस्त्वकायैनिवेदयेत् ॥ सपूज्यः

सर्वलोकेषुअर्कवन्मोदतेदिवि ॥ ३६ ॥ गंधतोयेनसंमिश्रमुदकाद्दादशोत्तरम् ॥ पंचगव्यसमायुक्तमर्घ्यंशतगुणंनृप ॥ ३७ ॥ योऽष्टांगग मेमापूर्यभानोर्मूर्ध्निनिवेदयेत् ॥ दशवर्षसहस्राणिरमतेचार्कमंदिरे ॥ ३८ ॥ आपःक्षीरंकुशाग्राणिघृतंदधिमधुस्तथा ॥ रक्तानिकरवीरा णितथारक्तंचचंदनम् ॥ ३९ ॥ अष्टांगएषअर्घोवैब्रह्मणापरिकीर्तितः ॥ सततंप्रीतिजननोभास्करस्यनराधिप ॥ ४० ॥ दारुवैणवपा त्रेणदत्वार्घ्यंयत्फलंलभेत् ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंमृत्पात्रेणनराधिप ॥ ४१ ॥ ताम्रार्घ्यपात्रदानेनपुण्यंशतगुणंमतम् ॥ पालाशपद्मप त्राभ्यांताम्रपात्रेफलंलभेत् ॥ ४२ ॥ रौप्यपात्रेणविज्ञेयंलक्षार्घ्येनात्रसंशयः ॥ सुवर्णपात्रविन्यस्तमर्घ्यंकोटिगुणंभवेत् ॥ ४३ ॥ एवंस्ना नार्घ्यनैवेद्यबलिधूपादिषुक्रमात् ॥ पात्रांतरविशेषेणतत्फलंतूत्तरोत्तरम् ॥ ४४ ॥ रौप्यपात्रप्रदानेनयत्पुण्यंवेदपारगे ॥ ताम्रपात्रप्रदाने नतस्माच्छतगुणंरवौ ॥ ४५ ॥ फलकोटिसुवर्णस्ययोदद्याद्वेदपारगे॥सूर्यायरूप्यपात्रंतुततःपुण्यंततोऽधिकम् ॥ ४६ ॥ सुवर्णपात्रंयोदद्या द्भास्करायमहीपते ॥ नशक्यंतस्यतद्वक्तुंपुण्यंपात्रविशेषतः ॥ ४७ ॥ तुल्यमेवफलंप्रोक्तंसर्वमाढ्यदरिद्रयोः ॥ तयोरभ्यधिकंतस्ययस्त्व केभावनाधिकः॥४८॥विभवेसतियोमोहान्नकुर्याद्विधिविस्तरम् ॥ नैवतत्फलमाप्नोतिप्रलोभाक्रांतमानसः ॥४९॥ तस्मान्मंत्रैःफलैस्तोयैश्चं दनाद्यैश्चयत्नतः ॥ तदनंतफलंज्ञेयंभक्तिरेवात्रकारणम् ॥ ५० ॥ वर्षकोटिशतंदिव्यंसूर्यलोकेमहीयते ॥ गंधानुलेपनंपुण्यंद्विगुणंचंदन स्यतु ॥ ५१ ॥ गंधाच्चतुर्गुणंज्ञेयंपुष्पमष्टगुणंनृप ॥ कृष्णागुरुविशेषेणद्विगुणंफलमादिशेत् ॥ ५२ ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यंकुंकुमस्यवि धीयते ॥ चंदनागुरुकर्पूरैःश्लक्ष्णपिष्टैःसकुंकुमैः ॥ ५३ ॥ भानुंपर्याप्तमालिप्यकल्पकोटिंवसेद्दिवि ॥ सदीव्येत्सुरवृंदेनपुण्यगंधैःप्रलेप नम्॥५४॥दशवर्षसहस्राणिवीरमित्रपुरेवसेत् ॥ भक्त्यानिवेद्यअर्कायतालवृंतंनराधिप ॥५५॥ दशवर्षसहस्राणिवीरलोकेमहीयते ॥ मायूरंव्य जनंदत्वासूर्यायातीवशोभनम् ॥५६॥ वर्षकोटिशतंपूर्णंप्रभंजनपुरेवसेत् ॥ पुष्पैररण्यसंभूतैःपत्रैर्वागिरिसंभवैः ॥५७॥ अपर्युषितानिश्छिद्रैः प्रोषितैर्जंतुवर्जितैः ॥ आत्मारामभवैश्चैवपुष्पैःसंपूजयेद्रविम् ॥ ५८ ॥ पुष्पजातिविशेषेणभवेत्पुण्यंततोऽधिकम् ॥ तपःशीलगुणोपेतइति हासविदेद्विजे ॥ ५९ ॥ दत्त्वादशसुवर्णस्यनिष्कान्यल्लभतेफलम् ॥ करवीरस्यकुसुममर्कायविनिवेदयेत् ॥ ६० ॥ लभतेतत्फलंवीरयथाह

भगवान्रविः ॥ एवंपुष्पविशेषेणफलंतदधिकंभवेत् ॥ ६१ ॥ ज्ञेयंपुण्यंरसज्ञेनयथास्यात्तन्निबोधमे ॥ तदापुष्पसहस्रेभ्यःकरवीरंविशिष्यते ॥ ६२ ॥ बिल्वपत्रसहस्रेभ्यःपद्ममेकंनराधिप ॥ वीरपुष्पसहस्रेभ्योबकपुष्पंविशिष्यते॥६३॥ बकपुष्पसहस्रेभ्योमुद्गरंपरमुच्यते ॥ कुशपुष्पसहस्रेभ्यःशमीपत्रंविशिष्यते ॥६४॥ शमीपुष्पसहस्रेभ्योनृपनीलोत्पलंपरम् ॥ सर्वासांपुष्पजातीनांप्रवरंनीलमुत्पलम् ॥ ६५ ॥ रक्तोत्पलसहस्रेणनीलोत्पलशतेनच ॥ रक्तैश्चकरवीरैश्चयस्तुपूजयतेरविम्॥६६॥कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वसेदर्कपुरे श्रीमान्सूर्यतुल्यपराक्रमः॥६७॥शेषाणांपुष्पजातीनांयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ तत्फलस्यानुसारेणसूर्यलोकेमहीयते॥६८॥शमीपुष्पंबृहत्याश्चकुसुमंतुल्यमुच्यते ॥ करवीरसमाज्ञेयाजातीविषयपाटला॥६९॥श्वेतमंदारकुसुमंसितपुष्पंचतत्समम् ॥ नागचंपकपुन्नागमुद्गरस्यसमाः स्मृताः॥७०॥गंधवंत्यपवित्राणिकुसुमानिविवर्जयेत् ॥ गंधहीनमपिग्राह्यंपवित्रंयत्कुशादिकम् ॥७१॥ सात्विकंतद्धिकुसुममपवित्रंचतामसम् ॥ मुद्गराणिकदंबानिरात्रौदेयानित्वर्यमे ॥७२॥ दिवाशेषाणिपुष्पाणित्यजेदुपहतानिच ॥ मुकुलेनार्चयेद्भानुमपक्वंननिवेदयेत्॥७३॥ फलंक्वथितविद्धंचयत्नात्पक्वमपित्यजेत् ॥ अलाभेवतपुष्पाणांपत्राण्यपिनिवेदयेत् ॥ ७४ ॥ पत्राणामप्यलाभेतुफलान्यपिनिवेदयेत् ॥ फलानामप्यलाभेनतृणगुल्मौषधीन्यपि ॥ ७५ ॥ औषधीनामभावेतुभक्त्याभवतिपूजितः ॥ प्रत्येकंमुक्तपुष्पेणदशसौवर्णिकंफलम्॥७६॥ यःसुगंधैर्मुक्तपुष्पैःसम्यग्भानुंप्रपूजयेत् ॥ माघासितेऽपिसुमनाःसोऽनंतफलमश्नुते॥७७॥करवीरैर्महाराजसंयतोभानुमर्चयेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥ ७८ ॥ अगस्त्यकुसुमैर्भक्त्यायःसकृद्भानुमर्चयेत् ॥ गवांप्रयुतदानस्यफलंप्राप्यादिवंव्रजेत् ॥ ७९ ॥ मल्लिकोत्पलपद्मैश्चजातीपुन्नागचंपकैः ॥ अशोकश्वेतमंदारकार्णिकारांधुकैस्तथा ॥ ८० ॥ करवीरार्ककह्लारशमीतगरकेशरैः ॥ अगस्तिबकपुष्पैस्तुशतपत्रैर्नराधिप ॥ ८१ ॥ पुष्पैरेतैर्यथालाभंयोनरःपूजयेद्रविम् ॥ सतत्फलमवाप्नोतितदेकाग्रमनाःशृणु ॥ ८२ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैःसर्वकामिभिः ॥ पुष्पमालापरिक्षिप्तैर्गीतवादित्रनादितैः ॥ ८३ ॥ तंत्रीमधुरवाद्यैश्चस्वच्छंदगमनैर्नृप ॥ सूर्यकन्यासमाकीर्णैर्देवानांचसुदुर्लभैः ॥८४॥ दोधूयमानश्चमरैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥ गच्छेदर्कपुरींदिव्यांपत्रचारुचितोभवेत् ॥ ८५ ॥ यैस्तैश्चवापिकुसुमै

जलजैःस्थलजैर्नृप॥संपूज्यश्रद्धयाभानुमर्कलोकेमहीयते॥८६॥सूर्यस्योपरियःकुर्याच्छोभनंपुष्पमंडलम्॥शोभितंपुष्पस्रग्दामैरापीठांतप्रलं
बितैः॥८७॥अत्याश्चर्यमहायानैर्दिव्यपुष्पोपशोभितैः॥सर्वेषामुपरिष्टाच्चवसेदर्कपुरेसुखी८८अनेकराविविन्यस्तैःसुगंधैःकुसुमैर्गृहम्॥ यःकुर्या
त्पर्वकालेतुविचित्रकुसुमोज्ज्वलम्॥८९॥सपुष्पकविमानेनपुष्पमालाकुलेनतु॥पुष्पेतरपुरंदिव्यंगच्छतेनात्रसंशयः॥९०॥अक्षयंमोदतेकाल
मतिरस्कृतशासनः॥सौरादिसर्वलोकेषुयत्रेष्टंतत्रयातिसः ॥९१॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुपुष्पपूजावर्णनं
नामात्रिषष्ट्युत्तरशततमोध्यायः॥१६३॥छ॥शतानीकउवाच॥पुनर्मेदेवदेवस्यभास्करस्यमहौजसः॥पूजनेयत्फलंप्रोक्तंतन्मेब्रूहिद्विजोत्तम१।
सुमंतुरुवाच ॥शृणुत्वंहिमहाराजन्सर्वदंलोकपूजितम् ॥ ब्रह्मेशोपेंद्रदेवानांत्रयाणामपिभारत ॥ २ ॥ सुखासीनंसुरज्येष्ठंमनोवत्यांचतुर्मु
खम्॥ प्रणम्यशिरसाभूमौविष्ण्वीशौवाक्यमूचतुः ॥३॥ यएषभगवान्देवःसहस्रकिरणोरविः॥ अस्ययत्पूजनेपुण्यंप्राप्यतेतद्वदस्वनौ ॥ ४ ॥
॥ ब्रह्मोवाच॥ साधुसाधुजगन्नाथसाधुपृष्टोऽस्मिवामिह ॥ तस्माच्छृणुतएकाग्रौगदतोनिखिलंमम ॥ ५॥ स्वयमुत्पाद्यपुष्पाणियःसूर्यंपूजये
त्स्वयम् ॥ तानिसाक्षात्प्रगृण्हातितद्भक्त्यासततंरविः ॥ ६ ॥ यस्त्वारामंरवेःकुर्यादाम्रबिल्वादिशोभितम् ॥ जातीविजयराजार्ककरवीरस
कुंकुमैः ॥७॥ पुन्नागनागबकुलैरशोकतिलचंपकैः ॥ अगस्तिकदलीखंडैस्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥८॥ यावद्धिपत्रंकुसुमंबीजंसूतफलानिच ॥
तावद्वर्षसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥९ ॥ सघृतंगुग्गुलंदद्याद्राराजन्कंदुरुंतथा॥चतुर्वेदिगृहेजन्मप्राप्नोतिसततंसुखी॥१०॥कृष्णागुरुंचकर्पूर
धूपंदत्वादिवाकरम् ॥ नैरंतर्येणयस्तस्यतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ११॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ भुक्त्वासूर्यपुरेभोगांस्त
स्यांतेक्ष्माधिपोभवेत् ॥ १२ ॥ गुग्गुलंघृतसंयुक्तंयक्षोगृण्हातिशब्दकृत् ॥ यक्षाह्वयस्यदानेनतस्यलोकेमहीयते ॥ १३ ॥ कृष्णशौक्ल
ष्णसप्तम्यांयःसाज्यंगुग्गुलंदहेत् ॥ सचासौसौरमासाद्यवर्षाणांचदशदश ॥ १४ ॥ देवदारुंनमेरुंचश्रीवासंकुंदुरुंतथा ॥ श्रीफलंचास्यसंयुक्तं
दग्ध्वाश्रममवाप्नुते ॥ १५ ॥ एवंसौगंधिकंरूपंषट्सहस्रगुणोत्तरम् ॥ अगुरुंदशसाहस्रंसघृतंद्विगुणंभवेत् ॥ १६ ॥ अनंतफलदंदैवंसदाकुं
दुरुकासुकम् ॥ द्विसहस्रपलानांतुमाहिषाक्षस्यगुग्गुलोः ॥ १७ ॥ दग्ध्वार्धमविमिश्रस्यसूर्यतुल्यःप्रजायते ॥ शोधयेत्पापसंयुक्तंपुरुषंनात्र

संशयः॥१८॥ कृष्णागुरुभवंधूपंतुषाग्निरिवकांचनम्॥योंतःपुरगृहंगंधैःसुगंधैःप्रविलेपयेत् ॥१९॥ कपाटद्वारकुड्यादीतिर्यगूर्ध्वंसवेदिकम् ॥ वासयेत्पुष्पमालाभिर्धूपैश्चापिसुगंधिभिः ॥२०॥ तस्यपुण्यंयथावत्तुयुवयोर्वच्मिकृत्स्नशः॥ आपूरयन्दिशःसर्वानानागंधसमन्वितैः ॥२१॥ कल्पकोटिशतंदिव्यंतेजसावह्निसन्निभः॥शक्रवत्प्रज्वलन्देवःसूर्यलोकेमहीयते॥ २२॥ तस्यांतेधर्मशेषेणत्रैलोक्याधिपतिर्भवेत् ॥ शतावृतं तुयःकुर्याद्देवगंधैर्भगालयम् ॥२३॥ ससर्वशर्मसंयुक्तःसूर्यतुल्यपराक्रमः॥सूर्यलोकेवसेद्देवोयुवाभ्यांसंप्रपूजितः ॥२४॥ तद्वच्छुक्लैश्चसंवीतंपट्टसूत्रैर्विनिर्मितम् ॥ दत्वोपवीतंसूर्यायभवेद्वेदांगपारगः॥ २५ ॥ वासांसिसुविचित्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ त्रुटिमात्रंतुयोदद्यादूर्णावस्त्रंसपंकजम् ॥ २६ ॥ भास्करस्योत्तमांगेषुतस्यपुण्यंब्रवीम्यहम् ॥ इंद्रस्यार्धासनेतिष्ठेद्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ २७ ॥ एवंवित्तानुसारेणएवंज्ञेयंसमासतः ॥ सर्वेषांहेमपात्राणांमुकुटानांचसर्वशः ॥ २८ ॥ अर्कपत्रपुटंचूर्णमधुपर्णसमन्वितम् ॥ योनिवेदयतेऽर्कायसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥२९॥ शालितंडुलप्रस्थस्यकुर्यादन्नंसुसंस्कृतम् ॥ सूर्यायचचरुंदत्वासप्तम्यांचविशेषतः ॥ ३० ॥ संयावंकृशरंपूपंपायसंयावकंतथा ॥ दध्योदनरसालान्नमोदकान्गुडपूपकान् ॥ ३१ ॥ यावंतस्तंडुलास्तस्मिन्नैवेद्यंपरिसंख्यया ॥ तावद्वर्षसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ ३२ ॥ गुडखंडकृतानांचभक्ष्याणांविनिवेदने ॥ घृतेनप्लावितानांचदत्वाशतगुणंलभेत् ॥ ३३ ॥ रसालाखाद्यकाद्यानांभक्ष्याणांफलमिष्यते ॥ तदर्थंसलिलस्यापिवासितस्यनिवेदयेत् ॥ ३४ ॥ यथान्यमपितच्छ्रेष्ठंभक्ष्याणिविविधानिच ॥ निवेद्यार्कायपरमंस्थानंप्राप्नोतिपूजनात् ॥ ॥ ३५ ॥ प्रज्वाल्यघृतदीपंतुभास्करस्यालयेशुभम् ॥ आग्नेयंयानमारुह्यगच्छेत्सौमनसंपुरम् ॥ ३६ ॥ यःकुर्यात्कार्तिकेमासिशोभनांदीपमालिकाम् ॥ सप्तम्यामथषष्ठ्यांवाअमावास्यामथापिवा ॥ ३७ ॥ भास्करायुतसंकाशतेजसाभासयन्दिशः ॥ दिव्याभरणसंपन्नःकुलमुद्धृत्यसर्वशः ॥ ३८ ॥ यावत्प्रदीपसंख्यानंघृतेनापूर्यबोधितम् ॥ तावद्वर्षसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥३९ ॥ दीपवृक्षमथोद्बोध्यवस्वायतनेषुवै ॥ पूर्वस्माद्द्विगुणंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः॥ ४० ॥ दीपवृक्षंसमुद्बोध्यभास्करायतनेषुभोः ॥ सर्वलोहमयंवीररविलोकेमहीयते ॥ ४१ ॥ शिरसाधारयेद्दीपंभास्करस्याग्रतोनिशि ॥ ललाटेचैवहस्ताभ्यांसमुद्युक्तस्तथोरसि ॥ ४२ ॥ भास्करायुतसंकाशोविमा

नैरर्कसन्निभैः ॥ कल्पायुतशतंचैवसूर्यलोकेमहीयते ॥ ४३ ॥ अन्नदातातुयोवीरवरिलोकेमहीयते ॥ भास्करस्याग्रतोदत्वादर्पणंनिर्मलं शुभम् ॥ ४४ ॥ पर्यंकेशोभितंकृत्वाश्वेतमाल्यैःसचंदनैः ॥ वृकार्कनिर्मलःश्रीमान्दिव्याभरणरूपधृक् ॥ ४५ ॥ कल्पायुतसहस्राणि सूरलोकेमहीयते ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंभक्त्याश्रद्दधानोरवेर्नरः ॥ ४६ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यसुखेनलभतेफलम् ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंयस्तुनमस्का रंप्रयोजयेत् ॥ ४७ ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांसकलंविंदतेफलम् ॥ नमस्कारःस्मृतोयज्ञःसर्वयज्ञोत्तमोत्तमः ॥ ४८ ॥ नमस्कृत्वासहस्रांशु मश्वमेधफलंलभेत् ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौनमस्कारेणयोऽर्चयेत् ॥ ४९ ॥ सयांगतिमवाप्नोतिनतांक्रतुशतैरपि ॥ सर्वयज्ञोपवासेषुसर्वतीर्थे षुयत्फलम् ॥ ५० ॥ अभिज्ञाप्योपहारेणपूजयाफलमश्नुते ॥ श्वेतंमहाध्वजंकृत्वाकृत्वाचापंचरंगिकम् ॥ ५१ ॥ किंकिणीजालनिर्घोषं मयूरच्छत्रभूषितम् ॥ यस्त्वर्यम्णेनरोदद्याच्छ्रद्धयापरयान्वितः ॥ ५२ ॥ सशतेनविमानानांसर्वदेवनमस्कृतः ॥ मन्वंतरशतंदेवोमोदते दिविदेववत् ॥ ५३ ॥ ध्वजमालाकुलंकुर्याद्यःप्रांतेषुभगालयम् ॥ महाध्वजाष्टकंचापिदिग्विदिक्षुनिवेदयेत् ॥ ५४ ॥ सविमानसहस्रेण ध्वजमालाकुलेनतु ॥ कल्पायुतशतंदिव्यंमोदतेदिविसूरवत् ॥ ५५ ॥ शतचंद्रांशुविमलांमुक्तादामोपशोभिताम् ॥ मणिदंडमयंछत्रं दद्याद्वाकांचनादिकम् ॥ ५६ ॥ सधार्यमाणच्छत्रेणहेमदंडोपशोभिना ॥ मोदतेसूर्यलोकेतुविमानवरमास्थितः ॥ ५७ ॥ ततस्तस्माच्च्यु तोलोकान्निसर्गाद्भुवमागतः ॥ भुंक्तेसमुद्रपर्यंतामेकच्छत्रांवसुंधराम् ॥ ५८ ॥ यःशृंखलासमायुक्तांमहाघंटांमहास्वनाम् ॥ कांस्यलोहमयींवापिनिबध्नीयाद्भगालये ॥ ५९ ॥ शोभनःस्यान्नरःश्रीमान्भगस्यातीववल्लभः ॥ सूर्यतुल्यबलोभूत्वासूर्यलो केमहीयते ॥ ६० ॥ भेरीमृदंगपटहझर्झरीलारजादिकम् ॥ दंशकांस्यादिवादित्रंयोभगायनिवेदयेत् ॥ ६१ ॥ सविमा नैर्महाभागैर्वंशवीणायुतस्वनैः ॥ युगांतकशतंदिव्यंभगलोकेमहीयते ॥ ६२ ॥ सुसंगीतकदानेनसवाद्येनविशेषतः ॥ यथेष्टंभा स्करेलोकेमोदतेकालमक्षयम् ॥ ६३ ॥ महामहास्वनंदत्वाशंखयुग्मंभगालये ॥ युगकोटिशतंदिव्यंभगलोकेमहीयते ॥ ६४ ॥ विमानंबहुवर्णाभंमध्येपंकजभूषितम् ॥ विचित्रमेकवर्णंवासनवस्त्रोपकल्पितम् ॥ ६५ ॥ किंकिणीजालसंपन्नंवर्णकैश्चोपशोभि

तम् ॥ पुष्पमालाप्रभंवापिघंटाचामरभूषितम् ॥ ६६ ॥ भगस्योपरियोदद्यात्सर्वरत्नोपशोभितम् ॥ दुकूलपट्टदेवांगैर्वस्त्रैर्वावर्णका
न्वितैः ॥ ६७ ॥ पट्टादिवस्त्रतंतूनांपरिसंख्यातुयाभवेत् ॥ तावद्युगसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ ६८ ॥ भगाहुत्याजगत्सर्वंसृष्टिद्वारेणधा
र्यते ॥ अग्निवर्त्मावचस्युक्तोह्याग्निरस्यात्मजःसदा ॥ ६९ ॥ यस्त्वग्निकार्यंविधिवत्कुर्यान्नित्यंभगालये ॥ भगमुद्दिश्यराजेंद्रसयातिपरमां
गतिम् ॥ ७० ॥ सर्वान्नंपावकोपेतंयस्तुनित्यविधिंहरेत् ॥ पुष्पधूपजलोपेतंकालेकालेविशेषतः ॥ ७१ ॥ महाश्वेतादिमातॄणांत्रिकल्पानांच
सर्वशः ॥ यःकृत्वासकृदप्येवंसर्वंदिक्षुबलिंहरेत् ॥ ७२ ॥ सनरश्चसहस्राणिशांडिलेयपुरेवसेत् ॥ सौरीसंध्याबलिंकृत्वादिनांतेसततं
रवेः ॥ ७३ ॥ वर्षायुतशतंसाग्रंभगलोकेमहीयते ॥ दध्योदनपयोभिर्यःपूरितंपात्रमावृतम् ॥ ७४ ॥ पुष्पधूपार्चितंचैववितानोपरिशो
भितम् ॥ शिरसाधारयेत्पात्रंशनैर्गच्छेत्प्रदक्षिणम् ॥ ७५ ॥ रव्यायतनपर्यंतेशंखमेघादिनिस्वनैः ॥ दर्पणंधूपमालाभिर्गेयनृत्यादिशो
भितम् ॥ ७६ ॥ भानोर्हिंस्मृतिशलिश्चतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुदिव्यंवर्षशतंतथा ॥ ७७ ॥ तपस्ततंमहत्तेनभवेदेवंनसं
शयः ॥ भगभक्तिप्रसक्तात्मायद्यपिस्यात्सपापकृत् ॥ ७८ ॥ भगलोकेवसेन्नित्यंभगानुचरतांगतः ॥ कृष्णांतुषष्ठींनक्तेनयश्चकृष्णांसरस्व
तीम् ॥ ७९ ॥ इहभोगानवाप्नोतिपरत्रचशुभांगतिम् ॥ योब्दमेकंतुकुर्वीतनक्तंभगदिनेनरः ॥ ८० ॥ ब्रह्मचारीजितक्रोधोभगार्चनपरोनरः ॥
अयाचितात्परंनक्तंतस्मान्नक्तेनवर्तयेत् ॥ ८१ ॥ देवैस्तुभुक्तंमध्याह्नेपूर्वाह्णेऋषिभिस्तथा ॥ अपराह्णेतुपितृभिःसंध्यायांगुह्यकादिभिः ॥ ८२ ॥
सर्वावेलाह्यतिक्रम्यसौराणांभोजनंपरम् ॥ भुंजानोनक्तकालेतुसूर्यभक्तिपरायणः ॥ ८३ ॥ भगलोकमवाप्नोतिसुमनाःसुमनोव्रतः ॥ भुक्त्वा
सौमनसाँल्लोकान्राजाभवतिभूतले ॥ ८४ ॥ हविष्यभोजनंस्नानमाहारस्यचलाघवम् ॥ अग्निकार्यमधःशय्यांनक्तभोजीसमाचरेत् ॥ ८५ ॥
कृष्णषष्ठ्यांप्रयत्नेनकृत्वानक्तंविधानतः ॥ नरोमार्गशिरेमासिअंशुमानितिपूजयेत् ॥ ८६ ॥ विधिवत्प्राश्यगोमूत्रमनाहारोनिशिस्वपेत् ॥
अतिरात्रस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ८७ ॥ पुष्येप्येवंसहस्रांशुंभानुमंतमुशंतिच ॥ वाजपेयफलंप्राप्यघृतंप्राश्यलभेन्नरः ॥ ८८ ॥
माघेदिवाकरंनामकृष्णषष्ठ्यांनरोत्तम ॥ निशिपीत्वातुगोक्षीरंगोमेधफलमाप्नुयात् ॥ ८९ ॥ मार्तंडंफाल्गुनेमासिपूजयित्वागवांपयः ॥

पिबेत्ततःसूर्यलोकेमोदतेसोऽयुतायुतम् ॥९०॥ चैत्रेमासिविवस्वंतंपूजयित्वासुभक्तिमान् ॥ हविष्याशीसूर्यलोकेऽप्सरोभिःसहमोदते॥९१॥ वैशाखेचण्डकिरणंपूजयेच्चपयोव्रतः॥वर्षाणामयुतंसाग्रंमोदतेमूर्यसंनिधौ ॥९२॥ ज्येष्ठेदिवस्पतिंपूज्यगवांशृंगोदकंपिबेत् ॥गवांकोटिप्रदानस्यनिखिलंफलमाप्नुते ॥ ९३ ॥ आषाढेत्वर्कनामानंदृष्ट्वाप्राश्यचगोमयम् ॥ प्रयात्यर्कसलोकंतुवर्षाणांचशतंशतम् ॥ ९४ ॥ श्रावणेऽर्यमनामानंपूजयित्वापयःपिबेत् ॥ वर्षाणामयुतंसाग्रंमोदतेभास्करालये ॥ ९५ ॥ मासिभाद्रपदेषष्ठ्यांभास्करंनामपूजयेत् ॥ भास्करंपंचगव्यस्यसर्वमेधफलंलभेत् ॥ ९६ ॥ मासिचाश्वयुजेषष्ठ्यांभगाख्यंनामपूजयेत् ॥ गोमूत्रफलभुक्चैवअश्वमेधफलंलभेत् ॥ ९७ ॥ मासेतुकार्तिकेषष्ठ्यांशक्राख्यंनामपूजयेत् ॥ दूर्वांकुरंसकृत्प्राश्यराजसूयफलंलभेत् ॥ ९८ ॥ वर्षांतेभोजयेद्विप्रान्सूर्यभक्तिपरायणान् ॥ पायसंमधुसंयुक्तंवस्त्रेणचपरिप्लुतम् ॥ ९९ ॥ शक्त्याहिरण्यवासांसिभक्त्यातेभ्योनिवेदयेत् ॥ निवेदयेच्चसूर्यायकृष्णांगांचपयस्विनीम् ॥ १०० ॥ वर्षमेकंचदेवेवैनैरंतर्येणयोनयेत् ॥ कृष्णषष्ठीव्रतंभक्त्यातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ १०१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वकामसमन्वितः ॥ मोदतेसूर्यलोकेतुसनरःशाश्वतीःसमाः ॥ १०२ ॥ पुण्येष्वहःसुसर्वेषुविषुवद्ग्रहणादिषु ॥ दानोपवासहोमाद्यैरक्षयंखगजायते ॥ १०३ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्युक्तवान्पुराभानुररुणायविशांपते ॥ कृष्णषष्ठीव्रतंपुण्यंसर्वपापभयापहम् ॥ १०४ ॥ कृत्वेदंपुरुषोभक्त्याभास्करस्यमहात्मनः ॥ प्रयातिपरमंस्थानंभानोरमिततेजसः ॥ १०५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यषष्ठीव्रतवर्णनंनामचतुःषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१६४॥ छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अहंतेसंप्रवक्ष्यामिसूर्यस्यव्रतमुत्तमम् ॥ धर्मकामार्थमोक्षाणांप्रतिपादनमुत्तमम् ॥ १ ॥ पौषमासेतुसंप्राप्तेयःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ जितेंद्रियःसत्यवादीशालिगोधूमगोरसैः ॥ २ ॥ पक्षयोःसप्तमीयत्नादुपवासेनयापयेत् ॥ त्रिसंध्यमर्चयेद्भानुंशांडिल्येयंचसुव्रत ॥ ३ ॥ अधःशायीभवेन्नित्यंसर्वभोगविवर्जितः ॥ मासिपूर्णेतुसप्तम्यांघृतादिभिररिंदम ॥ ४ ॥ कृत्वास्नानंमहापूजांसूर्यदेवस्यभारत ॥ नैवेद्यंमोदकप्रस्थंक्षीरंसिद्धंनिवेदयेत् ॥ ५ ॥ भोजयेच्चाद्विजानष्टौभगार्चांशुभलक्षणाम् ॥ गांचदत्वामहाराजकपिलांभास्करस्यतु ॥ ६ ॥ यएवंकुरुतेपुण्यंसूर्यस्यव्रतमुत्तमम् ॥ तस्यपुण्यफलंवच्मिस

वंकामसमन्वितम् ॥ ७ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः॥अप्सरोगणसंकीर्णैर्महाविभवसंयुतैः ॥८॥ संगीतनृत्यवाद्याद्यैर्गंधर्वगण
शोभितैः ॥ दोधूयमानश्चमरैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥ ९ ॥ सहस्रकिरणाभासःसौरैःसूर्यसमन्वितैः ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रास्तेरविरंशुमान्
॥१० ॥ रोमसंख्यातुयातस्यास्तत्प्रसूतिकुलेषुच ॥ तावद्युगसहस्राणिसूरलोकेमहीयते ॥ ११ ॥ त्रिःसप्तकुलजैःसार्धंभोगान्भुक्त्वायथेप्सि
तान् ॥ ज्ञानयोगंसमासाद्यपुनरेवप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ योगाद्दुःखांतमाप्नोतिज्ञानयोगंप्रवर्तते ॥ सौरधर्माद्भवेज्ज्ञानंसौरधर्माद्विगार्चनात्॥१३॥
इत्येवंतेसमाख्यातंभवार्णवव्यपोहनम् ॥ सौरमोक्षक्रमोपायंसूराश्रयनिषेवणम् ॥ १४ ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेयःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ पिण्या
कंघृतसंयुक्तंभुंजानःसजितेंद्रियः ॥ १५ ॥ सोपवासश्चसप्तम्यांभवेदुभयपक्षयोः ॥ घृताभिषेकमष्टम्यांकुर्याद्भानोर्नराधिपः ॥ १६ ॥ गांच
दद्याद्दिनेशायतरुणींनीलसंनिभाम् ॥ इंद्रनीलप्रतीकाशैर्विमानैःशिखिसंयुतैः ॥ १७ ॥ गत्वादित्यपुरंरम्यंभोगान्भुंक्तेयथेप्सितान् ॥ राजेंद्र
फाल्गुनेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ १८ ॥ श्यामाकक्षीरनीवारैर्जितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ षष्ठ्यांवाप्यथसप्तम्यामुपवासपरोनरः ॥ १९ ॥
अष्टम्यांतुमहास्नानंपंचगव्यघृतादिभिः ॥ वल्मीकाद्यादिमृद्भिश्चगोमूत्रशकृदादिभिः ॥ २० ॥ त्वग्भिश्चक्षीरवृक्षाणांस्नापयित्वाप्रमार्जयेत्॥
सौरभेयींततोदद्याद्रक्ताभांरक्तमालिने ॥ २१ ॥ पद्मरागप्रतीकाशैर्विमानैर्हस्तिसंयुतैः ॥ गत्वादित्यपुरंरम्यंमोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ २२ ॥
मासिचैत्रेतुसंप्राप्तेयःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ शाल्यन्नंपायसंयुक्तंभुंजानश्चाजितेंद्रियः ॥ २३ ॥ भानवेपाटलांदद्याद्वैष्णवींतरुणींनृप ॥ पुष्प
रागप्रभैर्यानैर्नानाहंसादियायिभिः ॥ २४ ॥ गच्छेत्सूर्यपुरंरम्यंमोदतेशाश्वतीःसमाः ॥ वैशाखेवीरमासेतुयःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ २५ ॥
सूर्येखंडाज्यसंमिश्रंसक्तुदद्यान्निवेदनम् ॥ गांचदद्यान्महाराजभास्करायशुभानन ॥२६॥ सामान्यंचविधिंकुर्यात्प्रयुक्तंयन्मयातव ॥ शुद्धस्फ
टिकसंकाशैर्यानैर्बर्हणवाहनैः ॥ २७ ॥ अणिमादिगुणैर्युक्तःसूर्यवद्विचरेद्दिवि ॥ संप्राप्तेश्रावणेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ २८ ॥ क्षीरप
ष्टिकभक्तेनसर्वसत्वहितेरतः ॥ पीतवर्णांचगांदद्याद्भास्करायमहात्मने ॥ २९ ॥ सामान्यमखिलंकुर्याद्विधानंयत्प्रकीर्तितम् ॥ सविचि
त्रैर्महायानैर्हंससारसगामिभिः ॥ ३० ॥ गत्वादित्यपुरेश्रीमान्पूर्वोक्तंलभतेफलम् ॥ वीरभाद्रपदेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ ३१ ॥ हुत

शेपहविष्याशीवृक्षमूलमुपाश्रितः ॥ स्वपेदायतनेरात्रौसर्वभूतानुकंपकः ॥ ३२ ॥ दद्याद्गांरोहिणींश्रेष्ठांभास्कराथमहात्मने ॥ निशाकरक रप्रख्यैर्वज्रवैडूर्यसन्निभैः ॥३३॥ चक्रवाकसमायुक्तैर्विमानैःसार्वकामिकैः॥ गत्वादित्यपुरंरम्यंसुरासुरसुवंदितम् ॥ ३४ ॥ मोदतेसमहाभागो यावदाभूतसंप्लवम्॥ श्रीमानश्वयुजेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥३५॥मिताशनंप्रभुंजानोजितक्रोधोजितेंद्रियः॥दद्याद्गांपद्मवर्णाभांभानोरमि ततेजसः॥३६॥दिव्याभरणसंपन्नांतरुणींचपयस्विनीम् ॥ स्वस्तिमौक्तिकसंकाशैरिंद्रनीलोपशोभितैः ॥३७॥जीवंजीवकसंयुक्तविमानैःसार्व कामिकः॥गच्छेद्भानुसलोकत्वंभुंजानःसजितेंद्रियः॥३८॥दिवाकरायगांदद्याज्ज्वलनार्कसमप्रभाम्॥पूर्वोक्तंचविधिंकुर्यात्सूर्यतुल्योभवेन्नरः॥ ॥३९॥कालानलशिखप्रख्यैर्महायानैर्नगोपमैः ॥ महासिंहकृताकोपैःसूर्यवन्मोदतेसुखी॥४०॥ मार्गशीर्षेशुभेमासियःकुर्यान्नक्तभोजनम् ॥ यचान्नंपयसायुक्तंभुंजानःसजितेंद्रियः ॥ ४१ ॥ प्रयच्छेद्गांतथारक्तांनानालंकारभूषिताम् ॥ सूर्यायकुरुशार्दूलविधिंचापिसमाचरेत् ॥४२॥ सितपद्मनिभैर्यानैःश्वेताश्वरथसंयुतैः ॥ गत्वातत्रपुरेरम्येप्रभयापरयान्वितः ॥ ४३ ॥ अहिंसासत्यवचनमस्तेयंक्षांतिमार्जवम् ॥ त्रिषव णाग्निहवनंभूशय्यानक्तभोजनम् ॥४४॥पक्षयोरुभयोर्मार्गेसप्तम्यांकुरुनंदन ॥ एतान्गुणान्समाश्रित्यकुर्वाणोव्रतमुत्तमम् ॥४५॥सप्तम्योभय विख्यातंसर्वपापभयापहम् ॥ सर्वरोगप्रशमनंसर्वकामफलप्रदम् ॥४६॥इत्येवमादीन्नियमांश्चरेत्सूर्यव्रतीसदा ॥ यइच्छेद्विपुलंस्थानंभानोर मिततेजसः॥४७॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेउभयसप्तमीवर्णनंनामपंचषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ छ ॥

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ सूर्यभक्तातुयानारीध्रुवंसापुरुषोभवेत् ॥ स्त्रीपुत्रमुत्तमंसाचेत्कांक्षतेशृणुतद्व्रतम् ॥ १ ॥ निक्षुभार्काख्यमाख्यातं सदाप्रीतिविवर्धनम् ॥ अवियोगकरंवीरधर्मकामार्थसाधकम् ॥ २ ॥ सप्तम्यामथषष्ठ्यांवासंक्रांतौचरवेर्दिने ॥ हविषाहविहोमैंतुसोपवासःस माचरेत् ॥ ३ ॥ निक्षुभांकांस्यनिष्पन्नांकृत्वास्वर्णमयींशुभाम् ॥ राजतींवाथवावर्षन्नापयेच्चघृतादिभिः ॥ ४ ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्यवस्त्रयु ग्मैश्चशोभनैः ॥ भक्ष्यभोज्यैरशेषैश्चवितानध्वजचामरैः ॥ ५ ॥ भोजयेत्सूर्यभक्तांश्चशुक्लवस्त्रावगुंठितम् ॥ कृत्वायतनमध्येतुप्रतिमासु पकल्पयेत् ॥ ६ ॥ कृत्वाशिरसितत्पात्रंवितानच्छत्रशोभितम् ॥ ध्वजशंखादिविभवैर्भगस्यायतनंनयेत् ॥ ७ ॥ निक्षुभार्कदिनेशस्यव्रत

मेतन्निवेदयेत् ॥ तांर्पिज्यांस्थापयेत्पात्रमुपशोभासमन्वितम् ॥ ८ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यरविंप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ समाप्यतद्व्रतंपुण्यंशृणुया
त्फलमश्नुते ॥ ९ ॥ द्वादशादित्यसंकाशैर्महायानैर्नगोपमैः ॥ यथेष्टंभानवेलोकेसौरैःसार्धंप्रमोदते ॥ १० ॥ वर्षकोटिसहस्राणिवर्षकोटिश
तानिच ॥ नंदतेऽसौमहाभागविष्णुलोकेमहीयते॥११॥ततःकर्मविशेषेणसर्वकामसमन्वितम् ॥ ब्रह्मलोकंसमासाद्यपरंसुखमवाप्नुते ॥१२ ॥
ब्रह्मलोकात्परिभ्रष्टःश्रीमान्सुरप्रपूजितः ॥ प्रजापतिमवाप्नोतिसुरासुरनमस्कृतः ॥ १३ ॥ लोकानिहचिरंभुक्त्वासोमलोकेमहीयते ॥
सोमादैंद्रंपुनर्लोकमासाद्येंद्रपतिर्भवेत्॥१४॥इंद्रलोकाच्चगंधर्वलोकंप्राप्यसमोदते॥ततस्तद्धर्मशेषेणभवत्यादित्यभावितः ॥ १५ ॥ स्वकर्म
भावनायोगात्पुनःप्रारभतेशुभम् ॥ शुभाच्चपुनरेत्येहसयात्यातिसहस्रशः ॥१६॥ यावन्नाप्नोतिमरणंतावद्भ्रमतिकर्मणा ॥ सुनिर्वेदात्सुवैराग्यंवै
राग्याज्ज्ञानसंभवः ॥१७॥ ज्ञानात्प्रवर्ततेयोगोयोगाद्दुःखांतमाप्नुयात् ॥ १८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेनिक्षु
भाव्रतवर्णनंनामषट्षष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ षष्ठ्यांचाप्यथसप्तम्यांनियताब्रह्मचारिणी ॥ वर्षमेकंनभुं
क्तेयामहाभागजिगीषया ॥१॥वर्षांतेप्रतिमांकृत्वानिक्षुभांकांतिविश्रुताम् ॥ स्नानाद्यंचविधिंकृत्वापूर्वोक्तंलभतेगुणम्॥२॥जांबूनदमयैर्यानैश्च
तुर्द्वारैरलंकृते ॥ गत्वादित्यपुरेरम्येअशेषंविंदतेफलम् ॥ ३ ॥ सौरादिसर्वलोकेषुभोगान्भुक्त्वायथेप्सितान् ॥ क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्रा
जानंपतिमाप्नुते ॥ ४ ॥ यानार्युपवसेदेवंकृष्णामेकांतुसप्तमीम् ॥ सागच्छेत्परमंस्थानंभानोरमिततेजसः ॥ ५ ॥ वर्षांतेप्रतिमांकृत्वाशा
लिपिष्टमयींशुभाम् ॥ पीतानुलेपनैर्माल्यैःपीतवस्त्रैश्चपूजयेत् ॥ ६ ॥ पूर्वोक्तमबलिंकृत्वाभास्करायनिवेदयेत् ॥ सप्तभूमौमहायानैर्दंतिचा
मीकरप्रभैः ॥७॥ वर्षकोटिशतंसाग्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ सौरलोकादिलोकेषुभुक्त्वाभोगान्नराधिप॥८॥क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्यथेष्टंविंदते
पतिम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नंधनधान्यसमन्वितम् ॥ ९ ॥ कृष्णपक्षेतुसप्तम्यांयानारीतुदृढव्रता ॥ वर्षमेकमुपवसेत्सर्वभोगविवर्जिता ॥१० ॥
वर्षांतेसर्वगंधोच्छांनिक्षुभांकांनिवेदयेत् ॥ सुवर्णमणिमुक्ताभ्यांभोजयित्वामगांगनाम् ॥११॥ सुविचित्रैर्महायानैर्दिव्यगंधर्वशोभितैः ॥ सावै
युगसहस्राणिसूरलोकेनराधिपः ॥१२॥ यथेष्टंभानवेलोकेभोगान्भुक्त्वातुकृत्स्नशः ॥ क्रमादागत्यलोकेस्मिन्राजानांविंदतेपातिम् ॥ १३ ॥

याएवंकुरुतेराजन्व्रतंपापभयापहम् ॥ निक्षुभार्कमिदंपुण्यंसायातिपरमंपदम् ॥ १४ ॥ वर्षमेकंमहाबाहोश्रद्धयापरयान्वितः ॥ वर्षां
तेभोजयेद्वीरदांपत्यंभोजकेषुवै ॥ १५ ॥ भोजयित्वातुदांपत्यंभोजकानांमहाबलैः ॥ पूजयेद्गंधमाल्यैस्तुवासोभिःकुरुनंदन ॥ १६ ॥
कृत्वाताम्रमयेपात्रेवज्रपूर्णैरलंकृतम् ॥ निक्षुभार्कंतुसौवर्णंदत्वाताभ्यांतुशक्तितः ॥ १७ ॥ निक्षुभाभोजकीज्ञेयाभोजकोऽर्कःप्रकीर्तितः ॥ त
स्मात्तौपूजयेत्सौरीस्वरवच्छ्रद्धयान्वितः॥१८॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेसौरधर्मेषुनिक्षुभार्कव्रतंनामसप्तषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः॥१६७॥
सुमंतुरुवाच ॥ एकभक्तेनयानारीकार्तिकंक्षपयेन्नृप ॥ क्षमाहिंसादिनियमैःसंयताब्रह्मचारिणी ॥ १ ॥ गुडाज्यमिश्रंशाल्यन्नंभास्करायानिवे
दयेत् ॥ पक्षयोरुभयोस्तातश्रद्धयापरयान्विता ॥ २ ॥ पुष्पाणांकरवीराणांगुग्गुलंसाज्यमादिशेत् ॥ सप्तम्यांतातषष्ठ्यांवैउपवासरतिर्भ
वेत् ॥ ३ ॥ इंद्रनीलप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः ॥ वर्षायुतशतंसाग्रंसूरलोकेमहीयते ॥ ४ ॥ तथाचसर्वलोकेषुभोगमासाद्ययत्नतः ॥
क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्यथेष्टंविंदतेपतिम् ॥ ५ ॥ इत्येवंसर्वयज्ञेषुविधिस्तुल्यःप्रकीर्तितः ॥ एकभक्तोपवासस्यफलंचसदृशंभवेत् ॥ ६ ॥
क्षमासत्यंदयादानंशौचमिंद्रियनिग्रहः ॥ सूर्यपूजाग्निहवनंसंतोषःस्तेयवर्जनम् ॥ ७ ॥ सर्वव्रतेष्वयंधर्मःसामान्योदशधास्मृतः ॥ निःशेषमहं
वक्ष्यामिमासामासव्रतंप्राति ॥८॥ मार्गशीर्षेशुभेमासिव्योमपृष्ठेविनिर्मितम् ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्यशुभाननमनौपमम् ॥ ९ ॥ ताम्रपात्रादिकै
श्चैवाप्यप्सरोगणसेवितैः॥सुमेरौदशसाहस्रेसूर्यलोकेमहीयते॥१०॥सर्वदेवकदंबेषुसंप्राप्याविमलांश्रियम्॥क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्राजानंपति
माप्नुते ॥ ११ ॥ पुष्पैरमुमलंकृत्वाभानवेविनिवेदयेत् ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्यशुभाननमनौपमम् ॥ १२ ॥ ताम्रपात्रादिकांस्यंवाकृत्वातत्र
निवेदयेत् ॥ महापुष्पकयानेनादिव्यगंधप्रवाहिना ॥ १३ ॥ सुमेरौदशसाहस्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्सर्वलोकेषुभार
त ॥ १४ ॥ संप्राप्यैनंक्रमाल्लोकंयथेष्टंविंदतेपतिम् ॥ माघेरथमश्वयुक्तंदीपमाल्याविभूषितम् ॥ १५ ॥ पिष्टसानुसमायुक्तंकृत्वायतनमान
येत् ॥ महारथोपमैर्यानैःश्वेताश्ववरसंयुतैः ॥१६॥ वर्षायुतशतंसाग्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ सर्वामराणांलोकेषुप्राप्यभोगान्यथेप्सितान् ॥१७॥
क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्यथेष्टंपतिमाप्नुते ॥ प्रतिमांफाल्गुनेमासिकृत्वापिष्टमयींरवेः ॥ १८ ॥ गंधमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेद्भास्करालये ॥

यानैरप्रतिमैर्दिव्यैर्गीतनादसमाकुलैः ॥१९॥ सुमेरौदशसाहस्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ सर्वाभिमतलोकेऽस्मिन्प्राप्यभोगान्यथेप्सितान् ॥ २० ॥
पुनरेत्यइमंलोकंयथेष्टंविंदतेपतिम् ॥ कृत्वारुणंतथाचैत्रेगंधमाल्योपशोभितम् ॥२१॥ स्थाप्यपात्रेयथोक्तेतुभास्करायानिवेदयेत् ॥ शरदिं
दुप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः ॥ २२ ॥ वर्षायुतशतंसाग्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ कर्मक्षयादिहागत्यपुत्रपौत्रसमन्वितम् ॥ २३ ॥ अभी
ष्टंपतिमासाद्यलभेद्भोगान्सुदुर्लभान् ॥ तंदुलाढकपिष्टेनकृत्वावैमेरुपर्वतम् ॥ २४ ॥ निक्षुभार्कसमायुक्तंसर्वधातुविभूषितम् ॥ नानालंकार
संपन्नंनानामाल्यविभूषितम् ॥ २५ ॥ सर्वरत्नसमायुक्तंस्थापयेद्भास्करालये ॥ महद्व्योमव्रतंह्येतद्वैशाखेयःसमाचरेत् ॥ २६ ॥ नानाविधै
श्वयानैस्तुसूर्यलोकेमहीयते ॥ सौरादिसर्वलोकेषुभुक्त्वाभोगानशेषतः ॥ २७ ॥ क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्राजानंपतिमाप्नुते ॥ द्वि
तीयंचतथापद्ममाषाढेपिष्टमुत्तमम् ॥ २८ ॥ सर्वबीजरसैःपूर्णंकृत्वातुशुभलक्षणम् ॥ नानाकेशरगंधाढ्यंसर्वरत्नविभूषितम् ॥ २९ ॥
एतैर्वाहैमभिर्यानैःसर्वभोगान्वितैर्नृप ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३० ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्सर्वलोकेष्वनुक्रमात् ॥
प्राप्तातुसर्वभोगाढ्यंतरुणंविंदतेपतिम् ॥ ३१ ॥ सर्वधातुसमाकीर्णंविचित्रध्वजशोभितम् ॥ निवेदयीतसूर्यायश्रावणेति
लपर्वतम् ॥ ३२ ॥ स्वच्छंदगामिभिर्यानैर्नानावर्णविभूषितैः ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ संप्राप्यविविधान्भोगान्ब
ह्वाश्चर्यसमन्वितान् ॥ क्रमाल्लोकमिमंप्राप्यराजानंविंदतेपतिम् ॥ ३४ ॥ कृत्वाभाद्रपदेमासिव्योमशालिमयंनृप ॥ वितानध्वजछत्राढ्यं
नानामालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ शब्दातुरकरप्रख्यैर्महायानैःसुशोभनैः ॥ वर्षकोटिसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३६ ॥ संप्राप्य
विविधान्भोगान्तसर्वान्निमिषसंभवान् ॥ क्रमादागत्यलोकेऽस्मिन्राजानंविंदतेपतिम् ॥ ३७ ॥ कृत्वाचाश्वयुजेमासिविपुलंधान्यपर्व
तम् ॥ सुवर्णवस्त्रगंधाढ्यंभास्करायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ सावित्रैश्चमहायानैर्वरभोगसमन्वितैः ॥ वर्षकोटिसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥३९॥
सूर्यलोकादिलोकेषुभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ अस्मिँल्लोकेचसंप्राप्तारराजानंविंदतेपतिम् ॥४०॥हाविर्दंतवृकाणांतुकांतितेजःप्रभान्वितम् ॥
यंयंकामंसमुद्दिश्यनरनारीनपुंसकाः॥४१॥पूजयंतिरविंभक्त्यातत्सर्वंप्राप्नुवंतिहि ॥४२॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौ
रधर्मेषुकामप्रदस्त्रीव्रतवर्णनंनामाष्टषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१६८॥छ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ मृन्मयंदारुजंशैलंपक्वेष्टकमथापिवा ॥ कृत्वा

मठंगृहंवापियथाविभवसंभवात् ॥१॥ सर्वोपकरणोपेतंसर्वधान्यसमन्वितम् ॥ सूर्यायेत्थंगृहंदद्यात्सर्वान्कामानवाप्नुते ॥ २ ॥ कृत्वैकभक्तंहे मंतेमाघमासमतंद्रितः ॥ मासांतेनरथंकुर्याच्चित्रवस्त्रोपशोभितम् ॥ ३ ॥ श्वेतैश्चतुर्भिःसंयुक्तंतुरंगैःसमलंकृतम् ॥ श्वेतध्वजपताकाभिश्छत्र चामरदर्पणैः ॥ ४ ॥ तंदुलाढकापिष्टेनकृत्वाभानुंनराधिप ॥ विन्यस्यतंरथोपस्थेसंज्ञयासहभूपते ॥ ५ ॥ तंरात्रौराजमार्गेणशंखभेर्यादि निस्वनैः ॥ भ्रामयित्वाशनैःपश्चात्सूर्यायतनमाविशेत् ॥ ६ ॥ तत्रजागरपूजाभिःप्रदीपिकोपशोभितैः ॥ प्रेक्षणीयैःप्रदानैश्चक्षपयित्वाशनैः क्षपाम् ॥ ७ ॥ प्रभातेस्नापनंकृत्वामधुक्षीरघृतेनच ॥ दीनांधकृपणान्नाद्यंयथाशक्त्याचदक्षिणाम् ॥ ८ ॥ रथंसंवाहनोपेतंभास्करायनिवेद येत् ॥ भुक्त्वाचबांधवैःसार्धंप्रणम्यार्कंगृहंव्रजेत् ॥ ९ ॥ सर्वव्रतानांप्रवरंमंत्रधर्मान्वितःसदा ॥ व्रतंसूर्यव्रतंनामसर्वकामार्थसिद्धये ॥ १० ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वयज्ञेषुयत्फलम् ॥ सर्वंसूर्यरथेनेहतत्पुण्यंलभतेनृप ॥ ११ ॥ सूर्यायनप्रतीकाशैर्विमानैःसार्वकामिकैः ॥ त्रिसप्तकुलजैः सार्धंसूर्यलोकेमहीयते ॥ १२ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्सर्वलोकेष्वनुक्रमात् ॥ कल्पायुतशतंसाग्रंततोराजाभवेत्क्षितौ ॥ १३ ॥ पंचब लिसमायुक्तंमृदुषड्वास्तुकल्पितम् ॥ सर्वोपकरणोपेतंसूर्यसंज्ञांप्रकल्पयेत् ॥१४॥ संज्ञादेवीसमायुक्तंपैष्टांशाढ्यंनिवेदयेत् ॥ सौरज्ञानार्थ तत्वज्ञमाचार्यमुदयान्वितम् ॥ १५ ॥ संपूज्यगंधपुष्पाद्यैर्वस्त्रालंकारचामरैः ॥ भक्ष्यभोज्यैरशेषैश्चततःशय्यांनिवेदयेत् ॥ १६ ॥ तदूर्णातू लवस्त्राणांपरिसंख्यातुयावती ॥ तावद्वर्षसहस्राणिसूर्यलोकेमहीयते ॥ १७ ॥ सुरादिसर्वलोकेषुभुक्त्वाभोगानशेषतः ॥ कामादागत्य लोकेऽस्मिन्राजाभवतिधार्मिकः ॥ १८ ॥ दशगाभिःसहवृषंतावृषैकादशाःस्मृताः ॥ सूर्यायविनिवेद्येहयत्फलंलभतेशृणु ॥ १९ ॥ द्वादशादित्यतुल्यात्माअणिमादिगुणैर्युतः ॥ सर्वत्रमोदतेराजन्सूर्यस्यानुचरोभवेत् ॥ २० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमी कल्पेसूर्यव्रतवर्णनंनामैकोनसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६९ ॥ ७ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ सवृषंगोशतंदत्त्वाभास्करायनराधिप ॥ त्रिःसप्तकुलजैःसार्धंशृणुयत्फलमाप्नुते ॥ १ ॥ वरकोटिप्रतीकाशैःसर्वकामसमन्वितैः ॥ महायानैरसंख्येयैरमरासुरपूजितैः ॥ २ ॥ द्वादशा दित्यसंकाशोदिवाकरइवापरः ॥ गत्वादित्यपुरंरम्यंक्रीडतेसूर्यमंडपे ॥ ३ ॥ भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्प्रलयेसर्वदेहिनाम् ॥

मोहकंचुकमुत्सृज्यविशत्यादित्यमंडले ॥ ४ ॥ सर्वज्ञःसूरपरमःशुद्धःस्वात्मन्यवस्थितः ॥ सर्वगःपरिपूर्णत्वात्सूर्यवद्दीतिमा
न्भवेत् ॥ ५ ॥ योदद्यादुभयमुखींसौरभेयींदिवाकरे ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्त्वायत्फलंतदवाप्नुते ॥ ६ ॥ पादद्वयंशिरोऽर्धंचसशैलवनका
नना ॥ ७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेगोदानवर्णनंनामसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७०॥छ॥ शतानीकउवाच ॥
मगानांब्रूहिमेधर्मंसमासव्यासयोगतः ॥ फलंचकिंभवेद्ब्रह्मन्मगधर्मनिषेवणात् ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ यएषधर्मःसूर्योंतितवाख्यातोमया
नघ ॥ मगधर्मःसएवोक्तःसर्वपापभयापहः ॥ २ ॥ सर्वेषामेववर्णानांमगधर्मनिषेवणम् ॥ मगधर्मश्चसंप्रोक्तएतेषांभवमुक्तये ॥ ३ ॥
ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःस्त्रीशूद्रोवामगाश्रमी॥ यःपूजयतिमार्तंडंसयातिपरमांगतिम्॥४॥त्रिसंध्यमर्चयेद्भानुमग्निकार्यंचशक्तितः ॥ कुर्यान्मगो
महाबाहोसुखमावृत्ययत्नतः ॥ ५ ॥ त्रिसंध्यमेककालंवापूजयेच्छ्रद्धयारविम् ॥ असंपूज्यरविंमोहान्नभुंजीतकदाचन ॥ ६ ॥ एषधर्मःपरो
ज्ञेयःशेषोभवतिमानवः ॥ अपूजयित्वाभुंजानोविष्ठांभुंजतिवैमगः ॥ ७ ॥ देवंसमाश्रितैःपूजाकर्तव्येयंत्रिभिःसदा ॥ मनसापूजयेद्योगीपु
ष्पैश्चारण्यसंभवैः ॥ ८ ॥ देवार्थंपुष्पहिंसायांनभवेत्तस्यहिंसकः ॥ यद्यल्पमपिचात्रार्थंकिंसतेहिंसतःसदा ॥ ९ ॥ मगश्चाग्निपरोनित्यंतद्भ
क्तोऽतिथिपूजकः ॥ मगीमैथुनवर्ज्यास्याच्छ्रीन्मान्गृहमगाश्रमी ॥१०॥ देवाग्निस्वतिथीभक्तंपचंतेचात्मकारणात् ॥ आत्मार्थंयःपचेन्मोहा
त्समगोनरकंव्रजेत् ॥ ११ ॥ देवार्थेंपचनंयेषांसंतानार्थंतुमैथुनम् ॥ अर्थंदानार्थमुद्दिष्टंनरकंहिविपर्ययात्॥१२॥ जीवत्तृतीयभागेपि
नप्रकुर्वीतवार्चनम् ॥ वित्तार्जनेनतदर्धंनयतोनित्यंहिजीवितम् ॥ १३ ॥ न्यायोपार्जितवित्तःस्यादन्यायंपरिवर्जयेत् ॥ अन्यायार्जितवित्तै
स्तुकुर्वन्नरकमाप्नुते ॥१४॥ वाचार्थंब्रह्मचारीयःसूर्यपूजाग्नितत्परः ॥ भवेज्जितेंद्रियःशांतोनैष्ठिकोभौतिकोऽपिवा ॥ १५ ॥ सर्वगंधविनिर्मु
क्तःकंदमूलफलाशनः ॥ ममवैखानसोज्ञेयःसूर्यपूजाग्नितत्परः ॥ १६ ॥ निवृत्तःसंगमेभ्यस्तुसूर्यध्यानरतःसदा ॥ ज्ञेयःसौरयतींद्रायपूजा
निष्ठोजितेंद्रियः ॥ १७ ॥ मुंडोपनयनोव्यंगीशुक्लवासःसमन्वितः ॥ ज्ञेयंतदर्चनस्थानमेतत्कार्यंप्रयत्नतः ॥ १८ ॥ अथाव्यंगोमहारा
जधारयेद्यस्तुभोजकः ॥ अगम्यंसर्वसत्वानांसूर्यलोकंसगच्छति ॥ १९ ॥ ध्वंसनंसर्वदुष्टानांसर्वपापभयापहम् ॥ भावशुद्धेनसततमर्चनीयो

दिवाकरः ॥ २० ॥ गंधलेपविहीनोऽपिभावशुद्धोनदुष्यति ॥ भावेषुचचरेच्छौचंवस्त्रपूतंजलंपिबेत् ॥ २१ ॥ दृष्टिपूतंन्यसेत्पादंसत्यपूतं वचोवदेत् ॥ सौरध्यानरताःशांताःसौरधर्मपरायणाः ॥ २२ ॥ सर्वएवाश्रमाज्ञेयाभास्करांगसमुद्भवाः ॥ भोजकाष्टव्रतंधार्यंरविणोक्तमनो पमम् ॥ २३ ॥ सर्वव्रतानांपरमंधर्मांलयमनुत्तमम् ॥ सौरभक्तेसदाक्षांतिरहिंसासर्वदाशमः ॥२४॥ संतोषःसत्यमस्तेयंब्रह्मचर्यंतथाष्टमम्॥ यथासंभवपूजाभिःकर्मणामनसागिरा ॥२५॥ सौरभाक्तिःसदाकार्याभोजकेषुविशेषतः ॥ स्वदेहान्निर्विशेषंहिभोजकान्पालयेद्बुधः ॥ २६ ॥ भयदारिद्र्यरोगेभ्यस्तेषांकुर्यात्प्रियाणिवै ॥ सूर्यस्यपरिपूर्णस्यार्किनामाक्रियतेनरैः ॥ २७ ॥ यत्कृतंभोजकानांवैतत्कृतंस्याद्रवेर्नृप ॥ सुदूरमपिगंतव्यंमगानांयत्रवैगणः ॥ २८ ॥ सचप्रयत्नाद्द्रष्टव्यस्तत्रसन्निहितोरविः ॥ भोजकस्यतुभक्तस्यसूर्यपूजारतस्यच ॥ २९ ॥ आज्ञांकृत्वायथान्यायमश्वमेधफलंलभेत् ॥ देवाश्रमगतोभक्त्यादेवार्चांपूजयेन्नृप ॥३० ॥ स्वागतासनपाद्यार्घ्यमधुपर्काद्यनुक्रमात् ॥ भो जयित्वायथान्यायंसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३१ ॥ प्रतिश्रयप्रदानेनराजाभवतिभारत ॥ दत्वास्थानंतथाशौचंवरुणलोकमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ श्वेतबिंदुपरीतांगंध्यानश्रमविकर्शितम् ॥ संवीज्यतालवृंतेनवायुलोकेमहीयते ॥ ३३ ॥ क्षुत्पिपासातुरंश्रांतंमलिनंरोगिणंतथा ॥ पालयि त्वायथाशक्त्यासर्वान्कामानवाप्नुते ॥ ३४ ॥ पतिताशस्तसंकीर्णचंडालादीनांपक्षिणाम् ॥ कारुण्यात्सर्वभूतानांदेयमन्नंस्वशक्तितः॥ ३५॥ अत्यल्पमपिकारुण्याद्दत्तंभवतिचाक्षयम् ॥ तस्मात्सर्वेषुभूतेषुदेवकारुण्यमुच्यते ॥ ३६ ॥ अभावेतृणभूम्यन्नंपत्रंधनफलानिच ॥ दत्वा ऽऽगतायप्रणतःस्वर्गंयातिप्रियेणवा ॥ ३७ ॥ नहीदृक्स्वर्गयानायथालोकेप्रियंवचः ॥ इहामुत्रसुखंतेषांवाग्येषांमधुराभवेत् ॥३८॥ अमृत स्यंदिनीवाचाचंदनस्पर्शशीतला ॥ धर्माविरोधिनीमुक्त्वासुखमक्षय्यमाप्नुते ॥ ३९ ॥ अलंदानेनराजेंद्रपूजनाध्यापनेनवा ॥ इदंस्वर्गस्य सोपानमचलंयत्प्रियंवचः ॥ ४० ॥ पूजाभिभाषणंदृष्टिःप्रत्येकंस्वर्गहेतवः ॥ संपृच्छेदागतंभक्त्याकुशलंप्रश्रमादरात् ॥ ४१ ॥ गमनेत स्यवक्तव्यंपंथानःसंतुतेशिवाः ॥ सुखंभवतुतेनित्यंसर्वकार्यकरंभृशम् ॥ ४२ ॥ आशीर्वादमिदंवाक्यंसर्वकालेषुसर्वदा ॥ नमस्कारा दिवाक्येषुस्वस्तिमंगलवादने ॥ ४३ ॥ शिवंभवतुतेनित्यंतंब्रूयात्सर्वकर्मसु ॥ एवमादिचवाचारमनुष्ठायसदाश्रमी ॥ ४४ ॥ अशेषपाप

ब्रा०प०१ अ०१७१

निर्मुक्तः सूर्यलोके महीयते ॥ सूर्यभक्तेतु या भक्तिः सद्भक्तैः क्रियते नरैः ॥४५॥ सूर्ये भक्तिसमा नित्यं भक्ते भक्तिरनुष्ठिता ॥ आक्रुष्टे ताडिते वापि यो नाक्रोशं न ताडयेत् ॥ ४६ ॥ वाक्यादधिकृतः स्वस्थः स दुःखात्परिमुच्यते ॥ सर्वेषामेव तीर्थानां क्षांतिः परमपूजिता ॥ ४७ ॥ तस्मात्पूर्वं प्रयत्नेन क्षांतिः कार्या क्रियासु वै ॥ ज्ञानयोगतपो यस्य यज्ञदानानि सत्क्रिया ॥४८॥ क्रोधनस्य वृथा यस्मात्तस्मात्क्रोधं विवर्जयेत् ॥ मर्मास्थिप्राणहृदयं निर्दहेदप्रियं वचः ॥ ४९ ॥ न वचो ह्यप्रियं तस्माद्भोजकेषु विशेषतः ॥ क्षमा दानं त्विषः सत्यं क्षमाहिंसार्कसंभवाः ॥ ५० ॥ न शक्या विस्तराद्वक्तुमपि वर्षशतैरपि ॥ ५१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे ब्राह्मे पर्वणि सप्तमीकल्पे सौरधर्मे भोजकभोजनानुष्ठानवर्णनं नामैकसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७१ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पुनः शृणु महाराज धर्ममादित्यसंमतम् ॥ सौरप्रियं सदा सौरं पवित्रं पापनाशनम् ॥ १ ॥ क्वचिद्गच्छन्यदा पश्येत्सूर्यार्चासंप्रपूजनम् ॥ यत्र पूजा ततो गच्छन्त्स सूर्यो नात्र संशयः ॥ २ ॥ स्नाननैवेद्यवस्त्रैश्च नानालंकारभूषणैः ॥ यथाविभवमाश्रित्य नमस्कारादिसंस्तवैः ॥ ३ ॥ दृष्ट्वायतनमाक्रम्य नमस्कृत्य रविं व्रजेत् ॥ क्वचित्पथ नदीशैलं गच्छमानं च भोजकम् ॥ ४ ॥ उपश्रुत्वा वा निर्गत्वा भोजकं पूजयेद्बुधः ॥ रथाश्वगजयानेभ्यो ह्यवतीर्य मगान्नृप ॥५ ॥ मगानां भोजनं भक्त्या शक्त्या दानं प्रकल्पयेत् ॥ दश पूर्वान्दश परानात्मना सह भारत ॥ ६ ॥ समादाय व्रजेत्स्थानं रवेरमिततेजसः ॥ देवपर्वोत्सवे श्राद्धे पुण्येषु दिवसेषु च ॥ ७ ॥ भानुं संपूज्य विधिवद्भोजकान्भोजयेत्ततः ॥ पितरः सर्वदेवानां सूर्यमाश्रित्य संस्थिताः ॥ ८ ॥ प्रीते सूर्ये तु ते सर्वे प्रीताः स्युर्नात्र संशयः ॥ यदा च श्रद्धया युक्तं प्रसक्तं रविपूजनम् ॥ ९ ॥ भोजयेद्भोजकं भक्त्या श्राद्धेषु विधिवन्नृप ॥ भोजकस्य महाराज दिवसेनापि यत्फलम् ॥१०॥ न तच्छक्यमिदं तेन प्राप्तुं वर्षशतैरपि ॥ यः पश्यति प्रसन्नात्मा यो नेद्राष्टि न कांक्षति ॥ ११ ॥ शब्दादीनां तु संभोगं स विज्ञेयो जितेंद्रियः ॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नः सूर्यभक्त्या समन्वितः ॥ १२ ॥ पाषंडयोगयुक्तस्य स वै भोजक उच्यते ॥ सूर्यधर्माद्भवेज्ज्ञानं ज्ञानाद्वैराग्यसंभवः ॥ १३ ॥ ज्ञानवैराग्ययुक्तस्य सूर्ययोगः प्रवर्तते ॥ सूर्ययोगाच्च सर्वज्ञः परिपूर्णः सुनिर्वृतः ॥ १४ ॥ आत्मन्यवस्थितः शुद्धः सूर्यवादी विमोक्ष्यते ॥ सर्वेषामेव भूतानामुत्तमः पुरुषः स्मृतः ॥ १५ ॥ पुरुषेभ्यो द्विजश्रेष्ठो द्विजेभ्यो ग्रंथपारगः ॥ ग्रंथिभ्यो वेदविद्वांसस्तेभ्यस्तत्त्वार्थ

चितकाः ॥ १६ ॥ अर्थविद्वच्यश्वज्ञानार्थप्रतिबुद्धोविशिष्यते ॥ ज्ञानार्थकोटिकोटिभ्योवरिष्ठायोगिनोमताः ॥ १७ ॥ योगिनांकोटिकोटिभ्योभोजकश्चोत्तमोभवेत् ॥ योगज्ञायोगनिष्ठाश्चपितरोयोगसंभवाः ॥ १८ ॥ भोजितेभोजकेसर्वेप्रीताःस्युस्तेनसंशयः ॥ सर्वज्ञानतपोदानैःकृतैर्दत्तैश्चयत्फलम् ॥ १९ ॥ तत्फलंलभतेसर्वंविधिवद्भोज्यभोजकम् ॥ यश्चद्रव्यकलापात्मादक्षिणार्हविऋत्विजः ॥ २० ॥ ऋग्यजुःसामयोगैश्चदेवयज्ञःप्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मचर्यंतपोमौनंक्षांतिराहारलाघवम् ॥ २१ ॥ इत्येतेतपसांरूपंसुघोरंपंचलक्षणम् ॥ यच्चादिष्टंविशिष्टंचन्यायप्राप्तंयद्भवेत् ॥ २२ ॥ तत्तद्गुणवतेदेयमित्येतद्दानलक्षणम् ॥ विवर्धनंसहस्राणांसर्वसस्यप्ररोहिणीम् ॥ २३ ॥ दद्याद्भूमिंजलोपेतांभूमिदानंतदुच्यते ॥ एकच्छत्रांमहींकृत्वाद्विजेभ्यःप्रतिपादयेत् ॥ २४ ॥ संपूर्णांपर्वतारण्यैर्भूमिदानंतदुच्यते ॥ कन्यामलंकृतांदद्यादधनायनराधिपः ॥ २५ ॥ द्विजायवेदविदुषेकन्यादानंतदुच्यते ॥ सर्वदोषविनिर्मुक्तांकुलयोग्यामलंकृताम् ॥ २६ ॥ मध्यमोत्तमवस्त्राणांयोदद्यादहतानिच ॥ एतत्समासतोज्ञेयंवस्त्रदानस्यलक्षणम् ॥ २७ ॥ ब्रह्मविष्णुसमाधिक्यकांतिशीलपरायणः ॥ अहोरात्रंनभुंजीयादुपवासस्यलक्षणम् ॥ २८ ॥ चत्वारिंशत्समायुक्तंपिंडानांहिशतद्वयम् ॥ मासेनद्याद्यथाकाममिदंचांद्रायणंस्मृतम् ॥ २९ ॥ ऋषिभिःसर्वशास्त्रज्ञैस्तपोनिष्ठैर्जितेंद्रियैः ॥ देवैश्चसेवितंतोयंक्षितौतत्तीर्थमुच्यते ॥ ३० ॥ सूर्यावांतरस्थानानिपुण्यक्षेत्राणिनिर्दिशेत् ॥ मृतानांतेषुसूर्यत्वंसौरक्षेत्रेषुदेहिनाम् ॥ ३१ ॥ दानान्यावसथंकुर्याद्दुद्यानंदेवतागृहम् ॥ तीर्थेष्वेतानियःकुर्यात्सोऽक्षयंलभतेफलम् ॥ ३२ ॥ क्षान्त्यस्पृहातथासत्यंदानंशीलंतपःश्रुतम् ॥ एतदष्टांगमुद्दिष्टंपरंपात्रस्यलक्षणम् ॥ ३३ ॥ यज्ञोपवासदानानितपस्तीर्थफलानिच ॥ संपूर्णंलभतेभक्त्याभोजयित्वातुभोजकान् ॥ ३४ ॥ सूरेभक्तिःक्षमासत्यंदशेंद्रियविनिग्रहः ॥ सुखितेषुचमैत्रीचसूर्यधर्मस्यलक्षणम् ॥ ३५ ॥ सूर्यभक्तिंद्विजंभक्त्यायःश्राद्धेषुचभोजयेत् ॥ कुलसप्तकमुद्धृत्यसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३६ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसूर्यभक्तंतुभोजयेत् ॥ सूर्यभक्तेनयद्भुक्तंभानुनामाश्रयंनृप ॥ ३७ ॥ नवेदविदुषांकोट्यालभ्यतेचेहतत्फलम् ॥ तत्फलंलभतेराजन्भोजंभोज्यविधानतः ॥ ३८ ॥ तस्माच्छ्राद्धेविशेषेणपुण्येषुदिवसेषुच ॥ सूर्यमुद्दिश्यविप्रेंद्रंभोजंसंभोजयेन्नृप ॥ ३९ ॥ असंयतःसंयतोवासर्वावस्थांगतो

ऽपिवा ॥ यश्चासौरविभक्तःस्यात्सूर्यवत्पूज्यएवहि ॥ ४० ॥ संसर्गाद्वापिवालोभाद्भोजकंयस्तुभोजयेत् ॥ सोऽपियांगतिमाप्नोतिनतांयज्ञश तैरपि ॥ ४१ ॥ तस्मान्मान्यश्चपूज्यश्चरक्षणीयश्चसर्वदा ॥ भोजकःकुरुशार्दूलसौरेणगतिमिच्छता ॥ ४२ ॥ नाममात्रप्रयत्नोऽपियदि स्याद्भोजकोरवेः ॥ सूर्यवत्सहिद्रष्टव्यःपूजनीयश्चभारत ॥ ४३ ॥ गृहेश्राद्धस्ययत्पुण्यमरण्येतच्छताधिकम् ॥ सौराश्रमेषुविज्ञेयंतत्पु ण्यमयुताधिकम् ॥ ४४ ॥ दत्वातुभोजकेसौम्यंह्यासनंसपरिच्छदम् ॥ धातुदंतमयंचापिराजाभवतिभूतले ॥ ४५ ॥ विमलेवाससी दत्वाभोजकायमहीपते ॥ उद्धृत्यशतसाहस्रंसूर्यलोकेमहीयते ॥ ४६ ॥ दत्वातुलोमशांराजन्भोजकायशुभांबृहत् ॥ रोम्णिरोम्णिसुवर्ण स्यदत्तस्यफलमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ शंखंददातियोभक्त्यातथादिव्येचपादुके ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतितेजसारविसन्निभः ॥ ४८ ॥ लिखाप यतियोभक्त्यापुराणेनतुपुस्तकम् ॥ युगकोटिशतंदिव्यंसूर्यलोकेमहीयते ॥ ४९ ॥ भवेदिहागतःश्रीमान्सुखाढ्योवेदपारगः ॥ यःकरोति गृहंभानोस्तत्स्थानंचोत्तमंभवेत् ॥ ५० ॥ तत्सूर्योभोजकःसोत्रभोजकःसूर्यएवहि ॥ तेनभोजकविप्रेषुदानमक्षय्यमित्यपि ॥ ५१ ॥ यद्यद्यस्योपयुज्येतदेयंतत्तस्ययत्नतः ॥ उपयोगपरोनित्यंसूर्यस्तदुभयोरपि ॥ ५२ ॥ व्याख्यानेसौरधर्मस्यकृत्वाआमलकंमहत् ॥ शोभितंपुष्पपत्राद्यैर्न्यसेत्तत्रासनेसुराः ॥ ५३ ॥ शोभितंमाल्यगंधैस्तुसूर्यस्यसाधनंमहत् ॥ पुरस्तात्तस्यसंस्थाप्यआचार्यंपूजयेत्सदा ॥ ॥ ५४ ॥ सूर्यवत्सौरधर्मेचतुल्यमेतद्द्वयंवचः ॥ यएवंन्यायतोवक्तिसौरधर्मंशृणोतिच ॥ ५५ ॥ आयुर्विद्यांयशःकीर्तिमलब्ध्वातंरविंज पेत् ॥ वदंत्यन्येपिबंत्यन्येसर्वेतेफलभागिनः ॥ ५६ ॥ तस्मादेवंविधोधर्मोवाचकैश्चविदुर्बुधाः ॥ तस्यान्तेपूजयेद्भक्त्यायइच्छेद्विपुलंयशः ॥ ॥ ५७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेद्विसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ पुनर्मेब्रूहिविप्रेंद्रसौरंधर्ममनुत्तमम् ॥ समासात्कथितंब्रह्मन्विस्तरेणप्रकीर्तितम् ॥ १ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिभारत ॥ त्वत्स मोनास्तिलोकेऽस्मिन्सौरःपार्थिवसत्तम ॥ २ ॥ कीर्तयाम्यद्यतंपुण्यंसंवादंपापनाशनम् ॥ गरुडारुणयोराजन्पुरावृत्तंनराधिप ॥ ३ ॥ सुखासीनंपुराराजन्नरुणंसूर्यसारथिम् ॥ उपगम्यमहाबाहोगरुडोवाक्यमब्रवीत् ॥ ४ ॥ धर्माणामुत्तमंधर्मंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ सौरधर्मं

खगश्रेष्ठब्रूहिमेकृत्स्नशोनघ ॥ ५ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ साधुवत्समहात्मासिधन्यस्त्वंपापवर्जितः ॥ श्रोतुकामोऽसियत्पुत्रसौर धर्ममनुत्तमम् ॥ ६ ॥ शृणुत्वंकीर्तयाम्येषसुखोपायंमहत्फलम् ॥ परमंसर्वधर्माणांसौरधर्ममनुत्तमम् ॥ ७ ॥ अज्ञानार्णवमग्नानांसर्वेषां प्राणिनामयम् ॥ सौरधर्मोह्ययंश्रीमान्परतीरप्रदोयतः ॥ ८ ॥ येस्मरंतिरविंभक्त्याकीर्तयंतिचयेखग ॥ पूजयंतिचयोनित्यंतेगताःपरमंपदम् ॥ ९ ॥ आत्मद्रोहःकृतस्तेनजातेनेहखगाधिप ॥ नार्चितोयेनदेवेशःसहस्रकिरणोरविः ॥ १० ॥ सुचिरंसंभ्रमत्यस्मिन्दुःखदेचभवार्णवे ॥ जराभूतमहाग्राहेतृष्णावेलाकुलापरे ॥ ११ ॥ मानुष्यंदुर्लभंप्राप्ययेऽर्चयंतिदिवाकरम् ॥ तेषांहिसफलंजन्मकृतार्थास्तेनरोत्तमाः ॥ १२ ॥ सूर्यभक्तिपरायेचयेचतद्गतमानसाः ॥ येस्मरंतिसदासूर्यंनतेदुःखस्यभागिनः ॥ १३ ॥ विविधानिमनोज्ञानिविविधाभरणाःस्त्रियः ॥ धनंवादृष्टपर्यंतंसूर्यपूजाविधेःफलम् ॥ १४ ॥ येवांछंतिमहाभोगान्राज्यंवात्रिदशालय ॥ सौभाग्यंकांतिमतुलंभोगंत्यागंयशःश्रियम् ॥ १५ ॥ सौंदर्यंजगतःख्यातिंकीर्तिंधर्मादयःस्मृताः ॥ फलान्येतानिवैपुत्रसूर्यभक्तिविधेर्बुधः ॥ १६ ॥ तस्मात्संपूजयेत्सूर्यंसर्वदेवगणार्चितम् ॥ दुर्लभाभास्करेभक्तिदुर्लभंचतदर्चनम् ॥ १७ ॥ दानंचदुर्लभंतस्मैतद्धोमश्चसुदुर्लभः ॥ दुर्लभंतस्यविज्ञानंतदभ्यासोऽपिदुर्लभः ॥ १८ ॥ सुदुर्लभतरंज्ञेयंतदाराधनमुत्तमम् ॥ लोभस्तेषांमनुष्याणांयेरविंशरणंगताः ॥ १९ ॥ येषामिहेश्वरेभानौनित्यंसूर्येगतंमनः ॥ नमस्कारादिसंयुक्तंरविरित्यक्षरद्वयम् ॥ २० ॥ जिह्वाग्रेवर्ततेयस्यसफलंतस्यजीवितम् ॥ यएवंपूजयेद्भानुंश्रद्धयापरयान्वितः ॥ २१ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःसनरोनात्रसंशयः ॥ डाकिन्योविविधाकाराराक्षसाःसपिशाचकाः ॥ २२ ॥ नतस्यपीडांकुर्वंतितथान्याश्चविभीषणाः ॥ शत्रवोनाशमायांतिसंग्रामेजयमाप्नुते ॥ २३ ॥ नरोगैःपीड्यतेवीरआपदोनस्पृशंतितम् ॥ धनमायुर्यशोविद्यांप्रभावमतुलंतथा ॥ २४ ॥ शुभेनोपचयंयांतिनित्यंपूर्णमनोरथाः ॥२५॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेगरुडारुणसंवादेसौरधर्मवर्णनंनामात्रिसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥छ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ पूजयित्वारविंभक्त्याब्रह्माब्रह्मत्वमागतः ॥ विष्णुत्वंचापिदेवेशोविष्णुरापतदर्चनात् ॥ १ ॥ शंकरोऽपिजगन्नाथःपूजयित्वादिवाकरम् ॥ महादेवत्वमगमत्तत्प्रसादात्खगाधिप ॥ २ ॥ सहस्राक्षोऽपिदेवेशइन्द्रो

भानुंतमोपहम् ॥ इंद्रत्वमगमद्देवंपूजयित्वादिवाकरम् ॥ ३ ॥ मातरोदेवगंधर्वाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ पूजयंतिसदाभानुमीशानंसुरनायकम् ॥ ४ ॥ सर्वमेतज्जगन्नित्यंभानौदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ तस्मात्संपूजयेद्भानुंयइच्छेत्स्वर्गमक्षयम् ॥५॥ योनपूजयतेसूर्यंभास्करंतमसूदनम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांननरोभाजनंभवेत् ॥ ६ ॥ तस्मात्कार्यंहितद्ध्यानंयावज्जीवंप्रतिज्ञया ॥ अर्चयेतसदाभानुमापन्नोऽपिसदाखग ॥ ७ ॥ यस्तुसंतिष्ठतेनित्यंविनासूर्यस्यपूजनात् ॥ वरंप्राणपरित्यागःशिरसोवाथछेदनम् ॥८॥ सूर्यंसंपूज्यभुंजीयात्रिदशेशंदिवाकरम् ॥ इत्थंनिर्वहतेयस्ययावज्जीवंतदर्चनम् ॥ ९ ॥ मनुष्यचर्मणानद्धःसरविर्नात्रसंशयः ॥ नहिअर्कार्चनादन्यत्पुण्यमप्यधिकंभवेत् ॥ १० ॥ इतिविज्ञाययत्नेनपूजयस्वदिवाकरम् ॥ सूर्यभक्तागमाश्चैवसूर्यार्चनपरायणाः ॥ ११ ॥ संयताधर्मसंपन्नाधर्मादीन्साधयन्तिते ॥ सर्वद्वंद्वसहावीरानितिविध्युक्तचेतसः ॥ १२ ॥ परोपकारनिरतागुरुशुश्रूषणेरताः ॥ अमानिनोबुद्धिमंतोव्यक्तस्पर्धागतस्पृहाः ॥ १३ ॥ शांताःस्वांतगताभद्रानित्यंस्वागतवादिनः ॥ स्वल्पवाचःसुमनसःशूराःशास्त्रविशारदाः ॥ १४ ॥ शौचाचारसुसंपन्नादयादाक्षिण्यगोचराः ॥ दंभमत्सरनिर्मुक्तास्तृष्णालोभविवर्जिताः ॥ १५ ॥ संविभागपराःप्रोक्तानशठाश्चाप्यकुत्सिताः ॥ विषयेष्वपिनिर्लेपाःपद्मपत्रमिवांभसा ॥ १६॥ नदीनामानिनश्चैवनचरोगवशानुगाः ॥ भवंतिभावितात्मानःसुस्निग्धाःसाधुसेविताः ॥ १७ ॥ नपाणिपादवाक्चक्षुःश्रोत्रशिश्नोदरेरताः ॥ चपलानिनकुर्वंतिसर्वंव्यासंगवर्जिताः ॥ १८ ॥ सूर्यासनरताःशांताःषडक्षरमनोगताः ॥ इत्याचारसमायुक्ताभवंतिभुविमानवाः ॥ १९ ॥ एकांतभक्तिमास्थायधर्मकामार्थसिद्धये ॥ पूजनीयोरविर्नित्यंगुणेष्वेतेषुवर्तते ॥ २० ॥ सर्वेषामेवपात्राणामतिपात्रंदिवाकरः ॥ पतन्तंत्रायतेयस्मादतीवनरकार्णवात् ॥ २१ ॥ तस्यपात्रातिपात्रस्यमाहात्म्यंदानमण्वपि ॥ अनेनफलमादिष्टमिहलोकेपरत्रच ॥ २२ ॥ द्रव्येणापिहियःकुर्यान्नरःकर्मतदालये ॥ सोऽपिदेहक्षयाज्जातंप्राप्यशांतिमवाप्नुते ॥ २३ ॥ सर्वद्विजकदंबेषुकश्चिज्ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ कश्चिदेतत्तुमेदिव्यंलब्ध्वाज्ञानंविमुंचति ॥ २४ ॥ तावद्भ्रमंतिसंसारेदुःखशोकपरिप्लुताः ॥ नभवंतिरवेर्भक्तायावत्सर्वेऽपिदेहिनः ॥ ॥ २५ ॥ सूर्यस्यालेपनंपुण्यंद्विगुणंचंदनस्यतु ॥ चंदनादगुरौज्ञेयंपुण्यमष्टगुणोत्तरम् ॥ २६ ॥ कृष्णागुरौविशेषेणद्विगुणंफलमिष्यते ॥

तस्माच्छतगुणंपुण्यंकुंकुमस्यविधीयते ॥ २७ ॥ सूर्ययज्ञोपकरणंकृत्वाल्पंयदिवाबहु ॥ भावाद्वित्तानुसारेणसूर्यलोकेमहीयते ॥ २८ ॥ यद्पीष्टमनिष्टंचन्यायेनोभयमागतम् ॥ तत्सूर्यायनिवेद्यंसद्भक्त्यनंतफलार्थिना ॥२९॥ कर्मशाठ्येनयःकुर्याद्दुःखेनापितदर्चनम् ॥ सोऽपिद्विजोदिवंयातिकर्मणापापवर्जितः ॥ ३० ॥ सर्वमन्यत्परित्यज्यसूर्येचैकमनाःसदा ॥ सूर्यपूजाविधिंकुर्याद्यइच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥३१॥ त्वरितंजीवितंयातित्वरितंयौवनंतथा ॥ त्वरितंव्याधिरप्येतितस्मान्नित्यंरविंव्रजेत् ॥ ३२ ॥ यावन्नाभ्येतिमरणंयावन्नाक्रमतेजरा ॥ यावन्नेंद्रियवैकल्यंतावदर्चेद्दिवाकरम् ॥ ३३ ॥ नसूर्यार्चनतुल्योपिनधर्मोन्योजगद्विज ॥ इत्थंविज्ञायदेवेशंपूजयस्वदिवाकरम् ॥ ३४ ॥ येभक्त्यादेवदेवेशंसूर्यंशांतमजंप्रभुम् ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यतेगताःपरमंपदम् ॥ ३५ ॥ गोपतिंपूजयित्वातुप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वापुराब्रह्माब्रवीदिदम् ॥ ३६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भगवन्तंभगकरंशांतचित्तमनुत्तमम् ॥ देवमार्गप्रणेतारंप्रणतोऽस्मिरविंसदा ॥ ३७ ॥ शाश्वतंशोभनंशुद्धंचित्रभानुंदिवस्पतिम् ॥ देवदेवेशमीशेशंप्रणतोऽस्मिदिवाकरम् ॥ ३८ ॥ सर्वदुःखहरंदेवंसर्वदुःखहरंरविम् ॥ वराननंवरांगंचवरस्थानंवरप्रदम् ॥ ३९ ॥ वरेण्यंवरदंनित्यंप्रणतोऽस्मिविभावसुम् ॥ अर्कमर्यमणंचेंद्रंविष्णुमीशंदिवाकरम् ॥४०॥ देवेश्वरंदेवरतंप्रणतोऽस्मिविभावसुम् ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंब्रह्मणोक्तंस्तवंपरम् ॥ ४१ ॥ सहिकीर्तिपरांप्राप्यपुनःसूर्यपुरंव्रजेत् ॥ ४२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमकिल्पेगरुडारुणसंवादेसूर्यस्तुतिनामचतुःसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७४ ॥छ॥गरुडउवाच॥ सर्वरोगहतायेतुआधिव्याधिसमन्विताः ॥ ग्रहोपघातैर्विविधैरर्दितायेचमानवाः ॥ १ ॥ अरिभिःपीडितायेचविनायकहताश्चये ॥ कर्तव्यंकिंभवेत्तेषामात्मनःश्रेयसेऽनघ ॥ २ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ नानारोगहतानांतुअर्दितानांतथारिभिः॥आदित्याराधनंमुक्त्वानान्यच्छ्रेयस्करंपरम् ॥ ३ ॥ तस्मादाराधयेन्नित्यंसर्वरोगविनाशनम् ॥ ग्रहोपघातहंतारंराजोपद्रवनाशनम् ॥ ४ ॥ ॥ गरुडउवाच ॥ ॥ सर्वपत्रविहीनंमेसर्वरोगविवर्जितम् ॥ शापेनब्रह्मवादिन्याःपश्यांगंद्विजसत्तम ॥ ५ ॥ एवंमत्तस्यमेतातकिंकार्यमवशिष्यते ॥ येनाहंकर्मणाकल्पोभवेयंपत्रवान्पुनः ॥ ६ ॥ तन्मेब्रूहिखगश्रेष्ठप्रसन्नस्यखगाधिप ॥ यत्कृत्वाकल्पतांप्राप्यपूजयामिदिवाकरम् ॥ ७ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥

पूजयस्वजगन्नाथंभास्करंतिमिरापहम् ॥ सूर्याग्निकार्यंसततंशुद्धचित्तःसमाचर ॥८॥ महाशांतिकरंख्यातंसर्वोपद्रवनाशनम् ॥ ग्रहोपघातहं तारंशुभकार्यकरंपरम् ॥ ९ ॥ गरुडउवाच ॥ नाहंशक्तोस्मिवैकर्तुंपूजांदिनकरस्यच ॥ नचाग्निकार्यंशक्नोमिकर्तुंविकलतांगतः ॥ १० ॥ तस्मान्मेकुरुशांत्यर्थमग्निकार्यंखगाधिप ॥ महाशांतिरितिख्यातंशांतयेममसुव्रत ॥ ११ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ एवमेवयदात्थत्वंवैनतेय खगाधिप ॥ अकल्पस्त्वंनशक्नोषिमहाव्याधिप्रपीडितः॥१२॥अहंकरोमितेपुत्रशांतयेपावकार्चनम् ॥ यत्कृतंममचार्केणपुराशांतिदमादरा त् ॥ १३ ॥ सर्वपापहरंपुण्यंमहाविघ्नविनाशनम् ॥ महोदयंशांतिकरंलक्षहोमविधिस्मृतम् ॥ १४ ॥ अपमृत्युहरंवीरसर्वव्याधिहरंपरम् ॥ परचक्रप्रमथनंसदाविजयवर्धनम् ॥ १५ ॥ तृप्तिदंसर्वदेवानांभास्करप्रियमुत्तमम् ॥ आग्नेय्यांदिशिलिप्याथस्थंडिलंगोमयेनतु ॥ १६ ॥ देवालयस्यविधिवत्कुर्यादग्निप्रबोधनम् ॥ महाव्याहृतिभिर्वीरलक्षहोमंसमाचरेत् ॥ १७ ॥ भूर्भुवःस्वरितिस्वाहाप्रणवेनसमन्वितम् ॥ आरक्तदेहरूपायरक्ताक्षायमहात्मने ॥१८॥ धराधरायशांतायसहस्राक्षिशिरसायच ॥ १९ ॥ अधोमुखायश्वेतायस्वाहापूर्वाहुतिंसृजेत् ॥ चतुर्मुखायशांतायपद्मासनगतायच ॥ २० ॥ पद्मवर्णायवेधायकमंडलुधरायच ॥ द्वितीयोर्ध्वमुखायेहस्वाहाकाराहुतिंसृजेत् ॥ २१ ॥ हेमवर्णायदेहायऐरावतगतायच ॥ सहस्राक्षशरीरायपूर्वादिश्यङ्मुखायच ॥२२॥ देवाधिपायचेंद्रायविहस्तायशुभायच ॥ स्वाहाकारंचोत्सृ जेदेवतृतीयवदनायच ॥ २३ ॥ दीप्तायव्यक्तदेहायज्वालामालाकुलायच ॥ इंद्रनीलाभदेहायसर्वारोग्यकरायच ॥ २४ ॥ यमायधर्मरा जायदक्षिणार्धमुखायच ॥ कृष्णांबरधरायेहस्वाहाहुतिमनुसृजेत् ॥ २५ ॥ नीलजीमूतवर्णायरक्तांबरधरायच ॥ मुक्ताफलशरीरायपिंगा क्षायमहात्मने ॥ २६ ॥ शुक्लवस्त्रायपीतायदिव्यपाशधरायच ॥ स्वाहाकारायचतथापश्चिमाभिमुखायच ॥ २७ ॥ कृष्णपिंगलनेत्रा यवायव्याभिमुखायच ॥नीलध्वजायवीरायतथाचेंद्रायवेधसे ॥ २८ ॥ स्वाहेतिपवनायेहआहुतिंचोत्सृजेद्बुधः ॥ गदाहस्तायसूर्यायाचित्रस्र ग्भूषणायच ॥ २९ ॥ महोदरायशांतायस्वाहाधिपतयेतथा ॥ उत्तराभिमुखायेहमहादेवप्रियायच ॥ ३० ॥ श्वेतायश्वेतवर्णायाचित्राक्षाय महात्मने ॥ शांतायशांतरूपायपिनाकवरधारिणे ॥ ३१ ॥ ईशान्याभिमुखायेहदद्यादीशायचाहुतिम् ॥ विसृजेत्खगशार्दूल

विधिवच्छ्रेयसेनघ ॥ ३२ ॥ एवंदेवंमहात्मानंपावकंविधिवत्खग ॥ एवंकृत्वातुकार्यंतुसौरंखगवरोत्तम ॥ ३३ ॥ लक्षहो
मंचविधिवत्ततःशांतिकमारभेत् ॥ भूर्भुवःस्वरितिस्वाहालक्षहोमविधिःस्मृतः ॥ ३४ ॥ महाहोमेचवैसौरएषएवविधिःपरः ॥
कृत्वैवमग्निकार्यंतुभोजकोभास्करायवै ॥ ३५ ॥ शांत्यर्थंसर्वलोकानांततःशांतिकमारभेत् ॥ सिंदूरासनरक्ताभःपद्मरक्ताभलो
चनः ॥ ३६ ॥ सहस्रकिरणोदेवःसप्ताश्वरथवाहनः ॥ गभस्तिमालीभगवान्सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ३७ ॥ करोतुतेमहाशांतिंग्रहपीडानिवारि
णीम् ॥ त्रिचक्ररथमारूढअपांसारमयंतुयः ॥ ३८ ॥ दशाश्ववाहनोदेवआत्रेयश्चामृतस्रवः ॥ शीतांशुरमृतात्माचक्षयवृद्धिसमन्वितः ॥३९॥
सोमःसौम्येनभावेनग्रहपीडांव्यपोहतु ॥ पद्मरागनिभोभौमोमधुपिंगललोचनः ॥ ४० ॥ अंगारकोऽग्निसदृशोग्रहपीडांव्यपोहतु ॥ पुष्पराग
निभेनेहदेहेनपरिपिंगलः ॥ ४१ ॥ पीतमाल्यांबरधरोबुधःपीडांव्यपोहतु ॥ तप्तगैरिकसंकाशःसर्वशास्त्रविशारदः ॥ ४२ ॥ सर्वदेवगुरु
र्विप्रअथर्वणवरोमुनिः ॥ बृहस्पतिरितिख्यातअर्थशास्त्रपरश्चयः ॥ ४३ ॥ शांतेनचेतसासोपिपरेणसुसमाहितः ॥ ग्रहपीडांविनिर्जित्यक
रोतुतवशांतिकम् ॥ ४४ ॥ सूर्यार्चनपरोनित्यंप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥ हिमकुंदेंदुवर्णाभोदैत्यदानवपूजितः ॥ ४५ ॥ महेश्वरस्ततोधीमा
न्महासौरोमहामतिः ॥ सूर्यार्चनपरोनित्यंशुक्रःशुक्लनिभस्तदा ॥ ४६ ॥ नीतिशास्त्रपरोनित्यंग्रहपीडांव्यपोहतु ॥ नानारूपधरोव्यक्तअ
विज्ञातगतिश्चयः ॥ ४७ ॥ नोत्पत्तिर्जायतेयस्यनोदयंपीडितैरपि ॥ एकचूलोद्विचूलश्चात्रिशिखःपंचचूलकः ॥ ४८ ॥ सहस्रशिररूपस्तुचंद्र
केतुरिवस्थितः ॥ सूर्यपुत्रोऽग्निपुत्रस्तुब्रह्मविष्णुशिवात्मकः॥४९॥ अनेकशिखरःकेतुःसतेपीडांव्यपोहतु ॥ एतेग्रहामहात्मानःसूर्यार्चनपराः
सदा॥५०॥शांतिंकुर्वंतुतेहृष्टाःसदाकालंहितेक्षणाः ॥५१॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्याग्निकर्मणिपंचसप्त
त्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७५॥छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ पद्मासनःपद्मवर्णःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ कमंडलुधरःश्रीमान्देवगंधर्वपूजितः॥१॥
चतुर्मुखोदेवपतिःसूर्यार्चनपरःसदा ॥ सुरज्येष्ठोमहातेजाःसर्वलोकप्रजापतिः ॥ २ ॥ ब्रह्मशब्देनदिव्येनब्रह्माशांतिंकरोतुते ॥ पीतांबरधरोदे
वआत्रेयीदयितःसदा ॥ ३ ॥ शंखचक्रगदापाणिःश्यामवर्णश्चतुर्भुजः ॥ यज्ञदेहःक्रमोदेवआत्रेयीदयितःसदा ॥ ४ ॥ शंखचक्रगदापाणिर्म

धवोमधुसूदनः ॥ सूर्यभक्तान्वितोनित्यंविगतार्तिर्विगतत्रयः ॥ ५ ॥ सूर्यध्यानपरोनित्यंविष्णुःशांतिंकरोतुते ॥ शशिकुंदेंदुसंकाशोविश्रुता भरणैरिह ॥ ६ ॥ चतुर्भुजोमहातेजाःपुष्पार्धकृतशेखरः ॥ चतुर्मुखोभस्मधरःश्मशाननिलयःसदा ॥ ७ ॥ गोत्रारिर्विश्वनिलयस्तथाचक्रतु दूषणः ॥ वरोवरेण्योवरदोदेवदेवोमहेश्वरः ॥८॥ आदित्यदेहसंभूतःसतेशांतिंकरोतुवै ॥९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पे सौरधर्मेषुषट्सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७६॥छ॥अरुणउवाच ॥ पद्मरागप्रभादेवीचतुर्वदनपंकजा ॥ अक्षमालार्पितकराकमंडलुधराशु भा ॥१॥ब्रह्माणीसौम्यवदनाआदित्याराधनेरता॥शांतिंकरोतुसुप्रीताआशीर्वादपराखग ॥२॥ महाश्वेतेतिविख्याताआदित्यदयितासदा ॥ हिमकुंदेंदुसदृशामहावृषभवाहिनी ॥ ३ ॥ त्रिशूलहस्तावरणाविश्रुताभरणासती ॥ चतुर्भुजाचतुर्वक्त्रात्रिनेत्रापापनाशिनी ॥ ४ ॥ वृषध्व जार्चनरतारुद्राणीशांतिदाभवेत् ॥ मयूरवाहनादेवीसिंदूरारुणविग्रहा ॥५॥ शक्तिहस्तामहाकायासर्वालंकारभूषिता ॥ सूर्यभक्तामहावीर्या सूर्यार्चनरतासदा ॥ ६ ॥ कौमारीवरदादेवीशांतिमाशुकरोतुते ॥ गदाचक्रधराश्यामापीतांबरधराखग ॥७॥ चतुर्भुजाहिसादेवीवैष्णवी सुरपूजिता ॥ सूर्यार्चनपरानित्यंसूर्यैकगतमानसा ॥ ८ ॥ शांतिंकरोतुतेनित्यंसर्वासुरविमर्दिनी ॥ ऐरावतगजारूढावज्रहस्तामहा बला ॥ ९ ॥ सर्वत्रलोचनादेवीवर्णतःकर्बुरारुणा ॥ सिद्धगंधर्वनमितासर्वालंकारभूषिता ॥ १० ॥ इंद्राणीतेसदादेवीशांतिमाशुकरोतुवै ॥ वराहघोरविकटावराहवरवाहिनी ॥ ११ ॥ श्यामावदातायादेवीशंखचक्रगदाधरा ॥ तेजयंतीतुनिमिषान्पूजयंतीसदारविम् ॥१२॥ वाराही वरदादेवीतवशांतिंकरोतुवै ॥ अर्धकोशाकटीक्षामानिर्मांसास्नायुबंधनात् ॥ १३ ॥ करालवदनाघोराखड्गघंटोद्धतासती ॥ कपालमालिनी क्रूराखट्वांगवरधारिणी ॥ १४ ॥ आरक्तपिंगनयनागजचर्मावगुंठिता ॥ गोश्रुताभरणादेवीप्रेतस्थाननिवासिनी ॥ १५ ॥ शिवारूपेणघोरे णशिवरूपभयंकरी ॥ चामुंडाचंडरूपेणसदाशांतिंकरोतुते ॥ १६ ॥ चंडमुंडकरादेवीमुंडदेहगतासती ॥ कपालमालिनीक्रूराखट्वांगवरधा रिणी ॥ १७ ॥ आकाशमातरोदेव्यस्तथान्यालोकमातरः ॥ भूतानांमातरःसर्वास्तथान्याःपितृमातरः ॥ १८ ॥ वृद्धिश्राद्धेषु पूज्यंतेयास्तुदेव्योमनीषिभिः ॥ मात्रेप्रमात्रेतन्मात्रेइतिमातृमुखास्तथा ॥ १९ ॥ पितामहीतुतन्मातावृद्धायाचपितामही ॥ इत्येतास्तुपि

तामह्यःशांतिंतेपितृमातरः ॥ २० ॥ सर्वामातृमहादेव्यःस्वायुधाव्यग्रपाणयः ॥ जगद्व्याप्यप्रतिष्ठंत्योबलिकामामहोदयाः ॥ २१ ॥ शांतिं कुर्वंतुतेनित्यमादित्याराधनेरताः ॥ शांतिनचेतसाशांत्यःशांतयेतवशांतिदाः ॥ २२ ॥ सर्वावयवमुख्येनगात्रेणचसुमध्यमा ॥ पीतश्यामातिसौम्येनास्निग्धवर्णेनशोभना ॥ २३ ॥ ललाटतिलकोपेताचंद्ररेखार्धधारिणी ॥ चित्रांबरधरादेवीसर्वाभरणभूषिता ॥ २४ ॥ वरास्त्रीमयरूपाणांशोभागुणमहास्पदा॥भावनामात्रसंतुष्टाउमादेवीवरप्रदा॥२५॥साक्षादागत्यरूपेणशांतेनामिततेजसा ॥ शांतिंकरोतुतेप्रीताआदित्याराधनेरता ॥२६॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुदशमुखेअग्निकार्यविधौसप्तसप्तत्युत्तरशततमोध्यायः॥१७७॥

॥ अरुणउवाच ॥ ॥ अबलोबालरूपेणखड्गांगशिखिवाहनः ॥ पूर्वेणवदनःश्रीमांस्त्रिशिखःशक्तिसंयुतः ॥ १ ॥ कृत्तिकायाश्चरुद्रस्यचांगोद्भूतः सुरार्चितः ॥ कार्तिकेयोमहातेजाआदित्यवरदर्पितः ॥२॥ शांतिंकरोतुतेनित्यंबलंसौख्यंचतेजसा ॥ आग्नेयीबलवान्देवआरोग्यंचखगाधिप ॥ ३ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानरूयक्षःकनकसुप्रभः ॥ शूलहस्तोमहाप्राज्ञोनंदीशोरविभावितः ॥ ४ ॥ शांतिंकरोतुतेशान्तोधर्मेचमतिःमुत्तमाम् ॥ धर्मेतरावुभौनित्यमचलःसंप्रयच्छतु ॥ ५ ॥ महोदरोमहाकायःस्निग्धांजनसमप्रभः ॥ एकदंष्ट्रोत्कटोदेवोगजवक्रोमहाबल ॥६॥ नागयज्ञोपवीतेननानाभरणभूषितः ॥ सर्वार्थसंपदोद्धारोगणाध्यक्षोवरप्रदः ॥ ७ ॥ भीमस्यतनयोदेवोनायकोथविनायकः ॥ करोतुतेमहाशांतिंभास्कराचनतत्परः ॥ ८ ॥ इंद्रनीलनिभरूयक्षोदीप्तशूलायुधोद्यतः ॥ रक्तांबरधरः श्रीमान्कृष्णांगोनामभूषणः ॥ ९ ॥ पापापनोदमतुलमलक्ष्योमलनाशनः ॥ करोतुतेमहाशांतिंप्रीतःप्रीतेनचेतसा ॥१०॥ वरांबरधराकन्यानानालंकारभूषिता ॥ त्रिदशानांचजननीपुण्यालोकनमस्कृता ॥ ११ ॥ सर्वसिद्धिकरादेवीप्रसादपरमास्पदा ॥ शांतिंकरोतुतेमाताभुवनस्यखगाधिप ॥ १२ ॥ स्निग्धश्यामेनवर्णेनमहामहिषमर्दनी ॥ धनुश्चक्रप्रहरणाखड्ग पट्टिशधारिणी ॥ १३ ॥ आतर्जन्यायतकरासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ शांतिंकरोतुतेदुर्गाभवानीचाशिवातथा ॥ १४ ॥ अतिसूक्ष्मोह्यतिक्रोधरूयक्षोभृंगिरिटिर्महान् ॥ सूर्यात्मकोमहावीरःसूर्यैकगतमानसः ॥ १५ ॥ सूर्यभक्तिकरोनित्यंशिवंतेसंप्रयच्छतु ॥ प्रचंडगणसैन्येशोमहाघंटाक्षधारकः ॥ १६ ॥ अक्षमालार्पितकरश्चाक्षचंडेश्वरोवरः ॥ चंडपापहरोनित्यंब्रह्महत्या

विनाशनः ॥ १७ ॥ शांतिंकरोतुतेनित्यमादित्याराधनेरत ॥ करोतिचमहायोगीकल्याणानांपरंपराम् ॥ १८ ॥ आकाशमातरोदिव्यास्त थान्यादेवमातरः ॥ सूर्यायनपरादेव्योजगद्व्याप्यव्यवस्थिताः ॥ १९ ॥ शांतिंकुर्वंतुमेनित्यंमातरःसुरपूजिताः ॥ येरौद्रारौद्रकर्माणोरौद्र स्थाननिवासिनः ॥ २० ॥ मातरोरुद्ररूपाश्चगणानामधिपाश्चये ॥ विघ्नभूतास्तथाचान्येदिक्षुदिक्षुसमाश्रिताः ॥ २१ ॥ सर्वेतेप्रीतमनसः प्रतिगृण्हंतुमेबलिम् ॥ सिद्धिंकुर्वंतुतेनित्यंभयेभ्यःपांतुसर्वतः ॥ २२ ॥ ऐंद्रादयोगणायेतुवज्रहस्तामहाबलाः ॥ हिमकुंदेंदुसदृशानीलकृ ष्णांगलोहिताः ॥ २३ ॥ दिव्यांतरिक्षाभौमाश्चपातालतलवासिनः ॥ ऐंद्राःशांतिंप्रकुर्वंतुभद्राणिचपुनःपुनः ॥ २४ ॥ आग्नेय्यांयेभूताःसर्वे ध्रुवहत्यानुषंगिणः ॥ सूर्यानुरक्तारक्ताभाजपासुमनिभास्तथा ॥ २५ ॥ वैरक्तलोहितादिव्याआग्नेय्यांभास्करादयः ॥ आदित्याराधनपरा आदित्यगतमानसाः ॥२६॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंप्रयच्छंतुबलिंमम ॥ भयाऽऽदित्यसमायेतुसततंदंडपाणयः ॥ २७ ॥ आदित्याराधनपराः कंप्रयच्छंतुतेसदा ॥ ईशान्यांसंस्थितायेतुप्रशांताःशूलपाणयः ॥ २८ ॥ भस्मोद्धूलितदेहाश्चनीलकंठाविमोहिताः ॥ दिव्यांतरिक्षाभौ माश्चपातालतलवासिनः ॥ २९ ॥ सूर्यपूजाकरानित्यंपूजयित्वातुमालिनम् ॥ ततःसुप्रीतमनसोलोकपालैःसमन्विताः ॥ ३० ॥ शांतिं कुर्वंतुमेनित्यंकंप्रयच्छंतुपूजिताः ॥ अमरावतीपुरीनामपूर्वभागेव्यवस्थिता ॥ ३१ ॥ विद्याधरगणाकीर्णासिद्धगंधर्वसेविता ॥ रत्नप्राकार रुचिरामहारत्नोपशोभिता ॥ ३२ ॥ तत्रदेवपतिःश्रीमान्वज्रपाणिर्महाबलः ॥ गोपतिर्गोसहस्रेणशोभमानेनशोभते ॥ ३३ ॥ ऐराव तगजारूढोगैरिकाभोमहाद्युतिः ॥ देवेंद्रःसततंहृष्टआदित्याराधनेरतः ॥ ३४ ॥ सूर्यज्ञानैकपरमःसूर्यभक्तिसमन्वितः ॥ सूर्यप्रणामःपरमां शांतिंतेशीघ्रमृच्छतु ॥ ३५ ॥ आग्नेयदिग्विभागेतुपुरीतेजस्वतीशुभा ॥ नानादेवगणाकीर्णानानारत्नोपशोभिता ॥ ३६ ॥ तत्रज्वा लासमाकीर्णोदीप्तांगारसमद्युतिः ॥ पुरगोदहनोदेवोज्वलनःपापनाशनः ॥ ३७ ॥ आदित्याराधनरतआदित्यगतमानसः ॥ शांतिंकरोतुतेदेवस्तथापापपरिक्षयम् ॥ ३८ ॥ वैवस्वतीपुरीरम्यादक्षिणेनमहात्मनः ॥ सुरासुरशताकीर्णानानारत्नोपशोभिता ॥ ॥ ३९ ॥ तत्रकुंदेंदुसंकाशोहारिपिंगललोचनः ॥ महामाहिषमारूढःकृष्णस्रग्वस्त्रभूषणः ॥ ४० ॥ अंतकोऽथमहातेजाःसूर्यधर्म

परायणः ॥ आदित्याराधनपरःक्षेमारोग्यंददातुते ॥ ४१ ॥ नैर्ऋतेतुदिशाभागेपुरीकृष्णेतिविश्रुता ॥ मोहरक्षोगणाशौचापिशाचप्रेतसंकुला ॥ ४२ ॥ तत्रकुंदनिभोदेवोरक्तस्रग्वस्त्रभूषणः ॥ खड्गपाणिर्महातेजाःकरालवदनोज्ज्वलः ॥ ४३ ॥ रक्षेंद्रोवसतोनित्यमादित्याराधनेरतः॥ करोतुमेसदाशांतिंधनंधान्यंप्रयच्छतु ॥ ४४ ॥ पश्चिमेतुदिशाभागेपुरीशुद्धवतीसदा ॥ नानाभोगसमाकीर्णानानाकिन्नरसेविता ॥४५॥ तत्रकुंदेंदुसंकाशोहरिपिंगललोचनः ॥ शांतिंकरोतुमेप्रीतःशांतःशांतेनचेतसा ॥४६॥ यशोवतीपुरीरम्याऐशानींदिशमाश्रिता ॥ नानागणसमाकीर्णानानाकृतशुभालया ॥ ४७ ॥ तेजःप्राकारपर्यंताअनौपम्यसदोज्ज्वला ॥तत्रकुंदेंदुसंकाशश्चांबुजाक्षोविभूषितः ॥ ४८ ॥ त्रिनेत्रःशांतरूपात्माअक्षमालाधराधरः ॥ ईशानःपरमोदेवःसदातेशांतिमृच्छतु ॥ ४९ ॥ भूर्लोकेतुभुवर्लोकेनिवसंतिचयेसदा ॥ देवादेवशुभायुक्ताःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ ५० ॥ महर्लोकेजनोलोकेपरलोकेगताश्चये ॥ तेसर्वेमुदितादेवाःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ ५१ ॥ सरस्वतीसूर्यभक्ताशांतिदाविदधातुमे ॥ चारुचामीकरस्थायासरोजकरपल्लवा ॥ ५२ ॥ सूर्यभक्त्याश्रितादेवीविभूतिंतेप्रयच्छतु ॥ हरेणसुविचित्रेणभास्वत्कनकमेखला ॥ ५३ ॥ अपराजितासूर्यभक्ताकरोतुविजयंतव ॥ ५४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मवर्णनेनामाष्टसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ कृत्तिकापरमादेवीरोहिणीचवरानना ॥ श्रीमन्मृगशिरोभद्राआर्द्राचाप्यपराज्वला ॥१॥ पुनर्वसुस्तथापुष्यआश्लेषाचतथाधिप ॥ सूर्यार्चनरतानित्यंसूर्यभावानुभाविताः ॥ २ ॥ अर्चयंतिसदादेवमादित्यंसुरतेसदा ॥ नक्षत्रमातरोह्येताःप्रभामालाविभूषिताः ॥ ३ ॥ मघासर्वगुणोपेतापूर्वाचैवतुफाल्गुनी ॥ स्वातीविशाखावरदादक्षिणांदिशमाश्रिताः ॥ ४ ॥ अर्चयंतिसदादेवमादित्यंसुरपूजितम् ॥ तवापिशांतिकंद्योतंकुर्वंतुगगनोदिताः ॥ ५ ॥ अनुराधातथाज्येष्ठामूलंसूर्यपुरःसरा ॥ पूर्वाषाढामहावीर्याआषाढाचोत्तरातथा ॥ ६ ॥ अभिजिन्नामनक्षत्रंश्रवणंचबहुश्रुतम् ॥ एताःपश्चिमतोदीप्ताराजंतेचानुमूर्तयः ॥ ७ ॥ भास्करंपूजयंत्येताःसर्वकालंसुभाविताः ॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंविभूतिंचमहर्द्धिकाम् ॥८ ॥ धनिष्ठाशतभीषातुपूर्वाभाद्रपदास्तथा ॥ ९ ॥ उत्तराभाद्ररेवत्यश्चाश्विनीचमहामते ॥ भरणीचमहादेवीनित्यमुत्तरतःस्थिताः ॥ १० ॥ सूर्यार्चनरतानित्यमादित्यगतमा

नसाः ॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंविभूतिंचमहर्द्धिकाम् ॥ ११ ॥ मेषोमृगाधिपःसिंहोधनुर्दीप्तिमतांवराः ॥ पूर्वेणभासयंत्येतेसूर्येयोगपराःशुभाः ॥ १२ ॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंभक्त्यासूर्यपदांबुजे ॥ वृषःकन्याचपरमामकरश्चापिबुद्धिमान् ॥ १३ ॥ एतेदक्षिणभागेतुपूजयंतिरविंसदा ॥ भक्त्यापरमयानित्यंशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ १४ ॥ मिथुनंतुलकुंभश्चपश्चिमेचव्यवस्थिताः ॥ जपंत्येतेसदाकालमादित्यंग्रहनायकम् ॥ १५ ॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंखषोल्काज्ञानतत्पराः ॥ सतपोदत्तपुष्पाभ्यांयेस्मृताःसततंबुधैः ॥ १६ ॥ ऋषयःसप्तविख्याताध्रुवांताःपरमोज्ज्वलाः ॥ भानुप्रसादात्संपन्नाःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ १७ ॥ कश्यपोगालवोगार्ग्योविश्वामित्रोमहामुनिः ॥ मुनिर्दक्षोवसिष्ठश्चमार्कंडःपुलहःक्रतुः ॥ १८ ॥ नारदोभृगुरात्रेयोभारद्वाजश्चवैमुनिः ॥ वाल्मीकःकौशिकोवात्स्यःशाकल्योऽथपुनर्वसुः ॥ १९ ॥ शालंकायनइत्येतेऋषयोऽथमहातपाः ॥ सूर्यध्यानैकपरमाःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ २० ॥ ऋषिकन्यामहाभागाऋषिकन्याःकुमारिकाः ॥ सूर्यार्चनरतानित्यंशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ २१ ॥ सिद्धाःसमृद्धतपसोयेचान्येवैमहातपाः ॥ विद्याधरामहात्मानोगरुडश्चत्वयासह ॥ २२ ॥ आदित्यपरमाह्येतेआदित्याराधनेरताः ॥ सिद्धिंतेसंप्रयच्छंतुआशीर्वादपरायणाः ॥ २३ ॥ नमुचिर्दैत्यराजेंद्रःशंकुकर्णोमहाबलः ॥ महानाथोऽथविख्यातोदैत्यःपरमवीर्यवान् ॥ २४ ॥ ग्रहाधिपस्यदेवस्यानित्यंपूजापरायणाः ॥ बलंवीर्यंचतेऋद्धिमारोग्यंविवदंतुते ॥ २५ ॥ महाढ्योयोहयग्रीवःप्रह्लादःप्रभयान्वितः ॥ तानैकाग्निमुखोदैत्यःकालनेमिर्महाबलः ॥ २६ ॥ एतेदैत्यामहात्मानःसूर्यभावेनभाविताः ॥ तुष्टिंबलंतथाऽऽरोग्यंप्रयच्छंतुसुरादयः ॥ २७ ॥ वैरोचनोहिरण्याक्षस्तुर्वसुश्चसुलोचनः ॥ मुचकुंदोमुकुंदश्चदैत्योरैवतकस्तथा ॥ २८ ॥ भावेनपरमेणेमंयजंतेसततंरविम् ॥ सततंचशुभात्मानःपुष्टिंकुर्वंतुतेसदा ॥ २९ ॥ दैत्यपत्न्योमहाभागादैत्यानांकन्यकाःशुभाः ॥ कुमारायेचदैत्यानांशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ ३० ॥ आरक्तेनशरीरेणरक्तांतायतलोचनाः ॥ महाभागाःकृताटोपशंखाद्याःकृतलक्षणाः ॥ ३१ ॥ अनंतोनागराजेंद्रआदित्याराधनेरतः ॥ महापापविषंहत्वाशांतिमाशुकरोतुते ॥ ३२ ॥ अतिपीतेनदेहेनविस्फुरद्भोगसंपदा ॥ तेजसाचातिदीप्तेनकृतस्वास्तिकलांछनः ॥ ३३ ॥ नागराट्तक्षकःश्रीमान्नामकोट्यासमन्वितः ॥ करो

तुतेमहाशांतिंसर्वदोषविषापहाम् ॥ ३४ ॥ अतिकृष्णेनवर्णेनस्फुटाधिकटमस्तकः ॥ कंठेरेखात्रयोपेतोघोरदंष्ट्रायुधोद्यतः ॥ ३५ ॥ कर्कोटकोमहानागोविषदर्पबलान्वितः ॥ विषशस्त्राग्निसंतापंहत्वाशांतिंकरोतुते ॥ ३६ ॥ पद्मवर्णःपद्मकान्तिःफुल्लपद्मायतेक्षणः ॥ ख्यातःपद्मोमहानागोनित्यंभास्करपूजकः ॥ ३७ ॥ सतेशांतिंशुभंशीघ्रमचलंसंप्रयच्छतु ॥ श्यामेनदेहभारेणश्रीमत्कमललोचनः ॥ ३८ ॥ विषदर्पबलोन्मत्तोग्रीवायांरेखयान्वितः ॥ शंखपालश्रियादीप्तःसूर्यपादाब्जपूजकः ॥ ३९ ॥ महाविषंगरश्रेष्ठंहत्वाशांतिंकरोतुते ॥ अतिगौरेणदेहेनचंद्रार्धकृतशेखरः ॥ ४० ॥ दीपभागेकृताटोपशुभलक्षणलक्षितः ॥ कुलिकोनामनागेंद्रोनित्यंसूर्यपरायणः ॥ ४१ ॥ अपहृत्यविषंघोरंकरोतुतवशांतिकम् ॥ अंतरिक्षेचयेनागायेनागाःस्वर्गसंस्थिताः ॥ ४२ ॥ गिरिकंदरदुर्गेषुयेनागाभुविसंस्थिताः ॥ पातालेयेस्थितानागाःसर्वेयत्रसमाहिताः ॥ ४३ ॥ सूर्यपादार्चनासक्ताःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ नागिन्योनागकन्याश्चतथानागकुमारकाः ॥ ४४ ॥ सूर्यभक्ताःसुमनसःशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ यइदंनामसंस्थानंकीर्तयेच्छृणुयात्तथा ॥ ४५ ॥ नतस्यसर्पाहिंसंतिनविषंक्रमतेसदा ॥ ४६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मवर्णनंनामैकोनाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७९॥

गंगापुण्यामहादेवीयमुनानर्मदानदी ॥ गौतमीचापिकावेरीवरणादिविकास्तथा ॥ सर्वग्रहपतिंदेवंलोकेशंलोकनायकम् ॥ १ ॥ पूजयंतिसदानद्यःसूर्यसद्भावभाविताः ॥ शांतिंकुर्वंतुतेनित्यंसूर्यध्यानैकमानसः ॥ २ ॥ निरंजनानामनदीशोणश्चापिमहानदः ॥ मंदाकिनीचपरमातथासन्निहिताशुभा ॥ ३ ॥ एताश्चान्याश्चबहवोभुविदिव्यंतरिक्षके ॥ सूर्यार्चनरतानद्यःकुर्वंतुतवशांतिकम् ॥ ४ ॥ महावैश्रवणोदेवोयक्षराजामहर्षिकः ॥ यक्षकोटीपरीवारोयक्षःसंख्ययसंयुतः ॥ ५ ॥ महाविभवसंपन्नःसूर्यपादार्चनेरतः ॥ सूर्यध्यानैकपरमःसूर्यभावेनभावितः ॥ ६ ॥ शांतिंकरोतुतेप्रीतःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ मणिपत्रोमहायक्षोमणिरत्नविभूषितः ॥ ७ ॥ मनोहरेणहारेणकंठलग्नेनराजते ॥ यक्षिणीयक्षकन्याभिःपरिवारितविग्रहः ॥ ८ ॥ सूर्यार्चनसमासक्तःकरोतुतवशांतिकम् ॥ सुचिरोनामयक्षेंद्रोमणिकुंडलभूषितः ॥ ९ ॥ ललाटेहेमपटलप्रबद्धेनविराजते ॥ बहुयक्षसमाकीर्णोयक्षैर्नामितविग्रहः ॥ १० ॥ सूर्यपूजापरोयुक्तःकरोतुतवशांतिकम् ॥

पांचिकोनामयक्षेंद्रःकंठाभरणभूषितः ॥ ११ ॥ कुकुटेनविचित्रेणबहुरत्नान्वितेनतु ॥ यक्षवृंदसमाकीर्णोयक्षकोटिसमन्वितः ॥ १२ ॥ सूर्यार्चनकरःश्रीमान्करोतुतवशांतिकम् ॥ धृतराष्ट्रोमहातेजानानायक्षाधिपःखग ॥ १३ ॥ दिव्यपट्टःशुक्लच्छत्रोमणिकांचनभूषितः ॥ सूर्यभक्तःसूर्यरतःसूर्यपूजापरायणः ॥ १४ ॥ सूर्यप्रसादसंपन्नःकरोतुतवशांतिकम् ॥ विरूपाक्षश्चयक्षेंद्रःश्वेतवासामहाद्युतिः ॥ १५ ॥ नानाकांचनमालाभिरुपशोभितकंधरः ॥ सूर्यपूजापरोभक्तःकंजाक्षःकंजसन्निभः ॥ १६ ॥ तेजसादित्यसंकाशःकरोतुतवशांतिकम् ॥ अंतरिक्षगतायक्षायेयक्षाःस्वर्गगामिनः ॥ १७ ॥ नानारूपधरायक्षाःसूर्यभक्तादृढव्रताः ॥ तद्भक्तास्तत्रमनसःसूर्यपूजासमुत्सुकाः ॥ १८ ॥ शांतिंकुर्वंतुतेहृष्टाःशांताःशांतिपरायणाः ॥ यक्षिण्योविविधाकारास्तथायक्षकुमारकाः ॥ १९ ॥ यक्षकन्यामहाभागाःसूर्याराधनतत्पराः ॥ शांतिंस्वस्त्ययनंक्षेमंबलंकल्याणमुत्तमम् ॥ २० ॥ सिद्धिंचाशुप्रयच्छंतुनित्यंचसुसमाहिताः ॥ पर्वताःसर्वतःसर्वेवृक्षाश्चैवमहर्द्धिकाः ॥ २१ ॥ सूर्यभक्ताःसदासर्वेशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ सागराःसर्वतःसर्वेगृहारण्यानिकृत्स्नशः ॥ २२ ॥ सूर्यस्याराधनपराःकुर्वंतुतवशांतिकम् ॥ राक्षसाःसर्वतःसर्वेघोररूपामहाबलाः ॥ २३ ॥ स्थलजाराक्षसायेतुअंतरिक्षगताश्चये ॥ पातालेराक्षसायेतुनित्यंसूर्यार्चनेरताः ॥ २४ ॥ शांतिंकुर्वंतुतेसर्वेतेजसानित्यदीपिताः ॥ प्रेताःप्रेतगणाःसर्वेयेप्रेताःसर्वतोमुखाः ॥ २५ ॥ अतिदीप्ताश्चयेप्रेतायेप्रेतारुधिराशनाः ॥ अंतरिक्षेचयेप्रेतास्तथायेस्वर्गवासिनः ॥ २६ ॥ पातालेभूतलेवापियेप्रेताःकामरूपिणः ॥ एकवक्त्रोरथोयस्ययस्तुदेवोवृषध्वजः ॥ २७ ॥ तेजसातस्यदेवस्यशांतिंकुर्वंतुतेसदा ॥ येपिशाचामहावीर्यावृद्धिमंतोमहाबलाः ॥ २८ ॥ नानारूपधराःसर्वेसर्वेचगुणवत्तराः ॥ अंतरिक्षेपिशाचायेस्वर्गेयेचमहाबलाः ॥ २९ ॥ पातालेभूतलेयेचबहुरूपामनोजवाः ॥ यस्याहंसारथिर्वीरयस्यत्वंतुरगःसदा॥३०॥तेजसातस्यदेवस्यशांतिंकुर्वंतुतेजसा॥अपस्मारग्रहाःसर्वेसर्वेचापिज्वरग्रहाः॥३१॥येचस्वर्गेस्थिताःसर्वेभूमिगायेग्रहोत्तमाः॥पातालेतुग्रहायेचयेग्रहाःसर्वतोगताः॥३२॥दक्षिणेकिरणेयस्यसूर्यस्यचास्थितोहरिः॥हरोयस्यसदावामेललाटेकंजजःस्थितः ॥३३॥ तेजसातस्यदेवस्यशांतिंकुर्वंतुतेसदा॥ इतिदेवादयःसर्वेसूर्ययज्ञविधायिनः ॥३४॥ कुर्वंतुजगतःशांतिंसूर्यभक्तेषुसर्वदा ॥ जयसूर्यायदेवायतमोहंत्रेविवस्वते ॥ ३५ ॥ जयप्रदाय

सूर्यायभास्करायनमोस्तुते॥ग्रहोत्तमायदेवायजयकल्याणकारिणे॥३६॥जयपद्मविकाशायबुधरूपायतेनमः॥जयदीप्तिविधानायजयशांति विधायिने॥३७॥तमोघ्नायजयायैवअजितायनमोनमः॥जयार्कजयदीप्तेशसहस्रकिरणोज्ज्वल॥३८॥जयनिर्मितलोकस्त्वमजितायनमोनमः॥ गायत्रीदेहरूपायसावित्रीदयितायच॥ ३९ ॥ धराधरायसूर्यायमार्तंडायनमोनमः॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥एवंहिकुर्वतःशांतिमरुणस्यम हीपते ॥४० ॥ श्रेयसेवैनतेयस्यगरुडस्यमहात्मनः॥ एतास्मिन्नेवकालेतुसुपर्णःपत्रवानभूत् ॥४१॥ तेजसाबुधसंकाशोबलेनहरिणासमः॥ संपूर्णावयवोराजन्यथापूर्वंतथाभवत् ॥ ४२ ॥ प्रसादाद्देवदेवस्यभास्करस्यमहात्मनः॥ एवमन्येऽपिराजेंद्रमानवायेसरोगिणः ॥ ४३ ॥ अस्मिन्कृतेऽग्निकार्येतुविरुजास्तेभवंतिहि ॥ तस्माद्यत्नेनकर्तव्यमग्निकार्यंविधानतः॥ ४४॥ करणीयंचराजेंद्रमानवैश्चसरोगिभिः॥ अ स्मिन्कृतेअग्निकार्येविरुजास्तेभवंतिहि ॥ ४५ ॥ ग्रहोपघातेदुर्भिक्षेउत्पातेषुचकृत्स्नशः ॥ अवर्षमाणेपर्जन्येलक्षहोमसमन्वितः॥ ४६ ॥ पूजयित्वाप्रसूक्तंतुध्यात्वावीरंप्रयत्नतः॥ वारुणैश्चतथासूक्तैर्होमंकुर्याद्विचक्षणः॥ ४७ ॥ चेतसासुप्रसन्नेनसार्षपामधुनासह ॥ तिलैर्यवैश्च सहितैःपायसंमधुनातथा ॥ ४८ ॥ इदंचशांतिकंकुर्याद्बलिंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ एवंकृतेश्रियंदेवावर्षंतःकामनानृणाम् ॥ ४९ ॥ इत्येवं शांतिकाध्यायंयःपठेच्छृणुयादपि॥विधिनासर्वलोकस्तुध्यायमानोदिवाकरम् ॥५०॥सविजित्यरणेशत्रुंमानंचपरमंलभेत्॥ अक्षयंमोदतेका लमतिरस्कृत्यशासनात् ॥ ५१॥ व्याधिभिर्नाभिभूयेतपुत्रपौत्रैःप्रतिष्ठितः॥ भवेदादित्यसदृशस्तेजसाप्रभयातथा ॥ ५२ ॥ यमुद्दिश्य पठेद्वीरवाचकंमानवंभुवि ॥ नपीड्यतेचतैरोगैर्वातपित्तकफात्मजैः ॥ ५३ ॥ नाकालेमरणंतस्यनसर्पैश्चापिदश्यते ॥ नाविषंक्रमतेदेहेन जडांध्यंनमूकता ॥ ५४ ॥ नचोत्पात्तिभयंतस्यनाभिचारकजंभवेत् ॥ येरोगायेमहोत्पातायेऽहयश्चमहाविषाः॥ ५५॥ तेसर्वेप्रशमंयांति श्रवणादस्यभारत ॥ यत्पुण्यंसर्वतीर्थानांगंगादीनांविशेषतः॥ ५६ ॥ तत्पुण्यंकोटिगुणितंप्राप्नोतिश्रवणादिभिः॥ दशानांराजसूयाना मन्येषांचविशेषतः॥ ५७ ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रंवर्षंव्याधिविवर्जितः॥ गोघ्नश्चैवकृतघ्नश्चब्रह्महागुरुतल्पगः ॥ ५८ ॥ शरणागतदीनार्तमि त्रविश्रंभघातकः॥ दुष्टःपापसमाचारःपितृहामातृहातथा ॥५९॥ श्रवणादस्य पापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः॥ इतिहासमिदंपुण्यमग्निकार्यं

मनुत्तमम्॥६०॥नदेयंकस्यचिद्वीरमूर्खस्येदमनुत्तमम् ॥ सूर्यभक्तेसदादेयंसूर्येणकथितंपुरा ॥६१॥ अरुणस्यमहाबाहोगरुडस्यारुणेनच॥ गरुडेनपुराप्रोक्तंभोजकानांमहात्मनाम्॥ ६२ ॥ सूर्यशर्मसुखादीनांशाकद्वीपेमहीपते ॥ तैश्चापिकथितंपुण्यंमुनेर्व्यासस्यधीमतः॥ ६३ ॥ तेनापिकथितंपुण्यंसर्वपापभयापहम् ॥ ६४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेगरुडारुणसंवादेशांतिकवर्णनंनामा शीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ७ ॥ शतानीक उवाच ॥ पंचप्रकारंधर्ममेवदस्मातंयथाक्रमम् ॥ कौतुकंपृच्छतेब्रह्मन्समा सव्यासयोगतः ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ पंचधावर्णितंधर्मंशृणुराजन्समासतः ॥ यथोक्तंभास्करेणेहअरुणस्यमहात्मनः ॥ २ ॥ सहस्र किरणंभानुमुदयस्थंदिवाकरम् ॥ प्रणम्यशिरसादेवमुवाचगरुडाग्रजः ॥३॥ भगवन्देवदेवेशसहस्राकिरणोज्ज्वल ॥ स्मृतिधर्मान्यथातत्त्वंवक्तु मर्हसिएवच ॥४॥ एवंपृष्टस्तुभगवानरुणेनखगाधिपः ॥ उवाचपरयाप्रीत्यापूजयित्वामहीपते ॥ ५ ॥ भास्करउवाच ॥ स्मृतिधर्मंवदेन्मूलं शृणुत्वंगरुडाग्रज ॥ पूर्वानुभूतंयद्ध्यानमथतत्स्मरणंस्मृतिः ॥ ६ ॥ धर्मःक्रियात्मानिर्दिष्टःश्रेयोभ्युदयलक्षणः ॥ सएवचाविधःप्रोक्तो वेदमूलःसनातनः ॥ ७ ॥ अस्यशब्दस्यानुष्ठानात्स्वर्गोमोक्षश्चजायते ॥ इहलोकेसुखैश्वर्यमतुलंयच्चखगाधिप ॥ ८ ॥ अनूरुरुवाच ॥ क थंपंचविधोह्येषप्रोक्तोधर्मःसनातनः ॥ कस्यभेदास्तुतेपंचब्रूहिमेदेवसत्तम ॥ ९ ॥ भास्करउवाच॥वेदधर्मःस्मृतस्त्वेकआश्रमाणांसतत्परः॥ वर्णाश्रमस्तृतीयस्तुगुणनैमित्तिकोयथा ॥ १० ॥ वर्णत्वमेकमाश्रित्यअधिकारेप्रवर्तते ॥ सवर्णाश्रमदंडस्तुभिक्षादंडादिकोयथा ॥ ११ ॥ वर्णाश्रमाश्रमत्वंचयोधिकृत्यप्रवर्तते ॥ सवर्णाश्रमधर्मस्तुदंडाद्यामेखलायथा ॥ १२ ॥ योगुणेनप्रवर्तेतसगुणोधर्मउच्यते ॥ यथामूर्धाभि षिक्तस्यप्रजानांपालनंपरम् ॥ १३ ॥ निमित्तमेकमाश्रित्ययोधर्मःसप्रवर्तते ॥ नैमित्तिकःसविज्ञेयोजातिद्रव्यगुणाश्रयः ॥ १४ ॥ एषतुद्विविधःप्रोक्तःसमासादविशेषतः ॥ नैमित्तिकःसविज्ञेयःप्रायश्चित्तविधिर्यथा ॥ १५ ॥ सचतुर्धानिरूप्यस्तुस्वरूपफलसाधनैः ॥ प्रमाणतस्तुप्रत्येकंसमस्तैश्चयथाक्रमम् ॥ १६ ॥ श्रुत्यासहविरोधेतुबाध्यतेविषयंविना ॥ व्यवस्थयाविरोधेनकार्योयत्नःपरीक्ष्यते ॥१७॥ स्मृत्यासहविरोधेनचार्थशास्त्रस्यसाधनम् ॥ परस्परविरोधेतुअर्थशास्त्रस्यसाधनम् ॥ १८ ॥ अदृष्टार्थेविकल्पस्तुव्यवस्थासंभवेसति ॥

स्मृतिशास्त्रविकल्पस्तुआकांक्षापूरणेसति ॥१९॥ वेदमूलेस्थितंत्वेतदनुष्ठानंक्रियासती ॥ एवंशक्यविधानंतुन्यायोह्येवंव्यवस्थितः ॥२०॥ निषेधविधिरूपंतुद्विधाशास्त्रंखगाधिप ॥ एकरूपंवदंत्यन्येबहुरूपमथापरे ॥ २१ ॥ पंचप्रकाराःस्मृतयएवंशिष्यव्यवस्थिताः ॥ त्रिधाचतुर्धाद्वेधावाएकधाबहुधाखग ॥ २२ ॥ दृष्टार्थातुस्मृतिःकाचिददृष्टार्थातथापरा ॥ अनुवादस्मृतिस्त्वन्यादृष्टादृष्टातुपंचमी ॥ २३ ॥ सर्वाएतावेदमूलाःस्मृतावैऋषिभिःस्वयम् ॥ अरुणउवाच ॥ याएताभवताप्रोक्ताःस्मृतयःपर्वगोपने ॥ २४ ॥ एतासांलक्षणंब्रूहिसमासादेव सत्तम ॥ दृष्टार्थाकामतादेवअदृष्टार्थाचकाभवेत् ॥ २५ ॥ दृष्टादृष्टस्वरूपाकान्यायमूलाकथंभवेत् ॥ अनुवादस्मृतिःकास्यादृष्टादृष्टानुकाभवेत् ॥ २६ ॥ एवमुक्तोमहातेजाभास्करोवारितस्करः ॥ उवाचतंखगंवीरंप्रणतंविनयान्वितम् ॥ २७ ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ षड्गुणस्यस्वरूपंतुप्रयोगात्कार्यगौरवात् ॥ समयानामुपायानांयोगोऽभ्याससमासतः ॥ २८ ॥ अध्यक्षाणांचनिक्षेपःकरणानांनिरूपणम् ॥ दृष्टार्थेयंस्मृतिःप्रोक्ताऋषिभिर्गरुडाग्रज ॥ २९ ॥ संध्योपास्तिस्तथाकार्याशुनोमांसंनभक्षयेत् ॥ अदृष्टार्थास्मृतिःप्रोक्तामनुनाविनतात्मज ॥ ३० ॥ पालाशंधारयेद्दंडमभयार्थांविदुर्बुधाः ॥ विरोधेतुविकल्पःस्याद्यागोहोमस्ततोयथा ॥ ३१ ॥ श्रुतौदृष्टंयथाकार्यंस्मृतौतत्तादृशंयदि ॥ उक्तानुवादिनीसातुपारिव्राज्यंतथागृहात् ॥ ३२ ॥ उक्तोधर्मश्चसंक्षेपात्परिभाषाचतद्गता ॥ तत्साधनंचदेशादिइत्थामित्यब्रवीद्रविः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मावर्तःपरोदेशऋषिशस्तस्त्वनंतरः ॥ मध्यदेशस्ततोऽप्यन्यआर्यावर्तस्त्वनंतरः ॥ ३४ ॥ कृष्णसारस्तुविचरेन्मृगोयत्रस्वभावतः ॥ यज्ञियःसतुदेशःस्यान्म्लेच्छदेशस्ततःपरः ॥ ३५ ॥ ब्रह्मादीनांचदेवानांब्राह्मणादेस्तथैवच ॥ भूतग्रामस्यकृत्स्नस्यत्रयंकृत्स्नस्यखेचर ॥ ३६ ॥ साधनत्वंमनुःप्राहवेदमूलंसनातनम् ॥ प्रकाशयज्ञसंसिद्ध्यैयदशब्दस्यएवतु ॥ ३७ ॥ उपलभ्ययथातत्त्वंसचदर्शितवानृषिः ॥ सम्यक्संसाधनंधर्मंकर्तव्यमधिकारिणा ॥ ३८ ॥ निष्कामेनसदावीरकाम्यंरूपान्वितेनच॥आचारयुक्तःश्रद्धालुर्वेदज्ञोऽध्यात्मचिंतकः॥३९॥ कर्मणांफलमाप्नोतिन्यायार्जितधनस्यसः ॥ ॥ अरुणउवाच ॥ ॥ ब्रह्मावर्तादिदेशानांसमस्तानांविभावसो ॥ ४० ॥ विभागंब्रूहिदेवेंद्र संमानयग्रहाधिप ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदंतरम् ॥ ४१ ॥ तंदेवनिर्मितंदेशंब्रह्मावर्तंप्रचक्षते ॥ हिमव

द्विंध्यशैलस्ययदंतरमुदाहृतम् ॥ ४२ ॥ प्रत्यगेवप्रयागाच्चमध्यदेशःप्रकीर्तितः ॥ आसमुद्रात्तुवैपूर्वादासमुद्रात्तुपश्चिमात् ॥ ४३ ॥ तयोरेवां तरंगिर्योरार्यावर्तंविदुर्बुधाः ॥ एतान्विज्ञायसंदेशान्संश्रयेतप्रयत्नतः ॥ ४४ ॥ शूद्रस्तुतस्मिंस्तस्मिन्वानिवसेद्वृत्तिकर्शितः ॥ एषाधर्मस्यवै ज्योतिःसमासात्कथितातव ॥ ४५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुअरुणादित्यसंवादेस्मृतिभेदवर्णनंनामैका शीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥छ॥ ॥ आदित्यउवाच ॥ ॥ उक्तंधर्मस्यरूपंतुसाधिकारंसनातनम् ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिधर्ममाश्रमि णांखग ॥ १ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवनस्थोभिक्षुरेवच ॥ चत्वारआश्रमाःप्रोक्ताएकएवचतुर्विधः ॥ २ ॥ गायत्रोब्रह्मचारीतुप्राजापत्यो द्वितीयकः ॥ देवव्रतस्तृतीयस्तुनैष्ठिकस्तुचतुर्थकः ॥ ३ ॥ चत्वारआश्रमाःप्रोक्ताःसवेदाःसमधर्मकाः ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिसंस्कारंधर्मसिद्ध ये ॥४॥ गर्भाधानमृतौकार्यंदृष्टयोस्तुसमंत्रकम् ॥ कार्यमित्रवनंमातृतृतीयेमासिसंयुतैः ॥ ५ ॥ सीमंतंसप्तमेगर्भेषष्ठेवासप्तमेऽपिवा ॥ पात्र संस्कारकाइष्टागर्भाधानादयस्त्रयः ॥ ६ ॥ जातकर्मादयःसर्वेसंस्काराःपुरुषस्यतु ॥ जातस्यप्राशनंयत्रस्वर्णादीनांसमंत्रकम् ॥ ७ ॥जातक मैतितत्प्रोक्तंगुह्यंनामतदेवतु ॥ प्राकाशंनामकर्तव्यंदिनेत्वेकादशेथवत् ॥ ८ ॥ धर्मशास्त्रादिसंयुक्तंषष्ठेऽन्नप्राशनंखग ॥ प्रथमेब्देतृतीये वाचूडाकर्मविधीयते ॥ ९ ॥ अष्टमेदशमेवापिब्राह्मणस्योपनायनम् ॥ पुरुषस्यतथाचान्यजातीयानांविशेषतः ॥ १० ॥ एकादशेद्वादशे वाकार्यंक्षत्रियवैश्ययोः ॥ वेदसंस्कारकंवाच्मिमन्यंतेत्वौपनायनम् ॥ ११ ॥ पुरुषस्यतथाचान्येउभयोश्चब्रवीम्यहम् ॥ सावित्रंवैदिकं चैवमहानाम्नीमहाव्रतम् ॥ १२ ॥ तथौपनिषदंचाब्दंगोदानंचसुवर्णकम् ॥ व्रतानिग्रहणार्थानिवेदस्येतिमनोर्मतम् ॥ १३ ॥ वेदैकदेशपाठस्यउक्तंगृह्येप्रपंचकम् ॥ उक्ताग्रुरोस्तुशुश्रूषादृष्टादृष्टार्थसाधनम् ॥ १४ ॥ उभयोर्वातथाचान्यायथान्यायंयथाश्रु तम् ॥ गुरोरप्येवतंविद्यात्तद्व्यानंत्रिविधंस्मृतम् ॥ १५ ॥ तोषःपरस्परस्येतिएतावान्धर्मसंग्रहः ॥ कृत्स्नोवेदोऽधिगंतव्यःस्वधर्म मनुतिष्ठता ॥ १६ ॥ ज्ञात्वावेदंब्रह्मचारीग्रंथार्थान्यान्यथाविधि ॥ नैष्ठिकस्यविधानंतुयावत्क्लीवंविधीयते ॥ १७ ॥ विद्यांतेऽ भीष्टदानंचअनुज्ञातोगृहीभवेत् ॥ निष्काशनंगुरुगृहाद्गृहस्थस्ययथाभवेत् ॥ १८ ॥ नैष्ठिकश्चसदास्थानंकुर्यात्सम्यग्यथाविधि ॥

उद्वहेद्वैततोभार्यांसवर्णांलक्षणान्विताम् ॥ १९॥ अविप्लुतब्रह्मचर्यश्चाधिकारीखगोत्तम ॥ स्वतंत्रमन्यमिच्छंतिअधिकारंद्विजोत्तमाः ॥ २० ॥
सप्तमींपंचमींचैवकन्यकांपितृमातृतः ॥ उद्वहेतद्विजोभार्यामसमानार्षगोत्रजाम् ॥ २१ ॥ संख्याविधिविवाहेषुगोत्रार्थेविधिवार्जितम् ॥
विकल्पेनैवमंतव्यमृषीणांविविधाश्रुतिः ॥ २२ ॥ अष्टौविवाहावर्णानांसंस्काराख्याइतिश्रुतिः ॥ यस्तुदोषवतींकन्यामनाख्यायप्रयच्छति॥
॥ २३ ॥ तस्यकुर्यान्नृपोदंडंस्वयंषण्णवतिंपणान् ॥ पितुर्गृहेतुयाकन्यारजःपश्यत्यसंस्कृता ॥ २४ ॥ पतंतिपितरस्तस्यकन्याचवृषलीभ
वेत्॥यस्तुतांवरयेत्कन्यांब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥२५॥ अश्राद्धेयमपांक्तेयंतंविद्याद्वृषलीपतिम् ॥ सर्वदोषान्विविख्याप्यस्त्रियावापुरुषस्यवा ॥
॥२६॥उभयोरपिविख्याप्यततःसंबंधमाचरेत् ॥ गौरीकन्याप्रधानावैमध्यमाकन्यकास्मृता ॥२७॥ रोहिणीतत्समाज्ञेयाअधमातुरजस्वला ॥
॥ अनूरुरुवाच ॥ गौरीतुकामगाकन्यारोहिणीचजगत्पते ॥ २८ ॥ रजस्वलानग्निकाचदेवकन्याचकाभवेत् ॥ भास्करउवाच ॥ अप्राप्तर
जसागौरीप्राप्तेरजसिरोहिणी ॥ २९ ॥ अव्यंजनकृताकन्याकुचहीनाचनग्निका ॥ सप्तवर्षाभवेद्गौरीदशवर्षातुनग्निका ॥ ३० ॥ द्वादशेतुभ
वेत्कन्याअतऊर्ध्वंरजस्वला ॥ व्यंजनेनसमोपेतांसोमोभुंजतिकन्यकाम् ॥ ३१ ॥ पयोधरेषुगंधर्वारजस्यग्निःप्रकीर्तितः ॥ व्यंजनैर्हंनतेपुत्रा
न्कुलंहन्यात्पयोधरैः ॥ ३२ ॥ गतिमिष्टांतथालोकान्हन्यात्तुरजसापितुः ॥ तस्माद्व्यंजनोपेतामरजस्कापयोधराम् ॥ ३३ ॥ नान्योप
भुक्तांसोमाद्यैर्दद्याद्दुहितरंपिता ॥ अन्नंतस्यनभोक्तव्यंवृथापाकोहिसस्मृतः ॥ ३४ ॥ वृथापाकस्यभुक्त्वान्नंप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ प्राणाया
मंत्रिरभ्यस्यघृतंप्राश्यविशुद्ध्यति ॥३५॥ विवाहयेदेकगोत्रांसमानप्रवरांखग॥कृत्वातस्यसमुत्सर्गमतिकृच्छ्रोविशोधनम् ॥ ३६ ॥ उद्वाह
येत्सगोत्रांचदुहितांमातुलस्यच ॥ ऋषिभिश्चैवतुल्यायोद्विजश्चांद्रायणंचरेत् ॥ ३७ ॥ असपिंडातुयामातुरसगोत्राचयापितुः ॥ साप्रशस्ता
द्विजातीनांदारकर्मणिमैथुने ॥ ३८ ॥ अरुणउवाच ॥ दारकर्माकिमुक्तंवैयदुक्तंभवताइदम् ॥ साप्रशस्ताद्विजातीनांदारकर्मणिमैथुने॥ ३९॥
आदित्यउवाच ॥ अग्निहोत्रादियत्कर्मवैदिकंविनतात्मज ॥ तदुक्तंदारकर्मेतिद्वाभ्यांयोगात्तुमैथुनम् ॥ ४० ॥ नोवहेत्कपिलांकन्यांनाधिकां
गींनरोगिणीम् ॥ नालोमिकांनातिलोमांनचाकूटांनापिंगलाम् ॥ ४१ ॥ ऋक्षवृक्षनदीनाम्नींनान्यपर्वतनामिकाम् ॥ नयक्षाभिप्रेष्यनाम्नींचा

तिभीषणनामिकाम् ॥ ४२ ॥ यस्यास्तुनभवेद्भ्रातानविज्ञायेतवैपिता ॥ नोपगच्छेततांप्राज्ञःपुत्रिकाधर्मशंकया ॥ ४३ ॥ हंसस्वरामेकवर्णां मधुपिंगललोचनाम् ॥ तादृशींवरयेत्कन्यांगृहार्थीखगसत्तम ॥ ४४ ॥ दाराग्निहोत्रसंयोगंकुरुतेयोऽग्रजेस्थिते ॥ परिवेत्तासविज्ञेयःपरि वित्तिस्तुपूर्वजः ॥ ४५ ॥ परिवित्तिःपरिवेत्ताचययासपरिविद्यते ॥ सर्वेतेनरकंयांतिदातृयाजकपंचमाः ॥ ४६ ॥ क्लीबेदेशांतरस्थेवाप तितेव्रजितेतथा ॥ योगशास्त्राभियुक्तेचनदोषःपरिविंदने ॥ ४७ ॥ खंजवामनकुब्जेषुगद्गदेषुजडेषुच ॥ जात्यंधेबधिरेमूकेनदोषःपरि विंदने ॥ ४८ ॥ नश्राद्धंतुकनिष्ठस्यविकुलायचकन्यका ॥ वरश्चकुलशीलाभ्यांनशुद्ध्येतकदाचन ॥ ४९ ॥ नमंत्राःकारणंतत्रनचकन्या वृताभवेत् ॥ उद्वाहितातुयाकन्यानचप्राप्तातुमैथुनम् ॥५०॥ पुनरभ्येत्यभर्तारंयथाकन्यातथैवसा ॥ समाक्षिप्यमतांकन्यांपिताअक्षतयोनि नीम् ॥ ५१ ॥ कुलशीलवतेदद्यान्नस्याद्दोषःखगाधिप ॥ अनूरुरुवाच ॥ येतेऽष्टौप्रभवाःप्रोक्ताविवाहायेजगत्पते ॥ ५२ ॥ लक्षणंब्रूहिचैते षांसमासात्तिमिरापह ॥ आदित्यउवाच ॥ शुभांलक्षणसंपन्नांकुलशीलगुणान्विताम् ॥ ५३ ॥ अलंकृत्यार्हतेदानंविवाहोब्राह्मउच्यते ॥ सहधर्मंकृपाहेतोर्दानंसमयवंदनात् ॥ ५४ ॥ अलंकृत्यैवकन्यायाःप्राजापत्यःसउच्यते ॥ प्रदानंयत्रकन्यायाःसहगोमिथुनेनतु ॥ ५५ ॥ सपत्नायाःसगोत्रायास्तमार्षमृषयोविदुः ॥ अंतर्वेद्यांसमानीयकन्यांकनकमंडिताम् ॥ ५६ ॥ ऋत्विजेचैवयद्दानंविवाहोदैवसंज्ञकः ॥ एते विवाहाश्चत्वारोधर्मकामार्थदायकाः ॥ ५७ ॥ अशुल्काब्रह्मणाप्रोक्तास्तारयंतिकुलद्वयम् ॥ चतुर्ष्वेतेषुदत्तायामुत्पन्नोयःसुतःस्त्रियाम् ॥ ॥ ५८ ॥ दातुःप्रतिग्रहीतुश्चपुनात्यासप्तमान्पितॄन् ॥ विविक्तेस्वयमन्योऽन्यंस्त्रीपुंसोर्यःसमागमः ॥ ५९ ॥ प्रीतिहेतुःसगांधर्वोविवाहः पंचमोमतः ॥ ६० ॥ हत्वाच्छित्त्वाचभित्त्वाचक्रोशंतींरुदतींगृहात् ॥ प्रसह्यकन्याहरणंराक्षसोविधिरुच्यते ॥ ६१ ॥ शुल्कंप्रदा यकन्यायाहरणंव्यसनादपि ॥ प्रसादहेतुरुक्तोयमासुरःसप्तमस्तथा ॥ ६२ ॥ सुप्तांमत्तांप्रमत्तांवारहोयत्रोपगच्छति ॥ सपापिष्ठोविवाहानां पैशाचश्चाष्टमोऽधमः ॥ ६३ ॥ एतान्सशुल्कान्सामान्यान्विवाहांश्चतुरोविदुः ॥ केवलंक्षत्रियस्यैववीर्यच्छित्त्वाहिराक्षसः ॥ ६४ ॥ प्राप्तेपूर्वविवाहेतुविधिर्वैवाहिकःशिवः ॥ कर्तव्यस्तुत्रिभिर्वर्णैःसमयेनाग्निसाक्षिकः ॥ ६५ ॥ दोषवत्याःफलंदानेदातुःषण्णवतिर्दमः ॥

स्यात्तुशुल्कप्रदानेचकन्यायाश्चापवर्जनम् ॥ ६६ ॥ मोक्षोपवर्तनंद्वेषःस्त्रीधनस्यनिवर्तनम् ॥ आकांक्षातीर्थसंरोधस्त्यागहेतुश्च वक्ष्यते ॥ ६७ ॥ परस्परस्यसंबंधान्मोक्षःस्त्रीपुंसयोःस्मृतः ॥ नस्यादन्यतरःप्रीतोरोषात्संप्रतिकादपि ॥ ६८ ॥ बाधतेचेत्पतिर्भार्यांस तुद्वेषइतिस्मृतः ॥ वृत्तिराभरणंशुल्कंलाभश्चस्त्रीधनंभवेत् ॥ ६९ ॥ भोक्तुस्तुस्वयमेवेदंपतिनाहननादपि ॥ वृथामोक्षेणभोगेनास्त्रियैद द्यात्सवृद्धिकम् ॥ ७० ॥ सुपुत्रान्त्संहरावोहिस्त्रीधनंभोक्तुमर्हसि ॥ आकांक्षेताष्टवर्षाणिभर्तापिप्रसवंस्त्रियाः ॥ ७१ ॥ दशबंधानिबंधानिद शस्त्रीपूरुषानपि ॥ ततोविंदेतपुत्रार्थीधर्मतःकुलजांस्त्रियम्॥७२॥पुत्रलाभात्परंलोकेनास्तिहिप्रसवार्थिनः ॥ एतांशुल्कस्यतांमुक्त्वाअन्या लब्धुंयदीच्छति ॥ ७३ ॥ समस्तास्तोषयित्वार्थैःसूर्योढांपरमांवरेत् ॥ एकाशूद्रस्यवैश्यस्यद्वेतिस्त्रःक्षत्रियस्यतु ॥ ७४ ॥ चतस्त्रोब्राह्मण स्यस्युर्भार्याराज्ञोयथेष्टतः ॥७५॥ अतीर्थगमनात्पुंसस्तीर्थसंगूहनात्स्त्रियाः ॥ उभयोर्धर्मलोपःस्यात्स्वेष्वेवतुविशेषतः ॥७६ ॥ यौगपद्येतु तीर्थानांविवाहक्रमशोव्रजेत् ॥ तत्साम्यंजविपुत्रावाग्रहणक्रमशोपिवा ॥ ७७ ॥ ब्राह्मादिभिर्विवाहैस्तुसंस्कृतौतौखगाधिप ॥ अष्टौवि वाहावर्णानांवैनतेयउशंतुवै ॥७८॥ ब्राह्मोदैवस्तथार्षश्चप्राजापत्यःखगाधिप ॥ गांधर्वश्चासुरोरक्षःपैशाचस्त्वष्टमोऽधमः ॥ ७९ ॥ प्रशस्ताः क्षत्रियादीनांविप्रादीनांतुमानसः ॥ प्रतिग्रहादयोबद्धाविवाहाब्राह्मणस्यतु ॥ ८० ॥ क्षत्रियस्यापिदेयातुप्रतिग्रहविवर्जिता ॥ प्रवृत्तिंकेचिदि च्छंतिदानमित्यपरेस्थिताः ॥ ८१ ॥ पावनंपुरुषाणांतुविवाहंपरिचक्षते ॥ ८२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेब्राह्मेपर्वणिसूर्या नूरुसंवादेविवाहविधिवर्णनंनामद्व्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१८२॥ ॥भास्करउवाच ॥ कुर्यात्पंचमहायज्ञानधिकारोद्विजस्यसः ॥ भूत पित्रमरब्रह्ममनुष्याणांयथाविधि ॥ १ ॥ सदासदानकृत्यानांफलार्थमपरेस्थिताः ॥ नित्यानित्यमितिप्राहुरनुषंगात्फलंपरे ॥ २ ॥ अ तिथेःपरितोषायपरिचर्याविधीयते ॥ अदृष्टनियमादृष्टआरोग्यानांचवर्जनम् ॥३॥ तिस्त्रोष्टकास्तुकर्तव्यामध्यावर्तचतुर्थिका ॥ शाकपाय सपूपैस्तुमांसेनतुचतुर्थिका ॥ ४ ॥ प्रतिपादिक्रियतेयस्तुचतुःपार्वणउच्यते ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनपक्षादिःसतुकीर्त्यते ॥ ५ ॥ नित्यंनैमित्ति कंकाम्यंवृद्धिश्राद्धंसापिंडनम् ॥ पार्वणंचेतिविज्ञानंगोष्ठशुद्ध्यर्थमुत्तमम् ॥ कर्मांगंनवमंप्रोक्तंवैदिकंदशमंस्मृतम् ॥६॥ अनूरुरुवाच ॥ यदे

तद्भवताप्रोक्तंश्राद्धंद्वादशधाविभोः ॥ तस्यसर्वस्यमेब्रूहिलक्षणंवैपृथक्पृथक् ॥ ७ ॥ नित्यंकिमुच्यतेश्राद्धंकिंवानैमित्तिकंभवेत् ॥ काम्या
दिदेवादेवेशएतेषांलक्षणंवद ॥ ८ ॥ आदित्यउवाच ॥ अहन्यहनियच्छ्राद्धंतन्नित्यंखगकीर्तितम् ॥ वैश्वदेवविहीनंतुअशक्तावुदकेनतु॥९॥
एकोद्दिष्टंतुयच्छ्राद्धंतन्नैमित्तिकमुच्यते ॥ तत्सदैवप्रकर्तव्यमयुग्मान्भोजयेद्द्विजान् ॥ १० ॥ कामयुक्तंहितत्काम्यमभिप्रेतार्थसिद्धये ॥
पार्वणेनविधानेनतदप्युक्तंखगाधिप ॥११॥ वृद्धौयत्क्रियतेश्राद्धंवृद्धिश्राद्धंतदुच्यते ॥ सर्वंप्रदक्षिणंकार्यंपूर्वाह्णेतूपवीतिना ॥ १२ ॥ गंधोदक
तिलैर्युक्तंकुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ॥ अर्घार्थंपितृपात्रेषुप्रेतपात्रंप्रमोचयेत् ॥ १३ ॥ येसमानाइतिद्वाभ्यामेतज्ज्ञेयंसापिंडनम् ॥ नित्येनतुल्यंशेषं
स्यादेकोद्दिष्टंस्त्रियाअपि ॥ १४ ॥ दर्शेवैक्रियतेयत्तुतत्पार्वणमुदाहृतम् ॥ पर्वणिक्रियतेयत्ततत्पार्वणमितिस्थितिः ॥ १५ ॥ गोभ्य
श्चक्रियतेश्राद्धंतद्गोष्ठीश्राद्धमुच्यते ॥ बहूनां विदुषांसंपत्सुखार्थंपितृतृप्तये ॥ १६ ॥ क्रियतेशुद्धयेयद्वैब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ शुद्ध्यर्थमि
तितत्प्रोक्तंवैनतेयमनीषिभिः ॥ १७ ॥ निषेककालेसोमेचसीमंतोन्नयनेतथा ॥ ज्ञेयंपुंसवनेश्राद्धंतच्चकर्मांगमेवच ॥ १८ ॥ क्रियतेदेवमुद्दि
श्यसप्तम्यादिषुयत्नतः॥गच्छेद्देशांतरेयस्तुश्राद्धंकुर्यात्तुसर्पिषा॥१९॥तद्यत्नार्थमितिप्रोक्तंप्रविशेच्चनसंशयः॥शरीरोपचयेश्राद्धमश्ववृद्ध्यर्थ
मेवच ॥२०॥ पुष्ट्यर्थमेतद्विज्ञेयमौपचारिकमुच्यते ॥ सर्वेषामेवश्राद्धानांश्रेष्ठंसांवत्सरंमतम् ॥ २१ ॥ क्रियतेयत्खगश्रेष्ठमृतेहनिबुधैःसह ॥
मृतेऽहनिपुनर्यस्तुनकुर्याच्छ्राद्धमादरात् ॥ २२ ॥ मातुश्चखगशार्दूलवत्सरांतेमृतेऽहनि ॥ नाहंतस्यखगश्रेष्ठपूजांगृह्णामिनोहरिः ॥ २३ ॥
नब्रह्मानचवैरुद्रोनचान्येदेवतागणाः ॥ तस्माद्यत्नेनकर्तव्यंवर्षेवर्षेमृतेऽहनि ॥ २४ ॥ नरेणखगशार्दूलभोजकेनविशेषतः ॥ भोजकोयस्तु
वैश्राद्धंनकरोतिखगाधिप ॥२५॥ मातापितृभ्यांसततंवर्षेवर्षेमृतेऽहनि ॥ सयातिनरकंघोरंतामिस्रंनामनामतः ॥२६॥ ततोभवतिदुष्टात्मान
गरेसूकरःखग ॥ अनूरुरुवाच ॥ ॥ नजानातिदिनंयस्तुनमासंविबुधाधिप ॥ २७ ॥ मृतौयत्रमहाप्राज्ञपितरौसकथंनरः ॥ श्राद्धंकरोतुवैता
भ्यांविधिवद्वत्सरात्मकम्॥२८॥ ॥आदित्यउवाच॥ ॥नजानातिनरोयस्तुमृतानांवैनतात्मज॥मासंदिनंमृतानांतुपितॄणांखगसत्तम॥२९॥
यथाकुर्यात्खगश्रेष्ठशृणुकृत्स्नंसमासतः ॥ मृताहंयोनजानातिमानवोविनतात्मज ॥ ३० ॥ तेनकार्यममावस्यांश्राद्धंसांवत्सरंखग ॥ मासेमा

गेशिरेवीरमाघेवाविधिवत्खग ॥ ३१ ॥ विशेषतोभोजनेनयोमांपूजयतेसदा ॥ प्रीतयेममवैतेनसंपूज्याःपितरःसदा ॥ ३२ ॥ ममेष्टाःपितरो नित्यंगावोविप्राश्चसुव्रत ॥ तस्माच्चतेसदापूज्यामद्भक्तेनविशेषतः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेश्राद्ध विधिकथनंनामत्र्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८३ ॥ प्रख्यातेप्रत्ययेनैवप्रश्नपूर्वेप्रतिग्रहः ॥ यजनेऽध्यापनेवादेषड्विधोवेदवि क्रयः ॥ १ ॥ वेदविक्रयनिर्दिष्टंस्त्रियाचार्वाजितंधनम् ॥ नदेयंपितृदेवेभ्योयच्चक्लीबात्खगाधिप ॥ २ ॥ अनुयोगेनयोदद्याद्ब्राह्मणायप्रति ग्रहम् ॥ सपूर्वंनरकंयातिब्राह्मणास्तदनंतरम् ॥३॥वेदाक्षराणियावंतिनियुज्यन्तेर्थकारणात् ॥ तावत्योभ्रूणहत्यावैवेदविक्रयमाप्नुयात् ॥४॥ वैश्वदेवेनयोहीनआदित्यस्यचकर्मणा ॥ सर्वेतेवृषलाज्ञेयाःप्राप्तवेदाश्चब्राह्मणाः ॥५॥ येषामध्ययनंनास्तियेचकेचिदनग्नयः ॥ कुलंवाऽश्रोत्रि यंयेषांसर्वेतेशूद्रधर्मिणः ॥ ६ ॥ अकृत्वावैश्वदेवंतुयोभुनक्त्यबुधःखग ॥ वृथातेनान्नपाकेनयमयोनिंव्रजेत्तुसः ॥७॥ प्रियोवायदिवाद्वेष्यो मूर्खःपंडितएवच॥वैश्वदेवेतुसंप्राप्तेसोऽतिथिःस्वर्गसंक्रमः ॥ ८ ॥ नैकग्रामीणमतिथिंविप्रसांगतिकंतथा ॥ अचिंत्योभ्यागतोयस्मात्तस्मा दतिथिरुच्यते ॥ ९ ॥ अचिंत्यःसतुवैनाम्नावैश्वदेवउपागतः ॥ अतिथिंतंविजानीयान्नपुनःपूर्वमागतः ॥ १० ॥ यावच्चप्राप्नुतेह्यन्नंकृताशीः स्नातकोद्विजः ॥ तस्यान्नस्यचतुर्भागंहंतकारंविदुःखग ॥ ११ ॥ ग्रासमात्राभवेद्भिक्षाचतुष्कालंचतुर्गुणम् ॥ पुष्कलानिचचत्वारिहंतका रोविधीयते ॥ १२ ॥ आरूढोनैष्ठिकंधर्मंयस्तुप्रच्यवतेपुनः ॥ चांद्रायणंचरेन्मासमितिवेद्भिखगाधिप ॥ १३ ॥ आरूढपतितापत्योब्राह्म णोवृषलेनच ॥ द्वावेतौविद्धिचांडालौवेदित्राद्यश्चजायते ॥ १४ ॥ ब्राह्मणीकुलटानित्यंस्वकंत्यक्त्वापतिंखग ॥ अन्यस्यविशतेगेहेब्राह्मण स्यखगाधिप ॥ १५ ॥ उत्पद्यतेतुयस्तस्याब्राह्मणेनमहामते ॥ सचांडालोमहान्प्रोक्तोमहाचांडालइत्युत ॥ १६ ॥ यस्तुप्रव्रजितोभूत्वा पुनःसेवतिमैथुनम् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेक्रिमिः ॥ १७ ॥ पंचगव्येनशुद्धिःस्यादित्याहममदेहकृत् ॥ अभोज्यंब्राह्मणस्या न्नंवृषलेननिमंत्रितम् ॥ १८ ॥ तथैववृषलस्यान्नंब्राह्मणेननिमंत्रितम् ॥ ब्राह्मणान्नंददच्छूद्रःशूद्रान्नंब्राह्मणोददत् ॥ १९ ॥ उभावेतावभो ज्यान्नौभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ उपनिक्षेपधर्मेणशूद्रान्नंचपचेद्द्विजः ॥ २० ॥ अभोज्यंतद्भवेदन्नंसचविप्रःपुरोहितः ॥ शूद्रान्नंशूद्रसंपर्कंशूद्रेण

सहवासनम्॥२१॥शूद्रोज्ञानगमःकश्चिज्ज्वलंतमपिपातयेत् ॥ शूद्रान्नापहताविप्राविह्वलारतिलालसाः ॥ २२ ॥ कुपिताःकिंकरिष्यंतीति निर्विषाइवपन्नगाः ॥ हस्तदत्तास्तुयेस्नेहाल्लवणव्यंजनादयः ॥२३॥ दातारंनापितिष्ठंतिभोक्ताभुंजातिकिल्बिषम् ॥ आयसेनतुपात्रेणयदन्नमुपदीयते॥ २४ ॥ भोक्ताविष्ठाशनंभुंक्तेदातातुनरकंव्रजेत् ॥ अंगुल्यादंतकाष्ठंयत्प्रत्यक्षलवणंचयत् ॥२५ ॥ मृत्तिकाभक्षणंचैवतुल्यंगोमांसभक्षणम् ॥ मुखेपर्युषितेनित्यंभवत्यप्रयतोद्विजः ॥ २६ ॥ तस्माच्छुष्कमथार्द्रंवाभक्षयेद्दंतधावनम् ॥ पुष्पालंकारवस्त्राणिगंधमाल्यानुलेपनम् ॥ २७॥ उपवासेनदुष्यंतिदंतधावनमंजनम् ॥ गृहांतेवसतेमूर्खोदूरेचास्यगुणान्वितः ॥ २८ ॥ गुणान्वितेचदातव्यंनास्तिमूर्खव्यतिक्रमः ॥ ब्राह्मणातिक्रमोनास्तिविप्रेवेदविवर्जिते ॥ २९ ॥ ज्वलंतमग्निमुत्सृज्यनहिभस्मनिहूयते ॥ सन्निकृष्टमधीयानंब्राह्मणंयोव्यतिक्रमेत् ॥ ३० ॥ भोजनेनैवदानेनदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ अनूरुरुवाच ॥ एवमेवजगन्नाथदेवदेवजगत्पते ॥ ३१ ॥ किंतुयत्तेपुरादेवश्रुतंवाक्यंमहात्मनः ॥ गदतोनारदस्यैवशृणुत्वंविबुधाधिप ॥ ३२ ॥ गदतोमेसुरश्रेष्ठधर्म्यमर्थंसुखावहम् ॥ सत्यनिष्ठंद्विजंयस्तुशुक्लजातिंप्रियंवदम् ॥ ३३ ॥ मूर्खंपाखंडिनंवापिवृत्तिहीनमथापिवा ॥ अतिक्रम्यनरोघोरंनरकंपातयेत्खग ॥ ३४ ॥ सप्तपरान्सप्तपूर्वान्पुरुषानात्मनासह ॥ तस्मान्नातिक्रमेद्राजाब्राह्मणंप्रातिवेशिकम् ॥ ३५ ॥ संबंधतस्तथासन्नंदौहित्रंविद्पतेतथा ॥ भागिनेयंविशेषेण तथाबंधुंग्रहाधिप ॥ ३६ ॥ नातिक्रमेन्नरस्त्वेतान्सुमूर्खानपिगोपते ॥ अतिकम्यमहद्रौद्रंरौरवंनरकंव्रजेत् ॥ ३७ ॥ आदित्यउवाच ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथावदसिखेचर ॥ ममाप्येवंगतंवीरब्राह्मणंनपरीक्षयेत् ॥ ३८ ॥ सर्वदेवमयंविप्रंसर्वलोकमयंतथा ॥ तस्मात्संपूजयेदेनंनगुणांस्तस्यचिंतयेत् ॥ ३९ ॥ केवलंचिंतयेज्जातिंनगुणान्विनतात्मज ॥ तस्मादामंत्रयेत्पूर्वमासन्नंब्राह्मणंबुधः ॥ ४० ॥ यस्त्वासन्नमतिक्रम्यब्राह्मणंपतितादृते॥दूरस्थान्पूजयेन्मूढोगुणाढ्यान्नरकंव्रजेत्॥४१॥ देवकर्मविनाशेनब्रह्मस्वहरणेनच॥देवद्रव्यंद्विजान्नंचब्रह्मस्वंब्राह्मणार्जितम् ॥ ४२ ॥ वियोन्यांक्षिपतेयस्तुवियोनिमधिगच्छति ॥ माददस्वेतियोब्रूयाद्गवाग्निब्राह्मणेषुवै ॥ ४३ ॥ तिर्यग्योनिशतंगत्वाचांडालेष्वभिजायते ॥ यत्तुवाचाप्रतिज्ञातंकर्मणानोपपादितम् ॥ ४४ ॥ तदृणंधर्मसंयुक्तमिहलोकेपरत्रच॥वेदविद्याव्रतस्नातेश्रोत्रियेगृहमागते॥४५॥

क्रीडंत्योषधयःसर्वायास्यामःपरमांगतिम् ॥ मधुमांसंसुरांसोमंलाक्षाद्यंलवणंतथा ॥ ४६ ॥ विक्रीयान्यतमंतेषांद्विजश्चांद्रायणंचरेत् ॥ गुडंतिलंतथानीलंकेशान्गोधूमकान्यवान् ॥ ४७ ॥ विक्रीयब्राह्मणोगांचकृच्छ्रंसांतपनंचरेत् ॥ उष्ट्रमाविकक्षीरंचअन्नंमृतकसूतके ॥ ४८ ॥ चौरस्यान्नंमृतश्राद्धेभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ गवांशृंगोदकेस्नातोमहानद्याश्चसंगमे ॥ ४९ ॥ समुद्रदर्शनाद्वापिशुनादष्टंशुचिर्भवेत् ॥ वेदावि द्याव्रतस्नातःशुनादष्टोद्विजःखग ॥ ५० ॥ हिरण्योदकमिश्रंतुघृतंप्राश्यविशुद्ध्यति ॥ तिष्ठन्वाप्यथवागच्छञ्छुनादष्टोद्विजःखग ॥ ५१ ॥ वज्रंप्राश्यशुचिःस्याद्वैयथाहभगवान्मनुः ॥ व्रतिनश्चापिदष्टस्यत्रिरात्रंक्षपणंस्मृतम् ॥ ५२ ॥ सघृतंचततोभुक्त्वाव्रतशेषंसमाचरेत् ॥ ब्राह्मणीतुशुनादष्टासोमेदृष्टंसमाचरेत् ॥ ५३ ॥ यदानदृश्यतेसोमःप्रायश्चित्तंकथंभवेत् ॥ यांदिशंव्रजतेसोमस्तांदिशंचावलोकयेत् ॥ ५४ ॥ सोममार्गेणसापूर्वापंचपूतेनशुध्यति ॥ ब्राह्मणस्यब्रह्मद्वारेपूयशोणितसंभवे ॥ ५५ ॥ क्रिमिभिर्दृश्यतेयश्चनिष्कृतिंतस्यवच्मिते ॥ गवांतत्र पुरीषेणत्रिकालंस्नानमाचरेत् ॥ ५६ ॥ दधिक्षीरंघृतंपीत्वाकृमिदष्टोविशुद्ध्यति ॥ अथनाभ्यांप्रदष्टस्यआपादाद्विनतात्मज ॥ ५७ ॥ एत द्विनिर्दिशेत्प्राज्ञःप्रायश्चित्तंखगाधिप ॥ नाभिकंठांतरेवीरयथाउत्पद्यतेकृमिः ॥ ५८ ॥ षड्रात्रंतुतदाप्रोक्तंप्रायश्चित्तंमनीषिभिः ॥ यदाद शंतिशिरसिकृमयोविनतात्मज ॥ ५९ ॥ कृच्छ्रंतदाचरेत्प्राज्ञःशुद्धयेकश्यपात्मज ॥ मृतान्नंमधुमांसंचयस्तुभुंजीतब्राह्मणः ॥ ६० ॥ सत्रीण्यहा न्युपवसेदेकाहंचोदकेवसेत् ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेऽनूर्वादित्यसंवादेब्राह्मणधर्मवर्णनंनामचतुरशीत्युत्तर शततमोऽध्यायः ॥ १८४ ॥ छ ॥ आदित्यउवाच ॥ रात्रौश्राद्धंनकुर्वीतराक्षसीकीर्तिताहिसा ॥ संध्ययोरुभयोर्वीरसूर्येचैवाभिरोहिते ॥ १ ॥ अकृत्वामातृयज्ञंतुयःश्राद्धंपरिवेषयेत् ॥ तातस्यक्रोधसंयुक्तांहिंसामिच्छंतिदारुणाम् ॥ २ ॥ अनूरुरुवाच ॥ मातृश्राद्धंकथंकार्यंकाश्चतामात रःस्मृताः ॥ नांदीमुखाश्चपितरःकथंपूजामवाप्नुयुः ॥ ३ ॥ आदित्यउवाच ॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिमातृश्राद्धविधिंखग ॥ शृणुत्वंखगशार्दूलगद तोममकृत्स्नशः ॥ ४ ॥ पूर्वाह्णेभोजयेद्विप्रानष्टौसर्वान्प्रदक्षिणान् ॥ तथान्यंनवमंविप्रंचतुरश्चखगाधिप ॥ ५ ॥ ऋजून्वैकुतपान्दत्त्वासत्ये नविधिवत्खग ॥ कृत्वायवैस्तिलार्थंतुदधिमिश्रंक्रमेणच ॥ ६ ॥ गंधपुष्पादिकंसर्वंकुर्याद्विप्रप्रदक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततोदद्यान्मधुरं

भोजनंखग ॥ ७ ॥ गुडमिश्रंखगश्रेष्ठसवस्त्रमोदनंपरम् ॥ रसानांमोदकांश्चैवनचास्तांकटुकास्तथा ॥ ८ ॥ एवंभुक्तेषुविप्रेषुदद्यात्पिण्डा न्त्समाहितः ॥ दध्यक्षतविमिश्रांस्तुवरदैश्चखगाधिप ॥ ९ ॥ कृत्वातुमंडपंवीरचतुरस्त्रंप्रदक्षिणम् ॥ पूर्वाग्रांश्चकुशान्दत्त्वापुष्पाणांप्रक रंतथा ॥ १० ॥ सव्येनपाणिनावीरविधिवत्खगसत्तम ॥ मात्रेप्रमात्रेतन्मात्रेनिर्वपेत्पूर्वतोमुखः ॥ ११ ॥ पितुर्मात्रेतुतन्मात्रेनिर्वपेद्विधि वत्खग ॥ वृद्धायैप्रपितामह्यैतथान्यंनिर्वपेद्बुधः ॥ १२ ॥ एवमुद्दिश्यवैमातृःषट्पिंडान्निर्वपेत्खग ॥ भोजयाष्टौद्विजान्वीरमातृश्राद्धेखगा धिप ॥ १३ ॥ नवमंसर्वदैवत्यंभोजयेद्विधिवत्खग ॥ नांदीमुखांस्ततोद्दिश्यापितॄन्पंचद्विजोत्तमान् ॥ १४ ॥ भोजयेद्विधिवच्छ्राद्धेवृद्धि श्राद्धेप्रदक्षिणम् ॥ इत्थंश्राद्धद्वयंकुर्याद्वृद्धौकश्यपनंदन ॥ १५ ॥ तथान्यमपितेवच्मिपरंश्राद्धविधिंतव ॥ अथैवंभोजयेच्छ्राद्धेतत्पूर्वं तुप्रवर्तयेत् ॥ १६ ॥ अन्यथातत्रलुंपंतिसदेवासुरमानुषाः ॥ अग्न्यभावेतुविप्रस्यपाणावेवोपपादयेत् ॥ १७ ॥ योह्यग्निःसद्विजोविप्रोमं त्रदर्शितमुच्यते ॥ पूर्वपात्रेचयच्चान्नंयच्चान्नमुपकल्पितम् ॥ १८ ॥ तेनैवसहभोक्तव्यंपृथग्भावोनविद्यते ॥ द्वौदैवेऽथर्वणौविप्रौप्राङ्मु खावुपवेशयेत् ॥ १९ ॥ त्रीन्पैत्रोदङ्मुखान्वीरवृद्धौचाध्वर्युसंगमान् ॥२० ॥ त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रंकुतुपास्तिलाः ॥ त्रीणिचात्रप्रशं संतिशौचमक्रोधमत्वरम् ॥ २१ ॥ दौहित्रंखंडामित्युक्तंललाटायप्रजापते ॥ तत्रशृंगस्ययत्पात्रंतद्दौहित्रमितिस्मृतम् ॥ २२ ॥ सव्यादंसा त्परिभ्रष्टंनाभिदेशेव्यवस्थितम् ॥ एकवस्त्रंतुतंविद्याद्दैवेपित्र्येचवर्जयेत् ॥ २३ ॥ पितृदेवमनुष्याणांपूजनंभोजनंतथा ॥ नोत्तरीयंविना कार्यंकृतंस्यान्निष्फलंयतः ॥ २४ ॥ परिधानकृतेस्कंधेगृहस्थोयोऽर्चयेत्पितॄन् ॥ नसतत्फलमाप्नोतियथायोगपटावृतः ॥ २५॥ वनस्थानां खगश्रेष्ठयतीनांचमहामते ॥ सिद्ध्येकर्मणिवीरयोगपट्टकमुच्यते ॥ २६ ॥ हस्तौप्रक्षाल्यगंडूषंयःपिबेदविचक्षणः ॥ सतुदैवंचपित्र्यं चआत्मानंचोपघातयेत् ॥ २७ ॥ भोजनेष्वेवतिष्ठंतिस्वस्तिंकुर्वंतियेद्विजाः ॥ आसुरंतद्भवेच्छ्राद्धंपितॄणांनोपतिष्ठति ॥ २८ ॥ दातारो नोभिवर्धंतांवेदाःसंततिरेवच ॥ श्रद्धाचनोमाव्यगमद्बहुदेयंचनोऽस्त्विति ॥२९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेअ रुणादित्यसंवादेमातृश्राद्धविधिवर्णनंनामपंचाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८५॥छ॥ भास्करउवाच ॥ श्रावण्यांतुबलिःकार्यःसर्पाणांमंत्र

पूर्वकम् ॥ शयनारोहणेचैवकार्येंसुखमभीप्सता ॥ १ ॥ कार्यःप्रत्यवरोहस्तुमार्गेशीर्ष्योनसंशयः ॥ फलंविनात्वनुष्ठानंनित्यानामिष्यते
स्फुटम् ॥ २ ॥ काम्यानांसफलार्थंतुदोषप्राप्त्यर्थमेवच ॥ नैमित्तिकानांकरणंत्रिविधंकर्मणांफलम् ॥ ३ ॥ फलंकेचिदुपात्तस्यदुरितस्य
प्रचक्षते ॥ अनुत्पत्तिस्तथाचान्येप्रत्येत्याभ्युपमंत्र्यच ॥ ४ ॥ नित्यक्रियंतथाचान्येअनुषंगात्फलंश्रुतिः ॥ अग्न्याधेयंतथादर्शपूर्णमासंद्विती
यकम् ॥ ५ ॥ चातुर्मास्य अग्निहोत्रंपशुबंधोनिरूढकाः ॥ सौत्रामणीचसंस्थाःस्युर्हविषःश्रुतिनोदिताः ॥ ६ ॥ अग्निष्टोमोऽत्यग्निष्टोमउक्थ्यः
संषोडशीतथा ॥ वाजपेयातिरात्रश्चआप्तोर्यामःश्रुतौश्रुतः ॥ ७ ॥ दयास्यात्सर्वभूतेषुअनसूयाथमंगलम् ॥ क्षांतिर्दयात्वनायासःशौचमस्पृह
तावतम् ॥ ८ ॥ सम्यगुक्तास्तुसंस्काराब्रह्मप्राप्तिनिमित्तकाः ॥ अनंतरंप्रवक्ष्यामिविप्राणांवृत्तयःशुभाः ॥ ९ ॥ ऋतामृतेचाविप्राणामृतंप्रमृ
तमेवच ॥ प्रतिग्रहावणिज्यादिश्रेयसीनोत्तरोत्तरा ॥ १० ॥ आजीविकावृत्तयस्तुइत्याद्याःसंप्रवर्तिताः ॥ तासांकयापिजीवेतअनुतिष्ठेद्यथा
विधि ॥ ११ ॥ नित्यंशुचिसुगंधश्चस्नानशीलःप्रियंवदः ॥ पूज्यश्चपूजयेद्देवान्कार्याणिस्वयमाचरेत् ॥ १२ ॥ नेक्षेतार्कंननग्नांस्त्रींनचसंस्पृष्ट
मैथुनम् ॥ नाप्सुमूत्रंपुरीषंवानाशुचीरात्रितारका ॥ शास्त्रोक्तायंत्रणायातुनानुक्तानिव्रतानिच ॥ १३ ॥ स्वर्गार्थंसाधयेत्ताभिःशक्तिमान्मन
सातथा ॥ नित्यानिकेचिदिच्छंतिकाम्यानिचतथापरे ॥ १४ ॥ काम्याप्रवृत्तौसंगेचप्रायश्चित्तंविधीयते ॥ व्रतानिमनसात्विष्टसंकल्पइतिमा
नसः ॥ १५ ॥ अंतरानुफलंयत्तद्दृषिवादाःप्रकीर्तिताः ॥ अनाध्यायंस्वयंसम्यग्वर्जयेत्फलसाधनम् ॥ १६ ॥ आत्माशुद्धस्तथादेशोह्यसुहारः
प्रजापदः ॥ अशुभानिनिमित्तानिउत्पातंविकृतंतथा ॥ १७ ॥ पर्वाणिमनसोऽशुद्धिरनध्यायइतिस्मृतः ॥ अनध्यायाश्चदृष्टार्थाअदृष्टा
र्थास्तथापरे ॥ १८ ॥ वेदाध्ययनमेवेतित्रिधामद्ध्यानदर्शनम् ॥ अभक्ष्यंसर्ववर्णानांशावाशौचंखगाधिप ॥ १९ ॥ द्रव्यशुद्धिस्तथैवस्यादन्य
थात्वसमंजसम् ॥ जातिदुष्टंक्रियादुष्टंकालदुष्टंविभूषितम् ॥ २० ॥ संसर्गाश्रयदुष्टेचसहृल्लेखंस्वभावतः ॥ लशुनंगृंजनंचैवपलांडुंकटुकानिच
॥ २१ ॥ वार्ताकंनालिकेरंतुमूलकंजातिदुष्टकम् ॥ नोभक्षेताक्रियादुष्टंदुष्टंचपतितैःपृथक् ॥ २२ ॥ कामदुष्टंतुविज्ञेयंह्यासदांचिरसंस्थितम् ॥
दधिभक्ष्यविकारांश्चमधुवर्जंतादिष्यते ॥ २३ ॥ सुरालशुनसंस्पृष्टंपेयूषादिसमन्वितम् ॥ संसर्गदुष्टमेतद्धिशुनोच्छिष्टंखगेश्वर ॥ २४ ॥ शूद्र

सक्तंखंडसक्तंज्ञेयमाश्रयदूषकम् ॥ विचिकित्सातुहृदयेअन्येयीस्मिन्तसुजायते ॥ २५ ॥ सहृल्लेखंतुतज्ज्ञेयंपुरीषंतुस्वभावतः ॥ रसदुष्टंवि
कारोऽपिरसस्येतिप्रदर्शितम् ॥२६॥पायसंक्षीरपाकादितस्मिन्नेवादेनेतथा ॥ यथाशास्त्रंखगश्रेष्ठभक्ष्याभक्ष्यंनिरूपयेत् ॥२७॥ प्राणात्ययेप्रो
क्षितंचश्राद्धेचद्विजकाम्यया ॥ पितॄन्देवांश्चार्पयित्वाभुंजन्मांसंनदोषभाक् ॥ २८ ॥ प्रेतशुद्धिःसपिंडानांतस्मिन्नेवमृतेसति ॥ दशाहंद्वाद
शाहंवापक्षंमासंत्वशुद्धता ॥ २९ ॥ दशाहादित्रिकेभागेवर्णशोनभवंतिहि ॥ दशाहेनतुभोज्याःस्युःसूतकाशौचयोस्तथा ॥ ३० ॥ ऊर्ध्वंद
शाहादेकाहश्रवणेसतिजायते ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुस्नानादेवविशुद्ध्यति ॥ ३१ ॥ समानोदकताप्रोक्ताजन्मनाम्नोरपर्यये ॥ सपिंडाःसप्तपुरु
षाःश्रुतावेतन्निदर्शनम् ॥ ३२ ॥ आदंतजन्मनःसद्यआचूडान्नैष्ठिकीस्मृता ॥ त्रिरात्रमाव्रतादेशात्सपिंडेषुमृतेषुच ॥ ३३ ॥ तेषामपितदेकं
स्याद्वयोवस्थाप्यपेक्षते ॥ समानोदकात्रिरात्रेणशुध्येद्वैमृत्युजन्मनोः ॥ ३४ ॥ गर्भस्रावेत्रिरात्रेणउदक्याशुध्यतेतथा ॥ अनंतजन्ममरणे
तच्छेषेणविशुद्ध्यति ॥ ३५ ॥ द्विजानांत्वेवमेवस्यात्पित्रर्थमातुरेववा ॥ अग्निहोत्रार्थंविज्ञेयंसद्यःशौचमितिस्थितिः ॥ ३६ ॥ असपिंडेतु
निर्हारात्रिरात्रमपिमानवः ॥ तस्यैवानुगतोज्ञेयंसद्यःशौचंखगाधिप ॥ ३७ ॥ शुध्येद्विजोदशाहेनजन्महानौद्वियोनिषु ॥ षड्भिस्त्रिभिरहै
केनक्षत्रविट्शूद्रयोनिषु ॥ ३८ ॥ उक्तशौचंयथान्यायंशारीरंतत्वदर्शिभिः ॥ द्रव्यशुद्धिविधानंतुयथावदभिधीयते ॥ ३९ ॥
तैजसंमार्तिकंवीरवारिशुद्धिःस्मृतातथा ॥ निर्लेपंक्षालनेनैवस्पर्शैतुप्रोक्षणेनवै ॥ ४० ॥ अशुद्धेनैवकिंचिद्धिद्रव्यमस्तीतिखेचर ॥
वचनाच्छुद्ध्यशुद्धीतुद्रव्यनामानिखेचर॥४१॥ स्नानंशौचंचकर्तव्यंद्रव्यशौचादनंतरम् ॥ प्रातःस्नानंतुनित्यंस्याद्ग्रहणेकाम्यमेवच॥४२॥
नैमित्तिकंक्षुराशौचंतेनपापाद्विशुध्यति ॥ उक्तंतुशौचंविज्ञेयंदोषक्षयकरंखग ॥ ४३ ॥ कर्मांगंचेतिविज्ञेयंषट्प्रकाराःसमासतः ॥
एवमाचमनंविद्याद्विशिष्टंतुद्विजन्मनाम्॥४४॥तदामृतानांतद्दत्स्यादन्येषांतुयथासुखम् ॥ कन्यानिवृत्तिपुत्रैस्तुयथान्यायंसमाचरेत्॥४५॥
कलाशिल्पानिसर्वाणिगृह्णीयात्परितुष्टये ॥ ४६ ॥ शुश्रूषयेत्पतिंभार्यापरितोषंयथाव्रजेत् ॥ गुरूणांपरितोषश्चधर्मस्त्रीणांसमासतः ॥
वृद्धाऽपुत्रायदिमृतातदभावेनृपस्यतु ॥ ४७ ॥ मृतापत्याप्यगर्भाचवृद्धापत्यापातिव्रता ॥ कुर्यादनिर्वृतंभर्तुर्गतेसन्निहितेपिवा ॥ ४८ ॥

पंडितोऽपिसमूर्खःस्याच्छक्तियुक्तोऽप्यशक्तितः ॥ यःसंसाराच्चमाहात्म्यमुच्चारयितुमक्षमः ॥ ४३ ॥ तस्मात्सपंडितःशक्तःसतपस्वीजि
तेंद्रियः ॥ यःसौरज्ञानसद्भावमालोचयितुमुद्यतः ॥ ४४ ॥ यःप्रदद्यान्नृपःकृत्स्नांक्ष्मांधनंकांचनंतथा ॥ सर्वमन्यायतःपृच्छेन्नतस्योपादिशे
द्गुरुः ॥ ४५ ॥ यःशृणोतिरवेर्धर्मंन्यायतःसचवक्तिच ॥ ततोगच्छतिसुस्थानंनरकंतद्विपर्यये ॥ ४६ ॥ दत्तगोदोहसंभूतःषडक्षरविधानतः॥
रविःसंपूजितःशीघ्रंनराणांतुलयताभृशम् ॥४७॥ सुरासुरैर्मथ्यमानात्क्षीरोदात्सागरात्पुरा ॥ पंचगावःसमुत्पन्नाःसर्वलोकस्यमातरः ॥४८॥
नंदासुभद्रासुरभिसुमनाशोभनावती ॥ गावःसूर्यसमाभासाउत्पन्नाःकृतिमागताः ॥ ४९ ॥ सर्वलोकोपकारार्थंदेवानांतर्पणायच ॥ मामा
श्रित्यास्थितागावःस्नानार्थंभास्करस्यतु ॥५०॥तासामंगानिपुण्यानिषड्रसाःखगसत्तम॥खगादिषुचसर्वेषुस्थिराणीत्युपधारय ॥५१॥ गोमयं
रोचनंमूत्रंक्षीरंदधिघृतंगवाम्॥ षडंगानिपवित्राणिसर्वसिद्धिकराणिच॥५२॥गोमयादुत्थितःश्रीमान्बिल्ववृक्षोऽर्कवल्लभः॥ तत्रास्तेपद्महस्ता
श्रीर्वृक्षस्तेनचसस्मृतः ॥ ५३ ॥ पंकान्युत्पलपद्मानिपुनर्जातानिगोमयात् ॥ गोरोचनंचमंगल्यंपवित्रंसर्वकामदम् ॥ ५४ ॥ गोमूत्राद्गुग्गुलु
र्जातःसुगंधःप्रियदर्शनः ॥ आहारःसर्वदेवानांभास्करस्यविशेषतः ॥ ५५ ॥ यद्बीजंजगतःकिंचित्तज्ज्ञेयंक्षीरसंभवम् ॥ दध्नःसर्वाणिजाता
निमांगल्यान्यर्थसिद्धये ॥ ५६ ॥ घृतादमृतमुत्पन्नममराणामतिप्रियम् ॥ तस्माद्घृतेनपयसादध्नायःस्नापयेद्रविम् ॥ ५७ ॥ तदंतेचोष्ण
तोयेनकषायैश्चात्रिरूपयेत् ॥ स्नाप्यशीतांबुनापश्चाद्गात्रंरोचनयालभेत् ॥ ५८ ॥ पूजयेद्बिल्वपत्रैश्चपद्मैर्नीलोत्पलैस्तथा ॥ अर्घ्यंदद्यात्त
तःपश्चात्सवस्त्रंगुग्गुलुंखग ॥ ५९ ॥ पायसंदधिभक्तंचवस्त्रंचमधुनासह ॥ निवेदयेच्चसद्भक्त्याभक्ष्याणिविविधानिच ॥ ६० ॥ कृत्वाप्रदक्षि
णंपश्चात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ अनेनविधिनाभानुंषडंगेनादिवस्पतिम् ॥ ६१ ॥ इहलोकेपरेचैवसर्वान्कामान्त्सगच्छति ॥ षडंगविधिनातं
चपूज्यैवंसुमनारविम् ॥ ६२ ॥ स्वर्गंनयेत्सधीमांस्तुकुलानामेकविंशतिम् ॥ स्वर्गंस्थाप्यस्वयंगच्छेज्ज्योतिषंनामतत्पदम् ॥ ६३ ॥ अंशे
नभोजकावीरदेवकार्येनियोजिताः ॥ प्रयांतिस्वामिनासार्धंश्रीमद्धातुंपरंमहत् ॥ ६४ ॥ भुक्त्वाभोगांस्तुविपुलान्भोजकोभोगसंमितः ॥
कालात्पुनरिहायातःपृथिव्यामेकराड्भवेत् ॥ ६५ ॥ पुष्पंपत्रंफलंतोयंयद्दत्तंभास्करार्चने ॥ सौरागावश्चगच्छंतिसूर्यलोकंनसंशयः ॥६६॥

यःपिबेद्भोजनेधेनोरदत्वाभानवेपयः ॥ सगच्छेन्नरकंघोरमकुर्वंस्तपनंरवेः ॥६७॥ एककालंपिबेत्क्षीरंधेनूनांभास्करस्यतु ॥ अनेनस्नापयेद्देवं क्षीरेणखगसत्तम ॥ ६८ ॥ प्रत्यूषेयद्भवेत्क्षीरंधेनूनांभास्करस्यतु ॥ स्नापयेत्तेनवैभानुंकृत्स्नेनगरुडध्वज ॥ ६९ ॥ यस्तुलोकोभजेत्सर्वंनदेवायनिवेदयेत् ॥ यावंतिरोमकूपाणिगवांदेहेखगाधिप ॥ ७० ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनरकेपच्यतेखग ॥ पूजितंपूज्यमानंवायःकश्चिच्छृद्धयारविम् ॥ ७१ ॥ श्रुत्वानुमोदतेयस्तुसयज्ञफलमश्नुते ॥ भास्करंपूजितंदृष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७२ ॥ हर्षात्प्रणम्ययश्चभानुंतस्यलोकेमहीयते ॥ पूज्यमानंरविंभक्त्यायःपश्येन्मानवःखग ॥ ७३ ॥ सोऽपियज्ञफलंकृत्स्नंप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ श्रुत्वानुमोदतेयस्तुपूज्यमानंदिवाकरम् ॥ ७४ ॥ तत्सर्वंफलमाप्नोतिप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥ एकजन्मानुगंदानंभक्त्यायच्चनिवेदितम् ॥ ७५ ॥ जपयज्ञादियुक्तेभ्यःसहस्रभाविकंस्मृतम् ॥ आभूतसंप्लवस्थायिप्रदानंजयजीविनाम् ॥ ७६ ॥ अत्यल्पमपियद्दत्तंवाचकायखगाधिप ॥ तन्महाप्रलयंयावद्दातुर्भोगायकल्पते ॥ ७७ ॥ नदानमल्पंबहुधाकिंचिदस्तिविजानताम् ॥ देशकालविधिश्रद्धापात्रयुक्तंतदक्षयम् ॥७८॥ पात्रेदेशेचकालेचविधिनाश्रद्धयाचयत् ॥ दत्तंहुतंकृतंचैवतदनंतफलंभवेत् ॥ ७९ ॥ तिलार्धमपियद्धीरदीयतेश्रद्धयाद्विज ॥ सत्पात्रेविधिवद्भक्त्यातद्भवेत्सर्वकामिकम् ॥ ८० ॥ यत्स्नातंज्ञानसलिलैःशीलभस्मप्रमार्जितम् ॥ तत्पात्रंसर्वपात्रेभ्यउत्तमंपरिकीर्तितम् ॥ ८१ ॥ जपोदमोयमःपुंसांत्रातासंसारसागरात् ॥ अज्ञानांपापनेत्राणांतत्पात्रंपरमंस्मृतम् ॥ ८२ ॥ ज्ञानप्लवेनचोपेतंशास्त्रंपापमहार्णवात् ॥ अज्ञान्संतारयेन्नूनंकिंशिलातारयेच्छिलाम् ॥ ८३ ॥ द्विजानांवेदविदुषांकोटिसंभोगियत्फलम् ॥ हंतकारप्रदानेनतत्फलंजयजीविने ॥ ८४ ॥ जीवोयस्यैत्यचगृहेगृहेभुनक्तिसत्कृतः ॥ कुलमुत्तारयेत्तस्यनरकार्णवसंस्थितम् ॥ ८५ ॥ यज्ञाग्निहोमतीर्थेषुयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ जयिनामन्नदानेनतत्समग्रंफलंलभेत् ॥ ८६ ॥ भोजकेशांतचित्तायपरिध्यानरतायच ॥ श्रद्धयान्नंसकृद्दत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ८७ ॥ जापकाञ्छांतिसंयुक्तानादित्यार्पितचेतसान् ॥ भोजयित्वासकृद्भक्त्यासर्वान्कामानवाप्नुते ॥ ८८ ॥ ध्यायमानोरवेःसूक्तंभोजयेत्सततंचयः ॥ ततःसाक्षाद्दनेनैवतद्भुक्तमशनंभवेत् ॥ ८९ ॥ पितृनुद्दिश्ययःश्राद्धेभोजयेद्भोजकोनरः ॥ संस्थानंसमवाप्नोतिभानवीयमसंशयः ॥ ९० ॥

इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेधेनुमाहात्म्यवर्णनंनामसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ छ ॥ ॥

सताश्वउवाच॥ ॥सूर्यायसर्वपाकान्नंनिवेद्याग्नौचहोमयेत्॥हुत्वाग्नौप्रक्षिपेद्वीरबालिंदिक्षुसमंततः॥१॥सूर्याग्निगुरुविप्राणांसर्वपाकान्नमन्वहम्॥
थोनिवेद्यात्मनाभुंक्तेसभुंक्तेकिल्बिषंनरः॥२॥ कृषिपाल्येचवाणिज्येक्रोधसत्यक्षयादिभिः ॥ पुंसांपापानिवर्धंतेसूनादोषैश्चपंचभिः॥ ३ ॥
कंडनीपेषणीचुल्लीउदकुंभःप्रमार्जनी ॥ पंचसूनागृहस्थस्यतेनस्वर्गंनगच्छति ॥ ४ ॥ सूर्याग्निगुरुपूजाभिःपापैरेतैर्नलिप्यते ॥ अन्यैश्च
पातकैर्घोरैस्तस्मात्संपूजयेत्सदा ॥ ५ ॥ सूर्याग्निगुरुनैवेद्यंयावच्छत्त्यानसंख्यया ॥ तावद्वर्षसहस्राणिदातासूर्यपुरेवसेत् ॥ ६ ॥ घृतपूप
युतैःसितैःपुण्यंदशगुणोत्तरम् ॥ अवदंशगुणैर्युक्तंपुण्यंशतगुणंखग ॥ ७ ॥ षष्टिकौदननैवेद्यंसहस्रगुणितंफलम् ॥ सुगंधशालिनैवेद्यंवि
ज्ञेयमयुतोत्तरम् ॥ ८ ॥ भक्ष्यान्नपानदानानितत्फलानितथातथा ॥ यद्यातद्वासदादेयंसूर्याग्निगुरुसाधुषु ॥ ९ ॥ भक्षान्निवेद्यपूर्वोक्तम
क्षयंलभतेफलम् ॥ एवंयःकुरुतेभक्तिंदेवदेवेदिवाकरे ॥ १० ॥ सपितॄन्सर्वपापेभ्यःसमुद्धृत्यदिवंनयेत् ॥ गंगास्नानमिदंपुण्यंदर्शना
त्प्राप्नुयाद्रवेः ॥ ११ ॥ सर्वतीर्थाभिषेकंचप्रणामाद्विंदतेखग ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःप्रणम्याशिरसारविम् ॥ १२ ॥ शुश्रूषयीतसंध्यायांसूर्य
लोकेमहीयते ॥ युगपत्पूजितास्तेनब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ १३ ॥ पितरःसर्वदेवाश्चभवेयुःपूजितारवौ ॥ तुष्यंतिपितरस्तस्यसुकृष्टेनेवक
र्षुकाः ॥ १४ ॥ यःश्राद्धेभोजयेद्भक्त्याब्राह्मणंजयजीविनम् ॥ अपिनःसकुलेकंचिदुद्धरेत्किंखगेश्वर ॥ १५ ॥ यःसंपूज्यरविंश्राद्धेभो
जयेज्जयजीवनम् ॥ तृप्यंतिपितरस्तस्यगायंतिचापितामहाः ॥ १६ ॥ अद्यनःसकलप्राज्ञोवाचकंभोजयिष्यति ॥ पुराणविदमायांतंदृष्ट्वैव
सहसंस्थिताः ॥ १७ ॥ क्रीडंत्योषधयःसर्वायास्यामःस्वर्गमक्षयम् ॥ अनुग्रहायलोकानांश्रद्धायाश्चपरीक्षणे ॥ १८ ॥ चरंत्यतिथिरूपे
णपितरोदेवतास्तथा ॥ तस्मादतिथिमायांतमग्रेगच्छेत्कृतांजलिः ॥ १९ ॥ स्वागतासनपाद्यार्घ्यस्नानान्नशयनादिभिः ॥ रूपान्वितंवि
रूपंवामलिनंमलिनांबरम् ॥ २० ॥ वेलायामतिथिंप्राप्तंपंडितोनविचारयेत् ॥ भोजकानांशरीरेषुनित्यंसन्निहितोरविः ॥ २१ ॥ येभो
जकंत्यजंत्यन्येसर्वपापेष्ववस्थिताः ॥ अधोमुखार्द्धपादास्तेपतंतिनरकाग्निषु ॥ २२ ॥ कृमिभिर्भिन्नवदनास्ताप्यमानाश्चवह्निना ॥ पी
डचंतेचाबुधैर्घोरैर्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ २३ ॥ येचापवादंशृण्वंतिविमूढाब्राह्मणेषुवै ॥ तेविशेषेणपच्यंतेनरकेषुमदिच्छया ॥ २४ ॥ सर्वे

षामेवपात्राणांसत्पात्रंजयदंपरम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपूजयेत्सुसमाहितः ॥ २५ ॥ इतिश्रीभाविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौर धर्मेषुभोजकसत्कारवर्णनंनामाष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ छ ॥ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ ॥ आमपात्ररसा यद्वन्नश्यंतेनश्यभाजनम् ॥ जपोपेक्षेतथादानंसहपात्रेणनश्यति ॥ १ ॥ सद्वीजमूषरेयद्वद्वापितंनिष्फलंभवेत् ॥ भस्मनीवहुतंहव्यंयथा हेतुमतःफलम् ॥ २ ॥ जपेनरहितेविप्रेतथादानंनिरर्थकम् ॥ यथाषंढोऽफलःस्त्रीषुयथागौर्गवेचाफला ॥ ३ ॥ ब्राह्मणस्यतथाजन्मजपही नस्यनिष्फलम् ॥ लोहोडुपेनप्रतरन्निमज्जत्युदकेयथा ॥ ४ ॥ तथादाताग्रहीताचपतत्यंधेतमस्यथ ॥ कारुण्यात्सर्वभूतेषुश्रद्धयायत्प्रदी यते ॥५॥ दानंतद्वैखगज्ञेयंसर्वकामिकमुत्तमम् ॥ दीनांधकृपणानांचबालवृद्धातुरेषुच ॥ ६ ॥ यद्दीयतेखगश्रेष्ठतस्यानंतफलंलभेत् ॥ नहि स्वार्थंसमुद्दिश्यप्रतिगृण्हंतिसाधवः ॥ ७॥ दातुरेवोपकारायजगृहुःश्रावणादयः ॥ दातुरेवोपकारायवदत्यर्थीददस्वमे ॥ ८ ॥ यस्माद्दाता प्रयात्यूर्ध्वमधास्तिष्ठेत्प्रतिग्रही ॥ देहीत्यवददत्यर्थीधनंबोधयतीवसः ॥ ९ ॥ यदहंकृतमर्थित्वंप्रगेदानफलंहितत् ॥ बोधयंतिचयावंतिदे हीतिकृपणाजनाः॥१०॥अवस्थेयमदानस्ययद्याचंतेगृहेगृहे ॥आयात्यर्थीगृहंयातुकस्तेनप्रतिपूजयेत्॥ कोयमर्थीनपूज्यःस्याद्याचमानोदिने दिने ॥ ११ ॥ यद्बलादप्यनिच्छंतंयोजयंतिनराश्रयान् ॥ अहन्यहनियाचंतेदातुस्तेदर्शयंतिहि ॥ १२ ॥ एकस्तिष्ठेतिचाधस्तादन्यश्चोपरि तिष्ठति॥दातृयाचकयोर्भेदःकराभ्यामेवसूचितः॥१३॥यःप्राप्तमर्थिनंदानंत्यक्त्वापात्रमुदीक्षते॥सर्वकर्मसुयुक्तत्वान्नदातापारमार्थिकः१४॥ यद्यर्थिनोनरानस्युर्दानधर्मःकथंभवेत् ॥ तदर्थिषुभवेद्दानंस्वागतंस्वागतंप्रियम् ॥ १५ ॥ पादोदकमनुव्रज्यात्स्वर्गसोपानसप्तकम् ॥ चिंता चिंतानुरूपेणकदाकस्यविनेष्यति ॥ १६ ॥ ग्रासादर्धमपिग्रासंयुक्तंदातुंसदार्थिनाम् ॥ दानंप्रियविनिर्मुक्तंनष्टमाहुर्मनीषिणः ॥ १७ ॥ तस्मात्सत्कृत्यदातव्यमनंतफलमिच्छता ॥ प्रेत्याख्यानमपिश्रेयःप्रियानुनयपेशलम् ॥ १८ ॥ नतद्दानमसत्कारपारुष्यमलिनीकृतम् ॥ वरंनदत्तमर्थिभ्यःसंक्रुद्धेनांतरात्मना ॥ १९ ॥ नतद्धनंनचप्रीतिर्नधर्मःप्रियवर्जितः ॥ दानप्रदाननियमयज्ञध्यानंहुतंतपः ॥ २० ॥ यत्ने नापिकृतंसर्वंक्रोधोऽस्यनिष्फलंखग ॥ यःश्रद्धयार्चितंदद्यात्प्रतिगृह्णातिचार्चितम् ॥ २१ ॥ तावुभौगच्छतःस्वर्गंनरकंतद्विपर्ययात् ॥

औदार्यंस्वागतंमैत्रीमनुकंपाममत्सरम् ॥ २२ ॥ पंचभिस्तुगुरौदानंदातुर्दानंमहाफलम् ॥ वाराणसीकुरुक्षेत्रंप्रयागंपुष्कराणिच ॥ २३ ॥ गंगातटंसमुद्रंचनैमिषारण्यमेवच ॥ मूलस्थानंमहापुण्यंपुंडीरस्वामिनंतथा ॥ २४ ॥ कालप्रियंखगश्रेष्ठक्षीरिकावासमेवच ॥ इत्येतेकीर्तितादेशाःसुरसिद्धनिषेविताः ॥ २५ ॥ सर्वेसूर्याश्रमाःपुण्याःसर्वानद्यःसपर्वताः ॥ गोसिद्धमुनिवासाश्चदेशाःपुण्याःप्रकीर्तिताः ॥ २६ ॥ सूर्यायतनसंस्थानांयद्यदल्पंतुदीयते ॥ तदनंतफलंज्ञेयंवचःक्षेत्रानुभावतः ॥ २७ ॥ ग्रहणंचंद्रसूर्याभ्यामुत्तरायणमुत्तमम् ॥ विषुवंसव्यतीपातंषडशीतिमुखंतथा ॥ २८ ॥ दिनच्छिद्राणिसंक्रांतिःपुण्यंविषुपदंखग ॥ इतिकालःसमाख्यातःपुंसांपुण्यविवर्धनः ॥ २९ ॥ भक्तिभावपराप्रीतिर्धर्मधर्मैकभावनः ॥ प्रतिपत्तिरितिज्ञेयंश्रद्धापर्यायपंचकम् ॥ ३० ॥ श्रद्धयाविधिवत्पात्रेप्रतिपादितमुत्तमम् ॥ तस्माच्छ्रद्धांसमास्थायदेयमक्षयमिच्छता ॥ ३१ ॥ यद्दानंश्रद्धयापात्रेविधिवत्प्रतिपादितम् ॥ तदनंतफलंज्ञेयमपिवाभारमात्रकम् ॥ ३२ ॥ आर्तेषुदीनेषुगुणान्वितेषुयच्छ्रद्धयास्वल्पमपिप्रदत्तम् ॥ यःसर्वकामान्समुपैतिलोकाञ्छ्रद्धैवदानंप्रवदंतितज्ज्ञाः ॥ ३३ ॥ श्रद्धादानंपरंज्ञेयंश्रद्धाएवतपःपरा ॥ श्रद्धांयज्ञमुशंतीहश्रद्धापरमुपोषितम् ॥३४॥ अथाहिंसाक्षमासत्यंन्हीःश्रद्धेंद्रियसंयमः ॥ दानमिष्टंतपोध्यानंदशकंधर्मसाधनम् ॥ ३५ ॥ हंत व्यस्तैःसमस्तैर्वासूर्यधर्मैरनुष्ठितैः ॥ सूर्यार्कःस्थानसंप्राप्तिर्गतिरेकैःप्रकीर्तिता ॥ ३६ ॥ यथाभूःसर्वभूतानांशांतेरतिशयःस्मृतः ॥ कुर्यात्पुण्यंमहत्तस्मान्ममलोकेप्सयासुधीः॥३७॥परस्त्रीद्रव्यसंकल्पंयःसापेक्षंकरोतिच॥गुरुमार्तमशक्तंवाविदेशेप्रस्थितंतथा ॥ ३८ ॥ अरिभिःपरिभूतंचसंत्यजेच्चैवपापकृत् ॥ तद्भार्यामित्रपुत्रेषुयश्चावज्ञांकरोतिच ॥ ३९ ॥ इत्येतत्पातकंज्ञेयंगुरुर्निंदासमंभवेत् ॥ ब्रह्मघ्नश्चसुरापीचस्तेयीचगुरुतल्पगः॥४०॥महापातकिनस्त्वेतेतत्संयोगीचपंचमः ॥ क्रोधाद्द्वेषाद्भयाल्लोभाद्ब्राह्मणस्यवदेतयः॥४१॥ प्राणांतिकंमहादोषंब्रह्महासउदाहृतः॥ब्राह्मणंचसमाहूययाचमानमकिंचनम् ॥४२॥ यन्नास्तीतिचयोब्रूयात्सचाण्डालउदाहृतः॥देवद्विजगवांभूमिंपूर्वदत्तांहरेतयः ॥ ४३ ॥ प्रणष्टामपिकालेतुतमाहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ अधीत्ययोरवेर्ज्ञानंपरित्यजतिमंदधीः ॥४४॥ सुरापेनसमंज्ञेयंतस्यपापंचसुव्रत ॥ अग्निहोत्रपरित्यागंपंचयज्ञियकर्मणाम् ॥४५॥ मातापितृपरित्यागंकूटसाक्ष्यंसुहृद्वधः ॥ अप्रियंसूर्यभक्तानामभक्ष्यस्यचभ

क्षणम् ॥ ४६ ॥ एवंनिरपराधानांप्राणिनांचप्रमारणम् ॥ सर्वाधिपत्यमेतेषांनास्तिदेवपुरोत्तमे ॥ ४७ ॥ आत्माभोगाधिपत्यंस्याद्भानुः सर्वजगत्पतिः ॥ केचिदत्रैवमुच्यंतेज्ञानयोगपरानराः ॥ ४८ ॥ आवर्ततेपुनश्चान्येसंसारेभोगतत्पराः ॥ तस्माद्विमोक्षमान्विच्छन्भोगासक्तिंविवर्जयेत् ॥४९ ॥ विरक्तःशांतचित्तात्मासौरलोकेमवाप्नुते ॥ येचाप्यसक्तहृदयाजपंतीमंप्रसंगतः ॥ ५०॥ तेषामपिवदत्येकःस्वानुभावानुरूपतः ॥ तन्नार्चयंतियेभानुंसकृदुच्छिष्टदेहिनः ॥ ५१ ॥ तेषांपिशाचलोकेतुभोगान्भानुःप्रयच्छति ॥ द्विजंपंतिचयेभानुंक्रूराःसंक्रुद्धलोचनाः ॥ ५२ ॥ रक्षोलोकेरविस्तेषांमहाभाग्यंप्रयच्छति ॥ त्रिरर्चयंतियेभानुंमद्यमांसरतानराः ॥ ५३ ॥ ऋषिलोकेरविस्तेषांभोगान्दिव्यान्प्रयच्छति ॥ येनृत्यगीतंकुर्वंतित्रिचतुर्धायदृच्छया ॥ ५४ ॥ सूर्यस्याग्रेतुतेयांतिगंधर्वभवनंखग ॥ लोकाःख्यातिंसमुद्दिश्य पूजयंतिचगोपतिम्॥५५॥तस्येंद्रभवनेभानुःकामान्त्सर्वान्प्रयच्छति॥कामासक्तेनचित्तेनयःषडर्चयतेरविम् ॥५६॥ प्राजापत्येरविस्तस्यलोकेभोगान्प्रयच्छति ॥ नवकृत्वोर्चयेद्यस्तुचित्रभानुंखगाधिप ॥ ५७ ॥ सयातिविष्णुसालोक्यंविष्णुनाचसहासते ॥ तस्मादपिपरंस्थानंयद्भूतानांमनोहरम् ॥५८ ॥ अप्रमेयगुणैर्दिव्यैर्विमानैःसर्वकामिकैः ॥ असंख्यैर्वस्तुभिर्व्याप्तंगैरिकैरक्तचित्रकैः ॥ ५९ ॥ नानागृहसमाकीर्णंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ तत्स्थानंतेप्रयच्छंतिअर्चयंतिचयेद्विजान् ॥६०॥तत्रलोकेखगश्रेष्ठवसंतिचरमंतिच ॥ तस्मादपिपरंस्थानंज्योतिष्कंसौरमुच्यते ॥ ६१ ॥ एवंसूर्यानुभावेननिकृष्टेनापिकर्मणा ॥ नरैःस्थानान्यवाप्यंतेश्रद्धाभावानुरूपतः ॥६२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसप्ताश्वानूरुसंवादएकोननवत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१८९॥ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ तारारूपविमानानामिमाःसंतिचकोटयः ॥ यःकुर्यात्तुनमस्कारंनतस्यैवफलंभवेत् ॥१॥ इत्येतागतयःप्रोक्तामहत्यःसौरधर्मिणाम्॥ तस्मात्सौरःसदाधर्मःकर्तव्यःसुखमिच्छता॥२॥ इदानींपापनिचयाःस्थूलानरकहेतवः ॥ तेसमासेनकथ्यंतेमनोवाक्कायसाधनैः ॥३ ॥ गवांमार्गेवनेचाग्निपुरग्रामेचखेचर ॥ इत्येतानीहपापानिसुरापानसमानिच ॥ ४ ॥ वनेसर्वस्वहरणंनरस्त्रीगजवाजिनाम् ॥ गोभूसमीपजातानामोषधीनांचखेचर ॥५॥ चंदनागुरुकर्पूरकस्तूरीपट्टवाससाम् ॥ हस्तन्यासापहरणंरुक्मस्तेयसमंस्मृतम् ॥ ६ ॥ कन्यानांवरयोग्यानामाकर्षणमसंगतः ॥ पुत्रामि

त्रकलत्रेषुगमनंभगिनीषुच ॥ ७ ॥ कुमारीसाहसंघोरमंत्यजस्त्रीनिषेवणम् ॥ सवर्णयोश्चगमनंगुरुतल्पसमंस्मृतम् ॥ ८ ॥ महापातक तुल्यानिपापान्युक्तानियानितु ॥ तानिपातकसंज्ञानिनपुनंत्युपपातकम् ॥ ९ ॥ द्विजायार्थंपरिश्रुत्यनप्रयच्छतियोद्विज ॥ सद्भार्याणांचसंत्यागःसाधुबंधुतपस्विनाम् ॥ १० ॥ गोभूहिरण्यवस्त्राणामपहारःप्रयत्नतः ॥ ईश्वरार्पितबुद्धीनांपीडनंसुमहत्कृतम् ॥ ११ ॥ यःपीडामाश्रमस्थानआचरेत्कलिपकामपि ॥ तद्भृत्यपरिभूतस्यपशुधान्यधनस्यच ॥१२॥ कूपधान्यपशुस्तेयमयाज्यानांचयाजनम् ॥ यज्ञारामतडागानांदारापत्यस्यविक्रयम् ॥ १३ ॥ तीर्थयात्रोपवासानांव्रतेचजपकर्मणि ॥ स्त्रीधनान्यपकुर्वंतियेजनाःपापकर्मणा ॥ १४ ॥ अरक्षणंचनारीणांमद्यपस्त्रीनिषेवणम् ॥ ऋषीणामप्रदानंचधान्यवृद्ध्यपसेवनम् ॥ १५॥ देवाग्निसाधुसाध्वीनांनिंदागोब्राह्मणस्यच ॥ प्रत्यक्षंवापरोक्षंवाराजमांडलिकानपि ॥ १६ ॥ उत्सन्नापितृदेवाश्चस्वकर्मत्यागिनश्चये ॥ दुःशीलानास्तिकाःपापाःसदसच्छून्यवादिनः ॥ १७ ॥ एवंकालेप्रवृत्तेतुवियोनौपशुयोनिषु ॥ रजस्वलास्वयोनौतुमैथुनंयःसमाचरेत् ॥ १८ ॥ स्त्रीपुत्रमित्रसंप्रीतेरारामोच्छेदकाश्चये ॥ जनस्याप्रियवक्तारोजनाभिप्रायभेदिनः ॥ १९ ॥ भेत्तातडागवप्राणांसंक्रमाणांरसस्यच ॥ एकपंक्तिस्थितानांचपंक्तिभेदंकरोतियः ॥ २० ॥ इत्येतेतुनराःपापैरुपपातकिनःस्मृताः ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्यानूरुसंवादेनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥ छ ॥ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ येगोब्राह्मणस्यानांसाधूनांतुतपस्विनाम् ॥ दूषकाश्चैववर्ततेनरानरकगामिनः ॥ १ ॥ परिश्रमेणतप्यंतेयेऽपरेतस्यसूचकाः ॥ परदाररतानांचकन्यायादूषकाश्चये ॥ २ ॥ गोष्ठाग्निजलरम्यासुतरुच्छायानगेषुच ॥ त्यजंतियेपुरीषाणिआरामायतनेषुच ॥ ३ ॥ मद्यपानरतानित्यंगीतवाद्यरतानराः ॥ कामक्रोधमदाविष्टारंध्रान्वेषणतत्पराः ॥ ४ ॥ पाखंडमतसंयुक्तावृथासंलापकौतुकाः ॥ येमार्गंतुपरुंधंतिपरसीमांहरंतिच ॥ ५ ॥ कूटशासनकर्तारःकूटकर्मकृतोनराः ॥ धनुषःशिल्पशस्त्राणांयःकर्तायश्चविक्रयी ॥ ६ ॥ निर्दयोतिवभृत्येषुपशूनांदमकश्चयः ॥ मिथ्याप्रवदतोवाचमाकर्णयतियःशनैः ॥ ७ ॥ स्वामिमित्रगुरुद्रोहीमायावीचपलःशठः ॥ येभार्यापुत्रमित्राणिबालवृद्धकृशातुरान् ॥ ८ ॥ भृत्यानतिथिबंधूंश्चत्यजंतिचबुभुक्षितम् ॥ यःस्वयं

पक्कमश्नातिविप्रायान्नंनयच्छति ॥ ९ ॥ वृथापाकःसविज्ञेयोब्रह्मवादिषुगर्हितः ॥ नियमंस्त्वयमादाययेत्यजंतिजितेंद्रियाः ॥ १० ॥ प्रव्रज्यावसितायेचरहस्यानांतुभेदकाः ॥ येताडयंतिगांमूढास्त्रासयंतिमुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ दुर्बलंनचपुष्णंतिप्रनष्टांनान्विषंतिच ॥ पीडयंत्यतिभारेणअक्षयंवाहयंतिच ॥ १२ ॥ वृषाणांवृषणान्यन्येपापिष्ठागालयंतिहि ॥ वाहयंतिचगांवंध्यांतेपापिष्ठानराधमाः ॥ १३ ॥ अनर्थंविकलंहीनंबालवृद्धकृशातुरम् ॥ नानुकंपंतियेमूढास्तेयांतिनरकंनराः ॥ १४ ॥ अजाविकोमाहिषकाःसवित्रीवृषलीपतिः ॥ क्षत्रविट्शूद्रवृद्धाश्चस्वधर्मविहताःसदा ॥ १५ ॥ शिल्पिनःकारुकावेश्याःक्षेमकारनृपध्वजाः ॥ नर्तकयाज्योतिषिहताःसर्वेनरकगामिनः ॥११६॥ घृततैलानुपानानिमधुमांसरसासवम् ॥ गुडेक्षुक्षीरशाकानिदधिमूलफलानिच ॥१७॥ तृणानिकाष्ठपुष्पाणिबीजौषधिमनुत्तमम् ॥ उपानत्क्षत्रशकटमासनंशयनंमृदा ॥ १८ ॥ ताम्रंसीसंत्रपुंकांस्यंशंखाद्यंचजलोद्भवम् ॥ वार्क्षंवावैणवंवापिगृहोपकरणानिच ॥ १९ ॥ ऊर्णकार्पासकौशेयभंगपट्टोद्भवानिच ॥ स्थूलसूक्ष्माणिसंमूढायेचलोकाहरंतिच ॥ २० ॥ एवमादीनिचान्य निद्रव्याणिविविधानिच ॥ नरकेषुध्रुवंगच्छेद्योह्यत्रविहितःपुरा ॥२१॥ यद्वातद्वातुपारोक्ष्यमपिसर्षपमात्रकम्॥अपहृत्यनरोयातिनरकंनात्रसंशयः ॥२२॥एवमाद्यैर्नरैः पापैरुत्क्रांतिसमनंतरम् ॥ शरीरयातनार्थंयत्पूर्वकारमवाप्नुते ॥ २३ ॥ यमलोकेव्रजेदेवंशरीरेणयमाज्ञया ॥ यमदूतैर्महाघोरैर्नीयमानःसदुःखितः ॥ २४ ॥ देवमानुषजंविानामधर्मनिरतात्मनाम् ॥ धर्मराजःस्मृतःशास्तासुघोरैर्विविधैर्वधैः ॥ २५ ॥ विनयाभावयुक्तानांप्रमादात्तत्स्खलितात्मनाम् ॥ प्रायश्चित्तैर्बहुविधैःपातकंनष्टतामियात् ॥ २६ ॥ पारिदारिकचोराणामन्यायव्यवहारिणाम् ॥ शास्ताक्षितिपतिःप्रोक्तःप्रच्छन्नानांचधर्मराट् ॥ २७ ॥ तस्मात्कृतस्यपापस्यप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ नाभुक्तस्यान्यथानाथःकल्पकोटिशतैरपि ॥ २८ ॥ यःकरोतिस्वयंकर्मकारयेदनुमोदयेत् ॥ कायेनमनसावाचासर्वत्राद्युत्तमंसुखम् ॥२९ ॥ इतिसंक्षेपतःप्रोक्तापापभेदात्रिधागतिः ॥ तथान्यागतयश्चित्राःकथ्यंतेकर्मभेदतः ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसप्ताश्वतिलकारुणसंवादएकनवत्याधिकशततमोऽध्यायः ॥१९१॥ छ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ संत्रासजननंघोरंपापानांपापकारिणाम् ॥ गर्भस्थैर्जायमानैश्चबालैस्तरुणमध्यमैः॥१॥स्त्रीपुंन

पुंसकैर्वृद्धैर्गंतव्यंसर्वजंतुषु ॥ शुभाशुभफलंतत्रभोक्तव्यंदेहिभिस्तथा ॥२॥ चित्रगुप्तादिभिःसर्वैर्धर्मस्थैःसत्यवादिभिः ॥ प्रोक्तंवैधर्मराजस्य निकटेयच्छुभाशुभम् ॥ ३ ॥ अवश्यंहिकृतंकर्मभोक्तव्यंतद्विचारितम् ॥ तत्रयेशुभकर्माणःसौम्यचित्तादयान्विताः ॥ ४ ॥ तेनरायांतिसौम्येनयथायमनिकेतनम् ॥ यःप्रदद्याद्द्विजेंद्राणामुपानत्काष्ठछत्रकान् ॥ ५ ॥ सचधर्मेणमहतासुखंयातियथालयम् ॥ सोपानत्कोनरोयस्तु देवायतनमाविशेत् ॥ ६ ॥ विशेषतोगर्भगृहंससंत्रासमुपाश्नुते ॥ सोपानत्कानिदानानितथान्नंतुविशेषतः ॥ ७॥ एवंदानाविशेषेणधर्मराजपुरंनरः ॥ तस्माद्यातिसुखेनैवतस्माद्धर्मंसमाचर ॥ ८ ॥ येपुनःक्रूरकर्माणोनराःपापरताःखग ॥ तेघोरेणतथायांतिदक्षिणेनयमालयम् ॥ ९ ॥ षडशीतिसहस्राणियोजनानामशीतिच ॥ वैवस्वतपुरंज्ञेयंनानारूपमितिस्थितम् ॥ १० ॥ समीपस्थमिवाभातिनराणांशुभचारिणाम् ॥ पापानामतिदूरस्थंपथारौद्रेणगच्छताम् ॥ ११ ॥ तीक्ष्णकंटकयुक्तेनशर्करानिचितेनच ॥ क्षुरधारातेनिस्त्रिंशैःपाषाणैश्चातितेन च ॥१२॥ क्वचिंताकेनमहतादुरंतैश्चैवखातकैः ॥ लोहशंकुभिःसंच्छिन्नास्तथाखड्गैःसमन्वितैः ॥१३॥ ततःपतंतिविमलैःपर्वतैर्वृक्षसंकुलैः ॥ प्रेतप्राकारयुक्तेनयांतिमार्गेणदुःखिताः ॥ १४ ॥ क्वचिद्विषमगर्ताभिःक्वचलोष्टैःसपिच्छलैः ॥ सुतप्तवालुकाभिश्चतथातीक्ष्णैश्चशंकुभिः ॥ १५ ॥ अनेकशाखारचितैर्व्याप्तैर्वंशवनैःक्वचित् ॥ कष्टेनतमसामार्गेअनालंबेसुदारुणे ॥ १६ ॥ अथशृंगाटकैर्व्याप्तैःक्वचिद्दावाग्निना पुनः ॥ क्वचित्तप्तशिलाभिश्चक्वचिद्व्याप्तंहिमेनतु ॥ १७ ॥ क्वचिद्वालुकयाव्याप्तमाकंठांतंप्रवेशयेत् ॥ क्वचिद्दुष्टांबुनाव्याप्तंक्वचिच्चकरिषाग्निना ॥ १८ ॥ क्वचित्सिंहैःक्वचिद्व्याघ्रैर्दंशैःकीटैश्चदारुणैः ॥ क्वचिन्महाजलौकाभिःक्वचिद्वाजगरैःपुनः ॥ १९ ॥ माक्षिकाभिश्चरौद्राभिः क्वचित्सर्पैर्विषोल्बणैः ॥ महागजेंद्रयूथैश्चबलोन्मत्तैःप्रमाथिभिः ॥ २० ॥ पंथानमुल्लिखद्भिश्चतीक्ष्णशृंगैर्महावृषैः ॥ महाशृंगैश्चमहिषैरुष्ट्रैर्मत्तैर्मदातुरैः ॥ २१ ॥ डाकिनीभिश्चरौद्राभिर्विकरालैश्चराक्षसैः ॥ व्याधिभिश्चमहाघोरैःपीड्यमानाव्रजंतिहि ॥ २२ ॥ महापाशविमिश्रेणमहाचंडेनवायुना ॥ महापाषाणवर्षेणहन्यमानानिराश्रयाः ॥ २३ ॥ क्वचिद्विद्युत्प्रपातेनदार्यमाणाव्रजंतिहि ॥ पतद्भिर्वज्रसंघातैरुल्कापातैश्चदारुणैः ॥ २४ ॥ प्रदीप्तांगारवर्षेणदह्यमानाव्रजंतिहि ॥ महांधकारशुक्रेणपीड्यमानाव्रजंतिहि ॥ २५ ॥

महामेघरवैर्घोरैर्वित्रास्यंतेमुहुर्मुहुः॥तीक्ष्णपाषाणयुक्तेनपूर्यमाणाःसमंततः ॥ २६ ॥ महाश्रुरांबुधाराभिःसेव्यमानाव्रजंतिहि ॥ महामेघरवै
र्घोरैर्वित्रास्यंतेमुहुर्मुहुः ॥२७॥ भृशंशीतेनतीक्ष्णेनरूपेणमरुतेनच ॥ इत्थंमार्गेणरौद्रेणपाथेयरहितेनच ॥ २८ ॥ निरालंबेनदुर्गेणनिर्जनेनस
मंततः ॥ अविश्रामेणमहताविगतापायदुर्धरैः ॥ २९ ॥ नीयंतेदेहिनःसर्वेयेमूढाःपापकारिणः ॥ इतिज्ञात्वानरःकुर्यात्पुण्यंपापंचवर्ज
येत् ॥ ३० ॥ पुण्येनयातिदेवत्वंपापेननरकंव्रजेत् ॥ यैर्मनागपिदेवेशोमनसापूजितोरविः ॥ ३१ ॥ तेकदापिनपश्यंतियमस्यवदनंखग ॥
किंतुपापैर्महाघोरैःकिंचित्कालंतवाज्ञया ॥ ३२ ॥ भवंतिप्रेतराजानस्ततोयांतिरवेःपुरम् ॥ येपुनःसर्वभावेनप्रकाशंभुविभास्करम् ॥ ३३ ॥
नतेलिप्यंतिपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ तस्मात्प्रकुर्याद्भक्तिंवैभास्करेणसमंततः ॥ ३४ ॥ श्रद्धयापूजयेद्भानुंयइच्छेद्विपुलंधनम् ॥ ३५ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसप्ताश्वतिलकानूरुसंवादेद्विनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१९२॥छ॥ सप्ताश्वतिल
कउवाच ॥ अयनेविषुवेवारेसंक्रांतौग्रहणेतथा ॥ पूजयेत्सततंभानुंसप्तम्यांतुविशेषतः ॥ १ ॥ वैनतेयनिबोधत्वंविधानंसप्तमीव्रते ॥ एतद्धि
परमंगुह्यंरवेराराधनंपरम् ॥ २ ॥ सिद्धार्थकैस्तुप्रथमाद्वितीयाचार्कसंपुटैः ॥ तृतीयामारिचैःकार्याचतुर्थीतिचसप्तमी ॥ ३ ॥ सप्तम्यानोदने
वीरसप्तमीपरिकीर्तिता ॥ इत्येताःसप्तसप्तम्यःकर्तव्याभूतिमिच्छता ॥ ४ ॥ तथाचानुक्रमेतासांलक्षणंकथयाम्यहम् ॥ माघेवामार्गशीर्षेवा
कार्याशुक्लातुसप्तमी ॥ ५ ॥ आर्तस्यतुननियमःपक्षमासकृतोभवेत् ॥ अर्धप्रहरशेषेतुकुर्याद्वैदंतधावनम् ॥ ६ ॥ पंचम्यांतत्रयेवृक्षाःकामि
कांस्तान्वदाम्यहम् ॥ मधुकेपुत्रलाभःस्याद्दुःखहाभार्गवस्यच ॥ ७ ॥ बदर्याचबृहत्याचाक्षिप्ररोगात्प्रमुच्यते ॥ ऐश्वर्यंचभवेद्बिल्वैःखादिरेण
चसंचयः ॥ ८ ॥ शत्रुक्षयंकदंबेषुअर्थलाभोतिमुक्तके ॥ गुरुतांयातिसर्वत्रआटरूषकसंभवैः ॥ ९ ॥ ज्ञातिप्रधानतांयातिअश्वत्थेयच्छते
यशः ॥ करवीरात्परिज्ञानमचलंस्यान्नसंशयः ॥ १० ॥ श्रियंप्राप्नोतिविपुलांशिरीषस्यानिवेशने ॥ प्रियंगुसेव्यमानस्यसौभाग्यंपरमं
भवेत् ॥ ११ ॥ अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थंसुखासीनोथवाग्यतः ॥ कामंयथेष्टंहृदयेकृत्वासमभिमंत्र्यच ॥ १२ ॥ मंत्रेणानेनमतिमानश्नीयाद्दं
तधावनम् ॥ वरंदत्वाभिजानासिकामदंचवनस्पते ॥ १३ ॥ सिद्धिंप्रयच्छमेनित्यंदंतकाष्ठनमोस्तुते ॥ त्रीन्वारान्परिजप्यैवंभक्षयेद्दंतधा

वनम् ॥ १४ ॥ पश्चात्प्रक्षाल्यकाष्ठंतुशुचौदेशेविनिक्षिपेत् ॥ ऊर्ध्वौनिपतितेसिद्धिस्तथाचाभिमुखेस्थिते ॥ १५ ॥ अतोन्यथातुपतितेआ
नीयात्पुनरुत्सृजेत् ॥ पराङ्मुखंयदिभवेत्रीन्वारान्दंतधावनम् ॥ १६ ॥ असिद्धांतुविजानीयान्नग्राह्यासातुसप्तमी ॥ ब्रह्मचारीतुतांरात्रींस्व
पेन्मंगलसेवया ॥ १७ ॥ बिभ्रद्वासोनुपहतंशुचिराचारसंयुतः ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांप्रातरुत्थायवैखग ॥ १८ ॥ प्रक्षालयेन्मुखंधीमा
नश्नीयाद्दंतधावनम् ॥ उपविश्यशुचिर्भूत्वाप्रणम्याशिरसारविम् ॥ १९ ॥ जपंयथेष्टंकृत्वातुजुहुयाच्चहुताशनम् ॥ ततोपराह्णसमयेस्नात्वा
मृद्गोमयांबुभिः ॥ २० ॥ विधिवन्नियमंकृत्वामौनीशुक्लांबरःशुचिः ॥ पूजयित्वाविधिंभक्त्यादेवदेवंदिवाकरम् ॥ २१ ॥ स्वपेद्देवस्यपुरतो
गायत्रीजपतत्परः ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेदन्तकाष्ठविधिवर्णनंनामत्रिनवत्यधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १९३ ॥छ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामियैर्यैर्यत्फलमश्नुते ॥ स्वप्नेदृष्टेतुसप्तम्यांपुरुषोनियतव्रतः॥१॥समाप्यविधि
वत्सर्वंजपहोमादिकांक्रियाम् ॥ भूमौशय्यांसमास्थायदेवदेवंविचिंतयेत् ॥ २ ॥ हंतसुप्तोयदिनरःपश्येत्स्वप्नेदिवाकरम् ॥ शक्रध्वजंवाचंद्रं
वातस्यसर्वाःसमृद्धयः ॥ ३ ॥ भृंगारचमरादर्शकनकाभरणानिच ॥ रुधिरस्यस्रुतिःकेशपातमैश्वर्यकारकम् ॥ स्वप्नेवृक्षाधिरोहंचक्षिप्रमै
श्वर्यमाहवे ॥ ४ ॥ दोहनंमहिषीसिंहीगोधेनूनांकरेस्वके ॥ बंधश्चासांराज्यलाभोनाभेःस्पर्शंतुदुर्मतिः ॥ ५ ॥ अविंहत्वास्वयंखादे
त्सिंहमंबुजमेवच ॥ स्वांगमस्थिहुताशंचसुरापानंखगाधिप ॥ ६ ॥ हैमेवाराजतेवापियोभुंक्तेपायसंनरः ॥ पात्रेतुपद्मपात्रेवातस्यै
श्वर्यंसमंभवेत् ॥ ७ ॥ द्यूतेचवाथवायुद्धेविजयोहिसुखावहः ॥ गायत्र्यस्यप्रज्वलनंशिरोबंधंचभूतये ॥ ८ ॥ माल्यांबराणांशुक्लानांहयानां
पशुपक्षिणाम् ॥ सदालाभंप्रशंसंतिविष्ठानांचानुलेपनम् ॥ ९ ॥ हययानेभवेत्क्षिप्रंरथयानेप्रजागमः ॥ नानाशिरोबाहुनाचगृहस्थांकुरुते
श्रियम् ॥ १० ॥ अगम्यागमनंधन्यंवेदाध्ययनमुत्तमम् ॥ देवद्विजश्रेष्ठवीरगुरुवृद्धतपस्विनः ॥ ११ ॥ यद्वदंतिनरंस्वप्नेसत्यमेवेतितद्वि
दुः ॥ प्रशस्तंदर्शनंचैषामाशीर्वादःखगाधिप ॥ १२ ॥ राज्यंस्यात्स्वशिरश्छेदेधनंबहुवधेभवेत् ॥ रुदितंभक्ष्यसंप्राप्तौराज्यंनिगडबंधने ॥
॥ १३ ॥ पर्वतंतुरगंसिंहंवृषभंगजमेवाहि ॥ महदैश्वर्यमाप्नोतियोधिरुह्याधिरोहति ॥ १४ ॥ ग्रहमानोग्रहांस्तारांमरीचंपरिवर्तयेत् ॥

उन्मूलयतिपर्वतांश्चराजाभवतिभूतले ॥ १५ ॥ देहान्निष्क्रांतिरंत्राणांसर्वेषांचखगाधिप ॥ पानंसमुद्रसरितामैश्वर्यंसुखकारकम् ॥ १६ ॥ बलंचांबुनिधिंवापितीर्थपारंप्रयातियः ॥ तस्यापत्यंभवेद्वीरअचलंचखगाधिप ॥ १७ ॥ भवत्यर्थागमःशीघ्रंकृमिर्वायदिभक्षयेत् ॥ अंगानांचसुरूपाणांलाभोदर्शनमेवच ॥ १८ ॥ संयोगश्चैवमांगल्यैरारोग्यंधनमेवच ॥ ऐश्वर्यंराज्यलाभंचयास्मिन्स्वप्नेउदाहृतम् ॥ १९ ॥ तत्तस्यान्नात्रसंदेहश्चतुर्भिःश्रुतमुत्तमम् ॥ पंचभिःपुत्रबाहुल्यंषड्भिरायुःसुताधनम् ॥ २० ॥ सप्तभिर्विविधान्कामानष्टाभिर्विविधंयशः ॥ ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यारुणसंवादेस्वप्नप्रवर्णनंनामचतुर्नवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ छ ॥ ॥ ॥ अनूरुरुवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिसप्तमीनांपरंविधिम् ॥ सर्वासामनुरूपाणांकथयस्वमहामुने ॥ १ ॥ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ ॥ शृणुवीरखगश्रेष्ठसप्तमीनांपरंविधिम् ॥ कीर्तयिष्यामितेसर्वंयथावत्परिपृच्छते ॥ २ ॥ तुल्यंकिलखगश्रेष्ठयथाख्यातं विवस्वता ॥ शुक्लपक्षेरविदिनेप्रवृत्तेचोत्तरायणे ॥ ३ ॥ पुत्रदारधनक्षेत्रेगृह्णीयात्सप्तमीव्रतम् ॥ ऋषिभिर्ज्ञानसंपन्नैःसर्वकामफलप्रदैः ॥ ४ ॥ सप्तम्यःसप्तआख्यातास्तासांनामानिमेशृणु ॥ अर्कसंपुटकैरेकाद्वितीयामरिचैस्तथा ॥ ५ ॥ तृतीयानिंबपत्रैश्चचतुर्थीफलसप्तमी ॥ सप्तमीकामिकानामविधिमासांन्निबोधमे ॥ ६ ॥ पंचम्यामेकभक्तंतुकुर्यान्नियतमानसः ॥ अल्पाहारंनकुर्वीतमैथुनंदूरतस्त्यजेत् ॥ ७ ॥ वर्जयेन्मधुमांसंचअत्यम्लंचखगाधिप ॥ प्रभातेचैवषष्ठ्यांतुएकैकंपर्णसंपुटम् ॥ ८ ॥ घृतशाल्योदनंकृत्वाभक्षयेत्तुविधानतः ॥ अन्यदन्नमभुंजानःसप्तम्यांभोजनंभवेत् ॥ ९ ॥ एकैकवृद्ध्याभियुक्तैर्योवसेत्तुखगेश्वर ॥ अन्यत्रमरिचंभक्षेन्निंबपत्राण्यतःपरम् ॥ १० ॥ एवंलब्धफलानीहपक्षयोरुभयोरपि ॥ अन्नाद्यैरहितायत्नादनोदनइतिस्मृतः ॥ ११ ॥ आचरेद्विधिवद्भक्त्यापूजयित्वाविभावसुम् ॥ अहोरात्रंवायुभक्षःकुर्याद्विजयसप्तमीम् ॥ १२ ॥ एकैकंसप्तसप्तमीरत्नैवंविधिवच्चरेत् ॥ प्रलेख्यतासांनामानिपत्रकेषुपृथक्पृथक् ॥ १३ ॥ तानिसर्वाणिनामानिविलेख्यसुसमाहितः ॥ श्वेतचंदनदिग्धांगेमाल्यदामोपशोभिते ॥ १४ ॥ सप्तधान्यहिरण्याढ्येशशिकुंदेंदुसन्निभे ॥ अश्वत्थाशोकपत्राढ्येचेदध्योदनसमन्विते ॥ १५ ॥ तदर्थंपूजयेद्भक्त्यातैस्तैर्दृष्टैनरःशयः ॥ दृष्ट्वातुशोभनंस्वप्नंनभूयःशयनंस्वपेत् ॥ १६ ॥ प्रातश्चकी

र्तयेत्स्वप्नंयथादृष्टंखगाधिप ॥ प्राज्ञभोजकविप्रेभ्यःसुहृद्भ्यश्चखगाधिप ॥ १७ ॥ ततोमध्याह्नसमयेस्नातःप्रयतमानसः ॥ तंचैवदेवंविधिवत्पूजयित्वादिवाकरम् ॥ १८ ॥ सम्यक्कृतजपोमौनीनिरोहुतहुताशनः ॥ निष्क्रम्यदेवायतनाद्भोजकायनिवेदयेत् ॥ १९ ॥ भवेदलाभोयंदिभोजकानांविप्रास्तमर्हंतिपुराणविज्ञाः ॥ येमंत्रवेदावयवेषुनिश्चिताविमुंसमभ्यर्च्यदिवंव्रजेयुः ॥ २० ॥ कृत्वैवंसततसप्तम्योनरोभक्तिसमन्वितः ॥ श्रद्दधानोपिसूर्यस्यसकथंनाप्नुतेफलम् ॥ २१ ॥ दशानामश्वमेधानांकृतानांयत्फलंभवेत् ॥ तत्फलंसततसप्तम्यःकृत्वाभक्तिसमन्वितः ॥ २२ ॥ दुष्पापंनास्तितद्वीरसप्तम्यांयन्नदह्यते ॥ नचरोगोऽस्त्यसौलोकेयएताभिर्नशाम्यति ॥ २३ ॥ कुष्ठानियानिरौद्राणिदुश्छेद्यानिचकथ्यते ॥ गम्यंतेतानिसर्वाणिगरुडेनेवपन्नगाः ॥ २४ ॥ सकलविबुधमान्यंस्वप्रकाशंजनानामभिमतफलदानेदीक्षितंतंसुपूज्यम् ॥ श्रुतधनकुलभोगैःसौख्यपुण्यैरुपेतोव्रजातिचसुतनुंकांशाश्वतांतिग्मरश्मेः॥२५॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यारुणसंवादेस्वप्नप्रवर्णनंनामपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ छ ॥ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ ॥ अतीत्यभुक्तंपुरुषःसप्तम्यांगरुडाग्रज ॥ मैत्रींविदधात्सर्वत्रजीवाहिंसांविवर्जयेत् ॥ १ ॥ सप्तम्यांनस्पृशेत्तैलंनैलंवस्त्रंनधारयेत् ॥ नशयीतास्त्रियासार्धंनसेवेतदुरोदरम् ॥ २ ॥ नरोदेदश्रुपातेननचवाध्यात्पिशाचिकान् ॥ आकृष्येन्नाशिरोयूकानवृथावादमाचरेत् ॥ ३ ॥ परस्यानिष्टकथनमतिवादंचवर्जयेत् ॥ नकंचित्ताडयेज्जंतुंनविशेतकदाचन ॥ ४ ॥ ब्रह्महत्यामवाप्नोतिविशमानोरवेर्गृहम् ॥ इत्येतेसमयाःप्रोक्ताःसौराणांगरुडाग्रज ॥ ५ ॥ भोजकानांविशेषेणपुरामेभातुनानघ ॥ भोजकःखगशार्दूलयोलोभाद्द्रव्यमुत्सृजेत् ॥ ६ ॥ वृद्ध्यातुसततंवीरसगच्छेन्नरकंध्रुवम् ॥ विशेषेचाल्पकशतेकामयानेखगाधिप ॥ ७ ॥ प्रयुज्यमानोभोजकस्तुपंचकेनशतेनवै ॥ प्रायश्चित्तीभवेद्वीरनचार्हःपूजनेरवेः ॥ ८ ॥ कृत्वासांतपनंकृच्छ्रंततःसंपूजयेद्रविम् ॥ नान्यदेवप्रतिष्ठातुकर्तव्याभोजकेनतु ॥ ९ ॥ कृत्वातुतांखगश्रेष्ठप्रायश्चित्तीयतेनरः ॥ तस्मात्तुतांनकुर्याद्वैभोजकःखगसत्तम ॥ १० ॥ मुक्त्वातुभास्करंदेवंनान्यंदेवंनिवेदयेत् ॥ कृत्वाग्निवेशंदेवानांब्रह्मादीनांखगाधिप ॥ ११ ॥ भोजकोनस्पृशेद्वातुंकुर्यात्कृच्छ्रंचशुद्धये ॥ कृत्वातुकृ

च्छंविधिवच्छुद्धेहैतुंखगाधिप ॥ १२ ॥ ततःपूजायितुंभानुमधिकारीभवेन्मम ॥ नविज्ञातंप्रदातव्यंनस्नानंनचदूषितम् ॥ १३ ॥ नचपर्युषि
तंमाल्यंदातव्यमृद्धिमिच्छता ॥ देवमुल्लोचयेद्यस्तुसखलःपुष्पलोभतः ॥ १४ ॥ पुष्पाणिचसुगंधानिभोजकोनेतराणिच ॥ ब्रह्महत्यामवा
प्नोतिभोजकोलोभमोहितः ॥ १५ ॥ महारौरवमासाद्यपच्यतेशाश्वतीःसमाः ॥ हंततेकीर्तयिष्यामिधूपदानविधिंपरम् ॥ १६ ॥ प्रदानेदेवदेव
स्ययेनधूपेनयत्फलम् ॥ सदाचंदनधूपेनसान्निध्यंकुरुतेरविः ॥ १७ ॥ प्रदद्यान्मानसेचैवयद्यदिच्छतिमानवः ॥ तथैवागुरुधूपेनवरंदद्यादभी
प्सितम् ॥ १८ ॥ आरोग्यंवास्त्रियंवार्थीनित्यदागुग्गुलंदहेत् ॥ मंगलंधूपदानेनसदातुष्यतिभानुमान् ॥ १९ ॥ आरोग्यंचास्त्रियंदद्यात्सौख्यं
चपरमंभवेत् ॥ सदाकुंकुमधूपेनसौभाग्यंलभतेनरः ॥ २० ॥ श्रीवासकस्यधूपेनवाणिज्यंसफलंभवेत् ॥ रसंसर्वरसोपेतंददतोर्थागमोध्रुवम्
॥ २१ ॥ देवदारुंचदहतोभवत्यन्नमथाक्षयम् ॥ विलेपनंकुंकुमेनसर्वकामफलप्रदम् ॥ २२ ॥ इहलोकेसुखीभूत्वादातास्वर्गमवाप्नुते ॥
चंदनस्यप्रदानेनश्रियमायुश्चविंदति ॥ २३ ॥ रक्तचंदनदानेनसर्वंदद्याद्दिवाकरः ॥ अपिरोगशतैर्ग्रस्तःक्षिप्रारोग्यमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥
वर्तिंगंधैश्चसौगंध्यंपरमांविंदतेनरः ॥ कस्तूरिकामलनकैरैश्वर्यमतुलंलभेत् ॥ २५ ॥ कर्पूरसंयुतैर्गंधैःक्ष्माधिपाधिपतिर्भवेत् ॥ चतुःसमेनगंधे
नाकितुल्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ २६ ॥ देवागारंतुसन्मन्येभक्त्यायउपलेपयेत् ॥ सरोगान्मुच्यतेक्षिप्रंपुरुषोभोगवान्भवेत् ॥ २७ ॥ अष्टादशेहकु
ष्ठानियेचान्येव्याधयोनृणाम् ॥ प्रलयंयांतितेसर्वेमृदायद्युपलेपयेत् ॥ २८ ॥ प्रलेपनानांसर्वेषांरक्तचंदनमुत्तमम् ॥ नातःपरतरंकिंचि
द्भानोस्तुष्टिकरंपरम् ॥ २९ ॥ किंतस्यनभवेल्लोकेयोह्यनेनप्रलेपयेत् ॥ सर्वकामसमृद्धोऽसौसूर्यलोकेमहीयते ॥ ३० ॥ उपलिप्यरवेर्गेहंकु
र्याद्भिमंडलंपुनः ॥ एकेनाथसमाप्नोतिभाग्यमारोग्यमुत्तमम् ॥ ३१ ॥ त्रिभिःसप्तभिरच्छिन्नाबालोवान्योपियोनरः ॥ तेनप्रदापयेद्देवान्कुर्या
तान्नानिवारयेत् ॥ ३२ ॥ अनेनविधिनाकुर्याद्यावत्सप्तैवसप्तमीः ॥ एतावैसप्तसप्तम्योयथाप्रोक्ताविवस्वते ॥ ३३ ॥ कुर्वीतयोनरोभक्त्यासर्व
पापैःप्रमुच्यते ॥ अर्कसंपुटकैर्वित्तंमरचैःप्रियसंगमम् ॥ ३४ ॥ निंबपत्रैरोगनाशंफलैःपुत्रान्यथेप्सितान् ॥ धनंधान्यंसुवर्णंचततोदद्याद्विव
स्वते ॥ ३५ ॥ जयंप्राप्नोतिविजयंकृत्वासर्वत्रखेचर ॥ सर्वान्कामान्कामिकस्तुप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ ३६ ॥ नरोवायदिवानारीयथोक्तंसप्त

मीव्रतम् ॥ यःकरोतिखगश्रेष्ठसयातिपरमंपदम् ॥ ३७ ॥ नतेषांत्रिषुलोकेषुकिंचिदस्तीतिदुर्लभम् ॥ येभक्त्यालोकनाथस्यव्रतिनःसंयते न्द्रियाः ॥ ३८ ॥ सर्वयज्ञफलंतेषांतथावेदफलंभवेत् ॥ ब्रह्मेंद्रविष्णवस्तेनपूजितानात्रसंशयः ॥ ३९ ॥ नांधोनकुष्ठीनक्लीबोनव्यंगोनचानिर्ध नः ॥ कदापिचभवेत्कश्चिद्यश्चरेत्सप्तमीव्रतम् ॥ ४० ॥ पुत्रार्थीश्रुतिसंपन्नाल्लँभेत्पुत्रांश्चिरायुषान् ॥ नतेषांत्रिषुलोकेषुकिंचिदस्तीतिदुर्लभ म् ॥ ४१ ॥ भोगार्थीलभतेभोगान्व्रतेनानेनसुव्रत ॥ क्रोधात्प्रमादाल्लोभाच्चव्रतभंगोयदाभवेत् ॥ ४२ ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वापुनरेवव्रतीभ त् ॥ सप्तैवयावत्सप्तम्यःसंप्राप्तागुरुणाखग ॥ ४३॥ अभ्यर्च्यसूर्यंसप्तम्यांमाल्यधूपादिभिर्नरः ॥ भोजयित्वाद्विजाञ्छक्त्याप्राप्नुयात्स्वर्ग मक्षयम् ॥४४॥ सप्तम्यांविप्रमुख्येभ्योयोऽन्नंदद्यात्खगेश्वर॥तदक्षयंभवेत्तस्यसचसूर्यगृहंव्रजेत्॥४५॥ इतितेकीर्तितंवीरसप्तमीव्रतमुत्तमम् ॥ भूयएवाभिधास्यामिशृणुतेवदतोनघ॥४६॥येनव्रतप्रभावेणकामिकंफलमश्नुते॥सप्तमींखगशार्दूलशुक्लांद्वादशनामिकाम् ॥४७॥ गोमूत्रगोम याहारःषड्वृताहारएवच ॥ अथवायावकाहारःशीर्णपर्णाशनोपिवा ॥ ४८ ॥ क्षीराशीचैवभक्तंवासिक्ताहारोथवापुनः ॥ जलाहारो थवाविद्वान्पूजयित्वादिवाकरम् ॥ ४९ ॥ पुष्पोपहारैर्विविधैःपद्मसौगंधिकोत्पलैः ॥ नानाप्रकारैर्गंधैश्चधूपैर्गुग्गुलुचंदनैः ॥ ५० ॥ कृशरैःपा यसान्नैर्वाविविधैश्चविभूषणैः ॥ अर्चयित्वाद्विजश्रेष्ठभक्ष्यवस्त्रादिभूषणैः ॥ ५१ ॥ सर्वपक्षफलंप्राप्यसूर्यलोकंततोव्रजेत् ॥ तपसोंतेततो वीरकुलेमहतिजायते ॥५२॥यथाक्रमंप्रयत्नेननामानिपरिकीर्तयेत्॥माघेचफाल्गुनेमासिचैत्रेचगरुडाग्रज ॥५३॥ वैशाखेत्वथज्येष्ठेतुआषाढे श्रावणेतथा॥मासिभाद्रपदेवीरतथाचाश्वयुजेखग ॥५४॥ मार्गशीर्षेतथापौषेपूजयेत्सततंरविम्॥विभावसुंविवस्वंतंभास्करंपक्षिसत्तम ॥५५॥ विकर्तनंपतंगंचसहस्रांशुंखगाधिप ॥ एतानिदेवनामानिमासेष्वेतेषुखेचर ॥ ५६ ॥ पूजयेद्देवदेवेशंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ एवंक्रमेणतीक्ष्णां शुंनामभिःपरिपूजयेत् ॥५७॥ इत्येवंतेसमाख्यातंमयागुह्यमिदंखग॥अभक्तायनदातव्यंनाशिष्यायकथंचन ॥५८॥ नचपापकृतेवीरदातव्यं विनतात्मज ॥ व्याधेस्तुनाशनार्थायदेयंविप्रायसुव्रत ॥ ५९ ॥ दत्वास्वर्गमवाप्नोतिश्रुत्वाचाविधिवत्खग ॥६०॥ इति श्रीभाविष्येमहापुराणे ब्राह्मेपर्वणिसौरधर्मेसप्तमीकल्पेनामपूजाविधिवर्णनंनामषण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९६ ॥ ७ ॥ सप्ताश्वतिलकउवाच ॥ अतःप

रंप्रवक्ष्यामिपुष्पधूपादिकामिकम् ॥ येनयेनतुदानेनतत्तत्फलमवाप्नुते ॥१॥ मालतीकुसुमैःपूजाभवेत्सान्निध्यकारका ॥ आरोग्यंकरवीरैस्तु भवत्यर्थश्चशाश्वतः ॥ २ ॥ ऐश्वर्यमतुलंचैवयशश्चविपुलंतथा ॥ मल्लिकायाश्चकुसुमैर्भगवत्सम्मुखोभवेत् ॥ ३ ॥ सौभाग्यंपुंडरीकात्तुपरमैश्वर्यमाप्नुते॥कमलोत्पलकुंदैस्तुयशोविद्याबलंभवेत् ॥४॥ नानाविधैःसुकुसुमैःक्षिप्रंरोगात्प्रमुच्यते ॥ भवत्यक्षयमन्नंचनित्यमर्चयतोरविम् ॥ ॥५॥मंदारकुसुमैःपूजासर्वकुष्ठनिवारिणी ॥ बिल्वस्यपत्रकुसुमैर्महतींश्रियमाप्नुते ॥६॥ अर्कस्रजाभवत्यर्कःसर्वदावरदःप्रभुः ॥ प्रदद्याद्रूपिणीं कन्यामार्चितोबकुलस्रजैः ॥७॥ किंशुकैःपूजितोदेवोनपीडयतिभास्करः ॥ अगस्तिकुसुमैःसिद्धिःसानुकूल्यंप्रयच्छति ॥८॥ स्वयंरूपवतीं दद्यात्पूजितश्चंपकस्रजैः ॥ निरुद्वेगोभवेन्नित्यंपूजितःपुष्पमालया ॥ ९ ॥ अशोककुसुमैर्देवमर्चयेद्योदिवाकरम् ॥ आम्रातकस्यकुसुमंनिर्माल्यमिवदृश्यते ॥१०॥ अप्रत्ययंबहिर्यस्मात्तस्मात्तंपरिवर्जयेत् ॥ नवाभिस्त्वचलांकीर्तिंदशभिःसुखमुत्तमम् ॥११॥ भोगानेकादशेनेहप्राप्नुयान्नात्रसंशयः ॥ द्वादशेनाचलंराज्यंद्वादशाख्यमवाप्नुते ॥ १२ ॥ प्रथमंपूजयेद्भक्त्याभूरूपंप्रणमेत्सदा ॥ भुवर्नमोद्वितीयंचतृतीयंस्वर्नमेन्नरः ॥ १३ ॥ महर्नमश्चतुर्थंतुपंचमंतुजनर्नमः ॥ तपोनमस्तथाषष्ठंनमःसत्यंतुसप्तमम् ॥ १४ ॥ अष्टमंभूर्भुवश्चेतिनवमंखगसत्तम ॥ दशमंषडतोवीरनमोल्कायतथापरम् ॥ १५ ॥ द्वादशंतुखषोल्केतिॐनमःपूजयेत्खग ॥ एवंमंडलकारीतुक्रमादेवफलंलभेत् ॥ १६ ॥ घृतदीपप्रदानेनचक्षुष्माञ्जायतेनरः ॥ कटुतैलस्यदीपेनशत्रूणांसंक्षयोभवेत् ॥ १७ ॥ मधुकानांतुतैलेनसौभाग्यंपरमंलभेत् ॥ संपूज्यविधिवद्देवंपुष्पधूपादिभिर्नरः ॥ १८ ॥ यथाशक्त्याततःपश्चान्नैवेद्यंतुप्रकल्पयेत् ॥ पुष्पाणांप्रवराजातीधूपानांचैवचंदनम् ॥ १९ ॥ गंधानांकुंकुमंश्रेष्ठंमोदकांश्चनिवेदने ॥ एतैस्तुष्यतिदेवेशःसान्निध्यंचाधिगच्छति ॥ २० ॥ ददातिप्रवरानिष्टान्दातुश्चस्वर्गतिंतथा ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्कृत्वाचापिप्रदक्षिणाम् ॥२१॥ प्रणम्यशिरसादेवंभास्करंतिमिरापहम् ॥ आरुह्यसुविमानंसयातिभानोःसलोकताम् ॥२२॥ पुनःसंपूज्यदेवेशंजपंकुर्याद्यथेष्टकम् ॥ हुताशनंचजुहुयाद्विधिदृष्टेनकर्मणा ॥ २३ ॥ एवमेकैकशःकार्याःसप्तम्यःसततसर्वदा ॥ उदकप्रसृतिंपीत्वाक्रियतेयातुसप्तमी ॥ २४ ॥ साज्ञेयासुखदावीरसदैवोदकसप्तमी ॥ यांकिंचित्सप्तमीप्रोक्तातांतेवक्ष्यामिसर्वदा ॥ २५ ॥ वराटिका

क्रमेणाप्तंयत्किंचित्प्रातिभक्षयेत् ॥ अनेनदेहमूल्येनयल्लब्धंतत्प्रभक्षयेत् ॥२६॥ अभक्ष्यंचापिभक्ष्यंवानात्रकार्याविचारणा ॥२७॥ इतिश्री भविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमकिल्पेसौरधर्मेषुवराटिकावर्णनंनामसप्तनवत्याधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९७ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ किमिदंदैवतंलोकेकिंवाप्येकंपरायणम् ॥ स्तुवन्तःकंकमर्चंतःप्राप्नुयुर्मानवाःशुभम् ॥१॥ कोधर्मःसर्वधर्माणांकश्चपूज्योमतस्तव ॥ ब्रह्मादयः कमर्चंतिकश्चादिस्त्रिदिवौकसाम् ॥२॥ सुमंतुरुवाच ॥ अत्राहंतेप्रवक्ष्यामिसंवादंपापनाशनम् ॥ भीष्मस्यनरशार्दूलव्यासस्यचमहात्मनः ॥३॥ सुखासीनंमहाव्यासंगंगाकूलेद्विजोत्तम ॥ तंदृष्ट्वासुमहातेजाज्वलंतमिवपावकम् ॥४॥ साक्षान्नारायणंदेवंतेजसादित्यसन्निभम् ॥ प्रणम्यशिरसा वीरंसर्वशास्त्रालयंपरम् ॥५॥ महाभारतकर्तारंवेदार्थनिकषंपरम् ॥ आचार्यंपरमर्षीणांराजर्षीणांचभारतम् ॥६॥ कर्तारंकुरुवंशस्यदैवतंपरमं मम ॥ पप्रच्छकुरुशार्दूलोद्विजभक्त्यासमन्वितः ॥ ७ ॥ देवदेवस्यमाहात्म्यंचित्तस्थंभास्करस्यतु ॥ समहात्मामहातेजाभीष्मःपूर्वंमु नितथा ॥८॥ भीष्मउवाच ॥ भगवन्द्विजशार्दूलपाराशर्यमहामते ॥ ममाख्यातंत्वयासर्वंवाङ्मयंसचराचरम् ॥ ९ ॥ भास्करस्यमुनिश्रेष्ठसं शयोद्यापिवर्तते ॥ आदौतस्यनमस्कारमन्येषांतदनंतरम् ॥ १० ॥ ब्रह्मादीनांतुरुद्राद्यैर्ब्रह्मिहितत्वेनहेतुना ॥ कएषभास्करोब्रह्मन्कुतोजातः किमुच्यते ॥११॥ कीर्तयस्वयथान्यायंकौतुकंहिपरंमम ॥ कुशलोहिभवाँल्लोकेतस्मात्त्वंवक्तुमर्हसि ॥१२॥ व्यासउवाच ॥ अहोतवमहत्कष्टं प्रमूढोसिनसंशयः ॥ स्तुवंतश्चतमर्चाभिःसिद्धाब्रह्मादयःसुराः ॥१३॥ सर्वेषामेवदेवानामादिरादित्यउच्यते ॥ सहंतितिमिरंसर्वंदिग्विदिक्षुव्यव स्थितम् ॥१४॥ सधर्मःसर्वधर्माणांसचपूज्यतमोमतः ॥ ब्रह्मादयस्तमर्चंतिसचादिःसर्वदेवताः ॥ १५ ॥ अदितिःकश्यपसतीआदित्यस्तेनचो च्यते ॥ आदिकर्ताथवायस्मात्तस्मादादित्यउच्यते ॥१६॥ तस्मादेतज्जगत्सर्वमादित्यात्संप्रवर्तते ॥ सदेवासुरगंधर्वाःसयक्षोरगराक्षसाः ॥१७॥ रुद्रोपेंद्रस्तथेंद्रश्चब्रह्मादक्षोथकश्यपः ॥ आदित्यदेवताःसर्वेतथान्येदेवदानवाः ॥ १८ ॥ मुखाद्भूतोविरिंचिस्तुरुद्रोवक्षस्थलात्ततः ॥ उपें द्रोदक्षिणाद्धस्ताद्धातावामकरात्तथा ॥१९॥ वामपादतलाद्दक्षोदक्षिणात्कश्यपस्तथा ॥ इत्युत्पन्नास्तथाचान्येदेवासुरनराःखगाः ॥ २० ॥ तेनासौदेवआदित्यःसर्वदेवेषुपूजितः ॥ यदीत्थंगीयतेवीरदिग्विदिक्षुसमागतम् ॥ २१ ॥ यदितस्यप्रभावोयंपाराशर्यजगत्पतेः ॥ साकिमर्थं

त्रिसंध्यंतुराक्षसैःपरिभूयते ॥२२॥ द्विजैःसरक्ष्यतेभूयश्चक्रवद्भ्रमतेपुनः ॥ राहुणागृह्यतेऽग्राह्यंतत्किमर्थंद्विजोत्तम ॥ २३ ॥ व्यासउवाच ॥
पिशाचोरगरक्षांसिडाकिनीदानवांस्तथा ॥ दक्षिणान्निर्दहेत्क्रोधात्तामाक्रामतिभास्करः ॥ २४ ॥ त्रिसंध्यंतुत्रयोदेवाःसान्निध्यंरविमंडले ॥
मुहूर्तस्यप्रभावोयमसाध्येदृष्टकेतथा ॥ २५ ॥ तमेकमेवमुद्दिश्यलोकेधर्मःप्रवर्तते ॥ नमस्कृतेस्तुतेतस्मिन्सर्वेदेवानमस्कृताः ॥ २६ ॥
तिस्रःसंध्यास्तुभूदेवैर्भास्करोपिप्रणम्यते ॥ राहुरादित्यबिंबस्यास्थितोधस्तान्नसंशयः ॥ २७ ॥ अमृतार्थीविमानस्थोयावत्संस्रवतेमृतम् ॥
विमानांतरितंबिंबमादिशेद्ग्रहणंततः ॥ २८ ॥ नकश्चिद्धर्षितुंशक्तआदित्योदहतेध्रुवम् ॥ दिवारात्रिमुहूर्तानांतदर्थंभ्रमतेरविः ॥ २९ ॥
नादित्येनविनारात्रिर्नदिनंनचतर्पणम् ॥ नाधर्म्मोवाथवाधर्म्मस्तेनदृष्टंचराचरम् ॥३०॥ आदित्यःपातिवैसर्वमादित्यःसृजतेसदा ॥ एतत्स
र्वंसमाख्यातंयत्पृष्टंभवतामम ॥३१॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेव्यासभीष्मसंवादेऽष्टनवत्यधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १९८ ॥ छ ॥ भीष्मउवाच सआदित्योभवेद्येनअचिरात्तुवरप्रदः ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिविप्रमांब्रूहितत्त्वतः ॥१॥ व्यासउवाच ॥
पूजयाजपहोमेनध्यानधारणयासह ॥ सकलंमंडलंकृत्वातद्दीक्षांसमयंतथा ॥ २ ॥ लब्ध्वाराधयतेयस्तुभक्त्यातद्गतमानसः ॥ तस्यभानुर्भवे
द्वीरअचिरात्तुवरप्रदः ॥ ३ ॥ बलसिद्धिंमहद्वीर्यंपादलेपोरसायनम् ॥ धनंधान्यंसुवर्णंचरूपंसौभाग्यसंपदम् ॥ ४ ॥ आयुरारोग्यकीर्तिंचय
शःपुत्रांश्चमानद ॥ ददतेनात्रसंदेहोयस्यतुष्टोदिवाकरः ॥ ५ ॥ धर्ममर्थंतथाकामंविद्यामोक्षश्रियंतथा ॥ ददतेभास्करस्तुष्टोनराणांनात्र
संशयः ॥ ६ ॥ सौरेणविधिनाताततपूजयित्वादिवाकरम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतितथादित्यालयंनृप ॥ ७ ॥ भीष्मउवाच ॥ सौरस्नानविधिं
ब्रूहिसरहस्यंमहामते ॥ येनस्नातोऽमलोयातिनरःपूजयितुंरविम् ॥८॥ व्यासउवाच ॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिस्नानंपापप्रणाशनम्॥शुचौमनोरमे
स्थानेसंगृह्यास्त्रेणमृत्तिकाम् ॥ ९ ॥ संधिसंघोहकारस्तुटरेफोफसमन्विते ॥ अनेनास्त्रेणसंगृह्यततःस्नानंसमाचरेत् ॥ १० ॥ मलस्नानं
ततःपश्चाच्छेषार्धेनतुकारयेत् ॥ भागत्रयंतुसार्धंतुतृणपाषाणवर्जितम् ॥ ११ ॥ एकमस्त्रेणचालभ्यतथान्यंभास्करेणतु ॥ अंगंचैवतृती
यंतुअभिमंत्र्यसकृत्सकृत् ॥ १२ ॥ जप्त्वास्त्रेणक्षिपेद्दिक्षुनिर्विघ्नंतुजलंभवेत् ॥ सूर्यतीर्थेद्वितीयेनअभिमंत्र्यसकृत्सकृत् ॥ १३ ॥ गुंडयि

त्वाततःस्नायादितितीर्थेनमानवः ॥ तूर्यशंखनिनादेनध्यात्वादेवंदिवाकरम् ॥ १४ ॥ स्नात्वाराजोपचारेणपुनराचम्ययत्नतः ॥ स्नानं कृत्वाततोभीष्ममंत्रराजेनसंयुतम् ॥ १५ ॥ हरेफोबिंदुयुक्तश्चतथान्योदीर्घयासह ॥ मात्रयारेफसंयुक्तोहकारोबिंदुनासह ॥ १६ ॥ सकारः सविसर्गस्तुमंत्रराजोयमुच्यते॥ततस्तुतर्पयेन्मंत्रान्सर्वांस्तांस्तुकराग्रजैः ॥१७॥ पर्वणामूर्ध्वतोदेवान्स्तव्येनमुनयस्तथा॥पितरश्चापसव्येन तद्बीजेनप्रतर्पयेत् ॥ १८ ॥ यद्बीतंप्रवरंलोकेअक्षराणांमनीषिभिः ॥ तद्बिंदुसहितंप्रोक्तंहृद्बीजंनात्रसंशयः ॥ १९ ॥ कृत्वावामकरेहस्ता द्दत्वाप्राज्ञोविधानवित् ॥ एवंस्नात्वाविधानेनसंध्यांवंदेद्विधानतः ॥ २० ॥ ततोविद्वान्क्षिपेत्पश्चाद्भास्करायोदकांजलिम् ॥ जपेत्त्र्य क्षरंमंत्रंषण्मुखंवायादिच्छया ॥ २१ ॥ मंत्रराजेतियःपूर्वंतवाख्यातोमयानृप ॥ पश्चात्तीर्थेतुमंत्रांस्तुसंहृत्यहृदयंन्यसेत् ॥ २२ ॥ मंत्रैरात्मा सहैकत्रकृत्वाह्यर्घ्यंप्रदापयेत् ॥ रक्तचंदनगंधैस्तुशुचिस्नातोमहीतले ॥२३॥ कृत्वामंडलकंवित्तमेकचित्तोव्यवस्थितः ॥ गृहीत्वाकरवीराणि संस्थाप्यताम्रभाजने ॥ २४ ॥ तिलतंदुलसंयुक्तंकुशगंधोदकेनतु ॥ रक्तचंदनधूपेनयुक्तमर्घंप्रसाध्यतम् ॥२५॥ कृत्वाशिरसितत्पात्रंजानु भ्यामवनींगतः ॥ पूर्वमंत्रेणसंयुक्तमर्घ्यंदत्वातुभानवे ॥ २६ ॥ मुच्यतेसर्वपापैस्तुयोह्येवंविनिवेदयेत् ॥ यद्युगादिसहस्रेणव्यतीपातशते नच ॥ २७ ॥ अयनानांसहस्रेणचंद्रस्यग्रहणेतथा ॥ गवांशतसहस्रेणयत्फलंज्येष्ठपुष्करे ॥ २८ ॥ दत्तेकुरुकुलश्रेष्ठतदर्घ्येणफलंलभेत्॥ दीक्षामंत्रविहीनोऽपिभक्त्यासंवत्सरेणतु ॥ २९ ॥ फलमर्घ्येणवैवीरलभतेनात्रसंशयः ॥ यःपुनर्दीक्षितोविद्वान्विधिनार्घंनिवेदयेत् ॥ ३० ॥ नासौसंसरतेभूमौसलयंयातिभास्करे ॥ इहजन्मनिसौभाग्यमायुरारोग्यसंपदाम् ॥ ३१ ॥ अचिराद्भवतेवीरसभार्यासुखभाजनः ॥ एषस्नान विधिःप्रोक्तोमयासंक्षेपतस्तव ॥ ३२ ॥ हितायमानवेंद्राणांसर्वपापप्रणाशनः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौ रधर्मेषुभीष्मव्याससंवादएकोनद्विशततमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ कथितस्तेस्नानविधिर्ब्रह्मन्सैपाप हारकः ॥ सम्यग्ब्रूह्यर्चनविधिंपूजयिष्यामियेनवै ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ हंततेसंप्रवक्ष्यामिविधिमादित्यपूजने ॥ विविक्तेविजयस्था नेसुप्रसन्नेसुशोभने ॥ २ ॥ पूजयेद्भास्करंमंत्रीसरलीकृतविग्रहः ॥ भद्रासनसमारूढःप्राङ्मुखःसाधकोत्तमः ॥ ३ ॥ अस्त्रबीजेनमं

त्रेणनरःस्वांगानिविन्यसेत् ॥ अंगुष्ठमादितःकृत्वाकनिष्ठान्तंसुविन्यसेत् ॥ ४ ॥ हृदयादीन्फडन्तांस्तान्विन्यसेत्क्रमतःसदा ॥ नेत्रपाणितलेवीरन्यस्यमर्घ्यादिमंत्रवित् ॥५॥ यवर्गेयचतुर्थंतुकर्णबिंदुसमन्वितम् ॥ नेत्रबीजमितिप्रोक्तंज्योतीरूपंनसंशयः ॥ ६ ॥ पश्चात्तुत्र्यक्षरंसूर्यंकवचंविन्यसेद्बुधः ॥ कथितंतन्मयावीरमंत्रराजेतिपृष्ठतः ॥७॥ प्राणायामंततःकुर्यात्प्रथमंवीरमुद्गिरम् ॥ शेषक्रमेणहुत्वायंविरजेभोष्मशक्तितः ॥ ८ ॥ त्रिभिरेवततोवीरैरात्मशुद्धिःकृताभवेत् ॥ इतिसंशोध्यचात्मानंसूर्यंसर्वांतिकंन्यसेत् ॥ ९ ॥ हृदयेहृदयंन्यस्याशिरःशिरसिविन्यसेत् ॥ एकविंशतिमातृकायाअक्षरंयत्प्रकीर्तितम् ॥ १० ॥ हृद्बीजमितिविख्यातंब्रह्मस्थानमनौपमम् ॥ शिरसार्कस्यपूजातुलोकेकैःप्रतिकथ्यते ॥ ११ ॥ शिखायांतुशिखान्यासाच्छरीरेकवचंन्यसेत् ॥ नेत्रयोर्विन्यसेन्नेत्रंकरयोरस्त्रमेवच ॥ १२ ॥ महाव्याहृतयोराजंस्तथारज्वालिनीशिखा ॥ हकारश्चरकारश्चकुकारोबिंदुनासह ॥ १३ ॥ एतेषांसमयाश्चैवकवचंपरिकथ्यते ॥ नेत्रयोर्विन्यसेन्नेत्रंकरयोरस्त्रमेवच॥१४॥एवमंगानिविन्यस्यनासौकेनापिबाध्यते ॥ शत्रवोमित्रतांयांतिअलाभेलाभमाप्नुयात् ॥१५॥ आत्मानंभास्करंज्ञात्वायथोक्ततत्वदर्शिभिः ॥ ततस्तुपूजयेद्धीमांस्थंडिलेविधिवत्पुनः ॥ १६ ॥ कृत्वातुदक्षिणेपार्श्वेदेव्यपुष्पकरंडकम् ॥ कृत्वासुशोभितेवामेताम्रपूर्णेनवारिणा ॥ १७ ॥ अस्त्रेणक्षालितांपूर्णांशेषंमंत्रैर्जलैस्तथा ॥ अभिमंत्र्यततःस्थाप्यकवचेनावगुंठिता ॥ १८ ॥ स्थंडिलेचैवद्रव्याणिपूजार्थंकाल्पतानितु ॥ सर्वाणिप्रोक्षयेद्विद्वानर्घ्यपात्रंजलेनतु ॥ १९ ॥ ततोमंत्रंजपेत्पश्चादेकचित्तेनमंत्रवित् ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ पुराणसहितोमंत्रैर्योविधिःकथितोबुधैः ॥ २० ॥ समयाविदितःकृत्स्नःकथितोनैकशोद्विजैः ॥ वेदोक्तैर्विविधैर्मंत्रैर्यथासंपूज्यतेरविः ॥ २१ ॥ यथामेब्रूहिसकलंवैदिकंविधिसत्तमम् ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ सुरज्येष्ठस्यदेवस्यकेशवस्यचभारत ॥ मनोवत्यांसुरज्येष्ठंसुखासीनंचतुर्मुखम् ॥ प्रणम्यशिरसाविष्णुरिदंवचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ भगवन्देवदेवेशसुरज्येष्ठचतुर्मुख ॥ आराधनाविधिंब्रूहिभास्करस्यमहात्मनः ॥ २ ॥ कथमाराधयेद्धीमांमंडलस्थंदिवस्पतिम् ॥ ब्रूहिमेऽत्रगणंदेवंयेनाहंपूजयेविभुम् ॥ ३ ॥ साधुसाधुमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिभूधर ॥

शृणुष्वैकमनादेवभास्कराराधनेविधिम् ॥ ४ ॥ खषोल्कंनिर्मलंदेवंपूजयित्वाविभावसुम् ॥ पूर्वमध्येतथाग्नेय्यांविरूपाक्षेप्रभंजने ॥ ५ ॥
क्रमेणयावदीशानींहृदिबीजेनविन्यसेत् ॥ खषोल्कासनमेतत्तुविन्यस्तंमानवोत्तमैः ॥ ६ ॥ ततस्तस्योपरिष्टात्तुहृदयेनतुकंचुकम् ॥
सप्तावरणसंयुक्तमष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ ७ ॥ केसरालंमदेवत्वंपंचवर्णमहाद्भुतम् ॥ परीक्षाभूमिविधिवच्छास्त्रोक्तविधिनाकृतम् ॥ ८ ॥
दीप्तादिपूर्वादारभ्ययावदीशानगोचरम् ॥ न्यसेच्छक्तयष्टकंमंत्रीमध्यतःसर्वतोमुखीम् ॥ ९ ॥ दीप्तासूक्ष्माजयाभद्राविभूतिर्विमलातथा ॥
अमोघाविद्युताचैवनवमीसर्वतोमुखी ॥ १० ॥ ततआवाहयेद्भानुंस्थापयेत्कर्णिकोपरि ॥ उपस्थानंतुवैकृत्वामंत्रेणानेनसुव्रत ॥ ११ ॥
उदुत्यंजातवेदसमितिमंत्रःप्रकीर्तितः ॥ अग्निंदूतेनमंत्रेणअनेनविश्वसुव्रत ॥ १२ ॥ आकृष्णेनरजसामंत्रेणानेनचार्चयेत् ॥ हंसःशुचिषदिति
चमंत्रेणार्कंप्रपूजयेत् ॥ १३ ॥ अपप्तेतारकंदेवीदीप्तानेनप्रपूजयेत् ॥ अदृश्रमस्यकेतवःसूक्ष्मांदेवींसमर्चयेत् ॥ १४ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतेअने
नसततंजयम् ॥ प्रत्यङ्देवानांविशेतिभद्रांदेवींसमर्चयेत्॥१५॥विभूतिमर्चयेन्नित्यंयेनापावकचक्षसा ॥ विद्यामेषीतिमंत्रेणह्यनेनविमलांसदा
॥१६॥अमोघांपूजयेन्नित्यंमंत्रेणानेनसुव्रत॥नवमींपूजयेद्देवींसततंसर्वतोमुखीम् ॥१७ ॥ मंत्रेणानेनकृष्णस्यउद्ययंतामितीहच ॥ उद्यन्नद्यमित्र
होमंप्रथममक्षरंव्रजेत् ॥ १८ ॥ द्वितीयंपूजयेत्कृष्णंशुक्लेषुहरिमाहवे ॥ उदगादयमादित्योअनेनापितृतीयकम् ॥ १९ ॥ तत्सवितुर्वरेण्ये
तिचतुर्थंपरिकीर्तितम् ॥ महितोमाहितोयेतिपंचर्चंपरिकीर्तयेत् ॥ २० ॥ हिरण्यगर्भःसमवर्ततांषष्ठींवाजंप्रकीर्तितम् ॥ सवितापश्चा
तात्पुरस्तात्सप्तमंदेवसत्तमम् ॥ २१ ॥ एवंबीजानिविन्यस्यआदित्यंस्थापयेद्द्विज ॥ आदित्यंस्थापयेद्भानेसर्वेषांपूजयेद्बुधः ॥ २२ ॥
बाह्यतोदेवशार्दूलइंद्रादीनांसमंततः ॥ रक्तवर्णमहातेजंसितपद्मोपरिस्थितम् ॥ २३ ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तंसर्वाभरणभूषितम् ॥ द्विभुजंचै
कचक्रंचसौम्यंपद्मधनुःकरम् ॥ २४ ॥ वर्तुलंतेनबिंबेनमध्यस्थमतितेजसम् ॥ आदित्यस्यात्विदंरूपंसर्वलोकेषुपूजितम् ॥ २५ ॥ ध्यात्वा
संपूजयेन्नित्यंस्थंडिलंमंडलाश्रितम् ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्यमण्डलदेवतार्चनविधिवर्णनं
नामैकाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ मंडलस्थंसुरश्रेष्ठविधिनायेनभास्करम् ॥ पूजयेन्मानवो

भक्त्यासविधिःकथ्यतांमम ॥ १ ॥ पूजयेद्विधिनायेनभास्करंपद्मसंभवम् ॥ मूर्तिस्थंसर्वगंदेवंपूजितंसमुरासुरैः ॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
साधुकृष्णमहाबाहोसाधुपृष्टोऽस्मिसुव्रत ॥ शृणुष्वैकमनाःपूर्वंमूर्तिस्थंयेनपूजयेत् ॥ ३ ॥ इषेत्वेतिचमंत्रेणउत्तमांगंसदार्चयेत् ॥ अग्नि
मीळेतिमंत्रेणपूजयेद्दक्षिणेकरे ॥ ४ ॥ अग्नआयाहिमंत्रेणपादौदेवस्यपूजयेत् ॥ आजिघ्रेतिचमंत्रेणपूजयेत्पुष्पमालया ॥ ५ ॥ योगेयोगे
तिमंत्रेणमुक्तपुष्पांजलिंक्षिपेत् ॥ समुद्रंगच्छयत्प्रोक्तमनेनस्नापयेद्रविम् ॥ ६ ॥ इमंमेगंगेतियत्प्रोक्तमनेनापिचभूधरम् ॥ समुद्रज्योति
मंत्रेणकषायैःपरिरूषयेत् ॥ ७ ॥ स्नापयेत्पयसाकृत्स्नाआप्यायस्वेतिमंत्रतः ॥ दधिक्राव्णेतिवेदज्ञास्नापयेद्दधिवद्रविम् ॥ ८ ॥ तेजो
ऽसिशुक्रमितिचघृतेनस्नपनंपरम् ॥ याओषधीतिमंत्रेणस्नानमोषधिभिःस्मृतम् ॥ ९ ॥ उद्वर्तयेत्ततोभानुंद्विपदाभिःसुराधिप ॥ मान
स्तोकेतिमंत्रेणयुगपत्स्नानमाचरेत् ॥ १० ॥ विष्णोरराटमंत्रेणस्नापयेद्गंधवारिणा ॥ सौवर्णेनतुमंत्रेणअर्घ्यंपाद्यंनिवेदयेत् ॥ ११ ॥ इदं
विष्णुर्विचक्रमेमंत्रेणार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ वेदोऽसीतिहिमंत्रेणउपवीतंप्रदापयेत् ॥ १२ ॥ बृहस्पतेतिमंत्रेणदद्याद्वस्त्राणिभानवे ॥ येनश्रि
यंप्रकुर्वाणांपुष्पमालांप्रयोजयेत् ॥ १३ ॥ धूरसीतिचमंत्रेणधूपंदद्यात्सगुग्गुलम् ॥ समिद्धोऽजनमंत्रेणअंजनंतुप्रयच्छति ॥ १४ ॥ युंजा
नीतिचमंत्रेणभानुंरोचनयार्चयेत् ॥ आरक्तकंचवैकुर्याद्दीर्घायुत्वायवैबुधः ॥ १५ ॥ सहस्रशीर्षापुरुषोरविंसरासिपूजयेत् ॥ संभावयेति
मंत्रेणसर्वंनेत्रेपरामृशेत् ॥ १६ ॥ विश्वतश्चक्षुरित्येवंभानोर्देहंसमालभेत् ॥ श्रीश्चतेलक्ष्मीश्चेतिमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेआदित्यपूजाविधिवर्णनंनामद्व्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०२ ॥ छ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥
व्योमपूजाविधिंब्रूहिसमासाच्चतुरानन ॥ अष्टशृंगंकथंव्योमपूजयेद्भास्करस्यतु ॥ १ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ व्योमपूजाविधिंकृष्णानिबोधगदतो
मम ॥ अष्टशृंगंयथाव्योमपूजयंतिमनीषिणः ॥ २ ॥ सौवर्णराजतंताम्रंकृत्वाचाश्ममयंतथा ॥ अष्टशृंगंमहाबाहोअनेनविधिनार्चयेत् ॥ ३ ॥
प्रथमंपूजयेद्भानुंमध्येमंत्रेणसुव्रत ॥ महिषावोमहायेतिनानापुष्पकदंबकैः ॥४॥ त्रातारमिंद्रंमंत्रेणसर्वेशृंगंसदार्चयेत्॥उदीरतामवरइत्यथवाने
नपूजयेत् ॥५॥ आयंगौरितिमंत्रेणनैर्ऋतंशृंगमर्चयेत् ॥रक्षोहणंवाजिनंवापूजयेदसुरांतकम् ॥६॥ इंद्रसोमांतपतयेद्यथवानेनपूजयेत् ॥ अभि

त्वाशूरनोनुमऐशानंशृंगमर्चयेत् ॥ ७ ॥ एवंभानुंचपरितःपूजयंतिसदाच्युत ॥ येनेदंभूतमितिवैअथवानेनपूजयेत् ॥ ८ ॥ नमोऽस्तुसव
पापेभ्योव्योमपीठंसदार्चयेत् ॥ तेनराःसततंकामान्प्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ ९ ॥ त्वमेकोरुद्राणांवसूनांपूर्वाण्हेतेनपूजयेत् ॥ तद्विष्णोःपरमंपदं
हंसःशुचिषदितिवैअपराह्णेसदार्चयेत् ॥ १० ॥ एवंभानुंग्रहैःसार्धंपूजयंतिसदस्पते ॥ तेसर्वान्विवरान्कामान्प्राप्नुवंतिनसंशयः ॥ ११ ॥
विमलेवाससीदत्वागुरवेसपवित्रके ॥ उपानहौतथाकृत्स्नसौवर्णमंगुलीयकम् ॥ १२ ॥ गंधपुष्पाणिचित्राणिभक्ष्यभोज्यान्यनेकशः ॥ अनेन
विधिनायस्तुसोपवासोर्चयेद्रविम् ॥ १३ ॥ बहुपुत्रोबहुधनःसनरःश्रेयवान्भवेत् ॥ उत्तरेचायनेयस्तुसोपवासोर्चयेद्रविम् ॥ १४ ॥ सोश्वमे
धफलंविंद्याद्बहुपुत्रश्चजायते ॥ कृत्वोपवासंविषुवेयस्तुपूजयतेरविम् ॥ १५ ॥ बहुपुत्रोबहुधनोकीर्तिमांश्चापिजायते ॥ कृत्वोपवासंग्रहणे
विधिवच्चंद्रसूर्ययोः ॥ १६ ॥ पूजयेद्भास्करंभक्त्याब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ इतितेकथितंविष्णोभास्कराराधनेविधिम् ॥ १७ ॥ यःश्रुत्वा
पुरुषोभक्त्यामम लोकेमहीयते ॥ पुनरेत्यमहींकृष्णराजाभवतिभूतले ॥ १८॥ बहुपुत्रोबहुधनाःसमरेष्वपराजितः ॥ १९ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमकिल्वेसौरधर्मेभास्कराराधनाविधिवर्णनंनामत्र्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०३ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥
अतःपरंप्रवक्ष्यामिविधिंपरमपूजितम् ॥ रत्नव्योमप्रतिष्ठायांयथाभानुंप्रपूजयेत् ॥ १ ॥ अर्चयित्वातुप्रकृतिंगंधपुष्पाक्षतैर्विभो ॥
सहोदकेनांजलिनासहपुष्पाक्षतेनवा ॥ २ ॥ आवाहयेन्महादेवंखषोल्कंभास्करंविभुम् ॥ मंत्रेणकुरुशार्दूलप्रत्यक्षकिरणायवै ॥ ३ ॥
ॐखषोल्कायावाहयामिॐभूर्भुवःस्वरोंआदित्याराधनेमंत्रः ॥ ४ ॥ अभिमंत्र्यभुवेमात्रंसावित्र्याचऋचाविभो ॥ आपोहिष्ठेतियाप्रो
क्तापृथक्सूर्यस्यसर्वदा॥५॥ यथान्यायंतुसंक्षाल्यपूरयेच्चान्यतोयतः॥हिरण्यगर्भःसमवर्ततेत्यनयाक्षालयेद्बुधः ॥६ ॥ सवितापश्चातात्सविता
ह्यनयापूरयेद्बुधः ॥ इत्येवंपूरयित्वातुवारिपुष्पाक्षतैर्बुधः ॥ ७ ॥ पात्रमौदुंबरंगृह्यकृत्स्नंसूर्यस्यदर्शयेत् ॥ उदुत्यंजातवेदसमनयाऽन्यो
न्निनिक्षिपेत् ॥ ८ ॥ हंसःशुचिषदितिपाद्यंदद्याद्विचक्षणः ॥ निर्वापयेच्चपयसाखषोल्कंस्नापयेत्ततः ॥ ९ ॥ अग्निस्तुसप्तभिर्वारिकीर्तिता
स्ताश्चकृत्स्नशः ॥ आपोहिष्ठेतिचक्रमात्तिसृभिःकुरुनंदन ॥ १० ॥ हिरण्यवर्णेतिक्रमाच्चतुर्भिश्चनराधिप ॥ अभिमंत्र्योदकमृग्भिस्तिसृभि

निक्षिपेन्नृप ॥ ११ ॥ भानोःप्रदक्षिणंकृत्वाकृणुष्वपाजइत्यपि ॥ त्यमूषुवाजिनंगिरःप्रथमापरिकीर्तिता ॥१२॥ पतिमिंद्रस्तवाचामाद्वितीया परिकीर्तिता ॥ पतिमिंद्रस्तुशुद्धोनआगहितृतीयापरिकीर्तिता ॥ १३ ॥ सिध्येवृत्राणिजिघ्रेशगंधैर्भानुंप्रपूजयेत् ॥ अस्यवामस्येत्यनयाअक्षतैःपूजयेद्रविम् ॥ १४ ॥ सप्तयुंजंतिरथमनयापूजयेद्रविम् ॥ पुष्पैर्भरतशार्दूलसततंतमनाशनम् ॥ १५ ॥ कोददर्शप्रथममनयाधूपमादिशेत् ॥ पाकःपृच्छाम्यनयाचंदनंप्रतिपादयेत् ॥ १६ ॥ उद्दीप्यस्वेत्यनयादीपंदद्याद्विभावसोः ॥ अर्चित्वाकुंकुमंचैवशीर्षेक्षीरंतुमंडलम् ॥ १७ ॥ युक्तामातासीत्यनयानैवेद्यंप्रतिपादयेत् ॥ गौरीर्मिमायेतिदद्यात्तथाशुक्लेचवाससी ॥ १८ ॥ तस्याःसमुद्रेत्यनया उपवीतंनिवेदयेत् ॥ इतिसंपूज्यदेवेशंततःकुर्यात्परांस्तुतिम् ॥ १९ ॥ ऋग्भिर्वैपंचभिस्तातशृणुष्वैकमनाहृतः ॥ उक्षाणंपृश्निरितिच प्रथमापरिकीर्तिता ॥ २० ॥ चत्वारिवागितिभवेद्वितीयापरिकीर्तिता ॥ इंद्रंमित्रंतृतीयातुवराधिक्येप्रकीर्तिता ॥ २१ ॥ कृष्णंनियानंहितथाचतुर्थीपरिकीर्तिता ॥ योरत्नवाहीत्यनयाकिरीटंयोजयेद्रविम् ॥ २२ ॥ गतेहनामित्यनयाअव्यंगंभास्करंन्यसेत् ॥ इयमददाद्रभसमृणच्युतामितिऋगादितः ॥ २३ ॥ कृत्वापूजांततश्चाग्भिरष्टाभिरितिच।च्युत ॥ देवस्यशक्तयोऽष्टौचपूजयेद्विधिवक्रमात् ॥ २४ ॥ इत्येषतेमयाख्यातःप्रतिमापूजनेविधिः ॥ यःपुरोक्तोमहाबाहोब्रह्मणाविष्णवेतथा ॥ २५ ॥ अनेनविधिनायस्तुसततंपूजयेद्रविम् ॥ सप्राप्नोत्यखिलाँल्लोकानिहलोकेपरत्रच ॥ २६ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रान्धनार्थीलभतेधनम् ॥ कन्यार्थीलभतेकन्यांवेदार्थीवेदविद्भवेत् ॥ २७ ॥ निष्कामःपूजयेद्यस्तुसमोक्षंप्राप्नुयान्नरः ॥ अनेनविधिनापूज्यगतःसिद्धिंसवैष्णवः ॥ २८ ॥ ब्रह्मादयस्तथादेवपूजयित्वाविभावसुम् ॥ अनेनविधिनापूज्यसंतःसिद्धिंपरांगताः॥२९॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेव्योमार्चनाविधिवर्णनंनामचतुरधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०४ ॥ छ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पुनर्निबोधमेभीष्मगदतःपरमंविधिम् ॥ येनपूजयतेनित्यंमहादेवंदिवाकरम् ॥ १ ॥ प्रभूतंनिर्मलंतेजआराध्यपरमंसुखम् ॥ पूर्वमंतस्तथाग्नेय्यांनैर्ऋत्यांपवनालये ॥ २ ॥ क्रमेणयावदीशानंहृदिबीजंचविन्यसेत् ॥ भास्करासनमेतत्तुन्यस्तव्यंतत्त्वदर्शिभिः ॥ ३ ॥ उपरिष्टाततस्तस्यहृदयेनतुपंकजम् ॥ अष्टपत्रंकेशरालंपंचवर्णसकेसरम् ॥ ४ ॥ दीप्तादिपूर्वमारभ्य

आमहादेवगोचरम् ॥ शक्त्यष्टकंन्यसेन्मंत्रैरादितःसर्वतोमुखीम् ॥ ५ ॥ अबीजैःकेसराग्रेषुक्रमेणैवचपूजयेत् ॥ ततस्त्वावाहयेद्भानुंस्थाप
येत्कर्णिकोपरि ॥ ६ ॥ तस्योपहृत्यतंचान्यंवेदितव्यंखपुष्करम् ॥ तेनैवावाहनंचार्च्यस्थापनंचार्घमेवच ॥ ७ ॥ पाद्यमाचमनंस्थानं
वस्त्रगंधादिभूषणम् ॥ विधिनावीरपुष्पाणिनैवेद्यंधूपमेवच ॥ ८ ॥ कर्तव्यंश्रद्धयाभक्त्याएवंतुष्यतिभास्करः ॥ महापातकिनोऽप्याशुल
भंतेचिंतितंफलम् ॥ ९ ॥ आदित्यंपूजयित्वातुपश्चादंगानिपूजयेत् ॥ दीतायांहृदयंन्यस्यभवान्यांतुशिरोन्यसेत् ॥ १० ॥ दिग्विदिक्षु
न्यसेदस्त्रमिंद्रादिशोत्तरांतिकम् ॥ कर्णिकायांन्यसेन्नेत्रंस्वबीजेनतुवाचने ॥ ११ ॥ पुष्पैर्गंधैश्चधूपैश्चहृदयानिक्रमेणतु ॥ पूजयित्वातुविधि
वद्गर्भेपश्चात्तुमंत्रवित् ॥ १२ ॥ बाह्यतःपूर्वतोमंदंदक्षिणेनबुधंतथा ॥ विषाणंपश्चिमेपूज्यउत्तरेणतुभार्गवम् ॥ १३ ॥ आग्नेय्यांचकुजंपूज्य
नैर्ऋत्यांभानुदेहजम् ॥ वायव्यांपूजयेत्कृष्णमैशान्यांविकचंनृप ॥ १४ ॥ इन्द्रादिलोकपालांश्चततोऽष्टौपूजयेद्बुधः ॥ सुगंधैर्विविधैःपुष्पै
र्धूपैश्चैवमनोरमैः ॥ १५ ॥ क्रमेणपूजयेद्भानुंलोकपालैर्ग्रहैःसह ॥ मंत्रैःकुरुकुलश्रेष्ठयइच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ १६ ॥ अनेनविधिनायत्रदेवः
संपूज्यतेरविः ॥ नचौराग्निभयंतत्रनचापिनरकाद्भयम् ॥ १७ ॥ यज्ञोपलविषादिभ्योभयंतत्रनविद्यते ॥ सुखमारोग्यमानंदंसुभिक्षम
चलांश्रियम् ॥ १८ ॥ तेजोबिंबांतमध्यस्थमादित्यंपरमार्थतः ॥ यष्टव्यंसाधकैर्नित्यंनरथोनचवाजिनः ॥ १९ ॥ इत्येपविधिराख्यातो
मयाभीष्मतवाखिलः ॥ येनपूजयतेनित्यंमहादेवोदिवाकरम् ॥ २० ॥ इत्थंपूज्यविवस्वन्तंतद्बीजेनविसर्जयेत् ॥ यएवंपूजयेद्भानुंसया
तिपरमांगतिम् ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेभीष्मव्याससंवादेमहादेवार्चनविधिवर्णनंनामपंचाधिकद्विशतत
मोऽध्यायः ॥ २०५ ॥ छ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ मंत्रोद्धारंपरंब्रूहिमुद्राशक्तिसमन्वितम् ॥ रूपवर्णसमंचैवपौराणिकमनुत्तमम् ॥ १ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ शृणुभीष्ममहाबाहोयथावक्ष्यामितेनघ ॥ पौराणिकानांमंत्राणामुद्धारंवैदिकाहृते ॥ २ ॥ वर्णेरेफसमायुक्तंविद्रुमेनै
वभूषितम् ॥ अंतस्थानांहिअंत्यंवैब्रह्मदैवत्यमुच्यते ॥ ३ ॥ बिंदुरेफसमायुक्तंदीर्घयामात्रयातथा ॥ दीक्षाक्षरसमुद्दिष्टंद्वितीयंविष्णुदै
वतम् ॥ ४ ॥ तृतीयंतुतथाप्रोक्तंसविसर्गंजनाधिप ॥ सतृतीयोबुधैःप्रोक्तोरुद्रदैवतएवहि ॥ ५ ॥ भास्करोयंमहान्साक्षान्मंत्रमूर्तिस्त्रि

रक्षरः ॥ दुर्लभःपरमोगुह्यस्त्रिदेवोदेवपूजितः ॥ ६ ॥ यस्त्विदंजपतेभक्त्यासयातिपरमांगतिम् ॥ ततश्चमुद्रांवक्ष्यामिसान्निध्यंकारणं परम् ॥ ७ ॥ पद्माकारौकरौकृत्वामध्येश्लिष्टेतुमध्यमे ॥ अंगुलिंक्षारयतेतास्मिन्विमुद्रेतिचसोच्यते ॥ ८ ॥ अनयाबद्धयाराजन्भा स्करस्यप्रियोभवेत् ॥ महाभयेषुसर्वेषुमातृवत्परिरक्षति ॥ ९ ॥ हृदयंतस्यविज्ञेयंयदक्षरवरंस्मृतम् ॥ विद्रुमोपरिसंछन्नंहृद्गतं तद्गतंसदा ॥ १० ॥ शिरस्यर्कमितिप्रोक्तंदेवदेवस्यभारत ॥ महाव्याहृतयस्तिस्रस्तथारज्वालिनीशिखा ॥ ११ ॥ अष्टाक्षरातुविद्ये यमादित्यस्यमहात्मनः ॥ यःस्मरेत्साधकस्त्वेनंनासौकेनापिबाध्यते ॥ १२ ॥ अकारेणसमायुक्तंबिंदुरेफसमन्वितम् ॥ हकारमग्निदैवत्यंकवचंभास्करप्रियम् ॥ १३ ॥ एकाक्षरमिदंप्रोक्तमभेद्यंयःस्मरेदिदम् ॥ दुष्टानांचैवविघ्नानांनाशनंनात्रसंशयः ॥ १४ ॥ सविसर्गोरेफइतिअस्त्रमेकाक्षरंस्मृतम् ॥ नाशयेद्दुष्टकर्माणिसाधकस्यनसंशयः ॥ १५ ॥ संमुखौतौकरौकृत्वाश्लिष्टौतुग्रंथितांगुली ॥ क निष्ठानामिकायोज्यातर्जन्यौमध्यमेतथा ॥ १६ ॥ हृच्छिरःसशिखाचर्मामुद्रेयंव्योमसंज्ञिता ॥ मुष्टिवक्रोच्छ्रितंकुर्यात्सव्यहस्तस्यत र्जनी ॥ १७ ॥ मालशब्दकृतादिस्तुमुद्राह्यस्त्रस्यकीर्तिता ॥ त्रासनीनामविख्यातासर्वविघ्नभयंकरी ॥ १८ ॥ कर्णबिंदुसमायुक्तंयंचतुर्थं महामते ॥ भास्करस्यत्विदंनेत्रमग्निदैवतमुच्यते ॥ १९ ॥ स्मरःस्यात्साधकेंद्राणांदुरंतोनाशनेध्रुवम् ॥ मध्यमातर्जनीचैवसव्यहस्तस्यचो च्छ्रितम् ॥ २० ॥ कनिष्ठानामिकेकुंच्यअंगुष्ठेनततःक्रमेत् ॥ नेत्राभ्यांस्पर्शयेदेनांनेत्रमुद्राप्रकीर्तिता ॥ २१ ॥ गोवृषानामविख्याता दर्शपेदिव्यगोचरम् ॥ रांदीप्तारिंततःसूक्ष्मारींजयाभीष्मउच्यते ॥ २२ ॥ उभाह्वारूंविभूतिश्चविमलारैंप्रकीर्तिता ॥ अघहाचमहाबाहो विद्युतारौंप्रकीर्तिता ॥ २३ ॥ गोवृषानामरंसर्ववीरभद्रकरीतथा ॥ इत्येताबीजरूपास्तुकथिताश्चैवशक्तयः ॥ २४ ॥ उत्तानौतुकरौकृत्वास व्याकुंच्यततेतांगुली ॥ कुर्यादुपरिचांगुष्ठौचालयीतपुनःपुनः ॥२५॥ सर्वासांचैवशक्तीनामेतामुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ नाम्नाचविद्युताचैवनवमासिर्व तोमुखी॥२६॥नामान्येतानिशक्तीनांसमासात्कथितानितु॥सबीजानिमहाबाहोमयास्नेहेनभारत॥२७॥ग्रहाणांशृणुबीजानिरूपंचगदतोमम॥ सर्वत्रभंतथाखंचकंजकुतुहलोद्वह ॥ २८ ॥ ॐकारादीपिताःसर्वेनमस्कारांतयोजिताः ॥ पूजाकालेप्रयोक्तव्याजपकालेतथैवच ॥२९॥ होम

कालेतुस्वाहांतंमंत्रंषट्कारसंयुतम् ॥सर्वेबिंदुयुताभीष्मशिखाबिंदुविभूषिताः ॥३०॥ सोमाद्याःकेतुपर्यंताग्रहाह्येवंप्रकीर्तिताः ॥ एतामुद्राःप्रवक्ष्यामिसर्वसिद्धिप्रदायिकाः॥३१॥सुमुखौतुकरौकृत्वाश्लिष्टौचैवप्रसारितौ॥ इदंमुद्रानमस्कारंग्रहसान्निध्यकामिका॥३२॥ मंत्रोद्धारस्तवाख्यातोरहस्योदुर्लभोनृप ॥ शृणुष्वरूपंदेवानांध्यानकालेह्युपस्थिते ॥३३॥ जपावर्णमहातेजंश्वेतपद्मोपरिस्थितम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नंसर्वाभरणभूषितम् ॥ ३४ ॥ तथैकवक्रंद्विभुजंसोमपंकजकंधरम् ॥ मंडलेनचरूपंतुमध्यस्थंरक्तवाससम् ॥ ३५ ॥ मार्तंडस्यइदंरूपंशुचिःस्नातोजितेंद्रियः ॥ त्रिकालंयःस्मरेद्धीमएकचित्तोव्यवस्थितः ॥ ३६ ॥ सोऽचिराद्भवतेलोकेवित्तेनधनदोपमः ॥ मुच्यतेसर्वभोगैस्तुतेजस्वीबलवान्भवेत् ॥ ३७ ॥ हृदयंचोत्तमांगंचशिखावैवक्रमेवच ॥ रक्तवर्णाइमेश्यामाःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ३८ ॥ वरदाऽभयहस्ताश्चध्यातव्याःसाधकेनतु ॥ तडित्पुंजनिभंशस्त्रंरौद्रंचंद्राकरालिनम् ॥ ३९ ॥ विशेषःकथितोह्येषकामरूपस्वभावतः॥ दीप्ताग्निशिखाकाराध्यातव्याममशक्तयः ॥ ४० ॥ श्वेतवर्णंस्मरेत्सोमंरक्तवर्णंकुजंस्मरेत् ॥ सौम्यमष्टापदाभंचगुरुंचपीतवर्णकम् ॥ ४१ ॥ शंखक्षीरनिभंश्वेतंकाणंचांजनसंनिभम् ॥ रजावर्तनिभंराहुंधूम्रंचविकचंस्मरेत् ॥ ४२ ॥ वामहस्तौकटिन्यस्तौदक्षिणाचाभयप्रदौ ॥ रक्तभ्रूरक्तनेत्रास्येअर्घकायकृतांजलिः ॥ ४३ ॥ इतिभानुग्रहैःसार्धंयेध्यायंतिनृपोत्तम ॥ लभंतेतेमहासिद्धिमचिरान्नात्रसंशयः ॥ ४४ ॥ तवाख्यातमिदंवक्रंग्रहाणांभीष्मकृत्स्नशः ॥ यंश्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यंतेभुविमानवाः ॥ ४५ ॥ अनेनविधिनाभीष्मसदादेवंदिवाकरम् ॥ त्रिकालंपूजयेद्भक्त्यावीरश्रद्धासमन्वितः ॥ ४६ ॥ इत्थंपूजयमानस्तुसर्वेदेवंदिवाकरम् ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तोमहादेवत्वमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्यपूजामाहात्म्यवर्णनंनामषड्त्तरद्विशततमोऽध्यायः ॥२०६॥ भीष्मउवाच ॥ अहोदेवस्यमाहात्म्यंभास्करस्यत्वयोदितम् ॥ पूजयंतिसदाह्येनंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ १ ॥ व्यासउवाच ॥ एवमेतन्नसंदेहोयथावदसिभारत ॥ नास्तिसूर्यसमोदेवोनास्तिसूर्यसमागतिः ॥२॥ नास्तिसूर्यसमंब्रह्मनास्तिसूर्यसमंहुतम् ॥ नास्तिसूर्यसमोधर्मोनास्तिसूर्यसमंधनम्॥३नास्तिसूर्यमृतेकामंनास्तिसूर्यमृतेपदम्॥नास्तिसूर्यसमोबंधुर्नास्तिसूर्यसमःसुहृत् ४॥नास्तिसूर्यसमामातानास्तिसूर्यसमोगुरुः॥

नास्तिसूर्यसमंतीर्थंनपवित्रंततःपरम् ॥ ५ ॥ तमेकंदैवतंविद्यान्नैवाप्यर्कपरायणम् ॥ लोकानांदेवतानांचपितृणांचापिभारत ॥ ६ ॥ तमर्चंतःस्तुवंतश्चप्राप्नुवंतिपरांगतिम् ॥ तेप्रपन्नास्तुयेभक्त्यामुक्तास्तेभवसागरात् ॥ ७ ॥ राजाचोराग्रहाःसर्पादारिद्र्यंदुःखसंपदः ॥ नैते पीडयितुंशक्ताःप्रसन्नेभास्करेसति ॥ ८ ॥ व्यासउवाच ॥ एवंतातमहाबाहोदेवोभास्करतत्परः ॥ सपूज्यःसनमस्कार्यःसहिध्यातव्य एवच ॥ ९ ॥ प्रत्यक्षदेवताह्येषादेवदेवोयमादरात् ॥ अथकिंबहुनोक्तेनयद्वक्ष्यामिनिबोधमे ॥ १० ॥ पूजयेत्तेनयःपापीतथादित्यदिनै रपि ॥ पूजयंतिनरायेवैतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ११ ॥ प्राप्तेसूर्यदिनेभक्त्याभानुंसंपूज्यश्रद्धया ॥ नर्कंकरोतिपुरुषःसयात्यमरलोक ताम् ॥ १२ ॥ यस्तुपूर्वैरवेर्भक्त्यापंचरत्नसमन्वितम् ॥ निवेदयतिमंत्रेणसयात्यमरलोकताम् ॥ १३ ॥ मार्तंडप्रीतयेयस्तुकुर्याच्छ्रा द्धंविधानतः ॥ संक्रांतावयनेवीरसूर्यलोकंसगच्छति ॥ १४ ॥ कृत्वोपवासंषष्ठ्यांतुसप्तम्यांयस्तुमानवः ॥ करोतिविधिवच्छ्राद्धंभास्करः प्रीयतामिति ॥ १५ ॥ सर्वदोषविनिर्मुक्तःसूर्यलोकेमहीयते ॥ मानवोयस्तुसप्तम्यांयोषिताचदिवाकरम् ॥ १६ ॥ प्रपूज्यविधिवद्भानुं सर्वान्कामानवाप्नुते ॥ विशेषतस्तस्यादिनेग्रहणेचनराधिप ॥ १७ ॥ इतिभीष्मविजानीहिनदेवोभास्करात्प्रियः ॥ आदित्यमेकंपरमंदेवदेवे षुपूजितम् ॥ १८ ॥ रत्नपर्वतमारुह्ययथाप्नुविनराधिपाः ॥ सत्वानुरूपंगच्छंतिरत्नभागानशेषतः ॥ १९ ॥ तथाभानुंसमाराध्यप्राप्नुवंति नराःफलम् ॥ धनार्थीप्राप्नुयादर्थंपुत्रार्थीप्राप्नुयात्सुतम् ॥ २० ॥ मोक्षार्थीमोक्षमाप्नोतिचाथवामरतांव्रजेत् ॥ अथकिंबहुनोक्तेनशृणुष्व वचनंमम ॥ २१ ॥ ब्रह्मादयोदेवगणाभानुमाराध्यभारत ॥ मनोहराणिदिव्यानिदिविस्थानान्यवाप्नुवन् ॥ २२ ॥ अचलानिमहाया ससर्वपापहराणिच ॥ समंतुरुवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्व्यासस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २३ ॥ भीष्मोऽपिपूजयामासभक्त्याभानुंविधानतः ॥ तथात्वमपिराजेंद्रपूजयेमंदिवाकरम् ॥ २४ ॥ पूजयित्वारविंभक्त्यास्थानंयास्यसिशाश्वतम् ॥ यथागतःसभगवान्व्यासोभीष्मश्चमान द ॥ २५ ॥ सकृत्प्रपूज्यसप्तम्यांभक्त्यादेवंदिवाकरम् ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेव्यासभीष्मसंवादेआदित्यपूजामाहात्म्यवर्णनंनामसप्ता धिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०७ ॥ छ ॥ शतानीकउवाच ॥ पुनर्मेब्रूहिसप्तम्यांप्रीतयेभास्करस्यतु ॥ उपोषितोभवतीहनरोयस्तुद्विजो

त्तम ॥ १ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ कथिताःसप्तसप्तम्यःपुनरस्मिन्महामते ॥ बहवःकुरुशार्दूलभूयस्त्वेताःशृणुष्वमे ॥ २ ॥ स्वयंयाः कथिताःपूर्वमादित्येनखगाधिप ॥ अरुणस्यमहाबाहोसप्तम्यःसप्तपूजिताः ॥ ३ ॥ अर्कसंपुटकैरेकाद्वितीयामरिचैस्तथा ॥ तृतीयानिंबपत्रैश्चचतुर्थीफलसप्तमी ॥ ४ ॥ अनोदनापंचमीस्यात्षष्ठीविजयसप्तमी ॥ सप्तमीकामिकाज्ञेयाविधितासांनिबोधमे ॥ ५ ॥ शुक्लपक्षे रविदिनेदक्षिणेचोत्तरायणे ॥ ग्रहणेसूर्यनक्षत्रेगृह्णीयात्सप्तसप्तमीः ॥ ६ ॥ सप्तांसब्रह्मचारीस्याच्छौचयुक्तोजितेन्द्रियः ॥ सूर्यार्चनरतोदांतो जपहोमपरस्तथा ॥ ७ ॥ पंचम्यामेवपुरुषःकुर्यान्नित्यमनात्मकम् ॥ षष्ठ्यांनमैथुनंगच्छेन्मधुमांसंचवर्जयेत् ॥ ८ ॥ अर्कसंपुटकैरेकांतथान्यांमरिचैर्नयेत् ॥ तथापरांनिंबपत्रैःफलाख्यायांफलंचरेत् ॥ ९ ॥ अनोदनामन्नरहितउपासीतयथाविधि ॥ अहोरात्रंवायुभक्षःकुर्याद्विजयसप्तमीम् ॥ १० ॥ तथैकांसप्तमींकृत्वाप्रतिमासंविचक्षणः ॥ कुर्याद्यथाविधिवच्चततःकुर्वीतकामिकाम् ॥ ११ ॥ आसांलिखित्वानामानिपत्रकेषुपृथक्पृथक् ॥ तानिसर्वाणिपत्राणिप्रक्षिपेदभिनवेघटे ॥ १२ ॥ तदर्थेयोनजानातिलोकवान्योपिवा नरः ॥ तेनह्युद्धारयेदेकंनकुर्यान्नविचारयेत् ॥ १३ ॥ तेनैवविधिनायस्तुप्रतिमासंचतंतपः ॥ सप्तैवयावत्सप्तम्योविज्ञेयासातुकामिका ॥ १४ ॥ इत्येताःसप्तसप्तम्यःस्वयंप्रोक्ताविवस्वता ॥ कुर्वीतयोनरोभक्त्यासयात्यर्कसदोनृप ॥ १५ ॥ अर्कसंपुटकैर्वित्तमचलंसप्तपौरुषम् ॥ मरीचैःसंगमःस्याद्विप्रियैःपुत्रादिभिःसदा ॥ १६ ॥ सर्वरोगाःप्रणश्यंतिनिंबपत्रैर्नसंशयः ॥ फलैस्तुपुत्रपौत्रंचदौहित्रंचापिपुष्कलम् ॥ १७ ॥ अतोधनाधनंधान्यंसुवर्णंरजतंतथा ॥ तथापशुहिरण्यंचआरोग्यंसततंनृप ॥ १८ ॥ उपोष्यविजयांशत्रून्राजन्भ्राजातिनित्यशः ॥ साधयेत्कामदान्कामान्विधिवत्समुपासिते ॥ १९ ॥ पुत्रकामोलभेत्पुत्रमर्थकामोर्थमक्षयम् ॥ विद्याकामोलभेद्विद्यांराज्यार्थीकाममाप्नुयात् ॥ २० ॥ कृष्णाकामांददात्येषा कामदाकुरुनंदन ॥ नरोवायदिवानारीयथोक्तंसप्तमीव्रतम् ॥ २१ ॥ करोतिनियतात्मावैसयातिपरमांगतिम् ॥ नतेषांत्रिषुलोकेषुकिंचिदस्तीतिदुर्लभम् ॥ २२ ॥ येभक्त्यालोकनाथस्यव्रतिनःसंशितव्रताः ॥ व्रतैस्तुविविधैर्वीरतपोवापिसुदुष्करैः ॥ २३ ॥ नतत्फलमवाप्नोतियज्ञैर्वाबहुदक्षिणैः ॥ तीर्थाभिषंजनैर्वापिदानहोमार्चनैस्तथा ॥ २४ ॥

यत्फलंचपूजयितुंसतम्यांप्राप्यमोक्षदम् ॥ मोक्षार्थीपार्थिवश्रेष्ठयथाहभगवान्रविः ॥ २५ ॥ कृत्वादित्यदिनेनक्तंभक्त्यासंपूजयेद्रविम् ॥ अचलंस्थानमाप्नोतिमानवःश्रद्धयान्वितः ॥ २६ ॥ सूर्यलोकेचनियतंतस्यवासोनसंशयः ॥ यस्तुपूजयतेभक्त्यासतम्यांभास्करंनरः ॥ २७ ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रलोकेषुतस्याप्रतिहतागतिः ॥ नांधोनकुष्ठीनक्लीबोनव्यंगोनचनिर्धनः ॥ २८ ॥ कुलेतस्यभवेद्वीरयश्चरेत्सप्तमीव्रतम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीधनमाप्नुयात् ॥ २९ ॥ भार्यार्थीरूपसंपन्नांस्त्रियंपुत्रांश्चभारत ॥ लोभात्प्रमादान्मोहाच्चव्रतभंगोयदाभवेत् ॥ ३० ॥ तदात्रिरात्रंनाश्नीयात्कुर्याद्वाकेशमुंडनम् ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वापुनरेवव्रतीभवेत् ॥ ३१ ॥ सप्तैवयावत्सतम्योभवंतिचखगेश्वर ॥ अभ्यर्च्यसूर्यंसतम्यांमाल्यधूपादिभिर्नरः ॥ ३२ ॥ भोजयित्वाद्विजाञ्छक्त्याप्राप्नुयात्स्वर्गमक्षयम् ॥ सतम्यांविप्रमुख्येभ्योहिरण्यंयःप्रयच्छति ॥ ३३ ॥ सतदक्षय्यमाप्नोतिसूर्यलोकंचगच्छति ॥ इतीदंकीर्तितंवीरसप्तमीव्रतमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ भूयएवाभिधास्यामिशृणुष्वैकमनानृप ॥ ३५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यारुणसंवादेसप्तासप्तमीव्रतवर्णनंनामाष्टाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०८ ॥ छ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ यःक्षिपेद्वोमयाहारःशुक्लद्वादशसप्तमीः ॥ अथवायावकाहारःशीर्णपर्णाशनोऽपिवा ॥ १ ॥ क्षीराशीचैकभक्तोवाभिक्षाहारोथवापुनः ॥ जलाहारोपिवाविद्वान्पूजयित्वादिवाकरम् ॥ २ ॥ पुष्पोपहारैर्विविधैःपद्मसौगन्धिकोत्पलैः ॥ नानाप्रकारैर्गंधैश्चधूपैर्गुग्गुलुचंदनैः ॥ ३ ॥ कृष्णगंधपायसाद्यैर्विचित्रैःसुविभूषणैः ॥ अर्चयित्वाद्विजाश्छ्रेष्ठान्हिरण्यान्नादिभिर्नरः ॥ ४ ॥ सतत्फलमवाप्नोतिक्रतुभिर्भूरिदक्षिणैः ॥ यदेहतप्यतेवीरप्राप्यतेकेवलंरवेः ॥ ५ ॥ विमानवरमारूढःसूर्यलोकेमहीयते ॥ ततःपुण्यक्षयाद्राजन्कुलेमहतिजायते ॥ ६ ॥ एवंभक्त्याविवस्वंतंप्रतिमासंसमाहितः ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यानामानिपरिकीर्तयेत् ॥ ७ ॥ माधवेमासिविष्णुरितिमाधवेचार्यमेवेति ॥ शुक्रेविवस्वान्मासेतुशुचौमासेदिवाकरः ॥ ८ ॥ पर्जन्यःश्रावणेमासिनभस्येवरुणस्तथा ॥ मार्तंडेतिचविज्ञेयःकार्तिकेभार्गवःपुनः ॥ ९ ॥ मार्गशीर्षेतेमित्रस्तुकीर्तितंसततंबुधैः ॥ पूषापौषेतुवैमासेपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ १० ॥ माघेभगेतिविज्ञेयस्त्वष्टाचैवाथफाल्गुने ॥ एवंक्रमेणनामानिकीर्तयेत्प्रीतयेरवेः ॥ ११ ॥ धूपार्चनविधिमिमं

सप्तम्यांसुसमाहितः ॥ यःकरोतिनरोभक्त्यासयातिपरमांगतिम् ॥ १२ ॥ ततस्तेसर्वमाख्यातंयथागुह्यतमंविभोः ॥ नैवदेयमशिष्याय
नाभक्तायकदाचन ॥ १३ ॥ नचपापकृतेदेयंनदेयंनास्तिकायवा ॥ कृतघ्नेनास्तिकेवीरनदेयंक्रूरकर्मणे ॥ १४ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंसप्त
मीव्रतमुत्तमम् ॥ पठेद्यश्चापिनियतःश्रद्धयापरयान्वितः ॥ १५ ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यसूर्यलोकेमहीयते ॥ पुण्यक्षयादिहागत्यराजाभवति
भूतले॥१६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसूर्यारुणसंवादेमाससप्तमीव्रतवर्णनंनामनवाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२०९॥
॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्येषसप्तमीकल्पःसमासात्कथितस्तव ॥ विस्तरात्तेपुनर्वच्मिशृणुष्वैकमनाविभो ॥ १ ॥ फाल्गुनामलपक्ष
स्यषष्ठ्यांचसमुपोषितः ॥ पूजयेद्भास्करंस्नात्वागंधपुष्पविलेपनैः ॥ २ ॥ अर्कपुष्पैर्महाबाहोगुग्गुलेनसुगंधिना ॥ श्वेतेनकरवीरेणचंदने
नादिवाकरम् ॥ ३ ॥ गुडोदकेननैवेद्यंनिवेद्यंप्रीतयेरवेः ॥ एवंसंपूज्यदिवाभानुंरात्रौतस्याग्रतःस्वपेत् ॥ ४ ॥ जपन्भौमंपरंजाप्यंविनिद्रः
सततंबुधः ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ किंतत्परंभगवतःप्रियंजाप्यमनुत्तमम् ॥ ५ ॥ जप्तव्यंयत्परंभक्त्याभानुस्तस्याग्रतोनरैः ॥
तन्मेब्रूहितथामंत्रान्धूपदीपान्विशेषतः ॥ ६ ॥ येनाहंतंजपञ्जप्यपूजयामिदिवाकरम् ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ वच्मितेभरतश्रे
ष्ठसमासान्नतुविस्तरात् ॥ ७ ॥ षडक्षरेणमंत्रेणकुर्यात्सर्वंसमाहितः ॥ जपंहोमंतथापूजांशतजप्तेनसर्वदा ॥ ८ ॥ सावित्र्याचजपंपूर्वं
कृत्वाशतसहस्रशः ॥ पश्चात्सर्वंप्रकुर्वीतजपादेकमनाकुलम् ॥ ९ ॥ ॐभोःसावित्रीभास्करायसहस्ररश्मिंधीमहि ॥ तेनसूर्यःप्रचोद
यात् ॥ १० ॥ जपएषपरःप्रोक्तःसप्तम्यांभानुनास्वयम् ॥ जप्त्वासकृद्भवेत्पूतोमानवोनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ प्रभातेत्वथसप्तम्यांजपन्नियतमा
नसः ॥ पूजयेद्भास्करंभक्त्यापूर्वोक्तविधिनानृप ॥ १२ ॥ श्रद्धयाभोजयेच्चापिब्राह्मणाञ्छक्तितोनृप ॥ दिव्यान्भोगांश्चविविधवद्भक्ष्यभोज्यै
रनेकशः ॥ १३ ॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतभोजकांश्चप्रभोजयेत् ॥ नभोजयेत्तथाऽसौरान्सौरान्यत्नेनभोजयेत् ॥ १४ ॥ शतानीकउवाच ॥
केभोज्याःकेनवाभोज्याब्राह्मणाब्रह्मवित्तम ॥ केषुचित्तेषुसप्तम्यांदेवदेवोदिवाकरः ॥ १५॥ सुमंतुरुवाच ॥ यदीभोज्योभवेद्विप्रःसप्तमींकुरुते
चयः ॥ सौरभिन्नेष्वभोज्योयोयश्चभुक्तोदिवाकरे ॥ १६ ॥ एतेभोज्याद्विजाराजन्नादित्येनसमासतः ॥ प्रोक्तोगुरुकुलश्रेष्ठतथाऽभोज्या

च्छृणुष्ववै ॥१७॥ सभार्यःसपतिर्यस्तुकुष्ठरोगैर्हतश्चयः॥यश्चान्यदेवताभक्तस्तथानक्षत्रसूचकः ॥१८॥ परापवादनिरतोयश्चदेवलकस्तथा॥ एतेऽभोज्याःसविप्रास्तुस्वयंदेवेनचिंतिताः ॥ १९ ॥ शतानीकउवाच ॥ येभोज्याब्राह्मणाःप्रोक्तायेचाभोज्याद्विजोत्तमाः ॥ एतेषांलक्षणंब्रूहिसर्वेषांवैसमाहितः ॥ २० ॥ सुमंतुरुवाच ॥ साधुपृष्टोस्मिराजेंद्रकीर्तयाम्येषकृत्स्नशः ॥ पठतांतुत्रयीविद्यांब्राह्मणानांकदंबकम् ॥ २१ ॥ घटेत्युक्तातुसाराजन्स्वयंदेवेनभानुना ॥ सोघटोविद्यतेयस्यसघटीत्युच्यतेद्विजः ॥ २२ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवीरशूद्राणांचकदंबकः ॥ शृण्वतांविधिवत्पुण्यंभक्त्यापुस्तकवाचनम् ॥ २३ ॥ इतिमासेनिबद्धस्यहोमस्येतिचभानुना ॥ कथिताकुरुशार्दूलव्ययमाकाशगामिनः॥२४॥ यस्याःकर्ताभवेद्यस्तुममस्यात्करकोमतः ॥ सविप्रोराजशार्दूलसदेष्टोभास्करस्यतु ॥ २५ ॥ जयोपजीविव्यासश्चसमःस्याज्जीवकस्तथा ॥ यान्येतानिपुराणानिसेतिहासानिभारत ॥ २६ ॥ जयेतिकथितानीहस्वयंदेवेनभास्वता ॥ एकंनिवासयन्यस्तुब्राह्मणंतूपजीवति ॥ २७ ॥ जयोपजीवीसज्ञेयोवाचकश्चतथानृप ॥ आरुणेयादिशास्त्राणिसप्ताश्वतिलकस्तथा ॥ २८ ॥ यस्तुजानातिसौराणिविप्रःसौरस्यतत्त्ववित् ॥ पूजयेत्सततंयस्तुभास्करंनृपसत्तम ॥ २९ ॥ भोजकांश्चतथाराजन्यथादेवंदिवाकरम् ॥ सज्ञेयोभास्करेभक्तोभोजनीयःप्रयत्नतः ॥३०॥ भोज्यानांलक्षणंह्येतदभोज्यानांशृणुष्वमे ॥ वृषलीयस्यवैभार्याब्राह्मणीतुविशेषतः ॥ ३१ ॥ परभार्यापतिरसौब्राह्मणोब्राह्मणाधमः ॥ दैवेननिहतःकुष्ठीब्राह्मणो ब्रह्मघातकः ॥ ३२ ॥ भोजकोविंदतेयस्तुनचतंपूजयेत्तथा ॥ ज्ञेयोन्यदेवभक्तोसौसविप्रःकुरुनंदन ॥ ३३ ॥ आदित्यंभोजकंविद्याद्रानोर्देहसमुद्भवम् ॥ नादित्यंपूजयेद्यस्तुसभोज्योनकदाचन॥३४॥ मुंडोव्यंगधरोगौरःशंखपुष्पधरस्तथा ॥ यस्ययातिगृहेराजन्भोजकोमानवस्यतु ॥ ३५ ॥ तस्ययांतिगृहेदेवाःपितरोभास्करस्यतु ॥ रक्षोभूतपिशाचाश्चयोगिन्योपिपलायिताः ॥ ३६ ॥ सकृद्भुंक्तेगृहेयस्यभोजकोगृहधर्मिणः ॥ सप्तसंवत्सरंयावत्तृप्तोभवतिभास्करः ॥३७॥ तस्यार्ताभोजयेद्दिव्यांभोजकंसततंबुधैः॥ यस्तुतांनिंदतेविप्रःसनभोज्यःकदाचन॥ ३८॥ निजंभर्तारमुत्सृज्यस्वैरंयान्यस्यगच्छति ॥ स्वैरिणीसातुवैप्रोक्तापापिष्ठाकुलदूषिणी ॥ ३९ ॥ प्रच्छन्नंरोचतेराजन्यानारीभवदोषतः ॥ ज्ञेयासास्वैरिणीराजन्कुलेभवतिनाशिनी ॥ ४० ॥

योस्यांरतोभवेद्विप्रःसज्ञेयःस्वैरिणीरतः ॥ रंगोपजीविकथकोयश्चप्राकृतनर्तकः ॥ ४१ ॥ रंगोपजीवीराजेंद्रतथाचवहुयाचकः ॥ द्वेएते नामनीराजन्कथकस्यप्रकीर्तिते ॥ ४२ ॥ कृतेनानेनयादृक्चउक्तःकुरुनंदन ॥ यस्तुतिंगायतेविप्रःप्राचैस्तुजनसंसदि ॥ ४३ ॥ रंगोपजीविप्रोक्तोयंद्वितीयःपरिकीर्तितः ॥ सूचकंकथनंप्रोक्तंसर्वशास्त्रेषुभारत॥४४॥ सूचयेद्यस्तुऋक्षाणिसवैनक्षत्रसूचकः॥४५॥शतानीकउवाच ॥ अहोवतमहत्कष्टंभवतोयद्द्विजान्प्रति ॥ वेदांगज्योतिःशास्त्रंतुषष्ठंप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ ४६ ॥ षडंगोनभवेत्तेनपातितेनाद्विजेनच ॥ अभोज्यःपठनात्तस्ययद्वत्स्याद्ब्राह्मणोद्विज ॥ ४७ ॥ भोज्योऽखंडंययाविप्रोऽनर्थकेनत्वनर्थकम् ॥ विमृश्यकथ्यतांविप्रअत्रमेसंशयोमहान् ॥ ॥ ४८ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोस्मिभवताश्रूयतामत्रनिर्णयम् ॥ यस्यजीव्यमिदंज्ञेयमगंविप्रस्यवैभवेत् ॥ ४९ ॥ सांवत्सरेणज्योतिषाज्ञाननक्षत्रसूचकः ॥ नसभोज्योभवेद्राजन्यस्येयंजीविकाभवेत् ॥ ५० ॥ निष्कारणंपराणांचपरोक्षंदोषकीर्तनम् ॥ गुणानांच यथाश्रुतिःपरिवादपरस्तुसः ॥ ५१ ॥ ब्राह्मणोयस्तुराजेंद्रवृत्त्याकर्मकरोतिवै ॥ देवतायतनेचेहदेवानांपूजनंतथा ॥ ५२ ॥ आधिपत्यंभक्षणंचनैवेद्यस्यपरंतप ॥ सज्ञेयोदेवलोराजन्ब्राह्मणोब्राह्मणाधमः ॥ ५३ ॥ नाधिकारस्तुविप्राणांभौमानांदेवपूजने ॥ वृत्त्याभारतशार्दूलआधिपत्येविशेषतः ॥ ५४ ॥ यस्तुपूजयतेदेवींब्राह्मणोद्रव्यलोभतः ॥ वृत्त्याकुरुकुलश्रेष्ठसयातिनरकंध्रुवम् ॥ ५५॥ देवालयेषुसर्वेषुअग्निकार्यंचसुव्रत ॥ यःकुर्याद्द्रव्यलोभेनअधोगतिमवाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ देवालयेषुसर्वेषुवर्जयित्वाशिवालयम् ॥ देवानांपूजनेराजन्नग्निकार्येषुवाविभोः ॥ ५७ ॥ अधिकारःस्मृतोराजन्भोजकानांनसंशयः ॥ पूजयंतस्तुदेवानांप्राप्नुवंतिपरांगतिम् ॥ ५८ ॥ नैवेद्यंभुंजतेयस्माद्भोजयंतिच भास्करम् ॥ पूजयंतिचदेवानांदिव्यतंत्रेणतेगताः ॥ ५९ ॥ पूजयित्वातुवैदेवान्नैवेद्यंभक्ष्यचप्रभोः ॥ यांतितेपरमंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ ६० ॥ब्राह्मणश्चापितंब्रूयात्तीक्ष्णेसातिमहामते ॥ एवंकरिष्येश्रेयोर्थेनात्मनस्तववाविभो ॥ ६१ ॥ इत्यामंत्र्यततोगच्छेत्स्वगृहंकुरुनंदन ॥ तथापरेऽह्निसंपूज्यदेवंभक्त्यादिवाकरम् ॥ ६२ ॥ कृत्वाचपावकंराजन्ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ शाल्योदनंतथामुद्गंसुगंधंमुद्गमेवहि ॥ ६३ ॥ अपूपान्गुडपूर्णांश्चपयोदधितथानृप ॥ एतैस्तुतृप्तिमायातिभास्करोनरसत्तम ॥ ६४ ॥ वर्षाणिभरतश्रेष्ठनात्रकार्याविचारणा ॥ कुलित्थ

कान्मसूरांश्वनिष्पावादींस्तथैवच ॥ ६५ ॥ सिम्बुकंचतथान्यच्चराजमाषांस्तथैवच ॥ नैतानिभास्करेदद्याद्यइच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ ६६ ॥ दुर्गंधंयच्चकटुकमत्यल्पंभास्करस्यतु ॥ विमिश्रांस्तंडुलांश्चापिनदद्याद्भास्करायवै ॥ ६७ ॥ इत्थंभोज्याद्द्विजंराजन्प्राशयेदर्कसंपुटम् ॥ प्रणम्यशिरसादेवमुदकेनसमन्वितम् ॥ ६८ ॥ गृहीत्वार्कतनंयस्तुभजतेऽन्यत्रलोकतः ॥ नाश्नंतिपितरस्तस्यनदेवानचमानवाः ॥ ६९ ॥ निष्काम्यनगराद्राजन्गत्वापूर्वोत्तरांदिशम् ॥ नात्युच्चेनातिनीचेचशुचौदेशेऽर्कमुत्तमम् ॥ ७० ॥ जातंदृष्ट्वामहाबाहोपूजयित्वाखगोत्तम ॥ पूर्वोत्तरागताश्चैवतस्यशाखादिसन्नृप ॥ ७१ ॥ शाखायाअग्रतःपात्रेसुसूक्ष्मेपल्लवाश्रिते ॥ सुश्लिष्टेनपृथग्भूतेसंपूज्यगृहमाव्रजेत् ॥ ७२ ॥ स्नातःपूज्यविवस्वंतमर्कपुष्पैःखगोत्तम ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुअर्कोमेप्रीयतामिति ॥ ७३ ॥ प्राश्यमंत्रेणार्कपुटंततोभुंजीतवाग्यतः ॥ देवस्यपुरतोवीरअस्पृशन्दशनैःपुटम् ॥ ७४ ॥ ॐअर्कसंपुटभद्रंतेभद्रंतेऽर्कसदास्तुवै ॥ ममापिकुरुभद्रंचप्रायशश्चित्तदोभव ॥ ७५ ॥ इमंमंत्रंजपन्राजन्स्मरन्नर्कंमहामते ॥ स्थित्वापूर्वमुखोब्रह्मवारिणासहितंनृप ॥७६॥ प्राश्यभुंक्तेचयोराजन्सयातिपरमांगतिम् ॥ दंतैरस्पृश्य हेवीरतत्पुटंचार्कसंज्ञितम् ॥७७॥ अनेनविधिनाभक्त्याकर्तव्यासप्तमीसदा ॥ वर्षंयावन्महाबाहोप्रीतयेऽर्कस्यश्रद्धया॥७८॥ यश्चेमांसप्तमीं कुर्याद्भास्करंप्रीणयन्नरः ॥ तस्याक्षयंभवेद्वित्तमचलंसाप्तपौरुषम् ॥ ७९ ॥ सुवर्णंरजतंताम्रंहिरण्यंचतथाक्षयम् ॥ कृत्वेमांसिद्धिमा यातःकौथुमिःसहसागतः ॥ ८० ॥ कुष्ठरोगाच्चवैमुक्तोजयस्तोमोमहीपतिः ॥ बृहद्बलध्वजःकोपीयाज्ञकल्क्योऽथकृष्णजः ॥ ८१ ॥ अर्कंचैवसमाराध्यततोह्येत्यर्कसाम्यताम् ॥ इयंधन्यतमापुण्यासप्तमीपापनाशिनी ॥ ८२ ॥ पठतांशृण्वतांराजन्कुर्वतांचविशेषतः ॥ तस्माद्देषासदाकार्याविधिवच्छ्रेयसेऽनघ ॥ ८३ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ जनकादयोयथासिद्धिंगताभानुंप्रपूज्यच ॥ श्रुतंमयातुब हुशोनश्रुतंकौथुमिर्यथा ॥८४॥ सिद्धिंगतोऽर्कमाराध्यकुष्ठान्मुक्तश्चसुव्रत ॥ कश्चासौकौथुमिर्विप्रःकथंकुष्ठमवाप्तवान् ॥८५॥ कथमाराधया मासभानुंदेवपतिंद्विज॥एतन्मेब्रूह्यखिलंचकीर्तयस्वसमासतः ॥ ८६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेषुसूर्यपूजादि वर्णनंनामदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१० ॥ ॥छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ साधुपृष्टोऽस्मिराजेंद्रशृणुष्वगदतोमम ॥ आसीत्पुरामहा

विद्वान्ब्राह्मणःस्थानगोत्तमः॥ १ ॥ सगतःपुत्रसहितोजनकस्याश्रमंद्विजः ॥ तत्रवादोऽभवत्तेषांविप्रैरन्यैर्नृपोत्तम ॥ २ ॥ क्रोधाविष्टेनवैत
त्रहतःकौथुमिनाद्विजः ॥ तेनदृष्ट्वाहतंविप्रंत्यक्तःपित्रासकौथुमिः ॥ ३ ॥ भ्रातृभिश्चमहाबाहोतथाशिष्टैश्चकृत्स्नशः ॥ प्रत्युक्तःसचसर्वैस्तु
शोकदुःखसमन्वितः ॥ ४ ॥ तीर्थानिसजगामाथादिव्यान्यायतनानिच ॥ नचमुक्तस्त्वसौविप्रःसहसाब्रह्महत्यया ॥ ५ ॥ अ
मुक्तःसतयाविप्राःपरोव्याधिरजायत ॥ कर्णनासाविहीनस्तुपूयशोणितविस्रवः ॥ ६ ॥ पृथिवींपर्यटन्सर्वांपुनरागात्पितुर्गृहम् ॥
दुःखोपहतचित्तस्तुपितरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥ गतःपितातत्तीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ मुक्तोऽस्मिनानयाताततक्रूरयाब्रह्महत्यया ॥
॥ ८ ॥ कृतेपिहिपरेतातप्रायश्चित्तेतुमेऽनघ ॥ किंकरोमिक्कगच्छामितातातिविरुजोमम ॥ ९ ॥ कृतेनकर्मणायेनअल्पायासे
नमेविभो ॥ नश्येतब्रह्महत्येयंव्याधिश्चायंपरंतप ॥ १० ॥ कथ्यतांमाचिरंतातकुरुनिःश्रेयसंमम ॥ हिरण्यनाभोविप्रस्तुश्रुत्वा
वाक्यंसुतस्यतु ॥ ११ ॥ शोकदुःखाभिभूतस्तुवाक्यंपुत्रमुवाचह ॥ ज्ञातंपुत्रतवक्लेशंप्राप्तंयत्त्वटतामहीम् ॥ १२ ॥ तीर्थानि
चत्वयावत्सप्रायश्चित्तानिकुर्वता ॥ नचापिब्रह्महत्यात्वांमुंचतेमत्कुलोद्वह ॥ १३ ॥ उपायमेकंवक्ष्यामियेनत्वंमोक्षमाप्स्यसे ॥ अल्पायासे
नवैपुत्रशृणुष्वगदतोमम ॥ १४ ॥ ॥ कौथुमिरुवाच ॥ ॥ आराधयामिकंदेवंब्रह्मादीनांकथंविभो ॥ शरीरेणविहीनोस्मिहेतुनासर्वकर्म
णाम् ॥ १५ ॥ सिद्धिसंततियुक्तेनकर्मणातुष्टिमाप्नुयुः ॥ देवैरपिसुपूज्योऽयमुपलेपनमार्जनैः ॥ १६ ॥ भानुरेकोद्विजश्रेष्ठऊचुरेवंमनी
षिणः ॥ ब्रह्माविष्णुर्महादेवोजलेशोधनदस्तथा ॥ १७ ॥ भानुमाश्रित्यसर्वेतेमोदंतेदिविपुत्रक ॥ तस्माद्भानोःसमंदेवंनाहंपश्यामिकंचन ॥
॥ १८ ॥ एवंभानुंसर्वमान्यमधुनाखिलकामदम् ॥ पितरंमातरंतातनराणांनात्रसंशयः ॥ १९ ॥ तमाराधयवैभक्त्याजपन्मंत्रमनुत्तमम् ॥
इतिहासपुराणानिशृणुश्रद्धासमन्वितः ॥ २० ॥ आराधयन्रविंभक्त्याजपन्साममहामते ॥ पुराणानिततोलोकेमोक्षंप्राप्स्यसिपुत्रक ॥२१॥

ज्येष्ठंतुदशमंसामवेधसोप्रियमुत्तमम् ॥ एतेषांतातसाम्नांवैकंठेजाप्यंपरंमतम् ॥ २५ ॥ जपित्वातुअहंशक्त्यागच्छामिपरमंपदम् ॥ ॥ हिरण्यनाभउवाच ॥ ॥ साधुपुत्रकुलंपूतंत्वत्पुत्रेणसमेनच ॥ २६ ॥ एवंगतस्यापिहितेजातापुत्रविधेःस्मृतिः ॥ एवंतातनसंदेहःसामान्येतानिपुत्रक ॥ २७ ॥ प्रवराणिहिसाम्नांवैब्रह्मणाकथितानिह ॥ एषामापिपरंप्रोक्तंसामद्वयमनुत्तमम् ॥ २८ ॥ तस्मादेकंपरंजाप्यंसर्वपापभयापहम् ॥ ॥ कैथुमिरुवाच ॥ ॥ कथ्यतांतातत्तच्छीघ्रंयत्तुसामद्वयंपरम् ॥ २९ ॥ एतेषांतातसाम्नांतुनान्यंजाप्यंचयद्भवेत् ॥ हिरण्यनाभउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठसामपरंपूर्वंद्वितीयंगदतःशृणु ॥ ३० ॥ ततःश्राव्यंतृतीयंतुजप्तव्यंमुक्तिमिच्छता ॥ ततश्चपरमंप्रोक्तंस्वयंदेवेनभानुना ॥ ३१ ॥ स्वयंदैवतमादिष्टंछंदसामुत्तमंव्रतम् ॥ प्रियंहिरण्यगर्भस्यप्रियंसूर्यस्यसर्वदा ॥ ३२ ॥ जपश्चविनियोगोपिलक्षणंचनिबोधमे ॥ सत्येनस्वरलीनस्तुशूकरादिस्मृतंबुधैः ॥ ३३ ॥ ऋतुर्भावस्तथाधर्मोविधर्मःसत्यकृत्तथा ॥ धर्माधर्मौतथाकार्योधर्मवेदनमेवच ॥ ३४ ॥ यदेभिर्गीयतेशब्दैरुचिरंसमयैर्द्विजैः ॥ जाप्यंततत्परमंप्रोक्तंस्वयंदेवेनभानुना ॥ ३५ ॥ एतद्वैजपमानस्तुपुनरावर्ततेनतु ॥ सर्वरोगविनिर्मुक्तोमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ३६ ॥ एतज्जाप्यंतुसंजप्यआराधयदिवाकरम् ॥ गायन्सामतवप्रोक्तंशृणुपौराणिकंसुत ॥ ३७ ॥ जेष्ठसाम्नोऽपितेपुत्रलक्षणंकथयामिहि ॥ आद्यायादाज्यदोहेतिजेष्ठसाम्नोपिलक्षणम् ॥ ३८ ॥ तवश्राव्यंजपंपुत्रज्येष्ठागायरविःसदा ॥ समाराधयशृण्वन्वैपुत्राणामिवपुत्रक ॥ ३९ ॥ एवमाराध्यदेवेशंततोदुःखंप्रहास्यति ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ ततःस्तुत्वापितुर्वाक्यंसामगःकौथुमिस्तथा ॥ ४० ॥ आराधयामासरविंभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ ततःश्राव्यंजपन्राजंस्त्रिकालेपुरतोरवेः ॥ ४१ ॥ शृण्वतस्तुपुराणानिब्रह्महत्यागतासदा ॥ व्याधिश्चकुरुशार्दूलफलमेतच्छ्रुतस्यवै ॥ ४२ ॥ जपतायत्फलंतेनदेवंपूजयतानृप ॥ सोपिप्रातोरविंराजञ्छृणुष्वैकमनानृप ॥ ४३ ॥ सगतोमूर्तिमान्विप्रःप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥ प्रविश्यमंडलंभानोःपदंयत्परमंविभोः ॥ ४४ ॥ आवर्ततेनचाद्यापिगतोसौपरमंपदम् ॥ इतितेकथितंराजन्गतःसिद्धिंमहाद्विजः ॥ ४५ ॥ उपोष्येमांभवेद्वीरःसप्तमींयातिभास्करम् ॥ कौथुमिर्नरशार्दूलप्रसादाद्भास्करस्यतु ॥४६॥जपमानस्तुवैसोपिपुराणश्रवणस्तथा ॥ इत्येषाकथिताराजन्प्रथमासप्तमीतथा ॥४७॥ अर्कस्यपुटिकापुण्याचित्तदायाप्रियारवेः ॥ ४८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेसप्तमीकल्पेसौरधर्मेऽर्कसंपुटिकानामसप्तमीव्रतवर्णनंनामैकादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥ २११॥

॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ इत्येषाकथितावीरअर्कसंपुटिकातव ॥ द्वितीयामरिचैर्यातुशृणुष्वगदतोमम ॥ १ ॥ शुक्लपक्षेतुचैत्रस्यषष्ठ्यांसम्यगुपोषितः ॥ पूजयेद्भास्करंभक्त्यासौरधर्मविधानतः ॥ २ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ ब्रूहिसर्वान्ममब्रह्मन्मंत्रान्पुण्यान्विशेषतः ॥ सूर्यादिहृदयंचापिशिरोन्यासयुतांस्तथा ॥ ३ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अहंतेकथयिष्यामिरहस्यंपरमंविभो ॥ यदुक्तंब्रह्मणापूर्वंभक्त्याभानोर्महात्मनः ॥ ४ ॥ सर्वपापक्षयार्थायतच्छृणुष्वमहामते ॥ सर्वपापहरंपुण्यमादित्यंलोकपूजितम् ॥ ५ ॥ शिखादामसमायुक्तंवकारामृतमुत्तमम् ॥ ॐवंफट् ॥ ॐएषसूर्यःस्वयंतातमंत्रमूर्तिर्महाबलः ॥ ६ ॥ अस्यानुस्मरणान्मंत्रीनित्यंमधुरभोजनः ॥ संवत्सरेणदेवेशंसाक्षाद्द्रष्टुंप्रपश्यति ॥ ७ ॥ व्याधिमृत्योश्चनिर्मुक्तःसूर्यलोकंसगच्छति ॥ सततंजपमानस्तुराजन्मंत्रविदांवर ॥ ८ ॥ मनसाकर्मणावाचाशापानुग्रहतोपिवा ॥ क्षीराशीमौनमाश्रित्यविविक्तेनियतेंद्रियः ॥ ९ ॥ जपित्वाद्वादशलक्षंवैसशरीरोदिवंव्रजेत् ॥ त्रैलोक्यंचरतेराजंश्चिंतामणिरिवेच्छया ॥ १० ॥ अथेदंपरमंवामंसूर्यस्यहृदयंशृणु ॥ स्मर्तव्यंशुचिनानित्यंसर्वपापभयापहम् ॥ ॥ ११ ॥ वियुक्तंचंद्रसंयुक्तमृकारेणचभारत ॥ ॐकारदीपितंचैवहृदयंपरिकीर्तितम् ॥ १२ ॥ यकारंबिंदुसंयुक्तंवैशाखःकथितोबुधैः ॥ यकारश्चवकारश्चमात्राबिंदुस्तथानृप ॥ १३ ॥ इष्टंकवचमादिष्टमस्त्रंवक्ष्योनिबोधमे ॥ प्रणवादिंदुकारंचस्वादुस्वारंकटस्तथा ॥ १४ ॥ इदमस्त्रंस्मृतंराजन्नमृतंचानिबोधमे ॥ बिंदुचंद्रमसंयुक्तंवकारममृतंस्मृतम् ॥ १५ ॥ ॐब्रह्मन्नस्त्रममृतंगायत्रींचापितेरोरांधेनुर्वैपारिकीर्तितम् ॥ यकारश्चवकारश्चारिरोवेत्रमादिशेत् ॥ १६ ॥ व्यनेत्रएतान्यंगानिसूर्यस्यामिततेजसः ॥ आदित्यंमूर्ध्निविन्यस्यहृदयेहृदयंन्यसेत् ॥ १७ ॥ सावित्रींकंठदेशेतुअशेषंमूर्ध्निचिंतयेत् ॥ अर्कन्यासोमयाख्यातोविद्वान्न्यासंप्रकल्पयेत् ॥ १८ ॥ एकाक्षरस्यसूर्यस्यशृण्वर्चनविधिंपरम् ॥ प्रथमंकिंकिणीमुद्रांबद्ध्वातुहृदयेनृप ॥ ॥ १९ ॥ प्राणायामेनचतथापरिवारसमन्वितम् ॥ एकाक्षरंसमावेत्तिआत्मशुद्ध्यर्थमादरात् ॥ २० ॥ पुनस्त्वामेवबध्यंतुवकारेणात्मनालभेत् ॥ २१ ॥ एतत्कृत्वादित्यसमोभवतीतिनसंशयः ॥ कृत्वाचमुद्रांप्रासादेअस्त्रंयोज्यमहीपते ॥ २२ ॥ प्रासादशो

भनंस्याद्वैकृत्वातद्भरतर्षभ ॥ कवचेनार्कवाञ्छत्रुंक्षालयेद्धर्धनंतिथा ॥ २३ ॥ ततोर्घपात्रंपुष्पैश्चपूजयेद्विधिवन्नृप ॥ हृदिनास्नापयेद्देवंत
तःपूजांसमाचरेत् ॥ २४ ॥ पद्ममुद्रापुष्पगर्भांदेवांशिरसिविन्यसेत् ॥ आवाहितोभवेद्देवंदेवदेवोदिवाकरः ॥ २५ ॥ हृदयेनार्घ्यसंयुक्तां
पूजांवध्नीतभारत ॥ हृदयेनचनैवेद्यंदातव्यंशक्तिनाविभोः ॥ २६ ॥ यथाशक्त्याजपंकुर्यात्सुव्रतीवाग्यतेंद्रियः ॥ अनेनाविधिनाराजन्सर्व
कार्याणिसाधयेत् ॥ २७ ॥ नक्वचित्प्रतिघातःस्यान्नचापिदुरितंभवेत् ॥ व्योममुद्रांपरांबद्धाकृत्वाचापिप्रदक्षिणम् ॥ २८ ॥ देवंविसर्जयेत्प
श्चाद्धृदयेनमहीपते ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसौरार्चनविधिवर्णनंनामैकादशाधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥ २११ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ दृष्ट्वातुपावकंदेवंपावकस्थंदिवाकरम् ॥ अर्घ्यात्तुसपरीवारंतुकारंपरिकीर्तयेत् ॥ १ ॥ एवं
कृतेशोधनंस्यात्पावकस्यनसंशयः ॥ पद्मगर्भांततोवाथहृदयाग्नौसमाक्षिपेत् ॥ २ ॥ आवाहितोभवेद्देवदेवःसाक्षान्नसंशयः ॥ ओंकारेणा
हुतिशतंनेत्रांजनसमाधिना ॥ ३ ॥ पंचाहुतीस्ततोदद्यादंगानांप्रीतयेनृप ॥ विसर्जनंततःकुर्याद्धृदयेनविचक्षणः ॥ ४ ॥ इति श्रीभ
विष्येमहापुराणेब्राह्मे पर्वणिसप्तमीकल्पेसौरार्चनविधौहोमविधिवर्णनंनामद्वादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१२ ॥ छ ॥ सुमंतुरुवाच ॥
पद्मिनीचतथान्यातुमध्यमानामनीतथा ॥ अर्किणीज्वालिनीचैवतेजनीचगभस्तिनी ॥ १ ॥ शंखमुद्राचदशमीसूर्यवक्त्रातथापरा ॥ सहस्रकिर
णाचैवमुद्राद्वादशकीर्तिताः ॥ २ ॥ दद्यादर्घ्यंतुपद्मिन्याव्योमवध्वाजपेद्बुधः ॥ उदयाश्रयःसमाकर्षेमध्यमाव्याधिनाशिनी ॥ ३ ॥ आर्किण्याप
श्यतेसूर्यंविधिस्थस्तुभवेद्यदि ॥ ज्वालिनीमुपसंगंतुंबद्धासूर्यमुखोजपेत् ॥ ४ ॥ सप्ताहाद्दृश्यतेसूर्योसिद्ध्यतेचततःस्वयम् ॥ अवतीर्य
पद्मखंडंसूर्यादभिमुखोनरः ॥ ५ ॥ जपञ्छतसहस्रंहिअक्षयंलभतेनिधिम् ॥ शंखमुद्रादिभिरयंसूर्यचक्राविधिंशृणु ॥ ६ ॥ अहोरात्रोषितो
भूत्वाबद्धासूर्यमुखोनरः ॥ स्थितःपद्मासनेराजञ्जपंश्चाप्ययुतंमनुम् ॥ ७ ॥ पश्यतेतुत्र्यहात्सूर्यंभवेत्सिद्धिश्चमानसी ॥ सहस्रकिरणं
बद्धानाभिमात्रजलेस्थितः ॥ ८ ॥ जपेदयुतमात्रंतुभवेत्तद्गतमानसः ॥ सहस्रकिरणंदेवंपरंरश्मिभिरावृतम् ॥ ९ ॥ सपश्यतिपरंधामभवेत्सि
द्धिश्चपुष्कला ॥ शापानुग्रहकर्तासौसर्वेषांप्राणिनांभवेत् ॥ १० ॥ सर्वतःकंचुकंमुक्त्वाभवेद्वैविगतज्वरः ॥ ११ ॥ परौगुल्फौकरौकृत्वासं

लग्नौचपरस्परम् ॥ वामानामिकयाक्रम्यदक्षिणंतुकनीयसी ॥ १२ ॥ वामादक्षिणयाचैवदक्षिणावामयातथा ॥ मुद्रैषाहिमहापुण्याव्योममुद्रा प्रकीर्तिता ॥ १३ ॥ बद्धयाचानयासद्योहीयंतेव्याधयोनृणाम् ॥ नानयारहितःकश्चित्सिद्धिंप्राप्नोतिसाधकः ॥ १४ ॥ सर्वत्रैवोत्तमाह्येषामं त्रमुष्टिरितिस्मृता ॥ सूर्यस्यहृदयंसेयमर्कमुद्रेतिविश्रुता ॥ १५ ॥ बध्नीयात्सततंमंत्रैरायुरारोग्यवृद्धये ॥ सूर्यमंडलमभ्यग्रेमंत्रीसूर्योदये स्थितः ॥ १६ ॥ ससूर्याभिमुखोभूत्वाजपेन्मंत्रंतुसाधकः ॥ दिनत्रयेणपश्येतध्यानेजपपरायणः ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वानाप्नुतेमृत्युंदुःखीनचनसं शयः ॥ प्राप्नोतिचपरंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ १८ ॥ उत्तानौतुकरौकृत्वापृष्ठलग्नौपरस्परम् ॥ बद्ध्वात्वंगुलयःसर्वाःसुप्रकीर्णानसं शयः ॥ १९ ॥ आक्रम्यचांगुलीमूलमंगुष्ठाभ्यांयथाक्रमम् ॥ उदयानाममुद्रैषाबध्नीयादुदयेरवेः ॥ २० ॥ द्वादशात्पश्यतेसूर्यंदिनात्सहि नसंशयः ॥ सर्वपापहरीचैवसर्वपापविनाशिनी ॥२१॥ उदयाचविनावामंमध्यतश्चैवतंक्षिपेत् ॥ मध्यमानामविख्यातासूर्यमध्येतुचिंतयेत् ॥ ॥ २२ ॥ मध्यमाविधिनातेनबद्ध्वामुद्रांतुसाधकः॥अंगुल्योःपरमंगुष्ठौविधिनाताबुभौग्रथेत् ॥ २३ ॥ मुद्रासास्तमनीह्येषासर्वतंत्रेश्वरीशुभा॥ सूर्यस्यास्तमनेमुद्रांबद्ध्वाजतंसमारभेत् ॥२४॥ सहस्रंहिशतंवापिमुद्रांबद्ध्वाजपेद्बुधः॥ सर्वपातकसंयुक्तंसप्ताहादनुशोभनम्॥२५॥करौपरस्प रंलग्नावंगुष्ठौचोर्ध्वसंस्थितौ॥उभौचांगुष्ठकौचोर्ध्वौसंलग्नौमूर्ध्निसंस्थितौ ॥२६॥ मुद्रानुमालिनीचैवनिर्दहेत्पापपंजरम्॥ब्रह्महत्यादियत्पापंयो जितासातुमूर्धनि ॥ २७ ॥ विदर्भ्यांगुलयःसर्वाईषन्मध्यस्तथाग्रतः ॥ ऊर्ध्वास्थितौतथांगुष्ठौसुद्रेयंतर्जनीस्मृता ॥ २८ ॥ सर्वव्याधिहरीदेवी सर्वशत्रुविनाशिनी ॥ एतांबद्ध्वामहापुण्यांसर्वान्स्तंभयतेरिपून् ॥ २९ ॥ उभौप्रसार्यवैहस्तौमध्येसार्धेनसंस्थितौ ॥ शेषानाम्याततश्चै वअंगुष्ठाग्रंतथाक्रमात् ॥३०॥ मुद्रागभस्तिनीनामसूर्यस्यहृदयंपरम् ॥ मृत्युंनाशयतेह्येषाबद्ध्वासूर्योदयेशुभम् ॥ ३१ ॥ अर्घकालेतुबध्नी यादर्घ्यंयाग्निंप्रपूजयेत् ॥ जपकालेचबध्नीयान्मंत्राणांनात्रसंशयः ॥ ३२ ॥ विदक्षिणकनिष्ठिक्यांतर्जनीभ्यांतथाभवेत् ॥ तर्जनीभ्यांतथां गुष्ठौसंलग्नौतुपरस्परम् ॥ ३३ ॥ जपोयःक्रियतेनित्यंत्रिभिर्मासैर्विशुद्ध्यति ॥ करौतुसंपुटंकृत्वातर्जन्यौद्वौचकुंचयेत् ॥ ३४ ॥ सहस्र

किरणाद्येषासर्वैमुद्रेश्वरेश्वरी ॥ त्रिसंध्यमेतांबध्नीयात्साधकोमंत्रमूर्धनि ॥ ३५ ॥ नाशयेत्सर्वपापानितमोराशिमिवांभसा ॥ मुद्रामुद्रककुं भेतिबद्ध्वापश्चात्तुमंत्रयेत् ॥ ३६ ॥ मासेननाशयेत्कुष्ठंत्रिभिर्मासैर्नसंशयः ॥ इतिमुद्रांगसहितंसूर्यंपूजयतेतुयः ॥ ३७ ॥ अनेनविधिनारा जन्ब्रह्मापूजयतेरविम् ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रपूजयानेनभास्करम् ॥ ३८ ॥ ततःसूर्यमवाप्येहसूर्यलोकंसगच्छति ॥ अनेनविधिनायस्तु पूजयेत्सततंरविम् ॥ ३९ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ इत्थंपूज्यचदेवेशमनेनविधिनानृप ॥ ४० ॥ भोजयित्वायथाशक्त्या ब्राह्मणांश्वविधानतः ॥ सप्तम्यांप्राशयेद्राापिमरिचंमंत्रतस्तथा ॥ ४१ ॥ गृहीत्वामंत्रमेकंतुअव्रणंचदृढंपरम् ॥ सजलंप्राशयेद्राजन्मित्रेचा नेनवास्मृतम् ॥ ४२ ॥ यथोक्तेनविधानेनपूजयित्वादिवाकरम् ॥ इतिसंप्राश्यमरिचंततोभुंजीतवाग्यतः ॥ ४३ ॥ प्रियसंगमवाप्नोति तत्क्षणादेवनान्यथा ॥ इतीयंसप्तमीपुण्याप्रियसंगमदायिनी ॥ ४४ ॥ कुर्यादेकेनकामांस्तुवत्सरेणसगच्छति ॥ पुत्रादिभिर्वरश्रे ष्ठपुत्रादिभिरभाषत ॥ ४५ ॥ कुरुतस्मान्महाबाहोत्वमेवाप्रियदायिनीम् ॥ उपोष्यइंद्रोविधिवत्सुरामरिचसप्तमीम् ॥ ४६ ॥ संयो गंकृतवान्वीरसाशिलपादिविधानतः ॥ उपोष्यैनांनलश्चापिदमयन्त्यामहाबलः ॥ ४७ ॥ रामोयःसीतयासार्धमुपोष्यैनांनराधिप ॥ ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेमरीचिसप्तमीव्रतवर्णनंनामत्रयोदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१३ ॥ छ ॥ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ तृतीयांसप्तमींवीरशृणुष्वगदतोमम ॥ निंबपत्रैःस्मृतायातुपरमारोगनाशिनी ॥ १ ॥ यथार्चनविधिर्वान्यो येनपूजयतेरविम् ॥ देवदेवोगदापाणिःशंखचक्रगदाधरः ॥ २ ॥ अथार्चनविधिंवच्मिमंत्रोद्धारंनिबोधमे ॥ ३ ॥ ॐखषोल्कायनमः ॥ मू लमंत्रः ॥ ॐविटि २ शिरः ॥ ॐसहस्ररश्मये अस्त्रम् ॥ ॐसहस्रकिरणाय २०० ऊर्ध्वबंधः ॥ ॐघनायभूतभाविनेनमः इतिभूतबंधः ॥ ॐज्व ल २ प्रज्वल २ अग्निप्रकर ॥ ४ ॥ ॐआदित्यायविद्महेविश्वभागायधीमहि ॥ तंनःसूर्यःप्रचोदयात् ॥ ५ ॥ गायत्रीसंकलीकरणमिद म् ॥ ॐधर्मात्मनेनमः ॥ ईशान्याम् ॥ ॐदक्षिणायनमःआग्नेयाम् ॥ ॐवज्रपाणयेऽनंतायनमः उत्तरतः ॥ ॐश्यामपिंगलायनमः ईशा न्याम् ॥ ॐअमृतायनमःआग्नेय्याम् ॥ ॐबुधायसोमसुतायनमोदक्षिणतः ॥ ॐवागीश्वरायसर्वविद्याधिपतये नैर्ऋत्याम् ॥ ॐशुक्रायमहर्षये

भूतायपश्चिमतः॥ ॐ ईश्वरायसूर्यात्मनेनमोवायव्याम्॥ ॐकृतवतेनमः उत्तरतः॥ ॐराहवेनमः ईशान्याम्॥ ॐअंतरायसूर्यात्मनेनमःपूर्वतः ॥ ॐध्रुवायनमईशान्याम् ॥ ॐभगवतेपूषामालिसकलजगत्पतेसप्ताश्ववाहनभूभुजपरमसिद्धिशिरसिगतंगृह्णतेजोग्ररूपअनंतज्वाल २॥ आवाहनमंत्रः॥ ॐनमोभगवतेआदित्यायसहस्रकिरणाययथासुखंपुनरागमनायइति ॥ ६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेसूर्यमंत्रोद्धारवर्णनंनामचतुर्दशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१४॥ छ॥ ॥ सुमंतुरुवाच॥ ॥ शृणुष्वार्चाविधिंराजन्मंत्रपूतेनवारिणा॥ प्रोक्षणीयांप्रयत्नेनकिमर्थंसुसमाहितः ॥ १॥ हृदयादितथांगेषुमंत्रंविन्यस्यमंत्रवित् ॥ आत्मानंभास्करंध्यात्वापरिचारसमन्विते ॥ २॥ कुर्यात्संमार्जनींमुद्रांदिशांचप्रतिबोधनम्॥ पातालेभूशोधनंचैवनभसश्चतथामतम्॥ ३॥ अर्चनस्यप्रकारोऽयंसर्वेषामीप्सितप्रदः॥ सर्वैरपिबुधैर्वीरपद्ममेतत्प्रकीर्तितम् ॥ ४ ॥ अष्टपत्रंलिखेत्पद्मंशुचौदेशेसकर्णिकम्॥ आवाहनींततोबद्धामुद्रामावाहयेद्रविम्॥ ५॥ खषोल्कंस्नापयेत्तत्रस्वरूपंलोभदायकम्॥ स्थापयेत्स्नापयेच्चैवमंत्रंमंत्रशरीरिणा ॥ ६॥ आग्नेय्यांदिशिदेवस्यहृदयंस्थापयेन्नरः॥ ईशान्यांतुशिरःस्थाप्यनैर्ऋत्यांविन्यसेच्छिखाम्॥ ७॥ पौरंदर्यांन्यसेन्नेत्रमेकाग्रहृदयस्तुसः ॥ आवाह्यचैकंकवचंवारुण्यांवस्त्रमेवच॥ ८ ॥ ईशान्यांस्थापयेत्सोमंपौरंदर्यांतुलोहितम्॥ आग्नेय्यांसोमतपनंयाम्यांचैवबृहस्पतिम्॥ ९॥ नैर्ऋत्यांदानवंशुक्रंवारुण्यांचशनैश्चरम् ॥ वायव्यांचतथाकेतुंकौबेर्यांराहुमेवच॥ १०॥ द्वितीयायांतुकक्षायांदेवतेजःसमुद्भवान्॥ स्थापयेद्द्वादशादित्यान्काश्यपेयान्महाबलान्॥ ११॥ भगःसूर्योर्यमश्चैवमित्रोवरुणएवच॥ सविताचैवधाताचविवस्वांश्चमहाबलः॥१२॥त्वष्टापूषातथाचंद्रोद्वादशोविष्णुरुच्यते॥पूर्वेचंद्रायदक्षिणेयमायपश्चिमेवरुणायउत्तरेकुबेरायईशान्यामीश्वरायआग्नेय्यामग्निदेवतायैनैर्ऋत्यांपितृदेवेभ्योवायव्यांवायवे॥जयाचविजयाचैवजयंतीचापराजिता॥शेषश्चवासुकिश्चैवरेवंतीचाविनायकः॥महाश्वेतामहादेवीराज्ञीचैवसुवर्चला॥१३॥ तथान्योवापिदेवानांसमूहस्तत्रतत्रह॥ तथान्येलोकविख्यातायोगःप्रोक्तश्चदक्षिणे॥ १४॥ पुरस्ताद्ब्रह्मासुरस्थानेस्थापनीयाविजानता॥ सिद्धिर्वृद्धिःस्मृतिर्देवीश्रीश्चैवोत्पलमालिनी॥ १५॥ स्थाप्यासुदक्षिणेपार्श्वेलोकपूज्यासमंततः॥ प्राज्ञावतीक्षुधावीरहारीताबुद्धिरेवच॥१६॥

स्थाप्यबुद्धिमतींनित्यंश्रीकामोवाविवस्वतः ॥ ऋद्धिश्चैवविसृष्टिश्चपौर्णमासीविभावसौ ॥ १७ ॥ स्थाप्यासुचोत्तरेपार्श्वैइत्येतादेवशक्तयः ॥
दीपमन्नमलंकारोवासःपुष्पाणिमंत्रतः ॥ १८ ॥ देयानिदेवदेवस्यसानुगस्यसमूर्तये ॥ विधिनानेनसततंसदायोर्चतिभास्करम् ॥ १९ ॥
संप्राप्यपरमान्कामांस्ततोभानुसदोव्रजेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुभोजयेद्भास्करंनृप ॥ २० ॥ केर्निबकटुकात्मासिआदित्यनिलयस्तथा ॥
सर्वरोगहरःशांतोभवेन्मेप्राशनंसदा ॥ २१ ॥ इत्थंप्राप्यजपेद्धूमौदेवस्यपुरतोनृप ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वातुशक्त्यादत्वातुदक्षिणाम् ॥२२॥
भुंजीतवाग्यतःपश्चान्मधुरंक्षारवर्जितम् ॥ इत्येषावत्सरंयावत्कर्तव्याचैवसप्तमी ॥ २३ ॥ कुर्वाणःसप्तमीमेतांसर्वरोगैःप्रमुच्यते ॥ सर्वरोगवि
निर्मुक्तःसूर्यलोकंसगच्छति ॥ २४ ॥ ॥ सुमंतुरुवाच ॥ ॥ अथभाद्रपदेमासिसितेपक्षेमहीयते ॥ कृत्वोपवासंसप्तम्यांविधिवत्पूजये
द्रविम् ॥ २५ ॥ महेश्वरेणविधिनापूजयेदत्रभास्करम् ॥ अष्टम्यांतुपुनःस्नातःपूजयित्वादिवाकरम् ॥ २६ ॥ दद्यात्फलानिविप्रेभ्योमार्तंडः
प्रीयतामिति ॥ खर्जूरंनालिकेरंचमातुलिंगफलानिच ॥ २७ ॥ देवस्यपुरतोदत्वातथाचाम्रफलानिच ॥ इतितेकथितंराजन्सप्तमीफलमा
दितः ॥ २८ ॥ महातपोमहाश्रेष्ठंभास्करस्यविशाम्पते ॥ यच्छ्रुत्वामानवोराजन्मुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २९ ॥ तथेदंपरमंपर्वकथितंब्रह्मसंज्ञि
तम् ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यंतेमानवानृप ॥३०॥ अश्वमेधसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच॥ सर्वतीर्थाभिगमनेवेदाभ्यासेचयत्फलम्॥३१॥
यत्फलंपृथिवीदानेतत्सर्वंप्राप्नुयान्नरः ॥ राजसूयसहस्रस्यवाजपेयशतस्यच ॥ ३२ ॥ सहस्रशतदानस्यफलंविंदतिमानवः ॥ लेखत्वं
ब्राह्मणोगच्छेत्क्षत्रियोविप्रतांव्रजेत् ॥३३॥ वैश्योऽपिक्षत्रतांयातिशूद्रोवैश्यत्वमेवच ॥ सूतमागधवंद्याद्यायेचान्येसंकरोद्भवाः ॥३४॥ तेऽपि
यांत्युत्तमंस्थानंपुराणश्रवणाद्विभो ॥ इतिहासपुराणाभ्यांनत्वन्यत्पावनंनृणाम् ॥ ३५ ॥ येषांश्रवणमात्रेणमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ विधिना
राजशार्दूलशृण्वतांयत्फलंकिल ॥ यथोक्तंनात्रसंदेहःपठतांचविशांपते ॥ ३६ ॥ ॥ शतानीकउवाच ॥ ॥ भगवन्केनविधिना
श्रोतव्यंभारतंनरैः ॥ चरितंरामभद्रस्यपुराणानिविशेषतः ॥ ३७ ॥ कथंतुवैष्णवाधर्माःशिवधर्माअशेषतः ॥ सौराणांचापिविप्रेंद्रउच्यतां
श्रवणेविधिः ॥ ३८ ॥ वाचनीयंकथंचापिवाचकोद्विजसत्तम ॥ लक्षणंचास्यमेब्रूहिवाचकस्यमहात्मनः ॥ ३९ ॥ स्वरूपंचास्यमेब्रूहिख

षोल्कस्यमहात्मनः ॥ फलंचपूजितेकिंस्याद्वाचकेविधिवद्द्विज ॥ ४० ॥ पारणेपारणेपूज्योवाचकःश्रावकैःकथम् ॥ समाप्तेभगवान्किंकिंदे यंपर्वणिवाचके ॥ ४१ ॥ नचकिंकार्यंसिद्धंयत्सिद्धंपर्वणिपर्वणि ॥ सम्यक्पृष्टोऽस्मिराजेंद्रइतिहासपुराणयोः ॥ ४२ ॥ श्रवणेतुमहाबाहो श्रूयतांयन्मयापुरा ॥ पृष्टोवाचमहातेजाविरिंचोभगवान्गुरुः ॥ ४३ ॥ हंततेकथयाम्येषपुराणश्रवणेविधिम् ॥ इतिहासपुराणानिश्रुत्वा भक्त्याविशेषतः ॥४४॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योब्रह्महत्यादिभिर्विभो ॥ सायंप्रातस्तथारात्रौशुचिर्भूत्वाशृणोतियः ॥ ४५ ॥ तस्याविष्णुस्तथा ब्रह्मातुष्यतेशंकरस्तथा ॥ प्रत्यूषेभगवान्ब्रह्मादिनांतेतुष्यतेहरिः॥४६॥ महादेवस्तथारात्रौशृण्वतांतुष्यतेविभुः ॥पारणानिदशाहेषुएकेकुर्वं तितान्विभो॥४७॥ भवेद्वैराजशार्दूलशृणुतेषांचयत्फलम् ॥ विधानंवाचकस्येहशृण्वतांचविशांपते ॥ ४८ ॥ शुद्धवासागृहादेत्यस्थानंयत्स मयान्वितम् ॥ प्रदक्षिणंततोगत्वायस्तस्मिन्देवएवाहि ॥ ४९ ॥ नात्युच्चंनातिनीचंचआसनंभजतेततः ॥ आसनंतस्यवैराजन्बोधकस्यसदा नृप ॥ ५० ॥ वंदनीयंप्रपूज्यंचश्रोतृभिःकुरुनंदन ॥ व्यासपीठंतुतत्प्रोक्तंगुरोरासनमादिशेत् ॥ ५१ ॥ नस्थेयंश्रावकैस्तस्माद्वाचकस्यास नंनृप ॥ राजासनंयथाभृत्यैर्यथापुत्रैःपितुर्नृप ॥५२॥ यथाशिशुर्गुरोर्वीरसतेषांहिगुरुर्मतः॥ देवार्चामग्रतःकृत्वाब्राह्मणार्चांविशेषतः ॥५३॥ उपविश्यततःपश्चाच्छ्रावकःशृणुयान्नृप ॥ समस्तानागतान्कृत्वाततःपुस्तकमाददेत्॥५४॥प्रणम्यशिरसातस्यपुस्तकस्यविशांपते ॥ग्रंथिं चाशिथिलांकुर्याद्वाचकःकुरुनंदन ॥ ५५ ॥ पुनर्बध्नीततत्सूत्रंतन्मुक्त्वावाचयेत्क्वचित् ॥ त्रिविधंपुस्तकंविद्यात्सूत्रंवासुकिरुच्यते ॥५६॥ पत्राणिभगवान्ब्रह्माअक्षराणिजनार्दनः ॥ शंकरश्चतथासूत्रंपंक्तयःसर्वदेवताः ॥ ५७ ॥ पावकस्यतथासूत्रेमध्येभानुःसमाश्रितः ॥ अग्रेस्थि ताग्रहाःसर्वेदिशोवापितथाविभो ॥ ५८ ॥ स्मृतोमेरुः सदाशंकुश्छिद्रमाकाशमुच्यते ॥ यंत्रद्वयंकाष्ठमयमधोर्ध्वंयदुदाहृतम् ॥ ५९ ॥ द्यावापृथिव्योश्चशंखस्तथाचंद्रउदाहृतः ॥ इत्थंदेवमयोह्येषपुस्तकोदेवपूजकः ॥ ६० ॥ नमस्यःपूजनीयश्चगृहेस्थाप्योविभूतये ॥ योऽ स्यसूत्रंबृहत्कृत्वाप्रयच्छतिनरोत्तमः ॥ ६१ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोदिवाकरः ॥ निरूप्यपात्रंराजेंद्रकराभ्यांगृह्यवाचकः ॥ ६२ ॥ प्रणम्यशिरसासर्वान्ब्रह्मादीन्व्यासमेवच ॥ वाल्मीकिंचतथाराजन्विधिंविष्णुंशिवंरविम् ॥ ६३ ॥ नमस्कारमथैषांतुपठित्वाकुरुनन्दन ॥

ततोसौवाचयेद्विप्रान्वाचकः श्रद्धयान्वितः ॥ ६४ ॥ अलंवितमनास्तद्वदद्भुतंवीरमूर्जितम् ॥ असंसक्ताक्षरपदंरसभावसमन्वितम् ॥ ६५ ॥
सप्तस्वरसमायुक्तंकालेकालेविशांपते ॥ प्रदर्शयन्रसान्सर्वान्वाचकोवाचयेन्नृप ॥ ६६ ॥ ईदृशाद्वाचकाद्विप्राच्छ्रुत्वाश्रद्धासमन्वितः ॥
इतिहासपुराणानिरामस्यचरितंतथा ॥ ६७ ॥ नियमस्थः शुचिः श्रोताशृणुयात्फलमश्नुते ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यः शूद्रश्चापिविशेषतः
॥ ६८ ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिसर्वान्कामानवाप्नुते ॥ रोगैश्चमुच्यतेसर्वैर्महत्पुण्यंचविंदाते ॥ ६९ ॥ गच्छेद्वापिपरंस्थानंदेवस्याद्भुतमु
त्तमम् ॥ समागम्यगृहादेतेस्नातास्तद्वाचकस्यतु ॥ ७० ॥ प्रणम्यशिरसाविप्रंवाचकंश्रद्धयानृप ॥ आसनंचसमाश्रित्यस्थातव्यंवाचक
स्यतु ॥ ७१ ॥ संमुखंराजशार्दूलवाग्यतैः सुसमाहितैः ॥ वाचकेननमस्कारेकृतेव्यासस्यभूपते ॥ ७२ ॥ नवक्तव्यंमहाबाहोश्रावकैः
संशयादृते ॥ संशयेसतिप्रष्टव्योवाचकःसंप्रसाद्यतु ॥ ७३ ॥ यतश्चसगुरुस्तेषांधर्मतोबंधुरुच्यते ॥ वाचकेनापिवक्तव्यंसम्यक्तेषांनिबोध
येत् ॥७४॥ अनुग्रहायसर्वेषामशेषागुरवोनृप ॥ नमस्कारादथोश्राव्यांशिवमास्त्वितिवाग्यतः ॥ ७५ ॥ वाग्यतैर्नृपशार्दूलवर्णैःसर्वैर्महीपते॥
शूद्राणांपुरतोवैश्यावैश्यानांक्षत्रिणस्तथा ॥ ७६ ॥ मध्यस्थितोऽथसर्वेषांवाचकोवाचयेन्नृप॥ येचसंकरजाराजन्नरास्तेशूद्रपृष्ठतः ॥ ७७ ॥
ब्राह्मणंवाचकंविद्यान्नान्यवर्णजमादरेत् ॥ श्रुत्वान्यवर्णजाद्वाचंवाचकान्नरकंव्रजेत् ॥ ७८ ॥ इत्थंहिशृण्वतांतेषांवर्णानामनुपूर्वशः ॥ मासि
मासिभवेद्राजन्पारणंकुरुनंदन ॥ ७९ ॥ श्रेयोऽर्थमात्मनोराजन्पूजयेद्वाचकंबुधः ॥ मासिपूर्णेद्विजश्रेष्ठदातव्यंस्वर्णमाषकम् ॥ ८० ॥
ब्राह्मणेनमहाबाहोद्वौदेयौक्षत्रियस्यतु ॥ वाचकस्यद्विजश्रेष्ठवैश्येनापित्रयंतथा ॥ ८१ ॥ शूद्रेणवचचत्वारोदातव्याः स्वर्णमाषकाः ॥ मा
सिमासिद्विजश्रेष्ठश्रद्धयावाचकस्यतु ॥ ८२ ॥ प्रथमेपारणेराजन्वाचकंपूज्यशक्तितः ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंविंदातिमानवः ॥ ८३ ॥
कार्तिकादिमहाबाहोकार्तिकंयावदच्युत ॥ अग्निष्टोमंगोसवंचज्योतिष्टोमंतथानृप ॥ ८४ ॥ सौत्रामणिंवाजपेयंवैष्णवंचतथाविभो ॥ माहे
श्वरंतथाब्राह्मंपुंडरीकंचभूपते ॥ ८५ ॥ आदित्ययज्ञस्यतथाराजसूयाश्वमेधयोः ॥ फलंप्राप्नोतिराजेंद्रमासैर्द्वादशभिःक्रमात् ॥ ८६ ॥
इत्थंयज्ञफलंप्राप्ययातिलोकांस्तथोत्तमान् ॥ वज्रवेदिकसंपन्नंमणिरत्नविभूषितम् ॥ ८७ ॥ विमानमास्थितोराजन्मोदते शक्रमंदिरे ॥

ततश्चंद्रस्यभवनेवारुणेभवनेततः ॥ ८८ ॥ शोचिर्गृहेचगत्वातुगच्छेच्चैलविलेगृहे ॥ धिषणस्यगृहंगत्वाततश्चित्रशिखंडिनः ॥ ८९ ॥ वृद्धश्रवसमासाद्यगच्छेत्कंजजमंदिरे ॥ एवमेवनृपश्रेष्ठनात्रकार्याविचारणा ॥ ९० ॥ फलमेतत्समुद्दिष्टंशृण्वतांसततंनृणाम् ॥ एतत्फलंवत्सरेणशृण्वतोविधितोनृप ॥ ९१ ॥ एतानिपरिणामानिवत्सरेणभवंतिवै ॥ शृण्वतांनृपशार्दूलददतांवाचकायवै ॥ ९२ ॥ एकंचद्वौतथात्रीणिचत्वारश्चविशांपते ॥ दातव्यावाचकस्येहमासिमासिनराधिप ॥९३॥ ब्राह्मणाद्यैर्नृपश्रेष्ठसर्ववर्णविभागशः ॥ समाप्तेपर्वणितथावाचकंपूजयेन्नृप ॥९४॥ वाचकंब्राह्मणंचैवसर्वकामैःप्रपूजयेत् ॥ गंधमाल्यानिदिव्यानिवस्त्राणिविविधानिच ॥९५॥वाचकायप्रदत्त्वातुततोविप्रान्प्रपूजयेत् ॥ हिरण्यंरजतंरुक्ममंगावःकांस्योपदोहनाः ॥ ९६ ॥ दत्त्वाचवाचकायेहश्रुतस्यप्राप्यतेफलम् ॥ यथासदक्षिणंचान्नंश्राद्धकालेप्रकीर्तितम् ॥ तथाश्रुतंनृपश्रेष्ठसदक्षिणमुदाहृतम् ॥ ९७ ॥ वाचकंपूजयेद्यस्मात्पश्चाल्लेखकपूजनम् ॥ समाप्तेपर्वणिविभोविशेषेणैवचार्चयेत् ॥ वाचकःपूजितोयेनपूजितास्तेनदेवताः ॥ ९८ ॥ वाचकेपरितुष्टेचममप्रीतिरनुत्तमा ॥ इतिवेधाःसदाप्राहदेवानांपुरतःपुरा ॥ ९९ ॥ तस्मिंस्तुष्टेजगत्सर्वंतुष्टंभवतिनित्यशः ॥ तस्मात्प्रपूजयेद्विप्रंवाचकंनृपसत्तम ॥ १०० ॥ नतुल्यंवाचकेनेहपात्रंदानस्यविद्यते ॥ तिष्ठंतियस्यशास्त्राणिजिह्वाग्रेपृथिवीपते ॥ १०१ ॥ दृष्टश्चगोचरस्तातकस्तेनसदृशोद्विजः ॥ नतुल्यंविद्यतेतेनभुविपात्रंनरेषुवै ॥ ॥ १०२ ॥ तस्मादन्नंसदापूर्वंतस्यदेयंविदुर्बुधाः ॥ श्राद्धेयस्यद्विजोभुंक्तेवाचकःश्रद्धयान्वितः ॥ १०३ ॥ भवंतिपितरस्तस्यतृप्तावर्षशतंनृप ॥ यथेहसर्वदेवानांभास्करःप्रवरःस्मृतः ॥ १०४ ॥ विस्पष्टमद्रुतंशांतंस्पष्टाक्षरपदंतथा ॥ कलस्वरसमायुक्तंरसभावसमन्वितम् ॥ १०५ ॥ बुध्यमानःसदात्वर्थंग्रंथार्थंकृत्स्नशोनृप ॥ ब्राह्मणादिषुवर्णेषुग्रंथार्थंवाचयेन्नृप ॥ १०६ ॥ यएवंवाचयेद्राजन्सविप्रोव्यासउच्यते ॥ अतोऽन्यथावाचयिताज्ञेयोऽसौपितृनामकः ॥ १०७ ॥ इत्थंभूतोवसेद्यस्मिन्वाचकोव्याससन्निभः ॥ देशेऽथपत्तनेराजन्सदेशःप्रवरःस्मृतः ॥ १०८ ॥ तेधन्यास्तेमहात्मानस्तेकृतार्थानसंशयः ॥ वसंतियत्रनतोयस्मिन्सदेशःप्रवरः

१ पुष्यस्य भवने ततः–इ०पा० । २ ततो विष्णुगृहं व्रजेत्–इ०पा० ।

स्मृतः ॥ १०९ ॥ नशोभतेपुरंवीरव्यासहीनंकदाचन ॥ यथार्कहीनंहिदिनंचंद्रहीनायथानिशा ॥ ११० ॥ नराजतेसरोयद्वत्पद्मिनीरहितं
नृप ॥ तथाव्यासविहीनंतुनरराजपुरंक्वचित् ॥ १११ ॥ प्रणम्यवाचकंभक्त्यायत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ नतत्क्रतुसहस्रेणप्राप्यतेकुरुनंदन ॥
॥ ११२ ॥ यथैकतोग्रहाःसर्वेएकतस्तुदिवाकरः ॥ तथैकतोद्विजाःसर्वेएकतस्तुसवाचकः ॥ ११३ ॥ यथावेदसमोनास्तिआगमोभुविक
श्चन ॥ तथाव्याससमोनास्तिब्राह्मणोभुविकश्चन ॥ ११४ ॥ कुरुक्षेत्रसमंतीर्थंनद्वितीयंप्रचक्षते ॥ ननदीगंगयातुल्यानदेवोभास्कराद्वरः ॥
॥ ११५ ॥ नाश्वमेधसमंपुण्यंनपापंब्रह्महत्यया ॥ पुत्रजन्मसुखात्तुल्यंनसुखंविद्यतेयथा ॥ ११६ ॥ तथाव्याससमोविप्रोनक्वाचित्प्राप्यते
नृप ॥ दैवेकर्मणिपित्र्येचपावनंपरमंनृणाम् ॥ ११७ ॥ नास्तिव्याससमंश्रेष्ठमितीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ अथविप्रसहस्राणांविप्रोऽयंश्रेष्ठईरितः ॥
॥११८॥ उपविष्टोयदाभुंक्तेव्यासोवैविप्रमंडले ॥ श्राद्धेतातपवित्राणिकथितानिपुरामया ॥११९॥ब्रह्मणाराजशार्दूलशृणुतानियथाविधि ॥
मधुपायसंकालशाकंतिलांश्चकुतपांस्तथा ॥१२०॥ राजतंचापिपात्रेषुब्राह्मणेष्वथवाचकः ॥ दैवेकर्मणिपित्र्येचसज्ञेयःपंक्तिपावनः ॥१२१॥
वाचकश्चयतिश्चैवतथायश्चषडंगवित् ॥ एतेसर्वेनृपश्रेष्ठविज्ञेयाःपंक्तिपावनाः ॥ १२२ ॥ नामनीवाचकस्यैतेशृणुष्वार्थमथैतयोः ॥ इतिहास
पुराणानिजयेतिविदितानिवै ॥ १२३ ॥ उपजीवतियस्माद्वैवाचयानोद्विजोनृप ॥ जयोपजीवितेनासौगतःख्यातिंतुवाचकः ॥ १२४ ॥
विस्पष्टमद्रुतंशांतंस्पष्टाक्षरमिदंतथा ॥ कलस्वरसमायुक्तंरसभावसमन्वितम् ॥ १२५ ॥ बुध्यमानमनात्यर्थंग्रंथार्थंकृत्स्नशोनृप ॥ ब्रा
ह्मणादिषुवर्णेषुग्रंथार्थंचार्पयेत्तथा ॥१२६॥ यएवंवाचयेद्राजन्सविप्रोव्यासउच्यते ॥ अतोऽन्यथावाचयितानगच्छेद्व्यासतांक्वचित् ॥१२७॥
त्रिविधंवाचकंविद्यात्सदागुणविभेदतः ॥ श्रावकंचमहाबाहोत्रिविधंगुणभेदतः ॥ १२८ ॥ द्वावेतौकथ्यमानौतुनिबोधगदतोमम ॥ अभि
द्रुतंतथास्पष्टंविस्तरंस्वरवर्जितम् ॥ १२९ ॥ पदच्छेदविहीनंचतथाभावविवर्जितम् ॥ अबुध्यमानोग्रंथार्थमभीष्टोत्साहवर्जितम् ॥ १३० ॥
ईदृशंवाचयेद्यस्तुवाचकःक्ष्माधिपेश्वर ॥ क्रोधनोऽप्रियवादीचअज्ञानाद्ग्रंथदूषकः ॥ १३१ ॥ नचबुध्यतिकष्टाच्चसज्ञेयोवाचकाधमः ॥ विस्प
ष्टमद्रुतंशांतंरसभावसमन्वितम् ॥ १३२ ॥ अबुध्यमानोग्रंथार्थंवाचयेद्यस्तुवाचकः ॥ सज्ञेयोराजसोराजन्निदानींसात्विकंशृणु ॥ १३३ ॥

विस्पष्टमद्रुतंशांतंस्पष्टाक्षरपदंतथा ॥ कलस्वरसमायुक्तंरसभावसमन्वितम् ॥ १३४ ॥ ग्रंथार्थंबुध्यमानस्तुग्रंथार्थंकृत्स्नशोनृप ॥ ब्राह्म
णादिषुवर्णेषुआचार्यैविधिवन्नृप ॥ १३५ ॥ यएवंवाचयेद्राजन्सज्ञेयःसात्त्विकोबुधैः ॥ श्रद्धाभक्तिविहीनोयोलोभिष्ठःकटुकोयथा ॥ १३६ ॥
हेतुवादपरोराजंस्तथासूयासमन्वितः ॥ नित्यांनैमित्तिकांकाम्यामददद्दक्षिणांनृप ॥ १३७ ॥ वाचकायमहाबाहोशृणुयाद्यस्तुमानवः ॥
सज्ञेयस्तामसोराजञ्छ्रावकोमानवोऽपिसः ॥१३८॥ नतस्यपुरतोवीरवाचयेत्प्राज्ञएवहि॥प्रसंगाच्छृणुयाद्यस्तुश्रद्धाभक्तिविवर्जितः॥१३९॥
राजन्कौतुकपात्रंतुसज्ञेयोराजसोभवेत् ॥ संत्यज्यसर्वकार्याणिभक्त्याश्रद्धासमन्वितः ॥ १४० ॥ सततंपूजयेद्यस्तुवाचकंश्रद्धयासदा ॥
नित्यनैमित्तिकेकाम्येगुरवोदेवतास्तथा ॥ १४१ ॥ यएवंशृणुयाद्वीरसज्ञेयःसात्त्विकोबुधैः ॥ व्यासःपूज्यःश्रावकाणांयथाव्यासवचोनृप ॥
॥ १४२ ॥ तस्मात्पूज्यतमोनान्यःश्रावकाणांनृपोत्तम ॥ यतःसर्वैगुरुस्तेषांज्ञानदातासदानृप ॥ १४३ ॥ चतुर्णामिहवर्णानांनान्योबंधुःप्र
चक्षते ॥ व्यासादृतेनृपश्रेष्ठइतीयंवैदिकीश्रुतिः ॥ १४४ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपूजयेद्वाचकंसदा ॥ सगुरुःसपितामातासबंधुःससुहृत्तथा ॥
॥ १४५ ॥ वाचकोनृपशार्दूलविप्रादीनामशेषतः ॥ इत्थंव्यासोगुरुर्ज्ञेयःपूज्योमान्योद्विजातिभिः ॥ १४६ ॥ शृण्वंतियेनराराजन्सतेषां
गुरुरुच्यते ॥ पूजार्थंतस्यसमयःश्रावकाणामुदाहृतः ॥ १४७ ॥ येशृण्वंतिनृपश्रेष्ठमासिमासिददंतिते ॥ स्वर्णमापकमेकस्मैवाचकायपृ
थक्पृथक् ॥ १४८ ॥ द्वादश्यांचामावास्यायामथवारविसंक्रमे ॥ सानित्यादक्षिणातस्यांयाचश्रेयोऽर्थमात्मनः ॥ १४९ ॥ अयनेविषुवे
चैवचंद्रसूर्यग्रहेतथा ॥ प्रातेवापरपक्षेचदानंतस्मैस्वशक्तितः ॥ १५० ॥ देयंस्याच्छ्रावकैस्ताततंमुक्त्वानान्यतोनृप ॥ प्रथमंतस्यदातव्यं
श्रेयोऽर्थंश्रावकैःसदा ॥ १५१ ॥ अदत्त्वातस्ययेन्यस्मैसंप्रयच्छंतिश्रावकाः ॥ अवमानःकृतस्तैस्तुवाचकस्यभवेन्नृप ॥ १५२ ॥ कृत्वाच
मानमथतैःप्राप्यतेयत्फलंनृप ॥ ब्राह्मणाद्यैःसमस्तैश्चतच्छृणुष्ववरानन ॥ १५३ ॥ शूद्रत्वंब्राह्मणोयातिक्षत्रियोयातिकाकताम् ॥ जायते
चतथावैश्यःशूद्रश्चांडालतांव्रजेत् ॥ १५४ ॥ तस्मात्पूज्योनृपश्रेष्ठप्रथमंवाचकोबुधैः ॥ आपत्कालेचवृद्धौचयतश्चासौगुरुःस्मृतः ॥१५५॥
वैशाख्यामयनेवीरनृतीयायांचसुव्रत ॥ कार्त्तिक्यामथमाघ्यांचसंपूज्यःप्रथमंभवेत् ॥१५६॥ पर्वस्वन्येषुचाविभोसंपूज्योधर्मतःस्मृतः ॥ हिर

ण्यंचसुवर्णंचधनंधान्यंतथैवच ॥ १५७ ॥ अन्नंचापितथापक्वंमांसंचकुरुनंदन ॥ दातव्यंप्रथमंतस्मैश्रावकैर्नृपसत्तम ॥ १५८ ॥ वाचकस्तुयथानित्यंमुखमास्तेनराधिप ॥ नपीड्यतेयथाद्वंद्वैस्तथाकार्यंवगनन ॥ १५९ ॥ हेमंतेलोमशंदेयाच्छत्रंग्रीष्मेनृपसत्तम ॥ उपानहौकालयोग्येकालेचवानुलोमशः ॥ १६० ॥ द्वंद्वैर्विनिर्मुक्तःसमयेषांवाचकोनृप ॥ नेयन्याःश्रावकालोकेनेराःपरमंपदम् ॥ १६१ ॥ आत्मानस्तुकर्तव्यंस्वर्गमुखमिच्छेद्विचक्षणः ॥ विषमस्थेगुरौराजन्यतःश्रमगुरुःस्मृतः ॥ १६२ ॥ वाचकश्रावकाणांचतस्माद्द्वंद्वंविवारयेत् ॥ यत्नःकार्यःश्रावकैश्चवाचकस्यजनाधिप ॥ १६३ ॥ इत्थंपूज्यःसदाव्यासःश्रेयोऽर्थंप्रथमंनृप ॥ भर्तापूज्योयथास्त्रीणांसर्वासांवैयथानृप ॥ १६४ ॥ श्रावकाणांतथाराजन्वाचकःपूज्यउच्यते ॥ उपाध्यायस्तुशिष्याणांयथाभागवतोहरिः ॥ १६५ ॥ सौराणांचयथाभानुःशैवानांशंकरोयथा ॥ वाचकस्तुतथापूज्यःश्रावकाणांनराधिप ॥ १६६ ॥ दक्षिणांददतानित्यंश्रोतव्यंभूतिमिच्छता ॥ पूर्वोक्तमापकंतस्यवाचकस्यजनाधिप ॥ १६७ ॥ यदादातुंनशक्नोतिमापकंकांचनस्यतु ॥ रजतस्यतदादेयंमापकंश्रेयसेनृप ॥ १६८ ॥ तदभावेहिरण्यंचवित्तशाठ्यविवर्जितम् ॥ मृत्तिकापिहिदातव्याप्राप्नोतिसत्फलंशुभम् ॥ १६९ ॥ इत्येषादक्षिणानित्यामासिमासिभवेन्नृप ॥ नैमित्तिकाभवेद्राजन्ग्रहणादिषुपर्वसु ॥ १७० ॥ अमलेवाससीराजन्गंधमाल्यविभूषणे ॥ समाप्तेपर्वणिविभोदातव्यंभूतिमिच्छता ॥ १७१ ॥ ज्ञात्वासर्वसमाप्तिंतुपूजयेद्वाचकोविधिम् ॥ आत्मानमपिविक्रीययइच्छेत्सफलंश्रुतम् ॥ १७२ ॥ नैमित्तिकाचनित्याचदक्षिणांददतेनृप ॥ शृणोतिचसदातांतुनस्यनन्निष्फलंश्रुतम् ॥ १७३ ॥ यथाचदक्षिणाहीनोयज्ञोनफलमश्नुते ॥ तथाश्रुतंचराजेंद्रदक्षिणारहितंस्मृतम् ॥ ॥ १७४ ॥ चतुर्गुणाभवेद्राजन्यानित्यादक्षिणाविभो ॥ समाप्तेपर्वणिविभोइत्याहभगवाञ्छिवः ॥ १७५ ॥ इत्येषकथितोराजन्पुराणश्रवणेविधिः ॥ यतश्चविधिहीनंतुनकर्मफलंविद्यते ॥ १७६ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःपितृदेवाभिपूजनम् ॥ विधिपूर्वंस्मृतंज्ञेयंयथेहकुरुनंदन ॥ १७७ ॥ फलदंनृपशार्दूलपुराणश्रवणंतथा ॥ यथार्थंकथितंतुभ्यंविधिनाश्रवणंमया ॥ १७८ ॥ यथोक्तंतुतथाजीवंयथोक्तंब्रह्मवादिनः ॥ सब्राह्मणोमहाराजन्सर्वलोकेषुपूजितः ॥ १७९ ॥ यथाश्रुतंमहाबाहोतथेदंकथितंतव ॥ भास्करस्यतुमाहात्म्यंमाहात्म्यंवाचक

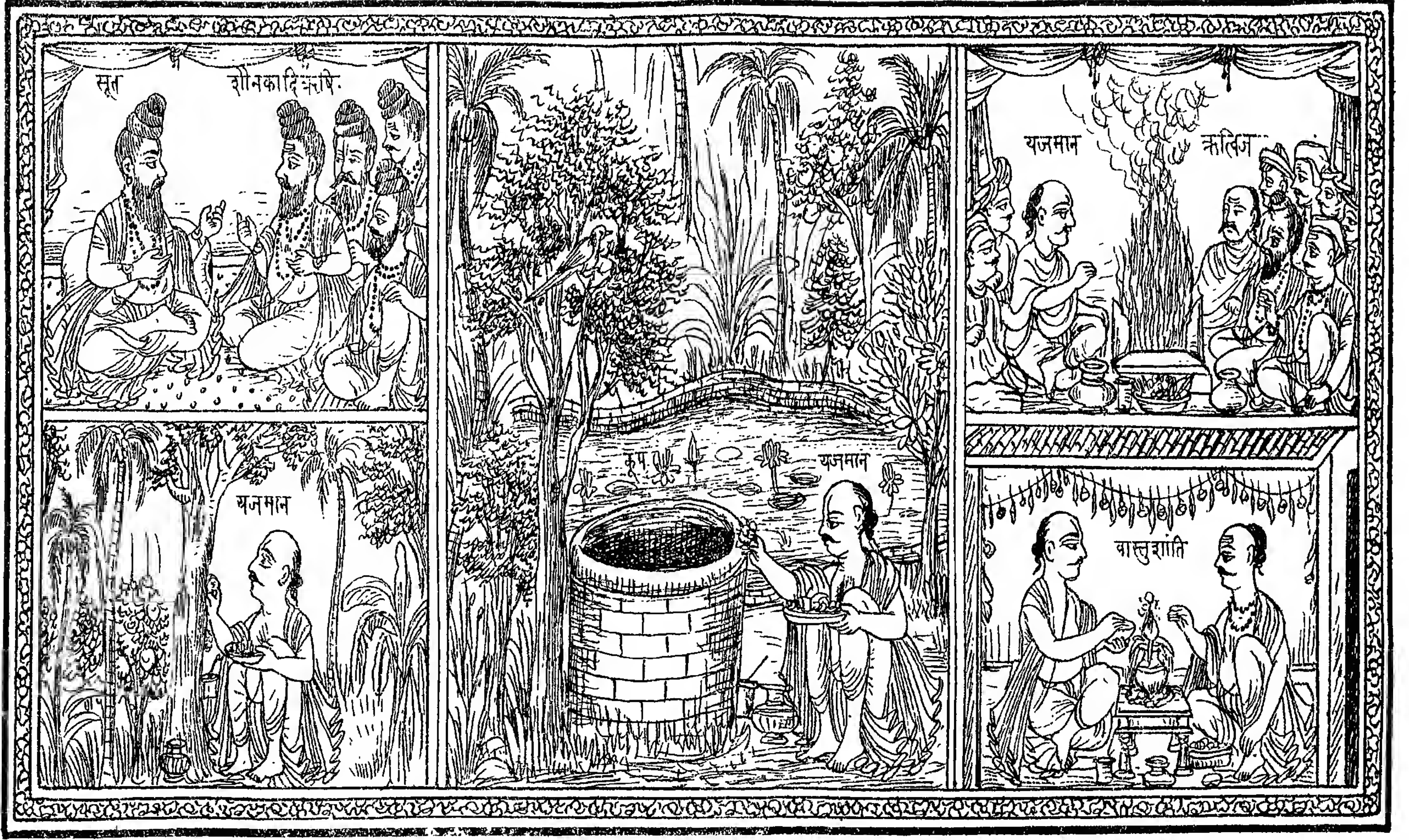
स्यतु ॥ १८० ॥ तथाचसप्तमीकल्पःसर्वपापभयापहः ॥ अनेनविधिनायस्तुपूजयेत्सततंनरः ॥ १८१ ॥ भगलोकंसमासाद्यत्रिषुलोकेषु गीयते ॥ ततोऽर्कलोकमासाद्यगच्छेच्चित्रशिखंडिनः ॥१८२॥ तस्मादपिमहाबाहोगच्छेल्लोकंदिवाकरम् ॥ अर्कलोकेततोयातस्ततोगोलोकमश्नुते ॥ १८३ ॥ ऋतस्यचततोगच्छेत्कंजजस्यततःपरम् ॥ दशानांराजसूयानामग्निष्टोमशतस्यच ॥ १८४ ॥ श्रवणात्फलमाप्नोतिपितामहवचोयथा ॥ १८५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेशतसाहस्रार्धसंहितायांब्राह्मेपर्वणिसप्तमीकल्पेसौरधर्मेआदित्यमाहात्म्यवाचकमाहात्म्यपुराणविधिवर्णनंनामपंचदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१५॥ पूर्वार्धःसमाप्तोऽयम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारायणार्पणमस्तु ॥ ॥

इति प्रथमं ब्राह्मपर्व समाप्तम् ॥ १ ॥

इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं प्रथमं ब्राह्मपर्व खेमराजश्रीकृष्णदास इत्यनेन मुम्बय्यां
स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वाप्रकाशितम् । संवत् १९५३,
शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रथमं ब्राह्मपर्व समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीभविष्यपुराणे द्वितीयं मध्यमपर्व प्रारभ्यते ॥

सूत
शौनकादि ऋषि.
यजमान
ऋत्विज
यजमान
कूप.
यजमान
वास्तुशांति

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॐनमःकमलदलनयनाभिरामायश्रीरामचंद्रायनमः ॥ स्वच्छंचंद्रावदातंकविकरमकरक्षोभसंजातफेनंब्रह्मोद्भूतिप्रसूक्तैर्व्रतानियमपरैःसेवितंविप्रमुख्यैः ॥ ॐकारालंकृतेनत्रिभुवनगुरुणाब्रह्मणादृष्टपूतंसंभोगाभोगगम्यंजनमशुभहरंपौष्करंवःपुनातु ॥ १ ॥ जयतिभुवनदीपोभास्करोलोककर्ताजयतिचाशितिदेहःशार्ङ्गधन्वामुरारिः ॥ जयतिचशशिमौलीरुद्रनामाभिधेयोजयतिसकलमौलिर्भानुमांश्चित्रभानुः ॥ २ ॥ नमस्कृत्याप्रमेयायदेवायब्रह्मरूपिणे ॥ पुराणंसंप्रवक्ष्यामियदुक्तंब्रह्मयोगिना ॥ ३ ॥ पुराणसंहितांपुण्यांपप्रच्छुरौमहर्षणिम् ॥वक्तुमर्हसिचास्माकंपुराणार्थविशारद॥४॥मुनीनांवचनंश्रुत्वासूतःपौराणिकोत्तमः ॥ प्रणम्यमनसाप्राहगुरुंसत्यवतीसुतम्॥५॥ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नमस्कृत्यजगद्योनिंब्रह्मरूपधरंहरिम् ॥ वक्ष्येपौराणिकींदिव्यांकथांपापप्रणाशिनीम् ॥ ६ ॥ यच्छ्रुत्वापापकर्माणिसगच्छेत्परमांगतिम् ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यमिदानींशृणुतद्विजाः ॥ ७ ॥ भविष्यपुराणमखिलंयज्जगादगदाधरः ॥ मध्यपर्वह्यथोवक्ष्येप्रतिष्ठादिविनिर्णयम् ॥ ८ ॥ धर्मप्रशंसनंचात्रब्राह्मणादिप्रशंसनम् ॥ आपद्धर्मस्यकथनंविद्यामाहात्म्यवर्धनम् ॥ ९ ॥ प्रतिमाकरणंचैवस्थापनाचित्रलक्षणम् ॥ कालव्यवस्थासर्गादिप्रतिसर्गादिलक्षणम् ॥ १० ॥ पुराणलक्षणंचैवभूगोलस्यचनिर्णयम् ॥ निरूपणंतिथीनांचश्राद्धसंकल्पमन्तरम् ॥ ११ ॥ मुमूर्षोरपियत्कर्मदानमाहात्म्यमेवच ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचयुगधर्मानुशासनम् ॥ १२ ॥ उच्चावचावधानंचप्रायश्चित्तादिकंचयत् ॥ षष्ट्याधिकाष्टसाहस्रंनवश्लोकशतोद्भवम् ॥ १३ ॥ पंचतंत्रसमायुक्तंप्रतितंत्रेचविंशतिः ॥ पंचोत्तरंतथाध्यायाःपुराणेऽस्मिन्द्विजोत्तमाः ॥ १४ ॥ त्रयाणामाश्रमाणांचगृहस्थोयोनिरुच्यते ॥ अन्येऽपिसूपजीवन्तितस्माच्छ्रेष्ठोगृहाश्रमी ॥ १५॥ एकाश्रमंगृहस्थस्यत्रयाणांसूतिदर्शनम् ॥ तस्माद्गार्हस्थ्यमेवैकंविज्ञेयंधर्मशासनम् ॥ १६ ॥ परित्यजेदर्थकामौयौस्यातांधर्मवर्जितौ ॥ सर्वलोकविरुद्धंचधर्ममप्याचरेन्नतु ॥ १७ ॥ तडागस्यचसान्निध्येतडागंपरिवर्जयेत् ॥ प्रपास्थानेप्रपावर्ज्यामठस्थानेमठंत्यजेत् ॥ १८ ॥ धर्मात्संजायतेह्यर्थोधर्मात्कामोऽभिजायते ॥ धर्ममेवापवर्गोऽयंतस्माद्धर्मंसमाश्रयेत् ॥ १९ ॥ धर्मंचार्थंचकामंचात्रिवर्गस्त्रिगुणोमतः ॥

१ भक्ताय-इ०पा० । २ सूतिदर्शवत्-इ०पा० ।

सत्वंरजस्तमश्चेतितस्माद्धर्मंसमाश्रयेत् ॥ २० ॥ ऊर्ध्वंगच्छंतिसत्वस्थामध्येतिष्ठंतिराजसाः ॥ जघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसाः ॥ २१ ॥ यस्मिन्धर्मःसमायुक्तोह्यर्थकामौव्यवस्थितौ ॥ इहलोकेसुखीभूत्वाप्रेत्यानंत्यायकल्पते ॥ २२ ॥ तस्मादर्थंचकामंचयुक्त्वा धर्मंसमाश्रयेत् ॥ धर्मात्संजायतेकामोधर्मादर्थोभिजायते ॥ २३ ॥ एवंधर्मस्यमध्येऽयंचतुर्वर्गःप्रदर्शितः ॥ एवंचधर्मकामार्थंमोक्षस्यापिच मानवः ॥ २४ ॥ माहात्म्यंवानुतिष्ठेच्चसचानंत्यायकल्पते ॥ तस्मादर्थंचकामंचमुक्त्वाधर्मंसमाचरेत् ॥ २५ ॥ धर्मात्संजायतेसर्वमित्या हुर्ब्रह्मवादिनः ॥ धर्मेणधार्यतेसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ २६ ॥ अनादिनिधनाशक्तिर्नैषाब्राह्मीद्विजोत्तम ॥ कर्मणाप्राप्यतेधर्मोज्ञानेनचनसं शयः ॥ २७ ॥ तस्माज्ज्ञानेनसहितंकर्मयोगंसमाचरेत् ॥ प्रवृत्तिश्चनिवृत्तिश्चद्विविधंकर्मवैदिकम् ॥ २८ ॥ ज्ञानपूर्वानिवृत्तिःस्यात्प्रवृत्ति र्वर्ततेऽन्यथा ॥ निवृत्तिंसेवमानस्तुयातितत्परमंपदम् ॥ २९ ॥ तस्मान्निवृत्तंसंसेव्यमन्यथासंसरेत्पुनः ॥ शमोदमोदयादानमलोभस्त्या गएवच ॥ ३० ॥ आर्जवंचानसूयाचतीर्थानुसरणंतथा ॥ सत्यंसंतोषआस्तिक्यंश्रद्धाचेन्द्रियनिग्रहः ॥ ३१ ॥ देवताभ्यर्चनंपूजाब्राह्मणा नांविशेषतः ॥ अहिंसासत्यवादित्वमपैशुन्यमकल्पता ॥ ३२ ॥ शौचाचारश्चानुकंपासर्ववर्णेऽब्रवीन्मुनिः ॥ श्रद्धापूर्वाःस्मृताधर्माःश्रद्धा मध्येतुसंस्थिताः ॥ ३३ ॥ श्रद्धानिष्ठाःप्रतिष्ठाश्चधर्माःश्रद्धैवकीर्तिताः ॥ प्राजापत्यंब्राह्मणानांश्रुतंस्थानंक्रियावताम् ॥ ३४ ॥ स्थानमैन्द्रं क्षत्रियाणांसंग्रामेष्वपलायिनाम् ॥ वैश्यानाममृतंस्थानंस्वधर्ममनुवर्तताम् ॥ ३५ ॥ गांधर्वंशूद्रजीवानांपरिचारेणवर्तताम् ॥ अष्टाशीति सहस्राणांमुनीनामूर्ध्वरेतसाम् ॥ ३६ ॥ स्मृतंस्थानंतुयत्स्थानंतदेवगुरुवासिनाम् ॥ सप्तर्षीणांतुयत्स्थानंश्रुतंतद्वैवनौकसाम् ॥ ३७ ॥ प्राजापत्यंगृहस्थानांस्थानमुक्तंस्वयंभुवा ॥ यतीनांयतचित्तानांतदेववनवासिनाम् ॥ ३८ ॥ हिरण्यगर्भयत्स्थानंतस्मान्नावर्ततेपुनः ॥ यो गिनाममृतंस्थानंव्योमाख्यंपरमाक्षरम् ॥ ३९ ॥ आनंदमैश्वरंनामसाकाष्ठापरमागतिः ॥ ४० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणि प्रथमभागेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ७॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इदानींविस्तरंचैवविभागंरूपमैश्वरम् ॥ वक्ष्येकल्पानुसारेणमन्वंतरश

१ शुभ्रजीवानाम्-इ० पा० ।

तानुगम् ॥ २ ॥ आसीत्तमोमयंसर्वमप्रज्ञानमलक्षणम् ॥ तत्रचैकोमहानासीद्रुद्रःपरमकारणम् ॥ ३ ॥ आत्मनास्वयमात्मानंसंचिन्त्य भगवान्विभुः ॥ मनःसंसृजतेपूर्वमहंकारंचपृष्ठतः ॥ ४ ॥ अहंकारात्प्रजानातिमहाभूतानिपंचच ॥ अष्टौप्रकृतयःप्रोक्ताविकाराश्चैवषोडश ॥ ५ ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोगंधस्तथैवच ॥ प्राणोऽपानःसमानश्चोदानव्यानौतथैवच ॥ ६ ॥ सत्वंरजस्तमश्चैवगुणाःप्रोक्तास्तुते त्रयः ॥ तस्माद्भगवतोब्रह्मातस्माद्विष्णुरजायत ॥ ७ ॥ ब्रह्मविष्णुमोहनार्थंततःशंभुस्तुतेजसा ॥ अशरीरोवासुदेवोह्यनुत्पत्तिरयोनिजः ॥ ॥ ८ ॥ व्यामोहयित्वातत्सर्वंतेजसामोहयज्जगत् ॥ तस्मात्परतरंनास्तितस्मात्परतरंनहि ॥ ९ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चद्वावेतावुद्भूतौभगवत्सुतौ ॥ कल्पेकल्पेतुतत्सर्वंसृजतेऽसौजनंजगत् ॥ १० ॥ उपसंहरतेचैवनानाभूतानिसर्वशः ॥ द्वासप्ततियुगान्येवमन्वंतरइतिस्मृतः ॥ ११ ॥ चतुर्दशतुतान्येवंकल्पमेवंविधीयते ॥ दिनैकंब्रह्मणःप्रोक्तंनिशिकल्पस्तथोच्यते ॥ १२ ॥ एवंमासंचवर्षंचतथाचाष्टशतंद्विजाः ॥ एवं बुद्धीन्द्रियस्यास्यविष्णोश्चनिमिषःस्मृतः ॥ १३ ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतंनिमेषश्चध्रुवस्यवै ॥ निमेषजीवनंसर्वंसर्वलोकचराचरम् ॥ १४ ॥ भूर्लोकोऽथभुवर्लोकःस्वर्लोकश्चप्रकीर्तितः ॥ जनस्तपश्चसत्यंचब्रह्मलोकश्चसप्तमः ॥ १५ ॥ पातालाद्वितलंतद्धिअतलंतलमेवच ॥ पंचमंविद्धिसुतलमतलंसप्तकंस्मृतम् ॥ १६ ॥ एतेषुसप्तविख्याताअधःपातालवासिनः ॥ तेषामादौचमध्येचअंतेरुद्रःप्रकीर्तितः ॥ १७ ॥ ग्रसतेजायतेलोकान्क्रीडार्थंतुमहेश्वरः ॥ ब्रह्मलोकपरीप्सूनांगतिरूर्ध्वंप्रकीर्तिता ॥ १८ ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चविदिशस्तथा ॥ समुद्राणांगिरिणांचअधस्तिर्यक्प्रसंख्यया ॥ १९ ॥ समुद्राणांचविस्तारंप्रमाणंचततःशृणु ॥ स्थावराणांचशैलानांदेवानांच दिवौकसाम् ॥ २० ॥ चतुष्पदानांद्विपदांतथाधर्मैकभाषिणाम् ॥ सहस्रगुणमाख्यातंस्थावराणांप्रकीर्तितम् ॥ २१ ॥ सहस्रगुणशीलाश्चइत्याहभगवान्मुनिः ॥ ऋषिस्तुप्रथमंकुर्वन्प्रकीर्तितनामनामतः ॥ २२ ॥ तस्याब्रह्माप्रकृत्यास्तुउत्पन्नःसहविष्णुना ॥ तस्माद्बुद्ध्याप्रकुरुतेसृष्टिंनैमित्तिकींद्विजाः ॥ २३ ॥ तस्मात्स्वयंभुवोब्रह्माब्राह्मणान्समकल्पयत् ॥ पादहीनान्क्षत्रियांश्चतस्माद्धीनांस्तुवैश्यकान् ॥ २४ ॥ चतुर्थपादहीनांश्चआचारेषुवहिष्कृतान् ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चैवाप्यकल्पयत् ॥ २५ ॥

लोकालोकस्यसंस्थाचद्वीपानामुदधेस्तथा ॥ सरितांसागराणांचतीर्थान्यायतनानिच ॥ २६ ॥ मेघस्तनितनिर्घोषरोहितेंद्रधनूंषिच ॥ उल्कानिर्घातकेतूंश्चज्योतींष्यायतनानिच ॥ २७ ॥ उत्पन्नंतस्यदेहेषुभूयःकालेनपीडयेत् ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणि प्रथमभागेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ध्रुवादूर्ध्वंमहर्लोकःकोटियोजनविस्तरः ॥ कल्पाधिकरणंतस्यसंस्थिताद्विजपुंगवाः ॥ १ ॥ जनलोकोमहर्लोकात्तथाकोटिद्वयात्मकः ॥ सनंदनादयस्तत्रसंस्थिताब्रह्मणःसुताः ॥ २ ॥ जनलोकात्तपोलोकःकोटित्रयसमन्वितः ॥ विराजंतेतुदेवावैस्थितादाहविवर्जिताः ॥ ३ ॥ प्राजापत्यात्तुभूर्लोकःकोटिषट्केनसंयुतः ॥ सनत्कुमारकस्तत्रब्रह्मलोकस्तुसंस्मृतः ॥ ४ ॥ तत्रलोकेगुरुर्ब्रह्माविश्वात्माविश्वतोमुखः ॥ आस्तेयद्योगिभिःपीत्वायोगंमृत्योःपरंगतम् ॥ ५ ॥ गायंतियतयोगाथाह्यास्तिकाब्रह्मवादिनः ॥ योगिनस्तापकाःसिद्धाजापकाःपरमेष्ठिनम् ॥ ६ ॥ द्वारंतुयोगिनामेकंगच्छतांपरमंपदम् ॥ तत्रगत्वानशोचंतिसविष्णुःसचशंकरः ॥ ७ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंपुरंतस्यदुरापदम् ॥ नमेवर्णयितुंशक्यंज्वालामालासमाकुलम् ॥ ८ ॥ तत्रनारायणस्यापिभवनंब्रह्मणःपुरे ॥ शेषेतस्यहरिःश्रीमान्मायासहचरःपरः ॥ ९ ॥ सविष्णुलोककथितःपुनरावृत्तिवर्जितः ॥ प्रयांतिचमहात्मानोयेप्रपन्नाजनार्दनम् ॥ १० ॥ ऊर्ध्वंब्रह्मासनात्पूर्वंपरंज्योतिर्मयंशुभम् ॥ वह्निनाउपरिक्षिप्तंतत्रास्तेभगवान्भवः ॥ ११ ॥ देव्यासहमहादेवश्चिंत्यमानोमनीषिभिः ॥ योगिभिःशतसाहस्रैर्भूतैरुद्रैश्चसंवृतः ॥ १२ ॥ तत्रतेयांतिनियताद्विजावैब्रह्मवादिनः ॥ महादेवपरेशानास्तापसाब्रह्मवादिनः ॥ १३ ॥ निर्ममानिरहंकाराःकामक्रोधविवर्जिताः ॥ द्रक्ष्यंतिब्रह्मणायुक्तारुद्रलोकःसवैस्मृतः ॥ १४ ॥ एतेसप्तमहर्लोकाःपृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ महीतलादयश्चाधःपातालाः संतिवैद्विजाः ॥ १५ ॥ महातलंहैमतलंसर्ववर्णोपशोभितम् ॥ प्रासादैर्विविधैःशुभ्रैर्देवतायतनैर्युतम् ॥ १६ ॥ अनंतेनसमायुक्तंमुचुकुंदेनधीमता ॥ नृपेणबलिनाचैवपातालंस्वर्गवासिना ॥ १७ ॥ शैलंरसातलंविप्राःशार्करंहिरसातलम् ॥ पीतंसुतलमित्युक्तंवितलंविद्रुमप्रभम् ॥ १८ ॥ सितंहिवितलंप्रोक्तंतलंचैवसितेतरम् ॥ सुवर्णेनमुनिश्रेष्ठास्तथावासुकिनाशुभम् ॥ १९ ॥ रसातलमितिख्यातंसर्वशोभासमन्वितम् ॥ वैनतेयादिभिश्चैवकालनेमिपुरोगमैः ॥ २० ॥ शंकुकर्णेनसंभिन्नंतथानमुचिपूर्वकम् ॥ तथान्यैर्विवि

धैर्नागैस्तलंचैवसुशोभनम् ॥ २१ ॥ तेषामधस्तान्नरकारौरवाद्याश्चकोटयः ॥ पापिनस्तेषुपात्यंतेनतेऽवनमितुंक्षमाः ॥ २२ ॥ पातालाना मधश्चांतेशेषाख्यावैष्णवीतनुः ॥ कालाग्निरुद्रयोगात्मानारसिंहोऽपिमाधवः ॥ २३ ॥ योऽनंतःपव्यतेदेवोनागरूपीजनार्दनः ॥ तथाधा रमिदंसर्वंसकलाग्निमुपाश्रितः ॥ २४ ॥ तमाविश्यमहायोगीकालस्तद्वदनानलः ॥ विषज्वालासमोऽनंतोजगत्संहरतिस्वयम् ॥ २५ ॥ तामसीशांभवीमूर्तिःकालात्मापरमेश्वरः ॥ सएवगर्भमाश्रित्यप्रकाशयतिनित्यशः ॥ २६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथम भागेपातालवर्णनंनाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एतद्ब्रह्मांडमाख्यातंचतुर्विधविधंमहत् ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामि भूर्लोकस्यविनिर्णयम् ॥ १ ॥ तद्वीपप्रधानोजंबुःप्लक्षःशाल्मलएवच ॥ कुशःक्रौंचश्चशाकश्चपुष्करश्चैवसप्तमः ॥ २ ॥ एतेसप्तमहाद्वीपाः समुद्रैःसप्तभिर्वृताः ॥ द्वीपा द्वीपोमहान्युक्तःसागरादपिसागरः ॥ ३ ॥ क्षीरोदेक्षुरसोदश्चक्षारोदश्चघृतोदकः ॥ दध्योदःक्षीरसलिलोजलोद श्चेतिसागराः ॥ ४ ॥ पंचाशत्कोटिविस्तीर्णासमुद्रवलयास्मृता ॥ द्वीपैश्चसप्तभिर्युक्तायोजनानांसमानतः ॥ ५ ॥ जंबुद्वीपःसमंतानांद्वीपा नांमध्यतःशुभः ॥ तस्यमध्येमहामेरुर्विश्रुतःकनकप्रभः ॥ ६ ॥ चतुराशीतिसाहस्रयोजनैरस्यचोच्छ्रयः ॥ प्रविष्टःषोडशाधस्ताद्द्वात्रिंशन्मू र्ध्निविष्कृतः ॥ ७॥ मूलेषोडशसाहस्रंविस्तारस्तस्यसर्वतः ॥ भूप्रमुख्यश्चशैलोऽसौकालिकात्वेनसंस्थितः ॥८॥ हिमवान्हिमकूटश्चनिषधस्त स्यदक्षिणे॥नीलःश्वेतश्चशृंगीचउत्तरेवर्षपर्वतः ॥ ९ ॥ लक्षप्रमाणौद्वौमध्येदशहीनास्तथापरे ॥ सहस्राद्वितयंदीर्घास्तावद्विस्तारिणश्चते ॥ १० ॥ भारतंदक्षिणंवर्षंततःकिंपुरुषंस्मृतम् ॥ हरिवर्षंतथैवान्यन्मेरोर्दक्षिणतोद्विजाः ॥ ११ ॥ चंपकंचोत्तरंवर्षंतथैवाश्वाहिरण्मयम् ॥ उत्तराःकुरवश्चैवयथैतेभारतास्तथा ॥ १२ ॥ नवसाहस्रमेकैकमेतेषांद्विजसत्तमाः ॥ इलावृतश्चतन्मध्येतन्मध्येमेरुरुच्छ्रितः ॥ १३ ॥ मेरो श्चतुर्दिशस्तत्रनवसाहस्रविष्कृतम् ॥ इलावृतंमहाभागाश्चत्वारस्तत्रपर्वताः ॥ १४ ॥ विष्कंभारचितामेरोर्योजनायुतमुच्छ्रिताः ॥ पूर्वेणमं दरोनामदक्षिणेगंधमादनः ॥ १५ ॥ विपुलःपश्चिमेभागेसुपार्श्वश्चोत्तरेस्थितः ॥ कदंबेष्वेषुनद्यश्चपिप्पलोवटएवच ॥ १६ ॥ जंबूद्वीपस्य साजंबूर्नामहेतोर्महर्षयः ॥ महागजप्रमाणानिजंबून्यस्यफलानिच ॥१७॥ पतंतिभूभृतःपृष्ठेशीर्यमाणानिसर्वशः ॥ रसेनचैवप्रख्यातातस्यजं

बुनदीइति ॥ १८ ॥ सरित्तुवर्ततेसापिपीयतेतत्रवासिभिः ॥ नवेदोनचदौर्गंध्यंनजरानेंद्रियक्षयः ॥ १९ ॥ उत्पन्नाःस्वच्छमनसोनरास्तत्र भवन्तिवै ॥ तीरसूत्रंसमंप्राप्यवायुनाचविशोषितम् ॥ २० ॥ जांबूनदाख्यंभवतिसुवर्णंसिद्धभूषणम् ॥ भद्राह्वःपार्श्वतोमेरोःकेतुमालश्च पश्चिमे ॥ २१ ॥ वर्षेद्वेतुमुनिश्रेष्ठास्तयोर्मध्येइलावृतम् ॥ मेरोरुपरिविप्रेंद्राब्रह्मणःस्थानमुत्तमम् ॥ २२ ॥ तदूर्ध्वंवासवस्थानंतदूर्ध्वंशंक रस्यच॥तदूर्ध्वंवैष्णवंलोकंदुर्गालोकंतदूर्ध्वतः ॥ २३ ॥ ज्योतिर्मयंपरंस्थानंनिराकारंहिरण्मयम् ॥ भक्तस्थानंतदूर्ध्वंचदेवोहिभगवान्रविः ॥ २४ ॥ ज्योतिश्चक्रस्थितःशुद्धोनिश्चलःपरमेश्वरः ॥ राशिचक्रेचभ्रमतिमेरोरुपरिसत्तमाः ॥ २५ ॥ बिंबषट्केद्रिनाभौचरथचक्रंदिवानि शम् ॥ वातरज्जुनिबंधेनध्रुवाधारेप्रतिष्ठितः ॥ २६ ॥ दिक्पालाद्याग्रहास्तत्रदक्षिणादुत्तरायणम् ॥ प्रतिमासंगतःपंथाह्रासवृद्धिदिनक्ष यः ॥ २७ ॥ रविणालंघितोमासश्चांद्रःख्यातोमलिम्लुचः ॥ द्वादशेभगवान्सूर्यंप्रत्यहंभक्तसेवके ॥ २८ ॥ कृत्वात्रिषुत्वहोरात्रं तारामयगतंविभुम् ॥ यामेयामेचोदयश्चदेशेदेशेचशर्वरी ॥ २९ ॥ दिवाचरतियःसूर्योरात्रौचरतिचन्द्रमाः ॥ नक्षत्राणिदिवारात्रौ सूर्यचक्रेप्रतिष्ठितम् ॥ ३० ॥ देशान्नंचावगमनंयत्रतस्मादिवाभवत् ॥ यत्रचंद्रक्षयोभवतियत्रसूर्यःप्रवर्तते ॥ ३१ ॥ दिवारात्रिंविजानीयाज्ज्योतिश्चक्रेप्रतिष्ठितम् ॥ उदयास्तमनंनास्तिनक्षत्राणांविशेषतः ॥ ३२ ॥ यन्नक्षत्रेचयोदेशःसतेषामुदयः स्मृतः ॥ तत्रास्तोजीवशुक्राणांसूर्यादीनांचसर्वशः ॥ ३३ ॥ तदाकालेनियोक्तव्याभार्गवास्तादिकीक्रिया ॥ सूर्यःसोमोबुधश्चंद्रोभार्गवश्चैव शीघ्रकः ॥ ३४ ॥ दक्षिणायनमास्थाययदाचरतिरश्मिमान् ॥ तदासर्वग्रहाणांससूर्योधस्तात्प्रसर्पति ॥ ३५ ॥ विस्तीर्णमंडलंकृत्वात स्योर्ध्वंचरतेशशी ॥ नक्षत्रमंडलंकृत्स्नंसोमादूर्ध्वंप्रसर्पति ॥ ३६ ॥ नक्षत्रेभ्योबुधश्चोर्ध्वंबुधादूर्ध्वंतुभार्गवः ॥ चंद्रस्तुभार्गवादूर्ध्वंचद्रादूर्ध्वं शनैश्चरः ॥ ३७ ॥ तस्माच्छनैश्चरादूर्ध्वंततःसप्तर्षिमंडलम् ॥ ऋषीणांचैवसप्तानांध्रुवश्चोर्ध्वंव्यवस्थितः ॥ ३८ ॥ कालचक्रमयेचक्रेसूर्यो भवतिसर्वदा ॥ राइयर्द्धेषुगतिर्यत्रतिथीनांचतिथौस्मृता ॥ ३९ ॥ स्तंभतेचरतेशीघ्रंह्रासेचापिदिनक्षयः ॥ पादास्तंचापिशुक्रस्यमहास्तं तत्रदृश्यते ॥ ४० ॥ पादास्तेपक्षमात्रंस्यान्महास्तेयाममात्रकम् ॥ चक्रेपक्षार्धमासःस्याददतिचारोऽष्टवासरान् ॥ ४१ ॥ नगण्यतेदेशभे

देनक्षत्रेणचगण्यते ॥ बालवृद्धस्तुशुक्रस्यदेशस्थेवागणस्यच ॥ ४२ ॥ बालवृद्धौक्षत्रियस्यनगण्येतेसदाबुधैः ॥ पादादूर्ध्वंमहास्तस्यवै
श्यस्याद्विजसत्तमाः ॥ ४३ ॥ शेषार्धंभार्गवास्तस्यशूद्राणामथगर्हितम् ॥ अभिचारेचचक्रेचनशूद्रस्यविधीयते ॥ ४४ ॥ वर्जयेद्दासरान्स
न्तइतिचाथर्वणीश्रुतिः ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेज्योतिश्चक्रेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
त्रयाणामेववर्णानांजन्मतोब्राह्मणःप्रभुः ॥ संसृष्टाब्राह्मणाःपूर्वंतपस्तप्त्वाद्विजोत्तमाः ॥ १ ॥ हव्यानामिहकव्यानांसर्वस्यापिचगुप्तये ॥ अ
श्नंतिचमुखेनास्यहव्यानित्रिदिवौकसः ॥२॥ कव्यानिचैवपितरःकिंभूतमाधिकंततः॥जन्मनाचोत्तमोऽयंचसर्वार्चाब्राह्मणोऽर्हति ॥३॥ स्वका
र्यंब्राह्मणोभुंक्तेविदधातिद्विजोत्तमाः ॥ त्रयाणामिहवर्णानांभावाभावायवैद्विजः ॥ ४ ॥ भवेद्विप्रानसंदेहस्तुष्टोभावायवैभवेत् ॥ अभावायभवे
त्क्रुद्धस्तस्मात्पूज्यःसदाहिसः ॥ ५ ॥ गर्भाधानादिनाचेहसंस्कारायस्यसत्तमाः ॥ चत्वारिंशत्तथाचाष्टौनिवृत्ताःशास्त्रतोद्विजाः ॥ ६ ॥
सयातिब्रह्मणःस्थानंब्राह्मणत्वेनसंशयः ॥ संस्कारपूतंप्रथमंवेदपूतंद्वितीयकम् ॥ ७ ॥ विद्यापूतंतृतीयंस्यात्तीर्थपूतमनंतरम् ॥ क्षेत्रपूतंप्र
विज्ञाप्याविपूतंपूजयेद्द्विजाः ॥ ८ ॥ स्वर्गापवर्गफलदमन्यथाश्रमतामियात् ॥ पूतानांपरमःपूतोगुरूणांपरमोगुरुः ॥ ९ ॥ सर्वसत्वान्वितो
विप्रोनिर्मितोब्रह्मणापुरा ॥ पूजयित्वाद्विजान्देवाःस्वर्गंभुजंतिचाक्षयम् ॥१०॥ मनुष्याश्चापिदेवत्वंस्वंस्वंराज्यंसमंजसाः ॥ यस्यविप्राःप्रसी
दंतितस्यविष्णुःप्रसीदति ॥ ११ ॥ तस्माद्ब्राह्मणपूजायांविष्णुस्तुष्यातितत्क्षणात् ॥ तस्माद्विष्णुमुखाद्विप्रःसमुद्भूतःपुराद्विजाः ॥ १२ ॥
वेदास्तत्रैवसंजाताःसृष्टिसंसारहेतवे ॥ तस्माद्विप्रमुखेवेदाश्चार्पिताःपुरुषेणहि ॥ १३ ॥ पूजार्थंब्रह्मलोकानांसर्वज्ञानार्थतोध्रुवम् ॥ पितृय
ज्ञाविवाहेषुवह्निकार्येषुशांतिषु ॥ १४ ॥ प्रशस्ताब्राह्मणानित्यंसर्वस्वस्त्ययनेषुच ॥ देवाभुंजंतिहव्यानिबलिप्रेतादयोऽसुराः ॥ १५ ॥
पितरोहव्यकव्यानिविप्रस्यैवमुखाद्ध्रुवम् ॥ देवेभ्यश्चपितृभ्यश्चयोदद्याद्यज्ञकर्मसु ॥ १६ ॥ दानंहोमंबलिंचैवविनाविप्रेणनिष्फलम् ॥ वि
नाविप्रंचयद्धर्मंप्रयासफलमात्रकम् ॥ १७ ॥ भुंजतेचासुरास्तत्रप्रेताभूताश्चराक्षसाः ॥ तस्माद्ब्राह्मणमाहूयतेषुपूजांचकारयेत् ॥ १८ ॥
कालेदेशेचपात्रेचलक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ श्रद्धयाचद्विजंदृष्ट्वाप्रकुर्यादभिवादनम् ॥ १९ ॥ दीर्घायुस्तस्यवाक्येनचिरजीवीभवेन्नरः ॥ अन

भिवादिनांविप्रेंद्रेषादश्रद्धयापिच ॥ २० ॥ आयुःक्षीणंभवेत्पुंसांभूमिनाशश्चदुर्गतिः ॥ आयुर्वृद्धिर्यशोवृद्धिर्वृद्धिर्विद्याधनस्यच ॥ २१ ॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठान्भवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ नविप्रपादोदककर्दमानिनवेदशास्त्रप्रतिघोषितानि ॥ २२ ॥ स्वाहास्वधास्वस्तिविवर्जितानिश्मशानतुल्यानिगृहाणितानि ॥ षड्विंशतिदोषमाहुर्नरानरकभीरवः ॥ २३ ॥ विमुक्त्वैववसेत्तीर्थेग्रामेवापत्तनेवसेत् ॥ तेस्वर्गेपितृलोकेचब्रह्मलोकेष्ववस्थिताः ॥ २४ ॥ अन्यथानवसेद्यासस्तस्मात्स्तेयीनपालयेत् ॥ अधमौविषमश्चैवपशुश्चापिशुनस्तथा ॥२५॥ पापिष्ठोनष्टकष्टश्चरुष्टोदुष्टश्चदुष्टकः ॥ हृष्टःकुंठ[1]श्चअंधश्चकाणश्चैवतथापरः ॥ २६ ॥ चंडःखंडश्चवक्ताचदत्तस्यापहरस्तथा ॥ नीचःखलश्चवाचालःकदर्यश्चपलस्तथा ॥ २७ ॥ मलीमसश्चतेदोषाःषड्विंशतिरमीमताः ॥ एतेषांचापिविप्रेंद्राःपंचाशीतिर्निगद्यते ॥ २८ ॥ शृणुध्वंद्विजशार्दूलाःशास्त्रेस्मिन्ब्रुवतःक्रमात् ॥ अधमोऽत्रत्रिधाविद्याद्विषमःस्याद्विधोचितः ॥ २९ ॥ पशुश्चतुर्विधश्चैवकृपणोपिहिवैद्विधा ॥ द्विधाचापिचपापिष्ठोनष्टःसप्तविधःस्मृतः ॥ ३० ॥ कष्टःस्यात्पंचधाज्ञेयोरुष्टोपिस्याद्विधाभवेत् ॥ दुष्टःस्यात्षाड्विधोज्ञेयः पुष्टश्चैवभवेद्विधा ॥ ३१ ॥ हृष्टश्चाष्टविधःप्रोक्तःकुंठश्चैवात्रिधोदितः ॥ अंधःकाणश्चतौद्वौद्वौस्याद्वैचसगुणोऽगुणः ॥ ३२ ॥ द्वौचंडौचपलश्चैकावंडचंडौद्विगुर्भवेत् ॥ दंडपंडौतथाज्ञेयौखलनीचौचतुर्द्वयम् ॥ ३३ ॥ वाचालश्चकदर्यश्चक्रमात्रिभिरुदाहृतः ॥ कदर्यश्चपलश्चैवतथाज्ञेयोमलीमसः ॥ ३४ ॥ द्वावेकौचतुरश्चैवस्तेयीचैकविधोभवेत् ॥ पृथग्लक्षणमेतेषांशृणुध्वंद्विजसत्तमाः ॥ ३५ ॥ सम्यग्यस्यपरिज्ञानंनरोदेवत्वमाप्नुयात् ॥ उपानहच्छत्रधारीगुरुदेवाग्रतश्चरन् ॥ ३६ ॥ उच्चासनंगुरोरग्रेतीर्थयात्रांकरोतियः ॥ यानमारुह्यविप्रेंद्राःसोप्येकत्राधमोमतः ॥ ३७ ॥ निमज्ज्यतीर्थेविधिवद्ग्राम्यधर्मेणवर्तयन् ॥ द्वितीयश्चाधमःप्रोक्तोनिंदितःपरिकीर्तितः ॥ ३८ ॥ वाक्चैवमधुराश्लक्ष्णाहृदिहालाहलंविषम् ॥ वदत्यन्यत्करोत्यन्यद्वावेतौविषमौस्मृतौ ॥ ३९ ॥ मोक्षचिंतामतिक्रम्ययोऽन्यचिंतापरिश्रमः ॥ हरिसेवाविहीनोयःसपशुर्योनितःपशुः ॥ ४० ॥ प्रयागेविद्यमानेऽपियोऽन्यत्रस्नानमाचरेत् ॥ दृष्टंदेवंपरित्यज्यअदृष्टंभजतेतुयः ॥ ४१ ॥ आयुष

---

१ कुब्जः–इ०पा० ।

स्तुक्षयार्थयिशास्त्रेयमृषिसंमतः ॥ योगाभ्यासंततोहित्वातृतीयश्चाधमःपशुः ॥ ४२ ॥ बहूनिपुस्तकानीहशास्त्राणिविविधानिच ॥ तस्य सारंनजानातिसएवजंबुकःपशुः ॥ ४३ ॥ बलेनच्छलछद्मेनउपायेनप्रबंधनम् ॥ सोऽपिस्यात्पिशुनःख्यातःप्रणयाद्वाद्वितीयकः ॥ ४४ ॥ मधुरान्नंप्रतिष्ठाप्यदैवेपित्र्येचकर्मणि ॥ ग्लानंचापिचातिक्तान्नंयःप्रयच्छतिदुर्मतिः ॥ ४५ ॥ कृपणःसतुविज्ञेयोनस्वर्गंनचमोक्षभाक् ॥ कुदाताचमुदाहीनःसक्रोधेनयजेत्तुयः ॥ ४६ ॥ सएवकृपणःख्यातःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ अदोषेणशुभत्यागीशुभकायोपविक्रयी ॥ ४७ ॥ पितृमातृगुरुत्यागीशौचाचारविवर्जितः॥पित्रोरग्रेसमश्नातिसपापिष्ठतमःस्मृतः॥४८॥जीवत्पितृपरित्यक्तंसुतंसेवन्नवाक्वचित् ॥द्वितीयस्तुसपापिष्ठोहोमलोपीतृतीयकः॥४९॥साध्वाचारंचप्रच्छाद्यसेवनंचापिदर्शयेत्॥सनष्टइतिविज्ञेयःक्रयक्रीतंचमैथुनम् ॥५०॥जीवेद्देवलवृत्तिःस्याद्भार्याविपणजीवकः ॥ कन्याशुल्केनजीवेद्वास्त्रीधनेनचवाक्वचित् ॥ ५१ ॥ षडेवनष्टाःशास्त्रेचनस्वर्गमोक्षभागिनः ॥ सदाक्रुद्धमनोयस्यहीनंदृष्ट्वाप्रकोपवान् ॥ ५२ ॥ भृकुटीकुटिलःक्रुद्धोरुष्टःपंचविधोदितः ॥ अकार्यंभ्रमतेनित्यंधर्मार्थेनव्यवस्थितः ॥ ५३ ॥ निद्रालुर्व्यसनासक्तोमद्यपःस्त्रीनिषेवकः ॥ दुष्टैःसहसदालापःसदुष्टःसप्तधास्मृतः ॥ ५४ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिवंचकःसाधुनिंदकः ॥ यथासूकरःपुष्टःस्यात्तथापुष्टःप्रकीर्तितः ॥ ५५ ॥ निगमागमतंत्राणिनाध्यापयतियोद्विजः ॥ नशृणोतिचपापात्मासदुष्टइतिचोच्यते ॥ ५६ ॥ श्रुतिःस्मृतिश्चविप्राणांनयनेद्वेविनिर्मिते ॥ एकेनविकलःकाणोद्वाभ्यामंधःप्रकीर्तितः ॥ ५७ ॥ विवादःसोदरैःसार्धंपित्रोरप्रियकृद्वदेत् ॥ द्विजाधमःसविज्ञेयःसचंडःशास्त्रनिंदितः ॥ ५८ ॥ पिशुनोराजगामीचशूद्रसेवकएवच ॥ शूद्रांगनागमोविप्रःसचंडश्चद्विजाधमः ॥ ५९ ॥ पक्वान्नंशूद्रगेहेचयोभुंक्तेसकृदेववा ॥ पंचरात्रंशूद्रगेहेनिवासीचंडउच्यते ॥ ६० ॥ अष्टकुष्ठान्वितःकुष्ठीत्रिकुष्ठीशास्त्रनिंदितः ॥ एतैःसहसदालापःसभवेत्तत्समोऽधमः ॥ ६१ ॥ कीटवद्भ्रमणंयस्यकुव्यापारीकुपंडितः ॥ अज्ञानाच्चवदेद्धर्ममग्रवृत्तिःप्रधावति ॥ ६२ ॥ अविमुक्तंपरित्यज्ययोऽन्यदेशेवसेच्चिरम् ॥ सद्विधाशूकरपशुर्निंदितःसिद्धसंमतः ॥ ६३ ॥ कपोलेनहिसंयुक्तोभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥ नृपवद्दंडयेद्यस्तुसदंडःसमुदाहृतः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मस्वहरणंकृत्वानृपदेवस्वमेवच ॥ धनेनतेनइतरंदेवंवाब्राह्मणानपि ॥ ६५ ॥ संतर्पयतियोऽश्नातियःप्रयच्छतिवाक्व

चित् ॥ सखरश्चपशुश्रेष्ठःसर्ववेदेषुनिंदितः ॥ ६६ ॥ अक्षराभ्यासनिरतःपठ्यतेनचबुध्यते ॥ पदशास्त्रपरित्यक्तःसपशुःस्यान्नसंशयः॥६७॥
वदत्यन्यत्करोत्यन्यद्गुरुदेवाग्रतोयतः ॥ सनीचइतिविज्ञेयोह्यनाचारस्तथापरः ॥ ६८ ॥ षड्गुणालंकृतेःसाधोर्दोषान्मृगयतेखलः ॥ वनेपुष्प
फलाकीर्णेशलभःकंटकानिव ॥ ६९ ॥ दैवेनचविहीनोयःकुसंभाषांवदेत्तुयः ॥ सवाचालइतिख्यातोह्यनपत्रपसंयुतः ॥ ७० ॥ चांडालैः
सहआलापःपक्षिणांपोषणेरतः ॥ मार्जारैश्चापिसंभुंक्तेयत्कृत्यंमर्कटोदितम् ॥ ७१ ॥ तृणच्छेदीलोष्टमर्दीवृथामांसाशनश्चयः ॥ चपलः
सतुविज्ञेयःपरभार्यस्तथापरः ॥ ७२ ॥ स्नेहोद्वर्तनहीनोयोगंधचंदनवर्जितः ॥ नित्यक्रियासुमेधावीनित्यंसचमलीमसः ॥ ७३ ॥ अन्याये
नगृहंविद्यादन्यायेनगृहंधनम् ॥ शास्त्रादन्यद्गृहंमंत्रंसस्तेयीब्रह्मघातकः ॥ ७४ ॥ देवपुस्तकरत्नानांमणिमुक्ताश्वमेवच ॥ गोभूमिस्वर्णह
रणःसस्तेयीतिनिगद्यते ॥ ७५ ॥ देवोऽपिभावयेत्पश्चान्मानुषोऽपिनसंशयः ॥ अन्योन्यभावनाकार्यासस्तेयीयोनभावयेत् ॥ ७६ ॥ गुरोः
प्रसादाज्जयतिपित्रोश्चापिप्रसादतः ॥ करोतिचयथार्हंचसचस्वर्गेमहीयते ॥ ७७ ॥ नपोषयतिदुष्टात्मासस्तेयीचापरःस्मृतः ॥ उपकारि
जनंप्राप्यनकरोतिपरिष्क्रियाम् ॥ ७८ ॥ सतस्यनरकेशेतेशोणितेचपतत्यधः ॥ सर्वेषांचसवर्णानांधर्मतोब्राह्मणःप्रभुः ॥ ७९ ॥ पृथिवी
पालकोराजाधर्मचक्षुरुदाहृतः ॥ प्रजापतेर्मुखोद्भूतोहोरातंत्रयथोदितः ॥ ८० ॥ तद्विदोगणनाभिज्ञाअन्यविप्राःप्रचक्षते ॥ गंगाहीनंहतंदेशं
विप्रहीनायथाक्रिया ॥ ८१ ॥ होराज्ञप्तिविहीनोयोदेशोऽसौविप्लवप्लवः ॥ अप्रदीपायथारात्रिरनादित्यंयथानभः ॥ ८२ ॥ तथाऽसांवत्सरो
राजाभ्रमत्यंधइवाध्वनि ॥ स्थापयेद्धर्मतोविप्रंभावयेत्कर्मवृद्धये ॥ ८३ ॥ श्मश्रुयुक्तोद्विजःपूज्यःसूर्योविप्रस्तुश्मश्रुलः ॥ प्रत्यक्षप्रदर्शना
त्पुण्यंत्रिदिनंकल्मषापहम् ॥ ८४ ॥ दर्शनेव्रात्यविप्रस्यसूर्यदृष्ट्वाविशुध्यति ॥ नव्रात्यत्वंसूर्यविप्रेपूजयेद्यज्ञसिद्धये ॥ ८५ ॥ ज्योतिर्वेद
स्याधिकारःसूर्यविप्रस्यवैद्विजाः ॥ जातिभेदाश्चचत्वारोभोजकःकथितस्तथा ॥ ८६ ॥ शिवविप्रःसूर्यविप्रश्चतुर्धापरिपठ्यते ॥ कथितो
मध्यमस्तेषांसूर्यविप्रस्तथोत्तमः ॥ ८७ ॥ शिवलिंगार्चनरतःशिवविप्रस्तुनिंदितः ॥ सूर्यविप्रस्यविप्रस्यवैद्यस्यचनृपस्यच ॥ ८८ ॥ प्रवा
सयेदक्षतेनसपुत्रपशुबांधवः ॥ अवध्यःसर्वलोकेषुराजाराज्येनपालयेत् ॥ ८९ ॥ वसुभिर्वस्त्रगंधाद्यैर्माल्यैश्चविविधैरपि ॥ देशचक्राविदः

पूज्याहोराचक्रविदः पराः ॥ ९० ॥ सूर्यचक्रविदः पूज्यानावमन्येत्कथंचन ॥ सिद्ध्यृद्धिंचधनर्द्धिंचयइच्छेदायुषासमम् ॥ ९१ ॥ गणविप्र समः पूज्योदैवज्ञः समुदाहृतः ॥ जातेबालेनिरूप्येचलग्नग्रहानिरूपणम् ॥ ९२ ॥ संस्थानंसूर्यविप्रोयः सूर्यविप्रस्यसत्तमाः ॥ द्विमात्रिकांसम भ्यस्यसर्ववेदफलंलभेत् ॥ ९३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ चतुर्णामपिवर्णानांनान्योबंधुः प्रचक्षते ॥ पित्राहतेद्विजश्रेष्ठाइतीयंनैगमीस्मृतिः ॥ १ ॥ त्रयोऽपिगुरवःश्रेष्ठास्तस्मान्मातापरोगुरुः ॥ येसोदरा ज्येष्ठश्रेष्ठाउत्तरोत्तरतोगुरुः ॥ २ ॥ द्वादश्यांतुअमावास्यामथवारविसंक्रमे ॥ वासांसिदक्षिणादेयामणिमुक्तायथारुचि ॥ ३ ॥ अयनेविषु वेचैवचंद्रसूर्यग्रहेतथा ॥ प्राप्तेचापरपक्षेतुभोजयेच्चापिशक्तितः ॥ ४ ॥ पश्चात्प्रबंधयेत्पादौमंत्रेणानेनसत्तमाः ॥ विधिवद्वंदनादेवसर्वतीर्थ फलंलभेत् ॥ ५ ॥ स्वर्गापवर्गप्रदमेकमाद्यंब्रह्मस्वरूपंपितरंनमामि ॥ यतोजगत्पश्यतिचारुरूपंतंतर्पयामःसलिलैस्तिलैर्युतम् ॥ ६ ॥ पितरोजनयंतीहपितरःपालयंतिच ॥ पितरोब्रह्मरूपाहितेभ्योनित्यंनमोनमः ॥ ७ ॥ यस्माद्विजयतेलोकस्तस्माद्धर्मः प्रवर्तते ॥ नमस्तु भ्यंपितःसाक्षाद्ब्रह्मरूपनमोऽस्तुते ॥ ८ ॥ याकुक्षिविवरेकृत्वास्वयंरक्षातिसर्वतः ॥ नमामिजननींदेवींपरांप्रकृतिरूपिणीम् ॥ ९ ॥ कृच्छ्रे णमहतादेवीधारितोऽहंपयोदधि ॥ त्वत्प्रसादाज्जगद्दृष्टंमातर्नित्यंनमोऽस्तुते ॥ १० ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरादीनिसर्वशः ॥ वसंतित त्रतांनौमिमातरंभूतिहेतवे ॥ ११ ॥ गुरुदेवप्रसादेनलब्धविद्यंयशस्करम् ॥ शिवरूपनमस्तस्मैसंसारार्णवसेतवे ॥ १२ ॥ वेदवेदांग शास्त्राणांतत्त्वंयत्रप्रतिष्ठितम् ॥ आधारःसर्वभूतानामग्रजन्मन्नमोऽस्तुते ॥ १३ ॥ ब्राह्मणोजगतांतीर्थंपावनंपरमंयतः ॥ भूदेवहरमेपापंविष्णु रूपिन्नमोऽस्तुते ॥ १४ ॥ पितामहंचप्रणमेत्सर्वादौमातरंगुरुम् ॥ मातामहंचतदनुआचार्यमथऋत्विजम् ॥ १५ ॥ मातृमंत्रैश्चप्रथमंप्रणमेद्भ क्तिभावतः ॥ तथाग्रजस्तथाज्येष्ठःपितृव्योऽपिद्विजोत्तमाः ॥ १६ ॥ दृष्टादृष्टेचसगुरुर्गुरुर्मातातथागुरुः ॥ दृष्टादृष्टस्तृतीयःस्यात्सूर्योऽग्निश्चंद्र एवच ॥ १७ ॥ मंत्रदातागुरुःख्यातःसप्तमःपरिकीर्तितः ॥ कभोजनगुरुःश्रेष्ठःस्वर्गापवर्गहेतुकः ॥ १८ ॥ दृष्टदेवंचयोहित्वाअदृष्टंचानिषेवते ॥ पापा त्मापरमःसैकस्तिर्यग्योनिंचगच्छति ॥ १९ ॥ यथापिताज्येष्ठपिताकनीयांश्चतथाद्विजाः ॥ ज्येष्ठोभ्रातापितृतुल्योमान्यःसत्कारभाग्यतः ॥ २० ॥

आचार्योब्रह्मणोमूर्तिःपितामूर्तिःप्रजापतेः॥मातापृथिवीमूर्तिश्चभ्रातरोमूर्तिरात्मनः ॥२१॥ पितामेरुर्वसिष्ठःस्याद्धर्ममूर्तिःसनातनः ॥सचापि दृष्टदेवःस्यात्तदाज्ञांपरिपालयेत् ॥ २२ ॥ पितामहंचापित्रग्रेहव्यकव्यैश्चतर्पयेत् ॥ सयातिब्रह्मणःस्थानंयस्मान्नावर्ततेपुनः ॥ २३ ॥ तस्यपादोदकस्नानाद्गंगानार्हतिकेवलम् ॥ तथावलोकनात्तस्यज्योतिर्लिंगशतैश्चकिम् ॥ २४ ॥ द्वात्रिंशत्कुंडकाशिलास्पर्शनेयादृशंफलम् ॥ तादृशंकोटिगुणितंपितामहप्रदक्षिणे ॥ २५ ॥ शतमातृवरिष्ठाश्चपितामह्याश्चपोषणे ॥ गुणास्तद्दर्शनेविप्राःसंसारेनपुनर्विशेत् ॥ ॥२६॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेगुरुगुणवर्णनंनामषष्ठोध्यायः॥ ६ ॥॥ सूतउवाच ॥ समाख्यामिहाविप्रेंद्राइतिहासंपुरातनम् ॥ श्रवणोपिचधर्मात्माश्रूयतांयन्मयापुरा ॥ १ ॥ पृष्टोवाचमहातेजाविरिंचोभगवान्प्रभुः ॥ हंततेकथयाम्येषपुराणश्रवणेविधिम् ॥२॥ इतिहासपुराणानिश्रुत्वाभक्त्याद्विजोत्तमाः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योब्रह्महत्याशतंचयत् ॥३ ॥ सायंप्रातस्तथारात्रौशुचिर्भूत्वाशृणोतियः ॥ तस्यविष्णुस्तथाब्रह्मातुष्यतेशंकरस्तथा ॥ ४ ॥ प्रत्यूषेभगवान्ब्रह्मादिनांतेतुष्यतेहरिः ॥ महादेवस्तथारात्रौशृण्वतांपठतांनृणाम् ॥ ५ ॥ शुक्लवस्त्रधरश्चैवचैलाजिनकुशोत्तरः ॥ प्रदक्षिणत्रयंकुर्याद्यस्तस्मिन्देवतागुरौ ॥ ६ ॥ नात्युच्छ्रितंनातिनीचंस्वासनंभजतेततः ॥ दिक्पतिभ्योनमस्कृत्यओंकाराधिष्ठितानापि ॥७॥ पुस्तकंधर्मशास्त्रस्यधर्माधिष्ठानशाश्वतम् ॥ आगमानांशिवोदेवस्तंत्रादीनांचशारदा ॥८॥ जामलानांगणपतिर्डामराणांशतक्रतुः ॥ नारायणोभारतस्यतथारामायणस्यच ॥९॥ वासुदेवोभवेद्देवःसप्तानांशृणुसत्तमाः ॥ आदित्योवासुदेवश्चमाधवोरामकेशवौ ॥ १० ॥ वनमालीमहादेवः सप्तानांसप्तपर्वणि ॥ विष्णुधर्मादिकानांचशिवोज्ञेयः सनातनः ॥ ११ ॥ अथचादिपुराणस्याविरिंचिः परिकीर्तितः ॥ शुद्धौदनंयवक्षीरंचपायसंकृसरंतथा ॥ १२॥ कृसरान्नंचवादद्यात्क्रमाद्बलिगणंविदुः ॥ शालिभक्तंसगोधूमंतिलाक्षतविमिश्रितम् ॥ १३ ॥ गव्यंचसफलंचैवदेवायास्यमिदंबलिः ॥ पृथक्पृथक्चैवकांस्येविन्यसेद्दिक्षुमध्यतः ॥ १४ ॥ पठेच्चापिविधानेनसयागः षाण्मयःपरः ॥शीतोदकंमधुक्षीरंसितेक्ष्वोश्चरसंगुडम् ॥ १५ ॥ सगर्भश्चपरोज्ञेयःषाण्मयश्चापरोबलिः॥ शालितंडुलप्रस्थंतुतदर्धंवातदर्धकम् ॥१६॥ क्षीरेणापिचसंभक्तंयवक्षीरमिदंस्मृतम् ॥ क्षीरंभागाष्टकंग्राह्यंसप्तभागेनसंस्थितिः ॥ १७ ॥

हैमंतिकंसिताख्यंचतांडुलंप्रपचेच्चरुम् ॥ अशीतिपलमानेनसिद्धमासादयेत्ततः ॥ १८ ॥ भागार्धेनंददेत्पश्चान्माक्षिकंवासितामपि ॥ गुडमिश्रेणयोदद्यात्संपर्कोजायतेक्कचित् ॥ १९ ॥ संपर्कोमाक्षिकस्यापिदद्यादिक्षुरसंबुधः ॥ गृहीत्वायाचकः शुद्धः शृणुतद्विज सत्तमाः ॥ २० ॥ शृणुतेवाधीयानोयोदद्याद्धस्तेचपुस्तकम् ॥ समुत्थायचगृह्णीयात्प्रणम्यविनिवेदयेत् ॥ २१ ॥ पूर्वस्थःश्रावकोविप्रो विख्यातस्तस्यदक्षिणे ॥ पश्चिमाशामुखेनैवतर्जन्यांगुष्ठयासह ॥ २२ ॥ प्रस्तरेणापिहस्तेनविन्यासः पंडितैः सदा ॥ इतोन्यथानकर्तव्यः कृत्वान्यासमथाप्नुयात् ॥ २३ ॥ असकृद्विन्यसेद्विप्राः पावमानींजलेजपेत् ॥ वेदांतागमवेदांतविधिरेषस्मृतोबुधैः ॥ २४ ॥ यमदिक्सं मुखेश्रोतावाचकश्चोत्तरामुखः ॥ पुराणभारताख्यानएषवैकथितोविधिः ॥ २५ ॥ वैपरीत्येनविधिनाविज्ञेयाद्विजसत्तमाः ॥ रामायणेधर्म शास्त्रेहरिवंशेचसत्तमाः ॥ २६ ॥ इतोऽन्यथायातुधानाः प्रलुंपंतिफलंयतः ॥ तस्माद्विधिविधानेनशृणुयादथवापठेत् ॥ २७ ॥ श्रुत्वाप्रति पुण्यविद्यांयोऽश्नीयान्मांसमेवतु ॥ सयातिगार्दभींयोनिंयदिमैथुनिनः क्वचित् ॥ २८ ॥ यदिदेवालयेतीर्थेवाचयेच्छृणुयादथ ॥ यस्यदेवगृ हेतस्यतस्यतीर्थस्यवर्णनम् ॥२९॥ माहात्म्यश्रवणादेवगोदानस्यफलंलभेत्॥महागुरोश्चमाहात्म्यंपित्रोरग्रेनचस्मरेत् ॥३०॥ पितुर्माहात्म्यं यत्पुत्रैर्वाच्यंसंसदिपर्वणि ॥ वासुदेवाग्रतश्चापिरुद्रमाहात्म्यवर्णनम् ॥ ३१ ॥ रुद्राग्रेवासुदेवस्यकीर्तनंपुण्यवर्धनम् ॥ दुर्गाग्रेशिवसूर्यस्य वैष्णवाख्यानमेवच ॥ ३२ ॥ यः करोतिविमूढात्मागार्दभींयोनिमाविशेत् ॥ गुरोरनुज्ञयापित्रोःप्रकुर्यादभिवादनम् ॥ ३३ ॥ अनुज्ञ यातथापित्रोर्हरेः कुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ नविष्णुर्नचब्रह्माचनचरुद्रःशचीपतिः ॥ ३४ ॥ सर्ववेदेनतत्तुल्यंसर्वधर्मपरायणम् ॥ सर्वज्ञानमयंचै वसर्वज्ञेनचतत्समम् ॥ ३५ ॥ तस्माद्द्विजन्मन्पित्रोर्हिसेवनाद्ब्रह्मशाश्वतम् ॥ गुरुभ्योवंदनंव्यर्थंपितरंयोनतर्पयेत् ॥ ३६ ॥ जीवन्नतर्पये न्मुख्यंगंगायांमरणेपिच॥उभयोस्तर्पणंनास्तिजीवन्नपिनजीवति ॥ ३७ ॥ पुराणश्रवणंपुण्यंशून्यंभागवतंयदि ॥ व्यर्थंभागवतंविप्रानारसिंह विहीनकम् ॥ ३८ ॥ आदिपर्वणिहीनेतुभारताख्यंनधारयेत् ॥ विनाश्वमेधिकंविप्राविनायज्ञाननंविना ॥ ३९ ॥ दानकर्मविहीनंचमोक्ष धर्मंनधारयेत् ॥ भारतंचादिवारोहधारणादौवरंव्रजेत् ॥ ४० ॥ वायुपुराणमश्रुत्वाशास्त्रंचयौगिकंविना ॥ वायुहीनंदेहिकुलंवृथातस्यनधार

कम् ॥ ४१ ॥ तथावायुपुराणंयद्विहीनंश्रव्यमन्यकम् ॥ यथासुंदरकांडेनआरण्यंचनधारयेत् ॥ ४२ ॥ लंकांविनाचादिकांडंतल्लि
खित्वानधारयेत् ॥ ४३ ॥ पाराशरंविनाव्यासंयाज्ञवल्क्यंविनामखम् ॥ ४४ ॥ दक्षंविनानशंखंचशंखहीनंबृहस्पतिम् ॥ वह्नीयंश्रवणाद्ये
ननचयुक्तिमथापयेत् ॥ ४५ ॥ संस्थापनादेवविनानचकिमपिराक्षसैः ॥ नदद्देत्प्रार्थकादिभ्योनविक्रीयेत्कथंचन ॥ ४६ ॥ नहरेत्पुस्तकं
चापिनहरेदक्षराणिषट् ॥ ब्रह्माक्षरस्यहरणाद्रौरवान्ननिवर्तते ॥ ४७ ॥ आद्याक्षरस्यहरणात्ताम्रकुष्ठीभवेदिह ॥ मुखवृत्तस्यहरणाद्यावदाचं
द्रतारकम् ॥ ४८ ॥ कुवलेअसिपत्रेचपततीहनसंशयः ॥ स्वाक्षरस्यहरणेस्वमातृहरणेऽपियत् ॥ ४९ ॥ तस्मात्पुस्तकमात्रंयोहरेन्नरकमाप्नु
यात् ॥ यद्भारतंयत्पुराणंस्तोत्ररूपाणितानिच ॥५०॥ तानिवेदागमादीनिपुस्तकेष्वापिवाचयेत् ॥ वेदानांपुस्तकंयच्चालिखित्वातन्नवाचयेत्
॥.५१.॥ तथातंत्रोदितान्मंत्राँल्लिखित्वातन्नवाचयेत् ॥ पुस्तकंनिगमानांचमंत्रव्याख्यानसंग्रहम् ॥ ५२ ॥ स्फुटंकृत्वापुरः स्थाप्ययाव
त्कालंप्रवर्तते ॥ तावत्सनरकेघोरेप्रेतत्वंजन्मजन्मनि ॥ ५३ ॥ नवाचयेच्चव्याख्यातावाचकोऽपिप्रवाचयेत् ॥ पौष्करेचश्लोकपा
दमश्वमेधंपदेपदे ॥ ५४ ॥ वेदार्थंवाचयेद्यस्माद्विपरीतोऽथवाचकः ॥ तावुभौपातितौज्ञेयौपावमानीशतंजपेत् ॥ ५५ ॥ आदिम
ध्यावसानेचमंत्रेचप्रणवंदिशेत् ॥ बलिभिर्गंधपुष्पैश्चपुस्तकंदेवनिर्मितम् ॥ ५६ ॥ त्रिदेवंपुस्तकंविद्यात्सूत्रंवासुकिरुच्यते ॥ अमा
नकरणेदोषस्तस्मात्तच्चनहापयेत् ॥ ५७ ॥ पत्राणिभगवान्ब्रह्माऊर्ध्वदीर्घाणियानिच ॥ जनार्दनश्चाक्षराणिमात्राप्रकृतिरव्यया ॥ ५८ ॥
लिपीभंगीमहेशः स्यात्तस्यामात्रासरस्वती ॥ एकरेखाचएकात्मापादाच्चपादविच्युतिः ॥ ५९ ॥ चतुष्पादांतरेयुग्मंमध्यमोऽतेयुगं
युगम् ॥ विपत्करंयुग्मपंक्तावयुग्मेस्वर्गसाधनम् ॥ ६० ॥ भारतेचेतिहासेचपुराणेद्विजसत्तमाः ॥ अयुग्मपंक्तौस्वर्गःस्याद्युग्मेनरक
माविशेत् ॥ ६१ ॥ वक्तृनामाक्षरैर्युक्तंपंक्तिभेदेनसत्तमाः ॥ उपन्यस्तस्ययन्नामतत्कलौमात्रयासह ॥ ६२ ॥ आत्मासंशुद्धिसंशु
द्ध्याधारयेद्धर्मसंहिताम् ॥ इतोऽन्यथाभवेद्दोषस्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ६३ ॥ रिपुःसूर्यस्तथारामोयक्षोऽनंतः सरस्वती ॥ ब्राह्मी
चयक्षिणीचैवगायत्रीनवमीस्मृता ॥ ६४ ॥ विष्ण्वंतेचभवेन्मुक्तिःसूर्यांऽतेपादविच्युतिः ॥ रिपुंकरंभवेत्तस्ययक्षेदुर्गतिमादिशेत् ॥ ६५ ॥

अनंतेविपुलाकीर्तिःसरस्वत्यांधनागमः ॥ ब्राह्मीब्रह्मत्वमाप्नोतियक्षिण्यांयक्षमंदिरम् ॥ ६६ ॥ मुक्तिमाप्नोतिगायत्रीइतिपंक्तिफलोदयः ॥ चतुर्धाप्रतिभक्तिःस्यात्पुस्तकंधर्मनिर्मितम् ॥ ६७ ॥ ब्रह्मेंद्रंवैष्णवंशैवंशाक्तिकंचमहेश्वरी ॥ ब्रह्मरूपंचेतिहासमैंद्रंरामायणात्मकम् ॥ ॥ ६८ ॥ वैष्णवंपरमंदैवंयच्छैवंतल्ललाटकम् ॥ पावकोऽस्यतथामूलेमध्येभागेशतक्रतुः ॥ ६९ ॥ अग्रेस्थिताग्रहाःसर्वेदिशामीशास्तथा द्विजाः ॥ मेरुःसुमेरुरुद्दिष्टःसंगवान्कामउच्यते ॥ ७० ॥ द्यावापृथिव्यौपातालंतस्यांतःसमुदाहृतम् ॥ पौराणिककथायुक्तपुस्तकोदेव पूजितः ॥ ७१ ॥ नशस्यःपूजनीयश्चगृहेस्थाप्येतमानवः ॥ योयस्मैशूद्रोविप्रायवृत्तिंदद्याच्चमानवः ॥ ७२ ॥ सयातिब्रह्मसदनंमणिवत्मा दिकुट्टिमम् ॥ नशस्यःपूजनीयश्चगृहेस्थाप्येतमानवः ॥ ७३ ॥ पत्राणामग्रभागेतुवेधंकुर्यात्स्ववर्तुलम् ॥ श्रवणात्तत्रमात्रेणतत्रपद्मंचवर्तु लम् ॥ ७४ ॥ संहितागमतंत्रेषुप्रातिवेधेचसंकुलम् ॥ प्रकुर्याच्चित्ततापेनततःशक्रपुरंव्रजेत् ॥ ७५ ॥ मध्यंतस्यहरेदायुःपार्श्ववेधःशिवंहरे त् ॥ युग्मवेधेजयंदद्यादेकवेधेबलिर्भवेत् ॥ ७६ ॥ परमंप्रकृतेर्गुह्यंस्थानंदेवैर्विनिर्मितम् ॥ पूरयेत्ताम्रलिंगेनअथरैत्यमयेनवा ॥ ७७ ॥ अशक्तोबिल्वकाष्ठस्यतथाश्रीपर्णिकस्यच ॥ नकाष्ठस्यनवंशस्यनलोहंयोजयेत्क्वचित् ॥ ७८ ॥ प्रागारंभश्लोकशतंधर्मशास्त्रस्यवैलिखेत् ॥ संहितायांपुराणायांयुग्मकल्पंतदर्धकम् ॥ ७९ ॥ ब्रह्मचर्येणविलिखेन्नमोहाद्ब्राह्मणःक्वचित् ॥ तथापिचाखिलव्यासलिखनात्संतति क्षयः ॥ ८० ॥ अनामात्वेहेमयुतांबलाकंचित्तमेवच ॥ नलिखेत्खिलभागंचहरिवंशस्यसत्तमाः ॥ ८१ ॥ गारुडस्यचस्कांदस्यनलिखे न्मध्यतंत्रकम् ॥ लिखनंहरिवंशस्यव्रतस्थोनियमैर्युतः ॥ ८२ ॥ गृहस्थोनलिखेद्ग्रंथंलिखेच्चमथुरांविना ॥ लिखनेपारिजातस्यमत्स्य मांसाशिनंलिखेत् ॥ ८३ ॥ वाल्मीकिसंहितायाश्चलिखनेचतथाक्वचित् ॥ स्तोत्रमात्रंलिखेद्विप्राअव्रतीनालिखेत्क्वचित् ॥ ८४ ॥ अब्राह्म णेनलिखितंनिष्फलंपरिकीर्तितम् ॥ पतितैरपिपाखंडैर्नस्त्रीविलिखतिक्वचित् ॥ ८५ ॥ दुर्विचारोदुष्टभार्योदुर्मतिश्चापिलेखकः ॥ नलिखे द्धर्मशास्त्रंचपुराणंस्तोत्रसंहितम् ॥ ८६ ॥ तच्चप्राप्नुवन्कर्तव्यंसुवर्णरजतस्यच ॥ कज्जलैर्मलिनंकुर्यान्मंत्रीनिर्यासमंत्रितैः ॥ ८७ ॥ जी वंत्याश्चरसैर्युक्तैर्माणिकर्दमलोलुपैः ॥ वंगुन्यान्मुख्यायुतेर्वापिपीतरसैरथापिवा ॥८८॥ कृष्णेवायुप्रदंबिंबात्पीतेवायुक्षयोभवेत् ॥ रक्तेपुष्टिं

मवाप्नोतिकृष्णेचसंपदागमः ॥ ८९ ॥ इतिहासपुराणानांविलि[illegible]न्मुखाच्छृणु ॥ वायव्यादिमुखेनैवकाष्ठवेदंचसंलिखेत् ॥ ९० ॥ पूर्वा मुखेचार्थहानिरुत्तरेचमुखंश्रियः ॥ मरणंदक्षिणास्येतुपाश्चिमास्येधनक्षयः ॥ ९१ ॥ पितृमेधेभुवःकंपेनलिखेज्जन्मवासरे ॥ अशौचेमृतके सूतावमायांरविसंक्रमे ॥ ९२ ॥ अत्रलेखाद्दारिद्र्यःस्यात्तथापुत्रविनाशनम् ॥ बलंधर्मक्षयंचैवतस्माद्यत्नेनवर्जयेत् ॥ ९३ ॥ पितृश्राद्धदिने लेखःकुलक्षयकरोभवेत् ॥ एकरात्रंभुवःकंपेतास्मिँल्लेखेधनक्षयः ॥ ९४ ॥ अशौचेऽपिदरिद्रःस्याज्जन्माहेचायुषःक्षयः ॥ लिपिच्छंदःपद ज्ञश्चयुवाधीमाञ्जिताक्षरः ॥९५॥ द्रुतलेखीचतेजस्वीयोलेखयतिलेखकः ॥ असंवलितभावेनऊर्ध्वोर्ध्वेस्यात्समाक्षरम् ॥ ९६ ॥ लिपियुक्तः समायुक्तःसएवागमलेखकः ॥ नांदीनागरकैर्वर्णैःशुद्धनागरकैरपि ॥ ९७ ॥ कामरूपाक्षरैर्वापियावच्चसंहितागणः ॥ अचेतनेनलिखितं यावत्कालंप्रवर्तते ॥ ९८ ॥ यावदक्षरसंस्थानंतावत्स्वर्गेमहीयते ॥ अनुक्तोवाचयेद्यस्तुधर्मशास्त्रस्यवेतनम् ॥ ९९ ॥ लिखित्वायस्तु पापात्मायावदक्षरसंख्यया ॥ तावत्कालंतुनरकेपच्यतेनात्रसंशयः ॥ १०० ॥ कुटुंबभरणार्थंतुगृह्णीयाद्वापिवेतनम् ॥ नजीवतिसदुष्टा त्माधनवस्त्रफलान्वितः ॥ १०१ ॥ पतितैरंत्यजैर्म्लेच्छैरोगीकुष्ठीक्षयीतथा ॥ रोगीशिलीपदैश्चैवमूकोऽपिधर्मसंहतः ॥ १०२ ॥ एतैर्वि लिखितंयच्चधारयेन्नगृहाश्रमी ॥ अनायुष्यकरंयस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ १०३ ॥ हीनांगाप्रतिमाचैवपुस्तकंमानहीनकम् ॥ नकलौ धारयेद्देहअनायुष्यकरंभवेत् ॥ १०४ ॥ द्वात्रिंशदंगुलैर्युक्तंकर्तव्यंपुस्तकोत्तमम् ॥ सवैनारायणःख्यातोधारणाच्चकुतोऽप्यलम् ॥ १०५ ॥ चतुर्विंशांगुलंयच्चतद्वैस्वधनमुच्यते ॥ शंकरःसतुविज्ञेयोधर्मकामफलप्रदः ॥ १०६ ॥ अष्टांगुलंभवेद्यच्चतत्कनिष्ठमिहोच्यते ॥ तस्मा द्ब्रह्ममयंज्ञेयंत्रिवर्गफलदायकम् ॥ १०७ ॥ ताडिताजलपत्रेचअथवाचागुरुत्वचि ॥ एत्याःपत्रकृतेमानंभूर्जेमानंनविद्यते ॥ १०८ ॥ द्वा दशांगुलकंयच्चभूर्जतैडादिनिर्मितम् ॥ अंगुलानांप्रमाणंयत्तेनापिज्ञानपुस्तकम् ॥ १०९ ॥ हस्तसंस्थापितेतस्यतेनायुष्यकरंभवेत् ॥ धर्मशास्त्रस्यसाहस्रेधर्मशास्त्रस्यवेतनम् ॥ ११० ॥ स्वर्गमार्गस्यगमनेभारतेचतदर्धकम् ॥ हरिवंशेस्वर्णमानेकृतेमूल्यसहस्रके ॥ १११ ॥ युगेयुगेपादहीनंधर्मंकुर्याद्यथारुचि ॥ प्रणम्यशिरसासर्वान्व्यासादीन्संहिताश्रुतान् ॥ ११२ ॥ जैमिनिंचततोव्यासंशंकरंचतथाहरिम् ॥

नमस्कारमथैषांतुआदिमध्यावसानके ॥ ११३ ॥ ततःप्रवाचयेद्विप्रोधर्मशास्त्रार्थकोविदः ॥ अलक्षितमनास्तद्वद्यद्रूपंस्पष्टमुच्चरन् ॥
॥ ११४ ॥ असंयुक्ताक्षरपदंस्पष्टभागसमन्वितम् ॥ सप्तस्वरसमायुक्तंसप्तनादविभूषितम् ॥ ११५ ॥ सामगाथाःसमाश्रित्यरागयुक्तां
तरंपठेत् ॥ मणिवारोधनंयत्स्याद्गौरांधांसंतिकस्तथा ॥ ११६ ॥ श्रीरागश्चैवहिल्लोलरागोवाजाविकस्तथा ॥ एवंप्रक्रममाणेनशृणुयाद्ध
र्मसंस्थितः ॥ ११७ ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्यःशूद्रश्चापिविशेषतः ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ११८ ॥ पापैःप्रमुच्यते
सर्वैर्महापुण्यंचविंदति ॥ शूद्राणांपुरतोवैश्योवैश्यानांक्षत्रियःपरः ॥ ११९ ॥ क्षत्रियात्तेतथाविप्राःशृण्वतांचाग्रतःसदा ॥ नशूद्रोवाच
येद्धर्मास्तपसाध्यापनंतथा ॥ १२० ॥ नैहिकत्वंपरत्वंचनशुभंनपरांगतिम् ॥ शूद्रेणाधिगतंनास्तिविशेषाच्छब्दलक्षणम् ॥ १२१ ॥ य
द्विजस्यकृतोदासोब्रह्मणाऽव्यक्तयोनिना ॥ श्वशृगालखरीक्षीरमपेयंहियथाभवेत् ॥ १२२ ॥ एवंशूद्रमुखाद्धर्मानग्राह्याःशब्दसंस्कृताः ॥
अमेध्यंशुद्ध्यतेतोयैःशूद्रःश्रोताहिशुध्यति ॥ १२३ ॥ एवंशूद्रोऽप्यशुचिःस्याद्यदिव्याकरणार्थवित् ॥ यःशूद्रउद्दिशेद्धर्मंतथाचागम
वैदिकम् ॥ १२४ ॥ सवैवध्योनरेंद्रेणजिह्वांचक्रेणच्छेदयेत् ॥ बुध्यमानःसदाह्यर्थंग्रंथार्थंकृत्स्नमेवच ॥ १२५ ॥ यएवंवाचयेत्सम्य
क्सविप्रोव्यासउच्यते ॥ देशेसपत्तनेग्रामेपुण्येदेशेप्रकीर्तितः ॥ १२६ ॥ तेधन्यास्तेकृतात्मानस्तेकृतार्थानसंशयः ॥ वसं
तिपत्तनेतस्मिन्व्याख्यातायत्रसंवसेत् ॥ १२७ ॥ यथार्कहीनंदिवसंचंद्रहीनायथानिशा ॥ नरराजसभातद्वत्स्वनीतिरहिताद्विजाः
॥ १२८ ॥ यद्वद्गेहेनैवशिशवोनरराजपुरंक्वचित् ॥ अथैकतोग्रहाःसर्वेएकतस्तुदिवाकरः ॥ १२९ ॥ तथैवसोदरेगेहेदृष्ट्वापुष्करदर्श
नम् ॥ १३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंविप्रसंघाताः
पुराणंदेवसंमतम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेपापात्पुरुषोब्रह्महत्यया ॥ १ ॥ तृतीयंशैवमाख्यातंततोभागवतंपरम् ॥ पंचमंचतथा
मात्स्यंभाविष्यंषष्ठमुच्यते ॥ २ ॥ असामर्थ्येचमात्स्योक्तंवैष्णवंचभविष्यकम् ॥ भारतेचापिपर्वचशांतिभैष्मीयकंतथा ॥ ३ ॥
पराशरमतंगृह्यंगोभिलोक्तानियानिच ॥ कात्यायनोक्तमपरमभ्यसेन्निगमादितः ॥ ४ ॥ अंतरेणागतेमत्यैःशास्त्रंनाध्यापयेत्क्वचित् ॥

एकरात्रंगतेमर्त्यैंत्रिरात्रमजमेषयोः ॥ ५ ॥ मंडूकेपंचरात्रंतुसर्पैरात्रिचतुष्टयम् ॥ संवत्सरंतुतुरगेगजेद्वादशवत्सरान् ॥ ६ ॥ मासमेकंखरेका केस्थानत्यागान्नकुत्रचित् ॥ केरवेवारवेचैवअहोरात्रंप्रचक्षते ॥ ७ ॥ त्रिरात्रमपिमार्जारेनकुलेमूषकेखरे ॥ हंसेदिनमनध्यायंक्षुद्रजंतौनदूषण म् ॥ ८ ॥ अध्यापयेद्गुरोःपुत्रंज्ञानिनंधार्मिकंशुचिम् ॥ भक्तंशांतंवैष्णवंचजितक्रोधंजितेंद्रियम् ॥ ९ ॥ अध्यात्माध्यापयेदेभ्यःशठंपापहरं द्विषम् ॥ अन्यायेनवयच्छंतमभयंदांभिकंद्विषम् ॥ १० ॥ निरर्थकंमंथरंचाविशुश्रूषुमयाजकम् ॥ षण्डंचैवानृजुंक्रुद्धंकृपणंव्यसनार्थिनम् ॥ ११ ॥ निंदकंचाविधिज्ञंचदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ अप्रच्छन्ननतंब्रूयात्पुत्रपौत्रादिकादृते ॥ १२ ॥ विद्ययासहमर्तव्यंनदद्याच्चपृथग्जने ॥ अतोविद्यावदत्येवंपाठयंतंद्विजोत्तमम् ॥ १३ ॥ मादद्याद्भक्तिहीनायदुर्जनायदुरात्मने ॥ अप्रमादायविप्रायशुचयेब्रह्मचारिणे ॥ १४ ॥ सार्थकायविधिज्ञायसाधवेदेहिसत्तम ॥ दद्याद्यदिनिषिद्धायविद्याधनमनुत्तमम् ॥ १५ ॥ तयोरेकतरोगच्छेदाचिरेणयमक्षयम् ॥ अन्यायेन ग्रहंविद्यामन्यंपाठयतेसुखात् ॥ १६ ॥ सयातिनरकंघोरंविद्यावर्ज्यःसउच्यते ॥ आध्यात्मिकंवैदिकंचालौकिकंवाथयोवदेत् ॥ १७ ॥ मानमादौप्रणम्याथततोऽधीयेतसुव्रतः ॥ कर्मकांडंज्योतिषस्यताद्विनानसमभ्यसेत् ॥ १८ ॥ द्यूतभोगसमभ्यासाद्दारिद्र्यश्चाभिजायते ॥ वादभागसमभ्यासाद्धननाशायजायते ॥१९॥ निधिभागसमभ्यासाज्जायतेनरकेकुले ॥ यान्यनुक्तानिशास्त्राणिमाननीयानियानिच ॥२०॥ म्लेच्छोक्तानिमहिम्नानिनाभ्यसेद्दूरतस्त्यजेत् ॥ लोकानांज्ञानवृद्ध्यर्थंयःकुर्याद्धर्मसंग्रहम् ॥ २१ ॥ प्रवर्तयित्वासगुरुर्भवेज्ज्ञानप्रदःपिता ॥ ज्ञानदाताचलोकानांतेषुधर्मःप्रवर्तते ॥ २२ ॥ निगमानांज्योतिषाणांवेदानांनाटकस्यच ॥व्याख्यानसंग्रहंकृत्वाकलौनाशमवाप्नुयात्॥२३॥ देवानांधर्मशास्त्राणांपुराणानांतथैवच ॥ मीमांसाज्योतिषांचैवनाटकानांविरंचिनी ॥ २४ ॥ भागावसानेकथितःपुराणाध्यायएवच ॥ पुष्पकश्चपरिच्छेदःखंडश्चप्रतिखंडकः ॥ २५ ॥ व्यवहारश्चार्थशास्त्रमश्वशास्त्रस्यचैवहि ॥ यस्यभागावसानेतुप्रयोक्तव्यःसएवहि ॥ २६ ॥ सतत्संग्रहेपिकविनानियोक्तव्यःसएवहि ॥यस्यनाम्नोपदेशेतुप्रवर्तयातिसंग्रहः ॥२७॥ तत्तदक्षरसंख्यानांब्रह्मलोकान्नतच्च्युतिः ॥ नसंग्रहस्त त्रमंत्रेवेदमंत्रेचवर्जयेत् ॥ २८ ॥ मोहात्कृत्वाहोमधेनुंदत्वाशुद्धिर्भविष्यति ॥ कृत्वाचाख्यायिकाग्रंथस्वरूपान्सादिवंव्रजेत् ॥ २९ ॥

धर्मशास्त्रस्यगम्यस्यव्यवहारस्यचैवहि ॥ कलौयःसंग्रहंकुर्यात्प्रसुप्तेचैवकेशवे ॥ ३० ॥ यावत्प्रवर्ततेलोकस्तावत्स्वर्गेमहीयते ॥ सिंहेपौ
षेचचैत्रेचनकुर्यात्संग्रहंक्वचित् ॥ ३१ ॥ प्रातःकालेनकुर्वीततथामध्यंदिनेद्विजाः ॥ पक्षांतेभूमिदाहेचभुवःकंपेदिनक्षये ॥ ३२ ॥ मलमासे
विशेषेणसंध्ययोश्चविवर्जने ॥ अमेध्याक्तंचपत्रंचलिप्यक्षरविभूषितम् ॥ ३३ ॥ पूतंस्यात्तत्क्षणाद्विप्राश्चतुःपंचाक्षरेणवा ॥ नारसिंहस्यवि
न्यासेपूतोभवतितत्क्षणात् ॥ ३४ ॥ मायाविभवविन्यस्तेमहापापकलेवरे ॥ मुहूर्तार्धेनपूतत्वंप्रभोर्यातिपरांगतिम् ॥ ३५ ॥ स्त्रियोवानि
दितोवापिम्लेच्छोयातिपरांगतिम् ॥ योमूढोमन्यतेदोषंतस्यशौचंसमाचरेत् ॥ ३६ ॥ सगर्दभींखरींयोनिंप्रविशेन्नात्रसंशयः ॥ एकमेवात्म
कंब्रह्मतत्प्रकृत्यात्मकंद्वयम् ॥३७॥ नवात्मकंभैरवंचदशमंचजनार्दनम् ॥ रुद्रमेकादशंचैवअर्कांकंचापिद्वादशम्॥३८॥त्रयोविंशेचभूतात्मा
षड्विंशेमनुरीरितः ॥ तिथ्यात्मकंपंचदशेषोडशाख्याकलापरा ॥ ३९ ॥ वातात्मकंसप्तदशंमंत्रंसमनुवर्तते ॥ अष्टादशाक्षरंमंत्रंपुराणात्म
कमेवच ॥ ४० ॥ ऊनविंशश्चंद्रमाःस्याद्विंशोनारायणोवपुः ॥ ज्योतिर्मयश्चैकविंशेद्वाविंशेकेशवार्चनम् ॥ ४१ ॥ नक्षत्राणित्रयोविंशेचतु
र्विंशेचतानकम् ॥ पंचविंशेचतीर्थानिषड्विंशेचत्रियंबकः ॥ ४२ ॥ अष्टाविंशेधनेशश्चऊनविंशेसरस्वती ॥ त्रिंशद्योगेशिवःप्रोक्तःपातालमे
कत्रिंशके ॥ ४३ ॥ अहोरात्रश्चद्वात्रिंशेचतुस्त्रिंशेचजाह्नवी ॥ पंचत्रिंशेतदंतःस्याच्छतेपूर्णोदिवाकरः ॥ ४४ ॥ सहस्रेचशिवोज्ञेयश्चायु
तेमेरुरुच्यते ॥ लक्षेब्रह्मातथाकोट्यांदेवोनारायणःपरः ॥ ४५ ॥ पुंप्रकृत्यात्मकंचान्यच्छारदालिपिमातृका ॥ शुद्धब्रह्ममयंनित्यंज्ञानरूपं
परंमहत् ॥ ४६ ॥ यस्मिन्नव्यसनादेवशुचौचाप्यशुचिस्थले ॥ क्षणेब्रह्ममयंयातिइत्याहभगवान्मनुः ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
मध्यमपर्वणिप्रथमभागेऽकमाहात्म्यकथनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अंतर्वेदिंप्रवक्ष्यामिब्रह्मणोक्तंयुगांत
रे ॥ बहिर्वेदंतथैवोक्तंशस्तंस्याद्वापरेकलौ ॥ १ ॥ ज्ञानसाध्यंतुयत्कर्मअंतर्वेदीतिकथ्यते ॥ देवतास्थापनंपूजाबहिर्वेदिरुदाहृता ॥ २ ॥
प्रपापूर्तादिकंचैवब्राह्मणानांचतोषणम् ॥ गुरुभ्यःपरिचर्याचबहिर्वेदीद्विधामता ॥ ३ ॥ अकामेनकृतंकर्मकर्मचव्यसनादिकम् ॥ अंतर्वेदीतदे
वोक्तंबहिर्वेदीविपर्ययः॥४॥धर्मस्यकारणंराजाधर्ममेतद्भवेन्नृपः॥ तस्मान्नृपंसमाश्रित्यबहिर्वेदीततोभवेत्॥५॥सप्ताशीतिर्बहिर्वेदीसारमेषांतृती

यकम् ॥ देवतास्थापनंचैवप्रासादकरणंतथा ॥ ६ ॥ तडागकरणंचैवतृतीयंनचतुर्थकम् ॥ पंचमंपितृपूजाचगुरुपूजापुरःसरम् ॥ ७ ॥ अधि
वासःप्रतिष्ठाचदेवतानामविक्रिया ॥ प्रतिमाकरणंचैववृक्षाणामथरोपणम् ॥ ८ ॥ त्रिविधासाविनिर्दिष्टाउत्तमंचाथमध्यमम् ॥ कनिष्ठंशेष
कल्पंचसर्वकार्येष्वयंविधिः ॥ ९ ॥ त्रिधाभवतिसर्वत्रप्रतिष्ठादिविधिर्मतः ॥ पूजाहोमादिभिर्दानैर्मानतश्चत्रिभागतः ॥ १० ॥ त्र्यहसाध्यविधा
नेनअष्टाविंशतिदेवताः ॥ त्रिधाभवतिसर्वत्रप्रतिष्ठादिविधिर्मतः ॥ ११ ॥ प्रत्यहंपूजयेत्तत्रजापकास्तत्रषोडश ॥ उत्तमोऽसौविधिःकृत्स्न
अश्वमेधफलप्रदः ॥ १२ ॥ चत्वारोयाजकास्तत्रत्रयोविंशतिदेवताः ॥ ग्रहदिक्पालवारुण्यंपृथिवींचाशिवंतथा ॥ १३ ॥ एकाहेनैवपूजा
चमध्यमःकथितोविधिः ॥ गणेशग्रहदिक्पालान्वरुणंचशिवंतथा ॥ १४ ॥ संपूज्यपूज्यतेयत्रकनिष्ठोऽसौविधिःस्मृतः ॥ एकवृक्षश्चैकरूपैः
प्रतिमाक्षुद्रदेवताः ॥ १५ ॥ नलिनीदीर्घिकागर्तवापीमलप्रपादिकम् ॥ एषांसंस्कारकार्येषुप्रतिमानांपरिष्क्रिया ॥ १६ ॥ अग्निकार्यंततः
कृत्वानकुर्याद्विधिविस्तरम् ॥ गणेशग्रहदिक्पालान्पूजयेदुपचारतः ॥ १७ ॥ वाप्यादेःपुष्करिण्याश्चक्षिपेद्गंगाजलंततः ॥ उद्
खलद्वयेनापिजीर्णानांतुकदाचन ॥ १८ ॥ सेतुप्रासादवापीनांप्रतिष्ठांनैवकारयेत् ॥ प्रासादःसेतवश्चैवतडागाद्यास्तथैवच ॥ १९ ॥
त्रिभिर्वर्णैःप्रतिष्ठार्हाजीर्णानांतुसमुद्धृताः ॥ मुनयोमानमिच्छंतिअमानंनहिदृश्यते ॥ २० ॥ तस्मान्मानंप्रवक्ष्यामियन्मानंयादृशंफलम् ॥
षष्टिहस्तप्रमाणेनतदुक्तंवारणोदितम् ॥ २१ ॥ एकषष्टिहस्तामितंप्रासादंचोत्तमंविदुः ॥ मध्यंतदर्धंविज्ञेयंकनिष्ठंतत्परंस्मृतम् ॥ २२ ॥
अथवादेवमानेनकर्तव्याभूतिमिच्छता ॥ यस्तडागंनवंकृत्वाजीर्णंवानवतांनयेत् ॥ २३ ॥ सर्वंकुलंसमुद्धृत्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥
वापीकूपतडागानिउद्यानप्रवहानिच ॥ २४ ॥ पुनःपुनश्चसंस्कार्यांलभतेमौक्तिकंफलम् ॥ गुणानांचप्रमाणेनप्रतिमानंविभागतः ॥ २५ ॥
द्विशतेनशतेनापिप्रासादस्यैषनिश्चयः ॥ सहस्तहस्तविस्तारंदैर्घ्येणाष्टादिकंभवेत् ॥ २६ ॥ तडागंतंविजानीयात्प्रथमंमानमीरितम् ॥
मध्यंचतुःशतेनापिप्रस्तावेदशहीनकम् ॥ २७ ॥ कनिष्ठंत्रिशतंचैवप्रस्थेस्याद्दिशहीनकम् ॥ तदर्धेनकलौज्ञेयंतदर्धेनतदर्धकम् ॥ २८ ॥
तडागमानंविज्ञेयंत्रिवर्गफलदायकम् ॥ अथपुष्करिणीपक्षेद्विशतेमानमुत्तमम् ॥ २९ ॥ तडागेद्विगुणानेमीमानार्धेगर्तेमीरितम् ॥ तत्क्षेत्रं

वारुणंस्थानंत्रैदशंतद्बहिःस्मृतम् ॥३०॥ चतुर्थेचैवगांधर्वंपैशाचंपंचमंविदुः ॥ यक्षस्थानमिताभागेएवंसर्वक्रमाणिहि ॥३१॥ अशीतिहस्त
मानेननलिन्यामणिरुच्यते ॥ पंचहीनंचप्रस्तावेएवंमानविदोविदुः ॥ ३२ ॥ षष्टिहस्तेननलिनीप्रस्तावेतूर्यहीनकम् ॥ चतुःषष्टीहस्त
मितादीर्घिकाचप्रकीर्तिता ॥ ३३ ॥ तुर्यहीनंचप्रस्तावेगतेमानंनविद्यते ॥ ३४ ॥ अग्नौरोगंबंधुनाशश्चयाम्यांमृत्युश्चोग्रःप्राप्यतेराक्षसेच ॥
भीतिश्चोग्राप्राप्यतेवायवीयेतस्मादेतावर्जनीयाःप्रयत्नात् ॥ ३५ ॥ विप्रादीनांदेवतानांसमाजेमेरुस्थानेयत्रतत्रैवकुर्यात् ॥ नद्यास्तीरेवर्ज
येद्वास्मशानेतडागाद्वैआश्रमादीञ्जनानाम् ॥३६॥ यदाप्रतिष्ठांनकरोतिमूढःप्रासादवाप्यादिषुपापचेताः ॥ भयंसमाप्नोतिचपापमुग्रंपदेऽहि
नावैवधभागितांव्रजेत् ॥ ३७ ॥ यदातुदीर्घासरसीतडागप्रासादकूपादिषुनिर्मितानि ॥ कुर्वंतिचान्यानियदामखानिभवंतितान्यल्पफलप्रदा
नि ॥३८॥ यदप्रतिष्ठेषुनिपानकेषुप्रासादकूपेषुवनादिकेषु॥प्रतिष्ठितेयत्फलमाप्नुवंतिफलंतदाल्पाल्पकमाहुरस्य ॥३९ ॥ तस्मात्प्रतिष्ठांवि
धिनाजलादेःकुर्याद्यथेष्टंप्रयतोमनुष्यः॥ पुण्यार्जनेनैवधनेनकालेस्ववित्तसाध्येनशुभाशयेन॥४०॥प्रासादेमृन्मयंपुण्यंमयैतत्कथितंद्विजाः॥
तस्माच्चतुर्गुणंप्रोक्तंतृणकाष्ठमयेतथा ॥ ४१ ॥ तृणमयेशतमयंतदर्धंनववल्कले ॥ तस्माद्दशगुणंप्रोक्तंकृतेदारुमयेभवेत् ॥ ४२॥ ततोदश
गुणंप्रोक्तमिष्टिकारचितेशुभे ॥ तस्माच्छतगुणंशैलसहस्रंताम्ररौप्यके ॥ ४३ ॥ ततश्चशतसाहस्रंसौपर्णेद्विजसत्तमाः ॥ अनंतफलमाप्नो
तिरत्नादिरचितेतथा ॥ ४४ ॥ यदतीतंभविष्यंचकुलानामयुतंनरः ॥ विष्णुलोकंनयत्याशुकारयित्वाहरेर्गृहम् ॥ ४५ ॥ कनिष्ठंमध्य
मंश्रेष्ठंकारयित्वाहरेर्गृहम् ॥ अर्धंचवैष्णवंलोकंमोक्षंचलभतेक्रमात् ॥ ४६ ॥ हस्तानांषोडशैर्यावत्प्रस्थेस्यात्करहीनकम् ॥ तृणवंशमयेमा
नंमध्यंचार्कंकरंभवेत् ॥४७॥ कनिष्ठंतारहस्तंस्यादुत्तमंपंचविंशतिम् ॥ सर्वोत्तमंचद्वात्रिंशच्चतुष्कोणेमहाफलम् ॥४८॥ पुरद्वारंचकर्तव्यं
चतुरस्रंसमंभवेत् ॥ अष्टकोणंनकर्तव्यंत्रिपुरंचकलौयुगे ॥ ४९ ॥ सुरवेश्मनियावंतोद्विजेन्द्राःपरमाणवः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गेलोकेमही
यते ॥ ५० ॥ कर्तुर्दशगुणंप्रोक्तमापानपरिपालकः ॥ पतितान्युद्धरेद्यस्तुससर्वंफलमश्नुते ॥ ५१ ॥ पतितंपतमानंचतथार्द्धंस्फुटितंतथा॥
समुद्धृत्यहरेर्वेश्मद्विगुणंफलमाप्नुयात् ॥ ५२ ॥ पतितस्यतुयःकर्तापतमानस्यरक्षिता ॥ विष्णोरायतलस्यैवमानवःस्वर्गभाग्भवेत् ॥५३॥

यःकुर्याद्विष्णुप्रासादंज्योतिर्लिंगस्यवाक्वचित् ॥ सूर्यस्यापिविरिंचेश्चदुर्गायाःश्रीधरस्यच ॥ ५४ ॥ स्वयंस्वकुलमुद्धृत्यकल्पकोटिंवसेद्दिवि ॥ स्वर्गाद्भ्रष्टोभवेद्राजाधनीपूज्यतमोपिवा ॥५५॥ देवीलिंगेषुयोनौवाकृत्वादेवकुलंनरः॥स्मरत्वंप्राप्नुयाल्लोकेपूजितोदिविसर्वदा ॥५६॥ प्रावृट्कालंस्थितंतोयमग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ शरत्कालस्थितंतोयंयज्ञतोयाद्विशिष्यते ॥ ५७ ॥ निदाघकालेपानीयंयस्यतिष्ठतिवापिनः ॥ स्वर्गंगच्छेत्सनरकंनकदाचिदवाप्नुयात् ॥ ५८ ॥ एकाहंतुस्थितंतोयंपृथिव्यांद्विजसत्तमाः ॥ कुलानितारयेत्तस्यसप्तसप्तपराणिच ॥ ५९ ॥ पूर्वेपितृकुलेसप्तसप्तवन्मातृकुलेद्विजाः ॥ चतुर्दशमिदंज्ञेयंशतलेखंततःशृणु ॥ ६० ॥ पितुरूर्ध्वंकुलंविंशंमातुरूर्ध्वंकुलंतथा ॥ तद्वत्परंविजानीयाद्भार्यायाःपंचएवच ॥ ६१ ॥ पंचवैमातृतश्चास्यपितुर्मातामहेकुले ॥ पंचपंचविजानीयान्मातुर्मातामहस्यच ॥ ६२ ॥ गुरोःपितृकुलेपंचतस्यमातृकुलेतथा ॥ आचार्यस्यकुलेद्वंद्वंदशराजकुलस्यच ॥ ६३ ॥ राज्ञोमातामहकुलेपंचचैवप्रकीर्तिताः ॥ एकोत्तरंशतकुलंपरिसंख्यातमेवच ॥ ६४ ॥ आत्मनासहविप्रेंद्राउद्धारःसंमतःस्मृतः ॥ कुर्याद्देवार्चनंतीर्थेस्वाविमुक्तेदशार्णवे ॥ ६५ ॥ समुद्धरेत्कुलशतंशृणुविंशकुलंद्विज ॥ पंचपंचचपित्रोश्चापितुर्मातामहस्यच ॥ ६६ ॥ मातुर्मातामहस्यैवजातिद्वंद्वमुदाहृतम् ॥ गुरोःसंतानकेद्वंद्वंतद्वद्यादवसात्वतौ ॥ ६७ ॥ परपक्षस्यचैकंस्यादेकविंशंकुलंक्रमात् ॥ पानीयमेतत्सकलंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ६८ ॥ पानीयेनविनावृत्तिर्लोकेनास्तीतिकर्हिचित् ॥ वारस्वस्थंपुष्पखंडंतोयेपततियावति ॥ ६९ ॥ तावत्कालंवसेत्स्वर्गेअंतेब्रह्मत्वमाप्नुयात् ॥ तस्मात्तोयोपरिगृहंप्रासादोपरिवर्जयेत् ॥ ७० ॥ सूर्यरश्मियुतंयद्वैतत्तोयंतुविनिंदितम् ॥ चंद्ररश्मिविहीनंयन्नामृतत्वायकल्पते ॥ ७१ ॥ तस्माद्दशगुणंकुंडेतस्माद्दशगुणंह्रदे ॥ देवानांस्थापनंकुर्यादविमुक्तफलंशुभम् ॥ ७२ ॥ सुस्थितंदुःस्थितंवापिशिवलिंगंनचालयेत् ॥ चालनाद्रौरवंयातिनस्वर्गंनचस्वर्गभाक् ॥ ७३ ॥ उच्छन्ननगरग्रामेस्थानत्यागेचविप्लवे ॥ पुनःसंसारधर्मेणस्थापयेदविचारयन् ॥७४॥ बाहुदंतादिप्रतिमाविष्णोश्चान्यस्यसत्तमाः ॥ नचालयेत्स्थापितेचाविप्रवृक्षंनचालयेत् ॥ ७५ ॥ केशवंहरिवृक्षंचमधूकंकिंशुकंतथा ॥ नाकालेस्थापयेज्जातुचालनाद्ब्रह्महाभवेत् ॥ ७६ ॥ देवालयस्यपुरतःकुर्यात्पुष्करिणींद्विजाः ॥ ब्राह्मणानांसमाजेचराजद्वारेचतुष्पथे ॥७७॥ देवार्थेब्राह्मणार्थेच

सुखंकुर्याच्चसर्वतः ॥ पश्चिमेपुष्टिकामंतुउत्तरेसर्वकामदम् ॥ ७८॥ याम्येस्वार्थंनकुर्वीतकोणेतुनरकंभवेत् ॥ सुखंप्रकल्पयेन्मध्येकोचि
दुत्तरलंघनम् ॥ ७९ ॥ कुर्याद्दक्षिणपूर्वेतुअर्कहस्तप्रमाणतः ॥ तडागेतुफलाहस्तंहस्तिकंन्हासयेत्क्रमात् ॥ ८० ॥ तृष्येहस्तंनलिन्या
दावतोहीनंनकारयेत् ॥ गर्ततृणंकलाहस्तंतडागेऽत्रप्रचक्ष्यते ॥ ८१ ॥ हीनेहीनतरंकुर्याद्धस्तमानेनह्रासयेत् ॥ यूपस्तथाखादि
रएवकार्यःश्रेपर्णिकाधात्रिसमुद्भवश्च ॥ मानस्तथाषोडशहस्तसम्मितोरत्नात्सगंडीयुगकामयोजितैः ॥ ८२ ॥ आनाहभग्नेचभवेच्चतस्य
विंशांगुलोद्विगुणोमध्यगंच ॥ मध्येऽगुलैश्चहीनःकार्यःशुभदःसर्वदास्यात् ॥ ८३ ॥ एवंविधश्चैवतडागयूपोमध्येतथाषोडशहस्तसंमितः
॥ ८४ ॥ कूपेचयूपोप्यथहस्तमात्रस्ततश्चतुर्हस्तमितःप्रकीर्तितः ॥ आरामयोगेऽप्यथमंडपेचकार्यश्चतुर्हस्तमितोऽथयूपः ॥ ८५ ॥
संपूर्णमानेकथितंप्रमाणंहीनेतुहीनंप्रवदंतितज्ज्ञाः ॥ हस्तद्वयंप्रापितव्यस्तडागोहस्तंसार्धंपुष्करिण्यांप्ररोपः ॥ ८६ ॥ प्रादेशंवैहस्तमा
नंकूपयूपस्यरोपतः ॥ नकुर्याज्जलमग्नंचयूपंसर्वत्रसत्तमाः ॥ ८७ ॥ तडागेचापिआरामेस्थापयेच्चजलोपरि ॥ हस्तमर्धंतदर्धंस्यान्माने
नानेनदापयेत् ॥ ८८ ॥ वाप्यांगतैंपुष्करिण्यांप्रकुर्याज्जलसंमितम् ॥ यावत्प्रतोलीगतरेणुसंघसंख्यागणोनोजरतामुपैति ॥ ८९ ॥
तावत्सुरेशःसुरलोकवासीप्रासादकृज्जातुनजायतेहि ॥ किंवावाच्यःपुष्करिण्याभावःकर्तायःस्याद्वारुणाब्रह्मलोकात् ॥ ९० ॥ यावत्कालो
बाहुमात्रोद्धतास्याद्दाष्टिप्रोक्तानानिवर्तेत्कदाचित् ॥ लक्षैकमाराममयोत्तमःस्यान्मध्यंतदर्धंचकनिष्ठमानम् ॥ ९१ ॥ तदर्धंवाप्रशस्तंतदनन्यं
मुनयोवदंति ॥ विनार्जुनैर्बदरैःशैलुकैश्चहीनंकुर्याच्छानलैःपातिलैश्च ॥९२॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेपूर्तनिर्ण
योनामनवमोऽध्यायः ॥९॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शोधयेत्प्रथमंभूमिंमितांकृत्वाततोद्विजाः ॥ दशहस्तेनदंडेनपंचहस्तेनवापुनः ॥१॥
वाहयेत्सदावृषभैस्तडागार्थेऽपिभूमिकाम् ॥ देवागारस्ययाभूमिःश्वेतैश्चवृषभैरपि ॥ २ ॥ याभूमिर्ग्रहयागार्थेतत्रवाहैरपिस्पृशेत् ॥ आरा
मार्थेकृष्णवृषैःकूपार्थंखननैरपि ॥ ३ ॥ वाहयेत्रिदिनंविप्राःपंचव्रीहींश्चवापयेत् ॥ देवपक्षेसप्तगुणमारामकरणेगुणम् ॥ ४ ॥ मुद्गमाषौधा
न्यतिलाःश्यामाकश्चेतिपंचमः ॥ मसूरश्चकलायश्चसप्तव्रीहिगणःस्मृतः ॥ ५ ॥ सर्षपश्चकलायश्चमुद्गोमाषश्चतुर्थकम् ॥ व्रीहित्रयंमाषमुद्गौ

श्यामाकमहिषोगणः ॥ ६ ॥ सुवर्णमृत्तिकाग्राह्यावर्णानामनुपूर्वशः ॥ विल्ववृक्षैरियंकुर्याद्यूपशूनध्वजेदिने ॥७॥ अरत्निमात्रंविज्ञेयंप्रशस्तं
यष्टिहस्तकम् ॥ ऊर्णासूत्रमयींमूर्तिंकृत्वाकुर्याच्चतुष्टयम् ॥ ८ ॥ क्षीरदारुगर्तयुतंद्वादशांगुलमेवच ॥ ज्वालयेत्तिलतैलेनतथाकेशरजेन
वा ॥ ९ ॥ पूर्वादिक्प्रणवेसिद्धिःपश्चिमाशागतिःशुभा ॥ मरणेदक्षिणायांचहानिःस्यादुत्तरेस्थिते ॥ १० ॥ कल्पेविपत्करंविद्यात्तथाचैव
चदिग्गते ॥ नारसिंहेनमनुनाचाग्निंप्रज्वाल्यदापयेत् ॥ ११ ॥ मासेघटेतथामासेकुर्याद्भूमिपरिग्रहम् ॥ सूत्रयेत्कीलयेत्पश्चान्महामानेद्वि
जोत्तमाः ॥ १२ ॥ ततोवास्तुबलिंदद्यात्खनित्रंपरिपूजयेत् ॥ आब्रह्मन्निति मंत्रेणखनयेन्मध्यदेशतः ॥ १३ ॥ आज्येनमधुयुक्तेनगात्रमेकं
प्रलेपयेत् ॥ स्वर्णतोयैस्तथारत्नतोयैःस्नात्वाप्रलेपयेत् ॥ १४ ॥ ईशानाभिमुखेनैवकूपपक्षेविदुर्बुधाः ॥ अकृत्वावास्तुयागंचयस्तडागंस
मुत्सृजेत् ॥ १५ ॥ तस्यैवैवस्वतोराजाधर्मस्यार्धंनिकृंतति ॥ प्रासादेचतथारामेमहाकूपेतथैवच ॥ १६ ॥ गृहारंभेचविप्रेंद्राद्द्याद्वास्तुब
लिंततः ॥ शालैश्चखादिरैश्चैवपलाशैःकेशरस्यच ॥ १७ ॥ विल्वस्यबकुलस्यैवकलौयूपःप्रशस्यते ॥ शुनाचक्रोदरकृतंतत्पार्श्वेतुध्वजद्व
यम् ॥ १८ ॥ सर्पाकारतडागेचकूपेकुंभाकृतिर्भवेत् ॥ आरामेपद्मपुष्पाभंछत्राकारंतुमंडले ॥ १९ ॥ कुर्याच्छुनाकृतिंसेतौविष्णुगेहेगदा
कृतिम् ॥ अश्वाकारंचाश्वमेधेनरमेधेनराकृतिः ॥ २० ॥ गोयागेचवृषाकारंगृहयागेध्वजाकृतिः ॥ स्मशानगोप्रचारार्थंचैत्यवृक्षालयोत्तमाः
॥ २१ ॥ चक्राकारंलक्षहोमेकोटिहोमेहलाकृतिः ॥ नक्षत्राणितथामूलंशस्यतेद्रुमरोपणे ॥ २२ ॥ एवंशस्योदितांभूमिंशुद्धांपूर्वप्लवान्वि
ताम् ॥ परिगृह्ययजेद्देवंवनपालंशिखिध्वजम् ॥ २३ ॥ सोमंचनागराजानंततोबीजंसुशोधयेत् ॥ आनयेद्धारयेत्पश्चाद्रौद्रतापेनतापयेत् ॥
॥ २४ ॥ दिनद्वयांतरेचैवमंत्रैश्चपरिमंत्रयेत् ॥ गर्भाधानंततःकुर्याद्विष्णुमंत्रंजपंस्त्रिधा ॥ २५ ॥ एवमस्येतिमंत्रेणत्रिधाजप्त्वाविमार्जयेत् ॥
देहिमेतिचमंत्रेणसंप्रोक्ष्यदशवारिणा ॥ २६ ॥ इत्यगृहीतमनुनापंचधापरिमंत्रितम् ॥ त्र्यंबकेनेतिमंत्रेणबीजमारोपयेत्ततः ॥ २७ ॥ भार्या
मृतुमतीस्नात्वापंचमेऽहनिसत्तमाः ॥ उत्संगेस्थापयित्वाचचुंबयेन्मंत्रयेत्ततः ॥ २८ ॥ एवंवृक्षस्यसंस्कारमध्येऽपित्वनुगच्छति ॥ तेनपुत्र
त्वमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ २९ ॥ तुलस्याबीजमादायवैष्णवर्क्षेद्विजोऽहनि ॥ खानयेदपिगोमूत्रबिंदुतोयैःप्रसेचयेत् ॥ ३० ॥ एषा

तुस्वर्गमाप्नोतिशितकुंभेनिपातयेत् ॥ एकरात्रंपरिस्थाप्यततआरोपयेद्भुवि ॥ ३१ ॥ अविधौकूपवाप्यादौखननेसूयतेक्वचित् ॥ कुर्वंति सहकारादिरोपणंयेनराधमाः ॥ ३२ ॥ लभंतेनफलंतेषामिहचाभ्येत्यधोगतिम् ॥ नदीतीरेस्मशानेचस्वगृहस्यचदक्षिणे ॥ ३३ ॥ तुल सीरोपणंकृत्वायातिकर्तायमालयम् ॥ पत्रपुष्पफलानांचरजोरेणुसमागमाः ॥ ३४ ॥ पोषयंतिचपितरंप्रत्यहंप्रतिकर्मणि ॥ यस्तुवृक्षंप्र कुरुतेछायापुष्पफलोपगम् ॥ ३५ ॥ पथिदेवालयेचापिपापात्तारयतेपितॄन् ॥ कीर्तिश्चमानुषेलोकेप्रत्यभ्येतिशुभंफलम् ॥ ३६ ॥ अती तानागतश्चांतःपितॄणांस्वर्गतोद्विजाः ॥ तारयेद्वृक्षरोपीचतस्माद्वृक्षंप्ररोपयेत् ॥ ३७ ॥ अपुत्रस्यपुत्रवत्त्वंपादपाइवकुर्वंते ॥ यत्नेनापिच विप्रेंद्राअश्वत्थारोपणंकुरु ॥ ३८ ॥ शतैःपुत्रसहस्राणामेकएवाविशिष्यते ॥ काऽनरोपयेद्विप्राएकद्वित्रिप्रसंख्यया ॥ ३९ ॥ मुक्तिहेतुः सहस्राणांलक्षकोटीनियानिच ॥ धनीचाश्वत्थवृक्षेचअशोकःशोकनाशनः ॥ ४० ॥ प्लक्षोभार्याप्रदश्चैवबिल्वआयुःप्रदःस्मृतः ॥ धनप्रदो जंबुवृक्षोब्रह्मदःप्लक्षवृक्षकः ॥ ४१ ॥ तिंदुकःकुलवृद्धिःस्याद्दाडिमीकामिनीप्रदः ॥ बकुलोवंजुलश्चैवपापहाबलबुद्धिवान् ॥ ४२ ॥ स्वर्ग प्रदाधातकीस्याद्वटोमोक्षप्रदायकः ॥ सहकारःकामप्रदोगुवाकःसिद्धिमादिशेत् ॥ ४३ ॥ सर्वशस्यंबलवलेमधुकेचार्जुनेतथा ॥ कदंबे विपुलाकीर्तिस्तितिडीधर्मदूषकः ॥ ४४ ॥ जीवंतीरोगशांतिःस्यात्केशरःशत्रुमर्दनः ॥ धनप्रदश्चैववटोवटःश्वेतवटस्तथा ॥ ४५ ॥ पनसे मंदबुद्धिःस्यात्कलिवृक्षःश्रियंहरेत् ॥ कलिवृक्षंचशाकोटमुदारावर्तकंतथा ॥४६॥ पर्कटींचतथानीपरोपणात्संततिक्षयः ॥ शिंशपांचार्जुनं चैवजयंतीहयमारकान् ॥ ४७ ॥ श्रीवृक्षंकिंशुकंचैवरोपणात्स्वर्गभादिशेत् ॥ नपूर्वारोपयेद्यातुसमिधंकंटकीद्रुमम् ॥ ४८ ॥ कुशंपद्मंजल जानारोपणाद्दुर्गतिंव्रजेत् ॥ मंदारेकुलहानिःस्याच्छलमलेशुक्रबुद्धिमान् ॥ ४९ ॥ निंबेपशुविनाशःस्याच्छत्राकेकुलपांसलः ॥ उत्पन्नेकु लपातःस्यात्पशुरेवक्षयोभवेत् ॥ ५० ॥ शत्रुवृद्धिःकाकनादेवलपूगेहतश्रियः ॥ विनाक्रतौविरुद्धश्चनर्सिहंद्विजसत्तमाः ॥ ५१ ॥ क्रतौहि स्याद्विरुद्धश्चप्राप्नुयान्नरकाकृतिम् ॥ सहकारसहस्रंतुवरिष्ठंधातकीद्वयम् ॥ ५२ ॥ तस्माच्चैवसहस्राद्धिपाटलैकाविशिष्यते ॥ पाटलानां शतंपश्चादेकरक्तवटंभवेत् ॥ ५३ ॥ वटानांद्विसहस्राणिपंचकंनागकेसरम् ॥ तस्माद्दरिष्ठःश्रीवृक्षोजम्बुवृक्षःप्रशस्यते ॥ ५४ ॥ तस्माद्धिम

वतोज्ञेयःश्रीपर्णीवृक्षउत्तमः॥तिंदुकस्यत्रयश्चैवजंबुवृक्षस्यपंचकम् ॥५५॥ कदंबार्जुनवृक्षस्यनारिकेरस्यचत्रयम्॥ एवमुक्त्वासधर्मात्माकार
येत्कीदृशंबलम् ॥५६॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ स्वर्गभोगंसमश्नातिविधिवद्द्रुमरोपणे ॥५७॥ जन्मत्रयादिकंपापंविना
श्यस्वर्गमादिशेत् ॥ शतरोपीचब्रह्मत्वंविष्णुत्वंचसहस्रके ॥५८॥ तुलसीरोपणाच्चैत्रआधिव्याधियुतोभवेत् ॥ वैशाखेकीर्तिमाप्नोतिज्येष्ठेतु
मरणंभवेत्॥५९॥आषाढेकीर्तिमाप्नोतिश्रावणेपरमांगतिम्॥ भाद्रेधनागमश्चैवआश्विनेकार्तिकेक्षयः॥६०॥तुलसीत्रिविधालोकेकृतेश्वेताप्रश
स्यते ॥ किंचिच्छेदंचयःकुर्यादश्वत्थस्यवटस्यच॥६१॥श्रीवृक्षस्यचविप्रेंद्राःसभवेद्ब्रह्मघातकः॥मूलच्छेदेनविप्रेंद्राःकुलपातोभवेदनु ॥६२॥
वृक्षच्छेदीभवेन्मूकआधिव्याधिशतंभवेत्॥सायंप्रातश्चधर्मांतेशीतकालेदिनांतरे ॥६३॥ फलमामकुलत्थश्चमाषोमुद्गास्तिलायवाः॥नृत्यगीत
पयःकेशफलपुष्पप्रदोभवेत्॥६४॥अविकाकसक्तुच्चूर्णयवचूर्णानियानिच॥गोमांसमुदकंचैवसप्तरात्रंनिधापयेत् ॥६५॥तमेकंसर्ववृक्षाणांफल
पुष्पादिवृद्धिदम्॥रोहिमत्स्यस्यपित्तानिधन्याकंतत्रस्थापयेत् ॥ ६६ ॥ तेनोदकादिसेकश्चकृतोवैवृद्धिमादिशेत् ॥ तित्तिडीबीजमादायइक्षु
दंडेनमर्दयेत्॥६७॥तेनाशोकेप्रसेकःस्यात्सहकारस्यवृद्धिमान्॥नालिकेरोदकंचैवमाक्षिकैःसहसेचयेत् ॥६८॥ दोहदंसर्ववृक्षाणांपूगादीनांवि
शेषतः॥दशाशिराबीजयुतादभिषेकाच्चजीवाति॥६९॥प्राक्प्रसूतिर्गवादीनांछागादिमाहिषस्यच॥जरासुतोयंवृक्षाग्रेस्थापयेदविचारयन् ॥७०॥
परस्यसहकारस्यफलंस्यान्नात्रसंशयः ॥ मेषस्यचवितालस्ययवागूंचसमाहरेत् ॥ ७१ ॥ तत्रमासैःसर्षपैश्चपूरयेन्मर्दयेत्ततः ॥ गुवाकवृ
क्षकंदेवघर्षयेन्मर्दयेत्त्रिभिः ॥ ७२ ॥ मृतोऽपिजीवयेच्छीघ्रंम्रियमाणोऽपिजीवति ॥ निंबपत्रंयोगपत्रंशतावरिपुनर्नवाम् ॥ ७३ ॥ क्षीरिका
ताम्रकैःपत्रैर्धूमंदद्याद्दिनत्रयम् ॥ सहकारस्यमूलेनकीटरोधोनजायते ॥ ७४ ॥ ततःप्राधान्यतोवक्ष्येद्रुमाणांदोहदोऽन्यथा ॥ मत्स्योदके
नासिक्तेनआम्राणांवृद्धिरिष्यते ॥ ७५ ॥ पक्काम्रंरुधिरंचैवदाडिमानांप्रशस्यते ॥ यवोदकंसगोमांसंकेतकीनांप्रशस्यते ॥ ७६ ॥ क्षीरकेवल
वृद्धिःस्यात्तिंदुकःकरमर्दकः ॥ मांसपूतिरसामज्जाशोकतालेगुवाकके ॥ ७७ ॥ सपूतिमांसंसघृतंनालिकेरस्यरोहितम् ॥ मधुयष्ट्युदकैः
सेकात्सामान्यंनिहितंभवेत्॥७८॥ कपित्थबिल्वयोःसेकंगुडतोयेनसेचयेत् ॥ जातीनांमल्लिकानांचकुंदरंरंतिकस्यच ॥ ७९॥ गंधतोयासित

करंसर्पनिर्मोकधूपकम् ॥ कूर्ममांसमन्नरसंविडंगस्यचपुष्पकम् ॥ ८०॥ रथ्यावृक्षेप्रतिष्ठाप्यफलवाञ्जायतेततः ॥ वातसर्पस्यनिर्मोकंतगराजगवस्यच ॥ ८१ ॥ दद्याद्धूपंधान्यमध्येधान्यवृद्धिश्चजायते ॥ मयूरपत्रमादायच्छागरोमाणिसत्तमै ॥ ८२ ॥ एरंडतैलयोगेनदद्याद्धूपंनिशागमे ॥ हिंगुकुसुमसंयोगान्मूषिकाणांपरिन्यसेत् ॥ ८३ ॥ करिविष्ठामृच्छविष्ठांकृत्तिकायांसमाहरेत् ॥ निशातोयेप्रसेकःस्यात्तत्क्षात्रमूलकंहरेत् ॥ ८४ ॥ अश्वत्थमूलेदशहस्तमात्रंक्षेत्रंपवित्रंपुरुषोत्तमस्य ॥ अश्वत्थछायासलिलस्यमध्येविशेषतोवैत्रिपथैवगंगा ॥८५ ॥ बाहुर्विंशांतरेरोपेत्सहकारंसधर्मवित् ॥ कलाहस्तांतरंधात्रींबकुलंवंजुलंतथा ॥ ८६ ॥ श्रेपर्णिकंचपुन्नाटंश्रीवृक्षंद्विगुणंतरौ ॥ हस्तेशैलमयेचैवउत्तमंमानमीरितम् ॥ ८७ ॥ शैलेष्टकादिरचितेचतुर्हस्तेतुसंमिते ॥ वाप्यादीनांतुकूपानामेकवृक्षादिकस्यच ॥ ८८ ॥ श्रीविष्णोर्वृक्षपक्षेचवरुणेष्टंचकूपके ॥ गणेशंपूजयेत्कुंभंदिक्पालांश्चविशेषतः ॥ ८९ ॥ अग्निकार्यंविनाकुर्यात्प्रकुर्यांच्चसतांगतिम् ॥ श्रुत्वाकृतिंविधानेनअन्येषांवातथोद्भवम् ॥ ९० ॥ अन्येषांचैववृक्षेचतथाचतुलसीवने ॥ कुंभेवनस्पतिःस्थाप्यःपूजयेद्धोमयेत्ततः ॥ ९१ ॥ वृक्षान्वानेनसंस्कृत्यवासोभिरभिवेष्टयेत् ॥ शुच्यमानमिदंज्ञेयमन्येषांवातथोद्भवम् ॥ ९२ ॥ तुलस्याःसहकारस्यब्रह्मवृक्षस्यचैवहि ॥ अश्वत्थस्यवटस्यैवस्वर्णताप्यथवेधयेत् ॥ ९३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथतंत्रविधिंवक्ष्येपुराणेष्वपिगीयते ॥ तंत्रेचैवप्रतिष्ठांचकुर्यात्पुण्यतमेऽहनि ॥ १ ॥ शतवृक्षक्षुद्रवृक्षेदशद्वादशवृक्षके ॥ दृष्टिमात्रांतरेसेतौकूपयागेसमुत्सृजेत् ॥ २ ॥ नकूपमुत्सृजेज्जातुवृक्षयागेकथंचन ॥ तुलसीवनयागेतुनचान्यंयागमाचरेत् ॥ ३ ॥ तडागयागेसेत्वादीन्नचारामेकदाचन ॥ नसेतुदेवयागेतुतडागंनसमुत्सृजेत् ॥ ४ ॥ तंत्रेश्राद्धंपृथङ्नास्तिकर्तुर्भेदेपृथग्भवेत् ॥ शिवलिंगस्थापनेचनचान्यदेवस्थापनम् ॥ ५ ॥ स्वदेशेवर्जयेत्तंतंस्वतंत्रेणविधीयते ॥ विपरीतेकृतेचापिआयुःक्षयइतिस्मृतिः ॥ ६ ॥ तडागेपुष्करिण्यांवाआरामेऽपिद्विजोत्तमाः ॥ मानहीनेमानपूर्णेदशहस्तेनदूषणम् ॥ ७ ॥ द्विसहस्राधिकंयत्रतत्प्रातिष्ठांसमाचरेत् ॥ दशद्वादशवृक्षेचआरामेपूर्ववद्द्विजाः ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठांबिल्ववृक्षेचअन्यथाकर्णवेधनम् ॥ कुर्याद्दोहददानं

चतत्रनिर्मंथनादिकम् ॥ ९ ॥ अनंतरंप्रदातव्यंलाजान्मूर्ध्न्यक्षतादिकम् ॥ १० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिपूर्वभागेएका
दशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रतिमालक्षणंवक्ष्येयथाशास्त्रमतंद्विजाः ॥ प्रतिमांलक्षणैर्हीनांगृहीतांनैवपूजयेत् ॥
॥ १ ॥ शैलजादारुजाताम्रीमृद्भवासर्वकामदा ॥ एकहस्ताद्विहस्तावासार्धहस्तातथापिवा ॥ २ ॥ प्रासादमानमथवाअथवासर्वलक्षणम्
॥ अष्टांगुलोत्सेधकंचनतुगेहेर्चयेत्कृती ॥ ३ ॥ देवागारस्ययद्द्वारंतस्मादष्टांगुलेनतु ॥ त्रिभागपिंडिकाकार्याद्वौभागौप्रतिमाभवेत् ॥
॥ ४ ॥ अंगुलंवैभवेद्वृद्धिरशीतिश्चतुरुत्तरा ॥ विस्तारमानतःकार्यंवदनंद्वादशांगुलम् ॥५॥ मुखत्रिभागेचिबुकंललाटंनासिकांतथा ॥ क
र्णौनासिकयाग्रीवातुल्यौवानियतौतुयौ ॥ ६ ॥ नयनेद्व्यंगुलेस्यातांत्रिभागंतारकाभवेत् ॥ तृतीयतारकाभागेशुभदृष्टिंविचक्षणः ॥ ७ ॥
ललाटमस्तकग्रीवांकुर्यात्तत्सममेवतु ॥ परिणाहस्तुशिरसोभवेद्द्वात्रिंशदंगुलः ॥ ८ ॥ तल्पौनासिकयाग्रीवामुखेनहृदयांतरम् ॥ अथ
विस्तारपंक्तिस्तुततोऽर्धंतुकटिःसदा ॥ ९ ॥ बाहूचबाहुतुल्यौचऊरूजंघेचजानवम् ॥ गुल्फावस्थस्तुपादःस्याद्घाटितश्चतुरंगुलः ॥ षडं
गुलस्तुविस्तारस्तुल्यांगुष्ठोंऽगुलत्रयम् ॥ १० ॥ प्रदेशिनीचतत्तुल्याहीनाशेषान्नखानखम् ॥ चतुर्दशांगुलःपादस्यायामःपरिकीर्तितः ॥
॥ ११ ॥ एवंलक्षणसंयुक्तासापूज्याप्रतिमाशुभा ॥ अधरोष्ठस्तथैवोरुभ्रूललाटमनीषिकम् ॥ १२ ॥ गंडंचनियतंमूर्तौकुर्यादंगसमुन्नतेः ॥
विशालनयनस्ताम्रपदोवायतलोचनः ॥ १३ ॥ सवितानलपत्रस्यचारुविद्याधरस्तथा ॥ वत्सप्रोक्तोऽतिमुकुटःकटकांगदहारवान् ॥ १४ ॥
अभ्यंगपदबंधादिसमायोन्योपशोभिच ॥ सुप्रभामंडलाचारुविचित्रमणिकुंडला ॥ १५ ॥ कराभ्यांकांचनींमालांप्रोद्वहंतांशेगेरुहान् ॥
एवंलक्षणसंपन्नांकारयेद्विहितप्रदाम् ॥ १६ ॥ सुस्निग्धांवरदांसौम्यांद्वितीयाश्रमिणामिमाम् ॥ नवतालोभवेद्विष्णुर्वासुदेवस्त्रितालकम् ॥
॥ १७ ॥ नृसिंहःपंचतालःस्याद्धयग्रीवस्तुपंचमः ॥ नारायणश्चाष्टतालोमहेशस्तालपंचमः ॥ १८ ॥ नवतालाभवेद्दुर्गालक्ष्मीस्तालत्रयं
ततः ॥ वाणींतालत्रयंविद्यात्सवितासप्ततालकः ॥ १९ ॥ दक्षिणेवासुदेवस्यकरेचक्रंप्रतिष्ठितम् ॥ शंखंभवेच्चतदधोवामार्धेतस्यवैगदा ॥
॥ २० ॥ तदधश्चभवेत्पद्मंश्रीवत्सेनोपशोभितम् ॥ सव्येऽर्धेतारकास्यंचत्रिनेत्रमुभयात्मकम् ॥ २१ ॥ पार्श्वेनलिनासिंहौद्वौसुभद्रांदक्षिणे

न्यसेत् ॥ रुक्मिणींवामभागेचतदधस्ताद्द्वींद्रकम् ॥ २२ ॥ कृतांजलिपुटस्थश्चनारदःकपिलस्तथा ॥ धर्माधर्मौवुभौपार्श्वेकर्तव्यौस्रग्वि
णांवरौ ॥ २३ ॥ यदुग्रंवासुदेवस्यतथानारायणस्यच ॥ वैपरीत्यंविजानीयान्माधवानांतथैवच ॥ २४ ॥ तीर्थेगिरौतडागेचसमीपेस्थाप
येत्सुधीः ॥ नगरग्राममध्येवाब्राह्मणानांचसंसदि ॥ २५ ॥ अविमुक्तेविशेषेणसिद्धक्षेत्रेदशार्णके ॥ त्रीण्युत्तरसहस्राणिपंचपंचोत्तराणिषट् ॥
॥ २६ ॥ कुलानिपूर्वविप्रेंद्राःसमुद्धरतिनान्यथा ॥ कलौदारुमयःकार्योह्यशक्तौमृन्मयेनवा ॥ २७ ॥ चंदनागुरुभिःकुर्याद्बिल्वश्रीपर्णिक
स्यच ॥ पद्मकाष्ठमयश्चैववाममस्यतथैवहि ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ छ ॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकुंडानामथनिर्णयम् ॥ तस्योद्धारंचसंस्कारंशृणुध्वंद्विजसत्तमाः ॥ १ ॥ चतुरस्रंचवृत्तंचपा
दार्धंचार्धचंद्रकम् ॥ योन्याकारंचंद्रकंचअष्टार्धमथपंचमम् ॥ २ ॥ सप्तार्धंचनवार्धंचकुंडंदशकमीरितम् ॥ भूमिंसंशोध्यविधिवत्तुषकेशा
दिवर्जिताम् ॥ ३ ॥ भ्रामयेच्चोर्ध्वतस्तस्याभस्मांगाराणियत्नतः ॥ अंकुरार्पणकंकुर्यात्सप्ताहादेवबुद्धिमान् ॥ ४ ॥ स्थानंविमर्दनंकुर्या
त्खनित्वासेचयेज्जलैः ॥ पुष्टिहस्तोच्छ्रायमितंप्रकुर्यात्परिसूत्रयेत् ॥ ५ ॥ अर्कांगुलमितंसूत्रंचतुरस्रंप्रकल्पयेत् ॥ अष्टादशांगकेक्षेत्रेन्य
सेदेकंबहिस्ततः ॥ ६ ॥ मापयेत्तेनमानेनत्रिवृतंकुंडमुज्ज्वलम् ॥ पूर्ववद्विभजेत्क्षेत्रंभागैकंपुरतोन्यसेत् ॥ ७ ॥ वृत्तानिकालिकादीनि
बहिस्त्रीणिविवर्जयेत् ॥ पद्मकुंडमिदंप्रोक्तंविलोचनमनोहरम् ॥ ८ ॥ दशधाभेदयेत्क्षेत्रेऊर्ध्वाधोर्ध्वांगुलद्वयम् ॥ संपरिपातयेत्सूत्रंपाटये
त्तत्प्रमाणतः ॥ ९ ॥ पंचधाभेदितेक्षेत्रेकामंवाविभजेत्सुधीः ॥ न्यसेत्पुरस्तादेवांगंकोणाधार्धप्रमाणतः ॥ १० ॥ योनिस्थानंप्रतिष्ठाप्य
अश्वत्थस्यदलाकृति ॥ सूत्रद्वयंततोदद्यात्कुंडंपरिमितंभवेत् ॥ ११ ॥ चतुरस्रंसमुद्धृत्यसूत्रंसंकल्पयोगतः ॥ दिशंप्रतियथान्यायंपातये
च्चद्विजोत्तमाः ॥ १२ ॥ शृंगाटकंयुग्मपुटंषडस्रंकुंडत्रयंबुधाः ॥ जलाशयारामकूपेनित्येगृहमयेयथा ॥ १३ ॥ चतुरस्रंभवेत्कुंडंद्विज
संस्कारकर्मणि ॥ देवप्रतिष्ठायागेचगृहवास्तौचतुर्थकम् ॥ १४ ॥ वसुंधरायोगभेदेप्रपंचेवर्तमादिशेत् ॥ सोमेष्टौपंकजंप्रोक्तंनरमेधा
श्वमेधयोः ॥ १५ ॥ अंकुरार्पणयागेचवैष्णवेयागकर्मणि ॥ शिवदेव्योश्चजन्मादावष्टम्यांचार्धचंद्रकम् ॥ १६ ॥ मार्जारपौष्टिकेवैरंरम्येच

शांतिकेतथा ॥ शांतिप्रतिष्ठायागेतुशाक्तानांकाम्यकर्मणि ॥ १७ ॥ पुरश्चरणकाम्येषुज्वरादीनांविमोक्षणे ॥ एवंविधेषुकार्येषुयोनिकुंडं
प्रशस्यते ॥ १८ ॥ देवतातीर्थयात्रादौमहायुद्धप्रवेशने ॥ सौरेशांतेपौष्टिकेचषट्पुरंकुंडमुत्तमम् ॥ १९ ॥ मारणोच्चाटनेचैवतथारोगोप
शांतये ॥ वैष्णवानांकोटिहोमेनृपाणामतिशोचने ॥ २० ॥ अष्टास्रमब्जकुंडंचसप्तास्रंनिधिसाधने ॥ राज्ञासाध्येचपंचास्रंकन्याप्राप्तौत्रिर
स्रकम् ॥ २१ ॥ यावन्निम्नंभवेदेवविस्तारस्तावदेवतु ॥ कुंडानुरूपतःकार्यामेखलासर्वतोबुधैः ॥ २२ ॥ अयुतादिषुहोमेषुमेखलांयोज
येत्सुधीः ॥ निम्नप्रमाणेचात्रापिमूलेसार्धांगुलंत्यजेत् ॥ २३ ॥ कोणवेदरसैर्मानंयथायोग्यमनुक्रमात् ॥ मुष्टिहस्तेसमुत्सेधेसार्धांगुलप
रिष्कृतः ॥ २४ ॥ अरत्निमात्रेकुंडेतुत्रिश्चैकांगुलतःक्रमात् ॥ एकहस्तामितेकुंडेवेदाग्निनयनांगुलाः ॥ २५ ॥ सप्तमेखलकंयुक्तंलक्ष
होमेनशस्यते ॥ पंचमेखलकंवाथलक्षकोट्यांचयोजयेत् ॥ २६ ॥ एकांगुलादिमानेननेमिंसंवर्धयेत्सुधीः ॥ चतुर्हस्तमितेकुंडेतावदेव
गुणांगुलाः ॥२७॥ वसुहस्तेभानुपंक्तियुग्महीनेऽपिताःक्रमात् ॥ सर्वाःसमाग्रहमखेमेखलाश्चसहस्रके ॥ २८ ॥ पार्श्वतोयोजयेत्तत्रमेखलास्ता
यथाक्रमम् ॥ सार्धांगुलादिमानेननेमिंसंवर्धयेत्सुधीः ॥२९॥ एकमेखलयागेनयोजयेच्छक्तिभावतः ॥ होमाधिक्येबहुफलमन्यूनंनाधिकंभवे
त् ॥ ३० ॥ कुंडस्यरूपंजानीयात्परमंप्रकृतेर्वपुः ॥ ततोहोमेशतगुणंस्थंडिलेस्वल्पकंफलम् ॥ ३१ ॥ षट्चतुर्थांगुणायामाविस्तारो
न्नतिशालिनी ॥ एकांगुलंतुयोन्यग्रंकुर्यादीषदधोमुखम् ॥ ३२ ॥ एकैकांगुलतोयोनिंकुंडशून्येषुवर्धयेत् ॥ सममध्येमेखलायाः
सपर्यायासुलक्षणा ॥ ३३ ॥ स्थापयेत्कुंडकोणेषुयोनिंतांद्विजसत्तमाः ॥ कुंडानांकल्पयेन्नाभिंस्फुटमंबुजसन्निभाम् ॥ ३४ ॥ तत्तुकुंडा
नुरूपंवासुव्यक्तंसुमनोहरम् ॥ योनिकुंडेयोनिमब्जंकुंडेनाभिंचवर्जयेत् ॥ ३५ ॥ यावद्द्वयप्रमाणेनअर्धांगुलक्रमाद्बहिः ॥ नाभिंप्रवर्धयेदेकं
कुंडानांरूपतोयथा ॥ ३६ ॥ तत्रतत्रभवेत्कुंडंबिंबशून्यंनहोमयेत् ॥ शिवशक्तिसमायोगात्कामउत्पद्यतेयतः ॥ ३७ ॥ अवटोपिउमादेवी
बिंबःख्यातःसदाशिवः ॥ नकुर्यादेकयाहीनंमरणंचसमुद्दिशेत् ॥ ३८ ॥ त्रयोदशांगुलंहित्वावह्निहस्तमथापिवा ॥ महातीर्थेसिद्धक्षेत्रेयत्रशं
भुगृहेकुले ॥ ३९ ॥ तस्यदक्षिणदिग्भागेअग्रतोमंडलंलिखेत् ॥ तत्रपूजाप्रकर्तव्यापूर्वमानेनचाश्रयेत् ॥ ४० ॥ अर्कहस्तांतरेकुर्याच्छतो

र्ध्वातिशतेनवा ॥ ४१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यस्ययज्ञस्ययन्मानंतत्तुतेनैवयोजयेत् ॥ अमानेनहतोयज्ञस्तस्मान्मानंनहापयेत् ॥ १ ॥ शतार्धंप्रथमंमानंशतसाहस्रमेवच ॥ अयुतंचत थालक्षंकोटिहोममतःपरम् ॥ २ ॥ अतःपरंतुविभवेराजावान्योद्विजोत्तमाः ॥ नसासिद्धिमवाप्नोतिअयागफलभाग्भवेत् ॥ ३ ॥ विपाकंकर्म णांसर्वंनरःप्राप्नोतिसर्वदा ॥ शुभाशुभंततोनित्यंप्राप्नोतिमनुजःकिल ॥ ४ ॥ युक्ताश्चापिग्रहास्तत्रनित्यंशांतिकपौष्टिके ॥ तस्मात्प्रयत्नतो भक्त्यानित्यंपूजायथाविधि ॥ ५ ॥ अद्भुतेचतथाशांतिंकुर्याद्भक्तिसमन्वितः ॥ तस्माद्ग्रहाभिजनितंशुभाशुभफलंखलु ॥ ६ ॥ अद्भुतेषु चसर्वेषुअयुतंकारयेन्नरः ॥ होमंयथाभिरुचितंपौष्टिकेकाम्यकर्मणि ॥ ७ ॥ लक्षहोमंकोटिहोमंराजाकुर्याद्यथाविधि ॥ अन्यःशतादिकंकु र्यादयुतंविभवेसति ॥ ८ ॥ ग्रहाणांलक्षहोमस्तुकोटिहोमस्तथाकलौ ॥ निधिहोमंचाभिचारंतत्रकुर्याद्गृहाश्रमी ॥ ९ ॥ यत्रयत्रजपःकार्यो होमोवायत्रकुत्रचित् ॥ मानंनैवचकर्तव्यंमानादौचाष्टकंन्यसेत् ॥ १० ॥ युग्मसाध्यंनकर्तव्यंयुग्मतोभयमादिशेत् ॥ लक्षेसप्ततालसंख्या कोटिहोमेचविंशतिः ॥ ११ ॥ एकत्रिंशद्दिनैर्वापिनकुर्याद्व्यत्ययंक्वचित् ॥ आरंभास्त्रिसहस्रःस्याद्द्वितीयेऽष्टसहस्रकः ॥ १२ ॥ तृतीयेतु सहस्रंस्याद्ग्रहसाध्यःस्मृतोविधिः ॥ पंचाहेचसमारंभेसहस्रंजुहुयाद्बुधः ॥ १३ ॥ द्वितीयेऽह्निद्विसाहस्रंतृतीयेनुसहस्रकम् ॥ गुणसाहस्रकंतुर्येपं चाहेशेषमीरितम् ॥ १४ ॥ नवाहेकल्पयेल्लक्षमेकैकांगंदिनेदिने ॥ पंचमेचतथाषष्ठेकुलेभागद्वयाधिकम् ॥ १५ ॥ कोटिहोमेचतिथ्यंगेशत भागेनकल्पयेत् ॥ नन्यूनंनाधिकंकार्यमेतन्मानमुदाहृतम् ॥ १६ ॥ नित्यमेकंदिनेदद्यात्पृथङ्नित्यंनचाचरेत् ॥ सप्तमाजेजपेन्नित्यंपंच तारेणस्विष्टकृत् ॥ १७ ॥ अयुतेलक्षहोमेचकोटिहोमेचसर्वदा ॥ प्रथमेदिवसेकुर्याद्देवतानांचस्थापनम् ॥ १८ ॥ महोत्सवेद्वितीयेतुबलिदा नंतथैवच ॥ त्र्यहसाध्येत्रिरात्रेचपूर्णंकृत्वाविसर्जयेत् ॥ १९ ॥ पंचाहेतुतृतीयेऽह्निबलिदानंप्रशस्यते ॥ सप्ताहेचाष्टदिवसेनवाहेपं चमेऽहनि ॥ २० ॥ पंचाहेद्वादशाहेतुद्वात्रिंशत्षोडशेऽहनि ॥ इतोऽन्यथानकुर्वीतनात्रयज्ञफलंलभेत् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येम हापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कुंडानामथसंस्कारंवक्ष्येशास्त्रमतंयथा ॥ असं

स्कृतेचार्थहानिस्तस्मात्संस्कृत्यहोमयेत् ॥ १ ॥ अष्टादशस्युःसंस्काराःकुंडानांतत्रदेशिताः ॥ तारेणावेक्षयेत्स्थानंकुशतोयैःप्रसेचयेत् ॥ २ ॥ त्रिसूत्रीकरणंपश्चाद्वृत्तसूत्रंनिपातयेत् ॥ वारेणकीलकंदद्यान्नारसिंहेनकुङ्मलम् ॥ ३ ॥ जिह्वांप्रकल्पयेत्पश्चात्तस्मादग्निंसमाहरेत् ॥ नचम्लेच्छगृहादग्निंनशूद्रनिलयात्कचित् ॥ ४ ॥ नदीपर्वतशालाच्चस्त्रीहस्तात्परिवर्जयेत् ॥ संस्कृत्यपरिगृह्णीयात्त्रिधाकृत्वासमुद्धरेत् ॥ ५ ॥ तमग्निंप्रतिगृह्णीयादात्मनोऽभिमुखंयथा ॥ वह्निबीजेनमातिमाञ्छिवबीजेनप्रोक्षयेत् ॥ ६ ॥ वागीश्वरीमृतुस्नातांवागीश्वरसमागताम् ॥ ध्यात्वासमीरणंदद्यात्काममुत्पद्यतेततः॥७॥कालबीजेनऐशान्यांयोनावग्निंविनिक्षिपेत् ॥ पश्चाद्देवस्यदेव्याश्चदद्यादाचमनीयकम् ॥ ८ ॥ पितृपिंगलदहदहपचयुग्ममुदीर्यच ॥ सर्वज्ञाज्ञापयस्वाहामंत्रोयंवह्निपूजने ॥ ९ ॥ वह्निबीर्हिषिसंयुक्ताःसादियांताःसबिंदवः ॥ वह्निमंत्राःसमुद्दिष्टाद्विजानांमंत्रमीरितम् ॥ १० ॥ जिह्वास्तास्त्रिविधाःप्रोक्तायज्ञेदत्तेनसत्तमाः ॥ हिरण्यामाज्यहोमेषुहोमयेत्संयतात्मनः ॥ ११ ॥ त्रिमध्वक्तैर्यंत्रहोमंकर्णिकायांचहोमयेत् ॥ कनकास्यात्तुकृष्णास्याद्धिरण्याशुभ्रतातथा ॥ १२॥ बहुरूपातिरूपाचसात्विकोयोगकर्मसु ॥ विश्वमूर्तिस्फुलिंगिन्यौधूम्रवर्णामनोयथा ॥ १३ ॥ लोहितास्यात्करालास्यात्कालीभासस्यइत्यपि ॥ एताःसप्तानियुंजीतविज्ञेयाःक्रूरकर्मसु ॥ १४ ॥ समिद्भेदेषुयाजिह्वास्तास्तुतेनैवयोजयेत् ॥ हिरण्यामाज्यहोमेषुहोमयेत्संयतात्मनः ॥ १५ ॥ त्रिमध्वक्तैर्यथाहोमंकर्णिकायांचहोमयेत् ॥ शुद्धक्षीरेणरक्तायांनैत्यिकेषुप्रभास्मृता ॥ १६ ॥ बहुरूपापुष्पहोमेकृष्णाचान्नेनपायसैः ॥ इक्षुहोमेपद्मरागासुवर्णापद्महोमके ॥ १७ ॥ लोहितापद्महोमेचश्वेतावैबिल्वपत्रके ॥ धूमिनीतिलहोमेचकाष्ठहोमेकरालिका ॥ १८ ॥ लोहितास्यात्पितृहोमेततोज्ञेयामनोजवा ॥ वैश्वानरंस्थितंहोमेसमिद्धोमेषुसत्तमाः ॥ १९ ॥ समानमाज्यहोमेचानिषण्णंशेषवस्तुषु ॥ आस्यात्तुजुहुयाद्वह्नौपिपर्त्तिसर्वकर्मसु ॥ २० ॥ कर्णहोमेवैविव्याधिर्नेत्रेतद्वयमीरितम् ॥ नासिकायांमनःपीडामस्तकेध्वानसंशयः ॥ २१ ॥ गुह्योविपत्करंचैवतस्मात्तत्रनहोमयेत् ॥ साधारणमथोवक्ष्येवह्नेर्जिह्वाश्चकीर्तिताः ॥ २२ ॥ प्रवक्ष्यामिविधिंकृत्स्नंयद्विशेषंपुनःशृणु ॥ घृताहुतौहिरण्याख्यागगणापाणिहोमतः ॥ २३ ॥ वक्राख्यातामहद्धोमेकृष्णाभासाक्रतौमता ॥ सुप्रभामोदकविधौबहुरूपातिरूपिका ॥ २४ ॥ पुष्पपत्र

विधौहोमेवह्नेर्जिह्वाःप्रकीर्तिताः ॥ नवासंकल्पयेत्कुंडेशूद्राकारविभेदतः ॥ २५ ॥ इंद्रकोष्टंमस्तकंस्यादीशाग्नेयेचमस्तके ॥ तत्काष्टपार्श्वे द्वेनेत्रेद्वौकरौचपदक्रमात् ॥ २६ ॥ अविशिष्टंभवेत्पुच्छंमध्येचोदरसंभवम् ॥ उदरेहोमयेत्पुष्टिमन्नंपायसकंचयत् ॥ २७ ॥ हुत्वाव्रीहिग णंतत्रकर्णेपुष्पाहुतिंहुनेत् ॥ वामकर्णेवामनेत्रेहुनेदब्जादिकंबुधः ॥ २८ ॥ श्रवणेचैवनेत्रेचदक्षिणेचेक्षुखण्डकम् ॥ वामपादेवामकरेअभिचा रेषुशस्यते ॥ २९ ॥ मारणेपुष्पदेशेतुनचान्यंहोमयेत्क्वचित् ॥ विपत्करंविजानीयाद्वह्निःसर्वविनाशकृत् ॥ ३० ॥ चंदनागरुकर्पूरपाट लायूथिकानिभः॥पावकस्यसुतोगंधःसमंतात्सुमहोदयः॥३१॥प्रदक्षिणस्त्यक्तकल्पाच्छत्राकाशिथिलाशिखा ॥शुभदायजमानस्यराज्यस्या पिविशेषतः ॥ ३२ ॥ छिन्नवृत्ताःशिखाःकुर्यान्मृत्युर्धनपरिक्षयः ॥ निर्वाप्यंमरणंविद्यान्महाधूमाकुलेऽपिच ॥ ३३ ॥ एवंविधेषुदोषेषुप्राय श्चित्तंसमाचरेत् ॥ अष्टाविंशाहुतिस्त्यक्त्वाब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ३४ ॥ मूलेनाज्येनजुहुयाज्जुहुयात्पंचविंशतिम् ॥ महास्नानंप्रकर्तव्यंत्रि कालंहरिपूजनम् ॥ ३५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ नि त्यंनैमित्तिकंचैवयागादौचसमाप्तके ॥ होमावसानेप्रजपेदुपचारांश्चषोडश ॥ १ ॥ दद्यात्समीरणंपश्चात्पीठपूजांसमाचरेत् ॥ गृहीत्वार क्तपुष्पंचध्यायेद्वह्निंयथाविधि ॥ २ ॥ इष्टंशक्तिस्वस्तिकाभीतिमुच्चैर्दीर्घैर्दोभिर्धारयन्तंवरांतम् ॥ हेमाकल्पंपद्मसंस्थंत्रिनेत्रंध्याये द्वह्निंबद्धमौलिंजटाभिः ॥ ३ ॥ पूर्वादिद्वारदेशेषुकामदेवंशतक्रतुम् ॥ वराहंषण्मुखंचैवगंधाद्यैःसाधुपूजयेत् ॥ ४ ॥ आवाह्यस्थाप येत्पश्चादष्टौमुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ दत्वासनंस्वागतंचदद्यात्पाद्यादिचत्रयम् ॥ ५ ॥ अतःपूर्वादिपात्रेषुयावताचहुताशनम् ॥ सुवर्णवर्णममलंस मिद्धंसर्वतोमुखम् ॥ ६ ॥ महोदरमहाजिह्वाआकाशत्वेनपूजयेत् ॥ तारकादीन्समाप्तेचगंधैःपुष्पैःपृथग्विधैः ॥ ७ ॥ तत्रैवजिह्वास्त्रिविधाध्या येन्मंत्रपुरःसराः ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणउपचारैरनंतरम् ॥ ८ ॥ त्वमादिःसर्वभूतानांसंसारार्णवतारकः ॥ परमज्योतिरूपस्त्वमासनंसंफलं कुरु ॥ ९ ॥ दद्यादासनमेतेनपुष्पगुच्छत्रयेणतु ॥ पुटांजलिंततोबद्धापृच्छेत्कुशलपूर्वकम् ॥ १० ॥ वैश्वानरनमस्तेऽस्तुनमस्तेहव्यवाह न ॥ स्वागतंतुसुरश्रेष्ठशांतिंकुरुनमोऽस्तुते॥११॥नमस्तेभगवन्देवआपोनारायणात्मक ॥ सर्वलोकहितार्थायपाद्यंचप्रतिगृह्यताम् ॥ १२ ॥

नारायणपरंधामज्योतीरूपसनातन ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंविश्वरूपनमोऽस्तुते ॥ १३ ॥ जगदादित्यरूपेणप्रकाशयतियःसदा ॥ तस्मैप्रकाशरूपायनमस्तेजातवेदसे ॥ १४ ॥ धनंजयनमस्तेऽस्तुसर्वपापप्रणाशन ॥ स्नानीयंतेमयादत्तंसर्वकामार्थसिद्धये ॥ १५ ॥ हुताशनमहाबाहोदेवदेवसनातन ॥ शरणंतेप्रयच्छामिदेहिमेपरमंपदम्॥१६॥ ज्योतिषांज्योतीरूपस्त्वमनादिनिधनाच्युत ॥ मयादत्तमलंकारमलंकुरुनमोऽस्तुते ॥ १७ ॥ देवींदेवासुदंयान्तियस्यसम्यक्समागमात् ॥ सर्वदोषोपशांत्यर्थंगंधोऽयंप्रतिगृह्यताम् ॥ १८ ॥ त्वंविष्णुस्त्वंहिब्रह्माचज्योतिषांगतिरीश्वर ॥ गृहाणपुष्पंदेवेशसानुलेपंजगद्भवेत् ॥ १९ ॥ देवतानांपितृणांचसुखमेकंसनातनम् ॥ धूपोऽयंदेवदेवेशगृह्यतांतेधनंजय ॥ २० ॥ त्वमेकःसर्वभूतेषुस्थावरेषुचरेषुच ॥ परमात्मापराकारःप्रदीपःप्रतिगृह्यताम् ॥ २१ ॥ नमोऽस्तुयज्ञपतयेप्रभवेजातवेदसे ॥ सर्वलोकहितार्थायनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ हुताशननमस्तुभ्यंनमस्तेरुक्मवाहन ॥ लोकनाथनमस्तेऽस्तुनमस्तेजातवेदसे ॥ २३ ॥ इत्यनेनतुमंत्रेणदद्याद्दिव्येऽप्यधीतकम् ॥ सर्वस्वंयज्ञसूत्रंचपरमान्नंसमाक्षिकम् ॥ २४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ यज्ञभेदंत्रिभेदंचवक्ष्येशास्त्रमतंयथा ॥ यथावेदानुसारेणयथाग्रहणयोजनम् ॥ १ ॥ शतार्धेवह्निरुद्दिष्टःशतार्धेकाश्यपःस्मृतः ॥ घृतप्रदीपकेविष्णुस्तिलयागेवनस्पतिः ॥ २ ॥ सहस्रेब्राह्मणोनामअयुतेहरिरुच्यते ॥ लक्षहोमेतुवह्निःस्यात्कोटिहोमेहुताशनः ॥ ३ ॥ वरुणःशांतिकेज्ञेयोमारणेह्यरुणःस्मृतः ॥ नित्यहोमेऽनलोनामप्रायश्चित्तेहुताशनः ॥ ४ ॥ लोहितश्चान्नयज्ञेयोग्रहाणांप्रत्यनुक्रमात् ॥ देवप्रतिष्ठायागेतुलोहितःपरिकीर्तितः ॥ ५ ॥ प्रजापतिर्वास्तुयागेमंडपेचापिपद्मके ॥ प्रपायांचैवनागाख्योमहादानेहविर्भुजः ॥ ६ ॥ गोदानेचभवेद्रुद्रःकन्यादानेतुगोऽजकः ॥ तुलापुरुषदानेचधाताग्निःपरिकीर्तितः ॥ ७ ॥ वृषोत्सर्गेभवेत्सूर्योऽवसानांतेरविःस्मृतः ॥ पावकोवैश्वदेवेचदीक्षापक्षेजनार्दनः ॥ ८ ॥ त्रासनेचभवेत्कालःक्रव्यादःशरदाहने ॥ पर्णदाहेयमोनामह्यस्थिदाहेशिखंडिकः ॥ ९ ॥ गर्भाधानेचमरुतःसीमंतेपिंगलःस्मृतः ॥ पुंसवनेत्विंद्रआख्यातःप्रशस्तोयागकर्मणि ॥ १० ॥ नामसंस्थापनेचैवमुपन्यस्तेचपार्थिवः ॥ निष्क्रमेहाटकश्चैवप्राशनेचशुचिस्तथा ॥ ११ ॥ [1]षडाननश्चचूडायांव्रतादेशेसमुद्भवः ॥

---

१ चूडाकर्मणि सभ्यःस्याद्व्रतादेशे च माधवः–इ०पा० ।

वीतिहोत्रश्चोपनयेसमावर्तेधनंजयः ॥ १२ ॥ उदरेजठराग्निश्चसमुद्रेवडवानलः ॥ शिखायांचविभुर्ज्ञेयःस्वरस्याग्निःसरीसृपः ॥ १३ ॥ अश्वाग्निर्मंथरोनामरथाग्निर्जातवेदसः ॥ गजाग्निर्मंदरश्चैवसूर्याग्निर्विंध्यसंज्ञकः ॥ १४ ॥ तोयाग्निर्वरुणोनामब्राह्मणाग्निर्हविर्भुजः ॥ पर्वताग्निःक्रतुभुजोदावाग्निःसूर्यउच्यते ॥ १५ ॥ दीपाग्निःपावकोनामगृह्याग्निर्धरणीपतिः ॥ घृताग्निश्चनलोवायुःसूतिकाग्निश्चराक्षसः ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेऽग्निनामवर्णनंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥

॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथातोहोमद्रव्याणांप्रमाणमभिधीयते ॥ प्रमाणेचाप्रमाणेचनिष्फलंभवतिध्रुवम् ॥ १ ॥ कर्षमात्रंघृतंहोमेशुक्तिमात्रंपयःस्मृतम् ॥ तत्समंपंचगव्यंचदधिदुग्धंतथामधु ॥ २ ॥ मुष्टिमानेनपृथुकालाजाःस्युर्मुष्टिसंमिताः ॥ शर्करामुष्टिमात्रंचशर्करातोलकंविदुः ॥ ३ ॥ द्वितोलकंगुडंविद्यादिक्षुपर्वविधिर्भवेत् ॥ एकैकंपत्रपुष्पाणिशालूकस्यात्रिमुष्टिकम् ॥ ४ ॥ एकलग्नेनजुहुयान्नपृथग्जुहुयात्क्वचित् ॥ सवृंतकंजपापुष्पंकेशरंतत्सवृंतकम् ॥ ५ ॥ एकैकशश्चपद्मानांजलजानांतथैवच ॥ जीवंत्याःफलमानेनपिष्टकानांप्रसंख्यया ॥ ६ ॥ वसंतकंधात्रिमानेमोदकस्यप्रमाणतः ॥ एकैकशःफलानांचमातुलिंगत्रिखंडकम् ॥ ७ ॥ अष्टधानालिकेरस्यपनसंदशधाभवेत् ॥ पद्मबीजप्रमाणेनकूष्मांडंचाष्टधाभवेत् ॥ ८ ॥ उर्वारुकंचाष्टधाचगुडूचीचतुरंगुलम् ॥ पूगमानंचमांसस्यसगुडंतत्रदृश्यते ॥ ९ ॥ अन्यत्रबदरीमानंतिंदुकंचत्रिधाकृतम् ॥ काष्ठंप्रादेशमात्रंस्याद्दूर्वायाश्चात्रिपत्रकम् ॥ १० ॥ पत्रभूर्जंचगृण्हीयाच्छमीप्रादेशमात्रकम् ॥ व्रीहयोमुष्टिमात्राःस्युःशुक्तिमानेनसर्षपाः ॥ ११ ॥ मरीचाःस्युर्बिंमानेनमृणालंचाथमूलकम् ॥ सप्तखंडंचवार्ताकीत्रिपुष्टश्चत्रिधोदितम् ॥ १२ ॥ चंदनागुरुकर्पूरकस्तूरीकुंकुमानिच ॥ तिंत्तिडीबीजमानेनसमुद्दिष्टानिदेशिकैः ॥ १३ ॥ समिधाप्लवनेत्र्यंगतिलानामपिमध्यतः ॥ दशकंप्लावनेनैवसहस्राणांशतंविना ॥ १४ ॥ एवंव्रीहिप्लावनेचकाष्ठावदिक्षुदंडकम् ॥ प्रोक्षणंमृदुपुष्पाणांलतादीनांतथैवच ॥ १५ ॥ पायसान्नेतथान्नेचमोदकेपिष्टकेऽपिच ॥ शाल्याशक्तेनजुहुयाद्व्यत्ययेऽव्यत्ययंफलम् ॥ १६ ॥ बिल्वपत्रस्यप्लवनंदंडंहित्वाचप्लावयेत् ॥ वृंतसंप्लावनादेवफलंहरतिराक्षसः ॥१७॥ बिल्वपत्रस्यपूर्वार्धप्राप्तमात्रेणयोजयेत् ॥ पत्रत्रयंतथाहोमेछिन्नेभिन्नेऽतिदूषणम् ॥१८॥

नवित्रिप्लवनंकुर्यात्कृत्वायातिरसातलम् ॥ तस्माच्चपुत्रशिष्याद्यैर्ब्राह्मणैस्तत्त्वकोविदैः ॥ १९ ॥ पूर्वांशाभिमुखोभूत्वापावयेच्चय थाक्रमात् ॥ नन्यूनंनाधिकंकुर्याच्छांतिपक्षउदङ्मुखः ॥ २० ॥ पायसान्यन्यदेवेषुयत्नेनपरिवर्जयेत् ॥ नचाग्नौदापयेद्यत्नादेतेभ्यः प्रतिपादयेत् ॥ २१ ॥ कनिष्ठांगुलिमासाद्यप्रकुर्यात्पर्वभूषणम् ॥ गुणदोरकमानेनतावद्धामगतिर्बुधाः ॥ २२ ॥ अंगुलैर्द्वित्रिचतुरैःपत्र होमाकृतिक्रमात् ॥ २३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रीपर्णीशिंशपाक्षीरीबिल्वःखदिरएवच ॥ स्रुवेप्रशस्तास्तरवःसिद्धिदायागकर्मणि ॥ १ ॥ प्रतिष्ठायांप्रशस्तास्तुधात्रीखदिरकेशराः ॥ संस्कारेशशिभिन्नौचधात्रीधात्राविनिर्मिताः ॥ २ ॥ संप्राशोयःस्रुवःप्रोक्तःसंस्कारेयज्ञसाधने ॥ प्रतिष्ठायांतुकथितास्तदन्यच्छास्त्रवेदिभिः ॥ ३ ॥ स्रुवंस्रुचमथोवक्ष्यैयदधीनश्चजायते ॥ यज्ञेनसर्वकंधार्यमक्षरेणचव्यत्ययः ॥ ४ ॥ तस्यादौचस्रुवंवक्ष्येयच्चमानंयदास्पदम् ॥ काष्ठंगृहीत्वाबिल्वस्यरिक्तादितिथिवर्जिते ॥ ५ ॥ समुपोष्यचरचयेदामिषाणिनचस्मरेत् ॥ वर्जयेद्ग्राम्यधर्मंचनिर्माणेस्रुक्स्रुवस्य वै ॥ ६ ॥ काष्ठंगृहित्वाविभजेद्भागांस्त्रिंशत्तथापुनः ॥ विंशदंगुलमानंतुकुंडवेदिसमोदरम् ॥ ७ ॥ कटाहाकारनिम्नंचस्रुवंकुर्याद्विचक्षणः ॥ धात्रीफलसमाकारंस्वधानिम्नंसुशोभनम् ॥८॥ वेद्यांशूर्पाकृतिंकुर्यात्कुलानिपरिकल्पयेत् ॥ हंसवात्रिगुणोवापिहस्तेनाऽनुमुखंलिखेत् ॥९॥ स्रुवंचतुर्विंशतिभिर्भागैश्चरचयेद्ध्रुवम् ॥ द्वित्रिंशंस्यात्कुंडमानमदैवेतस्यकीर्तितम् ॥ १० ॥ चतुर्भिरंगैरानाहःकषाद्यग्रंततःस्रुवः ॥ अंगद्वयेनालिखयेत्पंकेमृगमदाकृतिः ॥११॥ दंडमूलाश्रयेदंडीभवेत्कंकणभूषितः ॥ सौवर्णस्यचताम्रस्यकार्यादर्वीप्रमाणतः ॥१२॥ श्रैपर्णी कोद्भवंयच्चइंदुवृक्षसमुद्भवम् ॥ क्षीरवृक्षसमुद्भूतंद्वादशांगुलसंमितम् ॥ १३ ॥ द्व्यंगुलंमंडलंतस्यदर्वीसायज्ञसाधने ॥ चत्वारिंशत्तोलिकाभिरितिताम्रमयस्यच ॥ १४ ॥ पंचांगुलंमंडलंचअष्टहस्तंचदंडकम् ॥ अन्नादिपायसविधौदर्वीयज्ञस्यसाधने ॥ १५ ॥ दशतोलकमानेनसाचदर्वीउदाहृता ॥ आज्यसंशोधनार्थंतुसातुताम्रमयस्यच ॥ १६ ॥ षोडशांगुलमानेनसर्वाभावेचपैप्पलम् ॥

आज्यस्थालींघृतमयींमृन्मयींचसमाश्रयेत् ॥ १७ ॥ अथताम्रमयींकार्यानचसातत्रयोजयेत् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेस्रुवदर्वीनिर्णयोनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ अथपूर्णाविधिंवक्ष्येयथावंद्रार्थवेदिनाम् ॥ यस्यसम्यक्समुत्थानात्संपूर्णस्यादितिस्थितिः ॥ १ ॥ होमपूर्तौमोक्षकल्पःपूजांतेऽर्घ्योविधीयते ॥ अथनस्यचपूर्णायांहतश्रीर्यज्ञभ्रंशता ॥ २ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनस्रुवाधोविन्यसेच्चरुम् ॥ पूर्णदत्वासवित्रेर्घ्यंब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ३ ॥ गृहंप्रावेश्यचततःकुलपूजांसमाचरेत् ॥ सप्ततेदेहिमेपूर्णांपुनात्वितिऋचाक्रमात् ॥ ४ ॥ नियोजयेत्प्रतिष्ठायांनित्यनैमित्तिकेशृणु ॥ पुनात्वितिऋचापूर्णाप्रथमापरिकीर्तिता ॥ ५ ॥ सप्ततेतिद्वितीयास्याद्देहिमेतितृतीयका ॥ पूर्णादर्वीचतुर्थीस्यात्कुलेवस्थाप्रदेशिकः ॥ ६ ॥ उत्थायदद्यात्पूर्णांतुनोपविश्यकदाचन ॥ कनकायांचजिह्वायांरक्तायांग्रहयागके ॥ ७ ॥ ग्रहहोमेशतांतेचपूर्णाएकाविधीयते ॥ सहस्रांतेयुगंदद्यादयुतांतेचतुर्थकम् ॥ ८ ॥ सहस्रांतेददेदेकंपुष्पहोमेचसत्तमाः ॥ पूर्णात्वेकसहस्रंतुदद्याद्यज्ञफलेप्सया ॥ ९ ॥ मृदुपुष्पाकृतौत्वेकाकेवलेचेक्षुहोमके ॥ शतंद्वेचशतेचैवगर्भाधानान्नप्राशने ॥ १० ॥ सीमंतोन्नयनेचैवप्रायश्चित्ताकृतीषुच ॥ वैश्वदेवेचनित्येचपूर्णात्वेकाविधीयते ॥ ११ ॥ एवंस्रुचौसमौकृत्वाउपर्युपरिविन्यसेत् ॥ यथानव्ययतेकृत्वानकल्पयतियावता ॥ १२ ॥ ऋषिच्छंदादिकंश्रुत्वाप्रतिमंत्रस्यसत्तमाः ॥ अन्यथाल्पाल्पकफलंतस्मात्संन्यस्यहोमयेत् ॥ १३ ॥ सप्तमेतिब्राह्मणस्यऋषिःकौंडिन्यभाषितः ॥ जगतीचभवेच्छंदोदेवताग्निःप्रकीर्तितः ॥ १४ ॥ देहिमेतिचमंत्रस्यप्रजापतिर्ऋषिःस्मृतः ॥ अनुष्टुप्चभवेच्छंदोदेवतास्याःप्रजापतिः ॥ १५ ॥ पूर्णादर्वीतिमंत्रस्यशतक्रतुर्ऋषिःस्मृतः ॥ छंदोनुष्टुप्समाख्यातंवह्निश्चैवात्रदेवता ॥ १६ ॥ पुनात्वितिचमंत्रस्यऋषिःस्यात्पवनःस्मृतः ॥ छंदोऽपिजगतीख्यातंदेवताग्निश्चकीर्तितः ॥ १७ ॥ तुर्यपूर्णायज्ञमध्येनकुलेद्विजसत्तमाः ॥ नचाशिषंयज्ञमध्येअभिषेकंचतर्पणम् ॥ १८ ॥ ऋत्विक्छंदःस्पृशन्सम्यग्दक्षिणांगमथापिवा ॥ यजमानःसपत्नीकोमहोत्सवपुरःसरम् ॥ १९ ॥ विश्वामित्रोऽयुतंतत्रहोमंकुर्याद्विचक्षणः ॥ लवलीबदरीशस्तंपिचुमंदकच्छत्रकम् ॥ २० ॥ नागरंगंधातकीचपूर्णायांचविवर्जयेत् ॥ जप्यहानिरसंख्यातेहोमभ्रंशश्चजायते ॥ २१ ॥ तस्मा

त्प्रागेवसतिलान्गाणित्वास्थापयेत्पृथक् ॥ युगपद्गणयेद्वाथनचांगेनकदाचन ॥ २२ ॥ धातक्याश्चफलैःसंख्याकर्तव्याफलमिच्छता ॥
बदर्याश्चलवल्याश्चफलैःसर्वार्थसिद्धये॥२३॥नागरंगफलैरेवधातक्याबकुलैःफलैः॥ यज्ञहानिकरंयस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत्॥२४॥कर्पूरचंद
नैःकुर्याद्वोलिकांयज्ञसिद्धये॥गंगामृत्तिकयायुक्तःशुनिकामथवाद्विजाः २५॥रक्तगुंजफलैःसंख्यामुष्टिकामेषुयोजयेत्॥वातार्धेचशतेचैवसहस्रे
चतथैवहि ॥२६॥ होतास्यादयुतेनापिएकाहेवेदसंख्यया॥ ऋणसाध्योभवेद्धोतात्रयएवद्विजोत्तमाः ॥ २७॥ लक्षहोमेतुहोतारःषडेवपरिकी
र्तिताः॥कोटिहोमेतुविप्राःस्युःप्रशस्ताःपंक्तिसंख्यया ॥२८॥ नवापंचदशदशकंपंचविंशमथापिवा ॥ कामक्रोधविहीनाःस्युरृत्विजःशांतचे
तसः ॥२९॥ नवग्रहमखेविप्राश्चत्वारोवेदवेदिनः॥ अथवाऋत्विजौशांतौद्वावेवपरिकीर्तितौ ॥ ३० ॥ कार्यावयुतहोमेतुनप्रसज्येतविस्तरे ॥
तद्वत्सदशधाचाष्टौनवहोमेतुऋत्विजः ॥ ३१ ॥ कर्तव्याःशक्तितस्तद्वच्चत्वारोऽपिविमत्सराः ॥ तमेवपूजयेद्ब्रह्माद्यौवात्रीन्वायथा
विधि ॥ ३२ ॥ एकमप्यर्चयेद्ब्रह्मासहस्रेत्वेकब्राह्मणम् ॥ दक्षिणाभिःप्रयत्नेनानिर्वहेदल्पवित्तवान् ॥ ३३ ॥ लक्षहोमस्तुकर्तव्योयदावित्तं
भवेत्तदा ॥ यतःसर्वमवाप्नोतिकुर्यात्कामविधानतः ॥ ३४ ॥ पूज्यतेशिवलोकेचवस्वादित्यमरुद्गणैः॥ यावत्कल्पशतान्यष्टावंतेमोक्षमवा
प्नुयात्॥३५॥अकामोयस्त्विमंकुर्याल्लक्षहोमंयथाविधि ॥शतकाममवाप्नोतिपदंचानंत्यमश्नुते ॥३६॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम्॥
भार्यार्थीलभतेभार्यांकुमारीचशुभंपतिम्॥३७॥भ्रष्टराज्यस्तथाराज्यंश्रीकामःश्रियमाप्नुयात्॥यंयंकामयतेकामंसर्वंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥३८॥
निष्कामःकुरुतेयस्तुपरंब्रह्माधिगच्छति॥तस्माच्छतगुणःप्रोक्तःकोटिहोमःस्वयंभुवा॥३९॥आचार्यएवहोतास्याद्ब्राह्मणानामसंभवे॥ नयोज
येदेकमेवचायुतेहोमकर्मणि॥४०॥दर्भासनेऽतोनकुशेतृणेपत्रेत्वचेऽपिच॥पाषाणेमृत्तिकायांचनचवस्त्रासनेक्वचित् ॥४१ ॥ तत्रदारुमयंकुर्या
दागमंभजतोद्विजः ॥ दानंदद्याच्चहोमांतेपूर्णादौचयथाभवेत् ॥ ४२ ॥ द्विजसंस्कारकार्येषुपूर्णादौचापिदक्षिणा॥ मंत्रोपासनकार्येषुसोमयाग
श्वमेधके ॥४३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथातोमंडलंवक्ष्येपु
राणेषुयथोदितम् ॥ यदधीनाभवेत्सिद्धिस्तस्मात्कुर्यात्समाहितः ॥ १ ॥ देवाःपद्मासनस्थाश्चभविष्यंतिवसंतिच ॥ विनाब्जंनार्चयेद्देव

मर्चितेयक्षिणीहरेत् ॥ २ ॥ अतोमंडलविच्छेदंयस्माद्दशगुणंभवेत् ॥ रजःसाध्येशतगुणंकेवलेद्विगुणंफलम् ॥ ३ ॥ त्रिशतंवंदनेसा ध्येसहस्रंचरजोऽष्टकम् ॥ रजोभिःषोडशैर्बिंबंशतंशतमनंतकम् ॥ ४ ॥ यन्त्रेमणौशालग्रामेप्रतिमायांविशेषतः ॥ महालयेमहायोनौ रक्तलिंगेचसाधिकम् ॥ ५ ॥ रजोयुक्तंलिखेद्यस्तुपूजाकार्येविभूतये ॥ करणादिफलंयस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥६॥ चतुरस्रंनवंव्यूहंक्रौंच प्राणंचतुर्विधम् ॥ कामबीजंवज्रनाभंविघ्नराजंगजाह्वयम् ॥ ७ ॥ पारिजातंचंद्रबिंबंसूर्यकांतंचशेखरम् ॥ शतपत्रंसहस्रारंनवनाभं चमुष्टिकम् ॥ ८ ॥ पंचाब्जंचैवमैनाकंकामराजंचपुष्करम् ॥ अष्टास्रंचैवश्रीबिंबंषडस्रंत्र्यस्रमेवतु ॥ ९ ॥ चत्वारिंशत्तथापंचस्वाधिकं परिसंख्यया ॥ चतुरस्रंनवव्यूहंवैष्णवेयागकर्मणि ॥ १० ॥ प्रशस्तंचापिगोमेधेक्रौंचंप्राणंचतुर्विधम् ॥ सुभद्रंचाश्वमेधेचनरमेधेनराशनम् ॥ ११ ॥ सर्वत्रसर्वतोभद्रंचतुरस्रंसुभद्रकम् ॥ कामराजंतथात्र्यस्रमष्टास्रंचषडस्रकम् ॥ १२ ॥ शक्तानांकामपक्षेचपंचासिंहासनं महत् ॥ ध्यानाचलेमेरुपृष्ठंमणिमुक्ताचलेष्वपि ॥ १३ ॥ सहस्रंशतपत्रंचअन्नदानेतिलाचले ॥ हरिवल्लभंराजसूयेसोमयागेषुशस्यते ॥ १४ ॥ प्रतिष्ठायांसुभद्रंचसर्वतोभद्रमेवच ॥ जलाशयप्रतिष्ठायांविघ्नराजंप्रशस्यते ॥ १५ ॥ घटप्रस्थापनेचैवगजाह्वंतुरगासनम् ॥ शतपत्रंलक्षहोमेअयुतेचतुरस्रकम् ॥ १६ ॥ यस्ययज्ञस्ययद्बिंबंतत्तुतेनैवयोजयेत् ॥ इतोऽन्यथाभवेद्दोषोविपरीतेष्वधोगतिः ॥ १७ ॥ द्विहस्तंचतुरस्रंचवेदिकापरिकीर्तिता ॥ चतुरंगुलोच्छ्रायमितंषडंगुलमथापिवा ॥ १८ ॥ षडंगुलंनवव्यूहेवर्धयेद्यज्ञकोविदः ॥ एकां गुलसमुत्सेधःकर्तव्यःसुसमाहितैः ॥१९॥ क्रौंचप्राणेतुर्यहस्तंमुष्टिहस्तंसमुच्छ्रितम् ॥ मध्यद्वयेहीनकरंकनिष्ठंत्र्यंगुलाधिकम् ॥२०॥ तुर्या द्वित्रिक्रमाद्धीनमुच्छ्रायेद्द्विजसत्तमाः ॥ पारिजातंचंद्रबिंबंसूर्यकांतंचशेखरम् ॥२१॥ग्रहाणांपौष्टिकेपक्षेग्राह्यग्रामादिसाधने ॥नियोजयेत्तत्रतत्र वेदिकाचक्रकत्रयम् ॥२२॥ प्रथमेमुष्टिहस्तःस्यात्संपूर्णेशेषमानकैः ॥ नवलाभेचपंचाब्जंकरत्रयमुदाहृतम् ॥ २३ ॥ शेषांचैववरिष्ठाचल वलाभित्तिवेदिका॥विज्ञेयाद्विजशार्दूलयथाकाम्येषुयोजयेत्॥२४॥अयथाव्यत्ययेदोषस्तस्माद्यत्नेनसाधयेत्॥दशहस्तेचाष्टहस्तेअष्टहस्ते चषोडशम्॥२५॥मुष्टिबाहुश्चप्रादेशंवर्धयेत्षोडशांशके ॥ हस्तोत्सेधंचकर्तव्यंहीनेहीनंचह्रासयेत्॥२६॥दर्पणाकारकंकुर्याद्यागकेशांतिकर्म

णि॥हीनंकुर्यात्प्रयत्नेनवप्राकारंपरिस्तवेत् ॥२७॥ निशारणैर्गोमयैश्चवेदिकांचप्रलेपयेत् ॥ स्वर्णरत्नमयैस्तोयैरभिषिच्यकुशोदकैः ॥२८॥
हीनवीर्यगवानांचपुरीषंधेनुकंतथा ॥ कपिलायाश्चयत्नेनकुंडमंडललेपने ॥ २९ ॥ वर्जयेत्सर्वयागेषुस्थंडिलेषुप्रयत्नतः ॥ विनासूत्रैःकी
लकेनमंडलेनैवसूत्रयेत् ॥ ३० ॥ तस्मात्प्रयत्नतःकार्यंयत्सूत्रंयच्चकीलकम् ॥ अर्कहस्तमितंसूत्रंमृदुलाक्षामयंतथा ॥ ३१ ॥ पीत कार्यंस्र
जंचैवकीलकंस्वर्णनिर्मितम् ॥ रौप्यताम्रमयंकुर्याद्वैष्णवेयागकर्मणि ॥ ३२ ॥ गणनायकेसुप्रशस्तंशैवेस्वामार्गमेवच ॥ ग्रहपक्षेतथेश
स्यकच्छपस्यद्विजोत्तमाः ॥ ३३ ॥ षोडशेचार्कहस्तेचतत्रनेमियुतंभवेत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिप्रथमभागे
एकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ इति मध्यपर्वणिप्रथमभागः समाप्तः ॥ १ ॥ छ ॥ ॥ ॥
॥ सूतउवाच ॥ अथोद्धारंप्रवक्ष्यामिचतुरस्रादिकस्यच ॥ अर्कांगुलमितंक्षेत्रंचतुरस्रंप्रकल्पयेत् ॥१॥ गुणांगुलंप्रतिदिशंवर्धयेत्सुविचक्षणः॥
चतुरस्रंसमंकुर्यादिष्टेरष्टादशांगुलम् ॥ २ ॥ द्विहस्तेचैवसूत्राग्रेत्र्यंगुलानिसमंततः ॥ चतुरस्रीकृतेपश्चाद्द्विहस्तमपिजायते ॥ ३ ॥ एवंषो
डशहस्तांतंवर्धयेत्क्रमतःस्वयम् ॥ हस्तेविनिर्णयंविप्रारचयेन्मंडलंसुधीः ॥ ४ ॥ द्वादशांगुलकल्पाभ्यांमधुहस्तेचमंडले ॥ द्विहस्तेहस्त
मात्रंस्याद्द्विहस्तंतुचतुष्करे ॥ ५ ॥ पद्ममानंचतुर्द्धातुवृत्तंकुर्यात्समंततः ॥ प्रथमेकर्णिकाकार्याकेसराणिद्वितीयके ॥ ६ ॥ तृतीयेदलसं
धीश्चदलाग्राणिचतुर्थके ॥ कर्णिकापीतवर्णेनशुक्लेनपंकजंलिखेत् ॥७॥ केसरास्त्रिविधाःप्रोक्तामूलमध्याग्रदेशतः ॥ मूलेशुक्लारुणामध्येपीता
श्चाग्रेप्रतिष्ठिताः ॥ ८ ॥ पत्रसंधिर्भवेच्छ्यामःकोणेरक्तेनरंजयेत् ॥ देवास्त्राणिलिखेद्बाह्येपुरमध्येचकोणके ॥ ९ ॥ अष्टांगुलप्रमाणंयद्यथा
वर्णविनादिताः ॥ शंभुगौरीतथाब्रह्मारामकृष्णेत्यनुक्रमात् ॥ १० ॥ सीमरेखांगुलोच्छ्रायंतत्तदर्धेनयोजयेत् ॥ शिवविष्णोर्महायागेशंभु
मारभ्यदापयेत् ॥ ११ ॥ प्रतिष्ठायांचरामांतंकृष्णांतंचजलाशये ॥ दुर्गायागेचश्रीपक्षेब्रह्मादीन्परिकल्पयेत् ॥ १२ ॥ ग्रहयागेचपीता
दीन्कुर्याच्चनतदन्यथा ॥ नवव्यूहमथोवक्ष्येपुराणमतसम्मतम् ॥ १३ ॥ सर्वंचपूर्ववत्कार्यंपंकजंविलिखेत्सुधीः ॥ तावत्संख्याहरणयोर्वैष्टये
त्प्रक्रमादपि ॥ १४ ॥ शुक्लारुणैस्तथापीतैःपीतारुणसितैरपि ॥ पीतारुणासितैरेवंस्वभावेप्रतिभागके ॥ १५ ॥ कलायंत्रंतदंतेचगुह्यस्त्रा

ग्रकेणतु ॥ षोडशैर्विंशमानेतुसलिङ्गंचाष्टपत्रके ॥१६॥ एवंमंडलमंत्राणांवर्जयेत्परमार्थतः ॥ तद्वन्मूलेषुकोणेषुकेशराणिप्रकल्पयेत्॥१७॥ दशदंडसमाकारंत्रिवर्णंप्रतिरंजितम् ॥ आरंदद्याद्दशाग्रेतुसर्वांगुलप्रमाणतः ॥ १८ ॥ पीतेनारंचसर्वत्रतन्मध्येशोणतुंडकम् ॥ नवव्यूहमिदंप्रोक्तंधर्मकामार्थदायकम् ॥ १९ ॥ नशूद्रैर्मंडलंकुर्यान्नकुर्याद्ब्राह्मणब्रुवे ॥ कुर्याच्चसंगमेतीर्थेदेवतायतनेषुच ॥ २० ॥ लिखित्वानार्चयेद्यस्तुअग्निकार्यविहीनकः ॥ आविद्धोजायतेसोऽपिपरिजन्मनिजन्मनि ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ क्रौंचप्राणंप्रवक्ष्यामियथावेदार्थवादिनाम् ॥ संमतंसर्वतंत्रेषुगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ १ ॥ आत्मनोऽरत्निमानेनद्विगुणंपरिकल्पयेत् ॥ मध्येवृद्ध्यातुतत्सूत्रंभ्रामयेत्कीलकोपरि ॥ २ ॥ चतुष्टयंन्यसेद्वृत्तंमध्यमाधमभावतः ॥ कर्णिकाप्रथमेवृत्तेद्वितीयेत्वथकेशरम् ॥ ३ ॥ तृतीयेपद्मपत्राणिचतुर्थेषोडशच्छदाः ॥ शोभोपशोभेकुर्याच्चचतुरस्रेसमेशुभे ॥ ४ ॥ तद्दक्षिणाग्रंविलिखेत्पार्श्वयोःपक्षकद्वयम् ॥ तत्रपद्मयुगंकुर्यान्मध्येचांगुलमंतरम् ॥ ५ ॥ शुक्लंपीतंतथारक्तंकृष्णंलोहितसन्निभम् ॥ संख्यातंताम्रपर्णंचश्यामलंचाष्टकंरजः ॥ ६ ॥ शुक्लंतंडुलचूर्णोत्थंपीतंतुनिशयास्मृतम् ॥ रक्तंतुनिशयायोगाच्छंखचूर्णादिभावितम् ॥ ॥ ७ ॥ कृष्णंपुलकादिदग्धंरक्तंपीतास्ययोगतः ॥ कुंकुमाभंपांडवंचरक्तश्वेतैर्विनिर्मितम् ॥ ८ ॥ ताम्रवर्णंकुसुंभेनश्यामलंबिल्वपत्रजम् ॥ यवगोधूमचूर्णादियोगेनतुरजःस्मृतम् ॥ ९ ॥ सर्वरेखासुविभजेच्छुक्लंमध्येतुपीतकम् ॥ कर्णिकायांकेसरेषुशुभ्रमेवानिपातयेत् ॥ ॥ १० ॥ पूर्वादिक्रमयोगेनशुक्लादीनिप्रयोजयेत् ॥ पत्रसंधौतुविभजेद्रजःसेकांतरक्रमात् ॥ ११ ॥ ततःषोडशपत्रेषुपूर्वादिक्रमतोभवेत् ॥ शुक्लंपीतंतथाताम्रंततःसंख्यातमेवच ॥ १२ ॥ श्यामलंकुंकुमाभंचरक्तंशुक्लंचकृष्णकम् ॥ पीतंताम्रंचसंख्यातंश्यामंकुंकुमरक्तकम् ॥ १३ ॥ एवंदद्याद्द्विजःपूर्वेईशानंतांविभावयेत् ॥ क्रौंचमूर्ध्निभवेद्रक्तंचतुरंगुलमानतः ॥ १४ ॥ तुंडभागेभवेत्पीतंग्रीवायांशुक्लमेवच ॥ पुच्छेविंशतिपत्राणिआदौपंचरजःक्रमात् ॥ १५ ॥ षडंगुलेष्वंडभागेपीतेनपरिकल्पयेत् ॥ ग्रीवायांशुक्लरजसाभावितायांविशेषतः ॥ ॥ १६ ॥ तत्रपीतादिकंलेखंपूर्वोक्तंचयथाभवेत् ॥ शुक्लादिकंप्रदद्यात्तुपात्रेष्वैकैकशःपृथक् ॥ १७ ॥ चतुरंगुलकेपादेजानोरूर्ध्वेतुपीत

कम् ॥ अधस्तात्तुभवेद्रक्तंतदेवचतुरंगुलम् ॥ १८ ॥ द्व्यंगुलेनभवेच्छ्यामममंगुलीष्वपिविन्यसेत् ॥ एवंपक्षद्वयेनापिलिखेच्छुक्रंविभावये
त् ॥ १९ ॥ पदेशुक्लंचांगुलीषुरक्तंश्यामेनभावयेत् ॥ पूर्वपश्चिमदिग्भागेशुक्लंस्याद्द्वारदेशतः ॥ २० ॥ दक्षिणोत्तरतश्चैवरक्तवर्णंविनि
र्दिशेत् ॥ महाक्रौंचमिदंज्ञेयंमध्यक्रौंचमिदंशृणु ॥ २१ ॥ कनिष्ठंसर्वयज्ञेषुविद्यानांसप्तमुत्तमम् ॥ अथापरंप्रवक्ष्यामिसर्वतंत्रमतक्रमा
त् ॥ २२ ॥ रक्तपीतंरक्तपातैःकुर्यात्पुच्छचतुष्टयम् ॥ पूर्वादिक्रमयोगेतुपत्रांतेधरणीतले ॥ २३ ॥ विलिखेन्मूलसंलग्नंबहिःकोणचतुष्ट
यम् ॥ कनिष्ठेऽष्टकुलंकुर्यात्पुच्छंकुर्याच्चतुर्विधम् ॥ २४ ॥ त्रिवृत्तंवेष्टयेत्पश्चात्सितरक्तासितैःक्रमात् ॥ दृष्ट्वाजन्मशतोद्भूतंपापंनाशयते
ध्रुवम् ॥ २५॥ पीतोवाविलिखेद्विप्रान्पश्यंतिसकलापदः ॥ अंतश्चक्रंबहिश्चक्रंक्षेत्रेचप्रातिदर्शनम् ॥ २६ ॥ तस्यकल्पशतोद्भूतंपापंनाशयते
ध्रुवम् ॥ मयूरंवृषभंचैवसिंहंक्रौंचंचवैकपिम् ॥ २७ ॥ प्रमादाद्वागृहेक्षेत्रेवृक्षाग्रेचापिभोद्विजाः ॥ उत्थायवंदनंकुर्याद्ब्रह्महत्याशतंदहेत् ॥
॥२८॥पोषणात्कीर्तिमाप्नोतिदर्शनात्पापविच्युतिः ॥ दर्शनाद्धर्धतेलक्ष्मीरायुर्वृद्धिश्चजायते ॥ २९॥ मयूरोब्रह्मणोमूर्तिर्वृषभश्चसदाशिवः
सिंहेचसंभवेद्दुर्गाविष्णवोविविधरुच्यते ॥ ३० ॥ क्रौंचोनारायणोदेवोव्याघ्रस्त्रिपुरसुंदरी ॥ कालिकाकृष्णव्याघ्रश्चलक्ष्मीश्वेत्रकपोतकः ॥
॥ ३१ ॥ स्नातःपश्यतिप्रत्यन्हिग्रहदोषैर्नजायते ॥ तस्मात्प्रयत्नतोभूत्वाधारयेत्पोषयेद्गृहे ॥ ३२ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमंडलेमंडलेष्व
पि ॥ रजोद्रव्यप्रमाणंचयथोक्तंयत्नवर्जनम् ॥ ३३ ॥ तंडुलोत्थंयवोत्थंवावर्ज्यमकररोपणम् ॥ यद्बाल्यश्रावणेजातंहिंगुलंगंधकंतथा ॥
॥ ३४ ॥ हरितालंसुभद्रंचसदाविघ्नंविवर्जयेत् ॥ हैमंतिकोद्भवंयच्चासितपाषाणमवेच ॥ ३५ ॥ कांचन्याश्चप्रभेदंयच्छस्तंशुक्लगुणंद्विजाः ॥
शेफालिवृत्तांनिशयाअतसीकुसुमानिच ॥ ३६ ॥ किंशुकस्यचपुष्पाणिशस्तंपतिंगुणंभवेत् ॥ नागजंगैरिकंचैवकुसुंभकुसुमानिच ॥
॥ ३७ ॥ कुशीतंगुडकंचैवमंजिष्ठांपंचरंगकम् ॥ विजयापत्रकंचैवाबिल्वपत्रंतथैवच ॥ ३८ ॥ पुनर्नवायाःपत्रंचकेसरस्यबकस्यच ॥
कृष्णपाषाणकंचैवकृष्णाभ्रंसमयूथकम्॥३९॥नागपाषाणकंचैवपुन्नागंदग्धपंचकम् ॥ शंखचूर्णंलोहविष्ठांनागविष्ठांचवर्जयेत् ॥ ४०॥कर्पूरं
कुंकुमंचैवरोचनारोचनांश्रयेत् ॥ यवशालीयकैर्भिन्नंशुक्लंचकारयेत्सुधीः॥४१॥ लाक्षांचयदिगृण्हीयात्तद्वर्जित्वाप्रदापयेत् ॥ आकाशंपृथि

वींचैवभौमंरामंतथाशनी ॥४२॥ धरणीसदनस्थानेपंचधाविभजेद्बहिः ॥ पद्ममुल्लिख्यप्रथमंकर्णिकांतदनंतरम् ॥ ४३॥ तर्जन्यमध्यपूर्वोत्थं विभजेद्दासमाहितः ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोगैर्वातृणमारभ्यचभवेत् ॥४४॥ तृणमारभ्यसामान्येशक्तेवामध्यमादितः॥राक्षसादिप्रतिष्ठायाग्रहपक्षेऽग्रिमादितः ॥४५॥ अंगुल्यग्रेचविभजेत्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ प्रतिष्ठायांग्रहमखेकाम्येषुपरिवर्जयेत् ॥ ४६ ॥ सुभद्रंमंडलंवक्ष्येशुभदंशुभमादिशेत् ॥ अतःसुभद्रमुद्दिष्टंस्वर्गमोक्षप्रदायकम्॥४७॥सार्धहस्तेनमानेनकुर्यान्मंडलमुत्तमम् ॥ चतुर्विंशांगुलैःपूर्णंसर्वत्रहस्तमादिशेत् ॥४८॥ कर्तुर्मध्यसहस्रस्यमध्यमामध्यपर्वणि ॥ मध्यमादीर्घमानेनमानांगुलमितिस्मृतम् ॥ ४९ ॥ रेखद्वयांतरंयच्चमूलरेखांनचाश्रयेत् ॥ वृद्धांगुष्ठनखद्वंद्वंमानांगुलमथापिवा ॥ ५० ॥ मध्येनिबध्यशंकुंचमुष्टिबाहुप्रमाणतः ॥ त्रिवृत्तंकारयेन्मध्येज्येष्ठोत्तरकनीयकम् ॥५१॥ प्रकल्प्य कर्णिकादीनिमध्येचाष्टदलंलिखेत्॥बहिश्चार्कदलंकुर्याद्वर्णानांक्रमकेणतु॥५२॥ पंचमंश्वेतवर्णेनबहिःकुर्यात्त्रिवेष्टनम्॥स्तितपीतारुणंकुर्यात्पश्चाद्देदांगुलांतरे ॥५३॥ वेष्टयेच्छुक्लवर्णेनमध्येकल्पलतांलिखेत् ॥ सुभद्रंमंडलात्पूर्वंसर्वतोभद्रकंशृणु ॥५४॥ सर्वकार्येषुयज्ञेषुसर्वकल्याणमाप्नुयात् ॥ मंडलंसर्वतोभद्रंसर्वयज्ञेषुपुष्टिदम् ॥ ५५ ॥ साधकानांहितार्थायईश्वरेणैवभाषितम् ॥ चतुर्विंशत्यंगुलेनहस्तःप्रथमतोभवेत् ॥ ५६ ॥ कोणेसूत्रद्वयंदद्यान्मध्येसूत्रद्वयंपुनः ॥ ततोमत्स्यानिरचयेत्कर्णसूत्राणिसाधकम् ॥ ५७ ॥ चतुःसूत्रंपातयेच्चपूर्वापरविभागतः ॥ पुनर्दद्याच्चतुःसूत्रंकर्णसूत्रंपुनर्ददेत् ॥ ५८ ॥ शतद्वयपदंयावत्षट्पंचाशाधिकंतथा ॥ पातयेच्चतथासूत्रमेवंसप्तदशंभवेत् ॥ ५९ ॥ ऊर्ध्वपंक्त्यापदयुगंचाद्येपदचतुष्टयम् ॥ द्वारपार्श्वेभवेद्यावदंतपंक्त्यापदत्रयम् ॥ ६० ॥ रेखासर्वत्रशुक्लेनरचयेद्यौगिकोत्तमः ॥ पंकजंशुक्लवर्णेनवैष्णवोयागकर्मणि ॥ ६१ ॥ शक्तियोगेभवेद्रक्तंशैवेपीतंविनिर्दिशेत् ॥ प्रतिष्ठासुचसर्वासुशुक्लमेवप्रशस्यते ॥६२ ॥ पीतेनंकर्णिकाकार्याचतुर्भागेनमानतः ॥ शुभंचकोरावस्थानेतापयित्वाविचक्षणः ॥ ६३ ॥कर्णिकामूलमारभ्यरेखाःषोडशकल्पयेत् ॥ रेखामूलेभवेच्छुक्लंमध्येरक्तं निपातयेत् ॥ ६४ ॥ अग्रेपीतंभवेदेवंकृत्वापंकजवेष्टनम् ॥ शुभ्रवर्णेनतद्द्यात्पीतवर्णेनसर्वतः ॥ ६५ ॥ मध्येरक्तंभवेत्तच्चएवंषोडशकल्पयेत् ॥ कोणेषुरक्तंदद्याच्चपद्मक्षेत्रेषुनिर्दिशेत् ॥ ६६ ॥ शुक्लेनपीठगात्राणिपीठकोणेपदत्रये ॥ पीतवर्णेनरचयेद्द्विधपंक्तिद्वयेतथा ॥ ६७ ॥

शुक्लेनरचयेत्पादौपुनःपीतादिवर्णकैः ॥ चित्रंसुशोभनंकार्यंतत्रकल्पलतांन्यसेत् ॥ ६८ ॥ मानंकल्पलतांयावद्व्यंगुलंपरिकीर्तितम् ॥ द्वेद्वे शस्तंचभ्रमणंशंखावर्तक्रमात्रयम् ॥ ६९ ॥ ग्रंथौग्रंथौपुष्पफलंनानावर्णेनभावयेत् ॥ नानापशुगणैर्युक्तंनानापक्षिगणैर्युतम् ॥ ७० ॥ वैष्णवेगारुडंशस्तंशैवेकीशवृषंलिखेत् ॥ शाक्तेव्याघ्रंतथैशेचशरभंहरिमालिखेत् ॥ ७१ ॥ शोभांपीतेचरचयेदुपशोभांचपीतकैः ॥ कोणे सुकृष्णवर्णेनबहिःस्याद्वेष्टनत्रयम् ॥ ७२ ॥ शुक्लपीतारुणैःकार्यंमंडलंस्यान्मनोरमम् ॥ सर्वतोभद्रमपरंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ७३ ॥ सर्वज्ञानमयंशुद्धंधर्मकामार्थदायकम् ॥ चतुरस्रंसमंकृत्वादिग्भ्योद्वादशधाद्विजाः ॥ ७४ ॥ पीतयेत्तत्रसूत्राणिकोष्ठानांदृश्यतेशतम् ॥ चतुश्चत्वारिंशदाद्यंपश्चात्षट्त्रिंशतांबुजम् ॥७५॥ कोष्टंप्रकल्पयेत्पीठंपंक्त्याचैवात्रवीथिका ॥ द्वारशोभेयथापूर्वमुपशोभंचदृश्यते ॥७६॥ अवशिष्टैःपदैःकुर्यात्साद्विस्तंत्राणिमंत्रवित् ॥ विदध्यात्पूर्ववच्छेषमेववामंडलंभवेत् ॥ ७७ ॥ पूर्वोक्तमंडलेविद्वन्धरणीसदनंबहिः ॥ मध्ये कल्पलताकार्याबहिःकोणेषुसत्तमाः ॥ ७८ ॥ गुलालीतूर्यवर्णेनमहामतइतिस्मृतः ॥ शोभोपशोभेशोभाग्राकुर्याद्वैमंडलंभवेत् ॥ ७९ ॥ एतद्धिसर्वतोभद्रंराशियुक्तमतःपरम् ॥ शतपत्रंवज्रनाभंबिंबनाभंसहस्रकम् ॥ ८० ॥ गजाह्वंचगजाकारंमध्येतंसमलंकृतम् ॥ चतुश्चन्द्रेचन्द्रबिम्बाश्चंद्रकांतमुदाहृतम् ॥ ८१ ॥ बहिर्द्वादशभिःसूर्यैःसूर्याकांतंप्रकीर्तितम् ॥ शेखरीत्रिपुटंचैवशतपत्रंचप्रक्रमात् ॥८२॥ सहस्रमेवविप्रेन्द्राःपद्मांतेयस्यस्वस्तिकम् ॥ स्वस्तिकंतद्भवेद्विप्राःपुष्करंवज्रसंमतम् ॥ ८३ ॥ चिंतामणिंकुंकुमाशंखातंचहरिवल्लभम् ॥ पद्मसिंहासनस्थंचपंचसिंहासनंविदुः ॥ ८४ ॥ तद्वद्वृषासनंज्ञेयंशिशिखिरूपंशिशिविध्वजम् ॥ नारसिंहंपद्मगर्भंकपोतास्यंतथाभवेत् ॥ ८५ ॥ गारुडंमेरुगर्भंचनीलकंठंनराकृतिम् ॥ शतक्रतुगजारूढंश्रीबिंबनवसूत्रकम् ॥ ८६ ॥ अष्टास्रमष्टकोणाद्यंबहिःपद्मवनंकृतम् ॥ कामद्वये नपुटितंसहस्रंपद्मवेष्टितम् ॥ ८७ ॥ त्र्यस्रगर्भंपङ्कजंचत्र्यस्रंतत्परिकीर्तितम् ॥ अष्टपत्राणिवैमेरुंसुमेरुंतद्विपर्यये ॥ ८८ ॥ महामहामेरुपृ ष्ठेशतत्रयच्छदैर्वृतम् ॥ छिद्रव्यक्तिंप्रयच्छामियथामानेनभोद्विजाः ॥ ८९ ॥ वसु ८ दिग् १० विंशकैश्चैव २० चत्वारिंशत् ४० शता र्धकम् ५० ॥ दंडिश्रवणसंपन्न ६० माकाशंवसुसंमितम् ॥ ९० ॥ शतविंशाधिकंचैव १२० दलानितदनंतरम् ॥ शुक्लरक्तंचाष्टवर्णैर्बि

वोष्टपरिपूरयेत् ॥ ९१ ॥ शुक्लेनपङ्कजंतत्रपश्चात्कुर्यात्रिवेष्टनम् ॥ शतपत्रमथोवक्ष्येबिम्बराजोतिकथ्यते ॥ ९२ ॥ स्थंडिलेकुशहस्तेचपूर्ववद्वेष्टयेत्क्रमात् ॥ वसु ८ पंचकला १६ पंचविंशकं २५ तत्रपत्रकात् ॥ ९३ ॥ चत्वारिंशत्ततःपश्चा ४० दष्टोत्तरशतं १०८भवेत् ॥ शुक्लंशोणंतथापीतंश्यामशुक्लैरनंतरम् ॥ ९४ ॥ विलोमेदलसंधीनिशाक्तेशैवेतुषट्पुरम् ॥ वेष्टयेत्पञ्चवर्णेनशक्लादीनिसमंततः ॥ ९५ ॥ रक्तपीतैःसमास्तर्यिकोणाच्छुक्लेनपूरयेत् ॥ स्थंडिलेतारहस्तेनअष्टहस्तंप्रकल्पयेत् ॥ ९६ ॥ मंडलंबिंबराजस्यअष्टोत्तरच्छदैर्वृतम् ॥ वसुपंचशक्तिविंशचत्वारिंशच्छताद्धकम् ॥ ९७ ॥ त्र्यृतुपत्रंसुवृत्तंस्याद्वृत्तयुक्तंसबिल्वकम् ॥ चत्वारिंशद्वयंचैवगगनेनसमावृतम् ॥ ९८ ॥ शतंविंशाधिकशतंद्विशतंविंशमुत्तमम् ॥ वेष्टनासेचात्रिशतंप्रक्रमादथवर्धयेत् ॥ ९९ ॥ लवलाभमथोवक्ष्येसार्द्धहस्तप्रमाणतः ॥ नवविंशंकल्पयेत्तुचतुःसूत्राणिपातयेत् ॥ १०० ॥ दक्षिणोत्तरतश्चैवतद्वदेवविजानिहि ॥ पीतेनरेतःपुटितामध्येशुक्लंविभाव्यते ॥ १०१ ॥ ग्रहपक्षेत्रपीतेनमध्येरक्तंप्रतिष्ठितम् ॥ सर्वारेखाश्चशुक्लेनपौष्टिकेपीतमादिशेत् ॥ १०२ ॥ सशांतिकेनयोक्तव्यःकामेरक्तंविनिर्दिशेत् ॥ मध्येतुपङ्कजंरक्तंयुग्मेसोमस्यपङ्कजम् ॥ १०३॥ शुक्लवर्णेनतत्कुर्यात्पीतवर्णमुदस्यच ॥ ऐशान्यांचोत्तरेभागेगुरोःपीतंतुपङ्कजम् ॥ १०४॥ पूर्वस्यांदिशिशुक्रस्यपङ्कजंशुभ्रवर्णकम् ॥ वारुणेतुशनैःकृष्णंनैर्ऋत्यांधूम्रवर्णकम् ॥ १०५ ॥ राहोःप्रकल्पयेत्तच्चकेतोरपिनियोजयेत् ॥ वायव्यांदिशिसंयोज्यपङ्कजंविलिखेत्ततः ॥ १०६ ॥ विलोमेदलसंधीनिपूरयेत्सुविचक्षणः ॥ बहिःपंचरजैःकार्यंयुवदुर्गविभूषितम् ॥ १०७॥ पूर्वपश्चिमदिग्भागेशुक्लंस्याद्द्वारदेशतः ॥ दक्षिणोत्तरदिग्भागेरक्तमेवप्रशस्यते ॥ १०८ ॥ त्रिस्थानेसममध्येचद्वादशांगुलप्रक्रमात् ॥ द्विहस्तादावंगुलेनवर्द्धयेत्ताद्विभागतः ॥ १०९ ॥ पश्चाब्जमण्डलंज्ञेयंचतुःस्वस्तिकभूषितम् ॥ ११० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नकुर्याद्दक्षिणाहीनंमानहीनंनकारयेत् ॥ अमानेनहतोयज्ञस्तस्मान्मानंप्रशस्यते ॥ १ ॥ यस्ययज्ञस्ययन्मानंतत्तुतेनैवयोजयेत् ॥ अमानेनकृतेसर्वेव्रजेयुर्नरकंपुनः ॥ २ ॥ आचार्यहोतृब्रह्माणोविधिज्ञःसहकर्तृकः ॥ यस्ययज्ञेपापकश्चजातिहीनःप्रवेशयेत् ॥ ३ ॥ अशीतिभिर्वराटैश्चपणइत्यभिधीयते ॥ तैस्तुषोडशभिर्ज्ञेयंपुरा

णंसप्तभिस्तुतैः ॥ ४ ॥ राजतैश्चाष्टभिःस्वर्णंयज्ञादौदक्षिणास्मृता ॥ महारामेद्विसौवर्णंकूपेस्वर्णार्धमेवच ॥ ५ ॥ तुलस्यामलकीया
गेसुवर्णैकंप्रचक्षते ॥ यक्रुल्लोकेचसौवर्णंलक्षेस्वर्णचतुष्टयम् ॥६॥ नवमेकोटिहोमेचदेवतानांचस्थापने ॥ प्रासादस्यसमुत्सर्गेअष्टादशसुवर्ण
काः ॥ ७ ॥ तडागेपुष्करिण्यांचअर्धार्धंपरिकीर्तितम् ॥ महादानेचदीक्षायांवृषोत्सर्गेचसत्तमाः ॥ ८ ॥ जीवतश्चवृषोत्सर्गेगयाश्राद्धेतथै
वच ॥ अवित्तसाध्यमानेनयज्ञंकुर्यात्कलौयुगे ॥ ९ ॥ दंपत्योश्चवृषोत्सर्गेमानमेकमुदाहृतम् ॥ बहुभिःक्रियमाणोपियागएकोमहोत्तमैः
॥ १० ॥ राज्ञःकरग्रहेचैवदीक्षायांदानकर्मणि ॥ अशीतिरत्तिकंस्वर्णंश्रवणेभारतस्यच ॥११॥ ग्रहयागेप्रतिष्ठायांसुवर्णशतरत्तिकः ॥ लक्ष
होमेचायुतेचकोटयामेवंविधीयते ॥ १२ ॥ देवानांब्राह्मणानांचदानंयस्यप्रकल्पितम् ॥ तस्यैवदेयंतद्दानंसाङ्गोपाङ्गंसदक्षिणम् ॥ १३ ॥
नानास्यकिञ्चिद्दातव्यंसंगभंगोभवेद्यतः ॥ गृहीतुकृत्वायद्दानंतद्दातस्यऋणंभवेत् ॥ १४ ॥ यज्ञेषुहोमंयद्द्रव्यंकाष्ठमाज्यादिकंचयत् ॥
तन्नायकस्यपूजायांद्रव्यमाहुर्विनिर्मितम् ॥ १५ ॥ अनादिदेवतार्चायांपूजास्नानादिकर्मणि ॥ यस्यार्हणादिकंद्रव्यंतस्यदेवस्यतद्भवेत्
॥ १६ ॥ प्रत्यक्षंदक्षिणांदद्याद्यज्ञदानव्रतादिके ॥ अदक्षिणंनैवकार्यंप्रकुर्याद्भूरिदक्षिणम् ॥ १७ ॥ अतोदत्तंपुरादत्तंदातव्यंचैवसंप्रति ॥
परस्वोदारबुद्धीनांसासाहिदक्षिणाभवेत् ॥ १८ ॥ दत्तानिविधिवत्पुंसांदेवदानानियानिहि ॥ दासीदासगवादीनिमनसायानिकर्हिचित्
॥ १९ ॥ दातव्यान्यपितान्येवकारयेत्परिवर्त्तनम् ॥ एकस्यानेकदानंचददेत्काश्चित्पृथक्पृथक् ॥ २० ॥ वरणंचकदाकुर्यात्तंत्रे
कुर्याच्चदक्षिणाम् ॥ रत्नस्यदक्षिणादेयाकांचनंसमुदाहृतम् ॥ २१ ॥ काञ्चनस्यभवेद्रौप्यंरौप्येकाञ्चनमुद्दिशेत् ॥ भूमेर्भूमिर्द
क्षिणास्याद्वस्त्रस्यवस्त्रदक्षिणा ॥ २२ ॥ पानीयस्यतुपानीयंव्रीहीणांव्रीहिदक्षिणा ॥ गजस्यदक्षिणाच्छागोह्यश्वस्यमेषईरितः
॥ २३ ॥ पशूनांचचतुष्पाद्देवस्यदेवदक्षिणा ॥ यज्ञोमानस्यषड्भागोद्विगुणःपरिकीर्तितः ॥ २४ ॥ आचार्यस्यैवभागैकंयजमानःप्रदा
स्यति ॥ पापकैस्तुकलत्राणांभागैकंतदनंतरम् ॥ २५ ॥ पात्राणामृत्विगादीनांभागत्रयमुदाहृतम् ॥ सर्वसत्वस्यभागैकंस्वल्पंचोच्छिष्टगौ
रवात् ॥ २६ ॥ आचार्यांशतःकश्चित्क्षीणवित्तंसमाहरेत् ॥ अमूल्यंवर्गमूल्यंयद्भवेद्वैदक्षिणोत्तमा ॥ २७ ॥ मानाशकौतुयज्ञानांयद्दे

यंयज्ञसिद्धये ॥ देवतापुस्तकंरत्नंगावोधान्यंतिलास्तथा ॥२८॥ नमेरुफलपुष्पाणिदेयान्येतानिसर्वतः ॥ चतुश्चक्राङ्कितोयस्तुसांद्रोवृत्तोज
नार्दनः ॥ २९ ॥ देवताप्रतिमाद्यंचशिरोनाभिस्तथैवच ॥ श्वेतलिङ्गंरत्नलिङ्गमिन्द्रनीलादिकंचयत् ॥ ३०॥ दक्षिणावर्तशंखंचहरिवंशस्तथा
खिलः॥कपिलोनीलवृषभःसोमधान्यस्तथैवच॥३१॥अमूल्यान्याहुरेतानिदत्वानन्तफलानिच ॥ स्वर्णपादोभवेन्मूल्यंशालिग्रामस्यदक्षिणा
॥ ३२ ॥ क्षुद्रलिङ्गेस्वर्णमूल्यंपादार्धंश्रीधरेपिच ॥ अनन्तोनन्तामित्युक्तंपादार्धंबाणलिङ्गके ॥ ३३ ॥ यथापुस्तकमात्रेणस्वर्णपादार्ध
मिष्यते ॥ ज्योतिषेर्धंसुवर्णस्यरजतार्धंवृषेतथा ॥ ३४ ॥ हरिवंशेश्लोकशतेस्वर्णमेकंप्रकीर्तितम् ॥ धर्मशास्त्रस्यसाहस्रेरजतत्रयमीरि
तम् ॥ ३५ ॥ कपिलायांसुवर्णार्धंधेनुमात्रेपुराणकम् ॥ प्रायश्चित्तविधौज्ञेयंधेनुमात्रंपुराणकम् ॥ ३६ ॥ पुराणत्रितयंचान्येवीर्यहीनेद्वयं
भवेत् ॥ कृष्णेवृषेषट्पुराणंश्वेतेनवपुराणकम्॥३७॥द्वात्रिंशच्चपुराणंस्याद्वृषेनीलेतथैवच ॥ नमेरोःप्रतिचक्रेचद्वादशस्वर्णरत्तिकाः ॥३८॥
मूल्यंश्रीफलमात्रेऽपिपुराणंद्वितयंभवेत् ॥ पङ्क्त्येपितुर्यंकंविद्यात्कलौपणव्यवस्थया ॥ ३९ ॥ धात्रीफलस्यप्रत्येकंभवेद्रजतमाषकम् ॥
एतान्याहुःप्रशस्तानिमूल्ययोगेपरंविदुः॥४०॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेमूल्यकथनेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ पूर्णपात्रमथोवक्ष्येयज्ञेसाधारणेऽपिच ॥ कामहोमेभवेन्मुष्टिर्मुष्टिरष्टौतुकुञ्चिका ॥१॥ एकैककुंचिमानेनकुर्यात्पात्राणि
वैसदा ॥ पात्राणिचपृथक्कृत्वास्थापयेद्द्वारदेशतः ॥ २ ॥ सिद्धानांखड्गधाराणांप्रत्येकस्यदिनक्रमात् ॥ तत्रैवदद्यान्नान्यत्रनकुर्याद्व्यत्ययं
क्वचित् ॥ ३ ॥ कुंडानांकुड्मलानांचवेदनंयादृशंशृणु ॥ चतुरस्रपदस्यापिरौप्यार्धंचकलौयुगे ॥ ४ ॥ द्वेरौप्येसर्वतोभद्रेक्रौञ्चप्राणेचतुर्थ
कम् ॥ महासिंहासनेपञ्चदशपात्रेतदर्धकम् ॥ ५ ॥ सहस्रारेमेरुपृष्ठेतुर्यरौप्यवृषाधिकम् ॥ वृषेगलेचवृषभंशेषेरौप्यसहस्रकम् ॥ ६ ॥ चतु
रस्रस्यनिर्माणेस्वर्णपादःकलौयुगे॥महाकुंडेतुद्विगुणंवृत्तेरौप्यंनिवेदयेत् ॥७॥ पद्मकुंडेतुवृषभमर्धचन्द्रेतुरौप्यकम्॥योनिकुंडेददेद्धेनुमष्टार्धे
स्वर्णमाषकम् ॥८॥ षडस्रेतुतदर्धंस्याद्यागेमाषद्वयंभवेत्॥शैवेचोद्यापनेचैवप्रत्यहास्वर्णमाषकम्॥९॥दारणेहस्तमात्रंस्यात्स्वर्णकृष्णलकं
भवेत्॥इष्टकाकरणेचैवप्रत्यहास्यात्पणद्वयम्॥१०॥खण्डेदशवराटंस्याद्वृहन्मानेतुकाकिणी॥तडागेपुष्करिण्यांचखननेप्रथमाङ्गके ॥११॥

सप्तहस्तमितेकुंडेनिम्नेआबद्धमात्रकम् ॥ पुराणस्यचएकांशंवेतनंपरिकीर्तितम् ॥ १२ ॥ वर्धयेत्पणमात्रेणनिम्नेपत्रेचप्रक्रमात् ॥ बृहत्कूपस्यनिर्माणेप्रत्यहंचपणद्वयम् ॥ १३ ॥ शैलेज्ञेयंकाञ्चनस्यरत्तिकागृहकर्मणि ॥ कोष्ठेज्ञेयंसार्द्धपणंरङ्गादिरचितेपणम् ॥ १४ ॥ वृक्षाणांरोपणेदद्यात्प्रत्यह्नासार्धमाषकम् ॥ सेतुबंधेपङ्किलेचपणद्वयंचकाकिणी ॥ १५ ॥ पणेपणेतुताम्रस्यदद्यात्पणचतुष्टयम् ॥ घटनेकांस्यसीसानांपणत्रयमुदाहृतम् ॥ १६ ॥ अथवादिनसंख्यानंपणैकंचसकाकिणी ॥ सुवर्णस्यपणैकेतुपुराणंरत्नकुट्टिमे ॥ १७॥ रजतेतु तदर्धंस्यात्स्फटिकस्यचदारुणे ॥ दिनसंख्यापणद्वंद्वंरत्नानामथकुङ्मलम् ॥ १८॥ मणिवेधेमणौज्ञेयंकाकिणीपरिकीर्तिता ॥ चतुर्वराटमधिकंस्फाटिकेमणिवेधने ॥ १९ ॥ कांस्यतालस्यनिर्माणेधमनेतुपणत्रयम् ॥ लाक्षानिर्माणकेकार्येतदर्धमपिकीर्तितम् ॥२०॥ गवानांदोहनेचैववराटेतूर्यवेतनम् ॥ वेतनेवस्त्रनिर्माणेपत्रेहस्तपणत्रयम् ॥ २१ ॥ आविवस्त्रस्यानिर्माणेस्यंदनंदशकाकिनी ॥ पिधानवस्त्रनिर्माणेत्रिपणंपरिकीर्तितम् ॥ २२ ॥ दशकाकिणीऊर्ध्वाधस्तद्वयेपण्यवेतनम् ॥ वंशाजीवस्यप्रत्यह्नापणस्यार्धसकाकिणी ॥ २३ ॥ लोहकारस्यच तथानापितस्यचवेतनम् ॥ शिरसातस्यवपनेविज्ञेयादशकाकिणी ॥ २४ ॥ सस्मश्रुनखमानेतुप्रदद्यात्काकिणीद्वयम् ॥ नारीणामथसंस्कारेनखचित्रादिरञ्जने ॥ २५ ॥ सकाकिणीपणंतञ्चसावित्रेचपयोधरे ॥ पणानांतुर्यकंदद्यात्सीमंतस्यालकेतथा ॥ २६ ॥ पदचित्रेतुसार्द्धस्याद्ग्रीवाणांगुह्यधारणे ॥ धान्यानांरोपणेचैवदिनेकेपणवेतनम् ॥ २७ ॥ लवणेतुतथादेयागुवाकानांचरोपणे ॥ दण्डपत्रस्यसंस्कारेमरीचानांतथैवच ॥ २८ ॥ पणद्वयंवराटानामधिकंदशमेवतु ॥ हलेहलेपणैकंस्यात्काकिण्यधिकमेवच ॥ २९ ॥ पणत्रयंचक्रपणेमहिषाणांपणाधिकम् ॥ नराणांवाहनेचैवपणैकंदशकाकिणी ॥ ३० ॥ दासीनांगर्दभानांचअधिकंकाकिणीद्वयम् ॥ क्षालनेचापिवस्त्रस्य तैलक्षारविवर्जिते ॥ ३१ ॥ वस्त्रेप्रतिपणंदद्याद्दीर्घैप्रस्थेऽपिवर्धयेत् ॥ सद्यःप्रक्षालनेऽप्यर्धदिनादावधिकंभवेत् ॥ ३२ ॥ श्वेतवस्त्रेभवेन्न्यूनंपदेसूक्ष्मेचवर्द्धयेत् ॥ मृत्तिकानांसमुद्धारेकुद्दालेचेक्षुपीडने ॥ ३३ ॥ वेतनंपुष्पसंस्कारेसहस्रेदशकाकिणी ॥ काकिणीस्राङ्निबद्धेचाद्विगुणंकंठमालिका ॥ ३४ ॥ अबद्धेद्व्यंगुलंयावन्मुण्डमालाप्रकीर्तिता ॥ हस्तत्रयेकण्ठमालाआनाभिकमलावधि ॥ ३५ ॥ काकिणीकत्रयं

चैवनिर्माणेद्विजसत्तमाः ॥ मालत्याश्चतुलस्याश्चजातियूथ्योश्चसत्तमाः ॥ ३६ ॥ तदाधर्धमारुतेनदमनेबकुलस्यच ॥ वेतनंदीपतैलेचआ
ज्यस्यपरिवर्धयेत् ॥ ३७ ॥ यामेयामेरौप्यमाषंस्नेहेचैवतुकाकिणी ॥ सार्धांगुलप्रमाणेनवस्त्रवर्तिविदुर्बुधाः ॥ ३८ ॥ षडंगुलेनदैर्घ्यंचनन्यू
नंनाधिकंभवेत् ॥ पञ्चविंशतिभिःसंख्यातंतुभिर्द्विजसत्तमाः ॥ ३९ ॥ पञ्चाङ्गुलेनमानेनकर्तव्यःसुसमाहितः ॥ हस्तोच्छ्रायेप्रदद्यात्तुमु
ष्टिहस्तेतुमध्यमम् ॥ ४० ॥ त्रिहस्तेचतुर्हस्तेवाउत्तमंमानमीरितम् ॥ स्वर्णधारेहतोराजारजतेसर्वकामदः ॥ ४१ ॥ ताम्रेचायुःक्षयकर
मायसेदुर्गतिप्रदः ॥ शस्तस्यकरमर्दस्यप्रशस्तोत्तरउच्यते ॥ ४२ ॥ दीपाधारंकांस्यमयंतथारीतिमयस्यच ॥ अभावेमृन्मयस्यैवमृ
न्मयेमानवर्जितम् ॥ ४३ ॥ दशाङ्गधूपकेमूल्यंविंशकेतुपणत्रयम् ॥ द्वादशकांगुलेऽप्यर्धवर्तिधूपायवर्तयेत् ॥ ४४ ॥ हस्तेपंचप्रमाणंच
वस्त्रैःकुर्याच्चवर्तिकाम् ॥ पञ्चविंशतिभिर्वायःसमहावर्तिरुच्यते ॥ ४५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेचतुर्थोऽध्यायः
॥ ४ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकलशानांविनिर्णयम् ॥ यस्यार्पितेचमांगल्येयात्रासिद्धिश्चजायते ॥ १ ॥
सप्ताङ्गंकलशेज्ञेयंपञ्चाङ्गमथवापुनः ॥ वारिमात्रेणसंपूर्णेनसासिद्धिःप्रजायते ॥ २ ॥ अथवाक्षतपुष्पेषुदेवमावाह्यपूजयेत् ॥ नचान्यत्र
यजेद्देवान्विफलंपरिकीर्तितम् ॥ ३ ॥ वटस्याश्वत्थवृक्षस्यधातकीबिल्वकस्यच ॥ पञ्चपल्लवमुद्दिष्टंविन्यसेत्कलशोपरि ॥ ४ ॥ सौवर्णा
राजतावापिताम्राद्यामृन्मयैस्तथा ॥ कलशाःक्रमशःप्रोक्तायथावित्तानुसारतः ॥ ५ ॥ अभेद्याःसुषमाःप्लक्षाःसर्वेआद्याःसुपूरिताः ॥ नि
श्छिद्राऋजवश्चैवसेचनान्येककर्षकः ॥ ६ ॥ एकत्रिंशाङ्गुलंकुर्यात्कालहेद्विगुणंशतम् ॥ मुखंचाष्टाङ्गुलंतस्यत्र्यङ्गुलेचवरार्थिते ॥ ७ ॥ तै
जसैःकारयेन्मानंमृन्मयेमानमुच्यते ॥ कलशोदकनिर्माणेअमानंनैवयोजयेत् ॥ ८ ॥ कलशस्थापनंवक्ष्येयत्रसान्निहिताःसुराः ॥ व्युत्क्रमे
णप्रविन्यासेयातुधानोहरेत्किल ॥ ९ ॥ यज्ञेसाधारणंवक्ष्येयद्विधानंयथामतम् ॥ स्वस्तिकोपरिविन्यासेसंपूर्णस्याधमानके ॥ १० ॥ च
तुरस्रोत्तरंभित्त्वाचोर्ध्वाधोमानतःसमम् ॥ तुर्यसूत्राणिमतिमान्पञ्चपूर्वायतनानिच ॥ ११ ॥ मार्जयेत्स्वस्तिकाकारंतुर्यमात्रंयथाभवेत् ॥
स्वस्तिकंजायतेतत्रकलशानांतथासनम् ॥ १२ ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणकुर्याद्भूमिपरिग्रहम् ॥ मध्यमानामिकाभ्यांचन्यसेत्पातालसं

मुखम् ॥ १३ ॥ ऋषिर्नारायणोऽस्यस्याद्गायत्रीदेवतारविः ॥ विनियोगःस्थापनेचतथाभूमिपरिग्रहः ॥ १४ ॥ धान्यमसीतिमन्त्रेणधान्यं सूक्तंपरिस्तवेत् ॥ अस्यमन्त्रस्यचऋषिर्गौतमःपरिकीर्तितः ॥ १५ ॥ अनुष्टुप्चभवेच्छन्दोदेवतास्यगुरुःस्मृतः ॥ आजिघ्रंकलशंमह्यां स्थापयेत्कलशंततः ॥ १६ ॥ कनिष्ठांगुष्ठकंत्यक्त्वाकुम्भाग्रेउदरेऽपिच ॥ विन्यासश्चैवकर्तव्यस्त्र्यंगुलेब्रह्ममुद्रया ॥ १७ ॥ आजिघ्रस्य चमन्त्रस्यऋषिर्भर्गउदाहृतः ॥ पङ्क्तिश्छन्दश्चउद्दिष्टोदेवताविष्णुरव्ययः ॥ १८ ॥ कलशस्थापनेचैवसोमयागेचयोजयेत् ॥ पंचनद्योति मन्त्रेणक्षिपेद्गङ्गाजलंततः ॥ १९ ॥ देवतापरमात्रिष्टुब्देवतासोमभावितः ॥ विनियोगःपल्लवेचाविन्यसेत्परिकीर्तिताः ॥ २० ॥ याःफलि नीतिमंत्रेणप्रदद्यात्सफलाक्षतम् ॥ याःफलिनीतिमंत्रस्यऋषिःकमलसंज्ञकः ॥ २१ ॥ त्रिष्टुप्छन्दोगणपतिर्देवतापरिकीर्तिता ॥ बदरंनाग रंचैवधात्रीचापिचुमर्दकम् ॥ २२ ॥ जीवंतीपीवरंचैवफलान्येतानिवर्जयेत् ॥ हिरण्यगर्भेतिऋचापञ्चरत्नानिनिक्षिपेत् ॥ २३ ॥ ऋषिर्हि रण्यगर्भेतिछन्दस्त्रिष्टुबुदाहृतम् ॥ सवितादेवताचास्यरत्नन्यासेतियोजयेत् ॥ २४ ॥ अमृतीकरणंकुर्याद्दैवशुल्बनमेवच ॥ वरुणस्य त्वेतिऋषिर्वरुणांतरेयोजयेत् ॥ २५ ॥ श्रीश्चतेइतिमन्त्रेणदद्यात्पुष्पंसचन्दनम् ॥ गन्धद्वारेतिमन्त्रेणदद्याद्गन्धंविलोडितम् ॥ २६ ॥ काण्डादितिचमन्त्रेणदद्याद्दूर्वाक्षतंपुनः ॥ व्रीहयश्चेतिमन्त्रेणपञ्चव्रीहींश्चनिक्षिपेत् ॥ २७ ॥ तिलाश्चमाषामुद्गाश्चश्यामाकाःशालयःस्मृ ताः ॥ पञ्चधान्यगणःप्रोक्तःसर्वारिष्टनिषूदनः ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथमासाश्रयंकर्मकर्तुंमासनिरूपणम् ॥ क्रियतेतद्विधंसङ्क्षेभवेन्मासश्चतुर्विधः ॥१॥ चान्द्रःसौरःसावनश्चना क्षत्रश्चतथापरः ॥ शुक्लप्रतिपदंप्राप्ययावद्दर्शंचऐन्दवः ॥ २ ॥ एकराशौरविर्यावत्समासःसौरउच्यते ॥ त्रिंशतादिवसैर्मासःसावनःपरि कीर्तितः ॥ ३ ॥ नाक्षत्रमासोऽश्विन्यादिरेवत्यन्तोहिविश्रुतः ॥ उदयादुदयंयस्तुसावनोदिवसोरवेः ॥ ४ ॥ तंत्रैणैकतिथेर्भोगकालोदिव सऐन्दवः ॥ राशेस्त्रिंशद्भागकालःकालस्त्वेकस्यभास्वतः ॥ ५ ॥ अहोरात्रंतुतज्ज्ञेयंसौरेऽपिभागमानतः ॥ अहोरात्रंसाधनस्यमुख्यवृत्त्यै वलभ्यते ॥ ६ ॥ सौरेचान्द्रेतूपगणौत्रिंशद्भागेत्वदर्शनात् ॥ सावनादिवसाग्राह्याऋषीणांसमयेगृहे ॥ ७ ॥ अतिभागव्यवस्थायांप्रायश्चित्त

क्रियासुच॥मन्त्रोपासनकार्येचअन्नस्यप्राशनेशिशोः॥८॥करस्यग्रहणेराज्ञांव्यवहारेषुमाःसुच॥यज्ञेषुदिनसंख्यायांग्राह्योमासस्तुसावनः॥९॥
सौरमासोविवाहादौयदाद्यैःसुप्रगृह्यते ॥ यज्ञेष्वपिव्रतेवापिविहितेस्नानकर्मणि ॥ १० ॥ चान्द्रस्तुपार्वणेग्राह्योवार्षिकेष्वष्टकासुच ॥ श्राद्धेषु
तिथिकार्येषुतिथ्युक्तेषुव्रतेषुच ॥ ११ ॥ नाक्षत्रःसोमपादीनामार्यभागविचारणे ॥ करग्रहविधौराज्ञांनायंसर्वजनाकृतिः ॥१२॥ तद्वच्चैत्रादि
मासोक्तंतिथ्युक्तंकर्मदृश्यते॥तत्तुचान्द्रेणकर्तव्यंसाहिचैत्रादिनोच्यते॥१३॥राजोक्तौसावनःप्रोक्तेतिथिसंभागकर्मणि ॥ तत्रसौरोभवेद्वाच्यः
सौरेशब्दप्रवर्तनात्॥१४॥चित्रानक्षत्रयोगेनचैत्रीसापौर्णिमास्मृता॥तयोपलक्षितोमासश्चैत्रइत्याभिधीयते॥१५॥सचतिथ्यात्मकोमासश्चान्द्र
श्रवणभास्करः ॥ चान्द्रश्चैत्र्यंतिकोमासोमुख्यश्चैत्रादिसंज्ञकः ॥ १६ ॥ गौणोऽप्यसौयुगाद्यादेरनुरोधेनवर्धनात् ॥ मुख्यःशुक्लादिदर्शांतो
मासोलाक्षणिकोमतः ॥ १७ ॥ चैत्राद्याश्चान्द्रमासायेद्वादशापितुयोगतः ॥ पौर्णमासीयुताभिस्तुनचर्क्षत्वंनरैभिरे ॥ १८ ॥ विशाखयाद्ये
षुयावातथाभाद्रपदेनवा ॥ यत्रनपूर्णिमायोगोमासःसस्याद्विनाशकः ॥ १९ ॥ योऽसौयद्यपिचैत्रादौनैष्ठिकोऽपिप्रलभ्यते ॥ यथासौरेऽ
पियातोऽसौयोगोऽयमतिदुर्घटः ॥ २० ॥ तथाचमाससामान्येयोगेनायंभवेत्क्वचित् ॥ यदिवर्षसहस्रान्तेतदक्षेणैवपूर्णिमा ॥ २१ ॥ संयुक्ता
लभ्यतेयत्रभवेद्राज्यविनाशनम् ॥ सूर्याचन्द्रमसौनित्यंकुर्वातेतिथिभोजनम् ॥ २२ ॥ दण्डद्वयेभुक्तशेषेनभुञ्जीतकदाचन ॥ अतिक्र
म्यापरांभोक्तुंतिथिंयत्रउभावपि ॥२३॥ यत्रविंशत्तिथिस्तस्मात्साश्चितैकाभवेदिति ॥ त्रिंशताचान्द्रमासौतुचन्द्रेणैकोहिवर्द्धते ॥ २४ ॥
सचाधिकोयतोमासस्ततःस्यादधिमासकः ॥ समरात्रिंदिवंकृत्वावैवस्वतपुरीगतिम् ॥ २५ ॥ राशेराश्यंतरेसूर्योयावद्गच्छतिभानुमान् ॥
गच्छन्वर्धयतिपूर्वंतिथयस्तास्तुसंचिताः ॥ २६ ॥ वर्धतेतिथयोयावत्तुलांयातिदिवाकरः ॥ तुलादिराशिषट्केतुनवर्द्धतेकदाचन ॥२७॥
स्वभावात्समगत्यातुयतःसंक्रमतेरविः ॥ संचयमानात्वेकैकाप्रतिमासंविवर्द्धते ॥ २८ ॥ निशास्वपितुसौरेताएकस्मिंमास्तित्रइत्यपि ॥
संपूर्णत्रिंशत्तिथिभिर्मास्येकस्मिन्यदाभवेत् ॥ २९ ॥ सचान्द्रोमलिनोमासःकोणपाद्यैःसमीहितः ॥ भुक्तोच्छिष्टातुतन्मासादसंस्पृष्टदिवा
करः ॥ ३० ॥ यदासंक्रमतेलंघ्यतदाज्ञेयोमलिम्लुचः ॥ सार्धवर्षद्वयेपूर्णेपतत्येवंनिशाकरः ॥३१ ॥ परित्यक्ताश्रयावंतोव्युत्क्रामिण्यश्रयाः

पुनः ॥ तिथयस्तोनियोक्तव्यानरोनस्यात्सपूरणः ॥ ३२ ॥ नैर्ऋत्यांतंहितार्थायजलकेतुर्निगच्छति ॥ निर्ममंमलिनंमासंप्रेतानांचाहितायच ॥ ३३ ॥ अतःप्रेतक्रियाःसर्वाःकार्यामलिम्लुचेऽपिच ॥ यत्कर्तव्यंनकर्तव्यंमलमासेद्विजोत्तमाः ॥ ३४ ॥ तादिदानींप्रवक्ष्यामिकाथितंचप्रसंगतः ॥ यच्छ्राद्धंप्रेतसंबंधिसापिंडीकरणावधि ॥ ३५ ॥ मलमासेऽपितत्कार्यंविशिष्यातिसपिंडनम् ॥ यदातुद्वादशोमासोदैवान्मलिम्लुचोभवेत् ॥ ३६ ॥ तत्रैवयत्नात्कर्तव्याक्रियाप्रेतस्यवार्षिकी ॥ मासांतरेतुपतितेतस्मिन्नेवमलिम्लुचे ॥ ३७ ॥ तदात्रयोदशेमासिकर्तव्यंतत्सपिंडनम् ॥ वर्ज्यमासिकयाश्राद्धमेकंतस्मिंस्त्रयोदशे ॥ ३८ ॥ त्रिंशताघटिकैःश्राद्धंवर्द्धतेऽद्यापिसंमितम् ॥ कुर्यात्प्रीत्यादिकंकर्मप्रयत्नेननमलिम्लुचे ॥ ३९ ॥ नैमित्तिकंचकुर्वीतनाधिकारस्तयोर्भवत् ॥ तीर्थस्नानमलभ्यंतत्तदाद्यंदेवदर्शनम् ॥ ४० ॥ उपवासादिकंकर्मसमिन्तोन्नयनंतथा॥आवर्तजंपुंसवनंपुत्रादिमुखदर्शनम् ॥४१॥ मलमासेपिकुर्वीतशुक्रेचास्तमुपागते ॥ मलमासेपिकुर्वीतनृपाणामाभिषेचनम् ॥४२॥ व्रतारंभंप्रतिष्ठांचचूडाकर्मचमेखलाम् ॥ मंत्रोपासांरहस्यंचमहादानंसुमङ्गलम् ॥ ४३ ॥ विवाहंचगृहारंभंप्रवेशंनववेश्मनः ॥ उपग्रहंगवादीनामाश्रमांतरसंक्रमम्॥४४॥दीर्घमात्रासुनेज्यावैतीर्थयात्रावसेचनम् ॥ वर्षवृद्धिवृषोत्सर्गंकन्याद्विर्नयनादिच ॥४५॥ यज्ञंचकामिकंविद्वान्मलमासेविवर्जयेत्॥एवमस्तंगतेशुक्रेवृद्धबाल्येचसंत्यजेत्॥४६॥पादास्तंचमहास्तंचद्विविधंचास्तमस्यतु॥द्विसप्ततीर्दिनान्यस्यमहास्तंपूर्वतोभवेत् ॥ ४७ ॥ पृथिव्यामेवपादास्तंभवेद्द्वादशवत्सरान् ॥ ऊनपञ्चाशदधिकांदिवसानांशतद्वयम् ॥ ४८ ॥ प्रतीच्यामुदितःकाव्योदृश्योभवतिसर्वदा ॥ एकर्क्षेगुरुणायुक्तोयावत्तिष्ठतिभार्गवः ॥ ४९ ॥ मलमासवत्कर्माणियावदन्त्यादिसर्वशः ॥ ऋक्षभेदेत्वेकराशौसंपर्केयदिवानयोः ॥ ५० ॥ गुरोराहोरपितथात्यजेद्विद्वान्नसंशयः ॥ सिंहेराशौस्थितःसूर्येजीवेचास्तमुपागते ॥ ५१ ॥ हेयानियानिकर्माणिनिषिद्धानिमलिम्लुचे ॥ मिथुनस्थेयदाभानौमलमासःपतत्यसौ ॥ ५२ ॥ द्विराषाढइतिख्यातोगौणेशब्दविवर्तनात् ॥ फलंचात्रमृतस्यौर्ध्वदेहिकंकर्मकुर्वता ॥५३॥ आषाढकीर्तनंकार्यमेवंवर्षांतरेऽपिच ॥ आषाढद्वयसंयुक्तपौर्णमासीद्वयंतथा ॥५४॥ युग्मकर्कटयोराश्योर्द्विराषाढस्तदाभवेत् ॥ भवेद्गौणोद्विराषाढोराशिस्तत्रैवसंयुते ॥५५॥ पूर्वत्रिकेतुपातितेतदेवभगवान्हरिः ॥ कर्कटे

शयनंकुर्यादागमिष्यंपरत्रके ॥ ५६ ॥ कार्किण्यकैंसुतहरौशक्रपूजाश्विनेभवेत् ॥ दुर्गोत्थानंतुलायांतुविष्णुर्निद्रांजहात्यसौ ॥ ५७ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ७ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ दैवंवापैतृकंकर्मकालमाश्रित्यवर्तते ॥
कालेतान्येवकर्माणिफलंयच्छतिकुर्वताम् ॥ १ ॥ मुहुर्बाल्येकर्मफलंत्रिकालेऽपिनविद्यते ॥ व्ययोवामुख्यभावेनफलदःकर्मशालिनाम्॥२॥
कालस्तुगुणभावेनसर्वंकालाश्रिताक्रिया ॥ नकालेनविनाकिंचित्त्रिषुलोकेषुजायते ॥ ३ ॥ अतःकालंप्रवक्ष्यामिनिमित्तंकर्मणामिह ॥ काले
ह्यमूर्तिर्भगवानेकएवतुयद्यपि ॥४॥ तथाप्युपाधिभेदेनविद्यतेकालभेदिभिः ॥ तिथिनक्षत्रवारादौरात्रियोगादयोपिये ॥५ ॥ तेऽपिकालाप
क्षमासराशिवर्षांतरेऽपिच ॥ साधनानिभवन्त्येतेस्वातन्त्र्येणनकस्यचित् ॥ ६ ॥ धर्मस्यवाप्यधर्मस्यमुखोव्यापारएवसः ॥ तिथ्यादि
कालभावेषुनिषिद्धंनिहितंहितत् ॥ ७ ॥ पालयन्स्वर्गमाप्नोतिहित्वाप्राप्नोत्यधोगतिम् ॥ साधयंत्यपिकर्माणिपरस्परमवेक्ष्यते ॥ ८ ॥
कालभागोनिःसहायोयेऽपिस्युःकर्मसाधनाः ॥ तिथौपूर्वाह्णव्यापिन्यांकुर्वीतकर्मवैदिकम् ॥९॥ एकोद्दिष्टंतुमध्याह्नव्यापिन्यांहिसमाचरेत्॥
पराह्णव्यापिनींप्राप्यतिथिंकुर्यात्तुपार्वणम् ॥ १० ॥ नतुपूर्वाह्णमध्याह्नपराह्णेषुयथोचितम् ॥ अप्रधानेतुकुर्वीतकर्मदैवादिकंचयत् ॥ ११॥
एकोहिकालःप्रातस्तुवृद्धिश्राद्धादिसाधने ॥ नापेक्षंतेसहाय्यंतत्तिथ्यादिविषुवादिषु ॥१२॥ देवेभ्योब्रह्मणादत्तःपूर्वाह्णस्तिथिभिःसह ॥ पितृ
भ्योह्यपराह्णेतुपार्वणस्तुपरांविना ॥ १३ ॥ पूर्वाह्णमात्रसंप्राप्तौततोदेवान्प्रपूजयेत् ॥ पूर्वाह्णस्पर्शमात्रेऽपितिथिखण्डेनचार्पयेत् ॥ १४ ॥
खर्वादर्पातथाहिंस्रातिथिश्चत्रिविधाभवेत् ॥ खर्वादिलंघयेत्तुल्यादर्पभवतिवर्द्धिता ॥ १५ ॥ हिंस्रातुक्षयजाज्ञेयाकालभेदेनगृह्यते ॥ खर्वाद
र्पापरेग्राह्याहिंस्राग्राह्यातुपूर्वतः ॥१६॥ शुक्लपक्षेपराग्राह्याकृष्णेपूर्वाप्रशस्यते ॥ स्नानदानव्रतेचैवविषयोगोनिदर्शितः ॥१७॥ तिथौचोदयाति
सविताकालमात्रंचवायादि ॥अन्यापिसैवविज्ञेयातिथिस्तस्मिन्नहर्निशि ॥१८॥ यथावास्तेरविर्भातिघटिकादशवापिवा ॥ सातिथिस्तदहो
रात्रंव्यपदेश्यानचेतरा ॥ १९ ॥ शुक्लेवायादिवाकृष्णेखर्वादर्पातिथिश्रया ॥ ययास्तंसवितायातिपितृकार्येचसातिथिः ॥ २० ॥ दिनद्वयेऽ
पिकुतपेअस्तगांतिथिमाश्रयेत् ॥ श्राद्धकालादिकंयत्रतत्रश्राद्धंविधीयते ॥ २१ ॥ व्रतेचवृद्धिगामिन्यांयत्रोदयोरवेर्भवेत् ॥ अमावास्य

पार्वणेचसातिथिःपितृपूजने ॥ २२ ॥ अमावास्यामृतस्यैवपार्वणंयत्रकुत्रचित् ॥ अस्तगामितिथिर्यत्रसातिथिःपितृमान्दिरम् ॥ २३ ॥ एकोद्दिष्टंचरेत्तत्रनोदयेचकदाचन ॥ शुक्लपक्षेचकृष्णेचयोयोगः परपूर्वयोः ॥ २४ ॥ पूर्वेद्युर्वापरेद्युर्वात्रिसंध्यव्यापिनीतिथिः ॥ सापूज्याचं स्वकृत्येषुपक्षयोरुभयोरपि ॥२५॥ पूज्यानिव्यस्तंसंत्यज्यपूर्वेचैकादशीयुगम् ॥ द्वितीयावह्निनायुक्ताचतुर्थीपंचमीयुता ॥ २६ ॥ एता उपोष्यास्तिथयः पुण्याः स्युर्धर्मवेदिभिः ॥ एतद्व्यस्तास्तुपुण्यानिघ्नंतिपूर्वकृतान्यपि ॥ २७ ॥ बाणेनविद्धायाषष्ठीमुनिविद्धातथाष्टमी ॥ दशम्येकादशीविद्धात्रयोदश्याश्चतुर्दशी ॥ २८ ॥ अमावास्याभूतविद्धानोपोष्यामुनिनापिच ॥ हंतिपुत्रकलत्राणिधनानिसमुपोषिता ॥ २९ ॥ विद्धायेनाभिनित्याः स्युर्युक्तास्तेनाभिनन्दिताः ॥ व्यस्तस्यसंभवेयुग्मंविद्याभवतिसर्वशः ॥ ३० ॥ तामस्तांतुतिथिंप्राप्ययुग्मान्यपूज्यतामियुः ॥ युग्मानिचदिवायोगेग्राह्यांनिव्यस्तानिंदनम् ॥ ३१ ॥ नक्तादिव्रतयोगेतुदिवासंवर्द्धमर्करान् ॥ रात्रियोगश्चतुर्थ्यास्तुविशिष्यपरिगृह्यते ॥ ३२ ॥ रात्रियोगंविनापिस्यादेकादश्यादिकंव्रतम् ॥ नक्तंजागरणंचैवविनायोगेऽपिशस्यते ॥ ३३ ॥ एकादश्युपवासंतुद्वादशीयोगतश्चरेत् ॥ दिवायोगेतुसंपूर्णात्यजेदुभयपूर्वतः ॥ ३४ ॥ रात्रियोगेतुसंपूर्णासोपास्यैकादशीसदा ॥ सप्तमीशुक्लपक्षेऽपिपूज्याषष्ठ्यासमन्विता ॥ ३५ ॥ निशितुस्याद्यदाषष्ठीसप्तमीनवमीदिवा ॥ उपोष्यकेवलांषष्ठींतोषयेद्भास्करंनरः ॥ ३६ ॥ एवंत्रयोदशींकृष्णांविधिप्राप्तांविनाद्विजाः ॥ उपोष्यपार्वतीनाथंतोषयेद्यश्चकेवलम् ॥३७॥ दिवात्रयोदशीयुक्ताकृष्णोपोष्याचतुर्दशी ॥ परेणापिचतुर्दश्यानतुकुर्यादमातिथौ ॥ ३८ ॥ त्रिसंध्यव्यापिनींप्राप्ययदिकुर्यादुपोषणम् ॥ पारणंतुसिनीवाल्यांचतुर्दश्यामुपोषयेत् ॥ ३९ ॥ चतुर्दशीमतिक्रम्यसिनीवाल्यांतुपारणात् ॥ व्रतानितस्यनश्यंतिप्राक्कृतानिचतुर्दशी ॥४०॥ सप्तमीललिताभाद्रेशक्रोत्थानंचवारुणी ॥ पूज्याश्चैताः पराः कुर्यात्रिसंध्यव्यापिनीष्वपि ॥ ४१ ॥ त्रिसंध्याव्यापिनीपूर्वेपरतोवर्द्धतेयदि ॥ सऋक्षाऋक्षयोगेतुऋक्षाभावेपरायुता ॥ ४२ ॥ ऋक्षाभावेपराग्राह्यात्रिसंध्यव्यापिनीष्वपि ॥ श्रावणेचाद्यपादेतुप्रशस्ताशक्रपूजने ॥४३॥ अभावेचोत्तराषाढाधनिष्ठाचाविशिष्यते ॥ दण्डार्धदण्डमेकंवातदर्धपलमेववा ॥४४॥ उदयेसंयुताग्राह्यासातिथिश्चोत्तमाभवेत् ॥ त्रिसंध्यव्यापिनींहात्वापूज्याशुक्लाष्टमीपरा ॥ ४५ ॥ रवि

चक्रवताग्राह्यारथेतितिथ्यादेरपिच ॥ त्रिसंध्यव्यापिनीयातुपरमेकंपरेदिने ॥ ४६ ॥ अपरेऽपिचसर्वत्रहलानांवाहनंत्यजेत् ॥ शुक्लैकादश्यमा
वास्यासंक्रान्त्यांश्राद्धवासरे ॥ ४७ ॥ नराश्वगोगजादीनांवाहनात्पातकीभवेत् ॥ कर्तुर्गौमहिषादीनांगर्दभोष्ट्रखरस्यच ॥ ४८ ॥ नवाहये
द्दासदासींवाहनेनास्तिदूषणम् ॥ बहुकालिकयज्ञेचयज्ञश्राद्धेतथैवच ॥ ४९ ॥ ग्रामांतरेनदोषःस्याद्दिविनद्यंतरेऽपिच ॥ नित्यश्राद्धेऽप्य
म्बुघटेयच्छ्राद्धंमासिकस्यच ॥ ५० ॥ तत्रगोमहिषादीनांवाहनेनास्तिदूषणम् ॥ कुर्यादम्बुघटश्राद्धंनकालनियमःक्वचित् ॥ ५१ ॥ नचात्र
नियमंकुर्यादश्मपात्रंचवर्जयेत् ॥ तैजसैर्निर्मितंकुंभमथवावृक्षपत्रजम् ॥ ५२॥ नयोजयेन्मृन्मयंचशूद्राणांमृन्मयेविधिः ॥ निवेदयेच्चमासांते
मृन्मयंवृक्षमूलके ॥ ५३॥ आस्फालयेत्परेणैवनवस्त्रंतुकथंचन ॥ पर्वश्राद्धेदैवलकंतथारण्डाश्रमंत्यजेत् ॥५४॥ मातापितृपरित्यागीतैलह
व्यादिविक्रयी ॥ चत्वारिंशदुत्सवानांसाष्टानांचचरेद्यदि ॥५५॥ स्त्रियाविमुच्यतेकश्चित्सतुरण्डाश्रमीमतः ॥ अष्टचत्वारिंशदब्दंवयोयावन्न
पूर्य्यते ॥ ५६ ॥ पुत्रभार्यावियुक्तस्यनास्तियज्ञाधिकारिता ॥ यांतिथिंसमनुप्राप्यसमुदेतिदिवाकरः ॥ ५७ ॥ स्नानाध्ययनदानेषुसाति
थिः सकलास्मृता ॥ ययास्तंसवितायातिकृष्णपक्षेतुसातिथिः ॥ ५८ ॥ पितृणांसकलाज्ञेयास्नानदानादिकर्मसु ॥ सप्तमीशुक्लपक्षेयायाव
दिच्छेच्चखंडिता ॥ ५९ ॥ आद्यभागेरवेः षष्ठ्यांपरादौयाष्टमीयुता ॥ यद्यखण्डाभवेत्सैवतदाज्ञेयाभवात्मिका ॥ ६० ॥ माघमासे
नसाप्येवंपूर्वेणरवितोषिणी ॥ मन्वंतरापरेणैवस्नानदानादिकर्मसु ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेसप्तमो
ऽध्यायः ॥ ७ ॥छ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तिथीनांप्रवरायस्माद्ब्रह्मणासमुदाहृता ॥ प्रतिपादितापरेपूर्वेप्रतिपाद्यनवोद्यते ॥ १ ॥ कार्तिका
श्वयुजेचैत्रेमाघेचापिविशेषतः॥स्नानंदानंदशगुणंशिवविष्ण्वोश्चपूजनम् ॥ २ ॥ अग्निमिष्ट्वाचकृत्वाचप्रतिपद्यामितिस्मृतम् ॥ हविषासर्वधा
न्यानिप्राप्नुयादीप्सितंधनम् ॥ ३ ॥ बृहस्पतौद्वितीयायांशुक्लायांविधिपूजनम् ॥ कृत्वानक्तंसमश्नीयाल्लभतेभूतिमीप्सिताम् ॥ ४ ॥ मिथु
नेकर्कटेचैवगोविप्रदमनांतरम् ॥ द्वितीयायातुविप्रेन्द्रास्तासुपोष्यहरिंयजेत् ॥ ५ ॥ यामुपोष्यनवैधव्यंप्रयातिस्त्रीनसंशयः ॥ अमूल्यशय
नंमासंदंपतीप्रतिपूजयेत् ॥ ६ ॥ वासोभिर्गंधपुष्पैश्चनानाभक्ष्यैः पृथग्विधैः ॥ वैशाखेशुक्लपक्षेतुतृतीयायांतथैवच ॥ ७ ॥ गंगातोयेनरः

स्नात्वामुच्यतेसर्वैकिल्बिषैः ॥ स्वातियुक्ततृतीयायांवैशाखेतुविशेषतः॥८॥ माघेतुरोहिणीयुक्तावृषेचाश्वयुजेतथा ॥ तस्यांयद्दीयतेकिंचि त्तदक्षयमुदाहृतम् ॥ ९ ॥ विशेषतोहविष्यान्नंमोदकादिसमायुतम् ॥ तोयदानंविशेषेणप्रशंसंतिमनीषिणः ॥ १० ॥ गुडकर्पूरसंयुक्तंब्रह्म लोकेमहीयते ॥ बुधश्रवणसंयुक्तातृतीयायादिलभ्यते ॥ ११ ॥ तस्यांस्नानोपवासाद्यमक्षयंपरिकीर्तितम् ॥ चतुर्थीभरणीयोगे भवेच्चरादिनंयदा ॥ १२ ॥ तदाभ्यर्च्यर्ययमंदेवंमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ शिवाशांतासुखाचैवचतुर्थीत्रिविधास्मृता ॥ १३ ॥ सापिभाद्रपदेशुक्ला शिवलोकेसुपूजिता ॥ कार्तिकेतुभवेच्छायातथामाघेतुकीर्त्यते ॥ १४ ॥ तस्यांस्नानंतपोदानमुपवासोजपस्तथा ॥ भवेत्सहस्रगुणितंश्राद्धं भवतिचाक्षयम् ॥ १५ ॥ गणेशेकारयेत्पूजांमोदकादिभिरादरात् ॥ चतुर्थ्यांविघ्ननाशायसर्वकामप्रसिद्धये ॥ १६ ॥ श्रावणेमासिपञ्चम्यां शुक्लपक्षेविशेषतः ॥ स्नापयेन्नवनागांश्चगन्धतोयैःसुगन्धिभिः ॥ १७ ॥ तेषांकुलेप्रयच्छंतिअभयंप्राणरक्षणम् ॥ द्वादश्योभयलेखेचगोमये नविशेषतः ॥ १८ ॥ पूजयेद्दधिदुग्धाद्यैःसिंदूरैरपिभक्तितः ॥ सुप्तेजनार्दनेकृष्णपंचम्यांभवनाङ्गणे ॥ १९ ॥ पूजयेन्मनसादेवींवामांस्तुही तिसंश्रयाम् ॥ पिचुमंदस्यपत्राणिस्थापयेद्भवनोदरे ॥ २० ॥ पूजयित्वानरोदेवींनसर्पभयमाप्नुयात् ॥ येयंभाद्रपदेषष्ठीषष्ठीचाद्विजसत्तम ॥ ॥ २१ ॥ स्नानदानादिकंसर्वंसर्वमक्षयमुच्यते ॥ षष्ठ्यांफलाशनोविप्राविशेषान्माघकार्तिके ॥ २२ ॥ इहचामुत्रमुख्यांचलभतेख्यातिमु त्तमाम् ॥ शुक्लेपक्षेचसप्तम्यांयदासंक्रमतेरविः ॥ २३ ॥ महाजयातदास्याद्वैसप्तमीभास्करप्रिया ॥ अपराजितातुभाद्रस्यमहापातकना शिनी ॥ २४ ॥ ललिताकेवलाज्ञेयापुत्रपौत्रविवर्द्धिनी ॥ शुक्लावायादिवाकृष्णाषष्ठीवासप्तमीतुवा ॥ २५ ॥ रविवारेणसंयुक्तातिथिःपुण्यत मास्मृता ॥ आश्विनस्यसिताष्टम्यामष्टादशभुजांयजेत् ॥ २६ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेवामहाविभवविस्तरैः ॥ आषाढेश्रावणेमासिशुक्लाष्टम्यां चचंडिकाम् ॥२७॥ प्रातः स्नात्वार्चयेद्भक्त्यारात्रौसंस्नापयेद्द्विजाः ॥ चैत्रमासिसिताष्टम्यामशोककुसुमैर्द्विजाः ॥२८॥अर्चयेन्मृन्मयींदेवी मशोकार्थंचसर्वदा ॥ सत्यष्टमसुहूर्तेवारोहिणीसहिताष्टमी ॥ २९ ॥ श्रावणेमासिसिंहार्केकचित्सापिचशस्यते ॥ एकादशीनांकोटीनांव्रते श्चलभतेफलम् ॥३०॥ अतोदशगुणंप्रोक्तंकृत्वैतत्फलमाप्नुयात् ॥ अशक्तोऽन्यक्रियांकर्तुमुपवासंतुकेवलम् ॥ ३१ ॥ कृत्वाविमुच्यतेपापा

त्सप्तकृत्यकृतांवरः ॥नकालनियमस्तत्रनवारानियमःक्कचित् ॥ ३२ ॥ नापिनक्षत्रदोषोऽस्तिवारदोषोनगण्यते ॥ त्रिकालंपूजयेद्देवंदिवारा
त्रौविशेषतः ॥ ३३ ॥ अर्धरात्रेविशेषेणपुष्पैर्नानाविधैरपि ॥ दिवातिथेरलाभेतुनकुर्याद्विधिवद्व्रतम् ॥ ३४ ॥ रात्रिस्पर्शौयदिपरंरजन्याम
पिचाष्टमी॥सप्तमीसाधियामंचरोहिणीवानसंस्पृशेत्॥३५॥व्रतीसंकल्पयेत्तत्रनचरात्रौकदाचन॥प्रागारंभंप्रकुर्वीतअधिमात्राधिकेव्रती ॥३६॥
विश्वनाथादिदेवानांदर्शनंप्राग्विवर्जयेत् ॥ यत्रतत्रोपवासीस्याद्यामाष्टकव्रतंचरेत् ॥ ३७ ॥ यामार्धंतत्परंयामेपारणंविचरेद्व्रती ॥ तत्परेचा
ऽन्नजन्यंवानकुर्यात्पारणंगृही ॥ ३८ ॥ नक्षत्रयोगेग्रहणेपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ जपहोमादिकंकुर्याद्गृहीनोपवसेत्क्वचित् ॥ ३९ ॥ दिवाष्ट
म्यांमुहूर्तैर्वाप्राजापत्येनसंयुतम् ॥ तथापिचादिवाकृत्यंसमाप्यचव्रतंचरेत् ॥ ४० ॥ मुहूर्तांतेचमासांतेअष्टम्यामपिरोहिणी ॥ उपवासे
चयोदोषःपूजाहोमःप्रशस्यते ॥ ४१ ॥ नवम्यांचसदापूज्याःप्रतिमासेऽच्युताद्द्विजाः ॥ गृह्णीयान्नियमंचैवयथाकर्मफलप्रदम् ॥ ४२ ॥
कार्तिकस्यतुमासस्यदशमीशुक्लपक्षिका ॥ तस्यांयुक्ताशनाविप्राब्रह्मलोकमवाप्नुयुः ॥ ४३ ॥ दशमीज्येष्ठमासस्यसाचेद्दशहरास्मृता ॥
आश्विनस्यमहापुण्याकार्तिकेविजयास्मृता ॥ ४४ ॥ एकादशीव्रतपरासर्वपापप्रणाशिनी ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायथाकुर्वंतिमानवाः ॥
॥ ४५ ॥ दशम्यामेकभक्तस्तुसंयतःस्याज्जितेन्द्रियः ॥ एकादश्यामुपोष्याथद्वादश्यांपारणंचरेत् ॥ ४६ ॥ द्वादशद्वादशीर्हन्तितस्मा
त्तथाचरेद्बुधः ॥ पूर्वेद्युरेकादशीपूर्णापरेहनिचवर्धते ॥ ४७ ॥ नवर्धतेद्वादशीतुतदात्वेवंव्यवस्थितिः ॥ वनवासीपरांकुर्यात्पूर्वांकुर्याद्गृहा
श्रमी ॥ ४८ ॥ पूर्वैरेकादशीत्याज्यावर्धतेचेत्तिथिद्वयम् ॥ एकादशीद्वादशीतुतदोपोष्यापरातिथिः ॥ ४९ ॥ यदातुपारणायोग्याद्वा
दशीनोपतिष्ठते ॥ तदापूर्वैवसाग्राह्यात्याज्यावृद्धापरेऽहनि ॥ ५० ॥ एकादशीकलायुक्तासकलाद्वादशीयदि ॥ तत्रक्रतुसमंपुण्यंत्रयो
दश्यांतुपारणम् ॥ ५१ ॥ एकादशीद्वादशीचपरेऽहनिनलभ्यते ॥ नोपोष्यासामहादोषापुत्रपौत्रधनक्षयात् ॥ ५२ ॥ एकादशीदशावि
द्धाद्वादश्यांलिप्तिकायदा ॥ द्वादशीपारणायोग्यावर्धतेचापरेऽहनि ॥ ५३ ॥ तदादिनद्वयेत्याज्यापारणंचानियोगतः ॥ षोडशीग्रहणं
दृष्ट्वाद्वादशीलुप्तपारणा ॥ ५४ ॥ चण्डातिथौव्रतंचैवहंतिपुण्यंपुराकृतम् ॥ त्रयोदश्यांयद्विहितंपारणंनतुपुण्यदम् ॥ ५५ ॥ गृहाश्रमी

नकुर्याद्द्वादशमीद्वादशीक्षयात् ॥ यदिरुद्रादशामित्रापरेऽन्हिरविसंक्रमः ॥ ५६ ॥ तथापिसंपरित्यज्यद्वादश्यांसमुपावसेत् ॥ वज्रालोकनमात्रंतुदशमीसंविशेद्यदि ॥५७॥ एकादशीनभोक्तव्यापराह्येकादशीतदा ॥ तदाचेद्दशमीविद्धासमुपोष्यानदूषणम् ॥५८॥ द्वादश्यामुपवासंतुयःकरोतिनरोत्तमः ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रविष्णुरनामयः ॥५९॥ उपोष्यदशमीमित्रांमोहादेकादशींनरः ॥ निरयंयातिसप्रेत्यधर्मसंततिसंक्षयात् ॥६०॥ रविवारेशुक्रवारेसंक्रान्त्यांतुदिनक्षये ॥ उपवासंप्रकुर्वीतपारणंतुविवर्जयेत् ॥ ६१ ॥ शुक्लांवायदिवाकृष्णांपूर्वसंकल्पितामपि ॥ एकादशींसदाकुर्यान्नवैकृष्णेतरांक्वचित् ॥ ६२ ॥ नकेनवर्तयेत्कृष्णामितिशास्त्रविनिश्चयः ॥ मासेचैकादशीयत्रलभ्यतेशुक्लपक्षके ॥६३॥ तत्रकुर्यात्कृष्णपक्षेपरातिथिर्नगृह्यते ॥ श्रावणीद्वादशीशुक्लाचांद्रभद्रेयदाहरौ॥६४॥तत्रोपोष्याहृषीकेशंपूजयेद्विधिवन्नरः॥ श्रावणेचाश्विनेचैवलभ्यतेद्वादशीदिने ॥ ६५ ॥ श्रवणेनसमायुक्तामहतीसाप्रकीर्तिता ॥ पुष्येणद्वादशीयुक्ताफाल्गुनेविजयास्मृता॥६६॥ कार्तिकेचेत्पारित्याज्यामावेतुनरकंभवेत् ॥ याभाद्रेविजयाप्रोक्ताश्रवणेनसमायुता ॥ ६७ ॥ विशेषःकथ्यतेतत्रयथावद्व्रतमाचरेत् ॥ एकादश्यामुत्तरतोद्वादशीचदिवान्विता ॥ ६८ ॥ निशिपूर्णाद्वादशीचश्रवणेनापिसंयुता ॥ सफलाद्वादशीज्ञेयाउपोष्यैषामहाफला ॥ ६९॥ द्वादश्यांविष्णुविद्धायांवासुदेवंप्रपूजयेत् ॥ कृष्णायांतुव्रतंकुर्याद्बहुदुःखंसमाचरेत् ॥ ७० ॥ द्वादशीकामविद्धाचेन्मन्यतेनाप्युपोषणम् ॥ हन्यात्पुराकृतंपुण्यंत्रयोदश्यामुपोषणम् ॥ ७१ ॥ प्रहरेप्रहरेस्नानंशर्वर्यांचाविधीयते ॥ पूजनंचाग्निकार्यंचषट्सुकार्यंव्रतीचरेत् ॥ ७२ ॥ एकादशींद्वादशींचप्राप्नोतिश्रवणेयदि ॥ एकादश्यामुपोष्याथद्वादश्यामप्युपावसेत् ॥ ७३ ॥ पारणंतुत्रयोदश्यांद्वादशीचेन्नलभ्यते ॥ आमिषान्नंनभुञ्जीतहविष्यान्नेनपारणम् ॥७४॥ यदातुपारणायोग्यालभ्यतेद्वादशीतदा ॥ तस्यांनातिक्रमोयुक्तस्तदभावेत्रयोदशी॥७५॥ एकादशीद्वादशीचश्रवणर्क्षेणसंयुता ॥ विष्णुशृंखलकोनामबुधवारेविशिष्यते ॥ ७६ ॥ दशम्यांसंयतोभूत्वाप्रातरेकादशीदिने ॥ कृत्वातुसङ्गमेस्नानंप्रहरेप्रहरेद्विजाः ॥ ७७ ॥ अनेनविधिनाकृत्वाविजयायांव्रतोत्तमम् ॥ सर्वपापक्षयंनीत्वाविष्णुलोकेवसेन्नरः ॥ ७८ ॥ चतुर्युगानांदिव्यानांयावत्स्याद्विष्णुरूपधृक् ॥ तावदेवहिसर्वत्रसार्वभौमोभवेन्नरः ॥ ७९ ॥ त्रेतायांदशजन्मानिमध्यदेशेषुभोद्विजाः ॥

ततश्चभारतेवर्षेवेदवेदांतसारवित् ॥ ८० ॥ पुत्रपौत्रधनैर्युक्तोलक्षदोनृपसन्निभः ॥ जायतेदशजन्मानित्रेतायांब्राह्मणोत्तमः ॥ ८१ ॥
सपत्नीकश्चदीर्घायुर्धर्मकर्मसुपूजितः ॥ भाद्रेमासिसितेपक्षेद्वादश्यांपृथिवीपतिम् ॥ ८२ ॥ शक्रमुत्थापयेत्प्राज्ञेशुभलग्नेशुभक्षणे ॥
शल्यशाल्मलियस्यापिसप्तपर्णीयकस्यच ॥ ८३ ॥ एषामन्यतमंवृक्षंचंपकस्यार्जुनस्यवा ॥ बृहत्कदंबवृक्षस्यद्विचत्वारिंशदङ्गुलैः ॥
॥ ८४ ॥ द्वात्रिंशदङ्गुलैर्वापिमानद्वयकथंचवा ॥ त्रिंश्यायामंचप्रथमंद्वाविंशैर्हस्तमेववा ॥ ८५ ॥ हस्तःषोडशवारस्यगृहस्थस्यविशिष्य
ते ॥ हस्तत्रयेणविप्रस्यद्वादशक्षत्रियस्यतु ॥ ८६ ॥ अष्टहस्तंतुवैश्यस्यशूद्रस्यपञ्चहस्तकम् ॥ अभ्रतःश्वेतच्छत्रंस्यात्पताकंचपुरेपुरे ॥
॥ ८७ ॥ घनसारसमायुक्तांकर्पूरमंडितान्विताम् ॥ रक्तवस्त्रपरिच्छन्नांपुष्पमाल्यैरलङ्कृताम् ॥ ८८ ॥ मञ्चस्थांकारयेत्पूजांभक्त्याचसुदृढो
नरः ॥ सप्तरात्रंचरेत्पूजामैन्द्रमन्त्रेणमन्त्रवित् ॥ ८९ ॥ काकाद्यैर्नस्पृशेद्यातुवैरपक्षेविशेषतः ॥ पताकायानिपातेतुराष्ट्रहानिंसमादिशेत्॥
॥९०॥ पताकेनिस्सृतेभग्नेमहिषाणांविनाशनम् ॥ स्थूणापातेचभग्नेवाचाश्वहानिंसमादिशेत् ॥ ९१ ॥तस्करश्चकुलेतस्यप्रायश्चित्तंसमाच
रेत् ॥ तद्विष्णोरितिमन्त्रेणशतपञ्चसमन्वितम् ॥ ९२ ॥ विष्णुमुद्दिश्यजुहुयादयुतंपिप्पलस्यच ॥ ग्रहाणांचत्रिभागेनचायुतंजुहुया
द्बुधः ॥ ९३ ॥ आदित्यस्याद्भुतमिदंद्विजपातेतुभोद्विजाः ॥ कपोतपातेशुक्रस्यकाकादौभौममादिशेत् ॥ ९४ ॥ भूकंपेजायतेविष्टंगुरो
रद्भुतमादिशेत् ॥ कीटविद्धेकृतेविप्राश्चन्द्रस्याद्भुतमादिशेत् ॥ ९५ ॥ पताकेनिस्सृतेभग्नेराहोरद्भुतमादिशेत् ॥ शिवारुवंतिचान्द्रस्य
वानरोवास्पृशेत्क्वचित् ॥ ९६ ॥ केतोरद्भुतमुद्दिष्टंभूमिकंपेतुतोद्विजाः ॥ त्रयोदशींसितांप्राप्यपुष्पैर्नानाविधैरपि ॥ ९७ ॥ काम
देवंसमभ्यर्च्यगन्धाद्यैःसुमनोहरैः ॥ चैत्रेमासिसिताष्टम्यांशनौशतभिषायदि ॥ ९८ ॥ गंगायांयदिलभ्येतसूर्यग्रहशतैःसमाः ॥ सेयं
महावारुणीतिख्याताकृष्णत्रयोदशी ॥ ९९ ॥ अस्यांस्नानंचदानंचश्राद्धंवाक्षयमुच्यते ॥ मधुमासेसितेपक्षेदम्भभञ्जीचतुर्दशी ॥ १०० ॥
तस्यांमदनमूलेचअक्षरःकाममर्चयेत् ॥ सयातिपरमंस्थानंमदनस्यप्रभावतः ॥ १०१ ॥ जुगुप्सितवचोभिस्तुसम्यक्तुष्टोमनोभवः ॥ अन
न्तस्यव्रतंवक्ष्येसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १०२ ॥ अनन्तंसुखमाप्नोतियःकुर्याद्भक्तिमान्नरः ॥ द्वादश्यांपूजितेशक्रेध्वजकेवास्तुयाष्टिषु ॥१०३॥

ततःशुक्लचतुर्दश्यामनन्तंपूजयेद्धरिम् ॥ कृत्वादर्भमयानन्तंवारिधान्यान्वितंतथा ॥ १०४ ॥ पूजयेच्चन्दनैर्गन्धैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ चतुर्दशफलैर्मूलैर्जलजैःकुसुमैरपि ॥ १०५ ॥ यवगोधूमशालीनांचूर्णैर्नैकतमस्यच ॥ कृत्वापूपाह्वयंतस्मैदद्यादेकंश्रुतेक्षितम् ॥ १०६ ॥ स्वयमेकंतुभुञ्जीतदद्यात्सूत्रस्यदोरकम् ॥ चतुर्दशग्रंथियुतंकुंकुमेनविलेपितम् ॥ १०७ ॥ चतुर्दशसूत्रमयंसूत्रंकार्पासमेवच ॥ १०८ ॥ अतःप्रेतचतुर्दश्यांभोजयित्वातपोधनान् ॥ दानंदत्त्वाद्विजेभ्यश्चयमलोकंनगच्छति ॥ १०९ ॥ ततःप्रेतकथांश्रुत्वाशाकैर्नक्तंसमाचरेत् ॥ चतुर्दशंद्वादशंवासप्तमंवापिपञ्चमम् ॥ ११० ॥ मानमात्रादिकंकृत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ माघेमासिवटाप्रायःकस्यपापंपुनीमहे ॥ १११ ॥ स्नात्वातत्रचतुर्दश्यांसमयेतारकामये ॥ संभवेत्फाल्गुनेमासियाचकृष्णाचतुर्दशी ॥ ११२ ॥ शिवरात्रिरितिख्यातासाजगत्सर्वकामदा ॥ दिवापूजामलाभेतुरात्रियोगेव्रतंचरेत् ॥ ११३ ॥ चतुर्दशीअमाविद्धातद्व्रतंपरिवर्जयेत् ॥ तिथियोगेचशर्वर्यांसंपूर्णेव्रतमाचरेत् ॥ ११४ ॥ कामविद्धासाचपूज्यारात्रियोगेचरेद्व्रती॥प्रहरेप्रहरेस्नानंस्वयंस्नात्वाशिवस्यच॥११५॥ कारयेद्विधिवद्भक्त्याहोमंकुर्याद्यथार्चितः॥ अथवक्ष्यामिचैत्रादिमासेतुपूर्णिमायथा ॥११६॥ चित्रानक्षत्रसंयुक्तोगुरुपूर्णोविधुर्यदि ॥ महाचैत्रीतिसाज्ञेयापूर्णिमाक्षयपुण्यदा ॥११७॥विशाखादिषुभेदेषुपूर्णचन्द्रोगुरुश्चरेत् ॥ महावैशाखिकाद्यास्तुपूर्णिमाद्वादशस्मृताः ॥ ११८ ॥ महाज्येष्ठीविशेषोऽयंप्राजापत्येयथारविः ॥ गुरुपूर्णचन्द्रोज्येष्ठायांमहाज्यैष्ठीतिसास्मृता ॥ ११९ ॥ विनापिगुरुणाचन्द्रःकृत्तिकापौर्णिमातथा ॥तथामहाकार्तिकीसातिथिःपुण्यतमाभवेत् ॥ १२० ॥ रोहिण्यांतुस्थितश्चन्द्रःपौर्णमास्यांतुकार्तिके ॥ महाकार्तिकीतथापिस्यात्स्वर्गलोकेऽपिदुर्लभा ॥ १२१ ॥ चित्रावायदिवापूर्णायदास्यात्पूर्णिमातिथिः ॥ महाचैत्रीतथापिस्यादश्वमेधफलप्रदा ॥ १२२ ॥ रविणाकृत्तिकायोगाद्रविवारेचपूर्णिमा ॥ महाचैत्रीतथापिस्याद्दत्तस्याक्षयकारिका ॥ १२३ ॥ एवंगुरोर्गुरोर्योगेमहाचैत्रीप्रकीर्तिता ॥ तत्रस्नानंचदानंचजपोनियमएवच ॥ १२४ ॥ सर्वमक्षयतांयातिफलंचैवाश्वमेधिकम् ॥ पितरस्तर्पितायांतिवैष्णवंलोकमक्षयम् ॥ १२५ ॥ भरण्यांकार्तिकेमासियदिस्यात्पूर्णिमातिथिः ॥ गंगाद्वारेतुमहतीवैशाखीपुण्यदास्मृता ॥ १२६ ॥ शालिग्रामेमहाचैत्रीकृतपुण्यामहातिथिः ॥ गंगाद्वारेतुमहतीवैशाखीपुण्यदास्मृता ॥ १२७ ॥

पुरुषोत्तमेमहाज्येष्ठीमहाषाढीतुशृंखले ॥ महाश्रावणीकेदारेमहापुण्यतमामता ॥१२८॥ महाभाद्रीवदर्यांचकुजोऽपिस्यान्नरस्तथा॥महाकार्तिकीपुष्करेचकन्यकुब्जेतथोत्तरे ॥ १२९ ॥ महतीमार्गशीर्षेस्यादयोध्यायांतथोत्तरे ॥ महापौषीपुण्यतमामहामाघीप्रयागतः ॥ १३० ॥ महाफाल्गुनीनैमिषेचनिर्दिष्टाःस्युर्महाफलाः ॥ अत्रस्मविहितंकर्मशुभंवायदिवाशुभम् ॥१३१॥ सर्वमक्षयतांयातिवर्द्धतेचाधिकंफलम् ॥ आश्विनेपौर्णमासीतुकौमुदीतिप्रकीर्तिता ॥ १३२ ॥ अस्यांचन्द्रोदयेलक्ष्मींपूजयेद्विधिवन्नरः ॥ ननिर्वपतियच्छ्राद्धंप्रभातापितृकोद्विजः ॥ ॥ १३३ ॥ इन्दुक्षयेमासिमासिप्रायश्चित्तीयतेतुसः ॥ चन्द्राश्विनेतुकृष्णायांपञ्चदश्यांयथाविधि ॥ १३४ ॥ कृत्वास्नानादिकंकर्मसोपवासोदिनंनयेत् ॥ प्रदोषसमयेलक्ष्मींपूजयित्वायथाविधि ॥ १३५ ॥ दीपवृक्षान्यथावृक्षाँल्लक्ष्मीप्रीत्यासमुत्सृजेत् ॥ नदीतीरेगिरौगोष्ठेश्मशानेवृक्षमूलतः ॥ १३६ ॥ चतुष्पथेनिजागारेचत्वरेतान्निधापयेत् ॥ द्विर्भोजनममावास्यांनकर्तव्यंकदाचन ॥ १३७ ॥ शर्वर्यांचविशेषेणमाघफाल्गुनयोर्नरैः ॥ १३८ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ वक्ष्येप्रवरसंतानंयथाक्रममितिद्विजाः ॥ यद्विनाव्यत्यययोस्मात्तस्माच्छास्त्रानुसारतः ॥ १ ॥ प्रवरत्रयंकाश्यपस्यकाश्यपाशावनैध्रुवम् ॥ पञ्चाश्वगौतमस्याद्यगौतमश्चोयएवच ॥ २ ॥ च्यवनोजामदग्न्यश्चआप्नुवायनमेवच ॥ मोकुन्यांगिरसभास्याज्जामदग्न्याप्नुवायनम् ॥ ३ ॥ शांडिल्यासितादैवलाःप्रवरत्रयमेवच ॥ पराशरस्यचतथास्वयंशांबवसिष्ठकम् ॥ ४ ॥ आत्रेयमार्चायणस्याबालप्रवरमेवहिं ॥ वात्स्यवास्यायनौचैवउरुकंटकएवच ॥ ५ ॥ अथर्क्षीरमित्रावरुणपञ्चमंपरिकीर्तितम् ॥ औतथ्यस्यत्रयंविद्याद्दालमीकोऽवरमेवहि ॥ ६ ॥ औतथ्यस्यचवासिष्ठमैन्द्रेचक्रंचक्रौश्चायनंतथा ॥ औतथ्येतिसमाख्यातंमाहिष्यंच्यवनंतथा ॥ ७ ॥ उरुकंटत्रयंविद्यात्कौशिकस्यत्रयंतथा ॥ उद्दालोदेवराट्ख्यातःकुशिकाद्याश्वभोद्विजाः ॥ ८ ॥ विश्वामित्रोदेवराट्चस्वयंचैवत्रयंमतम् ॥ घृतकौशिकस्यकुशिकाविश्वामित्राघमर्षणम् ॥ ९ ॥ चण्डकौशिकस्यचतथादेवराट्देवरातकम् ॥ विश्वामित्रेतुविख्यातःसुमंतोरेवएवहि ॥ १० ॥ तरुंकशाकटायनःस्वयमेवप्रवरत्रयम् ॥ भ्रमद्वयंजैमिनेश्चस्वयंवासिष्ठमेवच ॥ ११ ॥ शंखमांगिरसच्यवनंशंखभस्यत्रयंमतम् ॥ वात्स्यस्यच्यवनोनामआप्नुवायनक

स्तथा ॥ १२ ॥ सावर्णस्यतुसावर्ण्यंच्यवनजामदग्निभार्गवम् ॥ आप्नुवायनेतिपाठीनेएकएवतुसत्तमाः ॥ १३ ॥ कृष्णाजिनस्यकृष्णाजिनंविश्वामित्रस्यजैमिनम् ॥ कात्यायनस्यकात्यायनगार्ग्यायणत्रयंतथा ॥ १४ ॥ वात्स्यायनेतिविख्यातंकुशिकस्यचपंचमम् ॥ अमुंचविश्वामित्रंचजामदग्न्याप्नुवायनम् ॥ १५ ॥ गार्ग्यस्यगार्ग्यसामुंचतथांगिरसएवच ॥ बार्हस्पत्यभरद्वाजइतिपंचप्रकीर्तितम् ॥ १६ ॥ वसिष्ठस्यचवासिष्ठंचतथांगिरसएवच ॥ मित्रावरुणसंयुक्तंतावत्तस्यप्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ जाह्नकर्णभवकर्णौप्रवरौपरिकीर्तितौ ॥ उपमन्युरुपमन्योस्तथेन्द्रःसहएवच ॥ १८ ॥ तदुत्तमेतित्रितयंमित्रावरुणस्यचत्रयम् ॥ आत्रेयगौतमांगिरसप्रवरत्रयमेवहि ॥ १९ ॥ कमंडलौत्पलमित्रामित्रावरुणएवच ॥ कमंडलुश्चेतित्रितयंप्रवरत्रयमेवच ॥ २० ॥ च्यवनस्यतथाज्ञेयमूर्वंच्यवनाप्लवायनम् ॥ अथसकस्यांगिरसबार्हस्पत्यएवत्रयम् ॥ २१ ॥ आगस्त्यस्यअगस्तिश्चमाहश्चच्यवनेतिच ॥ विश्वामित्रेदेवरातऔतथ्येतिचतथैवच ॥ २२ ॥ येनोक्तायेऽप्यविज्ञातास्तेप्रोक्ताःकाश्यपाज्जगत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ वास्तुयागमथोवक्ष्येबलिमण्डलपूर्वकम् ॥ अंकुरार्पणकंकृत्वामध्येकुर्याच्चमंडलम् ॥ १ ॥ त्रिहस्तंपिंडिकीकार्याचतुरस्राउदक्प्लवा ॥ प्रादेशमात्रउत्साधोदर्पणांतर्निभोभवेत् ॥ २ ॥ मध्येसंमार्जयेद्विद्वान्पादान्नवयथाक्रमात् ॥ कोणेचतुष्पदंज्ञेयंदिक्षुत्रिपदकंक्रमात् ॥ ३ ॥ पञ्चकंयुग्मपादेनचतुर्दिक्षुततः परम् ॥ कोणेचतुष्पदंस्थाप्यंचतुष्कोणेविभावयेत् ॥ ४ ॥ चतुष्कोणंबहिःकुर्यात्कोणेचापिचतुष्टयम् ॥ द्वात्रिंशच्चभवेद्बाह्येचातश्चापित्रयोदश ॥ ५ ॥ चत्वारिंशत्पञ्चयुतामिलित्वावास्तुदेवताः ॥ शिखीचैवाथपर्जन्योजयंतःकुलिशायुधः ॥ ६ ॥ सूर्यःसत्योवृषश्चैवआकाशंवायुरेवच ॥ पूषाचवितथश्चैवगुहान्यश्चयमस्तथा ॥ ७ ॥ गन्धर्वोमृगराजस्तुमृगाःपितृगणास्तथा ॥ दौवारिकोऽथसुग्रीवःपुष्पदंतोजलाधिपः ॥ ८ ॥ असुरः पशुपाशौचरोगोहिमोक्षएवच ॥ भल्लाटः सोमसर्पौचअदितिश्चदितिस्तथा ॥ ९ ॥ बहिर्द्वादशइत्येताईशानादिन्यथाक्रमम् ॥ ईशानादिचतुष्कोणंसंस्थितान्पूजयेद्बुधः ॥ १० ॥ आपश्चैवाथसावित्रोजयोरुद्रस्तथैवच ॥ अर्यमासविताचैवविवस्वान्विबुधाधिपः ॥ ११ ॥ मित्रोऽथराजयक्ष्माचसप्तमःपृथिवीधरः ॥ अष्टमस्त्वापवत्सस्तुपरिधौब्रह्मणः स्मृतः ॥ १२ ॥ पूर्वादिषुत

थापूज्यागन्धपुष्पैः पृथग्विधैः ॥ पञ्चचत्वारिंशदेतच्चरक्याचचतुर्थकम् ॥ १३ ॥ मिलित्वाऊनपञ्चाशदुत्तमावास्तुदेवताः ॥ नान्यत्रयो
जयेद्विप्राः प्रासादेचविशेषतः ॥ १४ ॥ बहिः कोणेचरक्यादिचरकंचविदारिकाम् ॥ पूतनांचततः पश्चाद्वायव्येपापराक्षसीम् ॥ १५ ॥
स्वैः स्वैर्मंत्रैश्चगंधाद्यैः पूजयेत्कुसुमादिना ॥ यथोक्तेनबलिंदद्यात्पायसान्नेनवापुनः ॥ १६ ॥ रेषाः सर्वत्रशुक्लेनपद्मंरक्तेनभावयेत् ॥ रञ्ज
येदेववर्णेनबाहिष्पञ्चरजेनतु ॥ १७ ॥ देववर्णानथोवक्ष्येयथावदनुवर्णिताः ॥ रक्तोगौरस्तथाशोणः सितरक्तः सितस्तथा ॥ १८ ॥ पीतःशु
क्लश्चधर्मश्चपूषारक्तः प्रकीर्तितः ॥ श्यामः शुक्लश्चकृष्णश्चपीतः शुक्लोयथाक्रमम् ॥ १९ ॥ पीतोभृंगः पुनः शुक्लःकृष्णः शुक्लस्तथैवच ॥
रक्तः शुक्लश्चशोणश्चकृष्णरक्तस्तथैवच ॥ २० ॥ धूम्रपीतोरक्तपीतः शुक्लः कृष्णश्चश्यामकः ॥ रक्तवर्णनद्वात्रिंशद्दशवर्णाः प्रकीर्तिताः ॥
॥ २१ ॥ शुक्लशोणंपुनः श्वेतंसिंदूराभंप्रकीर्तितम् ॥ पांडवंकुंकुमाभंचरक्तंज्ञेयंचपीतकम् ॥ २२ ॥ शुक्लपीतंचश्वेतंचगौरंचेत्यष्टवर्णकम् ॥
पीतंरक्तंचश्यामंचगौरंचेतिचतुष्टयम् ॥२३॥ धरणीमदनंवायेशंभुवर्णादिप्रक्रमात् ॥ शुक्लेनरञ्जयेद्वारान्पुरद्वारंचमध्यमे॥२४॥मध्येतेऊनप
ञ्चाशतसर्वंचवास्तुकर्मणि ॥ चत्वारिंशद्वारयुतंगृहदेवकुलेऽपिच ॥ २५ ॥ महाकूपेतथाश्वेतोअन्यत्रापिप्रशस्यते ॥ सुलिप्तेचशुचौदेशेसा
र्धहस्तप्रमाणतः ॥ २६ ॥ दशपूर्वायतारेखादशवैचोत्तरायताः ॥ एकादशीपदंकुर्याद्रेषाभिः पदकेनतु ॥ २७ ॥ सर्ववास्तुविभागेनविज्ञेया
नवकानव ॥ पदस्थान्पूजयेद्देवांस्त्रिशत्पञ्चाशदेवतु ॥ २८ ॥ द्वात्रिंशद्बाह्यतः पूज्याःपूज्यागारेत्रयोदश ॥ मध्येनवपदेब्रह्मातस्याप्यष्टौ
समीपगाः ॥२९॥ चतुर्दिक्षुषट्पदंतुत्रिपदंतुचतुष्पदम्॥पदैकंतुचतुष्कोणेएतद्वास्तुविनिर्णयम्॥चरक्यादिततोहित्वाचत्वारिंशच्चपञ्चकम्
॥ ३० ॥ अपरंमण्डलंवक्ष्येयथावदनुपूर्वशः ॥ नवरेखाप्रयोगेननवकोष्ठान्प्रकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ द्विचतुष्कोष्ठकैर्दिक्षुयजेतार्यमणंततः ॥
विवस्वंतंततोमित्रंमहीधरमतःपरम् ॥ ३२ ॥ कोणेषुकोष्ठद्वंद्वेषुबाह्यादिपरिकीर्तितम् ॥ सावित्रंसवितारंचशक्रमिन्द्रंजयंपुनः ॥ ३३ ॥
रुद्रंरुद्रजयंचैववायुंजंभकमेवच ॥ पिलिपिच्छंचमेधावीविदारींपूतनांतथा ॥ ३४ ॥ क्रमादीशानपर्यंताजयंतः शक्रभास्करौ ॥ सत्यो
वृषांतरिक्षौचादिशिप्राच्यामवस्थिताः ॥ ३५ अग्निःपूषाचवितथोयमश्चगृहरक्षकः ॥ गंधर्वोभृंगराजश्चमृगोदक्षिणमाश्रिताः ॥ ३६ ॥ नैर्ऋ

तिदौवारिकश्चसुग्रीववरुणौततः ॥ पुष्पदंतस्त्वरौशोषरोगौप्रत्यग्दिशिस्थिताः ॥ ३७ ॥ प्राणवायुश्चनागश्चसोमोभल्लाटएवच ॥ मुद्र लाख्योदित्यदितीकुबेरस्यदिशिस्थिताः ॥ ३८ ॥ मिलित्वाचात्रिपञ्चाशत्तेभ्यःपूर्वबलिंहरेत् ॥ पिण्याकैःपरमान्नैर्वापूर्वोक्तैर्वायथाक्रमा त् ॥ ३९ ॥ रक्तमर्यमणंध्यायेच्चतुर्भिर्बहुभिर्वृतम् ॥ श्वेताश्ववाहनंदिव्यंकिरीटैः स्वैर्विभूषितम् ॥ ४० ॥ आकृष्णेनेतिमन्त्रस्यस्वर्णऋषिर्ज गतीछन्दः सवित्रार्यमप्रीतयेविनियोगः ॥ ४१ ॥ विवस्वंतंपीतवर्णंपीताम्बरधरंशुभम् ॥ मेषस्थंचमहाकायंदेवगन्धर्वसेवितम् ॥ ४२ ॥ एतावविषंतीतिमंत्रस्यकर्दमऋषिः पंक्तिश्छन्दः कमलादेवताविवस्वत्प्रीतयेविनियोगः ॥ ४३ ॥ मित्रंध्यायेच्छुक्लवर्णंश्वेतहंसो परिस्थितम् ॥ त्रिनेत्रंद्विभुजंचैवश्वेतांबरधरंशुभम् ॥ ४४ ॥ कयानश्चीतिमंत्रस्यजयंतऋषिर्गायत्रीछन्दःशङ्करोदेवतामित्रप्रीतयेविनियोगः ॥ ४५ ॥ प्रीतंमहीधरंध्यायेद्वृषभोपरिसंस्थितम् ॥ द्विभुजंपद्महस्तंचव्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥ ४६ ॥ त्र्यम्बकमितिमंत्रस्यगर्गऋषिस्त्रिष्टुप् छन्दोहरोदेवतामहीधरप्रीतयेविनियोगः ॥ ४७ ॥ सावित्रींश्वेतवर्णांचसर्वलक्षणसंयुताम् ॥ द्विभुजांपीतवस्त्रांचश्वेतसिंहासनेस्थिताम् ॥ ४८ ॥ रक्ताम्बरधरांरक्तांरक्तमालोपशोभिताम् ॥ ४९ ॥ तद्वर्षइतिमंत्रस्यगौतमऋषिर्विराट्छन्दः सूर्योदेवतासावितृप्रीतयेविनियो गः ॥ ५० ॥ शक्रंध्यायेत्पीतवर्णंशुक्लमैरावतस्थितम् ॥ सर्वदेवैःस्तूयमानंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ ५१ ॥ त्रातारमितिमंत्रस्यभार्गवऋषिस्त्रि ष्टुप्छन्दोनरसिंहोदेवताइन्द्रजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ५२ ॥ रुद्रंध्यायेच्छ्वेतवर्णंवृषभारूढविग्रहम् ॥ नागयज्ञोपवीतंचसर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ॥ ५३ ॥ नमस्तेरुद्रेतिमंत्रस्यगायत्रीछन्दस्त्र्यंबकोदेवतारुद्रप्रीतयेविनियोगः ॥ ५४ ॥ रक्तंरुद्रंजयंध्यायेद्रक्तपद्मोपरिस्थितम् ॥ रक्तश्या मांबरधरंद्विभुजंरक्तवाससम् ॥५५॥त्र्यंबकमितिमन्त्रस्यगायत्रीच्छन्दोमहेशोदेवतारुद्रजयप्रीतयेविनियोगः ॥५६॥ आपिश्वेतंततोध्यायेद्वरा भयकरंपरम् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नंश्वेतपद्मोपरिस्थितम् ॥५७॥ ईशानइतिमंत्रस्यमरीचिऋषिः पंक्तिश्छन्दोवायुर्देवताअपांप्रीतयेविनियोगः॥ आपवत्संपीतवर्णंमेषारूढंचतुर्भुजम्॥५८॥पद्मशङ्खधरंवामेवराभयकरंपरम् ॥ ५९ ॥ वरूडश्चोत्तमंनभस्तीतिमन्त्रस्यनरोत्तमऋषिर्विराट्छं न्दोवरुणोदेवताआवयःप्रीतयेविनियोगः॥६०॥कोणसूत्रस्योभयतःश्वेतकोष्ठद्वयेपुनः॥शर्वंध्यायेद्रक्तवर्णंवृषभोपरिसंस्थितम् ॥६१॥ द्विभुजं

चत्रिनेत्रंचजटाभारोपशोभितम् ॥ ६२ ॥ मालास्वाहेतिमंत्रस्यभार्गवऋषिर्गायत्रीछन्दोमहादेवोदेवताशर्वप्रीतयेविनियोगः ॥ ६३ ॥
गृहंध्यायेत्पीतवर्णंपीतंपद्मासनास्थितम् ॥ नानाभरणशोभाढ्यंकुण्डलाद्यैरलङ्कृतम् ॥ ६४ ॥ सबोधइतिमन्त्रस्यअगस्तिऋषिर्गायत्री
छन्दोहरोदेवतागुहप्रीतयेविनियोगः ॥ ६५ ॥ अर्यम्णंद्विभुजंरक्तंरक्तमाल्योपशोभितम् ॥ रक्तपद्मासनस्थंचदेवगन्धर्वसेवितम् ॥ ६६ ॥
वातोवारेतिमंत्रस्यकाश्यपऋषिरनुष्टुप्छन्दोवायुर्देवताअर्यमप्रीतयेविनियोगः ॥ ६७ ॥ ध्यायेच्चजम्भकंश्वेतंद्विभुजंकुटिलाननम् ॥ करा
लवदनंघोरंवराहोपरिसंस्थितम् ॥ ६८ ॥ कुविदोगवयइतिमन्त्रस्यविश्वामित्रऋषिर्जगतीछन्दःसोमोदेवताजंभकप्रीतयेविनियोगः ॥ ६९ ॥
पिलपिच्छंरक्तवर्णंरक्तमाल्यैरलङ्कृतम् ॥ रक्तपद्मासनस्थंचरक्ताभरणशोभितम् ॥ ७० ॥ देवस्यहेतिमन्त्रस्यपंक्तिश्छंदःशचीदेवतापिल
पिच्छप्रीतयेविनियोगः ॥ ७१ ॥ पीतांचचरकींध्यायेद्रक्तमाल्यैरलंकृताम् ॥ सुचारुवदनांभव्यांगुञ्जाहारोपशोभिताम् ॥ ७२ ॥ तद्वर्षइति
मन्त्रस्यजटिलऋषिर्बृहतीछन्दोभवोदेवताचरकीप्रीतयेविनियोगः ॥ ७३ ॥ श्यामांविदारिकांध्यायेत्त्रिनेत्रांचचतुर्भुजाम् ॥ नानागण
युतांदेवींपङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ ७४ ॥ श्रीश्चतेइतिमन्त्रस्यवरुणऋषिर्नृसिंहोदेवताविदारिकाप्रीतयेविनियोगः ॥ ७५ ॥ रक्तांचपूतनां
ध्यायेत्पङ्कजस्थांसुशोभनाम् ॥ सर्वाभरणसंपन्नांसर्वालंकारशोभिताम् ॥७६॥ मयिगृह्णामीतिमंत्रस्यविवस्वानृषिर्नारायणोदेवतापूतनाप्री
तयेविनियोगः ॥ ७७ ॥ पूर्वादिदिक्षुसर्वासुसाधांतपदेषुच ॥ ईशानंजटिलंश्वेतंशूलहस्तंमहाभुजम् ॥ ७८ ॥ त्रिनेत्रंवृषभारूढंनागहारो
पशोभितम् ॥ ७९ ॥ आयुःशीर्षाणइतिमंत्रस्यवामदेवऋषिर्बृहतीछन्दोधरणीधरोदेवताईशानप्रीतयेविनियोगः ॥ ८० ॥ रक्तंध्याये
च्चपर्जन्यंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ दक्षिणेपरशुंध्यायेदोंकारंचतथापरे ॥ ८१ ॥ कयानश्चेतिमन्त्रस्यधर्मऋषिर्बृहतीछन्दोभवोदेवतापर्जन्यप्री
तयेविनियोगः ॥८२॥ जयंतंश्वेतंश्वेतवृषभारूढंध्यात्वा ॥ मानस्तोकेतिमन्त्रस्यशक्त्यृषिस्त्रिष्टुप्छन्दःशङ्करोदेवताजयंतप्रीतयेविनियोगः ॥
॥८३॥ शुक्लंपातिंद्विभुजमैरावतस्थंवज्रधरंध्यात्वामूलबीजेनस्थापयेत् ॥८४॥ भास्करंरक्तंद्विभुजंरक्ताश्वस्थंध्यात्वामायाबीजेनपूजयेत् ८५॥
सत्यंचाद्विभुजंश्वेतंत्रिनेत्रंपीतवाससंमन्दकुंदबीजेनपूजयेत् ॥ वृषंपीतंवृषभारूढमाकाशबीजेनपूजयेत् ॥ ८६ ॥ ऋशंनीलंचतुर्भुजंमहिषा

रूढम् ॥ आच्छीमइतिमन्त्रस्यहोतायक्षऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दःशंकरोदेवताऋक्षप्रीतयेविनियोगः ॥ ८७ ॥ अग्निमारभ्यपूजयेत् ॥ अग्निंरक्तंस
प्तजिह्वंरक्तवाससंपिङ्गाक्षंध्यात्वा ॥ अग्निंदूतमितिमंत्रस्यभरद्वाजऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दःशंकरोदेवताअग्निप्रीतयेविनियोगः ॥८८॥ वितथंरक्तमज
वाहनंद्विभुजंध्यात्वागायत्र्यापूजयेत् ॥ ८९ ॥ गायत्र्याविश्वामित्रऋषिर्गायत्रीछन्दःसवितादेवतावितथप्रीतयेविनियोगः॥ ९० ॥ यमंकृष्ण
महिषारूढंदण्डहस्तंध्यायेत् ॥ अच्छियइतिमन्त्रस्यत्रिष्टुप्छन्दोभवानीदेवतायमप्रीतयेविनियोगः ॥ ९१ ॥ गृहेक्षेत्रंरक्तमूर्ध्वकेशंमहाभुजं
रक्तवाससंध्यात्वावह्निबीजेनपूजयेत् ॥ ९२ ॥ गन्धर्वंश्वेतंद्विभुजंपद्मासनस्थंध्यात्वायमबीजेनपूजयेत् ॥ ९३ ॥ भृङ्गराजंरक्तसिंहासनारूढं
दिव्ययज्ञोपवीतिनंध्यायेत् ॥ ९४ ॥ होतायस्केतिमन्त्रस्यभार्गवऋषिर्गायत्रीछन्दोयशोदेवताभृंगराजप्रीतयेविनियोगः ॥ ९५ ॥ मृगंपी
तंमृगारूढंपीतवाससंध्यात्वा ॥ कदाचनेतिमन्त्रस्यवामदेवऋषिर्बृहतीछन्दोवामदेवोदेवतामृगप्रीतयेविनियोगः ॥९६॥ नैऋतार्द्धपदेषुच ॥
निर्ऋतिंपीतंश्वेतंपद्मासनस्थंध्यात्वा ॥ कदाचनेतिमन्त्रस्यपंक्तिश्छन्दःसवितादेवतानिर्ऋतिप्रीतयेविनियोगः ॥ ९७ ॥ नैर्ऋतार्धपदेषुचदौ
वारिकंश्वेतशरभारूढंत्रिनेत्रंसर्वाभरणभूषितंध्यात्वा ॥ होतस्वेतिमन्त्रस्यनरसिंहऋषिर्बृहतीछन्दोगणेशोदेवतादौवारिकप्रीतयेविनियो
गः ॥ ९८ ॥ श्यामंसुग्रीवंकृष्णमेषारूढंपीतवाससंध्यात्वा ॥ स्वादित्येतिमन्त्रस्यत्रिष्टुप्छन्दोवामनोदेवतासुग्रीवप्रीतयेविनियोगः ॥९९॥
सुमित्रियानइतिमन्त्रस्यकन्दर्पऋषिःपंक्तिश्छन्दःसूर्योदेवतावरुणप्रीतयेविनियोगः ॥१००॥ पुष्पदंतंपीतंमेषारूढंपीतवाससंध्यात्वा ॥ या
ओषधीरितिमन्त्रस्यमन्मथऋषिर्जगतीछन्दोवायुर्देवतापुष्पदंतप्रीतयेविनियोगः ॥ १०१ ॥ असुरंकृष्णंकृष्णमाल्यैरलंकृतंकृत्वा ॥ आकृ
ष्णेतिमन्त्रस्यहिरण्यवर्णऋषिर्जगतीछन्दःसवितादेवताअसुरप्रीतयेविनियोगः ॥ १०२ ॥ असुरंकृष्णंनागहारान्वितंपद्मासनस्थंध्यात्वा ॥
आब्रह्मन्नितिमंत्रस्यनलिनऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दोभवानीदेवताश्वसोमप्रीतयेविनियोगः ॥१०३॥ रोगंकृष्णंनीलेन्दीवरधरंश्वेतवृषभारूढंध्यात्वा ॥
नमस्तेरुद्रइतिमन्त्रस्यनारदऋषिःपंक्तिश्छन्दःश्रीर्देवतारोगप्रीतयेविनियोगः ॥ १०४ ॥ वायुकोणादारभ्यपूजयेत् ॥ वायुंधूम्रवर्णंध्वजह
स्तंमृगारूढंध्यात्वा ॥ देवाइतिमन्त्रस्यबृहतीछन्दोयमोदेवतानागप्रीतयेविनियोगः ॥ १०५ ॥ श्वेतंसोमंश्वेतवर्णासनस्थंध्यात्वाभद्र

बीजेनपूजयेत् ॥ १०६ ॥ रक्तंभल्लाटंपीतवाससंध्यात्वावह्निबीजेनपूजयेत् ॥ पीतवाससमजवाहंनहारेकयूरान्वितंवायुबीजेनमंदराद्यैःपूजयेत् ॥१०७॥ रक्तांदितिंनागहारान्वितांरक्तपद्मासनस्थांध्यात्वा मानार्यइतिमन्त्रस्येतिपूजयेत् ॥१०८॥ मानोत्वाइतिमंत्रस्यभार्गवऋषिःपंक्तिश्छन्दःपृथिवीदेवतादितिप्रीतयेविनियोगः ॥ १०९ ॥ अदितिंपीतवर्णांसिंहारूढांपीतांबरधरांध्यात्वा ॥ हिरण्यवर्णइतिमंत्रस्य जनार्दनऋषिर्बृहतीछन्दःसोमोदेवताअदितिप्रीतयेविनियोगः ॥ ११० ॥ एवंयथाविधायाथहोमंकुर्याद्यथाविधि ॥ होमांतेदक्षिणांदद्यात्काञ्चनंहेमसंयुतम् ॥ १११ ॥ तडागयागपक्षेतुसुवर्णंचार्धमेववा ॥ ११२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागे दशमोध्यायः ॥ १० ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथपूजाक्रमंवक्ष्येपुराणस्मृतिचोदितम् ॥ उत्तरेपश्चिमेवाथपूर्वेचापिसमाचरेत् ॥ १ ॥ नदीतीरेनेमिप्रांतेदशद्वादशसंख्यया ॥ मंडलंरचयेद्विप्राश्वरुकद्वयसंयुतम् ॥ २ ॥ त्रिभागंविभजेत्क्षेत्रंमध्यभागद्वयेनतु ॥ त्रिहस्तवेदिकांकुर्यात्तालोत्सेधामुदक्प्लवाम् ॥३ ॥ उत्तराशेदक्षिणेचारत्निहस्तांतरेऽपिच ॥ त्रिमेखलांहस्तमात्रांगुणवेदसमन्विताम्॥४॥ मूलेसार्धंचशुक्लांचमेखलांतुतथैवच ॥ चतुरंगुलिकांवेदिंमध्योन्नतांप्रकल्पयेत् ॥५॥ षट्सप्तांगुलिकांयोनिंपश्चिमेमेखलोपरि ॥ विन्यसेन्नाभिसंयुक्तमेवंकुंडंप्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥ श्राद्धंवृद्ध्यात्मकंकुर्यात्संकल्पंमानसंचरेत् ॥ श्राद्धार्थंनैवसंकल्पेत्तथावैदेवदर्शने ॥ ७ ॥ गयाश्राद्धार्थकंचाष्टतीर्थेश्राद्धार्थमेवच ॥ ऐशान्यांकलशेदेवंपूजयेद्गणनायकम् ॥ ८ ॥ मध्येकुण्डेमहांश्चैवविष्णुदेवंदिगीश्वरान् ॥ ब्रह्माणंचाग्निकुंडेतुस्वैःस्वैर्मन्त्रैःप्रपूजयेत् ॥ ९ ॥ प्राणायामंविधायाथभूतशुद्धिंसमाचरेत् ॥ ध्यायेद्वास्तोष्पतिपुरुषंसर्वलक्षणसंयुतम् ॥ १० ॥ श्वेतंचतुर्भुजंशांतंकुण्डलाद्यैरलङ्कृतम् ॥ पुस्तकंचाक्षमालांचवराभयकरंपरम् ॥ ११ ॥ पितृवैश्वानरोपेतंकुटिलभ्रूपशोभितम् ॥ करालवदनंचैवआजानुकरलंबितम् ॥ १२ ॥ मूर्धन्यग्निंसमाविश्यमुखेवायुःसमाहितः ॥ पृथ्वीधरोर्यमाचैवतथाष्टवनेष्टितौ ॥ १३ ॥ वक्षस्थलेचापरांसंध्यायजेच्चैवयथाविधि ॥ नेत्रयोर्दितिपर्जन्यौश्रोत्रेदितीज्यपुत्रकौ ॥ १४॥ सर्पेन्द्रावासनस्थौचवामेदक्षंविभावयेत् ॥ सत्यसोमाग्नयस्तत्रराहोःपंचचपंचच ॥ १५ ॥ रुद्रश्चराजयक्ष्माचवामहस्तेव्यवस्थितौ ॥ पार्श्वेतुदक्षिणेतद्वद्दिरथश्चमहर्क्षकः ॥ १६ ॥ उभौज्ञेयौत

थाजान्वोरुभौगन्धर्वपुष्पकौ ॥ जंघयोर्भृंगसुग्रीवौस्फिचोर्दौवारिकोगणः ॥ १७ ॥ जयशक्रौतथामेढ्रेपदयोःपितरस्तथा ॥ एवंध्यात्वा न्यसेत्पु ष्पंसोमेनैवंविचिंतयेत् ॥ १८ ॥ मन्दरंदीर्घयुक्तेनषडङ्गानिसमाचरेत् ॥ तावद्वीर्यंततःकृत्वाप्रणवंब्रह्मणेतिच ॥ १९ ॥ वास्त्वीशायविद्महेतितन्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ अनेनस्नापनंकुर्यात्पूजाद्रव्याणिप्रोक्षयेत् ॥ २० ॥ आसनंपूजयेत्पूर्वंधर्मेणापिस्वशक्तितः ॥ आदौतुभास्करंसूर्यंशचीनाथंगणाधिपम् ॥ २१ ॥ आधारशक्तिंपृथिवींपूजयेत्तत्रपङ्कजम् ॥ वंदीशासनमित्युक्तंपूजयेदासनंततः ॥ २२ ॥ सितचन्दनयुक्तेनश्वेतपुष्पंप्रगृह्यच ॥ हरेर्ध्यानंततोध्यायेत्स्थापयेन्मध्यमण्डले ॥ २३ ॥ आवाह्यचासनंदद्यात्ततःपाद्यादिकंत्रयम् ॥ मधुपर्कंततोदद्याद्वास्तोष्पतिमथेश्वरम्॥२४॥अस्यमन्त्रस्यचऋषिश्छन्दोगायत्रमीरितम्॥देवताचभवेद्ब्रह्मायोजयेदश्वमेधकम् ।२५॥मंदरंविजयंसोमंमहादेवंचमाधवम् ॥ रुद्रंहरंजयंभंचपूर्वादिदलमूलके ॥ २६ ॥ जयाचविज याचैवसत्यामायाशिवांबिका ॥ हासिनीकामिनीचैतादलमूलेषुभावयेत् ॥ २७ ॥ पुष्पाञ्जलित्रयंदद्याद्वास्तोष्पतयइत्यपि॥ अर्घ्यंमंत्रेणगंधाद्यैःपूजयेद्भूतिमिच्छता॥२८॥वास्तोष्पतेभवमतेइतिध्यात्वाऋतंचेतिमंत्रेणपूजयेत् ॥ ऋषिर्नारायणश्छन्दोगायत्रीपरिकीर्तितम्॥२९ ॥सूर्यश्चदेवताख्यातःप्रीणितःकुलिशायुधः ॥ सूर्यंरक्तासनारूढंद्विभुजंरक्तवाससम् ॥३०॥ रक्तपद्मद्वयधरंकुंडलाद्यैःसुशोभितम् ॥ एवंध्यात्वातुमतिमान्हंसंसमंत्रमीश्वरम् ॥३१॥ हंसस्यइतिमंत्रस्यऋषिरौतथ्यईरितः॥पङ्क्तिश्छन्दःस्वयंदेवोविनियोगस्तुप्रीतये॥३२॥नीलोत्पलद्वयधरंसत्यंमृत्यूपरिस्थितम्॥स्वच्छश्वेतांबरधरंवरदंभक्तवत्सलम् ॥३३॥स्वंमदात्वामितिमंत्रेणश्वेतचन्दनपुष्पकैः॥पूजयेत्परयाभक्त्यावस्त्रालंकारभूषणैः॥३४॥उद्धर्षणइतिमंत्रेणकृष्णपुष्पैरथार्चयेत् ॥ सत्यव्रतऋषिश्चास्यत्रिष्टुप्छंदोऽस्यदेवता ॥३५॥ सविताचैवविज्ञेयःप्रीतयेचवृषस्यच ॥ शुक्लवर्णंतथाकाशमृषिसंघैश्चसंस्तुतम् ॥३६॥ घटस्थंद्विभुजंध्यायेद्वरदापद्मविधारिणम् ॥ शन्नोदेवीतिपठनाद्गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ ३७ ॥ ऋषिःस्यात्कर्दमोविप्राश्छन्दोजागतिकातथा ॥ देवताचभवेच्चाग्निराकाशप्रीतयेन्यसेत् ॥ ३८ ॥ ध्वजहस्तंमहाबाहुंमरुद्भिश्चोपसेवितम् ॥ द्विभुजंधूम्रवर्णंचवायुंध्यात्वाप्रपूजयेत् ॥ ३९ ॥ राजानइतिमंत्रेणपूजयेत्सिततंडुलैः ॥ ऋषिर्नारायणश्छन्दोगायत्रीदेवताद्विजाः ॥ ४० ॥ देवताचभवेद्वायुःप्रीतयेतस्ययोजयेत् ॥ पूषा

रक्तश्चद्विभुजोरक्तपद्मासनस्थितः ॥ ४१ ॥ राजानइतिचक्रचापूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ गोभिलात्यऋषिःपङ्क्तिश्छन्दोऽस्यजगतीस्मृतम् ॥
॥ ४२ ॥ देवताचभवेद्वायुःप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ वितथंश्यामवर्णंचचतुर्भिर्बाहुभिर्वृतम् ॥ ४३ ॥ मृगाक्षपाशखट्वाङ्गशूलंचदधतंकरैः ॥
मेषारूढंविशालाक्षंराजानोमह्यमीरयन् ॥ ४४ ॥ गृहक्षतंतथाशुक्लंचतुर्भिर्गदभैर्वृतम् ॥ शूलंदंडंचखट्वाङ्गधारिणंवृषवाहनम् ॥ ४५ ॥
पीतवस्त्रधरंदेवंजटामुकुटसंयुतम् ॥ आशुःशिशानइतिमन्त्रेणपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ ४६ ॥ पुष्पदंतऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दश्चपरिकीर्तितम् ॥
ईश्वरस्यदेवतायाःप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ ४७ ॥ यमंध्यायेत्कृष्णवर्णंमहिषस्थंद्विबाहुकम् ॥ दण्डपाशधरंचैवकेयूराद्यैर्विभूषितम् ॥
॥ ४८ ॥ ईशानेतिचमंत्रेणपूजयेत्कुसुमादिना ॥ वामदेवऋषिःपंक्तिश्छन्दःकालोस्यदेवता ॥ ४९ ॥ षडाननंचगंधर्वंपीतंध्यायेच्चतुर्भु
जम् ॥ पीतांबरधरंचैवनानाभरणभूषितम् ॥ ५० ॥ यद्देवइतिमन्त्रेणपूजयेत्कुसुमादिना ॥ हारितोष्यइतिप्रोक्तोजगतीछन्दईरितम् ॥
॥ ५१ ॥ हिरण्यगर्भोदेवतास्यप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ भृङ्गराजंजटारूढंस्वच्छंपीतांबरंशुभम् ॥ ५२ ॥ चक्षुःपीतेतिमंत्रेणपूजयेद्गन्ध
चन्दनैः ॥ ऋषिश्चागस्तिराख्यातस्त्रिष्टुप्छन्दःप्रकीर्तितम् ॥ ५३ ॥ विश्वेदेवादेवताचभृङ्गराजस्यप्रीतये ॥ पीतंमृगंमृगारूढंजटामुकुट
मंडितम् ॥ ५४ ॥ परोदेवाइतिमंत्रेणपूजयेच्छालिपायसैः ॥ कपिलश्चऋषिःप्रोक्तोगायत्रीछन्दईरितम् ॥ ५५ ॥ वरुणोदेवताचास्यप्रीतये
विनियोजयेत् ॥ ध्यायेत्पितृगणंशुक्लंचतुर्भिर्बाहुभिर्वृतम् ॥ ५६ ॥ पितृभ्यइतिमंत्रेणपूजयेत्कुसुमादिना ॥ शुनःशेपऋषिश्चास्यात्रिष्टुप्छ
न्दश्चदेवता ॥ ५७ ॥ विश्वेदेवाःसमायाताःपितृमेधेनपूजयेत् ॥ दौवारिकंचाष्टभुजंकृष्णवर्णंविचिन्तयेत् ॥ ५८ ॥ रक्तवासंपिङ्गलाक्षं
कृष्णव्याघ्रोपरिस्थितम् ॥ योनःपितेतिमंत्रेणपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ ५९ ॥ वैश्वानरऋषिश्चास्यगायत्रीछन्दईरितम् ॥ देवताचभवेच्छक्ति
र्विनियोगश्चपूजने ॥ ६० ॥ शंखाभंचैवसुग्रीवंद्विभुजंचक्रधारिणम् ॥ हंसारूढंमहाकायंबलिविज्ञानकारणम् ॥ ६१ ॥ शंखपद्मधरंचैव
महिषस्थंविचिन्तयेत् ॥ सइषुहस्तेतिमंत्रेणपूजयेद्रक्तभूषणैः ॥ ६२ ॥ ऋषिःशंखस्तथाच्छन्दःपंक्तिःसोमोऽथदेवता ॥ श्वेतंजलाधिपंध्या
येद्गन्धर्वाद्यैश्चवेष्टितम् ॥ ६३ ॥ ऋष्यासनगतंध्यायेच्छ्वेतगंधेनचार्चयेत् ॥ बृहस्पतेपरिदीयाइतिमंत्रेणभक्तितः ॥ ६४ ॥ त्र्यंबकोऽस्य

ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दोदेवोजलाधिपः ॥ ध्यायेच्चअसुरंरक्तंकरालंनरवाहनम् ॥ ६५ ॥ दशभिर्बाहुभिर्युक्तंकृष्णवस्त्रानुलेपनम् ॥ शन्नोदेवीतिम
न्त्रेणकृष्णपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥ ऋषिर्वैश्वानरश्छन्दोविराडित्यभिधीयते ॥ वैश्वानरोत्तरोदेवःप्रीतयेतस्ययोजयेत् ॥ ६७ ॥ शेषं
षडाननंध्यायेत्कृष्णंचमधुपिंगलम् ॥ मेषस्थंकुंडलोपेतंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ ६८ ॥ उद्धर्षइतिमंत्रेणपूजयेद्भूतिमिच्छता ॥ पापंरक्तं
त्रिनेत्रंचरक्तंप्रांतेविचिंतयेत् ॥ ६९ ॥ रक्तश्मश्रुधरंचैववरहस्तंविचिन्तयेत् ॥ सिद्धोवीरेतिमंत्रेणकृष्णपुष्पैरथार्चयेत् ॥ ७० ॥ यमंचकृक
राक्षंचआकुञ्चन्मूर्धजंद्विजाः ॥ कपिलोऽस्यऋषिश्छन्दोऽनुष्टुप्चैवप्रकीर्तितम् ॥ ७१ ॥ देवताचयशःख्यातंप्रीतयेविनियोजयेत् ॥
यमंचकृकराक्षंचक्षमाकुञ्चितमूर्धजम् ॥ ७२ ॥ खरस्थंद्विभुजंध्यायेदिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ वासुकिःस्यादृषिश्चास्यपंक्तिश्छन्दश्चदेवता ॥
॥ ७३ ॥ हिरण्यगर्भइत्युक्तःप्रीतयेऽस्यनियोजयेत् ॥ अर्धपीतंचद्विभुजंरक्ताक्षंधूम्रमेववा ॥ ७४ ॥ देवताभिश्चसंपन्नंवातोवारेतिरेवच ॥
ऋषिर्वायुश्चगायत्रीछंदोवायुश्चदेवता ॥ ७५ ॥ मुग्धरक्तंशङ्खचक्रगदापद्मधरंतथा ॥ पीतवस्त्रंपन्नगस्थंहारकेयूरमंडितम् ॥ ७६ ॥ अव
सृष्टापरापतइतिमंत्रेणपरिपूजयेत् ॥ अग्निश्चास्यऋषिःप्रोक्तश्छन्दःसोमश्चदेवता ॥ ७७ ॥ पीतंभल्लाटकंध्यायेत्पद्मस्थंरक्तभूषणम् ॥
द्विभुजंपद्महस्तंचदेवमेवंविचिन्तयेत् ॥ ७८ ॥ यन्मातुरितिमंत्रेणपूजयेत्सिततंदुलैः ॥ जम्भकोऽस्यऋषिश्छन्दोगायत्रीसमुदाहृता ॥
॥ ७९ ॥ देवताचभवेत्कुंभःप्रीतयेविनियोगतः ॥ सोमंध्यायेच्छ्यामरूपंपद्मासनगतंपरम् ॥ ८० ॥ नानाभरणसंपन्नंकिरीटवरधारि
णम् ॥ मर्माणितेतिमंत्रेणगन्धाद्यैरपिपूजयेत् ॥ ८१ ॥ ऋषिःस्वार्थोवेदश्छन्दोजगतीत्यभिधीयते ॥ देवताचभवेत्सोमःप्रीतयेविनियोज
येत् ॥ ८२ ॥ दर्पंध्यायेत्कृष्णवर्णंकृष्णाम्बरधरंतथा ॥ नागयज्ञोपवीतिंचशिखिस्तंभंद्विजोत्तमाः ॥ ८३ ॥ पञ्चदीशेतिमन्त्रेणगन्धाद्यैःपरि
पूजयेत् ॥ मंत्रश्चास्यऋषिश्चास्यपञ्चायतनमीरितम् ॥ ८४ ॥ पंक्तिश्छन्दस्तथाप्रोक्तंदेवःपञ्चाननःस्मृतः ॥ श्यामवर्णांदितिंध्यायेद्द्वि
भुजांपीतविग्रहाम् ॥ ८५ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नांसर्वालङ्कारशोभिताम् ॥ सुपर्णोऽसीतिमन्त्रेणपूजयेत्पीतचन्दनैः ॥ ८६ ॥ ऋषिर्नारायणश्छ
न्दोजगतीपरिकीर्त्यते ॥ भवेद्देवोभार्गवश्चइष्टार्थैपरिपूजयेत् ॥ ८७ ॥ रक्ताभामदितिंध्यायेत्सर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ शुक्रांभारितिमन्त्रे

णगन्धाद्यैरभिपूजयेत् ॥ ८८ ॥ वामदेवऋषिश्चास्यगन्धाद्यैरभिपूजयेत् ॥ देवःशुक्रःसमाख्यातःस्तुतौचविनियोजयेत् ॥८९॥ ईशानादि कोणगतान्पूजयेत्सुसमाहितः ॥ आपंध्यायेच्छुक्लवर्णंकुण्डलाद्यैर्विभूषितम् ॥ ९० ॥ इदंविष्णुरितिमंत्रेणात्रेगन्धेनसमर्चयेत् ॥ ऋषिःस्यात्क र्दमश्छन्दोविराडित्यभिधीयते ॥ ९१ ॥ देवःसोमःसमाख्यातःप्रीतयेविनियोजयेत्॥सरितंद्विभुजंरक्तंरक्तश्वेतांबरान्वितम् ॥९२॥ हरिचन्दन लिप्ताङ्गंवरदंतंविचिन्तयेत्॥पयसाशुक्रइतिमन्त्रेणपूजयेत्कमलादिना॥९३॥नारायणऋषिश्चास्यपंक्तिश्छन्दःप्रकीर्त्यते॥नारायणःस्वयंदेवः प्रीतयेविनियोजयेत् ॥ ९४ ॥ जयंध्यायेत्पीतवर्णंद्विभुजंवरहस्तकम् ॥ देवंकिरीटसम्पन्नंसर्वालंकारभूषितम् ॥ ९५ ॥ दृष्ट्वापरिश्रुतइतिम न्त्रेणानेनपूजयेत् ॥ ऋषिर्नारायणश्छन्दःपंक्तिःसोमोऽथदेवता ॥ ९६ ॥ रुद्रंध्यायेद्रक्तवर्णंशीतांशुकृतशेखरम् ॥ द्विभुजंशूलहस्तंचड मरुंचपराभवेत्॥९७॥दिवोमूर्धन्नितिमंत्रेणऋषयःसमुदाहृताः॥ऋषिःस्यात्काशपश्छन्दोविराडित्यभिधीयते॥९८॥स्वयंदेवोविनियोगःस्तु तौचविनियोजयेत्॥द्विभुजंरक्तपद्मस्थंपंकजद्वयधारिणम् ॥९९॥ अस्यकिरीटइतिमन्त्रेणरक्तस्रक्चन्दनादिभिः॥पूजयेत्परयाभक्त्याऋषिर्नी लउदाहृतः ॥ १०० ॥ त्रिष्टुप्छन्दोदेवतास्याद्रुद्रोपिपरिकीर्तितः ॥ सवितारंतथाध्यायेत्पद्मस्थंद्विभुजंप्रभुम् ॥ १०१ ॥ नानाभरणशोभा ढ्यंसप्ताश्वरथमंडितम् ॥ यद्देवाइतिमन्त्रेणगन्धाद्यैःपरिपूजयेत् ॥ १०२ ॥ ऋषिरौतथ्यआख्यातःप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ ध्यायेद्रक्तंवि वस्वंतंद्विभुजंपद्मविग्रहम्॥ १०३ ॥ अविद्याइतिमंत्रेणपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ ऋषिर्गन्धःसमाख्यातात्रिष्टुप्छन्दश्चईरितः॥१०४॥देवताचभवे त्सोमःस्तुतौचविनियोजयेत् ॥ विबुधाधिपंततोध्यायेत्पीतंवृषभवाहनम्॥१०५॥चतुर्भुजंयष्टिहस्तमक्षमालैकहस्तकम् ॥त्रिनेत्रंरक्तवस्त्रंचमु कुटाद्यैरलङ्कृतम्॥१०६॥ ऋषिर्हारितइत्युक्तोजगतीच्छन्दईरितम्॥देवताचभवेच्छक्तिःप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ १०७॥ मित्रंध्यायेच्छुक्लवर्णं वराभयकरंपरम्॥मेषस्थंचत्रिनेत्रंचकिरीटवरमंडितम् ॥१०८॥ धनाकरस्त्वितिमंत्रेणपूजयेद्दधिपायसैः ॥ ऋषिरौतथ्यइत्युक्तोजगतीछन्दई रितम् ॥ १०९ ॥ देवताचभवेद्यक्ष्माप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ पीतंस्याद्राजयक्ष्माणंकरालंचविचिन्तयेत् ॥ ११० ॥ यशोरूपामितिमन्त्रेण गंधाद्यैःपरिपूजयेत् ॥ दध्यङ्ङाथर्वणऋषिर्गायत्रीछन्दईरितम् ॥ १११ ॥ यक्ष्माचदेवताचैवस्तुतौचाविनियोजयेत् ॥ शुक्लाम्बरधरंध्या

येद्विभुजंशिखिवाहनम् ॥११२॥ यमंविनेतिमंत्रेणपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ ऋषिःस्यान्नारदःप्रोक्तश्छन्दोनुष्टुप्प्रकीर्तितम् ॥११३॥ विवस्वान्देवताचैवक्रतौचविनियोजयेत् ॥ एवंध्यात्वाविवस्वंतंमहाकायंमहोदरम् ॥ ११४ ॥ आभिन्नरूपमंत्रेणगंधाद्यैःपरिपूजयेत् ॥ काश्यपोस्यऋषिश्छंदस्त्रिष्टुब्देवःशचीपतिः ॥ ११५॥ बहिरीशानकोणेषुदेवादीन्परिपूजयेत् ॥ कूष्माण्डैर्वरणापुष्पैःशौरकैर्वासमर्चयेत् ॥११६॥ पीतांकरालिकांध्यायेच्चरकींवरवर्णिनीम् ॥ स्वब्जस्थांद्विभुजांचैवगुञ्जाहारोपशोभिताम् ॥ ११७ ॥ पीतिन्यरूपमन्त्रेणपूजयेद्भूतिमिच्छुकः ॥ बलदेवऋषिश्चास्यछन्दोगौरीचदेवता ॥ ११८ ॥ ध्यायेद्विदारिकांरक्तांनवयौवनसंयुताम् ॥ पवित्रेणपुनीहीतिमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥११९॥ ऋषिर्गर्गःसमाख्यातस्त्रिष्टुप्छंदोस्यदेवता ॥ रुद्रोपिचसमाख्यातःस्तुतौचविनियोजयेत् ॥ १२० ॥ पापादिराक्षसींध्यायेत्सौरभेयोपरिस्थिताम् ॥ कयानइतिमंत्रेणपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ १२१ ॥ ऋषिःसुवर्णआख्यातःपाङ्क्तिश्छन्दःप्रकीर्तितम् ॥ देवताचमहादेवइष्टार्थेविनियोजयेत् ॥१२२॥ कुंडवेद्यांअंतरेचस्थापयेद्विधिवद्बुधः ॥ पर्वभाग्रंमृदंचैवगजदंतमृदंतथा ॥१२३ ॥ वल्मीकेसंगमेचैवराजद्वारचतुष्पथात् ॥ कुशमूलमृदंचैवयज्ञियस्यवनस्पतेः ॥ १२४ ॥ इन्द्रवल्लीतिथाक्रांतअमृतीत्रपुषस्यच ॥ मालतीचंपकंचैवतथाउर्वारुकस्यच ॥ १२५ ॥ पारिभद्रस्यपत्रैश्चपरितःपरिवेष्टनम्॥पञ्चतुङ्गस्यपरितोमुखेकुर्यात्फणान्वितम् ॥१२६॥ श्रीफलंबीजपूरंचनालिकेरंचदाडिमम्॥धात्रीजंबुफलंचैवअन्यथादोषमादिशेत् ॥ १२७ ॥ पञ्चरत्नंसुवर्णंचनिक्षिपेद्वरुणंयजेत् ॥ पञ्चोपचारैर्विधिवद्गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ १२८॥ उद्वर्तनइतिमंत्रेणवरुणंचपुनर्यजेत् ॥ अस्यमंत्रस्यचऋषिर्विष्णुश्छन्दउदाहृतम् ॥ १२९ ॥ गायत्रीदेवतापाशीतस्यप्रीतयेविनियोजयेत् ॥ पञ्चगन्धान्विनिक्षिप्यहस्तंदत्वापठेत्ततः ॥ १३० ॥ सर्वेसमुद्राःसरितःसरांसिचमहाह्रदाः ॥ आयांतुसर्वपापघ्नाःसर्वलोकसुखावहाः ॥ १३१ ॥ गङ्गाद्याःसरितःसर्वास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥ १३२ ॥ अघोराज्यष्टककृतावास्तोष्पतयइत्यपि ॥ शतंवाचाष्टसंयुक्तंसहस्रंवाविशेषतः ॥ १३३ ॥ शतार्धवाहुनोद्विप्रस्तिलैर्वातंडुलैःसह ॥ पालाशैर्वापिप्पलैर्वाउदुंबरैर्वासमाचरेत्॥ ॥ १३४ ॥ पयोदध्यादिभिर्वापिमध्वाज्यैर्वाविशिष्यते ॥ अन्येषांचव्रतेनैवएकैकामथवाहुतिम् ॥ १३५ ॥ अष्टाविंशतिभिश्चान्यैर

ष्टाष्टौपंचपंचवा ॥ १३६ ॥ चरक्यादींश्चासनैश्चपिष्टकैर्वटकेनवा ॥ रक्तपुष्पेणपत्रेणत्रिमध्वक्तेनयत्नतः ॥ १३७ ॥ वास्तोष्पतेहृदंनस्त्र
यजेद्वास्तुपतिंयदा ॥ पंचोपचारैर्विधिवत्सांगोपांगैरनंतरम् ॥ १३८ ॥ बलिमासादयेत्पश्चाद्दद्यादेकैकशःक्रमात् ॥ ब्राह्मणेश्चैवदद्याच्चसदा
आज्यंसमाक्षिकम् ॥ १३९ ॥ शाल्यन्नंशिखिनेदद्यात्तथानीलोत्पलानिच ॥ ओदनंसोत्पलंदद्यात्पर्जन्यायविचक्षणः ॥ १४० ॥ जयायपिष्ट
कंकार्यमिन्द्रायघृतमोदकम् ॥ सूर्यायपिष्टकान्नंचसत्याययवपूलिकाम् ॥ १४१ ॥ भ्रमायमत्स्यमांसान्नंशष्कुलीमथपिष्टकम् ॥ वायव्येचतथास
क्तून्पूष्णेअपूपमेवच ॥ १४२ ॥ वितथायकलायान्नंगृहक्षायसमाक्षिकम् ॥ पूष्णेथकृसरान्नंचशाल्यन्नंचनिवेदयेत् ॥ १४३ ॥ गन्धर्वायक
स्तूरिकान्नंकृसरंभृङ्गराजके ॥ मृगाययावकान्नंचपितृभ्योमुद्गपायसम् ॥ १४४ ॥ दौवारिकायकृशरानन्नडुहेचपूपकम् ॥ पायसंपुष्प
दंतायवरुणायचापिष्टकम् ॥ १४५ ॥ असुरायमोदकांश्चैवदद्यादापिक्षयेसुरा ॥ घृतौदनंचसोमायकणान्नंयक्ष्मणेददेत् ॥ १४६ ॥ रोगाय
घृतलड्डूकसपायसगुडौदनम् ॥ अक्षायाविविधान्नंचभल्लाटायतथैवच ॥ १४७ ॥ सोमायमधुशाल्यन्नंनागायगुडपिष्टकम् ॥ अदित्यैचापि
धूमंघृतपक्वंनिवेदयेत् ॥ १४८ ॥ दित्यैदद्यात्तथाक्षीरंसितशर्करयासह ॥ क्षीरान्नंचैवपूष्णेचआपवत्सायवैदधि ॥ १४९ ॥ सावित्र्यै
लड्डुकान्नंचसवित्रेचगुडौदनम् ॥ जयायघृतमन्नंचामिष्टान्नंचविवस्वते ॥ १५० ॥ विरूपायचतद्दद्याद्धरिद्रान्नंतथैवच ॥ घृतौदनंचाचित्रायरु
द्रायघृतपायसम् ॥ १५१ ॥ मांसौदनंयक्ष्मणेचकृसरंवरुणायच ॥ अर्यम्णेशर्करापूपंबहिर्दद्याच्चतुष्टयम् ॥ १५२ ॥ चित्रौदनंसमांसंचम
त्स्यान्नंगुडपिष्टकम् ॥ प्रतिदेवोपरिक्षीरंघृतक्षीरसमन्वितम् ॥ १५३ ॥ तीर्थतोयसमायुक्तंसुगंधेनसमन्वितम् ॥ पताकादेववर्णेनदद्याद्ब्र
ह्मादितिक्रमात् ॥ १५४ ॥ मंत्रंजपेत्स्वसामर्थ्यात्स्वसामर्थ्यस्तुतिंपठेत् ॥ पुरुषस्तवस्यसूर्यऋषिर्जगतीछन्दः सवितादेवतासोमपाके
स्तुतौविनियोगः ॥ १५५ ॥ शंकरउवाच ॥ विष्णुर्जिष्णुर्विभुर्यज्ञोयज्ञियोयज्ञपालकः ॥ नारायणोनरोहंसोविष्वक्सेनोहुताशनः ॥ १५६ ॥
यज्ञेशःपुण्डरीकाक्षःकृष्णःसूर्यःसुरार्चितः ॥ आदिदेवोजगत्कर्तामण्डलेशोमहीधरः ॥ १५७ ॥ पद्मनाभोहृषीकेशोदातादामोदरोहरिः ॥
त्रिविक्रमस्त्रिलोकेशोब्रह्मणःप्रीतिवर्द्धनः ॥ १५८ ॥ भक्तप्रियोऽच्युतःसत्यःसत्यवाक्योध्रुवःशुचिः ॥ संन्यासीशास्त्रतत्त्वज्ञस्त्रिपंचाश

द्गुणात्मकः ॥ १५९ ॥ विदारीविनयः शांतस्तपस्वीविद्युतप्रभः ॥ यज्ञस्त्वंहिवषट्कारस्त्वमोङ्कारस्त्वमग्नयः ॥ १६० ॥ त्वंस्वधात्वंहि स्वाहात्वंस्वधाचपुरुषोत्तमः ॥ नमोदेवादिदेवायविष्णवेशाश्वतायच ॥ १६१ ॥ अनंतायाप्रमेयायनमस्तेगरुडध्वज ॥ ब्रह्मस्तवमिदंप्रो क्तंमहादेवेनभाषितम् ॥ १६२ ॥ प्रयत्नाद्यःपठेन्नित्यममृतत्वंसगच्छति ॥ १६३ ॥ ध्यायंतियेनित्यमनंतमच्युतंहृत्पद्ममध्येस्वयमा व्यवस्थितम्॥उपासकानांप्रभुमेकमीश्वरंतेयांतिसिद्धंपरमंतुवैष्णवम् ॥१६४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेद्वादशोऽ ध्यायः॥१२॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ततोभेर्यादिघोषेणयजमानउदङ्मुखः॥कनकतोयेनगन्धेनमुद्गलाग्रेणलेपयेत् ॥१॥ ऐशान्यांमध्यभागेवा यजेद्रासुसमाहितः ॥ वर्तुलाकारयेद्यस्मान्मनइच्छतिसंजपन् ॥ २ ॥ ऋषिःकंठोथगायत्रीछन्दइत्याभिधीयते ॥ देवतापृथिवीचैवस्तु तौचविनियोजयेत् ॥ ३ ॥ विवरेपूजयेत्कर्मब्रह्माणंचधराधरम् ॥ पृथिवीगन्धपुष्पाद्यैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ४ ॥ अग्रतोऽष्टदलंलेख्यं स्थापयेत्कलशंततः ॥ मुखेविधायकनकंराजतेनविनिर्मितम् ॥ ५ ॥ शुक्तिशङ्खसमंवापिविश्वामित्रसमुद्भवम् ॥ पूजयेत्तीर्थतोये नगन्धपुष्पाक्षतादिना ॥ ६ ॥ विष्णुक्रांतावचाकुष्ठचन्दनेनविलोडितम् ॥ क्षीरंचमातुलिङ्गंचसावित्रंचसदूर्वया ॥ ७ ॥ दध्यक्षतंमधुयुत मेवमर्घ्यंचसादयेत् ॥ सितचन्दनवस्त्राद्यैः शाल्यैश्चविविधैरपि ॥ ८ ॥ अव्रणंकलशंकृत्वापञ्चवर्णसमन्वितम् ॥ आवाहयेत्तोयनिधिं मंत्रेणानेनभक्तितः ॥ ९ ॥ आयाहिभगवन्देवतोयमूर्तेजलेश्वर ॥ हृद्गणार्घ्यंमयादत्तंपरितोषायतेनमः ॥ १० ॥ गृहेभ्यश्चैवसोमायत्वष्ट्रेचैव चशूलिने ॥ इमंमेवरुणेत्यादिप्रत्येकंस्याद्गतित्रयम् ॥ ११ ॥ ततोर्घ्यदानंविधिवत्क्षीरेणहविषामधु ॥ यजमानःसपत्नीकःकुंभंकुक्षौनिधा यच ॥ १२ ॥ हिरण्यगर्भेतिमंत्रस्यभरद्वाजऋषिःस्मृतः ॥ छन्दश्चजगतीख्यातोदेवताचजलाधिपः ॥ १३ ॥ वरुणस्योत्तंभनेतिमंत्रस्य जलकुंभंनिवेदयेत् ॥ अस्यमन्त्रस्यचऋषिर्नारदःपरिकीर्तितः ॥ १४ ॥ विराट्छन्दश्चईशानोदेवतासमुदाहृता ॥ मोचयेन्मीनयुग्मंचमे षयुग्मंतथैवच ॥ १५ ॥ संभवेपक्षियुग्मंचआडीवाचक्रवाककम् ॥ मोचयेन्नागयुग्मंचआयुर्वृद्धेश्चहेतवे ॥ १६ ॥ दिक्षुजीवंतिकांदद्याद्रा क्षसेभ्योबलिंहरेत् ॥ निर्मितंमाषभक्तेनरक्तपुष्पैरलंकृतम् ॥ १७ ॥ क्षात्रकोलक्ष्मणश्चैवमाणिभद्रोगणेश्वरः ॥ सबिंदुकेनहंतेनादिक्षुमध्येय

थाक्रमात् ॥ १८ ॥ येभवाभाविनोभूतायेचतेषुमयासिनः ॥ आहरंतुबलिंतुष्टचाप्रयच्छंतुशुभंमम ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वाचबलिंदद्यान्नमस्कु र्यादनंतरम् ॥ दद्यात्पयस्विनींगांचआचार्यायविशेषतः ॥ २० ॥ अन्येषांहिहिरण्यंचगांचदद्याद्विजन्मने ॥ व्याहृतित्रितयंचैवततोवारु णपंचकम् ॥ २१ ॥ प्राजापत्यंस्विष्टकृच्चजुहुयात्तदनंतरम् ॥ घृतैःस्विष्टकृतंनास्तितथारसविसारकैः ॥ २२ ॥ पद्मोत्पलंमातुलिङ्गंपण सेमातुलुंगके ॥ मधुकेविश्वपुष्पेचआम्रातकेचकाशके ॥ २३ ॥ अभिषेकंततःकुर्यात्सुवास्त्वितिचवैजपन् ॥ दद्यात्पूर्णांचाविधिवत्सूर्या याघ्र्यंनिवेदयेत् ॥ २४ ॥ पञ्चदोषंपुरस्कृत्वाब्राह्मणानुमतेनच ॥ गृहंप्रविश्यचततोब्राह्मणानथभोजयेत् ॥ २५ ॥ दीनांधकृपणेचैवदद्या द्वित्तानुसारतः ॥ ज्ञातिभिःसहभुञ्जीतदधिक्षीरामिषंविना ॥ २६ ॥ नक्षीरंचकषायंचभर्जितंशाकमेवच ॥ नकाण्डंचनपुष्पंचकरीरंच कदाचन ॥ २७ ॥ शाल्यन्नंमूलकंचैवपनसाम्रफलानिच ॥ मस्तंमधुघृतगुडंमातुलिंगंससैंधवम् ॥ २८ ॥ बदरंधातकिफलंकुन्दपुष्पंतथा तिलम् ॥ एतत्प्रशस्तंजानीयान्मरीचानिविशेषतः ॥ २९ ॥ त्रिरात्रमथसप्ताहंपरित्यज्यखलेततः ॥ पश्चाङ्कंततःकुर्यात्स्थापयेन्नेति युग्मकम् ॥ ३० ॥ प्रथमाचार्कहस्तेनाद्वितीयादशहस्तकम् ॥ वितस्तेतुभवेच्छतंद्विगुणंतदनंतरम् ॥ ३१॥ शतार्धंचततःपश्चात्षष्टिहस्त मनंतरम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेऽर्घ्यदानविधौत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ स्वगृह्याग्निविधिंवक्ष्येयोगभेदेषुसत्तमाः ॥ नपरोक्तंविधानेनभयदंकीर्तिध्वंसनम् ॥ १ ॥ पुत्रमेवचकन्याश्चजनिष्याश्चापरेसुताः ॥ गृह्या इतिसमाख्यातायजमानस्यदायदाः ॥ २ ॥ तेषांसंस्कारयागेषुशान्तिकर्मक्रियासुच ॥ आचार्यविहितःकल्पस्तस्माच्चक्षइतिस्मृतः ॥ ३ ॥ त्रिकुशंपरिगृह्णातिततश्चकुरुतेदृढम् ॥ ऋषिर्दक्षश्चजगतीछन्दोविष्णुश्चदेवता ॥ ४ ॥ कश्यपस्तृप्यतामितिभूरसीतिचशोधनम् ॥ ऋषिःसुवर्णगायत्रीजगतीछन्दइष्यते ॥ ५ ॥ देवताचभवेत्सूर्यःपृथिवीशोधनेन्यसेत् ॥ ऐशान्यादिक्रमेणैवप्रादक्षिण्येनयत्नतः ॥ ॥ ६ ॥ यत्पवित्रेतिमंत्रेणतर्जन्यंगुष्ठयोरपि ॥ कुशगर्भत्रयेणापिभ्रामयेद्वलयाकृति ॥ ७ ॥ परिसमूहनमित्युक्तंस्नपनंशृणु सत्तमाः ॥ ईशानादींश्चसंस्कारंकुर्यात्परिसमूहनम् ॥ ८ ॥ प्रतिष्ठायांचरेत्यादिनैर्ऋत्यादिग्रहंमखे ॥ परिसमूहनमैन्द्र स्यपर्वतोऽस्यऋषिःस्मृतः ॥ ९ ॥ पांक्तिश्छन्दःसमुद्दिष्टमिन्द्राणीचाथदेवता ॥ गोमयंचत्रिगंधंचपंचमृत्तिकयापिच ॥ १० ॥ क

निष्टंगुह्यकंत्यक्त्वादेवतार्थेनलेपयेत् ॥ मानस्तोकेनेतिऋचाविश्वेदेवश्चपूज्यताम् ॥ ११ ॥ ऋषिःस्यात्काश्यपश्छन्दोविश्वेदेवःप्रकीर्तितः ॥ योजयेल्लेपयेद्विद्वान्घटमावद्यसत्तमाः ॥१२॥ मध्यमातर्जनीभ्यांचकुशमारभ्यदाक्षिणम् ॥ चतुरस्रीकृतंक्षेत्रंहस्तमानंतथाननम्॥१३॥ यज्वाभिरितिमन्त्रेणसूर्यःप्रीणातिसत्तमाः ॥ दक्षेसार्धांगुलंत्यक्त्वापश्चिमेनपरित्यजेत् ॥ १४ ॥ उत्तराग्रांलिखेद्रेखामन्यथामङ्गलंभवेत् ॥ आप्यायस्वेतिमन्त्रस्यधन्वंतरऋषिःस्मृतः ॥१५ ॥ त्रिष्टुप्छन्दःसमाख्यातःसविताचात्रदेवता ॥ तल्लग्नंदक्षिणेचैकंपूर्वार्द्धेद्वादशाङ्गुलम् ॥१६॥ अन्यांगुलांतरंचैकंततःसप्तांगुलंभवेत् ॥ कुशमूलेनस्वर्णेनप्रातिष्ठायांचराजते ॥ १७ ॥ अङ्गुष्ठानामिकाभ्यांचसंज्योतीतिचसंजपन् ॥ संस्मरेन्मित्रावरुणौऋषिरौतथ्यसंज्ञकः ॥ १८ ॥ पंक्तिश्छन्दःशिवोदेवोरेखामथचयोजयेत् ॥ तेनैवोर्द्धकरौकुर्याद्दक्षवामेसकृत्सकृत् ॥ १९ ॥ भास्वरायाक्षिपेदग्नौततऊर्ध्वंरणंस्मृतम् ॥ सदसंपद्दषिःकर्णोविराडितिउदाहृतः ॥ २० ॥ छन्दइन्द्रोदेवताचपृथिव्यादेवताभवेत् ॥ कुशपुष्पोदकेनापिदेवतीर्थेनसत्तमाः ॥ २१ ॥ पञ्चगव्येनमतिमान्पञ्चरत्नोदकेनच ॥ पञ्चपल्लवतोयेनमहायोगेविशेषतः ॥ २२ ॥ अथोनस्यचमन्त्रेणवासिष्ठःपरिकीर्तितः ॥ छन्दोऽथदेवीगायत्रीदेवतागणनायकः ॥ २३ ॥ कीशादग्निंसमादायमेगृह्णामीतिसंपठन् ॥ मेगृह्णामीतिमंत्रस्यऋषिगौतमईरितः ॥ २४ ॥ छन्दोनुष्टुप्समाख्यातंवामदेवोऽथदेवता ॥ क्रव्यादग्निंपरित्यज्यक्रव्यादमग्निमरियन् ॥ २५ ॥ मंत्रेणानेनमतिमान्दक्षिणस्यांविनिक्षिपेत् ॥ अस्यमन्त्रस्यहारीतऋषिःस्याच्छन्दइष्यते ॥२६॥ देवतावामदेवोऽपिदाहेपिविनियोजयेत् ॥ आवाहनंततःकुर्यात्संसरक्षेतिसंजपन् ॥ २७ ॥ संसरक्षेतिमंत्रस्यऋषिर्नीलउदाहृतः ॥ विराट्छन्दोऽथविज्ञेयोदेवताचशतक्रतुः ॥ २८ ॥ वैश्वानरइतिऋचाअग्निस्थापनमीरितम् ॥ मंत्रमाचातिप्रीणातिऋषिःस्यात्काश्यपःस्मृतः ॥ २९ ॥ अनुष्टुप्चभवेच्छन्दोदेवताहव्यवाहनः ॥ वध्नासीतिचमंत्रेणअग्निंकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ ३० ॥ ऋषिःस्वयंभूराख्यातोविराट्छन्दउदाहृतम् ॥ देवतापरमात्माचनमस्कारेणयोजयेत् ॥ ३१ ॥ ततोग्निंदक्षिणेभागेप्रागग्रकुशकुब्जके ॥ द्विहस्तेभवतश्चैवहस्तपानासनेअथ ॥ ३२ ॥ ब्रह्मान्निहोपवेश्यतामितिब्रह्माणंविनिवेशयेत् ॥ ब्रह्मयज्ञानृचादोग्ध्रीधेनुरितित्वृचः ॥ ३३ ॥ द्वाभ्यामितिचमन्त्राभ्यामितिब्रह्मप्रवेशनम् ॥ शक्रोऽस्यत्रायतामेतिशृणुऋभां

ऋषिर्द्विजाः ॥ ३४ ॥ प्रजापतिर्ऋषिश्छन्दस्त्रिष्टुब्देवोऽथशंकरः ॥ नारदश्चऋषिश्छन्दस्त्रिष्टुब्देवःशचीपतिः ॥ ३५ ॥ अग्नेरुत्तरभागेचहस्त मात्रांतरेपिच॥प्रणीतास्थापनंकुर्याद्दिनएहीतिसंजपन्॥३६॥मंत्रस्यचऋषिश्छन्दोवामदेवःप्रकीर्तितः॥जगतीचभवेच्छन्दोदेवताचशतक्रतुः ॥३७॥श्रीपर्णीसहकारोत्थंवरुणस्यविशेषतः॥षडंगुलेचविस्तारेविंशत्यंगुलकेनच॥३८॥दैर्घ्येणचचतुःख्यातमङ्गुलंचप्रमाणतः ॥ द्व्यंगुलेच रकाकायामासासन्देवकर्मणि॥३९॥अभिचारेभवेत्काश्यंताम्रंस्याच्छांतिकर्मणि॥प्रतिष्ठायांमृन्मयंचअष्टांगुलमथापिवा॥४०॥द्वादशांगुलप्र स्तारेतैजसेमानवर्जितम् ॥ इमंमेवरुणेनचाप्रणीतामथपूरयेत् ॥४१॥ सागराअथप्रोयंतामित्थमाध्यानमाचरेत् ॥ सकृदच्छिन्नदर्भेणादिग्वि दिक्षुपरिस्तरेत् ॥ ४२ ॥ नैर्ऋतेदिक्षुसीतःस्याद्विश्वदेवतथैवच ॥ कयानश्चित्रइत्यृचानागःप्रीणातिसत्तमाः ॥ ४३ ॥ अस्यमंत्रस्यच ऋषिर्भरद्वाजउदाहृतः ॥ छन्दोऽनुष्टुब्देवताचईशानःपरिकीर्तितः ॥ ४४ ॥ प्रयोजनादिकंद्रव्यंततआसादयेत्क्रमात् ॥ दक्षिणादिउ त्तरांतंध्रुवासइत्यृचापिच ॥ ४५ ॥ ऋषिःस्यान्नारदश्छन्दोनुष्टुप्चैवाथदेवता ॥ शतक्रतुश्चप्रीणातियोजयेदथसादरात् ॥ ४६ ॥ काष्ठं चपश्चिमेकुर्यात्प्रयच्छन्पाश्चिमेनतु ॥ पुरतोऽन्नंपञ्चव्रीहितिलाश्चशरसर्षपाः ॥ ४७ ॥ दक्षिणेचैवआपूपंभृंगराजंतथैवच ॥ फलपत्रंवाम भागेपिष्टकंदधिदुग्धकम् ॥ ४८ ॥ पनसंनारिकेलंचमोदकंलड्डुकंतथा ॥ प्रणीतांचादिग्विदिक्षुस्थापयेदविचारयन् ॥ ४९ ॥ प्रणी तानस्पृशेद्यावत्होमकालेकथंचन ॥ स्नानकुंभंचभोविप्रायावद्यागंप्रवर्तते ॥ ५० ॥ उशीरकंमातुलिंगंदूर्वाधात्रीफलानिच ॥ तुलसीमाल तीजातीजलजानिविशेषतः ॥ ५१ ॥ ऐशान्यांस्थापयेत्सर्वंयच्चवैकंकतीमयम् ॥ नैर्ऋत्यांतिविशेषोयंयच्चवैकंकतीशमी ॥ ५२ ॥ यथा योगेनतत्सर्वंग्राह्यंतत्पत्रमेवच ॥ क्षीरपाकेतुक्षीरांतेचरुस्थालीमथानयेत् ॥ ५३ ॥ पवित्रच्छेदनकुशैर्छिद्यात्प्रादेशिकंपुनः ॥ छित्त्वा पवित्रंप्रोक्षिण्यांस्थापयेद्बलभिदाग्रकम् ॥ ५४ ॥ विष्णोरराटमंत्रेणछेदयेदप्रमाणतः ॥ पायसेनकाठिनेनप्रमन्थीयात्कदाचन ॥ ५५ ॥ नरसेननकाष्णेननदृढेनकदाचन ॥ ताम्रेणभस्मनाचाथशुक्तिशंखेनवाग्यतः ॥ ५६ ॥ छेदयेत्पिञ्जुलींचापिपवित्रमथदेशिकः ॥ विष्णो रराटमंत्रस्यहारीतश्चऋषिःस्मृतः ॥ ५७ ॥ पंक्तिश्छंदोभवेद्देवःसंस्कारेविनियोजयेत् ॥ प्रणीताभाजनंगृह्यप्रोक्षणींपूरयेत्रिभिः ॥ ५८ ॥

कायतीर्थेनतत्कुर्याद्देवतीर्थेनचेत्यपि ॥ वामहस्ततलेपश्चात्स्थापयेत्प्रोक्षणीयकम् ॥ ५९ ॥ मध्यमामध्यमांगुष्ठअपामार्गेणमंत्रिभिः ॥ उत्तानंतत्पवित्रंचपवित्रेतेतिसंजपन् ॥ ६० ॥ ऋषिःस्याद्गौतमश्छन्दोधर्मराजोऽथदेवता ॥ अथस्थापितद्रव्याणिप्रोक्षयेत्स्थापयेत्क्रमात् ॥ ६१ ॥ सकृद्द्व्येत्रिभिःकाष्ठैस्त्रिवारंमंत्रपुष्पकैः ॥ स्थिरस्थानेतुसंप्राप्तप्रणीतायाश्चदक्षिणे ॥ ६२ ॥ प्रादेशांतरतश्चैवआज्यस्थालीमथार्पयेत् ॥ अग्रतोमण्डलंकृत्वावह्निविप्रेतुस्थापयेत् ॥ ६३ ॥ घृतंनिःसारयेत्तत्त्वात्रिरूप्याशुक्रमेणतु ॥ ईशानेतिचमंत्रेणअधिश्रपणमीरितम् ॥ ६४॥ ऋषिर्नारायणश्छन्दःपंक्तिरीशोऽथदेवता ॥ पर्यग्निकरणंकुर्यादादराद्द्वयमप्यथ ॥ ६५ ॥ अवेक्ष्यईशमारभ्यदक्षिणावर्तकेनतु ॥ कुलायनीतिमंत्रेणऋषिच्छन्दादिकंस्मरन् ॥ ६६ ॥ परिवेष्याज्यस्थालींचत्रिःसकृद्वासमाहितः ॥ पितरस्तृप्यंतामिति संस्कारेमातरःस्मृताः ॥ ६७ ॥ ऋषिःस्याज्जमदग्निश्चगायत्रीछन्दईरयन् ॥ देवताचपिनाकीस्यादग्निष्टोमेचयोजयेत् ॥ ६८ ॥ घृतस्यचतथात्वंनोब्रह्मावैतृप्यतामिति ॥ षडंगुलंस्रुवंपश्चाद्गृहीत्वाग्नौप्रतप्यच ॥ ६९ ॥ त्रिरात्रंतुमहायोगेसकृदन्यत्रसत्तमाः ॥ संमार्जयेत्कुशेनापिमूलादग्रंतुसेचयेत् ॥ ७० ॥ अग्रान्मूलंपुनःकुर्यात्संपूज्यचपुनःपुनः ॥ त्रिभिस्त्रिभिःप्रणीतोदकप्रोक्षयेत्तदनंतरम् ॥ ७१ ॥ स्रुवंपुनःप्रतप्याथप्रोक्षण्युत्तरतोन्यसेत् ॥ आज्यपात्रंपुरस्कृत्यपवित्रंचसमाहरेत् ॥ ७२ ॥ अंगुष्ठेद्वेअनामेतुगृह्णीयात्तत्पवित्रकम् ॥ अष्टांगुलंमध्यकृत्वाघृतंत्रिःपवनंचरेत् ॥७३॥ पातालेत्रिस्तथाकाशेअवेक्ष्याज्यंततस्त्रिभिः ॥ प्रोक्षण्यांचतथाकुर्यादधःसंप्रोक्ष्यदेशिकः ॥ ७४ ॥ ततःपायसमादायउत्थायचसमंत्रकम् ॥ तूष्णींदद्यात्तथाचाग्नौसन्निवेशेनतत्ततः ॥ ७५ ॥ सपवित्रंदक्षकरेगृहीत्वाप्रोक्षणीयकम् ॥ अष्टांगुलेमूलभागेतज्जलेनईशादितः ॥ ७६ ॥ अग्निंपर्युक्षयेत्पश्चाद्दक्षिणावर्तकेनच ॥ पवित्रंचप्रणीतायांविधायप्रोक्षणीयकम् ॥ ७७ ॥ संयावार्थंचभोविप्राअग्निवत्तवदेशिकः ॥ ध्यायेदग्निंरक्तवर्णंस्रुवहस्तंत्रिबाहुकम् ॥ ७८ ॥ कमंडलुंपरेहस्तेततोदक्षकरेणतु ॥ स्रुवंगृहीत्वाजुहुयात्तूष्णीमेवसमाहितः ॥ ७९ ॥ अंतंचदेवतोद्देशंप्राजापत्यंसमीरयन् ॥ प्रणवांतेनजुहुयात्सर्वत्राद्विजसत्तमाः ॥ ८० ॥ वायुकोणंसमारभ्यवह्निकोणान्तकेनतु ॥ अच्छिन्नायांघृतेनैवइन्द्रायतदनंतरम् ॥ ८१ ॥ अग्नीषोमात्मकंचैवजुहुयाद्राक्षसादितः ॥ ऐशान्यांको

णपर्यंतंततोनैमित्तिकंचरेत् ॥ ८२ ॥ पश्चात्स्विष्टंततोदद्याद्द्याच्चमतिभिस्तथा ॥ वारुणंपञ्चकंचैवकृत्वापूर्णांततोलभेत् ॥८३ ॥ उद्वाहइतिमंत्रस्यअथर्वणऋषिः स्मृतः ॥ छंदोदेवीचगायत्रीदेवताचापिवारुणम् ॥ ८४ ॥ प्रकृतेयोजयेन्मन्त्रीस्तुतौचापिनियोजयेत् ॥ त्वन्नोग्नइतिमंत्रस्यऋषिर्वासिष्ठसंज्ञकः ॥ ८५ ॥ छंदश्चबृहतीख्यातोदेवताग्निः प्रकीर्तितः ॥ इडोगतमितिमन्त्रस्यऋषिःकोगुह्यसंज्ञकः ॥८६॥ छन्दश्चजगतीख्यातोदेवोविष्णुःप्रकीर्तितः ॥ उद्वर्तनइतिमंत्रस्यऋषिःकोनुप्रकीर्तितः ॥८७॥ छन्दोदेवीचगायत्रीवरुणश्चाधिदेवता ॥८८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ सर्वत्रमखब्रह्माणमृत्विजंवरयेदथ ॥ कुशंडिकांस्वगृह्येनकृत्वाग्निंचार्चयेत्ततः ॥ १ ॥ आघाराराज्यभागेतुमहाव्याहृतयस्त्रयः ॥ सर्वप्रायश्चित्तसंज्ञकंप्राजापत्यंचस्विष्टकृत् ॥ २ ॥ एतन्नित्यंहिसर्वत्रहोमेकर्मणिनिर्दिशेत् ॥ प्राजापत्येचइन्द्रायएतावाघारसंज्ञकौ ॥ ३ ॥ अग्नयेचैवसोमायआज्यभागौप्रकीर्तितौ ॥ भूर्भुवःस्वस्त्रयश्चैवमहाव्याहृतयःस्मृताः ॥ ४ ॥ अयाश्चाग्नेइतितथायेतेशतमनुत्तमम् ॥ सर्वप्रायश्चित्तसंज्ञाएतेवैपञ्चमंत्रकाः ॥ ॥ ५ ॥ प्राजापत्याहुतिश्चैकास्विष्टकृच्चापरास्मृता ॥ चतुर्दशैताःकृतयोहोतव्यानित्यसंज्ञकाः ॥ ६ ॥ कृत्वासकृद्देवतोद्देशंहोमंपश्चात्समाचरेत् ॥ सोमपायेचगोयागेनरमेधाश्वमेधके ॥ ७ ॥ अन्यत्रविपरीतेनस्वाहांतेनहुनेद्बुधः ॥ नैमित्तिकंविनानित्यंविफलंयातिनान्यथा ॥ ॥ ८ ॥ नित्यंवर्ज्यंशताधेंनवैश्वदेवेतथैवच ॥ त्र्यहसाध्यादियागेषुयन्निर्देशंशृणुद्विजाः ॥ ९ ॥ एकाहेवाघारराज्यौकृत्वानैमित्तिकाकृतिः ॥ समास्विष्टकृतंनिद्याद्दाकृत्याद्यास्ततःपरम् ॥ १० ॥ विशेषतस्त्र्यहादौतुअघाराराज्यपूर्वकम् ॥ पश्चान्नैमित्तिकंकुर्यात्समाप्तिदिवसेप्यथ ॥ ॥११॥आघाराराज्यपूर्वेणततोनैमित्तिकंचरेत् ॥ स्विष्टकृद्व्याहृतिश्चैववारुणाद्यास्तथाहिषट्॥१२॥द्विजातिःपतितोयत्रद्वित्रिकंचचतुश्चतुः ॥एकस्मिन्दिवसेकुर्यात्सोमयागेचशैशवे ॥ १३ ॥ द्विजातीनांविवाहेतुनैत्यिकंप्रथमंभवेत् ॥ एकस्मिन्दिवसेकुर्यादग्निकार्यंपृथक्पृथक् ॥ ॥१४॥दद्यादेकंचनित्यंचपृथङ्नित्यंनचाचरेत्॥द्विजातिःपतितोयत्रद्वित्रिकंचचतुश्चतुः॥१५॥एकस्मिन्दिवसेकुर्यात्तत्रापिनैत्यकंत्यजेत् ॥ होमेब्रह्मस्तुतेविष्णुःस्रुवेचैवमहेश्वरः ॥ १६ ॥ अजस्यानियमेचेन्द्रोऽधिश्रयणंविवस्वतः ॥ पर्यग्निकरणेचैवउद्वाहेमातरःस्मृताः ॥ १७ ॥

चन्द्रादित्यौचोत्पवनेवीक्षणेचादिशस्तथा ॥ प्रोक्षण्यांस्थापनेदुर्गाइमेलक्ष्मीप्रतिष्ठिताः ॥ १८ ॥ होमंकुर्याद्द्विजश्रेष्ठाविधिंकुर्यात्समाहितः ॥ एतेषुदेवताःप्रोक्ताद्विजातीनांहितायच ॥ १९ ॥ यजेत्सुपशुबद्धेषुसंस्कारेचैवपर्वणि ॥ देवताःसर्वाज्ञातव्याएतायज्ञेसमाहितैः ॥ ॥ २० ॥ अधिदैवेनजानीयात्करवल्यांपंचफलंयतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवतामथविन्यसेत् ॥ २१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेपञ्चदशोऽध्याय ॥ १५ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथवक्ष्यामिसर्वेषांदेवानांध्यानमुत्तमम् ॥ अस्ययज्ञेपरिज्ञानाज्जिह्वासम्यक्फलप्रदा ॥ १ ॥ हिरण्यवर्णांप्रथमांवह्निजिह्वांमहाद्युतिम् ॥ बबान्धककरंदेवीहिरण्याख्येष्टसिद्धये ॥ २ ॥ कनकाद्रिसुजांशुक्लांहस्ताभ्यांदर्भसंयुताम् ॥ कमंडलुंचबिभ्राणानमःसाधकसिद्धिदा ॥ ३ ॥ उद्यदिन्दुनिभांरक्तांचतुर्भिर्भुजपल्लवैः ॥ शंखचक्राभयवरान्दधतींप्रणमाम्यहम् ॥ ४ ॥ भिन्नांजनचयप्रख्यांस्वर्णकुंभंतुवामतः ॥ दक्षिणेनवरारक्तांधारयंतींनमाम्यहम् ॥५॥ सुप्रभामण्डलाभावकराभ्यांतत्कृताञ्जलिः ॥ पद्मासनस्थाकौशेयवसनामांप्रसीदतु ॥ ६ ॥ जपाकुसुमसंकाशाबहुरूपासखेमम ॥ शुभदास्याद्भुजैःशुभ्रासहस्रंदधतीपराम् ॥ ७ ॥ नीलोत्पलनिभेदेविवह्निवर्णपराभवे ॥ जपापुष्पधरेनित्यंसतीरूपेप्रसीदमे ॥ ८ ॥ मूलेनवीक्षयेत्स्थानंमंत्रेणखननंमतम् ॥ त्रिसूत्रीकरणंकुर्याच्चतुःसूत्रंनिपातयेत् ॥ ९ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

सूतउवाच ॥ ॥ प्रतिष्ठायाःपूर्वदिनेकुर्याद्देवाधिवासनम् ॥ धान्यप्रतिष्ठांतस्यैवयूपंचापियथाविधि ॥ १ ॥ रात्रौमूलाग्रेचघटंस्थापयेद्गणनायकम् ॥ संपूज्यचविधानेनदिगीशांश्चतथाग्रहान् ॥ २ ॥ ब्रह्माणंचतडागेषुवरुणंसंतुयागके ॥ सोमंचमंडलेसूर्यंपादेविष्णुंतथैवच ॥ ॥ ३ ॥ शैवेशैवंतथाप्रोक्तंप्रपायामथवारुणम् ॥ आरामेचैवब्रह्माणंपाद्याद्यैरपिचार्चयेत् ॥ ४ ॥ द्रुपदादीतिमन्त्रेणस्नापयेत्प्रथमंबुधः ॥ गायत्र्याचततःपश्चाद्गन्धद्वारेतितैलकम् ॥ ५ ॥ सुनाभेतिचमंत्रेणद्वाभ्यामेवविशिष्यते ॥ श्रीश्चतेइतिकुसुमंफलिनीतिचवैफलम् ॥ ६ ॥ कांडादितिचमंत्रेणदद्याद्दूर्वाक्षतंततः ॥ सिंदोरिवेतिसिंदूरंविश्वामितिचमार्जनम् ॥ ७ ॥ समिच्छेत्यञ्जनंदद्याद्धस्थंसुरासुराजपन् ॥ चन्दनंयज्वभिर्जप्त्वामानस्तोकेतिचन्दनम् ॥ ८ ॥ यूपेचैवविशेषोयमुत्तराग्रंप्रविन्यसेत् ॥ अद्यैवतेनमंत्रेणस्थापयेदथवारिणा ॥९॥ गायत्र्याप्रथ

गंचैवआपोहिष्ठेतिवैजपन् ॥ शन्नोदेवीतिद्रुपदांस्नापयेत्तदनंतरम् ॥ १० ॥ अभिमंत्र्याथब्रह्मेतित्रिरात्रंमंत्रमीरयन् ॥ योगंयोगहढंजप्त्वाप
वित्रंविन्यसेत्ततः ॥ ११ ॥ त्वंगंधर्वेतिमंत्रेणतथासुभाभइत्यपि ॥ द्वाभ्यांतैलगंधयुतंश्रीसूक्तेनापिपुष्पकम् ॥ १२ ॥ भूरसीतिचतथा
धूपमास्रज्योतिर्भिर्दीपकम् ॥ अनुममिहतातिदद्याद्दूर्वाक्षतंततः ॥ १३ ॥ विश्वामोतिचनिर्म्यंतकांडादितितथाक्षतम् ॥ सिंदोरिवेति
सिंदूरंसमिधेतितथाञ्जनम् ॥ १४ ॥ पादोऽस्येत्यथभुक्तंस्याद्याःफालिनीतिपुनःफलम् ॥ रूपंनेतिदद्देद्रूपंनसोचितिचपूजनम् ॥ १५ ॥
युवासुवासेतिवस्त्रं नागगंधेतिचन्दनम् ॥ ततोयमगृहाद्वाह्येमंडपांतरमाश्रितः ॥ १६ ॥ सुनातेतिवचोदद्यात्ततश्चावाहयेत्प्रभुम् ॥ तत्राधि
वासनंकुर्याद्रक्षयेच्चसुरक्षिभिः ॥ १७ ॥ आचार्ययजमानंचऋत्विग्भोजनमाचरेत् ॥ अक्षारलवणान्यासीदधिविश्वंतिलांस्त्यजेत् ॥ १८ ॥
आधारणंचाधिवासंवक्ष्येतत्रानुसारतः ॥ सुनातेतिवचोदद्यात्तैलंचैवशिवेत्रिभिः ॥ १९ ॥ पंचभिर्ब्राह्मणैःसार्धंगन्धर्वाइतिविस्मरन् ॥ दद्या
द्गन्धंतैलयुतंगंधद्वारेत्यृचापुनः ॥ २० ॥ याःफलिनीतिचफलंपूगतानामवर्जनम् ॥ कौशिकीरुत्तमोसीतिदद्यात्खड्गंसुतीक्ष्णकम् ॥ २१ ॥
रूपेनवेतिमन्त्रेणमुद्गरंचनिवेदयेत् ॥ श्रीश्चतेइतिकुसुमंविश्वानीतिचसंपठन् ॥ २२ ॥ निर्मंथनंततःकार्यमितिसाधारणोविधिः ॥ ततो
धिवासकल्पेतुप्रदेशेतुसमाचेत् ॥ २३ ॥ विनाधिवासनंविप्राःप्रतिष्ठानंसमाचरेत् ॥ नतत्फलमवाप्नोतिविवाहेशरणंदिशेत् ॥ २४ ॥ ततः
प्रयत्नतःकार्यपूर्वाह्णेरात्रियोगतः ॥ नित्यनैमित्तिकेकाम्येकारयेत्कुण्डमण्डपम् ॥ २५ ॥ स्थंडिलेहस्तमात्रेणवालुकानिर्मितेऽपिच ॥
त्रयोदशांगुलेहस्तेद्विहस्तेचापिवर्द्धते ॥ २६ ॥ एकैकांगुलकोविप्राःपीठेनास्तिविचारणा ॥ नवपंचककुंडेचलक्षादावपिशंकया ॥ २७ ॥
ततोदशांगुलेपक्षेदशांगंशृणुतद्द्विजाः ॥ काष्ठपत्रंचपुष्पंचमोदकंपिष्टकंतथा ॥ २८ ॥ अन्नंचपरमान्नंचह्यवेक्ष्यंतिलमेवच ॥ एतद्वैगृहपक्षेच
विष्णुपक्षेतिलादतः ॥ २९ ॥ शैवेयवादितःकार्याशाक्तेपुष्पादितोभवेत् ॥ सूर्येपक्षेपिष्टकादिगोपालेकृसरादितः ॥ ३० ॥ कृष्णेचकरवीरा
दिश्रीफलानिचत्रैपुरे ॥ सारस्वतेचश्रीवृक्षेमोक्षकामेनिगद्यते ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेसप्तदशोऽ
ध्यायः ॥ १७ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अष्टौहोतारोद्वारपालास्तथाष्टौअष्टौकार्याब्राह्मणायाजकाश्च ॥ सर्वेशुद्धालक्षितालक्षणाढ्यैरे

कःकार्योजापकोऽस्मिन्महात्मा ॥ १ ॥ दिव्यैर्गंधैर्गंधमाल्यैःसुवर्णैस्तैलंकार्यंब्राह्मणाःपंचविंशाः ॥ आवाप्यैस्तुद्विगुणैर्वैचलीयोदिव्यैर्वस्त्रै
रर्हणादक्षिणाभिः ॥ २ ॥ नार्हयित्वायथोक्तेनकश्चित्पत्रंनिवेशयेत् ॥ अनार्हितेषुविप्रेषुनसम्यक्फलमाप्नुयात् ॥ ४ ॥ प्रतिष्ठादिषुसर्वेषुस
म्यग्विप्रानथार्हयेत् ॥ कुशद्विजंतुसर्वत्रअर्घ्यविष्टरमात्रकम् ॥ ५ ॥ प्रदद्यादर्हणंसम्यक्पश्चात्पात्रंनिवेदयेत् ॥ विनार्हणंकृतेतस्मिन्नरकेप
रिपच्यते ॥ ६ ॥ प्रत्येकंब्राह्मणान्यज्ञेवेदमन्त्रेषुपारगाः ॥ आचार्यादिकार्येषुवरयेद्दशगोत्रजान् ॥ ७ ॥ विशिष्टानामभावेऽपिकुर्यात्कुश
मयान्द्विजान् ॥ कुशप्रातिकृतौचापिस्वगोत्रंस्वंद्विजंविना ॥ ८ ॥ नकुर्याच्चरणोद्देशंतथाप्रहरसंहतिः ॥ गोत्रादिकीर्तनंतेषुस्वनामोद्देशमी
रयन् ॥ ९ ॥ तुलापुरुषदानेचतथाचहाटकाचले ॥ कन्यादानेतथोत्सर्गेकीर्तयेत्प्रवरादिकम् ॥ १० ॥ नपात्रंप्रतिकृत्यर्थंनचालंसोदरं
तथा ॥ मृतभार्य्योह्यभार्यश्चअपुत्रोमृतपुत्रकः ॥ ११ ॥ शूद्रसंस्कारकश्चैवकृपणोगणयाजकः ॥ प्रायश्चित्तगृहीतश्चराज
याजकपैशुनः ॥ १२ ॥ शूद्रगेहनिवासीचशूद्रप्रेरकएवच ॥ स्वल्पकंठोवामनश्चवृषलीपतिरेवच ॥ १३ ॥ बंधुद्वेषीगुरुद्वेषीभार्या
द्वेषीतथैवच ॥ हीनांगश्चैववृद्धांगोभग्नदंतश्चदांभिकः ॥ १४ ॥ प्रतिग्राहीचकुनखःपारदारिकएवच ॥ श्वित्रीकुष्ठीकुलोद्भूतोनिद्रा
लुर्व्यसनार्थकः ॥ १५ ॥ अदीक्षितःकदर्यश्चचंडरोगीगलद्व्रणः ॥ महाव्रणीचउदरीयज्ञपात्रंनकारयेत् ॥ १६ ॥ वरणांतेतुपा
त्राणांपूजामन्त्राञ्छृणुद्विज ॥ प्रतिमंत्रेणगन्धाद्यैरर्चयेन्मंत्रवित्तमः ॥ १७ ॥ ब्रह्ममूर्तिस्त्वमाचार्यसंसारात्राहिमांविभो ॥ त्वत्प्रसादाद्ध
रोयज्ञंप्राप्तोऽस्मियन्मयेप्सितम् ॥ १८ ॥ चिरंमेशाश्वतीकीर्तिर्यावल्लोकाश्चराचराः ॥ प्रसीदत्वंमहेशानप्रतिष्ठाकर्मसिद्धये ॥ १९ ॥ त्वमादिः
सर्वभूतानांसंसारार्णवतारकः ॥ ज्ञानामृतप्रदाचार्यायजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २० ॥ ब्रह्मणैवसमुद्भूतप्रकाशितदिगंतर ॥ शुद्धजांबूनदप्र
ख्ययजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २१ ॥ प्रतप्तकनकाभासभासितद्युतिभूतले ॥ मंत्रप्रख्यानसंस्थानयजुर्वेदनमोऽस्तुते ॥ २२ ॥ प्रफुल्लकनकाभा
सभास्वरासुरभूषित ॥ प्रकीर्णमंत्रसंभारविधिज्ञप्रणतोऽस्मिते ॥ २३ ॥ षडंगवेदवेदज्ञऋत्विङ्मोक्षप्रदोभव ॥ प्रविश्यमंडलंविप्राःस्वस्था
नेस्थापयेत्क्रमात् ॥ २४ ॥ वेद्याःपश्चिमभागेतुआचार्यंस्थापयेद्बुधः ॥ कुंडस्याग्नौतुब्रह्माणंमंडलस्यैवपश्चिमे ॥ २५ ॥ होतारंस्थापये

त्त्रविधिज्ञमथचोत्तरे ॥ द्वौद्वौकृत्वाज्ञापकौचखड्गधारकएवच ॥ २६ ॥ द्वारिद्वारिप्रयत्नेनद्वारपालाननुक्रमात् ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रे णप्रत्येकमथस्थापयेत् ॥ २७ ॥ पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैर्वासोभिर्युगलेनतु ॥ यज्ञेषुविततेयोऽसौपूज्यतेपुरुषःसदा ॥ २८ ॥ नारायणस्वरू पेणयज्ञंमेसफलंकुरु ॥ यज्ञेषुसाक्षीसर्वेषुयजुर्वेदार्थतत्त्ववित् ॥ २९ ॥ ऋग्वेदार्थस्यतत्त्वज्ञइन्द्ररूपनमोऽस्तुते ॥ मखश्रेष्ठेषुसर्वेषुयेन मंत्राःसुविस्तृताः ॥ ३० ॥ यजुर्वेदार्थतत्त्वज्ञब्रह्मरूपनमोऽस्तुते ॥ मखश्रेष्ठेषुसर्वेषुएषएवविधिःस्मृतः ॥ ३१ ॥ माङ्गल्यंकर्मणांनित्यं सर्वज्ञंज्ञानरूपिणम् ॥ सिद्धयेममयज्ञस्यनमामिशिवरूपिणम् ॥ ३२ ॥ पालयत्यंदिशःसर्वाविदिशश्चतथाइमम् ॥ दिक्पालरूपिणंविप्रं यज्ञसिद्धौनमाम्यहम् ॥ नसंकल्पंचरेद्यागंव्रतंदेवार्चनंतथा ॥ ३३ ॥ संकल्पमूलःकामोवैयज्ञाःसंकल्पसंभवाः ॥ संकल्पेनविनाविप्रय त्किञ्चित्कुरुतेनरः ॥ ३४ ॥ फलंचाल्पाल्पकंतस्यधर्मस्यार्द्धक्षयोभवेत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनयागंसंकल्पयेत्सुधीः ॥ ३५ ॥ कामात्प रोनैवभवेन्निष्कामोऽपिनशोभनः ॥ तस्मात्काममयंधर्मविनामोक्षंनचाचरेत् ॥ ३६ ॥ संकल्पेनविनायस्तुधर्मंचरतिमानवः ॥ नतस्यफल माप्नोतिनित्यनैमित्तिकस्यच ॥ ३७ ॥ नकुर्यात्स्थापनेचैवकुर्याद्वैमंडलांतरे ॥ गृहीत्वौदुंबरंपात्रंवारिपूर्णंगुणान्वितम् ॥ ३८ ॥ ज लाशयारामकूपसंकल्पेपूर्वदिङ्मुखः ॥ साधारणेचोत्तरास्योग्रहयज्ञेतुसंमुखः ॥ ३९ ॥ महाव्रतेप्रतिष्ठायांपात्रंताम्रंहिरण्मयम् ॥ राजता श्ममयंसांगंयोयज्ञेषुप्रशस्यते ॥ ४० ॥ यज्ञीयपात्रपुटकंहस्तंस्नानेप्रकीर्तितम् ॥ ऐशान्यांनिक्षिपेत्तोयंप्रतिष्ठायांचपूर्वतः ॥ ४१ ॥ आ काशेनिक्षिपेद्यागेव्रतेईशेपिनित्यके ॥ पितृमेधेचगोयागेनरमेधेचदाक्षिणे ॥ ४२ ॥ शुक्तिकांस्यादिहस्तैश्चताम्ररौप्यादिभिस्तथा ॥ संक ल्पोनैवकर्तव्योमृन्मयेचकदाचन ॥ ४३ ॥ प्रणवंपूर्वमुच्चार्ययजेद्यज्ञेश्वरंस्मरेत् ॥ गङ्गाचादित्यचंद्रौचद्यौर्भूमिरहरात्रिके ॥ ४४ ॥ सूर्य सोमोयमःकालेमहाभूतानिपंचच ॥ एतेशुभाशुभस्येहकर्मणोनवशाखिनः ॥ ४५ ॥ इत्युच्चार्यन्यसेद्धर्मध्यात्वापुष्पाञ्जलिंसृजेत् ॥ अमृतं कृत्यपात्रेचॐतत्सदितिनिर्दिशेत् ॥ ४६ ॥ धर्मःशुभ्रवपुःसितांबरधरःकार्योर्ध्वदेशेवृषोहस्ताभ्यामभयंवरंचसततंरूपंपरंयोदधत् ॥ सर्व प्राणिसुखावहःकृतधियांमोक्षैकहेतुःसदासोयंपातुजगंतिचैवसततंभूयात्सतांभूतये ॥ ४७ ॥ यज्ञसंबंधिविप्रांश्चएकाहेनैवयोजयेत् ॥ हविर्द्र

व्याणियानिस्युरष्टयागांतरेपिच ॥४८॥ पुनःपुनर्नियोज्यानिब्राह्मणाहविरग्रयः ॥४९॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ माघादिमासेष्वपिषट्सुकार्यायोगप्रतिष्ठाऋषिभिःप्रणीता ॥ देवादिसंस्थापनमाहुरत्रयावन्नसुप्तोमधुसूदनश्च ॥ १ ॥ वारेभृगोर्देवगुरोर्बुधस्यसोमस्यसर्वाःशुभदाभवंति ॥ लग्नेशुभस्थेशुभवीक्षितेवाकार्याप्रतिष्ठाचजलाशयानाम् ॥ २ ॥ शुद्धाद्वितीयाचतथातृतीयात्रयोदशीचापितथैवविप्राः ॥ तथापिसतम्यपिपौर्णमासीदशम्यसौचाप्यथपंचमीच ॥ ३ ॥ प्राणप्रतिष्ठाचजलाशयादेरेताःप्रशस्तास्तिथयोभवंति ॥ अप्राप्यचैतानिशुभानियानिकार्याप्रतिष्ठाविषुवद्वयेच ॥ ४ ॥ षडशीतिलोकाप्ययनद्वयेनयुगादिकेपुण्यदिनेशुभेच ॥ कार्यास्तडागादिजलाशयस्यप्राच्यांप्रतिष्ठामथचोत्तरेवा ॥ ५ ॥ सुचारुईषत्प्रवणेचदेशेसुवर्तुलःषोडशहस्तमंडपः ॥ द्वारैश्चतुर्भिःप्रथितैरुपेतश्चतुर्मुखश्चापिभवेत्सुरेताः ॥ ६ ॥ पूर्वादिद्वारेषुचतुष्टयेषुप्लक्षादिभिस्तोरणकैःसुरेशः ॥ प्लक्षस्तथोदुंबरपिप्पलौचन्यग्रोधकंचापियथाक्रमेण ॥ ७ ॥ ऊर्ध्वंचहस्तानमितानियानिविचित्रमाल्यांबरभूषितानि ॥ भूमौयथाप्रीतिचहस्तकानिभवंतिचैतान्यपितोरणानि ॥ ८ ॥ सर्वस्ययागेपिहिमंडपस्यकार्याध्वजादिक्षुविदिक्षुशुभ्राः ॥ दिक्पालवर्णाभपताकयुक्तामध्येचवैनीलपताकयुक्ताः ॥ ९ ॥ ध्वजाश्चयस्मिन्दशहस्तसम्मितास्तस्मिन्पताकाअपिहस्तपंच ॥ अरत्निमात्रायदिमूलभागेपंचांगुलाग्रेविनिवद्धगूढाः ॥१०॥ द्वारेचतस्मिंश्चनिहृपितंवारंभासुपुष्पासुखशाङ्वलाश्च ॥ वचाभिवृक्षोत्तरपंचहस्ताःसपंचशाखाअपितोरणानि ॥११॥ मुंजोद्भवैर्बर्हिःसमुद्भवैर्वासुरंजितश्चेत्रितपद्मपल्लवैः॥पुष्टद्वयेसूत्रितवेष्टयेचतथेक्षुकाण्डैरथयागमण्डपम् ॥१२॥ वेदिस्तथामंडपमध्यभागेकार्याचकोणेस्थितुषादिहीना ॥ हस्ताश्वितारेखवतीसुरेषापरिष्कृताहस्तचतुष्टयेन ॥ १३ ॥ वेद्यांपरित्यज्यदशांगुलानिऐशान्यतस्त्रीणितथापराणि ॥ कुंडायदद्याच्चतुरस्रमेकमवस्थितंत्र्यंगुलमेखलोज्ज्वलत् ॥ १४ ॥ प्रासादेचतडागेचमहारामेतथैवच ॥ मण्डलंसर्वतोभद्रंप्रयतेनैवकारयेत् ॥ १५ ॥ कुंडंचापिप्रकुर्वीतयथाभ्यन्तरमेखलम् ॥ बहिर्योनिगतंश्वेतंनिश्चित्रंसमसूत्रकम् ॥ १६ ॥ कुंडानिकुर्यान्नवकुंडपक्षेवेद्यास्तथोच्चैरविदिक्षुचैव॥सर्वाणिसर्वत्रचमेखलानिषडस्रपंचास्रसमेखलानि॥१७॥अष्टास्रजान्यब्जत्रिकोणकानितथार्द्धचन्द्रंचतुरस्रकंच॥

कुंडस्यपूर्वोत्तरदिग्विभागेस्थाप्योघटश्चन्दनचारुलिप्तः ॥ १८ ॥ माल्याम्बराच्छादितपूर्णकुम्भःसवृत्तपत्रश्चसुवर्णगर्भः ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ गतोयागगृहादन्यन्मण्डलांतरमाश्रितः ॥ यजमानस्तथानित्यंकर्मकृत्वायथाविधि ॥१॥ पंचदेवान्नमस्कृत्यतथायज्ञेश्वरंहरिम् ॥ संकल्पंचततःकृत्वाब्राह्मणानामनुज्ञया ॥२॥ एतस्मिन्पुण्यदेशेतुफलंगोत्रश्चवैयमः ॥ वेदव्यासादिप्रणीतंयथाशास्त्रनिदर्शनम् ॥३॥ यथायथास्वतंत्रोक्तंपुण्यारण्यभिधायकम् ॥ जलाशयप्रतिष्ठायांकरिष्येविधिवद्द्विजाः ॥४॥ यथायथाचकल्पोक्तंयथाकुंडविधानतः ॥ साधिवासंयथैवैकःपुण्यारण्यविधायकः ॥५॥ जलाशयप्रतिष्ठांचकरिष्येविधिवद्द्विजाः ॥ संकल्पमेवंकृत्वातुवृद्धिश्राद्धंसमाचरेत् ॥ ६ ॥ मातृयागंपुरस्कृत्यवृद्धिश्राद्धंसमापयेत् ॥ ७ ॥ भेर्यादिघोषेण सुमंगलेनपद्मंलिखेदत्रसषोडशाक्षरम् ॥ इन्द्रादिदिक्पालवरायुधानिसमुल्लिखेद्देवदिशिस्थितानि ॥ ८ ॥ ब्रह्मेशान्वरयेत्सर्वानाचार्यंतुविशेषतः ॥ स्वर्णकुंडलयुग्मेनतथाताम्रादिभाजनैः ॥ ९ ॥ नानारत्नैश्चवस्त्रैश्चआचार्यंवरयेद्बुधः ॥ हेमालंकारयुग्मैश्चवासोभिर्विविधैरपि ॥ १० ॥ यथामानंयथाशक्तियथाभिवृणुयाद्बुधः ॥ रचितायजमानेनध्रुवंस्वस्त्यस्तुतेऽद्यत ॥ ११ ॥ ततःसर्वौषधीभिश्चयजमानःसपत्निकः ॥ आपोहिष्ठेतिमंत्रेणस्नापयामासुरग्रजाः ॥ १२ ॥ यवगोधूमनीवारतिलश्यामाकशालयः ॥ प्रियंगुव्रीहयश्चाष्टौसर्वौषधिगणःस्मृतः ॥ १३ ॥ ततःशुक्लाम्बरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ सर्वौषध्युदकस्नातःस्नापितोवेदपुङ्गवैः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणैरभ्यनुज्ञातःपुरोहितपुरःसरः ॥ नानामंगलघोषेणभेरीपटहनिस्वनैः ॥ १५ ॥ यजमानःसपत्नीकःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ पश्चिमंद्वारमासाद्यप्रविशेद्यागमण्डपम् ॥ १६ ॥ चरकेपूजयेद्विप्रंगंगांचयमुनांतथा ॥ पार्श्वयोश्चाधतोलक्ष्मींप्रतिहारमनुक्रमात् ॥ १७ ॥ वेदिंप्रदक्षिणीकृत्यनमस्कुर्याद्यथाविधि ॥ उपविश्यततस्तस्मिन्ब्राह्मणानुमतेस्थितः ॥ १८ ॥ स्वस्तिवाच्यंततःकृत्वापञ्चदेवान्प्रपूजयेत् ॥ भूतोत्सादंततःकुर्याद्विकिरान्विकिरेद्बुधि ॥ १९ ॥ अपक्रमंतुयेभूतायेचास्मिन्विघ्नकारकाः ॥ यस्मान्नोनाभिवर्ततेयज्ञमात्रंप्रवर्तताम् ॥ २० ॥ पूजयेदासनंपश्चात्स्वकीयंपुष्पचन्दनैः ॥ नमोनंतासनायेतितथापद्मासनायच ॥ २१॥ विमलासनायचनमोनमःसारासनायच ॥ योगासनायचनमःपृथिव्यै

नमइत्यपि ॥ २२ ॥ ततोभूमितलेवामहस्तंदत्वापठेन्नरः ॥ पृथ्वित्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णुनाधृता ॥ २३ ॥ त्वंचधारयमांनित्यं पवित्रमासनंकुरु ॥ सूर्यायार्घ्यंततोदत्वागुरुंनत्वाकृताञ्जलिः ॥ २४ ॥ देवंहृत्पद्मकेनीत्वाप्राणायामत्रयंचरेत् ॥ ततोर्चयेद्विघ्नराजमैशान्यां चषटोपरि ॥ २५ ॥ गन्धपुष्पैस्तथावस्त्रैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ गणानांत्वेतिमंत्रेणब्राह्मणंतदनंतरम् ॥ २६ ॥ आब्रह्मन्नितिऋचातद्विष्णो रितिसंस्मरन् ॥ वासुदेवंततःपश्चाद्बलिभिर्गन्धचन्दनैः ॥ २७ ॥ ततोदेवशरीरंतुनवमासाद्यत्रिंशतम् ॥ वेद्याश्चपरितःसर्वान्स्वेस्वेस्थाने यथाक्रमम् ॥ २८ ॥ ततोराजाधिराजेनभूतशुद्धिंसमाचरेत् ॥ ततोबुद्बुदमध्येतुश्वेतपद्मासनस्थितम् ॥ २९ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंशं खकुन्देन्दुसप्रभम् ॥ किरीटकुंडलयुतंसितंपंकजधारिणम् ॥ ३० ॥ शुक्लमाल्यांबरंशुक्लंशुक्लगंधानुलेपनम् ॥ अहितुंडासनस्थंचपाश हस्तंमहाबलम् ॥ ३१ ॥ स्तूयमानंसुरगणैःसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ सुचारुवदनंदेवंपद्ममालोपशोभितम् ॥ ३२ ॥ राजीवलोचनंनित्यं नागलोकोपशोभितम् ॥ मकरग्राहकूर्माद्यैर्नानाजलचरैर्वृतम् ॥ ३३ ॥ जलाशयगतंदेवंचिंतयेज्जलशायिनम् ॥ ततोन्यासंप्रकुर्वीतप श्चाङ्गत्वावशोभितम् ॥ ३४ ॥ अर्घ्यपात्रंततःकृत्वात्रिभागजलपूरितम् ॥ अष्टधामूलमंत्रंचजप्त्वातेनोदकेनच ॥ ३५ ॥ आसनंयागव स्तूनिप्रोक्षयेत्तेनवारिणा ॥ अरुणायविद्महेतमोघ्नायचधीमहि ॥ ३६ ॥ तन्नोअरुणःप्रचोदयादितिस्नानंसमाचरेत् ॥ ततोगणेशमैशा न्यामाग्नेय्यांगुरुपादकान् ॥ ३७ ॥ धर्माधर्मादिकान्सर्वान्सत्वादीनथचार्चयेत् ॥ सूर्यसोमजलादीनांमंडलानिथथाक्रमम् ॥ ३८ ॥ मध्येशक्तिंचक्षीरोदमनंतंपृथिवींतथा ॥ कूर्मंचाधारशक्तिंचसुमेरुंमन्दरंतथा ॥ ३९ ॥ पञ्चतत्वंसमभ्यर्च्यसांगोपाङ्गमनंतरम् ॥ ततः श्वेतंचकुसुमंसाक्षतंयोगमायया ॥ ४० ॥ गृहीत्वापूर्ववद्देशेस्थापयेत्कलशोपरि ॥ आवाहनंततःकृत्वामन्त्रेणानेनमंत्रवित् ॥ ४१ ॥ एह्ये हिभगवन्वरुणएषयज्ञःप्रवर्तते ॥ यज्ञभागंगृहाणेदंत्वामेवावाहयाम्यहम् ॥ ४२ ॥ एवमावाह्यलोकेशमष्टौमुद्राःप्रदर्शयेत् ॥ गायत्र्यास्ना पयित्वातुदद्यात्पाद्यादिकंत्रयम् ॥४३ ॥ पुष्पाञ्जलिंततोदत्त्वामूलमंत्रेणदेशिकः ॥ पूर्वादिपत्रमूलेषुधर्मादीन्पूजयेद्बुधः ॥ ४४ ॥ सत्वाद्याः पूजयेत्तत्रतेषामेवपराङ्गनाः ॥ ज्ञानंधर्मंचसोमंचरजःसत्वंतमस्तथा ॥ ४५ ॥ पूर्वादिपत्रमध्येतुग्रहानष्टौप्रपूजयेत् ॥ पत्राग्रेलोकपालाना

मन्यादीनायुधांस्तथा ॥ ४६ ॥ कर्णिकादक्षिणेपूर्वेवामेचापिशचीपतिम् ॥ पूर्वपत्रेतुब्रह्माणंपूजयेत्सितपङ्कजैः ॥ ४७ ॥ नैर्ऋत्येवरुण
स्याथमध्येनंतंप्रपूजयेत् ॥ पीठमन्त्रेषुपूर्वादिब्रह्माणंचशिवंतथा ॥ ४८ ॥ विष्णुंचापिगणेशंचपृथिवींगंधचन्दनैः ॥ जपेन्मन्त्रंसाष्टशतं
सहस्रंविजपेद्बुधः ॥ ४९ ॥ जानुभ्यामवनींगत्वाविजयाख्यस्तवंपठेत् ॥ ईशानादिपीठकोणेषुकमलांबिकांतथा ॥ ५० ॥ नैर्ऋत्यांवि
श्वकर्माणंवायव्येतुसरस्वतीम् ॥ पूर्वादिद्वारदेशेतुमरुतंचावहादिकम् ॥ ५१ ॥ आवहंप्रवहंचैवतथैवोद्वहसंवहौ ॥ विन्यसेत्पश्चिमेद्वारेनि
वहंचपरीवहम् ॥ ५२ ॥ विन्यसेदुत्तरद्वारिमहतंचपराभवम् ॥ आग्नेयादिषुकोणेषुबहिःपीठंततोयजेत् ॥ ५३ ॥ पिशाचान्राक्षसान्भूता
न्वेतालांश्चतथाक्रमात् ॥ क्षोभकःकामरूपश्चसौभद्रोमरुतस्तथा ॥ ५४ ॥ गोमुखोनन्दभद्रश्चद्विजिह्वोमलिनस्तथा ॥ हस्तिकर्णोवि
शालाख्यःसप्तरक्षोगणःस्मृतः ॥ ५५ ॥ भूमिदोवरदश्चैवजयंतःक्षोभकस्तथा ॥ विवस्वंतःसुदंतश्चएतेभूतगणाःस्मृताः ॥ ५६ ॥ अंगदो
नीलकर्णोसौवसंतोयावकस्तथा ॥ घोररूपामहाकायावेतालाश्चप्रकीर्तिताः ॥ ५७ ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्भक्त्यासर्वेदेवाग्रहादयः ॥ ध्यानवर्णा
नुरूपेणपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ ५८ ॥ ध्यायेदादित्यमारक्तंरक्तपद्मासनस्थितम् ॥ रक्तांबरधरंरक्तंरक्तमाल्यानुलेपनम् ॥ ५९ ॥ यव
विद्रुमसंकाशंसिंदूरारुणसप्रभम् ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणस्थापयेत्कलशोपरि ॥ ६० ॥ इहागच्छेतिचावाह्यपाद्यार्घ्यैश्चपृथग्विधैः ॥
गंधपुष्पादिभिर्भक्त्यापूजयेत्तंयथाविधि ॥ ६१ ॥ बलिंचलोहितंदद्यात्पायसंदधिखंडकम् ॥ घृतालिप्तंचशाल्यन्नंपताकांरक्तव
र्णिकाम् ॥ ६२ ॥ श्वेतांबरधरंश्वेतंशुक्लगंधानुलेपनम् ॥ द्विभुजंवरदंदेवंगदाहस्तंमहाबलम् ॥ ६३ ॥ नानाभरणसंपन्नं
सिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ शुक्लपद्मासनस्थंचदद्यादश्वंश्वेतभूषितम् ॥ ६४ ॥ इमंदेवाइतिमंत्रेणस्थापयेत्पूर्वादिग्दले ॥ सितवस्त्रै
श्चपुष्पैश्चशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ ६५ ॥ पायसैःश्वेतबलिभिर्दधिभक्तंनिवेदयेत् ॥ धूपैःश्वेतपताकाभिर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ६६ ॥
रक्तमाल्यांबरंदेवंरक्ताभरणभूषितम् ॥ सुचारुनयनंरक्तंरक्तपद्मासनस्थितम् ॥ ६७ ॥ किरीटकुंडलधरंमेषकंठंचतुर्भुजम् ॥ वरदंय

ज्ञनाशंचशूलशक्तिगदाधरम् ॥ ६८ ॥ सर्वकामप्रदंदेवंसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ चिंतयेत्परयाभक्त्यामंगलंधरणीसुतम् ॥ ६९ ॥
अग्निमीळेतिमंत्रेणस्थापयेदाग्निदिग्दले ॥ पूजयेद्रक्तपुष्पैश्चरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ ७० ॥ धूपैरक्तंपताकाभिर्गुडभक्तनिवेदनैः ॥ अतसीपुष्प
संकाशंकर्णिकारसमप्रभम् ॥ ७१ ॥ रौहिणेयंमहाकायंनीलनीरजलोचनम् ॥ प्रशांतवदनंदेवंपीतवासंचतुर्भुजम् ॥ ७२ ॥ खड्गचर्मधरं
तद्वद्गदापरशुधारिणम् ॥ पद्मासनगतंदेवंपीतपद्मासनस्थितम् ॥ ७३ ॥ नानाभरणसंपूर्णंमृगेन्द्रवरवाहनम् ॥ उद्बुध्यस्वेतिमंत्रेणयाम्यां
तुस्थापयेद्बुधः ॥ ७४ ॥ पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैः पीतगन्धानुलेपनैः ॥ वस्त्रैः पीतपताकाभिर्बलिभिः कृशरान्वितैः ॥ ७५ ॥ पीतवर्णंगुरुंध्या
येत्पीतपद्मासनस्थितम् ॥ पीताभरणसंपन्नंपीतवस्त्रंचतुर्भुजम् ॥७६॥वरदंदंडहस्तंचसाक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ पूज्यमानंसुगंधर्वैःसेन्द्रैर्देवगणै
रपि ॥ ७७ ॥ बृहस्पतयइतिमंत्रेणनैर्ऋत्यांदिशिसंस्थितम् ॥ पीतचन्दनगंधैश्चपीतवस्त्रादिभूषणैः ॥ ७८ ॥ धूपैःपीतपताकाभिःपीतोदक
निवेदनैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापुरंदरपुरोहितम् ॥ ७९ ॥ ध्यायेच्छुक्रंभृगुसुतंश्वेतपद्मासनस्थितम् ॥ चतुर्भुजंमहाकायंवरदंदंडधारिणम्
॥ ८० ॥ महाबाहुंविशालाक्षंसाक्षसूत्रकमंडलुम् ॥ स्तूयमानंमुनिश्रेष्ठैःसेवितंदैत्यपुङ्गवैः ॥ ८१ ॥ सिंहासनगतंदेवंनीलेन्दीवरलोचनम् ॥
विलसत्पुण्डरीकस्यमालाभिरुपशोभितम् ॥ ८२ ॥ नानादैत्येन्द्रपुत्रांश्चसमायांतंमुहुर्मुहुः ॥ नानाशस्त्रास्त्रचतुरंनानाशास्त्रविशारदम्
॥ ८३ ॥ एवंध्यात्वाभृगुश्रेष्ठंजपन्नन्नात्परिस्रुतम् ॥ मनसाभक्तियुक्तेनस्थापयेत्पश्चिमेदले ॥ ८४ ॥ सितचंदनवस्त्रैश्चधूपमाल्यानुलेपनैः॥
धूपैः श्वेतपताकाभिःसक्तुभिः क्षीरसंयुतैः ॥ ८५ ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापुंडरीकाक्षतैरपि ॥ ध्यायेत्सौरिंचतुर्बाहुंशूलहस्तंवरप्रदम् ॥
॥ ८६ ॥ इन्द्रनीलनिभंश्यामंदिव्यबाणधनुर्धरम् ॥ इन्दीवरावरस्थंचसरोजवरसप्रभम् ॥ ८७ ॥ नीलांबरधरंनीलपद्ममालोपशोभितम् ॥
घोररूपंमहाकायंछायाहृदयनन्दनम् ॥ ८८ ॥ शन्नोदेवीतिमंत्रेणवायव्यांदिशिविन्यसेत् ॥ कृष्णचंदनवस्त्रैश्चकृष्णमाल्यानुलेपनैः ॥
॥ ८९ ॥ धूपैर्नीलपताकाभिर्बलिभिर्माषमिश्रितैः ॥ धूम्रवर्णंसदाकेतुंगदाहस्तंवरप्रदम् ॥ ९० ॥ द्विभुजंभीमकायंचधूम्राक्षंधूम्रवाससम् ॥
केतुंकृण्वन्नितिमन्त्रेणऐशान्यांस्थापयेद्दिवि ॥ ९१॥ धूम्रवर्णैश्चमाल्यैश्चधूम्रगंधानुलेपनैः ॥ धूम्रधूम्रपताकाभिर्बलिभिर्माषमिश्रितैः॥९२॥

पूजयेत्परयाभक्त्याकेतुंसर्वार्थसिद्धिदम् ॥ लोकपालानहंवक्ष्येसर्वसिद्धिप्रदायकान् ॥ ९३ ॥ येषुपूजितमात्रेषुनालभ्यंविद्यते
क्वचित् ॥ देवराजंततोध्यायेत्पुष्पबाणचयप्रभम् ॥ द्विभुजंपीतसंकाशंनीलेन्दीवरलोचनम् ॥ ९४ ॥ रक्तोत्पलधरंतद्वत्पीतवासःसमान्वि
तम् ॥ चामराहस्तशक्तैश्चकन्यारत्नैश्चशोभितम् ॥ ९५ ॥ इन्द्राणींचिंतयेद्वामेउत्पलद्वयधारिणीम् ॥ एवंसंपूजयेद्भक्त्यासुररा
जंजगत्प्रभुम् ॥ त्रातारमितिमन्त्रेणस्थापयेत्कार्णिकोत्तरे ॥ ९६ ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याधूपगंधानुलेपनैः ॥ नानाविधोपहारैश्चपताकाभि
र्ध्वजैरपि ॥ ९७ ॥ बलिक्षीरान्वितंदद्यान्मोदकंसितशर्कराम् ॥ उत्तप्तस्वर्णसंकाशंवीतिहोत्रंचतुर्भुजम् ॥ ९८ ॥ अर्धचन्द्रसमस्थंचअ
जवाहनमुत्तमम् ॥ ज्वालावितानसंरक्तंमूर्ध्निसप्तशिखान्वितम् ॥ ९९ ॥ वरदंविभयंमालांदक्षेसूत्रकमंडलुम् ॥ त्रिनेत्रंरक्तनयनंजटा
कुटमंडितम् ॥ १०० ॥ नानाभरणसंपन्नंसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ अग्निजिह्वेतिमंत्रेणस्नापयेद्ग्निदिग्दले ॥ १०१ ॥ पूजयेद्रक्तपुष्पै
श्चरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ धूपैरक्तपताकाभिर्बलिभिःपायसैरपि ॥ १०२ ॥ नीलाञ्जनचयप्रख्यंनीलसिंहासनस्थितम् ॥ महामहिषमारूढं
दंडपाशधरंविभुम् ॥ १०३ ॥ करालवदनंभीमंज्वालाघूर्णितलोचनम् ॥ घोरदंष्ट्राकरालैश्चाकिंकराणांगणैर्वृतम् ॥ महिषींचिंतयेद्वा
मेचित्रगुप्तंचदक्षिणे ॥ १०४ ॥ अच्छीयसइतिमंत्रेणस्थापयेद्यमदिग्दले ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याधर्मराजंजगद्गुरुम् ॥ राक्षसेन्द्रंमहाकायं
कृष्णवर्णंद्विबाहुकम् ॥ १०५ ॥ नानाभरणसंपन्नंखड्गहस्तंमहाबलम् ॥ वरमुक्ताविमानस्थंघोररूपंजलेश्वरम् ॥ १०६ ॥ एषतइतिमंत्रेणनै
ऋत्यांस्थापयेद्दिशि ॥ कृष्णचन्दनवस्त्रैश्चकृष्णमाल्यानुलेपनैः ॥ १०७ ॥ धूपैःकृष्णपताकाभिर्बलिभिर्माषमिश्रितैः ॥ शुद्धस्फटिकसंका
शंशंखकुन्देन्दुसप्रभम् ॥ १०८ ॥ द्विभुजंपाशहस्तंचसुन्दराङ्गंवरप्रदम् ॥ वरुणस्येतिमंत्रेणस्थापयेत्पश्चिमेदले ॥ १०९ ॥ सितचन्दन
धूपैश्चपताकाभिर्ध्वजैरपि ॥ ११० ॥ समीरणंकुंजरवर्णसन्निभंमृगाधिरूढंद्विभुजंद्विनेत्रम् ॥ ध्वजांबरंचापिदधानमेकंनीलांबरंमेघगणै
र्वृतंच ॥ १११ ॥ नीलचन्दनवस्त्रैश्चनीलमाल्यानुलेपनैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापताकाभिर्ध्वजैरपि ॥ ११२ ॥ धूपैर्नीलपताकाभिर्बलि
भिः पायसैरपि ॥ ११३ ॥ ध्यायेद्द्विनेत्रंद्विभुजंधनेशंपीतांबरंचैनरवाहनंच ॥ गदाधरंभक्तवरप्रदंचआवाहयेदुत्तरपद्मपत्रके ॥ ११४ ॥ गंधचं

दनवस्त्रैश्चपीतमाल्यानुलेपनैः ॥११५॥ धूपैःपीतपताकाभिर्बलिभिःपायसैरपि ॥११६॥स्निग्धकर्पूरसंकाशंतुषारकिरणप्रभम् ॥ त्रिशूलंतुं
बुरधरंतथाभयवरप्रदम् ॥११७॥ उत्तुङ्गवृषभारूढंत्रिनेत्रंभस्मभूषितम् ॥ कपालमालिनंतद्वत्खण्डेन्दुकृतशेखरम्॥११८॥ एवंध्यात्वामहे
शानंस्थापयेद्दिशिदिग्दले॥११९॥पूजयेत्परयाभक्त्याभक्ष्यभोज्यैरनेकशः ॥१२०॥ सितध्वजपताकैश्चबलिभिःपायसादिभिः॥त्वमीशानइ
तिमंत्रेणऋषिश्छन्दः समीरयन् ॥ १२१ ॥ ब्रह्माणंरक्तगौराङ्गंशोणपद्मसमप्रभम् ॥ राजीवलोचनंतद्वत्पद्मगर्भासनप्रभम् ॥ १२२ ॥ पद्मा
सनस्थितंतद्वच्छ्वेतवासंचतुर्भुजम् ॥ चतुर्मुखंसुरश्रेष्ठंमेघगंभीरनिस्वनम् ॥ १२३ ॥ राजहंससमायुक्तंविमानवरसंस्थितम् ॥ स्रुचस्रुवौदक्षिणे
चवामेदण्डकमंडलुम् ॥ १२४ ॥ कुर्वाणमिवलोकांस्त्रीन्सिद्धगन्धर्वसेवितान् ॥ आज्यस्थालींतथैवाग्रेकूर्षांश्चसमिधंतथा ॥ १२५ ॥ वामपा
र्श्वेतुसावित्रींदक्षिणेतुसरस्वतीम् ॥ आब्रह्मन्निति मंत्रेणस्थापयेत्पूर्वदिग्दले ॥१२६॥ नानाभक्ष्योपचारैश्चपूजयेद्गंधचन्दनैः॥धूपैःश्वेतपताका
भिर्बलिभिश्चाज्यपायसैः ॥ १२७ ॥ अनंतंशुक्लवर्णाभंपीतवासंचतुर्भुजम् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणंजगदीश्वरम् ॥ १२८ ॥ आधारभूतां
जगतांस्वर्णयज्ञोपवीतिनम् ॥ नानाभरणसंपन्नंफणासप्तफणान्वितम् ॥ १२९॥ ॐनमोस्त्वितिमंत्रेणस्थापयेद्वरुणांतरे ॥ पूजयेद्भक्ष्यभो
ज्यैश्चदीपगन्धानुलेपनैः ॥ १३० ॥ धूपैःश्वेतपताकाभिर्बलिभिश्चैवनिर्मितैः॥ततोमंडलपूर्वेतुब्रह्माणंपीतवाससम्॥१३१॥ चतुर्भुजंचतुर्वक्त्रं
स्रुवहस्तंवरप्रदम् ॥ बिभ्रतंचस्रुतंतद्वत्तथादंडकमंडलू ॥ १३२ ॥ आब्रह्मन्नितिमन्त्रेणपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ दक्षिणेत्र्यंबकंध्यायेच्छू
लखट्वाङ्गधारिणम् ॥ १३३ ॥ वरदंतमुरुधरंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ निबद्धजूटचन्द्रार्धंशुद्धस्फाटिकसन्निभम् ॥१३४॥ कपालमालिनंदेवंभु
जंगाभरणान्वितम्॥त्रिनेत्रंकुन्दसंकाशंभूतप्रेतगणैर्वृतम्॥१३५॥त्र्यंबकंचेतिमंत्रेणपूजयेन्मधुपायसैः ॥ अतसीपुष्पसंकाशंहारकेयूरभूषितम्
॥१३६॥नानाभरणसंपन्नंपीतवासंचतुर्भुजम् ॥ दक्षिणेचगदाचक्रंवामेशङ्खंसपद्मकम् ॥१३७॥ श्रियादक्षिणतोवामेसरस्वत्यासमन्विताम् ॥
ताद्विष्णोरितिमंत्रेणस्थापयेत्पश्चिमेततः ॥ १३८ ॥ पूजयेद्गन्धपुष्पाद्यैःपायसेनघृतेनच ॥ गणेशंतुचतुर्बाहुंव्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥१३९॥
गजेन्द्रवदनंदेवंश्वेतवासंचतुर्भुजम् ॥ पर्शुंलगुडंतथावामेदक्षिणेदंडमुत्पलम् ॥ १४० ॥ मूषकस्थंमहाकायंशङ्खकुन्देन्दुसप्रभम् ॥ युक्तंवु

द्धिकुबुद्धिभ्यामेकदन्तंभयापहम् ॥ १४१ ॥ नानाभरणसंपन्नंसर्वविपद्विनाशनम् ॥ गणानान्त्विति मन्त्रेणविन्यसेदुत्तरेध्रुवम् ॥ १४२ ॥
उत्तप्तजांबूनदहेमसन्निभांलक्ष्मींसरोजासनसंस्थितांशुभाम् ॥ वामेसरोजंदधतींतथैवहस्तेचदक्षेधृतचामरांच ॥ १४३॥ श्रीश्चतेति चमन्त्रेण
ऐशान्यांमंडलाद्बहिः ॥ स्थापयेत्पूजयेद्भक्त्यासितचन्दनपंकजैः ॥ १४४ ॥ मोदकंपरमान्नंचयवक्षीरंनिवेदयेत् ॥ १४५ ॥ ततोदेवीमं
बिकांदिव्यरूपांब्रह्मेंद्राद्यैःस्तूयमानांत्रिनेत्राम् ॥ सिंहेशस्थांतप्तजांबूनदाभांचंद्रार्द्धेनाबद्धमौलिंजटाभिः ॥१४६ ॥ दिव्यैर्वस्त्रैर्बाहुभिःसाग्रलं
बैर्दिव्यैर्वस्त्रैर्भूषणैःस्वैरुपेताम् ॥ ब्रह्मेन्द्राद्यैर्दुर्जयांमाहिषास्यंतीक्ष्णैरस्त्रैर्दानवंमर्दयंतीम् ॥ १४७ ॥ शूलंचतीक्ष्णबाणंचशक्तिंखड्गंतीक्ष्णं
बिभ्रतींदक्षिणेन ॥ चापंपाशंखेटकंचांकुशंचघंटांवामेबिभ्रतींवाकुठारम् ॥१४८॥ शिरश्छेदादर्धजातंकबंधंखड्गंतीक्ष्णंबिभ्रतींदैत्यराजम् ॥
नागैःपाशैर्वेष्टयित्वासमंताच्छूलेनैनंनिघ्नतींदेहमध्ये ॥ १४९ ॥ सेन्द्रैर्देवैःस्तूयमानांसुरेणोगंधर्वाद्यैःसिद्धसंघैश्चसेव्याम् ॥ नानावस्त्रैर्भूषणै
र्दीप्यमानांध्यायेद्देवीमंबिकामुज्ज्वलंतीम् ॥ १५० ॥ वस्त्रैर्माल्यैर्यक्षधूपैर्वितानैर्भक्ष्यैर्भोज्यैर्मोदकैःपायसैश्च ॥ मांसैःपिष्टैश्छागलाढ्यैरशेषैः
पूज्यादेवीचंडिकाभीष्टदाच ॥ १५१ ॥ श्यामांचपृथिवींध्यायेत्पङ्कजद्वयधारिणीम् ॥ १५२ ॥ मंडूकस्थांद्विभुजांस्योनापृथिवीतिचार्च
येत् ॥ नैर्ऋत्यांविश्वकर्माणंद्विभुजंटंकधारिणम्॥१५३॥ उत्पलंदक्षिणेहस्तेपद्मस्थंपीतवाससम् ॥ एवंध्यात्वाततोब्रह्मन्निति मंत्रेणपूजयेत् ॥
॥ १५४ ॥ स्वस्थांसरस्वतींध्यायेद्वरदाभयदायिनीम् ॥ पीतवस्त्रांसुमुकुटांदेवगन्धर्वसेविताम् ॥ १५५ ॥ यामधाइतिमंत्रेणपूजयेत्सितच
न्दनैः ॥ बलिंश्वेतचरुंदद्यात्कृसरंयावकंतथा ॥ १५६ ॥ स्थापयेद्वामदिग्भागेकुंदपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ पूर्वादिद्वारदेशेतुपूजयेच्चमरुद्गणैः ॥
॥ १५७ ॥ अग्न्यादिषुचकोणेषुबहिर्भूतान्समाचरेत् ॥ पिशाचाराक्षसाभूतावेतालकपिजातयः ॥ १५८ ॥ निर्णासाश्चैवतेसर्वेरौद्राविकृ
तरूपिणः ॥ ततोमंडलमध्येतुवारुणंपूर्ववर्त्मना ॥ १५९ ॥ पूरयेत्कलशंतत्रसुवर्णादिविनिर्मितम् ॥ कूर्मंकूर्माकृतिंकुर्याच्छुद्धस्वर्णेनस
त्तमाः ॥ १६० ॥ बृहत्पर्वप्रमाणेनराजतस्यचदुर्लभम् ॥ पादंपादेनमानेनअंगुलंपरिमंडलम् ॥ १६१ ॥ प्रोष्ठोमत्स्यंतथाकुर्यात्कुलीरं
ताम्रनिर्मितम् ॥ तेनैकस्यविनिर्माणंद्व्यंगुलायामविस्तृतम् ॥ १६२ ॥ तथामानेनमंडूकंतांभूमिंमुनिसत्तमाः ॥ शिशुमारंचयत्सम्यक्तोल

कद्वयनिर्मितम् ॥ १६३ ॥ अंगुलत्रयदीर्घेणयस्यतस्याकृतिर्भवेत् ॥ सितचंदनवस्त्रैश्चपूजनीयासमंततः ॥ १६४ ॥ यावकांश्चविशेषे
णबहुमंत्रविशारदान् ॥ बहृचौपूर्वमत्स्यार्थेदक्षिणेतुयजुर्विदौ ॥ १६५ ॥ सासनौपश्चिमेनाथउत्तरेथर्वणौस्मृतौ ॥ जयध्वमितितान्ब्रूया
द्धोतृकान्पुनरेवाहि ॥ १६६ ॥ स्थापयित्वापृथक्सूत्रेसर्पंचमातरुद्दीपमेवच ॥ पश्चाङ्गंशिवसूक्तंचयथाविष्णोर्हरस्यच ॥ १६७ ॥ जया
ग्रतःपुरुषसूक्तमद्भ्यःसंभूतमेवच ॥ आशुःशिशानमारभ्यवयंसोषांगरुद्रके ॥ १६८ ॥ यज्जाग्रतश्चाग्नेश्चविष्णोरराटमेवच ॥ समस्ता
ध्यायरुद्रेणशतरुद्राख्यमीरितम् ॥ १६९ ॥ पश्चाङ्गरुद्रस्यपुष्पदंतऋषिर्गायत्रीछंदोवेदाहमेतद्बीजम् ॥ श्रीश्चतेइतिशक्तिर्नमस्तेरुद्रइति
नायकः ॥ १७० ॥ परमरुद्रोदेवतापरमस्तुतौविनियोगः ॥ १७१ ॥ सप्तांगरुद्रस्यपुष्पदंतऋषिःपंक्तिश्छन्दस्त्र्यंबकमितिअङ्गुष्ठाभ्यांन
मः ॥ १७२ ॥ त्रिपादूर्ध्वमितितर्जनीभ्यांस्वाहा ॥१७३॥ वेदाहमितिमध्यमाभ्यांवषट् ॥ अमीषांचित्रमितिमध्यमाभ्यांहूम् ॥ १७४ ॥ य
वागूंसोमइतिकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॥ परितोधेनुमेतिकरतलकरपृष्ठयोः ॥१७५॥ श्रीश्चतेइतिअस्त्रायफडिति ॥ चतुर्दिक्षुछोटिकादानम् ॥
॥ १७६ ॥ यज्जाग्रतइतिहृदयायनमः ॥ सहस्रशीर्षेतिशिरसेस्वाहा ॥ १७७ ॥ अद्भ्यःसंभूतइतिशिखायैवषट् ॥ आशुःशिशानइतिक
वचाभ्यांहूं ॥ नमस्तेरुद्रइतिनेत्राभ्यांवौषट् ॥ १७८ ॥ रूढंब्रह्माग्नेतिअस्त्रायफट् ॥ सर्वांगेषु ॥ होमेप्रवर्तमानेतुसूक्तानन्यांश्चवैजपेत् ॥
॥ १७९ ॥ प्रजपेद्वारणंसूक्तंतथाचपालसूक्तकम् ॥ रात्रिसूक्तंचरौद्रंचपावमानंसमुज्ज्वलम् ॥ १८० ॥ जपेच्चपौरुषंसूक्तंसर्वतोवरतंपृथक् ॥
शाक्तंरौद्रंचसौम्यंचकूष्माण्डंजातवेदसम् ॥ १८१ ॥ सौरसूक्तंचयजतोदक्षिणेनयजुर्विदः ॥ वैराजंपौरुषंसूक्तंसौवर्णंरुद्रसंहितम् ॥ १८२ ॥
शैशवंपश्चनिरयंगायत्रंज्येष्ठसामच ॥ वामदेव्यंबृहत्सामतथाचैवरथंतरम् ॥ १८३ ॥ गोव्रतंचविकर्णंचरक्षोघ्नंपावनंस्मृतम् ॥ गायंतंब्रा
ह्मणायेचपूर्वादिद्वारदेशतः ॥ १८४ ॥ अन्नात्परिस्रुतइतिपंचपूर्वंसौरसूक्तकम् ॥ रुद्राध्यायंचपश्चाङ्गंरौद्रइत्यभिधीयते ॥ १८५ ॥
आप्यायस्वेतिचचतुःसौम्यंसूक्तंप्रचक्षते ॥ ईशावेत्यादिस्वांगंचकौष्मांडंदशमंस्मृतम् ॥ १८६ ॥ अग्नेबृहन्निति नवसूक्तंवैजातवेदसम् ॥ षो
डशंतुविभ्राड्बृहत्सौरंसूक्तंप्रकीर्तितम् ॥१८७॥ सौरसूक्तंध्रुवोसीतिइषवोमंगलंस्मृतम् ॥ रात्रिसूक्तंहियज्वाग्नेरक्षोघ्नंशैवसूक्तकम् ॥ १८८ ॥

गणानान्त्वेतिपञ्च आपोहिष्ठेतिचत्रयम् ॥ पवमानंतुतद्विद्धिपावमानंतुषोडश ॥ १८९॥ समस्तंदेवयागेषुतद्रात्रौतुतदूर्ध्वकम् ॥ तदद्धार्द्धंच आरामेकूपेत्वेकऋचंजपेत् ॥ १९० ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनप्रतिकुण्डेषुहोमयेत् ॥ संस्कुर्यादीक्षणाद्यैश्चसंपूज्यचपरस्परम् ॥ १९१ ॥ प्रज्वाल्याग्निंचविधिवद्धोमंकुर्यादनंतरम् ॥ वागीश्वरंसमभ्यर्च्यवागीश्वर्यासमन्वितम् ॥ १९२ ॥ यस्यदेवस्ययोयागःप्रतिष्ठायस्यकस्यचित् ॥ प्रागेवतस्यजुहुयात्सहस्रंचशतंतथा ॥ १९३ ॥ तिलाज्यैःपायसैर्वाथपत्रपुष्पाक्षतेनच ॥ ग्रहेभ्योविधिवत्सर्वेतथेन्द्रायेश्वरायच ॥ ॥ १९४ ॥ मरुद्भ्योलोकपालेभ्योविधिवद्विश्वकर्मणे ॥ ऊर्जेनसमिधाकुर्यादष्टाष्टौस्वगृहेष्वपि ॥ १९५ ॥ इन्द्रेश्वरमरुतानांतिलाज्येन घृतेनवा ॥ एकैकामाहुतिंदद्यात्स्वैःस्वैर्मंत्रैर्यथाक्रमात् ॥ १९६ ॥ दिगीशानांचप्रत्येकमष्टाष्टौचविशेषतः ॥ विश्वकर्मन्निति मंत्रेणकृत्वा आज्याहुतित्रयम् ॥ १९७ ॥ समित्रयंपलाशस्यअथवाश्वत्थसंभवम् ॥ एकैकामाहुतिंदद्यादाज्येनचाविशेषतः ॥ १९८ ॥ शिवंप्रजापतिंविष्णुंदुर्गांचकमलामपि ॥ सरस्वतींचविधिवत्पृथिव्याइतिपावकैः ॥ १९९ ॥ भूतेभ्योप्याहुतिंदद्यादेवंमासद्वयंक्रमात् ॥ अन्येषां मधुराक्तेनतिललाजैर्यथाक्रमम् ॥ २०० ॥ विष्णुंचैवंतुवायव्येदुर्गायाश्चतथोत्तरे ॥ कमलायाश्चऐशानेईशानस्यसभूतकम् ॥ २०१ ॥ एककुंडेतुएकस्मिन्होमंकुर्याद्यथाविधि ॥ पक्षेवैपंचकुंडेतुपूर्वादीनांक्रमेणतु ॥ २०२ ॥ एककुंडेग्रहान्कृत्वाकृत्वाबलभिदासह ॥ दक्षिणेक्रमतश्चैवंलोकेशंचतथैवच ॥ २०३ ॥ पश्चिमेयस्ययागस्यदुर्गायाश्चोत्तरेदिशि ॥ ईशानेभूतयक्ष्माचजुहुयाद्देशिकोत्तमः ॥ २०४ ॥ विष्ण्वादिदेवतानांचअग्रकुंडेविधीयते ॥ प्रथमेदिवसेकुर्याद्देवतानांचस्थापनम् ॥ द्वितीयेपूजनंकुर्याद्धोमंकुर्याद्यथा विधि ॥२०५॥ बलिदानंतृतीयेतुचतुर्थींकंचतुर्थके ॥ नीराजनंपंचमेतुपञ्चाहसाध्यकोविधिः॥ त्र्यहसाध्येतृतीयेतुनवाहेत्वथपंचमे॥२०६॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिऐशान्यादिक्रमेणतु ॥ प्रादक्षिण्येनयज्ञंतुमंत्रैःपरिसमूहनम् ॥ मंत्रपूर्वंसाग्निकानांनिरग्नेस्तुष्टिकेनतु ॥ २०७॥ त्रिकुशेनमहायागेविवाहादौद्विपत्रकम् ॥ वैश्वदेवेत्वेकपत्रमितिसाधारणोविधिः ॥ दिग्विदिक्षुपरिस्तीर्यमहायागेषुसर्वदा ॥ २०८॥ दिक्षु मात्रंनित्यकेचविश्वदेवेतथैवच ॥ अकृत्वाचैवनित्यंचवृथानैमित्तिकंहियत् ॥ २०९ ॥ तस्मात्फलाद्यैरपितत्कृत्वानैमित्तिकंचरेत् ॥

प्रायश्चित्तेवैश्वदेवेसायंप्रातःप्रतीषुच ॥ २१० ॥ मारणोच्चारहोमेषुतथासंकल्पिताकृती ॥ प्रत्यवायकुलेकापितत्रानित्याकृतिंविना ॥
॥ २११ ॥ शतार्द्धंजुहुयाद्यत्रतत्रानित्यंविवर्जयेत् ॥ तूर्यहोमंततःकृत्वातूष्णीमेवजितेन्द्रियः ॥ २१२ ॥ प्रजपेदिन्द्रमाग्निंवसोमायचय
थाक्रमम् ॥ ततस्तुसमिधाहोमंव्याहृतिस्तदनंतरम् ॥ २१३ ॥ भूर्भुवःस्वाहेतितथात्वन्नइत्यादिपंचकम् ॥ अंतेस्विष्टकृतंदद्याद्विधानंतस्य
भोःशृणु ॥ २१४ ॥ घृताहुतीस्विष्टकृच्चद्विजसंस्कारकर्मसु ॥ घृतैःस्विष्टकृतंदद्याद्यागादौपरिवर्जयेत् ॥ २१५ ॥ सर्वौषध्युदकस्नानं
करिदंतोत्थमुष्णया ॥ रथ्यावल्मीकगोष्ठस्यतथाश्वस्यसुरस्यच ॥ २१६ ॥ त्रिगंधंचत्रिशीतंचकुशमूलस्यमृत्तिका ॥ निक्षिपेत्स्नानकुंभे
षुआचार्यादींस्तुस्थापयेत् ॥ २१७ ॥ यजमानःपुरःकृत्वादंतकाष्ठपुरःसरम् ॥ रात्रौचभक्ष्यभोज्याद्यैःपरितोष्ययवाक्षतम् ॥ २१८ ॥
कृत्वायथोक्तकालेनपूजयेत्तैलधारया ॥ ततःप्रभातेविमलेस्नानंकुर्याद्यथाविधि ॥ २१९ ॥ स्नानमाब्दैवतैर्मंत्रैःसूक्तेनपुरुषेणतु ॥ वारुणेन
चसूक्तेनसुरास्त्वादियथाक्रमम् ॥ २२० ॥ सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणःप्रभुः ॥ २२१ ॥
आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा ॥ वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥ २२२ ॥ ब्रह्मणासहितःशेषोदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥
कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ २२३ ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिस्तुष्टिःकांतिश्चमातरः ॥ एतास्त्वामभिषिंचंतुदेवपत्न्यः
समाहिताः ॥ २२४ ॥ आदित्यश्चंद्रमाभौमोबुधजीवसितार्कजाः ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतुश्चतर्पिताः ॥ २२५ ॥ देवदानवगंधर्वा
यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमनवोदेवादेवमातरएवच ॥ २२६ ॥ देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ अस्त्राणिसर्वशस्त्राणिराजा
नोवाहनानिच ॥ २२७ ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ २२८ ॥ एतेत्वामभि
षिंचंतुसर्वकामार्थसिद्धये ॥ स्नानंसमाप्यविधिवत्स्वगणेनानुलेपयेत् ॥ २२९ ॥ गवामष्टोत्तरशतंतदर्धंचाथविंशतिः ॥ आचार्यायाभिरूपा
यप्रदद्यादभिपूजयन् ॥ २३० ॥ ततःप्रभातेविमलेजलेसमवतारयेत् ॥ शुद्धांचकपिलांदोग्ध्रींघंटाचामरवर्जिताम् ॥ २३१ ॥ सामगाय
ततोदद्यात्सुवर्णदक्षिणान्वितम् ॥ यूपमादायसंस्थाप्यस्नापयेद्वारुणंजपन् ॥ २३२ ॥ अच्छेदतेनमंत्रेणगायत्र्यातदनंतरम् ॥ रोचनांच

त्रिरत्नेनतथाकुंभोदकेनच ॥ २३३ ॥ पर्वताग्रमृदातोयनागवल्मीकमेवच ॥ गजदंतमृदाचैवकूलमूलमृदातदा ॥ २३४ ॥ पुष्पोदकेन संख्येनतथारत्नोदकेनच ॥ दध्यक्षतेनदुग्धेनघटेनशतधारया ॥ २३५ ॥ सुगंधेनत्रिशोतेनविलिप्यचसमाहितः ॥ दापयेत्कांस्यमूलंवद् घ्याल्लोहमयंचवा ॥ २३६ ॥ माल्यवस्त्रैरलंकृत्यपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ ईशावाइतिमंत्रेणदद्यात्पुष्पाञ्जलित्रयम् ॥ २३७ ॥ पुनस्त्वमादिति मंत्रेणपुनःपुष्पंसमुत्सृजेत् ॥ प्रादेशमात्रंविस्तारंमध्येभूत्तंषडंगुले ॥ २३८ ॥ कांस्यचक्रस्यमानंतुऊर्ध्वंयद्द्वादशांगुलम् ॥ तदूर्ध्वेविलि खेच्छूलंचतुरंगुलमानतः ॥ २३९ ॥ अंगुष्ठहीनेलोहस्यतत्रशूलंनकारयेत् ॥ ततोमंगलपूर्वंतुद्विजातीनांमतेनच ॥ २४० ॥ समुत्सृजेद्य प्रासादंतडागंचविशेषतः ॥ चतुर्दर्भंगृहीत्वातुईशानाभिमुखेनतु ॥ २४१ ॥ समुत्सृजेत्ततःपश्चाद्वाक्यमेतदुदीरयेत् ॥ २४२ ॥ ओ मित्यादिश्रीकृष्णद्वैपायनाभिधानवेदव्यासप्रणीतभविष्यपुराणोक्तफलप्राप्तिकामश्चतुष्कोणाद्यवच्छिन्नमत्कारितपुष्करिणीजनमेतदूर्जितं गंधपुष्पाद्यर्चितंवरुणदैवतंसर्वसत्त्वेभ्यःस्नानावगाहनार्थमहमुत्सृजे ॥ २४३ ॥ ततोवरुणसूक्तेनवरुणंनागसंयुतम् ॥ मकरंकच्छपंचैवतो येषुपरिनिक्षिपेत् ॥ २४४ ॥ पूजयेद्वरुणंदेवमर्घ्यंदद्याद्विशेषतः ॥ तेनोदकेनसंस्नाप्यगजदंतोत्थमृत्तिका ॥ २४५ ॥ श्वेताश्वखुरसंभूतं श्रीश्चतेतिचसंजपन् ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रेणमृदंचतुष्पथोद्भवाम् ॥ २४६ ॥ तद्विष्णोरितिमंत्रेणकुशमूलेनस्थापयेत् ॥ तीर्थतोयेनगंधेनत थापञ्चामृतेनच ॥ २४७ ॥ गायत्र्यास्नापयेद्देवंरत्नतोयेनसाधकः ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रेणक्षीरेणतदनंतरम् ॥ २४८ ॥ दधिक्राव्णेतिद ध्नाचमधुवातेतिवैमधु ॥ सरस्वत्यांतेतिजातिपुष्पतोयेनस्नापयेत् ॥ २४९ ॥ वरुणोत्तमितिमंत्रस्यनारायणऋषिः गायत्रीछंदोवरुणो देवतावरुणप्रीतयेविनियोगः ॥ २५० ॥ श्रीश्चतेइतिमंत्रस्यकर्दमऋषिःपंक्तिश्छंदः सरितादेवताअश्वखुरमृदास्नानेविनियोगः ॥ २५१ ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रस्यपर्वतऋषिःउष्णिक्छन्दः सरस्वतीदेवतावरुणप्रीतयेचतुष्पथमृदास्नानेविनियोगः ॥ २५२ ॥ तद्विष्णोरितिमंत्र स्यमैनाकऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः सरस्वतीदेवतावरुणप्रीतयेकुशमृदास्नानेविनियोगः ॥ २५३ ॥ कयानेतिमंत्रस्यवसिष्ठऋषिरनुष्टुप्छन्दः सोमोदेवतावरुणप्रीतयेनागगंधस्नानेविनियोगः ॥ २५४ ॥ तेजोसीतिमंत्रस्यगर्गऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः वासवोदेवतावरुणप्रीतयेविनि

योगः ॥ २५५ ॥ सरस्वत्यैभैषज्येनेतिमंत्रस्यवामदेवऋषिःपंक्तिश्छंदोविष्णुर्देवतावरुणप्रीतयेविनियोगः ॥ २५६ ॥ पुष्पोदकस्नाने अग्नआयाहीतिमंत्रस्यजनार्दनऋषिः जगतीच्छन्दऐन्द्रीदेवतावरुणप्रीतयेविनियोगः॥ २५७ ॥ प्रक्षिपेत्पञ्चव्रीहींश्चइयञ्चेतिचसंपठन् ॥ पश्चान्नीराजनंकुर्यात्पञ्चघोषपुरःसरम् ॥ २५८ ॥ शिरीषपुष्पसंभूतंदर्पणंकांस्यसंभवम् ॥ गोपीचन्दनसंभूतंगंगामृत्तिकयाथवा ॥२५९ ॥ कृष्णागौर्गोमयंवापिस्वास्तिकंशंखमेवच ॥ कारयेत्पदकंवापियवगोधूमकस्यवा ॥ २६०॥ उत्पन्नस्वर्गसंभूतंकलशंमाषसंभवम् ॥ श्रीरसंपुष्पसंभूतंदर्पणंकांस्यसंभवम् ॥ २६१ ॥ नन्द्यावर्तैर्मलयजेततोनिर्मलयेत्सुधीः ॥ एकैकंप्रतिमंत्रेणप्रत्येकंतुजलोपरि ॥ २६२ ॥ ध्रुवप्रातिकृतैर्मंत्रैरष्टभिश्चयथाक्रमम् ॥ पूर्वाक्षतंमाषभक्तबलिंदद्याद्विधानतः ॥ २६३ ॥ ततोनारायणसूक्तेनदेवंनारायणंत्रजेत् ॥ अन्येषांचैवदेवानांप्रदद्यात्रिंशतंबलिम् ॥ २६४ ॥ ततआचमनीयंचवस्त्रयुग्मंनिवेदयेत् ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणक्रमेणापिविधानतः ॥ २६५ ॥ पृथक्पृथक्ततोदद्यात्तावत्येनापिभोद्विजाः ॥ देवसूत्रसमायुक्तेयज्ञसूत्रसमन्विते॥ २६६ ॥ सर्ववर्णप्रभेदेनवासांसिप्रतिगृह्यताम् ॥ शरीरंतेनजानामिचेष्टांनैवचनैवच ॥ २६७॥ मयानिवेदितान्गन्धान्प्रगृह्यचविलिप्यताम् ॥ अष्टोत्तरशतान्दीपान्परितःस्थापयेत्क्रमात्॥२६८॥ तदर्धंवापञ्चविंशंमंत्रेणप्रयजेत्सुधीः॥ त्वंसूर्यचन्द्रज्योतींषिविषादस्त्वंतथैवच ॥ २६९ ॥ त्वमेवसर्वज्योतींषिदीपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ प्रदक्षिणंततःकुर्यात्पञ्चधासप्तधाथवा ॥ २७०॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणदद्याद्धूपंदशांगकम् ॥ वनस्पतिरसोदिव्योगंधाढ्यःसुरभिःशुचिः ॥२७१ ॥ मयानिवेदितोभक्त्याधूपोऽयंप्रतिगृह्यताम् ॥ अलंकारंचगंधंचपीतवस्त्रंतथैवच ॥ २७२ ॥ दूर्वाक्षतेचमाल्यंचयुक्तंपुष्पेणपूजयेत् ॥ दद्यात्पञ्चाञ्जलिंपश्चाद्विष्णुसूक्तंपुनर्जपेत् ॥२७३॥ ततःसुशोभनेस्नानेमण्डंनिर्मायदेशिकः ॥ वरुणंविन्यसेत्तत्रतथापुष्करिणीमपि॥२७४॥ विवाहोक्तेनविधिनाकुर्यान्निर्मंछनादिकम् ॥ गंधपुष्पंततोदद्याद्गांचदद्यात्सदक्षिणाम् ॥२७५ ॥ चामरंव्यजनंछत्रंकांस्यलोहंतथैवच ॥ कुर्यात्पुष्करिणींरम्यांराजतींचत्रिपादिकाम्॥२७६॥चतुष्कोणांचसुषमाद्यङ्गुष्ठपरिमंडलाम्॥सुवर्णप्रतिमांकुर्याद्वालेनैकेनभोद्विजाः॥२७७॥ अथवास्वर्णपत्रेचकुंकुमेनतलेलिखेत् ॥ बाणशक्तिप्रमाणेनस्वर्णपत्रंतुद्व्यंगुलम् ॥२७८ ॥ कारयेच्चतुरस्रंचपीठोपरिन्यसेद्बुधः ॥ नीराजनांते

विप्रेंद्राःसंस्मरेदमृतंतरेत् ॥ २७९ ॥ अशक्तेनतथैवैकाकाष्ठेवापिप्पलच्छदे ॥ ताम्रपट्टेलिखेद्वापिअलक्तेनयथाविधि ॥ २८० ॥ प्राण प्रतिष्ठांकुर्यात्तुवरुणायनिवेदयेत् ॥ महंतुवत्सरंकुर्याद्वेदघोषपुरःसरम् ॥२८१॥ अशोकंखदिरंशालमश्वत्थंबिल्वकंतथा ॥ धात्रीकुरुबकं चैवबहुलंनागकेसरम् ॥ २८२ ॥ एषामेवकाष्ठयूपंयजमानप्रमाणकम् ॥ समादायचसंस्थाप्यवस्त्राद्यैःप्रतिगृह्यच ॥ २८३ ॥ यूपंरक्षे तिमंत्रेणखनित्वाचप्रदापयेत् ॥ स्थिरोभवेतिमन्त्रेणहस्तंदत्वापठेत्ततः ॥ २८४ ॥ तडागस्यतथैशान्यांतथाप्रासादकस्यच ॥ प्रापयेद्द क्षिणेभागेआवासस्यचमध्यके ॥ २८५ ॥ नौकांगत्वाततःपश्चाद्यूपमादायवाग्यतः ॥ मध्यदेशेतडागस्यसमुल्लंघ्यतथोत्तरम् ॥ २८६॥ गंतव्यंप्रकल्प्यतत्रैवआप्यायस्वेतिवैऋचा ॥ शिलायांहोमयेत्तत्रहुनेन्नौकाहुतित्रयम् ॥२८७॥ अंगदायस्वाहेतिभौमायनमइत्यतः ॥ ला जाशक्तौदधिमधौवासनेप्रतिहोमयेत् ॥ २८८ ॥ कूर्मायनमइत्युक्त्वापृथिव्यैनमइत्युत॥ स्वाहेत्यनंतमंत्रेणदद्यादर्घ्यमनंतरम् ॥२८९॥प श्चरत्नेनगन्धेनशंखेनार्घ्यप्रदापयेत् ॥ चतुरस्रंसमाकीर्णचतुर्दिक्ष्वधृतैर्जनैः ॥ २९० ॥ कल्पयेद्वापयेत्तत्रहस्तंदत्वापठेदिदम् ॥ स्थिरो भवेतिमंत्रेणगंधपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ २९१ ॥ चक्रंसदर्पणंदद्यान्नागदंडशिरोगतः ॥ विद्युदत्रचकतारंग्रहदुखहरिप्रियम् ॥ २९२ ॥ एवंच क्रंपूजयित्वाशूलंनागांश्चपूजयेत् ॥ उच्चैर्ध्वजंततःकृत्वाननागेतिचसंपठेत् ॥ २९३ ॥ गायत्रेस्वेतिमंत्रेणपठेद्वारद्वयंततः ॥ दिक्पा लेभ्योबलिंदद्यान्माषभक्तंगुडौदनम् ॥ २९४ ॥ रक्तपुष्पान्वितंकृत्वाप्रणिपत्यप्रसादयेत् ॥ सहस्रंवाधनंदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ २९५ ॥ ततोभोज्यंचसर्पिष्कंसाहिरण्यंयथाविधि ॥ इक्षुस्वस्तीतिकांदद्याज्जलेमातृश्चपूजयेत् ॥२९६॥ मंथरांवशुतांकांतांराक्षसींचपिशाचिकाम् ॥ नागिन्योनागपुत्रांश्चमध्येसंपूजयेत्ततः ॥ २९७ ॥ पूर्णांतिचपृथग्दद्याल्लाजाद्यैर्गुडामिश्रितैः ॥ इन्द्रोबलवतीस्वाहायशोबलवतामपि॥२९८॥ बृहत्पक्षाविशेषोयंमध्यमेचकनीयके ॥ बृहस्पतेचइंद्रायतवदेवलतामिति ॥ २९९ ॥ स्वाहेतिजुहुयात्पश्चात्प्रणीतांचालयेत्ततः ॥ कनिष्ठपक्षेप्रासादेतथाचैवजलाशये ॥ ३०० ॥ मन्दरेतोरणस्यैवविष्वक्सेनंप्रकल्पयेत् ॥ आरामेचतथासेतौविशेषःपञ्चमोद्विजाः॥३०१॥ पूजांतरेणयःकस्यजपेन्मन्त्रसहस्रकम् ॥ स्तुतिंसमाप्यविधिवदिमंमंत्रमुदाहरेत् ॥ ३०२ ॥ सर्वसत्वेभ्यउच्छिष्टमर्पितज्जलमुद्धृतम् ॥

इतिपठित्वापुष्करिणीजलंहस्तेगृहीत्वाजलेक्षिपेत् ॥ ३०३ ॥ ततोजलमातृभ्योनमइतिजलमातॄःप्रपूजयेत् ॥ त्रैलोक्येयानिस्थानानि स्थावराणिचराणिच ॥ ३०४॥ तेषामाप्यायनायैतज्जलमुत्सृज्यतेमया ॥ मात्रेतुकृतमेतत्तेजगदानंदकारकः ॥ ३०५ ॥ शिवायसर्वभूतानांयत्सपाहिजलाशयम् ॥ पिबंतोह्यवगाहंतःसुखिनःसर्वजंतवः ॥ ३०६ ॥ जलंविश्वायकारायकृतमेतन्मयासदा ॥ कीर्तिस्तिष्ठतुमेदेवाश्चिरायधरणीधर ॥३०७ ॥त्वत्प्रसादान्महाभागनागराजनमोऽस्तुते ॥ येऽत्रकेचिद्विपद्यंतेस्वकर्मफलभोजनाः॥ ३०८ ॥ तेषांदोषैर्नलिप्येहंस्वंस्वंशममवाप्नुयात् ॥ नारायणोजगत्प्राणःसर्वकामप्रदायकः ॥ ३०९ ॥ आपेयामातरःसंतुजगतांवृक्षयोनयः ॥ अपांपतेरसायात्र यादसामीश्वरप्रभो ॥ ३१० ॥ वरुणास्यासनेकीर्तिसनातननमोस्तुते ॥ ततोऽयंनिधिवद्दद्याद्दक्षिणार्थंद्विजन्मने ॥ ३११ ॥ सुवर्णंरजतंदद्यादनड्वाहंपयस्विनीम् ॥ दद्याद्धेनुद्वयंपश्चात्कुर्याद्ब्राह्मणतर्पणम्॥३१२॥वह्निपूजांपुरस्कृत्यमन्त्रेणप्राशयेत्ततः ॥पितॄणांदापयेदर्घ्यंततोदेवंप्रसादयेत् ॥ ३१३ ॥ बिंबमुद्रांपद्ममुद्रांनागमुद्रांप्रदर्शयेत् ॥ वैश्वानराइतिऋचापूजांकृत्वाविवर्जयेत् ॥ ३१४ ॥ यस्तेप्राणाञ्जपन्पश्चात्प्रकुर्यादथचन्दनम् ॥ प्रदक्षिणंततःपश्चात्तडागस्यशृणुद्विजाः ॥ ३१५ ॥ ब्राह्मणान्पुरतःकृत्वावेदघोषंसमुच्चरन् ॥ महामङ्गलपूर्वेणप्रविशेद्भवनंसुधीः ॥ ३१६ ॥ ततोगृहार्चनंकुर्याद्ब्राह्मणानथभोजनम् ॥ दीनानांकृपणानांचसर्वत्रैर्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ३१७ ॥

इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ सप्ताग्निष्टोमकोनामह्युत्तमःकथितोविधिः ॥ मध्यमेमध्यमफलंकनिष्ठेतुकनिष्ठकम् ॥ १ ॥ अधुनामध्यमंवक्ष्येविधिंशास्त्रानुसारतः ॥ यथाविभवयोगेनयत्कर्तव्यंनरेणवै॥२॥ सद्योधिवासकल्पेनयूपादीन्विधिवास्यच ॥ पूर्वस्मिन्नेवदिवसेदैवज्ञकथितेशुभे ॥ ३ ॥ मुहूर्तेकलशंस्थाप्यसंगृह्यगणनायकम् ॥ स्थापयेत्प्रथमंयूपमापोहिष्ठेतिमंत्रकैः ॥ ४ ॥ शन्नोदेव्यास्ततःपश्चाद्गन्धद्वारेतिगंधकम् ॥ श्रीसूक्तेनततोदद्यात्पुष्पंदूर्वाक्षतंततः ॥ ५ ॥ काण्डादितिचमंत्रेणततोधूपंनिवेदयेत् ॥ येगृह्णामीतिचऋचापूजायांस्थापयेत्ततः ॥ ६ ॥ विवाहविधिनासर्वकार्यंचैवाधिवासनम् ॥ ७ ॥ सर्वमेवप्रयुंजीततडागादिषुपंडितः ॥अधिवास्यतडागादीनाचार्यादींश्चसर्वशः॥ ८॥ संगृह्यगंधपुष्पाद्यैर्धूपैर्दीपैःसुशोभनैः ॥ ततःप्रभातेसम

येनित्यंनिर्वर्त्यशास्त्रतः ॥ ९ ॥ वृद्धिश्राद्धंततःकुर्यान्मातृपूजापुरःसरम् ॥ अलंकृत्ययथाशक्तिआचार्यादींश्चरेद्बुधः ॥ १० ॥ शृणुयात्प
श्चिमेभागेमंडपस्यसमीपतः ॥ मध्येदेशेसमुद्भूतंयज्ञपात्रंप्रशस्यते ॥ ११ ॥ अथवातत्रदेशीयंगुरुंवाश्रोत्रियोद्भवम् ॥ यज्ञेप्रधानद्वितीयमृ
त्विगाचार्यमेवहि ॥ १२ ॥ वैतानकल्पेसंपन्नंशक्तिकल्पपरायणम् ॥ निगमज्ञानसंपन्नंयज्ञेपात्रंप्रशस्यते ॥ १३ ॥ पत्नीहीनमपुत्रंचश्याव
दंतमदंतकम् ॥ गणानांयाजकंषंडंस्वगोत्रंपरिवर्जयेत् ॥ १४ ॥ अप्रधानेषुयज्ञेषुदानयज्ञेषुसत्तमाः ॥ नियोजयेत्स्वगोत्रंचहोमेना
स्तिविचारणा ॥ १५ ॥ कुशप्रतिकृतौचापिततःस्वर्गंसगच्छति ॥ धनपादौचसंशोध्यततोयज्ञंसमाचरेत् ॥ १६ ॥ अयाज्ययाजनो
द्भूतंपल्लवंव्यवहारके ॥ कूटसाक्ष्येणपल्लवेस्थाप्यहारकमेवच ॥ १७ ॥ देवस्वंब्राह्मणस्वंचलोहविक्रयणंधनम् ॥ हविर्विक्रयणंकृत्वापुत्र
भार्यादिविक्रयी ॥ १८ ॥ निंदितानिपुराणेषुयत्कृतंतत्रतत्फलम् ॥ यज्ञसद्मनिविप्रांश्चनश्राद्धंभोजयेत्क्वचित् ॥ १९ ॥ नदद्यात्तस्य
दानंचयावन्नैवसमापयेत् ॥ ब्रह्मन्नाचार्यमुख्योसिसंसारात्राहिमांविभो ॥ २० ॥ त्वत्प्रसादाद्गुरोयज्ञेप्राप्नुयान्मानसेप्सितम् ॥ चिरंमेशा
श्वतीकीर्तिर्यावल्लोकाश्चराचराः ॥ २१ ॥ प्रसीदत्वंमहेशानिप्रतिष्ठाकर्मसिद्धये ॥ त्वमादिःसर्वभूतानांसंसारार्णवतारक ॥ २२ ॥ ज्ञाना
मृतप्रदाचार्यविष्णुरूपनमोऽस्तुते ॥ ब्रह्मासनसमुद्भूतंप्रकाशितदिगंतरम् ॥ २३ ॥ त्वंचजांबूनदप्रख्ययजुर्वेदनमोस्तुते ॥ प्रफुल्लक
मलोद्भासिभास्वरांबरभूषितः ॥ २४ ॥ प्रकीर्णशास्त्रसंभारविधिज्ञप्रणतोस्मिते ॥ ज्वलद्वैश्वानरप्रख्यधूमश्यामलिताननं ॥ २५ ॥ षडं
गवेदतत्त्वज्ञऋत्विङ्मोक्षंसमाचरन् ॥ ततस्तूर्यादिघोषेणपुरस्कृत्यद्विजोत्तमान् ॥ २६ ॥ यजमानःसपत्नीकःप्रविशेद्यागमंडपम् ॥ स्व
स्थानेस्थापयेत्पुत्रान्मखैर्धर्मैर्यथाक्रमम् ॥ २७ ॥ पूजयेद्गन्धमाल्याद्यैर्गंधाद्यैःसुमनोहरैः ॥ यज्ञेषुवितते योसौपूज्यतेपुरुषःसदा ॥ २८ ॥
नारायणस्वरूपोसौयज्ञंमेसफलंकुरु ॥ मखश्रेष्ठेषुसर्वेषुयेनमंत्राःसुविस्तृताः ॥ २९ ॥ यजुर्वेदार्थतत्वज्ञब्रह्मरूपनमोस्तुते ॥ यज्ञेषु
शाखीसर्वेषुवेदवेदार्थतत्ववित् ॥ ३० ॥ ऋग्वेदज्ञमहाप्राज्ञविश्वरूपनमोस्तुते ॥ मांगल्यंकर्मणांनित्यंसात्वतंब्रह्मरूपिणम् ॥ ३१ ॥
सिद्ध्येममयज्ञस्यनमामिशिवरूपिणम् ॥ पालयंतिदिशःसर्वाविदिशश्चतथाइमाः ॥ ३२ ॥ दिक्पालरूपिणंविप्रंयज्ञसिद्ध्यैनमाम्यहम् ॥

पातयेद्दक्षिणंजानुविकिरान्विकिरेत्ततः ॥ ३३ ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाःसर्वैरक्षांकुर्वंतुतानिवै ॥
॥ ३४ ॥ वेद्यावेदीतिमंत्रेणपठेद्वेदिंप्रणम्यच ॥ संपूज्यगन्धपुष्पाद्यैरिमंमंत्रमुदाहरेत् ॥ ३५ ॥ याजनंयजमानंचश्रेयसातत्रयाजकः ॥
अयमर्घ्यइदंपाद्यंधूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३६ ॥ ऐशान्यांकलशेदेवंसंपूज्यगणनायकम् ॥ ब्रह्माणंवासुदेवंचद्वितीयकलशेयजेत् ॥ ३७ ॥
मंडलंचैवविष्णुर्वैद्वारकारूपमास्थितः ॥ तेनत्वांपूजयाम्यद्यस्वर्गप्राप्तिंकुरुष्वमे ॥ ३८ ॥ पूर्वदिक्षुचकलशान्संस्थाप्यचत्रयंत्रयम् ॥
अर्धपादसवर्णेननिर्मितंतारणंबुधः ॥ ३९ ॥ गंगामृत्तिकयायुक्तेपल्लवेसंनिवेदयेत् ॥ मंदरंकल्पयित्वातुगोपीनांचकुलेनवा ॥ ४० ॥ क
लशोपरिसंस्थाप्यमंदरंसंप्रपूजयेत् ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणगंधपुष्पैःपृथग्विधैः ॥ ४१ ॥ स्योनापृथिवीतिमन्त्रस्यसुरंतऋषिर्जगती
छन्दोहरोदेवतामंदरप्रीतयेविनियोगः ॥ ४२ ॥ एवंदक्षिणदिग्भागेनवतोलकनिर्मितम् ॥ प्रादेशमात्रलोहेतुरौप्येणगंधमादने ॥ ४३ ॥
मृदासंघटनेपश्चात्कदाचनऋचायजेत् ॥ कदाचनेतिमंत्रस्यसूर्यऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दःसूर्योदेवतागंधमादनप्रीतयेविनियोगः ॥ ४४ ॥ उत्तरेतो
रणतोद्रेरंगुष्ठद्वयमानके ॥ तोलकद्वयमानेनयवानांपिष्टकोपरि ॥ ४५ ॥ आप्यायस्वेतिमंत्रस्यकर्दमऋषिर्जगतीछन्दःशचीदेवतासुपा
र्श्वप्रीतयेविनियोगः ॥ ४६ ॥ पूजयेत्पार्श्वकलशेधात्रादीन्पूर्वदिक्क्रमात् ॥ श्रीसूक्तेनैवमन्त्रेणयजेद्विजयसप्तकम् ॥ ४७ ॥ पूजयेत्पर
याभक्त्यागंधपुष्पाक्षतादिना ॥ ४८ ॥ अंबाअंबिकेतिमंत्रस्यनलिनऋषिर्गायत्रीछन्दःशंभुर्देवताजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ४९ ॥ गायत्र्या
पूजयेद्दक्षेपश्चिमंकलशद्वयम् ॥ गायत्र्याविश्वामित्रऋषिःसवितादेवताविजयप्रीतयेविनियोगः ॥ ५० ॥ भद्रंचैवसुभद्रंचप्रयतःसंयजे
द्बुधः ॥ ५१ ॥ उत्तरेयुग्मकलशेमनोन्नाइतिमंत्रस्यअंतकऋषिर्बृहतीछंदोनिर्ऋतिर्देवताभूतप्रीतयेविनियोगः ॥ ५२ ॥ भूतशुद्धिंततः
कृत्वान्यासंकृत्वाविधानतः ॥ विधायार्घ्यादिकंचैवधर्मादीन्मण्डलेयजेत् ॥ ५३ ॥ मध्येआधारशक्त्यादीन्वरुणंमध्यतोयजेत् ॥ पूर्वादि
क्रमतश्चैवइन्द्रादीन्कुलदेवताः ॥ ५४ ॥ पार्श्वद्वयेकर्णिकायाब्रह्माणंचाप्यनन्तकम् ॥ स्वैःस्वैर्मंत्रैर्यथोक्तेनबलिभिर्गन्धपुष्पकैः ॥ ५५ ॥
इन्द्राभिषेकमंत्रस्यवाद्यंगांधाररागकम् ॥ अग्नेस्तेजोसीतिवाद्यंरागंचैववराटकम् ॥ ५६ ॥ घनकंटकमस्यापिवाच्यंरागंतुगुर्जरी ॥ रक्षो

॥ ५० ।

धिपस्यसंग्रामेवैतालंवाद्यमुच्यते ॥ ५७ ॥ नाटकाख्यंतथारागंवरुणस्यापिमेशृणु ॥ वाद्यंराजाभिषेकाख्यंरागोत्रसंतसंज्ञकः ॥ ५८ ॥ ईशस्यनंदिघोषाख्योवाद्यंरागोथकामदः ॥ सुवर्णंदुंदुभिर्वाद्यंब्रह्मणःकथितोबुधैः ॥ ५९ ॥ रागोदेवीवसंतश्चअनंतस्यनिबोधमे ॥ वाद्य गांधारताराख्यंरागश्चाङ्गारवातकः ॥ ६० ॥ सोमेघोषेभवेद्वाद्यंजलेशस्यमहात्मनः ॥ मालवाख्योभवेद्रागःपत्राग्रेषुमहानपि ॥ ६१ ॥ स्वैःस्वैर्धर्मश्चसंगृह्यदक्षिणेपृथिवींयजेत् ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणउपचारैःपृथग्विधैः ॥ ६२ ॥ मण्डपस्योत्तरेभागेमहादेवंप्रपूजयेत् ॥ नमोवृक्षेभ्यइत्यादिनैवेद्यश्चपृथग्विधैः ॥ ६३ ॥ महादेवंद्विभुजंतमुरुशूलधरमुमासहितंध्यात्वा ॥ नमोवृक्षेभ्यइतिमन्त्रस्यब्रह्मऋषिर्गाय त्रीछंदश्चन्द्रोदेवताचन्द्रप्रीतयेविनियोगः ॥ ६४ ॥ गंधपुष्पादिभिर्भक्त्याभूतानिपरितोयजेत् ॥ ६५ ॥ वेतालाश्चपिशाचाश्चराक्षसा श्चसरीसृपाः ॥ अस्मात्प्रयांतुमेस्थानाद्येचान्येविघ्नकारकाः ॥ ६६ ॥ मधुयुक्तंपायसान्नंवरुणायनिवेदयेत् ॥ पीतंचालोहितंकृष्णंशुक्लं कृष्णंचधूम्रकम् ॥ ६७ ॥ पीतंशुक्लंतथाचित्रंश्वेतमन्नंयथाक्रमम् ॥ बलयस्तुदिगीशानांग्रहाणामपितच्छृणु ॥ ६८ ॥ क्षीरोदनंग्रहेशाय शुक्लान्नंशशिनःस्मृतम् ॥ लोहितान्नंचभौमस्यबुधस्यक्षीरषाष्टिकम् ॥ ६९ ॥ पीतमन्नंदेवगुरोःशुक्रस्यासिततंदुलम् ॥ मांसौदनंशनेश्चैवं राहोश्चकृष्णभक्तकम् ॥ ७० ॥ धूम्रवर्णंतुताम्रंतुभौमस्यक्षीरषाष्टिकम् ॥ पिष्टकान्नंशिवस्योक्तंभूतानांमाषभक्तकम् ॥ ७१ ॥ एवंबलिंविधाय। थअग्रेकुंभंनिवेशयेत् ॥ प्रादेशद्व्यङ्गुलंनामअष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ७२ ॥ बह्वंगुलकंविन्यस्यविन्यस्यकलशोपरि ॥ निशावांछितसूत्रैश्चसंवे ष्ट्यचपिहितंतथा॥७३॥शरावंचपुनर्दद्याद्धनींप्रतिपूजयेत्॥अस्त्रायफडितिमंत्रेणध्यात्वादेवंजलेश्वरम्॥७४॥सूक्तंयजेद्यथाशक्तिशतमष्टोत्तरं यजेत् ॥ कुंडेषुविन्यसेन्नागानष्टौपूर्वादिषुक्रमात् ॥७५॥ अनंतंपुजयेत्पूर्वमानेनांगुलमात्रकम्॥निर्मितंकांचनेनैवसप्तवर्तिकयासुधीः ॥७६॥ राजतंवासुकिंनागंयजेत्पत्रांतरेपुनः ॥ पादमात्रेपिचांगुष्ठमात्रंताम्रस्यभक्ष्यकम् ॥ ७७ ॥ पंचांगुलंतोलिकयालौहंकर्कोटकंपुनः ॥ वर्तिका भिःषोडशभिर्बृहत्पर्वप्रमाणकम् ॥ ७८ ॥ शंखपालंकुशमयमर्धपादेननिर्मितम् ॥ अंगुष्ठमात्रंरक्तेननागंतालकमात्रकम् ॥ ७९ ॥ अंगुष्ठे तोलकंपश्चात्पद्मनागंपुनर्यजेत् ॥ तोलकार्धप्रमाणेनअंगुलंपरिमाणतः ॥ ८० ॥ कुर्याच्छैलमयंसम्यग्यथावल्लक्षणान्वितम् ॥ महापद्मस्य

वैतस्यपूर्वमानेननिर्मितम् ॥ ८१ ॥ ध्यात्वानंतंचतुर्बाहुंशुक्लसप्तफणान्वितम् ॥ दक्षिणोर्ध्वकरेशंखंअधिचक्रंप्रतिष्ठितम् ॥ ८२ ॥ वामो ध्वैतुगदापद्ममध्यस्थानेव्यवस्थितम् ॥ सर्वालंकारसंयुक्तमेवंध्यात्वायथाविधि ॥ ८३ ॥ सहस्रशीर्षेतिमंत्रेणपूजयित्वाबलिंददेत् ॥ लाजा भिस्तिलसंमिश्रैःक्षीरयुक्तंपृथग्विधैः ॥ ८४ ॥ चतुर्विधंतथाश्वेतंसर्वालंकारसंयुतम् ॥ स्वकीयंप्रजपेत्तत्रआप्यायस्वेतिवैऋचा ॥ ८५ ॥ पिण्याकंनागजिह्वांचतथासर्जरसान्दधि ॥ बलयस्तस्यनिर्दिष्टास्तक्षकंलोहितंयजेत् ॥८६ ॥ पद्मटंकंदधानांचभुजाभ्यांनागसत्तमम्॥मनो न्नाइतिमंत्रेणआज्यंसोमोवलिर्भवेत् ॥ ८७ ॥ कर्कोटकंचद्विभुजंपीतवस्त्रधरंयजेत् ॥ पश्चनद्यइतिऋचाविष्णुक्रांताबलिर्भवेत् ॥ ८८ ॥ पीतवस्त्रंचकुलिशंयाजयेञ्चचतुर्भुजम् ॥ भुजाभ्यामूर्ध्वभागेतुरक्तपद्मधरंहरिम् ॥ ८९ ॥ शर्कराकुष्ठकंचैवबलिस्तस्यप्रकीर्तितः ॥ द्वि भुजंशंखपालंचशंखाभंशंखधारिणम् ॥ ९० ॥ पद्मासनस्थंपद्माभ्यांहस्ताभ्यांचवरंविभुम् ॥ ध्रुवक्षितिध्रुवोसीतिमंत्राभ्यांपूजयेत्पृथक् ॥ ॥ ९१ ॥ घटौदनंभृङ्गराजंपद्मंचवलयस्तयोः ॥ स्वगृह्योक्तेनविधिनासंस्थाप्याग्निंकुशंडिकाम् ॥ ९२ ॥ कृत्वाआज्यस्यसंस्कारंवारुणं श्रपयेच्चरुम् ॥ जुहुयादष्टबिल्वादिदिग्गीशानांघृतेनवै ॥ ९३ ॥ एकैकामाहुतिंदद्याद्ग्रहाणांचत्रयंत्रयम् ॥ सुसमिद्भिर्घृतमधुपयोभिर्मिश्रितैः पृथक् ॥ ९४ ॥ पलाशसमिधंपश्चात्प्रतिष्ठामाहुतित्रयम् ॥ शिवस्यपरमान्नेनजुहुयादष्टसंख्यया ॥ ९५ ॥ मध्वाज्यगुडमिश्राभिर्लाजा भिर्जुहुयात्पृथक् ॥ लाजान्यथोक्तांवितरेदेकैकामाहुतिंक्रमात् ॥ ९६ ॥ स्थालीपाकस्यजुहुयादेकैकामाहुतिंपुनः ॥ वरुणंचसमुद्दिश्य रुद्रंसर्वंपृथक्पृथक् ॥ ९७ ॥ वास्तोष्पतयइतिमंत्रेणपञ्चगव्यैर्भवेत्ततः ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणव्रीहिमृत्तिकयापुनः ॥ ९८ ॥ वृषान्न इतिमन्त्रेणकयानइतिवैपुनः ॥ कुशमूलमृदाचैवचतुष्पथमृदातथा ॥ ९९ ॥ इमारुद्रेतिमंत्रेणश्रीश्चतेतिऋचापुनः ॥ पद्मखण्डस्यचमृदा स्नापयेत्सुसमाहितः ॥ १०० ॥ तद्विष्णोरितिमंत्रेणतथापुष्पोदकेनच ॥ तीर्थोदकेनकृष्णेनत्रिरक्तेनात्रिशीतकैः ॥ १०१ ॥ पञ्चरक्तेन रक्तानांमृदाकैश्चकुशोदकैः ॥ स्वर्णतोयैश्चकलशैरष्टोत्तरशतेनतु ॥ १०२ ॥ तैजसैर्मृत्तिकैश्चापिअष्टाविंशतिभिस्तथा ॥ यथाशक्तितुसं स्थाप्यकुंकुमैश्चन्दनैरपि ॥ १०३ ॥ अन्नंलिप्यततोमृद्भिर्दद्याच्चैवपराक्रमम् ॥ सुरासुरेतिचऋचावस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ १०४ ॥ ध्वजंच

धनुनागेतिगंधद्वारेतिगोमयम् ॥ धूरसीतितततोधूपंहोत्रेचाहुतिदीपकम् ॥ १०५ ॥ सिंधोसीतिचासिंदूरंस्वभावेरक्तकंतथा ॥ मालतीकुसुमैःकृत्यैनांगान्संस्थापयेत्ततः ॥ १०६ ॥ धाराभिःशतपुष्पाभिर्गन्धतोयादिभिस्तथा ॥ अथवाश्वत्थपत्रेषुवटपत्रेषुवासुधीः ॥१०७॥ रोचनाकुंकुमैर्वापिसंलिख्यतत्रपूजयेत् ॥ प्रक्षिपेत्तत्रमुक्ताहिकलशेषुविनिक्षिपेत् ॥ १०८ ॥ मंडपस्योत्तरेदेशेशय्यांनिर्माय्यशोभनाम् ॥ राजतंवारुणंतस्यांपादमात्रेणनिर्मिताम् ॥ १०९ ॥ अंगुष्ठमात्रंसंस्थाप्यततःपुष्करिणीमपि ॥ स्वर्णपादेनघटितांचतुरस्रांसुशोभनाम् ॥ ॥ ११० ॥ अंगुष्ठमात्रंसंपूज्यवरुणायनिवेदयेत् ॥ यथाशक्तिततोगांचसंभवेपञ्चविंशतिः ॥ १११ ॥ सुवर्णराजतंचैवधान्यंवासोषराटकम् ॥११२॥ नागयष्टिंसमादायकिंचिदुत्तरगंतथा ॥ ११३ ॥ ततोक्षतायभौमायकृत्वाचाज्याहुतित्रयम् ॥ लाजादधिसमायुक्तंघृतंमधुगुडं तथा ॥ ११४ ॥ क्षीरंचपिष्टकंचैवशष्कुलीगन्धपुष्पकम् ॥ पञ्चामृतंपञ्चरत्नंगर्भेदद्यात्समाहितः ॥ ११५ ॥ आचार्योयजमानेनसुसन्नद्धैश्चभृत्यकैः ॥ गङ्गाजलशयोर्मध्येपञ्चघोषपुरःसरम् ॥ ११६ ॥ अवाप्यचततोयष्टिंस्थिरोभवतिवैरिवा ॥ ध्रुवंध्रुवेतिमंत्रेणयाष्टिमामंत्रयेत्ततः ॥ ११७ ॥ यज्ञप्रियासिदेवित्वंसर्वविघ्नविनाशिना ॥ त्राहिमांसर्वपापेभ्यआत्मनात्वंस्थिरीभव ॥ ११८ ॥ इत्यामंत्र्यजपेच्चैवगायत्रींचपठेत्ततः ॥ वनस्पतेतिविडवामितिमंत्रेणजपेत्पुनः ॥११९॥ पुनरागत्यतांवेदिंनिर्मथ्यवरुणंप्रभुम् ॥ तथापुष्करिणींचैववर्धनींकलशोदरैः ॥ १२० ॥ अनिष्टंमार्जयेन्नागातुद्धृत्यकलशंतथा ॥ पाषाणाभ्यंतरंकृत्वागोमयोपरिलिप्यच ॥ १२१ ॥ वरुणंपुष्करिण्यांचजलमध्ये विनिक्षिपेत् ॥ नमोस्त्वितिचमन्त्रेणबलिंदद्याच्चपायसम् ॥ १२२ ॥ निर्मथ्यात्तत्रयोनागःस्थापयेत्तुयथाविधि ॥ श्रावयेत्तमिमंमंत्रमत्र संनिहितोभव ॥ १२३ ॥ अत्रस्वामीभवान्नागरक्षणीयंत्वयाजनम् ॥ गायत्रेणत्वाछंदसामीमंत्रंसंश्रावयेत्पुनः ॥ १२४ ॥ संपूज्यगंधपुष्पाद्यैःपुरतोनिक्षिपेद्दिशि ॥ पिधायनागराजानमृचाभ्यांपरिसूत्रकैः ॥ १२५ ॥ सन्निरुद्ध्याशुसंस्थाप्यबलिंदद्याद्विधानतः ॥ लाजौदनंमनस्तस्ययज्जाग्रतऋचाजपेत् ॥ १२६ ॥ एवंभूरितिमंत्रैःस्वैःस्वैरेवतुपृथग्विधैः ॥ स्वासुदिक्षुचसंस्थाप्यपूजयेच्चप्रयत्नतः ॥ १२७ ॥ पूर्वभागेपुष्करिणांहरिताभंसवज्रकम् ॥ हलग्रहीतमंत्रेणन्यस्यलाजाहुतिंकुले ॥ १२८ ॥ त्रातारमितिमंत्रेणअग्नौविन्यस्यमौक्तिकम् ॥ मनःशि

लांप्रवालंचअग्निमीडेतिसंपठेत् ॥ १२९ ॥ वैश्वानरेणमन्त्रेणपठह्लौंजाहुतिंपुनः ॥ दद्याद्येतेशतमन्त्रेणपाश्चिमेकाटिकंन्यसेत् ॥ १३० ॥
शालिबीजेनसहितंकयानइतिमंत्रकम् ॥ वरुणस्योइतिमंत्रेणदद्यादष्टौदशाहुतिम् ॥ १३१ ॥ उत्तरेरोचनांकन्यांतथैवगौरसर्षपम् ॥ कुंकु
मेनसमायुक्तंकुविदंडमृचापठन् ॥ १३२ ॥ विन्यस्यतेनमंत्रेणप्रदद्यादाहुतिंपुनः ॥ ऐशान्यांमंद्रकंरंगमीशावाइतिसंपठन् ॥ १३३ ॥
संस्थाप्याज्याहुतिंदद्यात्तमीशानऋचापुनः ॥ आसद्यैर्मंत्रसंयुक्तैर्देवंनारायणंयजेत् ॥ १३४ ॥ वरुणात्मकंततोध्यात्वाततोनीराजनंपठेत् ॥
जानुभ्यामवनिंगत्वापठेज्ज्ञानामृतंस्तवम् ॥ १३५ ॥ धर्मोवंशंततःकुर्यादुत्सर्गोतेविधीयते ॥ ततोदेवीपुनःकृत्वादत्वापुष्पाञ्जलि
त्रयम् ॥ १३६ ॥ सर्वसत्वोपकारायसमुत्सृजेत्तुवैजनम् ॥ उत्सृष्टंसर्वसत्वेभ्योदृश्यतेजलमूर्जितम् ॥ १३७ ॥ रमंतुसर्वभूतानि
स्नानपानावगाहनैः ॥ वरुणंचततोदेवंपुष्करिण्यांचनिक्षिपेत् ॥ १३८ ॥ जलेवरुणमंत्रेणमत्स्यादीन्प्रक्षिपेत्ततः ॥ पक्षिणश्च
शुभास्तत्रभेकंकूर्मंचकर्दमम् ॥ १३९ ॥ शैवालंप्रक्षिपेच्चैवदक्षिणांतदनंतरम् ॥ सुवर्णधान्यरत्नंचआचार्यायपृथग्ददेत् ॥ १४० ॥
ऋत्विग्भ्यश्चपृथग्दद्याद्यथावित्तानुसारतः ॥ ब्राह्मणेभ्योगायनेभ्योवसुभ्यश्चपृथक्पृथक् ॥१४१॥ नित्यंसमाप्यविधिवद्दद्यात्पूर्णाहुतिंपुनः॥
दद्यादर्घ्यंचशूद्रायहस्तासइतिसंजपन् ॥ १४२ ॥ ततःप्रदक्षिणावर्तंसंवेष्ट्यक्षीरधारया ॥ प्रासादपक्षेप्रासादमारामेअथमंडपम् ॥
॥ १४३ ॥ शताधिधारयाशक्त्यात्रिवारंब्राह्मणैःसह ॥ विकीर्यलाजकुसुमंव्रीहींश्चैवकपर्दकान् ॥१४४॥ तूर्यघोषेणमहतागृहंविप्रपुरःसरम्॥
यजमानःसपत्नीकःप्रविशेत्स्वगृहंपुनः ॥१४५॥ ततोगृहार्चनंकृत्वाब्राह्मणानथभोजयेत् ॥ कुमारींश्चकुमारांश्चदीनान्धकृपणानपि॥१४६॥
नारायणंततोदद्याद्विप्रमुद्दिश्यभक्तितः ॥ १४७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणिद्वितीयभागेएकविंशोध्यायः ॥ २१ ॥ छ ॥
इति मध्यमपर्वणिद्वितीयभागः समाप्तः ॥ २ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ सूतउवाच ॥ आरामादौविशेषोयोवक्ष्यतेऽत्रमयाधुना ॥ मंडलंकारयित्वातुचतुरस्रंसमंशुभम् ॥ १ ॥ ऐशान्यांकलशेदेवंतत्रनाथं
प्रपूजयेत् ॥ मध्यमेकलशेपूजाग्रहाणांचततःपरम् ॥२॥ स्वदिक्षुद्वारदेशेतुपश्चिमद्वारदेशयोः॥ब्राह्मणंचाप्यनन्तंचमध्यतोवरुणंयजेत् ॥३॥

वरुणंचोदकुंभस्थंभूतशाखासुशोभनम् ॥ तेनचावाहयामित्वांविभोस्वर्गायवैभव ॥ ४ ॥ पूर्वेगंमंदरंस्थाप्यतोरणे:परिसत्तमाः ॥ विष्वक्सेनंसमभ्यर्च्यअर्चनंस्वर्गसंयुतम् ॥ ५ ॥ कार्णिकायांवासुदेवंशुद्धस्फटिकसंनिभम् ॥ चतुर्भुजंशङ्खचक्रगदापद्मविभूषितम् ॥ ६ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंमुकुटाद्यैरलंकृतम् ॥ दक्षिणेकमलातस्यवामेपुष्टिव्यवस्थितिः ॥ ७ ॥ सिद्धकिन्नरयक्षाद्यैःस्तूयमानंसुरासुरैः ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्याविष्णोरेराटइत्यृचा ॥८॥ दलेसंकर्षणादींश्वविमलाद्याश्चनायकाः ॥संपूज्यधूपदीपाद्यैरुपहारैरनुत्तमैः ॥९॥ घृतप्रदीपो देवस्यगुग्गुलुः सरलस्तथा ॥ धूपोदेवबलिंःक्षीरंपरमान्नंघृतप्लुतम् ॥ १० ॥ ध्यायेत्सोमंकर्णिकायांदक्षिणेपद्मसंस्थितम् ॥ शुक्लाभंद्विभुजं शान्तंकेयूराद्युपशोभितम् ॥ ११ ॥ प्रशस्यंदेवयक्षाणांवरदाभयहस्तकम् ॥ इमंदेवाइतिऋचाउपचारैःपृथग्विधैः ॥ १२ ॥ पूजयेच्चनिशानाथंघृतभुक्तंनिवेदयेत् ॥ इन्द्रंजयंतमाकाशंवरुणंचाग्निमेवच ॥ १३ ॥ ईशानंतत्पुरुषंचैववायुपूर्वादिदिक्ष्वपि ॥ कर्णिकाया वामभागेवरदाभयहस्तकम् ॥ १४ ॥ द्विभुजंशुक्लवर्णंचमहादेवंप्रपूजयेत् ॥ त्र्यंबकेणचमंत्रेणदद्याच्चघृतपिष्टकम् ॥ १५ ॥ वासुदेवायदे वायजुहुयादष्टमाहुतिम् ॥ परमान्नेनसौम्यस्यजुहुयादष्टविंशतिम् ॥ १६ ॥ शिवायपरमान्नेनजुहुयादाहुतिद्वयम् ॥ गणेशस्यतथाज्येनदद्दे देकाहुतिंबुधः ॥ १७ ॥ ब्रह्मणोवरुणस्याथएकैकामाहुतिंतथा ॥ ग्रहाणांस्वोक्तसमिधादिगीशानांपृथक्पृथक् ॥ १८ ॥ एकैकामाहुतिं दद्यादाज्येनचयथाक्रमम् ॥ करालीधूमलीश्वेतालोहिताकनकप्रभा ॥ १९ ॥ अतिरक्तापद्मरागवह्निजिह्वाप्रकीर्तिता ॥ तासांमंत्राःक्रमेणैव सादिवासांतबिंदवः ॥ २० ॥ यकारस्थाश्वविज्ञेयाअष्टस्वरविभूषिताः ॥ घृतमध्वाज्यसिक्ताभिर्होमयेच्चपृथक्पृथक् ॥ २१ ॥ एकैकामाहु तिंदद्याद्दत्वाचैवसमाहितः ॥ अग्नीषोमंतथेन्द्रंचपृथिवींमंतरिक्षकम् ॥ २२ ॥ स्थालीपाकेनजुहुयान्मधुक्षीरयवान्वितम् ॥ एकैकामाहुतिं तेषांसमुद्दिश्यपृथक्पृथक् ॥ २३ ॥ यावकान्गन्धपुष्पाद्यैरर्चित्वासपरावकम् ॥ जपस्त्वत्वंमहाभागसश्रद्धेनचवाग्यतः ॥ २४ ॥ जापको विधिनानेनप्रजपेत्तत्ररुद्रकम् ॥ मङ्गलंपरमान्नंचसौरंसूक्तंतथाजपेत् ॥ २५ ॥ ततः संमृज्यविधिनास्नापयित्वायथाविधि ॥ यूपंगर्भेविनि क्षिप्यतत्रकुर्याद्विचक्षणः ॥ २६ ॥ ध्वजानारोप्यप्रांतेषुदद्यात्सोमंवनस्पतिम् ॥ कोऽदादितिपठित्वाचवृक्षाणांकर्णवेधनम् ॥ २७ ॥

सूच्यासुतीक्ष्णयाकार्यंद्विपात्रेवामदक्षिणे ॥ नवग्रहाणांतृप्त्यर्थंयावकंलड्डुकंतथा ॥२८॥ पिष्टकंचपृथग्दद्यात्कुमारीबालकेषुच ॥ निशा रञ्जितसूत्रेणसंवेष्ट्यचसचूर्णकम् ॥ २९ ॥ प्रदद्याद्दोहकंचैववृक्षाणांविधिपूर्वकम् ॥ प्राशयेच्चैवतान्वृक्षानिमंमन्त्रमुदाहरेत् ॥ ३० ॥ वृक्षाग्रात्पतितस्यापिआरोहात्पातितस्यच ॥ मरणेवास्थिभङ्गेवाकर्तापापैर्नलिप्यते ॥ ३१ ॥ धेनुंसुवर्णंधान्यंचआचार्यायप्रदक्षिणम् ॥ दत्वाचऋत्विजेदद्यात्सुवर्णंरजतंतथा ॥ ३२ ॥ धान्यंचब्राह्मणेदद्याद्घृतभोज्यंसशर्करम् ॥ इष्टांचदक्षिणांदद्यात्सदस्यायतथैवच ॥ ॥ ३३ ॥ अधिकलशंसमानीयस्नानंकुर्याद्वियानतः ॥ कृत्वाचैवानिशंकुर्याद्दद्यात्पूर्णाहुतिंतथा ॥ ३४ ॥ सर्वौषध्युदकंप्रोक्ष्यत्रिवारंक्षीर धारया ॥ संवेष्ट्यत्रिश्चतुर्वारंब्रह्मघोषपुरःसरम् ॥ ३५ ॥ गृहंव्रजेत्ततोविप्रैः कुर्याच्चैवगृहार्चनम् ॥ तंतौविशेषंवक्ष्यामिवराएवेदमत्यृचा ॥ बलंकामंहयग्रीवंमाधवंपुरुषोत्तमम् ॥ वासुदेवंधनाध्यक्षंततोनारायणंयजेत् ॥ ३७ ॥ दधिभक्तंबलिंदद्यात्पञ्चगव्यसमुद्भवम् ॥ एवंसंपूज्य विधिनादक्षिणंपृथिवींयजेत् ॥ ३८ ॥ शुद्धकाञ्चनवर्णाभांवराभयकरांशुभाम् ॥ मंडूकस्थांचद्विभुजांसर्वालङ्कारसुंदरीम् ॥ ३९ ॥ ॥ ३९ ॥ स्योनापृथिवीतिमंत्रेणपूजयित्वायथाविधि ॥ पायसंमधुसंयुक्तंबलिंदद्यात्सशर्करम् ॥ ४० ॥ वामतोविश्वकर्माणंशुद्धस्फटिक सन्निभम् ॥ शूलटंकधरंशांतंसंयजेदुपचारकैः ॥ ४१ ॥ विश्वन्निति ऋचातंचबलिंचमधुपिष्टकम् ॥ दद्याज्जपेच्चकौष्माण्डंसूक्तंपौरुषमे वच ॥ ४२॥ मधुपायससयुक्तेनहोमानष्टौविधायच ॥ एकैकंहोमयेत्पश्चात्पृथिवीहोमकर्माणि ॥ ४३॥ समुत्सृज्यततःसेतुमिमंमंत्रंपठेत्ततः ॥ पिच्छित्वेपतितानांचउच्छातेनाङ्गसङ्गतः ॥४४॥ प्रतिष्ठितेधर्मसेतौधर्मोमेस्यान्नपातकम् ॥ सेतोरस्यप्रबंधस्यश्रद्धयापरयातथा ॥ ४५ ॥ येचात्रप्राणिनःसंतिरक्षांकुर्वंतिसेतवः॥वेदागमेनयत्पुण्यंयथैवहिसमर्पितम् ॥४६॥ गर्तेगत्वापञ्चरत्नंसंस्थाप्यंतदनंतरम्॥ संस्थाप्यचततो यूपंसंपूज्यचयथाविधि ॥ ४७॥आचार्यायततोदद्यादिष्टांचवरदक्षिणाम्॥ पूजयेद्द्विजदांपत्यंलाजाभिःपरिपूजितम् ॥ ४८ ॥ पोटिकांचततः शय्यांदद्यादिष्टार्थसिद्धये ॥ सेतौवृक्षस्थितायेस्यूरोपयेत्कदलींशुभाम् ॥४९॥ तेषांपार्श्वद्वयेप्येवमारामेचपृथक्पृथक् ॥ ५० ॥ इतिश्रीभ विष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ गोप्रचारेपुनर्वक्ष्येविशेषंयत्रमेशृणु ॥ यजेद्विष्णुंसल

क्ष्मीकमुपचारैःपृथग्विधैः ॥१॥उपचारैश्चब्रह्माणंरुद्रंचैवकरालिकाम् ॥वराहंसोमसूर्यंचमहादेवंयथाक्रमम् ॥ २ ॥ होमंचैत्रयथाविष्णोःकम
लायास्त्रयंत्रयम् ॥ आज्येनक्षेत्रपालानामन्येषांमधुमिश्रितैः ॥ ३ ॥ एकैकामाहुतिंदद्याल्लाजादिषुपृथक्पृथक् ॥ समुत्सृज्यविधानेनयूपंसं
स्थाप्यपूजयेत् ॥ ४ ॥ त्रिहस्तमात्रंरचितंकुर्यान्नागफणान्वितम् ॥ रोपयेदेकहस्तेनगर्भेहोमंप्रयोजयेत् ॥ ५ ॥ लाजासंयुक्तविधिनाविश्वे
षामितिसंजपन् ॥ नागाधिपतयेतद्वदच्युतायतृतीयकम् ॥६॥ भौमायेतिचतुर्थंचततोयूपंनिवेदयेत् ॥ मयिगृभ्णामीतिसंपूज्ययूपंचरुद्रदै
वतम् ॥७॥ संपूज्यरुद्रंपञ्चांगंधान्यंवस्त्रंचदक्षिणाम् ॥ आचार्यायतथाहोममन्येषामिष्टदक्षिणाम् ॥ ८॥ गोप्रचारेचशैलेयंयूपंहस्तद्वयान्वि
तम् ॥ पञ्चशीर्षान्वितंकुर्याद्धस्तमात्रंप्ररोपयेत् ॥ ९ ॥ यूपंचचैत्रवृक्षंचकुंडलीमठपीठिकाम् ॥ संस्पृश्याचम्यवैविप्राःप्राणायामेनशुद्ध्य
ति ॥१०॥ चतुर्हस्तप्रमाणेनशतकुंडेनसंमितम् ॥ तदर्धंचकनिष्ठेनअष्टअष्टाधिकंभवेत् ॥ ११ ॥ भूमौरत्नंचसंस्थाप्यइमंमंत्रमुदाहरेत् ॥
शिवलोकस्तदागावःसर्वदेवसुपूजिताः ॥ १२ ॥ गोभ्यएषामयाभूमिःसंप्रदत्ताशुभार्थिना ॥ एवंनिवेदयेद्यस्तुगोप्रचारंसमाहितः ॥
॥ १३ ॥ समुक्तःसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेमहीयते ॥ यावंतितृणगुल्मानिसंतिभूमौशुभानिच ॥ १४ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलो
केमहीयते ॥ पूर्वेसीमांनिबध्नीयात्कृत्वावृक्षस्यरोपणम् ॥ १५ ॥ सेतुंकृत्वादक्षिणतःपश्चिमेङ्गाररोपणम् ॥ उत्तरेखानयेत्कूपंतत्तुसीमां
नुलंघयेत् ॥ १६ ॥ ततःसहस्रधारांचशस्येनपरिपूरिताम् ॥ प्रदद्याद्गाततोविप्राःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १७ ॥ नगरग्रामपूर्वेवाउत्तरेप
श्चिमेपिवा॥नकुर्यादग्निदिग्भागेदक्षिणांवाततःशुभाम् ॥ १८ ॥ गोप्रचारंखनेद्यस्तुवाहयेद्वाकथंचन ॥ कुलानिपातयत्याशुब्रह्महत्याश्च
विंशतिम् ॥ १९ ॥ स्वर्गंनयतिगोचर्मसम्यग्दत्तंसदक्षिणम् ॥ यावत्तृणानितद्भूमौसप्तसंख्यानिसंख्यया ॥२०॥ तावत्कालंवसेत्स्वर्गेवि
ष्णुलोकान्नतच्च्युतिः ॥ महायागावसानेचयेनतर्पयतिद्विजान् ॥ २१ ॥ निरर्थकंतस्यकर्मप्रयासफलमात्रकम् ॥ वृषोत्सर्गावसानेतुप्रद
द्याद्योमहींद्विजाः ॥ २२ ॥ नयांतिविप्राःप्रेतत्वंतस्माद्विप्रादमत्सराः ॥ तत्रमानंपृथक्चैवशृणुतात्रसमागताः ॥ २३ ॥ असानेनददेद्य
स्तुनरकंयातिरौरवम् ॥ गवांशतंवृषश्चैकोयत्रातिष्ठत्ययंत्रितः ॥ २४ ॥ तद्गोचर्मेतिविख्यातंदत्तंसर्वाघनाशनम् ॥ गोप्रचारस्यदेवस्य

ब्राह्मणस्यचभोद्विजाः ॥ २५ ॥ यावत्कालोवधेःसीमाअतीतेनास्तिपातकम् ॥ मंडपंपूजयेत्सूर्यंवासुदेवसमन्वितम् ॥ २६ ॥ होमस्तिलगुडाभ्यांचअष्टावष्टौपृथक्पृथक् ॥ देहिमेतेचमंत्रेणविन्यसेन्मंडपोपरि॥२७॥यत्नासिद्धंततःकृत्वाशुक्लंघटचतुष्टयम् ॥ समुत्सृजेज्जपेत्पश्चात्सौरंसूक्तंचवैष्णवम्॥२८॥वटपत्रेतुसंलिख्यचित्रंनिर्माय़वापुनः॥दिक्पालान्संन्यसेत्स्वासुस्वासुदिक्षुविचक्षणः ॥ २९ ॥ बद्धाञ्जलिःपठेन्मन्त्रानिंद्रादीनांयथाक्रमम् ॥ धर्मसंस्थापनार्थायआत्मनोविभवायच ॥ ३० ॥ वज्रहस्तोएहेन्द्रत्वंधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ ३१ ॥ भोवह्नेमेषवाहस्त्वंचतुःशृंगविराजित ॥ अनाथंमंडपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ ३२ ॥ यमत्वंदक्षिणाशेशमहमाहिषवाहन ॥ अनाथंमंडपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ ३३ ॥ मंचस्थोराक्षसेंद्रस्त्वंखड्गपाणिर्महाबलः ॥ अनाथंमंडपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि॥वारिराड्ध्वजहस्तोऽसिपवनोमृगवाहनः ॥ ३४ ॥ अनाथंमंडपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ धनाध्यक्षोगदाहस्तःपिङ्गाक्षोनरवाहनः ॥ अनाथंमंडपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ ३५ ॥ आदिदेवोपिदेवानांकर्ताहर्तामहेश्वरः ॥ अनाथंमण्डपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ अनंतोनागराजोयोधरामुद्धृत्यतिष्ठति ॥ ३६ ॥ अनाथंमण्डपंत्वंहिधर्मतस्त्रातुमर्हसि ॥ चतुर्णामेववर्णानांस्थित्यर्थंमृगपक्षिणाम् ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यएवंमंडपमुत्सृजेत् ॥ ३७ ॥ भग्नेस्तंभेतृणेजीर्णेपुनस्तृणप्रदापने ॥ स्थापनेचतथैवास्यप्रतिष्ठास्याद्यथाक्षया ॥ घातापायादिदोषेणम्रियंतेयादिजंतवः ॥ ३८ ॥ प्रतिष्ठायांकृतायांतुधर्मोमेस्यान्नपातकम् ॥ मानुषाःपशवोयेचनिवसंतीहमंडपे ॥ ३९ ॥ स्वस्तिचास्तुसदातेषांत्वत्प्रसादात्किलप्रभो ॥ ततस्त्रिगुणसूत्रेणसुत्रामाणेतिवैऋचा ॥ ४० ॥ सप्तधावेष्टयित्वातुदक्षिणांसंप्रकाश्यच ॥ उपानहौतथाछत्रमाचार्यायनिवेदयेत् ॥ ४१ ॥ मंडपेभोजयेद्विप्रांस्तेषांदद्याद्यथेप्सितान् ॥ दीनेभ्यश्चपृथग्दद्याद्गृहंविप्रपुरःसरम् ॥ ४२ ॥ प्रविशेत्तूर्यघोषेणप्रकुर्याच्चगृहार्चनम् ॥ एवंप्रपायांविज्ञेयोविशेषोवरुणंयजेत् ॥ ४३ ॥ वासुदेवेनसहितंसाङ्गोपाङ्गंसदक्षिणम् ॥ स्थालीपाकविधानेनप्रकुर्याद्देशिकोत्तमः॥४४॥ आचार्यायगृहंदद्यात्परिच्छदसमन्वितम् ॥ ऋत्विजेताम्रपात्रंचजलपूर्णंचधान्यकम् ॥ ४५ ॥ दिक्पालान्द्वारदेशेतुस्तूपयागेविशेषतः ॥ ब्रह्माणंनागराजानंद्वारपालेचपश्चिमे ॥ ४६ ॥ यजेन्मंत्रैःपृथग्देवान्मंत्रैरेभिर्यथाक्रमम् ॥ बलिदानंविधानेनकृत्वादद्याद्यथाविधि ॥ ४७ ॥

पताकानामतस्तंतुप्रवक्ष्यामियथाक्रमम् ॥ वज्रीचधूम्रलीकृष्णापीताचैवाथवारुणी ॥ ४८ ॥ शीघ्रागौरीउमाचैवपीताशुक्लाप्रकीर्तिता ॥
कुंभेषुपूजयेद्देवान्महेशंप्रथमंबुधः ॥ ४९ ॥ ग्रहांश्चमध्यकलशेब्रह्माणंचततःपरम् ॥ वेदिकापूर्वभागेतुउत्तरेकलशेशिवम् ॥ ५० ॥
दक्षिणेकलशेविष्णुंकर्णिकायांजलेश्वरम् ॥ कलशेविधिवद्भक्त्याउपचारैःपृथग्विधैः ॥ ५१ ॥ संपूज्यअष्टपत्रेचनागान्संलिख्यनागजैः ॥
येनागास्तान्प्रवक्ष्यामिअनंतंवासुकिंतथा ॥ ५२ ॥ तथाकर्कोटकंचैवपद्मंचकुलिशंतथा ॥ पद्मंचैवमहापद्मंमन्त्रैरेभिःपृथक्पृथक् ॥ ५३ ॥
पुंडरीकदलाभासशुभकर्णांतलोचन॥फणासहस्रसंयुक्तशङ्खाब्जकृतलोचनम् ॥ ५४ ॥ अनंतनागराजेन्द्रइहागच्छनमोऽस्तुते ॥ सितकुंदे
न्दुवर्णाभोविस्फुरन्भोगमंडले ॥ ५५ ॥ सर्वनागस्यशूरस्यकृतस्वस्तिकलांछन ॥ नागेन्द्रतक्षकश्रीमन्निहागच्छनमोस्तुते ॥ ५६ ॥
नवीनजलदश्यामःश्रीमान्कमललोचनः ॥ विषदर्पोबलोन्मत्तोग्रीवायामेकशेखरः ॥ ५७ ॥ शंखपालइतिख्यातजलाधारप्रतीक्षक ॥
अध्यक्षोनागलोकानामिहागच्छनमोस्तुते ॥ ५८ ॥ अतिपीतःसुवर्णाभश्चन्द्रार्धांकितमस्तकः ॥ दीप्तभोगकृताटोपःशुभलक्षणनिंदितः ॥
॥ ५९ ॥ कुलीरोनागराजेंद्रःसर्वतत्वहितेरतः ॥ तिष्ठेहयज्ञसिद्ध्यर्थकामरूपनमोस्तुते ॥ ६० ॥ यःसुवर्णेनवर्णेनपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ पंच
बिंदुकृताभोगोग्रीवायामेकशेखरः ॥ ६१ ॥ तस्मैतेपद्मनागेन्द्रतीव्ररूपनमोस्तुते ॥ नागिन्योनागकन्याश्चतथानागकुमारकाः ॥ ६२ ॥
सर्वेतेप्रीतमनसःपूजांगृह्णंतुमेसदा ॥ स्वगृह्योक्तेनविधिनाकृत्वाग्निस्थापनंबुधः ॥ ६३ ॥ आज्यंसंस्कृत्यजुहुयाद्दिगीशानांयथाक्रमम् ॥
आदित्यादिग्रहांश्चैवब्रह्माणंकृष्णमेवच ॥ ६४ ॥ मधुपिष्टेनचशिवंवरुणंजुहुयात्ततः ॥ प्रादेशमात्रंसंप्रोक्ष्ययूपंचास्यप्रमाणकम् ॥ ६५ ॥
चतुरस्रंशूलयुक्तंगणानानीयपूजयेत् ॥ कूपेनिक्षिप्यतान्नागान्पञ्चरत्नांक्षिपेत्ततः ॥ ६६ ॥ सुत्रामाणेतिमंत्रेणत्रिधासंवेष्ट्यसूत्रकैः ॥ रञ्जितैः
कदलीवृक्षंवरुणायसमुत्सृजेत् ॥ ६७ ॥ त्रातारमिन्द्रमितिमंत्रेणवस्त्रमाल्येनभूषयेत् ॥ कर्णवेधंततःकृत्वाउत्सृजेद्वाक्यमुच्चरन् ॥ ६८ ॥
ॐअद्येत्यादिसर्वभूतेभ्यःफलपुष्पपत्रच्छायावृतमुख्यनानातरुविराचितमाराममंवनस्पतिदैवतंसुपूजितंवेदव्यासाद्युक्तफलावाप्तयेअमुकऋषि
सगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्माहमुत्सृजे ॥६९॥ महोत्सवंततःकुर्यात्कृत्वाबद्धाञ्जलिःपठेत् ॥ वृक्षाग्रात्पतितस्यापिआरोहात्पतितस्यवा ॥ ७० ॥

मरणेचास्थिभंगेवाकर्तापापैर्नलिप्यते ॥ वज्राघातादिदोषेणम्रियंतेतरवोयदा ॥ ७१ ॥ तद्दोषशमनार्थायतस्याप्येतत्प्रतिष्ठितम् ॥ मध्ये
यूपंसमारोप्यचतुष्कोणेपियत्नतः ॥ ७२ ॥ मधुलाजाक्षतंदद्यादञ्जनंमाल्यमेवच ॥ निशासूत्रेणसंवेष्ट्यकदलीविटपंन्यसेत् ॥ ७३ ॥ वेष्ट
येत्क्षीरधारांचपातयेद्घृतधारया ॥ तोयान्वितंगुच्छयुक्तंवेष्टयेत्स्वगृहंव्रजेत् ॥ ७४ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणि
तृतीयभागेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ क्षुद्रारामप्रतिष्ठांचवक्ष्येवैद्विजसत्तमाः ॥ अमंडलेशुभेस्थानेद्विहस्ते
प्यथस्थंडिले ॥१॥ स्थापयेत्कलशंतत्रविष्णुंसोमंसमर्चयेत् ॥ आचार्यमात्रंवरयेन्निशासूत्रैःप्रवेष्टयेत् ॥२॥ वृक्षान्माल्यैरलंकृत्यभूषयेद्भूषणा
दिना ॥ दोहदंचततोदद्यात्स्थापयेच्छतधारया ॥३॥ भोजयेत्पञ्चविप्राणांपुरतस्तांविशेषयेत् ॥ कर्णवेधंततःकृत्वाउत्सृजेद्वाक्यपूर्वकम् ॥४॥
दद्याद्यूपंमध्यदेशेरोपयेत्कदलींततः ॥ रंभाश्वरोपयेद्दिक्षुस्थालीपाकविधानतः ॥५॥ अष्टावष्टौचजुहुयादन्येषांचघृतेनतु ॥ एकैकामाहुतिंदद्या
त्स्विष्टकृत्तदनंतरम् ॥६॥ दक्षिणांचततोदद्यात्पूर्णांदत्वाहुतिंव्रजेत् ॥७॥ एकादिवृक्षंवृक्षाणांविधिंवक्ष्येद्विजोत्तमाः ॥ समुत्सृज्यततोयूपंकर्म
णासहधर्मवित् ॥ ८ ॥ वृक्षमूलेयजेद्धर्मंपृथिवींचाविशंतथा ॥ दिगीशांश्चतथायक्षानाचार्यंतोषयेत्ततः ॥ ९ ॥ धेनुंचदक्षिणांदद्याद्दोहदंवृक्ष
पूजनम् ॥ कृत्वासम्यग्विधानेनसवित्रेऽर्घ्यंनिवेदयेत् ॥ १० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥छ॥
सूतउवाच ॥ ॥ अथाश्वत्थप्रतिष्ठायांमूलेबाहुप्रमाणके ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रचंदनेनोक्षितंतथा ॥ १ ॥ पद्मंप्रकल्पयेत्तत्रसामान्यार्घ्यंविधा
यच ॥ पूर्वेद्यूरात्रिसमयेतद्विष्णोरितिवैऋचा ॥ २ ॥ स्थापयेद्वारिणापूर्वंकयानेतिचगन्धकम् ॥ गंधद्वारेतितैलेनश्रीश्चतेति चचन्दनम् ॥३॥
दद्याद्दूर्वाक्षतंकल्पेब्राह्मणत्रयभोजनम् ॥ कारयेच्छितसूत्रैश्चवेष्टयेच्चनदस्यच ॥ ४ ॥ कुंभेविजापकंपूज्यंब्राह्मणंचपरेघटे ॥ स्वदिक्षुदिक्प
तींश्चैववृक्षमूलेनवग्रहान् ॥ ५ ॥ मंडलेशिवमभ्यर्च्यपीठपूजापुरःसरम् ॥ अथध्यानंप्रवक्ष्यामिश्वेतंवृषभमेवच ॥ ६ ॥ द्विभुजंशूलहस्तंचस
र्वाभरणसंयुतम् ॥ आरोपयेत्स्वसामर्थ्याद्भूतशुद्धिंसमाचरेत् ॥ ७ ॥ ततोऽर्घ्यपात्रंकृत्वातुपीठपूजांसमाचरेत् ॥ गणेशंगुरुपादंचजयंभद्रं

समाहितः ॥ ८ ॥ मध्येआधारशक्तिंचकूर्मानंतंसपद्मकम् ॥ चन्द्रसूर्याग्निनादीनांमंडलानिक्रमाद्यजेत् ॥ ९ ॥ पुनःपात्रांतरस्थंचगृही
त्वाकुसुमंबुधः ॥ पाणिकच्छपिकांकृत्वाध्यायेद्देववरुणंतथा ॥ १० ॥ पूर्ववच्चविधानेनदद्यात्पात्रादिकंत्रयम् ॥ मधुपर्कंचासनंचपृच्छेच्चस्वा
गतंपुनः ॥११॥ मुद्रांप्रदर्श्यविधिवदंगपूजांसमाचरेत्॥पूर्वादिपत्रेइन्द्रादीन्ब्रह्माणंमध्यतोयजेत् ॥१२॥ अनंतंपुरतश्चैवतेषामस्त्राणितद्वहिः॥
मध्येतोयाधिपंरुद्रंशांतंचैवप्रशांतकम् ॥१३॥ भूस्तत्वंचभुवस्तत्वंस्वस्तत्वादिचतत्वकम् ॥ कामंधर्ममधर्मंचादिक्षुनारायणंशिवम् ॥१४॥
नैर्ऋतेचयजेद्दुर्गांपार्श्वयोश्चशतक्रतुम् ॥ विनायकंचविष्णुंचगङ्गांपृथिविषष्टिकम् ॥ १५ ॥ षोडशेनोपचारेणपूजयेच्चविशेषतः ॥
मंडलस्योत्तरेभागेनागरूपमनंतकम् ॥ १६ ॥ पंचकृष्णालकैःकुर्याद्वृहत्पर्वप्रमाणकम् ॥ आरोपयेच्चाक्षताद्यैःश्वेतचन्दनपुष्पकैः ॥ १७ ॥
पूजयेत्परयाभक्त्याअग्निकार्यमथाचरेत् ॥ वरुणंजुहुयात्पूर्वंमधुनापायसेनवा ॥ १८ ॥ तिलाक्षतैर्वाआज्यैर्वात्रिमध्वक्तैरथापिवा ॥ अष्टो
त्तरशतंकुर्याद्दिगीशानांघृतेनतु ॥ १९ ॥ एकैकामाहुतिंदद्यात्पुष्पैस्तिलघृतेनच ॥ नारायणंशिवंदुर्गांगणेशंचग्रहान्निशि ॥ २० ॥ अ
ष्टावष्टौचजुहुयाद्घृतेत्वेकाहुतिर्भवेत् ॥ ब्रह्मयुध्वानमितिमंत्रेणब्रह्माणंपायसेनतु ॥२१॥ एकाहुतिंततोदद्यादापोहिष्ठेतिवात्रिभिः ॥ ततो
वरुणमुद्दिश्यदद्यादाज्याहुतित्रयम् ॥ २२ ॥ इमंवरुणइतिवातद्दरोमाऋचापुनः ॥ वरुणस्योत्तंभनमसीतियेनापावकएवच ॥ २३ ॥
वातस्ययमितिपुनःपञ्चवर्णयथाक्रमात् ॥ ततोवरुणमुद्दिश्यघृतेनचगुडैःसह ॥ २४ ॥ ततःस्विष्टकृतेदद्याद्बलिंदद्यादनुक्रमात् ॥ मध्वा
ज्यपायसंदद्याद्वरुणायविशेषतः ॥ २५ ॥ यवक्षीरंदिगीशानामन्येषांपायसेनतु ॥ नागायपिष्टकंदद्याल्लाजाहोमाष्टकंपुनः ॥ २६ ॥ अनं
तस्योत्तरेतीरेपद्मंपत्रंपरिस्तरेत् ॥ अष्टकृष्णलस्यानेनवरुणंराजतेनतु ॥ २७ ॥ कुर्यात्पूर्वंद्वयेनापिवाणरत्तिसुवर्णकैः ॥ कुर्यात्पुष्करिणीं
तत्रपूर्वार्धेचतुरस्रके ॥ २८ ॥ वरुणंविन्यसेत्तत्रतथापुष्करिणीमपि ॥ विधिवद्वाक्यपूर्वेणउत्सृजेच्चजलेशयम् ॥ २९ ॥ ॐअद्येत्या
दिविष्णुरूपायवरुणायअमुकऋषिसगोत्रस्यामुकशर्मणः श्रुतिस्मृत्याद्युक्तवेदव्यासप्रणीताग्निष्टोमफलप्राप्तयेपुष्करिणीप्रातिष्ठाकर्मणिइमां
पुष्करिणींसुवर्णराजतांस्वगृह्योदितांसालंकारांसुपूजितामसुकगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्मातुभ्यमहंसंप्रददे ॥ इतिउत्सर्गवाक्यम् ॥ ३० ॥

ॐ अद्येत्यादिब्राह्मणमुख्येभ्यः अमुकगोत्रस्यामुकदेवशर्मणोममाग्निष्टोमाद्यनेकफलप्राप्तये इमंजलाशयंवरुणदैवतंसुपूजितंचतुर्मुखसहितंच तुःसत्वावच्छिन्नस्नानपानाद्युपभोगाय अमुकसगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्माहमुत्सृजे ॥ ३१ ॥ ततोनौकांसमादायमध्यात्किंचित्तथोत्तरे ॥३२॥ जलाशयस्यमध्यंतुऋत्विग्योमंचरेत्ततः ॥ ३३ ॥ पूर्वावस्थायिनोंयष्टिंसमारोप्यविधानतः ॥ ततोवरुणसूक्तेनवरुणंराजतोद्भवम् ॥ ३४ ॥ पुष्करिण्यासमंतेननागयष्ट्यंतेरक्षिपेत् ॥ तत्रैवानंतनागंचमंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ ३५ ॥ पुंडरीकदलाभासशुभरक्तांतलोचन ॥ फणासहस्रसं युक्तसुप्रतिष्ठनमोऽस्तुते ॥ ३६ ॥ दक्षिणांचततोदद्यात्ततःपूर्णाविधीयते ॥ मोचयेन्मकरान्ग्राहान्मीनकूर्माञ्जलेचरान् ॥ ३७ ॥ पद्मो त्पलंचशैवालंमंत्रमेवप्रयत्नतः ॥ पुष्करिण्यांचत्रिःकुर्यात्खातंसर्वप्रदक्षिणाम् ॥ ३८ ॥ आदित्यंध्यायकंजप्त्वाक्षिपेल्लाजा कपर्दकान् ॥ पातयेत्क्षीरधारांचसहस्रेणशतेनच ॥ ३९ ॥ सूत्रेणवेष्टयेत्प्राज्ञोरक्तेनचचतुःक्रमात् ॥ पथिसंतोषयेद्दीनान्संतो ष्यचगृहंव्रजेत् ॥ ४० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ नलिन्यांचतथावाप्यांह्रदस्यद्विजसत्तमाः ॥ विधिंवक्ष्येसहाङ्गेनविधानंशृणुतद्विजाः ॥ १ ॥ स्वर्णपादेनमानेनपूर्वेद्युरधिवा सयेत् ॥ आपोहिष्ठेतिमन्त्रेणतथाअब्जैःशतैरपि ॥ २ ॥ स्वमंडलेशुभेस्थानेविशेत्पूर्वमुखेनतु ॥ गणेशंवरुणंचैवघटेसंपूज येच्छिवम् ॥ ३ ॥ वागीशंचतथाविष्णुंसूर्यंकुंभेसमर्चयेत् ॥ पायसेनाहुतिंदद्याद्वरुणायघृतेनच ॥ ४ ॥ एकैकामाहुतिंदद्यादन्ये षांचस्रुवेणच ॥ बलिदानंपायसेनउत्सृजेत्तदनंतरम् ॥ ५ ॥ यूपंनिवेशयेत्पश्चाद्दद्याद्धेनुंचदक्षिणाम् ॥ पूर्णंदद्यात्सवित्रेर्घ्यंदत्वातुस्व गृहंव्रजेत् ॥ ६ ॥ आरामस्यविधिंवक्ष्येप्रतिष्ठाविधिविस्तरम् ॥ हीनारामस्यचतथाएकवृक्षस्यचद्विजाः ॥ ७ ॥ अरण्यमध्येपाश्चात्त्येउ त्तरेवाविशेषतः ॥ मंडपंवर्तुलंकुर्यादध्यर्हस्तप्रमाणकम् ॥ ८ ॥ तद्दक्षिणेभवेत्कुण्डंचतुरस्रंसमंशुभम् ॥ चतुर्मुखंचकर्तव्यंतोरणाद्यैरलं कृतम् ॥ ९ ॥ मंदरादिक्रमावाह्यतत्रसंपूजयेत्क्रमात् ॥ विष्वक्सेनंचतत्रैवपूजयेद्गन्धचन्दनैः ॥ १० ॥ भृगुंकर्णसमारूढंसर्वभूषणभूषित म् ॥ विष्वक्सेनस्यमंत्रोयंपूजायांचैवसर्वतः ॥ ११ ॥ द्वारपालंचसंपूर्णगौर्यादीन्कलशेषुच ॥ स्वासुदिक्षुदिगीशानांबलिपुष्पाक्षतादि

ना ॥ १२ ॥ नैर्ऋत्यवरुणयोर्मध्येअनंतंप्रतिपूजयेत् ॥ इंद्रेशानयोश्चमध्येब्रह्माणंचप्रकल्पयेत् ॥ १३ ॥ वेदिपार्श्वेततोगत्वावेदिमावाह्य पूजयेत् ॥ आसनंकल्पयित्वातुसामान्यार्घ्यंविधायच ॥ १४ ॥ ऐशान्येकलशेविघ्नुद्रब्रह्माणंचतथाग्रहान् ॥ स्वैःस्वैर्मंत्रैर्गंधपुष्पैर्नैवेद्यैश्च पृथग्विधैः ॥ १५ ॥ मंडलेशंवासुदेवंसासनंचबृहस्पतिम् ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यापायसान्नंबलिंहरेत् ॥ १६ ॥ द्विभुजंवासुदेवंचशंख चक्रधरंविभुम् ॥ पद्मासनगतंध्यायेत्पीतवासंसुशोभनम् ॥ १७ ॥ नीलोत्पलदलाभासंहरिचंदनचर्चितम् ॥ देवर्षिसिद्धसहितंकलत्रद्वय संयुतम् ॥ १८ ॥ ध्यात्वाआरोपयेद्देवंबालादीनथनायकान् ॥ विमलाद्यानायिकाश्चदिगीशांश्चयथाविधि ॥ १९ ॥ षोडशोपचैःपृथग्यैः प्रतिपुष्पांजलिक्रमात् ॥ परितःपूजयेद्विष्णुंशिवंदुर्गासरस्वतीम् ॥ २० ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंध्यायेत्सोमंचतुर्मुखम् ॥ अश्वारूढंदि व्यरूपंपद्माक्षंधृतपुष्पकम् ॥ २१ ॥ वरदंदेवगंधर्वैःसेवितंमुनिभिःस्तुतम् ॥ श्वेतंवनस्पतिंध्यायेद्द्विभुजंपीतवाससम् ॥ २२ ॥ स्वरथ स्थंमहाबाहुंशंखांकुशसखेटकम् ॥ विद्यांचवामतोध्यायेत्स्वमन्त्रेणचस्थापयेत् ॥ २३ ॥ दशस्वरान्वितंतोयंस्वभावंतमसान्वितम् ॥ मंत्रो यंदेवदेवस्यपूजायांविनियोजयेत् ॥ २४ ॥ नीलंजयंभृंगिणंचपरितश्चयथाक्रमात् ॥ ततःकुशंडिकांकृत्वास्थालीपाकंविधानतः ॥ २५ ॥ अष्टोत्तरशतंचैवसोमायद्वादशाहुतीः ॥ वनस्पतेस्तथाष्टौचआज्येन्येषांविधीयताम् ॥ २६ ॥ एकैकामाहुतिंदद्यात्सप्तजिह्वामनंतरम् ॥ वास्तोष्पतयइतिमंत्रेणस्थालीपाकद्वयंनयेत् ॥ २७ ॥ वनस्पतिंसमुद्दिश्यततोयमीरहेहशम् ॥ वृक्षादीन्स्थापयेत्पूर्वंगायत्र्याप्रथमंबुधः ॥ ॥ २८ ॥ अञ्जैरग्रंकांस्यवस्त्रंरत्नंदिक्षुयथाक्रमम् ॥ व्रीहयश्चेतिमंत्रेणतथाचसरितश्चमे ॥ २९ ॥ मित्रत्रयश्चेतितथापूपाचमऋचा तथा ॥ संस्थाप्यव्रीहीन्संवाप्यतत्रैवविधिपूर्वकम् ॥ ३० ॥ क्षिपेद्गङ्गाजलंतोयेसर्वौषध्युदकेनच ॥ संस्थाप्ययजमानंचसुरास्त्वा मितिमंत्रकैः ॥ ३१ ॥ आचार्यमात्मनेतत्रसंस्थितंद्विजपुंगवैः ॥ समाप्यनित्यविधिनाचार्यायाथचदक्षिणाम् ॥ ३२ ॥ धेनुंचलो हपात्रंचदत्वाइष्टांचदक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणेभ्योयथाशक्तिदद्यात्पूर्णांगृहंव्रजेत् ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागे पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ क्षुद्रारामप्रतिष्ठांचवक्ष्येचद्विजसत्तम ॥ अमंडलेशुभेस्थानेद्विहस्तमयस्थंडिले ॥ १ ॥

स्थापयेत्कलशंतत्रसोमंविष्णुंसमर्चयेत् ॥ आचार्यमात्रंवरयेन्निशासूत्रैःप्रवेष्टयेत् ॥ २ ॥ वृक्षान्माल्यैरलंकृत्यभूषयेद्भूषणादिना ॥ दोहदं चततोदद्यात्स्थापयेच्छितधारया ॥ ३ ॥ भोजयेत्पंचविप्राणांपुरतोऽतेविशेषतः ॥ कर्णवेधंततःकृत्वाउत्सृजेद्वाक्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥ द द्याद्यूपंमध्यदेशेरोपयेत्कदलींततः ॥ रंभांचरोपयेद्दिक्षुस्थालीपाकविधानतः ॥ ५ ॥ अष्टावष्टौचजुहुयादन्येषांचघृतेनतु ॥ एकैकामा हुतिंदद्यात्स्विष्टकृत्तदनंतरम् ॥ ६ ॥ दक्षिणांचततोदद्यात्पूर्णांदद्याद्व्रजेत् ॥ ७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकादिवृक्षवृक्षाणांविधिंवक्ष्येद्विजोत्तमाः ॥ वृक्षस्यपश्चिमेभागेस्थापयेत्कलशंततः ॥ १ ॥ वृक्षंसंस्थापयेत्पूर्वंसूत्रेणपरिवेष्टयेत् ॥ ब्रह्माणंकलशेभ्यर्च्यसोमंविष्णुंवनस्पतिम् ॥ २ ॥ ततस्तिलयवैर्होममष्टाष्टौविधिवच्चरेत् ॥ समु त्सृज्यततोयूपंकदल्यासहधर्मवित् ॥ ३ ॥ वृक्षमूलेयजेद्धर्मंपृथिवींचविशंतथा ॥ दिगीशांश्चतथायक्ष्मात्राचार्यंतोषयेत्ततः ॥ ४ ॥ धेनुं चदक्षिणांदद्याद्दोहदंवृक्षपूजनम् ॥ कृत्वासम्यग्विधानेनसवित्रेर्घ्यंनिवेदयेत् ॥ ५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेस प्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथाश्वत्थप्रतिष्ठायांमूलेबाहुप्रमाणकम् ॥ स्थंडिलंकारयेत्तत्रचंदनेनाङ्कितंयथा ॥ ॥ १ ॥ पद्मंप्रकल्पयेत्तत्रसामान्यार्घ्यंविधायच ॥ पूर्वेद्युरात्रिसमयेतद्विष्णोरितिवैऋचा ॥ २ ॥ स्थापयेद्वारिणापूर्वकयानेतिचगंधकम् ॥ गंधद्वारेतितैलेनश्रीश्चतेतिचचंदनम् ॥ ३ ॥ दद्याद्दूर्वाक्षतंकल्येब्राह्मणत्रयभोजनम् ॥ कारयेत्सितसूत्रैश्चवेष्टयेच्चनदस्यच ॥ ४ ॥ कुंभे विनायकंपूज्यब्रह्माणंचपरेघटे ॥ स्वदिक्षुदिक्पतींचापिवृक्षमूलेनवग्रहान् ॥ ५ ॥ मंडलेशिवमभ्यर्च्यपीठपूजापुरःसरम् ॥ पूर्वेचंडंप्रचं डंचदक्षिणेनंदिभृंगिणम् ॥ ६ ॥ अनंतंपश्चिमेकाममुत्तरंगणनायकम् ॥ कार्तिकेयंमध्यदेशेआधारशक्तिपूर्वकम् ॥ ७ ॥ अनंतंपृथिवींचैवात्र वृत्तंचत्रिमंडलम् ॥ अथध्यानंप्रवक्ष्यामिश्वेतंवृषभमेवच ॥ ८ ॥ द्विभुजंशूलहस्तंचसर्वाभरणसंयुतम् ॥ आरोपयेत्स्वतंत्रेणमूलेविष्णुंसम र्चयेत् ॥ ९ ॥ शंकरंचतथामध्येअग्रेब्रह्माणकंयजेत् ॥ बलिंचापिष्टकान्नंचदत्वाचश्रपयेच्चरुम् ॥ १० ॥ जुहुयाद्रुद्रमुद्दिश्यरुद्रसंख्याहु तिंक्रमात् ॥ अन्येषांचस्रुवेणैवहोमंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ ११ ॥ रोपयेत्कदलीवृक्षमाचार्यंपरितोषयेत् ॥ कृत्वापूर्णांपंचधारांकृत्वाचापिप्रद

क्षिणाम् ॥१२॥ क्षीरधारांचसंपाद्यअर्घ्यंदत्वागृहंव्रजेत्॥१३॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥छ॥
॥ सूतउवाच ॥ वटस्थानमथोवक्ष्येतस्यमूलेतुदक्षिणे ॥ त्रिहस्तवेदिमुपरिस्थापयेत्कलशत्रयम् ॥ १ ॥ गणेशंचाशिवंविष्णुंपूजयित्वाहु
नेच्चरुम् ॥ रक्तसूत्रैस्त्रिगुणितैःस्वर्णमेवपुरःसरम् ॥ २ ॥ यवक्षीरबलिंदद्यादुत्सृजेद्वाक्यमुच्चरन् ॥ यूपमारोपयेत्पश्चाद्वटमूलैःसमर्पयेत्॥३॥
यक्षान्नागांश्चगंधर्वान्सिद्धांश्चैवमरुद्गणान्॥४॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥
वक्ष्येबिल्वप्रतिष्ठांचपूर्वेद्युरधिवासयेत् ॥ त्र्यंबकश्चेतिमंत्रेणस्थापयेद्गंधवारिणा ॥ १ ॥ सुनाभेतिचमंत्रेणमेगृह्णामीतिचाक्षतम् ॥ कया
नेतिततोधूपंवस्त्रंमाल्यंनिवेदयेत् ॥ २ ॥ यजेद्रुद्रंततोवक्ष्यमध्येदुर्गांधनेश्वरम् ॥ ततःकल्येसमुत्थायनित्यंनिर्वर्त्यशास्त्रतः ॥ ३ ॥ स्वगृहेसप्त
विप्रांश्चभोजयेद्द्विजदंपती ॥ मूलेहस्तद्वयंदत्वावर्तुलावेदिकाभवेत् ॥४॥ तत्रगैरिकयुक्तेनकुसुंभचूर्णकेनवा॥निशारक्तेनवाकुर्यादष्टपत्रंसुशो
भनम् ॥ ५ ॥ निवेष्टनंततःकुर्याद्वृक्षस्यद्विजसत्तमाः ॥ रक्तसूत्रैर्वेष्टयेच्चपंचसप्तनवेनतु ॥ ६ ॥ व्रीहींश्चस्थापयेत्तत्रउत्तरादिमुखेनतु ॥ शि
वंविष्णुंचब्रह्माणंपूजयेद्भूतिमिच्छता ॥७॥ शिवंचनायकंकुर्यादादित्यान्पत्रमूलके ॥ शेषंचतरुमूलेतुमध्येनंतंशतक्रतुम् ॥८॥ वनपालंचसो
मंचसूर्यंपृथ्वीमनुक्रमात् ॥ होमंतिलाक्षतैःकार्यंबलिंदद्याद्घृतौदनैः॥९॥यक्षेभ्योमाषभक्तंचवायनानिचद्वादश ॥ ग्रहाणांप्रीतयेदद्यात्क्षीरेणवे
ष्टयदक्षिणाम्॥१०॥कांचनंकांस्यपात्रंचतांबूलंताम्रपात्रकम् ॥ यूपारोपःकर्णवेधःसवित्रेऽर्घ्यंनिवेदयेत् ॥११॥अथरात्रिप्रतिष्ठांचवक्ष्येशास्त्रा
नुसारतः॥यक्षैकवृक्षसंस्कारेनपुनर्जायतेभुवि ॥१२॥ पूर्वेद्युरुपवाहेतुवृक्षमूलेघटंन्यसेत् ॥ विष्णुंशिवंगणेशंचपूजयित्वातुस्थापयेत् ॥१३॥
कलशंपंचभिःसप्तगंधतैलैरनंतरम्॥दुग्धेनपंचगव्येनशंखतोयेनयत्नतः ॥१४॥ सूत्रैःसंवेष्टनंकृत्वावस्त्रमाल्यैरनंतरम् ॥ कांडादितिचमंत्रेणद
द्याद्दूर्वाक्षतंततः ॥ १५ ॥ विष्णुसूक्तेनचपुनःसिंदूरांजनचंदनम् ॥ दद्यात्फलंचदीपंचस्वयंतत्रस्वपेत्ततः ॥ १६ ॥ ततःप्रभातेविमलेब्रा
ह्मणान्सप्तभोजयेत् ॥ पूर्ववत्कलशंकृत्वाशिवंविष्णुंगणाधिपम् ॥ १७ ॥ सोमंवनस्पतिंचैवएककुंभेसमर्चयेत् ॥ हुनेत्पंचाहुतिंतत्रयूपं
दद्यात्समुत्सृजेत् ॥ १८ ॥ बलिंचपायसेनैवप्रकुर्यात्कर्णवेधनम् ॥ वेष्टयेत्क्षीरतोयेनधान्यंधेनुंचदक्षिणाम् ॥ १९ ॥ दद्यादर्घ्यंहुनेत्पूर्णं

भोजयेद्द्विजदंपती ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शतह स्तामितांमुष्टिंनानातरुविभूषिताम् ॥ पूगाम्रादिफलैर्युक्तंवास्तुंकृत्वायजेत्तुयः ॥ १ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेवसेच्चिरम् ॥ यद्विधानंप्रव क्ष्यामियथाशास्त्रानुसारतः ॥२॥ नित्यंनिर्वर्त्यविधिवत्पंचविप्रान्समर्चयेत् ॥भोजयेत्पूजयेद्विष्णुंप्रजापातिसमन्वितम् ॥३ ॥ अग्निकार्यंततः कृत्वादद्याद्विप्रायदक्षिणाम्॥४॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागएकादशोऽध्यायः॥११॥छ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रतिष्ठां मंडपस्यैवशैलदारुमयस्यच ॥ तृणकाष्ठस्यचविभोतृणवत्सस्यचाद्विजाः ॥ १ ॥ अधिवासस्यपूर्वेद्युःशुभेलग्नेघटंन्यसेत् ॥ सूर्यंसोमंतथा विष्णुंकलशेतुसमर्चयेत् ॥ २ ॥ प्रोक्षयेत्कुशतोयेनआपोहिष्ठेतिवैऋचा ॥ आप्यायस्वेतिगंधेनगंधद्वारेतिगंधकम् ॥ ३ ॥ आकृष्णेनेति तैलेनश्रीश्चतेइतिचंदनम् ॥ सिंदूरालक्तकंदद्यादंजनंपूर्वयासह ॥ ४ ॥ ततःप्रभातेविमलेश्राद्धंवृद्ध्यात्मकंचरेत् ॥ दिक्पालांश्चैवविन्यस्य मंडपेशुभलक्षणे ॥५॥ मध्येवेद्यंतरेचैवराजभिर्मंडलंलिखेत् ॥ सूर्यमावाहयेत्तत्रसोमंविष्णुंचपार्श्वयोः ॥ ६ ॥ गणेशंचग्रहांश्चैवदिक्पालांश्च घटेचर्चयेत् ॥ पायसंजुहुयादग्नावष्टोत्तरशतंतथा ॥ ७ ॥ आदित्यस्यतथाविष्णोःसोमस्यद्वादशाहुतीः ॥ बलिंचपायसंदद्यात्तैलंक्षीरमथा पिवा ॥८॥ ततउत्सृज्यविधिवद्वाक्यमेतदुदीरयेत् ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वाशनैरोष्ठंनचालयेत् ॥ ९ ॥ वास्तोष्पतिंचतत्रैवपूजयेद्गन्धचन्द नैः ॥ अर्घ्यंदद्याच्चविधिवद्धूतेनैवाहुतिंहुनेत ॥ १० ॥ ॐअद्येत्यादिब्राह्मणादिसर्वसत्वेभ्योविष्णुप्रीणनार्थमिदंमण्डपंसुपूजितंसूर्य दैवतंशैलेयेष्टकादिसर्वसत्वेभ्योरचितंश्रुतिस्मृत्युक्तफलप्राप्तिकामनयाअमुकऋषिसगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्माहमुत्सृजे ॥ ११ ॥ ततःश्वेतघटं दद्यान्मण्डपोपरिसत्तमाः ॥ त्रिगुणेनानिशाक्तैर्वावेष्टयेद्वारिधारया ॥ १२ ॥ दक्षिणांविधिवद्दद्यात्सूर्यायाघ्यंनिवेदयेत् ॥ तृणवेश्मानिवै सूर्यवासुदेवसमन्वितम् ॥ १५ ॥ घटेगणेशंवरदंवरंकृत्वासमुत्सृजेत् ॥ ऐशान्यांदापयेद्धूपंध्वजान्दिक्षुप्रकल्पयेत् ॥ १६ ॥ मंडपोपरि कलशंसंस्थाप्यमन्त्रमुच्चरेत् ॥ प्रपायांवरुणः पूज्योविश्वकर्माप्रयत्नतः ॥ १७ ॥ पृथिवींचगणेशंचपूजयित्वाहुतेद्धटम् ॥ सर्ववर्ज्यमिदं वाक्यंध्वजमात्रंविधीयते॥१८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ चतु

ह्स्तंमहायूपंहस्तषोडशनिर्मितम् ॥ वक्ष्येतंचप्रतिष्ठांचरात्रौत्रैरात्रिकंयजेत् ॥ १ ॥ वरुणंसितकुंभेचप्रपाकूपस्यपश्चिमे ॥ गायत्र्यास्नाप
येत्पूर्वमापोहिष्ठेतिवैक्रमात् ॥ २ ॥ गंधद्वारेतिगन्धंचअंशुनाचेतितैलकम् ॥ मनोन्नाइतिकुसुमंधूरसीतिचधूपकम् ॥ ३ ॥ कयानेतिदद्दे
द्वस्त्रंनैवेद्यंदीपचन्दनम् ॥ आदौश्राद्धंनकर्तव्यंप्रतिष्ठांतेविधीयते ॥४॥ दंपतीभोजनंकुर्याद्वरयेदेकब्राह्मणम् ॥ मंडपेचाष्टहस्तेचकलशेतत्र
विन्यसेत् ॥ ५ ॥ पूजयेद्वरुणंदेवंनारायणसमन्वितम् ॥ शिवंचपृथिवींचैवस्वैःस्वैर्मन्त्रैर्यथाक्रमात् ॥ ६ ॥ ततःकुशंडिकांकृत्वास्थाली
पाकविधानतः ॥ वरुणंचसमभ्यर्च्यजुहुयादाहुतीर्दश ॥ ७ ॥ अन्येषांचस्रुवेणैवदद्यादेकाहुतिंक्रमात् ॥ वरुणस्योक्तवरुणंतत्त्वायामिततः
परम् ॥ ८ ॥ वरुणस्योत्तंभनमसीतिचआभ्यांदेवातथैवच ॥ येनापावकचक्षसापंचमंसमुदाहृतम् ॥ ९ ॥ रात्रस्ययूपमित्यादिपरंचद
शमस्तकम् ॥ ततःस्विष्टकृतंकृत्वासप्तजिह्वांचरुंनयेत्॥१०॥ इहवेत्यादिकंपंचततःपंचाहुतिंहुनेत् ॥ शंभवेचपृथिव्यैचमहाराजायचक्रमा
त् ॥ ११ ॥ चरुपाकेतिनैवेद्यंबलिंचैवागुरूदनम् ॥ शंकरायचरुद्रायशर्वायपशुपतयेइतिच ॥ उग्रायअसनायेतिभवायतदनंतरम् ॥ १२ ॥
महादेवायचपुनरीशानायेतिचक्रमात् ॥ चरुपाकेतिनैवेद्यंबलिंचैवागुरूदनम् ॥ १३ ॥ वाक्यपूर्वंसृजेत्तोयंतत्रवाक्करणंशृणु ॥ १४ ॥ ॐ
अद्येत्यादिब्राह्मणादिसर्वसत्वेभ्यः अमुकगोत्रस्यमतिपतुरमुकदेवशर्मणःस्मृतिश्रुत्याद्युक्तंकूपप्रातिष्ठाजन्यफलप्राप्तयेइमंकूपंसुपूजितंसाच्छा
दितंवरुणदैवतममुकसगोत्रःश्रीअमुकदेवशर्माहमुत्सृजे ॥ १५ ॥ दक्षिणांविधिवद्दद्याद्गांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ १६ ॥ मंडपेक्षु
द्रकूपेचप्रतिष्ठांशृणुतद्विजाः ॥ गणेशंवरुणंकुंभेविधिवत्पूजयेत्सुधीः ॥ १७ ॥ वेष्टयेद्रक्तसूत्रैश्चदद्याद्यूपंसमुत्सृजेत् ॥ दक्षिणांविधिवद्द्या
द्विप्रान्संपूजयेत्ततः ॥१८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेत्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥ सूतउवाच ॥ पुष्पारामप्रतिष्ठांतुव
क्ष्येशृण्वंतुवैद्विजाः ॥ मध्येवेदींत्रिहस्तांचकृत्वासंस्थापयेद्वटम् ॥ १ ॥ अधिवासस्यपूर्वेद्युर्यथावद्विप्रभोजनम् ॥ कृत्वावटेगणेशंचसूर्यंसो
मंहुताशनम्॥२॥नारायणंस्थंडिलेचजुहुयान्मधुपायसम्॥विधिवद्यूपमारोप्यगोधूमान्सेचयेद्गुरौ॥३॥वेष्टयेद्रक्तसूत्रैश्चप्रदद्याच्चेतिदक्षिणाम् ॥
एतद्वाराजलेनैवयवान्नंसगुडंपयः ॥ ४ ॥ ऐशान्यांयूपमारोप्याविधिवद्द्विजसत्तमाः ॥ कर्णवेधंसमारोप्यस्नापयेत्कुशवारिणा ॥ ५ ॥

धान्यंयवंचगोधूमंदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ शतधारजलेनैववेष्टयेत्परितोद्विजाः ॥ ६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागे चतुर्दशोऽध्यायः ॥छ॥ १४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठाषाढेतुलस्याश्चप्रतिष्ठांविधिवच्चरेत् ॥ यजमानःशुद्धदिनेएकादश्यामथापिवा ॥१॥ ततोरात्रौघटंस्थाप्यपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ नारायणंशिवंसोमंब्रह्माणंचेंद्रमेवच ॥ २ ॥ गायत्र्यास्नापनंकुर्यात्तथोक्तैर्मंत्रकैरपि ॥ कयानेतिच गंधेनअश्रुनेतिचतैलकम् ॥ ३ ॥ त्वांगंधर्वेतिचपुनःपुष्पंमंडशनेतिच ॥ मानस्तोकेतिकुसुमंश्रीश्चतेतिचचंदनम् ॥ ४ ॥ वैश्वदेवी तिचपुनर्मंत्रेणानेनचंदनम् ॥ दूर्वामंत्रेणदूर्वाश्चरूपेणेतिचदर्प्पणम् ॥ ५ ॥ फलमंत्रेणचफलंसमेधेतिचअंजनम् ॥ सकुशंपीतसूत्राद्यैर्वेष्टये त्क्षीरधारया ॥ ६ ॥ शतधाराजलेनैववेष्टयेत्स्वगृहंव्रजेत् ॥ वस्त्रेणावृत्यविधिवद्बुधःकालेघटंन्यसेत् ॥ ७ ॥ सप्तपंचत्रिभिर्वाथतद्विष्णो रितिवैऋचा ॥ स्नापयेदथसाध्वीभिःकृतमंगलपूर्वकम् ॥ ८ ॥ ततःश्राद्धंसमाप्यैवमातृपूजापुरःसरम् ॥ आचार्यंवरयेत्पूर्वंगंधाद्यैःकुसुमैरपि ॥ ९ ॥ आचार्यएवहोतास्याद्ब्रह्माणंचसवस्यकम् ॥ मंडपेदशहस्तेपिवर्तुलेस्थंडिलेषुच ॥ १० ॥ सहस्रंमंडलंकुर्यात्तत्रनारायणंयजेत् ॥ ग्रहाँल्लोकेश्वरान्मध्येआदित्यांश्चमरुद्गणान् ॥ ११ ॥ रुद्रादन्वसूंश्चकलशेपरितश्चसमर्चयेत्॥ततःकुशंडिकांकृत्वाहोमंतिलयवेनतु ॥ १२॥ अष्टोत्तरशतंकुर्यादन्येषांशक्तितोहुनेत् ॥ नारायणंसमुद्दिश्यदद्यादुत्सृज्यसत्तमाः ॥ १३ ॥ मध्येयूपंसमुद्दिश्यचरुपाकंबलिंददेत् ॥ कदलींदिक्षुसंन्यस्यध्वजान्दिक्षुप्ररोपयेत॥१४॥दाक्षिणांकांचनंदद्यात्तिलंधान्यंसपुष्पकम् ॥ धेनुंपयस्विनींदद्याद्वेष्टयेत्क्षीरधारया ॥ १५ ॥ जयंत्याःसोमवृक्षस्यतथासोमवटस्यच ॥ पनसस्यकदंबस्यनिंबस्यद्विजसत्तमाः ॥ १६ ॥ पाटलाकनकस्यैवशाल्मलीनिंबुकस्यच ॥ बिंबाशोकवटस्यैवप्रतिष्ठांनैवकारयेत् ॥ १७ ॥ भद्रकस्यशमीकोणचंडातकबकस्यच ॥ खादिरस्यैवकर्तव्यंकर्णवेधंनकारयेत् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतियभागेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ सूतउवाच ॥ वृक्षादीनांप्रतिष्ठांचउत्तमेसूत्तमंचरेत् ॥ मध्येम ध्येकानिष्ठातुकनिष्ठंपरिकीर्तितम् ॥ १ ॥ वर्तुलंमंडलंकुर्यात्तत्तुशीर्षेतथान्त्यके ॥ मध्येदावेदिकांकुर्यात्तन्मध्येकुंडमंडलम् ॥ ॥ २ ॥ पूर्वेद्यूरात्रिसमयेघटंसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ शेषंसंपूज्यविधिवत्पृथिवींचाशिवंतथा ॥ ३ ॥ गंधतोयेनगायत्र्यासेतुंसंपूज्यमोक्षयेत् ॥

कयानेतिचमंत्रेणआप्यायस्वेतिवैऋचा ॥ ४ ॥ दद्याद्गन्धादिकंश्रीश्चतेलक्ष्मीतिचचंदनम् ॥ दूर्वामंत्रेणदूर्वांश्च फलमंत्रेणवैफलम् ॥ ५ ॥ शन्नोदेवीतिमन्त्रेणदद्यात्कुशपवित्रकम् ॥ सुरासुरेतिमंत्रेणप्रदद्याद्वस्त्रयुग्मकम् ॥ ६ ॥ अञ्जनालक्तकंकुर्यान्मनोन्नाइतिसंपठन् ॥ कुर्याच्छ्राद्धंपरदिनेवसुधारापुरःसरम् ॥ ७ ॥ वरयेदथआचार्यंहोतारंनरवरश्चरेत् ॥ पात्रद्वयंविधातव्यंसद्स्याचार्यमेवच ॥८॥ सेतुयागेविधातव्यंतथाधान्याचलेपिच ॥ सहस्रहोमेवैकंतुविवाहेब्रह्मऋत्विजौ ॥ ९ ॥ यजेदेनंकृतेमौलियागार्थंयागमण्डपम् ॥ वेदिमावाहयेत्पूर्वं मंडपंप्रतिपूजयेत् ॥ १० ॥ विघ्नग्रहाँल्लोकपालान्सर्वसिद्धिप्रदायकान् ॥ स्थंडिलेसर्वतोभद्रेशेषंविष्णुंप्रदर्शयेत् ॥ ११ ॥ तत्रैवतुवराहाख्यंप्रतीतमृत्विजोत्तमम् ॥ स्थालीपाकेनजुहुयादष्टाविंशतिकत्रयम् ॥ १२ ॥ आज्येनतुवराहस्यहोमपंचकमीरितम् ॥ ततस्तिलयवेनैवएकैकामाहुतिंक्रमात् ॥ १३ ॥ बलिंदद्यात्पृथग्रूपंशेषयेद्विधिपूर्वकम् ॥ पिष्टकान्नंघृतान्नंचविस्तरेवागुडौदनम् ॥ १४ ॥ माषभक्तंतुलोकायपृथिव्यैपरमान्नकम् ॥ वाक्यपूर्वंसृजेद्धीरोवाक्यप्रकरणंशृणु ॥ १५ ॥ ॐअद्येत्यादिएकविंशतिकुलस्याविशिष्टस्वर्गप्राप्तयेइमंसेतुंसंक्रमसमेतंविष्णुदैवतंसुपूजितंविधिवद्वासुदेवस्यप्रीतयेअहमुत्सृजे ॥ १६ ॥ बद्धाञ्जलिःपठेन्मन्त्रंकुर्याच्चविधिवत्ततः ॥ १७ ॥ पिच्छिलेपतितानांचउद्धातेनाङ्गभङ्गतः ॥ प्रतिष्ठितेधर्मसेतौधर्मोमेस्यान्नपातकम् ॥ १८ ॥ सेतोरस्यप्रबंधस्यश्रद्धयापरयायुतः ॥ येचात्रप्राणिनःसन्तिसर्वेषांप्राणधारक ॥ १९ ॥ वेदागमेनयत्पुण्यंकथितंसेतुबंधने ॥ तत्पुण्यंतुमयादेवपार्थे वह्निसमर्पितम् ॥२०॥ यूपंदद्यादितिमन्त्रेणअन्तेचापितथाध्वजान् ॥ विधिवद्दक्षिणांदद्यात्कुलानिनवपञ्चवा ॥ २१ ॥ पूर्णांदत्वासवित्रेऽर्घ्यंदत्वाचस्वगृहंव्रजेत्॥अनातपेक्षुद्रसेतोःप्रतिष्ठांविधिवच्चरेत् ॥ २२ ॥ पूर्वेचइधिवासंचप्रभातेविप्रभोजनम् ॥ सेतुमध्यंततोगत्वागन्धादीन्विधिवच्चरेत् ॥ २३ ॥ विष्णुंशिवंहुताशंचएककुंडेसमर्चयेत् ॥ वास्तोष्पतिंयजेत्तत्रहोमंतिलयवेनतु ॥ २४ ॥ कुर्यादेकैकशोविप्रा अष्टाविंशतिसंख्यया ॥ उत्सृज्यदापयेद्यूपंध्वजवर्ज्यंहिसत्तमाः ॥ २५ ॥ ज्ञातिभिःसहभुञ्जीतकृतकृत्योभिधीयते ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ तत्रदण्डेचविप्रेन्द्राश्चतुरस्रेसमंततः ॥ षष्टि

हस्तमितांभूमिंतस्यपूर्णांमनोरमाम् ॥ १ ॥ प्रचारार्थंगवांचैवयोदद्यात्सुसमाहितः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ तदर्धंचत दर्धंचतदर्धंवासमुत्सृजेत् ॥ योदद्यात्केवलांभूमिंकन्यांदासींतथावृषम् ॥ ३ ॥ अलंकारंविनाधेनुंफलस्यार्धंप्रकीर्तितम् ॥ अमंडपेशुभेस्था नेशर्करादिविवर्जितम् ॥ ४ ॥ द्विहस्तवेदिकामध्येप्रकुर्यात्सेतुमंडपम् ॥ तत्रसंपूजयेद्रुद्रंब्रह्माणंचशचीपतिम् ॥ ५ ॥ गणेशंक्षेत्रपालंच शेषंचैवदिगीश्वरान् ॥ पञ्चोपचारैर्विधिवत्पूजयेत्पायसादिना ॥ ६ ॥ स्थालीपाकेनजुहुयादन्तेवैविप्रभोजनम् ॥ अत्रयागेश्राद्धवर्जंपूर्वेद्यु रधिवासयेत् ॥ ७ ॥ त्र्यम्बकेनैवमन्त्रेणभूमिंसंस्थाप्यपूजयेत् ॥ तद्विष्णोरितिमन्त्रेणगन्धतैलंसचन्दनम् ॥ ८ ॥ प्रदद्याद्वसुनीतेतिपुन स्तुनैवस्थापयेत् ॥ पञ्चगव्येनचपुनःश्रीश्चतेतिचपुष्पकम् ॥ ९ ॥ एवंयूपस्यचतथाअधिगृह्णातिमन्त्रकम् ॥ गन्धद्वारेतिगन्धेनअंशुना तातितैलकम् ॥ १० ॥ सुरासुरेतिकुसुमंदूर्वामंत्रेणदूर्वया ॥ प्रभातेपूजयेद्देवानुद्दिश्यहोमयेत् ॥ ११ ॥ स्थालीपाकेन विधिनाअन्येषांपूर्ववच्चरेत् ॥ उत्सृज्यारोपयेद्यूपंस्थिरोभवेतिवैऋचा ॥ १२ ॥ तंत्रेणानिर्मितंकुर्यात्सफलंचात्रिहस्तकम् ॥ हस्तैकंप्रापयेन्मध्येक्षेत्रेचैवविशेषतः ॥ १३ ॥ स्थापयेत्तत्रमन्त्रेणपञ्चगव्येनयत्नतः ॥ मधुवातेतिमधुनाआप्यायस्वेतिवैदधि ॥ १४ ॥ तद्विष्णोरितिमन्त्रेणघटतोयैरनंतरम् ॥ पृथिवींचवराहंचकूर्मंमाधवशक्तिकान् ॥ १५ ॥ वास्तोष्पतिंचविष्णुंचयूपेसंपूजयेत्क्रमात् ॥ दद्यादर्घ्यंचविवरेगतेंहोमंविवर्जयेत् ॥ १६ ॥ अर्घ्यपाद्येचदुष्टेचहस्तेनोत्सृज्यसत्तमाः ॥ ॐअद्येत्यादिगोब्राह्मणसर्वसत्वेभ्यः पर्यटनार्थायइमांभूमिंचसुपूजितां विष्णुदेवतांगोप्रचाररूपिणीं स्मृतिश्रुत्याद्युक्तफलप्राप्तयेऽहमुत्सृजे ॥ १७ ॥ शिवलोक स्थितागावः सर्वदेवैः सुपूजिताः ॥ एवंनिवेदयेद्विप्रागोप्रचारंसमाहितः ॥ १८ ॥ समुक्तः सर्वपापेभ्योविष्णुलोकेमहीयते ॥ यावं तितृणगुल्मानिसंतिभूमौशुभानिच ॥ १९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ २० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेतृतीयभागेगो प्रचारविधौसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ कलौचैकाहसाध्येनप्रातिष्ठामल्पवित्तवान् ॥ सद्योधिवासमाज्येनप्रकुर्या

त्तांत्रिकोत्तमः ॥१॥ उत्तरंतुगतेहंसेअतीतेचोत्तरायणे ॥ शरत्कालेव्यतीतेतुवसंतेयज्ञमारभेत् ॥ २ ॥ नारायणादिमूर्तीनांद्वात्रिंशद्भेदमेवतु ॥ प्रतिष्ठांप्रतिमानांचगजास्यादींश्वसत्तमाः॥३॥नित्यंनिर्वर्त्यमतिमान्कुर्यादभ्युदयंततः ॥ विप्रान्संभोजयेद्राथततोयागगृहंव्रजेत् ॥४॥ गणेशग्रहदिक्पालान्प्रतिकुंभेषुपूजयेत् ॥ स्थंडिलेपूजयेद्विष्णुंपरिवारगणंयजेत् ॥ ५ ॥ स्नापयेत्प्रथमंदेवंतोयैःपञ्चविधैरपि ॥ पञ्चामृतैः पञ्चगव्यैःपंचमृत्पिण्डकैरपि॥६॥तिलतैलैश्चस्नेहैश्चकषायैरपिसत्तमाः ॥पञ्चपुष्पोदकैर्वाथत्रिपदैरपिसत्तमाः॥७॥तुलसीकुसुमापुष्पंपत्राण्याहुस्त्रिपत्रकम्॥पञ्चकाम्रशमीपद्मकरवीरंचपंचकम्॥८॥मृत्तिकाकरिदंतस्यतथाश्वखुरमृत्तिका ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिस्तुपंचमम्॥९॥ कुर्यात्प्राणप्रतिष्ठांचहोमंकुर्याद्यथाविधि ॥ दक्षिणांविधिवद्द्यात्पूर्णांतुतदनंतरम् ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ अतःपरंतुविप्रेन्द्राःकालयादीनांतथैवच॥अधिवास्यचपूर्वेद्युःश्राद्धमभ्युदयात्मकम्॥ ॥१॥ प्रथमेजलजैःस्नानंपञ्चगव्यैरनंतरम् ॥ पूर्ववच्चविधानेनकुंभेदुर्गांसमर्चयेत् ॥२॥ पञ्चामृतैःपञ्चगव्यैःकरीषशतधारया॥ श्रीबिल्वेपूजयेद्देवींदद्यात्प्राणमनंतरम्॥३॥बिल्वपत्रैःफलैर्वापिदद्याच्चापिशताहुतीः॥ एकैकशस्तुअन्येषांदद्यात्काञ्चनदक्षिणाम्॥४॥ प्रतिमांकालिकायाश्चतारायाश्चपृथक्पृथक् ॥ ग्राह्यंविनार्चयेद्विप्राःपञ्चपञ्चशतैरपि ॥ ५ ॥ भोजयेत्स्नापयेद्देवींगंधतोयैर्दिनत्रयम् ॥ ताम्रकुंभेऽर्चयेद्देवींत्रिदिनंप्रातरेवहि॥६॥समीरणंततोदद्यात्पेटिकायांनिवेशयेत्॥ततोपिगन्धतोयैश्चस्नापयेत्कन्यकादिभिः ॥ ७ ॥ ततोवैचाष्टमदिनेरात्रावपिप्रपूजयेत्॥पशुदानंप्रकर्तव्यमग्निकार्यंचपायसैः॥८॥शिवलिङ्गप्रतिष्ठांचवक्ष्येतंत्रमतंयथा ॥ त्रिविप्रंभोजयेद्विप्रा अधिवास्यंविशेषतः ॥ ९ ॥ नित्यंसमाप्यचपुनःकुर्यादभ्युदयंततः ॥ आचार्यंवरयेत्प्रातःस्नापयेत्पूर्ववत्मना ॥ १० ॥ परिवारगणैःसार्द्धमर्चयेत्तदनंतरम् ॥ दद्यात्समीरणंपश्चादाग्निकार्यंसमाचरेत् ॥ ११ ॥ तिलहेममयींगांचदद्याद्गांचविधानतः ॥ ननामनचगोत्रंचहोमकर्मणिसर्वदा ॥ १२ ॥ पूर्णिमायांविशेषेणनान्येषांचकथंचन ॥ होमांतेवसुधारांचकुंभेदत्वाविधानतः ॥ १३ ॥ त्रिहस्तचरकायंचहस्तैकंचतुर्हस्तके ॥ शालिग्रामशिलायाश्चप्रतिष्ठांविधिवच्चरेत् ॥ १४ ॥ सद्योधिवासयेदेवंद्वादश्यांस्नापयेदथ ॥ रत्नतोयैःपरिमलैस्त्रिगंधैःपंचपल्लवैः ॥ १५ ॥ कुंभेप्र

जापतिंस्थाप्यश्वेताब्जंनवनाभके ॥ नवदुर्गोक्तमार्गेणपूजयेत्परमेश्वरम् ॥ १६ ॥ चक्रस्वरूपतोज्ञेयंप्रदद्याच्चसमीरिणम् ॥ आनीयताम्र भांडेचात्रिकालंप्रतिपूजयेत् ॥ १७ ॥ पायसान्नैरुत्पलैर्वापंकजैर्वापिहोमयेत् ॥ सकाञ्चनंवस्त्रयुग्मंप्रदद्याद्भूरिदक्षिणम् ॥ १८ ॥ श्रीसूर्य स्यगणेशस्यविरिञ्चेश्चापिसत्तमाः ॥ वटवृक्षांतिकंगत्वास्थापयेद्वरुणंततः ॥ १९ ॥ रक्ताब्जेपूरयेत्सूर्यंपरिवारसमन्वितम् ॥ अष्टा विंशतिभिर्हुत्वादद्यात्प्राणमनंतरम् ॥ २० ॥ एकाहमथवाकाशेगुंतंकृत्वादिनत्रयम् ॥ त्र्यहादेवपुनःपूजांपुनर्होमंसमाचरेत् ॥ २१ ॥ पुनश्चभोजयेद्विप्रान्दद्यात्काञ्चनदक्षिणाम् ॥ वाराहीत्रिपुरायाश्चनारिकेंदोलकैरपि ॥ २२ ॥ स्नापयेद्द्वाविधानेनसिन्दूराद्यैःसमर्चयेत् ॥ दद्यात्समीरणंपश्चात्पुनःपूजांचहोमयेत् ॥ २३ ॥ पशुज्ञानंचकर्तव्यंषण्मांसैःपञ्चमोदकैः ॥ कुमारींभोजयेद्रात्रौदद्यात्काञ्चनदक्षिणाम् ॥ ॥ २४ ॥ प्रतिमांभुवनेशींचमहामायाम्बिकामपि ॥ कामाक्षांचततोदेवीइन्द्राक्षीचापराजिता ॥ २५ ॥ पूर्वेद्युरात्रिसमयेपिष्टकाष्टौनिवेदये त् ॥ अष्टौनिर्माणयेत्पश्चाद्बलिंचाष्टैविधानवित् ॥ २६ ॥ परिवारगणैःसार्द्धंपूजयेत्प्रयतःसुधीः ॥ समीरणंततोदद्याच्छिवंसूर्यंयजे त्पुनः ॥ २७ ॥ पायसान्नैश्चजुहुयात्त्रिदिनंलिपिपूजनम् ॥ कुमारीपूजनंकुर्यादग्निकार्यंदिनत्रयम् ॥ २८ ॥ पशुदानंचकर्तव्यंविभवे सतिसत्तमाः ॥ रात्रौजागरणंकुर्यान्महोत्सवपुरःसरम् ॥२९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागएकोनविंशोऽध्यायः ॥१९॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ दुर्निमित्तान्यथोवक्ष्येशृण्वंतुमुनिसत्तमाः ॥ यस्ययेग्रहदोषाःस्युस्तेषांशांतिंयथाक्रमात् ॥ १ ॥ दिव्यंतरिक्षेभौ मंचेत्येवंत्रिपरिकीर्तितम् ॥ ग्रहर्क्षाद्यैःकृतंदिव्यमान्तरिक्षंनिबोधमे ॥ २ ॥ उल्काहितोदिशोदाहःपरिवेशस्तथैवच ॥ जलाशया नांवैकृत्यंभौमंतदपिकीर्तितम् ॥ ३ ॥ भौमंचाल्पफलंज्ञेयंदिव्यांतरिक्षमेवच ॥ सप्ताहमफलंद्याद्दैवंचापिचतत्क्षणात् ॥ ४ ॥ देवानांह सनंचैवकल्कनंरुधिरस्रवः ॥ अकस्माद्व्यसनंतत्रयत्रनिर्घातानिर्दयः ॥ ५ ॥ सर्पाद्यारोहणंचैवदैवंतदपिकीर्तितम् ॥ ततोमेवात्समुत्पन्नाय दिवृष्टिःशिलातले ॥ ६ ॥ सप्ताहाभ्यंतरेजीवमुत्पन्नंनिष्फलंभवेत् ॥ एकराशिस्थिताःपापाःशनिभौमादिवाकराः ॥ ७ ॥ पृथ्वीधूमाकु लातत्ररुदंतिबहवोजनाः ॥ अभिचारगतेजीवेशनौचतत्रनागते ॥ ८ ॥ तत्रपश्यतिराजेन्द्रयोधरांधारयिष्यति ॥ सूर्यमपश्यतद्वंद्वंदिग्दा

हश्वतथैवच ॥ ९ ॥ दर्शनंधूमकेतोश्चनक्षत्रेधूमदर्शने ॥ भूकंपएवमासेचएकमासेतथादिने ॥ १० ॥ राज्ञोजन्मदिनेवाथशक्रचापंदिनांतरे ॥ दर्शनंखरवातंचग्रहयुद्धस्यदर्शनम् ॥ ११ ॥ मासत्रयेतुग्रहणमुल्कापातप्रपातनम् ॥ आकाशेप्यथभूमौचतत्रमंडूकमेवच ॥ १२ ॥ हरिद्रावृष्टिपाषाणेसिंहबिल्वाकृतिर्यदि ॥ दर्शनेराष्ट्रदुर्भिक्षमकरंनृपतिक्षयः ॥ १३ ॥ चैत्रेकुंभेनदीवेगेदर्शनेविप्लवोभवेत् ॥ अर्कस्याद्भुतमेतद्धिस्रुग्युक्तंश्रपयेच्चरुम् ॥ १४ ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणअथवार्केणयत्नतः ॥ प्रासादतोरणंतत्रद्वारंप्राकारवेश्मच ॥ १५ ॥ धान्यसारंगवांसारंकूपेकुंभप्रदर्शनम्॥आदित्यस्याद्भुतंविद्यात्कलशंजुहुयात्ततः ॥१६॥ सहस्रंजुहुयाद्वाथततःशान्तिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ विकृताःपक्षिणश्चैवपांडुकपोतकास्ततः ॥ १७ ॥ श्वेतोलूकोबृहच्चैवद्रोणकाकश्चकोकिलः ॥ क्रौंचश्चवर्द्धनीचैवनिपतंतिगृहेयदि ॥ १८ ॥ गृहेतस्यमहोत्पातोभविष्यतिनसंशयः ॥ स्थूलभङ्गप्रग्रहणंप्ररोहणमथापिवा ॥ १९ ॥ हाराःकटकटायंतेजातस्यदंतसंभवः ॥ हसतांदेवतानांचगात्रेस्वेदश्चजायते ॥ २० ॥ सर्पमंडूकप्रसवःकुंभंनापिक्वचिद्भवेत् ॥ निमित्तान्येवमादीनिजायंतेयस्यवेश्मनि ॥ २१ ॥ षड्भिर्मासैश्चम्रियतेगृहिणीचशुभाचया ॥ अशनिःपततेयत्रगृहेवज्रंचपादपे ॥ २२ ॥ शुक्लावन्हिस्फुलिङ्गाश्चतस्यविद्धिमहद्भयम् ॥ खर्जूरउदरावर्तैनिकोचगरलेपिच ॥ २३ ॥ फलिवृक्षेतिन्दुकेचयत्रानिर्जायतेक्वचित् ॥ उद्यानेदेवगेहेचस्वगृहेचैत्यवृक्षके ॥ २४ ॥ कुर्यादादित्यवारेणअयुतंतिलपायसम् ॥ ततःशान्तिर्भवेदाशुधेनुंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ २५ ॥ पायसंतिलमुद्गौचपुष्पंवातालवृंतकम् ॥ इक्षुमोदकपिण्याकाञ्जुहुयाद्रविमुद्दिशन्॥२६॥ सिंहासनंरथंछत्रंध्वजंचामरभूषितम् ॥ अकस्माद्दृश्यतेयत्रराज्ञोवान्यत्रकुत्रचित् ॥२७॥ नदयंतिचसत्यस्योज्ज्वलनंस्त्रीपुरुषयोः ॥ आगमस्यचदृष्टैवभंगःकटकटायनम् ॥ २८ ॥ उपरिष्टेभवेद्यस्यमहोत्पातोभवेदयम् ॥ चलत्वंचाधरस्यापितथाकटकटायनम् ॥ २९ ॥ रुदितंकोकिलस्यापिउलूकोप्यशुभंवदेत् ॥ राजामात्यविनाशायमहींचतत्सुतोऽपिवा ॥ ३० ॥ हस्तिनोमदयुक्ताश्चम्रियंतेनात्रसंशयः ॥ ताडीपूगादयोयत्रयमौस्यातांप्रमादतः ॥३१॥ गेहीतत्रविनश्येतसदारःपुत्रसंयुतः ॥ बद्धपुष्पेयदापुष्पंपुष्पंवायदिदृश्यते ॥ ३२ ॥ अक्षतादर्शनात्तत्रसोमस्याद्भुतदर्शनम् ॥ दधिमधुघृतंचैवजुहुयादयुतंद्विजः ॥३३॥ पालाशंसोममुद्दिश्यसोमस्यचभवेद्दिने ॥ इमंदेवाइतिमं

त्रेणसोमायश्रपयेच्चरुम् ॥ ३४ ॥ उत्पतंतिगृहेयस्ययवामाषाश्चपुष्कलाः ॥ दधिक्षीराज्यपाकेषुरुधिरंदृश्यतेयदि ॥ ३५ ॥ अकस्मा
द्गृहदाहस्तुअनाग्निज्वलनंयथा ॥ मेघहीनाभवेद्विद्युद्वृषस्योद्गमनंतथा ॥ ३६ ॥ व्याधिहीनाविनश्यंतिनिखिलाःपशुमानुषाः ॥ एवंसर्वा
णिभूतानिभवन्त्यकारकेध्रुवम् ॥ ३७ ॥ राजामात्यविनाशायगेहेगेहीविनश्यति ॥ प्राणनाशायविप्रायाहुत्याचप्रभवंतिहि ॥ ३८ ॥ दृष्ट्
वाभद्रमत्युग्रंजुहुयादयुतंक्रमात्॥दधिमधुघृतैर्युक्तंखादिरोदुंबरेपिच ॥३९॥अग्निर्मूर्द्धेतिमंत्रेणश्रपितंलोहितंचरुम्॥त्रिविप्रान्भोजयेद्द्याद्दक्षि
णांलोहितंततः ॥ ४० ॥ स्वर्णमंगारमुद्दिश्यततःशांतिःप्रजायते ॥ पुष्पंवापातयेद्यत्रफलंवापितथैवच॥४१॥दध्यन्नंचघृतैर्मिश्रंरौप्यंहिरण्य
मेवच॥हस्त्यश्वमहिषागावोदारापत्यधनानिच ॥४२॥ तुष्टेनांगारकेणैवसर्वमेतत्प्रदीयताम् ॥ अंगारकेणमंत्रेणखादिरंचाक्षतैर्युतम् ॥४३ ॥
दक्षिणांचयथाशक्तिदद्याद्विप्रायवापुनः ॥ लोहितंचबलिंदद्यात्ततःसंपद्यतेशुभम् ॥ ४४ ॥ धावंतिचोर्ध्वपुच्छाश्चगृहेगावःस्वयंयदि ॥
आरोहंतिगृहंविप्राःसारमेयाश्चसूकराः ॥ ४५ ॥ गृहेयस्यभवंत्येतेतस्यभार्याविनश्यति ॥ सर्वेषांवाभवेन्मृत्युर्वंध्यागावःप्रजायते ॥ ४६ ॥
मिथ्यावादेनगेहीचराज्ञावादश्चतिष्ठति ॥ अपवादेगृहेगावोनर्दयंतिहसंतिच ॥ ४७ ॥ धरणीहननंयत्रद्रयोरास्कंदनंतथा ॥ निमित्तान्येव
मादीनिगोश्वजातानिसत्तमाः ॥ ४८ ॥ यस्यगेहेभवंत्येतेनाशस्तस्यभवेद्ध्रुवम् ॥ मंडूकसर्पकूष्मांडाःप्रवसंतियथास्त्रियः ॥ ४९ ॥ अक
स्माद्यदिचैतानिबुधस्योत्पातलक्षणम् ॥ शांतितत्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यतेध्रुवम् ॥ ५० ॥ दधिमधुघृताक्तंचअपामार्गंतथापुनः ॥ अयुतं
बुधवारेचजुहुयाच्छ्रद्धयापुनः ॥ ५१ ॥ अंबकेतिचमंत्रेणबुधंचश्रपयेच्चरुम् ॥ सुवर्णंबुधमुद्दिश्यगांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ ५२ ॥ सुवर्णे
पुष्पवृष्टिंचसुफलंचाक्षतंतथा ॥ गृहेप्रांगणकेयस्यानिपतंतिकदाचन ॥ ५३ ॥ अलंकारजलंवापिसर्वाभरणभूषितम् ॥ गृहमध्येतुयःप
श्येत्क्षीणामंतर्हितांस्त्रियम् ॥ ५४ ॥ अकस्मान्मालतीपुष्पंजातंस्यात्तस्यवागृहम् ॥ सोमायनचसंतुष्टःसर्वमेतत्प्रदृश्यते ॥५५॥ धनंधान्यं
तथापुत्रमैश्वर्यंचवरस्त्रियः ॥ सभृत्याश्चमहिष्यश्चभाविष्यंतिनसंशयः ॥ ५६ ॥ श्रीश्चतेतिचमन्त्रेणअपामार्गंतथाबुधः ॥ सहस्रंबुधवारेच
जुहुयाद्घृतसंयुतम् ॥ ५७ ॥ पयस्विनींतथागांचवासोयुगसमन्वितम् ॥ द्विजायश्रद्धयादद्यात्ततःसंपद्यतेशुभम् ॥ ५८ ॥ रक्तस्रावोभवे

द्यत्रतत्रऋत्विक्प्रसूयते ॥ सिंहव्याघ्रगवादीनांधनहानिविपत्करः ॥ ५९ ॥ एकोवृषस्त्रयोगावःसप्ताष्टनवदंतिनः ॥ संवत्सरेणतस्यैका प्रसूतिर्विहितापुनः ॥ ६० ॥ पुनःपुनात्रतंचाशुअकालेमैथुनंतथा ॥ गावोयत्रप्रसूयंतेयमौदोषकराविमौ ॥ ६१ ॥ भुञ्जीकृतानिधान्या निव्रीहयोयवतंडुलाः ॥ श्वाविमार्जारमंडूकास्थूणाभंगेचप्राङ्गणे ॥ ६२ ॥ विकिरंतिनखैर्भूमिंप्ररोहंतिग्रहंतथा ॥ गृहेयस्यप्रजायंतेतस्य मृत्युर्नसंशयः ॥ ६३ ॥ षण्मासाभ्यन्तरेयत्रश्मशानंयास्यतिध्रुवम् ॥ कलहंज्ञातिवैरंचव्याधिपीडाभविष्यति ॥ ६४ ॥ विप्रवृद्धिर्मित्र नागइष्टेष्वनिष्टदर्शनम् ॥ भार्यापुत्रविनाशश्चभवेदेषुविनिश्चितम् ॥ ६५ ॥ क्रियावंतंयदाकुर्वन्कुर्वीतगृध्रबिल्वके ॥ यदाराज्ञांविभ्रमंचतथा चैवगृहंतथा ॥ ६६ ॥ अमात्यवर्गाश्चपुरेराज्ञांराज्यपराङ्मुखाः ॥ बृहस्पतिंसमुद्दिश्यगांचदद्यात्पयस्विनीम् ॥ ६७ ॥ वारिमंडेचकूपेच वाप्यांचमधुकांजिके ॥ क्षीरंदधिघृतंचैवजातंयादिभविष्यति ॥ ६८ ॥ अकस्मात्तत्रवृक्षंचफलेनसहसंयुतम् ॥ गृहमध्येप्रजायेतततःसंप द्यतेशुभम् ॥ ६९ ॥ बृहस्पतेस्तुतुष्टस्यसर्वमेतन्निदर्शनम् ॥ गौरोबृहस्पतेश्चैवप्रकुर्यात्प्रायदक्षिणाम् ॥ ७० ॥ अशुभंचशुभेनैवशांतिं होमंचकारयेत् ॥ तत्रैवराक्षसंयत्रघटकंपरिशोषणम् ॥ ७१ ॥ केशरीशर्करातैलराजतंतांडवंस्थितम् ॥ माषभक्तंतथाधान्यंसुवर्णंरजता निच ॥ ७२ ॥ ताम्रंकांस्यंतथालोहंशीसकंपित्तलंतथा ॥ स्थापितानीवदृश्यंतेगृहेचैतानियस्यवै ॥ ७३ ॥ धननाशोभवेत्तस्यस्वर्गभंग मथापिवा ॥ व्याधिपीडांतथाघोरांराजोपद्रवबंधनम् ॥ ७४ ॥ गजाश्वपशुभृत्यानांविनाशोजायतेध्रुवम् ॥ यस्यैतानिप्रदृश्यंतेपर्वतःक थितानिच ॥ ७५ ॥ संव्यत्यस्यप्रजायेतनिश्चलासुखदासदा ॥ दंतोत्तरेषुदंताश्चपंक्तिमाक्रम्यसंस्थिताः ॥ ७६ ॥ तेपिदोषकराःसर्वेशला काकृतिनस्तथा ॥ उपदंताश्चसर्वेतेनतेदोषकराःक्वचित् ॥ ७७ ॥ भांडेकुंभेयदाचैवश्रूयतेघनगर्जितम् ॥ कंचुकानांगृहेचैवप्राकारःश्रूयते यदि ॥ ७८ ॥ मूषिकानांमुखेचैवज्वलंतीयस्यपश्यति ॥ गेहीतत्रैवनश्येतशुकस्याद्भुतदर्शनम् ॥ ७९ ॥ शांतितत्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यते शुभम् ॥ शमीपत्रंनिर्मितंचयवैर्युक्तंगृहिण्यपि ॥ ८० ॥ दधिमधुघृताक्तंचजुहुयाद्भार्गवेदिने ॥ शुक्लवासोयुगंचैवगांचशुक्लांपयस्विनीम् ॥ ॥ ८१ ॥ सुवर्णश्रद्धयाचैवदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ देवागारेयदाभूमिर्लोहितातत्रदृश्यते ॥ ८२ ॥ पुष्पिताऽदृश्यतेलोकेतत्रासिद्धिर्महद्भ

यम् ॥ राजावाराजपुत्रोवाराज्यंवापिविनश्यति ॥ ८३ ॥ मंत्रिणोमंत्रिपुत्राश्चम्रियंतेनात्रसंशयः ॥ यत्रवादृश्यतेलोकेगृहेयस्यसुपूजिताः ॥ ॥८४॥ पुष्पिताश्चगृहस्तंभाःशरीरंचघटस्तथा ॥ हस्त्यश्वमहिषाश्चैवअजागावस्तथैवच ॥८५॥ नित्यंस्वामिवधार्थायपुष्पितांप्रवहंतिच॥ गृहेहंसोगृहेसम्यङ्मण्डूकाजलचारिणः ॥ ८६ ॥ द्वारेप्रविश्यसर्पश्चप्रतिमायाःप्रकल्पनम् ॥ अकस्माद्घटशब्दोपियत्रकुत्रापिजायते॥८७॥ स्रवंतिप्रमदायत्रभिन्नास्तेस्युर्नवांगिकाः ॥ गृहीतत्रविनश्येतसपुत्रपशुबांधवः ॥ ८८ ॥ धनुःखड्गधरारात्रौमध्याह्नेचान्द्रकेतथा ॥ उदितंदृश्यतेव्योम्निज्वलितःपावकस्तथा ॥ ८९ ॥ मनुष्यानंगनांचैवमरणंराष्ट्रविभ्रमम् ॥ रससिद्धानिवस्तूनिसुराद्याश्चापिवापुनः ॥ ९०॥ हस्तिनोमदयुक्ताश्चअश्वाधीरितहिंसकाः॥विनश्यंतिसदाचैतेशनेरद्भुतदर्शनम्॥९१॥नगरेवाचग्रामेवातत्रैकेवार्थवैरिणा॥ दिवावायदिवारात्रौ शनेरद्भुतदर्शनम् ॥ ९२ ॥ मृगव्याघ्रादिरक्षांश्चतथागोमहिषानपि ॥ उत्पतंतियदाचैतेशनेरद्भुतमादिशेत् ॥ ९३ ॥ विधिमंत्रंप्रवक्ष्यामियेनसंपद्यतेशुभम् ॥ जुहुयादयुतंसम्यक्सस्यांश्चसमिधंद्विजाः ॥ ९४ ॥ शन्नोदेवीतिमंत्रेणशुभार्थंशनिवासरे ॥ चरुंचश्रपयेत्तत्रसमुद्दिश्यशनैश्चरम्॥९५॥गांचनीलांततोदद्याज्जीवद्वत्सांपयस्विनीम् ॥ वासोयुगंचविप्रायसुवर्णंरजतंतथा ॥९६॥ दत्वातुश्रद्धयासम्यग्दक्षिणांशिरसंस्थितां ॥ विधिंहोमावसानेतुततःसंपद्यतेशुभम्॥९७॥ यदाद्वारेगोधिकाचशंखिनीप्रविशेद्गृहम् ॥ तथाशुभंविजानीयाद्राजपीडाधनक्षयः॥९८॥ अयुतंजुहुयात्सम्यक्ततःसंपद्यतेशुभम् ॥ विनागर्जितमेघेनशिलावृष्टिःप्रजायते ॥ ९९ ॥ बहुमिश्राणिपांडूनिपतंतितत्रदृश्यते ॥ तत्रसंदृश्यतेचाभ्रंवृक्षावातविवर्जिताः ॥ १०० ॥ शक्रध्वजंतथाचापंपतनंसुमनस्यच ॥ दिवाशिवापुरोरौतिउलूकोवानिशाचरः ॥ १ ॥ निशिनिपत्यकाकुत्स्थेप्रदेशेरौतिवावृषः ॥ अधर्मप्रबलादेशाराजाधर्मपराङ्मुखः ॥ २ ॥ अन्योन्यंचाजिघांसंतिगोब्राह्मणमथापिवा ॥ गृहेगृहीविनश्येतसपुत्रपशुबांधवाः ॥३॥ उत्सानंद्वारदेशेस्यमरणंराष्ट्रविभ्रमम् ॥ राज्यनाशोभवेद्राज्ञोमरणंवाहनस्यच॥४ ॥ विपरीतानिदेशानिक्रमतःसंभवंतिहि ॥ राहुणाग्रस्तसूर्योऽपिनिशिचाथयदादिवा ॥ ५ ॥ तारकागणवच्चैवराज्ञांनिधनकारकम् ॥ सहामात्याविनश्यंतिस्वर्गेयेचसुदुर्जयाः ॥ ६ ॥ परचक्रेणपात्यंतेराजानोनात्रसंशयः ॥ छायाध्वजंचगगनेदृश्यतेचकदाचन ॥ ७ ॥ दर्शनादेवराज्ञस्तुविनाशःसहराष्ट्रकैः ॥

ज्वलितोदृश्यतेयत्रपावकस्यसकृज्जलम् ॥ ८ ॥ वज्रेशिरसिगात्रेवाजीवितंतस्यदुर्लभम् ॥ द्वारोपांतेतथास्तंभेअग्निर्वाधूममेववा ॥९॥ पुरुषस्यतुतत्रैवगगनेयस्यपश्यति ॥ गगनेऽशनिघातेनशक्रहस्तेनवापुनः ॥ ११० ॥ अब्दस्याभ्यंतरेतस्यमरणंनात्रसंशयः ॥ शिखायावलमध्येतुसधूमःपावकोद्गमः ॥ ११ ॥ दृश्यतेनगरेमध्येतत्रैवाद्भुतदर्शनम् ॥ शवस्यनीयमानस्यउत्थानंवाप्रमादतः ॥ १२ ॥ स्थापितस्यचलिंगस्यअन्यत्रागमनंतथा ॥ निघातश्चापिभूकंपोनिर्वातोल्काप्रदर्शनम् ॥१३॥अकालेपुष्पितावृक्षाःफलंचाकालसंभवम्॥अनिमित्तानिसर्वाणिदूरमागत्यनिर्भरम् ॥ १४ ॥ अनिमित्तस्यनाशोयःसैंहिकेयकृतस्यच ॥ नराणामासनंचैवगवांवामानुषींगिरम् ॥ १५॥ पक्षमात्रांतरेतस्यपुत्रस्यमरणंदिशेत् ॥ अयुतंजुहुयात्तत्रराहुमुद्दिश्ययत्नतः ॥ १६ ॥ शांतिमत्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यतेशुभम् ॥ दधिमधुघृताक्तंचकुर्याद्दूर्वाक्षतंतथा ॥ १७ ॥ कलायुइतिमन्त्रेणजुहुयाद्रविवासरे ॥ चरुंचश्रपयेत्तत्रराहुमुद्दिश्यसंश्रयात् ॥ १८ ॥ होमंकुर्यात्ततोगांचकपिलांचपयस्विनीम् ॥ अब्रवीत्तिलशङ्खंवावासोयुगमथापिवा ॥ १९ ॥ श्रद्धयाराहुमुद्दिश्यदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ दुरितस्यविनाशायतस्यसंपद्यतेशुभम्॥१२०॥दधिमधुघृतक्षीरेणवारुणेनचवारुणे ॥ दृश्यतेचाद्भुतंतेषुविशिष्टैर्दोषदर्शिभिः॥२१॥गृहीतत्रविनश्येतभवेत्सपशुबांधवः॥ दृश्यंतेतत्रक्रौंचाश्चजंबुकागृध्रवायसाः ॥ २२ ॥ दारुणंभीषणंघोरंनृत्यंतिचहसंतिच ॥ मैथुनानिचसर्वेषांयस्यवासेभवेद्यदि ॥ २३ ॥ मृत्युस्तस्यभवेदाशुईश्वरस्यचशासनात् ॥ धूमकेतुर्यदाव्योम्निज्वलत्पावकसन्निभः ॥ २४ ॥ स्थानात्स्थानांतरंयातिभूमौवापततेभृशम् ॥ सबंधुरस्यतेराजापरचक्रैःसपीडितः ॥ २५ ॥ दुर्भिक्षंमरणंचैवाचिरंराष्ट्रेभविष्यति ॥ गावोमर्कटकुंभावाविशंतेगृहवेश्मनि ॥ २६ ॥ गावश्चतस्यनश्यंतिदारापत्यधनानिच ॥ अन्यस्यदोषोभवतिगृहेयान्तिप्रमादतः ॥ २७ ॥ अब्दांतरेभवेन्मृत्युर्वैरंजाहिभविष्यति ॥ शांतिमत्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यतेशुभम् ॥२८॥ सप्ताश्वरथसंयुक्तंहेमच्छत्रविभूषितम् ॥ विप्रायमंडपंदद्याद्बिल्वपत्रमथापिवा॥२९॥ ऐंद्रेणैवतुमंत्रेणहोमःकार्योद्विजातिभिः॥अकस्माच्छालतालाक्षखदिरोत्पलसेरकाः ॥१३०॥ गृहमध्येप्रजायंतेकेतोरद्भुतदर्शनम् ॥ हंसंवाद्रोणकाकंवामयूरंवागृहोपरि॥३१॥गृहेतस्यमहोत्पातःकेतोरद्भुतदर्शनम्॥शांतिमत्रप्रवक्ष्यामियथासंपद्यतेशुभम्॥३२॥दधिमधुघृताक्तंचजुहुयादयुतंकुशम् ॥

त्र्यंबकंचेतिमंत्रेणकेतवेभिवपेच्चरुम् ॥३३॥ नीलांधेनुंसवत्सांचबहुक्षीरप्रदांतथा ॥ मृत्तिकांहेमवासश्चनानालंकारमेवच ॥ दक्षिणांचप्रवक्ष्या
मियस्यनास्तिचप्रक्रिया॥३४॥देवमुद्दिश्यदानेनहोमेनचरुणातथा॥दक्षिणस्यांदिशिच्छायांयःपश्येदात्मनःस्वयम्॥३५॥ स्वच्छायांपादुक
स्यैवपश्येत्पश्चाशिरोद्वयम् ॥ एवमेवैवयाच्छिन्नांशिष्यातिचततोहितम् ॥ शीघ्रनाशमवाप्नोतिसप्ताहेनात्रसंशयः ॥३६॥ उच्चावचान्प्रवक्ष्या
मियथाशास्त्रेणचोदितः ॥काकमार्जारशूकानांकपोतानांविशेषतः ॥ मैथुनंदृश्यतेयत्रतच्चराहोर्महाद्भुतम् ॥ ३७ ॥ शनिमुद्दिश्यजुहुया
दयुतंशनिवासरे॥पूजयेदर्कपुष्पेणशतेनजुहुयाच्चरुम् ॥ ३८ ॥ कृत्वातत्रैवपश्येतशनेरद्भुतदर्शनम् ॥ अष्टाविंशंचरुंकृत्वाततःशांतिर्भवे
द्ध्रुवम् ॥३९॥ भुजःपादस्तथाचक्षुःस्पंदनेमरणंदिशेत् ॥ तच्चसोमाद्भुतंविंद्याद्वामदक्षिणतःक्रमात्॥१४०॥ कृष्णपक्षेभवेद्वामेविपरीतेद्भुतांदि
शेत्॥अनिष्टसूचकंयस्मात्तस्माच्छांतिंप्रकल्पयेत्॥ ४१॥ शतार्द्धंरविमुद्दिश्यशान्त्यर्थंहोममाचरेत् ॥ चरुपाकविधानेनयवैस्तिलससर्पिषा
॥ ४२ ॥ पुस्तकेयज्ञसूत्रंचअसत्पात्रेवरौतुवा ॥ शक्रवस्त्रप्रदग्धेचसूर्यस्याद्भुतदर्शनम् ॥ ४३ ॥ हयमारंत्रिमध्वक्तंजुहुयादिष्टसिद्धये ॥ देव
पुस्तकरत्नानिमणिकांचनमेवच ॥ ४४ ॥ लोहितस्याद्भुतंविद्यात्सहस्रंचविशोधनम् ॥ देवागारेतथागोधाशंखिनीप्रविशेत्क्वचित् ॥४५॥
द्रोणकाकोबकश्चैवउलूकद्वयमेवच ॥ रक्तकंठःकपोतश्चव्याघ्रएणश्चवादिशेत् ॥ ४६ ॥ यस्यदेवगृहंपश्येत्तस्यतस्यायुतंहुनेत् ॥ नचा
त्रगृहवैकृत्यंहसनंयदिदृश्यते ॥ ४७ ॥ संपत्तिसूचकंगेहेमरणंदुःखदर्शनम् ॥ क्रंदनेहतराज्येनगजाश्ववाहनेक्वचित् ॥ ४८ ॥ सूर्यमु
द्दिश्यजुहुयादयुतंसर्वसिद्धये ॥ प्रमादात्कंपनेहानिःस्वेदेजातेविपद्भवेत् ॥ ४९ ॥ क्षीरस्रावेचरुधिरेतत्रराज्येमहद्भयम् ॥ गोच्छागंवाथगो
मायुर्गृहोपरिप्रनृत्यति ॥ १५० ॥ यदारौतिदिवापेन्द्रात्तदानाशोभवेद्ध्रुवम् ॥ श्वजंबूकमथव्याघ्रोयथाशक्तिचधावति ॥ १५१ ॥ ईशेनम
हिषस्तद्वत्तदादेशेचविप्लवः ॥ राहोरद्भुतमुद्दिश्यसहस्रंजुहुयाच्चरुम् ॥ ५२ ॥ वृक्षाद्भुतंयदापश्येत्तत्रतस्यांपरित्यजेत् ॥ यद्गृहेषुहुतं
यांतिदेशविप्लवमादिशेत् ॥ ५३ ॥ देशेवानगरेग्रामेआरण्यपशुबन्धनम् ॥ सर्पंवाविपरीतंचमांसपिंडमथापिवा ॥ ५४ ॥ तद्गृहेम
रणंचैवदेशविप्लवमादिशेत् ॥ दिवाद्भुतेऽयुतंरात्रौद्विगुणंचभवेद्ध्रुवम् ॥ ५५ ॥ द्विगुणंचापिसंध्यायामर्धरात्रेचतुर्गुणम् ॥ अकालेपुत्र

मरणमकालेगृहिणीमृतिः ॥ ५६ ॥ सौराद्भुतंविजानीयादशुभेवाविशोधनम् ॥ एकैकस्यायुतंयत्रकुर्यात्तत्रैवहोमयेत् ॥ ५७ ॥ सांगोपाङ्गेनसहितमष्टावष्टौहुतंचवा ॥ अधिप्रत्यधिसहितंगृहपक्षेपिसत्तमाः ॥ ५८ ॥ तन्मानेनहुतेविप्राःकुर्यात्तत्रैवभूषणम् ॥ एकैकस्याहुतंविप्राअष्टावष्टौहुतंचवा ॥ ५९ ॥ अधिप्रत्याधिदेवानांयाश्चान्याश्चाङ्गदेवताः ॥ मानांतंचददेत्पूर्णांदत्वापूर्णांनहोमयेत् ॥ १६० ॥ वक्ष्येग्रहमखेमानंयेनमानेनासिद्ध्यति ॥ अमानकरणेदोषस्तस्मान्मानंनहापयेत् ॥ ६१ ॥ पङ्क्तिचत्वारिंशदाद्येचतुर्धाविभजेन्नरः ॥ अनिष्टायततोदद्याच्चरुंहोमंविभागशः ॥६२॥ अधिप्रत्यधिदेवानामष्टावष्ट्युदाहृतम्॥ त्र्यंबकादिषुमंत्रेषुहोमेत्रयमुदाहृतम् ॥६३॥ धनंजये तथादद्याच्चरुहोमंविभागतः ॥ आदित्यायाष्टावष्टावधिकंकल्पयेत्सुधीः ॥ ६४ ॥ शतहोमेतुसर्वत्रदशांगंकल्पयेन्नरः ॥ अनिष्टाययुगांगंतुग्रहेभ्योहंगनायच ॥ ६५ ॥ अधिप्रत्यधिदेवानांतथैवांगंप्रकल्पयेत् ॥ द्वौतुदद्यात्र्यंबकायतथाधनंजयायच ॥६६ ॥ तत्रहोमोनायकायसर्वत्रैवविचक्षणः ॥ सहस्रेचैवविंशांगेआनिष्टायदशांशकम् ॥ ६७ ॥ पंचांशेनग्रहाणांचपंचांशेनयवानपि ॥ तत्रानिष्टेपंचशतंतस्यार्धंग्रहवाग्यतः ॥ ६८ ॥ एकत्रिंशद्भवेन्मानम् ३१ अन्येषांतुचतुर्दश १४ ॥ ग्रहाधिकंहोमयुगंतत्रभागेप्रकल्पयेत् ॥ ६९ ॥ अधातयेचातिथ्यंगंपंचांगंयस्यचाद्भुतम् ॥ ग्रहेभ्यश्चैवपंचागंतत्रवांगंपरानपि ॥ १७० ॥ एकैकांगेभवेन्मानंषट्शतंषष्टिरेवच ॥ अधिकंचभवेत्षष्टिर्देशमंभागशेषतः ६६१० ॥ ७१ ॥ अनिष्टांशेत्रिसहस्रंत्रिशतंत्रिंशकंतथा ॥ चतुःशतंग्रहाणांचतथासप्तशताधिकम् ॥ ७२ ॥ उपग्रहेभ्योदद्याच्चपंचाशीत्यधिकंशतम् १८५ ॥ तिथ्यंगभागःशेषेणग्रहेसप्तशताधिकम् ॥ ७३ ॥ एकैकंतुग्रहस्यैवमादित्याययुगंभवेत् ॥ ग्रहांगेयत्स्थितंभागंयुगलंभागशेषतः ॥ ७४ ॥ त्र्यंबकायचतद्द्यात्तथाधनंजयायच ॥ शांतिकेपौष्टिकाम्येचयदीच्छेत्सुखमात्मनः ॥७५॥ ग्रहाणांचायुतंहोमंत्र्यहसाध्येनहोमयेत् ॥ त्र्यहसाध्ये विधानंयत्पुरैवोदीरितंद्विजाः॥७६॥इदानींक्रमेणैवयोभागःसनिगद्यते॥ पूर्वस्मिन्दिवसेनिष्टेसहस्रंत्रिशतोत्तरम् १३००॥इतरेषांग्रहाणांचप्रत्येकंतुशतंशतम् १०० ॥७७॥ अधिप्रत्यधिदेवानांपंचाशद्धोमउच्यते ॥ प्रथमेहिप्रदद्याच्चामिलित्वात्रिसहस्रकम् ३००० ॥ द्वितीयदिवसेनि ष्टेद्विसहस्रमुदाहृतम् २००० ॥७८॥ प्रतिग्रहेभ्यस्त्रिशतंदद्यादष्टशताधि

कम् १०८॥उपग्रहेभ्योदद्याच्चषोडशभ्योयथाक्रमम् ॥७९॥एकाशीतिंददौयत्नादशीतिंचांत्ययोर्द्वयोः॥१८०॥एवांद्वितयिदिवसोमीलित्वाषट्सहस्रकम् ६००० ॥ अनिष्टायात्रिशतंतुतृतीयादिवसेमतम् ॥ ८१ ॥ तंप्रत्येकंग्रहाणांचद्वाचत्वारिंशदुच्यते ४२ ॥ अधिप्रत्यधिदेवानां प्रत्येकंपंचत्रिंशकम् ॥ ८२ ॥ तृतीयदिवसेदद्यान्मिलित्वैकसहस्रकम् १००० ॥ आदित्याययुगंदद्यादेकंतुत्र्यंबकायच ॥ ८३ ॥ धनंजयायहोमैकमेकंचायुतमुच्यते ॥ तदर्धकंग्रहेभ्यश्चइतरेभ्यस्तदर्धकम् ॥८४॥ ग्रहाणांत्रिसहस्रंतुपंचानांचसहस्रकम् १२००॥त्रिसहस्रंभागशेषमादित्यायसहस्रकम्॥८५॥त्र्यंबकायतथादद्यात्तथाधनंजयायच६०००॥८६॥ षट्पादाधिकषट्षट्कसहस्रपरिसंख्यया ॥ नवश्लोकशतोद्भूतंसंपूर्णस्याद्भविष्यकम् ॥ १८७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेमध्यमपर्वणितृतीयभागेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ इति तृतीयभागः समाप्तः ॥ इति मध्यमपर्व समाप्तम् ॥ छ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणमस्तु ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं द्वितीयं मध्यमपर्व खेमराजश्रीकृष्णदास इत्यनेन मुम्बय्यां
स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । संवत् १९५३,
शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभाविष्ये महापुराणे द्वितीयं मध्यमपर्व समाप्तम् ॥